
37
4 C
11

HUGONIS GROTII DE JURE BELLI AC PACIS LIBRI TRES,

Cum Annotatis AUCTORIS, nec non J. F. GRONOVII Notis, & J. BARBEYRACII Animadversionibus;

COMMENTARIIS

INSUPER LOCUPLETISSIMIS

HENR. L. B. DE COCCEII

SACRÆ REGIÆ MAJESTATI BORUSSICÆ

QUONDAM A CONSILIIS SECRETIORIBUS,

Sub Titulo GROTII ILLUSTRATI antea editis, nunc ad calcem cujusque Capitis adjectis:

INSERTIS QUOQUE OBSERVATIONIBUS

SAMUELIS L. B. DE COCCEII

HENRICI FILII, REGNI BORUSSICI CANCELLARII, Ministri status intimi, & Aquilæ Borussicæ Equitis, Hæreditarii in Wusseken, Repko, Kleist, Laas, cet.

Adduntur tandem ipsius GROTII

DISSERTATIO DE MARI LIBERO,

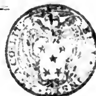
Ac Libellus singularis

DE ÆQUITATE, INDULGENTIA, ET FACILITATE,

TOMUS QUARTUS.

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET, & Sociorum.

MDCCLII.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBRI TERTII
CAPUT V.

De rebus vastandis, eripiendisque.

I. *Res hostium corrumpi, & rapi posse.*
II. *Etiam sacras: quod quomodo intelligendum.*
III. *Et religiosas: addita itidem cautione.*
IV. *Doli quatenus hic permissi.*

+ I. [1] NON [a] esse contra naturam, spoliare eum, quem honestum est necare, + dixit [a] Cicero. + Quare mirum non est si jus gentium corrumpi, ac rapi permiserit res hostium, quos interficere permiserat. *a Offic. III. c. 6.* Polybius itaque historiarum [b] quinto, + jure belli comprehendi, ait, ut munitiones hostium, portus, urbes, viri, naves, + fructus, & si qua sunt *b Cap. II.* similia, aut eripiantur, aut corrumpantur. Et apud Livium [c] legimus, *esse quædam belli jura, quæ ut facere, ita pati sit fas:* [2] + *sata exuri, dirui tecta, prædas hominum, pecorumque agi.* *c Lib. XXXI. c. 30.* + Ipsas urbes totas dirutas, aut mœnia solo æquata, populationes agrorum, incendia singulis ferme paginis + apud historiarum scriptores invenias. Et notandum, + licere hæc & in deditos. *Oppidani*, inquit + [d] Tacitus, *portis sponte patefactis se, suaque, Romanis permisere, quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus.* *d Ann. XIII. c. 41.*

+ II. 1. Neque + jus gentium merum, [3] + seposita officiorum aliorum consideratione, + de quibus dicemus infra, + sacra excipit, id est, quæ Deo, aut diis dicata sunt. + *Cum loca capta sunt ab hostibus,* [b] [4] *omnia desinunt*

GROTII NOTÆ.

a *Non esse contra naturam, spoliare eum, quem honestum est necare*] *Suetonius* Nerone XL. *tanquam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum. Cyprianus* de mortalitate: *sic cum irruptione hostili civitas aliqua possessa est, omnes simul captivitas vastat* (Pag. 159. *Ed. Fell. Brem.*)

b *Omnia desinunt sacra esse*] *Tertullianus* apologetico (Cap. 25.) *Porro bella, & victoriæ, captis, & eversis plurimum urbibus constant: id negotium sine Deorum injuria non est; eædem strages mænium, & templorum; pares cædes civium, & sacerdotum: nec dissimiles rapinæ sacrarum divitiarum, & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophæa; tot de Diis, quot de gentibus triumphi; tot manubiæ, quot manent adhuc simulacra captivorum deorum.* Mox: *& bene, quod si quid adversi urbibus accidit, eadem clades templorum, quæ & mænium, fuerant.* (Cap. 40.)

GRONOVII NOTÆ.

1 *Non esse contra*] Nam non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. l. 21. D. *de reg. jur.*

2 *Sata exuri*] Frumenta in agris matura incendi.

3 *Seposita officiorum*] Si a jure gentium distinguantur, quæ tantum honesta sunt, non etiam debita.

4 *Omnia desinunt*] *Seneca* Troad. 53. *& quondam sacrum regni jacentis.*

a L. cum loca 36. D. de religio-fis. b Cap. 55. c L. 1. c. III. §. 8.

desinunt sacra esse, ait [a] Pomponius Jurisconsultus. *Sacra Syracusarum victoria profana fecerat*, ait Cicero Verrina [b] quarta. Causa hujus est, + quod quæ sacra dicuntur, revera 5 non eripiuntur humanis usibus, [c] + sed publica sunt: + sacra autem nominantur a fine, cui destinata sunt. + Signum ejus, quod dico, est, quod cum quis populus alteri populo, aut regi se dedit, tum + etiam ea dedi, quæ divina dicuntur, ut ex formula apparet, quam citavimus [c] alibi 6 ex Livio: cui convenit illud in Amphitruone Plauti, (*Act.* 1. *Scen.* 1. vers. 71.)

Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.

Deinde (vers. 102.)

Deduntque se, divina, humanaque omnia.

d L. 1. §. 2. D. De Just. & Jur. e Cap. 46. f Cap. 98. g Ann. III. 71. h L. inter stipulantem, 83. §. sacrum, 5. & l. continuus, 137. §. cumquis. 6. D. de verb. oblig.

2. Et ideo + Ulpianus [d] publicum jus etiam 7 in sacris, ait, consistere. Pausanias [e] Arcadicis ait, morem fuisse Græcis, barbarisque communem, + ut res sacræ arbitrii eorum fierent, qui urbes cepissent. Sic Jovis Hercæi simulacrum, Troja capta, concessum Sthenelo, multaque alia ejus moris exempla commemorat. Thucydides lib. IV. [f] τὸν νόμον τοῖς Ἕλλησιν εἶναι, ὧν ἂν ᾖ τὸ κράτος τῆς γῆς ἑκάστης, ἤν τε πλέονος, ἤν τε βραχυτέρας, τούτων καὶ τὰ ἱερὰ ἀεὶ γίγνεσθαι· *jus hoc apud Græcos esse, ut qui imperium obtineant in terra aliqua magna, aut parva*, [d] *eorum sint & templa.* A quo non discrepat illud apud [g] Tacitum: *cunctas ceremonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris, atque imperii Romani esse.*

3. Quare & populus ipse, + mutata voluntate, potest ex sacro profanum facere: quod non obscure indicant Jurisconsulti Paulus, [h] & Venulejus: & temporum necessitate videmus res sacras ab his, qui sacraverant,

GROTII.

c *Sed publica sunt*] *Marsilius Patavinus* in defensore pacis cap. V. p. 2. *Nicol. Boërius* decis. LXIX. num. 1. *Bossius* in erim. de foro competente num. 101. *Cothmannus* conf. 100. num. 30.

d *Eorum sint & templa*] Ostendit hunc morem, & Polybii locus infra capite XII. §. 7.

GRONOVII.

5 *Non eripiuntur humanis*] Secernuntur quidem a commercio, & possessione, promiscuoque, & profano attactu privatorum, manent tamen in usu hominum, & habentur, curanturque inter ea, quæ sunt universitatis, vel populi cujusque. Potest & alia dari causa ex superstitione veterum. Credebant enim, templa, & aras, & simulacra urbium captarum a diis esse deserta. Unde *Virgil.* 2. Æneid. 351. *Excessere omnes adytis, arisque relictis Dii, quibus imperium hoc steterat.* Et *Curtius* refert, in obsidione Tyri civium cuidam per quietem Apollinis urbem deserentis speciem oblatam. Quum Titus Hierosolyma obsideret, auditam majorem humana vocem, excedere Deos, simul ingentem motum excedentium, e *Josepho Tacitus* tradit 5, histor. 13. Hinc apud *Statium* Bacchus Thebis suis metuens in concilio Deorum ait 7. Thebaid. 178. *quo sacra tamen, ritusque peremptæ Gentis abire jubes?* Quod ut certius fieret, Romani carmine solenni ex obsessis ab se urbibus Deos evocabant, & Romæ illis ædem promittebant, ut notat *Servius* ad d. l. Exemplum apud *Liv.* 5, 21. Adde *Diodor. Sic.* 13, 59. *Plutarch.* in Antonio p. 951.

6 *Ex Livio*] Lib. 7, 31. & 26, 23.

7 *In sacris ait*] Quod in rebus divinis fas est, & rite fit, id partem esse publici juris; quamvis interdum distinguantur. Ausonius: *jus triplex, tabulæ, quod ter sanxere quaternæ.* (Edyll. XI.)

GRO-

rant, [e] + in belli usus conversas, ut a Pericle + sub (aa) pollicitatione restituendi tantundem, (bb) a Magone in Hispania, a Romanis bello (cc) Mithridatico, a Sulla, (dd) Pompejo, Cæsare, (ee) atque aliis factum legimus. Apud Plutarchum [a] Tiberius Gracchus: ἱερὸν καὶ ἄσυλον οὐδὲν οὕτως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα· χρῆσθαι δὲ τούτοις καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς βούλεται τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκώλυκε· *nihil tam sacrum, sanctumque est, quam quæ Deorum honori dicantur. Et his tamen uti populum, hæc transmovere nemo prohibet.* [f] In controversiis Senecæ patris legimus: *pro republica plerumque templa nudantur, & in usum stipendii* [g] *dona conflamus.* Trebatius [b] jurisconsultus temporum Cæsaris; [g] *profanum, quod ex religioso, vel sacro in hominum usum, proprietatemque conversum est.* + Hoc ergo gentium jure usus Germanicus in Marsos, narrante [c] Tacito: *profana simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur.* Pertinet huc illud Virgilii (*Æneid.* XII. 778.)

a Pag. 832. A.

b Apud Macr. Sat. III. c. 3.

c Ann. I. c. 51.

—— Colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

Deorum donaria [h] capi a victoribus solere, notavit [d] Pausanias: & Cicero

d Lib. VIII. c. 46.

G R O T I I.

e *In belli usus conversas*] Ut a Syracusis tempore Timoleontis, in cujus vita id habet *Plutarchus* (pag. 247. E.) Chii mulctam sibi a Mithridate indictam etiam e sacris vasis conficiunt. *Appianus* Mithridatico, (pag. 201.) Plinius lib. XVII. cap. ultimo de Porcio Catone agens: *idem arbores religiosas, lucosque succidi permisit, sacrificio prius facto: cujus rei rationem quoque eodem volumine tradidit.* Sulla bello Mithridatico donaria ab Olympia, Epidauro, Delphis abstulit, *Plutarcho* narrante, (pag. 459.) & Appiano, (pag. 206.) idem pretium restituit. *Diodorus Siculus* in excerptis Peiresceianis. (*pag.* 406.) Augustus ex templis thesauros accepit mutuos, *Appiano* docente civilium V. (*pag.* 678.) vasa sacra ab Agapeto oppignorata tradit *Cassiodorus* XII, 20. Heraclius in gravi necessitate vasa ecclesiæ in nummos vertit, sed postea pretium reddidit, ut narrat *Theophanes.* Vide & *Annam Comnenam* libro V. (*Cap.* 1.) & libro VI. (*Cap.* 2.) *Cromerum* libro XXIII. (pag. 516. *Edit. Basil.*) orationem Laurentiani apud *Bembum* libro VI. Adde quæ infra dicentur capite XXI. §. 23. Neque locus *Plutarchi* de *Syracusanis*, neque *Plinii* de *Catone*, satis ad rem faciunt. Vide *Notas Gallicas.* J. B.)

f *In controversiis Senecæ*] In excerptis IV, 4.

g *Profanum, quod ex religioso, vel sacro, in hominum usum, proprietatemque conversum est*] *Servius* ad Æneidos II. (vers. 713.) de Cereris templo: *Æneas scit ante esse profanatum.* Idem habet ad III. & ad IX. Æneidos & ad XII. Ad eclogam vero septimam: *dona oblata numinibus tamdiu sacra sunt, & dona possunt dici, quamdiu non fuerint profanata.* (Ad vers. 31.)

h *Capi a victoribus solere*] *Virgilius* Æneidos V. (vers. 360.)

Neptuni sacro Danais de poste refixum.

Plutarchus Fabio narrat, signum ab eo Herculis Tarenti captum, missumque in Capitolium: reliquos Deos Tarentinis relictos, ut iratos. (*Pag.* 187. C.) Huc spectat, & quod modo ex Tertulliano attulimus, & ejusdem hoc ad nationes II. *Tot deinde de Diis, quot de gentibus triumphi: manent & simulacra captiva; & utique sentiunt, quos non amant.* (Cap. 17.)

G R O N O V I I.

g *Dona conflamus*] Florus 2, 6. *Arma non erant: detracta sunt templis.*

(aa) Vide hac de re THUCYDIDEM, *Lib.* II. Cap. 13. & DIODORUM SICULUM, Lib. XII. Cap. 40. *J. B.*

(bb) Refert hoc LIVIUS, Lib. XXXVIII. Cap. 36. *J. B.*

(cc) Habet ex APPIANO *Alexandr.* De Bell. Mithrid. pag. 185. Ed. H. Steph. *J. B.*

(dd) De *Pompejo* nihil apud Scriptores veteres reperio, nisi quæ habet *Dion Cassius*, initio *Lib.* XLI. At vide infra, pag. 174. *Ed H. Steph.* Quod spectat *Sullam*, vide Notam Auctoris nostri. *J. B.*

(ee) Vide SUETON. *Cæsar.* Cap. 54. & ipsum CÆSAREM, *Comm.* de Bell. Civ. Lib. I. Cap. 6. *J. B.*

cero belli legem id vocat, [a] de P. Servilio loquens: *signa*, inquit, *& ornamenta ex urbe hostium vi, & virtute capta, belli lege, atque imperatorio jure sustulit.* + Sic Livius [b] templorum ornamenta, quæ Syracusis Marcellus Romam advexit, *parta*, ait, *belli jure.* C. Flaminius [c] pro M. Fulvio: *signa ablata, & cætera facta, quæ captis urbibus soleant.* [i] Fulvius quoque in oratione belli jus hoc ipsum [d] appellat. Et [9] Cæsar in oratione apud Sallustium [e] referens quæ victis solent accidere, ponit & [k] fana spoliari.

4. Illud tamen verum est, si quo in simulacro + numen aliquod inesse credatur, id violari, aut corrumpi nefas ab iis, qui in ea persuasione conveniunt: + & hoc sensu impietatis, aut + læsi etiam gentium juris accusantur interdum, qui talia commiserunt, + nimirum, ex talis opinionis positione. + Aliud est si hostes non idem sentiant: sicut Judæis non permissum tantum, + sed & [f] præceptum est, gentium simulacra abolere; + nam quod [10] sibi accipere vetantur, id eam causam habet, quo magis Hebræi superstitiones gentium detestarentur, impuritatis admoniti ipso contactus interdicto; non quasi alienis sacris parceretur, quomodo [l] Josephus exponit, [11] Romanis haud dubie blandiens; sicut & in expositione præcepti alterius, + de non nominandis gentium diis: quod ille ita explicat, quasi [12] illis obloqui vetarentur, cum revera + honoris causa, aut sine abominatione eos nominare lex non sineret. Sciebant quippe Hebræi, + Dei certissimo monitu, in simulacris illis non habitare aut Dei spiritum, + aut bonos angelos, + aut vim astrorum, ut deceptæ gentes existimabant, + sed pravos, & humano generi infestos dæmonas: ita ut recte dixerit [g] + Tacitus in Judæorum institutis describendis, *profana illis omnia, quæ apud nos sacra.* Non mirum ergo est, si templa profani cultus [h] + a Maccabæis incensa non semel legimus. Sic & Xerxes cum simulacra Græcorum corrupit, + nihil fecit contra jus gentium, etsi multum id ad invidiam exaggerant + Græci scriptores. [i] Nam [m] + Persæ non credebant, in simulacris esse ulla numina, + sed Deum esse Solem, + & portionem ejus aliquam [13] ignem. Lege Hebræa, ut idem [k] Tacitus recte, *templi limine præter sacerdotes arcebantur.*

5. At Pompejus, eodem auctore, [l] + *templum jure victoriæ ingressus est:* aut, ut Augustinus [m] rem eandem narrat, *non devotione supplicis, sed jure victoris:*

a *In Verr.* I, 21.
b *Lib.* XXV. c. 40.
c *Apud eumdem Livium.* L. XXXVIII. c. 43.
d *Lib.* XXXIX. c. 4.
e *Bell. Catil.* c. 50. *Ed. Wass.*
f *Deut.* VII, 5.
g *Hist.* V. c. 4.
h 1. *Macc.* V, 44. 68. & X, 84.
i *Asc. Ped. in Verr.* 1. 18.
k *Hist.* V. 8.
l *Ibid.* c. 9.
m *De Civ. Dei lib.* XVIII, c. 45.

GROTII.

i *Fulvius*] Vide *Polybium* excerpto legationum 28.

k *Fana spoliari*] Vide *Cramerum* Libro XVII. (pag. 402.) de rebus Antiochensis Ecclesiæ captis a Chosroe, vide *Procopium* Persicorum II. (*Cap.* 9.)

l *Josephus*] Antiquæ historiæ IV, 8. §. 10. & libro adversus Appionem altero. (§. 33. *Edit. Hudf.*)

m *Persæ non credebant in simulacris ulla esse numina*] *Diogenes Laërtius* initio, τῶν δὲ ξοάνων κατεγνωκέναι τοὺς μάγους· *damnari simulacra a magis.* (Lib. 1. §. 6. Vide ibi Not. ÆGIDII MENAGII; & Clariss. CLERICI *Indicem Philologic.* in *Historiam Philosophiæ Orientalis* à STANLEJO, voce *Statuæ.* De Religione etiam Veterum Persarum THOMAS HYDE, Anglus, librum eruditissimum edidit, ubi eos ab omni idololatriâ absolvere conatur. *J. B.*)

GRONOVII.

9 *Cæsar*] Cap. 51. bell. Catil.

10 *Sibi accipere*] Servare, non venerationis causa, sed quasi aliquod monumentum.

11 *Romanis*] Ut crederent Romani non adeo detestabiles ipsorum deos esse Judæis, quam revera erant.

12 *Illis obloqui*] Maledicere.

13 *Ignem*] *Bulenger.* eclog. ad Arnob. cap. 5.

GRONO-

victoris : + bene ille, quod templo pepercit, & rebus templi, quanquam ut Cicero [a] diserte ait, [14] pudore, & obtrectatorum metu, + non religione: + male, quod ingressus est, quippe + contempto vero Deo, + quod & Chaldæis exprobrant [b] Prophetæ: quam etiam ob causam quidam factum arbitrantur singulari Dei providentia, ut is, quem dixi, Pompejus + quasi in conspectu Judææ trucidaretur ad Casium Ægypti promontorium; at si spectes opinionem Romanorum, + nihil in eo factum contra jus gentium. Sic idem templum excidio datum a Tito, Josephus memorat, [c] additque, factum + τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ.

III. Quod de sacris diximus, + idem & de [15] religiosis intelligi debet; nam hæc quoque + non mortuorum sunt, + sed viventium, [16] sive populi alicujus, [17] sive familiæ. Quare + sicut sacra loca ab hostibus capta, + ita & religiosa talia esse desinere, scripsit dicto loco [d] Pomponius, & Paulus jurisconsultus: [e] *sepulcra hostium religiosa nobis non sunt*; + *ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum convertere possumus.* Quod ita tamen intelligendum, + ne ipsa mortuorum corpora male tractentur, quia id contra jus est hominum sepeliendorum, + quod jure gentium introductum, [f] alibi demonstravimus.

+ IV. Illud hic breviter repetam, + non vi sola res hostium hostibus eripi + ex jure gentium, + sed & dolos, + qui perfidia careant, permissos censeri, + imo & [18] alienæ perfidiæ incitationem. Nimirum, [19] ad minora, & frequentia hæc delicta ita + connivere cœpit jus gentium, sicut leges civiles + ad [20] meretricium, & + improba fœnora.

[a] *Pro Flacco*, c. 28.
[b] *Dan.* V, 23.
[c] *Bell. Jud. lib.* VI. Cap. 4. §. 3. & Cap. VI. §. 2.
[d] *L.* 36. D. *de religiosis.*
[e] *L.* 4. *D. de sepulc. viol.*
[f] *L.* II. c. 19.

GRONOVII.

14 *Pudore & obtrectatorum*] Ne famam, quam habebat, innocentiæ, vel abstinentiæ, læderet, atque invidiæ ansam daret hoc nomine sibi obtrectandi, aut insultandi.

15 *Religiosis*] In quæ mortui inferuntur.

16 *Sive populi*] Ubi polyandria, vel publica cœmeteria sunt.

17 *Sive familiæ*] Ut olim apud Romanos, qui quisque in agris privatis, sibi, & suis locum sepulturæ secernebant.

18 *Alienæ perfidiæ incitationem*] Præmia posita illis, qui res hostium, quamvis perfide, intercipiunt, & ad nos, aut in nostros fines deferunt.

19 *Ad minora ita connivere*] Nam ad majora, veluti vitæ licitationem, non connivit, cap. præced. n. 18.

20 *Meretricium*] *Sueton.* Calig. 40. *qui meretricium fecissent.*

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. V.

AUCTOR *hoc capite* agit de vastatione rerum hostilium, per quam intelligitur omne damnum hosti illatum, unde nullum nobis lucrum obvenit. In *sequenti capite* agetur de rerum hostilium captura, seu de præda, qua res hosti ablatæ nobis acquiruntur, adeoque *aliquid* transit in nostram utilitatem.

Vastare res hostiles eodem jure licet, quo occidere hostem; scilicet, quatenus ad reparationem juris nostri est necessarium. Necessarium autem videtur 1. si rebus hostilibus destructis magis adigatur hostis ad jus nostrum nobis tribuendum, quod vel vis resistendi in ipso fiat minor, vel in nobis vis adigendi major; uti si exutis fructibus, vel frumentariis igne consumtis, dedere hostis se teneretur: 2. si alia, & mitiori via jus nostrum defendi nequeat; ita enim urbs occupari nequit, nisi dirutis munimentis, & ædificiis.

Illicita ergo est vastatio rerum hostilium 1. si hostium vires non debilitantur; ut in vastatione rerum sterilium, templorum, rerum luxuriosarum, ut hortorum voluptuariorum. 2° Si hostis eo facto non vincitur, sed saltem læditur absque spe victoriæ; quo pertinent machinæ illæ bellicæ, quæ non expugnandis, & occupandis oppidis, & munimentis, sed evertendis eorum ædificiis adhibentur; vulgo *Bombardiren*, dicitur. 3° Si absque vastatione victoria, vel jus obtineri potest; tunc enim non est necessaria ad reparationem juris, eoque illicita. 4° In bello notorie injusto, vel temere suscepto; tunc enim necessitas non est a natura, sed ex vitio, & imbecillitate bellum gerentis. 5° Cum hostile territorium jam est in nostra potestate; victus enim desinit esse hostis. Unde excidia urbium passim improbantur: de Corintho Vide *Cic. l.* 1, *off. c.* 35. *Plin. l.* 2, *c.* 2: de Troja vide *Senec. in Troad. v.* 273. 6°. Declaravit olim Rex Galliæ, non decere regem Christianum vastare urbem bombardis, nisi jure talionis; quo prætextu Bruxellam bombardis destruxit.

Additio.

» Ut systema Auctoris recte intelligatur, » repetenda est ejus distinctio inter licen- » tiam, quæ 1°. ex jure naturæ sociali, *Lib.* » 3, *c.* 2, §. 1: 2°. ex jure gentium volun- » tario in bello soleoni, & publico, permit- » titur. *L.* 3, *c.* 5, §. 1, *n.* 1.

» *Jure naturæ sociali* licitum esse, ait, » vastare res hostiles, easque corrumpere, » si quis *justam belli causam* habet, & *qua-* » *tenus id est necessarium ad juris nostri re-* » *parationem*; adeoque tantum *intra modum* » *debiti*, *&* *pœnæ*. *Vid.* §. 1. *&* *c.* 12, §. » 1. *Add. l.* 3, *c.* 1, §. 2. *cap.* 2, §. 1. » *cap.* 5, §. 1. *cap.* 12, §. 1. Ubi excipit » res subditorum innocentium, *ibid.* & res » sacras, ac religiosas. *L.* 3, *c.* 5, §. 6, » *&* 7. *Cap.* 12, §. 6, *&* 7.

» *Jure gentium* res hostiles vastari posse, » ait, etiam ex *injusta causa*, & in infini- » tum; i. e. *ultra modum debiti*, *&* *pœna*, » *L.* 3, *c.* 5, §. 1: adeoqoe & res inno- » centium subditorum, & res sacræ, ac re- » ligiosæ. *ibid.* §. 4, *&* 5. Addit, inde non » oriri jus internum, sed tantum externum. » *L.* 3, *c.* 1, §. 1. *c.* 10, §. 3.

» Præterea rationes politicas suppeditat, » cur parcendum sit rebus, quæ nobis fru- » ctuosæ esse possunt, quæ hostibus inutiles, » aut mox nostræ futuræ sunt. *L.* 3, *c.* 12, » §. 3, *n.* 5.

» Nos toties jam notavimus, non dari jus » gentium voluntarium, nec inter gentes » præter jus naturæ aliam regulam esse. Ne- » gamus autem, jure naturæ vastare res hos- » tiles non licere, nisi ex justa causa, & tan-

» tantum intra modum debiti, & pœnæ. Cum » enim uterque sibi afferat justam esse causam, nec judex sit, qui de ea cognoscat; » aut neuter vastare res alterius poterit, aut » utrique id licebit: adeoque suspendi debet judicium de caosæ justitia, donec Deus » per ultimam victoriam rem decidat.

» Jure Naturæ igitur vastari res hostiles » possunt jure belli, idque in infinitum. Cum » enim 1. ex judicio nostræ civitatis hostis » injuria res nostras rapiat, vastet, cives » occidat &c; ipsa ratio nobis dictat, in » pœnam vicissim eorum res rapi, & vastari, civesque eorum occidi posse. Sed & » 2. Res hostiles ex quo in nostram potestatem perveniunt, i. e. ex quo occupantur, nostræ fiunt, eoque a dispositione nostra dependent, ita ut eas perdere » pro lubitu possimus. *L.* 21, *C. Mand.*

» Plane igitur in disciplina juris naturalis » non quæritur de modo debiti, aut pœnæ, » (cujus rei rationes exposuimus supra *cap.* » 1, §. 1, *nota quinta*) nec an hostis vires inde minuantur, aut nostræ augeantur, nedum quid perfectius, aut consultius sit.

A D §. I.

DIXIT *Cicero*] In genere hoc assertum verum non est. Nam cum nec occidere, nec vastare liceat, nisi ex sola necessitate reparandi juris, contingere potest ut hostem interficere necessarium sit, vastare autem res hostiles non sit necessarium. Atque eo casu honestum esset natura necare hostem, non vero spoliare: i. e. pios quidem licebit, non vero minus.

Quare mirum non est si ius gentium corrumpi permiserit, quos interficere permiserat] " Ex ipso loco Ciceronis apparet, vastationem, & cædem non demum ficto aliquo jure gentium voluntario, sed naturali ratione permitti.

Jure belli comprehendi] " Nam omnia » hæc tendunt ad reparationem juris nostri, » vel ad puniendum hostem.

Fructus] Si scilicet iis juvatur hostis. Unde arbores frugiferas vastare licet, steriles non licet, nisi lignum hosti ad comburendum, aut ad exstruenda monimenta sit necessarium, vel si ad eundem usum ego illos adhibeam. *Vid. infra l.* 3, *c.* 12, §. 2. De frugum vastatione notandum est effatum Friderici apud *Crus. Ann. Suev. l.* 5. *Lehm. Chron. Spir. l.* 7, *c.* 106.

Neque obstat lex divina in *Deut.* 20, *v.* 19, *seq.* quæ invertere rem videtur, dum non vult arbores frugiferas succidi, steriles jubet. Resp. loquitur de arboribus frugiferis Cananæorum, adeoque terræ, quam Israëlitæ occupare debebant, & cujus occupationem promittebat Deus citra devastationem; quæ proinde hoc casu non erat necessaria.

Additio.

» Diximus, omnes arbores hostium succidi in pœnam posse: idque ex ipsa lege » divina modo allegata probatur, ubi steriles succidi possunt, etsi hostium vires inde non minuantur, nec nostræ augeantur. » Ratio autem cur frugiferæ succidi prohibeantur, singularis, & a B. Parente mo» do allegata est. *Vid. infr. c.* 12, §. 2.

Sata exuri, diruī tecta] Modo ad defensionem juris sit necessariom.

Ipsas urbes totas dirutas, aut mœnia solo æquata] In pœnam.

Apud historiarum scriptores] " Exempla » vide apud *Sallust. Cat.* 51. *August. de Civ.* » *Dei* 1, 7. & 3, 27. *Quintil. Inst.* 8, 3. » *Tesm. h.*

Licere hæc & in deditos] Immo jure naturæ dediti desinunt esse hostes: adeoque tota ratio belli in iis cessat. Neque gentes moratiores deditorum res vastasse, aut rapuisse, legimus.

Additio.

» In deditis eadem est ratio, quæ in hostibus captis: animadvertere in eos pos» sumus tanquam in criminis reos.

Tacitus] *Ann. l.* 13, *c.* 41. At necessitas » requirebat ut eam diruerent; rationem » hanc affert Tacitus, *quia nec teneri sine* » *valido præsidio, ob magnitudinem mœnium,* » *nec id nobis virium erat, quod firmando* » *præsidio, & capessendo bello divideretur.*

A D §. II.

QUÆRIT Auctor, an res sacræ hostium vastari possint? & jure gentium eas a jure vastandi exceptas non esse, ait. Nos in genere asserimus, res sacras vastari non posse. Nam *vel* occupatæ illæ jam a nobis sunt, *vel* non sunt: *priori* casu jus vastandi cessat, quia necessitas cessat, ex qua sola jus vastandi obtinet; desinit enim esse res hostilis dum nostra fit, & sic nobis idem jus competit

competit in rem illam, quod antea victo competiit, scilicet, jus utendi ad usus sacros. *Posteriori* casu itidem jus vastandi cessat, 1. quia Deo jus quæsitum est ex consecratione, quod nemo ei auferre potest. Quod ergo Deo sacrum est, omnibus quoque gentibus sacrum esse debet, quia communi notione vero Deo, quem & nos veneramur, dicatum est, licet in modo colendi error adsit. Hæ igitur res sacræ veneratione communi numinis tutæ esse debent. *Vid. infr. c.* 12. §. 6. Sed & 2. nihil hæc vastatio ad victoriam facit; adeoque deficit ratio, quæ vastandi licentiam permittit, scilicet, necessitas. Sane, neque hostium vires inde minuuntur, neque nostræ augentur. Alias 3, eandem facultatem concederemus hostibus in res nobis sacras: & illi jure talionis nostra quoque sacra violare possent, quia æque confidunt suis, ac nos nostris sacris. Neque inter hostes quæritur de religionis veritate, sed de jure in templa. Unde 4. merito facta ejusmodi improbari, passim videmus in historia profana. De sacrilegio Cambysis vide *Justin. l.* 1. *c.* 9. Philippus ab omnibus damnatur quod in sacra sævierit, idque ultra jus victoriæ factum esse, ait Florus. *l.* 2. *c.* 7. Unde sacrilegium id vocat Diodorus. *l.* 16. Add. *Justin. lib.* 8. *c.* 16. *Polyb. Hist. l.* 5. *c.* 3. & infra *c.* 12. §. 6. & 7.

Additio.

„ Nostram sententiam statim explicabimus.

Jus gentium merum] „ Non dari jus gen» tium merum, alibi probavimus. *Vid. diss.* » *proœm. IV.* §. 29. *seq.*

Seposita aliorum officiorum consideratione] » I. e. seposito eo, quod ex jure interno » debetur.

De quibus dicemus infra] „ Nam Auctor » quæ bellum gerentibus ex mero jure gen» tium concedit, eisdem ex legibus æqui, » & boni iterum eripit capite *X.* & *seq.* & » inprimis *c.* 10. §. 1. & *c.* 12. §. 6. *seq.*

Sacra excipit] „ Imo nec naturæ jure sacra » excipiuntur, sed æque vastari possunt. Res » enim sacræ demum fiunt per consecratio» nem superioris, adeoque lege Principis; » occupata autem re illa ab hoste, definit » lex consecrationis, utpote quæ victorem » non obligat: adeoque locus iterum fit pro» fanus, *l.* 36. *ff. Religios.* Uti igitur aliæ res » profanæ vastari possunt, ita & res, quæ » olim sacræ fuerunt.

Quæ Deo, aut Diis dicata sunt] » Quæ » auctoritate principis Deo, aut diis conse» cratæ sunt. Hinc res Deo auctoritate pri» vata dicatæ manent profanæ. *Vid. diss.* » *proœm. XII.* §. 231.

Cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt esse sacra) „ Verba hæc sunt legis » 36. *ff. Relig.* At Jctus non loquitur de » jure gentium voluntario, sed de jure na» turæ.

Quod quæ sacra dicuntur revera non eripiuntur usibus humanis] „ Immo adeo eri» piuntur usibus humanis, ut a jurisconsul» tis res *nullius* dicantur, quia in nullius » bonis sunt. Hinc nec in commercio esse » dicuntur; lege enim publica ad solos usus » sacros destinata sunt. *Vid. B. Par. disp. de* » *Evocat. Sacror. Sect.* 2. §. 1. *usque ad* » §. 30.

Sed publica sunt] » Sensus videtur esse, » quod ideo non sint erepta usibus huma» nis, quia publica sunt, i. e. quia usus » eorum publicus est. At si dicendum quod » res est, in sensu juris non possunt *publica* » appellari; nam jure Romano *publica* du» plici sensu vocantur, vel quia publica sunt » jure gentium, vel quia publica sunt unius » populi: *l.* 14. *ff. A. R. D.* Utroque sensu » proprietas in nullius bonis est, sed usus, » qui ex rei natura percipi potest, vel om» nibus hominibus, vel omnibus civibus pa» tet.

» Cum vero res sacræ non quoad quosli» bet usus, sed tantum quoad usus sacros » civibus sint communes, adeoque de perce» ptione, seu de occupatione quæstio esse » non possit, certissimum est, sacra in sen» su juris non posse dici *publica*. Atque hinc » etiam in jure Romano publica, & sacra » invicem distinguuntur, & hæc non ad res » *publicas*, sed ad res *nullius* referuntur.

Sacra autem nominantur a fine, cui destinata sunt] » Adeoque peculiari nomine ve» nire putat, non quasi usibus humanis sint » exemta, (publica enim sunt, quorum » usus ad populum pertinet) sed quia spe» ciatim ad usus sacros sunt destinata. At » ex eo ipso apparet, sacra non esse publi» ca, quia in rebus publicis usus omnibus » patet: quilibet igitur habitare in loco sa» cro posset, arbores plantare, casas pone» re &c.

Signum ejus, quod dico] „ Nimirum, quod » quæ sacra dicuntur, non eripiantur hu» manis usibus.

Etiam

Etiam ea dedi, qua divina dicuntur] » Quæ deditio effectu carere videtur, si usi-» bus humanis essent exemta. At id non se-» quitur; nam per deditionem eorum, quæ » divina dicuntur, non usus traditur, sed » jus circa sacra, jus consecrandi, jus circa » ritus disponendi, jus mutandi sacra &c.

2 *Ulpianus publicum jus etiam in sacris, ait, consistere*] » At inde non sequitur, sacra » esse publica; nam alia est quæstio, an sa-» cra sint publica, i. e. an, usus rerum sa-» crarum omnibus sit communis (hoc enim » sensu Auctor publica esse, dixit), quod » negamus; alia, an sacra pertineant, ad ju-» ra publica, i. e. ad jura populi, quod af-» firmamus, quia sunt pars imperii: impe-» rium autem versatur circa publica,&privata.

» Bene notat B. Parens in Disputatione » de evocatione Sacrorum *Sect.* 2, §. 9, & 10. » dari quoque sacra privata, quæ itidem » commercio hominum exemta sunt scili-» cet, quoad usus profanos.

Uti enim (*quæ sunt verba dictæ Dissertationis*) res profanæ sunt vel publicæ vel privatæ, quarum illæ ad usus civiles, seu profanos omnium civium, seu totius civitatis, hæ ad singulorum pertinent: ita res sacræ quoque sunt vel publicæ, vel privatæ, quarum illæ ad usus sacros, seu divinos omnium, seu civitatis, hæ ad singulorum destinatæ sunt.

Estque hæc vulgatissima distinctio inter sacra publica, & privata. Ita in *l.* 9, §. 1, *ff. ad L. Jul. Pecul.* dicitur: *Sacrilegi sunt, qui publica sacra compilaverunt, at qui privata sacra tentaverunt, amplius, quam fures merentur.* Idque frequens est apud Livium, qui de Numa Rege ait: *Omnia publica, privataque sacra Pontificis scitis subjecit.* lib. 1, *c.* 20. Alibi vocat *sacra publica, & gentilitia*, lib. 5. *cap.* 52, id est, privatæ gentis, seu familiæ. Eodemque sensu, *religiones publicas, & privatas*, seu Gentis unius *dict. cap.* 52. Quin *Deos publicos, & privatos*, d. cap. 52. Item *divinum publicum & suum, seu privatum*, lib. 8, *c.* 10. ubi de forma devovendi se ait: *Ni moritur, neque suum, neque publicum divinum pure faciet.* Denique, *Dii penates* quoque dicuntur *publici, ac privati.* Ita Justinus *lib.* 8, *c.* 3, de Philippo ait: *Non Diis Penatibus publicis, privatisque pepercit.* Et Decius filius invehitur in Patricios, *quod negent, Plebejos publica sacra facere posse, cum privata faciant*; & contendit, *plebejos Deorum magis causa, quam sua id petere, ut quos privatim colunt, & publice colant.* Liv. *lib.* 10, *c.* 7.

Hæc sacra privata frequentissima apud Romanos fuere. ac proprie Larium nomine venerunt; unde & locus his sacris dicatus Lararium dictum. *Æl. Lamprid. in vita Alexandri Sev. cap* 29, & 31. Neque deficit exemplum apud Hebræos, uti patet ex historia Michæ, quæ refertur *Judic.* 17, & 18. Ita in primæva Ecclesia, seu tribus prioribus seculis, omnia sacra fuere privata, cum publica licita non essent sub Gentilibus Impp. Et talia sunt, de quibus agitur in Pace Osnabrug. *art.* 5, §. 31, & *seqq.* exercitium, scilicet, religionis privatum, quod iis in Romanæ Religionis territorio concessum est, qui id ante bellum habuerant; vel quod legatis Principum extraneorum permitti solet.

Ut res sacræ arbitrii eorum fierent, qui urbes cepissent] » Nam omnia jura publica, » & privata, in victorem transeunt.

Mutata voluntate potest ex sacro profanum facere] Exposita vera, ac vernacula sacrorum, eorumque, quæ divini juris dicuntur, indole, naturalique ratione, ostensoque, sacra publica contineri imperio civili, eique adeo competere summum jus consecrandi etiam privata; in proclivi jam est statuere, *quibus modis res sacræ a religione liberentur, fiantque adeo puræ, vacuæ, seu liberæ.* Purus enim locus dicitur, qui neque sacer, neque religiosus, neque sanctus est, sed ab omnibus his nominibus vacuus, *l.* 2, §. 4, *ff. de religios.* & liberari religione sacris inde evocatis. *d. l.* 9, §. 2, *ff. de R. Div.* 5

Primum igitur ædes quidem non desinit esse sacra, etsi diruta sit. §. 8, *in fin. de R. D. l.* 6, §. 3. *ff. eod. tit.* Verum, totius tamen loci interitu sacra quoque extingui, dubitandum non est: uti si chasmate, alluvione, aliisve modis perierit; cum sacrum esse nequeat quod non amplius extat, *arg. l.* 7, §. 5, *in fin. ff. de acq. rer. dom. arg. l.* 2, *ff. de usufr. princip. Inst. eod. tit. arg. leg.* 36, *ff. de Religios.* Publicatione vero non item; cum bonis alicujus ad fiscum delatis, non possit plus ad hunc transire, quam ille habuit, *l.* 20, *pr. ff. de adq. rer. dom.*

Deinde, præscriptione quoque immemoriali aboleri sacra, fatendum est, si vere sit imme-

immemorialis, id eft, cujus initii memoria non extat. Reliquæ vero præfcriptiones, etfi centum, aot multo plurium annorom fint, nihil officient, quia quod divini plane juris eft nec præfcriptione adquiri poteft. *L.* 9, *ff. de ufucap. d.* §. 2, *eod. l. juncto* §. 2, *de Inut. ftip. l.* 1, §. 9, *ff. de obl. & act. &c.* femper tamen excepta præfcriptione immemoriali, *l.* 1, *de præfcr. in* 6. Rebus tamen Ecclefiæ 40. annorom præfcriptionem obeffe, excepta Romana, cui 100. demum anni opponuntur, vulgatiffimum eft; modo res foli fint. *Carpz. p.* 2, *conft.* 5, *def.* 1, *& feq.*

Specialiter quoque receptum fuit, ut cum rem, five locum facrum religione liberare vellent, certis inde ritibos evocarent facra; cujus rei mentio fit in *L.* 9, §. 2. *fin. ff. de R. D.* ubi hæc habentur: *Solent qui liberare eum locum religione volunt, facra inde evocare.*

Fuit ergo Evocatio facrorum nihil aliud, quam ritus folennis, qoo locus facer, aut divini juris, liberari religione, eoque profanus fieri folebat, *d. l.* 9, §. 2. Id tum maxime curæ ipfis fuiffe cum urbes obfiderent, ex Servio refert Gronovius *in not. ad. Grot. de J. B. & P. Lib.* 3, *c.* 5, §. 2, *n.* 1; & pluribus explicat Macrobius *Saturnal. lib.* 3, *c.* 9. Solebant enim folenni carmine ex hoftili urbe, quam occupaturi armis erant, evocare Deos, iisque ædem, & facra Romæ vovere.

Quem traxiffe morem videntur ab obfidione Vejorum, potentiffimæ urbis Etruriæ, cum qua Romanis continens per aliquot fecula bellum fuit, quoadusqoe poft decennalem obfidionem veluti altera Troja, Camilli pietate, virtute, ac felicitate capta, ac diruta, & non urbs faltem, fed & urbis memoria prope deleta fuit. Cujus funeri, cum expofita ejus magnitudine, gravi elogio, quafi leffu parentaffet L. Florus *Hift. Rom. lib.* 1, *c.* 12, *f.* in hæc denique verba erumpit: *Laborat annalium fides, ut Vejos fuiffe credamus.* Camillus igitur, cujus ut incredibilis fuit virtus in hoftes, ita non minor pietas in Deos, & juftitia in omnes, atque inde perpetua adeo felicitas, ut folus tum fortunæ Romanæ ftator, & Romulus alter haberetur: cum ad obfidionem urbis tandem miffus, atque jam in eo effet, ut eam ex cuniculo caperet, vocatis ad prædam civibus fuis, decimaque ejus Apollini confecrata, hoc votum Junoni fecit apud Livium *L.* 5, *c.* 21: *Te fimul Juno Regina, quæ nunc Vejos colis, precor, ut nos victores in noftram, tuamque mox futuram urbem fequare, ubi Te, dignum amplitudine tua, templum accipiat.* Quam ambitiofo deinde apparatu, miraculorum quoque fabulis (ut in religione ornanda nimium folenne eft, ubi minime omnium decet, & eget) inftructo, Romam dedocta fuerit, pluribus refert Livius *lib.* 5, *c.* 22. Atque hic actus tam folennis, ac illuftris, mori huic initium dediffe videtur.

Caufa vero fuperftitionis fine dubio fuit, quod fua cuique urbi, ac populo facra peculiaria, & propria numina fuerint, in quorum tutela locus, urbs, vel populus effet. Dii tutelares inde dicti. *Macrobius d. lib.* 3, *c.* 9. Quemadmodum variarum Gentium facra, & quæ cuique maxime culta fuerint numina, memorat, ac pluribus exemplis perfpicue illuftrat Cicero *Orat. Verr.* 4. *paff.* Unde & Dii penates dicti funt, quafi penes nos nati, five quod penitus infident. *Cic. l.* 2, *de Nat. Deor.* Uti apud Virgilium *l.* 2, *Æneid. & paff* & fpecialiter Dii penates patrii, *Cic. d. Verr.* 4, *c.* 8. Quo nomine Deos cuique proprios, & quafi indigenas, vocari conftat. Qua ratione Æneas, quod Deos Trojanos fecum veheret, Penatiger dicitur. *Ovid. Metam.* 15, *v.* 450.

> *Hæc Helenam cecinisse Penatigero Æneæ,*
> *Mente memor refero.*

Adeo ut non tantum ad facra publica, & Genti cuique peculiaria, fed & ad privata, & civibus vel familiis propria, vox Penatium referatur. *Cic. pro Dom. c.* 41. ubi ita invehitur in P. Clodium. *Ifta tua pulchra libertas, Deos penates, & familiares meos Lares expulit, ut a te ipfa tanquam in captivis fedibus collocaretur? Quid eft fanctius, quid omni Religione munitius, quam domus uniuscujusque civium? Hic aræ funt, hic foci, hic dii Penates, hic facra, religiones, ceremoniæ, continentur.* Et apud Terentium *in Phorm. A.* 1. *S* 5. *f.* Senex, cum alius ad forum iret, ait: *At ego Deos Penateis hinc falutatum, domum divortor.*

Cum igitur fui cuique populo dii proprii, ac patrii, five penates effent, fieri non potuit, quin fi inter populos hoftile odium, ac bellum exarfiffet, etiam inter Deos eorum

rum penates, & tutelares, inimicitiæ certamen esse, eosque singulos suis præsidio, auxilioque fore crederetur. Atque hæc est pervagata ea gentium opinio, quam tanto artificio in scenam produxere divini Poetæ. Homerus in bello Trojano per totam Iliada, & maxime libro 20, ubi Jupiter permittit Diis suis qoemque partibus auxiliari; & Virgilius in bello Latino *sex libris posterioribus Æneidos*: ubi Deos non minus, quam Duces Ducibus congressos finxerunt.

Summum igitur Romanis studium fuit, non tantum suos sibi Deos ante bellum placare, & sacris rite peractis civitati suæ conciliare; sed & ipsos hostium Deos sibi propitios reddere, precibus eos ad se evocando, & templa, ac cultum Romæ iis pollicendo. Unde in memorata Vejorum expugnatione ait Livius *d. c.* 21: *Vejentes & ab suis vatibus, & ab externis oraculis proditos, jam in partem prædæ suæ vocatos Deos* (decima Appollini dicata) *alios votis ex urbe sua evocatos hostium templa, novasque sedes spectasse &c.* Cui simile est quod apud Petronium Arbitrum *in fragm. satyr.* picta excidii Trojani imago refert, Græcos Trojana numina contra Trojanos vocasse.

Contraque Troas Troïa invocant sacra.

Accedit denique, quod ea quoque fuerit Romanorum in Deos reverentia, ut nefas habuerint, Deos, ut putabant, habere captivos. *Macrob. d. lib.* 3. *saturnalium cap.* 9. Atque ideo eos carmine evocare conati sunt.

Neque ei adversatur, quod jure Romano indistincte locus ab hoste captus, ipso facto desinat esse facer, ac religiosus; *l.* 36. *ff. de Relig.* neque adeo opus sit evocatione deorum. Etenim summopere cavendum est, ne duo isthæc jura commisceantur; alterum, quo solenni superstitione Dii evocati dicuntur ex loco, sive urbe capienda; alterum, quo urbe capta, & reportata victoria, ipso facto loca desinant esse sacra, ac religiosa. *d. l.* 36. Huc pertinet quod Cicero *Verrin.* 4. *c.* 55. de M Marcello dixit, Eum victoria omnia profana fecisse Et ideo Roma è Gallorum manibus recuperata, fana omnia, quod ea hostes possedissent, restitui, expiarique oportuit. *Liv. l.* 5, *c.* 50; cujus sententiæ causas deinceps evolvemus.

Prius fieri solet circumsesso loco, & eventu adhuc dubio, voto, ac spe urbis facilius capiundæ, ne adversi sint Dii, sed novæ religionis, novarumque sedium studio deliniti aut in obsidentium partes transeant, aut obsessorum ne foveant. Posterius autem accidit expugnato jam, & occupato loco, sive cum certum saltem est captum iri; tum enim creditum est, Deos ultro excedere locis ab hoste devictis.

Ita Æneas, capta jam, & fumante Troja, ac desperata salute, sociis ait: (*Virg. L.* II. *Æn. v.* 350.

—— Quæ sit fortuna, videtis.
Excessere omnes, adytis, arisque relictis,
Di, quibus Imperium hoc steterat. ——

Quod & Petronius Arbiter ex tabula prædicta, quæ Trojæ halosin pictura referebat, ita expressit:

Jacet sacerdos inter aras victima,
Plangitque terram; sic profanatis sacris,
Peritura Troja, perdidit primum Deos.

Eaque potissima ratio fuit, qua Camillus populum detraxit a pertinacia deserendi Romam, & migrandi Vejos nuper captos, propalam testatus, se nefas ducere, desertam, ac relictam a Diis immortalibus urbem incoli. *Liv. l.* 5, *c.* 30. Ita Hierosolymis captis, inter prodigia, seu præsagia recensetur: *Festo Pentecostes noctu ex intimo templo auditum esse sacerdotibus motum, & strepitum quendam, & mox subitam vocem. Migremus hinc.* Joseph. *de B. Jud. l.* 7, *c.* 12. Quod idem quoque retulit Tacitus *Hist. lib.* 5, *c.* 13. *Auditam humana majorem vocem; excedere Deos: simul ingentem motum excedentium.* Adeo constans fuit gentium opinio, devicta loca deseri a Diis suis.

Duæ vero causæ sunt, cur credi oportuerit, loca ita ab hoste capta, viduata sacris, & derelicta a Numinibus suis intelligi. Id enim statui par erat, sive civitates victæ propitiis Diis suis, sive iratis, aut infensis uti crederentur. Si enim hoc, ut offensos, vitiis forte suis, Deos haberent; vel propter hæc ipsa vitia, aut facinora, deseruisse populum existimandum fuerat, quod factis suis id meruissent. Ita Annibal cum Selinuntem in Sicilia expugnasset, & Syracusani missis legatis eum monerent ut Deorum fanis abstineret, respondit, *Deos incolis infensos Selinunte jam excessisse.* Diod. Sicul. *Hist. l.* 13, *c* 59. Et Cleopatra, victa cum Antonio, per Deos Romanos, non per suos, obtestatur, addita ratione: *Nostri enim nos prodiderunt.* Plutarch. *in Anton. c.* 107.

Sin *prius*, ut propitios, propensosque in populum Deos fuisse, eoque tutelam eorum suscepisse putetur; perinde dicendum fuit, Deos quoque, ut victos, cedere loco victoribus:

ribus: quod enim inter partes certamen est, idem quoque inter eos esse oportet, qui partes defendunt, earumque præsidium, ac tutelam recipiunt, sc. inter utriusque partis Deos tutelares, *supra h. Differt.* Victa igitur parte, victos quoque, qui ab ea stetere, Deos, parti victrici, ipsiusque adeo Diis victoribus tanquam certamine superioribus loco cedere necesse est. Quæ eleganter Virgilius depingit, cum de Pantho Phœbi Sacerdote ait: *Æneid.* II. *v.* 320.

Sacra manu, victosque Deos, parvumque nepotem
Ipse trahit.

Et *Æneid. I. v.* 72.

Ilium in Italiam portans, victosque penates.

Ac iterum ipse Æneas *d. l. I. v.* 382.

—— —— —— Raptos qui ex hoste Penates
Classe veho mecum. ——

Unde Albani cum tres fratres Curiatios animarent ad fortiter pugnandum, aiunt, *Deos patrios nunc eorum intueri manus.* Liv. *lib.* 1. *c.* 25. Et Camillus ita suorum animos in Gallos acuit, *quod pugnaturi sint in conspectu habentes fana Deum.* Liv. *lib.* 5, *c.* 49.

Unde & hoc est, quod studium quasi fingitur populi victi Deos suos servandi; & ipsorum Deorum, alibi sedes quærendi. Idem Æneas se ita monitum narrat ab Hectore, ab inferis sibi apparente: *Æneid. lib.* 2. *v.* 293.

Sacra, suosque tibi commendat Troja penatcis:
Hos cape fatorum comites; his mœnia quære.

Et tum mox *v.* 296.

Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Et hos raptos ex hoste penates, ait, se classe secum vehere *loc. cit.*

Qua ratione Bacchus quoque, apud Jovem patrem intercedens pro Thebis, petit urbi parci, aut sacra saltem sua alibi restitui, apud Papin. Statium *Thebaid. lib.* 7. *v.* 178.

*Cedo equidem: (*victis Thebis*) quo sacra tamen, ritusque peremtæ*
Gentis abire jubes? —— —— ——

Et mox de iisdem sacris:

Da sedem profugo!

Tanti visum fuisse Diis Gentilibus, creditum est, certam cultus, sacrorumque sedem habere inter homines.

Quin & id creditum fuisse videtur, posse victorem vel auferre eis Deos, sacra v. gr. evocando si velint, aut relinquere si eos ipsis iratos putarent. Uti de Romanis refertur, quod Tarento Herculis simulacrum Romam transtulerint, reliquos vero Deos tanquam Tarentinis iratos ipsis reliquerint. *Add. Liv. l.* 27, *c.* 18. Et hoc casu ergo non videntur desiisse sacra. Ita Gentes cum Diis suis tanquam cum hominibus ipsis egere.

Hæc primum exponenda fuere, ut appareret, quæ præcipue causa esset juris illius Gentium saltem secundarii, communi populorum usu, consensuque comprobati, quo loca sacra ab hostibus capta desinunt esse sacra, & intelliguntur fieri profana. Cum enim sacrorum usus unice in Deorum cultu consistat, & Deorum causa, atque ad eorum cultum comparata illa sint, nihil sacri relinquitur Diis fugatis, vel fugientibus; nec cultus numinum intelligi potest sine numinibus.

Accedunt alia momenta. Idem enim consequens est ejus sententiæ, qua numina arbitrio civilis potestatis adsciscuntur, eisque templa pro lubitu dedicantur. Ea enim potestate victa, & subacta ab alio, cessant penitus omnia ejus arbitria, ac jura; & adeo, cum & dedicandi potestas, omnis perinde, ac reliqua imperii jura captivitate extincta fuerint cum ipsa civitate, dedicationes quoque extingui necesse est. Enim vero cum civitas illa Deos assumserit ut in tutela Deorum suorum esset, desinit tutela civitatis, cum civitas esse desinit, ut omnis tutela morte, aut interitu Clientis, cujus illa fuit propria; quod & relatorum natura pervincit. *arg.* §. 3, *quib. mod. tut. finit.* Denique, vel ideo aliter statui non potuit, quia captivitate omnia quasi vacua, etiam liberi homines in servitutem redacti, nullumque adeo pristini juris vestigium relictum fuit: qua ratione utitur Jurisconsultus in *d. l.* 36; & inde nec sepulchra hostium devictorum religiosa nobis dicuntur, *d. l.* 36. *l.* 4, *ff. Sep. violat.*

Hoc ergo tanquam jus commune Gentium, etiam jure Romano nostro relatum est in *d. l.* 36, *ff. de Religios.* Loca sacra ab hostibus capta, desinere esse sacra, ac religiosa, ac fieri profana. Et hinc marmora, monumenta eximi inde, & alienari, atque ad quosvis usus humanos transferri possunt, & cessat sepulchri violati actio: *d. l.* 4. *ff. de sep. viol.* ita tamen ut si liberentur ab hoste,

hoste, perinde, ac omnia jura, postliminio restituantur, *d. l.* 36. Et hæc ita juris fuere singularis, nec ad alios casus extensa; etenim si diruta, aut collapsa fuerit ædes, area tamen manet sacra, *l.* 6, §. 3, *ff. de Rer. div.* §. 8, *eod.* nec in commercium venit, *l.* 73, *pr. ff. de contr. emt.*

Adeo autem Romani confisi sunt huic ritui evocandi Deos, ut inter occultissima eum habuerint, idque summa cura, ac studio egerint, ne quem ipsi haberent Deum tutelarem, seu in cujus tutela urbs esset, & ipsius urbis Latinum nomen vulgaretur: ut caverent, *ne quod sæpe adversus urbes hostium fecisse se noverant, idem ipsi quoque hostili evocatione paterentur, si tutelæ suæ nomen divulgaretur*, ut inquit Macrobius *d. lib.* 3, *Saturnal. cap.* 9. ubi ait: *urbis nomen latinum* (forte quod formula sacra non nisi patria lingua, & vernacula concipienda fuit:) *doctissimis quoque ignoratum fuisse, nec Dei nomen certo proditum.*

Aliud vero ab evocatione sacrorum fuit devotio urbis, seu exercitus hostilis: etsi enim alterum ex altero inferri quodammodo queat, cum Deorum evocatio exsecrationem quandam continere videatur, & exsecratio votum, ut Dii eos derelinquant; tamen in se aliud est, Deos invitare ad inde migrandum, aliud, odium Deorum imprecari civitati: quemadmodum & diversum utriusque ritus carmen est, uti cujusque formulas exhibet Macrobius *d. c.* 9. Enimvero evocatio fuit Deorum tantum tutelarium; devotio autem fiebat per omnes Deos utriusque partis, uti tum ex memorata formula Macrobii, tum ex ea apparet, qua Decius se devovit apud Livium *lib.* 8, *c.* 9. Sed votum, ut Dii hosti terrorem injiciant, utraque formula comprehensum fuisse videtur. *Macrob. d. c.* 9. *& Liv. d. cap.* 9.

„ Ex his præmissis B. Parens concludit „ (*in d. D. de Evocat. Sacr.*), vastari loca „ sacra jure gentium posse, quanquam id „ nec inter Christianos, nec apud ipsos Ro- „ manos ubique receptum fuerit: ita enim „ pergit *Sect.* 3, §. 4, *usque ad* §. 12.

Id vero jam maxime dubium videri debet, num justum, ut & hostili occupatione deleatur loci religio? Id quidem jure Romano, quin & usu Gentium satis constat, ut explicatum id est, rationesque additæ, quod Numina cuique genti propria, ac peculiaria fuerint, quæ proinde aliis gentibus non fuere sacra, sed profana. Verum ex his ipsis rationibus apparet, contrarium inter Christianos, omnesque veri Dei cultores, tenendum esse. Cum enim cultus Deo vero, & omnipotenti debitus universalis, & omnium hominum, ac gentium communis sit, omnes, etiam hostes, ad illum obligantur, nec sine summa Numinis injuria illa, quæ ei dedicata sunt, ab ullo hominum profanari, & violari impune possunt. Hæc enim ubique divini juris, & illius Dei sunt, qui omnibus, & omnium æque Deus agnoscitur; qui colendus ab omnibus est, non profanandus: nec evocari è gente in gentem potest, cujus ubique Numen præsens esse fatemur: & cui proinde quicquid consecratum est, omnium gentium, ac hostium quoque judicio sacrum est.

Neque obstat alia ratio relata in *l.* 36, *ff. de Religios.* quod capta ab hoste terra, tota in servitutem ita redigatur, ut liberi homines quoque servi fiant: atque adeo omne territorium, & quicquid publice, privatimque in eo fuit devictorum, plenissimo jure cedat hostium prædæ, ut Scipio Africanus dicebat Masinissæ de Syphace victo: *Syphax P. R. auspiciis victus, captusque est: itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi R. est.* Liv. *l.* 30, *c.* 14.

Enimvero usum hunc Gentium excessisse modum juris naturalis, atque abusum quendam fuisse in hoc more Gentium, quo capti ita servi hostium fiebant, ut impune occidi potuerint, etsi in potestate essent, ostendimus in Disputatione *de jure victoriæ diverso a jure belli*; neque adeo id fas belli, aut victoriæ, sed nævum quendam fuisse, etsi Hebræi quoque eo usi fuerint, quippe quibus talionis jure id licitum, quin aliquando & speciali jussu divino ob scelera hostium injunctum erat. Atque adeo inter Christianos sensim mos ille abolitus est.

Sed & inter gentes ipsas tamen, & inprimis a Romanis, improbatæ sunt violationes templorum, & sacrorum etsi armis captorum, & pro sacrilegio habitæ; adeo ut Diodorus Siculus arguerit eo nomine Pœnos, tanquam peculiaris, & familiaris ipsorum moris, ac sceleris: *Adeo* (inquit versio) *crudeli impietate cæteris mortalibus hi Barbari* (scilicet Pœni, capto Selinuntio metuentes ne inclusi templis ea, ac una spem prædæ cremarent) *præcellebant, cum alii ne quid nefarie in Numen committant, confugientes ad templa impunitate donent:*

Pœni ratione contraria ab hostibus ideo sibi temperaverint, quo fana deorum sacrilegis manibus deprædarentur. Lib. 13, *c.* 57. Inprimis autem improbatum id fuit, ubi sacra victoribus communia fuere. Dignum memoria est quod Livius de Fulvio Censore retulit, qui cum ædem Fortunæ Equestri Romæ vovisset, ejus exornandæ causa partem regularum marmorearum, quibus ædes Junonis in Brutiis tecta erat, inde ablatas Romam misit, dissimulato sacrilegio. Sed re comperta ipse Censor accersitus, gravissima censura strictus, ac laceratus, tegulæ ex SCto reportatæ, & piacularia Junoni fieri, decretum fuit. *Liv. lib.* 42, *c.* 3. Ubi & argumentum a communionibus sacris, inter alia, in Senatus exprobratione ita habetur: *Eo facto obstringi religione populum R. ruinis templorum templa ædificantem; tanquam non iidem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi, exornandique.* Etenim Juno & Romæ religiose colebatur, Vejis eo translata, ut supra dictum. Similiter Cambyses quod occupata Ægypto fana dirui jussisset, & ad templum Jovis Ammonis expugnandum exercitum misisset, dicitur sacrilegia patrasse, cum contemptu religionis etiam adversus Deos grassatum fuisse, & exercitum tempestatibus, & arenarum molibus oppressum interiisse. *Justin. lib.* 1, *c.* 9. Alia exempla quam plurima, quibus idem ostenditur, accumulat Grotius *de J. B. & P. lib.* 3, *c.* 12, §. 6. 7.

Unde dicendum videtur, etsi gentibus ea federit sententia, loca sacra ab hostibus capta fieri profana, ea tamen non obstante tantam remansisse Deorum reverentiam, ut quicquid in loca ipsis dicata hostiliter actum fuit, pro immani scelere, ac sacrilegio habuerint. In bello Phocensi novennali, quod quia ex causa vindicandi sacrilegii spoliato templo Delphico gerebatur, bellum sacrum dixere, Philippus contra Phocenses Dux electus jussit milites omnes laureas tanquam Apollinis insignia gerere, quibus conspectis, sine prælio, sola facinoris conscientia fusi, fugatique sunt; eaque res Philippo tantam gloriam peperisse dicitur, ut Diis proximus haberetur. *Istum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum, quod orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret dignum exstitisse.* At cum ipse deinde, urbibus Græciæ subactis, fana quoque spoliare non dubitaret, neque sacris parceret, non minus ipsum, quam antea Phocenses, sacrilegii reum peregerunt: de quibus omnibus graviter Justinus *lib.* 8, *c.* 3, *& seqq.* Atque id plenius patet supra ex allegatis.

Quæ quidem non satis inter se convenire videntur, sacrilegium fieri in rebus, quæ profanæ sunt, nisi discrimen admissum fuerit inter ea, quæ communia, & utrique parti sacra, & inter ea, quæ soli hosti sacra, nobis profana sunt. In his, si jus omne hostium victoria extinctum fuerit, nihil sacri, vel divini juris reliquum est; secus, ac in sacris communibus: abolita enim per occupationem bellicam consecratione hostili, relinquitur nostra; quia eadem numina, & quicquid adeo iis dicatum est, nobis quoque similiter sacra sunt, non profana. Quod discrimen etiam observat Grotius *de J. B. & P. l.* 3, *c.* 12, §. 6.

Nec movet exemplum Cambysis, quem sacrilegii reum postulant Auctores quod sacra Ægyptia violaverit, quæ tamen ipsi ut Persæ sacra non fuere, quia Persæ solem unum Deum esse credunt. *Just. l.* 1, *c.* 10. *Curt. l.* 4, *c.* 13. Enimvero ad solem omnes Gentium Deos referri, erudite differit Macrobius *Sat. lib.* 1, *cap.* 17, *usque ad cap.* 24. Et Persis multos Deos fuisse, testatur Strabo *Geogr. lib.* 15, *c.* 14. Et agnoscit Darius, Deos Imperii Præsides memorando, apud ipsum Curtium *d. c.* 13, *& c.* 14, ubi precatur non solum per solem, & sacrum ignem, sed & per alios Deos patrios: idque probat Seldenus *de Diis Syr. Syntagm.* 2, *c.* 8, *p.* 320; etsi Justinus *d. loc.* unum solem, & Strabo quoque *d. lib.* 15, *cap.* 11, unum Martem iis coli, asserat. Agunt enim illi de cultu præcipuo. Sed nec Martis, nec Jovis aliud Numen esse, quam Solem, docet Macrobius *d. lib.* 1, *c.* 20, *& cap.* 23. Inprimis vero Jovis (cujus ædem quoque invasit Cambyses) numen Babyloniis (quorum rex erat Cambyses) sub nomine Belis cultum fuisse, pluribus exponit Seldenus *d. loc. cap.* 1. Notumque est illud, quod ex Orpheo affert Macrobius *d. l.* 1, *cap.* 18.

Εἷς Ζεὺς, εἷς ἀΐδης, εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος.

Qua ratione dicendum quoque omnino erit, inter Christianos omnes cum omnia templa Deo vero, quem omnes colunt, sacra, dicataque sint, nunquam illa belli, victoriæve jure desinere esse sacra, neque adeo inter eos Jus illud Romanum allegari posse.

Alia

Alia autem longe quæstio est, quid ille, cujus imperium est, in res sacras statuere, & maxime, an, & quatenus liberare eas a religione, & ad alios usus convertere possit; quæ foret quarta species liberandi res a religione. Equidem certa regula est, non posse ab eo destrui sacra, templa, &c; non quod non habeat in ea imperium æque, ac in publica profana; sed quia ea res excedit fines imperii: nam nec publica profana ipse vastare, & destruere potest; quia imperium constitutum est ad conservandum, & tuendum, non ad perdendum, neque in disceptationem id trahi potest.

Verum, cum ex hactenus traditis constet, imperium summæ potestati æque competere in sacra, ac in profana; consequens est, eidem quoque intra fines imperii de utrisque statuendi facultatem, atque adeo omnia illa agendi jus esse, quæ ad tuendam Rempubl. in sacris, & profanis pertinere visum ipsi fuerit: his enim finibus omnis imperii, vel summæ potestatis ratio concluditur, & absolvitur; quæ quid aliud est, quam tutela civitatis? finisque ejus, quam salus, pax, & securitas populi? Quod ita LL. 12, tabb. expressum fuit, *Salus populi suprema lex esto.*

Ex his, quæ hactenus, & in Sect. 2. exposita sunt plenius, hæc quasi consectaria oriuntur. Hinc enim recte infertur, ubi de modo, vel ratione extrinseca cultus divini agitur, imperii, seu civilis potestatis esse de eo statuere; modo ne conditio cultus divini fiat deterior. Ita potest modum templorum pro re nata vel reducere, vel augere, vel alias immutare, si alius commodior, expeditior, vel melior exercitii sacri modus sit, idque evidenti ratione appareat.

Qua de causa ita quoque id sancitum est in Pace Osnabr. *art.* 5, §. 30, ubi dicitur, jus reformandi cohærere Imperio Civili, seu, quod in Imperii Statibus idem, superioritati territoriali: adeoque non potestati Clericorum; hæc enim sola quæstio, de qua contentio erat, ibi deciditur: adeoque contra Clericos, non contra subditos; de his enim alia mox regula, seu norma subjicitur, §. 33, *& seqq.* de quo mox.

Ex eadem ratione sequitur, si agatur de abusibus sacrorum tollendis, id quoque arbitrium imperii, seu summæ potestatis esse. Ea enim est pars præcipua reformationis, ejusque complexu inprimis continetur. Atque hæc reformationis in Imperio factæ causa pluribus in locis fuit, ut abusus in ecclesiis, & maxime in monasteriis inter clericos, & monachos tollerentur. Quod cum illi refractarii, ac rebelles, inexpiabile nefas, ac sacrilegium esse clamarent, immanem in se crudelitatem, sævitiamve exerceri calumniarentur, turbas ideo in Imperio cierent, aliosque in Principes suos animarent, jussi sunt officio cedere, quæ omnia ex actis publicis constant. Atque id jus Pace Osnabr. superioritati territoriali quasi postliminio vindicatum, eoque illi Reformatores absoluti sunt. Nullibi vero unquam subditi quoque prætextu reformationis ob religionis confessionem expulsi, aut male multati, aut conscientiæ coactæ, vel excruciatæ fuerunt, neque hoc pro jure reformationis habitum, aut sub eo comprehensum, vel intellectum fuit: unde perperam tale quid ex jure talionis defenditur, ut quidam faciunt. Vid. *Jus Publ. nostrum c.* 18, §. 31.

Id enim e contrario certum est, nullum esse imperium in conscientias, & omnium longissime id excedit fines potestatis humanæ. Etenim cum conscientia ne quidem sit in nostra ipsorum potestate, nedum in alterius esse concipi potest. Non est illa res voluntatis nostræ, quæ & nostro arbitrio mutari, & alterius parere potest; sed res intellectus, quem formare, aut necare, humanæ opis non est. Non magis itaque hominis est, conscientiam vel alterius cogere, vel propriam refingere, quam vel ipse statuere potest, vel alii statuendum injungere, bis bina esse centum, vel nivem esse atram. Philippus Arabs Christianus fuit, *Cuspin. in Philippo Arab.* sed sacra Imperii, quod fere totum adhuc gentile erat, non mutavit. At mutavit Constantinus M. non coactis civibus, sed quia tum major pars jam erat Christiana.

Thuanus, Vir ut eruditione, judicio, ac ingenio incredibili, ita fide ac candore pari, provocans ad experientiam, & gesta temporum, quæ nemini uni magis comperta fuere, quam ipsi, ita in epistola nuncupatoria operibus suis præmissa scribit: *Experientia satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones, irritasse potius, quam sanasse morbum menti inhærentem; ad quem proinde curandum non iit, qua in corpus tantum penetrant, sed doctrina, & sedula institutione, qua in animum leniter instilla-*

instillata descendit, *opus esse*: *alia quippe omnia pro arbitrio civilis Magistratus*, *atque adeo Principis*, *sanciuntur*; *sola religio non imperatur*, *sed ex praecepta veritatis opinione*, *accedente divini Numinis gratia*, *bene praeparatis mentibus infunditur*. *Ad eam cruciatus nihil valent*, *quin obfirmant potius animos*, *quam frangunt*, *aut persuadent*: *quod de sua illa sapientia tam magnifice praedicavere Stoici*, *hoc nos multo justius de religione dixerimus*. Et in sequentibus prolixe rebus ipsis id commonstrat, tum ex Augustino rem praeclare deducit, ex quo in Canones id relatum est: deinde ex more, & sententia primaevae Ecclesiae, quae contenta fuit excludi haereticos ab ecclesia, idem demonstrat, ostenditque, quam illa, & pii Episcopi, ac inter eos B. Martinus (quem Sulpitius Severus *lib.* 2. *Hist. Eccles. circa A. C.* 386, virum, dicit, plane Apostolis conferendum) inde abhorruerint, etiam in causa Priscilliani exitiabilis doctrinae auctoris, & quantopere factum reliquorum Episcoporum detestati fuerint; idque ex relatione ipsius B. Ambrosii, cujus haec verba exhibet: *Cum vero ex furialium istorum Episcoporum sententia*, *Maximus* (tum Imperator) *postea decrevisset*, *Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere*, *qui haereticos inquirerent*, *deprehensis vitam*, *& bona adimerent*, *idem B. Martinus apud eum tenuit*, *ut decretum revocaretur*. Deinde Sulpitium Severum *d. lib.* 2, *circa fin.* suae aetatis Episcoporum violentiam, secutasque inde in Ecclesia, & misera plebe Dei, calamitates deplorantem *d. lib.* 2, *circa fin.* exhibet, & inde agnoscit imaginem temporum pueritiae suae (sub Henrico III.). Hinc laudat Ferdinandum I. ut sapientissimum Principem, qui pacem religionis sanciverit; tum incidit in ea, quae contra Vallenses, homines innocentes, simplices, & conscientiae suae tenaces, horrenda immanitate, & truculentissime acta fuere, pluraque alia lectu perdigna in eam rem affert vir pius, ac cordatus, & ingenuus, quibus vim a conscientiis abesse debere evincit.

Nec potest quisquam aliter sentire, nisi immanissimos, & saevissimos primae ecclesiae persecutores, ac Tyrannos pari ratione absolvere velit, quorum in Martyres patrata omnia comprobare, quin laudibus extollere eos oporteret. Illi enim persecutores non minus persuasi de sua religione, ejusque zelo accensi fuere, quin longe plus causae ipsis fuit contra Christianos saeviendi, a quibus tota religione, omnibusque castris dissidebant, cum Christianis inter se de cultu veri Dei conveniat, quin inter eos, qui 4. Conciliis Catholicis, quae verae ac sincerae ecclesiae Catholicae, post Dei verbum, unica norma, ac regula sunt, & jure habentur, (*vid. Nov.* 115, *c.* 3, §. 14. *& cap.* 4, §. 8. *junct. l.* 7, §. 4, *de Summ. Trin. Disp. nostra de jure circa Haer.* §. 5, *& seq.*) subscribunt, lis magis sit de auctoritate hominis, vel humana, quam de cultu Dei; scilicet lis inter Imperium, & Sacerdotium, quae factionibus Gibellinorum, & Guelphorum, ejusdem Religionis hominum, cruenta adeo, ac funesta fuit.

Sane, quam invisa res ea sit ipsi sanctissimo Servatori, patet ex eo, quod tantopere abominatus fuit factum Pharisaeorum, eorumque studium, Proselythos, id est, socios religionis suae quaerendi: cum tamen iis nec vis ulla fieret, & ab idololatrico illos volentes ad veri Dei cultum converterent. Quid ergo statueret de his, qui vero Deo, ac Servatore imbutos, atque ad amussim verae Ecclesiae catholicae, seu 4. Conciliorum formatos, sui commodi non divini cultus causa, ad sua sacra, vi, ac martyriis, fusoque in immensum hominum, ac Christianorum sanguine, perpellere tantopere laborant, & alias perpetuos hostes profitentur; ut nihil plane reliquum sibi fecerint, quo Pharisaeis, quo saevissimis Ecclesiae persecutoribus irasci possint? Quae non aliter, quam commendandae pacis religiosae causa, quae Palladium Imperii est, dicta sunto. *Vid. Jus publ. nostrum d. c.* 18, §. 28. Persequemur jam reliquos modos liberandi res a religione.

Etsi vero demonstratum jam sit, loca bello capta inter Christianos, & veri Dei cultores, non fieri profana; at victoris tamen jam arbitrium est modum sacris statuere, adeoque & sua sacra, si velit, prioribus surrogare. Cum enim jure victoriae destructo priore Imperio novum ipse armis quaesiverit, jam ipsius est statum publicum in sacris, profanisque formare, non abolendo cultum numinis, sed prout è re publica, vel divina visum fuerit, instituendo. Quae res facit ut vel nova templa novis sacris extruere, vel veteribus illa inferre, aliquando etiam priora ad alios usus convertere queat; modo aeque cultui divino ex victoris populi

populi judicio prospectum sit. Ita enim & Romani evocatione facrorum non abolevere cultum Deorum, sed vel eos transtulerunt in alias sedes, uti in suam urbem, vel suos iis substituerunt, vel hostibus, quibus ipsi infensi erant, Deos, quos ipsis iratos putabant, reliquerunt. Uti exempla supra allata testantur.

Unde plurimum interest inter victorem, & imperii successorem. Hic enim in idem imperium, eundemque Reipublicæ salvæ statum succedit; eumque adeo in sacris, profanisque tueri oportet: neque ex successione plus juris consequitur, quam fuit decessoris, de cujus jure reformandi, ejusque finibus dictum est supra, & dicetur adhuc deinceps.

Præterea dubitandum non est, quin summa potestas disponere quoque de rebus sacris possit, pro summis necessitatibus publicis: uti ad redimendam pacem, defensionem reipublicæ, &c. Cum enim sacra etiam in contentionem bellicam veniant, ob ea bella gerantur, ipsa pariter eventus armorum sequantur, & jure belli, & victoriæ amissa hostium fiant; longe magis equidem, quod armis potest, etiam pace, ac transactione fieri poterit: & quæ cum interitu civitatis peritura essent, pro conservatione ejus impendi. Neque sanctior ullius oblationis, votique usus intelligi potest, quam Rempublicam ab interitu defendi, pacem fessa armis, & nutante Republica redimi, laborantem periculis civitatem servare, & ipsa suomet pretio sacra, quæ ipsa pars civitatis, & imperii sunt, asseri, atque ab exitio vindicari.

Ita sane in Republica, & Ecclesia quoque Judaica veteri fecerunt Reges etiam piissimi, ut cum immineret cervicibus hostis gravis, ac potens, qui non aliter propulsari videbatur posse, thesauros quoque Deo sacratos templo ablatos hosti, etsi Idololatræ, obtulerunt: uti id patet exemplo Regum Judeæ, Assa, 1 *Reg.* 15, *v.* 18. Joas, 2 *Reg.* 12, *v.* 18. Achas, 2 *Reg.* 16, *v.* 8. Hiskiæ, 2 *Reg.* 18, *v.* 15. *&c.* qui potentissimos tum Syriæ Reges hac pecunia sacra ab invasione, & obsidione urbis, & quasi a jugulis suis arcuerunt, aut fœdere, ac pace sibi conciliarunt.

Idque est, quod notissimo quoque jure proditum est, rem sacram profanam fieri posse. Ita dicitur in *l.* 83, §. *sacram.* 5, *ff. de verb. obl.* ibi: *quamvis sacra profana fieri possint.* Et mox: *Si rursus lege aliqua res sacra profana esse cœperit.* Item in l. 137, §. 6, *Eod. tit.* de re sacra dicitur, *quod jus hoc mutari, & id, quod nunc impossibile est* (ut res sacra, quæ divini juris, neque in commercio est, vendi queat), *postea possibile fieri*, adeoque profana. Quod idem dicitur in §. 2, *de Inut. stip.* nec dubii juris est Atqui si res sacra profana fieri potest, certe non alia justior, & major causa est cur possit, quam Reipublicæ pax, atque tranquillitas. Cujus autem auctoritate fiet profana, & liberabitur a religione? Id additur in *d. l.* 83, §. 5, vers. *Nec revocantur*, scilicet, lege aliqua, adeoque a potestate civili, & legislatoria, cujus imperio id continetur, ut ostensum supra.

Atque ideo lege civili permissum est vasa quoque sacra vendi, oppignorari, solvique posse pro redemtione captivorum hominum privatorum, quin si non necessaria sint ad usus sacros, sed alia sufficiant, etiam ad æs alienum Ecclesiæ solvendum, causa cognita, ea alienari. *Nov.* 170, *c.* 10. Quod & jure Canonico asseritur, & a B. Ambrosio graviter defenditur in *c. Aurum* 70, *caus.* 12, *q.* 2. & inprimis ostenditur, majoris multo pietatis esse, ad optimos usus ea impendi, quam sterilia esse.

Sed nec unquam inter Gentes ambiguum fuit, de sacris disponere potestatem civilem posse. Plutarchus in Tib. Graccho *c.* 22. perbene inquit: *Tam sacrosanctum nihil est, quam quæ Diis dicata sunt donaria; nemo tamen unquam prohibuit populum his uti, hæc mutare, ea transferre, uti voluerit.* Idque pluribus exemplis, ac monumentis illustrat Grotius *de Jure Bell. & Pac. lib.* 3, *c.* 5, §. 1, *n.* 3. Ubi inter alia ad rem facit quod ex Seneca Patre affert, qui ait: *Pro republica plerumque templa nudantur, & in usum stipendiorum dona conflamus.* Et ex Trebatio Jurisconsulto: *Profanum, quod ex religioso, vel sacro, in hominum usum, proprietatemque conversum est.* Idemque liquido probant formulæ illæ deditionis, quarum supra injecta est mentio, quibus quilibet populus sui juris sacra æque, ac profana, alii populo dedere consuevit. Uti populus Collatinus delubra, divina, humanaque omnia. *Liv. lib.* 1, *c.* 37. Populus Campanus urbem Capuam agros, delubra Deûm, divina, humanaque omnia. *Liv. lib.* 7, *c.* 31. Iterumque postquam defciverant. *Liv. lib.* 26, *cap.* 33. In eandem formulam convenit

venit Regi Thebano cum hostibus, qui deinde ex ea apud Plautum *in Amphytr. Act. 1. Scen. 1.*

Deduntque se, divina, humanaque omnia, urbem, & liberos.

Atque hæc est, quæ proprie, voce hodie inventa, ac recepta, *Secularisatio* dicitur; de qua doctissimam Disputationem conscripsit Marcus Rhode.

Quod si igitur de sacris, iisque rebus, quæ divini plane juris sunt, id verum est, nemini in mentem venire potest, ut de rebus aliis, seu terris eclesiasticis, quæ Deo consecratæ non sunt, dubitet, quin ei, cujus imperium est, intra ejus fines de iis statuendi potestas sit: quippe quæ nec sunt divini juris, nisi quis dixerit, eo sensu esse, quo & res sanctæ quodammodo divini juris dicuntur: neque extra commercium, nisi quia publica sunt; scilicet Ecclesiæ, quæ est pars Reipublicæ, ac Imperii. Hæc ergo bona Ecclesiastica ideo saltem alienari nequeunt, quia publica sunt: nam nec publica profanari possunt; non alia causa, quam quod legibus publicis eorum alienatio interdicta est, nec quod publicum, seu populi est, alius invito populo alienare potest.

Unde id primum certissimum est, quibus casibus ipsæ res sacræ, & divini plane juris, alienari possunt, multo magis res ecclesiasticas posse. Cum igitur demonstratum jam sit, pacis publicæ causa terras cum omnibus sacris dedi posse; nihil dubii remanet, quin multo magis bona ecclesiastica possint. Et cum imperium civile a natura constitutum sit ad tuendam & conservandam rempublicam; non potest ambigi, quin rerum harum alienatio, si ad reipublicæ pacem, & securitatem requiri visa fuerit, rata plane, ac valida sit. Enimvero notissimum est, Imperium, seu Imperatores legibus latis certum alienandi res ecclesiasticas modum præscripsisse, & pro utilitate ecclesiæ alienationem earum causa cognita permisisse: ut patet ex *l. 17, c. de SS. Eccles. Nov. 120, c. 1, & seqq. Gudelin. de jure noviss. lib. 6, cap. 14.* Cujus igitur rei facultatem aliis lege permittere potuerunt, eamne ipsi non habent? & quod pro utilitate ecclesiæ aliis permittere potuerunt, id ipsi pro conservatione totius reipublicæ non possint? cujus publica salute omnium partium in sacris, & profanis salus, & securitas comprehensa est.

Sane, cum salus, & pax reipublicæ sit ultimus Imperii finis, summa rerum, compendium omnium bonorum, ac fastigium publicæ felicitatis, ac societatis, non possunt bona ecclesiastica justius, & sanctius, aut ad usus magis pios impendi, quam redimendæ pacis, & securitatis publicæ causa, si illam aliter obtineri non posse visum fuerit: quod vel ex ipsius B. Ambrosii loco jam ante ex *c. 70, caus. 12, qu. 2,* allato intelligi potest.

Imo esto (quo tamen nihil vanius est), non esse Imperio jus in res ecclesiasticas; adhuc tamen bello orto arbitrium pacis de omnibus, quæ intra fines Imperii sunt, & quæ in contentionem armorum, & discrimen belli venerunt, penes eum esse, cujus est summa potestas, & jus belli, ac pacis, nemo quisquam sobrius negavit.

Neque usum gentium exemplis, quorum jam copiæ ante adductæ sunt, ulterius propugnare opus est. Omnium instar esse potest quod præ oculis omnium est, in bellis, quæ inter Christianos, & Turcas gesta sunt, uti plurima fuere pluribus retro seculis: etenim iis tot terræ, Principatus, Regna integra, cum omnibus sacris, vel armis ab infestissimo hoste extorta, vel pace, & transactione ipsi cessa, atque in manus, & ditionem tam impiæ religionis dedita fuere; neque tamen ulli hominum in mentem venit, summos Principes, inter quos bellum fuit, non potuisse suo jure bellum ita, ut factum, pace finire: & cum moto bello se, urbes, agros, cives, templa, sacra, & divina, humanaque omnia, totamque Rempublicam in ambiguam adeo Martis aleam, eventuum pericula, armorumque discrimen conjicere, ac bello de iis contendere fas fuerit; non potuisse etiam eodem jure de iis transigere, & pace tali tot malorum, calamitatum, mortium, exitiorum, formas extinguere, eaque a cervicibus suis, a capite, a Republica depellere.

Unde nihil magis abhorrere potest a sensu communi, quam famosa illa protestatio, quæ extat apud Lundorpium *Tom. 6, contin. 2, lib. 3, cap. 7, fol. 423.* & apud Limnæum *Add. 2. ad lib. 1, cap. 12, pag 229. & ad Capit. Ferdin. IV. art. 2.* ac Roma emissa fuit contra pacem Monasteriensem, & Osnabrugensem, qua pax conscientiis reddita, & potestas civilis in res ecclesiasticas, de qua inde ab Henrico IV. per 6. secula lis inter Imperium, ac Sacerdotium, funestissimis

ſimis motibus fervuerat, & qua partem dimidiam, eamque longe optimam Imperio detractam eſſe, teſte Conringio, credebatur, poſtliminio reſtituta fuit.

Illud vero pactum erat, quo non terræ hoſtibus ceſſæ, ſed legitimis dominis aut relictæ, aut reſtitutæ; non ſacra hoſtibus dedita, ſed ſua Statibus, ac Civibus Imperii, uti ante bellum fuerant, ſervata; non abolitus veri Dei cultus, ſed ad amuſſim divinæ legis, judicio juſti terrarum magiſtratus, exactus; non evocata ſacra, ſed eodem legitimo judicio emendata; denique bona publica uſibus publicis, quibus exemta quidem videbantur, aſſerta, at ſacris, & cultui divino nihilominus ita conſultum, & proſpectum fuit, ut ſacris neceſſitatibus nihil penitus deceſſerit. Hanc vero curam, ac vigiliam incumbere ſummæ Imperii poteſtati, ut operam det ne cultus divini exercitium deficiat, ſegneſcat, aut langueat: quibus vero modis, locis, &c. illud optime, & commodiſſime effici poſſit, ac debeat, judicium eſſe ejus, cujus loci Imperium eſt, demonſtratum jam fuit.

Quid vero cauſatur illa proteſtatio? Quatuor inprimis. 1. Septenarium Electorum numerum, ſedis Romanæ auctoritate olim conſtitutum, ſine ejus beneplacito non potuiſſe augeri. 2. Pacem de rebus Eccleſiaſticis ſine ejus auctoritate factam nullius momenti eſſe. 3. Offici ea animarum ſaluti; & 4. commodis, ac auctoritati ſedis Romanæ &c.

Cæterum 1. quam illud figmentum pugnet cum certiſſimis hiſtoriarum monumentis, inter alios accuratiſſime demonſtrat Onuphrius Panvinius *tract. de Comit. Imp. cap. 6, per tot.* & vel oculis exhibetur in jure noſtro publico *c.* 10, 11, & 12. 2°. Hic error refutatus eſt tota Sectione 2, & 3. 3°. Cultus Dei, pace illa conceſſus, ad amuſſim quatuor Conciliorum vere Catholicorum formatus eſt, nec ab iis, adeoque ab Eccleſia vere Catholica, vel minimum recedit. Lis vero fuit de Jurisdictione, & Imperii jure in res Eccleſiaſticas, adeoque de re, ac jure humano; & de abuſibus quibusdam, quos præter quatuor illa Concilia irrepſiſſe, univerſalis omnium tum ſententia fuit, a Sigismundo Imp. laudatiſſimo, ipſisque Conciliis agnita, reformatioque adeo decreta, ſed a ſede Rom. impedita. *Vid. Jus publ. cap.* 18. §. 25. & *paſſim.* Utinam ergo non aliunde periclitaretur animarum ſalus! 4°. Qui jure ſuo utitur, nemini injuriam facit, etſi adventitiis aliorum commodis id officere videatur, per text. eleg. *in l.* 24, §. *f.* & *l. 26, ff. damn. infect.* Nec ſunt aliorum commoda, cum nullum eorum jus eſt. Auctoritas autem intra leges ſalva; ultra, nulla eſt. Adeo omni ſtipula leviora, ac vaniora ſunt, quæ in conſpectu terrarum orbis contra pacem tam ſanctam, ac ſolennem edita, ac jactata ſunt.

Enimvero omnia poſthabenda erant paci tam neceſſariæ, & quieti publicæ a bello civili funeſtiſſimo. Videri ſane poſſet, 30 annorum cladibus expletam eſſe armorum crudelitatem; tot rivis fuſi interim ſanguinis humani, & Chriſtiani, extinctam cædium ſitim; tot incendiis, ac vaſtitatibus exſaturatam belli rabiem, ut jam non ſatietas eorum omnes cepiſſet, ſed nauſea, & abominatio. Neque plane vox hominis foret, dari bellorum cauſas, ac lites, de quibus inter Principes, & populos contenditur, quæ non poſſent fide interpoſita, ac pace facta, coaleſcere. Quæ ſententia auctorem extra humanam ſocietatem conſtitueret, *Liv. l. 6, c. 42, in fin.* hoſtemque humani generis faceret, cum quo nunquam poſſet niſi ejus internecione debellatum videri. Unde nunquam ſatis laudari poteſt ſumma illa pietas, religio, & magnanimitas Glorioſiſſimi Imperatoris, & Regum, ac Imperii Principum, de conſcientiarum ſecuritate paciſcentium, qui pacem illam ſacroſanctam, ac inviolabilem, contra iniquas hujuſmodi molitiones, & proteſtationes eſſe, & in ipſa pace juſſerunt, ac Imperii Conſtitutionibus, & Capitulationibus ſanciverunt. *Cap. D. Leopold. art.* 2, *in fin.*

In belli uſus converſas] „ Idque exemplis „ novioribus probat B. Parens *in d. diſp.* „ *ſect.* 3, §. 25, *usque ad* §. 32. Verba modo „ allegavimus.

Sub pollicitatione reſtituendi] „ Tunc res „ ſacræ non alienantur, quia quantitas ſa„ cra manet.

Hoc ergo gentium jure uſus Germanicus] „ Immo hoc naturæ jure uſus eſt.

Tacito] „ *Annal. l.* 1, *c.* 51. Factum hoc „ explicavimus *c. præced.* §. 9, *n.* 2.

Sic Livius] „ *Lib.* 25, *c.* 40. & *lib.* 26, *c.* „ 11. *Marcell.* 26, 29.

Numen aliquod ineſſe credatur] „ Im- 4
„ mo non poteſt id credi, quia res illa ſa„ cra facta eſt ex lege ſuperioris, quæ lex

 ceſſat,

» cessat, ubi res illa in potestatem victoris » transiit.

Et hoc sensu impietatis] » Generosius est » abstinere; at impietatis accusari nequeunt.

Lasi etiam gentium juris] » Intelligunt » jus naturæ. Nam gentium jus lædi non » potest, quia tale non existit.

Nimirum, ex talis opinionis positione] » Numen scil. aliquod inesse simulacro.

Aliud est si hostes non idem sentiant],, Adeoque si res ipsis sacra non est.

Sed & præceptum est, gentium simulacra abolere] » Verba in Deuteronomio *c.* 7, *v.* » 5, & 25, hæc sunt. *Aras eorum subvertite,* » *& confringite statuas, lucosque succidite,* » *& sculptilia comburite.* At licentia hæc » non est ex jure aliquo gentium voluntario, sed ex ipso jure naturæ: inprimis » cum accedat hic jussus, & auctoritas Dei » de cujus jure unice agitur, qui voluit res » sub falsis notis sibi consecratas violari.

,, Equidem merito miratur Seldenus *de Jur. Nat l.* 2, *c.* 13. contrariam huic a Josepho afferri legem; ubi inter alias divinas » leges hanc refert: *nemo blasphemet Deos,* » *quos aliæ civitates Deos esse æstiment, nec* » *spolianda fana peregrina, nec donarium Deo* » *cuiquam dicatum auferendum*; cujus rei » contra Appionem libro 2. hanc rationem » affert, *quod Dei nomine indigitarentur.* » Quin & Philo, Mosen vetuisse convitium » in alienos Deos, tradit *l.* 1, *de Mon.* & » *l.* 3, *de vita Mosis*, tum metu ne gentes » vicissim vero Deo maledicant, tum ne quis » discipulus Mosis adsuescat ullo modo apellationem Dei contemnere. At fictas has esse » leges, & vel ex male intellectis Mosis legibus, vel ut Romanis blandiatur, Josephum hæc scripsisse, ait Seldenus *de J.* » *N. l.* 2, *c.* 13. Sane, locutio illa generalis, *aliis non maledices*, intelligenda est de » viris Principibus; atque Philonem quoque » legem de Principibus populi intelligere, » Rabbini recentiores docent. *Seld. d. l.*

Nam quod sibi accipere vetantur] " Dubium Auctor hic removet, quod thesin » ejus, *quasi alienis sacris parcendum sit*, » labefactare videtur: opponi enim posset, » prohibitum fuisse Judæis, aurum, & argentum, ex quibus idola facta sunt, concupiscere, ita ut ex idolo nihil in domum » inferre licuerit. *Deut.* 7, *v.* 25, & 26, » idque, teste Josepho, ideo *quia alienis* » *sacris parcendum esset.* Auctor respondet, » prohibitum id non esse propter cultum » natura his rebus debitum, sed ut a contactu abstinerent rei, quæ anathema erat: » adeoque legem hanc mere fuisse ceremonialem, arbitratur. Rectius dicendum, » Deum loqui de solis populis damnatis, » eorumque sacris; his enim solis anathema » imposuit, adeoque in his solis ipse contactus interdictus est.

Romanis haud dubie blandiens] " Vid. » *Gron. h.* Nec mirum est, benevolentiam » eum captare voluisse Romanorum, a quibus servatus, Romam deductus, benigneque habitus est, & qui ob ingenii » gloriam statuam Romæ meruit.

De non nominandis gentium Diis] " Lex » in Exodo 23, *v.* 13, ita se habet: *Nomen Deorum, seu Dei aliorum, non memoraberis; non audietur ex ore tuo.* Seldenus *L.* 2, *c.* 13, statuit, legem illam » intelligendam esse non de sola memoratione idoli, (id enim illicitum non esse, etsi nomen adhibeatur, quod aliquam » divinitatem infert, *Seld. d. l. p.* 269.) » sed de non ineunda cum gentili, dum » idololatra est, societate, ne forte inde » adigatur ille ad jurandum per suos Deos, » & tu sic in causa sis ut velut Dii illi non » solum memorentur, sed & habeantur. At » hæc explicatio divinatoria est. Ex ipsa inspectione legis apparet, eam loqui de jurejurando, quod fit per deastros: & additur, nomen externorum Deorum (ad » firmandas promissiones, & asserendam veritatem adhibitum) ex eorum ore audiri » non debere. Ratio naturæ hæc est, quia » jusjurandum est species cultus divini; » Deus testis adhibetur veritatis, &c: hic » autem cultus deastris tribui nequit. *Vid.* » *supr. l.* 2, *c.* 12, §.

Honoris causa, aut sine abominatione eos nominare lex non fineret] " Immo sola » memoratio nominis non vetita erat, sed » tunc, cum fiebat honoris causa, uti si » adjecto idoli nomine aliquid asserebatur: » colere enim idola, jure naturæ prohibitum est.

Dei certissimo monitu] " Non opus erat » monitu Dei; nam ex ratione naturali satis » constat, Deum certo loco non includi.

In simulacris illis non habitare aut Dei spiritum] " Nam lignum, vel materiam » Deos esse, nec gentiles crediderunt, sed » simulacris his Dei spiritum inesse, nugabantur.

Aut bonos angelos] " Quos Heroas antiqui philosophi vocabant. *Aut*

Aut vim astrorum]" Astris enim vim » divinam inesse, Philosophi statuerunt.

Sed pravos, & humano generi infestos dæmonas]" Quos proinde colere, cum per» fectione divina pugnabat.

Tacitus]" *Hist. l.* 5, *c.* 4. Ipse id mox (*cap.* 5.) explicat de Idolis: *profanos in» telligunt, qui Deum imagines mortalibus » materiis in species hominum effingant; sum» mum illud, & æternum neque mutabile, » neque interiturum; igitur nulla simulacra » urbibus suis, nedum templis sunt.*

A Maccabæis]" Ita enim Judas diruit » aras in civitate Azoth, & sculptilia Deo» rum igne succendit. Jonathas quoque suc» cendit Azoth, & civitates, quæ erant in » circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & » templum Dagon, & omnes, qui eo con» fugerunt.

Nihil fecit contra jus gentium]" Hoc ve» rum est, quia tale jus gentium non ex» istit; at nec contra jus naturæ peccavit, » quia res ipsi sacra non fuit.

Græci scriptores]" Add. *Just.* 2, 12.

Persæ non credebant, in simulacris ulla esse numina]" Antiqui Magi nulla admit» tebant simulacra. *Vid. Clem. Alex. in ad» mon. ad Gent. l.* 1, *c.* 181. *Stanlejus » Hist. vet. phil. fol.* 1131. Et temporibus » Herodoti id adhuc obtinuit. *Herod. l.* 1, » *c.* 181. Conf. *Plin. l.* 12, *c.* 1. Tem» pore Artaxerxis autem Veneris Tanaidis » cultum introductum esse, ait *Clemens d. » l.* Sed & Strabo *l.* 15, *f.* 504, ait, Per» sas Deorum imagines habuisse.

Sed Deum esse Solem]" De quo supra » *l.* 2, *c.* 20, §. 47.

Et portionem ejus aliquam ignem] Calorem enim, seu ignem, causam rerum omnium esse, experientia docet: atque ideo Deum ignem dixerunt philosophi. At causa physica confundi non debet cum causa morali.

5 *Templum jure victoriæ ingressus est*]" A» deoque templum victori sacrum non fuit.

Bene ille quod templo pepercit]" *Plut. in » Pomp. & Joseph. ant. l.* 14, *c.* 8. *& de » bell. jud. l.* 1, *c.* 5.

Non Religione]" Pietati ejus id tribuit » Josephus *Antiq. l.* 14, *c.* 8.

Male quod ingressus est]" Atqui tem» plum ipsi sacrum non fuit.

Contemto vero Deo]" Potius curiositatis » gratia: nam scire voluit, num Deorum » effigies colerent. Hinc Tacitus ait: *Inde » vulgatum, intus nullam esse Deûm effi» giem, vacuam sedem, & inania arcana. » Hist. l.* 5, *c.* 9.

Quod & Chaldæis exprobrant Prophetæ] » Immo non exprobrant ingressum in tem» plum, sed quod in honorem idolorum » suorum ex vasis ablatis biberint. *Dan. c.* » 5, *v.* 23.

Quasi in conspectu Judææ trucidaretur] » Longe admodum petita est hæc conjectura.

Nihil in eo factum contra jus gentium] » Romani nec contra jus gentium id factum » crediderunt, quale ipsis cognitum non » fuit; nec contra jus naturæ, quia Roma» nis res ea sacra non fuit.

Τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ] „ I. e. belli jure: id„ que eo magis, quod ex templo oppugna„ runt hostem. Unde non absque ratione „ consiliarii quidam Tito suadebant, diru„ endum esse templum, quod castellum es„ set. *Joseph. de bell. jud. l.* 7, *c.* 9. Titus „ vero nec pugna captum se incensurum di„ cebat, nec pro hominibus anima carentia „ ulciscenda esse. *ibid.*

AD §. III.

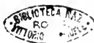
„ QUÆRI solet, an præscriptione im„ memoriali res desinat esse sacra. Affirmat „ B. Parens *in disp. de evocat. sacror.* §. 3. „ At alibi diximus, per præscriptionem im„ memorialem jure naturæ nullum jus ac„ quiri in re aliena.

Idem & de religiosis intelligi debet] „ Ni„ mirum, ut vastari, & dirui jure Gentium „ voluntario possint. Res religiosas fieri per „ mortui illationem, diximus supra *l.* 2, *c.* „ 19, ubi simul demonstravimus, hanc reli„ gionem non natura inesse sepulchris, sed „ lege civili: ex errore illo communi, quod „ Manes circa illa loca quiescant, indeque „ turbari non debeant. Religio igitur hic „ oritur ex lege Principis, cujus effectus „ cessat si locus ab hoste occupatur: adeo„ que destrui possunt sepulchra ut alia loca „ profana.

Non mortuorum sunt] „ Mortui enim „ nullius juris sunt capaces.

Sed viventium, sive populi alicujus, sive familiæ] „ Naturam religiosarum rerum, ea„ rumque effectum, egregie explicavit B. „ Parens in dissertatione *de evocatione sacro„ rum sect.* 2, §. 11, *usque ad* § 20.

Pari ratione, *ait*, res religiosæ quoque, uti

uti sepulchra, divini juris, ac nullius dicuntur, *l. 6, §. 2, ff. de rer. div. §. 7, eod. tit.* quæ tamen & ipsa duplicia sunt, privata, & publica. Quin regulariter hæc privata fuere; & potuit unusquisque locum religiosum voluntate sua facere inferendo mortuum in locum suum, *l. 2, §. 5, ff. de Relig. §. 9, de rer. div.* Non dubium tamen est, fuisse & publica sepulchra, cum nec credibile sit, omnes habuisse omni tempore fundos proprios, ut inferre potuerint in locum suum: & plurima sepulchra in via Flaminia, via Latina, via Appia fuisse, & Augures, seu Pontifices locum sepulturæ assignare solere, refertur. *Vid. Alex. ab Alex. Gen. dier. lib. 3. c. 2. in fin. Rosin. de Antiq. lib. 5. c. 39. Plut. in Tib. Gracch. c. 13.*

Dicuntur vero sepulchra quoque divini juris, vel hoc ipso, quod non sint juris humani, *supr. §. 3.* quia naturaliter videtur ad mortuum pertinere locus, in quem infertur, *l. 4. ff. de relig. & l. 4. C. sepulch. violat.* illi quippe ultimo humanitatis officio debitus, atque adeo usibus hominum exemptus, cum mortuus in rebus humanis, & homo esse desierit. Sed & Numa Rex justa funebria æque, ac sacra ad jus Pontificium retulit. *Liv. lib. 1, c. 20. in f.* Nec diffitendum, apud Romanos olim accessisse superstitionem de Diis manibus.

Atque hæc utraque sacra, seu religiosa publica, & privata, perinde juribus, ac legibus civilibus reguntur, & constant, ac profana. Et sacra quidem privata sunt privatorum, perinde, ac dominia eorum profana; verum, ad solos usus sacros, non profanos. Unde & vindicare ea sibi possunt, & remediis petitoriis, & possessoriis, ad hos usus tueri *l. 1, ff. ne quid in loco sacr.* Uti Laban furti arguebat Jacobum, quod sacra sua abstulisse diceret. *Gen. 31. v. 30 & seq.* Et quædam hæreditas quoque sacrorum gentilitiorum intelligitur. *Cic. pro Dom. c. 13: & Orat. Verrin. IV. circa princip.* ubi de sacris gentis Clodiæ. Sed & Thesaurus in tali loco sacro inventus totus est inventoris, perinde, ac si in suo invenisset, *§. thesaurus 39. in princ. de rer. div.* cujus principium de locis propriis agit, usque ad vers. *At si quis in alieno.* Cui consequens est, si alius invenerit, dimidium ad ipsum quasi dominum, & alterum tantum ad inventorem pertinere. *arg. d. vers. At si quis.*

Similiter in rebus religiosis, seu sepulchris privatis, quorum tuendi causa plura remedia prodita sunt, cum petitoria, *l. 2, §. 1, §. 2. l. 7, pr. l. 19. & pass. ff. de Relig.* tum possessoria, *tot. tit. ff. de mort. inf.* & alia, *tot. tit. ff. sepul. viol. &c.* Idemque jus thesauri est in sepulchris, quod modo in sacris privatis esse ostendimus, *d. §. 39.*

Unde componitur dissidium illud, quod acerrimum intercedere creditor inter *d. §. 39.* & *l. 3, § pen. ff. de Jur. fisc.* ubi thesaurus ab alio inventus cum fisco dividendus statuitur. Etenim ibi non nisi de fiscalibus, & publicis locis agitur: Uti tum *arg. Rubricæ*, tum ex ipso textu apparet, qui diserte loquitur de thesauro reperto in locis fiscalibus, vel publicis, religiosisve, aut in monumentis, item in Cæsaris possessione. Prædictum vero jam est, fuisse sepulchra quoque publica: sed & sæpe factum fuit, ut loca religiosa cum universitate bonorum vacantium, vel publicatorum, ad fiscum pervenerint; in quibus hoc jus omnino obtinebit.

Adeo deinde privatorum sunt sepulchra, ut dividantur in hæreditaria, quæ quis sibi, & hæredibus suis; & familiaria, quæ sibi, & familiæ constituit. *l. 5, l. 6, ff. de Relig.* Unde & alienari inter vivos, & per legatum, seu fideicommissum relinqui, & cum hæreditate transferri possunt; atque adeo quoad usus suos nativos, seu religiosos, etiam in commercio esse videntur, uti profana quoad profanos.

Quemadmodum igitur sacra, & sepulchra privata quoad usus sacros, & religiosos, privatorum sunt, ita publica populi, seu summæ, quæ populum præsentat, potestatis, ejusque adeo Imperio, perinde, ut publica profana, seu secularia continentur. Et de locis sacris, ac religiosis non minus, quam de profanis, leges a potestate civili statutæ, & jura condita fuere: uti ex utroque Codice, Theodosiano, & Justinianeo, ex Capitularibus Caroli M. Ludovici I. &c. aliisque jam evictum est.

Hinc certo constat, quo sensu res sacræ, & religiosæ sint nullius, & extra commercium; scil. *quoad usus humanos*, seu profanos. Hoc enim est quod proprie dicitur esse in commercio, quod homines ad suos usus convertere, aut suæ utilitatis causa in alios transferre possunt. Ideo enim inter homines, & Gentes, commercia mutua fiunt, & jure gentium obtinent, ut suis usibus prospicere queant, quod ad sacra, & religiosa non pertinet, & quæ proinde merito extra

extra hominum commercium, & sic quoad commerciorum potestatem, usus que hominum, nullius, sed divini juris esse dicuntur, quia hominibus quidem competunt, sed ad usus divinos, non humanos; & hominum quidem causa sunt, sed ut Deo iis serviant, non sibi: ut supra §. 8. dictum. Nam & res sanctæ quæ dicuntur, uti portæ, muri, &c. dicuntur esse nullius, & extra commercium, ac divini juris. §. 7. §. 10. *de Rer. Div. l.* 1, *princ. l.* 9, §. 3, & *seqq. ff. eod. tit.* etsi non tantum hominum causa sint, sed & ad usus humanos, quia tamen speciali sanctione pœnali, & sub insigniore pœna exemtæ sunt hominum potestati, hactenus ne violari, neque homines iis ut rebus suis abuti quoque queant; unde notabiliter dicuntur quodammodo tantum esse divini juris, *d.* §. 7. *d. l.* 1. *princ. voc. quodammodo:* scil. quoad abutendi potestatem; & proinde hactenus quoque tantum nullius in bonis sunt, *lib.* 8, *princ. ff. de Rer. Div. Sanctum est, quod ab injuria hominum defensum, atque munitum est.*

Eademque ratione publica proprie dicuntur quæ populi sunt, & profana; publica enim quasi populica, & quibusdam poplica dicuntur: *Remem. Jurispr. Memb. I, Disp. II, thes.* 4, & *pass.* (ubi semper ita scribitur, quod originem quidem veram indicat, at sequi non attinet) quia non tantum populo, sed & ad usus populares, non divinos, competunt. Possunt tamen & sacra publica dici, atque ita quoque dicuntur, prout supra jam expositum est; quia & ipsa toti populo competunt, sed ad usus divinos. Etenim omnia jura hominum sunt, & hominum causa; sed alia ad usus proprios, alia ad divinos, vel similes.

Additio.

„ Diximus alibi, sepeliendi necessitatem „ nullam a natura esse. Adeoque proprie in „ jus naturæ non peccatur si sepulcra vio- „ lantur. At cum ferocissimi animi indicium „ sit in mortuos sævire, culpæ expertes; „ moratiores gentes hanc vindictam, utpo- „ te generosioribus animis indignam, meri- „ to improbant.

Sicut sacra loca ab hostibus capta] „ *Vid* „ §. *praced.*

Ita & religiosa talia esse desinere] „ Nam „ victor legibus victi non tenetur: locus au- „ tem ille non nisi ex lege victi religiosus „ est. *dict. disp. S.* 2, §. 13, *seq.*

Ideoque lapides inde sublatos in quemlibet usum convertere possumus] „ Idque Christia- „ nos quoque fecisse destructis lucis genti- „ lium, ait *Aggenus Urbicus in Frontinum.*

Ne ipsa mortuorum corpora male tractentur] „ Quod jus humanitatis dicitur JCtis „ Romanis.

Quod jure gentium introductum] „ Tale „ jus gentium non existit. Supra exposuimus „ rationes, quæ civitates moverunt ut leges „ ferrent de condendis corporibus mortuo- „ rum: quæ rationes mere civiles sunt.

Ad §. IV.

Auctor putat, jus Gentium conive- „ re cœpisse etiam ad dolos, & mendacia, „ sicut leges civiles ad fornicationes, & fœ- „ nora. Verum 1°. dictum alibi est, non „ dari jus gentium, adeoque frustra de ejus „ conniventia quæri. *Vid. Diss. Proœm. IV.* „ §. 29. 2°. Dictum quoque est, dolo, & „ mendacio in hostem semper uti licere, ni- „ si res ipsa delictum inferat. *Diss. Proœm.* „ *XII.* §. 521, *n.* 13. Porro & 3°. dictum „ est, fornicationes nec jure naturæ, nec „ jure civili esse licitas, aut impunitas. „ *Diss. Proœm. XII.*, §. 141. § 173, *n.* 4. „ Denique 4°. dictum est, fœnus jure natu- „ rali improbum non dari. *Diss. Proœm.* „ *XII.* §. 170.

Non vi sola] „ i. e. non tantum armis.

Ex jure gentium] „ Scil. voluntario; qua- „ le non existere, diximus. Rectius igitur id „ juri naturæ tribuitur.

Sed & dolos] „ Ex hypothesi Auctoris, „ *jure naturali* is, qui justam causam habet, „ dolo in hostem uti potest (hinc hodieque „ in bellis minus solennibus, ubi jus natu- „ ræ obtinet, simulare, & mentiri hosti li- „ cere, ait), modo perfidia non sit conjun- „ cta. At in *bello jure gentium solenni*, ubi „ uterque justam causam habere creditur, „ dolum illicitum esse, statuit, si is in actu „ positivo consistit, & verba, vel res ad- „ hibentur, quæ inter gentes placuerunt „ cum mutua obligatione. *Vid. l.* 3, *c.* 1, §. „ 8. *junct.* §. 11.

Qui perfidia careant] „ Si enim hosti fi- „ des data est, illa dolo elidi nequit. *Vid.* „ *infra c.* 19.

Immo & alienæ perfidiæ incitationem] „ Auctor id tribuit juri gentium; nam jure „ naturæ aliud obtinere, docuit, *supra lib.* 3, *cap.*

„ 3, *cap.* 1, §. 21. Quidquid enim alicui facere non licet, ad id eum impellere, aut follicitare non licet; & is, qui alteri peccandi caufam dat, peccat & ipfe. *Grot. ibid.*

Connivere cœpit jus gentium] „ Rationem hic reddit, cur jure gentium liceat incitare alienam perfidiam, quia fcil. fingit, jus gentium connivere ad minora, & frequentia hæc delicta. Vix credibile eft, Auctorem ferio hæc fcripfiffe. Quid non ex hujusmodi fictionibus ftatui inter gentes poffet! Jus tale gentium non datur: adeoque figmentum eft, id ad quosdam actus connivere.

Ad meretricium] „ Fornicationem pugnare cum lege naturæ, probavimus *Diff. Procem. XII,* §. 141. §. 173, *n.* 4. Jus gentium connivere ad hoc delictum nequit, quia non exiftit. Nulla gens eft, quæ non pœnam in fornicationem ftatuat, quia omni juris effectu conjunctiones tales deftituuntur.

Improba fœnora] „ Talia jure naturæ non dari, vidimus *l.* 2, *c.* 12, §. 20. *l.* 2, *c.* 20, §. 42. Ufuræ igitur licite exiguntur, non ex conniventia juris gentium, fed ex difpofitione juris naturæ.

CAPUT VI.

De jure acquirendi bello capta.

I. *Circa acquifitionem rerum bello captarum, quale jus naturæ.*
II. *Quale jus gentium: cujus teftimonia adducuntur.*
III. *Quando res mobilis capta cenfeatur ex gentium jure:*
IV. *Quando agri.*
V. *Res, quæ non funt hoftium, non acquiri bello.*
VI. *Quid de rebus repertis in navibus hoftium?*
VII. *Jure gentium noftra fieri, quæ hoftes noftri aliis bello eripuerant, quod teftimoniis probatur.*
VIII. *Refellitur fententia ftatuens, res captas ab hoftibus omnino fingulorum capientium fieri.*
IX. *Naturaliter & poffeffionem, & dominium per alium acquiri.*
X. *Diftinctio actuum bellicorum in publicos, & privatos.*
XI. *Agros acquiri populo, aut ejus, cujus eft bellum.*
XII. *Res mobiles, & fe moventes, actu privato captas, fingulorum capientium fieri;*
XIII. *Nifi lex civilis aliud ftatuat.*
XIV. *Captas actu publico fieri populi, aut ejus, cujus eft bellum:*
XV. *Arbitrium tamen in res tales aliquod folere imperatoribus concedi:*
XVI. *Qui aut res referunt ad ærarium:*
XVII. *Aut dividunt militi: & quomodo:*
XVIII. *Aut direptionem permittunt:*
XIX. *Aut aliis concedunt:*
XX. *Aut factis partibus aliud, atque aliud ftatuunt; & quomodo.*
XXI. *Peculatum circa prædam committi.*
XXII. *Lege, aut alio voluntatis actu de jure hoc communi aliquid immutari poffe.*
XXIII. *Sic fociis prædam concedi:*
XXIV. *Sæpe & fubditis: quod variis exemplis terreftribus, & maritimis illuftratur.*
XXV. *Ufus antedictorum.*
XXVI. *An capta extra territorium utriufque partis bellantium acquirantur belli jure.*
XXVII. *Jus hoc, quod diximus, quomodo belli folennis fit proprium.*

+ I. 1. Præ-

+ I. 1. PRæter + quorundam actuum inter homines impunitatem, de qua egimus hactenus, + est & alius effectus bello solemni ex jure gentium proprius. Ac jure naturæ quidem [1] + bello justo ea nobis acquiruntur, [a] [2] + quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus, aut etiam quæ nocenti damnum inferunt [b] intra æquum pœnæ modum, + ut alibi dictum est. + Hoc jure Abrahamus de spoliis, quæ a quinque regibus acceperat, [c] + decimam Deo dedit, ut historiam, quæ exstat Gen. XIV, [a] explicat divinus Scriptor ad Hebræos VII. 4. Quo more Græci quoque, Carthaginienses, & Romani diis suis, ut [3] Apollini, [4] Herculi, [5] + Jovi Feretrio, decimam de præda sacraverunt. Jacobus autem Josepho præ fratribus præcipuum relinquens legatum, *do tibi*, inquit, *partem unam supra fratres tuos, quam* + *a manu Amorrhæi cepi gladio meo, & arcu meo*, Genes. XLVIII, 22. Quo in loco [d] + illud *cepi* prophetico loquendi genere + pro *certo capiam* sumi videtur, & Jacobo attribui, quod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, + quasi eadem esset progenitoris, & liberorum persona. Id enim rectius, quam cum Hebræis verba hæc trahere + ad illam expilationem Sicimorum, quæ jam ante a filiis Jacobi facta erat; + nam eam ut cum perfidia conjunctam Jacobus, pro sua pietate, semper improbavit, ut videre est Gen. XXXIV, 30. XLIX, 6.

a ✝. 20. & seqq.

2. + Probatum autem a Deo jus prædæ inter eos, quos dixi, [6] naturales terminos, aliis quoque locis apparet. Deus in lege sua, de civitate post pacem repudiatam expugnata loquens [b] sic ait: + *Omnia ejus spolia diripies tibi: & frueris præda hostium, quam tibi Deus dederit.* Rubenitæ, Gaditæ, & pars Manassitarum [c] dicuntur vicisse Ituræos, & eorum vicinos, + multamque prædam ab iis abstulisse, hac ratione addita, quod in bello Deum invocassent, & Deus eos propitius exaudiisset: quomodo & rex pius [d] Asa narratur, Deo invocato, de Æthiopibus, injusto bello se lacessentibus, & victoriam, & prædam reportasse: quod eo magis notandum, + quia arma illa non ex speciali mandato, + sed ex communi jure sumebantur.

b Deut. XX, 14.

c I. Paral. V. 20, 21, 22.

d II. Paral. XIV, 11, 12, 13.

3. Josue

GROTII.

a *Quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus*] Libro II, cap. VII. §. 2.

b *Intra æquum pœnæ modum*] Libro II, c. 20.

c *Decimam Deo dedit*] Et alimenta servis, & partem prædæ sociis. Vide *Josephum* in hac historia. (*Antiq. Jud.* Lib. I. Cap. 10. §. 2. *divis. Huds.*) & quæ infra cap. XVI, 3.

d *Illud cepi*] Chaldæus interpretatur id factum precibus ad Deum, qui singulari quadam benevolentia Sicima, & Jacobo, & posteris ejus conservaverit.

GRONOVII.

1 *Bello justo*] In quo justam causam habemus.

2 *Quæ aut paria*] Quæ aut tanti sunt, quanti æstimandum est, quod nobis ab hostibus debetur, & reddere per pacem noluerunt, non ultra; aut quibus acceptis tantum illis damni, dolorisque datur, quantum illi nobis dederunt, cum aliquo additamento pœnæ nomine. 2, 20. 32.

3 *Apollini*] Exemplum est apud *Livium* 5, 21. & 23.

4 *Herculi*] *Justin.* 18, 7.

5 *Jovi Feretrio decimam*] Non decimam Jovi Feretrio, sed spolia opima, hoc est, quæ dux duci hostium ab sese interfecto manu sua detraxisset, consecrare solebant. *Florus* 1, 1. & 12. item 2, 4.

6 *Naturales terminos*] Quum non ultra debitum nobis, & accedentem pœnam condignam extenditur.

3. Josue autem [a] eosdem, quos dixi, Rubenitas, Gaditas, & Manassis partem 7 secundis ominibus prosequens: *participes*, inquit, *sitis prædæ hostium cum fratribus vestris.* Et David cum ad Senatores Hebræos mitteret parta de Amalecitis spolia, 8 pretium [b] dixit muneri: *ecce donum hoc esto vobis de præda hostium Domini.* Nimirum, ut Seneca dixit, [c] militaribus viris speciosissimum est divitem aliquem spoliis hostilibus facere. Exstant & divinæ leges + de præda dividenda Num. XXXI, 27. Et Philo [d] inter 9 diras legis esse, ait, ut ager ab hostibus demetatur, unde sequi λιμὸν μὲν φίλοις, ἐχθροῖς δὲ περιουσίαν, *in suos famem, copiam hostibus.*

II. 1. Cæterum + jure gentium + non tantum is, qui ex justa causa bellum gerit, + sed & 10 quivis + in bello solemni, & 11 + sine fine, modoque, dominus fit eorum, quæ hosti eripit, + eo sensu, nimirum, ut a gentibus omnibus & ipse, + & 12 qui ab eo titulum habent, in possessione rerum talium tuendi sint; + quod 13 dominium quoad effectus externos licet appellare. Cyrus [e] apud Xenophontem: νόμος ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι τὰ χρήματα· + *lex est sempiterna inter homines, capta hostium urbe, eorundem res, atque pecunias victori cedere.* Plato [f] dixit: πάντα τῶν νικωμένων ἀγαθὰ τῶν νικώντων γίγνεσθαι, *bona, quæ victus habuit, omnia victoris fieri*: qui & alibi [g] + inter genera quasi naturalia acquisitionis statuit 14 πολεμικὴν, quam & 15 λῃστικὴν, 16 ἀγωνιστικὴν, 17 χειρωτικὴν vocat. Assentientem hac in re habens eum, quem dixi, Xenophontem, apud quem [h] Euthydemum Socrates 18 interrogando eo perducit, ut spoliare non semper + injustum fateatur, ut si in hostem id fiat.

2. Sed + Aristotele [i] quoque auctore ὁ νόμος ὁμολογία τις ἐστὶν, ἐν ᾧ τὰ κατὰ πόλεμον κρατούμενα τῶν κρατούντων εἶναί φασι, *lex velut pactum quoddam commune est, quo bello capta capientium sunt.* Eodem respicit dictum illud Antiphanis: ὅτι τοῖς πολεμίοις εὔχεσθαι δεῖ τἀγαθὰ παρεῖναι χωρὶς ἀνδρείας· γίνεται γὰρ οὕτως οὐ τῶν ἐχόντων, ἀλλὰ τῶν κρατούντων· *optandum 19 ut hostibus bona adsint sine virtute: sic enim fiunt illa non eorum, qui habent, sed eorum, qui capiunt.* [e] Apud Plutarchum in

a Jos. XXII, 8.
b 1. Sam. XXX, 26.
c III. De Benef. 33.
d De diris, p. 930. A.
e Xenoph. VII. de Inst. Cyri, c. 5. §. 26.
f De Legibus, Lib. I. pag. 626. B. Tom. II.
g Sophist. pag. 219, 222. Tom. I.
h Comm. Socrat. Lib. IV. Cap. 11. §. 15.
i 1. Polit. c. 6.

GROTII.

e *Apud Plutarchum in vita Alexandri*] Ibidem νικῶντας προσκτᾶσθαι καὶ τὰ τῶν πολεμίων· *vincentes etiam ea, quæ hostium sunt, sibi acquirere.* (Pag. 684. A.)

GRONOVII.

7 *Secundis ominibus prosequens*] *Sueton.* Oct. 57.

8 *Pretium dixit muneri*] Donum ornavit verbis, ut loquitur *Terentius.* (Eunuch. II. 1. 8.)

9 *Diras*] Execrationes, detestationesque illorum, qui legem violarent.

10 *Quivis in bello solenni*] Sive inferat bellum, sive arceat, sive jure, sive injuria: modo belli gerendi facultatem habeat, ut populus liber, vel Rex, & id bellum sit indictum.

11 *Sine fine, modoque*] Non tantum, quatenus ei debetur, & quatenus damnum fecit.

12 *Qui ab eo titulum*] Qui sub ejus auspiciis militarunt, aut ejus dono, aut commercio, de præda partes acceperunt, non possint, vel domi, vel usquam gentium, tanquam malæ fidei possessores conveniri, aut res ab eis vindicari.

13 *Dominium quoad*] Nam dominii effectus in duobus fere consistit, ut liceat rem persequi, & sibi asserere; tum ut liceat de re pro arbitrio statuere. *Bachov.* ad §. 2. instit. *de action.*

14 Πολεμικὴν] Bellicam.

15 Λῃστικὴν] Piraticam, aut prædaticiam.

16 Ἀγωνιστικὴν] Certando paratam.

17 Χειρωτικὴν] Manuariam, vel manubialem.

18 *Interrogando*] Ut solebat, cum simularet se nihil scire, & doceri quæ doceret, percontando e discipulis elicere quod eos docere volebat.

19 *Ut hostibus bona*] Ut hostes sint opulenti, & ignavi. (Dictum istud non est *Antiphanis*, cui tribuit Auctor, sed *Antisthenis*, apud STOBÆUM, Serm. LII. pag. 365. Vide & PLUTARCHUM, *De fortun. Alexandr.* Orat. II. pag. 336. A. Tom. II. *Ed. Wechel.* J. B.)

in vita [a] Alexandri [20] τὰ τῶν ἡττωμένων εἶναι τε δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος, *ea, quæ victi fuerant*, + *& esse, & appellari debent victoris.* Idem alibi: τὰ τῶν ἡττωμένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ, τοῖς νικῶσιν ἆθλα πρόκειται· quæ verba sunt ex Xenophonte secundo [b] de Cyri institutione. Philippus in epistola [c] ad Athenienses: πάντες τὰς πόλεις οἰκοῦμεν ἢ τῶν προγόνων παραδόντων, ἢ κατὰ πόλεμον κύριοι καταστάντες· *omnes tenemus oppida a majoribus relicta, aut possessa belli jure.* Æschines: [d] εἰ μὲν πρὸς ἡμᾶς πολεμήσας δοριάλωτον τὴν πόλιν εἷλες, κυρίως ἔχεις τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ κτησάμενος· *si bello in nos suscepto armis cepisti urbem, jure eam possides belli lege.*

3. Marcellus apud Livium [e], quæ ademit Syracusanis, [f] ademisse se, ait, belli jure. Romani legati [f] Philippo de Thraciæ, & aliis civitatibus dicebant, si Philippus bello cepisset, eas præmium victoriæ belli jure habiturum: & [g] Masinissa quem agrum pater suus Carthaginiensibus bello ademisset, habere se jure gentium, ajebat. Sic & apud Justinum [h] Mithridates: *non Cappadocia filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat.* Cicero Mitylenas, ait [i], populi Romani factas, belli lege, ac jure victoriæ. Idem privata aliqua esse cœpisse, ait, [k] aut occupatione [21] vacuorum, aut bello, eorum scilicet, qui victoria potiti sunt. Dion [l] Cassius: τὰ τῶν ἡττημένων τοῖς κρατοῦσι προσγίνεται· Etiam Clemens Alexandrinus [m] ait, res hostium rapi, & acquiri belli jure.

4. *Quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt*, ait [n] Cajus Jurisconsultus. + Naturalem hanc acquisitionem φυσικὴν κτῆσιν appellat Theophilus [o] in Græcis Institutionibus; sicut & Aristoteles [p] dixerat, πολεμικὴν φύσει κτητικὴν, *rem militarem secum ferre naturalem acquirendi modum.* Nimirum, + quia [22] non causa aliqua, sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur: sicut & Nerva filius, referente [q] Paulo jurisconsulto, + dominium rerum ex naturali possessione cœpisse, ajebat, + ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terra, mari, cœloque capiuntur; + item de bello captis, quæ omnia protinus eorum fiunt, qui primi possessionem apprehenderunt.

5. Hosti autem eripi censentur + & quæ subditis hostium eripiuntur. Sic Dercyllides argumentatur apud [r] Xenophontem, cum Pharnabazus hostis esset Lacedæmoniorum, Mania autem subdita Pharnabazo, Maniæ bona in ea esse [23] causa, + ut a se jure belli recte occupentur.

III. Cæ-

[a] Pag. 676. A.
[b] Cap. 3. §. 2.
[c] Apud Demosthen. pag. 64. B.
[d] De male obita legatione, pag. 251. B.
[e] Lib. XXVI. c. 31.
[f] Idem, XXXIX, 29.
[g] Liv. Lib. XL. c. 17.
[h] Libro XXXVIII, 5.
[i] II. Contra Rullum c. 16.
[k] Off. 1. 7.
[l] Lib. XLI. sub fin.
[m] Stromat. Lib. 1. Cap. 23.
[n] L. 5. §. ult. D. de acq. rerum dom. Inst. tit. de rer. divis. §. 17.
[o] Lib. II. Tit. 1. §. 17
[p] Arist. 1, de Rep. c. 8.
[q] L. 1. §. 1. D. De acq. poss.
[r] Hist. Gr. L. III, c. 1. §. 23.

GROTII.

f *Ademisse se, ait, belli jure*] *Diodorus Siculus* excerptis Peirescianis *pag.* 406. τὰ διὰ τῶν ὅπλων κτηθέντα τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ, μὴ προΐεσθαι· *quæ armis quæsita essent, & parta belli jure, non dimittenda.* Gotthi apud *Agathiam* lib. 1. de Theuderico rege, postquam is Odoacrum vicerat, τἀκείνου πάντα κατέσχε τῷ τοῦ πολέμου νόμῳ· *quæ ejus fuerant, omnia tenuit belli jure.* (Pag. 11. *Ed. Vulcan.* ubi legitur, πολέμου θεσμῷ, non νόμῳ.)

GRONOVII.

20 Τὰ τῶν ἡττωμένων] Superatorum in pugnis bona vincentibus præmia sunt.

21 *Vacuorum*] Quæ dominum non habebant.

22 *Non causa aliqua*] Titulus ex iis, qui jure civili probantur, ut occupatio, mancipatio, traditio, inventio, & similes, sed sola apprehensio, vel manus injectio, & possessio.

23 *Causa, ut a*] Videtur omissum *sese*, vel *Lacedæmoniis.* (Edidimus à *se*: quomodo vix dubium est, quin Auctor scripserit, aut scribere voluerit. *J. B.*)

III. Cæterum + in hac belli quæstione + placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qui ita detinet, [24] ut recuperandi spem probabilem alter amiserit, aut ut res persecutionem effugerit, + ut loquitur in simili quæstione [a] Pomponius. Hoc autem in rebus + mobilibus ita procedit, ut capta dicantur, + ubi intra fines, id est, [25] præsidia hostium perducta fuerint. [b] + Eodem enim modo res amittitur, quo postliminio redit. Redit autem, ubi intra fines imperii esse cœpit, quod alibi [c] explicatur intra præsidia. Imo & aperte + Paulus de homine dixit, amitti eum, ubi fines nostros excessit: & + Pomponius captum bello explicat eum, quem hostes ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt: + antequam enim in præsidia perducatur hostium, manere civem.

2. + Hominis autem, & rei, in hoc gentium jure, eadem fuit ratio. Unde facile intellectu est, quod alibi dicuntur + capta statim [d] capientium fieri, [26] cum conditione aliqua, continuandæ scilicet eo usque possessionis, debere intelligi. + Cui consequens esse videtur, ut in mari naves, & res aliæ captæ censeantur tum demum, cum in navalia, aut portus, aut ad eum locum, ubi tota classis se tenet, perducta sunt; + nam tunc desperari incipit recuperatio: + sed recentiori jure gentium inter Europæos populos introductum [e] videmus, ut talia capta censeantur, ubi [g] per horas viginti quatuor in potestate hostium fuerint.

IV. 1. + At agri non statim capti intelliguntur [f] simul, atque insessi sunt: nam quamquam verum est, eam agri partem, quam cum magna vi ingressus est exercitus, [27] + ab eo interim possideri, ut a Celso [g] notatum est; tamen + ad eum, quem tractamus, effectum non sufficit qualiscunque possessio, [28] + sed firma requiritur. + Itaque Romani agrum extra portam, quem Annibal castris insidebat, [h] adeo non amissum judicabant, ut eo ipso tempore nihilo minoris venierit, quam ante venisset. Is ergo demum ager + captus censebitur, qui mansuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.

2. Et hæc non minus probabilis videtur + nominis territorii origo a terrendis hostibus + a Siculo Flacco [i] allata, quam illa [k] Varronis + a terendo, aut Frontini (ff) + a terra, aut [29] Pomponii jurisconsulti a [30] terrendi

[a] L. 44. D. de acq. rer. dom.
[b] L. 19. §. 3. D. de capt. L. ult. ibid.
[c] L. 5. §. 1. d. tit.
[d] Inst. de rer. div. §. 17. L. 5. §. 7. D. de acq. rer. dom.
[e] Consulatu maris c. 283. & 287. Const. Gallicæ lib. XX. tit. 13. art. 124.
[f] Corn. de Lapide in Gen. c. XIV. Molina disput. 118.
[g] L. 18. D. de acq. vel amitt. poss.
[h] Livius, XXVI. 11.
[i] Pag. 3. Ed. Goes.
[k] De Ling. Lat. Lib. IV. p. 9. Ed. H. Steph.

GROTII.

g *Per horas viginti quatuor*] Etiam terra id observari, discas e *Thuano* libro CXIII. in anno MDXCV. Ex Germanicis legibus id venit, ad exemplum ejus, quod de fera vulnerata constitutum apud ipsos non sine ratione fuerat, ut *lege Langobardorum* lib. 1, tit. XXII. §. 6. Idem in Anglia, & Castellæ regno servari, ait *Albericus Gentilis* Hispanicæ advocationis l. 3.

GRONOVII.

24 *Ut recuperandi*] Ut qui antehac possedit, credatur eam pro perdita habere, judicetque se frustra operam ejus repetendæ, ac reprehendendæ sumturum.

25 *Præsidia hostium*] Castra, vel loca munita, quo accedere prior possessor non audeat.

26 *Conditione continuandæ*] Si tamdiu tenuerit, donec perduxerit intra præsidia.

27 *Ab eo interim*] Dum illam castris, vel castellis, & stationibus occupatam habet.

28 *Sed firma*] Stabilis, manens, duratura.

29 *Pomponii*] L. 239. §. 8. D. *de V. S.*

(ff) FRONTINUS, non à *terra*, sed à *terrendo*, quemadmodum SICULUS FLACCUS vocem *Territorii* deducit. Verum CUJACIUS etymologiam illam à *terrà* petitam proposuit in Nota ad *L. 53. C. De Decurionibus* &c.

30 terrendi jure, quod habent magistratus. Sic Xenophon libro [a] de vectigalibus, agri possessionem belli tempore, ait, + retineri per munimenta, quæ τείχη ϗ ἐρύματα ipse appellat. *a Cap. IV. §. 43, 44.*

V. Liquet & hoc, + ut res aliqua nostra belli jure fiat, requiri ut hostium fuerit: nam quæ res apud hostes quidem sunt, + puta in oppidis eorum, aut intra præsidia, + sed quorum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, + ex bello acquiri non possunt, ut inter cætera Æschinis [b] dicto jam loco ostenditur, Amphipolim, quæ urbs esset Atheniensium, Philippi bello in Amphipolitanos + ipsius Philippi non potuisse fieri. + Nam & ratio deficit, + & jus hoc mutandi per vim dominii odiosius est, quam 31 ut produci debeat. *b Orat. de male obit. leg. pag. 251. B.*

VI. Quare quod dici solet, [h] hostiles censeri res in hostium navibus repertas, [c] non ita accipi debet + quasi certa sit juris gentium lex, sed 32 ut præsumtionem quandam indicet, quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi. + Atque ita in Hollandia nostra jam olim, anno scilicet MCCCXXXIII. flagrante cum Ansiaticis bello, frequenti senatu judicatum, & ex judicato in legem transiisse comperi. *c Consul. maris. c. 273.*

+ VII. 1. Illud vero extra controversiam est, + si jus gentium respicimus, + quæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his, qui ante hostes nostros ea possederant, & bello amiserant: + quia jus gentium hostes primum dominos fecit 33 dominio externo, deinde nos: + quo jure inter alia tuetur se [d] Jephthes contra Ammonitas, quia ager ille, quem Ammonitæ vindicabant belli jure ab Ammonitis, ut & pars alia a Moabitis + ad Amoræos, ab Amoræis ad Hebræos transiisset. [i] *d Jud. XI, 23. 24. 27.*

+ Sic

&c. quam observationem quum Auctor vidisset à DIONYSIO GOTHOFREDO, ad *L.* 239. *D. De Verb. Signif.* ita relatam: *A terrendis hostibus* (etymon deducit) *Frontinus in libro* de agrorum qualitat. *à terra*, *Cujac. ad l.* 53. *C. de Decurion.* existimavit, dum festinanter legeret, voces *à terra* referri ad *Frontinum*, de quo ante, non ad *Cujacium*, qui sequitur. *J.B.*

GROTII.

h *Hostiles censeri res in hostium navibus repertas*] Sed neque amicorum naves in prædam veniunt ob res hostiles, nisi ex consensu id factum sit dominorum navis. l. cotem II. D. *de publicanis* §. 2. *Rodericus Zuarius* libro *de usu maris* consilio II, num. 6. Atque ita interpretandas puto leges Galliæ, quæ ex rebus naves, ex navibus res prædæ subjiciunt, quales sunt *Francisci* I. datæ anno MDXLIII. cap. 42. *Henrici* III. anno MDLXXXIV. mense Martio, capite 69. *lex Portugallica* libro I, tit. XVIII. Alioqui res ipsæ solæ in prædam veniunt. *Meursius* Danicorum libro II. Sic bello Venetorum cum Genuensibus pertentatæ Græcorum naves, & extracti si qui hostium laterent, *Gregoras* libro IX. (*pag.* 188.) vide & *Crantzium* Saxonicorum II. & *Albericum Gentilem* advocationis Hispanicæ I. 20.

i *Sic & David*] Sic Resin rex Syriæ Elotham urbem, quæ Idumæorum fuerat, non Idumæis, sed Syris tradidit habitandam, secundum lectionem Masoreticam II. Reg. XVI, 6. [Sed lectio illa vitiosa est. Vide ibi Clariss. CLERICI Notam. *J. B.*]

GRONOVII.

30 *Terrendi jure, quod habent*] Hoc solum est verum ἔτυμον. Addit enim, id est, *submovendi.* Nimirum moribus Rom. eo usque patebat territorium, quo usque fas erat magistratibus incedere submoto. Est autem *incedere submoto*, ire præeuntibus lictoribus, qui viam faciant, & turbam submoveant. *Liv.* 25, 4. 28, 27. Hoc autem non licere sibi judicabant in terris alienæ ditionis, ut apparet ex *Cæsare* lib. 3, de civil. cap. 106. *Tacit.* 2, annal. 53. *Suet.* Cal. 3.

31 *Ut produci*] Per interpretationem largius porrigi, quam proxima ratio permittit.

32 *Ut præsumptionem*] Ut intelligamus esse credibile, atque ut plurimum ita sese habere, immo & credi, ac pro vero accipi, nisi contrarium probetur.

33 *Dominio externo*] Quantum apparet, atque oculis judicari potest ex præsenti possessione.

a 1. Sam. XXX. 18. 20. + Sic & David [a] quod ipse Amalecitis, Amalecitæ antea Palæstinis eripuerant, pro suo habet, ac dividit.

b Lib. VI. c. 36. 2. Titus Largius apud Dionysium Halicarnassensem [b] in senatu Romano [k] cum Volsci olim possessa repeterent, sententiam sic dixit: ὅτι Ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις εἶναι καὶ δικαιοτάτας, ἃς κατάσχωμεν πολέμῳ λαβόντες καὶ νόμῳ, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν μωρίᾳ τὴν ἀρετὴν ἀφανίσαι, παραδόντες αὐτὰς τοῖς ἀπολωλεκόσι· κοινωνητέον τε πᾶσι καὶ τοῖς ἐκ τούτων γενομένοις καταλιπεῖν ἀγωνιζόμεθα· νῦν δὲ ὑπαρχόντων ἤδη στερησόμεθα, καὶ ἑαυτοὺς ὅσα πολεμίους βλάψομεν. *Romani nos honestissimas eas, atque justissimas credimus possessiones, quas belli lege captas habemus: neque vero induci possumus ut stulta facilitate deleamus virtutis monumenta, si eas illis reddamus, quibus semel perierunt. Immo vero tales possessiones non tantum cum his, qui nunc vivunt, civibus nostris communicandas, sed & posteris relinquendas censemus: tantum abest ut parta relinquendo* 34 *in nos ipsos ea constituamus, quæ in hostes constitui solent:* & in responso Romanorum Auruncis [c] dato:

c Lib. VI. c. 32. ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτᾶταί τις ἀρετῇ πολεμίους ἀφελόμενος, ταῦτα τοῖς ἐγγόνοις ὡς οἰκεῖα παραδιδόναι· *nos Romani ita arbitramur, quæ quis hostibus erepta virtute quæsivit, ut optimo jure propria ad posteros transmitti.* Alibi in responso ad

d Lib. VIII. c. 10. Volscos sic [d] Romani: ἡμεῖς δὲ κρατίστας ἡγούμεθα κτήσεις ἃς ἂν πολέμῳ κρατήσαντες λάβωμεν· οὔτε πρῶτοι καταστησάμενοι νόμον τόνδε, οὔτε αὐτὸν ἀνθρώπων ἡγούμενοι εἶναι μᾶλλον ἢ οὐχὶ θεῶν, ἅπαντάς τε καὶ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους εἰδότες αὐτῷ χρωμένους, οὐκ ἂν ἐνδοίημεν ὑμῖν μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ' ἂν ἀποσταίημεν ἔτι τῶν δορυκτήτων· πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἴ τις ἃ μετὰ ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας ἐκτήσατο, ταῦτα ὑπὸ δειλίας τε καὶ μωρίας ἀφαιρεθείη· *Nos autem optimum judicamus possessionis genus, quod belli jure captum, quæsitumque est. Cumque non a nobis hoc jus sit institutum, sed* 35 + *a Diis verius, quam ab hominibus profectum, omniumque gentium tam Græcarum, quam barbararum usu probatum, nihil vobis per ignaviam concedemus, nec bello partis absistemus. Maximum enim id probrum foret, quæ virtute, ac fortitudine quæsita sunt, ea*

e In exc. legat. pag. 705. *per formidinem, aut stuporem amittere.* Sic & in responso [e] Samnitum: πολέμῳ κρατησάντων ἡμῶν, ὅπερ ἐστὶ νόμος κτήσεως δικαιότατος· *cum armis hæc quæsierimus, quæ lex acquirendi justissima est.*

f Lib. XLI. c. 17. 3. Livius [f] cum narrasset agrum prope Lunam a Romanis divisum, eum agrum sic notat: *de Ligure captus is ager fuerat: Etruscorum antequam*

g Mithrid. pag. 244. *Ligurum fuerat.* Hoc jure a Romanis retentam Syriam, Appianus [g] notat,

GROTII.

k *Cum Volsci*] De Vejis idem in Romulo narrat Plutarchus: Οὐήιοι ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου Φιδήνας ἀπαιτεῖν ὡς προσηκούσας αὐτοῖς· τὸ δ' οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον ὅτι κινδυνεύουσι τότε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ' ἐάσαντες ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῖεν, ἄλλων ἐχόντων· *Veji principium belli faciebant postulationem ut Fidenæ ipsis redderentur, velut ad quos pertinerent; verum id non injustum modo erat, sed & ridiculum, ut qui periclitantibus, belluumque gerentibus non subvenissent, sed ipsos homines sivissent perire, nunc domos, & agros a bello possidentibus vindicarent.* (Pag. 33. B. Verum hoc exemplum, ut & illud *Volscorum*, non huc convenit; ut expendenti patebit, & nos in Notis Gallicis ostendimus. *J. B.*)

GRONOVII.

34 *In nos ipsos ea*] Ut nos illis privemus, & mulctemus, quemadmodum in victos hostes consulere solemus.

35 *A Diis*] Nam victrix causa Diis placuisse videtur.

GRO-

tat, nec redditam Antiocho Pio, [l] cui eam eripuerat Tigranes hostis Romanorum: & [a] Justinus, ex Trogo sic respondentem facit eidem Antiocho Pompejum, *ut habenti regnum non ademerit, ita quo cesserit Tigrani, non daturum quod tueri nesciat.* Sed & eas [m] Galliæ partes, quas Gallis eripuerant Cimbri, [b] Romani pro suis habuere.

a Lib. XL. c. 2.
b Appian. Bell. Civ. lib. 1. pag. 367.

+ VIII. Gravior disputatio est, + cui in bello publico, ac solenni res hostium acquiratur, + ipsine populo, + an singulis, qui de populo, aut in populo sunt. + Valde enim hic variant recentiores juris interpretes: [c] quorum plerique cum + in jure Romano legissent, capta capientium fieri, in + canonum autem corpore distribui prædam publico arbitrio, alii post alios, ut fieri solet, dixerunt, + primo, ac jure ipso fieri capta singulorum, qui manu capiunt, + attamen duci assignanda, qui inter milites distribuat: quæ sententia cum recepta non minus, quam falsa sit, + hoc accuratius a nobis refutanda est, ut specimen sit, quam parum tuto in hoc controversiarum genere + tali [36] auctoritati credatur. Enimvero dubitandum non est, + quin gentium consensu utrumvis potuerit constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis, qui manu caperet, in dominium cederent. + Sed quid voluerint quærimus, & dicimus, gentibus placuisse, (gg) + ut res hostium hostibus essent non alio loco, quam quo sunt [37] res nullius, ut ex Nervæ filii dicto jam antea apertum fecimus.

c Bart. ad l. 28. D. de capt. Alex. & Jas. l. 1. D. de acq. poss. Ang. ad §. 17. inst. de rer. div. Pan. ad c. sicut. de jurejur. n. 7. Th. Gram. decis. Neap. 71. num. Mart. Laud. de bello q. 4.

+ IX. 1. At + res, quæ nullius sunt, + **fiunt quidem capientium**, + sed tam eorum, qui [38] per alios, + quam qui per se capiunt. + Ita non servi tantum, aut filii, + sed & liberi homines, + qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo operam suam addixerunt aliis, + statim quod acceperunt acquirunt ipsis, quibus operam navant. Modestinus jurisconsultus recte [e] dixit: + *quod naturaliter acquiritur, sicuti est possessio, per quemlibet volentibus nobis possidere acquirimus:* & Paulus [d] receptis sententiis: *possessionem acquirimus animo, & corpore:* [39] + *animo utique nostro: corpore*

e L. 53. D. de acq. dom.
d Lib. V, tit. 2. §. 1.

GROTII.

1 *Cui eam eripuerat Tigranes*] Appianus sic: ὅτι τοὺς Σελευκίδας ὑπὸ τοῦ Τιγράνους ἐκπεσόντας οὐκ εἰκὸς ἦν ἔτι Συρίας ἄρχειν, μᾶλλον ἢ Ῥωμαίους Τιγράνην νενικηκότας· *non æquum esse, Seleucidas a Tigrane ejectos potius Syriam tenere, quam victores Tigranis Romanos.* (Bell. Syr. pag. 191.) Et alibi: ἡγούμενος τὸν κρατήσαντα Ἀντιόχου τῆς γῆς ἀπελάσας Ῥωμαίους αὐτὴν κατὰ τόδε προσεκτῆσθαι· *credebat se cum victorem Antiochi ea terra expulisset, hoc ipso eam terram acquisivisse Romanis.* (Bell. Mithrid. pag. 404.) Ipse Antiochus apud Polybium in excerptis legationum num. 72. ἡγούμενος τὴν κατὰ πόλεμον ἰσχυροτάτην καὶ καλλίστην εἶναι κτῆσιν· *arbitrabatur eam, quæ bello fieret, firmissimam, & honestissimam esse possessionem.* (Confundit heic Auctor duos *Antiochos.* Ille enim, de quo apud POLYBIUM, non est *Antiochus Pius*, sed *Antiochus*, cui *Magno* cognomen erat. *J. B.*)

m *Galliæ partes*] Franci agros Italiæ a Gotthis acceptos Romanis non reddiderunt. *Procopius* Gotthicorum IV. (Cap. 24.) vide quæ dicit rex Suediæ apud *Thuanum* libro LXXVI. in anno MDLXXXII.

GRONOVII.

36 *Auctoritati credatur*] Multitudini dictorum, & communi opinioni.

37 *Res nullius*] Vacuæ, domino carentes: quasi jam non sit, quem tollere, & occidere liceat.

38 *Per alios*] Quos in potestate, aut sub imperio, aut quorum conductam operam habent.

39 *Animo utique*] Non nisi nostro.

(gg) Non hæc est quæstio Juris Gentium, quomodocumque Jus illud intelligatur, sed Juris Publici, singulorum Populorum. Diximus in Notis nostris Gallicis. *J. B.*

GRO-

corpore vel nostro, vel alieno. Idem ad [a] edictum : *per procuratorem, tutorem, curatoremve possessio nobis acquiritur*, quod explicat + si id ea mente faciant, ut operam nobis accommodent. Sic apud Græcos, qui [40] + in Olympiis certabant, præmia (hh) acquirebant iis, a quibus mittebantur. + Ratio est, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum est, ut & [41] + alibi diximus.

2. Quare + discrimen, quod traditur inter [42] liberas personas, & [b] serviles, circa acquisitiones, + juris est civilis, + & ad civiles acquisitiones proprie pertinet, + ut ex dicto Modestini loco apparet : & tamen + has ipsas + Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius, [c] + non utilitatis tantum, ut ipse profitetur, ratione, + sed & jurisprudentiæ. + Semoto ergo civili jure, + locum habet quod dicitur, [d] per alium facere quem posse quod per se ipsum potest, + & perinde esse per se quis faciat, an per alium.

+ X. Distinguendum + ergo + in nostro negotio inter actus [43] + vere (ii) publicos belli, + & inter actus [44] privatos, qui fiunt occasione belli publici : per hos actus + privatis res quæritur primo, ac directe : + per illos actus populo. + Ex hoc gentium jure Scipio agit cum Masinissa apud [e] Livium : *Syphax populi Romani auspiciis victus, captusque est. Itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est.* Nec aliter Antiochus Magnus argumentabatur Cœlen Syriam [45] Seleuci factam, non Ptolemæi, eo quod [46] Seleuci bellum fuisset, + cui Ptolemæus navasset operam. Historia est apud Polybium [f] quinto.

XI. 1. + Res soli nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præsidiis, capi non solent : ideo ut respondit [g] Pomponius [47] *publicatur ager, qui ex hostibus captus sit*, id est, ut ibidem exponit, + *prædæ non cedit* : prædæ nomine [48] stricte accepto. Salomo prætorii præfectus [n] apud Procopium :

ὡς

a L. 1. §. 20. D. de acq. poss.

b L. 56. D. de obligat. & act. L. 38. §. 17. de verb. oblig.

c L. 1. C. de adq. & ret. poss.

d C. Potest, 68. & c. qui facit, 72. De Reg. Jur.

e Lib. XXX. c. 14.

f Cap. 67.

g L. 20. D. De Capt. & postlim.

G R O T I I.

n *Apud Procopium*] Vandalicorum II. (*Cap.* 14.) Vide & ibi sequentia. Etiam Severus sola ab hostibus capta limitaneis ducibus, & militibus donavit. *Lampridius* notat, (*Cap.* 58.) In fœdere Helvetico est, ut oppida, & arces captæ communitati pagorum cedant, apud *Simlerum* multis locis.

G R O N O V I I.

40 *In Olympiis*] Sic Alexandrum Mac. Amyntæ F. Olympio certamine vario ludicrorum genere contendisse, ait *Justinus* 7, 2. puta per aurigas, athletas, pugiles, &c. suo sumtu doctos, & exercitos. *Plin.* 21, 3. Namque ad certamen in circum per ludos & ipsi descendebant, & servos suos quisque mittebant. Inde illa lex XII. tabb. *Qui coronam parit ipse, pecuniave ejus, virtutis suæ ergo duitor ei.* (Exemplum *Alexandri*, filii *Amyntæ*, non rectè heic adfertur ; nam ex verbis J U S T I N I. *loco*, quem *Gronovius* ipse indicat, satis manifestè colligitur, Principem ipsum in Ludis Olympicis certasse. *J. B.*)

41 *Alibi*] 1, 5. 3.

42 *Liberas, & serviles*] Tanquam per servum nostrum, aut eum, qui est in potestate nostra, acquiramus ; per liberos homines quos neque in potestate, neque bona fide servientes habemus, non acquiramus. §. 6. instit. *Per quas pers.*

43 *Vere publicos*] Qui fiunt jussu imperantium, & in usum publicum.

44 *Privatos*] Quos regentium injussu permissa licentia milites exercent.

45 *Seleuci*] Nicatoris abavi sui.

46 *Seleuci bellum*] Adversus Antigonum Coclitem.

47 *Publicatur ager*] Fit populi, vel principis, cujus nomine bellum geritur.

48 *Stricte accepto*] Pro re manubiali, quæ fit proprie capientis, aut capientium.

(hh) Vide hac de re P E T R I F A B R I *Agonistic.* Lib. 1. Cap. 3. pag. 14, 15. & Cap. 26. p. 170. Ed. Lugd. *J. B.*

(ii) At in omni Bello Publico, totum jus Privatorum, quantum quantum est, oritur ex Populi, aut Principis, consensu expresso, vel tacito, adeoque distinctio ista non satis firmo fundamento nititur, ut jam observarunt Interpretes. *J. B.*

G R O-

ὡς τὰ μὲν ἀνδράποδα καὶ τὰ ἄλλα πάντα χρήματα τοῖς στρατιώταις εἰς λάφυρα ἰέναι, οὐκ ἀπεικὸς εἶναι· Γῆν μέν τοι αὐτὴν Βασιλεῖ τε καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ προσήκειν· *captivos sane, & res alias militibus prædæ loco cedere,* + *ratione non caret* : (accipiendum hoc ut fiat + publico concessu, quemadmodum infra [a] exponemus) *agros autem ad* a §. 12.
principem, & imperium Romanum pertinere.

2. Sic [o] + apud Hebræos & (kk) Lacedæmonios ager manu captus sortito divisus est. Sic [b] + Romani captos agros, 49 aut locandos retinuerunt, + interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto, + aut 50 distraxerunt, + aut 51 assignarunt colonis, + aut fecerunt 52 vectigales: quarum rerum passim in legibus, historiis, & agrimensorum commentariis testimonia exstant. Appianus libro primo [c] belli civilis : Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον· *Romani cum Italiam armis subegissent, victos* + *parte agri mulctarunt.* & secundo [d] libro : τῶν δὲ πολεμίων ὅτε κρατήσειαν, οὐδὲ τούτων ἅπασαν τὴν γῆν ἀφῃροῦντο, ἀλλ' ἐμερίζοντο· *etiam victis hostibus terram non omnem adimebant, sed partiebantur.* Notat Cicero, oratione pro domo sua [e] ad Pontifices, 53 + consecratos interdum ab Imperatore agros de hostibus captos, sed populi jussu.

b L. II. De de evictionib. L. 15. §. 1. de rei vind.

c Pag. 353. Ed. H. Steph.

d Pag. 516.

e Cap. 49.

XII. 1. At res mobiles & 54 se moventes + aut in ministerio publico capiuntur, aut extra illud. Si extra ministerium publicum, + fiunt singulorum (ll) capientium. + Et huc referendum est + [f] Celsi illud : *quæ res hostiles apud nos sint, non publicæ, sed occupantium fiunt.* Quæ apud nos sunt, + id est, bello orto apud nos deprehenduntur. Nam idem & 55 in hominibus observabatur, quo tempore homines hac in parte rebus captis accensebantur. Insignis est in eam rem [g] Tryphonini locus : *verum in pace qui pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur, apud quos jam hostes* 56 *suo fato* (ita legendum, (mm) non *facto*, aut *pacto*, + ut

f L. 51. §. 1. D. de rer. acq. dom.

g L. in bello, 12. princ. D. de capt. & postl.

GROTII.

o *Apud Hebræos*] Apud eosdem de agro, qui bello captus esset, rex tantum ferebat, quantum singulæ tribus ; notatum id *Digestis Thalmudicis*, titulo *de rege*.

GRONOVII.

49 *Aut locandos*] Ut eos ad statum tempus per magistratus redemtoribus pro decimis exercendos concederent.

50 *Distraxerunt*] Vendiderunt.

51 *Assignarunt colonis*] Pauperibus civibus, aut veteranis militibus æquali numero jugerum attribuerunt.

52 *Vectigales*] Emphyteuticarios in perpetuum, aut longum tempus, certa pensione permittendo.

53 *Consecratos*] *Sueton.* Jul. 20. *Campum Stellatem majoribus consecratum.*

54 *Se moventes*] Jumenta, greges, armenta, & quævis animalia.

55. *In hominibus observabatur*] Ut eos capere cuivis, & servos facere liceret.

56 *Suo fato*] Per infelicitatem suam. *Liv.* 9. 18. *Des. Heraldus* legit *suos factos* 1, emend. & obs. 36. p. 115. *Cl. Salmasius, suis factos* ad jus Attic. cap. 26.

(kk) Fallor, an Auctor noster heic *Lacedæmonios* dixit, pro *Atheniensibus.* Nihil tale de *Lacedæmoniis* reperio, nec apud eos, qui ex professo res, & mores illorum exposuerunt, nec in *Tractatu Historico, & Theologico de natura, & usu Sortium*, Anglicè scripto à THOMA GATAKERO, Viro diffusæ admodum lectionis, qui *Cap.* IV. illius Libri studiosè omnia collegit ex Antiquitate, quæ pertinebant ad divisionem agrorum sortito factam. At vero de *Atheniensibus* ita *Scholiastes* ARISTOPHANIS: Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι λαμβάνοντες πόλιν πολεμίαν, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐκβάλλοντες, κλήρῳ τὴν γῆν αὐτοῖς διένεμον. In Nubes, ℣. 103. Vide ibi Illustrissimi SPANHEMII Adnotat. *J. B.*

(ll) Modo scilicet summus Imperans consentiat, aut expressè, aut tacitè. *J. B.*

(mm) Vide hac de re Amplissimum BYNCKERSHOEK, *Observ. Jur. Civ.* Lib. IV. Cap. 14. *J. B.*

+ ut habent libri) *deprehenduntur*. Fato hoc adscribit jurisconsultus, quia p nullo suo merito in servitutem deveniunt : + nam talia fato adscribere tralatitium est. Tale illud [a] Nævii : *fato fiunt Romæ Metelli consules*, id est, fine suo [57] merito.

a Apud *Ascon. Pedian.* Act. I. in Verr. *Cap.* 10.

2. + Indidem venit quod si quid milites capiunt non [58] in procinctu, + aut in eo, quod facere jubentur, sed in eo, + quod promiscuo jure, + aut solo permissu faciunt, id statim sibi acquirunt : + capiunt enim [59] non ut ministri. Talia sunt spolia, quæ detrahuntur hosti + in dimicatione singulari : talia etiam, quæ procul ab exercitu (extra decem millia passuum dicebant Romani, ut mox [b] videbimus) + in liberis, & injussis excursibus capiunt : [c] quod genus prædæ Itali hodie + *correriam* vocant, & + a *butino* distinguunt.

b *Infra* §. 21. *n.* 3.
c *Salic. in l.* 2. *C. de postl. rev. Tho. Gram. Decis. Neap.* 71, *n.* 18.

XIII. Sed quod diximus, jure gentium + talia singulis directe acquiri, intelligendum est, + ut id juris gentium sit [60] ante omnem ea de re legem civilem ; nam populus quisque inter suos aliter potest constituere, + & [61] dominium singulorum antevertere, + sicut multis in locis de [62] feris, & avibus factum videmus. + Sic enim introduci etiam lege potest, ut quæ apud nos reperiuntur hostium res, publicæ fiant.

XIV. 1. At + de his, quæ quis [63] actu bellico capit, alia est ratio. + Ibi enim singuli reipublicæ [64] personam sustinent, ejusque vice funguntur, ac proinde + per eos populus, + si lex civilis aliud non statuat, ut possessionem, ita & dominium nanciscitur, + & id, in quos vult, transfert. + Quod quia directe pugnat cum vulgari opinione, probationes nobis video solito largius admetiendas + ex nobilium populorum exemplis.

2. Incipiam a Græcis, quorum morem Homerus non uno loco describit (*Iliad.* Lib. I. verf. 125.

Ἀλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομεν, τὰ δέδασται.

+ *Omnia jam divisa, quibus spoliavimus urbes.*

Apud eundem poëtam Achilles de urbibus agens, quas ipse expugnaverat. (*Lib.* IX. verf. 330, & *seqq.*)

Τάων

GROTII.

p *Nullo suo merito*] Sic & hæc duo opponit *Servius* ad Æneidos I. *Acti fatis*. *Laborat Virgilius nil Trojanorum meritis, sed omnia fatis adscribere.* (Ad verf. 32.)

GRONOVII.

57 *Merito*] Metelli hoc carmine læsi responderunt : *dabunt malum Metelli Nævio poetæ*. Terent. Maurus de metris p. 2439. Et vero dederunt : effecerunt enim, ut in Tullianum conjiceretur. *Plaut.* Mil. 2, 2. 56. *Gell.* 3, 3.

58 *In procinctu*] In agmine, vel sub duce, in expeditione.

59 *Non ut ministri*] Sed ut se circumspicientes, quemadmodum loquitur auctor Africani belli cap. 47. *quæstibus militiæ servientes.*

60 *Ante omnem*] Et valeat, ubi nihil diversum de eo civitas constituit.

61 *Dominium singulorum antevertere*] In publicum vindicando res prohibere.

62 *Feris, & avibus*] Ubi venationem, & aucupium, jure veteri gentium, & naturæ, omnibus concessum reservarunt sibi principes, aut nobiles. Sic salis vendendi arbitrium aliquando privatis ademtum Romæ. *Liv.* 2, 9.

63 *Actu bellico*] Ut in acie, aut expugnatione urbis.

64 *Personam sustinent*] Non pro sese agunt, sed pro corpore civitatis. Hinc est ut privati cum militibus tanquam diversi componantur interdum. V. ad *Sen.* de vita beat. cap. 2.

GRO-

Τάων ἐκ πάντων κειμήλια πολλὰ ϗ ἐσθλὰ
Ἐξελόμην, ϗ πάντα φέρων Ἀγαμέμνονι δόσκον
Ἀτρείδῃ· ὁ δ' ὄπισθε μένων παρὰ νηυσὶ θοῇσι
Δεξάμενος διὰ παῦρα δασάσκετο, πολλὰ δ' ἔχεσκε.

Omnibus his ingens pretio, muneroque supellex
Nostrâ rapta manu : regi sed victor Atridæ
Cuncta tuli, celeres residens qui pone carinas
Divideret cum pauca aliis, sibi multa tenebat.

Spectandus enim hic Agamemnon, + partim ut totius Græciæ eo tempore princeps, + atque ita populi gerens vicem : + quo jure ipse, sed cum senatu, prædam dividebat : partim ut munere fungens imperatorio, ac proinde de communi, + partem cæteris majorem ferens. Eum ipsum Agamemnonem sic alloquitur idem Achilles, (*Lib.* I. vers. 163, 164.)

Οὐ μὲν σοί ποτε ἶσον ἔχω γέρας, ὁππότ' Ἀχαιοὶ
Τρώων ἐκπέρσωσ' εὖ ναιόμενον πτολίεθρον.

Nam [65] *neque me tecum prædæ pars æqua sequetur,*
Si Danaûm virtus Trojanam everterit urbem.

Et alibi [a] Achilli offert Agamemnon de consilio publico navem plenam æris, & auri, & viginti mulieres, quæ [66] præcipiat de præda. Troja jam capta, Virgilio narrante [b], *a Iliad., IX, 279 & seqq.* *b Æn. II. 761, & seqq.*

Custodes lecti + Phœnix, & dirus Ulysses
Prædam asservabant : huc undique Troïa gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum,
Crateresque auro solidi, captivaque vestis *c Plut. Aristide, pag. 321. D.*
Congeritur.

Sic posterioribus temporibus + prædam Marathoniam asservat [c] Aristides. Post prælium ad Platæas severe edictum, [d] + ne quis de præda privatim quicquam tolleret : deinde præda + pro populorum meritis distributa. Athenis postea devictis, + in publicum relata a [e] Lysandro præda. Et publici officii nomen [q] apud Spartanos, [f] λαφυροπῶλαι, *prædæ venditores.* *d Herod. l.IX. c. 79.* *e Plut. Lysandro. p. 442. A.* *f Xenoph. de Laced. rep. c. 13. n. 11.*

3. Si

GROTII.

q *Apud Spartanos*] Agesilao in Asia agente, castris Pharnabazi captis Spithridates subtraxerat prædam ; inquisitione ab Erispida Lacedæmonio instituta aufugit. (Hoc refert *Plutarchus*, Vit. Agesil. pag. 601. E.)

GRONOVII.

65 *Neque me tecum*] Nam tu accepturus majorem, utpote imperator summus.

66 *Præcipiat*] Præcipua, vel eximia auferat, antequam reliquum prædæ distribuatur, ut legatum per præceptionem in jure. (In hoc loco *Homeri* Auctor dicit *navem plenam*, pro *naves plenas* æris &c. *J. B.*)

3. Si ad Asiam venimus, Trojani soliti, ut docet nos 67 Virgilius, *prædæ ducere sortem*, + ut in rebus communibus dividendis fieri solet. Alias + arbitrium ejus dividendæ penes Imperatorem, quo jure Hector Doloni id expresse stipulanti promittit equos a Achillis, + ut intelligas, jus acquirendi dominii 68 in captura sola non fuisse. + Ad Cyrum b Asiæ victorem, nec minus + ad c Alexandrum postea, perlata præda. Si Africam respicimus, idem mos occurrit. Sic quæ d Agrigenti capta: quæque in e pugna + Cannensi, & alibi, Carthaginem missa. Apud Francos veteres, ut ex f Gregorii Turonensis historia apparet, quæ capta erant, r sorte dividebantur: neque rex ipse aliud habebat de præda, quam quod sors ipsi addixisset.

4. Sed quanto re militari + Romani cæteris præstiterunt, tanto sunt digniores quorum exemplis immoremur. Dionysius Halicarnassensis g, morum Romanorum diligentissimus observator, ita nos hac de re docet: τὰ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσον ἂν ἡμῖν ὑπάρχῃ τυχεῖν δι' ἀρετήν, δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τούτων οὐχ ὅπως τις ἰδιώτης γίνεται κύριος, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ τῆς δυνάμεως ἡγεμών· ὁ δὲ ταμίας αὐτὰ παραλαβὼν ἀπεμπολεῖ, καὶ εἰς δημόσιον ἀναφέρει τὰ χρήματα. *Quæcunque ex hostibus per virtutem capta sunt, ea lex jubet publica esse, ita ut non modo privati eorum domini non fiant, sed ne ipse quidem Imperator exercitus; verum quæstor illa accipit, & vendita in publicum refert.* Verba hæc sunt eorum, qui Coriolanum incusant, (nn) + nonnihil ad invidiam composita.

+ XV. Nam s populum dominum esse prædæ, verum erat: sed illud non minus verum, t ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse, + sed tale ut 69 actus sui rationem populo deberent. L. Æmilius apud h Livium: *captas non deditas diripi urbes*, + *& in his tamen arbitrium esse Imperatoris, non militum.* Sed hoc arbitrium, quod + mos deferebat imperatoribus, ipsi interdum, quo longius 70 + ab omni suspicione essent, rejiciebant ad Senatum, ut i Camillus; + & qui retinebant,

a *Homer. Iliad.* K. vers. 321. *Eurip. Rheso*, vers. 182, *& seqq.*
b *Plinius lib.* XXXIII. c. 3.
c *Plut. Alex.* pag. 685, 686. *Curt.* IV, l. VIII, 4. *Diodor. libro* XVII. c. 66. 71. *Strabo l.* XV. pag. 729, 730.
d *Diod. lib.* XIII. c. 90.
e *Livius li.* XXIII. c. 12.
f *Greg. Tur. l.* II. c. 27.
g *Antiq. Rom.* VII, 63.
h *Libro* XXXVII. c. 31.
i *Liv. lib.* V, c. 22.

GROTII.

r *Sorte dividebantur*] Habes hoc apud *Turonensem* lib. II., cap. 27. *Aymoinum* lib. I, cap. 12. & in epitome edita a *Frebero* cap. 9. Mos idem & aliarum gentium vetus. *Servius* ad illud Æneidos III. *Sortitus pertulit ullos: quia captivi, & præda inter victores sorte dividebantur. Ut: & prædæ ducere sortem.* (In vers. 323.) De prædæ collatione in commune, & expurgatione per juramentum apud Suedos, & Gotthos, *Johannem Magnum* vide libro XI, c. 11. (Hac de re nihil ibi apud *Johannem Magnum*, neque puto alibi. *J. B.*)

s *Populum dominum esse prædæ verum erat*] Vide & hac de re *Simlerum* in Helveticis.

t *Ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse*] *Polybius* in excerptis Peirescianis de L. Æmilio Paulo: κύριον γενόμενον αὐτὸν πάσης βασιλείας καὶ λαβόντα τὴν ἐξουσίαν ὡς βούλεται χρῆσθαι, μηδενὸς ἐπιθυμῆσαι· *cum dominus factus esset regni integri, possetque cuncta disponere suo arbitratu nihil cum concupisse.* (Pag. 1454. *Edit. Amst.*]

GRONOVII.

67 *Virgilius*) Æn. IX, 268.

68 *In captura sola*] Non competisse uno eo nomine, quod quis ipse cepisset.

69 *Actus sui rationem*] Acta illorum non valerent, nisi populus vel per se, vel per senatum ea rata habuisset.

70 *Ab omni suspicione*] Vel avaritiæ, vel inæqualis favoris.

(nn) Vide HERM. RHABOD. SHELII Dissertationem *De Præda*, subjectam HYGINO, & POLYBIO, *De Castris Romanorum*, pag. 253. *& seqq.* qui tamen Auctorem nostrum nusquam laudat, quamquam de totâ hac re accuratiùs, ante illum, dudum heic agentem. *J. B.*

GRO-

bant, + prout religioni, + famæ, + ambitioni serviebant, diverso modo usi reperiuntur.

XVI. 1. + Qui sanctissimi esse, aut credi volebant, [u] prædam non attingebant omnino, sed sive pecunia erat in præda, eam jubebant + a quæstore populi Romani percipi; sive res aliæ, eas per quæstorem 71 sub hasta venumdari: unde redactam pecuniam + manubiarum nomine significatam, Favorinus apud [a] Gellium sensit. Hæc pecunia per quæstorem in ærarium deferebatur, prius tamen, 72 si res triumphi esset, ostentata publice. Livius libro IV. de C. Valerio consule: [b] *prædæ ex assiduis populationibus, quod omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum: venditum sub hasta consul in ærarium redigere quæstores jussit.* Idem fecit Pompejus, de quo hæc sunt Velleji [c] verba: *pecunia Tigranis*, [x] *sicut Pompejo moris erat, redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta literis.* Ita & M. Tullius, [d] qui sic de se ipso in literis ad Sallustium: *de præda mea præter 73 quæstores urbanos, id est, populum Romanum, teruntium nec attigit, nec tacturus est quisquam.* + Atque id antiquis, & melioribus temporibus fuit maxime usitatum, quo Plautus [e] respiciens sic ait:

a Lib. XIII. c. 24.
b Cap. 53.
c Lib. II. c. 37.
d Lib. II. epist. 17.
e Bacchid. IV, 9. 152.

Nunc hanc prædam omnem jam ad quæstorem deferam.

Et de hominibus captivis [f] similiter: f Captiv. I. 2. 2.

Quos emi de præda 74 + de quæstoribus.

2. Sed alii + sine quæstore ipsi prædam vendebant, & referebant in ærarium, quod & ex Halicarnassensi sequentibus verbis colligere est. Sic a Tarquinio rege [g] jam olim victis Sabinis prædam, & captivos Romam missos, legimus. Sic Romilius, & Veturius consules [h] narrantur prædam vendidisse ob ærarii penuriam, ægre id ferente exercitu. Sed cum passim id ocurrat, + quantum ducum quisque ex triumphis Italicis, Africanis, Asiaticis, Gallicis, Hispanicis in ærarium per se, aut quæstorem retulerit, exempla congerere nihil est opus. Illud magis notandum, datam prædam, aut

g Liv. lib. I. c. 37.
h Liv. lib. III. c. 31.

GROTII.

u *Prædam non attingebant omnino*] *Manius Curius juravit, se ex præda nihil attigisse, præter guttum faginum, quo sacrificaret.* (Hoc e *Plin.* Hist. Nat. Lib. XVI. Cap. 38.) Scriptor vitæ Virorum illustrium (*Aurelius Victor*, Cap. 60.) de Mummio agens: *Corinthum signis, tabulisque spoliavit, quibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nil contulit.* De nominatu modo Æmilio Paulo Plutarchus: *οὐδενὸς δ' ἧττον αὐτοῦ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἐπῄνουν οἱ ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν ἠθροισμένον οὐδ' ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος. nec minus liberalitatem ipsius, & animi magnitudinem prædicabant homines, quod congestam ex regis opibus auri, argentique vim magnam nec inspicere voluisset, sed quæstoribus in publicum deferendam dedisset.* Pag. 270. D.)

x *Sicut Pompejo moris erat*] Ut plurimum; vide quod sequente paragrapho ex *Lucano* adducetur.

GRONOVII.

71 *Sub hasta venundari*] Publica auctione in parte castrorum, quæ Quintana vocabatur. *Suet.* Ner. 26. *Lips.* de mil. dial. 3. *vel justi, vel existimationis, gratiæve civium cupidi erant.*

72 *Si res triumphi*] Si res bello gestæ essent tantæ, ut triumphum mererentur.

73 *Quæstores, id est, populum*] Nam quæstores procurabant rem, & ærarium populi.

74 *De quæstoribus*] Vendentibus eos quæstoribus.

aut ejus partem interdum Diis, + interdum militibus, + interdum & aliis. + Diis aut res ipsæ datæ, ut spolia, quæ Romulus a Jovi Feretrio suspendit, aut redacta inde pecunia, ut ex Pometinis manubiis b Tarquinius Superbus templum Jovis in monte Tarpejo statuit.

XVII. 1. Militibus prædam dare, priscis Romanis 75 + ambitiosum videbatur: uti Sextus c Tarquinii Superbi filius, sed Gabiis profugus, prædam militi dilargitus dicitur, ut eo modo potentiam sibi conciliaret. Appius Claudius in d senatu similem largitionem arguit ut novam, prodigam, inconsultam.

Præda autem militi concessa aut + dividitur, aut diripitur. Dividi potest 76 + aut ratione stipendiorum, aut y ratione meritorum. 77 Stipendiorum ratione dividi prædam + Appius Claudius e volebat; si illud obtinere non posset, ut redacta inde pecunia in ærarium deferretur. Totum autem dividendi ordinem accurate explicat Polybius f: nempe in dies, aut (oo) vigilias + partem exercitus 78 alteram, aut minorem ad comportandam prædam 79 mitti 80 solitam: & quod quisque reperisset, id jussum 81 in castra perferre, ut per tribunos æqualiter divideretur, vocatis ad partem + etiam his, qui castra servarent, (quod & apud Hebræos g regi + Davidi placuisse, & inde in legem transiisse, legimus) + quique per valetudinem, + aut delegata ministeria aberant.

2. Interdum non ipsa præda, + sed redacta inde pecunia h prædæ loco militibus donata, quod sæpe in triumpho fiebat. + Proportionem hanc invenio, i simplex pediti, duplex centurioni, triplex equiti datum. Interdum simplex pediti, k equiti duplex. Alias simplex pediti, duplex centurioni, z tribuno, l & equiti quadruplex. + Meritorum etiam sæpe

a Dion. Halic. lib. II. c. 34.
b Liv. lib. I. c. 10.
b Liv. I. 53, & 55.
c Liv. d. lib. c. 54.
d Liv. lib. V. c. 20.
e D. loco.
f Lib. X. c. 16.
g 1. Sam. XXX, 24.
h Liv. l. XLV. c. 34. 40. 43.
i Ibid. c. 40.
k Liv. l. XLV. c. 34.
l Suet. Cæs. c. 38. & App. II. civil.

GROTII.

y *Ratione meritorum*] Id apud Hebræos factum, docet *Josephus* lib. III. antiquæ historiæ (cap. 2. §. 5. *Ed. Hudson.*)

z *Tribuno, & equiti*] Tribuno, & præfecto equitum, ait *Appianus* civilium II. (Pag. 491. *Ed. H. Steph.* Atque hæc est vera distributio: alism, ex errore memoriæ, in ipso contextu Auctor posuerat. In loco autem SUETONII, ad quem simul ora libri nos remittit, non dicitur quantum daretur Equitibus, nisi ex vitio priscarum Editionum, secundum quas, distributio facta fuisset modo planè diverso ab iis omnibus, quos Auctor noster commemorat. *J. B.*)

GRONOVII.

75 *Ambitiosum*] Esse gratificari militi contra disciplinam, & dignitatem, aut pravæ indulgentiæ opus.

76 *Aut ratione stipendiorum*] Aut pro stipendiis, aut super stipendia pro meritis.

77 *Stipendiorum ratione*] Immo ipsum stipendium militi ex pecunia prædaticia numerandi auctor erat, ut eo minus tributi plebs conferret.

78 *Alteram, aut*] Aliquando de singulis manipulis secretum numerum pro magnitudine urbis expugnatæ, aliquando per cohortes, sive manipulos, diviso exercitu omni partem alteram.

79 *Mitti*] Per urbem, & domos.

80 *Solitam*] Ita ut pars altera, & plerumque major in armis partim in castris, partim per urbis patentia, & munita loca disposita esset ad omnes casus præveniendos.

81 *In castra*] Vel forum, aut spatiosum locum urbis.

(oo) De *Vigiliis* nihil apud POLYBIUM: immo ipse, paullo ante locum indicatum, narrat, *Scipionem*, expugnatâ novâ *Carthagine* in *Hispaniâ*, quum nox adventaret; jussisse milites finem diripiendi facere, & præsidium collocari in Foro ad asservandam prædam. *J. B.*

GRO-

sæpe habita ratio, sicut Marcius [a] quod (pp) fortiter fecisset, [a] ex præda Coriolana donatus est [82] + a Posthumio. *a Liv. I. lib.*

3. Utrovis modo fieret divisio, [b] licebat Imperatori ἐξαίρετον, hoc est, + præcipuum sibi accipere quantum vellet, id est, quantum æquum arbitraretur: [c] quod & aliis interdum virtutis ergo concessum. Euripides Troadibus de nobilioribus feminis Trojanis agens, ait, (*verf.* 33.)

—— Τοῖς πρώτοισιν ἐξῃρημέναι
στρατοῦ.

Quæ principibus eximia data
Erant Achivis:

Et de Andromacha, (*ibid.* verf. 174.)

Καὶ τὴν δ' Ἀχιλλέως ἔλαχε παῖς ἐξαίρετον.

Accepit illam Pyrrhus eximiam sibi.

Ascanius de equo apud Virgilium (*Æn.* IX, 270, 271.)

—— *Ipsum illum clypeum, cristasque rubentes*
[83] *Excipiam sorti.*

Pausaniæ post in Platæis prælium eximia data, mulieres, equos, camelos, narrat [b] Herodotus. Sic Ocrisiam Corniculanam præcipuam accepit [84] rex [c] Tullius. [d] Fabricius apud Halicarnassensem [d] in oratione ad Pyrrhum: ἐξαί. *b Lib. IX. c. 80. c Dion. Halic. Lib. IV. c. 1. d Excerpt. pag. 714. 715. Ed. Oxon.*

iis

GROTII.

a *Ex præda Coriolana*] Vide *Plutarchum* Coriolano. (Pag. 218. A. B.

b *Licebat Imperatori*] Vide *Leunclavium* in Turcicis.

c *Quod & aliis interdum virtutis ergo concessum*] Sic Nestor feminam possidebat:

—— ἣν οἱ Ἀχαιοὶ
Ἔξελον.

—— *munere Grajûm*
Exceptam sorti.

Est id Iliados Λ. (verf. 625.) At Odysseæ Ξ. Ulysses ait, (verf. 232.)

Τῶν ἐξαιρεύμην Μενοεικέα, πολλὰ δ' ὀπίσσω
Λάγχανον.

Eximiam accepi Meneacea, plurima deinde
Sorte tuli.

Euripides de Cassandra.
Ἐξαίρετόν νιν ἔλαβεν Ἀγαμέμνων ἄναξ.

Sibi hanc Atrides major eximiam tulit.
(Troad. verf. 249.)

De , quæ Atheniensium duci Demostheni e præda ἐξῃρέθησαν, præcipui jure data sunt, vide *Thucydidem*, libro III. (c. 114. In loco *Iliadis*, XIV, 232. Auctor noster, nescio quare legit Μενοεικέα, (quod nomen proprium mulieri non convenit) pro adjectivo, apud Poëtam freqnentissimo, & heic aptissimo, μενοεικέα. Omnino dicere vult *Ulysses*, se pretiosissima quæque, & quæ maxime ipsi placerent, elegisse. *J. B.*)

d *Fabricius*] Cujus exemplum & sibi, & militi proponit Julianus apud *Ammianum* libro XXIV. (Cap. 3.)

GRONOVII.

82 *A Posthumio*] Posthumo Cominio. *Liv.* 2, 33.

83 *Excipiam sorti*] Non patiar in sortem venire, & tibi præcipuum dabo.

84 *Rex Tullius*] Immo Tarquinius Priscus; fuit enim Ser. Tullii mater. (Maritus *Ocrisiæ* illius vocabatur *Tullius*: idque locum dedit errori Auctoris nostri. *J. B.*

(pp) Non hoc narrat LIVIUS, quem Auctor in orâ libri indicat: sed DIONYSIUS HALICARNASS. *Antiq. Rom.* Lib. VI. Cap. 94. *J. B.*

GRONO-

ἐκείνων δορυκτήτων ἐξόν μοι λαβεῖν ὁπόσα βουλοίμην· *ex his, quæ bello erant capta, licebat mihi quantum vellem excipere.* Iſidorus huc reſpiciens, ubi de jure agit militari: *præda*, [a] ait, *deciſio, & pro perſonarum qualitatibus, ac laboribus juſta diviſio, ac principis portio.* Tarquinius Superbus, ut apud [b] Livium eſt, & ipſe ditari volebat, & delinire præda popularium animos. Servilius in oratione pro L. Paulo [c] ait, eum præda partienda locupletem ſe (qq) facere potuiſſe. Et hanc Imperatoris portionem ſunt qui potius ſignificatam volunt [85] manubiarum nomine, quos inter eſt [d] Aſconius Pedianus.

[a] *Orig.* V, 7. [b] Lib. I. c. 57. [c] Liv. l. XLV. c. 37. [d] *In Verr.* I. 59.

4. Sed + laudatiores illi, qui jus ſuum remittentes nihil ſibi de præda ceperunt, qualis is, quem [e] dixi, Fabricius, [f] τὸν ἐκ δικαίου πλοῦτον ὑπεριδὼν ἕνεκα δόξης, *etiam juſte partas divitias præ gloria contemnens:* quod + ipſe ſe facere, ajebat, Valerii Publicolæ, & aliorum paucorum exemplo: quos M. Porcius Cato [g] imitatus eſt in Hiſpanienſi victoria, negans quicquam ad ſe perventurum e bello captis, præter ea, quæ in cibo, ac potu inſumſiſſet: addens tamen, non a ſe culpari Imperatores, qui conceſſas utilitates ſumerent, ſed malle ſe de virtute cum optimis, quam de pecunia cum ditiſſimis certare. Proxime ad hanc laudem accedunt qui prædam [86] modice delibarunt, ut + Pompejus apud Lucanum [h] a Catone laudatur, qui

Plura retentis
Intulit.

[e] *n. præced.* [f] *Apud Dion. Halic. Excerpt.* pag. 714 [g] *Plut. M. Catone* pag. 342. [h] *Pharſal.* IX, 197.

5. In diviſione interdum & [87] + abſentium habita ratio, ut capto Anxure conſtituit [i] Fabius Ambuſtus; interdum ob cauſam quorundam quamvis + præſentium non habita, ut [88] + Minutiani exercitus [k] dictatore Cincinnato.

6. Quod autem jus vetere republica Imperatores habuerant, id poſt occupatam rempublicam ad [89] magiſtros militum translatum, ex Codice [l] Juſtinianeo apparet, ubi [90] + a geſtorum inſinuatione abſolvuntur donationes rerum

[i] Liv. lib. IV. c. 59. [k] *Idem* l. III. c. 29. [l] L. 36. §. 1. *C. de donat.*

GRONOVII.

85 *Manubiarum nomine*] Verba *Aſconii*: *ſpolia quæſita de vivo hoſte nobili per deditionem manubias veteres dicebant: & erat Imperatorum hæc præda, ex qua, quod vellent, ſumerent.* Puto, quemadmodum Imperatorum erat exercitus, erat provincia, erat bellum: quæ quoties dicuntur, non excludunt jus populi. Sic & manubiæ dicuntur Imperatorum, non quod pars ipſis cedens proprie hoc vocabulo ſignificetur: ſed quod illorum plerumque arbitrii eſſet vellentne in ærarium deferre, an militi diſtribuere. Poteſt & alluſiſſe videri ad illud *Ex manubiis*: Suet. Jul. 26. *Gell.* 13, 24. quod non efficit quo minus &, quod privati nanciſcuntur inde, *manubiæ* dicantur.

86 *Modice delibarunt*] Exiguam de illa ſibi partem ceperunt.

87 *Abſentium*] De eodem exercitu.

88 *Minutiani*] Quem ille obſeſſum ab hoſtibus liberaverat, & hanc pœnam ferre juſſit infelicis militiæ.

89 *Magiſtros militum*] A Conſtantino M. inſtitutos.

90 *A geſtorum inſinuatione*] Excipiuntur, ne de illis referre neceſſe ſit ad Imperatorem inter cæteras res de bello geſtas. Sic Tiberius corripuit conſulares exercitibus præpoſitos, quod de tribuendis quibusdam militaribus donis ad ſe referrent, tanquam non omnium tribuendorum ipſi jus haberent. *Suet.* 32.

(qq) Non *ſe* ipſum, ſed *Servium Galbam*, qui ægrè ferebat, quòd militibus ſuis præda data non fuiſſet in quâ partiendâ ipſe locuples fieri poterat. *J. B.*

GRO-

rerum mobilium, vel se moventium, quas magistri militum militibus præstant ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscumque locis degere noscerentur.

7. Sed hæc divisio jam olim sæpe in + calumniam patuit, quasi duces ea ratione privatam gratiam captarent, quo nomine accusati [a] Servilius, [b] Coriolanus, Camillus [c], quasi amicis, & clientibus de publico largientes. Ipsi contra se tuebantur publico bono, ἵνα οἱ συναράμενοι τοῦ ἔργου, τὸν τῶν πόνων καρπὸν κομισάμενοι, προθύμως ἐπὶ τὰς ἄλλας στρατιὰς ἀπαντῶσιν· *ut qui operi adfuerant, fructu laboris percepto, ad alias expeditiones fierent promtiores*; quæ [d] Halicarnassensis in hanc rem verba sunt.

XVIII. 1. + Venio ad direptionem. + Ea militi concessa aut in populatione, aut post prælium, oppidive expugnationem, ut signo dato discurreretur: quod antiquis sæculis rarius, nec tamen exemplis caruit. Nam Suessam [e] Tarquinius militi diripiendam dedit: castra Æquorum [f] Q. Servilius Dictator: Vejos urbem [g] Camillus: castra Volscorum [h] consul Servilius. Permisit & direptionem [i] L. Valerius in agro Æquorum, Q. Fabius [k] fusis Volscis, captaque Ecetra, mox alii sæpe. Victo [l] Perseo Paulus consul spolia jacentis exercitus peditibus, equitibus prædam circumjacentis agri concessit. Idem [m] ex senatusconsulto diripiendas dedit militi [e] Epiri urbes. [f] Lucullus [n] victo Tigrane, militem a spoliis legendis + diu inhibuit, mox certa jam victoria jus spoliandi hostes indulsit. Cicero de inventione primo [o] inter modos acquirendi dominii ponit, si quid ex hostibus captum sit, [g] [91] + cujus prædæ sectio non venierit.

2. + Qui morem hunc improbant, ajunt, avidas in direptiones manus præripere fortium bellatorum præmia, cum ita ferme eveniat, [h] [92] ut qui segnior

a *Dion. l.* VI. c. 30.
b *Idem* VII. c. 62.
c *Liv.* V, 32.
d *Dion. Halic. lib.* VII. c. 64.
e *Dionys.* LIV. c. 50.
f *Liv. lib.* IV. c. 47.
g *Liv.* V, 20.
h *Dion. Hal.* VI, 29
i *Idem*, IX, 55.
k *Idem*, X, 21.
l *Liv.* XLIV, 45.
m *Idem*, XLV, 34.
n *Appian. Mithrid.* pag. 230.
o *Cap.* 45.

G R O T I I.

e *Epiri urbes*] Et Athenas Sulla. *Appianus* Mithricatico (*pag.* 195.).

f *Lucullus*] Ab eo data diripienda militi Tigranocerta, narrat *Plutarchus*, (pag. 511. E.) ex spoliis datas singulis præterea drachmas octingentas. Severus Ctesiphontis prædam concessit militi: idem & tribunos, & duces, & ipsos milites habere jussit quæ per vicos diripuerant. *Ælius Spartianus* narrat. Mahumetes II. Constantinopoleos & prædam, & mancipia promisit militi. (Quod primum narrat S P A R T I A N U S, factum equidem est à *Septimio Severo* Imp. at posterius est *Alexandri Severi*. Prius exstat in *Vit. Sever.* Cap. 16. alterum in *Vit. Alex. Sever.* Cap. 55. Adeoque nominum similitudo Auctori nostro caussa fuit erroris. *J.B.*)

g *Cujus prædæ sectio non venierit*] *Varro* sex modos numerat, quibus dominus legitimus perficiatur, hereditatis justæ aditionem, mancipationem, in jure cessionem, usucapionem, e præda sub corona venditionem, & ab auctione publica, cum bona cujusquam sectione veneunt. *De Re Rust.* Lib. II. Cap. 10. Quo de loco vide W I L H E L M I G O E S I I *Vindic. pro recepta de Mutui alienatione sententia*, p. 66, & seqq. *J. B.*)

h *Ut qui segnior sit, prædetur*] Vide quæ jam nunc ex *Procopio* adferemus ad §. 24.

G R O N O V I I.

91 *Cujus prædæ sectio*] Quæ præda per quæstores auctioni subjecta non sit. *Cæsar* 2, Gall. 33. *sectionem ejus oppidi universam Cæsar vendidit.* *Justin.* 38, 7. *Flor.* 2, 3.

92 *Ut qui segnior sit, prædetur*] Verba *Livii* 5, 20. in libris antiquis sic leguntur: *ut segnior sit prædator, ut quisque laboris, periculique præcipuam petere partem soleat.* In quibus hæserunt propter duplicem usum particulæ *Ut*. Sensus, uti, prout quisque soleat præcipuam laboris, & periculi partem petere, is in prædando sit segnior. Sic lib. 3, 50. *ut quisque occurrerat, plebem adhortantes.* Eodem cap. 53. *tunc ut quæque causa erit, statuetis.*

ſegnior ſit prædetur, at fortiſſimus quiſque laboris, periculique præcipuam partem petere ſoleat, quæ ſunt verba Appii apud [a] Livium: unde non longe abit Cyri illud apud [b] + Xenophontem: 93 ἐν τῇ ἁρπαγῇ εὖ οἶδ' ὅτι οἱ πονηροὶ πλεονεκτήσειαν ἄν. Sed contra [c] dicitur, gratius id fore, lætiuſque, quod ſua quiſque manu ex hoſte captum domum retuliſſet, quam ſi 94 multiplex accepiſſet alterius arbitrio.

a *Lib.* V. c. 20.
b *De Cyri inſt.* VII, 2. n. 4.
c *Apud Liv.* ubi ſupr.

3. Interdum quoque conceſſa direptio, + quod impediri non poſſet. In expugnatione Cortuoſæ Hetruſcorum oppidi, narrante [d] Livio, *publicari prædam 95 tribunis placebat, ſed 96 imperium, quam conſilium ſegnius fuit; jam militum prædа erat, nec niſi per invidiam adimi poterat.* Sic & [e] Gallogræcorum caſtra a C. Helvii agmine direpta, legimus, contra ducis voluntatem.

d *Lib.* VI. c. 4.
e *Livius lib.* XXXVIII. c. 43.

XIX. Quod + dixi, aliis interdum extra milites prædam, aut pecuniam e præda redactam concedi ſolere, id ferme ita contigit, ut his, + qui tributum ad bellum contulerant, tantundem [f] redderetur. 97 + Ludos quoque ex manubiis interdum inſtructos notes.

f *Dion. Hal. lib.* V. c. 47.

+ XX. 1. Neque vero diverſis tantum bellis + aliter, atque aliter uſurpatum, + ſed eodem bello eadem præda ſæpe in uſus diverſos impenſa, aut partibus diviſis, + aut rerum generibus diſtinctis. Sic Camillus decimam [g] ex præda [i] + Apollini Pythio dedit, Græcorum exemplo, ſed quod primitus + ab Hebræis venerat: quo tempore ſub decima prædæ vota, non res moventes tantum, + ſed & 98 urbem, & agros venire, a pontificibus judicatum eſt. Eodem victore prædæ [h] de Faliſcis pars maxima ad quæſtorem redacta eſt, haud ita multum militi datum. Sic & 99 L. Manlius *prædam aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut cum curâ ut quam æquiſſima eſſet, per milites diviſit;* quæ 1 Livii [i] verba ſunt.

g *Liv. l.* V. c. 23.
h *Ibid.* c. 19.
i *Lib.* XXXVIII. c. 23.

2. + Genera, in quæ præda dividi poteſt, ſunt hæc: homines captivi, armenta, & greges, quæ Græci, cum proprie loquuntur, λείαν vocant, pecunia, res mobiles aliæ, pretioſæ, aut viliores. Q. Fabius [k] Volſcis devictis + λείαν, & ſpolia per quæſtorem vendi jubet: argentum 2 + ipſe defert. Idem [l] Volſcis, & Æquis devictis captivos extra Tuſculanos militi donat, & in agro Ecetrano homines, ac pecora diripienda concedit. L. Cornelius [m] Antio capto aurum, argentum, æs in ærarium defert: captivos, & prædam per quæſtorem vendit: militi ea permittit, quæ ad victum,

k *Dionyſ. Ant.* VIII, 82.
l *Idem l.* X. c. 21.
m *Ibidem.*

GROTII.

i *Apollini*] Meminit & *Appianus* in *excerptis Peireſcianis.* (pag. 546.)

GRONOVII.

93 Ἐν τῇ ἁρπαγῇ] In direptione ſat ſcio ignavos majorem partem laturos.

94 *Multiplex*] Amplius, cumulatius.

95 *Tribunis*] Militum conſulari poteſtate.

96 *Imperium, quam conſilium*] Id imperari non potuit, facultate, & arbitrio ea de re conſultandi erepto per feſtinationem militum, qui prædam jam invaſerant, nec niſi cum maximo odio, & criminatione ducum erant redditури.

97 *Ludos quoque*] Scenicos, Circenſes, Amphitheatrales, vel gladiatorios, qui erant voluptas populi, honos Deorum, divitum ambitio.

98 *Urbem, & agros*] Ut horum etiam decimæ æſtimatio iniretur, & dedicaretur.

99 *L. Manlius*] Immo *Cnæus.* [Ita ipſe Auctor in fine iſtius paragraphi. *J. B.*]

1 *Livii verba*] *XXXVIII.* C. 23.

2 *Ipſe defert*] In triumpho.

GRO-

ctum, & vestem pertinebant. Nec dissimile huic [a] Cincinnati institutum, qui Corbione Æquorum oppido accepto pretiosiora prædæ Romam misit, cætera centuriatim divisit. Camillus captis Vejis [b], præter pecuniam ex venditione captivorum, nihil in publicum redegit; Hetruscis devictis [c], captivisque venditis, ex ea pecunia aurum matronis, [3] quod contulerant, persolvit, pateras tres aureas in Capitolio posuit. Cosso dictatore, [d] ex Volscis præda omnis præter libera corpora militi concessa est.

3. Fabricius superatis Lucanis, [e] Brutiis, Samnitibus, militem ditavit, tributa civibus reddidit, [4] quadringenta talenta [k] in ærarium retulit. Q. Fulvius, & Appius Claudius, [f] cum Hannonis capta essent castra, prædam vendiderunt, diviseruntque, [5] donatis quorum opera fuerat singularis. Scipio, [g] capta Carthagine, quæ in urbe erant dedit diripienda militi, excepto auro, argento, [6] donariis. Acilius, [h] capta Lamia, partim divisit, partim vendidit prædam. Cn. Manlius victis Gallogræcis, concrematis ex Romana superstitione hostium armis, [i] cæteram prædam conferre omnes jussit, & [7] aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut + cum cura, ut quam æquissima esset, in milites divisit.

+ XXI. 1. Ex his, quæ diximus, apparet, non minus apud Romanos, quam apud alias gentes plerasque, + prædam fuisse populi Romani, sed ejus dispensandæ + arbitrium aliquod Imperatoribus concessum, ita tamen ut, quod [k] ante diximus, rationem actus sui populo deberent; quod inter alia docet exemplum L. Scipionis, qui damnatus est + peculatus judicio, ut loquitur [l] Valerius Maximus, [8] quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam in ærarium retulisset: & aliorum, quos ante [m] retulimus.

2. M. Cato in oratione, quam de præda scripsit, vehementibus, atque illustribus verbis, ut ait Gellius [n], de impunitate peculatus, atque licentia conquestus est: ex qua oratione hoc exstat fragmentum: *Fures privatorum furtorum* [10] *in nervo, atque compedibus ætatem agunt. Fures publici in auro, atque purpura.* Idem alibi [o] dixerat, *mirari se, audere quemquam capta bello signa pro supellectile domi statuere.* Ita & Verri peculatus invidiam [p] auget Cicero, quod signum sustulisset, & quidem [11] captum de præda hostium.

a *Idem, Lib.* X. c. 25.
b *Liv. lib.* V. c. 22.
c *Idem,* VI, 4.
d *Idem,* VI, 13.
e *Dion. Halicar.* Excerpt. pag. 714.
f *Liv.* XXV, 14.
g *App. Pun. Bell.* pag. 83.
h *Livius l.* XXXVII. c. 5.
i *Livius lib.* XXXVIII. c. 23.
k *Sup.* §. 15.
l *Lib.* V. c. 3. & *Livius l.* XXXVIII. 55.
m §. 17. n. 7.
n *Lib.* XI. c. 18.
o *Prisc. libro* VII. in fin. p. 782.
p *Verr.* IV. c. 41.

3. Nec

GROTII.

k *In ærarium retulit*] Et Fabius pecuniam venditorum hominum capto Tarento, cum prædæ reliquum militibus dispertisset. (Aliter rem narrant LIVIUS, *Lib.* XXVII. c. 16. num. 7. & PLUTARCHUS *Vit. Fab.* pag. 187. C. Confudit forte Auctor noster, quod Historicus Latinus paullo infra refert de *Scipione*, ubi *Hasdrubalem* devicisset, Cap. 19. n. 2. *J. B.*)

GRONOVII.

3 *Quod contulerant*] De ornatu suo, & mundo, ad crateram auream Apollini Delphos portandam. c. 25.

4 *Quadringenta talenta*] 240000. Philip.

5 *Donatis*] Extra ordinem honoratis munere, vel dono insigni.

6 *Donariis*] Templorum ornamentis.

7 *Aut vendidit*] Hoc jam paullo superius posuit: sed quia ibi per errorem Manlio prænomen Lucii dederat, aliam de Cnæo hic recte appellato historiolam putavit.

8 *Quadringenta octoginta*] Huic summæ præmittendum erat, *sex millia pondo auri.*

9 *Liv. lib.* XLV.] Immo 38, 55.

10 *In nervo*] In vinculis carceris *Ter.* Phorm. 2, 2. 11. *Vereor, ne istæc fortitudo in nervum denique erumpat.* 4, 4. 16. *nostra caussa scilicet in nervum potius ibit.*

11 *Captum de præda*] Exemplum alienum: nam id simulacrum Mercurii P. Scipio destructa Carthagine de Pœnorum hostium præda dono dederat Tyndaritanis in Sicilia, a quibus id abstulit Verres.

3. Nec Imperatores tantum, + sed & milites peculatus prædæ nomine tenebantur, si nempe eam in publicum non detulissent: adigebantur enim omnes sacramento, ut ait Polybius, [a] *περὶ τοῦ μηδένα νοσφίζεσθαι μηδὲν τῶν ἐκ τῆς διαρπαγῆς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν πίστιν κατὰ τὸν ὅρκον· nihil quemquam ex præda interversurum; sed fidem servaturos ex religione sacramenti.* Quò forte referri potest + formula jurisjurandi apud [b] Gellium, (rr) qua militi imperatur ne quid tollat in exercitu, decemque millia passuum prope, quod pluris sit [12] nummi argentei, aut si sustulerit, ad consulem proferat, aut triduo proximo profiteatur. Hinc intelligi potest quid sit, quod + Modestinus [c] dicit: *is, qui prædam ab hostibus captam surripuit,* [13] *peculatus tenetur:* quod vel unum satis esse debuit, + ut juris interpretes moneret, ne ex hostibus capta singulis acquiri crederent, cum constet, [d] + peculatum non esse nisi in re publica, sacra, aut religiosa. Hæc omnia eo pertinent, ut appareat, quod supra [e] diximus, [14] + semota lege civili, + & [15] primo, in bellicis actibus capta + populi, aut regis bellum gerentis fieri.

[a] *Hist.* X, 16.
[b] *Lib.* XVI. *c.* 4.
[c] *L. pen. ad L. Jul. pecul.*
[d] *L.* 1. *eod. tit.*
[e] §. 13.

XXII. 1. Addidimus, semota lege civili, & primo, sive directe: illud, + quia de rebus [16] nondum actu quæsitis lex [17] ad utilitatem publicam potest imperare, + sive lex illa lex populi est, + ut apud Romanos; sive regis, + ut apud Hebræos, & alibi. + Sub legis autem nomine etiam consuetudinem recte introductam volumus comprehendi. + Alterum illud eo pertinet, ut sciamus, sicut + res alias, ita & prædam posse a populo aliis concedi, nec tantum + post acquisitionem, + sed & ante eam, ita ut + subsecuta captura [18] conjungantur actiones [19] brevi manu, + ut loquuntur jurisconsulti: nec tantum ea concessio nominatim fieri potest, + sed & in genere; ut viduis, senibus, & egentibus pupillis pars prædæ [f] data est + temporibus Maccabaicis, aut etiam personis incertis, ad exemplum [20] missilium, quæ Romani consules capientium faciebant.

[f] *Maccab.* VIII, 28. 30.

2. + Neque vero hæc [21] juris translatio, quæ lege, aut concessu fit, semper mera donatio est, + sed interdum [22] contractus, interdum aut + solutio ejus, quod debetur, + aut remuneratio ob damna, [23] quæ quis passius

GRONOVII.

12 *Nummi argentei*] Quam nummus sestertius.

13 *Peculatus tenetur*] Publicum fraudasse judicatur.

14 *Semota lege civili*] Nisi ubi jus civile alicujus populi aliud statuat.

15 *Primo*] Acquisitione quasi originaria. 2, 3. 1.

16 *Nondum actu quæsitis*] Quarum acquisitio adhuc in spe tantum est. 2, 2, 5.

17 *Ad utilitatem*] Ut incendantur homines, & acrius incumbant ad eas quærendas cum publico fructu, quippe hostibus decessuras.

18 *Conjungantur actiones*] Altera ex concessione populi, altera ex ipsorum occupatione.

19 *Brevi manu*] *Ulpianus.* l. 43. §. 1. *de jure dot.* 1. per compendium, sine ambagibus, quoties, scilicet, celeritate conjungendarum actionum inter se una actio occultatur, ut loquitur idem l. 3. §. 12. *de donat. int. vir. & ux.*

20 *Missilium*] Quæ spargebantur rapienda vulgo diebus solemnibus, sive in corpore suo, sive per sortes. *Sueton.* Ner. 11. *Statius* Cal. Satur. *Dives sparsio quos agit tumultus.* §. 45. Instit. *de R. D.* Noster 2, 8. 25.

21 *Juris translatio*] A populo in privatos.

22 *Contractus*] Quo pacti sunt privati cum republica, vel principe, ut quod damni dare possint hosti, lucro ipsis cedat.

23 *Quæ quis passus est*] Immo *fecit* dicendum.

(rr) Vide hac de re RHAB. HERM. SCHELII Dissertationem *De Sacramentis Militum*, pag. 184, & *seqq.* in libro jam supra laudato. *J. B.*

GRO-

passus est, aut ob id, quod ipse bello impendit, sive sumtu, sive opera, ut cum socii, aut subditi + nullo stipendio militant, aut non tali, quod operæ respondeat. + Nam ex his causis prædam aut omnem, aut ejus partem concedi solitam, videmus.

XXIII. Et illud quidem + tacita consuetudine ubique ferme inductum [a] jurisconsulti nostri notant, + ut sua faciant, quæ capiunt aut socii, aut [l] subditi, qui sine stipendio, & suo sumtu, suoque periculo bellum gerunt. [m] + Ratio in sociis est evidens, quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum, quæ ob negotium commune, aut publicum eveniunt. Adde quod opera quoque + gratis præstari vix solet. *Sic medicis*, ait Seneca [b], *pretium operæ solvi, quod deserviunt, quod a rebus suis avocati nobis vacant.* [24] + In oratoribus idem æquum judicat [c] Quintilianus, + quia hæc ipsa opera, tempusque omne alienis negotiis datum facultatem aliter acquirendi recidunt: quod [d] Tacitus dixit: *omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat.* + Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens, [n] spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni, & operæ compensationem.

XXIV. 1. In subditis id non æque evidenter procedit, + quia [25] hi operam civitati suæ debent: sed contra occurrit, quod + ubi non omnes, sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio debetur ejus, quod plus cæteris operæ, aut sumtus impendunt, multoque magis damnorum; + in cujus retributionis certæ locum spes prædæ totius, aut partis incertæ facile, nec sine ratione, conceditur. Sic Poeta [e],

Præda sit hæc illis, quorum meruere labores.

2. [o] + De sociis exemplum est in federe Romano, quo Latini [f] in prædæ partem æquam admittuntur in iis bellis, + quæ populi Romani auspiciis gerebantur. Sic in bello, quod Ætoli gerebant [26] adjutoribus Romanis, [g] Ætolis quidem urbes, & agri, Romanis autem captivi, & res mobiles cedebant. Post victoriam de rege Ptolemæo, partem prædæ Atheniensibus dedit [h] Demetrius. Ambrosius historiam tractans Abrahami, moris hujus æquitatem ostendit: [i] *sane, his, qui secum fuissent, in adjumentum*

[a] *Cald. conf.* 85. *Joh. Lupus de Bello* §. *si bene advert. Jason in l quod apud hostes: de Legatis* 1. *Franc. a Ripa in l.* 1. *de acq. poss. n.* 9. *Covar. ad C. peccatum, p.* 2. §. 11. *n.* 8. *Bonfin. Lib.* IV., *dec.* 15.
[b] VI. *de Benef.* 15.
[c] *Inst. Orat.* XII, 7. & IV. 1.
[d] *Ann.* XI, 7.
[e] *Propert.* III. Eleg. III. 21.
[f] Liv. *L.* II. c. 33. & *Dion. l.* VI. c. 95.
[g] *Polyb. l.* XI. c. 5. & *Liv.* XXVI, 34. XXXIII, 13.
[h] *Plut. Demetrio*, p. 896. A.
[i] Lib. I, *de Abrah.* c. 3.

GROTII.

l *Subditi, qui sine stipendio, & suo sumtu, suoque periculo bellum gerunt*] Vide Cromerum XIX. Polonicorum. (pag. 430)

m *Ratio in sociis est evidens*) Utitur eâ Amalasuntha in epistola ad Justinianum (apud *Procopium*) Gotth. 1. (c. 3.)

n *Spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni, & operæ compensationem*] Vide *Plutarchum* Marcello. (pag. 302.)

o *De sociis exemplum est*] Priscis Latinis tertias prædæ populus Romanus præstabat. *Plinius lib.* XXXIV, 5. Pro modo missi militis prædam partiuntur pagi Helvetici, teste *Simlero*: pro modo sumtuum partiti Pontifex, Imperator, Veneti, bello contra Turcam. *Paruta* VIII. Pompejus Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. (Postremum istud habet Auctor ex EUTROPIO, *Breviar.* Lib. VI. Cap. XI. Vide etiam STRABONEM, *Geogr.* Lib. XII. p. 547. Ed. Paris. *J. B.*)

GRONOVII.

24 *In oratoribus*] Causarum patronis.

25 *Hi operam civitati*] Sic in bello civium corpus addictum, atque operatum esse reipublicæ, dicit *Livius* 4, 60.

26 *Adjutoribus Romanis*] Adversus Philippum.

tum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, + *tanquam mercedem laboris.*

3. De subditis exemplum est in populo Hebræo [a], apud quem pars prædæ dimidia cedebat [p] + his, qui in procinctu fuerant. Sic & Alexandri miles + prædam privatis ereptam suam faciebat, nisi + quod eximia quædam solitus esset ad regem referre: unde accusatos eos videmus, [b] qui ad Arbela conspirasse dicebantur, de præda omni ita sibi vindicanda, ut nihil in ærarium deferrent.

4. + At quæ publica hostium, aut regis fuerant, exemta erant huic licentiæ. Ita legimus, Macedonas, cum Darii castra ad [27] Pyramum amnem irrupissent, ingens auri, argentique pondus diripuisse, nec quicquam reliquisse intactum [q] præter regis tabernaculum: *tradito more*, inquit [c] Curtius, *ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.* Unde non abit mos Hebræorum, [d] qui + victi regis coronam regi imponebant victori, + eidemque assignabant (quod in Thalmudicis [e] Digestis legitur) regiam supellectilem bello captam: & quod in rebus gestis Caroli Magni legimus, cum is Hungaros vicisset, privatas opes militi, regias ærario cessisse. At apud Græcos + λάφυρα erant publica, ut ante ostendimus, σκῦλα singulorum. Vocant autem + σκῦλα ea, quæ [28] durante certamine eripiuntur hosti, λάφυρα, quæ post certamen: + quod discrimen [f] & aliis gentibus nonnullis placuit.

5. At apud Romanos veteri quidem republica + non tantum fuisse concessum militibus, satis apparet ex his, quæ + supra diximus. Plusculum + indulgeri cœpit militi in bellis civilibus. Ita a Sullano milite [29] Æquulanum [g] direptum legas. Et Cæsar post pugnam Pharsalicam castra Pompejana + militi dat diripienda cum hoc dicto apud Lucanum [h]:

> ——— *Superest pro sanguine merces,*
> *Quam monstrare meum est; nec enim donare vocabo*
> *Quod sibi quisque dabit.* ———

Bruti, & Cassii castra diripuerunt [i] Octaviani, & Antoniani milites. Bello [30] civili alio Flaviani ad Cremonam ducti, quanquam instabat nox, coloniam divitem festinant impetu capere; veriti alioqui ne opes Cremonensium in [31] sinu præfectorum, legatorumque essent, gnari scilicet, ut [k] Tacitus loquitur, *expugnatæ urbis prædam ad militem, deditæ ad ducem pertinere.*

6. Atque

a *Num.* XXXI, 27. 47. & 1. *Sam.* XXX, 22. & *deinceps.* Vide & II. *Mac.* VIII. 28. 30.

b *Plut. apopht.* pag. 180. C.

c *Lib.* III. c. 11.

d II. *Samuel.* XII, 30.

e *Tit. de rege*

f *Arius de bello n.* 162. *Bellin. p.* 2, *tit.* 18. *n.* 3. *Donell. l.* IV. *Com. c.* 21. *Sylv. in verbo bellum* 1. *in pr. ex Rosell. Wesemb. ad* §. 17. *Inst. de rer. div.*

g *App. Civ.* 1. p. 380.

h *lib.* VII. *vers.* 738. & *seqq.*

i *App. civil. lib.* IV. pag. 668.

k *Hist.* III, 19.

GROTII.

p *His, qui in procinctu fuerant*] Pisidæ partem prædæ dabant his, qui domos servarant. *Chalcocondylas* lib. V.

q *Præter regis tabernaculum*] Vide & *Diodorum* libro XVII. (c. 35.) & *Plutarchum* Alexandro (pag. 676.) Similia vide apud *Xenophontem* IV. de Cyro, (*Cap.* 6. §. 6.) & belli sui IV. (*Cap.* 4. §. 13.) & VII.

GRONOVII.

27 *Ad Pyramum*] Ad Isson in faucibus Ciliciæ. *Curt.* 3, 11.

28 *Durante certamine*] In ipso fervore prælii.

29 *Æquulanum*] Hirpinorum oppidum.

30 *Civili alio*] Inter Vitellium, & Vespasianum.

31 *Sinu præfectorum*] A quibus illi magna pecunia redemturi erant, ne diriperentur.

GRO-

6. Atque id languescente disciplina eo libentius concessum militi, ne [32] manente periculo omissis hostibus + præda manus impediret, quod + plurimas sæpe victorias corrupit. Cum castellum Volandum in Armenia Corbulo expugnasset, *imbelle vulgus*, narrante Tacito [a], *sub corona venditum*, *reliqua præda victoribus cessit*. Apud eundem scriptorem [b] in prælio Britannico Suetonius suos hortatur, ut cædem continuent prædæ immemores: addens, + parta victoria cuncta ipsis cessura; qualia & alibi passim invenias. Adde quod [r] ex Procopio jam modo attulimus [c].

7. Sunt autem quædam tam exigua, [33] ut publicari digna non sint. Hæc ubique solent capientes sequi populi concessu. Talia erant vetere Romana republica, hasta, hastile, ligna, pabulum, [34] uter, follis, [35] facula, & si quid minoris esset nummi argentei. Nam has exceptiones sacramento militari additas, apud Gellium [d] legimus. Cui non dissimile est quod nautis etiam stipendio militantibus conceditur: [e] Galli despoliationem, aut + pilagium vocant, + & eo comprehendunt vestem, aurum quoque, & argentum intra decem scutatos. Alibi pars aliquota prædæ militibus datur, ut in [f] Hispania, [s] modo quinta, modo tertia, alias dimidia penes regem manet: & septima, interdum decima penes ducem exercitus: cætera sunt capientium: [t] exceptis navibus bellicis, quæ totæ regi cedunt.

8. + Est & ubi operæ, periculi, sumtuumque habita ratione partitio instituitur, + ut apud Italos [g] captæ navis pars tertia cedit domino navis victricis, tantundem ferunt quorum merces in navi erant, tantundem hi, qui pugnaverunt. Nec non & illud accidit, ut qui [36] + suo periculo, ac sumtu bellum ministrant, non totam prædam auferant, sed partem debeant publico, aut ei, qui [37] ex publico jus suum trahit. Sic apud [h] Hispanos si in bello naves privatis sumtibus instruantur, de præda pars regi, pars & maris præfecto debetur. Galliæ moribus [i] decimam fert maris præfectus: sic & apud Hollandos: sed hic quinta prius prædæ pars [38] a republica deducitur. [k] Terra vero passim nunc usurpatur, + ut in direptionibus oppidorum, & præliis suum quisque faciat quod cepit: + in excursi-

a *Tac. ann.* XIII, 39.
b *Ann.* XIV, 36.
c *Sup.* §. 11. *n.* 1.
d *Lib.* XVI, *c.* IV. *supra* §. 21. *n.* 3.
e *Const. Gall. lib.* XX, *tit.* XIII. *art.* 10. & 16.
f *Leg. Hisp. lib.* IV, *tit.* XXVI. *p.* 2.
g *Consulatus maris cap.* CCLXXXV.
h *Leg. Hisp. lib.* XIX, *tit.* XXVI. *p.* 2. *l.* 14.
i *Const. Gall. l.* XX. *tit.* 14. *art.* 1.
k *Instruct. rei maritim. c.* XXII.

GROTII.

r *Ex Procopio*] Is Vandalicorum II. (*Cap.* 21.) narrat, Salomoni in Levathas bellum gerenti infensos fuisse milites, quod prædam detineret. Dicebat id se facere ut bello finito distribueret pro cujusque meritis. Et Gotthicorum II. (c. 7.) omnem ex Piceno prædam convectam ad Belisarium, qui eam pro meritis divideret; addita causa: οὐ γὰρ δίκαιον ὑφ' ἑτέρων μὲν τοὺς κηφῆνας πόνῳ μεγάλῳ ἀπόλλυσθαι, ἄλλους δὲ τοῦ μέλιτος οὐδεμιᾷ ταλαιπωρίᾳ ὀνίνασθαι· *non æquum esse ab aliis magno labore fucos interfici, alios autem sine ulla molestia melle vesci.*

s *Modo quinta*] Eum & Turcis morem tribuit *Leunclavius* libro III, & libro V.

t *Exceptis navibus bellicis*] Sic machinæ bellicæ regibus exceptæ apud Gotthos. *Johannes Magnus* historiæ Suedicæ libro XI, cap. 11. (Nil ibi.)

GRONOVII.

32 *Manente periculo*] Nondum omni prælio confecto.

33 *Ut publicari digna*] Non sit operæ pretium ærario, aut populo ea vindicare.

34 *Uter*] Aquæ, aut potionis causa.

35 *Facula*] Tum ad alios usus, tum nocturni itineris ergo. *Suet.* Jul. 31.

36 *Suo periculo*) Quales qui olim è nostris auctoritate publica privati privatorum pecunia navibus armatis maritima hostium commercia corrumpebant, & impediebant.

37 *Ex publico*] Præfecto classis, principi.

38 *A republica deducitur*] Vindicatur ærario, de reliquo decima.

GRO-

excursibus vero capta + communia fiant eorum, qui in comitatu sunt, + inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

+ XXV. Hæc + autem eò pertinent, ut sciamus si apud populum [39] + bello non permixtum + controversia oriatur de re bello capta, addicendam rem ei, + cui favent leges, aut mores [40] populi, a cujus partibus res capta est: + quod si ejus nihil probetur, + ex jure gentium communi rem ipsi populo adjudicandam, + si modo ea res in actu bellico capta est. Nam + ex his, quæ dicta jam ante a nobis sunt, satis apparet, non omnino verum esse id, quod pro Thebanis adfert [a] Quintilianus: + in eo, [41] quod in judicium deduci potest, nihil valere jus belli, + nec armis erepta nisi armis posse retineri.

a Lib. V. c. 10.

XXVI. 1. Quæ vero res hostium non sunt, [u] + etsi apud hostes reperiantur, capientium non fiunt: id enim, ut jam [b] ante diximus, + nec naturali juri congruit, + nec jure gentium introductum est. Sic Romani Prusiæ [c] dicunt: [x] *si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere.* Si quod tamen + in illis rebus [42] jus habuit hostis, quod possessioni connectatur, puta pignoris, retentionis, + servitutis, + id quo minus capientibus acquiratur, nihil obstat.

b *Hoc c.* §. 3.

c Liv. *l.* XLV. c. 44.

2. Solet & hoc quæri, + an extra territorium utriusque partis bellum gerentis capta fiant capientium: + quod & de rebus, & de personis solet in controversiam vocari. Si + jus solum gentium respicimus, puto locum hic non considerari, sicut & hostem + ubique recte interfici, diximus. Sed qui in eo loco imperium habet, + potest lege sua prohibere ne id fiat; + & si contra legem factum sit, + de eo tanquam de delicto poscere potest ut sibi satisfiat. + Simile est quod [43] in agro alieno capta fera dicitur capientium fieri, [d] sed a domino agri prohiberi posse accessum.

d *L.* 3. *D. De adq. rer. domin. L.* 16. *D. De Servit. præd. rustic.*

XXVII. Jus + autem hoc externum acquirendi res bello captas ita proprium est belli solennis ex jure gentium, + ut in aliis bellis locum non habeat; [e] + nam [44] in bellis aliis inter exteros res non acquiritur vi belli, sed in compensationem debiti, quod aliter obtineri non potest. + In bellis autem [45] inter cives, sive magna ea, sive parva sint, + nulla fit dominii mutatio, nisi auctoritate judicis.

e *Silv. in verbo bellum* p. 1. §. 3. & § 11. *vers. octavo.*

GROTII.

u *Etsi apud hostes reperiantur*] Vide supra cap. IV. §. 7.

x *Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere*] Sic nec Bocchi factus ager victo Jugurtha is, qui non Jugurthæ, sed Bocchi (*Massinissæ* voluit dicere Auctor) liberorum fuerat. *Appianus* exc. legationem 28. Simile vide apud *Crantzium* Saxonicorum XII. (*Cap.* 7.)

GRONOVII.

39 *Bello non permixtum*] Neutrarum partium.

40 *Populi, a cujus partibus*] Non ejus, ubi lis orta est, sed cui militantes rem ceperunt.

41 *Quod in judicium deduci*] De quo actionem recipit prætor, vel judex. Quo significatur, titulum acquisitionis per arma valere apud tribunal bellantis, aut victoris: ibi enim libellum querentis a milite in permissa prædæ occupatione sibi aliquid ereptum nemo recipit. At si quis prædatorem possit apud alium judicem convenire, eum posse recipere suum, nec prodesse prædatori, quod jus prædandi a suo imperatore habuerit: nam jus illud pro jure non habetur apud eos, qui non fovent eandem causam,

42 *Jus habuit hostis*] Si res aliena pignoris, vel hypothecæ loco apud hostem fuit pro debito, si manus ei injecta, vel, ut loquuntur, arrestata est ob justam causam, si servitutem debuit, id jus est etiam victoris.

43 *In agro alieno*] §. 12. Inst. *de R. D.*

44 *In bellis aliis inter exteros*] Obtinet jus naturale, de quo dictum hujus cap. num. 1.

45 *Inter cives*] Hinc Vespasianus victor civili bello, sorte legit recuperatores, per quos rapta bello restituerentur. *Sueton.* c. 10.

HENRI-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. VI.

AUCTOR hactenus egit de jure *vastandi*; sequitur jam jus *prædandi*: quæ differunt, quod 1. *vastatione* hostium vires atterantur, *prædatione* nostræ etiam augeantur. Unde 2. *illud* jus difficilius est, nec licitum nisi ex necessitate, adeoque ubi mitior via non est, & tantum in rebus obtinet, quæ vires in bello alunt, ut frumenta, aliaque, quæ utilitatem aliquam ferunt; non vero in sterilibus, quarum vastatio nec momentum ad victoriam affert, nedum necessaria est, sed ex odio, & vindicta originem habet. *Vid. Deut.* 20, *v. pen. & ult. Hoc* in infinitum licitum est. Nam cum in bello licitum sit rem hostis pro alia capere, & reparare jus ex aliis hostium rebus, uti supra *c.* 2, probavimus; tamdiu captura hæc licita est, donec jus nostrum reparatum sit. Unde capi præda potest etiam ultra id, quod nobis abest, idque extra dubium est de rebus, quæ hostis vires minuunt (quia & vastare eas licet), vel quæ nostras augent (quia harum prædatio necessaria est ad vincendum). Notanter autem dixi, prædandi jus in infinitum competere, etiam ultra quantitatem debiti, vel modum delicti, quia jus nobis ablatum nondum in sua qualitate reparatum, i. e. cum plena securitate restitutum est. Sane, res capta durante belli alea recipi ab hoste, vel injuria augeri potest; adeoque hæc incertitudo naturalis impedit, quo minus certa quantitas debiti, vel pœnæ, determinari possit.

Atque hinc justissimus inter gentes titulus est, acquisitio rei hostilis. *Halicarn. l.* 8, *c.* 10. *L.* 11, *pr. ff. Evict. l. p. ff. ad l. jul. pecul.* §. 17, *Inst. rer. div.* Quod ex sacra quoque historia Auctor probat *ib.* 1.

AD §. I.

Præter actuum quorundam inter homines impunitatem] " Auctor in præcedentibus » supposuit, jure gentium in bello solenni » peculiares quosdam effectus juris introdu» ctos esse, nimirum, 1. licentiæ, seu im» punitatis, 2. dominii externi, *c.* 4, §. 4, » *in fin. c.* 6, §. 1, *n.* 1. *Vid. diss. Proœm. IX*, » §. 65. & *diss. IV*, §. 20. De *priori* effe» ctu hactenus egit, nimirum, quod hostis » hostem impune, etiam ubi justa causa » non est, interficere, *d. c.* 4, & res ejus » vastare possit, *c.* 5. *De posteriori* effectu » hic agit, statuitque, jure gentium, in » eodem bello solenni, hostem res sui ho» stis in infinitum capere, & dominium » quoque in iis acquirere posse. §. 2, *h. c.*; » adeo ut apud alias gentes ideo tanquam » fur puniri non possit, *L.* 3, *c.* . . . §. 5. » Atque in eo jus hoc gentium differre, ait, » a jure naturæ, quo is, qui justam cau» sam habet, res alterius capere saltem pos» sit, NB, intra quantitatem debiti, & mo» dum, ac proportionem delicti. *Vid. l.* 3, » *c.* 1, §. 2, *n.* 2, & *n.* 3. *c.* 4, §. 3. *c.* 6, » §. 1. *dict. diss. Proœm. IX*, §. 77.

» At jam demonstravimus, jus gentium » non existere, quo gentes inter se obli» gentur: indeque frustra de ejus licen» tia, vel effectu dominii inde acquirendi » quæri. *Vid. diss. Proœm IV*, §. 29.

Est & alius effectus bello solenni ex jure gentium proprius] " Scilicet, acquisitio do» minii, *Vid. c.* 4, §. 4, quoad effectus sal» tem externos. *Dict. diss. Proœm. VI*, §. » 20. *Diss. IX*, §. 65.

Bello justo] " Auctori bellum natura ju» stum est, quod ex justa causa geritur » (unde a parte ejus, qui justam causam

» non habet, nunquam jus belli obtinere, » ait; adeo ut nec occidere hostem, nec » capere res hostiles possit, sed si id faciat, » tanquam fur, & homicida, a qualibet » gente puniri possit). *Vid diss. Proœm. IX*, » §. 77, *seq.*

Quæ aut paria sunt ei, quod cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus] » Adeoque tantum intra debiti quantitatem, » *Vid. supra c.* 1, §. 2, *n.* 2. *c.* 4, §. 3. » non vero ultra, nedum in infinitum. » Conf. Diss. *Proœm. IX*, §. 67.

Ut alibi] " *Vid. supra c.* 1, §. 2, *n.* 3. » & *d. c.* 4, §. 3. *L.* 2, *c.* 20, §. 32. Conf. » *diss. Proœm.* §. 68.

Hoc jure] " Scilicet naturæ, quo res » hostilis cedit victori, intra debiti, & pœ- » næ modum.

Decimam Deo dedit] " Ex hoc exemplo » apparet, Abrahamum etiam ultra debiti » quantitatem prædam egisse.

Jovi Feretrio] " Exempla vide *infra* §. » 16, *in fin.*

A manu Amorrhæi] " Adeoque prædam » hanc jure dominii sibi vindicavit.

Illud cepi] " Chaldæus interpretatur id » factum precibus ad Deum, qui singulari » quadam benevolentia Sicima & Jacobo, » & posteris ejus conservavit.

Pro certo capiam] " Nondum enim capta » erat, sed ex promissione divina certo erat » capienda.

Quasi eadem esset progenitoris, & liberorum persona] " Tribus enim, & familia, » perpetuantur in successoribus.

Ad illam expilationem Sicimorum] " Ob » violatam Dinam factam. *Gen.* 34. *v.* 27.

Nam eam ut cum perfidia conjunctam] » Equidem deliquit Sicomor comprimendo » filiam Jacob; at postquam satisfactionem » offerret Hemor, & conditiones transacti » utrinque placuerunt, contra fidem datam » egere filii Jacob. Unde merito pater id » improbavit; adeoque de hac præda tan- » quam legitime non quæsita loqui non » potuit.

2 *Probatum autem jus prædæ inter eos, quos dixi, naturales terminos*] " i. e intra » modum debiti, & pœnæ. At diximus, » Deum jus prædæ in genere approbare, & » in infinitum.

Omnia ejus spolia diripies tibi, & frueris præda hostium] " Hic de omnibus spoliis » lex loquitur; non ergo saltem intra quan- » titatem debiti.

Multamque prædam ab iis abstulisse] » Nullibi autem additur, id intra quantita- » tem debiti, & pœnæ factum esse.

Quia arma illa non ex speciali mandato] » Uti sumserant contra populos damnatos.

Sed ex communi jure] " i. e. jure ne- » cessariæ defensionis.

De præda dividenda] " Quam a Madi- 3 ,, anitis cepere.

AD §. II.

JURE *gentium*] " Adeoque hactenus 1 » jus gentium voluntarium, ex hypothesi » Grotii, ea, quæ jus naturæ vetat, per- » mittit. *Vid. cap. præced.* §. 15. Conf. » *diss. Proœm. IV*, §. 14.

Non tantum is, qui ex justa causa bellum gerit] " Et cui soli jure naturæ jus » interficiendi hostem, & res ejus capiendi » competere, putat. *Vid. diss. Proœm. IX*, » §. 62.

Sed & quivis] " Etiam qui injustam fo- » vet causam; cujus rei rationem explica- » vimus *diss. Proœm IX*, §. 63, *seq.*

In bello solenni] " i. e. quod inter duos » popolos indictum est. *dict. diss. IX*, §. 63.

Sine fine, modoque, dominus sit eorum, quæ hosti eripit] " Cum jure naturæ is, qui » ex justa causa capit, non acquirat domi- » nium nisi ad debiti quantitatem. *Vid.* §. » *præced.* & *dict. diss. Proœm. IX*, §. 65.

Eo sensu, nimirum, ut a gentibus omnibus & ipse] " Vel quemadmodum alibi ex- » plicavit, ut eam ob causam tanquam fur » conveniri, aut puniri in alio forte foro de- » prehensus non possit. *Supr. c.* 4, §. 4. » *Dict. diss. IX*, §. 65.

Et qui ab eo titulum habent] " Hi enim » utuntur jure ejus, a quo causam habent.

Quod dominium quoad effectus externos licet appellare] " Sensus est, juxta justitiam » internam dominium quidem non acquiri » utrinque, sed inter gentes id placuisse si » solenne fuerit bellum, indeque impune » quidem capi possessionem, non autem ve- » ro jure. *Dict. diss. Proœm IX*, §. 65. At » jam diximus, non dari jus gentium, adeo- » que nec effectus particulares juris inde ori- » ri posse. Sed & probavimus, naturali ra- » tione eum, qui justam belli causam ha- » bet, omnia agere posse, quæ ad victoriam » pertinent; adeoque & capere res hosti- » les,

» les, non ad certam demum quantitatem, » sed in infinitum.

Lex est sempiterna inter homines] " Xe» nophon per legem hanc sempiternam non » intelligit jus gentium voluntarium, quod » non existit, sed ipsum jus naturæ.

Inter genera quasi naturalia acquisitionis] » Imo inter genera acquisitionis *vere natu-* » *ralia.*

Injustum] " Loquitur autem de justitia » naturali.

2 *Aristotele*] " 1. *polit. c.* 4. *Quint. inst.* » 5, 10.

Et esse & appellari debent victoris] " Ipsum » enim imperium transit in victorem. *Vid.* » *c.* 8, §. 4, *seq.*

4 *Naturalem hanc acquisitionem*] " Non » Theophilus saltem id ait, sed Cajus » quoque, qui per jus gentium intelligit id, » quod naturali ratione inter omnes gentes » peræque observatur. *L.* 1, *ff. pr. Aq.* » *rer. dom.*

Quia non causa aliqua, sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur] » Mens Auctoris hæc est: Theophilum ac» quisitionem rei hostilis ideo *naturalem ac-* » *quisitionem* vocare, quia meo facto na» turæ fit, non ex causa aliqua justa præ» cedente; adeoque jus hic oriri, putat, » ex solo facto, non ex causa. Cum vero » Theophilus in allegato titulo recenseat » modos acquirendi naturales, qui justo ni» tuntur titulo, & qui sequuntur ex eo jure, » quod naturalis ratio inter homines con» stituit, vix est ut interpretatio Auctoris » locum habere possit. Justa, & naturali » juri maxime conveniens causa est rem » ab hoste captam acquirere. *Vid. supr.* §. » 1. & *infra cap.* 20, §. 12, *n.* 2.

Dominium rerum ex naturali possessione cepisse &c.] " Sensus Nervæ non est, quod » dominia rerum ex nudo facto possessionis » quærantur; sed quod dominia non ac» quirantur, nisi res in corporali nostra po» testate constituta, i. e. a nobis possessa » sit. JCtus igitur supponit & causam, & » factum præcedens. Apparet hoc notorie » ex cæteris exemplis. Occupatio rerum » nullius tribuit dominium occupanti; adeo» que & factum, & causa hic concurrunt. » Eadem igitur ratio est in occupatione rei » hostilis.

Ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terra, mari, cæloque capiuntur] " E» tiamsi enim territorium occupatum sit, » non tamen feræ occupatæ censentur; hæ » igitur cum res nullius sint, nostræ fiunt » statim, ac in possessionem nostram redi» guntur: atque hæc causa justa est acqui» rendi dominii.

Item de bello captis] " Nam ex quo res » hostilis in nostram pervenit custodiam, eo » ipso jure quoque quæsita nobis videtur; » nam justissima causa est, bello capta sua » facere. Ut proinde certum sit, non nu» dum factum in his acquisitionibus specta» ri, sed causam.

Et quæ subditis hostium eripiuntur] 5 » Nam hi tenentur ex facto principis, quod » defendunt: & cum occidere eos possi» mus, nedum spoliare. *Vid. c.* 5, §. 1.

Ut a se jure belli recte occupentur] " Quia » Mania defendebat causam hostis, eique » assistebat: unde ipse quoque hostis erat, » in quem jus belli obtinuit.

Ad §. III.

In *hac belli quæstione*] " De captura 1 » rei hostilis.

Placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qui ita detinet, ut recuperandi spem &c] Quærit hic Auctor, quando res hostilis capta videatur? & ait, placuisse gentibus ut tunc capta sit, cum intra præsidia nostra perducta est. At id non sequitur ex placito gentium, sed ex natura occupationis. Capere enim, seu occupare est in suam potestatem redigere: adeoque tunc aliquis occupasse censetur, cum res ex alterius custodia in suam transtulit. Non igitur sufficit rem in mea possessione esse, quæ momentanea esse potest, cum dominium sit jus aliquod perpetuum.

Ea custodia triplex est: 1. Publica, uti urbes, præsidia &c: 2. privata, uti domus, fundi &c: 3. tertii, qui suam nobis custodiam commodat; nam ille tunc nostro nomine custodit, ut socii, &c. *l.* 19. §. 3. *Capt. & postl.*

Unde certum est, rem nondum in nostra esse custodia, si potestas illa tantum momentanea, & incerta; uti est si res hostilis capitur. Sane, actus nondum est perfectus, nisi res in plenaria nostra sit custodia, *l.* 55. §. *f. ff. Acq. rer. dom.*

Hinc patet decisio casus de piratis, quos Melitenses persecuti sunt ut aufugere vix possent: ejecti in Corsicam capiuntur a Cor-

 sis,

sis. Consuluit Cephalus *Cons.* 36. captos videri, & restituendos esse: sed male, quia Militenses dum persequuntur, nondum cepere, & multa accidere potuere ne caperent, uti traditur in §. 12. *ff. Rer. div.*

Ut loquitur in simili quaestione Pomponius] " Hic in *l.* 44. *Acq. rer. dom.* quaerit, quando possessio amissa videatur, adeoque res " nullius esse incipiat, ita ut ab alio capi " possit? & ait, ovem a lupo ablatam tamdiu meam manere, donec spes est recipiendi: indeque tertium, qui forte ovem " liberat spe illa nondum cessante, eam non " acquirere, quia nondum mea esse desiit.

Mobilibus] " De immobilibus vide § seq.

Ubi intra fines, i. e. praesidia hostium perducta fuerint] " Nam tunc vere res est " in hostis potestate, & custodia; & tunc " primum capiens publico nomine ibi tutus " esse potest, *l.* 19. §. 3. *postl.*

Eodem modo enim res amittitur, quo postliminio redit] " Postliminio enim rediisse " dicitur res ab hoste capta, cum in fines " nostros intraverit, ficuti amittitur si fines " nostros excessit, i. e. in fines hostium, " eorumque praesidia deducta est, *d. l.* 19, " §. 3. *junct. l.* 5. §. 1. *eod.*

Paulus] " *L.* 19. §. 3. *ff. Capt. & postl.*

Pomponius] " *L.* 5. §. 1. *ff. Capt. & postl.*

Antequam enim in praesidia perducatur hostium, manere civem] " I. e. non videri captum: cum enim civis noster manet, jus postliminii in eo locum habere " nequit.

2 *Hominis autem, & rei in hoc jure gentium eadem fuit ratio*] " Haec idenditas rationis non demum ex jure Gentium est, " quale non agnoscimus, sed ex ipso jure " naturae: nam & res, & personae non " videntur in nostra potestate, & custodia, " nisi intra fines nostros, i. e. intra praesidia " nostra deductae fuerint.

Capta statim capientium fieri, cum conditione aliqua &c. intelligi debere] " Immo non " opus est hanc fingere conditionem; nam " vox ipsa *capta* indigitat, rem ita in nostra " custodia, & potestate esse, ut eximi non " possit: quod non est, nisi intra fines, i. e. " ad praesidia nostra, res perducta sit, *l.* 5. " §. 1. *captiv. & postl.*

Cui consequens esse videtur] " Nam navalia, & portus sunt praesidia maritima: " adeoque ibi primum res captae publico " nomine tutae esse incipiunt. *Vid. supr.* " *ad pr. h. §.*

Nam tunc desperari incipit recuperatio] " Rectius, tunc res capta, i. e. in nostram potestatem, & custodiam redacta " censetur.

Sed recentiori jure gentium inter Europaeos] " In genere hic notandum, non dari " jus aliquod gentium voluntarium, nedum " recens, seu Europaeum. *Vid. dissert. proœm.* " *IV.* §. 11. & 12. Unde merito ait Petrinus Bellus *p.* 3. *t.* 1. *n.* 11. id vulgus militum sentire. Equidem legibus singularum " civitatum id statui potest; at tunc non est " jus gentium Europaeum, sed jus civile singularum civitatum: quo pertinet lex Belgarum, qua is, qui hosti eripit navem modo captam, bessem inde lucratur *Graevw.* " *ad l.* 2. *ff. capt. & postl.*

Ad §. IV.

At *agri non statim capti intelliguntur, simul, atque insessi sunt*] Hostis quicquid cum exercitu insidet, interim possidet; at dominium perpetuum nondum quaesivit. Non igitur omnia, quae exercitus hostilis peragrat loca statim hostis fiunt, quia animus non est ibi permanendi, nec esse potest nisi munito loco; *l.* 18. §. *f. A. P. l.* 41. *Eod.* tunc enim animus, & facultas adest rem sibi tenendi, & interim pro domino est. 1

Ab eo interim possideri] " Quia res in " ejus potestate est, & hostis animum sibi " tenendi habet.

Ad eum, quem tractamus, effectum non sufficit] " Ut scilicet dominium jure gentium ei acquiratur quoad effectus externos: " §. 2. *n.* 1.

Sed firma requiritur] " Diximus, nec " naturali jure dominium amitti quamdiu " spes est recuperandi, qualis semper est " ubi exercitus hostilis saltem peragrat agros " nostros

Itaque Romani] " apud *Liv. l.* 26. *c.* 11. " Non enim videbantur amisisse dominium, " quia spem recuperandi habebant.

Captus censebitur qui mansuris munitionibus ita includitur] " Tunc enim demum " spem recuperandi probabilem hostem amisisse, autumat.

Nominis territorii origo a terrendis hostibus] " Quia terreri, i. e. submoveri hostes inde possunt, *l.* 239. §. 8. *V. S.* 2

A Siculo Flacco] " In libro de conditionibus agrorum. *A*

A terendo] " Servius ad Æneid. 5. v. " 755. *Unde territorium dictum est quasi* " *triterium*, *tritum bobus*, & *aratro*. *I-* " *sidor.* 14. *orig.* 15.

A Terra] " Quia territorium e terra " consistit.

Retineri per munimenta] " Tunc enim " desiit esse in custodia hostis. Conf. §. 14. " *Inst. Rer. div.*

Ad §. V.

Ut res aliqua nostra Belli Jure fiat, *requiri ut hostium fuerit*] " Quia capi tantum " possunt res hostiles, i. e. res eorum, qui " injuriam nobis fecere, indeque ad ejus " reparationem tenentur.

Puta in oppidis eorum, *aut intra præsidia*] " Quæ forte commerciorum causa ab " eis, qui medii sunt, eo missa sunt.

Sed quorum Domini nec hostium sint subditi, *nec hostilis animi*, &c.] " Qui nec ipsi " causam Principis sequuntur, nec eam bo- " nis suis defendunt, adeoque revera ho- " stes non sunt.

Ex bello acquiri non possunt] " Quia non " sunt res hostiles.

Ipsius Philippi non potuisse fieri] " Quia " res erat Atheniensium

Nam & ratio deficit] " Nimirum, pla- " citum gentium, quod saltem in rebus ho- " stilibus obtinere, dixit. Nos id juris naturæ " esse diximus.

Et jus hoc mutandi per vim dominii odiosius est, *quam ut produci debeat*] " Fri- " vola hæc est ratio: hoc ipsum enim quæ- " ritur, cur odiosum sit per vim mutare do- " minium; & diximus, id inde esse, quia " hostes non sunt, nec reparationi juris no- " stri resistunt.

" Quæstionem hanc, *quando res pacati* " *apud hostem meum inventa occupari pos-* " *sit*, B. Parens integra dissertatione expli- " cavit, cui titulus *De jure belli in amicos*, " quam operi huic inseruimus. *Vid. supr. l.* " 3. *c.* 1. §. 5. *Add. L.* 2. *c.* 2. §. 10. Atque " ex ea repetendum est, fieri id posse, 1°. si " pacatus jus aliquod circa illam rem in ho- " stem transtulit: uti si castrum ei oppigno- " raverit; tunc enim ego jus illud occu- " pare possum, *d. disp.* §. 50. 51: 2°. si " subditi pacatorum operas suas, vel res " hostibus nostris locant: *d. disp.* §. 46. " *seq.* 3°. Si quædam afferant hosti, quæ ip- " sos juvant: *d. disp.* §. 14. *seq.* si 4°. ho- " stis castellum pacati de facto occupavit, & " damnum mihi inde dat, jure defensio- " nis necessariæ illud quoque occupare pos- " sum. *Vid. Zouch.* 2. §. 4. *Petr. Bell. p.* 2. " *tit.* 11. *n.* 5. Ubi 5°. notandum, occupari " posse rem pacati, quæ quidem in ejus ter- " ritorio est, sed quam hostis probabiliter " occupaturus esset; tunc enim prævenire " hostem licet, *d. disp.* §. 38. *seq.* At supra " jam notavimus, cessante periculo restitui " debere rem domino, *dict. lib.* 2. *c.* 2. §. 10. " & *infr. c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2.

Ad §. VI.

Quasi *certa sit juris gentium lex*, *sed ut præsumtionem quandam indicet*] Immo id juris naturalis est, ut res, quæ in hostium navibus reperitur, res hostilis præsumatur; hactenus enim status illius rei certus est. Si vero rei dominus neget hostilem esse, & id probare velit, admittendus omnino est: nisi tales res sint, ex quibus hostis juvatur; de quo *l.* 3. *c.* 1. §. 5.

Atque ita in Hollandia] " Confer exem- " plum apud Camdenum vit. Elis. *p.* 1. *p.* 149.

Ad §. VII.

Quæritur, an res, quæ forte ad pacatum olim pertinuit, & ab hoste ei erepta fuit, postea autem jure belli a nobis capitur, priori domino restitui debeat? Quod merito Auctor negat. *Conf. cap.* 9. §. 9.

Si jus gentium respicias] " Tale non da- 1 " ri, diximus. Sed id, quod Auctor hic tra- " dit, sequitur ex ipsa naturali ratione.

Quæ hostibus per nos erepta sunt, *ea non posse vindicari ab his*, *qui ante hostes nostros* &c.] " Res enim jure belli quæsita " fuit hosti meo, illeque jure naturæ domi- " nus illius rei factus est. Si igitur rem il- " lam ab hoc jam meo hoste recipio, non " rem pacati capio (ejus enim jus desiit), " sed rem hostilem. *Vid. infr. c.* 9. §. 9.

Quia jus gentium hostes primum dominos fecit dominio externo, *deinde nos* &c.] " Immo jus naturæ hostes primum dominos " fecit, non dominio externo, sed vero: " adeoque pristinus possessor, qui bello se- " mel jus suum amisit, illud vindicare nun- " quam potest.

Quo jure inter alia se tuetur Jephtes] » Immo plane alio jure se tuetur : scilicet, » Ammonitas nunquam has terras tenuisse, » neque Israëlitas occupasse terras Moabitarum, & Ammonitarum, *Judic. XI*, 14 ; » sed circumivisse eos ex latere terram Edom, » & Moab, *v.* 18, & per Amorrhæorum » terras transitum rogasse, eoque negato, » jure belli horum (non Ammonitarum) » terras occupasse, *v.* 21. & 23. Ut proinde conjectura Auctoris, quasi Amorrhæi has terras prius Ammonitis eripuerint, nulla ratione nitatur.

Ad Amorrhæos] " Immo nullibi id dicitur, sed potius contrarium : terras, scilicet, has eorum nunquam fuisse.

Sic & David] " Recte ait Auctor, Palestinos id, quod Amalecitæ eis eripuerant, jure belli amisisse; Palæstini enim » spem recuperandi amiserant, nec hostem » insequebantur : vere igitur David rem » hostilem cepit. Aliquando ex generositate » præda restitui solet eis, quibus ante ab » hoste ablata fuit. *Vid infra c.* 16. §. 2, » ubi latius rem explicabimus.

2 *A Diis*] " Non ergo ex ficto aliquo jure gentium.

Ad. §. VIII.

Prolixe hic Auctor tractat quæstionem, *cuinam præda cedat?* Praxis gentium admodum variat; quædam enim gentes fisco tribuerunt prædam, quædam militibus, quædam aliis, &c. Auctor variis distinctionibus tum hoc capite, tum infra *cap. XIII.* (ubi de temperamento agit juris gentium) quæstionem decidit. Distinguit, scilicet, an res mobiles capiantur, an immobiles : in rebus mobilibus iterum distinguit, an in ministerio publico capiantur, an extra illud. Paucis totam rem expediemus.

Regula est, *quod præda cedat ei, cujus nomine bellum geritur* ; adeoque præda pertinet ad Principem, seu summam potestatem : 1. quia totum negotium belli ad Principem pertinet; quisque autem ex suo negotio sibi acquirit. 2. Jus prædandi est effectus belli, adeoque ei tantum competit, qui jus belli gerendi habet. Sane 3. jus oritu ex illa necessitate, qua injuria facta ab hoste reparari debet : at injuria non est facta nisi reipublicæ & qui eam repræsentat, Principi; omnia igitur, quæ ad injuriæ reparationem faciunt, ad eum pertinent. Accedit 4. quod bellum geratur sumtibus reipublicæ : cujus autem est onus, ejus etiam debet esse commodum. Denique & 5. milites non sunt nisi instrumenta, quorum actio non est agentium, sed Principis, cujus nomine agunt : adeoque quicquid ex illa actione acquiritur, cedit Principi tanquam causæ actionis, non vero instrumento. Neque enim milites suo jure offendere hostem, adeoque nec prædam agere possunt : idque confirmatur exemplo negotiorum gestorum, & mandatariorum, qui nunquam ex alieno negotio lucrantur. Atque hoc inevitabili argumento 6. Scipio Masinissam repulit, qui captam Sophonisben Syphacis regis uxorem sibi ducere cum vellet, Scipio excepit, Syphacem populi Romani auspiciis victum, captumque esse; indeque conjugem, regnum, agrum, oppida, homines, qui incolunt, & omnia denique, quæ Syphacis fuere, prædam populi Romani esse. *Liv. l.* 30. *c.* 14. Ipse Masinissa, qui fidem dederat, quam præstare non potuit, ea ratione se excusabat, arbitrium ejus præstandi adimi ab iis, qui possent. *ibid. c.* 15. Adde exempla, quæ affert Auctor §. 14. 15. & 16.

Cæterum, Princeps pro lubitu suo de hoc jure disponere, & vel prædam jure belli captam ærario inferre, vel eam ducibus, vel militibus, vel piis causis relinquere potest : quidquid autem ita alii conceditur, hoc est ex arbitrio Principis. Quod igitur militibus concedi soleat pars, non est ex debito, sed liberalitate, vel in præmium virtutis, vel ad animandum eos : & quod indignati sæpe sint milites, non ex jure contigit, sed ex injuria, & avaritia militum seditiosorum; vel quod duces, cum arbitrium dividendæ prædæ concessum ab Imperatoribus fuerit, nullam militum habuerint rationem.

Jure Romano certum est, res hostiles cedere Principi, *l.* 11. *pr. ff. Evict.* ubi princeps distrahit prædam, vel Veteranis in præmia assignat : & in *l.* 20. §. 1. *Capt. & postl.* publicari dicitur ager ab hoste captus. Divus Commodus rescripsit, captivorum bona in fiscum esse cogenda. *l* 31. *ff. de jure fisci.* Captos vendi ab Imperatore solere, indeque servos a servando dictos esse, apparet ex *l.* 4. §. 2 *ff. stat. hom.* Qui prædam ab hostibus captam surripit, lege

lege peculatus tenetur, *l. p. ff. Leg. jul. pec.* Adeoque ea pecunia publica eit (peculatus enim crimen tantum locum habet in pecunia publica). *Vid. infr.* §. 21. *in fin.*

JCti Romani ab hac regula duos excipiunt casus. 1°. Statuunt, res mobiles cedere privatis capientibus, si privatim captæ sunt. Celsus ait in *lib.* 51. *ff. acquir. rer. dom.* *Quæ res hostiles apud nos sunt, non publicæ, sed occupantium fiunt.* Item Nerva in *l.* 1. §. 1. *acq. poss.* res nollius, & res bello captas eodem jure habet, ut cedant occupanti. Conf. *l.* 5. *in f. ff. Acquir. rer. dom.* & §. 31. *Inst. de rer. div.* 2°. Si res ab hoste captæ iterum recipiuntur, jure postliminii pristino restituuntur domino. *l.* 28. *ff. Capt. & postl.* Conf. *infra c.* 9.

Additio.

» Equidem in eo errat Auctor, 1. quod » juri gentium voluntario tribuat jus occu» pandi res hostiles; & quod promiscuum » illud jus saltem obtinere, putet, in bel» lo publico jure gentium solenni: cum id » ex ipsa ratione naturæ sequatur. 2. Quod » ait, gentibus placuisse ut res hostium ho» stibus essent non alio loco, quam quo » sunt res nullius; quod verum non esse, » mox demonstrabimus.

» Cæterum, in eo cum Auctore conveni» mus, in quæstione de acquirenda re ho» stili distinguendum esse inter *actus belli* » *vere publicos*, & inter *actus privatos*.

» *Priores* actus a subditis, & militibus pe» raguntur jure, & nomine populi. Capien» tes hactenus sunt instrumentum civitatis, » ejusque Rectoris, & actio eorum non est » agentium, sed causæ, cujus nomine a» gunt: adeoque quicquid in ministerio pu» blico capitur, cedit civitati. *Vid. infra* §. » 10. §. 12 *n.* 1.

Posteriores actus fiunt jure, & nomine » singulorum, & occasione belli publici. » Capientes non sunt instrumentum civita» tis, adeoque quicquid capiunt non ca» piunt ut ministri, sed promiscue, aut so» lo permissu, *d.* §. 10. §. 12. §. 14. §. 15.

» Regula igitur naturæ est, quod res ho» stilis singulis acquiratur capientibus. Nam » *I.* JCti Romani inter modos acquirendi » dominii, qui cum ipso humano genere ori» ginem ceperunt, referunt capturam rerum » hostilium, *l.* 1. *junct. l.* 5. §. 7. *A. R. D.* » Uti igitur omnia animalia, quæ terra, » mari, cœlo capiuntur, ita & ea, quæ ex » hostibus capiuntur, statim fiunt capien» tium *L.* 1. §. 3. *junct. l.* 7. *A. R. D.* » Adeo ut res hostiles, quæ exorto bello » penes nos inveniuntur, non publicæ, sed » occupantium fiant, *L.* 51. § 1. *A. R. D.* » & personæ, quæ subito exuriente bello » fato apud nos jam hostes deprehendun» tur, servi fiant. *l.* 12. *pr. Captiv. & postl.*

» Ratio naturalis *II.* non in eo consistit, » quod gentibus placuerit ut res hostium » hostibus essent non alio loco, quam quo » sunt res nullius: vera ratio naturalis est, » quod hostis criminis reus, & morte di» gnus sit; adeoque si civitas aliquem pro » hoste declarat, eo ipso cuique civi facul» tatem concedit tantundem mali ei infli» gendi, res ejus vastandi, & capiendi &c. » Per hanc capturam igitur nemini fit in» juria: *non* hosti, qui mori meruit, & » cui tanquam criminis reo omnia jura au» ferre licet: *non* civitati nostræ, quæ » nullum jus in personas, & res hostis ha» buit. Idque *III.* extra dubium est in sta» tu populari, ubi bellum non tantum a » Senatu, sed a toto populo, non tantum » civitati hostili, sed & singulis ejus subdi» tis denunciatur, ut ex formulis apud » *Grot. l.* 3. *c.* 3. §. 8. *n.* 1. *c.* 3. §. 7. » apparet. Accedit *IV.* summa æquitas, » quam mox uberius exponemus.

» Neque *obstat*, cives, & milites per se » jus belli non habere; adeoque eos sem» per agere jure, & nomine civitatis, cui » soli jus belli competit: præterea bellum » geri sumtibus publicis, adeoque prædam » quoque publico cedere debere. Resp. In» juriam non tantum civitati, sed & singu» lis inferri. Hinc non tantum Senatus, » sed & *populus* apud Romanos bellum de» nunciabat. Cives igitur duplici jure ho» stem lædere, adeoque & res ejus capere » possunt: 1. ut pars civitatis, si in mini» sterio publico capiunt; 2. ut singuli; » cum enim res singulorum quoque ab ho» stibus capiantur, & vastentur, cum sin» guli opibus suis ad sumtus belli contri» buant, æquissimum videtur, ut id, quod » hosti privatim eripiunt, vicissim ipsorum » commodo cedat.

» Hoc autem verum saltem est quoties » singuli suo jure, & nomine capiunt. Se» cus igitur si jure, & nomine populi, seu » Principis capiunt, quia diximus, capien» tes hoc casu esse instrumentum alterius » causæ; adeoque quicquid acquirunt non » sibi,

» sibi, sed causæ acquirere: ipsa enim actio » non est instrumenti, sed causæ. Atque » huc pertinet testimonium Halicarnassensis » de moribus Romanorum: *quod ea, quæ* » *per virtutem ex hoste capta sunt, lex ju-* » *beat esse publica, non vero capientium.* Vid. » *infra* §. 14. *n.* 4.

» Bene autem observavit Auctor, res so- » li semper *actu belli publico* capi videri, » adeoque semper acquiri populo, ejusque » Rectori; quia alibi probavimus, rem cap- » tam non videri, nisi cum in custodia » nostra, & potestate corporali ita est con- » stituta, ut ab hoste iterum eripi non » possit. Quod in rebus incorporalibus fieri » nequit; nisi inducto exercitu, vel positis » præsidiis, qui sunt actus publici. Idque » ex jure Romano, & gentium praxi, Au- » ctor probat *infra* §. 11.

Cui in bello publico, ac solenni]" Adeo- » que Auctor non quærit, cui *jure naturæ* » præda cedat, sed cui *jure gentium* vo- » luntario. At frustra de eo quæritur, quia » tale jus non existit.

Ipsine populo]" Cujus jure, & nomine » bellum geritur.

An singulis, qui de populo, aut in po- pulo sunt]" i. e. an singulis capientibus?

Valde enim hic variant recentiores juris interpretes]" Auctor his interpretibus fidem » exiguam in doctrina juris naturalis tri- » buit. *Vid. proleg.* §. 53. 54. & 55.

In jure Romano]" *L.* 5. *in f. l.* 51. *ff.* » *Acq. rer. dom. l.* 1. §. 1. *A. P.* §. 17. » *Inst. de rer. div.*

Canonum]" Canones tradunt, cedere » prædam victori debere, i. e. Principi, » *c.* 23. *q.* 5. *c.* 25. ibi: *cum præda in* » *victoris* (Abrahæ) *potestate fuerit.* Sed lo- » quuntur de præda ab exercitu capta, adeo- » que actu bellico publico.

Primo, ac jure ipso fieri capta singulorum, qui manu capiunt]" Quia res capta per- » venit in eorum corporalem potestatem.

Attamen duci assignanda, qui inter mili- tes distribuat.]" Contradictio est, primum » prædam jure fieri singulorum, & tamen » assignandam esse ducibus, ut eam distri- » buant.

Hoc accuratius a nobis refutanda]" Satis » refutatur ex principiis antea positis.

Tali auctoritati]" Quæ ex interpretibus » juris sumi solet.

Quin gentium consensu utrumvis potuisset constitui]" Frustra de tali consensu gen- » tium universali quæritur. Nos quid jure » naturæ obtineat, quærimus.

Sed quid voluerint quærimus, & dicimus, gentibus placuisse &c.]" Quæ sequuntur, » obscura admodum sunt, nec rationi juris » naturæ satis conveniunt: paulo igitur ac- » curatius examinanda sunt.

Auctor, nimirum, in decidenda quæ- » stione, *cuinam præda acquiratur?* præ- » mittit, aliud obtinere jure naturæ, aliud » jure gentium in bello jure gentium pu- » blico, & solenni. *Jure naturæ* prædam » acquiri, putat, capienti, si justam causam » habet; at non ultra modum debiti, & pœ- » næ: *Jure gentium* autem, in bello publi- » co jure gentium, prædam capienti acquiri, » etsi justam causam non habeat, & in infini- » tum; scilicet, quoad impunitatem, & do- » minium externum.

» His præmissis quærit, *cui jure gentium* » *præda in bello jure gentium publico acqui-* » *ratur? An capienti, an populo?* & respon- » det, placuisse gentibus, ut res hostiles » eodem jure habeantur, quo res nullius, » *Vid.* § 8. *n.* 1; res nullius autem cedere » occupanti. *Vid.* §. 9. *n.* 1.

» Addit, capientes vel pro se, vel pro » aliis capere posse, etiam per liberas per- » sonas, quia naturaliter homo hominis alte- » rius volens volentis instrumentum esse pos- » sit; indeque distinctionem inter acquisi- » tionem per filios, aut servos, & per libe- » ras personas, meri esse juris civilis, & per- » tinere ad acquisitiones civiles, contendit: » jure naturæ enim idem esse putat, an quis » per se faciat, an per alium, *vid.* §. 9; » idque lege Modestini, & Severi proba- » ri, ait.

» Hinc concludit, distinguendum esse, » an quis ut privatus, an ut minister alte- » rius, adeoque in ministerio publico ca- » piat: illo casu prædam cedere singulis ca- » pientibus, hoc casu civitati, ejusque re- » ctori, § 10. *seq.*

» At plurima hic notanda occurrunt. Nam » 1. negamus, jure naturæ ante ultimam » victoriam constare posse de justitia causæ: » adeoque durante bello asseri nequit, ju- » re, an injoria præda capta sit. 2. Nega- » mus, jure naturæ tantum capere licere » intra modum debiti, & pœnæ; alibi enim » probavimus, capi res hostiles in infini- » tum posse. 3. Negamus, dari jus aliquod » gentium voluntarium; adeoque frustra quæ- » ritur,

» ritur, quid eo jure obtineat. 4. Verum igi- » tur non est, gentibus placuisse ut res ho- » stiles sint eo loco, quo res nullius, & » ideo cedant occupanti, neque Nervam id » tradidisse, mox demonstrabimus. *Vid.* §. » 9. *n.* 1.

» Negamus 5. discrimen inter acquisitio- » nem per servos, aut filios, & per libe- » ram personam, esse juris civilis, & tan- » tum ad acquisitiones civiles pertinere; » quod statim examinabimus: simulque » probabimus, id nec ex lege Modestini, » nec ex lege Severi probari. Denique 6. » probavimus, discrimen inter occupatio- » nem prædæ quæsitæ in ministerio publico, » & quæsitæ actu privato, in ipsa naturæ » ratione fundari.

Ut res hostium hostibus essent non alio loco, quam quo sunt res nullius] " Verum » non est, gentibus placuisse ut res hosti- » les eodem loco sint, quo res nullius. Ne- » que Nervæ dictum id probat; is enim pa- » ritatem in eo saltem ponit, quod res ho- » stiles æque, ut res nullius, cedant ei, » qui primus earum possessionem nactus » est: *l.* 1. §. 1. *ff. Acq. poss.* at ex diver- » sa plane ratione; nam res nullius cedunt » occupanti, quia dominum non habent, » res hostiles autem acquiruntur capienti in » pœnam injuriæ civitati illatæ.

Ad §. IX.

Auctor recte ait, uti res nullius, ita » & res hostiles per alios nobis acquiri posse, » quorum nimirum instrumento utimur: u- » nusquisque enim de sua actione dispone- » re, atque alii lucrari potest.

1 *Res, quæ nullius sunt*] " Et quæ eodem » loco sunt, res hostiles. §. *præced.*

Fiunt quidem capientium] " Dominium » enim hostis definit, ex quo res capta est.

» *Sed tam eorum, qui per alios capiunt*] » Per alios, qui tanquam instrumentum o- » peram illis navant, & eorum nomine ca- » piunt.

Quam qui per se] " Suo scilicet jure, & » nomine.

Ita non servi tantum, aut filii, &c.] " Hi » naturali ratione sunt instrumentum domi- » ni, & patris; adeoque quicquid capiunt » eis acquirunt, etiam ignorantibus. *Vid.* » *Diss. proœm. XII.* §. 159. *n.* 4. & 5.

Sed & liberi homines] " Qui talem legem » suæ actioni dicunt, ut alii volentes ex ea » lucrari debeant. Ejusmodi igitur homines » liberi alii non acquirunt, nisi eo volente.

Qui in piscando, aucupando, venando, » *margaritas legendo &c.*] " Adeoque & in » militando.

Statim quod acceperunt, acquirunt ipsis, quibus operam navant] " Quia volentes eo- » rum jure, & nomine capiunt; adeoque » actio non est agentis, sed ejus, cujus no- » mine agitur.

Quod naturaliter acquiritur] " i. e. facto » aliquo; uti prehensione possessionis.

Animo utique nostro, corpore vel nostro, » *vel alieno*] " Acquiritur possessio *animo* » *nostro*, non alieno: adeoque nemo mihi » invito, vel ignoranti, possessionem acqui- » rere potest. *Vid. diss. proœm. XII.* §. 596. » At corpore alieno omnino ea nobis acquiri » nostra voluntate potest.

Si id ea mente faciant, ut operam nobis accommodent] " Duo igitur requiruntur, ut » per liberas personas nobis acquiratur: 1. » ut velint esse instrumentum, i. e. nostro » nomine capere: 2. ut id fiat nostro con- » sensu, *l.* 53. *ff. A. R. D. l.* 24. *ff. A. P.*

In Olympiis] " De quibus vide *Alex. ab* » *Alex. Gen. dier.* 5. 8. *Conf. Gron. & Tesm. b.*

Ratio est, quia naturaliter homo &c.] » Quicquid ergo ex hoc facto acquirit, il- » lud non sibi acquirit, sed causæ, cujus » est instrumentum.

Ut & alibi] " *L.* 1. *c.* 3. §. 3. & *c.* 5. » §. 1.

Discrimen, quod traditur &c.] " Ni- 2 » mirum, quod jure gentium patri, & do- » mino acquiratur per servum, & filium, » non per liberam personam.

Juris est civilis] " Immo discrimen hoc » ex ipso jure naturæ oriri, probavimus » *in diss. XII.* §. 159. *n.* 4. & 5.

Et ad civiles acquisitiones &c. pertinet] » Immo etiam ad naturales; nam jure Ro- » mano ex omni contractu, & ex omni » pacto filii acquiritur patri. *Vid. Diss. XII.* » §. 159. *n.* 5. Eodem modo uti ex omni » promissione servi ipso jure acquiritur do- » mino, *dict. Diss. XII.* §. 133.

Ut ex dicto Modestini loco apparet] " Ver- » ba Modestini hæc sunt: *Ea, quæ* CIVILI- » TER *acquiruntur per eos, qui in potestate* » *nostra sunt, acquirimus, velut per stipula-* » *tionem: quod* NATURALITER *acqui-* » *ritur, sicuti est possessio, per quemlibet vo-* *lentibus*

» *lentibus nobis possidere acquirimus.* Auctor » ex hac lege probare vult, regulam illam, » quod pater, & dominus acquirant per filium, & servum, non vero per extraneam » personam liberam, esse *juris civilis*, & *pertinere ad civiles acquisitiones.*

» At Grotius mentem Jurisconsulti non » rite percepit. Is enim non distinguit inter jus civile, & jus naturæ; nec inter » acquisitiones juris civilis, & juris naturalis: sed inter acquisitiones, quæ *civiliter* fiunt, & eas, quæ fiunt *naturaliter.*

» Juxta stylum enim juris Romani *naturaliter* aliquid acquiri dicitur, quando factum aliquod, actus aliquis corporis accedit. *Civiliter* autem, quando nullo facto, nullo actu naturali intercedente, sola voluntate acquisitio fit.

» *Naturaliter* igitur acquirimus per apprehensionem possessionis, per traditionem, » occupationem, &c: *civiliter*, per stipulationem, per pactum, &c.

» Eodem sensu in jure Romano dicitur » resolvi debitum *naturaliter*, quando tollitur facto quodam naturali, v. gr. per solutionem, interitu rei, &c: *civiliter*, quando citra factum, sola voluntate, debitum » tollitur, v. gr. per acceptilationem, confusionem, &c. *l. p. ff. Solut.*

» Certissimum igitur est, acquisitiones, » quæ *civiliter*, vel *naturaliter* fiunt, non » intelligendas esse de acquisitionibus *juris civilis*, vel *juris naturalis*, ut Auctor errat; sed de acquisitionibus, quæ vel sola » voluntate, adeoque *civiliter*, vel accedente facto, i. e. *naturaliter* fiunt; & quarum utraque ratione naturali nititur, uti » jam videbimus.

» Sane, ipsa naturæ ratio obstat, quo minus ea, quæ *civiliter* acquiruntur, v. g. » pacto, tertio per liberas personas acquiri » possint; non enim potest ex conventione » mea tertio obligatio nasci; & cum obligationes personæ cohæreant, non possunt » illæ, quarum omne jus ex pactione, vel » consensu nascitur, extra personas paciscentes consistere. Nec allegari potest, tertium per te tanquam instrumentum, tuoque ministerio pacisci posse; quia voluntas tua non est instrumentum alterius naturaliter, nec agendi ministra, sed causa, » ac domina; adeoque ex iis, quæ ab animo magis consistunt, tertio, aut in tertium jus non quæritur: quæ sunt verba » B. Parentis *in Disp. de jure tertii* § 3. At» que hinc regula naturæ est, quod nemo » alii pacisci possit. *Diss. proœm XII.* §. » 416. & 417.

» Econtrario natura nihil obstat quo minus ea, quæ *naturaliter* acquiruntur, i. e. » quando actus corporalis intervenit, per liberam personam acquiri possint. Corpus » enim sua natura est instrumentum actionum, » cujus ministerio agitur. Unde si actus talis sit, ut corpore, seu corporali apprehensione res comparetur, inde tertio jus » quæri potest, dummodo 1. nomine tertii, » seu ea lege ut tertii illa actio, ac negotium sit, apprehendat, *l.* 18. *ff. A. P.* & » 2. de re sua agat, atque 3. tertius ratum » habeat. Talis enim actio non instrumenti » est, sed causæ principalis, cujus nomine » agitur. *d. l.* 18 Nec magis interest sua, » an aliena manu, seu corpore quis teneat, » quam opifex suo, an alieno instrumento » agat. *B. Par. d. disp.* §. 4.

» Atque hinc apparet ratio, cur *pignoris obligatio* per liberam personam acquiri » nequeat: *possessio autem pignoris* possit. » *l.* 11. §. 5. *Pig. act.*

Tuto igitur asserimus, discrimen, quod » traditur inter liberas personas, & serviles, » non esse juri civilis, nec ad civiles falsitem acquisitiones pertinere, sed in ipsa » ratione naturali fundari: ideo enim per » servos *civiliter* quoque domino acquiritur, » quia *servi* subjecti sunt alieno dominio, » adeoque omnes eorum actiones dependent ab arbitrio domini. Sane, servus » nullius juris capax est, nec proprii aliquid » habere potest, adeoque si servo aliquid » promittitur, soli domino actio datur, & » servus est instrumentum domini. *Vid. diss. proœm. XII.* §. 135. *per tot.*

» At per *liberam personam* ea, quæ *civiliter* fiunt, nunquam nobis acquiruntur; » tota enim illa ratio cessat. Sane, is, qui » tertio paciscitur, non est ejus dominio subjectus, adeoque non nisi volenti pacisci » potest.

» Cæterum, frustra hæc disputantur in acquisitione rei hostilis; cum enim hæc semper *naturaliter* acquiratur, nimirum, » per apprehensionem, extra dubium positum est, eam per *liberam personam*, adeoque per subditos, & milites quoque acquiri » posse.

Has ipsas] " Scil. civiles acquisitiones.

Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius] " Respicit Auctor " ad *L.* 1. *c. Quod cum eo, qui in al. pot.* " (Nam ita corrigi debet allegata ab Auctore " lex 1. *C. per quas pers.*) ubi Imperator Severus ait, patrem teneri ex tutela, vel " gesto negotio filii, sed tantum de peculio, vel in rem verso. Tunc autem in " solidum patrem teneri, ait, si patris voluntate Decurio factus, & a magistratu " tutor constitutus est; additque rationem: " *quia id onus exemplo caeterorum munerum* " *civilium introductum intelligatur.*

" Fateor, me non satis vim hujus argumenti percipere; nec mihi constare, quomodo assertum Auctoris, *quod Severus acquisitiones civiles ad naturalium exemplum* " *propius admoverit*, ex d. l. 1. probari possit, cum de acquisitione civili, aut naturali, nulla ibi quaestio sit. *Vid. not.* " *ab hac alteram.*

Non utilitatis tantum ratione, ut ipse profitetur] " Severus nullibi profitetur, se utilitatis gratia acquisitiones civiles ad naturalium exemplum propius admovisse.

Sed & Jurisprudentiae] " Jurisconsulti " doctrina in *l.* 1. *c. Quod cum eo &c.* est " ipsum jus naturae: Jure naturae enim pater, & dominus non tenentur ex tutela " filii, nisi de peculio, & de in rem verso. " *Diss. proœm. XII.* §. 587. At si patris " voluntate fit decurio, eoque munera publica, ut tutelam, approbante patre suscipit, tunc pater tenetur in solidum, " quia ejus voluntate filius uti reliqua munera civilia, ita & tutelam suscipit.

Semoto ergo civili jure] " Quod distinguere, ait, inter personas liberas, & " serviles.

Locum habet, quod dicitur, per alium quem facere posse quod per se ipsum potest] " At haec regula jure civili quoque obtinet; " *Vid. Barbos. loc. com.* verb. *facere*: & id " tantum interest inter personas serviles, & " liberas, quod illae naturaliter sint instrumentum domini, etiam inviti, acquirant-" que dominis etiam ignorantibus; cum liberae personae saltem volentes aliis volentibus acquirant.

Et perinde esse, per se quis faciat, an per alium] " *L.* 1. §. 12. *ff. Vi arm. l.* 5. §. 3. " *ff. Adm. tut l.* 1. §. 1. *ff. Ne per eum* " &c. *Barbos. d. l.*

Ad §. X.

Auctor rejecto discrimine inter servos, & liberas personas, ait, principi acquiri quicquid actu publico, etiam per liberas personas, capitur, non vero quod actu privato: id enim cedere singulis; quod jure naturae verum non esse, infra demonstrabitur, quia singuli non suo jure, & nomine agunt, sed jure, & nomine Principis.

Additio.

" Contrarium demonstravimus §. *praeced.*

Distinguendum ergo &c.] " Quia scil. " jure gentium etiam per liberam personam " nobis acquirere possumus.

In nostro negotio] " Scilicet, in quaestione, cui acquiratur praeda ab hoste capta.

Vere publicos] " Ubi, scilicet, praeda capitur obtento praelio, vel obsessa civitate.

Et inter actus privatos, qui fiunt occasione belli] " V. gr. *durch partheyen*: vel si singuli " hostes a singulis spoliantur.

Privatis res quaeritur primo, ac directe] " Per hanc occupationem privatam, qua " singuli suo jure, & nomine capiunt, nemini fieri injuriam, supra diximus.

Per illos actus populo] " Capientes enim " jure, & nomine populi tunc capiunt.

Ex hoc gentium jure] " Tale non dari, " diximus. Juri naturae igitur convenit, non " juri gentium, quod Scipio Masinissae respondit, Syphacem jure populi Romani " victum, & captum, adeoque praedam populi esse.

Cui Ptolemaeus navasset operam] " Ptolemaeus igitur socius fuit; accessit causae " Seleuci, ejus jure, & nomine bellum gessit: & sic fuit saltem instrumentum.

Ad §. XI.

Res *soli*] " Res mobiles ex hypothesi 1
" Auctoris populo non nisi actu vere publico acquiruntur, §. *praeced.* At immobiles " semper populo acquiri, ait, quia semper " capiuntur per actum vere publicum, ut " per inductionem exercitus, vel impositionem praesidii.

Praeda non cedit] " Quod igitur praedae " cedit, non fit publicum, sed capientis.

Ratione non caret] " Quia suo nomine, " & suo jure capiunt.

H 2 *Publico*

Publico concessu] " Immo citra concessum, ,, si singuli capiunt suo jure.

2 *Apud Hebræos*] Conf. *Num.* 32. *Jos.* *XII. v.* 14. & 18.

Romani captos agros aut locandos retinuerunt] " Nimirum, locandos ad tempus, ,, *l.* 1. *ff. si ager vectigal.*

Interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto] " *Liv. lib.* 8. *cap.* 1.

Aut distraxerunt] " Et pecuniam in ærarium transtulerunt.

Aut assignarunt colonis] " Plerumque ,, veteranis, *Liv.* 31. *c.* 4, aliisque bene ,, meritis, *Liv.* 26. *c.* 21. *l.* 31. *c.* 49. *l.* 32. ,, *c.* 1. aliquando populo distribuerunt, ,, *Liv. l.* 3. *c.* 1.

Aut fecerunt vectigales] " i. e. perpetuo ,, locarunt. *Vid. l.* 1. *ff. si ager vectig.*

Parte agri mulctarunt] " Privernatibus ,, partes agri duæ ademtæ. *Liv. l.* 8. *c.* 1.

Consecratos interdum] " i. e. Diis, seu ,, templis concessos. *Vid. Suet. Jul. c.* 20.

Ad §. XII.

1 Aut *in ministerio publico capiuntur, aut extra illud*] " Rectius, aut jure, & ,, nomine populi capiuntur, aut jure pri- ,, vato.

Fiunt singulorum capientium] " Non enim ,, capiunt qua instrumentum populi.

Et huc] " Scilicet, ad capta extra mi- ,, nisterium publicum.

Celsi] " In *l.* 51. §. 1. *ff. A. R. D.* quod ,, Gajus repetit in *l.* 5. §. *f. capt.* & *postl.* & ,, Nerva quoque statuit in *l.* 1. §. 1. *ff. Acquir. poss.*

Id est bello orto apud nos deprehenduntur] " Nam ex quo bellum denunciatum ,, est, omnia licent in hostem, quæ ad ,, reparationem juris nostri pertinent. Si ,, igitur res, vel personæ, quæ hostis sunt, ,, in nostro territorio inveniuntur, res cedunt occupanti, *d. l.* 51, personæ autem ,, fiunt servi, *l.* 12 *pr. capt.* & *postl. l. X.* ,, *pr. ff. A. R. D.*

Ut habent libri] " Scilicet, vulgata, quæ ,, habet *facto*; Haloandrina, quæ habet *pacto*. Conf. *Gron. h.*

, *Nam talia fato adscribere*] " i. e. fortunæ, seu casui.

2 *Indidem venit*] " Scilicet, quia extra ,, ministerium publicum capitur.

Aut in eo, quod facere jubentur] " Tunc ,, jussu publico prædam capiunt, adeoque ,, præda indubie est publica.

Quod promiscuo jure] " Adeoque non ,, tanquam instrumentum populi, sed suo ,, privato nomine, & jure.

Aut solo permissu &c. statim sibi acquirunt] " Germ. *Wenn Partheyen ausgeschickt werden*; quod Auctor apud Italos *correrium* vocari, ait.

Capiunt enim non ut ministri] " i. e. ,, non capiunt in ministerio publico. *Vid.* ,, §. 10.

In dimicatione singulari] " Etsi enim di- ,, micatio singularis non nisi publico per- ,, missu fieri possit, dimicans tamen non ,, agit ut instrumentum populi.

In liberis, & injussis] " Adeoque ubi ,, non nomine, & jure populi res capiuntur.

Correriam vocant] " A currere, sive ab ,, excursionibus: quod Galli vocant *faire* ,, *des courses, ou aller en parti.* Germ. *auf* ,, *Parthey ausgehen.*

A butino] " Italis enim *il botino* est illa ,, præda, quæ post conflictum ordinatum ,, obtenta victoria capitur. *Vid. Grammat.* ,, *Dec. Neap. dec.* 71 *n.* 18.

Ad §. XIII.

Talia &c.] " Scilicet, res mobiles ,, extra ministerium publicum captæ.

Ut id juris gentium sit ante omnem ea de re legem civilem] " Sensus est, quod ,, leges civiles hoc jus Gentium (quo res ,, ejusmodi cedunt capientibus) mutare, & ,, statuere possint ut fisco inferantur. At toties dictum est, non dari jus gentium. ,, Dictum quoque est, prædam ipso naturæ ,, jure cedere capienti, adeoque singulis, ,, si suo jure capiunt; populo, si ejus no- ,, mine, & jure, res capiuntur.

Et dominium singulorum antevertere] ,, Eoque jus singulis jure gentium quæsitum auferre.

Sicut multis in locis de feris, & avibus factum videmus] " Has enim jure Gentium ,, cedere occupanti, jure civili autem fisco ,, adscribi, dixit supra *L.* 2. *c.* 2. §. 5. *c.* 3. §. ,, 5. *c.* 8. § 1. & 5.

Sic enim introduci etiam lege potest] ,, Princeps jus a natura quæsitum ob utilitatem publicam auferre subditis potest. ,, Adeoque & statuere potest, ut res hosti- ,, les non cedant occupanti.

A d

A D §. X I V.

1 D E *his, quæ quis actu bellico capit, alia ratio est*] " Quia in ministerio publico ca- „ piuntur. Vid. supra §. 12. *n.* 1.

Ibi enim singuli Reipublicæ personam sustinent] " Adeoque sunt instrumentum rei- „ publicæ, ejusque jure, & nomine agunt.

Per eos populus] " Quia singuli sunt in- „ strumenta populi, cui proinde tanquam „ causæ omnia acquirunt.

Si lex civilis] " Si lege statuitur ut præ- „ da exercitui, Diis, &c. acquiratur.

Ut possessionem, ita & dominium nanciscitur] " Id jure gentium in bello saltem „ solenni, & quidem quoad effectus exter- „ nos obtinere, Auctor putat. Nos id juris „ naturæ esse, probavimus.

Et id in quos vult transfert] " Ex quo „ enim dominus factus est, pro lubitu de „ re sua disponere potest.

Quod quia directe pugnat cum vulgari opinione] " Quasi primo, ac jure ipso ca- „ pta fiant singulorum, attamen duci assi- „ gnanda, qui inter milites distribuat. *Vid.* „ §. 8.

Ex nobilium populorum exemplis] " Unde „ apparebit, prædam actu bellico, & pu- „ blico captam cessisse Principi, qui vel fisco „ eam inferre jubebat, vel militibus distribue- „ bat. Nos rationibus naturæ id modo pro- „ bavimus.

2 *Omnia jam divisa*] " In bello sociali enim „ præda inter socios dividitur.

Partim ut totius Græciæ eo tempore princeps] " Immo nullum jus in Græciæ pro- „ vincias habuit; quælibet civitas suo jure, „ suisque legibus utebatur.

Atque ita populi gerens vicem] " Cum „ Græciæ populi liberi fuerint, nec Agamem- „ noni ullum imperium in eos competie- „ rit, verum non est, eum, vicem populi „ Græciæ gessisse.

Quo jure ipse, sed cum senatu, prædam dividebat] " Dividebat prædam non ut po- „ puli gerens vicem, sed ut caput fœderis, „ adhibito consilio omnium civitatum græ- „ carum.

Partim ut munere fungens imperatorio] „ Ex pacto, tanquam fœderis caput.

Partim cæteris majorem] " Propter di- „ gnitatem, & in pensationem laborum.

De consilio publico] " Adeoque consensu „ civitatum, quarum intererat.

Phœnix, & Ulysses] " Duces igitur Græ- „ ciæ asservabant prædam, quæ proinde non „ dependebat ab arbitrio Agamemnonis.

Prædam Marathoniam asservat Aristides] „ Quæ sociarum civitatum nomine, & jure „ capta fuit.

Ne quis de præda privatim quicquam tolleret] " Quia jure, & nomine civitatum „ Græciæ capta erat.

Pro populorum meritis] " Ad mensuram „ auxiliorum, quæ populi socii præstite- „ runt.

In publicum relata] " Quia jure civitatis „ bellum gerebatur. Idem a Timoleonte „ factum. *Corn. Nep. in Tim. c.* 1.

Ut in rebus communibus] " Quæ sorte „ dirimi solent. 3

Arbitrium ejus dividendæ penes Imperatorem] " Immo penes summam potestatem, „ cujus jure bellum geritur.

Ut intelligas, jus acquirendi dominii in captura sola non fuisse] " Et rem non fa- „ ctam fuisse capientium, nisi Imperatoris „ consensu.

Ad Cyrum] " *Xenoph. Inst. l.* 4. *n.* 99. „ & 109. *l.* 7. *n.* 184. & *n.* 193.

Ad Alexandrum] " *Curt. l.* 6. *c.* 2. & „ *l.* 4. *c.* 14.

Cannensi] " Ubi tres annulorum modii „ capti fuerunt.

Romani cæteris præstiterunt] " De præ- „ stantia Romanæ militiæ vide *l.* 3. *c.* 21. „ §. 2. *n.* 1.

Non nihil ad invidiam] " Similiter Ap- „ pius Claudius censuit, prædam Vejenti- „ nam in ærarium esse redigendam. *Liv.* „ *l.* 5. *c.* 20.

A D §. X V.

A U C T O R ait, populum quidem domi- „ num prædæ fuisse si actu bellico capta fue- „ rit, Imperatores autem arbitrium habuisse „ eam distribuendi. At hoc arbitrium ipsis „ non competiit nisi ex mandato populi ex- „ presso, vel tacito. Tacite autem manda- „ tum videtur, si v. g. stipendium militan- „ tibus non solvitur; tunc enim stipendio- „ rum loco pars prædæ tribui militibus po- „ test, *Appian. bell. pun. n.* 7. *n.* 12: vel „ si singulari militum virtute victoria repor-

„ tata eſt, aut Dux intra fines adminiſtra-
„ tionis de præda diſponit. In dubio ma-
„ gis eſt ut populi conſenſus exſpectetur.

Sed tale, ut actus sui rationem populo deberent] " Hinc ſæpius Imperatores ideo „ in jus vocatos, & de peculatu accuſatos, „ legimus.

Et in his tamen] " i. e. in deditis : hi „ enim per deditionem in jus populi victo- „ ris tranſeunt; qui proinde ſolus diſpone- „ re de deditis poteſt.

Mos deferebat Imperatoribus] " Intra fi- „ nes adminiſtrationis. Exempla diſtributæ „ ab Imperatoribus prædæ vide apud *Livium* „ *l.* 7. *c.* 37. *l.* 8. *c.* 36. *l.* 21. *c.* 11.

Ab omni ſuſpicione] " Vel avaritiæ, vel „ quod militum captarent benevolentiam. „ Apud Livium duplex allegatur ratio : „ 1. ne ex malignitate prædæ partitæ mili- „ tum iram : 2. ne invidiam apud Patres „ ex prodiga largitione caperent. *Liv. l.* 5. „ *c.* 20.

Et qui retinebant] " i. e. in milites non „ diſtribuebant.

Prout religioni] " Diis enim aliquando „ offerebatur præda. *Vid infra ad §. ſeq. n.* 2. „ *rubr. penult.*

Famæ] " Si in ærarium referebatur § *ſeq.*

Ambitioni] " Si militibus relinquebatur. „ *Vid.* §. 17.

A D §. X V I.

1 Q U I *ſanctiſſimi*] " i. e. ab omni ambitio- „ ne, vel avaritia alieni.

A quæſtore populi] " Officium horum „ quæſtorum, qui comitari Imperatores in „ bello ſolebant, deſcribit *Alexand. ab A- lex. Gen. dier. l.* 2. *c.* 2. Huncque fuiſſe „ antiquiſſimum morem, ex Dionyſio didi- „ cimus. *Vid. ſupra* §. 14. *n.* 4.

Manubiarum nomine] " Gellius l. 13. c. „ 24. *Aliud omnino præda eſt, ut in libris* „ *rerum, verborumque veterum ſcriptum* „ *eſt; aliud manubiæ. Nam præda dicitur* „ *ipſa corpora rerum, quæ capta ſunt; ma-* „ *nubiæ vero appellatæ ſunt pecunia a quæ-* „ *ſtore ex venditione prædæ redacta. Teſm b.*

Atque id antiquis, & melioribus tempo- „ *ribus*] " Quæ juri naturali magis conve- „ niunt.

De quæſtoribus] " Qui jure populi ven- „ debant.

Sine quæſtore] " Forte quod quæſtor non „ adeſſet. 2

Quantum ducum quisque] " Cum in præ- „ cedentibus dictum ſit, prædam virtute „ bellica captam eſſe populi, indeque Du- „ cum officium fuiſſe eam inferre ærario, „ fruſtra hanc in rem cumularentur exem- „ pla.

Interdum militibus] " *Vid.* §. 17.

Interdum & aliis] §. 19. *ſeq.*

Diis aut res ipſa data] " Vid. *Alex. ab* „ *Alex. l.* 3. *c.* 22. *p.* 408.

Ut ſpolia, quæ Romulus Jovi Feretrio „ *ſuſpendit*] " Similia vide apud *Liv. l.* 10. „ *c.* 29; & mox *c.* 46. Conf. *Alex ab* „ *Alex. l.* 5. *c.* 24.

A D §. X V I I.

A M B I T I O S U M] " Periculoſum liberta- „ ti Romanæ. 1

Dividitur, aut diripitur] " Prius fit per „ Duces, qui juxta merita, vel ſtipendia „ ſingulorum prædam diſtribuunt : poſte- „ rius fit, ubi ſingulis capere, captaque ſibi „ ſervare permittitur.

Aut ratione ſtipendiorum] " Aut pro ſti- „ pendiis debitis, aut juxta proportionem „ ſtipendiorum.

Appius Claudius] " Mens Claudii fuit, „ conflandam eſſe prædam in pretia, unde „ ſtipendia militi ſolvantur, ut eo minus „ tributi plebs ſolveret. *Liv.* 5. 20.

Partem exercitus alteram] " Aliquando „ de ſingulis manipulis ſecernebatur nume- „ rus; aliquando totus dividebatur exerci- „ tus, ita ut pars altera in armis eſſet ad „ omnes caſus præveniendos, altera autem „ per domos, & urbes mitteretur.

Etiam his, qui caſtra ſervarent] " Quia „ victoria non ex ſolo actu æſtimatur, quo „ capitur res, ſed ex toto negotio; quo „ pertinet ſecuritas caſtrorum, &c. Livius „ *l.* 4. *c.* 59. ait, capta urbe Anxur Fa- „ bium abſtinuiſſe a præda, donec collegæ, „ quos ad deſtinendos Volſcos populatum „ miſerat, venirent : *Ab illis quoque exer-* „ *citibus captum Anxur dictitans eſſe, qui* „ *cæteros Volſcos a præſidio ejus loci aver-* „ *tiſſent.*

Davidi] " Victis Amalecitis. Sic Ruben, „ & Gad moniti ſunt ut prædam cum re- „ lictis domi fratribus, qui patriam inte- rim

„ rim defendebant, partitentur. *Jos.* 22. *v.* 8.

Quique per valetudinem] " Adeoque „ per quos non ftetit, quo minus pugna- „ rent.

Aut delegata ministeria] " Qui ad ob- „ fervandas, aut defendendas certas ftatio- „ nes durante prælio abeffe joffi funt.

2 *Sed redacta inde pecunia*] " *Vid.* §. 16. „ *num.* 1.

Proportionem banc invenio] " Id meri ar- „ bitrii eft. Apud Livium *l.* 10. *c.* 46. mi- „ litibus ex præda centeni bini affes, & al- „ terum tantum centurionibus, atque equi- „ tibus tributum eft. Apud Curtium ex pe- „ cunia Babyloniæ Macedonibus equitibus „ fexceni denarii tributi; peregrinus eques „ quingenos accepit; ducenis pedeftrium fti- „ pendium menfum eft. *Curt.* 5. 1.

Meritorum] " *Vid. n. praced.* quorum ni- „ mirum virtus emineurat præ aliis.

A Posthumio] " Vid. *Gron. b.* Ita Aga- „ memnon Achilli offert navem plenam æ- „ ris, & auri, & viginti mulieres, quæ præ- „ cipiat de præda. *Vid. fupr.* §. 15. *n* 2.

3 *Præcipuum sibi accipere quantum vellet*] „ Ita Bibliotheca inftructa relicta Effexio „ in prædam conceffit. *Camd. Vit. Elif. p.* 4.

4 *Laudatiores illi*] " *Vide fupra* § 16. *n.* 1

Ipse se facere, ajebat] " *Dionysius Hali- „ carnaff. l.* 4.

Pompejus] „ Conf *fupra.* §. 16. *n.* 1.

5 *Et absentium*] " Qui fcilicet caftra fer- „ vabant, quique per valetudinem, aut de- „ legata miniiteria, aberant. *Vid. fupr. n.* „ 1. *in f.*

Præsentium] " In conflictu.

Minutiani exercitus] " *Vid Gron. b.* Ra- „ tionem cur confularem exercitum exclu- „ deret, hanc allegat Dictator: *Carebis* „ *præda parte miles ex eo hoste, cui prope* „ *præda fuisti; & tu L. Minuci, donec con-* „ *fularem animum incipias habere, Legatus* „ *bis leg onibus praeris. Liv. l.* 3. *c.* 29. Ni- „ mirum, caftra fua ab hofte circumdari „ paffus eft Minucius, *Liv. l.* 3. *c.* 19; ab „ hac obfidione eum liberavit Cincinnatus, „ *ibid.* Unde prædæ partem nulla ratione „ petere poterat exercitus obfeffus, qui „ præterea in memoriam beneficii, i. e. li- „ berationis, coronam auream dictatori de- „ crevit. *Liv. l.* 3. *c.* 19.

6 *A gestorum infimatione*] " Supponitur, „ largitiones factas effe fortiffimis. *L.* 36. „ §. 1. *C. de donat.* Tunc enim eft pars ad- „ miniftrationis.

In calumniam patuit] " Quafi ad conci- „ liandos militum animos prædam divife- „ rint, *vid. Gell. l.* 4. *c.* 20. & *Liv. l.* 5. *c.* „ 20; vel quod e publico liberales fint. „ Appium Claudium in Senatu fimilem lar- „ gitionem arguiffe, ut novam, prodigam, „ & inconfultam, Auctor *pr. b.* §. dixit. 7

AD §. XVIII.

VENIO *ad direptionem*] " Nam præda „ militi conceffa ab Imperatoribus aut divi- „ ditur, aut diripitur. §. 17. *n* 1. 1

Ea militi concessa] Immo urbs occupata diripi, & deprædari nequit, quia ex quo occupata eft, definit effe hoftis, nec amplius refiftit juri noftro. Econtrario imperium in eam nobis quæfitum eft, non dominium in fingulos, aut in res fingulorum. Urbs definit effe libera, at finguli non fiunt fervi; victor ergo cum victis agit tanquam fubditis, non vi, fed jure. Sane, inter vitia Cæfaris refertur, quod oppida quædam, quæ fe fubmitterent, hoftiliter diripuerit, fæpius ob prædam magis, quam ob delictum. *Suet. in Jul. c.* 54. Ipfe tamen alibi providit, ne militum introitu, & nocturni temporis licentia oppidum diriperetur. *Cæs. Bell. Civ. l.* 1.

Exc. 1°. fi propter delictum victor illam deprædandam concedat, ut in urbe Capua apud Livium, *l.* 26. *c.* 16: idque fieri jure poffe, ait Suetonius *d. c.* 54: 2° fi vi, & prælio occupata fit: vel 3°. in expeditione difficili ad animandos milites.

Additio

„ Noftram fententiam de jure capiendi, „ & vaftandi res hoftiles, expofuimus fupra „ *c.* 5. §. 1. & *in præced.* §. 1.

Diu inbibuit] " Periculofa enim eft ni- „ mia illa ad prædam feftinatio, ut ex exem- „ plis Livii *l.* 3. *c.* 3. *l.* 8. *c.* 39. apparet.

Cujus prædæ sectio non venierit], Conf. „ *Gron. b.* Alia exempla urbium direptarum „ vide apud Appian. *bell. Mithr. n.* 195; „ & Curtium *l.* 7. Liv. *l.* 26. *c.* 30.

Qui morem hunc improbant] " Uti impro- „ bat Crœfus cum Cyro contendens apud „ *Xenoph. Just.* 7. *p.* 193. Vid. *Suetonius* „ *in Jul. c.* 54. 2

Xenophontem] " *L.* 7. *c.* 2. Verba lati- „ na funt: *in direptione, fat fcio, ignavos* „ *majorem partem laturos.*

Quod impediri non posset] " Contingit id 3

„ id ex furore militum, quem dissimulare „ sæpius prudentiæ est. Conf. *Thuan. pag.* „ 667.

A D §. XIX.

Q U O D *dixi*] " *Supra* §. 16. *n.* 2.

Qui tributum ad bellum contulerant] „ Exemplum est in occupata Vejorum ur„ be: ubi omnes Romani cives ex ea ra„ tione ad prædam vocati sunt. *Liv. l.* 5. „ *cap.* 20.

Ludos quoque] " Vid. *Gron. h.* Exempla „ vide apud *Liv. l.* 6. *c.* 42. & *l.* 7. *c.* 11. „ & *l.* 4. *c.* 27.

A D §. XX.

A U C T O R ait, in in eodem sæpius bel„ lo prædæ distributionem variatam fuisse, „ ita ut Camillus decimam Diis, occupa„ tis Faliscis vero maximam partem quæ„ stori dederit. Manlius quoque aliquando „ prædam vendidit, & fisco intulit, ali„ quando militibus concessit. Cæterum, Au„ ctor ait, prædæ genera tria esse: homi„ nes, armenta, & pecuniam.

1 *Aliter, atque aliter usurpatum*] " Ita ut „ in uno bello præda Diis dicata, in altero „ in fiscum relata, vel militibus concessa sit.

Sed eodem bello eadem præda &c.] „ Ita „ ut pars Duci, pars fisco, pars militibus, „ pars Diis &c. tributa fuerit.

Aut rerum generibus distinctis] Ita ut ho„ mines Duci, armenta militibus, argen„ tum fisco quæreretur. Res enim meri ar„ bitrii erat.

Apollini] " Similia exempla vide *supra* „ §. 16. *n.* 2; & apud *Flor.* 1. 12. *Liv.* „ 5. 21. & 4. 21. *Val. Max.* 5. 6. *n.* 8. „ *Just.* 20. 3. *Cæs. Bell. Gall. l.* 6. *Plut. in* „ *Flaminio. Alex. ab Alex. Gen. dier.* 3. „ 22. *pag.* 408.

Ab Hebræis] " *Vide supra* §. 1. *n.* 1. *Conf.* „ *Num.* 31. *v.* 28. & 30. *seq.*

Sed & urbem, & agros venire] " *Liv.* „ *l.* 5. *c.* 19. Apud Hebræos res soli non „ sub voto comprehendebantur, quia Levi„ tæ nihil, quod ad immobilia pertinebat, „ possidere poterant.

2 *Genera, in quæ præda dividi potest, sunt hæc*] " Quæ totidem fere verbis recensen„ tur *Num.* 31. *v.* 20, Vestimenta, vas, & „ quicquid in utensilia præparatum, aurum, „ argentum, æs, ferrum, plumbum, stan„ num, homines, & armenta.

Ανδρα, & *spolia*] " i. e. captivos, & ar„ menta.

Ipse defert] " *Vid.* §. 16. *n.* 1.

Cum cura, ut quam æquissima esset] 3 „ Proportionem vide *supra.* §. 17. *n.* 2.

A D §. XXI.

A U C T O R igitur concludit, prædam actu „ bellico captam non esse singulorum, sed „ populi. Addit, Imperatores, licet eis „ prædæ dispensandæ arbitrium aliquando „ concessum fuerit, rationes tamen populo „ reddere debuisse: unde sæpius ideo ac„ cusatos, quin & milites ob surreptam „ prædam peculatus reos factos fuisse.

Prædam fuisse Populi Romani &c. Cu- 1 „ jus jure, & nomine bellum gerebatur: „ adeoque cujus negotium erat.

Arbitrium aliquod Imperatoribus &c.] „ Intra fines scil. administrationis; tunc enim „ tacite illud arbitrium concessum videtur.

Peculatus judicio] " Is enim, qui præ„ dam ab hostibus captam surripuit, apud „ Romanos lege peculatus tenebatur, *l. ff.* „ *ad L. Jul. de pecul. ibique Goth.*

Sed & milites peculatus] " Quia revera 3 „ pecuniam publicam surripiunt.

Formula jurisjurandi] " Quo milites ju„ rabant, se in exercitu, decemque millia „ passuum prope, furtum non facturos, &c. „ sed intra triduum se professuros quicquid „ invenerint, vel surripuerint, sine dolo ma„ lo. *Gell. l.* 16. *c.* 4. Conf. *Liv.* 3. 20. *l.* 10. „ *c.* 38. *l.* 22. *c.* 38. *Frontin.* 4. 1. *Alex.* „ *ab Alex.* 6. 18. *Ferd.* III. *Kriegsart.* 21. „ *item Maxim. I. art.* 10.

Modestinus] " *L. p. ad l. Jul. pecul.* Lo„ quitur nimirum de eo, qui prædam actu „ bellico, & publico captam surripit.

Ut juris interpretes moneret] „ JCti lo„ quuntur de captura, quæ fit a singulis: „ hæc omnino acquiritur capienti, etiam „ naturali ratione; secus si publica aucto„ ritate res hostiles capiuntur.

Peculatum non esse nisi in re publica] „ §. 9. *Inst. de publ. jud. l.* 9. §. 2. *l.* 4. *pr.* „ *L. Jul. pecul.*

Semota lege civili] " Adeoque inspecta sola „ ratione juris gentium voluntarii. At tale jus „ gentium non dari, sæpius dictum est.

Et

Et primo] " Immo primo, & directo per „ actus belli privatos singulis acquiritur, „ quia suo jure, & nomine, non tanquam „ instrumentum, capiunt. *Vid. supra* §. 10. „ & §. 12.

Populi, aut regis bellum gerentis fieri] " Si „ jure, & nomine populi capiuntur, quia " singuli saltem sunt instrumentum. Vid. §. „ 9. 10. & 14.

Ad §. XXII.

1 Quia *de rebus nondum actu quæsitis lex ad utilitatem publicam potest imperare*] „ i. e. quia populus de jure suo prædæ pro „ lubitu disponere, eamque ante victoriam „ tum Ducibus, tum militibus promittere „ potest. Et hoc est, quod Auctor passim „ asserit, legem civilem posse dominium „ antevertere.

Sive lex illa lex populi est, sive regis] „ Populus enim in statu populari, rex vero „ in statu regio jus leges ferendi habet.

Ut apud Romanos] " Nam etiam sub „ Cæsaribus, & Augustis, status fuit popu„ laris. *Vid. supra L.* 1. *c.* 3. §. 8. *lit. X.*

Ut apud Hebræos] " Ubi itidem quicquid „ singuli auri, & argenti rapuerant, id suum „ erat. *Num.* 31. *v.* 53. Reliqua præda pu„ blice capta dividebatur inter pugnantes, „ relicta quinquagesima parte Levitis. *Num.* „ 31. *v.* 26. & 27. *Deut.* 20. *v.* 14.

Sub legis autem nomine] " Consuetudo „ enim est lex tacita populi. *L.* 32. *ff. Legibus l.* 35. *l.* 40. *Eod.*

Alterum illud] " Scilicet, quod *primo*, „ sive *directe* præda sit populi.

Res alias, ita & prædam posse à populo aliis concedi] " Cum enim jus ejus sit, po„ test id omnino alii permittere.

Post acquisitionem] " Ubi præda jam in „ populi potestatem, & custodiam est redacta.

Sed & ante eam] " Tunc enim tacita „ inest conditio si capta fuerit.

Subsecuta captura conjunguntur actiones brevi manu] " Rectius, conditio, sub qua „ præda promissa est, exsistit.

Ut loquuntur Jurisconsulti] " JCti nullibi „ ita loquuntur. Traditio enim brevis ma„ nus, de qua JCti loquuntur, huc plane „ non pertinet.

Sed & in genere] " Ut nemo excludatur, „ nec senes &c.

Temporibus Maccabaicis] " Ut gratias „ agerent Deo, quod hostes in Judæorum „ manus dedisset. *Maccab.* 8. *v.* 27. 28. „ & 30.

Neque semper mera donatio est] " i. e. non 2 „ semper ex mera liberalitate fit.

Sed interdum contractus] " Si ea lege „ subditi armant: quo pertinent *die Caapers.*

Solutio ejus, quod debetur] " Forte loco „ stipendii militibus debiti. *Vide supra* §. „ 17. Exemplum est apud *Appian. de bell. Pun. num.* 7.

Aut remuneratio ob damna] " *Vid. supr.* „ §. 19.

Nullo stipendio] " Uti de Parthis, & „ Brittannis testatur *Alex. ab Alex. l.* 6. *c.* „ 22. Quod & de Romanis ante Cincinna„ tum traditur; is enim primus ex publico „ stipendia solvi jussit. *Liv. l.* 3. *c.* 19. & 20.

Nam ex his causis] " Superflua hæc tota „ tractatio est. Cum enim præda publice „ capta sit populi, is pro lubitu eam di„ stribuere potest.

Ad §. XXIII.

Tacita *consuetudine ubique ferme inductum*] „ Talis tacita consuetudo nullibi „ inducta apparet, neque gentes ex illa „ obligantur.

Ut sua faciant quæ capiunt, aut socii] „ Immo quæ publice capiuntur, sunt popu„ li, cujus causam socii defendunt. Hi enim „ suo jure bellum non gerunt; adeoque nec „ ulla utilitas ex illo bello ad eos pertinere „ potest.

Ratio in sociis est evidens] Quæritur, si plures sunt, qui simul militant, cujus sit præda? Resp. ejus, cujus causa militatur. Si proinde uni saltem injuria facta, eoque unum bellum, causaque unius sit, omnis præda ad illum solum pertinet. Socii enim, qui eandem causam defendunt, sunt saltem instrumentum agentis; uti ergo actio, ita & actionis commodum non est instrumenti, sed causæ. Atque hæc causa sola jus belli habet, & dominus belli dicitur is solus, cujus causa est. *R. Imp.* 1541. §. 54. *Conf. Flor. l.* 1. *c.* 18. *pr.*

At si eadem injuria pluribus communis est, communis quoque erit præda; idque disputatum fuit inter successores Alexandri. Ptolemæus enim, & Cassander legionem miserunt Antigono, indeque prætendebant ut pecunia in præda capta, provinciæque, di- videren-

videretur: & merito Ptolemæus indignatus esse traditur, quod Antigonus devictis diversæ factionis ducibus solus communis victoriæ præmia corripuisset. *Just. l.* 15. *c.* 1. *Appian. bell. Syr. p.* 121. Equidem prætexebat Antigonus, suo periculo bellum gestum esse, sed male: non enim quæritur, cujus periculo bellum gestum sit, (ita enim semper militibus præda deberetur) sed cujus causa. Unde & eventus belli contra eum decidit. *Just. l.* 15. *c. f.* Quanquam hi ipsi victores postea inter se occasione prædæ certaverint. *Ibid.*

Si vero plures sunt, quibus injuria seorsim facta est, tunc unusquisque læsus injuriam sibi illatam vindicat: adeoque plures causæ, pluraque bella sunt, etsi forte arctissimo societatis vinculo inter se ad vindicandas injurias jungantur. Ita in bello anno 1688. inchoato Germani, Angli Belgæ, & Hispani socii fuere belli; at quisque propriam defendit injuriam. Ita in bello Turcico anno 1698. finito Imperator, Poloni, & Veneti sociale bellum gessere, & quilibet eorum ob separatam injuriam. Pariter in bello initio hujus seculi gesto Angli, Belgæ, & Germani contra Gallos simul, sed quilibet ex separata causa, gesserunt bellum; adeoque prædam quoque sibi ceperunt, vel eam juxta fœderis legem distribuerunt.

Atque ex his quoque decidendum est, ad quemnam onus belli pertineat? & similiter dicendum, pertinere ad eum, cujus causa est: adeoque si causa unius est, ad eum solum; si eadem causa communis est plurium, ad omnes pro rata; si cujusque propria causa est, ad quemcunque eorum, de cujus causa agitur.

Cæterum, præterea circa socios belli notandum est, quod si socius recipiat rem ab hoste communi mihi ablatam, ea mihi restitui jure postliminii debeat. *V. d. c.* 9. §. 9.

Additio.

„ Tota res dependet a fœdere. Si socius „ suis sumtibus alteri auxilia promisit, hic „ nihil ei stipendii loco solvere tenetur: „ si de certa mercede convenit, ea sola „ debetur, adeoque prædæ partem neutro „ casu sibi arrogare potest: si plane nihil „ dictum est de stipendio, sumtus eroga„ re tenetur is, qui socii opera utitur. *Vid.* „ *supr. l.* 2 *c* 16. §. 12. *n* 3. Prædam igi„ tur socii semper in ministerio publico „ capiunt.

Gratis præstari vix solet] " *d. c.* 15. §. 12.

In oratoribus] " i. e. advocatis. Nemini „ enim gratis operam meam præstare teneor, „ nec alius jus in meas actiones habet.

Quia hac ipsa opera, tempusque] Immo „ vera ratio est, quod ego in medici, & ad„ vocati operas nullum jus habeam, adeo„ que cum iis utor, & illi operam non „ nisi dato honorario præstare soleant, æ„ stimationem actionis solvere teneor, quæ „ cum natura certo definita non sit, à ju„ dice determinari debet, & apud Roma„ nos extraordinaria cognitione determinari „ solebat. *Tot. tit. ff de extraord. cogn.*

Credibile ergo est] " Jus naturæ non ori„ tur ex eo, quod credibile est, sed de „ quo certo constat. Præterea dictum jam „ est, sociis, qui alienam causam defen„ dunt, jus prædæ non competere

Nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens] " Si scilicet apparet, socium gratis opem „ ferre voluisse, vel ita pactum sit. Nam „ socius pro lubitu de sua opera disponere „ potest.

Ad §. XXIV.

Quia *hi operam suæ civitati debent*] 1
„ Cives enim dum in societatem civilem „ coeunt, ea intentione id faciunt, ut civitatem operis, & opibus defendere ve„ lint. *Liv. l.* 4 *c.* 60.

Ubi non omnes, sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio debetur] " Quia omnes cives æqualiter, adeoque „ non unus præ altero, civitatem defen„ dere tenentur.

In cujus retributionis certæ locum spes prædæ totius, aut partis incertæ, &c. conceditur] „ Hoc dependet ab arbitrio victoris, „ si præda in ministerio publico capta est.

De sociis exemplum est] " In allegatis 2
„ exemplis ab Auctore *b* exemplis res pa„ cto erat decisa: at quid jure naturæ ob„ tineat, si nihil dictum est, præcedenti „ §. vidimus.

Quæ Populi Romani auspiciis] " Adeoque „ ubi causa erat Romanorum

Tanquam merce dem laboris] " Sociis enim „ suis, Aner, Eschol, & Mamre, voluit „ partes suas tribui. *Gen.* 14. *n.* 24

His, qui in procinctu fuerant] " Vide 3
„ *Num* 31. *v.* 26. & 27. 30. 36. 42. & 43.

„ *Deut.*

„ *Deut.* 20. *v.*. 14.. Simile exemplum est in „ tribubus Ruben, & Gad, quibus jussit Jo- „ sue dividere prædam cum eis, qui civi- „ tatem interim defendebant. *Jos.* 22. *v.* 8.

Prædam privatis ereptam] " Idem quoque apud Hebræos obtinuit. *Num.* 31. *v.*53.

Eximia quædam] " *De quo vide* §. 17.

4 *At quæ publica hostium &c. fuerant, exemta erant huic licentiæ*] " Et populo re- „ servata.

Victi regis coronam regi imponebant] Nam „ victo rege Ammonitarum diadema regis „ impositum est super caput David. 2. *Sam.* „ 12. *v.* 30.

Eidemque assignabant] " Apud Hebræos „ jus prædæ tale erat: Thesauri regum regi „ cedebant; de cæteris altera pars eidem, „ altera singulis militibus, & impedimento- „ rum custodibus. *Selden. d. l. p.* 785. & „ 787.

Λαφυρα erant publica] " Quia ab exer- „ citu, adeoque jure publico capiebantur.

Σκῦλα ea, quæ durante certamine eripiuntur hosti] " Hæc enim privatis eripiuntur „ a privatis.

Quod discrimen & aliis gentibus nonnullis placuit] " Jure naturæ quid obtineat, „ vidimus supra.

5 *Non tantum fuisse concessum*] " Diximus, „ prædam jure Romano capientibus cessisse: „ adeoque populo, si populus per exercitum „ cepit; privatis vero, si privati ceperunt.

Supra] " §. 12. §. 13. *n.* 4. §. 14. §. „ 15. §. 16. 17. 21.

Indulgeri cœpit militi in bellis civilibus] " Ibi quicquid agitur, mera injuria est; adeo- „ que jus prædæ inde decidi non potest

Militi dat diripienda] " Res arbitrii id erat „ & ad conciliandos militum animos id fa- „ ctum.

6 *Præda manus impediret*] " Quo minus „ apti reddebantur milites ad resistendum.

Plurimas sæpe victorias corrupit] " Exem- „ pla vide apud *Curt.* 5. 1. *Liv.* 3. 2. *Marcell.* 23. 15. *Thuan. l.* 20. *p.* 413. & *l.* „ 33. *p.* 677.

Parta victoria cuncta ipsis cessura] " Si- „ milia Alexander profert apud *Curt.* 4. 15.

7 *Pilagium*] " Gallis *pillage.*

Et eo comprehendunt] " Id meri juris „ civilis est. Conf. *Thuan. l.* 48. *p.* 990.

8 *Est & ubi operæ*] " Præda populi est, „ qui distribuere eam in milites potest pro „ lubitu; quæ res meræ prudentiæ est.

Ut apud Italos] " Id pariter meri juris „ civilis est.

Qui suo periculo, ac sumtu bellum ministrant, non totam prædam auferant] „ v. g. *die* Caapers, quibus sub conditio- „ ne certam portionem fisco inferendi præ- „ da conceditur.

Ut in direptionibus oppidorum, & prælis] " Dependet hoc a lege superioris bel- „ lum gerentis.

In excursibus] " *Durch die Partheygänger.*

Communia fiant] " Non singulorum ca- „ pientium: ea enim intentione coëunt, ut „ prædam communiter agerent.

Inter ipsos pro dignitatis ratione] " Præ- „ cipuum enim accipere solet is qui reli- „ quis præest. *Vid. supr.* §. 17. *n.* 3.

AD. §. XXV.

„ AUCTOR postquam varios gentium „ circa prædæ distributionem mores expo- „ suit, usum hujus rei in eo ponit, quod „ si controversia quædam oriatur apud me- „ dios de re bello capta, addici debeat res „ juxta mores, & leges ejus, qui cepit. Si „ tales mores non probantur, rem decidi „ debere, ait, juxta leges juris gentium „ voluntarii.

„ At si dicendum quod res est, negamus, „ 1. si inter hostes ipsos de præda lis sit, „ controversias tales apud medios decidi „ posse: cum enim medii utriusque factum „ pro jure habeant, rem in eo statu relin- „ quere debent, quo fuit cum ad eorum „ fines perveniret, sive ei faveant mores, „ & leges, sive non; medii enim hacte- „ nus non sunt judices competentes. Unde „ 2. constat, verum non esse, quod si „ tales leges non probentur, medii rem „ decidere debeant ex jure gentium volun- „ tario: præterea enim quod tale jus gen- „ tium voluntarium non existat, dictum „ jam est, medios de actu extra eorum ter- „ ritorium inter duas summas potestates ge- „ sto judicium ferre non posse; adeoque res „ manet in eo statu, quo fuit cum in ter- „ ritorium deferebatur.

Hæc autem] " Quæ de moribus locorum „ allegata sunt.

Bello non permixtum] " Adeoque me- „ dium inter utramque partem.

I 2 *Contro-*

Controversia oriatur de re bello capta] „ Nimirum, circa ejus divisionem.

Cui favent leges, aut mores populi &c.] „ Si proinde leges populi arbitrium concedunt Imperatori, §. 15, vel prædam referunt ad ærarium, § 16, vel eam dividunt militi, §. 17, aut aliis concedunt, §. 18. §. 19. &c medii juxta illas leges ex hypothesi Auctoris pronunciare debent.

Quod si ejus nihil probetur] „ i. e. si legibus, & moribus populi, a cujus partibus res capta est, de divisione prædæ nihil statutum est.

Ex jure gentium communi rem ipsi populo adjudicandam] „ Omnia, quæ h. §. continentur, gratis dicuntur. Nam 1. si de prædæ divisione lis est inter populum, & privatos capientes, medii judices esse non possunt, etsi præda in eorum territorium delata sit. 2. Negamus, decisionem *ex jure gentium communi* desumendam esse, quia tale jus gentium non existit. Adeoque 3. ipse populus, a cujus partibus res capitur, causa cognita judicare debet, an præda in ministerio publico capta sit, an in actu privato. Idque 4. non jure gentium voluntario, sed ipso naturæ jure statutum esse, vidimus *supra* §. 10. *seq.*

Si modo ea res in actu bellico capta est] „ Nam si in actu privato capitur, præda cedit capienti naturali quoque jure. *Vid. supra* §. 12.

Ex his, quæ dicta jam ante a nobis sunt] „ Scil. de variis legibus civilibus circa divisionem prædæ.

In eo, quod in judicium deduci potest, nihil valere jus belli] „ Auctor ideo hoc axioma verum non esse, putat, quia præda jure belli capta in judicium deduci potest: judicem enim ex communi gentium jure causam decidere debere, dixit. *Vid. not. ab hac retro tertiam.*

Nec armis erepta nisi armis posse retineri] „ Neque hoc axioma Auctor approbat, quia præda armis erepta apud medios non armis, sed judicio retinetur. Diximus, totam hanc quæstionem parum utilitatis habere.

Ad §. XXVI.

1 Etsi *apud hostes reperiantur, capientium non fiunt*] „ Quia non sunt res hostiles.

Nec naturali juri congruit] „ Quia injuriam non fecere domini, ad quos res illæ pertinent, nec injuriam ejus, qui bellum gerit, defendunt

Nec jure gentium] „ Tale non dari, toties dictum est.

In illis rebus jus habuit hostis] „ Tunc enim hæc jura sunt hostilia, eoque hosti eripi possunt.

Servitutis] „ Præsidii, &c.

Id quo minus capientibus acquiratur] „ Jus enim hoc ad hostem pertinet, quem spoliare licet.

An extra territorium] „ Hoc dependet à quæstione, an extra territorium utriusque partis bellum gerentis lædere liceat hostem? Quam supra *l.* 3. *c.* 4. §. 8. examinavimus. 2

Quod & de rebus, & de personis] „ Nimirum, an in terra media personam, & rem hostis capere liceat.

Jus solum Gentium] „ Frustra hoc respicitur, cum tale jus non existat.

Ubique recte interfici] „ Quod refutavimus *d. c.* 4. § 8.

Potest lege sua prohibere ne id fiat] „ Immo si jure naturæ, vel gentium, liceret res hostiles in terris mediorum capere, jus hoc natura quæsitum auferri ab aliis populis non posset. Vera igitur ratio, cur res hostilis capi in terra media non possit, hæc est, quod bellum gerentes in terris mediorum privati sint, & imperio, ac judicio Pacati subsint, indeque nihil vi agere possint. Hostes igitur invicem vim sibi inferre in terra media non possunt, non quia pacatus id lege sua prohibuit; sed ex ipsa lege naturæ.

Et si contra legem factum sit] „ Diximus, injuriam fieri ipso naturæ jure.

De eo tanquam de delicto poscere] „ Dominus igitur territorii de violata jurisdictione queri, & injuriam sibi hoc actu illatam bello vindicare potest. Immo ipse hostis, qui in alieno territorio tutus esse debet, de injuria queri potest, & hæc injuria pertinet ad causas subnascentes, de quibus Auctor egit *supra c.* 3. §. 1. *n.* 3. Conf *inf. c.* 13. §. 3. *n.* 1.

Simile est] „ Feram capere quilibet jure naturæ potest, captamque suam facit. At si dominus fundi ingressum prohibuerit, injuriarum ei tenetur capiens, non quod feram occupavit, id enim jure suo facere potuit, sed quod ingressus sit fun- „ dum

" dum alienum invito domino. *Vid. supra* " *L. 2. c. 2. §. 5.*
Hoc exemplum male applicatur ad casum " præsentem, ubi hostis plane jus occiden- " di hostem, aut jus capiendi res hostiles " in alieno territorio non habet: adeoque " injuriam ibi facit & quod occidat, & quod " occidat in alieno territorio.

AD §. XXVII.

Jus *hoc externum acquirendi res bello captas ita proprium est belli solennis*] " Di- " ximus, 1. non dari jus gentium; adeo- " que 2. nec dari bellum, quod jure gen- " tium certas solennitates habeat, & quod " capientibus prædæ dominium tribuat quoad " effectus aliquos externos. Verius 3. est, " prædam cedere capientibus, tum privatis, " tum populo, si ejus nomine capitur; id- " que naturali quoque jure.

Ut in aliis bellis] " Scilicet, minus so- " lemnibus. *Vid. Diss. proœm. IX. §. 20.* " *seq.* At hæc vere bella non esse, adeo- " que nec jura belli in illis obtineri, alibi " dictum est.

Nam in bellis aliis inter exteros res non acquiritur vi belli, sed in compensationem debiti] " Speciem enim belli minus solen- " nis Auctor constituit quando minor magi- " stratus exteris arma infert. *Vid. l. 1. c.* " *3. §. 4. & §. 5.* At ibidem notavimus, " bellum hoc casu esse publicum, si sub " mandato ejus saltem tacito continetur: " si non, plane non esse bellum. *Diss. proœm.* " *IX. §. 168.*

In bellis autem inter cives] " Nam hæc " quoque dissidia Auctor ad bella minus so- " lennia refert. *Vid. l. 1. c. 3. §. 4. & 5.* " Conf. *d. Diss. proœm. §. 70. seq.* At hæc " plane bella non esse, demonstravimus *ibid.* " *§. 166. n. 8.*

Nulla fit dominii mutatio, nisi auctoritate judicis] " i. e. invito eripi res nisi per " sententiam judicis non potest. Atque hinc " finito bello res captæ pristinis dominis " restitui debent. *Vid. Gron. h.* De Arato " vide *Grot. l. 3. c. 16. §. 6.* Exc. si clau- " sula amnestiæ adjecta, i. e. pacto, vel " lege superioris restituendi obligatio remissa " fit; de qua vide infra *c. 20. §. 12.* Conf. " *Diss. proœm. IX. §. 125. & Diss. XII.*

CAPUT VII.

De jure in captivos.

† I. 1. SErvi † naturâ quidem, id est, citra factum humanum, aut primævo naturæ statu, hominum nulli sunt, [a] ut & alibi diximus; † quo sensu recte accipi potest † quod a jurisconsultis [a] dictum est, [1] contra

[a] *L. 4. §. 1. D. de statu hominum.*

GROTII.

a *Ut & alibi diximus*] Libro II, c. XXII. §. 11.

GRONOVII.

1 *Contra naturam*] Servitutem esse contrariam illi bono, quod contigit homini beneficio naturæ, & per naturam, id est, libertati; quamvis id ita ei natura dederit, ut ob justas causas quibusdam eripi non vetet; ut sit bonum separabile, quod peccato, aut fortuna possit amitti.

contra naturam esse hanc servitutem: ut tamen facto hominis, id est, + pactione, aut delicto, servitus originem acciperet, + justitiæ naturali non repugnat, [b] ut alibi quoque ostendimus.

2. At eo, de quo nunc agimus, + gentium jure aliquanto latius patet servitus, tum quoad personas, + tum quoad effecta. Nam personas si spectamus, + non soli, qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habentur: + sed omnes omnino bello solenni publico capti, + ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt; ut ait [a] Pomponius. [2] + Neque delictum requiritur, sed par omnium sors est, + etiam eorum, qui [b] fato suo, + ut diximus, cum bellum repente exortum esset, intra hostium fines deprehenduntur.

a L. 5. §. 1. D. de captivis.
b L. in bello 12. D. de capt.

3. Polybius historiarum secundo: [c] τί δ' ἂν παθόντες οὗτοι δίκην δόξαιεν ἁρμόζουσαν δεδωκέναι; τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἂν πραθέντες μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν· ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ τοῖς μηδὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεσαμένοις κατὰ τοὺς τοῦ πολέμου νόμους ὑπόκειται παθεῖν· *quid*, inquit, *patiendum his est ut justa supplicia pendant? dicat forte aliquis, vendendos cum liberis, & uxoribus, quando armis victi sunt. At hæc* [c] *belli lege etiam illis ferenda sunt, quia nihil impii commiserunt.* Atque eo fit id, quod Philo notat [d] his verbis: πολλοὶ πολλάκις καιροῖς ἀβουλήτοις τῶν σφόδρα ἀστείων τὴν ἐκ γένους ἀπέβαλον ἐλευθερίαν· + *multi viri boni variis casibus nativam amiserunt libertatem.*

c Cap. 58.
d Libro omnem virum esse bonum liberum p. 866.

4. Dion Prusæensis [e] cum modos acquirendi dominii quosdam recitasset: τρίτος δὲ κτήσεως τρόπος, ὅταν ἐν πολέμῳ λαβὼν αἰχμάλωτον τοῦτον τὸν τρόπον ἔχῃ καταδουλωσάμενος· *ubi quem quis bello nactus captivum hoc modo, servum factum possidet.* Sic pueros bello captos abducere, πολέμου νόμῳ vocat Oppianus de piscatu II. (vers. 316.)

e Orat. XV. pag. 242. A.

II. Neque vero ipsi tantum servi fiunt, + sed & posteri in perpetuum, nempe + qui ex matre serva + post servitutem nascuntur. Et hoc est quod + jure gentium servos nostros fieri, dixit [f] Martianus, qui ex ancillis nostris nascuntur. Servitio subjectum uterum, dixit [g] Tacitus, agens de [3] Germani ducis uxore.

f L. 5. §. 1. D. de statu hominum.
g Ann. I. 59.

III. 1. + Effecta vero juris hujus + infinita sunt, + ita ut in servum (aa) domino

GROTII.

b *Ut alibi quoque ostendimus*] Libro II, cap. V. §. 27.

c *Belli lege*] *Servius* ad primum Æneidos. (℣. 619.) de Hercule: *a cujus portu cum eum Laomedon arceret, occisus est, & ejus filia Hesione belli jure sublata comiti Telamoni tradita est, qui primus ascenderat murum, unde Teucer natus est.* Idem ad X. Æneidos eandem narrans historiam: *Hesionem Græci Trojanis reddere noluerunt, dicentes, se eam habere jure bellorum.* (vers. 91.) Josephus libro XIV. αἰχμαλωτισθέντας οὐ νόμῳ πολέμου· *cum capti essent non belli jure.* (Cap. 12. §. 2. *divis. Hudson.*) τῷ τῶν δοριαλώτων νόμῳ. Idem alibi: δοριλήπτων θεσμῷ, *jure eo, quod in captos constitutum est*, ait *Menander Protector.* (Pag. 91, 92. *Excerpt. Legat.* Edit. Hœschel.) Multa huc pertinentia habes capite præcedente: quia scriptores captas res, captosque homines conjungunt, aut æquant.

GRONOVII.

2 *Neque delictum*] Ut quis improbo facinore reddiderit se dignum, qui libertate privetur.

3 *Germani ducis uxore*] Arminii, Segestis filia, quæ gravida in potestatem Romanorum venerat.

(aa) Locus *Senecæ* non est è *Lib.* X. *Contr.* 5. ut ex primâ Editione reposuimus (nam in aliis *I.* pro *X.* irrepserat) sed è *Lib.* V. *Controv.* 34. in quâ idem argumentum tractatur, ut patet ex titulo: unde natus error Auctoris nostri. *J. B.*

GRO-

domino nihil non licere, dixerit pater [a] Seneca. Nulla perpessio est, + quæ non [4] impune servis illis imponatur, + nulla actio, quæ non quovis modo imperetur, aut extorqueatur: ita + ut etiam sævitia dominorum in serviles personas impunita sit, + nisi quatenus lex civilis sævitiæ modum, pœnamque ponit. *Apud omnes peræque gentes*, ait Cajus, [b] *animadvertere possumus dominis in servos vitæ, necisque potestatem fuisse.* Addit deinde, [5] + fines huic potestati positos ex lege Romana, in solo scilicet Romano. Huc pertinet illud Donati ad Terentium [c], *quid non justum domino in servum?*

a *Lib.* X. *contr.* 5.

b L. 1. *D. de his, qui sui vel al. juris. Inst. de his, qui sui, vel alien. juris sunt.*

2. + Sed & res omnes, quæ captæ fuerant, cum persona acquiruntur domino. Ipse servus, qui in potestate alterius est, ait [d] Justinianus, + nihil suum potest habere.

c *Andriæ actu* 1. *sc.* 1. *vers.* 9.

IV. Unde refellitur, aut certe [d] + restringitur eorum sententia, qui dicunt, [6] incorporalia belli jure non acquiri. (bb) + Nam verum est, non primo, ac per se acquiri, sed media persona, cujus ea fuerunt. + Excipienda tamen sunt ea, + quæ ex singulari personæ proprietate fluunt, ac proinde inalienabilia sunt, ut [7] jus patrium. Hæc enim + si manere possunt, manent penes personam: + si non, exstinguuntur.

d *Instit. per quas pers. cuique acq.* §. 3.

V. 1. Atque hæc omnia + jure gentium, de quo agimus, + non aliam ob causam introducta sunt, quam [8] ut + tot commodis deliniti captores + libenter abstinerent a summo illo rigore, quo captos + & statim, & post moram interficere poterant, ut ante diximus. [e] + *Servorum appellatio*, inquit [e] Pomponius, *ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere*, + *ac per hoc servare, nec occidere solent.* Dixi, + ut libenter abstinerent: + neque enim quasi pactio est ut abstinere cogantur, + si jus hoc gentium spectes, + sed modus persuadendi ab eo, quod est [9] utilius.

e L. 239. §. 1. *D. de V. S.*

2. + Eademque ex causa hoc jus etiam [10] in alios transcribitur, + perinde ut rerum dominium. + Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit, quia alioqui, + si summo jure captores uterentur, + illi ipsi nascituri non erant. Cui consequens est ut + nati [11] ante calamitatem, + nisi ipsi capiantur

GROTII.

d *Restringitur eorum sententia, qui dicunt incorporalia belli jure non acquiri*] *Valerius Maximus* lib. VI, cap. IX. num. 11. de Cn. Cornelio Asina: *qui consul a Pœnis apud Liparas captus cum belli jure omnia perdidisset.* δοῦλος ἄκυρος πάντων καὶ ἑαυτοῦ, *servus, aliarum rerum dominium non minus, quam sui ipsius perdidit.* *Philo*, libro omnem virum bonum esse liberum. (pag. 871. C.)

e *Servorum appellatio ex eo fluxit*] Vide & *Servium* ad IV. Æneidos, ubi originem vocis *fultrus* explicat. (in vers. 327.).

GRONOVII.

4 *Impune illis imponatur*] Hinc servos in omnia obnoxios dicit *Florus* 3, 20.

5 *Fines huic potestati*] Hoc jus temperatum esse, certumque modum accepisse, ne infinitum foret.

6 *Incorporalia*] Res incorporales, quæ manu tangi nequeunt, sed in jure consistunt. §. 2. Inst. *de reb. corp.*

7 *Jus patrium*] Patriæ potestatis: nec enim qui patrem cepit, jus acquirit in liberos non simul captos.

8 *Ut libenter abstinerent*] Ut facilius sibi temperarent, seque continerent ab interficiendo.

9 *Utilius*] Nam profecto utilius vivum hominem servari ad opus, quem tamen, ubi velis, occidere possis, quam statim, priusquam ejus experientiam ceperis, occidi.

10 *In alios transcribitur*] Ut liceat hominem sic servatum vendere, vel donare, vel relinquere testamento, vel alio modo alienare cum eodem jure vel utendi, vel abutendi.

11 *Ante calamitatem*] Captivitatem parentum.

(bb) Vide in hanc quæstionem, PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VIII. Cap. 6. §. 19. *J. B.*

GRO-

capiantur, servi non fiant. + Ideo autem natos maternæ esse conditionis, placuit gentibus, + quia serviles concubitus nec lege, + nec certa custodia erant constricti, + ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret. + Atque ita capiendum Ulpiani [a] illud : *lex naturæ hæc est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur*, + id est, (cc) lex consuetudinis generalis ab aliqua ducta ratione naturali, quomodo juris naturalis vocem + abusione quadam interdum sumi, alibi [b] quoque demonstravimus.

a L. 24. *D. de statu hom.*
b Lib. II. c. XII. §. 26.

3. Non frustra autem a gentibus introducta hæc jura, + exemplo bellorum civilium intelligi potest, in quibus plerumque videmus captos interfectos, + quia in servitutem [12] redigi non poterant : quod & Plutarchus notavit vita [c] Othonis : & [f] Tacitus historiarum secundo [d].

c Pag. 1073. C.
d Cap. 44.
e L. 5. & l. 7. *D. de acq. rer. dom.*
f *Less. l. 1, c. 5. dub. 5.*

4. Cæterum, + populine, an singulorum fiant qui capiuntur, ex his, quæ de præda diximus, definiendum est; nam homines hac in re + jus gentium rebus æquavit. Cajus jurisconsultus [e] libro II. rerum quotidianarum : *item quæ ex hostibus capiuntur, jure gentium statim capientium fiunt : adeo quidem ut & liberi homines in servitutem deducantur.*

+ VI. 1. Quod tamen theologi [f] nonnulli sentiunt, + qui bello injusto capti sunt, + aut ex captis nati, iis [13] + fas non esse fugere nisi ad suos, + in eo eos falli non dubito. Id quidem interest, quod [g] si ad suos fugiant + bello manente, + libertatem consequuntur ex postliminii jure : + si ad alios, + aut etiam pace facta ad suos, [14] vindicanti domino reddendi sunt. Sed + non ideo sequitur, animo quoque [15] injici (dd) religionis vinculum : + cum multa sint jura, [16] quæ tantum exterius judicium spectant, + qualia sunt hæc belli jura, quæ nunc exponimus. + Nec est quod

objiciat

GROTII.

f *Tacitus historiarum secundo*] Et tertio, de Cremonensibus captis, *irritam prædam militibus fecerat consensus Italiæ*. (Cap. 34.)

g *Si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure*] Vide infra cap. IX. §. 5. *Plinius* naturalis historiæ VII, 28. de M. Sergio : *bis ab Annibale captus, bis vinculorum ejus profugus.*

GRONOVII.

12 *Redigi non*] Saltem more Romano, & Hebræo, 2. *Paralip.* 28. nam de aliis dubium facit *Justin.* 4, 3. *sive victoribus captivitatis jure servissent.* n. 3.

13 *Fas non esse fugere*] Quasi alibi nec libertatem consequantur, & conscientiam lædant, tanquam furtum sui domino facientes.

14 *Vindicanti domino*] Ex eo, quod cap. præc. n. 25. traditur de captis apud populum bello, non permixtum jus reddi ex legibus, aut moribus gentis, a cujus partibus res, vel persona capta est.

15 *Injici religionis*] Sine peccato fugere talem servum non posse.

16 *Quæ tantum exterius*] Ad quæ obligamur tantum metu politici judicii, non etiam metu Dei.

(cc) Videtur omnino Jurisconsultus intelligere heic verum Jus Naturæ; & huc adludit locus CICERONIS, ab Eruditissimo SCHULTINGIO laudatus. *Not. in* ULPIAN. *fragm.* V. 8. *Ut enim Jure Civili qui matre est liberâ, liber est : item, Jure Naturæ, qui Dea matre est, Deus sit necesse est.* *De Nat. Deor.* III. 18. Volebant nimirum Jurisconsulti Veteres, ob incertitudinem Patris liberos extra connubium natos, matris conditioni accedere, ex ratione naturali. Verum in iis quidem, qui re verâ vulgo concepti sunt, hoc suadet ipsa Ratio naturalis : at non in iis, quorum Pater notus est, ut potest omnino esse eorum, quos Mulier, quamquam serva, peperit. Nec citra præsumtionem civilem magis notus est, & certus Pater, quem nuptiæ demonstrant : quæ præsumtio etiam cessat, ubi validior in contrarium ratio adparet, ut ex *L. 6. D. De his qui sui vel al. jur.* manifesto patet. *J. B.*

(dd) Hoc verum est tantum, ubi nullum pactum inter Victorem, & bello Captum, intercessit. Diximus plura in Notis nostris Gallicis. *J. B.*

GRO-

objiciat aliquis, ex dominii natura talem in animo obligationem sequi. Respondebo enim, cum multæ sint dominii species, + posse & dominium dari, quod [17] tantum in judicio humano, & quidem coactivo valeat, + quod & in aliis juris generibus occurrit.

2. Tale enim aliquatenus & + jus est [18] testamenta nulla dicendi, (ee) ob deliquium solennitatis alicujus, quam jura civilia præscribant. [a] Probabilior enim sententia est, etiam + quod tali testamento relictum est, retineri salva pietate posse: + saltem quamdiu ei non contradicitur. + Nec longe abit + dominium ejus, qui secundum leges civiles [19] mala fide præscripsit: + nam & hunc civilia judicia ut dominum tuentur. + Et hac distinctione facile solvitur nodus ille, quem Aristoteles nectit de cavillationibus libro II. [b] cap. 5. ἆρα δίκαιον τὰ αὐτοῦ ἔχειν ἕκαστον; ἃδ' ἂν τις κρίνοι κατὰ δόξαν τὴν ἑαυτοῦ, κἂν ᾖ ψευδὴς, κύριά ἐστιν ἐκ τοῦ νόμου· τὸ αὐτὸ ἄρα δίκαιον καὶ οὐ δίκαιον· *nonne jus est ut sua quisque habeat? at quæ ex animi sui sententia judex judicaverit,* (ff) *ex lege rata sunt.* + *Erit ergo* [20] *idem jus, & non jus.*

a Soto de just. & jur. l. IV. q. 4. art. 3. Less. lib. 2. c. 14. dub. 3.
b Lib. II. Cap. 25. pag. 308. D. Ed. Paris.

3. + In nostra vero quæstione + nulla causa fingi potest, cur gentes aliud spectaverint, quam externum illud; nam facultas vindicandi servum, & cogendi, immo & vinciendi, & res ejus habendi, + sufficiebat ut captis captores vellent parcere: aut si tam feri essent ut + istis utilitatibus non moverentur, certe [21] + nec moturum eas fuerat vinculum aliquod animis injectum, quod ipsum tamen si omnino + sibi necessarium crederent, [h] + poterant exigere fidem, aut jusjurandum.

4. + Neque vero temere in lege, quæ non [22] ex æquitate naturali, sed + majoris mali vitandi causa lata est, ea sumenda est interpretatio, quæ peccato obnoxium faciat actum cæteroqui licitum. Florentinus + [c] Jurisconsultus, *nihil interest, quomodo captivus reversus est:* + *utrum dimissus, an vi, vel fallacia potestatem hostium evaserit.* Nimirum, quia hoc + jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu [23] plerumque & injuria sit, quo nomine & a Paulo [d] jurisconsulto (gg) nominatur: + jus quoad effectus quosdam: + injuria, si id, quod rei intrinsecum est, spectetur. Unde & hoc apparet, + si

c L. Nihil 19. princ. D. de capt.
d L. 19. princ. eod. tit.

GROTII.

h *Poterant exigere fidem, aut jusjurandum*] *Bembus* historiæ libro X.

GRONOVII.

17 *Tantum in judicio humano*] Cui quis adstrictus sit tantummodo legibus civilibus, non etiam lege conscientiæ.

18 *Testamenta nulla*] Pro non factis habenda.

19 *Mala fide præscripsit*] Qui tanquam usu captam possedit, quam scivit alienam esse, etsi scisse illum non possit probari.

20 *Idem jus, & non jus*] Est enim jus in judicio humano, & externo, non in foro conscientiæ, aut ut illi loquerentur, *jus politicum*, non *ethicum*.

21 *Nec moturum*] Non est credibile, faciliores fore ad misericordiam, si persuasum habeant sine gravi peccato in Deum fugere ab hac servitute, nisi ad suos, neminem posse.

22 *Ex æquitate naturali*] Qualis est lex servitutis ei, qui per hanc evadit mortem.

23 *Plerumque & injuria fit*] Quippe quo libertas aufertur nullum ob delictum, sed quod arma gesseris pro eo, cui fidem debebas.

(ee) Confer PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 10. §. 7. *J. B.*

(ff) Omissa heic, in omnibus Editionibus, hæc verba, *etiamsi falsa sint*, aut similia, quæ respondeant vocibus Græcis, κἂν ᾖ ψευδὴς, ut heic restituimus: nam mendose etiam in omnibus Editionibus concepta erant. *J. B.*

(gg) Non videtur *Paulus* cogitasse de injustitia illa intrinseca: alias pro certo ponere debu-

+ si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducat, [i] aut laboris sui mercedem si quam supra alimenta præstari æquum est : + modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat domino, aut ei, cujus jus dominus acceperit. [a] Nec refert quod fuga talis, & subductio deprehensa graviter puniri soleant. + Nam [24] & hæc, & alia multa faciunt potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expedit.

a Bonnet 2, 2. qu. 40.

5. Quod vero prohibent [k] + canones [b] nonnulli suadere servo ministerium domini sui destituere, + si ad servos referas, qui pœnam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt, præceptum est justitiæ: + sin ad eos, qui bello injusto capti sunt, + aut ex captis nati, ostendit, Christianos Christianis auctores potius patientiæ esse debere, quam rei talis, + quæ quamvis licita, animos tamen a Christianismo alienos, aut alioqui infirmos, posset offendere. + Similemque in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita, nisi quod illa magis videntur obedientiam a servis exigere dum serviunt, + quod naturali æquitati consentaneum est; nam [25] alimenta, & operæ sibi mutuo respondent.

b C. si quis servum. 17. q. 4. c. 37. & c. seq.

VII. Cæterum ab iisdem, quos indicare cœpi, theologis illud dictum recte arbitror, + servum domino [26] jus illud externum exsequenti resistere illæso justitiæ officio non posse. (hh) Est enim inter hoc, & ea, + quæ diximus, manifesta discrepantia. Externum jus, + quod quidem non sola agendi

debuisset, omnia bella *Romanorum* justa fuisse, quum nullum fuerit, in quo Jus Postliminii locum non haberet. Sed in L. 19. *D. de Capt. & Postlim.* verba illa, *ut qui* PER INJURIAM *ab extraneis detinebatur*, significant tantum *per vim*, sive injustam, sive justam, quod spectat ipsum Hostem : & eo sensu sumitur *per injuriam*, in L. 3. §. 2. *D. Ad Leg. Jul. de vi privata*, ut attendenti patebit. *J. B.*

GROTII.

i *Aut laboris sui mercedem*] Huc pertinent ea, quæ a nobis ex *Irenæo*, & *Tertulliano* allata sunt supra ad libri II, capitis VII. §. 2. ubi de Hebræis agitur Ægypto egressis, ad quos & hoc *Philonis* pertinet de vita Mosis : οἱ δ' ἐλαυνόμενοι καὶ διωκόμενοι, τῆς αὐτῶν εὐγενείας εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, τόλμημα τολμῶσιν ὁποῖον εἰκὸς ἦν τοὺς ἐλευθέρους καὶ μὴ ἀμνήμονας ὧν ἐπεβουλεύθησαν ἀδίκως. πολλὴν γὰρ λείαν ἐκφερήσαντες, τὴν μὲν αὐτοὶ διακομίζειν ἐπηχθισμένοι, τὴν δὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπιθέντες, οὐ διὰ φιλοχρηματίαν, ἢ ὡς ἄν τις κατηγορῶν εἴποι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν· πόθεν; ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρέτησαν, ἀναγκαῖον μισθὸν κομιζόμενοι. εἶτα δὲ ὑπὲρ ὧν κατεδουλώθησαν ἐν ἐλάττοσι καὶ οὐχὶ τοῖς ἴσοις ἀντιλυποῦντες· & quæ ibi sequuntur plura. *Illi autem cum ejicerentur, fugarenturque, nobilitatis suæ memores, rem incipiunt dignam viris ingenuis, nec oblitis eorum, quæ per injuriam, dolumque malum, pertulerant : multa enim spolia partim ipsi exportarunt, partim imposuerunt jumentis, non per avaritiam, aut quod calumniator aliquis dixerit, alieni cupiditatem. Unde enim hoc illis? sed primum quidem ut ministerii tam longi temporis mercedem sibi necessariam haberent, deinde pro servitute per vim imposita pœnam non parem, sed multo minorem expetentes.* (Pag. 624.) Est similis historia Malchi viri sancti descripta ab *Hieronymo* in epistolis, & Langobardi Leuphis, quam nobis dat pronepos ejus *Paulus Warnafredi* libro IV. (Cap. 39.) Adde, si placet, & confessionem editam sub *Lanici Patricii* nomine.

k *Canones nonnulli*] Ex *synodo Gangrensi*. vide quæ supra libro II. fine capitis V.

GRONOVII.

24 *Et hæc, & alia*] Ut supra de percussore hostis, & exploratore, sine perfidia, dictum est. 3, 4. 18.

25 *Alimenta, & operæ*] Ut quemadmodum dominus tenetur ad alimenta servo danda, ita servus ad operas reddendas.

26 *Jus illud externum exequenti*] Grave opus injungenti, verbis, aut verberibus, aut vinculis castiganti.

(hh) Non satis heic cohærent Principia Auctoris nostri, ut in Notis nostris Gallicis ostendimus. *J. B.*

GRONO-

agendi impunitate, sed & [27] judiciorum tutela constat, + inane erit si ex adverso resistendi jus maneat; nam si domino vi resistere licet, + licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus + ex jure gentium dominum in illo dominio, ejusque usu, defendere debeat. + Est ergo hoc jus simile ei, quod summis in quaque civitate potestatibus alibi tributum est a nobis, ut vi illis resistere licitum, piumque non sit. Ideo & Augustinus + utrumque conjunxit, cum dixit: *ita a plebibus principes, & a servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, + & sperentur æterna.*

VIII. Sed & hoc sciendum est, [28] + jus istud gentium de captivis + nec semper receptum fuisse, + nec apud gentes omnes: quanquam Romani jurisconsulti + universaliter loquuntur, + partem notiorem indigitantes totius nomine. Sic [l] apud Hebræos, qui specialibus institutis ab aliorum populorum communitate segregabantur, [29] + perfugium [a] erat servis, nimirum, ut recte notant interpretes, + his, qui nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant: quali ex causa videri potest ortum jus, + quod in solo Francorum [30] servis datur [b] proclamandi in libertatem, quanquam id nunc quidem non tantum bello captis, + sed & aliis qualibuslibet servis videmus dari.

IX. 1. [m] + Sed & Christianis in universum placuit, [c] bello inter ipsos orto captos servos non fieri, ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati, quæ servorum sunt: merito sane; quia [31] ab omnis charitatis commendatore rectius instituti erant, aut esse debebant, + quam ut a miseris hominibus interficiendis abduci nequirent, nisi minoris sævitiæ concessione. Atque hoc a majoribus ad posteros pridem transiisse inter eos, qui eandem religionem profiterentur, scripsit [n] [32] Gregoras [d], nec eorum fuisse

a Deuter. XXIII, 15.
b Bodin. de rep. lib. 1, *c.* 5.
c Bart. in l. 24. *D. de capt. Covar. in c. peccatum. p.* II. §. 11. *n. Vict. de jure belli n.* 42. *Boer. decis.* 178. *Silv. in verbo bellum* 1. *n.* 1.
d Lib. IV.

GRONOVII.

27 *Judiciorum tutela*] Ut non tantum possis omne jus domini usurpare in servum ex captivo, sed id jus etiam possis judiciis defendere, & per judicem in eo jus teneri.

28 *Jus gentium de captivis*] Apud Indos servitutem nullam esse scribit *Strabo* lib. 15 pag. 710. Nisi accipiendum est de eo, quod dixit n. 6. *ut si ad alios, quam ad suos, aut pace facta ad suos refugerint, vindicanti domino reddendi sint.*

29 *Perfugium erat servis*] Videtur accipiendum de transfugis. (De omnibus servis, aliarum scilicet gentium, quicumque apud *Hebræos* fugiebant. Vide Clarissimi CLERICI *Comment.* in locum laudatum. Nimirum, heic *Deus*, in gratiam *Israelitarum*, jure suo summo in res aliorum Populorum utebatur. *J. B.*

30 *Servis datur proclamandi*] Ut servus peregrinus, simulatque terram Francorum tetigerit, eodem momento liber fiat.

31 *Ab omnis charitatis*] Christo. In illis cessabat ratio, quæ prima hoc jus gentium introduxit, nempe ut quos poterant occidere, illis mallent parcere suæ utilitatis causa.

32 *Gregoras*] Circa ann. Chr. 1260. Michaële Palæologo Imper. Constantinopolitano.

GROTII.

l *Apud Hebræos*] Vide præceptorum vetantium CLXXX.

m *Sed & Christianis*] Sed & Essenis, a quibus ortum primi Christiani duxere. Vide *Josephum* (Ant. Jud. Lib. XVIII. Cap. 1. §. 5.)

n *Gregoras*] Lib. IV. ubi hæc verba: νόμος γάρ ἐστιν οὗτος ἄνωθεν ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ κατιὼν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἀκήρατος, οὐ μόνον Ῥωμαίοις καὶ Θετταλοῖς, ἀλλὰ καὶ Ἰλλυρίοις καὶ Τριβαλλοῖς καὶ Βουλγάροις, διὰ τὴν τῆς πίστεως ταυτότητα, τὰ μὲν πράγματα μόνα σκυλεύειν, τὰ δὲ σώματα μὴ ἀνδραποδίζεσθαι, μηδὲ φονεύειν ἔξω τῆς πολεμικῆς παρατάξεως μηδένα· *mos hic est ab antiquo deductus ad posteros, nec corruptus unquam, non Græco-Romanis modo, & Thessalis, sed Illyriis quoque, Tribullis, & Bulgaris, propter fidei consortium, ut res quidem in prædam vertere liceat*

fuisse proprium, qui sub Romano imperio viverent, sed commune cum 33 Thessalis, Illyriis, Triballis, & Bulgaris. Atque ita hoc saltem, quanquam exiguum est, perfecit reverentia Christianæ legis, quod cum 34 Græcis inter se servandum olim diceret [a] Socrates, nihil impetraverat.

a Plut. V. *de rep.* pag. 469. C.

2. Quod autem hac in parte Christiani, idem & [o] Mahumetistæ inter se servant. [b] Mansit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi ✝ donec persolutum sit pretium, ✝ cujus æstimatio in arbitrio est victoris: ✝ nisi certi aliquid convenerit. Jus autem hoc captos servandi ✝ solet concedi singulis, qui ceperunt, extra personas eximiæ dignitatis: in has enim reipublicæ, aut ejus capiti jus dant plerarumque gentium mores.

b Bart. in *l.* 12. *D. de neg. gestis Boër. decis.* 178. *Const. reg. Hisp. l.* VIII. *tit.* 26. *par.* 2.

cent, homines autem nec captivos facere, nec interficere extra prælii tempus. (Pag. 55. *Edit. Genev.* 1616.) *Adamus Bremensis* de sancto Ansgario: *inde Hammaburg reversus de venditione Christianorum Nordalbianos correxit.* Meminit hujus moris & *Boerius* decisione CLXXVIII. additque, servari in Francia, Anglia, Hispania, ut si captus sit dux, comes, baro, is non militum sit, sed principis bellum gerentis.

o *Mahumetistæ inter se servant*] *Chalcocondylas* lib. III. *Leunclavius* libro III. & libro XVII. *Busbequius* epistola exoticarum tertia. (*pag.* 162. *Edit. Elzev.*)

GRONOVII.

33 *Thessalis, Illyriis, Triballis*] Qui tum temporis ab imperio Rom. defecerant, & suo jure utebantur. Inter quos Bulgari erant novi populi, Scytharum coloni, qui expulsis Romanorum subjectis in Mœsia inferiore sedes collocaverant.

34 *Græcis inter se*] Ne qui Græcorum a Græcis in bellis ipsorum inter se caperentur, vincentium servi fierent, non erat auditus.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. VII.

HACTENUS Auctor egit de jure interficiendi hostes, & de jure vastandi, ac capiendi res eorum: sequitur jam jus, quod hosti competit in captivos, & victos. Cum vero Auctor principia juris naturæ vix tangat, paucis ea præmittere hic licebit.

PROPOSITIO I.

Quicquid hostis ab hoste capit, jure ei quæsitum est & in res, & in personas.

DEMONSTRATIO.

Ex præcedentibus enim constat, omnia in hostem licere sine quibus reparatio juris obtineri, aut jus nostrum defendi non potest. Sine captura autem rerum, & personarum id fieri nequit; adeoque occupatio, hæc licita est, quia tendit ad juris nostri reparationem. Idque verum est non tantum ad quantitatem debiti, aut ad modum pœnæ, sed in infinitum: neque saltem quoad effectus dominii externos, sed quoad effectus veri dominii. Adeo ut in personas quoque captas omne jus hosti quæratur, quod natura in eos cadere, ac homo ipse in se habere potest: quæ nervose explicat Imperator in §. 18 *Inst. de rer. div. Item ea, quæ ex hostibus capimus, jure gentium statim nostra fiunt, adeo quidem ut & liberi homines in servitutem nostram deducantur.*

PROPOSITIO II.

Hinc hostis captus ex libero fit servus.

DEMONSTRATIO.

Servitus enim nihil aliud est, quam quando quis jure belli redigitur in alterius potestatem:

testatem, vel ut Imperator in §. 3. *Inst. de jure personarum* ait, *qua quis alieno dominio subjicitur.* Quod non repugnat juri naturæ, quia cum occidi hostis possit, multo magis capi poterit. Unde servi a servando dicti sunt, *l.* 4. *ff. stat. hom.* §. 4. *Inst. d. t.* Equidem natura omnis homo liber est; & negari nequit, contra hanc libertatem naturæ esse, alieno dominio subjici: interim tamen jure naturæ hæc subjectio licita est, vel ex propria dispositione, vel ex jure belli, quatenus ad reparationem juris nostri pertinet.

PROPOSITIO III.

Natura servitus consistit in potestate in operas, & res servi, quas ex operis acquirit.

DEMONSTRATIO.

Victus enim hoc solum jus reliquum habet, nimirum, jus disponendi de operis suis, & ex iis lucrandi. Hoc jus ergo plenarie redactum est in potestatem capientis, adeo ut hic imperet operis servi, & ex illis sibi acquirat.

Notanter autem diximus, acquiri saltem res, quæ ex operis servi veniunt; non alias res, quas habuit dum caperetur, quia capiens jam prædæ jure eas cepit, nedum eas, quas forte domi reliquit, quia illæ occupatæ non sunt, indeque ejus manent ex judicio suæ civitatis, quo injuria captus dicitur. *L.* 19. *pr. ff. de capt. & postl.*

PROPOSITIO IV.

Jus ergo vitæ, & necis in servum non competit, nisi jure talionis.

DEMONSTRATIO.

Acquirit enim victor tantum illud jus, quod victus in sua potestate habuit: at vita non est in capti potestate, sed id jus Dei est, quod sine injuria in Deum auferri homini nequit. Sane, sola illa ratio, ex qua hosti vita eripi potest, in captis cessat: cessat inquam necessitas, quia captus juri nostro amplius non resistit. *Vid. c.* 4. §. 10.

Equidem communi quasi gentium usu invaluit, ut capti interfici possint; sed hic abusus est. Excesserunt gentes terminos legitimæ servituris, unde non magis jus oritur, quam ex cultu idolorum, qui itidem omnibus fere gentibus communis est, etsi quam maxime naturæ adversetur.

Excipimus autem merito casum talionis: si nimirum gens illa, ex qua capti originem ducunt, jus vitæ, & necis in servos exercet; tunc enim eodem jure quoque in eam uti possumus. Romani Cluvianos vi captos puberes, quia in Samo præsidium Romanum deditum occiderant, omnes interfecerunt. *Liv. l.* 9. *c.* 31. Vide *supra l.* 3. *c.* 4. §. 13. *L.* 2. *c.* 20.

Additio.

» Ex principiis Auctoris alia est licentia » in captos, quæ ex *jure naturæ* oritur, alia, » quæ ex *jure gentium.*

» JURE NATURÆ enim lædere hostem » non licere, ait, nisi justa belli causa ad» sit, idque ad reparationem juris sit ne» cessarium; indeque personas capiendi jus » quidem hoc modo esse, at tantum ad » eum effectum, ut operas perpetuas ser» vus præstet, non autem ut jus vitæ, & » necis in eum, nedum in ejus posteros » competat. *L.* 2. *c.* 5. §. 27. *seq.*

» JURE GENTIUM autem lædi hostem » ex injusta quoque causa, & in infinitum » posse, fingit, adeo ut & occidere captos » liceat; idque jus ad posteros quoque ex» tensum esse, putat, *h. c.* 7. §. 1. 2. Fu» gere tamen servos posse si ex injusta cau» sa capti sunt, *ibid.* §. 6.

» Quid *jure naturæ laxiori*, i. e. ex re» gulis perfectionum in captos statui de» beat, explicat infra *c.* 14. *per tot.*

» Equidem jus in victos, & in nostram po» testatem redactos eodem fundamento ni» titur, quo jus interficiendi hostem, ac ca» piendi, & vastandi res ejus; hostes enim » ex judicio nostræ civitatis injuria omnia » agunt, armis nos, civesque civitatis no» stræ persequuntur, insidias vitæ nostræ » struunt, cædibus civitatem nostram im» plent, sanguinem innocentem civium effun» dunt, res nostras vi auferunt, rapinas » committunt, ferro, igneque res nostras » vastant, &c. Tales igitur hostes ex judi» cio nostræ civitatis rei sunt plurimorum » criminum, vita eorum vix sufficit ad ex» pianda hæc crimina, & mori meruerunt » ex justo talionis jure.

» Quando igitur quidam hostium in no» stram perveniunt potestatem, eoque judi» dicio nostræ civitatis subjiciuntur, nihil » obstat quo minus in hos reos animadver» tere, & talionem ipsis infligere, i. e. ca» pite eos plectere, & bonis eos privare » in pœnam possimus. Sane, cum inter pri» vatos is, qui ope, & consilio alium ad» juvit, ideo puniri possit, *l.* 2. *c.* 17. §. 7. » *seq.* & *c.* 21. §. 1, nulla ratio dari po» test, cur non inter gentes idem obtineat.

» Neque huic *obstat*, quod v. g. senes,

» aliique, qui militiæ operam non dant, ho- » rum crimi um rei non fint, adeoque ta- » lio ex ea ratione in eos ftatui non pof- » fit; nam fubditi omnino caufa funt illo- » rum criminum, dum judicium Principis » fequuntur, & fequi tenentur, dum opi- » bus fuis, confilio, &c. Principi affiftunt: » adeoque tanquam participes delicti puniri » omnino poffunt. *Vid. Grot. l. 2. c. 17. §.* » *7. feq. & c. 21. §. 1. feq.*

» Atque hæc ratio eft, cur apud omnes » fere gentes jus vitæ, & necis in captos » jure exerceri credatur. Gajus inter mo- » dos acquirendi juris gentium (quod nimi- » rum cum ipfo humano genere proditum » eft, *vid. l. 1. pr. A. R. D.*) refert *ea, quæ* » *ex hoftibus capiuntur, adeo ut & liberi* » *homines in fervitutem deducantur, l. 5. §.* » *f. & l. 7. pr. A. R. D.* Et alibi ait: *apud* » *omnes peræque gentes animadvertere poffu-* » *mus, dominis in fervos vitæ, necifque po-* » *teftatem fuiffe. L. 1. ff. bis, qui fui, vel &c.* » Sed & ipfe Imperator inter modos acqui- » rendi naturales recenfet res nullius, *§.* » *12. feq. Rer. div.* & tum pergit: *item ea,* » *quæ ab hoftibus capimus, jure gentium no-* » *ftra fiunt, adeo quidem ut & liberi homi-* » *nes in fervitutem noftram deducantur, l.* » *4. §. 1. ftat. hom.* Hinc Ulpianus fervitu- » tem notanter definit, CONSTITUTIO- » NEM JURIS GENTIUM, *qua quis* » *alieno dominio contra naturam fubjicitur*: » is autem intelligit per *jus gentium* jus, » quod folis hominibus commune eft, *l. 1.* » *§. 4. juft. & jur.* feu quod, juxta Gajum, » ratio naturalis inter omnes homines con- » ftituit. *l. 9. ff. juft. & jur.*

» Neque *obftat*, ipfos JCtos Romanos af- » ferere, *natura* cognitam non effe fervitu- » tem, *l. 4. juft. & jur.* & conftitutionem » illam juris gentium effe *contra naturam*, » *l. 4. §. 1. ftat. hom.* Nam verum eft, fer- » vitutem *natura* cognitam non effe, quia » omnes homines in *ftatu naturæ primævo* » liberi nafcebantur, uti id explicat Ulpia- » nus ipfe in *d. l. 4. juft. & jur.* Si proinde » libertas ea aufertur, id fit *contra naturam*, » feu contra ftatum illum naturæ primævum, » contra illum inftinctum brutis æque, ac » hominibus inditum, adeoque contra illud » jus, feu facultatem naturæ, quam natura » omnia animalia docuit. At id non impedit » quo minus *jure naturæ*, quod folis gen- » tibus commune eft, & quod ratio natura- » lis inter omnes homines conftituit, illa li- » bertas jure, & in pœnam auferri poffit.

AD §. I.

NATURA *quidem, i. e. citra factum humanum, aut primævo naturæ ftatu*] 1 » Recte Auctor ait, in primævo rerum fta- » tu, i. e. a natura, omnes homines libe- » ros effe; quod conftat aperte ex motu » illo, & inftinctu fingulis creaturis a Crea- » tore indito, ex facultate illa naturali agen- » di quicquid lubet, quæ homini connata » eft, & ex qua fatis conftat, Deum homi- » nes liberos effe voluiffe.

Quo fenfu] " Nimirum, ut fit contra na- » turam, i. e. contra inftinctum illum, quem » natura omnibus animantibus indidit.

Quod a Jurisconfultis dictum eft, contra naturam effe hanc fervitutem] " Quia con- » trariatur motui, & inftinctui, quem na- » tura indidit humano generi; repugnat, » inquam, facultati illi agendi quicquid lu- » bet, quæ homini connata eft.

» Non autem contrariatur juri naturæ, » feu gentium, quia libertas, feu facultas » naturalis agendi homini auferri jufta ex » caufa poteft.

Pactione, aut delicto] " Supponit Auctor, » fervitutem confiftere in fola obligatione » præftandi perpetuo operas; tale autem » pactum non repugnare juftitiæ naturali. » Deinde jus operarum in pœnam quoque » auferri poffe delinquentibus, ait. Nos » etiam jus vitæ, & necis ex fervitute in- » ferri, diximus.

Juftitiæ naturali non repugnat] " Victor » enim, qui jus capiendi habet, & actu » perfonam capit, i. e. eam in fuam pote- » ftatem redigit, omnia jura acquirit, quæ » victus in fe habet, & omnia per eum » acquirit, quæ homo per hominem acqui- » rere poteft. Hinc fervitus infert 1. jus ple- » narium in operas fervi, adeo ut ille ni- » hil agere nifi imperatus poffit: 2. jus in » omne illud, quod ex operis fervi quæri- » tur; cum enim fervus nudum fit inftru- » mentum domini, & operæ ejus in pote- » ftate domini funt, omne commodum ope- » rarum non eft inftrumenti, fed caufæ: » 3. jus in res fervi: & præterea 4. jus » in ejus vitam, propter injuriam ab hofte » illatam.

2 *Gentium jure aliquando latius patet servitus*] " Immo non datur jus gentium. Sed » & dictum est, servitutem, quam juri gentium hic adscribit, ejusque effectus, esse » ab ipsa natura.

Tum quoad effecta] " *Vid.* §. 3.

Non soli, qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habentur] " Adeoque qui pacto servi fiunt, *vid. n.* 1. *Deditionis* enim finis est ut victor arbiter fiat » victi, *l.* 3 *c.* 20. §. 50. *n.* 5. Sane, dediti apud Israelitas servitutem personalem » servire cogebantur, *L.* 2. *c.* 13. §. 4. *n.* 3. » De *promittentibus* servitutem, & quatenus id » justitia naturalis permittat, egimus *l.* 2. *c.* 14. » §. 2. *n.* 1. *l.* 2 *c.* 5. §. 27. & 28. *l.* 1. *c.* 3. §. 8.

Sed omnes omnino bello solenni publico capti] " Diximus passim, 1. bellum solenne » eo sensu, quo Auctor id statuit, non dari. Diximus 2. servitutem hanc non oriri » ex jure gentium, sed ex naturæ jure.

Ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt] » Tunc enim demum vere sunt in potestate, & custodia nostra; adeoque tunc demum capti sunt: idem igitur hic obtinet, » quod in rebus captis. *Vid. cap. præced.* §. 3.

Neque delictum requiritur] " Immo hostis semper ob delictum fit servus, quia » scilicet factum suæ civitatis defendit operis vel opibus suis, vel consilio; adeoque causa est, quod cives nostri injuria » occidantur, spolientur, &c. Ex judicio » igitur civitatis nostræ hostis homicida est, ,, & prædo; quod judicium cum effectu in » eum exerceri potest, ubi in nostram redigitur potestatem.

Etiam eorum, qui fato suo &c. intra hostium fines deprehenduntur] " Nam hi quoque delinquunt, quia tenentur caosam » principis defendere, & actu opibus suis » defendunt, ejusque judicium sequuntur. » Unde notandum, *fatum* hic esse quod deprehendantur: non vero fatum est quod » in servitutem redigantur.

Ut diximus] *c. præced.* §. 12.

3 *Multi viri boni*] " Immo ex judicio nostræ civitatis hostis semper injuriam facit; » adeoque hactenus nonquam erit vir bonus is, qui captus est.

Ad §. II.

1 Sed & *posteri in perpetuum*] Verum non est, filios in servitutem parentum succedere jure naturæ; tum quia omnis successio est juris civilis, tum quia libertas cuique hominum separatim, & proprio jure a natura competit: sublata ergo bello libertate patris, non tollitur libertas filiorum, qui capti nunquam fuere. Uti ergo libertas non transit ad hæredes, ita nec privatio libertatis. Conf. *l.* 2. *c.* 5. §. 27.

At ex eodem abusu illo gentium, quo victores jus vitæ, & necis sibi arrogare, adeoque captos jure hominum privare solent, etiam servitus ad posteros extensa fuit; idque apud Græcos, Romanos, Germanos, aliasque gentes ita observatum est, *l.* 4. §. 1. *ff. de stat. hom.*

Additio.

» Auctor statuit, jure naturæ filios non » sequi conditionem parentum: quia ea demum servitus naturali justitiæ convenit, » quæ ex pactione est, & ex delicto; quæ » utraque cessat in posteris servi. *Vid.* §. 1. » *n.* 1. Unde Auctor hunc effectum demum » juri gentium tribuit, quod in bello solenni ad effectus externos liberi quoque » servorum servi fiant, *d.* §. 1. *n.* 1.

» At diximus, verum non esse, jus hoc, » *quo posteri quoque servi fiunt*, esse ex jure gentium voluntario, & tribuere saltem » effectus externos in bello solenni: nam » nec datur jus gentium, nec bellum tale » solenne; adeoque frustra de ejus effectibus externis quæritur.

» Igitur juris naturalis est ut partus ancillæ sequatur ventrem. Unde Martianus » ait, jure gentium servos nostros esse, qui » ex ancillis nostris nascuntur. *L.* 5. §. 1. » *stat. hom.* Neque iniquum id esse, ex » ipsa lege divina probatur. *Lev.* 25. *v.* 44. » *seq. Exod.* 21. *v.* 4. Ratio naturalis hæc » videtur, quod liberi sint vera portio viscerum maternorum: *l.* 1. §. 1. *de ventr.* » *insp.* Et cùm liberi sint pars universitatis, » seu civitatis, pœnæ quoque universitatis » in hanc partem statui possunt. At male » hæc servitus extenditur ad jus vitæ, & » necis; uti alibi probavimus.

Qui ex matre serva] " Imperator in §. 4. » *Inst. de jure pers.* ait, *servos aut nasci, aut* » *fieri: nasci ex ancillis nostris*, &c.

Post servitutem] " Secus ergo si tempore » conceptionis libera fuerit quia superveniens » calamitas non nocet libertati semel quæsitæ: vel si tempore nativitatis libera fuerit, etsi serva conceperit; *pr.* & §. 1. » *Inst. de ingen.* Sed hæc constitutio est

meri

» meri juris civilis in favorem libertatis pro-» dita.

Jure gentium servos nostros fieri, dixit Martianus, qui ex ancillis nascuntur] " Lo-» quitur Martianus de jure gentium, quod » natura inter gentes constituit, non de fi-» cto aliquo jure gentium voluntario.

A d §. III.

1 Effecta] " Quæ jus gentium contra » jus naturæ servituti in bello solenni tri-» buit quoad effectus externos. *Vid.* §. 1. » *num.* 2.

Infinita sunt] " i. e. nullis finibus li-» mitata.

Ita ut in servum domino nihil non licere &c.] " Ita ut non tantum jus nobis » competat in eorum operas, res, & libe-» ros, sed & in eorum vitam.

Seneca] " 10. *controv.* 5. Conf. *Sen. l.* 1. » *de clem. c.* 18. *Flor.* 3. 20.

Quæ non impune illis imponatur] " Ex hy-» pothesi enim Auctoris jus gentium non » verum jus dat, sed saltem impunitatem; » quod alibi refutavimus: jus in servos ex » ipsa naturæ ratione deduximus.

Nulla actio, quæ non quovis modo impetretur, aut extorqueatur] " Omnis enim eo-» rum actio, omnisque utilitas, quæ ex illa » actione provenit, ad dominum pertinet, » cujus jure, & nomine agunt. *Vid. c.* » *præced.* §. 9.

Ut etiam sævitia dominorum in serviles » personas impunita sit] " Tacitus de Mo-» ribus Germanorum *c.* 25. ait: *verberare » servum, ac vinculis, & opere coercere, ra-» rum; occidere solent non disciplina, & se-» veritate, sed impetu, & ira, ut in inimi-» cum, nisi quod impune.* Immo non sal-» tem impunita est, sed & licita ex naturali » illa ratione, quod servus injuria reparatio-» ni juris nostri restiterit, & quod ope » ejus concives nostri occisi, & res nostræ » raptæ fuerint.

Nisi quatenus lex civilis sævitiæ modum, pœnamque ponit] " Jure Romano servi do-» minos nimie severos deserere, vel ad sta-» tuas confugere potuerunt. *Vid. supr. l.* 2. » *c.* 5. §. 29. *n.* 2. & *infr. cap.* 14. §. 6. *n.* 4. » Sed & apud Græcos ad libertatem procla-» mare licebat, *d. c.* 14. §. 6. *n.* 4. Conf. » *Sen. de clem.* 1. *c.* 18. 3. *Benef.* 22. At id » juris est positivi, quod perfectioni christia-» næ maxime convenit.

Apud omnes peræque gentes] " Atque » hoc ipsum jus a naturali ratione ortum » esse, tradit idem Gajus. *l.* 9. *ff. de just.* » *& jur.*

Fines huic potestati positos] " Nam ex » constitutione Antonini illi, qui sine causa » servos occidunt, non minus puniuntur, » quam illi, qui servum alienum. Sed & » major asperitas ejusdem Principis constitu-» tione coërcetur: *L.* 1. §. *f. his, qui sui,* » *vel al.* adeo ut si vel durius habiti, vel » injuria infami affecti sunt, liberentur a » potestate domini, *l.* 2. *ff. eod.* Et Hadria-» nus Umbriciam quandam matronam in » quinquennium relegavit, quod ex levissi-» mis causis ancillas atrocissime tractasset, » *d. l.* 2. *in f.*

Sed & res omnes, quæ captæ fuerant] 2 » Hæ enim victori cedunt jure prædæ, » non vi servitutis.

Nihil suum potest habere] " Et in *l.* 1. §. » 1. *ff. de his, qui sui, vel al. &c.* traditur, » *quod quicquid per servum acquiritur, do-» mino acquiratur.* Adde §. 2. *Inst. Eod.* » Omne enim jus personæ in potestate vi-» ctoris est. Vide Ropolanam juxta hæc » principia differentem apud *Thuan. l.* 13. » *p.* 254. *Tesm. b.*

A d §. IV.

Restringitur eorum sententia, qui dicunt, incorporalia belli jure non acquiri] Res in-corporales sunt, ad quarum substantiam cor-pus non pertinet, & vel personis insunt, vel rebus: quibus proinde captis simul ju-ra illa inhærentia capta censentur.

Nam verum est, non primo, ac per se acquiri, sed media persona, &c.] " Cui jura » illa inhærent.

Excipienda tamen sunt] " Servus ea re-» tinet, 1. quæ juris naturæ præceptivi sunt; » hinc tenetur educare liberos, abstinere » ab incestu, & a criminibus, &c. 2. ea, » quæ facti sunt; hinc ipse possessionem, ubi » de jure non quæritur, arripere, solutio-» nem accipere, &c. potest: 3. iura, quæ » domi habet; unde jus patriæ potestatis, » jura conjugii, dominium rerum, jus in » liberos, actiones, &c. retinet, quia facul-» tas revertendi non est in perpetuum sub-» lata. Sed & ex judicio suæ civitatis injuria » captus dicitur, indeque reversus omnia illa » jura continuat, ac si nunquam captus fuisset.

fuisset. *Vid. infr. c. 8. §. 4. c. 9. §. 6. seq.*

Quæ ex singulari personæ proprietate fluunt, ac proinde inalienabilia sunt, ut jus patrium] " Rationem, cur servus ea jura retineat, jam allegavi, quia scilicet in sua civitate injuria captus dicitur.

Si manere possint, manent penes personam] " Possunt autem manere non tantum in liberos domi relictos, & non captos, sed & in liberos simul captos, vel postea natos: nam etiam servi educare tenentor liberos, &c.

Si non, exstinguuntur] " Hinc possessio, & matrimonium, reverso servo redintegrari novo facto debuerunt apud Romanos, *l. 23. §. 1. ff. seq. poss. l. 14. §. 1. ff. Capt. & postl. Vid. infra. c. 9. §. 9.*

Ad §. V.

1 Juri *gentium, de quo agimus*] " Scilicet, quod in bello solenni gentes inter se introduxere; at quale non exstitere, diximus.

Non aliam ob causam introducta sunt] Immo commoda illa ex ipso jure naturæ sequuntur; adeoque frustra fingitur, a gentibus demum esse introducta.

Tot commodis deliniti] " Dum ex operis servorum, eorumque posterorum sibi acquirunt.

Libenter abstinerent a summo illo rigore] Equidem exinde sequitur, utile magis esse servare captos, quam eos interficere: at id non impedit, quo minus servati occidi possint. Rationem, cur capti occidi possint, ex jure naturali sequi, demonstravimus.

Et statim, & post moram] " *Vid.* supra c. 4. § 10.

Servorum appellatio ex eo fluxit] " Conf. *August. de Civ. Dei, l. 19. c. 15. l. 4. §. 2. ff. jus pers. l. 239. §. 1. V. S. Tesm. b.*

Ac per hoc servare] " Unde servi a servando dicti, *l. 4. ff. stat. hom. §. 4. Inst. Jur. pers.*

Ut libenter abstinerent] " Ut ultro spe illius commodi parcerent.

Neque enim quasi pactio est ut abstinere rogantur] " Adeoque ex hypothesi Auctoris hoc est jus gentium, quod non introductum est cum mutua obligatione. *Vid. supra c. 1. §. 8. n. 2.* Quam distinctionem alibi rejecimus. *Diss. proœm. IV. §. 521.*

Si jus hoc gentium species] " Scilicet voluntarium.

Sed modus persuadendi ab eo, quod est utilius] " Adeoque suis commodis consulit dominus si captum servat ad opus: at ad id non obligatur.

Eadem ex causa hoc jus in alios transcribitur] " Scilicet, ut commodis præfatis, aut spe pretii in casu alienationis deliniti capientes libenter a cæde abstinerent. 2

Perinde ut rerum dominium] " Hoc quoque a natura est: cum enim omne jus capti, & vita quoque ejus sit in mea potestate, jus hoc in alterum transferre, adeoque servum alienare possum. Atque ideo servus pecudis instar habetur, quæ in dominio nostro est, & de qua pro lubitu disponere possumus.

Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit] " Causa vera est, non quia gentibus id placuit, nedum ex allegata ratione; sed quia jure naturæ id, quod ex re mea nascitur, meum est. *Vid. supra l. 2. c. 5. §. 29.*

Si summo jure captores uterentur.] " i. e. captos interficerent.

Illi ipsi nascituri non erant] " Sensus videtur esse, quod nati ob beneficium a captoribus acceptum servi fiant, & alienari possint; si enim captores parentes natorum interfecissent, ipsi nascituri non fuissent. At non concludit hæc ratio: si enim nati jure naturæ in servitutem redigi non possunt, uti Auctor statuit, gentes suo consensu jus hoc eis auferre neo potuerunt, nec voluerunt, & adeo beneficium futurum non esset quod nascantur, ut magis ipsis consultum foret si non nascerentur. Vera igitur ratio est, quod sint vera portio ancillæ.

Nati ante calamitatem servi non fiant] " Quia tota ratio ibi cessat; non enim nati sunt ex re, quæ tum mea fuit: eodem modo uti fructus ante venditionem fundi percepti non acquiruntur emtori.

Nisi ipsi capiantur] " Tunc enim servi fiunt non jure ventris, seu matris, sed jore captivitatis.

Ideo autem natos maternæ esse conditionis, placuit] " Immo id a natura est, & non ex placito gentium.

Quia serviles concubitus nec lege] " Immo requisita juris naturalis etiam inter servos observari debuerunt. Ita enim requirebatur

» tur 1. consensus mutuus de perpetuo co-
» habitando : 2 ut maturi essent : 3. ut
» extra gradus prohibitos nuberent, &c.

Nec certa custodia erant constricti] " De-
» ductio in domum, per quam uxor consti-
» tuebatur in potestate mariti, est meri ju-
» ris civilis : jure naturæ sufficit, partes se-
» se conjungere ad perpetuam vitæ consue-
» tudinem ; atque hoc sufficit ad matrimo-
» nium.

Ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret] " Immo præsumtio illa æque certa
» est in contubernio servorum, ac in nuptiis
» liberarum personarum : certitudo enim illa
» utrobique oritur ex perpetua illa vitæ con-
» suetudine, quam jungentes sibi invicem
» promittunt.

Atque ita capiendum Ulpiani illud] " Immo
» Ulpiani dictum in *l.* 24. *ff. stat. hom.* huc
» plane non pertinet. Non enim loquitur
» de servis, sed de spuriis, qui ex ratione na-
» turali sequuntur matrem, non patrem,
» quia de eo non constat, utpote cum mater
» promiscue corporis quæstum fecerit. De
» tali autem spurio ibi agi, patet ex *l.* 23.
» *ff. Eod.*

Id est, lex consuetudinis naturalis ab aliqua ducta ratione naturali] " Quam gen-
» tes ex hypothesi Auctoris in eo posue-
» runt, quod partus nasciturus non fuisset
» si capiens patrem captum necasset. Quod
» supra examinavimus.

Abusione quadam interdum sumi, alibi quoque demonstravimus] " Immo J^cti nun-
» quam eo sensu vocem legis naturalis ad-
» hibent. Conf. *supra l.* 2. *c.* 19. §. 1. *n.* 1.
» omnium minime in *d. l.* 24, ubi de vera
» naturæ lege agitur, & ubi ratio natura-
» lis adest.

3 *Exemplo bellorum civilium intelligi potest*]
» A bello civili argumentum juris nunquam
» peti potest, quia quicquid ibi fit, injuria
» fit ; ergo tali bello capti injuria occidun-
» tur, & injuria servi fiunt.

Quia in servitutem redigi non poterant]
» Eadem ratione, qua in servitutem redigi
» non poterant, etiam non potuerunt in-
» terfici, quia scilicet id saltem ex necessi-
» tate, & deficiente judice licitum fit. At
» judex non deficit in bello civili, & si qui-
» dam cives eum negligunt, injuria negli-
» gunt, & non bello, sed imperio coërceri
» debent. Conf. 2. *paralip. c.* 28. *per tot.*

4 *Populine, an singulorum fiant*] " Auctor
» distinguit, an in actu bellico, & in mini-
» sterio publico capti sint, an in actu priva-
» to extra ministerium publicum. Illo casu,
» ait, jure gentium voluntario captos ac-
» quiri populo, hoc casu singulis capienti-
» bus : Duces vero varie prædam distribue-
» re solere. *Vid. l.* 3. *c.* 6. §. 15 *& seq.*

Jus gentium æquavit] " Immo ipsa na-
» tura : quia victor acquirit in captum omne
» jus, quod in hominem competere potest,
» adeoque pro lubitu de jure illius hominis,
» uti de alia qualibet re, disponere potest.

AD §. VI.

QUÆRIT Auctor, *an captus, & servus factus fugere possit ?* Jure naturæ id negat, quia ibi supponitur ex justa causa servus factus : at jure gentium, ubi de justitia causæ non quæritur, sed ubi sufficit bellum solenne esse, id affirmat. Alii dicunt, posse ad suos, non ad alios fugere. *Covarruv.* 1. *var. c.* 2. *n.* 10.

Nos simpliciter dicimus, spectato jure naturæ eum fugere posse, quia suæ reipublicæ judicio per injuriam captus est : cum enim quæque pars se jure bellum gerere, hostem vero injuria resistere, ac vim exercere, asserat, quælibet quoque pars suos injuria ab hoste captos statuit, adeoque jure servos non esse, eoque fugere, & ad suos redire posse, etsi hostes contrarium asserant. Cum ergo nec captus ipse, nec alius ejus rei judex sit, captus, qui judicium suæ civitatis sequitur, potest fugere, & si ad *suos* revertitur, vel ad *amicos*, censetur liber ; in hostium autem civitate habetur pro jure capto, & servo : unde punitur si recipitur.

Apud *Medios* nondum est suæ potestatis, quia gentes non asserunt injuria captum, sed res manet in statu, quo fuit cum intraret in civitatem mediorum ; hi enim utriusque factum pro jure habent. *Vid. infra c.* 17. §. 3. Atque alias & postliminium fugientis injustum esset si fuga injusta : idque verum non tantum est de fugiente durante bello, sed & de fugiente in pace. Cum quo belle convenit jurisprudentia Romana, *l.* 26. *capt & postl. l.* 19. *pr. Eod. Vid. P. Bell. p.* 8. *tit.* 8. *n.* 17.

Insto, servum ex eadem ratione vi quoque se eripere potestati domini posse. Resp. jam hostem ageret, quod non potest, quia in alterius potestate est ut domini, a quo ideo

ideo servatus est, cum alias occidi posset. Si igitur statueretur, captum domino vi resistere posse, sequeretur, etiam occidere dominum posse servum, eoque ab isto periculo se servare. Aliud autem est in fuga, contra quam sufficit custodia.

Additio.

» Quæstionem hanc late tractavit B. Pa- » rens *in disp. de fuga c.* 1. *n.* 27. *usque ad* » *n.* 38. Verba hæc sunt:

Occurrit adhuc alia militum classis, captivorum scilicet: de his quæritur, an licite fugiant? Grotius lib. 3. c. 7. §. 6, *respondet affirmando; alio loco,* L. 3. c. 14. §. 7, *negando: priori loco, uti videtur, de jure gentium; posteriori de jure naturæ. Mihi distinguendum videtur esse inter captivos, qui se jam dederunt hosti, & qui adhuc vi tenentur. Illis aufugere nec de jure gentium, nec de jure naturæ licet.* Vid. diss. de Postliminio Sect. 2. §. 15. *Nam qui se dederunt, licet ab initio vi capiantur, teneanturque, nunc ex propria dispositione transeunt in potestatem hostium; prout vero de jure suo quisque disponit, ita jus est, juxta* Pos. VI. ad jus naturæ. *Igitur dum proprio facto cesserunt hosti, huic jus semel quæsitum contrario facto auferre nequeunt. Interim tamen a suo principe, vel priori domino recipi possunt: is enim neque capturam, neque deditionem adprobavit, nec concedet unquam, per deditionem de suo, Principis, vel civitatis jure privatum disponere potuisse, (hoc scil. Principi integrum manere debet) licet de proprio jure se dedenti disponere licuerit. Hi captivi, qui adhuc vi tenentur, licite fugiunt de jure gentium. Grot.* L. 3. c. 7. §. 6. *(de jure naturæ illud videtur negare sup. all. l.) Nam quamvis negari non possit, captivos esse in hostium potestatem per capturam redactos, & hinc iniquitatis præ se ferre speciem, non lytro aliquo, sed fuga se ab illa liberare; hoc tamen etiam certum, quemlibet captivum eousque tantum esse hostium, donec fugiendi facultas incipiat, & hic integram fugam judicet: vi enim, qua tenebatur, cessante, si fidem non dedit se remansurum, lubens sequi castra, & præsidia hostium, non tenetur. Interim tamen dum adhuc potest retrahi, justitia fugæ in suspenso est, & si retrahatur, hosti pœnas dabit, qui de injuria sibi illata conqueritur; si autem fuga cessit feliciter, & reversus est captivus* ad suos, *tunc de jure Romano, & gentium, postliminio redit*, l. 19. §. 3. ff. de capt. & postl. *Hodie cum ob cessantem servitutem jure postliminii opus non sit, in potestatem sui Principis, vel suæ civitatis recidit, sequiturque illius judicium, quod factum fugientis approbat, laudatque. Quando etiam* ad amicos, *vel* socios *pervenit, quia hi idem nobiscum sequuntur judicium, itidem liber est*, d. l. 19. & 7. d. t. *Si autem nondum ad suos, vel amicos reversus est, sed apud* medios *commoratur, manet adhuc in potestate hostium, quibus, si petant, a mediis restituendus est. Medii enim factum hostis pro jure habent; & quod pro jure habetur a gentibus, qua mediæ sunt, id quoque juris gentium est. Sui vero, vel socii injuria detineri civem ab hoste, existimant per* d. l. 19. pr. seq. *Convenit igitur hoc in casu Jus Romanum perfecte cum jure gentium. Illi vero captivi, qui quidem hosti se non dediderunt, fidem tamen fecerunt, se non nisi lytro prius soluto decessuros, & hujus promissionis intuitu dimittuntur*, die auf parole losgelassen, *fugere amplius licite non possunt; uti hoc casu inter nos obtinet*: vid. Ch. B. K. R. art. 70. in not. *licet vincti promiserint se mansuros, ut scilicet mitiorem per id custodiam obtineant. Fides enim, quam vinctus dedit, valet, & per eam obligatur. Quoniam, nimirum, hæc vis non impedit consensum, & in bello licita est. Si tamen nihilominus vincti detineantur, cum ne vincirentur promiserint, neque sua promissione obligantur, sed data occasione licite fugiunt. Grot.* l. 3. c. 23. §. 8.

Incidit hic quæstio: An captus victori resistere, & vi sibi viam fugæ aperire possit? LL. Romanis hoc permissum reperitur in l. 26. ff. de capt. & postl. *verb.* Nihil interest quomodo captivus reversus; an vi, vel fallacia potestatem hostium evaserit. *Grotius vero dum omnem domino resistendi facultatem servis denegat, etiam huic videtur simpliciter contrarius esse; eumque fefellit ratio, quoniam olim bello capti servi fiebant.* L. 3. c. 7. §. 7.

Hoc tamen more inter Christianos antiquato, cum hodie captivi non sint servi, sed maneant liberi, licet in potestatem capientium venerint, & lytro, vel ex pacto redimantur, hodiernis potius quod Romanis captivis (qui tamen servi fiebant) licitum fuit, licebit: ita quidem, ut quoties via fugæ ipsis pateat, & hi integram fugam judicent, dum nimirum per hoc desinant in hostium esse

potestate, impedienti fugam hosti resistere, ac vi captivitat. se eripere possint; quod tamen ex eventu adparebit.

» Ab hoc jure fugiendi B. Parens excepit *Deditos*: nam per deditionem omnium » judicio jus hosti quæsitum est, cum jure » gentium fides host. data, & pacta cum eo » inita servanda sint. Et licet dicat injuria » hostis se compulsum ad deditionem, eo » tamen non tollitur obligatio fidei datæ: » quod & jure Romano constitutum in *l. 1.* » *ff. capt. & postl.* Quæ plenius excussit B. » Parens *in disp. de Postliminio in pace Sect.* » *2. §. 13. 14. 15. & 16.*

» Nostram sententiam de jure fugiendi, » & de jure in deditos, alibi explicavimus. » *Vid Dissert. proœm. XII.*

I *Qui bello injusto*] " Bellum, quod in- » ter duas summas potestates geritur, nun- » quam injustum dici potest initio partium » bellum gerentium, ante ultimam victo- » riam; quia judicem non habent, & uter- » que justitiam causæ suæ allegat: sed res » eventu demum deciditur. Hinc idem est, » sive quis bello justo, sive injusto capiatur: » utroque enim casu fugere potest captus; » & ex eventu demum constabit, an jure fu- » gerit, an injuria.

Aut ex captis nati] " Hi enim eodem » jure utuntur, quo capti, ex quibus nati » sunt.

Fas non esse fugere, nisi ad suos] " Quo- » rum judicio injuria capti sunt.

In eo eos falli, non dubito] " Immo con- » cedi id certo modo potest: nam ad alios, » qui non socii, sed medii sunt, fugientes » libertatem non recipiunt, quia illi utriuf- » que factum pro jure habent; adeoque » res in eo statu manet, quo fuit cum ad » fines mediorum accederet.

Bello manente] " Immo etiam pace facta, » uti mox videbimus.

Libertatem consequuntur ex postliminii jure] " Quia nunquam servi fuisse, injuria » quippe capti, ex judicio suæ civitatis vi- » dentur: de quo jure *infra c. 9.* agetur.

Si ad alios] " Cum enim judicium suæ » civitatis apud medios non valeat, & hi » jus rei in præsenti statu spectent, servus » fugitivus domino vindicanti resti tui debet. » Secus si ad amicos, & socios suæ civita- » tis revertitur: de quo *d. c. 9.*

Aut etiam pace facta ad suos] " Immo » verum non est, fugientem servum a sua » civitate vindicanti domino restitui debere. » Etsi enim pace bellum compositum sit, » id tamen non impedit, quo minus utra- » que pars contendat actus medii temporis » injuria esse gestos; quod judicium cum » effectu valet, si captus ad suam civita- » tem revertitur: nisi pace dictum sit, post- » liminio locum non fore; de quo plenius » *infra c. 9.*

Non ideo sequitur, animo quoque injici religionis vinculum] " Sensus est, quod fu- » gientes non peccent fugiendo, etsi civitas, » ad quam confugiunt, eos reddere debeat.

Cum multa sint jura, quæ tantum exte- rius judicium spectant] " Ubi actus legibus » sive civilibus, si gentium improbatur, » quin & punitur, & tamen salva pietate » fieri, ac admitti potest.

Qualia sunt hæc belli jura] " Quæ ex » consensu gentium demum vim habent, & » specialem legem continent, quod servi » fugientes ad alios, vel etiam pace facta » ad suos, domino vindicanti restitui de- » beant.

Nec est quod objiciat aliquis] " Sensus » objectionis hic est, quod videatur servum » fugere ideo non posse, quia in potestate » domini, i. e. in ejus dominio est, cui se » subtrahere absque injuria nequit. Auctor » respondet, dominium hoc non a natura, » sed ex lege demum gentium ortum esse; » indeque non verum jus dominii compete- » re, sed saltem dominium externum, cu- » jus effectus sit ut cogi servus possit, non » ut religio animo ejus injiciatur. Verior » responsio est, quod captus sequatur judi- » cium suæ civitatis, adeoque se injuria ca- » ptum dicat. Hoc judicium quidem effe- » ctum non habet quamdiu est in potesta- » te hostis, ubi valet judicium civitatis ho- » stilis; sed quando ad suos, vel amicos re- » vertitur, prævalet judicium suæ civitatis, » quæ eum injuria captum, adeoque nun- » quam servum factum esse, judicat

Posse & dominium dari, quod tantum in judicio humano, & quidem coactivo, valet] " Ex hujusmodi autem dominio na- » tura non sequi religionem, seu obligatio- » nem in animo. At dictum jam est, 1. in » quolibet bello dominium in captos acquiri » non ex ficto aliquo jure gentium, sed » ex ipsa ratione naturali. Unde 2. con- » cludendum potius esset, captum dominio » huic naturali se subtrahere non posse. At » 3. diximus quoque, dominium illud jure » naturæ

» naturæ saltem vim habere ex judicio civitatis hostilis, non vero juxta judicium » civitatis, ex qua captus est, & quod servus quoque sequitur: tali igitur domino » inest conditio, nisi servus postliminio reversus fuerit. Unde 4. necessario sequitur, fugam servi ex judicio hostilis civitatis semper injustam, ex judicio suæ civitatis autem semper justam esse: at cum » effectu semper valet judicium ejus civitatis, ubi is, qui captus est, invenitur.

2 *Quod & in aliis juris generibus*] " Ubi » scilicet jura civilia aliquem tanquam dominum tuentur, qui jure naturæ dominus » non est. Adeoque ubi non injicitur religionis vinculum ei, ad quem verum dominium pertinet.

2 *Jus testamenta nulla dicendi ob deliquium solennitatis*] " Auctor exemplis probat, jure » civili dominium aliquando constitui saltem quoad effectus externos; ita tamen » ut ei, cui dominium verum aufertur, » nullum religionis vinculum injiciatur. Huc » refert casum, ubi testator hæredem scripsit » non adhibitis solennibus: hoc enim casu » jure civili hæredibus ab intestato hæreditatem tribui, ait; at id non impedire, quo » minus hæres scriptus salva pietate hæreditatem adire, eamque retinere possit. » Unde concludit, dominium hæredum ab » intestato saltem in judicio humano valere, » non vero ideo quoque injici religionis vinculum hæredi scripto, cui naturali jure » dominium deberi, statuit. At hoc exemplum plane huc non pertinet: nam cum » testamenta sint a lege civili, verum non » est, dominium *a natura* competere ei, » cui defunctus id testamento tribuere voluit; *Jure civili* autem non tribuitur dominium, nisi adhibitis certis solennibus, » quibus deficientibus dominium non transfertur. In hoc igitur casu hæres scriptus » nec jure naturali, nec jure civili pro domino haberi potest.

Quod tali testamento relictum est, salva pietate retineri posse] " Is cui in imperfecto testamento aliquid relictum est, jus » a natura non habet, quia dispositio defuncti post mortem nullum effectum habet; nec jure civili, quia deficiunt requisita juris civilis: adeoque salva pietate » nihil ex tali dispositione capere potest, » sed cum omne jus ad hæredes ab intestato » pertineat, id eis necessario tribuere tenetur.

Saltem quamdiu ei non contradicitur] » Scilicet, ab hæredibus ab intestato; modo sciant testamentum imperfectum esse, » & acquiescant: tunc enim non ex testamento, sed ex voluntate hæredum ab intestato, eorumque beneficio, hæreditatem » acquirunt. Atque ex his facile deciditur » celebris illa quæstio, an ex testamento » imperfecto naturalis obligatio oriatur, ita » ut hæres in conscientia obligetur ad præstanda legata tali testamento relicta? Quod » negavimus in *Jure nostro controverso civili* » *pag.* 2.

Nec longe abit] " Aliud exemplum hic » ponit, ubi quis dominus constituitur in » judicio humano, nec tamen alter, qui » natura rei dominus est, injuria rem detinet si non interpellatur.

Dominium ejus, qui secundum leges civiles mala fide præscripsit] " Verum est, » quod sola lex civilis hoc dominium tueatur: at cum id ob utilitatem publicam » lege introductum sit, omnino, & naturali quoque ratione dominium tribuit præscribenti, quia jure naturæ quoque per » dispositionem superioris jus alii acquiri, » & nobis auferri potest. Atque ex hac ratione improbat B. Parens dispositionem » juris Canonici, qood peccatum esse, ait, » rem alienam solo longi temporis lapsu acquirere: in *disput. de finibus bonæ fidei* » *&c. prima, Sect* 1. §. 6. *usque ad finem.* » Ita enim differit.

O p e r æ *pretium videtur, ad examen revocare eam quæstionem, an constitutio juris civilis, quæ in usucapionibus bonam fidem ab initio duntaxat requirit, quicquam contineat, quod rationi, aut naturali æquitati adversum sit, quin, an deterior saltem sit constitutione canonica? Quod utrumque omnino negamus. Etsi enim jure naturali sancitum non sit, ut lapsu temporis (quod saltem intra memoriam hominis fit) dominus rem suam amittat, & alius alienam acquirat, tamen, cum in pœnam negligentiæ, tum ob utilitatem publicam, lege id fieri posse consentiunt ipsa jura canonica, quibus usucapiones, & præscriptiones æque, ac jure civili probantur, certumque est, potestati civili id jus puniendi, prospiciendique publicis civium usibus natura competere. Nam cum & res adiaphora lege prohiberi sub pœna possint*, v. g. ne quis rogum ascia poliat, *vel* mulier genas radat, *&c. nedum res, quæ jam ante prohibitionem officio frugi patrisfamilias adversantur. Bene Castrensis in* d. l. 4. §. si viam in

in f. ff. de Usucap. *inquit:* Creditor multatur ab ipso statuto propter negligentiam hac pœna, & sic debet cedere lucro debitoris, l. 74. de solut.; constat enim, quod statutum potuit afficere sibi subjectum, & inferre ei hanc pœnam. *Præsertim cum non leve illud momentum sit, quod usucapio ad tranquillitatem reipubl. & civium affert; sed omnium prope maximum, ne scil. lites sint immortales, sed dominia tandem secura, & commercia in tuto. Sublata enim usucapione, & præscriptione, nihil tali civitate turbulentius, nihil civium concordiæ, amicitiæque infestius, & nulla rei vel acquisitio, vel possessio, ulli hominum tuta, ac quieta esse potest.*

Quemadmodum igitur usucapiones legibus introductæ cum natura justa, ac æquæ, tum in civitate tantopere proficuæ, & prope necessariæ sunt, ita potuisset lex salva justitia naturali absolute eas constituere, non attenta bona fide possessoris, ob prædictas rationes. Licuit enim utique magistratui summo talem legem inter cives suos sancire, ut singuli intra triennium v. g. curam habeant rerum suarum, in easque inquirant sub pœna, ni fecerint, amittendi indistincte dominii, omnisque juris in eam rem. Nam & naturaliter Princeps privatis jus suum ex duabus causis auferre potest, in pœnam delicti, & ob necessitates reipublicæ; quarum cum alterutra sufficiat, hic utraque concurrit, scil. pœna negligentiæ, & utilitas publica, quæ ex dominiorum securitate, civium quiete, & litium amputatione pullulat.

Atque hujusmodi aliæ leges plurimæ, ac nullo jure improbatæ sunt. Ita lex constituta est, ut si quis rem suam privata auctoritate repetat, dominium perdat, l. 13. ff. quod metus caus. §. 1. vers. sed ne Inst. de vi bon. rapt. l. si quis in tantum 7. C. unde vi l. 2. C. de priv. carc. *quæ lex vero, & justo domino, qui rem suam privatim repetit, in pœnam usurpatæ auctoritatis privatæ dominium aufert; nec ullibi distinguitur, an possessor sciverit, rem ejus, qui repetit, esse, an ignoraverit. Ita cum quis rem ex turpi utrinque causa accepit, danti in pœnam turpitudinis aufertur actio, & condictio: (quæ jure gentium competebat* per l. 25. in fin. ff. de act. rer. amot. l. 32. in f. ff. de rebus cred. l. 1. §. fin. ff. de Cond. sine caus.) *etsi possessor sciens ex turpi causa acceperit*, l. 3. l. 4. §. 1. l. pen. ff. de Cond. ob turp. caus.

Præter quoque edixit, ut si quis domum suam ludo præberet, & ex ea re injurias, damna, furta, &c. passus esset, actione, quæ eo nomine ipsi jure competeret, privatus esset in pœnam præbitæ in ludum domus, etsi illi, in quos actio daretur, dolo, & mala fide fecerint, & graviter deliquerint, l. 1. §. 1. §. 2. §. 3. ff. de aleat.

Quin in criminibus etiam gravissimis, uti adulteriis, quinquennii, in aliis saltem vicennii, præscriptio accusationem tollit: uti & doli actio biennio, injuriarum, anno excluditur. Quin ergo præscriptio, quæ enormissimorum facinorum reis ob utilitatem publicam prodest, minus prodesse posset possessori saltem scienti rem alienam esse. Conf. Sect. 2. §. 20.

Quin igitur pari jure fas esset punire negligentiam civium, qui legem certum tempus inquirendis rebus suis præscribentem aspernantur, & cum litis desit prope notitia, litem magno reip. malo inchoant. Immo cum in criminibus etiam gravissimis, uti modo dictum, quinquennii, vel saltem vicennii præscriptio accusationem aboleat, qui minus lex permittere posset, ut præscriptio prodesset scienti rem alienam, quam ut atrocissimorum facinorum reis.

Quod si itaque salva æquitate naturali legi licitum fuit usucapionem ita abtque ulla bona fide introducere ex memoratis causis, omni equidem labe, & scrupulo carebit lex illa XII. Tabb. quæ usucapionem non aliter admisit, quam si totum illud negotium, ex quo possessor rem sibi comparavit, bona fide gestum fuerit, adeoque quicquid in facto hominis consistit, bona fide non caruerit; cujus juris æquitas multo luculentius apparebit, ubi ratio, seu principium, quod sequitur lex civilis, recte intellectum fuerit. Ergo quale id sit videamus.

Scilicet, bona, & mala fides non sunt nisi in hominum actionibus, & negotiis, & tantum quæritur, an quod homines egerunt, bona, vel mala fide egerint: uti de dolo, cujus species est mala fides, nunquam quæritur extra hominum actiones, nec quicquam dolosum dici potest, quam factum hominis.

Accurata itaque quam maxime est sanctio juris civilis, quod semper, & in omnibus, quæ facto possessoris fiunt, bonam fidem requirit, nec unquam possessori nihil jus ex facto ipsius tribuit, nisi tum, cum agit, bonam fidem habuerit. Quod constat: nam possessor etsi bona fide, & justo titulo rem acceperit, non tamen medio tempore fructus percipi-

percipiendo suos facit, si tum sciat alienos esse; cum fructus non nisi ex suo facto, scil. perceptione, acquirat, l. 48. §. 1. ff. de A. R. D.

Idem bonæ fidei possessor actionem ex edicto de damno infecto contra vicinum movere nequit, si tum aedes, quas possidet, alienas esse rescivit, l. 13. §. 9. de damn. inf. *Eademque ratione nec Publiciana agere poterit, amissa medio tempore possessione, nisi tum, cum agit, & repetit, bonæ fidei possessor sit*, l. 15. §. 2. ff. de usucap. juncta l. 7. §. ult. ff. de publ. in rem act.

Hæc itaque omnia cum facto possessoris procedant, tempore quoque medio, quo fiunt, requirunt bonam fidem. At in usucapione solum initium, scil. negotium, quo possessor a non domino capit, facto ipsius fit, adeoque bona fide fieri debuit; eo vero rite gesto, & re bona fide, & justo titulo accepta, dominium post certum tempus, quo continuari debet possessio, sine novo hominis facto, atque negotio, sola potestate legis, & vi juris adjicitur. Atque ita in ea saltem parte usucapionis, quæ non facto hominis, sed potestate juris perficitur, lex non requirit bonam fidem.

Hanc vero hujus juris, ac differentiæ rationem esse, ut quod capio, *i. e. usucapio, juris sit*, perceptio *facti, perspicue, & exercte exprimitur in* l. 48. §. 1. ff. de A. R. D. *cujus verba sunt:* Si eo tempore, quo mihi res traditur, putem vendentis esse, deinde cognovero alienam esse, quia perseverat per longum tempus capio, an fructus meos faciam? Pomponius, verendum, ne non sit bonæ fidei possessor, quamvis capiat (*i. e. usucapiat*); hoc enim ad jus, id est capionem, illud ad factum pertinere, &c. *Ex quo loco patet, bonam fidem in perceptione fructuum semper, in usucapione vero ab initio requiri; utrumque enim in facto hominis consistit: at reliquo tempore usucapionis, quo sola lex operatur, eam non requiri. Quæ equidem ratio satis est constans, accurata, & sana.*

Præterea si causam, ac finem usucapionis respicimus, scil. ut lites tandem sopiantur, civesque quieti sint, longe convenientior est dispositio civilis, quam canonica. Per illam enim id agitur, ut lapso tempore, quod inquirendis rebus suis permissum est dominis, & probata a possessore saltem justa causa, & bona fide negotii, quod gessit, omnis alia lis, & quæstio conticescat. At dispositio canonum omnem fere fructum ad utilitatem publicam usucapionum evertit: cum enim usucapio introducta sit, ut tandem evitentur difficiles illæ dominorum disputationes, ac probationes, in harum locum per canones substituuntur non minus difficiles disputationes, & probationes de totius medii temporis, & plurimorum annorum non interrupta bona fide: qua re non minus prolixus litium ordo iterum panditur. Quin per hos canones & resuscitantur magis disceptationes de dominio, & quod unicum fere tutum, certumque remedium fuerat probandi dominii, destruitur. Nam usucapio cum suo initio, seu qualitate negotii, quo possessor rem acceperat, haud difficulter, & hoc modo dominium tuto, certoque probari potuit; at quantopere ille probandi per usucapionem dominii modus enervatus sit, ex quo invadere, & oppugnare eam usucapionem licuit, excitata lite de totius medii temporis bona fide, cuique obvium est. Quid enim difficilius est, quam tot annorum continuam, & haud interruptam bonam fidem, nec ipsius possessoris tantum, sed & antecessorum, quorum ille tempora continuat, docere, cum tamen is, qui intentionem suam in usucapione fundat, eam cum omni sua qualitate, & requisitis, probare debeat: arg. l. 10. pr. ff. si serv. vind. l. 2. ff. de Prob. &c. *quicquid nonnulli scriniorum compilatores temere dissentiant, vel transcribant. Quid vero certi, quæ probatio esse potest in usucapione, in quam ingenti difficultatum, dubiorumque mole incursari, quaque tam facile eludi potest?*

Unde nec evitavit hoc jus Canonum censuram JCtorum. Joh. Pet. de Ferrara JCtus Italus in pract. Pap. form Respons. rei conv. vers. præscriptionis n. 28. *defendens sententiam juris civilis addit:* Nec obstat, quod periculum animæ vertatur: quia ista ratio, salva reverentia, est multum fatua; *& deinde longe graviora in hos Canones subjicit. Item Wesenbec. ad Schneidew.* tit. de Usucap in pr. n. 20. lit I. *de hac constitutione canonum ita loquitur*: Nec ratio, nec decisio illius textus valet. Nam quid huc pertinet dictum Apostoli: Quicquid non fit ex fide, illud peccatum est? scil. æque illud intellexerunt, ut hæc jura præscriptionum, & diutius in hac luce Evangelii patiemur justitiæ talibus tricis imponi. *Denique Cujacius JCtorum, & Galliæ suæ lumen ad* c. 5. in f. X. de præscript. *de eadem ita sentit:*

Hunc

Hunc locum serva interim, ut probes, quam cynici, & fusci olim fuerint, quæve imperitia, & incuria curiæ Romanæ.

Quicquid sit, hodie jus hoc canonicum certo receptum esse constat: neque ideo hac disputamus, ut in dubium illud vocemus, sed ut appareat, cum juris civilis dispositionem omni labe carere, optimaque ratione niti, quin in republ. præferendam esse alteri; tum intolerabilem esse abusum, quo multi non perspecta vera juris ratione, prætextu cerebrina, generalis, parumque solida, quin ficta æquitatis, conscientiæ laqueos nectunt, & cum sibi, tum aliorum imperitorum animis tam facile injiciunt.

» Equidem Beatus Lynkerus, vir omni elo» gio major, hanc sententiam B. Parentis » suppresso nomine impugnavit, & male » reprehendi jus canonicum, ac rationem, » quod hic periculum animæ versetur mul» tum, immerito fatuum a Johanne Petro » de Ferrar. appellari, existimavit: Adden» do, modestius ratiocinari Ungepanerum *ad* » *tit. X. de præscript. n.* 7, statuentem, nec » rationem Pontificis, nec decisionem *in c.* » *f. X. de præscript.* ratione carere, sed de» sumtam esse ex Pauli epistola *ad Rom.* » 14. *v. ult.*; Paulum autem non loqui ibi » de fide salvifica, seu theologica, & justi» fica, sed de bona fide politica, & quæ » efficit ut omne id, quod fit contra ani» mi nostri conscientiam, peccatum sit. *Can.* » 44. *c.* 33. *q.* 3. *de pœnit. dist.* 3. Atque » hanc explicationem esse ex Chrysostomo, » Theophilacto, aliisque Patribus, & Theo» logis, eoque frustra, ac sufficienti absque » ratione rationem juris Canonici impugnari. » His Respondet B. Parens *in disput. de fini-* » *bus bonæ fidei &c. secunda, dubio II.* §. » 18. *usque ad* §. 27. his verbis:

JURIS *Canonici dispositio nec superiori* Disp. *nec a Dd. vulgo reprehenditur; sed hæc ejus ratio, & illatio*, Quicquid non fit ex fide peccatum est, Rom. 14. v. fin. Ergo in præscriptione, omni tempore requiritur bona fides, c. f. X. de Præscr. *negatur: neque a Ferrariense tantum, sed a Wesenbecio, & Cujacio, præclarissimis JCtis superiori Disp. itidem in hanc rem allegatis, exploditur. Cum igitur JCti Pontificii ex Gallia, & Italia, dissimulare suum de ea Pontificis ratione noluerint judicium, parum proficiet modestia Professoris Tubingensis.*

Cum vero in ipso dubii textu concedatur, plerosque locum Apostoli de fide salvifica intelligere, contrarium sine fundamento asseritur propter pauciorum opinionem. Neque jam de opinionibus, sed de veritate disputatur; neque hæc auctoritatibus, sed rationibus evincitur. Iis igitur missis, sententiam dicti Apostolici, & quid inde inferatur, videamus.

Convenientissima igitur textui videtur receptior illa sententia, quæ eum interpretatur de fide in Christum. Hæc enim illa fides est, quam ubique inculcant Apostoli, & sine qua omnis hominum actio, etiam virtuosissima, peccatum est: eoque sensu dicitur, gentilium virtutes maximas fuisse splendida peccata, propter cohærentem actionibus nostris labem illam hæreditariam, quæ cum animum inficiat, omnes quoque inde procedentes actiones infectas esse necesse est. Nec adeo potest ullum hominis peccatoris factum, quantumcunque gloriosum, ob fontis inquinationem ab omni labe immune videri, nisi fides in sponsorem, qui pro labe ista satisfecit, eam abstergat, & deleat, & quod ob dictam saltem animæ maculam perfectæ justitiæ deest, sua satisfactione suppleat. Qui verborum horum sensus, quo nihil planius videtur, nihil ad bonam fidem usucapionis pertinet.

Sed nec magis ex altera illa interpretatione, quæ in hoc Dubio II. assumitur, etsi admittatur, constitutio Juris Canonici inferri potest. Ex hac enim hypothesi dicti hujus, Quicquid non fit ex fide, peccatum est, *sententia erit*: Quicquid contra conscientiam fit, peccatum est. *Atqui concessum, & in confesso est, Juris civilis quoque dispositionem vitio carere, & æquam, ac justam esse. An vero contra conscientiam agit qui jus, quod vitio caret, & æquum, ac justum est, sequitur? Leges a summa potestate latæ ubi jubendo obligant, ita permittendo tranquillam, tutamque reddunt conscientiam, si nihil adversum jus naturæ sanciunt: quemadmodum juri naturali nullatenus adversari, constat, si magistratus publicæ utilitatis, & tranquillitatis caussa certum tempus statuat, velitque, ut cives intra præfixi temporis spatia in res suas inquirant, vel si hanc saluberrimam legem negligant, postea non audiantur, sed dominio rerum neglectarum cadant.*

Quanto minus igitur inferri inde potest, hanc consuetudinem, vel constitutionem juris

juris civilis, absque mortali peccato observari non posse, *uti infertur* in d. c. fin. X. de Præscript. *An jus a summa in terris potestate constitutum, quod æquum esse, & omni vitio carere conceditur, quod negligentiam, quin contumaciam eorum, qui legibus certum terminum ad inquirendum rem suam injungentibus non obediunt, damno rei suæ punit, quod tranquillitati, & securitati publicæ prospicit, litesque amputat; an, inquam, hoc jus peccatum mortale observatoribus suis impingit ex allegato dicto Apostoli?*

Quot vero hac ratione, & quanta peccata mortalia ita permissa erunt per ipsos Canones, qui partem sententia gravatam solo 5. (*postea* 10.) *dierum lapsu a jure appellandi excludunt, eoque ipso totius causæ damno, etsi eam justissimam habeat, mulctant;* c. 27. caus. 2. quæst. 6. c. 32. in fin. X. de Elect. c. 15. X. de sent. & re jud. *idemque faciunt si quis saltem Apostolos intra* 5. (*deinde* 30.) *dies non petierit,* c. 24. d. qu. 6. c. 6. de appellat. in 6. Clem. 2. eod. *vel terminum probationis labi passus sit,* c. pen. X. de Testib. & attest. *vel Emphyteuta biennio canonem non solverit,* c. 4. X. de locat. & cond. *&c. In quibus omnibus, aliisque casibus, ob solum neglectum termini præfixi, etsi satis angusti, pars suo jure excidit, idque lucro partis alterius cedit; nullo discrimine bonæ, vel malæ fidei, & adeo promiscue, ut nihil pœnam hanc impediat, quam justa restitutionis in integrum causa: quæ vero eadem æque contra lapsum præscriptionis datur, v. g. ex causa justæ absentiæ, vel clausula generali* L. 1. ff. ex quibus caus. maj. *Quanto vero graviora sunt ista, quam jus illud, quo per usucapionem ei, qui bona fide, & justo titulo accepit, contra eum, qui tanti temporis moram in requirendis rebus suis commisit acquiritur? Atque adeo multo magis hæc essent mortalia peccata.*

Quod si hæc dispositio juris civilis pugnet cum dicto Apostoli, & ideo mortale peccatum inferat, cur usque ad Innocentii III. tempora jus hoc permiserunt tot christianissimi Imperatores, Constantini, Theodosii, Justiniani, &c. tot doctissimi Pontifices, tot eminentissimi Ecclesiæ purissimæ Patres, nec ab ævo saltem Constantini M. orbem christianum a mortali hoc peccato, nisi post novem integra demum secula, liberarunt? Taceo doctissimos, & religiosissimos JCtos christianos, quorum opera in componendo juris civilis corpore usus est Justinianus. Hi an nescivere hunc locum adeo tritum ut nullus magis? An mentem Apostoli non intellexere? An si sciverunt, & intellexerunt, adeo nullam conscientiæ curam habuerunt, ut hanc pugnam legum, & Apostoli sedare, hunc dissensum expungere, atque mortale hoc peccatum abolere, cum facillime potuissent, aspernati fuerint?

At vero nimium distant vox illa πίστεως, *qua Apostolus utitur, & formula illa juris Romani,* bona fide. *Quæ sit illa* πίστις, *de qua Apostoli agunt, constat: scilicet,* πίστις *illa, & fides novi fœderis, quam ipsi perpetuo inculcant. Sed formula illa,* bona fide, *non explicatur per vocem* πίστεως, *sed est propria legibus Romanis, & quasi technica, quæ Græcis, vel alterius linguæ vocabulis propriis, ita ut vim ejus, sensumque rite exprimant, reddi nequit. Si quis enim* bona fide, & mala fide *verteret* καλῇ πίστει, κακῇ πίστει, (*quod tamen apud Apostolum non est*) *parum Græce loqueretur, & licet Græce, non tamen eo exprimeretur vis formulæ,* bona fide. *Unde Theophilus Paraphrastes Græcus retinuit formulam, & ad* §. si quis a non domino Inst. de rer. div. & tot. tit. Inst. de usuc. &c. *nunquam Græce id vertit, sed semper retinet* βοναφίδε, vel per περίφρασιν, παραγνώμων δεσπότης: *uti & cum vox usucapionis propria sit legibus Romanis, eam retinet græce, &* usucapi reddit ὀυσουκαπιόνευσθαι, d. tit. de usucap.

Toto igitur cælo distat πίστις *Apostoli a formula* bona fide, *quæ & alias alio longe sensu in jure usurpatur: ut cum contractus alii dicuntur bonæ fidei, alii stricti Juris; quæ distinctio jure quoque Canonico firmata est,* c. 6. §. ad hæc X. de Except. c. fin. X. de Depos. *& opponitur hoc sensu bona fides stricto juri. Uti ergo nemo hinc intulerit, contractus stricti juris ideo esse peccata mortalia, quia quidquid non fit ex fide peccatum est; ita apparet, formulam illam bonæ fidei in legibus non esse id, quod Apostolus* πίστιν *vocat.*

Ut adeo credendum omnino sit, nec ipsius Pontificis mentem fuisse quasi, hæc ratio concluderet, sed pro more seculi egisse: solebant enim, cum pro auctoritate aliquid statuissent, vel similitudinem, vel sententiam aliquam, quæ quodammodo saltem ad id alludere videretur, è sacris adjicere; uti cum in c. 6. X de Major. & obed. *ex eo,*

quod Deus duo magna lumina, solem, & Lunam, in cœlo fecerit, duplex summa in mundo potestas, Pontificia, & Imperatoria, deducitur. Ita cum & vox Apostoli πιςις, fides vertatur, & fidei quoque mentio in formula, bona fide, *fiat, inde sumsit Pontifex occasionem allegandi hujus textus in re, quam auctoritate sua statuerat.*

„ S i dicendum quod res est, conciliari „ jus civile, & jus Canonicum facili ratio„ ne posse, arbitror: alia enim quæstio est, „ *an dominus rei naturali jure per præscri„ ptionem civilem dominium amittat, illud„ que in præscribentem transeat?* alia, *an „ is, qui sciens rem alienam longo tempore „ possidet, adeoque præscriptione dominium „ acquirit, tutus sit in conscientia?*

„ *Prior* quæstio affirmatur: quia leges „ civitatis ob utilitatem publicam id statue„ runt; cives autem suo consensu sese le„ gibus civitatis submiserunt. Dominus igi„ tur suo consensu dominium amittit. (*Vid.* „ *supr. l. 2. c. 23. §. 2.*)

„ At quod ad *alteram* quæstionem atti„ net, negari nequit, præscribentem non „ esse tutum in conscientia. Sane, sola de„ tentio rei alienæ peccatum est, & inju„ ria agit qui eam domino non reddit. Et„ si igitur dominus propter negligentiam „ præsumtam dominium perdat, ideo ta„ men peccatum intuitu Dei commissum „ non tollitur. Jus igitur domini tollitur „ per legem; sed jus Dei non tollitur, „ quod ei in præscribentem propter malum „ actionis competit. Atque hinc Canones „ non immerito crediderunt, animæ peri„ culum hic subesse.

„ Quod vero Canones ideo præscriptio„ nem nullam declarant, in eo errant, quia „ ob utilitatem publicam, & ut tandem „ dominia rerum certa sint, dominus suo „ jure privari potest, inprimis cum ipse in „ leges civitatis consentiat. Sane, per re„ stitutionem rei peccatum non cessabit; „ nam detentio rei alienæ animo sibi lu„ crandi per se injuria est, quæ intuitu „ Dei non expiatur per solam rei restitu„ tionem. Exemplum furis hanc rem illu„ strabit: etsi enim dominus remittat actio„ nem furti, id tamen non impedit quo „ minus fur coram Deo reus sit propter „ malam actionem, contrectationem nimi„ rum rei alienæ; adeoque etsi rem abla„ tam nunc jure teneat, vitium tamen ma„ net intuitu Dei.

Nam & hunc judicia civilia ut dominum tuentur] " Sed dictum est, inde ne„ cessario sequi, animo quoque ejus, con„ tra quem allegatur præscriptio, injici re„ ligionis vinculum; adeoque nec ex hoc „ exemplo Auctoris responsio probatur.

Et hac distinctione facile solvitur nodus ille] " Immo distinctio illa in dominium „ quoad effectus externos, & internos, „ non solvit nodum hunc, sed alia ratio„ ne solvendus est.

Erit ergo idem jus, & non jus] " Non „ jus fuit antequam sententia pronuntiaba„ tur; at jus fit post pronuntiatam senten„ tiam, ex compromisso scil. partium, & „ ex lege, adeoque ratione quoque natu„ rali.

In nostra vero quæstione &c.] " An sci„ licet capti fugere possint? & an gentes „ dominium tribuendo capienti animis ser„ vorum religionis vinculum injicere volue„ rint? 1

Nulla causa fingi potest cur gentes aliud spectaverint, quam externum illud] " Quod „ tantum in judicio humano, & quidem „ coactivo valeat, verum autem jus non „ det, indeque nec animis eorum, qui „ dominio tali subjiciuntur, ullum injiciat „ religionis vinculum.

Sufficiebat ut captis captores vellent parcere] " Doctæ hæ sunt nugæ. Sensus est, „ gentes, ut victores a cæde victorum ju„ re gentium in bello solenni indulto di„ straherent, insignia commoda in servos „ constituisse: non vero voluisse præterea „ vinculum aliquod injicere animis capto„ rum, quod eos a fuga impediret; idque „ ideo, quod certi quasi essent, capientem, „ qui non moveretur utilitatibus illis, nec „ motum iri vinculo illo, inprimis cum li„ berum ipsi sit juramentum a servo exige„ re. At sæpius jam dictum est, 1. non da„ ri jus gentium voluntarium, nedum bel„ lum solenne, cui effectus particulares „ gentes tribuerint: 2. Commoda illa in ser„ vos non jure gentium, sed jure naturæ „ statuta esse: 3. Dominium in servos jure „ naturæ acquiri ex judicio nostræ civita„ tis; idque pro vero dominio haberi, quam„ diu servus est in nostra civitate: 4. ex ju„ dicio civitatis hostilis, quod captus sequi„ tur, victorem injuria servum fecisse; il„ ludque judicium effectum habere si hostis „ fugitivus ad suam civitatem redit: atque „ hanc 5. causam esse cur servus fugiendo

non

non contra fidem, & religionem agat, quia ex suo, & civitatis suæ judicio injuria se captum asserit.

Istis utilitatibus] " Scilicet, quas ex operis, & rebus servi, item ex ejus alienatione captores percipere possunt.

Nec moturum eos fuerat vinculum aliquod] " Quod ex veri, & naturalis dominii natura oritur. *Vid. supr. n.* 1.

Sibi necessarium crederent] " Captores.

Poterant exigere fidem, aut jusjurandum] " Si servus, qui occidi potuit, jurato promittit, se non capessurum fugam, etiam ex judicio suæ civitatis obligatur, quia fides quoque inter hostes servanda est.

Neque vero temere in lege &c.] " Auctor alio argumento probat, gentes noluisse victoribus in servos aliud dominium tribuere, quam externum, i. e. non tale, quod animis servorum vinculum injiceret, eosque impediret quo minus fugere possint: quia scilicet in legibus, quæ per se justæ non sunt, sed saltem majoris mali vitandi causa feruntur, interpretatio in mitiorem partem facienda est. At verum non est, legem, qua captor jus acquirit in captum, non esse ex naturali æquitate: verum non est, legem hanc a gentibus demum, & quidem majoris mali vitandi causa, latam esse. Veram rationem naturæ, cur servus fugere possit, jam allegavimus, quia scilicet ex suo, & suæ civitatis judicio, injuria captus est; quod judicium vero tunc demum valet, & effectum habet, si in suam civitatem revertitur.

Majoris mali vitandi causa] " Ut nimirum victores tot commodis illiniti abstinerent a cædibus servorum. *Vid. §. 5. n.* 1.

Florentinus] " *L.* 26. *ff. de capt. & postl.*

Utrum dimissus, an vi, vel fallacia &c.] " Nam cum ex suo, & civitatis suæ judicio injuria se captum dicat, ipse non peccat si ea injuria se liberare studet: at quamdiu in potestate victoris est, effectum non habet illud judicium; adeo ut si recipiatur fugiens, puniri ideo possit.

Jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu plerumque & injuria sit] " Auctor putat, *jus* esse ex jure illo gentium, quod in bello solenni effectus externos tribuit ejusmodi actui, at *injuriam* esse ex jure naturæ, si causa belli injusta sit: quod toties refutavimus.

Jus quoad effectus quosdam] " Immo Paulus nihil horum asserit in *l.* 19. *pr. ff. capt. & postl.* Sed ait saltem, servum fugientem, si ad nos revertitur, postliminium recipere; idque inter populos liberos *moribus*, *legibus* constitutum esse: ubi per *mores* intelligit jus naturæ, per *leges* autem pacta inter summas potestates de ejusmodi casibus inita. Quin disserte ait, jus hoc ex *æquitate naturali* introductum esse, & rationem quoque addit naturalem, *quia* ex judicio nostræ civitatis *injuria ab extraneis detinebatur*, *d. l.* 19. *in fin. pr.*

Injuria si id, quod rei intrinsecum est spectetur] " i. e. juxta justitiam internam: at contrarium asserit Paulus.

Si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non attaminari furti crimine animum] " Hoc verum est ex judicio capti, & civitatis, ex qua captus est; at quamdiu subest judicio civitatis hostilis, quæ bellum justum, & captum jure servum factum ait, tamdiu habetur pro fure, & tanquam fur puniri potest: jam enim cum effectu illud judicium obtinet.

Modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat domino &c.] " Immo etsi debeat domino vel suo, vel publico nomine, tamen id quoque auferre potest, quia ex judicio suæ civitatis, quod captus sequitur, injuria ei facta est, cujus reparationem petere potest.

Nam hæc, & alia multa faciunt potentiores, &c.] " Auctor sibi objicit, quod gentes non videantur voluisse permittere fugam captis, quia eædem gentes deprehensos gravissime punire solent: at respondet, hæc a potentioribus fieri, non quia æqua sunt, sed quia expedit. Vera responsio est, quod servi juste fugere possint ex judicio suæ civitatis, non ex judicio civitatis hostilis. Adeoque tota res dependet ab eventu; si ad suam civitatem revertuntur, liberi sunt a pœna; si deprehenduntur, puniri jure possunt, nimirum ex judicio hostili.

Canones nonnulli] " Recte Auctor ait, 5 esse hoc dogma virtutis, & perfectionis. Multa timenda sunt servo fugitivo; adeoque magis ei expedit pati servitutem, quam tot se exponere periculis.

Si ad servos referas, qui pœnam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt] " Nam ex his duabus causis jure naturæ aliquem in servitutem redigi posse, dixit Auctor *supra* §. 1. *pr.*

Sin ad eos, qui bello injusto capti sunt] „Immo non datur tale bellum injustum, „si utraque pars asserat justum sibi esse „causam; tunc enim justitia causæ ab even„tu dependet: interim utraque pars omnia „agit ad sui defensionem, ac si justam cau„sam haberet.

Aut ex captis nati, &c.] " Hi sequun„tur conditionem ventris, cujus pars sunt; „adeoque eodem quoque jure utuntur.

Quæ quamvis licita, animos tamen a Christianismo alienos &c. *posset offendere*] „Rectius: *tum* dominorum gratia, ut illi „ab insidiis servorum tuti sint; *tum* gratia „servorum, ut judiciis divinis se patienter „submittant, neque tot periculis, quæ fu„gam sequuntur, se exponant.

Similemque in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita] " Apostoli „itidem patientiam inculcant quamdiu ser„viunt; quo ipso non excluditur facultas „fugiendi.

Quod æquitati naturali consentaneum est; nam alimenta, & operæ, sibi mutuo respondent] " Immo hæc non est ratio natu„ræ cur capti servire debeant: neque ob „alimenta, quæ percipit captus operas præ„stat, sed quia victor omne jus in victum, „adeoque omnia quoque commoda, quæ ex „servo capi possunt, sibi acquirit, non ha„bita ratione proportionis inter operas, & „alimenta.

AD §. VII.

SERVUM *domino jus illud externum exsequenti resistere illæso justitiæ officio non posse*] " Dixi, 1. jus servitutis non esse ex „justitia aliqua externa, i. e. non defendi „saltem ex jure Gentium quoad effectus „dominii externos, sed ex ipso jure na„turæ; adeo ut 2. captor verum, & natu„rale dominium in servum exercere possit „quamdiu est in ejus potestate: & si 3. „servus fugit, (uti fugere potest, quia ex „judicio suæ civitatis injuria se captum ait) „resistere ex eadem ratione potest perse„quenti salva conscientia, quia injuria se „recipi contendit. Si vero 4. actu recipi„tur, pati ea debet, quæ domino ex ju„dicio suæ civitatis licita sunt.

Quæ diximus, manifesta discrepantia] „Immo non est discrepantia

Quod quidem non sola agendi impunitate, sed & judiciorum tutela constat] " Ex „hypothesi enim Auctoris jura interficiendi „hostem, & capiendi res, & personas ho„stium, sequuntur demum ex jure gentium „voluntario; quod non verum jus dat, sed „solum impunitatem infert, & dominium „aliquod externum tribuit, illudque lesen„dit, etsi injuria fit. *Vid. c.* 1. §. 2. & „*supr.* §. 6.

Inane erit si ex adverso jus resistendi maneat] " Auctor servo concedit licentiam „fugiendi, non vero resistendi. Ratio„nem differentiæ dat, quod posteriori ca„su inane foret jus externum a gentibus „introductum. Equidem ratio hæc frivola „est, quia jus tale externum non existit, „adeoque inane reddi per resistentiam ser„vi non potest. Sed & dixi, jus fugien„di, & resistendi, ex pari ratione licitum „esse, sed effectum non habere nisi ubi ad „suam civitatem reversus sit servus; in ci„vitate hostili autem prævalere judicium „domini.

Licebit & magistratui dominum tueri] „Hoc omnino verum est, quia & domi„nus, & magistratus servum jure captum „esse, asserunt; quod judicium in eorum „civitate valet.

Ex jure gentium dominum in illo dominio, ejusque usu, defendere debeat] " Im„mo id non est ex jure gentium, sed ex „jure naturæ: quia enim ex judicio illius „civitatis servus jure captus est, ideo & „a domino, & a magistratu puniri potest.

Est ergo jus hoc simile ei &c.] " Immo „magna hic subest differentia Subditi nun„quam vi resistere magistratui possunt, quia „ejus arbitrio, & judicio, ultro se submi„serunt: Capti vero non nisi vi nostræ „potestati subsunt, adeoque contendunt, „injuria se detineri, eoque fugere, & vi „resistere ex suo, suæque civitatis judicio „possunt; nisi metu pœnæ, quam captor „ex judicio suæ civitatis licite a servo su„mere potest, deterreantur. Hinc jam su„pra assertum hoc Auctoris, quod jus re„sistendi magistratibus ex consensu demum „gentium sublatum sit, refutavimus.

Utrumque] " Jus scilicet non resistendi „magistratibus, & dominis.

Et sperentur æterna] " Apparet ex his, „Augustinum plane non loqui de jure, sed „de eo, quod virtutis est, neque eum de „foro soli, sed de foro poli agere.

AD

Ad §. VIII.

Jus *istud gentium de captivis*] " Cum
„ tale jus gentium non existat, nec recipi
„ illud circa captivos a gentibus potuit. Ser-
„ vitus naturæ jure probatur, & experien-
„ tia docet, apud plerasque gentes eam
„ obtinere.

Nec semper] " Ita enim apud Germa-
„ nos olim obtinuit, hodie autem in usu
„ esse desiit.

Nec apud gentes omnes] " Apud Indos
„ servitutem nullam esse, scribit *Strabo l.*
„ 15. *p.* 710.

Universaliter loquuntur] " Ita enim ait
„ Gajus in *l.* 1. §. 1. *ff. de his, qui sui,*
„ *&c. nam apud omnes peræque gentes ani-*
„ *madvertere possumus, dominis in servos vi-*
„ *tæ, necisque potestatem fuisse; & quod-*
„ *cumque per servum acquiritur, id domi-*
„ *no acquiritur.*

Partem notiorem] " Immo jus servitutis
„ a natura est, & qua tale apud omnes per-
„ æque obtinet, licet quædam gentes jus
„ hoc remiserint. Sed & ignotas Romanis
„ gentes jus in captos sibi arrogasse plenissi-
„ mum, Americæ exemplo notum est.

Perfugium erat servis] " Equidem Osian-
„ der existimat, agi in allegato *Deutero-*
„ *nomii* loco *c.* 23. de servo gentili, qui
„ hostem deserit, & ad castra nostra trans-
„ fugit: at id admitti nequit, quæ enim
„ unquam gens transfugas reddet hosti?
„ Verius est, loqui de servo, in quem do-
„ minus severe nimis dominium exercuit.

His, qui nulla sua culpa in eam calami-
tatem devenerant] " Unde Auctor su-
„ pra *L.* 2. *c.* 21. §. 5. *n.* 1: ad asyli ju-
„ ra retulit hoc beneficium.

Quod in solo Francorum] " Vid. *Thuan.*
„ *l.* 2. *pag.* 230. Idque de Belgis quoque,
„ & aliorum Christianorum terris verum es-
„ se, docet *Christin. vol.* 2. *dec.* 80. *Gu-*
„ *delin. de jur. Nov. l.* 1. *c.* 4. *Græn-*
„ *weg. ad tit. Inst. & Dig. de his, qui*
„ *sui, vel alien. &c. Tesm. b.*

Sed & aliis qualibuslibet] " Scilicet, qui
„ etiam ex delicto, & pacto suo, adeoque
„ ex justa causa servi facti sunt.

Ad §. IX.

Sed *& Christianis in universum pla-*
cuit] Hoc jus mere positivum, & ex pie-
tate christiana inter eos, qui nomen chri-
stianum profitentur, receptum est; indeque
cum gentilibus non observatur, sed talionis
jure personæ in servitutem redigi possunt.
Atque id Hispani, Lusitani, Galli, An-
gli, Belgæ, &c. cum Indiæ populis obser-
vant; quin Hispani jus vitæ, & necis, se-
verius exercent, ac unquam Romani exer-
cuerunt.

Sed alia quæstio est, an Christiani In-
dos extra bellum in servitutem redigere
possint? Affirmat in Petrinus Bellus *de re*
milit. p. 2. *tit.* 12. *propter l.* 5. §. 2. *ff.*
capt. & postl. ubi is, qui a gente capitur,
cum qua nec amicitia, nec jus hospitii est,
servus fieri dicitur. At ex infra dicendis ap-
paret, dictam *l.* 5. loqui de hoste, cum
quo quidem pax facta est, non vero am-
nestia; adeoque ubi injuriæ mutuæ durant.
Quicquid ergo inde ad nos pervenit, ser-
vituti subjicitur, & contra. Quod vero alii
ex stupore gentium servitutis causam deri-
vent, refutavimus alibi.

Additio.

„ Equidem nihil obstare video, quo mi-
„ nus etiam inter Christianos jus servitutis
„ obtinere possit; neque in sacris ei aliquid
„ contrarium statuitur. Sed & jus vitæ, &
„ necis in captos naturæ jure nihil iniqui
„ continet; quod rationibus supra probavi.
„ Busbequius queritur, sublatam a Christia-
„ nis servitutem esse magno eorum incom-
„ modo. *Epist.* 3.

„ Cæterum, Hispani nullum jus in Ame-
„ ricæ populos habuerunt, adeoque servi-
„ tutis jugum eis imponere nullo jure po-
„ tuerunt. Neque ex *d. l.* 5. nullum sibi
„ præsidium quærere possunt, quia lex illa
„ loquitur de gente, quæ vere hostis est,
„ quæ res nostras, & personas capit, ac
„ has in servitutem redigit, adeoque in
„ quam jure talionis quoque paria exerce-
„ ri possunt: Jure Romano autem pro ho-
„ stibus ideo non habentur, quia apud eos
„ tantum *hostes* dicuntur, quibus bellum
„ publice decretum est.

Quam ut a miseris hominibus interficien-
dis abduci nequirent, nisi minoris sævitiæ
concessione] " Auctor in præcedentibus sup-

 „ posuit,

" posuit, gentes communi placito varia " commoda in servos ideo permisisse, ut " eorum intuitu abstinerent captores a cæ- " de captorum. Hoc jus gentium ad Chri- " stianos non pertinere, ait, quia illis ex " doctrina Servatoris cognitum est, nec mi- " nori sævitia, adeoque nec commodis ser- " vitutis, uti licere. Nos diximus, legem " Christi non loqui de jure naturæ, sed de " charitate, & perfectione; adeoque quæ " ibi traduntur, in nostra disciplina nihil " probare.

2 *Donec persolutum sit pretium*]. " An ergo " lytron petere licitum est? Affirmatur. Nam " cum jure naturæ victor operas ex captis " acquirat, in ejus locum æstimatio etiam " inter Christianos peti potest.

Cujus æstimatio est in arbitrio victoris] " Nam is pro lubitu jus operarum, & uti- " litatem, quam inde sperat, æstimare po- " test. *Burgers. cent. 1. c. 37.*

Nisi certi aliquid convenerit] " Nam ple- " rumque pacto inter bellum gerentes id " definiri solet. *Burgers. d. l. Tesm. b.*

Solet concedi singulis, qui ceperunt] " Im- " mo præda omnis, adeoque & personæ, " cedunt principi bellum gerenti; is vero " potest commodum hoc relinquere capien- " tibus. Hodie plerumque distingui solet " inter personas honoratiores, & minoris " dignitatis, ut illi cedant Principi, hæ " singulis: prout exempla ex disciplina bel- " lica Imperatoris, Belgarum, aliorumque, " affert Tesmarus *in not. b.*

C A P U T   V I I I.

De imperio in victos.

† I. 1. QUi † sibi singulos subjicere potest servitute personali, † nihil mirum est si & [1] universos, † sive illi civitas fuerunt, † sive civitatis pars, subjicere sibi potest subjectione sive [2] mere civili, † sive [3] mere herili, † sive [4] mixta. Hoc argumento quidam utitur in controversia [a] de Olynthio apud Senecam: *servus est meus, quem ego emi belli jure* (aa) *vobis, Athenienses, expedit; alioquin imperium vestrum in autiquos*

a *Contr. 34. pag. 390. Edit. Gron. major.*

G R O N O V I I.

1 *Universos*] Magnum numerum hominum, sive illi absolvant corpus civitatis, sive membrum faciant illius corporis, veluti reipublicæ, regnive urbs una, vel plures.

2 *Mere civili*] Ut eos adjungat ad participandos civiles honores, ut reges, & primi consules Romani, qui hoc maxime auxerunt urbem, quod victos populos migrare Romam coegerunt, & eis jus civitatis dederunt.

3 *Mere herili*] Ut omni erepta libertate, tantum pro subjectis, aut tributariis habeat.

4 *Mixta*] Ut parte, vel specie libertatis relicta, aliam conditionem stipendiariorum, vel provinciæ eis imponat.

(aa) Locum istum, in Editt. & MSS. corruptum, ita restituit Vir Eruditissimus J O A N N E S S C H U L T I N G I U S: *Belli jure. Id tueri vobis, A. exp. alioquin — redigitur: quidquid est bello partum perdetis. Contra ait: Ille &c.* Mihi in prioribus verbis, *quem ego emi belli jure*, deesse videtur *captum*, aut quid simile. Neque enim Pictor servum belli jure emerat, sed venditum ab eo, cujus erat jure belli. *J. B.*

G R O-

antiquos fines redigitur quicquid est bello partum. Itaque + imperia armis quæri, victoriis propagari, dixit [a] Tertullianus. Quintilianus [b] jure belli regna, populos, fines gentium, atque urbium contineri. Alexander apud + Curtium [c] leges a victoribus dici, accipi a victis. Minio in oratione ad Romanos: [d] *cur Syracusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio, & virgis, & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis, quam armis superatis vos iis has leges imposuisse.* Ariovistus apud Cæsarem [e] *jus esse belli*, ait, *ut qui vicissent iis, quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent*: item, *populum Romanum victis, non ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuesse.*

a *Apolog.* c. 25.
b *Inst. Orat.* V, 10.
c Lib. IV. c. 5.
d *Livius* l. XXXV. c. 16.
e *De bello Gallico* l. I. c. 36.

2. Narrat Justinus ex Trogo [f], qui ante Ninum bella gesserant, *non imperium sibi, sed gloriam quæsisse, & + contentos victoria abstinuisse imperio*: Ninum primum fuisse, qui fines imperii proferret, aliosque populos bello subigeret: & ex eo id abiisse in morem. Bocchus apud [g] Sallustium: *ob regnum tutandum arma se cepisse: nam Numidiæ partem, unde Jugurtham expulerit, jure belli suam factam.*

f Lib. I. c. 1.
g *De bello Jug.* c. 110.

3. Potest autem imperium victoria acquiri, vel tantum [a] [5] ut est in rege, + aut alio imperante, + & tunc in ejus duntaxat jus succeditur, non ultra; vel etiam [b] [6] ut in populo est: quo casu victor imperium habet, + ita ut & alienare possit, sicut populus poterat. + Et sic factum ut regna quædam in patrimonio essent, diximus [h] alibi.

h *Lib.* I. *cap.* III. §. II.

II. I. Po-

GROTII.

a *Ut est in rege*] Alexander post pugnam ad Gaugamela rex Asiæ salutatus (*Plutarch.* Vit. Alex. pag. 685. B.) Romani quæ Syphacis fuerant sua dixere πολέμου νόμῳ, *lege belli. Appianus* excerptis legationum, n. 28. Legati Gothorum apud *Agathiam* I. de Theuderico: Ὀδοάκρον καθελὼν τὸν ἐπηλύτην τὸν τύραννον (lege Σκύθηνον) τἀκείνου ἅπαντα κατέσχε τῷ πολέμου θεσμῷ· *cum Odoacrum devicisset advenam Scyrum, ejus quæ fuerant belli jure tenuit.* (Cap. 4.) At Hunnis dicentibus suos esse Gepidas, quod eorum regem cepissent, negarunt id Romani, quia Gepidæ habebant principem magis, quam regem, nec in ipsius patrimonio erant. Meminit *Menander Protector.* (Pag. 130. *Ed. Hœschel.*)

b *Ut in populo est*] Persæ apud eundem *Menandrum* de Daras urbis territorio: ἐπεὶ ἡ πόλις (Δάρας) αὐτοῖς τῷ θεσμῷ τοῦ πολέμου ὑπεκλίθη, οὐκ ἀπὸ τρόπου ἦν τὰ ἴσα γε ὑπὸ τὴν πόλιν, ἁρμόζειν αὐτοῖς· *cum urbs ipsa belli jure subjugata a se esset, rationis esse ut & quæ sub urbe fuerant ad se pertinerent.* (Pag. 98.) Vandalis devictis volebat Belisarius etiam in Sicilia Lilybæum Romano imperio cedere, ut quod Vandalis dedissent Gothi. Sed ii dedisse se negabant. *Procopius* Vandalicorum II. (Cap. 5.) Henricus Friderici Barbarossæ filius capta Sicilia Epidamnum, Thessalonicam, aliaque a Siculis possessa sibi vindicabat. *Nicetas* lib. I. de Alexio Isaaci fratre. (*Cap.* 9.) Bajanus Avarorum Chaganus ad Imperatorem de Sirmio: προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κτῆμα γενομένην, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων· *ad se eam urbem pertinere, ut quæ Gepidarum fuisset, qui Gepidæ victi essent ab Avaris.* (Menander, *pag.* 108.) Petrus Justiniani legatus in oratione ad Chosroem: ὁ γὰρ δεσπόσας τοῦ ἡγεμονικοῦ πῶς οὐχ ἕξει τὸ ὑποβεβηκός; οὔτε γὰρ Λαζοὶ, οὔτε μὴν αὐτοὶ Σουανοὶ πρὸς ἀμφισβήτησιν εἴποιεν, ὡς οὐχ ὑπήκοος ἡ Σουανία Λαζῶν ἀνέκαθεν ἦν· *nam qui dominus est principalis, quomodo non erit & accessoris? neque enim aut Lazi, aut Suani unquam controversiam hanc movebant, non fuisse, ab antiquo Lazorum Suaniam.* (Pag. 120.) Utrumque est ex *Menandro Protectore.* Adde quæ hoc capite, §. IV.

GRONOVII.

5 *Ut est in rege*] Ut commissum, & creditum, ut acquirat non sibi, sed populo; vel regno, cui præest.

6 *Ut in populo est*] Ut proprium, sive ipse jus omne in priorem quoque populum suum habeat, sive quodcumque in priori jus habeat, omne consequatur in victo, & caput fit duorum separatorum civilium corporum.

GRO-

II. 1. Potest & amplius fieri, + nempe ut 7 quæ civitas fuit, civitas esse desinat, sive ita + ut accessio fiat alterius civitatis, ut Romanæ provinciæ, + sive ut nulli civitati adhæreat, + ut si rex suo sumtu bellum gerens populum sibi ita subjiciat, ut eum regi velit 8 non ad populi, sed ad regentis præcipue utilitatem, + quod herilis est imperii, non civilis. Aristoteles. lib. VII. [a] de republica; ἔςι δὲ ἀρχὴ ἡ μὲν τῦ ἄρχοντος χάριν, ἡ δὲ τῦ ἀρχομένυ· τύτων δὲ τὴν μὲν δεσποτικὴν εἶναί φαμεν, τὴν δὲ τῶν ἐλευθέρων· *imperium aliud est ob utilitatem regentis, aliud ob utilitatem ejus, qui regitur: hoc inter liberos locum habet, + illud inter dominos, & servos.* Qui ergo tali tenetur imperio populus, in posterum non civitas erit, sed 9 + magna familia; bene enim dictum ab Anaxandrida [b]:

a Cap. 14.

b In Anchis. Excerpt. Grot. è vett. Comic. & Trag. pag. 639.

Οὐκ ἔςι δύλων, ὦ, γαθ', ὐδαμῦ πόλις,

Vir bone, servorum nulla est usquam civitas.

2. Et Tacitus [c] hæc inter se sic opponit: *non dominationem, & servos, sed rectorem, & cives cogitaret.* De Agesilao [d] Xenophon: ὁπόσας δὲ πόλεις προσαγάγοιτο, ἀφαιρῶν αὐτῶν ὅσα δῦλοι δεσπόταις ὑπηρετῦσι, προσέταττεν ὅσα ἐλεύθεροι ἄρχυσι πείθονται· *quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habens ab his, quæ servi dominis præstant, ea tantum imperabat, in quæ liberi homines rectoribus parent.*

c Ann. XII. c. 11.

d Cap. I. §. 22.

III. Atque hinc intelligi potest, + quale sit mixtum illud imperium, quod dixi, ex civili, & herili, + nempe ubi servitus miscetur cum aliqua 10 personali libertate. + Sic populis, legimus, arma ademta, imperatum, (bb) + ne ferri quid haberent extra, quam ad agriculturam; alios coactos + sermonem, & 11 vitæ genus mutare.

IV. 1. + Sicut autem res, quæ singulorum fuerant, + jure belli iis acquiruntur, qui eos sibi subjiciunt, + sic & res universitatis eorum fiunt, qui sibi subjiciunt universitatem + si ipsi velint. Nam quod de deditis dixit [e] Livius, c *ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis* habere

e Lib. XXXIV. c. 57.

G R O T I I.

c *Ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt*] Vide supra libro I, c. III. §. 8. & lib. II, c. V. §. 31. & hoc libro cap. V. §. 2. & infra c. XX. §. 49. & adde *Polybii* hæc excerpto legationum 142. οἱ διδόντες αὑτὺς εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐπιτροπὴν, διδόασι πρῶτον μὲν χώραν τὴν ὑπάρχυσαν αὐτοῖς καὶ πόλεις τὰς ἐν ταύτῃ. σὺν δὲ τύτοις, ἄνδρας καὶ γυναῖκας τὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ταῖς πόλεσιν, ἅπαντας ὁμοίως ποταμὺς, λιμένας, ἱερὰ, τάφυς συλλήβδην, ὥςε πάντων εἶναι κυρίυς Ῥωμαίυς, αὐτὺς δὲ τὺς διδόντας ἁπλῶς μηκέτι μηδενός· *qui se dedunt in Romanorum potestatem, ii dant primum regionem, quæ ipsorum fuit, & quæ in ea regione sunt urbes: viros præterea omnes, ac feminas, qui aut in regione, aut in urbibus sunt. Insuper flumina omnia, portus, sacra, religiosa universim omnia, ita ut omnium domini sint Romani, ipsi autem, qui se dediderunt, plane rei nullius.* Vide quæ modo dicta cap. VII. §. 4. Justinus lib. XXXVI. de Judæis loquens: *postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere.* (Cap. 3.)

G R O N O V I I.

7 *Quæ civitas*] Respublica sui juris.

8 *Non ad populi*] Cujus ipse rex est, & a quo velut fiduciarium regnum habet.

9 *Magna familia*] Numerus ingens servientium.

10 *Personali libertate*] In qua corpora relinquuntur libera, quamvis operæ serviles, & tributa præstentur.

11 *Vitæ genus*] Ut Lydi. *Justin.* I, 7.

(bb) Hoc nominatim comprehensum erat in Fœdere.

habere victor, + *quibus mulctari eos velit*, *ipsius jus*, *atque arbitrium est*: + idem in bello solenni victis locum habet. + Nam deditio sponte permittit, quod alioqui vis esset erepturа. Scaptius apud [a] Livium: *agrum*, *de quo ambigitur*, *finium Coriolanorum fuisse*, *captisque Coriolis jure belli* + *publicum populi Romani factum*. Annibal in oratione ad milites apud [b] eundem: *quicquid Romani tot triumphis partum*, *congestumque possident*, + *id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est*. Antiochus [c] apud eumdem: *quo victo cum omnia*, *quæ illius fuissent*, *jure belli Seleuci facta sint*, + *existimare suæ ditionis esse*. Ita Pompejus [d], quæ Mithridates bello capta imperio suo adjecerat, + populi Romani fecit.

a Lib. III. c. 71.
b Lib. XXI. c. 43.
c Lib. XXXIII. c. 40.
d *Strabo* l. XII. pag. 541.

2. + Ergo & incorporalia jura, quæ universitatis fuerant, fient victoris quatenus velit. Sic Alba victa, quæ Albanorum jura fuerant [e] + sibi vindicarunt Romani. (cc) + Unde sequitur, omnino liberatos Thessalos obligatione centum talentorum, quam summam cum ipsi Thebanis debe-rent, Alexander Magnus Thebarum dominus factus jure victoriæ ipsis donaverat: neque verum quod pro Thebanis apud [f] Quintilianum adfertur, id demum victoris esse, quod ipse teneat: + jus, quod sit incorporale, apprehendi manu non posse: + aliam conditionem esse heredis, aliam victoris, quia ad illum jus, ad hunc res transeat. + Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis, quod personis competit. + Qui possidetur, [g] non possidet sibi, nec in potestate habet [h] qui non est suæ potestatis.

e *Dionys. Halic.* Ant. Rom. III, 31.
f *Inst. Orat.* V.
g L. 118. D. de reg. jur.

3. Immo etiam + si quis populo victo jus civitatis relinquat, potest quædam, quæ civitatis fuerant, sibi sumere. In ipsius enim arbitrio est, 12 + quem velit esse sui beneficii modum. Imitatus fuit factum Alexandri Cæsar, [i] + donato Dyrrhachinis ære alieno, quod nescio cui adversarum partium debuerant. Sed hic objici poterat, bellum Cæsaris d 13 + non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est.

h L. 21. D. ad l. Jul. de adult.
i *Cic.* epist. ad Brutum 6.

Fœdere, quod, expulsis Regibus, Populo Rom. dedit *Porsenna*, teste PLINIO, *Hist. Nat.* Lib. XXXIV. Cap. 14. *J. B.*

(cc) Vide §. 9. Capitis sequentis, & confer PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gentium*, Lib. VIII. c. 6. §. 20. *J. B.*

GROTII.

d *Non ex eo esse genere*, *de quo jus hoc gentium constitutum est*] Antonius Tyrios jussit reddere quæ Judæorum tenebant a senatu non concessa, & ante Cassii bellum possessa. Memorat *Josephus* (Ant. Jud. XIV, 12. §. 4. divis. *Hudson.*) Vide & *Bizarum* Genuensis historiæ libro X.

GRONOVII.

12 *Quem velit esse*] Quousque velit indulgentiam suam patere.

13 *Non ex eo*] Non justum, sive solenne, quia civile fuerat.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. VIII.

HACTENUS Auctor egit de captura privatarum personarum, aut rerum, & cuinam acquirantur. Hic tractat de captura jurium publicorum, seu totius imperii: & ait, ut singulos, ita & civitatem capi posse, eoque redigi in potestatem victoris vel civilem, vel herilem, vel mixtam, §. 1. *Civile* autem imperium esse, ait, quoties acquiritur quale fuit in rege victo. *Herile* esse vel *patrimoniale*, si acquirit ut est in populo, §. 1. *n.* 3, vel *mere herile*, si ita acquirit ut civitas esse desinat, §. 2. *Mixtum*, ubi servitus miscetur cum personali aliqua libertate, §. 3. Per hanc occupationem, ait, transferri in victorem omnia jura publica, etiam incorporalia, §. 4.

Sed cum ex his positionibus nihil certi sequatur, substituenda hic sunt solidiora principia.

PROPOSITIO I.

Vincere duo significat; 1. *alio qualitercumque superiorem esse*: 2. *in potestatem armis redigere*; *de quo hic.*

DEMONSTRATIO.

Hactenus de processu belli egimus: ordo igitur est ut quemadmodum in processu juris ad sententiam, ita in processu belli ad victoriam veniatur, quæ instar sententiæ est. Per victoriam autem non intelligimus quemlibet actum, quo quis alio superior est, sed talem, quo quis in alterius potestatem redigitur: prior enim actus nullum effectum juris habet, sed tantum aliquem gloriæ, ut animentur milites, & subditi; unde sæpius videmus, utramque partem eam gloriam affectasse. Tale est, quod narrat Livius *L.* 2. *c.* 6. §. 2. cum Sabini ancipiti prælio digressi castra postero die in tutiora loca retulissent, id satis Consuli visum, cur pro victo relinqueret hostem. Ita cum Livius Dux Romanorum classem Antiochi in portum Ephesinum fugasset, atque ante portum aciem instruxisset, dicitur eo satis expressisse confessionem victis. *Liv. l.* 36. *c. f.*

De posteriori ergo vincendi specie sola hic quæstio est, nimirum, quando per victoriam aliquid in nostram potestatem redigitur.

PROPOSITIO II.

Posterior species duplex est, *vel ratione certi actus*, *vel ratione totius belli.*

DEMONSTRATIO.

Ratione *certi actus* victoria reportatur, si hostis vel prælio vincitur, vel urbs occupatur: ratione *totius belli*, quando totum territorium hostile in nostram potestatem redigitur, adeoque ipsum imperium acquiritur.

PROPOSITIO III.

Vincitur autem CERTO ACTU *aut res*, *seu persona singularis*, *aut universitas*: *priori facto jura privata quæruntur*, *posteriori sola jura publica.*

DEMONSTRATIO.

In victoria igitur, quæ in *certo actu* reportatur, distinguendum est, *an* res singularis ea victoria quæratur, *an* universitas. Si *prælio* hostis vincitur, saltem acquiritur id, quod captum est, adeoque res, & personæ hostium; at *urbe capta* non acquiruntur jura singulorum, seu jura civium privata, sed solum jus publicum civitatis. Differentia hæc nititur ratione naturali: nam 1. quod commisso prælio capitur, *præda* est, quæ capitur a resistentibus, & in fugam actis; sed

sed occupata, & in potestatem redacta urbe, non amplius resistunt cives, &c. 2. Actus unus, idemque est, quo hostis fugatur, & præda acquiritur, quia res illæ non sunt amplius in potestate, & custodia hostium, qui fugati sunt, sed in custodia victoris, neque adeo opus novo actu occupationis; at hic actus, quo pellitur hostis, est actus belli; ergo res capta bello quæsita est. Occupata vero urbe bona civium privata sunt adhuc in eorum custodia; adeoque alius est actus, quo urbs occupatur, & ejus jura publica; alius, quo bona privatorum. Hæc ergo occupatio bonorum non est actus belli, quod occupata urbe jam cum ea finitum est, sed vis, quæ illicita est. In momento enim urbis captæ nec amplius resistunt cives, nec hostes sunt, sed subditi, cum quibus non vi, sed judicio agendum est. Quam rationem differentiæ explicavi *in Disp. de jure victoriæ* §. 32.

Additio.

„ Alibi probavi, victorem non tantum jus „ in jura publica civitatis acquirere, sed & „ omnia jura privata ejus arbitrio, ac do„ minio subjici: adeoque occupata civitate „ singulos quoque in servitutem redigi „ posse.

PROPOSITIO IV.

Toto bello vincitur hostis, cum per ultimam victoriam in nostram redigitur potestatem, quo facto imperium acquiritur.

DEMONSTRATIO.

Per ultimam victoriam igitur acquiritur plena potestas in populum victum, adeoque in omne id, quod publici juris, seu populi est: i. e. imperium. Quod infinitis gentium exemplis probat Auctor hoc capite. Unde victor fit magistratus, victi autem ejus subditi: adeo ut nil nisi in subditos statui possit.

Neque obstat, quod hæc acquisitio longe videatur excedere damni accepti modum, & iniquum sit pro modica injuria integra regna, & imperia auferre: nam culpa est victi; victor non potest dici jus suum recuperasse, nisi ita recuperaverit, ut hostis auferre ipsi amplius nequeat. Quia enim plene ipsi restitui jus debet, non habet plene, quod armis ei iterum auferri posset. Ea autem possidendi securitas non quæritur, nisi hostis vel per transactionem ultro cesserit, vel cum omni sua potentia, qua resistit, in potestatem victoris transeat. Si ergo transactio nulla intercedat, (quæ non nisi utriusque consensu fit) necessarium est ut per ultimam victoriam omnia in potestatem victoris transeant, ut ille securus esse queat. *Conf. disp. nostra de jur. victor.* §. 9.

PROPOSITIO V.

Non ergo victori tali competit jus capiendi personas, vel res singulorum, vel has vastandi.

DEMONSTRATIO.

Explicavi hanc propositionem in disputatione de jure victoriæ §. 10, usque ad 32. Verba hæc sunt.

HINC *jam manifestum sit, quod post victoriam, per quam hostis, aut quod hostium est, in victoris potestatem redigitur, desinat jus belli, ac incipiat jus imperii; illa enim necessitas defensionis, quæ sola justitiam cædium, vastitatum, ac prædationum in bello sustinuit, nunc cessat, cum res jam sit in victoris potestate, adeoque jure imperii, cui parere victi tenentur, agere potest. Desinit igitur vis, cum judicio tanquam in subjectos agere victor potest, neque amplius ut hostis, quid ad vincendum utile, sed ut judex, quid justum sit, decidit.*

Hinc porro concluditur, quod jure belli ante victoriam hosti competat jus interficiendi hostis: non enim adigi hostis ad satisfaciendum potest, nisi viribus, quibus resistit, recisis, ac debellatis, quod proinde justum est per §. 7. sup. *At vero victos, captosque occidere non licet: cum enim resistere amplius nequeant, sed sint in potestate victoris, cessat illa necessitas, indeque natum jus in bello occidendi; & imperium in eos, non jus belli exercetur.*

Unde licet obsessa urbe cives promiscue occidi jure belli possint, capta tamen urbe non possunt, nisi commiserint ut suppliciis digni videantur: quo tamen casu non ut cum hostibus jure belli, sed ut cum jam subditis imperio ita agendum, ut innoxii a noxiis separentur, & hi soli causa cognita, ac pro modo delicti puniantur. Id præstitit Senatus Romanus recepta bello Capua, quæ ad Hannibalem defecerat: Severe *enim*, & celeriter in maxime noxios animadversum; multitudinem civium dissipatam in nullam spem reditus; non sævitum incendiis, ruinisque in tecta innoxia, murosque; atque ita res compositas ibi fuisse consilio ab omni

ni parte laudabili, *narrat*, *& dignis encomiis prosequitur Livius* lib. 26. Hist. c. 16.

Hoc Solymanni quoque judicium fuit, cum arcis Budensis præsidiarii Germani, reluctante, & ideo in vincula conjecto præfecto suo Thoma Nadasto Ungaro, deditionem Turcis sub lege libere abeundi fecissent; eos enim omnes, cognita in ducem suum perfidia, Solymannus Janizariis trucidandos tradidit: uti recenset Paulus Jovius Histor. lib. 28, *factum hoc sævitiæ, ac immanitatis arguens.* Cur enim, *inquit*, Germani cum beneficio ipsius peccavissent, & diplomata libertatis obtinuissent, usque adeo crudeli nece multandi videri potuerint, cum ipse Solymannus in ea alienæ perfidiæ causa propriam abruptæ fidei notam subiret, & quam quærebat justitiæ laudem tam crudeli, quam turpi sententia præverteret? *At si ex vero rem æstimemus, fatendum, duplicem in hoc negotio Præsidiariorum causam versari, alteram initi cum hoste pacti, alteram commissi in ducem facinoris; quæ diversissimo jure censeri debent. Pactum enim inter hostes initum fuit, nec ad impediendum jura, & criminum pœnas, sed belli vim, ac injurias pertinebat; eoque pacto comprehensum erat: ne victor vel jure belli in eos agere, vel ut hostes lædere, vel ut bello captos detinere posset, sed ut eandem illi, quam pace, securitatem haberent: non vero id actum, ne jure imperii deditione quæsiti in crimina eorum inquirere, eaque non ut hostis, sed ut Dominus, aut judex, punire queat, cum in media quoque pace Magistratui id liceat. Sed neque obstaret tale pactum, etsi fuisset, cum non valeat pactum, quo expressa criminum impunitas est promissa, per* l. 7. §. 14. ff de Pact. *nedum obstabit pactum, quo longe alia res cauta fuit. Nec incompetens utique judex Solymannus post deditionem erat, ut Jovius existimare videtur; etsi enim illa deditio non aliter, ac lege libere abeundi facta sit, dum tamen in loco dedito commorati sunt, agi ibi, ubi reperiuntur, de crimine potuit*, l. 1. C. ubi de crim. *ut ostendimus in* Disp. nostra de plurium locorum concurrente potestate tit. 3. §. 10. *Sane, an tantam pœnam, & quidem omnes æque meriti fuerint, alia quæstio, & facti est; quod huc non pertinet.*

Victos autem intelligimus, non qui adhuc resistunt, aut quorum vis adhuc metuitur (in illos enim nondum victoria, sed pugna est, in cujus discrimine, atque ardore spatium non datur exquirendi, metusne adhuc ab altero sit, an tuto capi possit) sed qui in plenam hostium potestatem vel exitu prælii, vel deditione pura pervenerunt. Nam & ipse Scipio Africanus Imperator summus, cum Numantini dedere se vellent si tolleranda viris imperarentur, veram, & sine exceptione victoriam voluit. Flor. lib. 3. c. 1. *Unde non adeo improbandum ex ratione juris belli videtur consilium, quod Romani cum Uspen oppidum oppugnarent, & oppidani servorum decem millia offerrent, liberis autem veniam orarent, ideo id accipere noluerint, quod tantam multitudinem custodia cingi arduum, adeoque adhuc metuenda esset resistentia: ut refert Tacitus* lib. 12. Annal.

Igitur & nondum dediti, & deditionem pure offerentes in eadem causa, & recipiendi sunt, cum & in illos nulla amplius sit defensionis necessitas. Impia igitur illa Albani hominis impii vox fuit indignos vita judicantis, quorum mœnia glandium ictibus perrupta jam essent, & cum Prosperio Columnio expostulantis, quod in deditionem eos acceperit. Quanto vero divinius est illud Ciceronis: Hi, qui armis positis ad Imperatoris fidem confugiunt, quamvis aries murum percusserit, recipiendi sunt. Lib. 1. de offic. *Et aliud magni illius, quem modo diximus, Africani exemplum? Cum enim in Hispania nova Carthaginis non quassata, sed conscensa jam mœnia essent, & in tota urbe cædes jam passim fierent, nec ulli puberum obvio parceretur, tamen deditione secuta statim signo dato cædium finis factus fuit.* Liv. lib. 26. Histor. c. 48. *Et in prædicta Taciti relatione Romani sævum putarunt, deditos trucidare, ideoque rejecta deditione id egerunt, ut jure belli caderent; quo ipso inter jus belli, & victoriæ, manifeste distinguitur. Hoc igitur jus si inter illos gentium mores, quibus servitus in bello, ac potestas occidendi servos inter privatos obtinebat, conservatum fuit, hodie utique negligi non debet. Neque excusari sævitia in victos potest ulla ratione, nedum sola contumacia resistendi, ut recte docet Grot.* lib. 3. c. 4. §. 13. *De talione vero deinceps agemus.*

Infantium quoque, & fœminarum, (quæ belli opere plane abstinent,) aliud jus in bello, ac post victoriam videtur, sed diversimode. Olim enim durante consuetudine occidendi impune servos, plus post victoriam in eos licuit, quippe jam servos: neque juris opinio, sed sola ætatis, ac sexus, miseratio

tio nonnunquam eos injuriis bellorum eripuit. At vero jure gentium etsi ne belli quidem jus in eos exerceri possit, cum nullum momentum viribus hostium afferant, nec belli munia obeant, nec defensio aliqua contra eos allegari possit; tamen minus jure victoriæ in eos licet. In bello enim sæpe mixti ita viris sunt, ut parci eis nequeat; atque ita obsessis urbibus eadem necessitas, quæ hostium, etiam illorum cædem, si forte casus telo eos objiciat, defendit, cum destinatione mittentium discerni a viris non possint. Nec movet, quod ipse Deus injunxerit Hebræis, ne vel sexui, vel ætati Cananitarum hostium parcerent. Hebræis enim duplex genus bellorum fuit: alterum commune, quod sua auctoritate, eodemque, quo aliæ gentes, jure gerebant; alterum speciale in septem populos, quod speciali Dei mandato, ejusque arbitrio gessere: in hoc, non in illo, mandata fuit infantium, fœminarumque cædes. Deut. 20. v. 10. & seq. *Late Seldenus* de jur. gent. lib. 6. c. 12. & seq. *Schik.* de jur. reg. c. 5. th. 16. *Ejusque specialissima causa fuit: Deus enim borum septem populorum terras, ipsis propter idololatricam, & maximorum scelerum consuetudinem auferendas, Abrahamo, ejusque posteris donaverat, eosque execrationis, atque exstirpationis jam condemnaverat. Hujus damnationis sententiam quasi exsequendi munus, & vindictam Israelitis, quibus in istum eventum has terras promiserat, Deus injunxit: qui proinde non suum, sed Dei bellum; non ex lubitu, sed ex formula execrationis, quæ ad mulieres, & infantes quoque pertinuit, persecuti sunt. Indeque adeo severe Deus ipsos Hebræos increpavit, sæpe quoque punivit, quando finet mandati sui vel intempestiva misericordia, vel alia de causa non impleverunt. Neque tamen hæc in infantibus pœna proprie fuit, sed quasi naturæ calamitas, uti alias infantes quocunque casu, qui vero semper arbitrio divino regitur, occidunt.*

Ex eo, quod de jure in hominum vitam diximus, colligi potest, quid de bonis, aliisque eorum juribus statuendum. Belli enim jure omnia illa, quibus hostium vires ali, firmarique videntur, vastari, ac destrui possunt; cum quicquid vires hostium auget, id juris nostri vindicationem impediat. Unde haud abs re quidam statuunt, arbores fructiferas bello excidi posse; voluptuarias, & infructuosas non posse. Vid. inf. §. 21. *Qua ratione quoque certum fit, quod armorum lege, quicquid alendo, instruendo, habendoque militi collectum, paratumque est, totum exuri, consumique liceat; quod vero ad luxum, mollitiemque, non liceat. Tantum enim abest ut accessionem virium hosti inferat, ut eas magis atterat, atque molliat: uti Hannibalis, & Pœnorum animos nihil segniores reddidit, quam Capuæ delitiæ.*

At post victoriam, aut cum jam in potestate nostra, occupatumque est, nihil eorum vastari, aut pessundari fas est, quia vires hostium non auget, cum hostes amplius non sint, nec bellum, quod victoria in victos desiit, tum adhuc instruit. Jam enim jus armorum in jus imperii versum est, ut defendi tanquam a domino, ac principe suo, non vastari, ac dirui, ut ab hoste, devictorum res debeant.

Frustra vero immodica veterum exemplorum licentia, & recepti omnium Gentium mores afferuntur. Nituntur enim ista generali illa populorum consuetudine, qua bello capti servi fiebant, per quos omnia dominis acquiruntur, ut dicitur in d. §. 1. Inst. de his, qui sui, vel al. jur. l. 1. §. 1. ff. eod. *Et cum licitum fuerit privatim quoque, & promiscue servos sine causa occidere*, dict. §. 1. & d. l. 1. §. 1. (*quem abusum communis gentium error in jus haud recte verterat*) *non mirum, quod in bonis eorum omnia permissa fuerint. Hic mos eam sæviendi licentiam, ut diximus* §. 2, *atque exemplorum frequentiam peperit.*

Fuere tamen & in communi hoc gentium consensu generosæ mentes, quæ morem eorum improbarent. Parta victoria, *inquit Cicero Lib.* 1. *offic.* conservandi sunt qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt; *in hos enim jure imperii pœnam debitam statui a victore posse, prædiximus* sup. §. 12. *Atque inde laudat idem Cicero priscos Romanos, qui Tusculanos, Æquos, Volscos, Sabinos, Hernicos in civitatem etiam acceperunt; improbat vero eversam Corinthum. Denique vox hæc sanctissima ab ipso additur:* In quo tantopere culta apud nostros justitia est, ut ii, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recepissent, eorum patroni essent more majorum. *Ita judicarunt quoque Romani Capua recepta, idque egregie Livius commendat, de quo* sup. §. 11. *Atque ipse tot Regum dux Agamemnon Trojam dolet se invito eversam, & affligi* Phrygas, *inquit*, vincique volui; ruere, &

& æquari solo, etiam arcuissem: *apud* Senec. in Troad. v. 275. & seq.

Sed & quod diximus supra jure belli, & ante victoriam, arbores frugiferas, &c. excidi, vastarique posse, non continet effrenem licentiam, & ulciscendi libidinem, sed, ut ex allegata ibi ratione sequitur, juris sui reparandi modum necessarium; uti si rei illæ hostibus fomes, atque incitabulum virium essent, illique inde ad resistendum tenaciores fierent: nam si nihil, aut parum prosunt, aut si in ipsius hostis potestate sunt, talem vastationem frugum, &c. in bellis prohibitam esse, ipso Dei oraculo proditur, Deut. 20, v. 19, *quam ita restringit Grot.* de J. B. & P. lib. 3. c. 12. §. 2. *Eamque contra jus belli quoque esse, censuit inclytus ille Palatinorum Achilles Fridericus Victoriosus, cum triumphatis tribus Principibus graviter eos ab illata vastitate objurgaret*: Non fervasse eos jura belli, nec pepercisse eis, quæ leges bellorum violare prohiberent, ut qui segetes vel temere conculcatas corrupissent, vel incensas exussissent, & molas passim igne delevissent; *ut referunt Carion.* in Chron. lib. 5. p. m. 1030. *Crus.* in Annal. Suev. ad ann. 1462. *Lehman. in* Chron. Spir. lib. 7. c. 106. *Quæ omnia apprime confirmant principalem nostram rationem, justitiam bellorum necessitate juris nostri tuendi, aut vindicandi æstimari.*

Quæ de vastatione rerum hostilium dicta sunt, an eadem in prædis ex hoste agendis de ratione juris Gentium obtineant, magis ambiguum est. Utique id interest, quod vastatio vires nostras non augeat, sed hostium saltem imminuat; præda vero & illas foveat, & has atterat. Unde vastatio jure belli earum tantum rerum licita est, quibus hostis validior ad oppugnandum, & fidentior redditur; præda vero omnium, quæ utilitatem nobis afferre possint: etsi enim iis servatis nihil forte virium hosti accrescat, si tamen rapta nostras vires in bellum nutriant, atque ad vincendum instruant, utique ad juris nostri recuperationem, & victoriam, sine qua extorqueri jus ab hoste nequit, faciunt, indeque jure belli licita sunt, per §. 2. sup. *Unde secus esse patet si princeps, cum compendio, & integris hostium rebus vincere possit, perdere eos, spoliisque eorum locupletari malit; quanquam ipsius æstimatio sit, qua via commodius juxta, ac tutius, & justius bellum gerere possit. Longe itaque laxior est in bello potestas prædandi, quam vastandi; estque hoc jus illud belli famosissimum, usitatissimumque.*

At post victoriam aliud videtur. An ergo hic quoque victos jure subditorum censeri, nec ultra id spoliari posse, dicemus? Reclamaret omnium gentium, ac humani prope generis usus, atque consensus. Paulo distinctius itaque hoc exsequemur. Et primo quidem certum est, jure victoria adquiri plenissimum imperium in victos; etsi enim de eo imperio, subactove principatu nulla forte lis, aut controversia initio belli inter partes fuerit, & victor aliunde jam damni, quod passus dicitur, restitutionem consecutus fuerit, adeoque hoc imperium non videatur ad reparationem juris ipsius pertinere, aut in ejus partem venire, tamen pertinet ad juris recuperati, aut qualiscunque extortæ satisfactionis tuitionem, ac securitatem. Non enim possessione sua securus foret victor, ni victus sub ejus potestate, ac imperio esset, sed semper adhuc jure belli resistere, & bello quæsitum iterum eripere posset. Quin frustra victor occupasset territorium, si ejus jure, ac imperio statim ipsi iterum cedendum esset. Et cum vincere hic sit in potestatem redigere, sequitur omnino, si jure vicit, quod justa sit ejus in victos potestas. Natura itaque victoriæ, & finis belli, concedunt victori omne in victos imperium. Sed & posito, quod a victore in victos non ultra, quam jure imperii in subditos statui possit, utique imperium saltem in victos ipsi competit, si vi imperii in eos statuere potest. Et alias post victoriam semper bellum maneret, nisi per eam alter alteri tandem subjiceretur.

Sub Imperio autem, quod victor adquirit, comprehendimus omnia illa, quæ juris publici sunt, & ad ipsam civitatem, non ad singulos pertinent; adeoque & nomina civitatis. Et hæc ergo publica jura indubie victori adquiruntur, sive hostis prælio, sive deditione in ejus potestatem pervenerit.

Quantum vero ad res singulorum, illa quidem, quæ ex commissi prælii victoria in castris hostium obtinentur, itidem victoris esse tenendum est, quia pugnanti, & resistenti potius, quam victo eripiuntur, uti alia præda; quæ in bello capitur. Ea propter ille actus, quo prælio vincitur, & per quem præda ista vincendo, non occupando demum acquiritur, ad bellum adhuc pertinet, & jure belli continetur; inprimis cum in illo actu hostis adhuc occidi possit, adeoque etsi pulsus fuga vita sua consulit, reliqua tamen

hosti

hosti relinquit. Et sane, cum victor ultra juris ablati repetitionem, aut satisfactionem pro injuria, etiam impensas belli, damna bello data, aliaque similia, quorum rationes ut plurimum in bellis in immensum crescunt, computare, atque a victo exigere possit, utique quæsitam victoriis prædam saltem in rationum suarum partem retinere, indeque pro debito suo sibi satisfacere potest.

Sequitur ergo, in quo præcipuum causæ momentum vertitur, si victoris rationes sibi constent, isque omnia, quæ ipsi absunt, quæque ipsi deberi modo diximus, ex prædis hostium receperit, an ulterius adhuc victos spoliare, aut captas urbes diripere solius prædæ causa liceat? Sane, pro ejus rei defensione satis idoneum juris gentium argumentum non occurrit, sed ratio potius. & æquitas in contrarium esse videtur, quod cui nihil amplius abest, is nihil quoque amplius exigere possit; & qui suum jam consecutus est, iterum aliquid petere nequeat. Non potest enim non esse injuria quod ultra jus est, ex definitione legis 1. §. 1. ff. de injur. *& nota vocis appellatione. Atque hoc Gentium jus graviter defendit, & antiquissimis moribus apud Romanos obtinuisse, scribit Sallustius* in bell. Catil. circa princ. Majores, *inquit*, nostri, religiosissimi mortales, delubra Deorum pietate, domos suas gloria decorabant, neque quicquam victis eripiebant præter injuriæ licentiam. *Quo verborum compendio omnia fere, quæ de finibus juris belli diximus, continentur, abusum autem exuendi victos rebus suis a militibus demum Sullanis cœpisse, testatur, maximeque improbat idem Sallust.* d. l. At hi contra (*de Sullæ militibus inquit*) ignavissimi homines per summum scelus omnia ea sociis adimere, quæ fortissimi viri victores hostibus reliquerant; proinde quasi injuriam facere, id demum esset imperio uti. *Et paulo ante dixerat:* Igitur hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere. *Adde* §. 32.

Neque in contrarium allegari possunt omnium prope gentium exempla, quibus refertæ sunt omnium ætatum historiæ. Quo jure enim illa nitantur, jam diximus, servitute scilicet, & quæ in illa obtinuit occidendi, adquirendique omnia, quæ servorum sunt, licentia.

Videtur quidem, quod victor victo causam tot cædium, fusique humani sanguinis imputare, eoque nomine & in ipsum, & in subditos porro sævire possit. Verum, ratio hæc reciproca, seu mutua est; & uterque pari omnino jure in bellum processit. Neque ob hoc solum, quod summus Princeps bellum jure suo gessit, victus postea pœnam, vel judicium, ejus inprimis, cum quo lis fuit, subire cogitur; tantum abest ut in subditos, quos necessitas parendi adstrinxit, ideo animadverti queat. Hinc inter ea, quæ in Julii Cæsaris gestis reprehensa sunt, refert Suetonius in Julio cap. 54, quod oppida quædam, quæ se submitterent, hostiliter diripuerit. *Quanquam hic ipse Cæsar alias tam sedulo id caverit, ut cum Corfinii oppidi cives parati essent portas ipsi aperire, ille id non admiserit, sed in alium diem eos rejecerit*, veritus, *ut ipse ait*, ne militum introitu, & nocturni temporis licentia, oppidum diriperetur. *Cæs.* comment. de bell. civ. lib. 1. *Quod si denique victor jus quoddam pœnæ haberet, omnino illa pro ratione debiti, quod non semper idem est, vi imperii constituenda, non vero ideo infinitum, illimitatumque jus promiscuæ prædæ concessum esset.*

Duplici equidem casu jure victoriæ æque, ac jure belli eripi omnia, vel saltem ultra ejus, quod nobis abest, limites, victis posse fatemur. Primum quando ultra belli gestionem aliquid commisere, forte perfidia, rebellione, defectione, &c. Ejus enim vindicta plane ad jus imperii, quod victor adquisivit, adeo spectat, ut ideo auctores victi non bonis modo, sed vita orbari possint: uti in Capuanos defectores a Senatu Romano severe consultum, supra diximus. Hoc innuit quoque Suetonius dict. l. *cum improbat*, quod Cæsar urbes diruerit sæpius ob prædam, quam NB. ob delictum. *Quo luculenter jus illud victoriæ, quod diximus, proponitur: nam & direptio ob delictum saltem, non ob prædam, ibi probatur, & pœna delicti a jure prædæ distinguitur; atque adeo id ipsum, quod probavimus, dicitur, victis, nisi quid deliquerint, in prædam omnia auferri non posse.*

Deinde diripi victi possunt jure talionis, si apud illos direptio devictorum pro jure obtinet, uti apud Mahometanos, aliosque Barbaros; in quos proinde vi victoriæ idem jus summa æquitate statui potest, quo illi in alios utuntur, ut alibi ostendimus. Atque hanc causam esse, puto, ejus juris, quod a Deo Israëlitis datum est, Deut. 20. v. 13. 14,

14, *ut capta urbe, quæ non est e septem populis, de quibus* sup. §. 16, *omnes masculos gladio interficiant, reliqua omnia in prædam capiant, eamque a Deo sibi concessam percipiant: is enim mos apud reliquas gentes tunc obtinuit. Etsi autem instar præcepti interfectio, & deprædatio ibi injungatur, Judæorum tamen Dd. per hæc verba non præceptum, sed licentiam tantum occidendi intelligunt.* Seld. de jure Gent. lib. 6. cap. 13. & 16; *quod nos de aliis gentibus, præter septem populos, & Amelecitas, verissimum putamus, antiquissimo legum, quæ imperative scribi solebant, ritu, ac stylo. Ita in XII. Tabb. dicitur:* Agnatus proximus familiam habeto. *Ita talionis quoque exempla in bello tricennali extitere, ut capta urbe, cum victor veniam* (Quartier) *negaverat, altera pars, expugnata alia urbe, eodem jure usa sit, & omnes sine venia cæsi. Sed ab nostræ ætatis exemplis nunc abstinemus.*

Ex dictis patet primo, *Jure belli prædam in infinitum capi posse, eamque semel rite partam post victoriam quoque retineri, quia bello jus suum princeps, victoriamque obtinere nequit, nisi viribus hostium accisis, suisve firmatis.* Deinde, *jure victoriæ hæc adquiri:* 1°. *imperium plenissimum in victos, ex natura victoriæ*, §. 23, sup.; *nec quicquam ea movent, quæ de imperio victis relinquendo, vel communicando habet* Grot. lib. 3. cap. 15, *quippe quæ meræ humanitatis, ac generositatis, non juris sunt, adeoque huc non pertinent:* 2°. *quæ victoria ex prælio parta in castris, atque exercitu hostium reperiuntur; ille enim actus pars adhuc, & sequela belli est*, §. 26. sup. 3°. *Si ex spoliis hostium jus suum integrum cum impensis belli nondum consecutus est, jure imperii, & ut dominus, exigere reliquum potest: sed & milites, pecuniam, frumentum, &c. in alios belli, vel reipublicæ usus, imperare; quod Romanos, præsertim veteres, passim factitasse legimus:* 4°. *ex causa delictorum quoque in victos itidem vi imperii statuere: Denique* 5°. *jus talionis, secundum quod diximus, in eos exercere.*

Diverso igitur jure censentur illa, quæ in castris, aut in exercitu hostium reperiuntur, & illa, quæ obsessa urbe civium sunt: illa enim hoc ipso, quod hostis fugatus est, sine alia occupatione in potestate victoris relicta, & fuga hostium deserta sunt; eaque omnia eorum fuerunt, qui contra in acie stetere, & occidi poterant; ut omnino in eas res jus belli adhuc obtineat. Hæc vero non censentur hoc ipso capta, quod urbs capitur; sed manent in potestate, & custodia civium, nisi seorsim occupentur: quæ nova occupatio non amplius jure belli fieri potest, quia urbs jam capta, & in potestate est, sed jure imperii; quo vero non spoliantur, sed defenduntur cives, nisi ex causa delicti, vel si quid juris victori adhuc abest, aliisve justis ex causis, ut diximus §. 25. *Sed nec ut hostes in prælio, ita cives capto oppido, ni adhuc resistant, occidi possunt.*

Neque deseruntur bona civium cum oppidum occupatur, uti cum acie hostis vincitur: illi enim in custodia rerum suarum manent; hic aufugit. Neque denique in oppido res tantum virorum, sed mixti quoque infantes, fœminæ, aliique sunt, in quos regulariter jus victoris, ut dictum, exerceri nequit.

Propositio VI.

Ex victoria acquiritur imperium Principi non suo jure, sed jure populi: unde Princeps victor tantum illud imperium in victos acquirit, quod ipse habet in suum populum.

Demonstratio.

In quæstione igitur, qualenam imperium victori acquiratur, dicendum est, tale acquiri, quale ipse in populum suum habet, cujus causam, & rationes tuetur: 1. quia terra victa fit accessio reipublicæ, cujus nomine, & jure bellum geritur, & hostis vincitur; ergo & jus, ac imperium reipublicæ victricis, tanquam rei principalis, sequitur, unumque jam imperium esse incipit, in quod principi par, & simile jus est. 2. Idque multo magis verum est in republica mixta, ubi bellum non geritur nomine solius regis, sed nomine summæ potestatis, quæ non solius regis, sed & statuum est. Sine, 3. per bellum non regis, sed reipublicæ negotium geritur, adeoque & ei soli acquiritur. 4. Rex saltem repræsentat rempublicam, & ejus jure, ac nomine agit. Quicquid igitur juris in rempublicam habet, id acquirit etiam in reipublicæ partem, quæ per victoriam accedit. Ex eo igitur jure, quod rex habet in populum victorem, æstimari, & metiri debet jus in populum victum. Unde 5. Macedones adeo graviter tulere, & suc-

censuerunt Alexandro, quod sibi arrogaret jus, quod Persarum reges habebant, non quod Macedones: unde tot conspirationes, seditiones, &c. *Curt. l. 6. c. 6. & pass.* Excipe si rex non nomine istius reipublicæ, sed ex alio capite bellum gerat, forte quod jus regni ad eum pertineat, quod vel injuria subditorum, vel agnatorum ei ablatum est; tunc enim obtenta victoria recipit jus, quod antea habuit.

PROPOSITIO VII.

Unde verum non est, jure victoriæ plus licitum esse, quam jure belli; plus in subditum, quam in hostem; plus pace, quam bello: illo enim casu bellum finitum est, hoc durat; illo desinunt esse hostes, hoc manent.

DEMONSTRATIO.

Caussam erroris explicavi in Disp. de jure vict. §. 1. 2.

Nunquam summi principes, aut heroes (quæ sunt verba dictæ disputationis) *tantum sibi decus, ac nomen ex victoriis compararunt, quantum ex victoriarum clementia: semperque maximi Duces longe clariores fuere moderate victoria utendo, quam vincendo; id, quod Romanorum gesta affatim testantur. At mirum videtur, quod apud omnes fere gentes, ipsosque adeo Romanos justitiæ bellicæ ad religionem usque servantissimos, illa invaluerit opinio, quod jure victoriæ tantundem, immo plus, quam jure belli liceat, & vincendi limites generositate victoris magis, quam justitia constituantur. Ita enim Pyrrhus apud Senecam* in Troad: vers. 331, & 333.

Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit.
Quodcunque libuit facere victori, licet.

Et ne a feroci juvene hæc temere jactata existimes, ipse Agamemnon, cum quo rixabatur, id non negat, sed jus ipsum confessus pudorem saltem, & honestatem obstare putat; atque inde sic respondet vers. 332, & 334.

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Minimum decet libere, cui multum licet.

Eadem Ciceronis sententia videtur in Orat. pro M. Marcello, quæ est 40, *ubi Cæsarem victorem ita affatur:* Cum ipsius victoriæ conditione jure omnes occidissemus, clementiæ tuæ judicio conservati sumus. *Hinc cum Metello duce adeo sævi in captivos consuleretur, ut veneno se plerique interficerent, alii deditionem suam ad Pompejum absentem mitterent, ait Florus*, quod Metellus eo infestior in hostes jus victoris exercuerit, *lib.* 3. hist. cap. 7; *eumque defendere contra Pompejum videtur Plutarchus* in Pompejo. *Ipse Camillus & bellici juris scientia, & bellorum peritia adeo insignis, eadem oratione, qua merito prædicabat*, esse & belli, sicut pacis jura, justeque bella non minus, quam fortiter se gerere didicisse; *statim subjungit:* Arma habemus non adversum eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: *quasi plus juris sit in infantes captis, quam obsessis urbibus. Liv.* hist. lib. 5. c. 27. *Atque ita, ut inter tot alia hoc saltem illustre exemplum exhibeamus, Æneas adeo pietate celebris, Turnum victum, deditum, ac supplicem, non modo interfecit; sed & ipse Turnus apud Virg.* Æneid. lib. 12. in f. *hoc ipsi jus esse fatetur, &*

— Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Utere sorte tua.

Quin solenne id Romanis fuisse, ut hostium duces, deditos quoque, ipso die triumphi occiderent, notat Grot. de jur. B. & P. lib. 3. c. 4. §. 12.

In hanc opinionem, & morem traxisse gentes videtur, 1. *quod jus belli post victoriam quoque continuari, & jus victoriæ sub jure belli comprehensum, crediderunt:* 2. *quod placari, ac honorari suorum manes, putabant, cædibus eorum, a quibus occisi erant; quæ persuasio & Achillem, & Æneam in talem vindictam armavit, effecitque ut Polyxena, & Astianax, Priami filia, & ex Hectore nepos, pro inferiis Achilli immolati fuerint.* Senec. in Troad. in act. 2: & *præcipue* 3. *quod omnium prope gentium moribus cuique domino privato competiit jus vitæ, & necis in suos servos, ut traditur in* §. in potestate 1. Instit. de his, qui sui, vel alieni juris l. 1. §. 1. ff. eod. *Cum igitur bello capti omnes servi facti fuerint, necessario inferendum fuit, eos etiam post victoriam ut servos occidi, omniaque, quæ eorum fuerunt, vastari, dirui, ac in prædam cedere potuisse. Hinc ergo natum inter gentes* JUS *illud* VICTORIÆ, *atrocius prope, ac crudelius, quam ipsum jus belli. At vero insignis iste juris gentium nævus, atque abusus fuit, quem Antoninus demum, & Christiani Imperatores inter privatos quidem adeo sustulerunt, ut nec ultra modum*

modum sævire domino in servum licuerit; §. ult Inst. eod. *at in bellis furor ille nondum desæviit.* Hactenus dict. Disputat.

Generosioris animi victores in populos victos humaniter usi sunt; & hæc ratio affertur, cur Minos Judex orci est constitutus apud *Propert.* 3. *eleg.* 18.

Victor erat quamvis, æquus in hoste fuit.

Persæ Alexandrum mortuum dicuntur luxisse non ut victorem, & modo hostem, sed ut regem, *Curt. l.* 10. *c.* 5; quo innuitur, desiisse esse hostem ex quo victor fuit. Ita Cæsar incontinenti post victoriam judicem egit. *Hirt. de bell. Alex. in fin.* Romani victis Latinis præmia, pœnasque cuique pro merito persolverunt. *Liv. l.* 8. Idque Capua recepta factum quoque esse, ait *Livius l.* 26. *c.* 16. Et Tacitus *Annal. lib.* 12. ait, ita majoribus placuisse, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.

Additio.

» Grotius circa acquisitionem imperiorum distinguit inter jus naturæ, & inter jus gentium.

» *Jure naturæ* non nisi ex justa causa capere res licere, ait, & tantum intra debiti, & pœnæ modum, adeo ut cives innocentes, eorumque res excludat. *Vid. supr. c.* 1. §. 1. *item cap.* 6. & 7. Et hoc modo etiam imperia jure naturæ occupari posse, ait: *Vid. cap.* 15. §. 1. speciatim si summi periculi vitandi causa victor id faciat, *d.* §. 1.

At *jure gentium* eum, qui sibi singulos subjicere potest servitute personali, etiam universos subjicere sibi, subjectione quoque mere herili posse, tradit *hoc cap.* §. 1. §. 2. Atque hac occupatione omnia jura populi, etiam incorporalia, in victorem transferri: *ibid.* §. 4.

» *Jure naturæ laxiori*, i. e. ex regulis perfectionum, hoc jure in victos abstinendum esse, ait *d. c.* 15. §. 2. sive relinquendo victis imperium vel in totum, *ibid.* §. 3. vel pro parte, *ibid.* §. 9. sive eos miscendo victoribus, *ibid.* §. 3. interdum interpositis præsidiis, aut tributis §. 5. §. 6. Libertatem præsertim religionis eis esse relinquendam, & clementer eos habendos, *c.* 15. §. 10. §. 11. §. 12.

» Vera principia exposuimus in *dissert. proœm. XII.* §. 754. Diximus, non tantum Principem bellum nobis inferentem ex judicio nostræ civitatis injuria agere, sed totam civitatem hostilem; immo & singulos, qui factum Principis approbant, illudque operis, opibus, & consilio defendunt: atque ideo si in potestatem nostram perveniunt, tanquam criminis reos puniri posse, i. e. omnia in eos licere. His Principiis positis certum est, si ipsa civitas capitur, non tantum singulos, sed universos quoque, omniaque eorum jura publica, & privata, dominio nostro, & judicio subjici, adeoque imperium ipsum ad nos transferri; indeque ab arbitrio nostro dependere, num illud imperium nostro jungere, num separatum servare, num illud delere excisis civibus velimus. Bene Xenophon. *Instit. l.* 7. *p. x1.* 211. *Est enim æterna lex inter omnes homines, capta eorum urbe, qui bellum aliis faciunt, tam corpora illorum, qui sunt in urbe, quam fortunas, iis vindicari, qui urbem capiunt.*

A D §. I.

Q u i *sibi singulos subjicere potest servitute personali*] " Uti victor, ex hypothesi Grotii, jure gentium in bello solenni potest. *Vid. cap. præced.* §. 1. *seq.* 1

Nihil mirum est si & universos] " Immo ratio, cur imperium victor occupare possit, non ex jure aliquo gentium, nedum ex jure capiendi personas sequitur, sed ex jure naturæ, quo in hostem victum omnia licita sunt; adeo ut & vita, & bona, omniaque jura, tum publica tum privata, ei adimi possint.

Sive illi civitas fuerunt] " Sive universi illi unum civitatis corpus, i. e. imperium aliquod constituant

Sive civitatis pars] " i. e. Sive membrum faciant illius civitatis, veluti si urbs, vel provincia illius imperii occupetur.

Sive mere herili] " Vel tanquam patrimoniale (*Vide h.* §. *n.* 3.) vel ita ut plane civitas esse desinat, §. 22. De regno patrimoniali egimus in *Diss. proœm. XII.* §. 754. & *supra l.* 1. *c.* 3. §. 12. Hic saltem monemus, victorem, qui per ultimam victoriam universam civitatem hostilem occupat, jus acquirere non tantum

in

» in imperium, sed & in jura singulorum; » adeo ut ob injuriam ab illis (ex judicio » victoris) commissam in eos tanquam fu» res, & homicidas animadvertere possit: » quanquam id ob rationes politicas, & » quia sæpius interest regna devicta conser» vare, omitti, & conditiones saltem quæ» dam præscribi soleant.

Sive mixta]" Ubi universitas manet, sed » cum certa subjectionis lege: si v. g. tri» butum ei imponitur, vel nexus feudalis, » vel si in provinciæ formam redigitur.

Imperia armis quæri]" I. e. omnia jura » publica, quæ imperium constituunt.

Quintilianus]" *Inst.* 5. *c.* 4.

Curtium]" *L.* 4. *c.* 5. Similia vide apud » *Thucyd. l.* 5. *p.* 333. *Liv. l.* 4. *c.* 10. *l.* » 9. *c.* 3. *l.* 27. *c.* 30.

2 *Contentos victoria abstinuisse imperio*]" » Idem de Scythis tradit *Justin. l.* 2. *c.* 3. » *l.* 42. *c.* 2 & *Curt. l.* 7. *c.* 8.

3 *Aut alio imperante*]" Ut est in statu A» ristocratico.

Et tunc in ejus saltem jus succeditur, non ultra]" Adeoque si status est Aristocrati» cus, vel Popularis, victorem jus imperii » exercere per Proceres, vel Senatum te» neri, putat. Quod verum est si ea condi» tio post victoriam victis indulta fuit; alias » res a victoris arbitrio dependet.

Ita ut & alienare possit, sicut populus poterat]" Diximus, victorem plenum jus in » victos, tum quoad jura publica, tum » quoad jura privata, acquirere, adeoque » evertere regnum, vel illud certis condi» tionibus servare, vel alienare posse.

Et sic factum ut quædam regna in patrimonio essent]" Immo eo sensu, quo Auctor » regna patrimonialia statuit, talia non dan» tur: nam regna ejusmodi non sunt in re» gis patrimonio, sed in populi vincentis; » is ergo, non Rex, alienare potest.

Ad §. II.

Nempe *ut quæ civitas fuit, civitas esse desinat*]" Nam omne jus in victum popu» lum per ultimam victoriam acquisitum est » victori, qui proinde pro lubitu de eo dis» ponere potest.

Accessio fiat alterius civitatis]" Ita ut de» sinat esse sui juris, & teneatur alienis le» gibus vivere: quod fit si in provinciæ for» mam redigitur.

Sive ut nulli civitati adhæreat]" Adeo» que pro arbitrio regis, victoris imperium » administretur.

Ut si rex suo sumtu bellum gerens]" Re» futavimus hoc supra *l.* 1. *c.* 3. §. 12. Quia » rex nullum jus belli habet, nisi jure, & » nomine populi, cui præest; adeoque quic» quid bello acquirit ad populum pertinet, » etsi suo sumtu gerat.

Quod herilis est imperii]" In regibus tale » imperium concipi non potest: at in po» pulo victore verum est, imperium ad ejus » patrimonium publicum pertinere posse.

Illud inter dominos, & servos]" Reges » autem non sunt domini, sed populus, » cujus jure bellum gerunt.

Sed magna familia]" Numerus ingens » servientium: qui nihil proprii habent, & » a nutu, ac arbitrio victorum dependent. » At tale exemplum inter gentes vix exstat: » si enim in servitutem redigere victas civi» tates animus erat, gentes subditos sub co» rona vendere solebant.

Ad §. III.

Quale *sit mixtum illud imperium ex civili, & berili*]" Si scilicet partim acqui» ritur jus uti est in rege, partim uti est » in populo: §. 1. *n.* 3.

Nempe ubi servitus miscetur cum aliqua personali libertate]" Exemplum est in Ga» beonitis, qui quidem civitatem retinue» runt, & corpus civitatis constituerunt, at » ad operas serviles perpetuo destinabantur. » *Vid. Jos. cap.* 9.

Sic populis, legimus, arma ademta]" De » Faliscis vide *Liv.* 5. 27. Add. *Liv. l.* 21. » *c.* 57. *l.* 30. *c.* 44. *Thuan. l.* 4, *p.* 83. & » *l.* 18. *p.* 337. *Xenoph. Inst. l.* 4. *p.* 107. » & *Inst. p.* 205. *Vid. Tesm. h.*

Ne ferri quid haberent extra, quam ad agriculturam]" Exemplum est 1. *Sam.* 13. » *v.* 19. ubi etiam fabrorum usus ademtus » fuit Israëlitis.

Sermonem]" i. e. victoris sermone uti.

Vitæ genus]" Nam victor pro lubitu vel » evertere imperium, vel conservare, vel » certa lege conservare potest; & prout dis» ponit, ita jus est.

AD §. IV.

1 SICUT *autem res, quæ singulorum fuerant, &c.*]" Jure scilicet prædæ; de quo » *c. 6.* actum est.

Jure belli]" Non ex jure aliquo gentium » secundario, uti Auctor putat, sed ex ju» re naturæ.

Sic & rei universitatis eorum fiunt] » Nam victor omne jus acquirit, quod vi» ctus habuit, adeoque & jura publica.

Si ipsi velint]" Invitis enim non acqui» ritur.

Quibus mulctari eos velit] " Adeoque om» nia deditorum jura, publica, & privata, » dependent ab arbitrio ejus, cui fit dedi» tio; & is punire pro lubitu eos potest » ob injuriam bello victori illatam, & ra» pinis, ac cædibus auctam.

Idem in bello solenni victis locum habet] » Per bellum solenne intelligit illud, quod » inter duas summas potestates geritur, & » indictum est. Merito autem ait, idem hic » obtinere, quod in deditis, quia per ulti» mam victoriam omne jus acquiritur in » victos.

Nam deditio sponte permittit, quod alioqui vis esset ereptura]" Per *deditionem* om» nia jura quæruntur victori consensu vi» ctorum: per *bellum*, & vim, iis invitis.

Publicum populi Romani]" Quia agri ab » hoste capti populo apud Romanos quæ» rebantur. *Vid. supr. c. 6. §. 10. seq.*

Id omne nostrum cum ipsis dominis]" Pro» mittebat Annibal non tantum jus in res, » sed & in personas Romanorum. *Liv. l. 21.* » *c. 43.*

Existimare suæ ditionis esse]" Territorium » hostile omnino in ditione est victoris: om» nia enim jura hostis devicti transeunt in » victorem.

Populi Romani fecit] " Neque ab eis, » quibus hostis res illas ante nos eripuit, » vindicatio institui potest. *Vid. l. 3. c.* » *6. § 7.*

2 *Ergo & incorporalia*]" Eodem modo uti » jura incorporalia, captis singulis personis, » in victorem transire, diximus supra c. » 7. §. 4.

Sibi vindicarunt Romani]" Quia victor » succedit in omne jus, quod victus habuit, » adeoque & in ejus credita: de hac surro» gatione *vide supra l. 2. c. 9. §. 8. 9.* » *& 11.*

Unde sequitur, omnino liberatos Thessalos] » Auctor hic decidit duas quæstiones ex » Quintiliano *Inst. l. 5. c. 10. p. 236.*, quas » B. Parens in Disputatione *de jure victoriæ* §. » 33. hoc modo explicat.

Hinc jam evidens est decisio litis celebratissimæ, & a Quintiliano Instit. orat. l. 5. c. 10. p. m. 236. *propositæ, quæ ex facto duorum maximorum toto orbe Imperatorum, Alexandri Magni, & Julii Cæsaris, contigit; quorum ille Thebarum chirographum Thessalis, hic Flavii nomen Dyrrachinis post victoriam donavit. Prior causa in celeberrimo illo totius Græciæ, Amphyctionum scil. consilio, altera coram Cicerone arbitro ventilata fertur. Dicimus, Alexandri M. donationem justam, Cæsaris irritam fuisse: uti & decisum opinatur Ærodius* Rer. jud. lib. 2. tit. 3. c. 2. & 3. *Illa enim debitum publicum fuit, quod victori quæritur*, per §. 24; *hoc privatum, quod ei non quæritur*, per §. 26. *Agitarunt quoque inter se hanc litem Hottomannus, & Gentilis; sed præsertim ille, ex rationibus juris civilis ex Quintiliano descriptis, quasi Alexandri M. factum ex legibus Romanis decidi possit. Nec aliud Quintilianus, quam loca argumentorum, ut orator, monstrare voluit. Revera autem frivolæ rationes sunt, quod nomen sit rei incorporalis, quæ manu non capitur, & alia ratio sit heredis, in quem jus omne defuncti, alia victoris, in quem res transeant, &c. Nam victoria quatenus vel solum imperium continet, titulus longe universalior est, quam hereditas: uti enim hæc omnia jura privata, ita imperium omnia publica, & suo modo privata quoque, continet*, §. 24. & 26. *Illa vero repræsentatio heredis universalis, uti ab Hottomanno accipitur, fictio juris positivi est. Ut vel ex hoc facto appareat, quam infeliciter sæpe jus civile quæstionibus juris gentium applicetur. Nam & reliqua contra hoc Alexandri M. facinus allata, scil.* quod vi ablatum; quod jus belli in judiciis non valeat, quod omnibus civibus debitum, adeoque dum vel unus supersit, quod omnes in Alexandri M. manu non fuerint, quod multis ignoverit, mens ejus dubia, quod a Cassandro restituti Thebani, &c. *adeo præter, vel contra jus gentium sunt, ut responsum non mereantur.* Vid. not. ab hac alteram.

Jus quod sit incorporale apprehendi manu non posse]" Immo incorporalia omnino te» nentur cum re, cui cohærent.

Aliam

Aliam conditionem esse heredis, aliam victoris] " Immo eadem est ratio; in heredem enim tota familia, omneque jus ei cohærens, transit; eodem modo ut in victorem transit totum patrimonium populi, omneque jus, quod ei cohæret.

Neque porro *obstat* 1. vi injusta ablatum esse chirographum: nam vis belli non est injusta.

Obstat 2. Cassandrum postea jure postliminii restituisse Thebanos. Resp. Immo hæc nova fuit civitas. *Vid. supra l. 2. c. 6. §. 9. & infra c. 12. §. 8. 4.*

Obstat 3. omnibus Thebanis debitum fuisse, adeoque mansisse obligationem quamdiu unus eorum superstes fuit. Resp. nulli Thebanorum debitum fuit, sed toti civitati quam cum omni suo jure occupavit Alexander; huic ergo soli debitum fuit, & ille proinde remittere potuit.

Obstat 4. Quod Alexander quibusdam ignoverit, adeoque in his debitum mansisse videtur. Resp. ignovit singulis, non civitati, cui soli debebatur.

Obstat 5. mentem dubiam fuisse. Resp. Immo actus donationis satis clare patebat.

Alia quæstio est, quæ apud Paponium *lib. 5. tit. 6. art. 2.* proponitur: ubi Gallus, qui Belgæ cuidam mutuo debebat summam, eam exorto bello solvit fisco Gallico: finito bello actionem intentabat Belga, sed Gallus in Curia Parisiensi absolutus fuit. At id non est ex jure victoriæ, sed ex jure prædæ, quia prædæ cedunt res, quæ apud hostem inveniuntur. *Add. Gudel. J. Nov. c. 5.* Unde idem jus in debita Gallorum apud Belgas statui potuisset.

Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis] " Adeoque " & incorporalium, quæ rei insunt.

Qui possidetur, non possidet sibi, nec in potestate habet qui non est sua potestatis] " Thebani non amplius sui juris erant; " omne eorum jus in potestatem victoris " transiit: ipsi igitur nihil amplius juris ha- " bebant, qui ipsi ab alio, victore nimi- " rum, tenebantur.

3 *Si quis populo victo jus civitatis relinquat, potest quædam, quæ civitatis fuerant, sibi sumere*] " Recte: nam cum victor destrue- " re civitatem, & singulos in servitutem re- " digere jure victoriæ possit, nedum civita- " tis jus ei sub certa lege, & sub onere re- " linquere potest.

Quem velit esse sui beneficii modum] " Nam " cum omne jus in victum quæsiverit, pro " lubitu de eo disponere potest.

Donato Dyrrachinis] " Cæsar propitio ju- " re Dyrrachinis remisit debitum, quod cre- " ditori cuidam adversario Cæsaris debebant, " non ex jure victoriæ, sed quia Senatus " acta Cæsaris approbavit, & omnes, qui a " partibus Pompeji steterunt, pro rebellibus " declaravit. Adeoque id jus creditori, ejus- " que heredi Flavio, in pœnam auferri po- " tuit. Conf. *Cicer. epist. ad Brutum VI.*

Non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est] " Sensus Auctoris est, " quod Cæsaris bellum non fuerit solenne, " sed bellum civile, adeoque effectus juris " gentium (quo præda, adeoque & credi- " ta, cedunt capienti vi dominii externi,) " ibi obtinere non potuerit. Resp. Ex quo " Senatus ratihabuit acta Cæsaris, omnia " populi jure, ac nomine fecisse censetur: " & sic hactenus creditor rebellis fuit, cu- " jus proinde nomen in pœnam (non jure " victoriæ) Dyrrachinis donare potuit. Cæ- " terum, toties dictum est, jus occupandi " res hostiles non sequi ex jure aliquo ficto " gentium, sed ex ipso jure naturæ. Dixi- " mus, ex eodem naturæ jure sequi, ut res " ex judicio nostræ civitatis injuria captæ si " recipiuntur, pristinis dominis, ac antiquo " juri restitui debeant; adeoque idem obti- " nere, quod in rebus bello civili, & a " prædonibus captis obtinet.

" Non autem subditis tantum, sed & *ami- " cis*, ac *sociis* res, quæ ad nos pervene- " runt, restitui debent. Probatur hoc exem- " plo Cassii, quod Auctor in notis allegat. " Cassius Judæos amicos Romanorum abs- " que auctoritate Populi R., adeoque præ- " doneo more bello aggreditur illicito, res " eorum, & personas capit, ac quoad ma- " ximam partem Tyriis vendit. Occiso Cas- " sio Antonius mandat Tyriis, ut Judæis so- " ciis, & amicis, ea restituerent, quæ Cas- " sius per bellum illicitum genti abstulit, " i. e. ut bona divendita, & agros reddant, " personas vero libertati restituant. *Joseph. " Antiq. l. 14. c. 22.* Alia exempla vide " apud *Grot. infr cap. 9. §. 9. n. 1. c. 10. " §. 5. n. 1. §. 6. n. 1. c. 16. §. 2. 3. " & 4.*

CAPUT IX.

De Postliminio.

I. *Origo vocis* Postliminii.
II. *Quibus in locis postliminium sit.*
III. *Postliminio quædam reverti, quædam recipi.*
IV. *Jus postliminii esse in pace, & in bello: & quid si nihil in pace dictum sit?*
V. *Liber homo, bello manente, quando postliminio redeat:*
VI. *Quæ jura recipiat, quæ non recipiat.*
VII. *Jura & in ipsum restitui.*
VIII. *Cur qui se dedunt, jus postliminii non habeant.*
IX. *Populus quando postliminii jus habeat.*
X. *Quæ in his, qui postliminio redeunt, sint juris civilis.*
XI. *Servi postliminio quomodo recipiantur, etiam transfugæ: quomodo qui redemti sunt.*
XII. *An subditi postliminio recipiantur.*
XIII. *Agros postliminio recipi.*
XIV. *Circa res mobiles quod discrimen olim observatum.*
XV. *Quid circa res mobiles hodie juris?*
XVI. *Quæ res recipiantur, ita ut postliminio non egeant.*
XVII. *Mutationes ex lege civili, quoad subditos suos.*
XVIII. *Postliminium quomodo observatum inter eos, qui hostes non erant.*
XIX. *Quando id hodieque locum habere possit.*

+ I. 1. SIcut + de his, quæ ex hostibus capiuntur, + ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt hi, + qui retroactis sæculis juris cognitionem professi sunt. + Accuratius hæc res a veteribus Romanis tractata est, + sed sæpe confuse nimis, ita + ut quæ juris gentium, quæque civilis Romani esse vellent, lector nequiret distinguere.

2. De voce *postliminii* rejicienda Servii sententia, [a] + qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi sine significatu: sequendus + Scævola, qui junctum docebat esse verbum a [a] *post*, quod reditum notat, & *limine*. Nam [1] *limen*, & *limes*, exitu, & flexionis modo differunt, cum alioqui origine (veniunt enim [b] + ab antiqua voce [2] *limo*, quæ *transversum* signifi-

a Cicer. Topic. c. 8. & ibidem Boëthius.

GROTII.

a Post, *quod reditum notat*] Unde *Postvorta Dea*. (quæ præerat partui mulierum. Vide AUL. GELL. *Noct. Attic.* Lib. XVI. Cap. 17. *J. B.*)

b *Ab antiqua voce* limo] *Servius* ad XII. Æneidos, & *Donatus* ad illud Eunuchi (III. 5. 63.) *limis oculis*. Festus: *Limus, obliquus, id est, transversus, unde & limina. Isidorus* libro XV. c. 14. *limites appellati antiquo verbo transversi; nam transversa omnia antiqui lima dicebant, a quo & limina ostiorum, per quæ foris, & intus itur: & limites, quod per eos foras in agros eatur.* In Glossario *limes* πλαγία ὁδός.

GRONOVII.

1 *Limen, & limes*] Rejicit *Salmasius* observ. ad jus Att. & Rom. cap. 26. p. 568.

2 *Limo*] *Terentius* Eunuch. 3, 8. *ego limis aspecto sic per flabellum clanculum.*

GRO-

significat) & primitiva notione idem sint, sicut materia, & materies, pavus, & pavo, [c] contagio, & contages, cucumis, & cucumer, quanquam usu seriore factum est + ut *limen* magis ad privata, *limes* ad publica referretur. Sic veteres eliminare dicebant e finibus ejicere, & exilium [d] nominabant eliminium.

II. 1. + Est ergo postliminium jus, quod nascitur [e] ex reditu [3] in limen, id est, fines publicos. Sic Pomponius [a] reversum postliminio, ait, qui intra præsidia nostra esse cœpit: Paulus [b] cum in fines nostros intraverit. Sed ex paritate rationis + consensus gentium rem eo perduxit, ut postliminium locum haberet, etiam si quis homo, aut res ejus generis, [4] + in quo postliminium esse placuerat, + pervenisset ad amicos nostros, ut loquitur dicto loco Pomponius, aut ut Paulus exempli causa explicat, + ad regem socium, vel amicum. Quibus in locis [f] amici, aut socii intelligendi sunt + non simpliciter [5] quibuscum pax est, + sed [6] qui partes in bello easdem sequuntur: ad quos qui venerunt, ut Paulus loquitur, + nomine publico tuti esse incipiunt. Nihil enim interest, [7] + homo, aut res ad hos, aut ad suos pervenerit.

a L. 5. §. 1. D. de capt.
b L. 19. §. 3. ibid.

2. Apud eos vero, qui amici sunt, sed non earundem partium, + bello capti [8] statum non mutant, + nisi ex speciali pacto; quomodo in secundo fœdere [c] icto inter Romanos, & Carthaginienses convenerat, ut qui a Carthaginiensibus capti e populis amicis Romanorum in portus Romanis subditos venissent, in libertatem vindicari possent: + utque Carthaginiensium amicis par jus esset. Ideo [g] qui Romanorum bello Punico [d] secundo capti + in Græciam commercio pervenerant, + jus ibi postliminii non habuerunt, quia Græci in eo bello + neutras secuti fuerant partes: + ac propterea opus fuit eos redimi ut liberarentur. Quin & apud Homerum non uno in loco videmus bello captos in locis pacatis venditos, ut Lycaonem Iliados [e] Φ. Eurymedusam [f] Odysseæ Η.

c Polyb. III. c. 24.
d Plut. Flaminio, pag. 376, 377.
e Vers. 35. & seq.
f Vers. 8, & seq.

+ III. Ve-

GROTII.

c *Contagio, & contages*] *Compages*, & *compago*, quod ipsum olim fuit *compagen*, ut docet genitivus, & verbum inde deductum, sicut & *sanguis* fuit *sanguen*.

d *Nominabant eliminium*] Et *colliminium* in *Solino* (Cap. 15. vel 25.) est quod vulgo *collimitium*.

e *Ex reditu in limen*] *Hinc* sumta translatione *postliminium ecclesiasticæ pacis* dixit *Tertullianus* de pudicitia. (Cap. 15.)

f *Amici, aut socii intelligendi sunt non simpliciter quibuscum pax est*] Ita sensisse Maroci, & Fesæ regem, apparet ex *Thuani* libro CXXX, in anno MDCIII.

g *Qui Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt*] *Valerius Maximus* lib. V, cap. II, n. 6. *Diodorus Siculus* excerpto legationum n. 3. Sic & Rhodii, quos Atheniensium cives bello Philippi emerant, liberaliter Atheniensibus reddidere. *Polybius* excerpto legationum n. 3.

GRONOVII.

3 *In limen, id est, in fines publicos*] Domum. Domus autem non modo dicitur de lare familiari, sed etiam de patria, vel civitate. Sic rediit in limen, seu domum, qui est intra patrios fines.

4 *In quo postliminium*] Ut simulatque rediisset intra fines, rursus inciperet esse veteris juris, quasi statum, aut dominum non mutasset, & sive homo liber erat, suus suique juris, sive servus, aut res, animalve, prioris domini foret.

5 *Quibuscum pax est*] Nam inter hos valet jus eorum, quibus militans quis rem cepit. 3, 6. 25.

6 *Qui partes in bello*] Qui eandem causam fovent, adversæ adversantes.

7 *Homo, aut res, ad hos, aut*] Voluit *homo, an res, ad hos, an ad suos.*

8 *Statum non mutant*] Manent in jure possessoris, neque redeunt ad priorem dominum, aut in libertatem civilem.

GRO-

+ III. Vetus Romanorum locutio receptos postliminio etiam [9] homines liberos dicebat. [a] *Postliminio receptum* + (ita enim legendum est) *Gallus Ælius in libro primo* [10] *significationum, quæ ad jus pertinent, ait, esse eum, qui liber e qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminiis. Item, qui servus a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit in ejus potestatem, cujus antea fuit, jure postliminii. Equi, & muli, & navis* + *eadem ratio est in postliminii receptu*, (ita tria hæc verba, + quæ delenda censet vir incomparabilis in Romani juris studio [11] + Jacobus Cujacius, levi mutatione retineri posse arbitror) *quæ servi : quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera rerum* + *a nobis ad hostes redire possunt.* Sed posteriores Romani [b] jurisconsulti + discrete magis duas statuerunt species postliminii, ut aut nos revertamur, aut aliquid recipiamus.

IV. 1. Retinendum & illud [c] Triphonini, qui postliminii jus competere, ait, [12] + in bello, aut [13] + in pace : + sensu paulo alio, quam quo idem dixerat Pomponius. In pace postliminium, + nisi aliter convenerit, est [h] + his, qui non virtute bellica superati, sed [14] fato suo (aa) deprehensi sunt, ut qui cum bellum subito exarsit apud hostes reperiuntur. [15] + Aliis autem captivis in pace postliminium non est, [i] nisi (bb) id pactis erat

[a] Fest. Pomp. voce Postliminium.

[b] L. 14. D. de capt. & postl. rev.

[c] L. 12. D. eodem tit. d. l. postliminii.

GROTII.

h *His, qui non virtute bellica superati, sed fato suo deprehensi sunt*] Vide exemplum apud *Parutam* belli Cyprii lib. 1.

i *Nisi id pactis erat comprehensum*] Vide *Josephum* antiquæ historiæ XIII, 2. *Polybius* pacta ponit comprehendentia ut captivi redderentur in pace Philippi, Ætolorum, cum exceptione tamen, & Antiochi : excerptis de legationibus 9, 28, 35. Eadem exempla habet *Livius*, & præterea pacis cum Nabide. (*Lib.* XXXIV. *Cap.* 35.) Similia aliquot suppeditat *Zosimus*. Ut ecce Probi pax cum Vandalis, & Burgundis sic inita : *ἐφ' ᾧτε καὶ τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἔτυχον ἔχοντες, ἀποδοῦναι· ut & prædam omnem, & quascumque habebant captivos redderent.* Lib. I. (c. 69.) similem pacem narrat Juliani cum Germanis, (Lib. III. c. 4.) item cum Quadis, qui in Germania, libro III. (Cap. 7. Sed ibi nihil tale.) *Ammianus Marcellinus* libro XVII. de rege Alemanorum Suomario : *pacem genibus curvatis orabat ; & eam cum concessione præteritorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros.* Cap 10. p. 188.) Mox de Sarmatis : *jussi obtinere sedes impavidi nostros reddidere captivos.* (Cap. 12.) de alia rursum Sarmatarum parte idem dicit. Apud *Zonaram* multa talia : inter cætera in rebus Michaelis, qui filius Theophili, de Bulgaro loquens : *τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶσαι συνέθετο· promisit captivis se daturum libertatem.* (Lib. XVI. Cap. 5. pag. 163. *Edit. Reg.* Idem est locus, qui in contextu paullo post latinè adfertur.) *Nicetas* libro II. (*Cap.* 3.) captivis omnibus libertatem, ait, datam, exceptis Corinthiis, & Thebanis viris, ac mulieribus. Interdum convenit ut reddantur captivi, qui a republica possidentur, ut apud *Thucydidem* V. (cap. 18.)

GRONOVII.

9 *Homines liberos*] Si quis ex civitate Romana in aliam abiisset, ut in hac civis esset, postea eodem animo Romam rediisset.

10 *Significationum*] Verborum, quatenus in jure aliquid significant.

11 *Jacobus Cujacius*] *Fulvium Ursinum*, non *Cujacium*, id censuisse, ait *Salmasius* p. 580. (Omnino censet CUJACIUS, obliteranda verba illa, quasi supervacua, *Observat.* Lib. XI. Cap. 23. *J. B.*

12 *In bello*] Durante adhuc bello.

13 *In pace*] Quandocumque post bellum finitum.

14 *Fato suo deprehensi*] Forte fortuna in hostico fuerunt, cum bellum orietur, & odio suæ gentis correpti, & in servitutem redacti sunt.

15 *Aliis captivis*] Qui armis inferiores in potestatem venerunt, postquam bellum cessavit, nisi pacis in conditionibus placuit, ut qui capti essent, liberi dimitterentur.

(aa) Vide supra, *Cap.* 6. hujus Libri, §. 12. num. 1. *J. B.*

(bb) Hanc emendationem, *'id*, pro *nihil*, necessariam non esse, ostendit Ampliss. BYNCKERSHOEK, *Obs.* Lib. 1. Cap. 20. *J. B.*

GRO-

erat comprehensum, + ut optime eum Tryphonini locum emendat [a] doctissimus Petrus Faber, non improbante [b] Cujacio: + nam hoc & subjecta ratio, + & oppositum membrum aperte evincunt. *Pacem fecerat captivis dimissis*, + *ita enim convenerat*, inquit, [c] Zonaras. Et [d] Pomponius: + *si captivus, de quo in pace cautum fuerat ut rediret, sua voluntate apud hostes mansit, non est ei postea postliminium.* Paulus: [e] + *si in bello captus* 16 *pace facta domum refugit, postliminio redit ad eum, a quo priore bello captus erat*: + *si modo non convenerit in pace, ut captivi redderentur.*

a Sem.l.1, c. 7.
b L. 19. Obs. 17.
c Tom. III.
d L. 20. D. de capt.
e L. 28. d. tit.

2. + Causam cur de his, qui bellica virtute capti sunt, id placuerit, ex Servio hanc affert Tryphoninus, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace, Romani esse voluerunt*, nimirum, ut Livius [f] loquitur, ab antiquo 17 + minime indulgens in captivos civitas. + Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium: + potuit tamen inter causas esse, cur Romani illud jus + ab aliis gentibus introductum & ipsi amplecterentur. + Verior hæc est ratio, + quod reges, aut populi, qui bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas cur id facerent: contra autem, injuriam facere eos, qui adversum se arma ferrent: quod cum utraque pars credi vellet, + nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati, quam [k] + ut id, quod evenisset, pro jure acciperent: 18 + atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex justa causa captos.

f Lib. XXII. Cap. 59.

3. + At de his, qui bello exorto deprehensi erant, dici idem non poterat. (cc) + nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat. Tamen ad minuendas hostium vires + retineri eos manente bello, non iniquum videbatur: bello autem composito + nihil obtendi poterat quominus dimitterentur. + Itaque consensum in hoc est, + ut tales 19 + in pace semper libertatem obtinerent, 20 ut confessione partium innocentes: + in cæteros vero

GROTII.

k *Ut id, quod evenisset, pro jure acciperent*] Vide *Priscum* excerpto de legationibus 28. & *Bizarum* de bello Genuensium in Venetos libro II.

GRONOVII.

16 *Pace facta domum refugit*] *Deinde renovato bello capitur.* Quod omittendum non est, ut intelligatur non esse tum capientis, sed ejus, qui prius cepit. Casus enim belli cum eodem populo iterum contracti fingitur.

17 *Minime indulgens in captivos*] Ideo duriorem conditionem fecerunt in armis captorum, quam deprehensorum, ut his semper postliminium pateret, illis non nisi flagrante bello.

18 *Atque ita captos*] Atqui hoc repugnat omni juri postliminii. Juxta enim jure captos, justoque titulo acquisitos credi voluerunt, quos captos intra præsidia sua habuerunt, etsi brevi post aufugerint, durante bello, quam quos diutius tenuerunt usque ad tempus aliquod post exitum belli. Potius habendi sunt pro desertis, & abjectis a republica, tanquam ignavis, & quos pro derelictis habuerit patria; nisi enim hoc esset, in pace facienda ratio illorum habita, & mentio facta fuisset.

19 *In pace*] Si quo modo effugissent.

20 Ut confessione] Immo quia nihil fecerunt adversus rempublicam, nec male pugnaverunt, nec consenserunt in servitutem suam, ut tacite faciunt, qui capi se patiuntur.

(cc) At supra, *Cap.* 7. hujus Libri, §. 1. Auctor statuit, etiam eos, qui bello exorto, intra hostium fines deprehenduntur fato suo, servos fieri. Deinde, neque ullum injuriæ consilium in impuberibus, qui tamen etiam jure belli in servitutem rediguntur, secundum Auctorem nostrum. Plura diximus in Notis nostris Gallicis. *J. B.*

vero + ut quisque usurparet quod vellet credi jus esse, + nisi [21] quatenus pacta certi aliquid præscriberent. Atque [22] eandem ob causam [l] nec servi, nec res bello captæ pace redduntur, nisi pactis expressum id sit: + quia victor credi vult jus sibi fuisse ista quærendi: + cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis serere: + ex quibus apparet, ingeniose, non ex vero, allatum illud apud Quintilianum [a] pro Thebanis: ideo captivos si in patriam suam redierunt, liberos esse, + quia bello parta non nisi eâdem vi possideantur. + Diximus de pace.

a Inst. Orat. V, 10.

4. [m] In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerant: + recipiuntur servi, & alia quædam.

V. + Liber homo ita demum postliminio redit, + si [23] hoc animo ad suos venerit, ut eorum res sequeretur, ut a [b] Tryphonino proditum est: nimirum, quia ut quis servus liber fiat, + se debet, ut ita dicam, [24] acquirere, quod non est nisi [25] volentis. Cæterum, [n] [26] an vi bellica receptus sit ab hostibus, + an dolo profugerit, nihil refert, ut a [c] Florentino notatum est. + Tantundem erit si ab [d] hostibus sponte sit traditus. Quid [o] + si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit? Tractatur hæc controversia [p] apud Senecam + in Olynthio, quem Parrhasius emerat. Quærit enim, cum decretum factum esset ab Atheniensibus, + quo Olynthii juberentur liberi esse, hoc (dd) contineretur [27] liberi ut fierent, an ut liberi judicarentur; + quorum hoc est verius.

b D. l. in bello 12. §. manumittendo 9. & l. postliminii 5. §. captivus, 3. D. de capt.
c L. nihil D. de capt.
d L. cum non redemtum. 5. C. de postl. rev.

VI. 1. Liber autem homo, postquam ad suos rediit, + non se tantum [28] sibi acquirit, + sed & res omnes, quas habuerat apud populos pacatos, + sive corporales, sive incorporales. + Quia populi pacati, sicut [29] factum

GROTII.

l *Nec servi*] Totilas Pelagio Diacono a Romanis ad se misso edicit, ne de reddendis Siculorum servis verba faciat, dicens, iniquum fore ut Romani (immo *Gothi*) commilites suos veteribus dominis dedant. Locus est *Procopii* Gotthicorum III. (*Cap.* 16.)

m *In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerant*] *Julianus* oratione in malos Cynicos: οὕτω μὲν ἂν εἶεν οἰκέται καὶ ὁπόσους τῶν αἰχμαλώτων λυτρούμεθα. καίτοι οἱ νόμοι τούτοις ἀποδιδόασι τὴν ἐλευθερίαν σωθεῖσι καὶ οἴκαδε. *hoc modo servi essent, etiam quos bello captos liberamus. Atqui talibus, ubi ad nos redierint, libertatem adjudicant leges.* (Orat. VI. pag. 195, 196. *Edit. Spanhem.*)

n *An vi bellica receptus sit ab hostibus*] Ut illi, quos a Slavis captos liberavere Hunni, apud *Procopium* itidem Gotthicorum III. (Cap. 13. ubi non *Hunni*, sed *Heruli.*)

o *Si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit*] Ut eodem Procopii libro juvenis Childubius, τὰ νῦν δὲ, ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς πάτρια ἤδη, ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατάγει τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται· *dicebat, se cum in patriam rediisset, liberum ex jure in posterum fore.* (Cap. 14.)

At apud Turcas nullum olim fuisse captivis postliminium, notat Leunclavius.

p *Apud Senecam*] Libro V. controversia 34.

GRONOVII.

21 *Quatenus pacta*] Quæ sanciuntur redeunte pace.

22 *Eandem ob causam*] Immo quia & hæc pro derelictis habentur.

23 *Hoc animo*] Ideo M. Atilius Regulus bello Pun. primo non rediit postliminio, quia missus erat cum legatis Pœnorum pacis fundendæ causa. Sil. 6, Pun. 452. l. 5. §. 3. D. de capt. & postl.

24 *Se acquirere*] Sui juris ipse quodammodo auctor esse.

25 *Volentis*] i. 2, 3. 6. 2, 6. 2.

26 *An vi*] Utrum vi.

27 *Liberi ut fierent*] Manumitterentur, an haberentur tanquam qui non servissent.

28 *Se sibi acquirit*] Fit ipse sua opera sui juris.

(dd) Debuit heic dicere, *utrum hoc* &c. quod forte omissum à Typographis. *J. B.*

GRONO-

[29] factum pro jure secuti erant in capto, + ita & in liberato, + ut se æquos præbeant utrique parti. + Ergo dominium, quod habuerat in res ejus is, qui belli jure eum possidebat, non erat sine omni conditione: + cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat ad suos pervenisset. + Has ergo res + sic ille perdit, quomodo hominem, cujus erant accessio.

2. + Quid si tamen alienasset? [30] an qui titulum habet ab eo, qui belli jure eo tempore erat dominus, [31] + tutus erit gentium jure, + an & hæc recuperabuntur? de his loquor, quæ apud populum belli medium + exstabant. Distinguendum videtur inter res, quæ ejus sunt generis + ut postliminio redeant, + & quæ extra id genus sunt; quod discrimen jam mox explicabimus, + ut illa videantur alienata [32] cum sua causa, & sub conditione: + ista vero + simpliciter. Alienata autem intelligo + etiam quæ donata, + aut [33] acceptilata sunt.

VII. + At sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt, + ita & [34] jura in ipsum restituuntur, ac pro eo habentur, ut [a] Tryphoninus loquitur, + ac si nunquam ille [35] hostium potitus fuisset.

VIII. Huic regulæ de liberis hominibus exceptionem hanc recte adscribit Paulus: [b] + *postliminio carent qui armis victi hostibus se dederunt*, nimirum, + quia pactiones cum hostibus factæ valent jure gentium, ut alibi [c] dicemus, + nec adversus eas est postliminium. Ideo Romani illi a Pœnis capti apud [d] Gellium: + *postliminium justum non esse sibi, quoniam dejurio vincti forent.* + Unde & + induciarum tempore non esse postliminium, recte a Paulo notatum [e] est. At hos, + qui hostibus deduntur + sine ulla scilicet pactione, postliminio reverti, respondit [f] Modestinus.

[a] *L.* 12. §. 6. *l.* 6. *D. de capt.*
[b] L. 17. *d. tit.*
[c] *Infra C.* 23.
[d] *Lib.* VII. c. 18.
[e] L. 19. §. 1. *D. de capt.*
[f] L. 4. *d. tit.*

+ IX. 1. Quod de singulis personis diximus, + idem & in populis locum habere arbitror, + ut qui liberi fuerunt, suam recipiant libertatem, + si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio. + At si ipsa multitudo, quæ civitatem constituerat, dissoluta sit, + verius puto, non eundem populum censeri, + nec postliminio res restitui ipso gentium jure, quia populus, ut navis, + partium dissolutione plane interit, + eo, quod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit. [36] + Non ergo quæ fuerat

GRONOVII.

29 *Factum pro jure*] Quod factum erat, pro juste facto habuerunt, atque adeo & ipsum, & res ejus pro homine, ac rebus juris alieni.

30 *An qui titulum*] Utrum qui titulum.

31 *Tutus erit gentium jure*] Res retinebit.

32 *Cum sua causa*] Sic alienata, ut alienari poterant per naturam suam cum suis commodis, & incommodis, & sub conditione, nisi postliminio rediissent.

33 *Acceptilata*] Relicta tenenti data apocha, vel acceptilatione, qua quis fatetur se accepisse, quod non accepit.

34 *Jura in ipsum*] Quæ alii adversus eum habuerunt.

35 *Hostium potitus*] Sic & *Papinianus* L. 11. *de capt. & postl. Plaut.* Captiv. I, 1. 24.

36 *Non ergo Sagunti civitas*] Probare non possum. Immo, quia veteribus cultoribus superstitibus post breve tempus (Saguntus octavo, Thebæ XX. anno, salva lingua, legibus, moribus, institutis, religionibus, & sacris, ordinibus, & corporibus civitatis) restitutæ sunt, fuerunt eadem. Et ita judicant ipsi Saguntini apud *Liv.* 28, 39. Si verum noster de Sagunto, & Thebis tradit, nec qui ex captivitate Babylonica post 70. annos in Judæam sunt reversi, populus fuerunt Hebræus, vel Israelitarum. Atqui scriptura sacra omnis pro eodem populo eos agnoscit. Aptius Capuæ, & Carthaginis fuisset usus exemplis, quarum illa cum 150. hæc 100. annos

fuerat Sagunti civitas eadem exstitit, cum veteribus cultoribus ea sedes octavo post anno restituta est; + neque Thebæ, cum jam Thebani in servitutem ab Alexandro venissent. Hinc apparet, quod Thessali Thebanis debuerant, + non esse Thebanis postliminio restitutum; idque duplici de causa: + tum quod novus erat populus, + tum quod Alexander, quo tempore dominus erat, hoc jus alienare potuerat, & alienaverat, + & quia [37] creditum non in eorum est numero, quæ postliminio redeunt.

2. Ei, + quod de civitate diximus, haud multum dissimile est quod veteri illo Romano jure, + quo dissolubilia erant conjugia, [q] + matrimonium [a] non censebatur [38] postliminio restitui, + sed novo consensu redintegrari.

a L. 8. l. 14. §. 1. D. de capt.

X. 1. Et ex his quidem intelligi potest, + quale sit jure gentium postliminium in liberis hominibus. + Cæterum, jure civili + id ipsum jus, + quod ea attinet, quæ [39] intra civitatem aguntur, & + adstringi additis exceptionibus, + aut conditionibus, + & produci ad alia commoda potest. Sic [40] + jure civili Romano de numero eorum, qui postliminio redeunt, [b] exemti sunt transfugæ: [41] + etiam filiifamilias, + in quos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria, + quæ propria erat Quiritium. Sed hoc ideo placuisse, ait Paulus [c], quia + disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam charitas liberorum: cui congruit quod + de Manlio ait [d] Cicero, suo dolore sancivisse eum militaris imperii diciplinam, ut

b d. l. 19. §. 4. & §. 7. eod. tit.

c d. §. 7.

d De finib. 1. c. 7. 10.

annos in ruderibus jacuissent, a Julio Cæsare jura urbium, Romanis colonis attributis, recuperarunt. (At vero quamvis *Saguntini*, & *Thebani* eadem essent *gens*, non tamen idem erant *Populus*, secundum tradita ab Auctore nostro supra, *Lib.* II. *Cap.* 9. §. 5, 6. *J. B.*)

37 *Creditum non est*] Si quis captus fuisset debitores habens, à quibus qui creditorem in potestate habet, æs illud exigere, aut quibus remittere possit (puta, in civitate media, & neutras partes fovente domicilium habentes) isque id exegerit, vel remiserit, jus debiti exigendi non recipit captus, si postliminio redierit, inter cætera jura, quæ recuperat, atque adeo id rursus exigere non potest. Ratio est, quod supra docuit, partim, una cum capto, jure belli etiam jura ejus incorporalia acquiri, 3, 7. 4. partim in controversiis de re capta apud populum bello non permixtum respiciendum jus ejus populi, a cujus partibus res capta est. 3, 6. 2.

38 *Postliminio restitui*] Dispar est exemplum, quia in divortio justo consensus discedentium intercedit. At Sagunti, & Thebarum dissipatio similis est dissidio fortuito, vel frigusculo, non divortio. l. 32. §. 12. *de donat inter vir. & ux.* per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, non divortisse videtur l. 2. *de divort. & repud.* Sic illis quasi frigusculum fortunæ venit.

39 *Intra civitatem*] Populum singularem.

40 *Jure civili Romano*] Quasi apud alias gentes impune transfugerint, & redeuntes in civitatem pristina jura receperint. At Indibilis apud *Liv.* 27, 17, ex gentium jure scire se, transfugæ nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse.

41 *Etiam filiifamilias*] Transfugæ, sine dubio, sive patres, sive filiifamilias postliminii jure, id est, reditu in patriam secuto, & recuperatione status, ac rerum suarum, omnium gentium legibus, aut moribus carent. Quod autem filius quoque familias Romæ non recidebat in potestatem patriam, non est magis singulare, quam quod nec filius familias latro, aut desertor, aut qui quodcumque capital admiserat, specie, ac prætextu potestatis patriæ judici poterat eripi. Erant enim servi pœnæ, in quibus maxima capitis deminutio locum haberet. §. 1. Instit. *de cap. dem.*

GROTII.

[q] *Matrimonium non censebatur postliminio restitui*] Aliter inter Christianos. *Leo* Papa ad Nicetam Aquilejensem episcopum: *ut sicut in mancipiis, vel agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus, in captivitatem ductis, postliminium reversis de captivitate servatur, ita etiam & conjugia, si aliis juncti fuerint, reformentur.* Vide *Hincmarum* in opusculo de divortio Lotharii, & Tetbergæ, ad interrogationem XIII. & responsum *Stephani* Papæ cap. 19. in tomo II. conciliorum Galliæ.

GRO-

ut saluti prospiceret civium, [42] qua intelligebat contineri suam: ipsique naturæ, & patrio amori + prælatum ab eo jus majestatis.

2. Detrahit & hoc aliquid de jure postliminii, quod legibus Atticis [a] primum, + deinde Romanis constitutum est, ut qui redemtus est ab hostibus, redemtori [1] serviat, donec pretium reddiderit. Sed hoc ipsum + favore libertatis introductum apparet, ne ademta spe recuperandæ pecuniæ multi in hostium manu relinquerentur. + Et illa [43] ipsa servitus iisdem Romanis legibus multis modis mitigatur, & postrema lege [b] Justiniani + finitur operis quinquennii: + morte quoque [c] redemti jus repetendæ pecuniæ exstinguitur: sicut & [44] + contracto inter redimentem, & redemtum matrimonio [d] remissum censetur: & + redemtæ mulieris [45] prostitutione [e] amittitur, + multaque alia jure Romano in favorem redimentium, & pœnam proximorum, qui suos non redimunt, constituta sunt.

3. + Rursum auctum est postliminii jus lege civili, eo + quod non ea tantum, quæ in postliminio sunt jure gentium, + sed res omnes, jura omnia perinde habentur, ac si is, qui rediit, nunquam hostium potitus esset: quod & jure Attico obtinuit. Nam, ut apud Dionem Prusæensem oratione XV. legimus, quidam [f] Calliæ se filium dicens captum in clade ad Acanthum, & serviisse in Thracia, cum Athenas postliminio rediisset, hereditatem Calliæ a possessoribus petiit, + nec aliud quæsitum est in judicio, quam an is revera Calliæ esset filius. Idem [g] narrat, [46] + Messenios, cum longo tempore serviissent, tandem & libertatem, & regionem recepisse. Immo & [h] quæ [47] + per usucapionem, aut [48] liberationem ex bonis subtracta, vel [49] non utendo finita esse videbantur, [50] + actione rescissoria restituuntur; nam

a *Dem. in Nicostratum*, pag. 724. B.
b L. *ult. C. de postl.*
c L. *si patre*, 15. D. *De capt. & postl.*
d L. *si is qui te*, 13. *C. de postl.*
e L. *favorabilissimæ*. 7. *eod. tit.*
f *Pag.* 239. B. C.
g *Pag.* 242. D.
h L. *ab hostibus*. 18. *C. de postliminio.*

GROTII.

1 *Serviat donec pretium reddiderit*] Idem cap. 34. edicto *Caroli Calvi* Pistis.

GRONOVII.

42 *Qua intelligebat*] Sine qua nec se salvum putabat fore.

43 *Ipsa servitus*] Quæ præstatur redemtori.

44 *Contracto inter*] Si mulier quem sua pecunia redemit ab hostibus captum, & pro servo ad tempus habuit, ei nupserit.

45 *Prostitutione*] Si cujusquam, aut plurium permissa est libidini, quam quis redemit.

46 *Messenios cum longo*] 3, 9. 10. Messenios postliminio vult patriam, & libertatem recepisse. Hi post primum cum Spartanis bellum Ithome destructa Olymp. 14. Candaule apud Lydos, Salmanassare in Chaldæis regnante, dissipati per Arcadiam, Argos, Sicyona, Eleusina. quum capti, & remanentes omnia servitutis mala ut *Justinus*, annos 84. ut *Pausanias* 39. perpessi essent, ductore Aristomene se liberarunt: Secundo bello expugnata Ira Olymp. 29. Ardye Gygis F. in Lydis, Tullo Host. Romæ regnante, rursus qui effugere nequierant, in Ilotas redacti, qui evaserunt, Zanclen in Sicilia occupaverunt, & Messanam appellaverunt: utrorumque posteri post 200. annos Olymp. 77. paullo post expeditionem Xerxis in Græciam, cum terræ motus omnem fere Spartam evertisset, ac 20000. hominum exanimasset, tertium bellum excitarunt, quo post decennium inferiores in Siciliam, Africam, Naupactum Acarnaniæ, aliasque regiones sparsi vacuam, & vastam Messanen reliquerunt, donec post annos ferre 100. Olymp. 103. proximo post Leuctricam cladem anno Epaminondas urbem instauravit, convocatis undique veterum cultorum posteris. *Pauf.* 4, 241. & 268. *Liv.* 32, 22. Quod si postliminium his concedit, quanto minus id Saguntinis, & Thebanis negari debuit?

47 *Per usucapionem*] Si absentis ejus bonorum aliquid possessor bonæ fidei tempore longo acquisivit.

48 *Liberationem*] Si quod ei obligatum erat, quocumque modo tollendæ obligationis, dum captivus detinetur, liberatum est.

49 *Non utendo*] Ut ususfructus non utendo intra tempus X. aut XX. annorum amittitur. §. 3. Inst. *de usufr.*

50 *Actione rescissoria*] Qua usucapio, aut quid aliud factum in præjudicium velut absentis reipublicæ causa rescinditur. §. 5. Inst. *de act.* l. 35. pr. *de oblig. & act.*

a L. 1. §. 1. D. quib. ex cauf. maj.

nam in edicto de majoribus in integrum restituendis, [a] + is comprehenditur, qui in hostium est potestate. Et hoc quidem + venit ex jure Romano antiquo.

4. At [51] + lex Cornelia etiam heredibus consuluit eorum, qui capti apud hostes decessissent: + bona eorum conservans perinde, quasi qui non redit jam eo tempore, quo captus est, [52] decessisset. + Quæ jura civilia si tollas, haud dubie statim ut quis ab hostibus captus esset, [s] + bona ejus futura fuissent occupantium, + quia qui apud hostes est, [53] pro nullo habetur. Quod si qui captus fuerat rediret, + nihil reciperet præter ea, quæ jure gentium postliminium habent. + Quod vero captivorum bona fisco cedunt si heres nullus sit, [b] ex jure speciali est Romano. Vidimus + de his, qui redeunt: videamus + de his, quæ recipiuntur.

b L. 31. D. de jure fisci. l. 22. §. 1. D. de capt.

XI. 1. Inter hæc sunt primum + servi, & ancillæ, [t] + etiam [54] sæpe alienati, [u] + etiam ab hoste manumissi: + quia hostium jure manumissio obesse civi nostro servi domino non potuit, ut bene notat [c] Tryphoninus. Sed ut servus recipiatur, necesse est + ut aut [55] revera habeatur a vetere domino, + aut haberi facile possit. Quare cum in rebus aliis + sufficiat, eas intra fines esse perductas, + ad postliminii jus in servo id non erit satis, [56] + nisi & cognoscatur; nam qui in urbe Roma est ita ut lateat, [57] + nondum receptus Paulo [d] videtur. Ac sicut + hac in parte a rebus inanimis distat servus, + ita vicissim a libero homine in eo distat, quod ut postliminio recipiatur, non requiritur [58] ut animo res nostras sequendi venerit. Id enim + in eo requiritur, qui se recepturus est, non in eo, qui ab altero sit recipiendus, & ut [e] Sabinus scripsit, *de sua qua civitate cuique constituendi facultas libera est, non de dominii jure.*

c L. in bello, 12. §. manumittendo, 9. D. De Captiv.

d L. ult. D. de capt.

e d. l. 12. §. 9. eod.

2. Non excepit + ab hoc gentium jure + servos transfugas lex Romana. Nam & in his + dominus pristinum jus recipit, ut Paulus [f] nos docet:

f d. l. 19. §. 5. eod.

GROTII.

s *Bona ejus futura fuissent occupantium*] Vide legem *Wisigotthicam* lib. V, tit. IV. c. 15.

t *Etiam sæpe alienati*] At edicto Theuderici ita constitutum est: *servi, aut coloni ab hostibus capti, & reversi domino restituantur, si non sunt ante ab altero vendentibus hostibus in commercio comparati.* (Cap. 148.) Vide & *Cassiodorum* III, 43. At *lege Wisigotthica* mancipium bello receptum domino redditur, is, qui recepit, tertiam partem accipit justi pretii. Si ab hostibus venditum receptum fuerit, redit ad dominum pretio reddito, & melioramentis. lib. V, tit. IV, 21.

u *Etiam ab hoste manumissi*] Ut a Mithridate, qui retracti in servitutem. *Appianus* Mithridatico, (pag. 211. *Ed. H. Steph.*)

GRONOVII.

51 *Lex Cornelia*] L. 22. pr. & §. 1. ac 3. *de capt. & postl.* l. 1. §. 2. *ad l. Falcid.* l. 12. *qui testam. fac. pos.* l. 15. D. *de injusto rupto.* l. 9. Cod. *de postl. rev. Ulpian.* Instit. 23. §. 4. l. 5. C. *quibus ex caus. maj.* §. ult. Instit. *quibus non est perm. fac. test.*

52 *Decessisset*] Ut medio tempore minui nequeant.

53 *Pro nullo habetur*] Immo suis est pro peregrinante, & qui exspectetur post tempus rediturus.

54 *Sæpe alienati*] Ab eo, qui cepit, alii domino, & ab hoc rursus alii, & deinceps traditi.

55 *Revera habeatur*] Jam sit in ejus potestate, aut in eam venturus sit, ubi domino libuerit.

56 *Nisi & cognoscatur*] Gnaro, & conscio domino intra fines versetur.

57 *Nondum receptus*] Postliminio rediisse, censet *Paulus.*

58 *Ut animo*] Quia servus consilium non habere videtur, sed omne consilium de eo esse domini.

GRO-

cet: + ne [59] contrarium jus non tam ipsi injuriosum sit, qui servus semper permanet, quam domino damnosum. Generaliter + de servis, qui virtute militum recuperantur, dictum est ab Imperatoribus [a] illud, + quod ad res omnes male a nonnullis trahitur, [60] *receptos eos, non captos judicare debemus, & militem nostrum* [61] *defensorem eorum decet esse, non dominum.*

3. + Qui ab hostibus redemti sunt servi protinus Romano jure fiunt redimentis, sed + oblato demum pretio postliminio recipi intelliguntur. + Verum, hæc subtilius explicare, juris civilis interpretum est. Nam & + posterioribus legibus mutata sunt nonnulla: & quo servi capti + ad reditum invitarentur, proposita libertas his, quibus membrum ruptum esset statim; cæteris post quinquennium: ut videre est in legibus militaribus [62] a Rufo collectis.

XII. + Illa quæstio magis ad nos pertinet, + an & populi, qui subjecti alieno imperio fuerunt, [63] in veterem causam recidant: + quod tractari potest si non is, cujus imperium fuerat, + sed sociorum aliquis, eos hosti eripuisset: + puto hic idem dicendum, quod in servis, + nisi sociali federe aliter convenerit.

XIII. 1. Inter res primum occurrunt + agri, qui in postliminio sunt. *Verum est*, ait [b] Pomponius, *expulsis hostibus ex agris, quos ceperint, dominia eorum ad priores dominos redire.* Expulsi autem hostes intelligi debent, + ex quo aperte eo accedere amplius non possunt, ut + alibi explicavimus. Sic Æginam insulam [c] Atheniensibus ereptam [x] veteribus dominis Lacedæmonii reddiderunt. Agros ex Gothis, & Vandalis recuperatos veterum possessorum heredibus reddiderunt [d] Justinianus, aliique [e] Imperatores, [y] + non admissis adversus dominos [64] præscriptionibus illis, quas Romanæ leges induxerant.

2. Quod de agris jus est, idem esse, arbitror, + de omni jure, quod solo adhæret. Nam & loca capta ab hostibus, quæ religiosa, vel sacra fuerant,

[a] *L. 12. C. de postl.*

[b] *L. si captivus. 20. §. verum est. 1. D. de capt.*

[c] *Strabo lib.* VIII. pag. 376.

[d] *Nov.* XXXVI.

[e] *Nov. Valent. d. episc. Jud. Proc.* I. *de bell. Vand. Cuj. obs.* X, 12.

GROTII.

x *Veteribus dominis*] Nempe qui partium Lacedæmoniarum fuerant. Confer quæ supra cap. VI. §. 7.

y *Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis*] Idque ex lege Honorii, qui quanquam relicta Vandalis Hispania, tamen dum eam tenerent Vandali, præscriptionem tricenariam dominis nocere noluerat. Meminit *Procopius* Vandalicorum I. (*Cap.* 3.) *Valentinianus* in novella lege de episcopali judicio: *tricennali temporum definitione concludi ea præcepimus, quæ perpetuis, aut infinitis sæculis servabantur: exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Vandalicam pertulisse: ut de illorum causis illa tempora præfixo tricennio subtrahantur, quæ claruerit sub hostilitate consumta.* In *concilio Hispalensi* relato in causam XVI, quæstione III. c. 13. *sicut per legem mundialem his, quos barbarica severitas captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio.* convenit c. ex transmissa. *de præscriptionibus.* Vide & *Cujacium* ad titulum C. de præscriptione XXX. annorum.

GRONOVII.

59 *Contrarium jus*] Quod transfugam punit.

60 *Receptos eos*] Tanquam qui jam dominum habeant, & ad eum redeant, non tanquam qui nunc demum dominum nanciscantur eum, qui hosti eripuit.

61 *Defensorem*] Nimirum, ut rei alienæ: sic in Dig. conjunguntur *procuratores*, & *defensores.*

62 *A Rufo collectis*] Libellus inscribitur: *leges navales Rhodiorum, militares, rusticæ Justiniani* Gr. & Lat. opera. *Sim. Schardii*, Basil. 1561.

63 *In veterem causam*] Redeant sub prioris principis imperium.

64 *Præscriptionibus*] Privilegiis longinquæ possessionis.

GRONO-

rant, si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam postliminio reversa + pristino statui restitui, scripsit [a] Pomponius: quicum convenit illud Ciceronis in [b] Verrina de signis, de Diana Segestana: *P. Africani virtute* + *religionem simul cum loco recuperavit*; & Marcianus [c] cum postliminii jure + comparat jus illud, quo solum ædificio occupatum eo collapso [65] + littori redditur. + Quare & usumfructum agri recepti restitui, dicendum erit, + ad exemplum ejus, quod de agro inundato Pomponius [d] respondit. Sic Hispanis lege [e] cautum est, ut comitatus, & aliæ jurisdictiones hereditatiæ + postliminio redeant, majores + omnino; minores, + si intra quadriennium a receptione vindicentur; nisi quod arcem bello amissam, + & quomodocunque recuperatam + retinendi jus rex habet.

XIV. 1. + De mobilibus generalis in contrarium regula est, + ut postliminio non redeant, + sed in præda sint: + ut hæc opponit Labeo. Quare & [66] commercio parata, + ubicunque reperiuntur, manent ejus, qui emit: + nec apud pacatos reperta, + aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino. Sed ab hac regula videmus olim + excepta quæ in bello usum habent: + quod ideo placuisse gentibus videtur, + ut [67] recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet. Plurimarum enim civitatum instituta eo tempore + ad rem bellicam referebantur; + quare facile in hoc consensum est. + Usum autem in bello hæc habere censentur, quæ modo ex Gallo Ælio [f] attulimus, sed quæ distinctius exposita exstant tum apud Ciceronem in [g] Topicis, tum apud [h] + Modestinum. Naves scilicet [68] longæ, atque onerariæ, non item lusoriæ, aut actuariæ, voluptatis causa paratæ: + muli + sed [69] clitellari: equi, + & equæ, sed freni patientes. + Et hæ res sunt, [70] quas & legari recte [i] voluerunt Romani, + & [71] in præstationes familiæ herciscundæ [k] venire.

2. + Arma, & vestis, usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant, + quia minime favorabiles erant, qui in bello arma, aut vestem amitterent: + immo id flagitii loco habebatur, ut passim in historiis apparet. Atque in hoc notantur + arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit. Et + hoc quidem rerum mobilium discrimen videtur usum habuisse in occidente, etiam sub Gothis, ad Boëthii usque tempora.

[a] *L. cum loca.* 36. *D. de religiosis.*
[b] IV, 35.
[c] *L. in tantum.* 6. *de divis. rer.*
[d] *L. si ager.* 26. *D. quibus mod. ususfruct. amit.*
[e] *Reg. Const. lib.* X. *tit.* 29. *p.* 2.
[f] *Supra* §. 3.
[g] *Cap.* 8.
[h] *L.* 2. & 4. *D. de capt.*
[i] *L. id, quod apud hostes.* 3. *D. de leg.* 1.
[k] L. *item Labeo.* 22. *cum l. seq. D. fam. herc.*

GRONOVII.

65 *Littori redditur*] Ex privato fit nullius.

66 *Commercio parata*] Emta, & permutata.

67 *Recuperandi spes*] Ut animosius emerent, in quibus scirent valere jus postliminii.

68 *Longæ, & onerariæ naves*] Quia illis milites, his belli apparatus vehebatur. *Lusoriæ*, & *actuariæ* duorum erant generum. Aliæ enim lusoriæ in ripis fluminum terminantium imperium (ut erant Danubius, Rhenus, Euphrates) excubabant. l. 4. *Cod. de offic. judic. milit.* l. 4. C. *de offic. mag. offic.* in his utpote bellicis erat sine dubio jus postliminii. At vocabantur & *lusoriæ* privatorum, quibus illi voluptatis causa huc illuc vectabantur, ut loquitur *Petronius* cap. 61. de quibus *Seneca* 7. de Benef. 20. & meminit auctor 3, 1. 5. *Actuariæ*, omnes, quæ remis agebantur, quarum etiam quædam belli usibus adhibitæ. *Liv.* 30, 43. *Cæsar* 5, de Gall. 1. & in his postliminium; non in eis, quæ voluptatis ergo, aut alios ad usus erant paratæ. *Salmas.* ad jus Att. & Ro. c. 26. p. 740.

69 *Clitellarii*] Qui clitellis onera portant, non qui carpento junguntur. Sunt autem clitellæ stratum, quod imponitur asinis, & mulis ad onera commodius portanda. Eundem usum habent equi sagmarii.

70 *Quas & legari*] Etiamsi quo tempore testamentum scribebatur, apud hostes essent.

71 *In præstationes familiæ*] Attribui, & imputari pro parte sortis suæ alicui heredum, sed cum cautione, si recipiantur.

tempora. + Is enim Ciceronis topica explicans ita videtur de hoc jure loqui, quasi quod ad eum diem vim suam obtineret.

XV. + At posterioribus temporibus, si non ante, sublata videtur hæc differentia. + Passim enim tradunt 72 morum periti, res mobiles postliminio non redire, & z id de navibus constitutum multis in locis a videmus.

XVI. Ex vero res, quæ 73 intra præsidia perductæ nondum sunt, quanquam ab hostibus occupatæ, + ideo postliminii non egent, quia dominum nondum mutarunt ex gentium jure. Et quæ piratæ, aut latrones nobis eripuerunt, non opus habent postliminio, ut b Ulpianus, & Javolenus responderunt: + quia jus gentium illis non concessit, ut 74 jus domini mutare possint: quo innixi Athenienses c Halonesum, quam ipsis prædones, a prædonibus Philippus eripuerat, + ut redditam a Philippo, non ut donatam, volebant accipere. Itaque res ab illis captæ, + ubicunque reperiuntur, vindicari possunt; nisi quod ex naturali jure 75 alibi d censuimus, ei, qui suo sumtu possessionem rei adeptus est, + tantum esse reddendum, + quantum dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat.

XVII. + Potest tamen lege civili aliud constitui: sicuti b lege e Hispanica naves a piratis captæ eorum fiunt, qui eas eripiunt piratis: neque enim iniquum est, ut privata res publicæ utilitati cedat, præsertim in tanta recuperandi difficultate. + Sed lex talis 76 non obstabit exteris, quo minus res suas vindicent.

XVIII. I. Illud magis mirandum, quod testantur + Romanæ leges, postliminii jus locum habuisse + non tantum inter hostes, + sed & inter Romanos, & populos externos. Sed + alibi diximus, f + reliquias has esse sæculi 77 Nomadum, + quo sensum naturalis societatis, quæ est inter homines, mores exsurdaverant. Itaque apud gentes + etiam, quæ bellum publicum non gererent, + erat quædam 78 belli inter privatos quasi ipsis moribus indicti licentia: ac + ne ea licentia ad interficiendos homines prosiliret, placuit, 79 captivitatis jura inter eos introduci, + cui consequens fuit, ut

a *Bart. in l. si quid bello D. de capt. Ang. & Salic. in l. ab hostibus. C. de capt. Const. Gall. l.* XX. *tit.* 13. *art.* 24. & *Consul. maris*, c. 287.

b *L. hostes.* & 24. & *l. latrones.* 27. *de capt.* Vide & *L. postlim.* 19. §. *a piratis.* 2. *eod. tit.*

c *Demosth. de Halones.* pag. 30. A.

d *Sup. lib.* II, c. X. §. 9.

e *Lib.* XXXI, *tit.* 29. *p.* 2. *Covar. ad c. peccatum. part.* II, §. 11, *n.* 8.

f Lib. II. c. 15. §. 5.

GROTII.

z *Id de navibus constitutum multis in locis videmus*] *Decisio Genuensis* centesima prima.

a *Prædonibus Philippus eripuerat*] Vide ipsam Philippi epistolam inter opera *Demosthenis*, (pag. 63. A. B.)

b *Lege Hispanica naves a piratis captæ eorum fiunt, qui eas eripiunt piratis*] Idem apud Venetos. Patet ex literis *Fraxinii Canæi* tomo 1.

GRONOVII.

72 *Morum periti*] Juris per consuetudinem introducti.

73 *Intra præsidia*] 3, 6. 3.

74 *Ut jus domini mutare*] Ut eorum, quæ rapuissent, jus acquirerent, & prior dominus jure suo caderet.

75 *Alibi censuimus*] 2, 10. 9.

76 *Non obstabit exteris*] Sed tantum Hispanis, aut qui sub regis Hispaniæ vivunt imperio.

77 *Nomadum*] Populorum vagorum adhuc, & incertæ sedis, atque inconditorum, quum in omnes peregrinos aliquid licebat, quod nunc intelligunt homines, meliora docti non licere nisi in hostes.

78 *Belli inter privatos*] Puta naufragio ejectum aliquem, aut quocumque casu in terris peregrinis oberrantem, ubi sine notore, ac defensore esset, arreptum a privato, & in ergastulum fuisse conjectum: quod frequenter olim contigisse, ostendit *Sueton.* Aug. 32. Tit. 8. *Cic.* pro Cluent. 7. Et hodie nihil frequentius accidit Christianis inter Turcas.

79 *Captivitatis jura*] Ut liceret comprehensos peregrinos pro servis habere, quasi captos ex hostibus.

ut & postliminio locus esset, + aliter, quam cum latronibus, ac piratis, + quia illa vis rem producebat [80] ad æquas pactiones, quæ a latronibus, & piratis contemni solent.

2. Juris olim controversi videtur fuisse, + an qui apud nos serviunt ex populo federato, si domum revenissent, postliminio redeant. Ita enim hanc quæstionem proponit [81] Cicero primo de oratore. Et Gallus quidem [a] Ælius sic ait: + *cum populis liberis, & cum federatis, & cum regibus* + *postliminium nobis est ita, uti cum hostibus.* Contra [b] Proculus: [82] *non dubito quin federati, & liberi nobis externi sint:* + *non inter nos, atque eos postliminium esse.*

a Apud Festum, voce Postlimin.

b L. non dubito, 7. princ. D. de captiv. & postl.

3. + Ego arbitror, distinguendum inter federa, [83] ut si qua essent quæ belli duntaxat publici componendi, aut cavendi causa essent inita, + ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstarent: at + si qua id continerent ut tuti essent publico nomine, qui ab his ad illos venissent, ut tunc captivitate sublata cessaret & postliminium. + Et hoc mihi indicare videtur [c] Pomponius, cum ait: *si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque fedus amicitiæ causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt; quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noster ab eis captus servus fit & eorum: idemque est si ab illis ad nos aliquid perveniat; hoc quoque igitur casu postliminium datum est.* + Cum dixit fedus amicitiæ causa, ostendit & alia esse posse federa, quibus nec hospitii, nec amicitiæ jus insit. + Proculus quoque eos a se populos federatos intelligi, qui amicitiam, aut hospitium tutum promisissent, satis significat cum subjicit: *etenim quid inter nos, atque eos postliminii opus est, cum & illi apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum æque, atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant?* quare quod apud Gallum Ælium sequitur, + *quæ nationes in ditione nostra sunt, cum his postliminium non est,* ut recte legit [d] Cujacius, + hoc additamento supplendum erit, nec cum his, quibuscum fedus amicitiæ causa habemus.

c D. l. postliminii. §. in pace. 2.

d Obs. XI. c. 23.

XIX. 1. At nostris temporibus + non inter Christianos tantum, [e] sed & apud plerosque Mahumetistas, + jus ut captivitatis extra bellum, + ita & postliminii evanuit, + sublata utriusque necessitate ob restitutam vim ejus cognationis, quam inter homines natura esse voluit.

e Bod. lib. I, de rep. c. 7.

2. Habere tamen locum poterit + vetus illud jus gentium, + si res sit cum gente tam barbara, ut sine indictione, aut causa, omnes externos, & res eorum hostiliter tractare pro jure habeat. Atque eam in partem, dum hæc

GRONOVII.

80 *Ad æquas pactiones*] Ut utrimque aliquid remitterent de sævis moribus, & paullatim jus discerent.

81 *Cicero primo de oratore*] Cap. 40. sed de libertis, non de servis agere Ciceronem, monet *Salmasius* p. 596.

82 *Non dubito quin*] Lege, *quum federati, & liberi nobis externi sint, inter nos*: ita consentiunt Gallus, & Proculus. *Salmasius* p. 606. (At emendatio illa repugnat verbis sequentibus. Vide omnino CUJACIUM, loco *Observationum* in margine paullo post indicato. *J. B.*)

83 *Ut si qua essent*] Qualia quæ hodie Turcis sunt cum Christianis, quibus privati Mahometanorum non impediuntur quo minus in captivitatem redigant quoscumque possunt de Christianis.

hæc scribo, judicatum est in summo auditorio Parisiensi, cœtus principe Nicolao Verdunio, bona, quæ Francorum civium fuerant, ab Algeriensibus, populo prædationibus maritimis in omnes alios grassari solito, + capta belli jure mutasse dominum: + ac proinde, cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qui recepissent. In eadem cognitione & hoc judicatum est, quod modo diximus, + naves hodie inter ea non esse, quæ postliminio recipiuntur.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. IX.

HACTENUS de processu belli, seu quid in bello justum sit, egimus: sequitur jam jus aliquod, quod æque in pace, ac in bello obtinet; nimirum, Jus POSTLIMINII. Auctor *fatetur*, nihil sani hac de re, nisi apud JCtos Romanos, proditum esse; quos tamen ipsos inculpat, quod ea, quæ juris gentium sunt, cum jure Romano sæpius confundant: quod verum non esse, in ipso tractatu videbimus. Cum vero intricata admodum sit hæc materia, nostra principia ex dissertatione *de Postliminio in pace*, & *amnestia* desumta hic præmittere, necessarium duxi.

PROPOSITIO I.

Bellum est judicium rei controversæ, quo quæque pars sibi jus asserit, alteri negat.

DEMONSTRATIO.

Bellum inter summas potestates, cum alium illæ judicem non habeant, idem est, quod judicium inter privatos. Utrumque est de negocio aliquo dubio, seu controverso inter partes, (adeoque semper legitimum certamen partium significat) de quo illæ disceptant armis, hæ apud judicem.

Hinc uti in omnibus judiciis, & disceptationibus, ita in bello quæque pars sibi jus asserit, adversario negat; & uterque se jure, adversarium injuria agere; uterque sua arma justa, hostium injusta; uterque denique, quoties ipse bello quid agit, capit, lædit, id jure, quoties hostis, injuria fieri, & sibi soli, non hosti, jus ex actibus bellicis nasci, contendit. Atque hæc est natura omnis disceptationis, seu contentionis, quippe quæ in contradictione consistit. Uti cum Sallustius *in bell. Catil.* in princ. inquit: *Diu magnum inter mortales certamen fuisse, vine corporis, an virtute animi magis procederet.* Certamen id in contradictione partium constitit. *Vid. disp. nostra de Postliminio. &c. Sect. 1. §. 2. seq.*

PROPOSITIO II.

Cujusque partis judicium sequuntur ejus cives, & socii.

DEMONSTRATIO.

Hoc autem judicium cujusque partis, quo ab invicem diffident, ac disceptant de justitia belli, & actuum bellicorum, valet intra partis ejus, quæ id statuit, fines, & civitatis illius, seu imperii limites: ita ut si intra hostis, ejusve amicorum fines res peragenda difiniendaque sit, hostilis; si intra nostros, amicorumve nostrorum limites, nostri judicii valitura sit auctoritas, cum neutra alium judicem habeat, cujusque vero partis amici, & socii eandem cum ipsa causam, idemque judicium sequantur. Atque hanc contentionem partium, quæ alium judicem non habent, sed jus armorum, nos

judicium partis dicemus in processu. *Vid. dyp. nostram de Postlim. sect.* 1. §. 3.

P R O P O S I T I O III.

Reliquæ gentes omnes, ceu mediæ, neutrum judicium sequuntur, sed utriusque factum pro jure habent.

D E M O N S T R A T I O.

Reliqui populi, qui neutri partium addicti sunt, quicquid utrinque in bello fit, pro jure habent, nihilque, quod armis ab utraque parte agitur, pro injuria : neque enim cognoscere, aut statuere de injustitia partium jure possunt, qui earum judices non sunt; neque partes, quæ judicem non habent, injuriæ ab aliis convinci, vel condemnari. Necessario igitur utriusque partis factum, quod vi armorum peragitur, apud omnes reliquas gentes pro jure erit : quia justum id habetur, cujus injustitia doceri non potest, idque in re controversa rite fieri sine judice nequit. Quin hoc ipso, quod gens aliqua factum partis improbaret, hostium rationem indueret, & desineret esse media, quia adversæ partis causam, judiciumque sequeretur. Atque hoc judicium pacatarum in ipsarum territoriis, dum ibi res peragenda est, obtinet. Hoc ipsum vero principium esse, quo nititur quoque jurisprudentia Romana, patet ex *l.* 19. *in fin. pr. l.* 12. §. 9. *de capt. & postlim.*

Secus ergo est si tale factum sit, quod communi jure gentium, omniumque judicio, licitum, vel illicitum habetur : uti si vasallus hosti contra dominum suum serviat. In iis enim non contradicunt sibi judicia partium, sed conveniunt; idque pro jure, vel injuria, unanimi omnium suffragio habetur, nec unius gentis judicium alteri præfertor. *Vid. dissert. nostr. de Postlim. S.* 1. §. 4. & 5.

P R O P O S I T I O IV.

Hinc sequitur, res, vel personas captas, si receptæ sunt intra locum, & fines, ubi judicatur injuria ablatas esse, i. e. si redeunt ad suam civitatem, ejusque socios, pristino domino restituendas esse : idque postliminium vocatur.

D E M O N S T R A T I O.

Ex præmissis sequuntur 1. jura postliminii in bello, & pace, cum in rebus, tum in personis. Si enim res, quas hostis a civibus nostris cepit, intra fines nostros reversæ fuerint, cedunt pristinis dominis, non iis, qui receperunt : quia ex nostra parte asseritur, non jure eas dominis suis bello ablatas, adeoque iis restituendas esse; quod judicium nostrum intra fines nostros, ubi res nunc sunt, valet. Idemque est in personis, quæ ab hostibus captæ, & quovis modo reversæ, pristina jura, quæ ablata sunt, omnia recipiunt, quasi nullo jure ablata. Quæ eadem est ratio Quintiliani *lib.* 5. *Inst. c.* 10. quin ipsius jurisprudentiæ Romanæ in *l.* 19. *pr. ff. de capt. & postl.* ubi ratio cur captus, & reversus, postliminium habeat, hæc redditur : *quia per injuriam ab hostibus detentus est*; *idque naturalis æquitatis esse* dicitur.

Idem est si non quidem intra nostros fines, sed ad socios, vel amicos nostros, qui idem nobiscum judicium, eandemque causam sequuntur, pervenerint : cum enim idem judicium nobiscum sequantur, apud ipsos quoque perinde, ac apud nos, res ab hostibus injuria captæ, & ablatæ dicuntur, quod ipsum jure Romano itidem statuitur *l.* 5. §. 1. *l.* 19. §. 3. *eod.* Id factum, cum Pœni diutissime vexata Sicilia plurima inde ornamenta, ac sacra Carthaginem asportassent : capta enim post Carthagine P. Scipio civitatibus Siculis, quæ tum sociæ erant Romanorum, omnia ea postliminio restituit, ut prolixe recenset, & laudat Cicero *in accus. Verr* 6.*cap.*72. & *seqq.* Et Camillus Sutrium, & Nepete, duas urbes socias ex hoste receptas sociis reddidit. Plut. in Camill. *c.* 59. *Liv. l.* 6. *c.* 9. 10. Conf. *disp. nostra de Postlim. cap.* 2. §. 1. & 2.

P R O P O S I T I O V.

Si ad gentes medias redeunt, cessat postliminium.

D E M O N S T R A T I O.

Si res, vel personæ captæ ad alias gentes pacatas, aut medias perveniunt, nondum obtinet jus postliminii; nam & illæ gentes, cum aliarum gentium judices non sint, factum harum pro jure habent. Errant igitur omnino qui apud hos quoque populos medios jus postliminii esse, existimant, atque in eum sensum detorquent Grotium; non enim medii utique populi essent, qui quod pars altera bello cepit, injuria captum, indeque alteri restituendum dicerent; nec pacati, qui bellantium causæ

causæ ac litibus se miscerent. *Vid. disp. nostr. de Postlim. Sect. 2. §. 4.*

PROPOSITIO VI.

Idem dicendum de deditis, & receptis.

DEMONSTRATIO.

Hoc ut solide definiatur, sciendum est: *I.* quod aliud sit deditio bellica, aliud alienatio, & translatio juris, quæ fit ex transactionibus pacis, donationisve, aliave causa simili. Hæc enim omnium jure, & judicio, justa causa est dominii juste, & in perpetuum transferendi; uti cum ita transigitur ut hostis urbem habeat, atque a bello recedat: omni enim jure transactiones de litibus, ac bellis justissimæ sunt, & ne quidem judicio partis qoicquam in iis injuriæ, nec adeo hoc casu nnquam est postliminium. At deditio bellica etsi dominium quoque omnium judicio ex mutuo consensu transferat, duo tamen ei insunt: 1. quod nos contendimus injoria nos compulsos ad dedendum, quæ tamen vis jure gentium neque consensum, neque natam ex eo obligationem tollit: 2. quod ei spes recuperandi juris perditi insit; quia durante bello fit, in quo vel armis, vel pactis, aut pace sequente, vel aliis modis res ultro, citroque repeti, restituique solent. In hunc igitur eventum deditus non videtur juribus suis renunciasse; non enim id agit ut juribus, quæ alias habituros esset, renunciet, sed ut ea præsenti periculo, v. g. direptionis hostilis eripiat, atque in prædictos eventus conservet. Fit quidem etiam deditio ex præcedente sponsione, uti Mancini, & Posthumii, ex sponsione Numantina, & Caudina; adeoque pure, & jure perpetuo fieri videtur: sed tamen nec ab ea abest spes restitutionis.

II. Quod per deditionem quicquid in re dedita nostrum est, hosti acquiratur, & quidem, quoad jura dedentis propria, omnium judicio, quia de iis ipse statuere potest; quoad jura autem tertii perinde est, ac si res capta ab hoste esset, non dedita: cum enim qui dedidit non habeat jus dedendi, & in hostem tranferendi, nisi quod suum est, hostis tamen jure belli qoicquid hostile fuit acquirat, utique jura hæc non consequitur vi deditionis, sed vi propriæ occupationis; quia dedendo cepit, atque in potestatem suam redegit, adeoque non facto dedentis, sed suo capientis tantum.

Hinc sequitur, quod is, qui se dedidit, subducere se hosti contra proprium suum factum, fidemque datam, & redire ad suos, non possit; sed si redeat, pro transfuga habendus sit. Ex ea enim deditione hosti omnium judicio jus quæsitum est, cum jure gentium fides hosti data, & pacta cum eo inita utique servanda sint. Neque igitur postliminium habet, quasi injuria detentus. Et licet dicat injuria hostis se compulsum ad deditionem, eo tamen non tollitur obligatio fidei datæ. Quod & ipsum jure Romano constitutum in *l. 1. ff. de Capt. & postl.* & sanctissime servatum fuit. Idemque verum fatemur in urbibus, provinciisque, quæ se dediderunt, ne se eximere hosti, postliminioque uti possint, eadem ratione.

Si vero populus ipse dedidit personam, vel urbem, eximere illa quidem se hosti potest perinde, ac si capta esset, quia suo facto dedita non est, & popolus jus suum saltem in civem, vel urbem hosti transtulit, non vero jus privatum ab hoste se tuendi, quod natura cuique competit, iis ademit. At populus eas recipere contra factum suum, fidemque datam, nequit. Unde Clœlia, quæ Porsennæ ut obses dedita fuit, jure quidem suo aufugere inde poterat, sed populus Romanus reddere debuit, alias Porsenna pro rupto fœdus habiturus erat, ut ipse ait apud Livium *l. 2. c. 13.* Quid si ergo hostis non reposcit? Jure recepta res videtur, ac postliminium habet uti res capta; quod proinde ei denegari nequit. Neque hinc discedit jus Romanum in *l. 4. in fin. de capt. & postlim.* ubi potest civitas non recipere deditum. Nam ibi agitur de eo, qui ex propria sua sponsione a populo deditur.

At armis suis populus durante bello omnia dedita recuperare ab hoste, uti res ipsius hostis proprias vi capere potest: atque adeo etsi hostis ea populo pacato donaverit, vel vendiderit, a pacatis quoque, dum bellum est, repeti armis possunt; quia hostis non potuit ea nisi cum causa sua alienare, nec plus in alios transferre, quam ipse habuit, neque facto hoc suo jus nostrum pervertere. Atque hoc quidem manifestum est cum populus ipse non dedidit: tum enim ejus ratione habetur res pro capta, cujus dominium partis judicio hostis ex justa causa nactus non est; adeoque qui ab eo accepit, quasi a non domino accepisse intelligitur.

At si ipse populus dedidit, difficile est dicere, cum ab hoste ipso potuisset armis recipere, etiam a pacato posse, in quem hostis transtulit. Neque enim potest populus, quod ipse dedidit, vel quasi non jure datum contra fidem, factumque suum, repetere, vel jure belli, quod tantum cum hoste est, non cum pacato. Unde nec hoc casu eximentem se invito possessore recipere potest; at in rationes damnorum occasione belli sibi datorum id referre potest.

Cum vero & hostis ipse indubie personas, res, aut urbes sibi deditas deserere, aut dimittere, vel pace quoque, aut pactis illæ recuperari possint, quæritur, an ita desertæ, aut armis jure receptæ habeant postliminium? Etsi vero id a JCto doctissimo negetur, tamen pace ejus viri, & salvo, quod magni facimus, illius judicio, deditis quoque inprimis urbibus, & provinciis, postliminium his casibus omnino deberi statuimus.

Tota enim ratio, quæ deditis postliminium negat, est quod juri hostis contra proprium factum, ac fidem datam eximere se non possint. Ea vero hic cessat, ubi ipse hostis jus suum deserit, vel remittit, vel jure belli id ei aufertur. Deinde, quia deditione bellica non id agitur, ut juribus suis ultra, quam ab hoste cogitur, renunciet, sed potius ut ea in prædictos eventus conservet. Tum quia deditus contendit injuria hostili adactum se ad deditionem, quod etsi contra hostem allegari nequeat, donec sub ejus ditione est deditus; at ab illo dimissus, & civitatis suæ judicio redditus, contra suos potest. Porro si jura integra servantur captis, qui ultro ab hoste aufugiunt, *l. 26. Capt. & postl.* non possunt illa negari deditis qui ab ipso hoste deserti, vel armis, pactove recepti sunt; hi enim omnium gentium judicio in priorem conditionem reversi sunt, illos hostis negat jure reversos. Et cum facto ipso in pristinum statum redierint, etiam pristini status jura ipsis debentur, deditioque, quæ remissa est, perinde est, ac si facta nunquam esset.

Quid vero obstat quo minus cives nostri integra sua jura habeant, si hostis non obstat. An cum is spoliare eos desinit, nos spoliabimus? Et quorum deditionem in hoste abominamur, in eos ab hoste liberatos ipsi deditionis jura continuabimos, longe crudeliores ipso hoste? quia quod is, cum per bellum jure posset, in hostem non fecit, id nos, cum jus non sit, per pacem in cives molimur; & quæ civium jura adversus hostes tueri debemus, ea cum per hostem salva sint, ipsi oppugnamus. Quo quidem nihil magis repugnat communi civitatis voto, atque officio, quæ cum civium suorum tutrix, ac parens sit, hoc facto tutor in prædonem abit, parens in hostem, atque ex funestissimo, luctuosissimoque belli casu erepta jura vel captat, vel invidet. In quem casum cum reipublicæ causa inciderint, quid iniquius est, quam ut inde facto hostium emersi, in eum facto civium recidant? Atque hæc pia omnino vox est *Imp. l. 12. C. de postl. rev.* qui civibus ex hoste vi bellica recuperatis postliminium decernunt, *quia eos non captos, sed receptos judicare debemus.* Quod si ergo iis, quos ipsi jure belli recepimus, jura pristina denegare non possumus, nedum iis, quos sine ullo facto nostro hostis ultro dimisit, quippe in quos minus juris, quam in illos habemus.

Neque de jure Romano dubitari potest, postquam id decisum est in causa Mancini; si enim ei postliminium debetur, qui & ex suo facto, & solenni sponsione, & facto populi per patrem patratum deditus est, multo magis ei, qui suo solius facto. Fuit quidem hæc causa inter JCtos ipsos Romanos valde olim agitata, maxime inter viros gente, & doctrina Romæ præcipuos Brutum, & Scævolam, in *l. 4. ff. de Capt. & postl.* cum enim C. Hostilius Mancinus a Nomantinis in eas angustias cum exercitu redactus esset, ut ignominiosam pacem, auctore Tib. Gracco Viro summo injussu senatus inire cogeretur, Populus Romanus eum dedidit, & nudum, vinctumque ante portas Numantiæ exposuit: Plut. *in Tib. Gracco c. 6. & seq.* ubi nec ab hostibus receptus, & a suis desertus fuit. Romam itaque cum rediret, quæsitum est, an haberet postliminium? Cicero refert, *in hac controversia inter peritissimos homines summam de jure dissensionem fuisse: lib. 1. d. Orat. c. 238.* quod & ex *l. 4. ff. de Capt. & postl. & l. ult. ff. de legatis* videre est. Quin cum Mancinus in Senatum introiret, Tribunus plebis eum de Senatu jussit educi; quod *memoria proditum esse diceret, quem pater patratus dedisset, ei nullum esse postliminium. Cic. d. l. c. 181.* vel quæ a JCtis ratio allegatur in *d. l. ult. de legatis*, quod

quod ipso decreto deditionis civitas amittatur, perinde, ac deportatione. Sed contrarium valuit, & Mancinus augurio in castra reductus præturam quoque gessisse dicitur in *d. l. ult.* Quod & referunt Plinius *de Vir. illustr. c.* 59. Cic. *pro A. Cic. ad fin.* Aurel. Vict. *de Vir. ill. in Mancin.* Eutrop. *lib.* 4. *Hist. Rom.* &c. & merito per jam dicta. Nec ratio adversantium in *d. l. ult.* quicquam valet, qui pessime deditionem cum deportatione confundunt. Deditione enim hosti pœna solvitur, cui ex sponsione Numantina satisfactio hæc debebatur, non vero Reipublicæ, seu populo Romano. Hostis itaque si hanc pœnam, seu jus suum remittit, exigi ea a Republica, seu P. R. non potuit. Quod secus est in deportatione, quæ pœna Reipublicæ, & ex crimine commisso debetur, & quam proinde nemo nisi ipse populus, vel princeps remittere potest. Ratio vero Cic. *ad Trebat. in Top. c.* 37. nullius momenti, & ab ipsis JCtis, qui diversum tenebant, in *d. l. ult.* rejecta est.

Atque ita jore quoque Romano deditis tribuitur postliminium in *l.* 4. *ff. de Capt. & postl.* ubi ex subjecto exemplo patet, agi de specie, qua hostis jus suum deseruit in deditione Mancini, non vero ubi pactio non intervenit, ut Grotius statuit, quia sponsio utique pactio est.

Neque vero quin urbibus, ac provinciis deditis postliminium competat, unquam inter gentes dubium fuit. In bellis Punicis quot Hispaniæ, Siciliæ, quin ipsius Italiæ urbes variam præliorum fortunam secutæ, modo huic, modo alteri parti deditæ sunt? Quæ tamen receptæ eodem jure, ac ante fuere.

Eadem in bello tricennali plerarumque urbium sors fuit; quæ modo Suedis deditæ, modo iterum relictæ, vel receptæ, nullo discrimine cum reliquis, neque alio jure, ac olim habitæ sunt, hodieque habentur, nisi in pace secuta aliter transactum fuerit. In bellis inter Anglos, & Gallos, Angli quot urbes in Gallia accepere? At hæ receptæ eodem hodie loco sunt, quo olim. Vid. Mass. *Annal.* 4. *in Car. VII.* Serran. *in hist. Gall. in Carol. VII. ad annum.* 1522. Froffard. *hist. lib.* 1. Ita in superiore bello Gallo-Belgico An. 1672. & seq. tres provinciæ belgicæ hostibus deditæ, iterumque desertæ in pristina jura, ordinemque redierunt. Et quis dubitat, hodie in palatinatu, finitimisque principatibus, loca hosti dedita, iterumque nuper restituta in jus antiquum revertisse.

Non tantum autem urbes captæ, ac deditæ prædictis casibus postliminio jura sua pristina recipiunt, sed & populus jura pristina in urbes, etiam invitas: non enim hæ in libertatem se asserere possunt, sed cedunt pristino imperio in omnibus casibus, quibus postliminium esse diximus; quia uti populus ipsis jura sua, quæ postliminio recuperarunt, auferre non potest, ita nec ipsæ possunt populo: id enim legis naturalis est, nemini invito suum auferri. Ita Lysimachiam, quam Philippus ex Thracibus vindicatam deseruit, Thraces recepisse, ipse memorat apud Liv. l. 32. c. 34. Et urbes omnes in exemplis relatis indistincte in jus pristinum redactæ sunt.

Cæterum, secus est in hominibus captis, vel deditis, qui postliminio inviti non redeunt: quia ipsis jure naturali liberum est, domicilium suum, quod jus ipsorum privatum est, eligere, vel deserere; adeo ut ne quidem qui adhuc cives sunt retineri inviti possint, nedum repeti si capti sunt. Quod jus laudat Cicero, &, *O jura præclara*, ait, *ne quis invitus civitate mutetur, neve in civitate maneat invitus. Hæc enim sunt fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quemque juris & retinendi, & dimittendi esse dominum.* Cic. *Orat.* 35. *pro L. Corn. Balb. c.* 13. Et in *l.* 12. §. 9. *de capt. & postl.* dicitur. *De sua civitate cuique statuendi facultas libera est.* Atque ex hac ratione jure quoque civili negatur postliminium capto, cui animus redeundi non est, *d. l.* 12. §. 9. *l.* 20. *pr. ff.* & *l.* 19. *fin. C. eod.* At urbes, & provinciæ non possunt se eximere a reliquo corpore, aut illi imperio, cujus pars sunt, se subducere. *Vid. disp. nostram de Postlim. Sect.* 2. §. 13. *usque ad* §. 28.

PROPOSITIO VII.

Finitur postliminium, quoties judicium illud partis cessat. Vid. Prop. 3. & 4.

DEMONSTRATIO.

Cessat ergo postliminium, quoties indistincte vel omnium judicio injuria res detentæ dicuntur, vel nullius: si omnium, supervacuum est postliminium; si nullius, nullum: ibi omnia jura integra sunt sine postliminio; hic ne quidem per postliminium ulla.

Prio-

PRIORIS generis exempla sunt in induciis, si iis pendentibus res ab hoste captæ fuerint, cum captæ sint contra fidem induciarum; quod omnium judicio injuria est. Idem in iis, qui capti sunt a latronibus, aut piratis, (cui convenit *l.* 19. §. 1. *l.* 24. *de Capt. & postl.*) aut in bello civili, (quod & probat *l.* 21. §. *fin. eod.*) aut capti, vel ejecti a tyrannis, uti Sicyonii a Nicocle Tyranno expulsi, & ab Arato restituti, bona sua vindicarunt a possessoribus. *Plut. in Arat. c.* 11. Cic. 2. *offic. in fin.* ubi laudat tamen Aratum, quod possessoribus, qui sine injuria tenebant, satisfecerit. Non enim opus est postliminio, quia omnium judicio constat, nec hostem per inducias, nec unquam latronem, nec cives invicem, nec tyrannum per vim aliquid auferre posse, sed id restitui debere.

POSTERIORIS, itidem in induciis: nam si iis pendentibus res bello captæ ad dominum reversæ fuerint, is non recipit eas postliminio; cum enim expressa induciarum pactio sit ne invicem lacessant, sed in eodem statu res relinquant, nullius judicio interim injuria illæ tenentur, quia sic pacti sunt, & proinde contra pacti, fideique datæ tenorem facit, qui quod alter tenet, quasi injuria teneat, postliminio recipit, eoque alterum lacessit, & statum rerum mutat. Et hic quoque suffragatur *d. l.* 19. §. 1.

Item in transfugis, & iis, qui perfide ad hostes desciverunt; hi enim ultro hostes secuti, non vero ab iis injuria ullius judicio detenti sunt. Accedit, quod non cives, sed perduelles sint, nec judicium civitatis suæ, sed pœnam mereantur. Hispani principes ad Romanos transitionem excusaturi, *scire se*, dicebant, *transfuga nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse.* Liv. 27. *c.* 17. Idem traditur in *d. l.* 19. §. 4. *l.* 14. *Ex quib. caus. maj.* Jure itaque in Campanos, cum nefarie ad Annibalem defecissent, receptos a Romanis serio animadversum est, ut laudat Livius, & defendit legatus Romanus apud eundem *l.* 31. *c.* 31. Et non ita pridem cum Messenii urbs Siciliæ ab Hispanis ad Gallos transiissent, deserti a Gallo, spe quidem Amnestiæ initio allecti sunt; at in potestatem liberorum reversi pœnas defectionis fatis graves dederunt. Quas & daturi olim fuissent Tusculani, nisi pœnitentia, & precibus veniam a Senatu impetrassent. Plut. *in Camill. c.* 65.

Ita cessat quoque postliminium in populo, qui totus in hostis res detinentis potestatem per ultimam victoriam, vel deditionem pervenit, uti Thebæ in Alexandri M. *Diod. Sic. lib.* 17. *c.* 12. *Plut. in Alexand. M. c.* 19. Athenæ in Spartanorum, *Just. lib.* 5. *c.* 18. *Xenophon lib.* 2. Ἑλληνικῶν. Carthago in populi Romani, *Flor. lib.* 2. *c.* 15, *&c.* Desiit enim cum civitate judicium ejus, & in arbitrium victoris transiit, ut legatus Antiochi dicebat apud *Liv. lib.* 34. *c.* 57. qui ex hoste jam judex, & magistratus omnium judicio factus est, ejusque jam arbitrium victa civitas sequitur, non suum.

Hinc civitas ita penitus victa etsi restituta sit, tamen postliminio ne ea quidem recipit, quæ victor ante victoriam, & adhuc hostis abstulit, nedum quæ post victoriam, jam legitime dominus factus, & princeps. Unde cum Alexander M. Thebis victis, occupatisque, nomen 100. talentorum Thessalis, qui ei debebant, donasset, ut narrat *Quint. Instit. lib.* 5. *c.* 10. nihil vanius est, quam restitutis postea Thebis postliminium tribuere contra Thessalos; quia Alexander tum, cum donaret, dominus Thebarum jure ultimæ victoriæ plenissimo factus est: adeoque omnium judicio & valuit donatio, seu acceptilatio a domino, & creditore facta, & debitores Thessali ipso jure liberati sunt. Et ita in Amphictyonum communi Græciæ consilio recte judicatum videtur: Ærod. *rer. jud.* 2. *tit.* 3. *c.* 2. & 3. contra, quam existimat Hottom. *illustr. quæst.* 5.

Illud liquet, cessare postliminium si is, qui habet, id deserit, & urbes libertate uti patitur: suum enim jus omittere potest. Unde cum Antiochus Smyrnam, Lampsacum, Lysimachiam, aliasque nobiles Græciæ, Thraciæque urbes, quas proavus ejus Seleucus victo Lysimacho ceperat, postliminio repeteret, eaque causa belli cum Græcis, & Romanis ipsi esset, recte respondet dux Romanus, cum bis causa inter utramque partem colloquio disceptaretur, tanto tempore desertas eas, ac liberas fuisse; Liv. *lib.* 34. *c.* 57. 58. & *l.* 35. *c.* 16. idque probavit belli exitus. Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 2. §. 32. *seq.*

PROPOSITIO VIII.

Pace facta non finitur postliminium.

DEMONSTRATIO.

Pax est *transactio de causa inter summas potesta-*

potestates controversa. Pax enim de eodem negotio initur, de quo bellum erat, vel metuebatur: uti in privatorum litibus de eo transigitur, de quo lis erat, vel litis metus. *L.* 65. §. 1. *de Cond. indeb. L.* 2. *C. de Transact.* Uti ergo bellum est de causa inter summas potestates controversa, ita de eadem & pax fit.

Hinc notamus, per pacem non decidi jus partium, seu causarum justitiam, quia de ea transigitur saltem per pacem; aliud autem est decisio, aliud transactio. Per hanc enim quod quisque consequitur, non jure causæ suæ, sed ex libera conventione partis adversæ percipit; neque per transactionem deciditur jus causæ, sed in medio relictum remittitur.

Hinc pace simpliciter facta non continetur transactio de damnis, atque injuriis pendente bello factis: pax enim sola, & nulla adventitiarum pactionum accessione tincta, tantum est transactio de causis belli; adeoque damna, injuriasque durante bello factas, nativo suo ambitu non complectitur. Aliud enim sunt injuriæ, ac damna, quæ bello fiunt, aliud belli causa: illa cœptum bellum sequuntur, hæc ante bellum est, & bello prior; ex illis bellum nascitur, hæc ex bello; illæ ad privatos quoque pertinent, hæc publica est. Transactio igitur de altera causa ad alteram extendi nequit. Finge: controversum fuit inter duos principes jus navigandi, uti hoc seculo inter Christinam Suediæ, & Christianum IV. Daniæ Reges, navigatio per fretum Oresundicum, & Balthicum; hæc causa belli fuit, ut dicitur in pace facta An. 1645. *apud Loccen. in histor. Sued. pag.* 867. De hac causa, seu lite, ita per pacem transactum est, ut utraque pars certis legibus navigaret; quæ pax est apud *Loccen. d. l.* Cum hac transactione nihil commune habet quæstio de damnis, atque injuriis in bello invicem illatis, de quibus proinde nondum videtur transactum. Neque vero ex hoc pacto principum de causa publica interposito, privati, qui damnum passi sunt, vel obligantur ad res suas remittendas, vel jus acquirunt ad persequendas: quippe quæ & alia causa est, & inter alios; nec quicquam de iis in pace, ut ponimus, dictum est. Denique damna naturaliter ea ferre debet qui non justam causam bellandi habuit: at de justitia, aut probabilitate causæ belli nihil in pace deciditur, sed utrinque transigitur. Non ergo ex pace inferri, aut cognosci potest, utrum reparanda sint belli damna, an remittenda, sed particulari ad id pactione opus est. Et alias non potest pace facta superesse jus postliminii, si ipsa pace transactum jam esset de damnis privatorum; quod tamen durare, patet ex *l.* 12. *pr. Capt.* Atque hæc causa est cur populorum istorum, inter quos bellum erat, cives ne quidem pace facta liberum commercium mutuum habuerint, aut tuto commeare potuerint, nisi jus hospitii cum ipsis, vel amicitia contracta fuisset: uti infra in explicatione *l.* 5. §. 2. *eod.* demonstrabimus. Uti & hæc causa est, cur plerumque in tabulis pacis non tantum de causa belli, & lite ipsa, sed & de damnis, & injuriis pendente bello illatis, & utriusque subditis tam sollicite, & prolixe nominatim quoque caveri soleat. Vehementer igitur errant qui ipsa pacis natura contineri amnestiam, seu transactionem de damnis, ac injuriis bello factis, existimant; ut Gudelinus *Comm. de jure pacis cap.* 3. qui ait: *In ea re* (scil. amnestia) *consistit substantia pacis, & absque illa nequit esse pax; atque adeo paci inesse ista lex intelligitur, quamvis nominatim dicta non fuerit.* Cum eo verbis quoque ipsius descriptis consentit Besoldus *Diss. jurid. Pol. de pace c.* 3. §. 6; at non ita secum, nam in *cap.* 1. §. 4. *d. tract.* bis separat, ac distinguit a pace transactionem de damnis, & iis, quæ bello passi sunt. Quæ argumento sunt, nec pacis, nec amnestiæ rationem satis perspectam esse. Ita Mevius JCtus insignis, Amnestiam, ait, *esse legem pacis naturalem, & naturaliter paci inesse. Part.* 2. *Decis.* 24. *n.* 1. Quo errore quoque imbutus Grotius de *J. B. & P. lib.* 3. *c.* 20. §. 11. *& seqq.* quem alii sequuntur, quærit: pace simpliciter facta absque mentione damnorum, & injuriarum, *an id actum videatur, ut res in eo, quo sunt, maneant loco, an ut ad initium belli redigantur?* Qua re plura peccari videntur: tum quod istam paci inesse ponit: tum quod alterutrum statuendum putat, vel remitti damna, vel restitui; cum aliud juris esse possit, uti jus postliminii, &c.: tum denique quod quædam de jure postliminii &c. erronee inde deducit, ut ex dicendis perspicuum erit. Eo minus vero dissimulandus est hic error, quo & gravior est, & omnibus juribus confundendis opportunior.

Hæc omnia postliminii jura perinde durant,

rant nec extinguuntur pace simpliciter facta, cum in ea nihil de privatorum damnis dictum, aut transactum sit. Unde etsi res non vi recuperata, sed nostris, vel fœderatorum nostrorum civibus donata, aut vendita in bello, vel pace fuerit, donatarius, vel emtor tenebitur eam restituere pristino domino, perinde, ac si res aliena ipsis vendita, vel donata esset; quia nostro judicio, & intra fines nostros, hostis pro justo domino non habetur.

Quod idem jure Romano quoque obtinuisse, evidens est. Nam in *l.* 5. §. 2. *de capt. & postl.* (qui textu extricatus nondum est) exerte traditur, *etiam in pace quod ex nostro ad aliam gentem pervenit, ejus fieri, & civem nostrum ab iis captum servum fieri, & vice versa: eoque postliminium utrinque esse, nisi hospitium, vel amicitia contracta sit.* Grotius vero, de jure B. *lib* 3. *c.* 9. §. 18. & *l.* 2. *c.* 15. § 5. aliique, eo delabuntur, ut putent, inter Romanos, & alias gentes in pace jus prædandi fuisse; eumque abusum in *d. l.* 5. remansisse ex seculo Nomadum. At de hoc execrabili prædandi more loqui JCtum in *d. l.* 5. atque hanc impietatem pro jure vendicasse, falsissimum est. Reclamat equidem totius antiquitatis memoria, ac fides; reclamant peregrinationes Ulyssis, Antenoris, Æneæ, Pythagoræ, &c. qui in remotissimas terras delati ubique (nisi forte apud fictitium Polyphemum) tuti, & nullibi servi facti sunt, sed jus gentium valuit. Quin repugnat id primis Romanorum principiis, qui natura omnibus liberum esse, dicunt, ad littora, & ripas appellere. Et cum Trojani non statim a Pœnis admitterentur, exclamant illi apud Virgilium *l.* 1. *Æn.*

Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.

Adeo vero hic mos displicuit Romanis, ut, cum Teuta Illyriorum regina suos mari prædas agere pateretur, & Romanis graviter de eo conquestis responderet: *Regum morem non esse id prohibere*, legatus Romanus ei reposuerit: Πειρασόμεθα δε θεῷ κελεμένῳ, ἰσχυρῶς ϗ ταχέως αναγκάσαι σε τα βασιλικά νόμιμα διορθώσασθαι πρὸς Ἰλλυριούς. *At nos tentabimus, Deo volente, diligenter, & celeriter necessitatem tibi corrigendi regios hos mores in Illyrios imponere.* Atque hoc κάλλιστον ἔθος *optimum Romanorum morem esse*, asserit Polybius *Histor. lib.* 2. *c.* 8. Tantum abest ut Romani in suis id pro jure habuerint, ut in aliis quoque severissime compescuerint: nam id re præstiterunt Romani, cum Teuta regno suo prope a Romanis pulsa, non modo non lædendi alias gentes, sed ne navibus quidem libere eas adeundi potestatem retinuerit. *Polyb.* 16. *c.* 12. Quin semper piratas a Romanis capite plecti solere, testatur Cicero 5. *Verrin.* ubi in Verrem ita insurgit. *Et quem audisti in Sicilia antea captum Archipiratam, qui non securi percussus sit? Unum cedo auctorem tui facti, unius profer exemplum* Sed & *lib.* 3. *Off.* Prædonem *hostem communem omnium* vocat. Ut proinde pernegemus, tantam immanitatem contra jus gentium, & naturæ, unquam admisisse Romanos, nedum Christianos Imperatores probasse, ac inter leges suas, quales etiam sunt Digestorum leges, *l.* 1. §. 6. *l.* 2. §. 11. *C. d. veter jur.* Scytismum talem retulisse. Certum itaque est, JCtum loqui de gente, cum qua bellum fuit, & postea facta pax est; atque hinc primum agit de postliminio, quod durante bello obtinet, *d. l.* 5. §. 1. tum de eo, quod secuta pace, *d. l.* 5. §. 2. Et sic pace simpliciter facta adhuc postliminium esse, recte docet, nisi pactio accedat amicitiæ, vel hospitii, *d.* §. 2. quæ est ipsa pactio amnestiæ. Accurate igitur Jurisconsulto convenit cum jure gentium.

In dicta *l.* 12. *in pr.* idem pariter evidentissime constat, qualitercunque explicetur. Primum enim omnes DD. iis, qui in pace pervenerunt ad hostes, fatentur, competere postliminium in bello, ac pace; at bello captis, quidam putant, in pace id non concedi in *d. l.* 12. *pr.* Quod ut verum ponamus, equidem expresse ibi additur, id fuisse jus civile, & placitum Romanorum, ne milites in prælio fiducia postliminii facile capi se paterentur. Quæ ratio mere civilis, & pœnalis est, non juris gentium; quo proinde postliminium indistincte quoque in pace obtinet. Nam & notum est, Romanis adeo contemtos fuisse bello captos, ut in summa necessitate quoque maluerint servos manumittere, quam in prælio Cannensi captos vili pretio redimere: quod M. Junius in Senatu allegat, & *nemo nostrum*, inquit, *ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ.* Liv. 22. *c.* 59.

Denique postliminio in pace quoque locum

cum esse, diserte itidem tradidit Ælius Gallus, quippe qui id tum tribuit, *cum qui liber e qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit.* Et deinde: *cum populis liberis, & cum fœderatis, & cum Regibus, postliminium nobis est, ita ut cum hostibus.* Quæ loca ex Festo allegat Grotius *de J. B. l.* 3. *c.* 9. §. 3. & 18. Nec movet, quæ acerrime adversari potatur, *l.* 7. *in pr. capt. & postl.* obi negatur, cum liberis, & fœderatis postliminium esse: nam loquitur de fœdere, quo amicitia pactis comprehensa fuit, ut patet ex *d. l.* 7. §. 1. Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 1. §. 6. *usque ad* §. 9. & *Sect.* 2. §. 28. *usque ad* §. 32.

Additio.

„ Quo sensu in PACE postliminio locus „ esse possit, explicabimus infra §. 4.

PROPOSITIO IX.

Sed & praterea alia jura nobis salva sunt.

DEMONSTRATIO.

Vidimus ut res, personæ, urbes, & terræ nostræ sub hostium potestatem redactæ, inde vero intra fines nostros reversæ, in pace quoque postliminium servent. Eadem vero ratione, etsi hæc ipsa, quæ nostra fuere, intra ditionem nostram non redierint, tamen possumus damna, ac injurias, quæ hostis pendente bello intulit, pace quoque, (si simpliciter facta, nec amnestiæ, aliave pactio adjecta sit) vindicare sequentibus modis.

I. Si nostræ saltem civitatis judicio injuria nobis ablata dicuntur, etsi jure belli actum fuerit. Ea enim persequi possumus, si hostium milites, vel homines, qoi ea intulere, intra fines nostros deprehendantur. Ab iis enim omnia hæc injuria nobis esse illata, contendimus. Quod judicium valet intra fines imperii nostri, ubi qui fecit, nunc invenitur, eique adeo subjectus est. *Propos. IV.* De his vero non transactum per pacem simpliciter factam, quæ de causa publica, non damnis, ac injuriis privatorum inita est. *Propos. VIII.* Sequitur igitur, qood contra auctores, qui deprehenduntur in nostri imperii finibus, persequi ea adhuc possimus, si in pace amnestiæ lex adjecta non fuerit. Ita Coriolanus, etsi pax cum Volscis facta erat, veretur tamen eos adire conscientia damnorum, quæ bello ipsis dederat; atque ideo cum ad eos confugiendum tamen esset, prolixe inprimis petit sibi ignosci. *Dion. Halic. l.* 8. *c.* 1. & *c.* 6. Pace cum Pœnis ex secundo bello Punico facta duravit persecutio Annibalis, uti refert Livius *l.* 30. *c.* 37. Idemqoe *lib.* 33. *c.* 47. ait: *Non fefellisse Annibalem, ita pacem Carthaginensibus datam esse, ut inexpiabile bellum adversus se unum esset.* Thestimocles, qui Xerxem maximis damnis, & cladibus affecerat, cum patria pulsus, & nullibi tutus in Persiam iret, etsi Xerxes jam mortuus, nec tum bellum esset, Lysitheides tamen Regis amicus, apud quem latebat, prædixit ei periculum capitis si regem adiret, quod res Persis funestas gessisset: nec nisi hujus hospitis sui gratia adjutus, & literis ad regem datis, operaque sua copiose Regi promissa, aditum paravit, & adhuc tamen ab iis, quorum cognati occisi erant, in discrimen capitis adductus fuit. *Diod. Sic. lib.* 11. *c.* 56. & 57. *Thucyd. lib.* 1. *Hist. circa fin. Corn. Nep. in Themist.* Sopater, & manus Macedonia e subditis Regis Philippi, mercede militaverant Annibali in Africa, & inde missi domum tendebant pace a Scipione hostibus jam data; illi tamen capti, & in vincula ducti sunt. *Liv.* 30. *c.* 40.

Sylla pace cum Mithridate facta (*Eutrop. l.* 5. *in historia Syllæ. Plut. in Sylla c.* 48.) in quosdam tamen, qui eius partium fuerant, animadvertit. *Vellej. Pat. lib.* 2. *Hist. in gestis Syllæ.* Cæsar victo Pompejo pacem cum Senatu fecerat, & tamen ex iis, qui Senatum secuti eranr, Marcellum, Ligarium, Dejotarum, &c. adhuc persecutus est, ut ex Orat. Cic. patet, qui non ita eos defendit, ut negaret, pace facta in eos aliquid statui posse, sed petendo, ut errore, & opinione causæ deceptis ignosceret. Ludovicus XI. pace cum Anglo, Burgundoque jam composita, in Connestabilium animadvertit. Comin. *lib.* 6. *prope fin.*

Atque hoc jus, & morem gentium esse, traditur quoque in *d. l.* 5. §. 2. *ff. de Capt. & postl.* ubi non tantum dicitur, pace quoque facta durare postliminium; sed & si ex alrero populo aliquis ad alterum, cum quo bellum fuit, pervenit, pace quoque secuta eum capi posse, ac (quæ tum captorum conditio erat) servum fieri, non alio jure, quam ob damna, & injurias singulorum, cum de causa publica transfactum pace fuerit.

 Estque

Estque hoc id ipsum jus, quod hodieque Christianismo non imbuti exercent cum inter se, tum inprimis contra Christianos, quia paci cum his factæ non solent amicitiæ, vel amoestiæ clausulæ addi. Atque hinc Mahumedani e Christianis in media pace tales sibi captivos colligunt, quin & ipsi alicubi Christiani e Mauris.

Inter Christianos igitur etsi servitus bello captorum, non tamen hoc quoque Jus Gentium desuetum est. Unde si incendiarii illi, aliique facinorum, crudelitatumque ministri, pace simpliciter juncta apud nos deprehendantur, omnino capi, & in eos animadverti potest. Ita creditum est, cum Moguntia, ac Bonna dederentur, hos generali pacto non contineri; eapropter enim nominatim singulorum quoque mentionem fieri, eorumque securitatem expresso pacto specialiter promitti curarunt, ne singuli quoque, qui damni, vel injuriæ aliquid fecissent, eo nomine convenirentur. Sic cum Callimachus præfectus Mithridatis urbem Amisum captam incendisset, ipseque postea cum Gura Tygranis fratre captus a Lucullo esset, Lucullus Gura quidem humaniter usus est, at incendiarium catenis vinctum ad pœnam reservavit. *Plutarch. in Lucull. c.* 67. Quod si ergo ne deditionis quidem pacto generali continentur, quod tamen cum singulis fit, nedum pace generali, quæ tantum de publica causa fit. Cur autem promiscue olim capti fuerint, sive ipsi damnum dederint, sive non, causa est, quod vires hostium in nostram necem, periculumque auxerint, operamque ad id suam commodaverint.

Perinde autem esse, an ad nos pervenerint, an vero ad socios, amicosque, qui eandem nobiscum causam, judiciumque tuentur, dictum est *Prop. II.* Item an personæ, an earum res apud nos inveniantur; cum ex his quoque satisfieri nobis possit.

Sed nec refert, an militent adhuc hosti, an ante, vel post pacem missi; item an mercede conducti sint, an cives: ut ex addoctis exemplis Coriolani, Themistoclis, Sopatri &c. patet.

At dum in hostis, vel aliarum pacatarum gentium finibus sunt, nullo modo hæc damna, injuriasque persequi possumus: nam hostis negat, injuria ea nobis illata esse; quod judicium apud ipsum valet, *Prop. II.* & cæteræ gentes pacatæ bello otrinque factum pro jure habent. *Prop. III. & V.* Non fuit itaque fas Lucullo, a Tigrane pacato flagitare ut Mithridatem traderet. *Plut. in Lucull. c.* 44. Et Hannibal, cum Romani eum a Prusia Bythiniæ Rege, ad quem pacatum confugerat, poscerent, isque tradere vellet, ait, per scelus id a Romanis peti, & a Prusia fieri, atque illos in eo a majorum virtute degenerasse; nec denique quod Romani se persequantur, sed hunc modum exsecratur. *Liv.* 39. *c.* 51. Nihil enim in alieno territorio post pacem vi, & armis, sed solo jure experiri possumus per loci magistratum; cujus vero judicio nihil injuria factum statuitur.

II. Multo magis igitur persequi injurias, & damna in pace possumus, quæ omnium judicio æque injusta censentur: uti si vasallus noster hosti militaverit; ea enim non nostra tantum, sed communi omnium gentium sententia felonia est, cum verum perjurium, perfidiamque commiserit. *Prop. III.* Eum igitur oon modo feudo dominus privare potest, si id in sua potestate sit, sed & ab ipso hoste jus petenti tribuendom est: uti Romani jus ex sponsionibus hosti quoque religiose administrarunt; non minus autem vasallos ex sua fidelitate, quam sponsor ex sponsione omni jure obligatur. Atque ita serenissimus princeps Elector Palatinus bello, quod *Wildfangiale* dicebatur, per laudum Heilbrunnense finito, & fere secundum se deciso, in Vasallos tamen comites, & nobiles, qui illud secuti fuerant, jus suum persecutus est. Et Carolus Burgundus Ludovico XI. Conestabilium, hujus beneficiarium, ipsi dedidit. *Comin. Hist. lib.* 6. *circa fin.*

Idemque est, si crimina contra jus gentium commiserint, quæ omnium judicio vindicanda sunt. Nam & Samnites, gens ferocissima, Brutulum Papium propter perfidiam, ac perjurium, cujus ipse auctor fuerat, cum omnibus rebus ipsius hosti dederont. *Liv.* 8. *c.* 39. Et cum Galli deditionem Fabii postularent, qood jus gentium violasset, Romanis visum fuit, barbaros jus postulare, ut ait Livius *l.* 5. *c.* 37. Sed cum eorum, qui nolebant principem juventutis Romanæ dedi, suffragiis victi negarent id jus hostibus, quam presso pede secuta est manifesta nominis vindicta? Incontinenti enim ab iisdem hostibus Roma capta, & incensa, Senatusque prope omnis trucidatus est. *Diod. Sic. lib.* 14. *in fin. Plut. in Camill. c.* 27. *seq.* Eamque cladem omnes huic causæ

causæ assignant, & inprimis ipse Camillus gravi oratione apud Livium *lib.* 5. *c.* 51.

Perinde vero hæc omnia obtinent, ubi non res, aut loca, sed aliud jus nobis ab hoste ablatum est: uti *III.* nomina; qua vero in re magna varietas est. Et scilicet vel debitor est in hostium potestate, vel creditor. Si debitores nostri sunt in hostium nostrorum potestate, uti si cives hostium sunt, & ab hoste cogantur id, quod debent, vel fisco ejus, aliisve solvere, debitores hi in territorio hostili, vel gentium mediarum, conveniri amplius non possunt, quia ibi recte eos solvisse statuitur. *Prop.* 3. 5. in nostro, vel amicorum nostrorum, possunt, iterumque solvere tenentur, quia apud eos non creditori, & sic non recte solvisse judicantur. *Prop.* 2. 4. Quod & juris est si hostis debitori tali id nomen remiserit.

Idem est si debitores nostri sint ab hostibus capti, vel fuerint in locis ab hoste occupatis. Etsi enim loca ista non recipimus, tamen debitores in nostro, vel amicorum territorio postea inventi, non obstante solutione, vel transactione facta, iterum solvere coguntur. Si autem recipimus loca, insuper etiam jus postliminii nobis competit. *Prop.* 4 —— 8. cujus vi nomen recipimus non attenta priore solutione, quæ non jure facta dicitur. Si vero debitori illi hostis remittit debitum, cum e nostris civibus sit, nunquam remissio valet, quia ille nostrum, non hostium judicium sequitur. *Prop.* 2.

Cum igitur Carolus VIII. Gallus Neapolim, pulso Alphonso, ejusque filio Ferdinando, cepisset, eosque, qui Alphonso aliquid debebant, id suis officialibus Gallis solvere compulisset, certum, ac planum est, filium ejus Ferdinandum ejectis iterum Gallis, & recuperato inter quatuor menses regno (*Vid. P. Jov. lib.* 3. *Hist. & Gratian. de Casib. Viror. illustr. tit.* 2. *de Arragon. Reg. Neap.*) jura omnia, atque adeo nomina quoque sua postliminio recepisse. In qua tamen causa Matheus de Afflictis, qui in ea se consultum ait *Decis. Neap.* 150. tam misere laborat, & hæret, & quæ de debitorum mora, (cujus tamen effectus cessat in quantitate debita, quæ semper etiam ante moram debitori perit, *l.* 11. 6. *si cert. pet.* estque hoc jus pœnale, adeoque civile.) item quæ de privatorum inimicitia, quæ causam dedit damno, (quod omni jure injustum est) in legibus civilibus invenit, ad Regum controversias, hostilitatesque publicas applicat, cum tamen Reges quidem jus belli, at non privati jus in inimicitiæ exercendæ habeant, & illi, non hi, invicem vi agere, & lædere possint. Postliminii autem hujus juris, quod solum allegari debuit, ne meminit quidem. Adeo constat, tales Dd. ne quidem jus certum, & legibus definitum, (vid. *l.* 12. §. 6. *de capt. & postl.*) negotiis solide applicare posse, nedum decidere negotia, quæ jure civili definita non sunt.

Si vero debitor vel pacatæ genti debeat, vel ipse sit e gente pacata, etsi nobis debeat, non potest hostis noster eum cogere ut vel sibi, vel aliis solvat, quia hostis in pacatas gentes; earumque jura, ac subditos, vi agere non potest, & proinde cum omnium judicio injuria agat, eam reparare tenetur. *Prop.* 3. Atque ita cum superioribus bellis hostis res eorum, qui hostes non erant, apud civitatem occupatam depositas abstulisset, facultas juridica Heidelbergensis ante aliquot annos absolvit depositarios, & eos, qui abstulerunt, satisfacere teneri respondit.

Hæc ita si debitor sit in potestate hostium. Si vero creditor, sive is civis sit loci ab hoste occupati, (nam si civis hostium sit, huc non pertinet, quia is non in hostis, sed sui principis potestate est) sive alias in hostium manus pervenerit, & hostis nomen vel fisco suo adjudicet, vel aliis donet, jus agendi quidem amittit si debitor sit in hostili vel pacato solo, in quo jure belli id recte creditori ademtum statuitur, *Prop.* 5. At si debitor sit in nostro, vel amico territorio, non amittit creditor jus agendi, etsi debitor forte alteri jam solverit, quia negatur, id jure factum. *Prop.* 4. Prætereaque recepto ex hoste loco isto, ubi creditor est, vel ipso creditore, jure postliminii quoque hic nomen suum recipit; modo debitor in nostro, vel amico territorio sit, ut dictum *Prop.* 4.

Si vero hostis jure ultimæ victoriæ imperium perpetuum in nos nactus est, nomina civium devictorum ipse iis auferre, & donare aliis non potest, etsi ante victoriam potuerit: quia ante victoriam spoliare ut hostis potuit, post eam judex, & magistratus factus, non potest, ut ostendit *Disp. de jure victoriæ.* Tale nomen fuit, quod J. Cæsar victo Pompejo Dyrrachinis donavit; id enim illi Flavio debebant, cui proinde Cæsar

id adimere non magis, quam singulis civibus res suas auferre potuit: causæque hujus arbiter Cicero fuit. Ærod. *rer. jud.* 2. *tit.* 3. *c.* 3.

At publica nomina victor, ut omnia jura civitatis publica, sibi acquirit, quæ proinde aliis donare potest. Et hinc cum tale nomen Thebanorum fuerit, quod Thessali iis debebant, recte ab Alexandro M. victore, ac domino Thebanorum, id donatum diximus *Prop.* 7.

Quæ autem communi gentium jure rite acta, gestaque sunt, valent tum in bello, tum in pace; nec vindicari in bello quidem, nedum secuta pace, possunt; uti contractus rite, ac sponte initi inter hostes, ex quibus igitur hostes ipsi tenentur jus statuere; quemadmodum eos validos, ac legitimos haberi jubet quoque pax Osnabr. *art.* 4. §. *pen.* & pax Hispano-Belgica *d. Anno* 1648. §. 32. Qua ratione indubie actio competit ei, qui ad solvendas contributiones credidit, ut non opus sit allegare decisionem Mevii *p.* 2. *decis.* 23.

IV. Hinc patet, quid statuendum de actu, seu negotio, ex quo invicem omnium judicio obligantur, sed alter ex re licita, alter ex injuria; uti si hostis aliquem vi privata compulit ad vendendum, permutandum, edendum instrumenta, aut quomodo libet paciscendum: nam promissor pace secuta tenetur ex pacto, sed vicissim hostis ei ex injuria; & proinde effectu nulla erit actio hostis, qui vim fecit, cum tantundem saltem debeat. Qua ratione omnes hujusmodi extorsiones invalidæ, & vitiosæ judicantur in pace Osnabr. *Art.* 4. §. *contractus* 46. in pace Sueco-Polonica de *Anno* 1660. *art.* 10. *art.* 11. & *art.* 28. apud Loccenium *Hist. Suec. ad fin. pag.* 910. Quod si uterque jure civili utatur, promissor restitui potest ex edicto Prætoris, *Quod metus causa.*

Si autem vis non sit omnium judicio illicita, uti si hostis publica auctoritate, & cum jure belli posset, aliquos adegit ut promitterent, hi tenentur ex pacto, non autem vicissim hostis de injuria, nisi in nostra, vel amicorum civitate negotium agatur, quia in ea negatur hostem habere justam causam. *Prop.* 2. Quale est si quid contributionum nomine promissum est; id igitur hostis exigere potest, etiam in pace, dum promissores in ipsius sint potestate: si vero ad suos jam reversi fuerint, non tenentur, quia apud eos hostis vicissim dicitur teneri de injuria ad damnum hoc reparandum. Solent tamen hodie reservari contributiones pacto expresso, aut certum tempus addi, ut in pace Noviomagensi Cæsareo-Gallica *art.* 30. & in pace Gallo-Hispanica de *anno* 1678. *art.* 17. & Gallo-Belgica *ejusdem anni art.* 12. Quo facto ubique debentur, non tamen vi, armisque exigi possunt; quod & expresse cautum in d. pace Noviom. *art.* 30. & tamen Galli *Anno* 1679. non modo bellicis executionibus usi sunt in cives Imperii, sed & Landavio, & Brisaco citationes, & apparitores cum minis, &c. emisere; quam in alieno territorio viam facti esse constat. Gandavi vero novas etiam imposuere pace facta, sed antequam tamen urbs evacuaretur.

Non eadem est ratio in eo, quod captivus pro libertate sua pretium promittit; id enim omni jure justum, ac licitum est, & semper, hoste quoque judice, exigi potest. Nec moveri a promittente quoque potest, quod hostis vi coëgerit ut promitteret: nam & tum promisit, cum esset sub hostium jure, & judicio; nec vis est, cum captivus cupidine libertatis, non expectata pace, pretium pro libertate sua offert: adeo ut licet pace comprehensum sit postea ut captivi sine pretio dimittantur, tamen si ante pacem jam promissum sit, omnino debeatur. Quod & statutum in pace Sueco-Polonica Gedanensi 1660. *art.* 14. *art.* 23. 27. apud Loccenium *Hist. Suec. pag.* 910. Hoc inter gentes adeo hodie valet, ut publicis pactis pretia hæc definiri soleant; ceu factum inter Gallos, & Hispanos, apud Marianam *d. Reb. Hisp. lib.* 27. *c.* 18. *in fin.*

Hinc & sequitur, si hostis in occupatis locis sententias dixerit, & judicata fecerit, quousque valeant. Si enim adversus nostros homines sententiæ latæ fuerint, conveniri inde reus in territorio hostili, aut tertio, omnino potest, *Prop.* 5; at in nostro, confœderatoque, non potest. *Prop.* 4.

Si vero sententia secundum nostros contra civem hostium lata sit, in omni loco valet, quia condemnatus ubique sequitur judicium suæ civitatis, quæ sententiam eam probat. *Prop.* 3.

Transactiones vi extortæ valent, ut alia pacti; nec debitor si coactus ex transactione solverit, injuriæ ratione, nisi apud suos si hostis ibi inveniatur, agere potest; nec creditor aliter, si coactionem remiserit Idem enim est, quod in *Thes.* 14. At si ex transactione illa invicem aliquid adhuc debeant, is,

is, qui coactus est, conveniri quidem effectu non potest, estque eadem species, quæ in *thes.* 18; is vero, qui coëgit, plane tenetur, quia & pactum valet, *Sect.* 1. *thes.* 10. nec is ullam injuriam passus dicitur, sed fecisse.

Dispositiones denique etsi in odium caussarum belli factæ, valent tamen si alias vitiosæ non sunt, adeo ut exhæredationes quoque valeant si alio vitio non laborent: uti & sententiæ in hostili territorio contra nos latæ vim judicati obtinebunt, si aliud non obstet.

Ex quibus omnibus sequitur, si quis e nostris ad eum populum, cum quo pax absque amnestia contracta est, transeat animo cives nostros, vel res eorum prodendi, & deprehensus in eorum finibus capiatur, eum pro transfuga, & perduelle habendum; quia tot jura hostilia in pace supersunt, omissa amnestia: uti id quoque, & recte definitur in *l.* 19. §. 18. *de capt. & postl.* Conf. *Disp. nostr. de Postlim. Sect.* 3. *per tot.*

P R O P O S I T I O X.

Unica exceptio est, nisi Amnestiæ clausula adjecta sit.

D E M O N S T R A T I O.

Materia *amnestiæ* hactenus satis extricata non fuit: speciatim eam tractavimus in disputatione de *postliminio in pace*, & *amnestia*, &c. quam huc transcribere liceat: continetur autem sectione IV. V. VI, & VII.

A M N E S T I A *est eorum, quæ durante discordia hostiliter ultro, citroque facta sunt, publice sancita oblivio, qua id agitur, ut hæc salutaris quasi herba, quicquid e dissidiis publicis reliquum est ulceris, ei medeatur, omniumque inde injuriarum, acerbitatumque non sensum modo, sed & memoriam deleat, atque obliteret.*

Mirum vero videri potest, amnestiæ clausulam hodie bellis componendis applicari, quæ tamen non ad bella, sed ad dissensiones civiles pertinet. Civium enim dissidia pace proprie non conciliantur, cum pax sit transactio de bello. Prop. 8. *bellum vero non nisi inter hostes*, l. 234. pr. d V. S. *hostes autem esse populos utrinque liberos, non autem ejusdem civitatis cives, constet* ex l. 118. eod. l. 24 de capt. & postl. *Hinc summo reip. malo gliscunt discordiæ civiles, ubi certum non est earum abolendarum, & jungendæ amicitiæ remedium. Ita enim comparatum est inter homines, ut inter iras nullum sit nisi vindictæ studium, nisi certa constet dissidii honeste componendi ratio, & certum quasi remedii nomen sit.*

Celebrari itaque inter gentes cœpit amnestiæ remedium, ac nomen, postquam in longe clarissima totius Græciæ civitate Athenarum, ejectis 30. *tyrannis, horrendum illud civium dissidium per populiscitum, quod* ἀμνηςίας ψήφισμα *dicebatur, compositum, iterumque in principe terrarum urbe Roma occiso Cæsare repetitum solenniter fuit; de quo Vellej. Paterc.* lib. 2. in Hist. bell. civ. *Corn. Nepos* in Thrasib. *Plut.* in C. Cæsare c. 97. *Cic.* in Philipp. 1. in pr. *Justinus* lib. 5. c. 11. *Valer.* 4. c. 1. §. 4. in externis. *Quanquam dudum Romani eodem remedio usi fuerint, cum ejectis Tarquiniis amnestiam decernerent iis, qui cum Tyranno aufugerant, modo intra viginti dies redirent.* Dion. Halic. l. 5. c. 13. *Inde commune id remedium gentium factum est, eoque usus Domitianus Patrum in Senatu odia per tot factiones trium Imperatorum concitata, conciliavit.* Tacit. L. 4. hist. c. 44. *Postea Aurelianus eo motum populi Romani sedavit.* Vopisc. in Aurel. c. 39 *Talis amnestiæ sanctio est pax Constantiæ, Friderici, & Henrici VI.* vid. Const. de pace Constant. *Eandem tum Ferdinandus I. inter Status Imperii pace religiosa constituisset, laudat id factum summopere filius ejus Maximilianus II, & apud Henricum III. Galliæ, & Poloniæ Regem gloriatur*, armis antea irritatum Imperium, at amnestia sancita, ex eo summam in Imperio tranquillitatem fuisse; *eandemque commendat Galliarum regi: quod referens merito prædicat Thuanus* Hist. ad ann. 1574. l. 58. post. princ. *Tali amnestiæ decreto pacata est Anglia temporibus Elisabethæ*, Cambden. in Hist. Elis. part. 3. ad ann. 1585; *& jam antea factiones albæ, & rubræ rosæ. Eadem coaluit iterum Gallia e Condæorum dissidio*, Priol. Hist. Gall. lib. 5. p. 271. *& Belgium occisis Wittiis.* Annal. ad ann. 72. &c.

Ita ergo amnestia quidem inventa est abolendis dissidiis civilibus, non bellis. At hodie inter Christianos publice, & pie admodum receptum, usitatumque est, ut ea paci quoque adjungatur; cujus tum duo distincta sunt pacta, seu capita, probe semper discernenda. Per pacem enim de bello, ejusque caussis; per amnestiam de injuriis, damnisque, quæ singuli invicem intulerunt, transigitur.

gitur. Illa gravamina publica utriusque partis, quæ bello gerendo causam dederunt, decidit; hæc ipsius belli, dum gestum est, damna, ac injurias: illa negotium, de quo bellum fuit, determinat; hæc quæ in belli processu acta sunt. Prop. 8.

Hæc accurate distinguuntur in pace Westphalica, & alterum caput gravaminum dicitur, alterum amnestiæ: uti in tabulis pacis Osnabr. art. 16. §. restitutione ex capite Amnestiæ, & gravaminum facta 105. *In executione pacis, Friedens-execution Haupt-recess, tota executio pacis refertur passim ad duo capita, gravaminum, & amnestiæ, & ad eos, qui ex capite amnestiæ, vel gravaminum restituendi sunt: uti in §§.* 2. 3. 23. 26. 27. & 30. *& in arctiori exsequendi edicto*, an die Creys-ausschreibende Fürsten, *planius, & luculentius adhuc separantur.*

Atque hoc primum fuit, quod Sueci anno 1645. *in suis propositionibus pacis urgebant*, Prop. 3. *ut Cæsar ante omnia in toto Imperio, & inter omnes ejus cives, subjectos, ac socios, universalem, ac illimitatam amnestiam decerneret. Atque ab hoc articulo cœpere dicto anno tractatus Osnabrugi, & Monasterii, eoque expedito demum actum est de causa belli, ac negotio pacis. Cum enim Clerus implacabili odio arderet in eos, qui abusibus ecclesiasticis (de quibus per plura retro secula jam maximæ universorum querelæ ortæ, ac cumprimis gravamina nationis Germanicæ in comitiis proposita erant,) temperatum, atque occursum volebant, & ad internecionem pugnari cuperet, longe sanctius, cordatius, & prudentius Politici utriusque partis senserunt, frustra de pace agitari, nisi constituta prius amnestia absoluta; nec de publica causa transigi posse, nisi conciliatis primum partium odiis.*

Ex dictis autem sequitur, non idem esse initium belli, & amnestiæ, sed hac contineri quoque injurias, & simultates, quæ ante bellum ex eadem causa extiterunt. Amnestia enim (per ea, quæ de ejus origine, ac natura diximus) non est pactio de bello, sed de diffidiis, & injuriis singulorum, quæ jam ante bellum publice indictum plerumque cœperunt; adeoque illorum, non belli initium respicit. Idque optime observatum fuit in utraque pace Osnabr. art. 2. & *Monast.* §. 2. *cautumque, ut omnes, & singula hinc inde* tam ante bellum, quam in bello illatæ injuriæ, violentiæ, hostilitates, damna, expensæ, penitus abolita sint &c.

Quod ipsum quoque cautum est in pace Sueco-Danica de anno 1660. art. 1. *verb.* Quicquid tam antea, quam durante belli tempore enasci potuit: *apud Loccen.* Hist. ad fin. p. 938. *Unde & in definitione amnestiæ belli mentionem non fecimus. At si ex alia causa, quam ex qua bellum secutum est, processit injuria, vel debitum, id huc non pertinet, quia ex alia causa est, quam de qua per amnestiam transactum est: veluti si quis ante bellum privato odio spoliaverit.*

Constat autem facile, aliam esse amnestiam generalem, quæ ad omnes personas, & causas pertinet, ut in pace Westphalica, Noviomagensi, &c. aliam specialem, quæ ratione certarum personarum, vel rerum statuitur: qualis decreta est in pace Verriniana Sabaudo, § 27. *in Pirenæa Lotharingo, & Condæo*, §. 62. & 83. *in Noviomagense Furstenbergiis*, art. 23. &c. *Sed & a generali amnestia plurimi aliquando excluduntur; uti in pace Pragensi*, Brachel. Hist. lib. 5. ad ann. 1635. *in Anglo-Belgica*, de anno 1654. art. 27. *ubi reservatur vindicta in auctores cædis Anglorum in Amboyna. Alia quoque amnestia est, quæ paci adjicitur, alia, quæ extra pacem per se constituitur; de quo th.* 5.

Amnestiam tantum constituere potest Princeps, vel liber populus, qui jus belli, ac pacis, legumque ferendarum habet; ex ea enim obligantur utrinque subditi ad remittendas injurias suas, damnaque sibi data: ad id autem obligari non possunt nisi a summa potestate. Magistratus enim inferior secundum jura tantum judicare, non autem jus quæsitum auferre potest.

Veterum quidem moribus receptum non erat, clausulam amnestiæ, ut nunc ejus forma est, paci adjicere. Sed pactionem tamen de mutua amicitia utriusque gentis, vel de mutuo jure hospitii adjicere soliti sunt, quæ eosdem habuit effectus, etsi amnestiæ clausula plenior sit: uti in formula pacis inter Romanos, & Antiochum, hæc clausula inserta est apud Polybium Exc. legat. c. 35. φιλίαν ὑπάρχειν Ἀντιόχῳ καὶ Ῥωμαίοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον: amicitiam fore perpetuam inter Antiochum, & Romanos. *Idem evidens est ex* l. 5. §. 2. de capt. & postl. *ex qua constat, aliquando contrahi cum gente alia pacem sine pacto amicitiæ, vel hospitii, aliquando cum tali pacto; quod hodie est ipsa nostra pactio amnestiæ, ut ex effectu patet: de quo* in seqq. *item* ex l. 19. §. 8. eod. *ubi itidem de populo agitur, cum quo pax est*

est fine amicitiæ pacto ; pax enim pertinet ad causam, amicitia ad personas ; per illam controversia sopitur, per banc odia : atque adeo id olim fuit, quod hodie amnestia.

Ut autem effectus, & jura amnestiæ in omnibus, quos hactenus exposuimus casibus pateant, sciendum porro est, non semper amnestiam ea lege adjici, ut omnia in priorem statum restituantur, aut ut omnia in eodem statu maneant ; sed variant ejus pacta, & leges. In pace Osnabrug. & Monast. ea lex amnestiæ fere est, ut res restituantur in statum, in quo ante bellum fuerunt, art. 2. *Contra in Anglo-Belgica* de anno 1654. art 3. *apud Brach.* Hist. in fin *In Anglo-Danica-Bredana* de anno 1667. art. 3. & 5, *ut in eodem statu maneant, quibusdam exceptis. In Hispano-Belgica* de anno 1648. *ut publica eundem statum servent, privata restituantur*, art. 3 & 4, *quæ tamen pactis varie mutantur. Atque hoc est quod Menippus dicebat* : Cum pares bello æquo fœdere in pacem, atque amicitiam (*en pactum amicitiæ paci adjectum instar hodiernæ amnestiæ*) venirent, tum repeti, reddique per conventionem res, & si quarum turbata bello possessio sit, eas aut ex formula juris antiqui, aut ex partis utriusque commodo componi. *Liv.* 34. c. 57

Unde quæritur, si nihil ea de re dictum, sed simpliciter amnestia, vel amicitiæ pactum adjectum fuerit paci, an tunc res restitui, an in eodem statu manere debeant? Resp. manere res in loco, quo sunt, cum repeti non possint quasi injuria ablatæ ; sed defendi præsentem possessionem juxta regulas traditas inf. th. 4. *Ex quibus proinde compendio ostendemus, qua ratione omnia illa jura postliminii, cæteraque, quæ ex bello superesse in pace diximus, & recensuimus supra, per amnestiam simpliciter sopiantur.*

Cum igitur duplex malum sit, cui sanando adhibetur amnestia : cum ipsa discordia, & contentio partium, qua alter jus esse ait, alter negat : tum injuria, quæ per occasionem ejus dissidii inter partes facta est, vel facta esse dicitur, vindicanda, & persequenda studium ; quod utrumque per amnestiam tollitur, & plena quies quoad potest restituitur, hinc duo per amnestiam aguntur ; I. ut quicquid litis, vel simultatis inter partes ex causa superioris discordiæ adhuc resederit, abolitum, sopitumque sit ; II. ut quicquid per occasionem ejusdem dissidii injuria factum dicitur, remittatur. Neutrius ergo nomine lis, aut actio admittitur, nedum, si quæ fuit sopita est, resuscitatur, sed præsens possessio defenditur. Quod nervose Cujacius ad 4. fent. Pauli tit. 17. in pr. *ita exprimit* : Post amnestiam accusationem institui, & repeti non posse.

Hinc sequuntur hæ regulæ amnestiæ : I. *Quicquid dissidii inter partes fuit, id totum abolitum, transactumque, nec eo nomine actio esto. Cujus consectarium plane est, id, quod omissa amnestia peti non potuisset, id ea adhibita multo minus posse ; quia per amnestiam lites, & actiones sopiuntur, non nascuntur*, th præc n. 1. II. *Non tamen quod decisum, transactumque est, resuscitatur.* Th. præc. n. 2. III. *Quicquid judicio vel utriusque, vel unius partis, injuria factum dicitur, id remissum, nec eo nomine actio esto*, th. præc. n. 2. IV. *Quod utriusque partis judicio jure gestum est, ratum esto Si enim illud absque amnestia quoque valet*, Prop. IX. *nedum ea adjecta, quæ injurias tantum, & dissidia abolet, non vero jure gesta refigit* V. *Si qua ex alia causa, quam hujus dissidii, lis, vel actio est, vel quid inter alios, quam partes dissidentes gestum, actumque est, eo amnestiæ clausula non extenditor, quia de hujus tantum dissidii, non aliis causis, transegere partes*, Thes. præc.

Primum igitur pace facta, cui lex amnestiæ simpliciter adjecta est, cessat totum jus postliminii, quod Prop. VIII. *diximus in pace quoque competere Quod & traditur in* l. 5. §. 2. de Capt. & postl. & in l. 7. pr. eod. *quam de fœdere amicitiæ loqui, ex* §. seq. *patet*, & supra *monuimus. Cum enim ideo postliminio res priori domino restituatur ; quia injuria ei ablata dicitur.* Propos. IV. *eam injuriam amnestia delevit. Omnia igitur illa jura postliminii, quæ late tractata sunt, quæque proinde hic referri necesse non est, una amnestiæ, veluti olim amicitiæ, clausula delentur.*

Eadem ratione nec injurias, & damna bello illata, ab eorum auctoribus post amnestiam vindicare possumus, etsi ad nos, vel ad amicos nostros illi pervenerint, in omnibus casibus Propositionis IX. *Idque iterum est quod traditur in* d. l 5. §. 2. & d. l. 7. pr. *Unde in pace Osnabrug.* art. 2. *Monast.* § 2. *Noviomag.* art 1. *adeo hac abolita per amnestiam dicuntur, ut nihil eo nomine prætendi possit.*

Quod ipsum ad alia quoque delicta, & crimina, omnium judicio vetita, pertinet, quæ per amnestiam remissa censentur; nisi quædam crimina, vel personæ, sunt specialiter excepta: ut banniti in pace Hispano-Gallica de anno 1559. art. 7. *Alia exempla vide infra. Unde ea remissa per amnestiam censentur etiam rebellibus, prædonibus, transfugis, &c. nisi excipiantur. Et frivolum est, quod ex jure civili affertur, non præsumi hæc remissa: Jure Gentium enim remissio hæc generalis omnes species complectitur, donec appareat exceptio. At verum est, iis non restitui bona hoc nomine jam publicata, vel ablata: per amnestiam enim non id agitur, ut detur alicui actio, & persecutio, sed ne detur; abolentur per eam, non conceduntur actiones. Sup.* th. 4. reg. 1. & 3. *In specie ergo hoc casu restitutio bonorum comprehendi debet. Sic factum in pace Constantiæ Friderici Imp.* §. 1. verſ. possessores, *& pace Madrit.* art. 30.

Cæterum, ut remissa videantur crimina, requiritur, ut I. talia sint, quæ remitti a Principe possint: de quo statim agemus. Nec II. talis sit actus, qui extra causam belli, & hostilis odii gestus est, nec quicquam cum excessibus civilibus commune habet: theſ. 4. reg. 5. *uti si cum hoste ultro contraximus, vel hostis negotia nostra gessit, & in his causis dolo, vel per scelus aliquid admisit: non obstante enim amnestia id persequi possumus. Quin & si delictum committat, quod ad actus hostiles non pertinet: uti si dum locus aliquis in hostium potestate fuit, vel hostium aliquis incolæ, vel hic hosti furtum fecerit, ejus persecutionem amnestia non excludit; quia alia causa est, quam hujus dissidii,* theſ. 4. reg. 5. *Unde probe iterum in pace Osnabrugensi, Monasteriensi, Noviomagensi, & aliis, amnestia etsi generalis, & illimitata, restringitur tamen expresse ad ea, quæ ab una, vel altera parte ultro, citroque* HOSTILITER *facta sunt,* art. 2. *De aliis ergo delictis in specie cavendum est.*

Sed an etiam per amnestiam remissa videntur delicta, quæ vasalli, vel subjecti adversus suum Principem bello commiserunt? Amnestia transigitur tantum de injuriis inter partes factis, & quas una pars dissidentium alteri intulit; Theſ. 4. reg. 5. *non vero de iis, quæ unius partis subditi commisere: uti si civis noster dicitur civem suum verberasse, vel occidisse, vel falsum commisisse in judicio, vel miles noster in excubiis dormiisse. Hostis enim non pro nostris hominibus, sed pro suis paciscitur,* d. n. 5. *Quæstio ergo non est nisi de delictis, quæ cum hoste patrata sunt, uti si civis noster contra edictum frumenta, & merces hosti subvexit. Mevius* part. 8. deciſ. 302. *cum in facto id contigisset, putat hæc delicta, non obstante amnestia, puniri posse, quia hostis suis tantum prospectum voluisse videtur. At Petrinus Bellus* de re mil. part. 10. §. 17. & 18. *ait: cum nobilis Hispanus consilia hosti dedisse, ac retulisse aliqua convictus esset, liberatum eum per amnestiam fuisse, & ita late consuluisse Angelum* Conſ. 287. *Ita tenendum: si quis non animo hostili, & proditoris, ut rempublicam pessumdaret, sed mercator lucri cupidine ductus, quædam hosti contra edictum vendidit, id sub amnestia non continetur, quæ tantum remittit injurias, quæ ex partibus hostium nobis illatæ sunt, non quæ a nostris,* d. reg. 5; *horum enim causa nihil ad hostem. Atque is est casus Mevii. Si vero proditorie, & animo hostis juvandi, atque in nos instruendi, aliquid agat, v. g. arcana revelet, ac prodat, is vere non nostrarum est partium, sed hostium, & horum causam, non nostram sequitur; corpore noster, mente hostium, quia actu perduellis est, ac hostis. Hujus ergo injuria tanquam ex partibus hostium illata per amnestiam remissa videtur, quæ est species Petrini Belli, & Angeli. Quanquam tutius sit, speciatim caveri iis, qui partes alteras secuti sunt; quod fieri solet, uti in pace Gallo-Hisp.* de anno 1559. art. 39. *Pace Pirenæa* art. 6. *Sueco-Pol.* de anno 1660. art. 24. *apud Loccen. d. l. &c.*

Hinc plane sequitur, quod post Amnestiam nec debitor noster, cujus, cum in hostium potestate esset, debitum publicatum ab hoste, vel remissum est, amplius conveniri possit, etsi apud nos, vel amicos sit; quia injuriæ memoria deleta per amnestiam, & actio sublata est, ſup. th. 4. reg. 1, & 3. *Quæ species est, quam Paponius* de arreſt. lib. 5. tit. 6. art. 2. *refert, & ita anno* 1549. *arresto Parisiensi contra Belgam decisum ait, qui debitum pendente bello publicatum secuta pace a Gallo debitore petiit Nam paci, quæ hanc sententiam antecessit, & inter Carol. V. ac Franciscum I.* anno 1554. *juncta fuit, & amnestiæ pactio adjecta, & præterea expresse cautum erat, ne debita publicata repeti possent,* art. 25. *Unde ineptissime Paponius confundit hanc speciem cum nominis Thebanorum,*

quod

quod Alexander Thessalis donaverat, de quo sect. 2. th. penult. *Similiter de hujusmodi debitis alienatis, & amnestia deletis, ne amplius peti possint, cautum fuit in pace Maditensi* art. 31, *Vervinia* art. 7, *Pirenaa* art. 20, *Hispano-Belgica de anno* 1648. art. 55.

Nec vice versa creditor, cui hostis, cum in ejus potestate esset, nomen abstulit, id post amnestiam repetet in casibus Sect. 3. th. 14 *adeo ut licet ipse debitor, qui ab hostium partibus est, compulerit eum ut accepto tuler t, non tamen conveniri possit, quia creditor allegare injuriam acceptilationis propter amnestiam non potest*, d. th. 4. reg. 3. *At si creditor sit è gente pacata, ut in* d. Sect. 3. th. 13. *non obstante ulla amnestia is debitum petit; quia pacto amnestiæ hostes tantum, inter quos contrahitur, eorumque subjectos, non autem tertium populum obligat.* Thes. 4. reg. 5.

An ergo hostis, qui coëgit te ad paciscendum, exinde agere propter amnestiam potest? Ita videtur si cujusque actus rationem seorsim, atque adstricte sequimur: nam tu omni jure teneris ex pacto, Sect. 1. th. 10. *quod amnestia non tollit*, th. 4. n. 4; *non vero hostis de injuria, quam amnestia delevit.* Thes. 4. n. 3. *Sed contra dicendum est, hostem agere non posse, quia ne quidem omissa amnestia potuisset*, Sect. 3. th. 18 *nedum adjecta; cum amnestia non inducat actiones, sed tollat*, thes. 4. n. 3. *Non vero justum est dividi negotium, & separari a promissione vim injustam, qua extorta est; ut promissor ex promissione quidem sua teneatur, non autem alter de injuria sua.*

Secus est cum hostis publice id imperavit, atque extorsit, quod jure belli licet, & ideo tantum nostro judicio pro injuria id habetur, quia hosti justam esse belli causam negamus. Conf. Sect. 3. th. 19. *Hic enim ratio* th. præc. *cessat; quia hosti ex pacto datur actio amnestia omissa, etsi in nostro territorio injuria ei objiciatur*, sect. 3. th. 19. *Hac ergo per amnestiam sublata manet actio, qua ante fuit*, d. Th. 19. th. 4. n. 4. *Uti si contributionum nomine cives aliquid promittere vi hostili coacti sunt; debent enim ex fide data*, Sect. 1. th. 10; *nec vicissim de injuria alteriter queri possunt, etsi is intra fines nostros deprehendatur, quia amnestia ipsum absolvit. Et adeo contributiones illæ debitæ visæ sunt, ut in pace Hispano-Belgica, etsi non reservatæ, tamen cura, & modus earum commissa sint hujusmodi negotio præfectis*: art. 64. apud Aitzema d. tract. pac. Belg. in fin. & Brachel. Hist. l. 9. c. 1.

Judicia quoque, sententiæ, & res judicatæ, & alia, quæ per hostem in locis bello occupatis, & deditis, ac per pacem recuperatis, juris exequendi causa acta sunt, valent per amnestiam; etsi adversæ partis judicio hostis non jure ea egisse dicatur: Prop. 2. *quia nec quod decisum est rescindi post amnestiam, nec injuriæ accusari potest*: S. 1. th. 4. n. 3. *modo aliud vitium non insit. quod etiam contra processum legitimi magistratus moveri posset: ut optime id cavetur in pace Osnabr.* art. 4. §. 49 *& in Hispano-Belgica* art. 12. apud Brachel. & Aitzema dd. ll. *Unde non modo si reus absolutus est, omnis actio cessat, quod indubium est per* d. th. 4. n. 1. *sed & si damnatus est, actio tenet, & conveniri potest. Etsi enim amnestia non pariat actiones, sed sopiat*, d. n. 1. *id tamen secus est si res decisa sit, licet vi hostili; quia amnestia lites extinguit, non vero sopitas resuscitat*, d. th. 4. n. 2. *Nisi autem actio daretur victori, ex integro prior causa agenda esset, surgerentque iterum lites, quas amnestia delevit. Ita valuere acta, & sententiæ Gallorum in terris Pedemontii, & Sabaudiæ, bello occupatis, & postea cum amnestia restitutis pace Hispano-Gallica* de anno 1559. art. 38. *Item in terris Lotharingiæ, ac Barry, pace Cæsareo-Gallica Noviomag.* art. 21 *Et inter Suecos, ac Polonos pace Sueco-Polonica* art. 4. §. ult. apud Loccen. in Hist. Suec. ad fin p. 406.

Qua ratione transactiones quoque vi extortæ simpliciter tenebunt, dubiturque inde etiam cogenti actio, d. th. 4 n. 2. *Etsi enim hac actio alias sine effectu foret, quia ob injuriam ad tantundem teneretur*, S. 3. th. 18. *tamen secus est re transacta, etsi per vim; quia amnestia cum injuriæ mentionem aufert*, d thes. 4. n. 3. *tum quod transactum est firmat, non solvit*, d. thes. 4. n. 2.

Dispositiones, exheredationes, &c. etsi in odium partis adversæ facta sint, tamen si aliud vitium non habeant, valent, nec per amnestiæ legem infirmantur. Conf. Sect. 3, th. 24. *Quia etsi in odium, non tamen injuria facta sunt: amnestia vero odium quidem causæ detrahit, at non vim dispositionibus validis; & injuriam, non jus negotiis aufert*, th 4. n. 4: *nisi appareat, partes pœnitentia a priori voluntate recessisse.*

Denique cum per amnestiam amicitia contrahatur, non potest pro transfuga haberi qui ab amico ad amicum transit, l. 19. §. 8. de capt. & postl. Sect. 3. th. fin.

Dictum est, amnestiam vel simpliciter paci adjici, vel cum lege restituendi in pristinum statum. Restitutio hæc est, cum res, quarum bello turbata est possessio, in jus antiquum, quod initio belli fuit, redeunt; restitui enim dicitur quod plenarie in priorem locum reponitur, l. 38. §. 4. ff. de Usur. & fruct. *Eamque pactionem esse existimo, quam ex formula juris antiqui fieri, ait Menippus* apud Liv. l. 34. c. 58. *Quæ pactio cum fere mutua sit, æquissima omnino, & sine cujusquam indignatione justa est, ut loquitur* Ulp. in l. 1. pr. ff. Quod quisq. jur. in alter.

Restitutionem vulgo faciunt aliam juris, qua ex edicto prætoris rescinditur negotium, t. t. ff. de in integr. restit. *aliam gratiæ, quæ fit a Principe delicti gratiam faciente, & strictissimi juris dicitur* tot. tit. C. de sentent. pass & restitutis: *eamque huc applicant Gudelinus* de jur. pac. c. 4 & 5. *& alii, sed prorsus abs re, cum neutra huc pertineat, ubi de restitutione ex pacto vel amnestia, vel paci adjecto, agitur. Et omnino vana sunt quæ ex jure civili iterum afferuntur ad limitandam restitutionis vocem; cum jure gentium lege illa generali restituendi res in pristinum statum, omnes species contineantur, donec appareat exceptio. Unde omnino rebellibus, &c. quoque bona restituenda sunt, etsi alienata; licet in specie id dictum non sit. Et ita in pace Osnabr. & Monast. omnes, qui hoc nomine arguebantur, hac generali lege restitutionis comprehensi sunt; & pace Constantiæ specialiter id dicitur, quia alia lex restitutionis adjecta non fuit.*

Porro hic notandum, quantum intersit inter restitutionem, quæ fit ex causa amnestiæ, & eam, quæ fit ex causa pacis, seu transactionis de ipso negotio, quod caput gravaminum pax Westphalica vocat. Sect. 4. th. 6. *Ex causa amnestiæ quæ fit restitutio, ea semper intelligitur salvis juribus; quia per eam res reducitur ad eum statum, qui initio belli, vel dissidii fuit*, th. 1. *adeoque eadem jura, quæ tum fuere integra: & actiones salvæ sunt. Igitur per amnestiam non dominium sua natura transfertur. sed tantum respicitur, restituiturque eadem possessio, quæ initio fuit. Atque hinc in allegato loco Livii dicitur tali conventione res repeti, quarum bello turbata fuit possessio. At restitutio ex pace ipsa fit absolute, & jure perpetuo; per pacem enim transigitur de negotio.* Sect 1. th. 6. 7. *Si qui autem de ipsa causa transigunt, eoque nomine alter alteri quid dant, ut alter a lite discedat, certum est, quod ex causa transactionis ita datur, id jure perpetuo in accipientem transferri; neque per transactionem de causa lites, & actiones reservatas, sed sopitas, & extinctas intelligi.*

Eam differentiam probe observat pax Osnabrugensis, quæ, uti & Monasteriensis, omnes alias pacis tabulas accurata rerum, jurumque applicatione superare nobis videtur. Nam art. 3. §. 2. *statuit, quod* tales restitutiones (*loquitur de iis, quæ ex capite amnestiæ fiunt*, d. art. 3. pr.) omnes, & singulæ sint salvis juribus quibuscunque, &c. salvis item litis pendentiis, &c. *Contra, quod ex capite gravaminum restituitur, aut conceditur, id jure perpetuo transfertur*, d. pac. Osnabr. art. 5. §. 13. 25. 33. & passim, *quia ea sunt gravamina, seu causæ belli, de quibus transactum est pace*, th. 3.

Præcipuum autem gravamen, præcipuaque causa belli fuerat reformatio exercitii religionis, & bonorum ecclesiasticorum; ut dicitur in art. 5. pr. *De eo itaque inprimis pace Osnabr. plenarie transactum, eaque primaria belli causa plane in eum modum decisa est, ut status, ac possessio anni* 24 (*in quibusdam anni* 18.) *sit immota, ac perpetua lex, norma, regula hujus negotii*, d. §. 13. 25. 33. *Ex hac itaque causa nulla lis, vel actio de bonis ecclesiasticis reservata est, sed sola amicabilis compositio, quæ est in arbitrio partium.*

Hinc vero apertissimus est sensus pacis Osnabr. in art. 4. §. Electori 8. *ubi conservatur Episcopo Wormatiensi coram competente judice actio in quadam, quæ in Palatinatu prætendit bona ecclesiastica. Non enim reservata ipsi actio fuit in causa exercitii religionis, & quæ cum eo restituenda erant bona ecclesiastica, quia de eo tanquam de causa belli plene transactum fuit*; th. præc. *sed iis aliis juribus, quæ pendente bello occupaverat, & ex lege amnestiæ restituta erant Serenissimo Octoviro Palatino. Episcopus enim etiam in singulis prædiis, si quæ in Palatino territorio sita haberet, prætendebat superioritatem territorialem: hæc prætensio ex lege amnestiæ ipsi reservanda fuit per* thes. 3. & 4.

Idque

Idque ipse pacis tenor certissime demonstrat: quia in d. art. 4, *qui reservationem eam continet, tractatur de restitutione ex capite amnestiæ, uti ex princ.* d. art. 4. & art. 3. *patet; non de causa gravaminum, quorum tractatus incipit demum* art. 5.

Igitur hanc restitutionem ex causa amnestiæ Episcopus via juris tantum petere potest, non via facti procedere; quod clare quoque dicitur in d. art. 4. §. 8. *At restitutionem exercitii religionis, & quæ eo pertinent bonorum ecclesiasticorum, ne via juris quidem,* th. 5. *Quodsi igitur Palatinos ab exercitio religionis, & possessione bonorum de facto expellit, quos ex ea causa ne via juris quidem potest, multiplex crimen, violatioque pacis, ac juris concurrit.*

Restitutio ergo hic fit eorum, quæ I. omnium judicio injuria ablata sunt: II. quæ judicio unius saltem partis, aut eorum, qui eandem causam sequuntur: III. non etiam eorum, quæ omnium judicio rite, & valide acta sunt. Estque pactum tale vel mutuum, ut utrinque restitutio fiat; ut in pace Osnabr.: vel ex una tantum parte; qualis est quam dux Romanus Philippo Regi obtulit ea lege, ut ille omnia restitueret. Liv. lib. 32. c. 10.

Hac ergo lege adjecta non demum res jure postliminii, ubi in nostram potestatem reversæ, ut in Sect. 2. *aut ubi damnorum auctores in nostro, amicove territorio deprehensi sunt, recuperantur, ut* Sect. 3. *sed omnimode vi pacti restituuntur,* conf. Sect. 5. th. 3. seq. *etiamsi tertio venditæ, vel donatæ sint: adeo ut nec pretium debeatur, nec onera servitutum, pignorum, &c. interim imposita valeant. Uti in pace Madritensi* de anno 1526. art. 27. & 32 *cautum, ut ministri regis Galliæ rationes reddant, ac reliqua præstent. Idque exigebat prædictus dux a Philippo Rege, ut res redderet, quæ comparerent; cæterorum æquo arbitrio æstimatio fieret.* Liv. d. c. 10. *Modo aliter conventum non fuerit; quod varie fieri solet. Vide pacem Hispano-Belgicam* de anno 1648. art. 24. 31. 36. & pass. *Verviniam* de anno 1598. art. 7. 8. *Sueco-Danicam* de anno 1645. art. 21. & seq. apud Loccen. Hist. pag. 877. &c.

Quæritur autem, an si quis res jure belli cepit, & postea eas vendidit, emtor suo periculo eas restituet, an pretium repetet? Resp. Restitutio fit possessoris periculo, quia in rem fit, & venditor tum, cum venderet, dominus fuit; nunc vero post legem restitutionis possessor sine justa causa possidet: uti factum est in d. pace Madritensi art. 27. *nisi aliter convenit, ut in d. pace Hisp. Belg.* art. 31.

Quæritur porro, an ut res, ita & fructus medii temporis restituendi? Disceptant id Dd. ex jure civili apud Gudelinum de Jur. pac. c. 5. *sed utrinque perperam. Aliud scil. est si in genere restituendum dicitur id, quod ablatum est; aliud si certa res. Sin illud, fructus quoque percepti sunt restituendi; tum quia illi quoque ablati sunt, quos alias percepisset dominus; tum vero quia hæc restitutio generalis est, qua quicquid ablatum est, atque adeo omne damnum, reparatur, ut nihil amplius absit,* th. 1. *Quod factum in d. pace Madritensi* art. 27. *Etsi frequentius fructus remitti pacto soleant, ut in pace Osnabr.* art. 4. §. penult. *in pace Hispano-Belgic.* de anno 1529. art. 31. *Verviniæ* de anno 1598. art. 7. *Pirenæa* de anno 1659. art. 28. in f. *Nec movet ratio Gudelini* d. l. *quod hosti jus fruendi competit: nam & dominium competiit, & tamen restituit; quia non quæritur, quid juris habuerit, sed ad quid ex pacto nunc teneatur; nec plus juris in fructibus habuit, quam in re.*

Sin vero certa res restituenda dicitur, fructus percepti non veniunt restituendi, sed tantum qui adhuc in re pendent, ejusque pars sunt; duo enim hæc distincta, & diversa sunt, res, & fructus, qui a re separatus est. Ergo si sola res restitui jussa est, fructus jussi non sunt, quia alia, atque alia res est. Indubie igitur ex liberalitate mera, non ex debito fuit, quod Caligula iis, quibus regna ablata restituit, fructus quoque medii temporis adjecerit. Suet. in Calig. c. 16. *Nam & ipsa regnorum restitutio liberalitatis erat, quia jure victoriæ ea populo Romano cesserant. Atque ita ex pace Pirenæa, locis restitui jussis, fructus restituti non sunt,* art. 44. & seq. *Et Palatinatus inferior ex pace Osnabr. & Monast. restitutus est, sed sine fructibus medii temporis.*

Ex lege generalis restitutionis itaque, qua omnia belli jura in jus antiquum, quod ante bellum fuit, revertuntur, non res tantum, sed & captivi utrinque dimittuntur; quod in plerisque etiam pacis tabulis expresse cautum reperitur. Nec lytron, seu pretium libertatis debent, nisi ante pacem id promissum fuerit; ea enim omnium consensu licita pactio, & hosti data fides servanda est: th 8.

ut cautum in pace Sueco-Polonica de anno 1660. art. 14. 23. 27. apud Loccen. Hist. Suec. pag. 910.

Hinc & quicquid damni quocunque scelere, vel injuria datum est, sarcitur, Sect. 10. th. 7; *& quicquid nominum, solutionum, obligationumque vi extortum est, rescinditur, etsi debitor apud nos non inveniatur.* Confer. Sect. 10. th. 5. seq *Quia ex lege hac, quicquid vi bellica mutatum, turbatumque est, in jus pristinum redigitur*, th. 8. *Nec dubium est, si hostis aliquem ad paciscendum adegit, nihil petere posse. Etsi enim ea, quæ jure valent, restitutio non tollat*, th. 8. n. 3. *tamen quia hostis vicissim judicio partis tenetur, nulla est actio*, Prop. IX. *Et cum hoc verum sit in cæteris speciebus, nedum ubi expressa lege cautum, ut restitutio injuriæ fieret.*

Quin & quæ publico nomine contributionum vi, metuque promissa sunt, exigi non possunt; quia hostis vicissim teneretur ad restitutionem damni ex hac lege expressa, qua restituuntur etiam ea, quæ unius tantum partis judicio pro injuria habentur, thes. 8. n. 2; *ut patet exemplo eorum, quæ postliminio redeunt: unde in specie reservari contributiones solent.* Prop. IX. *Qua ratione etiam sententia, judicia, &c. in casibus* Sect. 5. th. 14. *per hanc legem plane resignuntur; nec vim juris, vel judicati obtinent: uti in d. pace Madritensi* art. 27. *Vervinia* art. 8. *Pirenæa* art. 30. *Sueco-Danica* de anno 1645. art. 24. *Nisi aliter cautum.*

Idemque de transactionibus vi extortis dicendum, th. 8. n. 1. 2. *Quod & statuitur in pace Osnabr.* art. 4. th. 46. *Nec has species amnestia quo minus infirmentur defendit, nec sustinere cadentia hæc jura potest: ejus enim rationi derogat lex expressa, ut restituantur in priorem statum; qua omnia fere, quæ amnestia alias contineret, solvit, ac destruit. Neque hoc casu amnestia, ac injuriarum, litiumque abolitio alia lege sancita intelligitur, aut valet, quam si vetus possessio, conditioque restituta sit.*

At dispositiones in odium alterius partis factæ non rescinduntur; nisi in specie id dictum fuerit. Ut in pace Hispano-Belgica de anno 1648. art. 61. apud Brachel. *d. l. Quia etsi in odium partium, tamen sponte factæ sunt, & valent ex arbitrio disponentium, donec a priore voluntate recessisse eos appareat.*

Transfugæ autem, aliique criminum rei, qui ad hostem transferunt, restituendi quoque omnino sunt: nec impedit amnestia, quo minus reddi eos necesse sit; at pœna per eam remissa videtur, quatenus potest.

Intelligitur autem hac restitutio I. deductis impensis in rem, quæ restituitur, factis; de iisque ex æquo, & bono statuendum: quod ita disponitur in pace Hispano-Belgica de anno 1648. *art.* 34. apud Brachel d. l. & Aitzema d. l. *II. in locum, quo res fuit initio belli*, th. 1 & 3. *Unde cum Galli contra expressum, & speciale pactum Cameracense, retinerent Caletum infamis ratio, & oratio Cancellarii Gallici fuit, non magis Caletum, quam Lutetiam, alio bello possessam, repetere Anglos posse.* Vid. Cambd. ad ann. 1559. p. 18. & ad ann. 1567. p. 126. *Pessime quoque, cum Veneti ex hac lege repeterent castrum, quod ipsi init o belli, Tridentinus autem initio induciarum, tenuerant; Alciatus pro Tridentino respondit.* Gent. 2. c. 12.

Cæterum, circa restitutiones rerum duæ regulæ statuendæ sunt: I. quoties lex restitutionis est universalis, quicquid in specie exceptum non est, restituendum venit. *Uti in pace Osnabr. ubi restitutio generalis est*, art. 2. & 3. *excipiuntur quædam in* art. 4. §. pen. *Contra* II. *ubi amnestiæ clausula simpliciter adjecta est, & quædam tantum restituenda*, omnia bello turbata remissa intelliguntur, nisi in specie quædam reservata sint.

Cessat amnestia PRIMO *in iis delictis, ac injuriis, quæ remitti a Principe non possunt: uti homicidia voluntaria, quæ non jure belli commissa, nec aliam a pœna ordinaria excusationem habent. Hujus enim pœna jure gentium, & divino in homicidas constitutæ, gratiam fieri non posse, integro consilio deducit Plotus Comes Pernati*; *quod est* in tom. 2 Consil. Zilleti. Cons. 73. *Idem Senatus Mediolanensis respondit Ferdinando I. Cæsari, cum comiti de Titionibus cædis gratiam facere gestiret: unde filius ejus Maxim. II. ut lege ageretur rescripsit*, d. Cons. 73. *Et Alexander M. cum exules Græciæ revocare vellet, excepit cædis damnatos.* Just. lib. 13. Hist. c. 5. *Atque id in specie reservatum in pace Anglo Belgica cum Cromwellio inita.* art. 27. *Quod & aliquoties obtinuit ex responso Facultatis Juridicæ Heidelbergensis. Unde omnino improbandum est, quod Maxwellius quidam, amnestiæ beneficio, impunitatem cruentæ cædis contra Jonstonios conse-*

consecutus a rege Scotiæ dicitur. Cambden. in Hist. Elisabeth. part. 3. ad ann. 1585. *Talia crimina quoque sunt adulterium, perjurium, &c.*

Nec movet quod amnestia Athenis, occisis 30. *tyrannis, qui legitimi ejus populi Rectores constituti fuerant, & Romæ, occiso Cæsare, sancita tamen fuerit. Nam Tyrannum, qui vere talis est, occidi posse, semper commune omnium gentium judicium fuit, nec de jure dubium est. Insanum autem hic est, non distinguere inter tyrannum, & magistratum; insanius autem, hanc quæstionem theologicam facere, quæ juridica est. Altera autem, quæ Romæ statuta est ob cædem Cæsaris amnestia, non valuit, sed nihilominus cædis vindicta ab ejus auctoribus sumta est.*

At criminum, quæ in reipublicæ, aut Principis injuriam commissa sunt, uti perduellionis, aut quorum pœna jure civili constituta est, gratia a Principe per amnestiam fieri potest. Nam & Aurelianum amnestiam delictorum publicorum decrevisse, ait Vopiscus in Aurel. c. 30. *& S. Aurel. Victor* de Cæsar. in Aurel. *Et insignem proditorem ea comprehensum retulimus* ex Petrino Bell. part. 10. §. 17. *Excipi aliquando solent banniti, & alii; de quibus* Sect. 4. th. 9.

Cum vero per amnestiam tum reddantur bello capta, tum remittatur jus recuperandi bello amissa, si vel ipsi damnorum auctores in finibus nostris deprehendantur, Sect. II. & III. *hinc quæritur, an Princeps per amnestiam jus ita subjectis quæsitum auferre possit? Aff. Pacis enim parandæ, & reip. tuendæ causa Princeps subditis jus quæsitum, quoque jure gentium, auferre potest. Unde etsi res illæ in tertios alienatæ, venditæ, donatæ sint, tamen ob publicam utilitatem statui potest ut restituantur; idque omnino consequens est imperii, & officii tuendæ civitatis.*

Multo magis vero potest bello amissa hosti per pacem relinquere sublato postliminio, vel capta reddere. In his enim non est jus certo quæsitum, sed utrinque controversum; cum alter contendat jure captum, alter neget. Prop. 2. *Hac controversia cum publica sit, certum est, transigere de ea Principes per amnestiam posse, ut res vel retineantur, vel reddantur; nec videri eos jus civibus suis quæsitum proprie auferre, cum jure suo de re utrinque dubia, & de qua, dum bellum est, lis adhuc pendet, pace, seu amnestia transigitur. Unde & illi tenentur ex pacto reddere, quibus venditæ, vel donatæ res fuerunt; quia res transiit cum sua causa, nec hi plus habere possunt, quam auctores, a quibus accepere.*

Nec movet quod DD. statuunt, civi, qui prædio suo in commune commodum cedere cogitur, pretium vel ex fisco, vel ex contributione omnium solvendum esse: nam hoc facto civi jus suum certum, plenèque quæsitum aufertur, quod Princeps quidem ob necessitates reipublicæ potest; sed cum hoc onus reipublicæ commune sit, quod omnes cives ferre debent, non potest id uni soli imponi, sed quod is plus sua parte præstitit, ei sarciendum est. At in nostra specie ne quidem jus certo quæsitum aufertur; sed de dubio, & controverso, de quo lis adhuc inter Principes durante quippe bello pendet, pacto pacis transigitur. Nec de onere communi reip. agitur, sed de singulorum damnis casu bellico datis, de quibus certum est, quod Princeps ita statuere possit. Nam & prædarum concessio est merum beneficium Principis, cui soli bello capta jure gentium acquiruntur, & qui proinde iis legem dicere, modumque statuere potest. Bello vero amissa casu periisse censentur, cum quod bello accidit casu fieri constet; l. 15. §. 2. ff. locat. cond. *quem nec Princeps, nec reliqui cives præstare tenentur.*

Nec mirum, Principem jura hujusmodi privata subjectorum remittere pacis causa posse, cum tanta sit ejus in pace concludenda potestas, ut legibus quoque fundamentalibus, ut vocant, regni derogare possit, pacis, & reip. causa. Factum id in pace Cameracensi de anno 1529. art. 16. *ubi rex Galliæ legi Salicæ, &* art. 20. *juri Albinagii multum detraxit. In pace Osnabrug. & Monast. Septemviratus Imperii aurea bulla constitutus in octoviratum versus est. Vid.* pac. Osnabrug. art. 4. §. 5. *ubi dicitur:* id publicæ tranquillitatis causa ab Imperatore, & Imperio constitutum.

Illud quoque indubium est, Principem de bonis etiam ecclesiasticis pacis causa transigere, eaque alienare posse; idque duplici jure I. *Cum enim de iis bonis controversiæ inter Principes, vel Episcopos, qui jus belli gerendi habent, esse, & bella geri possint, necesse omnino est ut inter eosdem etiam pax valida de iis fieri queat. Neque enim ratio patitur ut de his bonis bella geri, non autem componi possint; atque ut per vim disceptandi*

ptandi de iis, nulla autem transigendi, decidendique via, ac ratio sit. Quid vero periculosius, funestiusque rei ecclesiasticæ statui posset, quam negare, pacem jure validam de rebus ecclesiæ fieri posse, sed exclusa spe, & potestate pacis faciendæ, necessario ad internecionem ecclesiasticorum bellandum esse? Quid si cum Barbaris bellum geratur, iisque cedendum integris principatibus, & quæ in iis continentur, bonis ecclesiasticis? quod factum in bellis inter Hungaros, & Turcas, aliisque. Nemo enim, opinor, qui sit sanæ mentis, hodie statuet, infidelibus pacem servandam non esse; hos enim perfidiæ auctores si non deterret, at refutat luctuosa illa clades Varnensis, qua divina Nemesis, exemplo ad omnem memoriam tremendo, ulta est perfidiam Christianorum, qui pacem cum Turcis factam, hoc prætextu, quod ecclesiæ damnosa esset, auctore Pontifice, ejusque legato Cardinale Juliano, ruperant: ubi tam manifestum apparuit Dei judicium cæsis Cardinale perfidiæ auctore, & rege perjuro, ut ipsi Turcæ eam cladem tanquam perfidiæ pœnam (ad publicam Christianorum infamiam, quam nulla unquam deletura est ætas) agnoverint, maximisque gaudiis celebraverint; quod præter Chalcocond. de reb. Turc. lib. 6. & 7. & *Leunclav.* ann. turc. ad ann. 1444. *referunt Petr Callimach.* lib. 2. de pugna Varnensi *Dubrav.* Hist. Boh. lib. 28. *Naucler.* Chron. gen. 49. *Joh. Nadangi* in Flor. Hung. lib. 3. c. 10. *qui hunc ejus fuisse tumulum, ait.*

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notavi;
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi pontifices jussissent rumpere fœdus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Atque hoc jus transigendi de bonis ecclesiasticis per pacem, vel amnestiam, concedit quoque seculari potestati Gudelinus de jure pac. cap. 5. & 9:

II. Competit id jus paciscendi de bonis ecclesiasticis Principibus ex jure imperii, & summæ potestatis, quam Principes æque in ecclesiasticos, eorumque bona, ac in seculares habere, tam certum est, ac evidens, ut nullo unquam jure de eo dubitatum, nec in ulla unquam gente id controversum fuerit; quod ex omni jure demonstratum in Disp. de fund. in territ. potest. Tit. 2. *Omnium minime autem (quicquid recentiores canones moliantur) inter Christianos Imperatores id dubium fuit, qui inde a Constantino M. omnes, & ut omnes indistincte personas ecclesiasticas, & de omnibus juribus, ac rebus earum, leges pro arbitrio, & cum plenaria potestate statuerunt: quemadmodum hæ innumeræ leges publice hodieque extant in* Codice Theodosiano, & Justinianeo, *adeoque in ipso jure communi; quin & in* Capitulari Caroli M. & Ludovici Pii, *quo continentur septem libri, & amplius, legum ecclesiasticarum, quæ a Lindenbrogio editæ,* de rebus, ac personis ecclesiæ, *& per plurima secula inter Christianos, nemine contradicente, observata sunt. Ut adeo nullo obtentu negari Principibus possit jus per pacem, vel amnestiam, de bonis ecclesiasticis statuendi, & disponendi.*

SECUNDO *cessare amnestia videtur cum latronibus, piratis, prædonibus, & rebellibus: idque plures sentiunt. Verum, etsi ratione cædium ab ipsis perpetratarum, &c. non valeat amnestia,* per th. 1. & 2. *tamen aliæ eorum injuriæ, quarum princeps gratiam facere potest, per amnestiam iis remitti, recipique illi possunt,* th. 3. TERTIO *Paci quoque cum Turcis non facile additur.*

Cessat denique QUARTO *regulariter amnestia in induciis, & armistitiis; cum enim per ea tantum suspendatur ad tempus lacessendi licentia, finitisque iis cuique partium integrum sit iterum persequi injurias hostium, hinc cum eorum natura pugnat perpetua, & illimitata injuriarum oblivio. Unde nec in tractatu armistitii Cæsareo-Gallici, in Gallo-Hispanici, qui uterque Ratisbonæ d.* 5/15 *Aug.* 1684. *conclusus est, addita est amnestiæ clausula. Nec in induciis Terovanensibus* ann. 1537. *& Nicensibus* ann. 1538. *inter Carol. V. & Franciscum I. initis dicitur, quod fida amicitia, vel amnestia esse debeat, sed tantum, quod fidæ induciæ, & suspensio armorum, &c. Quod & observatum factis induciis inter Carol. V. & Henricum II. Galliæ Regem,* ann. 1555.

Posset tamen & in induciis aliqua amicitiæ pactio fieri limitata, scil. ad tempus induciarum, ut factum in armistitio Cæs. Gall. art. 3. *Item in induciis Belgicis,* de ann. 1509. apud Baudium de induc. bell. Belg. ad fin. art. 4. *Nam & in fœdere Atheniensium, & Argivorum apud Thucyd.* lib. 5. *conventum est,* Ξυμμάχυς εἶναι ἑκατὸν ἔτη, ut societas sit 100. annos. *Sed in primo supervacuum, nec pactio induciis adjecta est, sed induciæ ipsæ; ipsa quippe induciarum natura id continetur, ne interim*

invicem

innocens lædant. Ceterum, vix est ut dici queat amicitia; nedum amnestia, seu oblivio injuriarum, si post 100. annos eas iterum persequi liceat; at συμμαχία, seu societas temporaria esse potest. Ut proinde recte veteres συμμαχίαν quidem induciis quoque tribuerint, non vero φιλίαν, seu amicitiam; nedum amnestiam: quia amicitiæ clausula non videtur pertinere ad pactiones, quibus inimicitiæ, & lites non sopiuntur, & tolluntur, sed suspenduntur. Improprie igitur in prædictis armistitiis, & induciis accipitur, nec in aliis facile occurrit.

AD §. I.

1 SICUT *de his, quæ ex hostibus capiuntur, &c.*] " De quibus cap. 6. 7. & 8. tractavit.

Ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt, &c.] " Statim videbimus, saniora non esse quæ de origine hujus juris prodit ipse Grotius.

Qui retroactis seculis juris cognitionem professi sunt] " Et quibus Grotius parum in disciplina juris gentium se tribuere, professus est in *Prol.* §. 54.

Accuratius hæc res a veteribus Romanis tractata est] " Illis scil. JCtis, quorum opera in Pandectis, Codicibus Theodosiano, & Justinianeo, & in Novellis constitutionibus apparent, & quibus multum se deferre, Grotius dixit in *Prol.* §. 53.

Sed sæpe confuse nimis] " Contrarium mox demonstrabimus.

Ut quæ juris gentium, quæque civilis Romani esse vellent, lector nequiret distinguere]" At in eo ipso errat Auctor, quod circa jus postliminii distinguat inter *jus naturæ*, & *jus gentium voluntarium*; cum tale jus gentium non existat, adeoque frustra quæratur, quid jure gentium obtineat. Quid vero jure civili additum sit, id ex ipsa ratione in legibus Romanis exposita facile distingui potest; quod in processu patebit.

„ Cum vero systema Grotii obscurum admodum, nec ab ullo interpretum satis explicatum sit, paulo uberius id exponendum erit.

„ *I.* Ex præcedentibus repetendum est, Grotium in bellis supponere, aliud justum esse EX JURE NATURÆ; aliud ex JURE GENTIUM VOLUNTARIO. *Vid. supr. c.* 1. §. 1.

„ *II.* JURE NATURÆ enim hostem lædere, & res ejus capere, tunc demum licere, ait, ei is, qui bellum gerit JUSTAM HABEAT CAUSAM; ea autem deficiente omnes bellum gerentis actus esse injustos, indeque eum nec capere hostem, nec res ejus posse. *Vid. lib.* 3. *c.* 1. §. 1. *n.* 2. *cap.* 10. §. 3. & 4. *cap.* 13. §. 1. *n.* 1. *cap.* 16. §. 1.

„ *III.* JURE GENTIUM VOLUNTARIO mutatum esse jus naturæ, fingit, Gentesque inter se constituisse, ait, ut inter duas summas potestates DE JUSTITIA CAUSÆ quæri non debeat: adeoque hoc jure gentium hostem, ejusque res etiam ex injusta causa capi posse, & pacatas gentes id pro jure habere; etsi ad effectum saltem externum. *Vid. Diss. Proœm. IV.* § 63. *seq.*

IV. Ex his principiis Auctor infert, JURE NATURÆ personas, & res nostras ab hoste captas, POSTLIMINIUM NON HABERE si causa civitatis nostræ justa non est; *habere* autem si justa est, hostis autem injuria bellum gerit.

" *Priori* enim casu personas, & res nostræ civitatis jure capi, & hostem verum dominium rerum captarum acquirere, Grotius contendit; indeque concludit, tantum abesse ut personæ, & res reversæ POSTLIMINIUM habeant, ut civitas potius teneatur hosti res receptas (quarum dominium jure amisit) restituere.

" *Posteriori* casu, si justa nobis belli causa est, res, & personas *postliminio* omnia pristina jura recipere, ait, quia hostis injuria res cepit, adeoque dominium earum nunquam amisimus; immo hostis nobis res illas restituere ipso jure obligatus fuit. *Vid. infr. c.* 16. §. 1. 2. 3. 4. & *h. cap.* §. 1. *n.* 1. & § 2.

„ *V.* At quia difficile, immo periculosum esse, ait, inter duas summas potestates judicium ferre de justitia causæ, Grotius fingit, gentes inter se convenisse, ut is quoque hostis, qui ex injusta causa capit, dominium acquirat, adeoque res reversæ *jure postliminii* recipiantur. Unde concludit, JURE GENTIUM VOLUNTARIO personas, & res postliminio pristina jura recipere, sive causa justa sit, sive non. *Diss. proœm. IV.* §. 63. *seq.*

" *VI.* Non sine ratione dubitavimus, num saniora sint principia Grotii, quam ea,

» ea, quæ recentiores JCti prodiderunt: » cum enim JUS GENTIUM VOLUNTARIUM non detur, sponte corruit totum systema Grotii circa JUS POSTLIMINII.

» *VII.* Superest igitur, ut veram rationem JURIS POSTLIMINII ex naturæ principiis adstruamus, simulque demonstremus, Romanos JCtos illud ex ipsa ratione naturali deduxisse.

» *VIII.* Præmittendum autem est 1. » NATURALI quoque RATIONE de » justitia causæ inter duas summas potestates nec quæri, nec de ea constare posse. » Sane, *partibus* ipsis circa justitiam causæ » fides haberi nequit, quia quilibet suam » causam justam, alterius injustam prædicat: sed nec *aliæ gentes* judicium de justitia causæ sibi arrogare possunt, quia » imperium in bellum gerentes ipsis non » competit.

,, 2. Durante igitur bello naturale est, ut » cujusque partis judicium valeat in sua civitate; adeoque EX JUDICIO NOSTRÆ CIVITATIS hostis noster injuria » agit, & injuria res, & personas civitatis » nostræ capit: unde sponte sequitur, easdem res, easdemque personas, si a nostra civitate recipiuntur, omnia pristina » jura recipere. Ratio additur in *l.* 19 *pr.* » *ff Capt. & postl. Naturali enim æquitati* » *conveniens esse*, dicitur, *ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in* » *fines suos redisset, pristinum jus suum reciperet.*

» E contrario ex JUDICIO CIVITATIS HOSTILIS nostra civitas injuria » agit, rapit, capit, &c. adeoque ex eadem ratione res, & personæ a nostra civitate captæ, si ad hostiles fines revertuntur, postliminio gaudent, id est, pristina » jura recipiunt in sua civitate.

» Cum igitur 3. in hac quæstione, ubi natura judex non est, moraliter de justitia » causæ constare non possit, neuter durante lite vere dici potest *jure agere*; sed » conscientiæ bellum gerentium id relinquendum est, qui proinde utrinque agunt, » ac si jure agant. Et hoc est quod vulgo » proditum est, *utrimque factum pro jure* » *haberi*: certitudo enim moralis haberi ne» quit.

» Hinc 4. ex ipsa ratione naturali sequitur, personas, & res captas, at mox reversas, & receptas, in sua civitate POSTLIMINIUM habere, i. e. omnia » pristina jura recipere; quia ex judicio » cujusque civitatis injuria captæ censentur,

,, *IX.* His Principiis juris Romani positis » mirum quam maxime videtur, cur cives » Romani BELLO CAPTI non gaudeant » jure postliminii, nisi ex fictione legis » Corneliæ, (qua nunquam capti fuisse censentur). Si enim hostis injuria cives nostros capit, (uti jus Romanum in *l.* 19. » *pr. capt. & postl.* supponit) nullam rationem dari posse videtur, cur reversi nun » ipso jure pristina jura recipiant; & cur » actus a capto durante captivitate gesti, » etiam post legem Corneliam pro nullis habeantur.

» Rationem hujus rei paulo plenius examinabimus, quia nemo interpretum veram hujus fictionis causam indagavit. Res » ita se habet.

» Veteres Romani odio captivorum (*vid.* » *infr.* §. 4. *n.* 2.) supposuere, cives Romanos ab hoste captos libertatem amisisse. *L.* 21. §. 1. *l.* 24. *ff. capt. & postl.* » 19. §. 3. *eod.* & vere servos factos esse, » *d. l.* 24. *l.* 36. *ff. Relig. l.* 13. *pr. Testam.* Conf. §. 5. *Inst. quib. mod. patr.* » *Ulpian. fragm. tit.* 10. §. 4. *Paul Sent.* » *III.* §. 4. *L.* 1. *ff. de Divort. l.* 5. §. 2. » *l.* 2. *pr. capt. & postl.* Quod vel exinde » confirmatur, quia demum per legem Corneliam capti finguntur nunquam capti, » adeoque nunquam servi fuisse. Qua fictione opus non fuisset si liberi in sua civitate mansissent. Atque hæc ratio est, cur » bello civili, & a latronibus capti postliminio opus non habuerint, quia servi » non fiebant, *l.* 21. §. 1. *l.* 24. *ff. capt.* ,, *& postl.*

» Hoc principio posito, capti desinebant » esse cives, *L.* 5. § 1. *capt. & postl.* & » pro NULLIS. *l.* 32. *ff R S. l.* 7. *pr.* » *Leg. Falc.* id est pro civiliter mortuis habebantur, *tot. tit. Inst. de cap min. l.* » 209. *R. I l.* 59. *pr. cond. & dem.* eoque » omnis juris incapaces dicebantur, *l.* 3. » *in fin. cap. min.* cum quibus nulla esset » juris communio, *l.* 20. §. 6. *His; qui* » *test.*

» Effectus huius rei insignis hic fuit: quod » 1°. per servitutem istam desierit patria potestas, §. 5. *Inst.* 2. *in p. Quem patr.* & » 2°. matrimonium capti dissulvatur; etsi » uxor in domo mariti capti habiret, & conju-

» conjugium continuare velit. *L.* 1. *ff. divort. l.* 12. § 4 *capt. & postl.* 3°. Quod » captus si nubit, non contrahit matrimonium, sed contubernium, & ex tali matrimonio nati sint spurii. *L.* 1. *C. postl.* » Immo 4°. liberi ex parentibus captis nati » si patre in captivitate mortuo revertuntur, » pro spuriis habentur, *l.* 24. *capt & postl.* » etsi cum matre revertantur, *ibid* 5°. Quod » testamentum durante captivitate confectum » nullum sit: *arg. l.* 12. *ff. Testam. l.* 12. » §. 5. *capt. & postl.* 6° Quod subtili jure » nec codicilli capti valeant, etsi testamento, quod liber fecit, sint confirmati. *L.* » 12. §. 5. *ff. captiv.* 7°. Quod captus etsi » si per 30. annos domi rem alienam teneat; eam non usucapiat: *l.* 29. *ff captiv.* » 8°. Quod capti nec liberos, nec agnatos, » *l.* 12. §. 4. *ff. Accus.* adeoque nec hæreditatem, nec hæredem habuerint, *arg. l.* » 18. *ff. ad leg. Falcid.* indeque 9°. bona » eorum fisco cesserint. *l.* 36. *Relig. l.* 31. » *ff. Jur. fisc. arg. l.* 19. *C. Postlim.* Denique & 10°. quod cives capti, & reversi » (civiliter qoippe mortui) Postliminio non gauderent ante legem Corneliam.

» *X.* Hoc jus, atque hunc rigorem juris » Romani in captos Prætor Cornelius Sylla » æquitati naturali contrarium, existimavit, » & iniquum quam maxime judicavit. eum, » qui ex judicio nostræ civitatis injuria captus est. (*vid. l.* 19. *pr. captiv.*) si revertitur, a juribus civitatis excludere.

» Cum vero directo jus civile tollere non » potuerit, per indirectum succurrere captis » voluit: indeque (ne contra rationem juris » Romani servis jurium communionem permisisse videatur) supponit, civem nunquam captum, adeoque nunquam servum » fuisse. Atque hunc in finem fingit, captum, si in servitute *moritur*, retro in » momento captivitatis decessisse videri. *L.* » 10. *l.* 18. *l.* 22. §. 2. *captiv.* §. 5. *Inst.* » *Quib. mod. p. p. f.* Si vero ad suam civitatem *revertitur*, fingit, eum nunquam » captum, adeoque nunquam servum fuisse, » *d.* §. 5. *l* 5. §. 1. *l.* 12. §. 1. 6. 7. *l.* 22. » §. 2. *ff. captiv.*

» Per legem Corneliam igitur jus civis » capti in pendenti est, *d. l.* 22. §. 2. & » 3. *d. l.* 12. §. 1. *d.* §. 5. & ab eventu dependet, an moriatur in captivitate, an » revertatur. *L. p. ff. de suis & leg. Ulp. tit.* » 10. § 4. Utroque autem casu servus non » fuisse fingitur

» *XI.* Per hanc fictionem legis Corneliæ » hactenus reductum est jus naturæ, ut civis per injuriam captus, si revertitur, » omnia jura recipiat, NB. quæ, cum caperetur, in civitate habuit, ita ut & ipse » hæredem in sua civitate habere, & ipse » hæreditates sibi delatas acquirere possit, » ac si captus nunquam fuisset. *L.* 18. *ff. ad* » *leg. Falc.*

» At manebat ille rigor juris Romani, illaque iniquitas ratione actuum intermediorum, quos ut servus, adeoque durante captivitate, peregit. Cum enim fingatur nunquam servus fuisse, necessario sequitur, etiam actus illos eadem fictione » nunquam peractos fuisse. Hinc post legem » Corneliam quoque testamentum apud hostes confectum nullum fuit, *l.* 8. *pr. testam.* » nec valuit jure militari, *l.* 10. *ff. Test. milit.* etsi postea reversus fuerit, *l.* 9. *ff. Injust test.* Natus ex capto pro spurio habebatur. si pater in captivitate moriebatur, » etsi mater cum filio reversa fuerit, *l.* 25. » *ff. captiv. l.* 1. *C. Capt. & postl.* Lex enim » Cornelia captum non existere, fingit, *i. e.* » eum, qua servum, pro nullo habet. Sed » & dispositiones medio tempore inter vivos » factæ nullæ fuerunt. *Nov. Leon.* 140.

» Hanc iniquitatem Imperator Leo demum » sustulit, statuitque, captis facultatem de » jure suo disponendi denegandam non esse, sed actus, quos durante captivitate » perfecerunt, in civitate sua plenissimum » effectum juris habere debere; quod rationi naturali quam maxime convenit, quia » ex judicio civitatis nostræ injuria captus » censetur, adeoque reversus omnia jura recipit. Et Leo *in Nov.* 140. non immerito rigorem illum juris Romani contra bello captos improbat, *quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus* (i. e. membris » ejusdem tribus) *propugnando in captivitatis necessitatem pervenerint.*

» Adeoque per legem Corneliam, & per » Novellam Leonis jus naturæ reductum est, » i. e. si res nostra ab hoste capta a nostris » recipitur, pristino domino restituenda est, » & persona capta, ac ad fines nostiæ civitatis reversa, citra fictionem legis Corneliæ, omnia jura recipit; actusque capti » durante captivitate gesti, ejusque dispositiones, in sua civitate plenissimum juris » effe-

" effectum habent. Atque hoc jus hodieque " inter gentes Christianas obtinet.

» Hinc jam apparet, jus Romanum in » genere cum jure naturæ convenire, & » JCtos rationem juris postliminii in æqui- » tate naturali posuisse, *l.* 19. *pr. ff capt.* » *& postl.* Sed & porro ex ante dictis con- » stat, quid Romano jure additum sit juri » naturæ: & quidem CIRCA PERSO- » NAS, 1°. quod bello capti etiam ex ju- » dicio civitatis Romanæ pro servis, adeo- » que 2°. omnis juris in sua civitate incapa- » ces, & 3°. pro mortuis habiti fuerint, » ac 4°. reversi non nisi per fictionem legis » Corneliæ pristina jura receperint; 5°. quod » lex Cornelia tantum reversis in eodem bel- » lo succurrat, *l.* 5. §. 1. *captiv.* non vero » si in alio bello revertuntur, *dict. l.* 5. §. » 1. *l.* 12. *pr. l.* 17. *capt. & postl.* 6°. quod » etiam post legem Corneliam omnes dispo- » sitiones durante captivitate factæ effectu » juris destituantur. *Nov. Leon.* 140.

» CIRCA RES quoque captas singula- » ria quædam jure Romano statuta legimus. » Non enim gaudent postliminio arma amis- » sa, vestes, naves, quæ usum in bello non » habent, ut voluptuariæ, &c. *l.* 2. §. 2. *l.* » 3. *captiv.* Hæ igitur res in præda esse » dicuntur, adeoque reversæ pristinis do- » minis non restituuntur. Rationes juris Ro- » mani in sequentibus exponemus.

2 *Qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi*] Servius omnem significationem ponit in verbo *post*; & *liminium*, ait, esse saltem productionem verbi: ut in vocibus *legitimum*, *finitimum*, ubi itidem *timum* saltem est productio vocis absque significatu; & illud *tullium* in voce *meditullium*. Vid. *Cic. in Topicis n.* 8. *oper. tom.* 4. *p. m.* 398.

Scævola] " Verba ejus apud Ciceronem " *d. l.* hæc sunt: *Quæ a nobis alienata sunt* » *cum ad hostem pervenerint, & ex suo* » *tanquam* limine *exierint, cum redierint ad* » *idem* limen, *postliminio dicuntur redire.* » *Unde etiam* colliminium *dicitur apud Soli-* » *num, quasi conjunctio, seu coitio limi-* » *tum.*

Ab antiqua voce limo] " Limus etiam li- » mis dicitur. Donatus ad illud Terentii » *Eun. act.* 3. *Scen.* 8. ad verba, ego li- » mis specto: *Limis*, inquit, *si nominativus* » *singularis est, transversus significat, &c.* » *Nam limis est transversus; unde limen* » *quoque dicitur, quod ingredientibus, ex-* » *euntibusque transversum est.* Rejicit hanc » etymologiam Salmasius *Observ. ad jus At-* » *tic. c.* 26. *p.* 568.

Ut limen magis ad privata] Limen enim de domo dicitur, Germanice *die Schwelle vom Haus: limes* vero de agris. Livius quoque *limitem civitatis* dixit.

AD §. II.

EST *ergo postliminium jus, quod nascitur ex reditu*] " Seu, uti JCtus illud » describit in *l.* 19. *pr. Capt. & postl. Jus* » *amissæ rei recuperandæ.* Quæ definitio ve- » rior est, quia datur postliminium sine re- » ditu, & aliquando jus est rem amissam » recuperandi, etsi extra nostros limites » nunquam fuerit. Nam duplex est postlimi- » nium: 1. quando persona, vel res no- » stræ civitatis ab hoste capitur, & intra » ejus fines, seu præsidia abducitur, eoque » in hostis potestatem pervenit, ac postea » intra limites nostros redit: 2. quando ci- » vitas nostra ab hoste occupatur, postea » vero, bello durante, a nobis, vel sociis » nostris recipitur; hoc casu civitas pristina » jura, tum publica, tum privata recipit, » at non *reditu*. 1

Intra præsidia] " Uti captus is demum » dicitur, qui intra præsidia nostra deduci- » tur. *Vid. supra c.* 6. §. 3. Tunc enim de- » mum in nostra custodia, & potestate est.

Consensus gentium rem eo perduxit] " Im- » mo id ex ipso jure naturæ sequitur. Nam » si civis noster, qui captus fuit, redit ad » socios nostros, omnia pristina jura ideo » recipit, quia socius sequitur nostrum ju- » dicium, nostramque defendit causam; » adeoque ex judicio socii injuria captus » censetur. Hinc Ælius Gallus apud *Festum* » *Pomp. voce Postliminium: quæ nationes in* » *opinione nostra sunt, cum his postliminium* » *nobis esse*, ait.

In quo postliminium esse placuerat] " Di- » xi, reversum ad socios nostros recipere » pristina jura, non ex placitu gentium, » sed ex ipsa naturæ ratione.

Pervenisset ad amicos nostros] " Qui ju- » dicium nostræ civitatis sequuntur.

Ad regem socium, vel amicum] Recte » Auctor ait, exempli causa id additum; » nam idem est si ad populum, seu rempu- » blicam sociam redux factus fuerit.

Non

Non simpliciter quibuscum pax est]" Hi enim medii dicuntur, & utriusque factum pro jure habent, ac judicium suum suspendunt; indeque neutrum injuria facere asserunt.

Sed qui partes in bello easdem sequuntur] Adeoque qui injuria captum asserunt.

Nomine publico tuti esse incipiunt]" Quod fit si intra eorum præsidia pervenerint.

Homo, aut res ad hos, aut ad suos pervenerit]" Juxta judicium enim & nostræ civitatis, & sociorum, personæ hæ, ac res injuria captæ censentur.

2 *Bello capti statum non mutant*]" Dixi enim, Medios, qui neutrius partem sequuntur, utriusque factum pro jure habere; indeque sequi debere illum statum, in quo persona, vel res constituta est eum intra limites mediorum pervenit. Si quis igitur eo pervenit ut servus, etiam pro servo habetur; si ut liber, manet liber. *Vid. infr. cap.* 17.

Nisi ex speciali pacto, quomodo in secundo fœdere icto, &c.]" Apud *Polyb. l.* 3. *c.* 24. Adeoque non ex jure naturæ, sed ex pacto, Romanorum amici a Carthaginensibus capti libertatem recuperabant si ad Romanorum fines perveniebant: jure naturæ enim Romani, utpote medii, factum Carthaginensium pro jure habere, adeoque captos pro jure captis habere debuissent.

Utque Carthaginiensium amicis par jus esset]" Ut qui a Romanis capti e populis amicis Carthaginensium in portus Carthagini subditos venissent, in libertatem vindicari possent.

In Græciam commercio pervenerant]" I. e. quos Græci, qui medii erant, a Pœnis victoribus pretio emerant.

Jus ibi postliminii non habuerunt]" Nam causam a Pœnis habuerunt. Sane, Romani a Pœnis capti servi fuerunt cum ad fines Græcorum pervenerunt: at pacati hunc statum sequuntur.

Neutras secuti fuerant partes]" Adeoque medii erant.

Ac propterea]" Quia medii sequuntur statum rei, qui est dum pervenit ad eorum fines.

Ad §. III.

Auctor hic ex JCtis Romanis probat, in personis æque, ac rebus, postliminio locum esse, & de utrisque olim dictum fuisse, *postliminio recipi*: posterioribus autem demum temporibus usitatam fuisse locutionem, ut personæ dicantur *postliminio reverti*, res autem *postliminio recipi*.

Ita enim legendum]" Sequitur id ex ipso contextu: nam Festus ad vocem *postliminium* sequentia notat: *receptum* (scilicet postliminio) *Gallus Ælius ait, esse eum, &c.*

Eadem ratio est in postliminii receptu. quæ servi]" In editione Gothofredi verba hæc inveniuntur: *eadem ratio est postliminium receptum est, quæ servi.* Ego potius legerem: *eadem ratio est postliminii receptus, quæ servi.*

Quæ delenda censet]" Quod supervacua esse videantur.

Jacobus Cujacius]" Salmasius *pag.* 586. putat, Fulvium Ursinum id censuisse, non Cujacium: atque id monet quoque Gronovius *in not. h.* At Cujacius omnino verba vulgaris editionis *postliminium receptum is &c.* tanquam supervacua delenda censet. *L.* 11. *Obs. c.* 23. & *in paratitl. ad Cod. l.* 7. *tit.* 49 *p. m.* 197.

A nobis ad hostes redire possunt]" Quia ex judicio civitatis hostilis injuria a nobis capta censentur.

Discrete magis duas statuerunt species postliminii]" Equidem Pomponius in *L.* 14. *pr. ff. capt. & postl.* & Tryphoninus in *l.* 12. *§.* 1. & *§.* 18. *in fin. Eod.* (quorum ille sub Commodo, hic sub Caracalla vixit) ajunt, personas *reverti*, res *recipi*. At Paulus, qui posterior fuit, & sub Alexandro Severo scripsit, etiam de personis ait, quod recipiantur, *l.* 19. *§.* 12. *ff. postl.* Adeoque posteriores quoque JCti indiscrete personam mox *reverti*, mox *recipi* postliminio dixere: eodem modo uti & res postliminio *redire*, passim dicuntur. *l.* 28. *ff. capt. & postl.*

Ad §. IV.

In *bello*]" Si scil. durante bello virtute 1
bellica hostium potestati se eximit, & ad

» suam civitatem redit. Quod adeo verum » est, ut si capti illi per commercia ad pacatos veniunt, ibique serviunt, tandem » autem ad pristinos lares revertuntur, postliminio recipiantur. Et hoc sensu admitti potest quod Gallus Ælius dixit, » *etiam cum fœderatis, & liberis populis, ac* » *regibus, postliminium esse, ut cum hoste*; » quia pacatus ille, qui causam ab hoste » habet, servum, vel rem acquirit cum » sua qualitate, & conditione, i. e. salvo » jure postliminii. *Vid. Grot. h. c.* §. 18.

In pace] Regulariter jus postliminii tantum obtinet inter eos, inter quos bellum est non vero cum iis, cum quibus pax est. Tres autem excipiuntur casus, ubi postliminii jus etiam in pace obtinet.

I. Si in pace nihil de captis dictum est. Etsi enim bellum ipsum, i. e. jus certandi per vim sublatum sit, circa damna tamen medio tempore data nihil transactum est: adeoque res, & cives nostros injuria captos, etiam pace facta, asserimus. Quoties igitur res & cives, a pacatis ad suam civitatem reverruntur, postliminio gaudent, i. e. omnia pristina jura etiam IN PACE recipiunt.

Idque jure Romano quoque ita statutum est circa eos, qui FATO capti, & in servitutem redacti sunt; & excipiuntur saltem BELLO capti. *l.* 12. *pr. ff. postl. rer.* Hi enim pace facta non recipiuntur postliminii jure, nisi speciatim id in pace dictum sit. Rationem affert Tryphoninus, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis quam in pace, Romani esse voluere*; quæ ratio cessat in fato captis.

II. Si cives nostri, vel res nostræ bello captæ, per commercia ad medios perveniunt, & ab his ad nostram civitatem revertuntur. Hoc casu postliminio etiam contra pacatos, & fœderatos, adeoque IN PACE locus est. Rationem explicavimus in nota præcedente.

III. Si cum aliqua gente nobis neque amicitia neque hospitium, neque fœdus amicitiæ causa est, sed ubi cives nostri, qui ad eos perveniunt, servi fiunt, & quod ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, &c. etsi bellum ipsis denunciatum non sit. Cum tali gente PAX esse dicitur, quia hostes jure Romano non sunt, nisi quibus bellum decretum est, *lib.* 24. *ff captiv.* Capti igitur a tali gente, si ad suam civitatem revertuntur, postliminium habere in PACE dicuntur. *L.* 5. §. 2. *capt. & postl.*

Sensu paulo alio, quam quo idem dixerat Pomponius] " Immo non alio sensu » Pomponius id dixit, sed alio usus est » exemplo.

Nisi aliud convenerit] " i. e. nisi in pace » dictum sit, ne fato deprehensi dimittantur; tunc enim cessat postliminium, & » civitas profugum domino vindicanti testi» tuere tenetur.

His, qui non virtute bellica superati, sed fato suo deprehensi sunt] " Mirum videtur, » cur *bello captis* in pace non sit jus postli» minii, nisi id in pactis erat comprehen» sum; *fato autem captis* in pace sit postli» minium, nisi in pace dictum sit, ne » esset.

» Grotius rationem differentiæ hanc red» dit, quod capiens credi voluerit jus sibi » fuisse res capiendi. Si igitur pace facta. » res capta, & reversa reciperetur contra» dicente capiente, novam inde bellorum » segetem orituram esse, putat. Unde Au» ctor fingit, gentes consensisse ut id, quod » BELLO, i. e. in actu repugnandi, » captum est, quasi ex justa causa captum » habeatur; simulque permisisse, ut unus» quisque usurparet quod vellet credi jus » esse.

» Hanc autem rationem cessare, ait, in » FATO deprehensis, & captis: utramque » enim partem fateri eos innocentes, adeo» que non ex justa causa captos esse. Pace » igitur facta (interim enim detineri posse » putat) dimittendos esse, censet; adeoque » reversos jure postliminii omnia pristina » jura recipere, statuit.

» At nihil hic est quod rationi juris con» veniat. Negamus enim *I.* novam belli » segetem orituram esse si pace facta bello » capti aufugiunt, ac pristina jura in sua » civitate recipiunt. Tryphoninus enim sup» ponit, de captis nihil in pace dictum, » adeoque facultatem vi agendi quidem per » pacem sublatam, at de injuria privata, » & de damnis transactum non esse; hacte» nus igitur injuria manet, sed vi ea vin» dicari nequit: si proinde sine vi persona, » aut res recipi potest, (uti fit per postli» minium) salva pace postliminio gaudent, » & si qui olim cepit bellum ideo inchoa» re vellet, non jure ageret, sed injuria.

» Negamus, *II.* gentes in id consensisse, ut

» ut bello capti ex justa causa videantur » capti, & ut quisque belligerantium usurpare possit in bello captos, quod vellet » credi jus esse, adeoque negamus, gentes » ex hoc capite reversis in pace postliminium ademisse. Nam 1. unde apparet, » gentes in id consensisse? quis gentibus » jus dedit bellum gerentibus leges præscribendi? fabula est quæ de jure gentium » voluntario traduntur. 2. Ipse Auctor periculosum esse, dixit, pacatis, se huic » controversiæ immiscere: immiscerent autem se si civitatem, quæ postliminio personas, & res recipit, injuria recipere statuerent. Sed & 3. Grotius supponit, gentes consensisse, *ut quisque usurpare possit* » *quod velit credi jus esse*: at is, qui recipit in pace personas, & res captas, vult » credi se id jure facere posse, adeoque » hujus causa itidem justa esset.

» Denique & *III.* negamus, FATO deprehensos innocentes esse, idque utriusque partis consensu constare, adeoque negamus, eos ex hac ratione pace facta dimitti debere, atque reversos jure postliminii priora jura recipere. Nam 1. naturali jure fato capti æque, ac bello capti, » ex judicio civitatis capientis nocentes sunt, » quod naturæ rationibus probavi supra *c.* 7. » §. 2. Hinc Tryphoninus eos servos fieri » fatetur*, *d. l.* 12. *pr.* Cum vero 2. ex » judicio nostræ civitatis injuria capti dicantur, hæc vera ratio est cur reversi postliminium habeant; jam enim valet judicium nostræ civitatis.

» *IV.* Cur ergo Romani pace facta negant *bello captis* postliminium, si nihil de » iis in pace dictum est; dent autem illis, » qui *fato* capti sunt? Resp. Rationem suppeditat Tryphoninus in *d. l.* 12, quæ » mere civilis est, & fundamentum habet » in rigore disciplinæ militaris. Alibi enim » probavimus, miseram apud Romanos fuisse conditionem civium bello captorum. » Captos enim pro servis, i. e. pro civiliter mortuis, qui omnis juris incapaces » essent, habebant: tantumque in eos fuit » odium, ut rarissime in pace de captis » mentionem fecerint, eoque declaraverint, » se illos pro civibus amplius habere nolle; » atque ex hac ratione reversos in pace a » postliminio excluserunt. Hæc ratio quoque » a Tryphonino allegatur, dum ex Servio » refert, *ideo id placuisse*, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis*, » *quam in pace*, *Romani esse voluerunt.*

„ Tota hæc ratio cessat in *fato* deprehensis, qui non bello capti sunt, sed „ cum subito exarsisset bellum, apud eos „ deprehenduntur, ad quos tanquam ad amicos pervenerunt: odium igitur, quo „ Romani *bello* captos prosequebantur, ad „ eos, qui *fato* capti sunt, non pertinebat.

„ Superest ut paucis mentem Auctoris, „ obscuram admodum, explicemus.

Aliis autem captivis]" Qui scilicet non „ fato, sed bello decertantes capti sunt.

* *Ut optime eum Tryphonini locum emendat*, &c. *Faber*]" Ita autem corrigit legem „ 12. pr. Postl. *In pace autem his*, *qui* „ *bello capti erant*, *de quibus id* (pro nihil) „ *in pactis erat comprehensum.* Ex hac ipsa „ igitur oppositione eorum, qui *fato*, & „ eorum, qui *bello* capti sunt, apparet, „ correctionem necessariam esse; & eos in „ pace postliminio reverti, qui *fato* capti „ sunt, non qui *bello* Ratio quoque a JCto „ allegata correctionem firmat Romana „ enim disciplina non favet illis, qui armati mortem servituti non præferunt. Nam „ ex eadem ratione milites arma bello amissa postliminii jure non recipiunt. *l.* 2. *ff.* „ *Captiv.*

„ Tota hæc ratio cessat in iis, qui non „ armati, nec tempore belli, sed *fato* in potestatem hostium pervenerunt; his nihil „ imputari potest, nec armati capiuntur, „ adeoque eis etiam in pace revertendi facultas relicta est.

Nam hoc & subjecta ratio]" Ratio hæc „ allegatur, *quia spem revertendi civibus in* „ *virtute bellica magis*, *quam in pace*, *Romani esse voluerunt.* Ex hac igitur ratione „ mere civili postliminium non datur eis, „ qui *vi bellica* capti sunt.

Et oppositum membrum] " Verba legis „ hæc sunt: *verum*, *in pace qui pervenerunt* „ *ad alteros*, *si bellum subito exarsisset*, „ *eorum servi efficiuntur*, *apud quos jam* „ *hostes suo fato deprehenduntur*, *quibus postliminium est tam in bello*, *quam in pace.*

Ita enim convenerat]" Si igitur de captivis nihil dictum fuisset, nec hostes eos „ dimissuri, nec reversi postliminio gavisuri „ fuissent.

Si

Si captivus, de quo in pace cautum fuerat] " Patet ergo, captivum si in pace cau-
,, tum non fuisset ut rediret, pristina jura
,, recepturum non fuisse.

Si in bello captus pace facta domum refugit; postliminio redit, &c.] " Casus hujus
,, legis huc non pertinet. Non enim ibi
,, quæritur, an civis noster *bello* captus pa-
,, ce facta postlimioium habeat? id enim
,, negant leges: sed an captus ex hoste,
» (adeoque servus noster) & pace facta re-
» versus ad suam civitatem, si postea alio
» bello capitur, pristino domino restituen-
» dus sit? Quod omnino affirmandum est,
» quia priori pace de damnis, & injuriis
» nihil dictum est, adeoque ex judicio no-
» stræ civitatis servus ille injuria sese pote-
» stati domini eripuit: novo igitur bello ca-
» ptus non prædæ loco est, sed jure postli-
» minii pristino domino restituitur.

Si modo non convenerit in pace] " Si
» enim convenerit in priori pace ut captivi
» redderentur, captus novo bello non re-
» cipitur a pristino domino, sed cedit ca-
» pienti jure prædæ.

Causam cur de his, qui bellica virtute
2 *capti*, &c.] " Rationem hujus differentiæ
» modo exposuimus.

Minime indulgens in captivos] " Adeo
» ut plerumque nec de captivis aliquid di-
» cere in pace soliti fuerint.

Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium] " Nec Ro-
» mani id pro jure Gentium venditarunt.

Potuit tamen inter causas esse cur Romani, &c.] " Quo casu Grotius non jus gen-
» tium verum, sed minus plenum consti-
» tui, putat. Nos alibi diximus, male hæc
» jura a pluribus usitata referri ad jus gen-
» tium; sunt enim jura civilia cujusque ci-
» vitatis.

Ab aliis gentibus] " Nam & apud Græ-
» cos, speciatim apud Spartanos, similia
» obtinuisse, Aristoteles testatur. *Vid. infr.*
» *c.* 21. §. 24.

Verior hæc est ratio] " Hanc rationem
» Grotii exposuimus, & examinavimus su-
» pra *ad n.* 1.

Quod reges, aut populi, qui bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas]
» Hoc non sequitur ex eo, quod bellum
» gerentes id credi volunt, sed ex ipsa na-
» turæ ratione. Cum enim inter duas sum-
» mas potestates, quarum quæque conten-
» dit, suam causam justam, alterius inju-
» stam esse, superior non sit, qui de causæ
» justitia cognoscat, morali ratione de ju-
» stitia causæ decidi nihil potest; sed suspen-
» di ea debet, donec per ultimam victo-
» riam, arbitrante Deo, lis decidatur.

Nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere] " Immo
» nec naturali ratione id possunt, quia ju-
» dicium eis in bellum gerentes non com-
» petit; & si unius causam justam declara-
» rent, hoc ipso posterioris hostes fierent.

Ut id, quod evenisset, pro jure acciperent] " I. e. Judicium de justitia causæ
» suspenderent, & præsentem possessionem
» sequerentur.

Atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex justa causa captos] " At-
» qui paulo ante dixit, tutum non esse
» pacatis huic controversiæ se interponere:
» at sese interponerent si bello captos ex
» justa causa captos assererent; consequen-
» ter declararent, eum, qui postliminio eos
» recipit, injuria eos recipere.

» Demonstravimus in præcedentibus, ra-
» tionem cur Romani bello captis postlimi-
» nium negaverint, non in eo consistere,
» quod gentes eos quasi ex justa causa ca-
» ptos habuerint, sed quia Romani in o-
» dium captorum eos ab hoc jure (contra
» naturæ rationem) exclusos voluerunt.

At de his, qui bello exorto deprehensi 3
erant, idem dici non poterat) Immo eadem
» ratio hactenus in fato captis militat; ut
» scil. ab hoste, qui justam sibi causam as-
» serit, capi possint.

Nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat] " Immo idem injuriæ consi-
» lium in fato captis adest. Nam hi quoque
» causam suæ civitatis sequuntur, eamque
» defendunt, & defendere tenentur, adeo-
» que hostem injuria agere contendunt. Un-
» de Tryphoninus recte asserit, eum *servum*
» fieri *l.* 12. *pr. captiv.* atque ideo eum
» postliminio gaudere, *ibid.*

Retineri eos manente bello, non iniquum videbatur] " Si innocentes, adeoque injuria
» capti essent, nec retineri possent durante
» bello. Verius igitur est, eos ideo, quia
» causam suæ civitatis, adeoque causam ex
» judicio capientis injustam, defendunt,
» pro hostibus haberi, indeque in servitu-
» tem redigi posse.

Nihil obtendi poterat quo minus dimitterentur] " Immo capiens allegare potest, se civem
» hostis sui, qui ejus causam defendit, cepisse.

Itaque

Itaque consensum in hoc est] " Scil. a » gentibus pacatis, adeoque jore gentium » voluntario. At fabulam esse, quæ de ta- » li jure produntur, alibi probavimus.

Ut tales] " Scil. fato capti.

In pace semper libertatem obtinerent, ut confessione partium innocentes] " Diximus, » fato captos non magis esse innocentes, quam » bello captos, eosque æque, ac hos servos » factos, atque ipsis qua servis postliminium » esse. Adeoque Thryphoninus eos non in » eo distinguit a bello captis, quod fato » capti nocentes non sint, & quod ex con- » sensu gentium quasi ex non justa causa » capti habeantur, atque ideo postliminio » gaudeant; sed quia Romani vitio verte- » runt bello captis, quod non in virtute bel- » lica, sed in pace spem revertendi posue- » rint: quæ ratio cessat in fato captis.

In cæteros vero] " i. e. in bello captos.

Ut quisque usurparet quod credi vellet jus esse] " Credi autem vult, sibi esse », justam causam, alteri injustam, *vid. n.* 1. » Unde concludit, ex gentium consensu » bello captum, si ad suos revertitur, post- » liminium non habere. At diximus 1. ta- » lem gentium consensum non existere: » 2. jure naturæ etiam bello captum in pace » postliminio gaudere: & 3. jure Romano » demum in odium captivorum id muta- » tum esse.

Nisi quatenus pacta certi aliquid præscriberent] " I. e. nisi pace dictum sit, ut etiam » bello captis postliminium esse debeat: at » diximus, id jure Romano demum statu- » tum esse; jure naturæ enim eis jus postli- » minii prodest, etiamsi nihil de illis in pace » dictum sit.

Quia victor credi vult jus sibi fuisse ista quærendi] " Atqui victus contrarium asse- » rit, victores nimirum injuria cepisse; at- » que hoc judicium valet in civitate victi, si » captus reversus est.

Cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis serere] " Sensus est, quod si civitas civem » bello captum, de quo in pace nihil di- » ctum est, pace facta reciperet, eoque con- » tradiceret ei, qui credi vult jus sibi fuis- » se capiendi, bellum ex bello sereretur. » At in præcedentibus demonstravimus, per » pacem tantum de bello, & ne amplius » vi agatur, transigi, non vero de injuriis, » & damnis medio tempore datis; nisi id » in specie additum sit pacto. Hoc posito » sponte sequitur, injuriam illam etiam pa- » ce facta subsistere; adeoque si absque vi » persona, vel res capta ad nos pervenit, » postliminio locum esse, quia ex judicio » nostræ civitatis injuria capta censetur: » quod judicium cum effectu jam valet.

Ex quibus apparet] " Ex supposito, ni- » mirum, quod bello capti ex consensu gen- » tium postliminio non revertantur pace » facta.

Quia bello parta non nisi eadem vi possideantur] " Grotius enim supponit, gentes » in hoc consensisse, ut quisque usurparet » quod vellet credi jus esse: cum igitur vi- » ctor volt sibi jus fuisse ista quærendi, ne- » que victo jus esse contradicendi, (ne » bella ex bellis sererentur,) inde conclu- » dit, verum non esse quod Quintilianus » ait, *bello parta eadem vi possideri*; inde- » que captos, si in patriam redeunt, libe- » ros esse negat. Ex placito enim illo gen- » tium desinere vi possessa, putat, si pace » facta nihil de iis dictum, eoque cuique » parti indultum sit, ut quisque usurparet » quod vellet credi jus esse.

» At 1. placitum illud gentium non agno- » scimus, & jus gentium non existere, alibi » probavimus: figmentum igitur est, gen- » tibus placuisse ut fato capti, & reversi, » tanquam innocentes, liberi essent, bello » capti autem postliminio non gauderent. » Nam 2. bello capti jure naturæ quoque » postliminio gaudent, si in pace de iis ni- » hil dictum est; cujus rei rationem modo » explicavi: & de hoc jure naturæ loqui- » tur Quintilianus; licet enim de causa » belli transactum sit, injuria manet intuitu » damnorum durante bello datorum, saltem » ex judicio nostræ civitatis. Adeoque vi » quidem, & armis reparatio injuriæ peti » nequit, quia de vi transactum est; at si » absque vi ea reparatio obtineri potest, uti » potest per postliminium, & ingeniose, & » ex vero asserit Quintilianus, reversos li- » beros esse, quia hostis vi erepta non nisi » eadem vi, adeoque injuria possidebat. » Quod vero 3. bello captis postliminium » etiam pace facta denegatum fuerit, id » meri juris civilis est, cujus rationem in præ- » cedentibus explicavimus.

Diximus de pace] » Scilicet, an, & qua- » tenus postliminium in pace obtineat.

In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur, liberi fuerant] » De » postliminio personarum agitur §. *seq.* 4

Recipiuntur servi, & alia quædam] » Servi rerum numero habentur, de quibus §. 13. *seq.*

A D §. V.

LIBER *homo*] Bello scil. captus, & » durante bello (secus, ac in pace) reversus » *Vid.* §. *præc.*

Si hoc animo ad suos venerit, ut eorum res sequeretur] » Non enim videtur rediisse, qui redeundi animum non habuit; » nec recepisse statum suum pristinum, qui » iterum recessurus est. Est autem hæc res » meri arbitrii, quia cuique privato liberum » est de suo jure civis privato disponere. » *Vid. disp. nostram de postl. Sect.* 2. §. 27. » *propter l.* 12. §. 9. *l.* 20. *pr. ff. l.* 19. *in f.* » *C. de capt. & postl.*

Se debet acquirere] » I. e. animum redeundi habere debet.

An dolo profugerit] » De jure fugiendi » captivorum actum est *supra l.* 3. *c.* 7. §. 6.

Tantundem erit si ab hostibus sponte sit traditus] » Vel si ab hoste manumissus est, » *d. l.* 5. §. 3. *captiv.*

Si ab hoste venditus commercio, ut fit, ad suos pervenerit] » Recte Auctor ait, liberos » fieri, quia emtor jus saltem conditionale » habet in servum, nisi postliminio redierit. » Idem est si ad socios pervenit, quia horum » quoque judicio injuria captus dicitur, adeo» que intra eorum fines reversus pristina ju» ra recipit.

In Olynthio, quem Parrhasius emerat] » Fictum hoc argumentum esse, ait Schot» tus *in not. ad Sen. d. c.* 34.

Quo Olynthii juberentur liberi esse, &c.] » Quos Philippus ideo, quod fratres ex no» verca recepissent, excidit. *Just. l.* 8. *c.* » 3. *Oros. l.* 3. *c.* 12. De quo bello late » disserit Schottus *in not. ad d. c.* 34.

Quorum hoc est verius] » Parrhasius pi» ctor Atheniensis, cum Philippus Olynthios » captivos venderet, emit unum ex his se» nem, eumque perduxit Athenas, (ubi » decretum factum erat ut Olynthii liberi es» sent) eumque torsit, ac ad ejus exem» plar pinxit Promethea. Parrhasius ideo ac» cusatus ajebat, servum suum fuisse, quem » belli jure captum emisset. Accusator rege» rebat, Olynthios fœdere junctos, quin » cives Athenienses esse: replicabat reus, id » demum decreto factum esse, quod in fu» turum saltem valeret, non in præteritum. » At opponebat Accusator, decreto illo non » contineri ut liberi fierent, sed ut liberi » judicarentur, i. e. ut tanquam fœderati, » & amici pro liberis, non pro captis ha» berentur: quam sententiam probat Au» ctor, quia captus, qui ad socii civitatem » revertitur, jure postliminii omnia jura » pristina recipit.

A D §. VI.

NON *se tantum sibi acquirit*] » I. e. non » tantum ipse libertatem recipit.

Sed & res omnes, quas habuerat apud pacatos, &c.] » Nam pacati utriusque fa» ctum pro jure habent. Quamdiu igitur » captus fuit, eum pro servo habent; eo » liberato, (uti liberatur si intra suæ civi» tatis, vel sociorum fines redit) jura ei in» tegra esse, merito statuunt.

Sive corporales, sive incorporales] Excipi» untur autem ea, quæ capiens durante ca» ptivitate exegit; quod alibi exemplis de» monstravimus.

Quia populi pacati sicut factum pro jure secuti erant in capto] » Dum eum, qui in » potestate hostis est, pro servo, ac capien» tem pro ejus domino habuerunt.

Ita & in liberato] » Dum eum nunc, » cum ex potestate hostium exiit, & ad suos » reversus est, pro libero homine habent.

Ut se æquos præbeant utrique parti] » Nam » in eo consistit officium mediorum. *Vid.* » *infra cap.* 17.

Ergo dominium, quod habuerat in res, non erat sine omni conditione] » Acqui» sitioni enim rei hostilis semper inest con» ditio, nisi postliminio redierit, *l.* 12. §. 1. » *captiv. & postl.* Conf. infra. *c.* 16. §. 1.

Cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat, ad suos pervenisset] » Eadem » igitur conditio, sub qua capiens dominium » acquisivit, transit in emtorem.

Has ergo res] » Scil. quas captus habuit » apud populos pacatos.

Sic ille perdit, quo modo hominem, cujus erant accessio] » Si enim captus, & re» versus, desinit esse servus, necessario etiam » recipit res, quæ tanquam servus, & quam» diu servus fuit, amiserat.

Quid si tamen alienasset] » Ponamus, ho» stem vendidisse servum ei, qui pacatus » nobis est, vel vendidisse ædes capti in terris

» terris pacatorum sitas; quæritur, si servus » revertitur ad pristinum limen, an libertatem recipiat, & an ædes venditas in civitate pacata vindicare possit? Auctor affirmat, quia pacati non plus juris habent, » quam ipse hostis, a quo res acceperunt. » Illius autem juri conditio inerat, nisi postliminio res reciperetur.

Tutus erit jure gentium] » Frustra de jure » gentium quæritur, cum tale non exstat; » sed quæritur, an jure naturæ tutus sit?

An & hæc recuperabuntur] » Quod verius est.

Exstabant] » Adeoque in hostis potestate amplius non sunt.

Ut postliminio redeant] » Jure naturæ » omnia jura in pristinum statum restituuntur.

Et quæ extra id genus sunt] » Plures » enim res sunt, quæ postliminio carent ex » jure civili.

Ut illa videantur alienata cum sua causa, & sub conditione] » Dixit enim Auctor » *num. præcedente*, capientem dominium in » rea capti acquirere sub conditione, *si postliminio recipiantur.* Si proinde capiens » rem illam alienat, & in pacatum transfert, hic non nisi sub eadem conditione » acquirit.

Ista vero] » Quæ scil. non sunt ejus generis, ut postliminio redeant.

Simpliciter] » His enim rebus alienatis » conditio talis non inest, quia postliminio » carent, adeoque alienatio pura est.

Etiam quæ donata] » Uti Cæsar Dyrrachinis donavit debitum. *Vide supra c. 8. §. f.*

Aut acceptilata sunt] » Uti Alexander » Thessalis accepto tulit debitum, quod Thebanis debebant. *Vide d. c. 8. §. f. & » infr. §. 9. n. 1.*

Ad §. VII.

At *sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt*] " Nam reversus omnia pristina jura recipit.

Ita & jura in ipsum] » Hoc est quod Ulpianus ait, *captivo reverso ei, & in eum, omnia jura restituuntur.*

Hinc jam apparet, quid in debitis capti juris sit. Ubi distinguendum est, an captus creditor sit, an debitor. Si captus Creditor est, i. e. si ei debetur vel a cive nostro, vel a pacato, vel ab ipso hoste, & hostis eum cogit ut cedat debito, vel illud remittat, debitor non liberatur si apud nos, vel socios nostros conveniri potest. *Disp. nostra de postlim. S. 5. §. 13. & 14.*

Si captus Debitor est, i. e. si debet civi nostro, vel alii, & cogitur solvere fisco hostili; vel si remittitur debitum ab hoste, itidem non liberatur, sed restitutus solvere debitum tenetur, *dict. Sect. 3. §. 10. 11. 12. 13. 14.*

Si hostis ipsum imperium occupat, nec credita, nec debita mutare potest, nisi publica sint, *ibid. §. 15. §. 16.* Pace facta si nihil de nominibus dictum est, jus postliminii manet, nisi clausula amnestiæ adjecta fuerit, *dict. disp. Sect. IV. & seq.*

Latius hæc explicavimus in ipsa disputatione: cujus contenta vide supra §. 1. *propos. 9. pag. 211.*

Additio.

» Nostram sententiam de nominibus, & » quatenus jus postliminii locum ibi habeat, » exposuimus in *Disp. proœm. XII. §. 763.*

Ac si nunquam ille hostium potitus fuisset] » i. e. ac si nunquam in hostium potestate fuisset. *Vid. Gron. h.*

Ad §. VIII.

Postliminio *carent qui armis victi hostibus se dederunt*] Quia non per injuriam capti sunt, sed voluntate sua se, suaque hostia dominio subjiciunt. At hoc casu jus, quod magistratus in civem sese dedentem habet, vi occupatum est; hoc igitur jus cive reverso magistratus jure postliminii recipit, *dict. disp. Section. 1. §. 15. seq. Sect. 2. th. 13.* Vid. supra §. 1. *prop. 6.* ubi late hanc materiam tractavimus.

Quia pactiones cum hoste factæ valent jure gentium] » Immo valent jure naturæ. Is » enim, qui se dedit hosti, declarat, se velle » apud eum manere, eamque fidem hosti » dat, quam proinde servare tenetur.

Nec adversus eas est postliminium] » Quia » non injuria ab hoste detinetur, sed voluntate sua. Sed nec magistratus jure postliminii jus aliquod in civem recipit, quia » nullum jus in captum, qui domicilium » mutavit, habet.

Postliminium non esse sibi] » Quia ea lege dimissi fuere, ut redirent.

Unde] » Quia adversus pactiones postliminium non est.

Induciarum tempore] Tenor enim induciarum est, ut omnia interim in eodem statu maneant, & de injuria vi agi non possit: suspensum igitur interim est judicium de injuria, in qua sola fundatur postliminium. Adeoque durantibus induciis utraque pars, quæ tenet, quasi mutuo consensu tenet: adeoque jure tenere videtur, *dict. disp. Sect.* 2. §. 33. *Vid. supra.* § 1. *propos.* 10. *pag.* 220.

Qui hostibus deduntur, &c. postliminio reverti] » Rex enim, qui dedit subditum » suum, saltem jus publicum in civem de- » dit, non jus privatum civis. Adeoque etsi » jus recipiendi cesset intoitu Principis, non » tamen cessat ratione civis, qui injuriam » sibi factam allegat.

Sine ulla scil. pactione] » Nam si civis » consentit, cessat injuria.

Ad §. IX.

Quæritur, an civitates, provinciæ, vel integri populi ab hoste occupati, & vi sociorum liberati, postliminio gaudeant? Quod affirmandum putamus; nam ex judicio nostro hostis injuria nostram civitatem occupavit: merito igitur recipimus jus injuria nobis ereptum. Idque verum est, etsi civitas nolit in potestatem prioris imperantis redire; quia singuli de suo quidem jure privato civitatis, non civitas de jure imperii disponere potest. *Vid. dict. disp. Sect.* 1. §. 26. *seq. Hottom. qu. illustr.* 5.

Additio.

» Quæstionem hanc Auctor jam supra pro- » posuit *lib.* 2. *c.* 4. §. 14. eamque repetit » *infra.* §. 12. Id autem quæritur, *an illi* » *populi, qui liberi fuerunt, pristinam re-* » *cipiant libertatem si vel ipsi se virtute bel-* » *lica, vel socii eos eximunt hostili imperio?* » Grotius id affirmat, & duplicem addit ex- » ceptionem: 1°. si victor ex voluntate ta- » cita populi jus firmum accepit, *l.* 2. *c.* 4. » §. 14: 2°. si ipsa multitudo, quæ corpus » populi constituit, dissoluta fuerit, *b. c.* » §. 9. *n.* 1. & §. 12.

» Equidem regula illa indubie vera est, » si populus Bello nondum fini- » to sua virtute, vel ope sociorum, ho- » stili imperio eximitur. Nondum enim vi- » ctus videri potest, quamdiu controversia » per ultimam victoriam decisa non est; non » autem est decisa si vel ipse populus, vel » ejus Rector, spem revertendi retinent: » uti si aliena auxilia quærunt, vel si socii » causam populi defendunt, & tandem po- » pulum hostili imperio eximunt. Cujus rei » plurima exempla refert Grotius *b.* §. 9. §. » 10. *n.* 3. §. 13. *n.* 1. & *cap.* 16. §. 4.

» Idque obtinet etsi civitas diruta, & ci- » ves ejecti, aut venditi fuerint (quicquid » dissentiat Grotius *b.* §. 9. & *l.* 2. *c.* 4. §. » 14.). Bellum enim finitum non est, quam- » diu spes est recipiendæ libertatis, i. e. » quamdiu socii causam illius populi defen- » dunt; quod in Sagunto, & Sutriis con- » tigit, *Grot. b.* §. 9. *n.* 1. & *d. c.* 16. §. 4. » Neque allegari potest, corpus periisse; » quæ est ratio Grotii *b.* §. 9: nondum enim » periit quod adhuc defenditur vel quærendo » auxilia, vel per socios.

» Quæ hactenus dicta sunt, obtinent, etsi » populus nolit redire sub imperium Princi- » pis. *Vid. lit. k.* & §. 12.

» Aliud dicendum si bellum fini- » tum est, i. e. si nec populus, nec » Princeps amplius resistunt, nec socii cau- » sam populi defendunt: tunc enim impe- » rium interiit, & populus alieno imperio » subjicitur. Si proinde talis populus, vel » Princeps, dissolvere imperium velit, non » recipit pristina jura, sed subditi a victore » tanquam rebelles, servique contumaces, » coërceri possunt: *Vid. Grot. d.* §. 14. & » *c* 22. §. 11. *in fin.* vel si jugum excutiunt, » novus fiunt populus, novaque civitas.

» Adeo igitur non redintegratur populus, » ut si is, qui olim socius fuit, causamque po- » puli contra usurpatorem defendit, postea » ex nova causa cum eodem usurpatore bello » decertat, ac hunc populum, olim socium, » potestati ejus eripit, populus ille non in » veterem causam recidat, nec libertatem » recuperet, sed novo victori, olim socio, » jure belli cedat. *Vid. Grot. infr.* §. 12. » Tum quia populus ille nunc partem im- » perii usurpatoris constituit, ejus causam » defendit, ejusque judicium sequi tene- » tur; adeoque victori omnia in eum tan- » quam hostem, licent: Tum quia popu- » lus ille non amplius est idem populus, » cum quo præsens victor olim societatem » contraxit; is enim populus esse desiit, » adeoque societas sublata est. *Vid. Grot. l.* » 2. *c.* 16 §. 16. & 17.

» Si victor ipse civitatem bello devictam » post aliquod tempus libertati restituit, » quæritur, an ea jure postliminii pristina

jura

» jura recipiat? Merito id negamus; nam » civitas illa semel sublata, & jus imperii » ei ademtum fuit, adeoque species civitatis interiit. Quicquid igitur libertatis ex nova gratia acquirit, novum jus est. Sed & » tota ratio postliminii hic cessat; non enim » res recipitur ab hoste, sed hostis ipse juri suo » præsenti renunciat. Neque civitas allegat, » se recipere jura injuria sibi ablata; sed fatetur, ex gratia victoris libertatem sibi dari.

» Recte igitur Grotius ait, Thebanos » (quibus ab Alexandro victis, & diruta civitate sub corona venditis, a Cassandro » libertas data fuit) non potuisse antiquum » debitum a Thessalis petere, quibus Alexander debitum remiserat; Thebanorum » enim civitas, & populus, qui olim fuit, » interiit, & nova civitas constituta fuit » ex gratia victoris.

» Denique gravis quæstio examinanda superest: *Quid juris sit circa actus victoris medii » temporis? An scil. illi subsistant si populus, » vel ejus caput, jure postliminii pristinam » recipit libertatem?* Resp. Idem hic obtinet, quod supra de actibus Tyranni diximus: nimirum, omnes actus victoris nullos, & ex civitatis liberatæ judicio (quod » nunc, ea jure postliminii recepta, valet) » injuria peractos videri. Excipe 1. si quis » per actum illum locupletior factus est cum » jactura concivis: 2. si actus illi sunt pars » administrationis: 3. si victor debita exegit, adeoque jure prædæ ea quæsivit. *Vid.* » *l.* 1. *c.* 4. §. 15.

» Hinc jam facile decidi possunt quæstiones apud Neapolitanos disceptatæ, postquam Ferdinandus à Gallis temporibus » Caroli VII. ejectus regnum postliminio recepit.

» Ad *priorem* enim *exceptionem* pertinent » sequentia exempla: *I.* Palamedes, capta a » Gallis Neapoli, carceri inclusus promisit » 100, & fidejussorem dedit Archiepiscopum, qui Palamedem solvendo illa 100. » liberavit. Gallis ejectis fidejussor petit solutum: opponebat Palamedes vim Gallorum, & contendebat, principalem promissionem nullam esse, adeoque & accessoriam. Senatus judicavit, Palamedem teneri ad restitutionem soluti si fidejussor » coactus solvisset, non si sponte. *Matth.* » *de Afflict. decis. Neap.* 149. *num.* 3. » Nos utroque casu reum principalem teneri putamus, quia duo hic sunt negotia: » alterum, quod inter Gallos, & Palamedem intercedit, & quod vitio non caret; » alterum, quod inter incarceratum, & fidejussorem, & in utilitatem Palamedis gestum, eoque validum est, quia pro pecunia soluta nactus est libertatem. *Conf.* » *Grot. l.* 3. *c.* 19. § 4. Neque obstat, fidejussoris obligationem non valere, quia principalis nulla est. Resp. Immo obligatio » principalis valet; alibi enim dictum est, » vim, & metum non tollere consensum: » *l.* 21. §. 5. *ff. quod met. c.* adeoque accedere ei fidejussor potest.

» *II.* Galli civem Neapolitanum carceri » tradiderunt, qui ut se liberaret, rem suam » vendidit, ac pretium Gallis solvit. Quæritur, an fugatis Gallis rem ab emtore » vindicare potuerit? Negatur, quia emtor » bona fide emit, & pretium in utilitatem » venditoris versum est; nam liberatus est » illa pecunia. Vid. tamen *Hyppol. in sing.* » 306. & *Consil.* 12. *n.* 20.

» *Secundæ exceptionis* exempla sequentia » refert idem Matth. de Afflictis in decisionibus Neapolitanis.

» *I.* Rex Ferdinandus omnes actus temporibus Gallorum gestos nullos declaravit. *M. de Afflict. dec.* 55. Huic edicto » convenienter creditor processum, quem » sub usurpatore inchoaverat, novo dato libello redintegrat. Reus exigebat expensas prioris litis: Consiliarii in diversas ivere » sententias. *M. de Afflict. dec.* 70.

» Verior est sententia eorum, qui negabant expensas restituendas esse; non enim » temerarie litem priorem suscepit. Jus suum » persequi etiam sub Usurpatoris imperio » licitum est. Immo Usurpator tenetur jus » reddere subditis, idque pars administrationis est, fatente eodem Auctore *dec.* » 77. *n.* 3. Quod vero postea lis illa nulla » declarata fuerit, id non ex vitio actoris, » sed ex lege Principis est, qui postliminio » imperium recepit: cum igitur actoris culpa non sit, nec ad pœnam temerarii litigii teneri potuit.

II. Judices Galli dederunt dilationem ad » probandum: probationes quoque producuntur, rege restituto quærebatur, an » probationes valerent? Ratio dubitandi videbatur, quod omnes actus Usurpatoris, » adeoque & illa dilatio concessa, nulla declarata fuerit, indeque nova dilatio jam » peti debuisset. Sed recte decidit M. de » Affli-

» Afflictis *dec.* 55. probationes valere, non » ex ea ratione, quam ipse allegat, *quia » valent probationes facta etiam sine dilatione » data;* sed quia actus Usurpatoris valent » si pars sunt administrationis: hujus autem » pars est jus reddere, &c.

» *III.* Dilatio ad probandum data fuit » actori; ante decursum termini Galli ad- » venerunt, & actor fugam cum Ferdinan- » do rege legitimo arripuit. Redux præclu- » debatur a judice inferiori, qui rationem » hanc afferebat, *quod licet status mutatus » fuerit, tamen semper fuerit ministrata ju- » stitia,* adeoque oportuerit eum dilationem » impetrare. *M. de Afflict. dec.* 50. *n.* 3. » At dilatio ei merito in superiori Consilio » indulta fuit, quia jure postliminii res in » eum statum, quo antea fuit, reducitur, » *d. l. n.* 6.

» *IV.* Hinc apparet, etiam confessiones » coram Usurpatore factas valere. *Ursill. ad » M. de Affl. dec.* 77. *num.* 3. *Capyc. dec. » Neap.* 179. Et

» *V.* Sententias a judiciis ordinariis latas » vim juris habere: *Ursill. in addit. ad M. de » Afflict. dec.* 62. *n.* 1. etsi dissentiat ipse » *M. de Afflict.* at ex speciali ratione, quia » Ferdinandus omnes actus Caroli annulla- » vit. *Id dec.* 55.

» *Tertiæ exceptionis* exemplum apud eun- » dem Matthæum de Afflictis occurrit. Ci- » ves, nimirum, Neapolitani multam regi le- » gitimo debebant pecuniam; adveniente » Gallo debitores jussu fisci Gallici solvunt » debita. Postquam Ferdinandus recupera- » vit regnum, diem dixit debitoribus ut » sibi denuo eadem debita solverent; sed » merito liberati sunt illi, qui jussu victoris » solverunt, quia regis ejecti credita cedunt » victori jure prædæ: *Matth. de Afflict. dec.* » 150. *n.* 32. *Conf. supr.* §. 6. & *Diss. proœm.* » *XII.* §. 766. nisi debitores in mora fuerint » Ferdinando solvendi, *ibid.* vel partem sal- » tem victori solverint, etsi quietantia de tota » summa data sit, *ibid. n.* 34.

» An debitores, qui victori id, quod vel » fisco, vel privatis debebant, solvunt, fu- » gato hoste denuo a creditoribus conveniri » possint, late disputatur apud *Dec. cons.* » 25. *Pet. de Anch. cons.* 64. *Bald. cons.* » 228. B. Parens rem decidit in *disp. de post- » lim. Sect.* 3. *Add. supr. pag.* 211.

1 *Idem & in populis locum habere arbitror*] » Si scilicet civitas, vel regnum in hostis » potestatem venit.

Ut qui liberi fuerunt, suam recipiant li- bertatem] » Jure postliminii.

Si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio] » Eodem scilicet bello. Nam si » per ultimam victoriam civitas illa capta, » & bellum finitum fuit, recepta a sociis in » alio bello non gaudet postliminio. *Vid. » infra* §. 12.

At si ipsa multitudo] » I. e. si civitas esse » desiit. *Vid. supra l.* 2. *c.* 4. §. 14. *l.* 2. *c.* » 22. §. 11.

Verius puto, non eundem populum cen- seri] » Sed novum populum, novamque » civitatem; quæ non succedit in jura prio- » ris civitatis, utpote extinctæ penitus.

Nec postliminio res restitui ipso gentium ju- re] » Eodem modo, uti homo captus, qui » moritur apud hostes, postliminio restitui » nequit, *l.* 18. *ff. capt. & postl.* §. 5. *Inst. » Quib. mod. patr.* Jus enim, quod desiit, » non potest postliminio redire.

Partium dissolutione plane interit] » I. e. » desinit esse populus, specie quippe po- » puli sublata: adeoque frustra de ejus re- » stitutione quæritur.

Eo; quod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit] » I. e. in animo illo » tuendi jura universitatis suo arbitrio. *Vid.* » *l.* 2. *c.* 9. §. 6.

Non ergo Sagunti civitas] » Quæ tota de- » structa civitas esse desierat. Sublata igi- » tur videbatur communitas juris, eoque spe- » cies populi. Dissentit Gronovius, quem » vid. *b. l. & conf. Liv. l.* 21. *c.* 14 & 15. *Justin.* » *l.* 5. *c.* 4. *Diod. Sic. l.* 17. *c.* 13. *Plut. in » Alex. c.* 19. & 20.

» Equidem ejus sententia intuitu civitatis Sa- » gunti vera est; at rationes ejus non conclu- » dunt: nam Saguntinorum civitas, utut diru- » ta, non desiit esse civitas; etsi enim bello » occupata, & distracta fuerit, non tamen » species interiit, quia ope sociorum Roma- » norum se defendebat, adeoque bellum fi- » nitum nondum erat. Sane, Saguntum eo- » dem bello & civitatem, & libertatem re- » cepit. *Liv. l.* 38. *c.* 39.

» Exemplum Thebæ dissimile plane esse, » statim probabimus. Sed & Judæi bello victi, » & ex nova gratia restituti sunt ab ipso vi- » ctore; adeoque nec hoc exemplum huc » pertinet: uti nec exempla Capuæ, & Car- » thaginis.

Neque

Neque Thebæ] » Thebani non jure postliminii restituti, sed a victore ex nova gratia pristina libertate donati sunt, adeoque » hoc exemplum huc non pertinet. *Vid. supr.* » *c.* 8. §. 4. *n.* 2. *c.* 12. §. 8. *n.* 4.

Non esse Thebanis postliminio restitutum] » Diximus enim, Thebas interiisse, adeoque & jura ei inhærentia. Conf. *c. præced.* §. *fin.*

Tum quod novus erat populus] » Ex nova gratia victoris populus factus.

Tum quod Alexander, &c. *hoc jus alienare potuerat*, & *alienaverat*] » Jure enim » victoriæ omne jus civitatis Thebarum in victorem transiit, qui proinde de suo » jure disponere, i. e. debitum remittere » potuit. *Vid. supr.* §. 1. *propos.* 7.

Et quia creditum non in eorum est numero, quæ postliminio redeunt] » Immo contrarium demonstravimus in *Dissert. proœm.* » *XII.* §. 763. Sane, jus exigendi, quod » nobis competit, ex judicio nostræ civitatis injuria ablatum est; adeoque restituti » omnia jura recipimus etiam apud pacatos: » uti ipse Auctor alibi probavit. *Vid. supr.* » §. 6. *n.* 1.

2 *Quod de civitate diximus*] » Dissoluta civitate eundem populum non censeri, nec » eum postliminio restitui, diximus *num.* » *praeced.*

Matrimonium non censebatur postliminio restitui] » Immo dissimillimum est exemplum; nec ullibi in jure Romano traditur, » matrimonium postliminio carere. Sane, » captus, & reversus per postliminium omnia » pristina jura recipit, adeoque nulla ratio » dari potest, cur jura matrimonii excipiantur. Sed & eadem ratio hic obtinet, quæ in » aliis juribus; nam injuria hostis matrimonium interruptum fuit. *Vid. l.* 19. *pr. capt.* » & *postl.*

» Neque obstat *l.* 14. §. 1. *De Captiv.* ibi: » *Non enim ut paterfamilias, ita uxor a marito recuperari potest; sed consensu demum* » *redintegratur matrimonium.* Conf. *l.* 8. *ff.* » *eod.* Resp. Non asseritur, *uxorem a marito non recipi postliminio*, sed eam non » recipi NB. NB. *uti paterfamilias recipit filium*: pater enim recipit filium *etiam invitum*; Maritus autem recipit uxorem *non* » *nisi volentem.* Dissolvitur igitur matrimonium non ob defectum juris postliminii, » sed quia uxor divortium facit. Unde pœnas diffidii dat, *L.* 8. *ff. captiv.* quod verum non esset si maritus reversus jura pristina, i. e. jura matrimonii non reciperet.

» Neque porro obstat, quod captivitate » matrimonium dirimatur, *L.* 1. *ff. de Divort. L.* 36. *ff. sol. matr.* nec subsistat etsi » uxor velit. *L.* 12. §. 4. *captiv.* Resp. dirimitur matrimonium sub conditione, nisi » postliminio redierit; adeoque matrimonium » in suspenso est. Si revertitur maritus, » nunquam servus fuisse videtur, adeoque » redintegratur matrimonium: si non redit, » uxor ex momento captivitatis vidua fuisse » videtur.

» Hunc eventum igitur exspectare uxor » tenetur, adeo ut si de vita capti mariti » constet, uxor ad secunda convolare vota ,, nequeat; & si de vita dubitetur, elapso ,, demum quinquennio alii nubere possit: ,, atque hactenus jura nuptiarum retinere dicitur in *L.* 6. *ff. de divort.* Si his neglectis ad secunda vota properat, pœnas dissidii dare tenetur. *Vid. rubr. ab hac alteram.* Certissimo indicio, postliminio redintegrari matrimonium.

Quo dissolubilia erant conjugia] " Nam in ,, eo similitudinem cum civitate dissoluta ,, constituit.

Sed novo consensu redintegrari] " At si ,, uxor non vult consentire, non dirimitur ,, matrimonium ob defectum postliminii, ,, sed ob divortium: quod autem impune ,, non facit. *L.* 4. *ff. capt.* & *postl. Nov.* ,, 22. *c.* 7.

Ad §. X.

Quale *sit jure gentium postliminium in liberis hominibus*] " Jus postliminii ab ipsa ,, natura esse, diximus, non ex jure gentium voluntario; quale non datur. 1

Cæterum, jure civili] ,, Auctor hic recenset differentias inter jus civile, & jus ,, gentium, circa materiam postliminii; nam » jus gentium voluntarium, additis exceptionibus, aut conditionibus, jure civili restringi posse, ait. At duo hic notanda ,, sunt: 1. jus gentium non dari, adeoque ,, frustra quæri, quomodo a jure civili differat. 2. Jus civile in paucissimis jura ,, naturæ circa postliminium mutasse. *Vid.* ,, *supr.* §. 1. *n.* 1. *ad rubr. Ut quæ Juris gentium.*

Id ipsum jus] Scilicet, jus gentium voluntarium.

Quod ea attinet, quæ intra civitatem agun-

aguntur] " I. e. quod ad jura civium attinet; non vero quatenus jura illa extraneis communia sunt, quia leges civiles extraneos non obligant.

Adstringi additis exceptionibus] " Ita enim, ait, jure Romano excipi transfugas, *n. b.*

Aut conditionibus] " Quo refert, quod apud Romanos, qui redemtus est ab hoste, redemtori servire teneatur, donec pretium restituerit, *n. 2.*

Et produci ad alia commoda] " Quo refert, quod omnes res, omniaque jura capti perinde habeantur, ac si nunquam captus fuisset: quod usucapta, vel non utendo finita, remediis juris concessis recipiat, *n. 3. &c.*

Jure civili Romano, &c. exemti sunt transfugæ] " Immo id sequitur ex ipsa ratione naturali, & ex natura juris postliminii: utpote quod non obtinet nisi civis noster injuria hostis capiatur, non vero si civis ultro ad hostes profugit. *d. disp. Sect.* 3. §. 24. Unde etiam amnestia pace stipulata ad transfugas non pertinet, *d. disp. Sect.* 3. §. 24.

Etiam filii familias] " Scilicet, si transfugæ sunt; quia qui ad hostes deficiunt, amittunt civitatem: *l.* 5. §. 1. *cap. min.* jura igitur, quæ ex suo delicto amiserunt, recipere postliminio non possunt.

In quos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria] " Adeoque etsi ipse filius postliminio non gaudeat, æquitati tamen naturali conveniens esse videtur, ut saltem jus patriæ potestatis jure postliminii restituatur. Resp. 1. Pater non amisit jus suum injuria hostis, sed injuria filii, qui sua voluntate ad hostes transfugit; adeoque tota ratio postliminii cessat. Jus autem in filium ideo non recipit, quia hostis loco habetur, *l.* 19. §. 4. *captiv.* adeoque pater sic eum amisit, uti patria. *d. l.* §. 7. Utroque autem modo jura patriæ potestatis etiam intuitu patris exstinguebantur, §. 3. *Inst. Quib. mod. patr.* Sed & transfuga in pœnam amittebat civitatem, *d. l.* 5. adeoque & ex eo capite desinit esse in potestate patris. §. 1. *Inst. Quib. mod. patr. l.* 17. *ff. pæn.*

Quæ propria erat Quiritium] " §. 2. *Inst. de patr. pot.*

Disciplina castrorum antiquior fuit] " Immo Paulus præterea rationem naturalem allegat, nimirum, *quia pater sic illum amisit, sicut patria*: diximus enim, filium transfugam hostem esse, eoque mortis reum. Quantum apud Romanos valuerit disciplina militaris, patet ex *Sallust. Catil. Flor. l.* 1. *c.* 14. *Liv. l.* 8 *c.*7.*Quintil. d.* 3. *p. m.* 38. *Tesm. b.*

De Manlio] " Qui filium contra edictum extra ordinem pugnantem securi feriri jussit, *præposita salute publica ingenitæ liberorum charitati.* Liv. *l.* 8. *c.* 7.

Prælatum ab eo jus majestatis] " Uti & econtrario liberi patriam parentibus præferre debent: hinc alibi dictum est, liberos reverentiam debere parentibus, exceptis causis imperii, *l.* 2. *c.* 26. §. 3. *n.* 2.

Deinde Romanis constitutum est, ut qui redemtus est ab hostibus, redemtori serviat] " Auctor putat, hac lege aliquid detrahi juri gentium; jurique postliminii, quia redemtus non plene liber fit, sed servire cogitur: quod verum non est. Nam ita redemtus plenissime liber est, & omnia pristina jura recipit, quia ex judicio nostræ civitatis injuria captus asseritur, atque hinc servus non est, *l.* 2. §. 1. *c. postlim.* At quia libertatem meo pretio consecutus est, ideo restituere mihi pretium etiam naturali jure tenetur, *l.* 6. *C. postl.* & quoad exsolvatur, in causam pignoris constituti merito serviles operas præstat. *L.* 2. *C. Eod. Conf.* §. *seq.* 2

Favore libertatis introductum apparet] " Immo id ex ipso jure naturæ sequitur. Nam meo pretio libertatem, i. e. jus in res, & operas suas, recuperavit. Hactenus ergo plus suo habet, & locupletior factus est ex re mea, indeque mihi id resarcire tenetur; & si alio modo non potest, præstando operas liberare se tenetur, quia alia tunc satisfaciendi ratio non est.

Et illa ipsa servitus, &c. multis modis mitigatur] " Dixi, plane non esse servum, etsi operas serviles præstet.

Finitur operis quinquennii] " Ab initio triennium statutum fuisse, ait Harmenopulus *l.* 1. *tit. ult.* §. 33. Justinianus quinquennium definivit. *L. f. C. Capt. & postl.* Apud Hebræos præfixum est sexennium. *Exod* 21. 2. *Deut.* 15. 12.

Morte quoque redemti jus repetendæ pecuniæ exstinguitur] " Eum enim, dum moritur, quasi jure pignoris sublato, nactum postliminium, & sine obligatione debiti obiisse, ait Ulpianus in *l.* 15. *ff. Capt. & postl.* adeo ut filius ab eo relictus suus

" patri

„ patri defuncto existat, *d. l.* 15. Unde nec „ mulieris redemtæ, & enixæ liberi sunt „ pignoris loco, *l.* 8. *C. Eod.*

Contracto, &c. matrimonio remissum censetur] " Quia uxor omnium jurium ma- „ riti particeps est.

Redemtæ mulieris prostitutione amittitur] „ Hoc meri juris civilis est.

Multaque alia] " Vid. *lib.* 20. *ff. Sol.* „ *matr l.* 21. *C. de SS. Eccles. Nov.* 7. *c.* 8. „ *N.* 115. *c.* 3. §. 13.

3 *Rursum auctum est postliminii jus lege civili*] Immo ipso jure naturæ captus, „ & reversus, omnes res, omniaque jura „ recipit, quia judicio civitatis nostræ in- „ juria captus censetur.

Quod non ea tantum, quæ in postliminio sunt jure gentium] " Diximus, jus gentium „ non existere, sed jus postliminii esse ab „ ipsa natura: jure naturæ autem æque, ac „ jure civili omnes res, omniaque jura no- „ bis ab hoste erepta, postliminio gaudere, „ demonstrabimus *infra* §. 13. *seq.* & pauca „ saltem jure Romano excipi.

Sed res omnes, jura omnia] " Id non „ demum jure civili statutum est, sed ipsa „ ratione naturali captus, & reversus, om- „ nes res, omniaque jura recipit. Vid. *supr.* „ *ad* §. 1. *n.* 1. *rubr. Ut quæ juris gentium* „ *&c.* Conf. *l.* 5. §. 1. *l* 22. §. 1. *ff. Captiv.* „ §. 5. *Q. M. p. p.* 5.

Nec aliud quæsitum est in judicio] " I. e. „ Non quærebatur, an reversus jura recipe- „ ret: nam id extra omne dubium erat.

Messenios, cum longo tempore servivissent, tandem & libertatem, & regionem recepisse] „ Gronovius miratur, cur Auctor his popu- „ pulis concedat postliminium, cum Sagun- „ tis, & Thebanis id negaverit §. præcedenti. „ *Verba ejus vid. h. l.*

„ Si dicendum quod res est, frustra hic „ de jure postliminii quæritur. Civitas hæc „ non bello recepta, sed ex mera gratia a „ populo victore pristinæ libertati post 70. „ annorum servitutem restituta est; adeo- „ que eadem hic ratio, quæ in Thebanis „ obtinet. Hæc igitur civitas semel exstincta „ non pristina jura recepit, sed novam con- „ stituit civitatem, novusque existit popu- „ lus. Conf. *supr. l.* 2. *c.* 9. §. 7.

Per usucapionem] " Si quis rem capti „ bona fide, & justo titulo a non domino „ acquisivit, & longo tempore possedit.

Aut liberationem] " Si v. g. debitor per „ acceptilationem vel a filio capti, vel a „ cognatis (quibus bona interim concessa „ sunt. *Vid. l.* 3. *C. postl. l.* 15. *ff. Ex quib* „ *caus. maj.*) factam liberatus est.

Actione rescissoria restituuntur] " Re- „ versus rem rescissa usucapione petere po- „ test, i. e. ita petere, ut dicat, possessorem „ usu non cepisse, & ob id suam rem esse, „ §. 6. *Inst. de act. Conf. l.* 18. *C postl.* & „ *d. l.* 15. Etsi igitur lege civili jus capti „ propter usucapionem exstinctum sit, ta- „ men eadem lex succurrit capto, eum re- „ stituendo in integrum: ex æquitate illa „ naturali, quod injuria captus sit, & hæc „ injuria ei obesse non debeat.

Is comprehenditur, qui in hostium mess potestate] " Adeoque hæc absentia est justa „ restitutionis causa: *L.* 1. §. 1. *ex quib.* „ *caus. maj. l.* 11. *l* 12. *l.* 14 *l.* 15. *ff. Eod.* „ & per id tempus, quo captus est, jus læ- „ sum corrigitur, ne obsit, vel prosit quod „ evenerit, *l.* 1. *pr. eod.*

Venit ex jure Romano antiquo] " Quo „ auctum esse jus Gentium, Auctor putat. „ At demonstravimus, id ex æquitate na- „ turali fluere.

Lex Cornelia etiam hæredibus consuluit] 4 „ Adeoque hactenus quoque jus gentium „ auctum esse per jus civile, putat. Sed „ potius dicendum, legem Corneliam resti- „ tuisse jus naturæ, uti supra *ad* §. 1. *n.* 1. „ demonstravimus. Nam ante legem Cor- „ neliam bona captorum, contra rationem „ naturæ, & odio captivorum, fisco cede- „ debant. *Vid. rubr. ab hac tertiam.* Lex „ Cornelia demum & hæreditatem, & hæ- „ redes fecit. *L.* 18. *pr. ff. ad L. Falc.*

Bona eorum conservans, perinde quasi „ *&c. eo tempore, quo captus est, decessisset*]. „ Prætor enim legem Romanam (qua cives „ nostri ab hoste capti etiam in nostra ci- „ vitate pro servis habebantur) mutare non „ potuit; adeoque per fictionem supponit, „ eos nunquam servos fuisse. *Vid. supr. ad* „ §. 1. *n* 1.

Quæ jura civilia si tollas] " Rectius, jus „ Prætorium si tollas. Nam si lex Cornelia „ non conservasset bona captis, eorumque „ hæredibus, vigore juris civilis veteris bo- „ na cessura fuissent fisco.

Bona ejus futura fuissent occupantium] „ Cum enim captus ex hypothesi veteris „ juris Romani servus factus fuerit, adeo- „ que nec parentes, nec liberos, nec agna- „ tos habere crederetur, bona ejus tan- „ quam res nullius cedere debebant occu- panti „

„ panti, vel ex more Romano jure bonorum vacantium fisco. *L.* 31. *ff. jur. fisc.*

„ *Quia qui apud hostes est, pro nullo habetur*]" Vid. *l.* 32. *R. J. l.* 7. *pr. ff. Falf.* i. e. pro non existente, & pro civiliter mortuo : *l.* 209. *R. J. l.* 59. *pr. Cond. dem.* adeoque bona ejus pro vacantibus habentur, atque ideo fisco cedunt, *l.* 31. *J. fisci.* Hoc jus Civile apud veteres Romanos receptum mutavit Prætor Cornelius Sylla.

Nihil reciperet præter ea, quæ jure gentium postliminium habent]" Sæpius diximus, jus gentium non dari, adeoque frustra quæri, quid jure gentium postliminio redeat.

„ Ex præcedentibus repetendum est, legem Corneliam per modum fictionis supposuisse, cives nostros ab hoste captos nunquam servos fuisse, atque Prætorem ex hoc capite, sive moriantur, sive revertantur, ipsis, eorumque hæredibus omnia jura suæ civitatis conservare. *Vid.* §. 1. *n.* 1.

„ At diximus simul ibidem, Prætorem circa actus intermedios servi nihil mutasse, adeoque hos actus, etiam post legem Corneliam, nullos mansisse : & Imperatorem Leonem demum constituisse, ut dispositiones a capto factæ in sua civitate effectum juris habeant. *Nov. Leon.* 140. Quo ipso jus naturæ circa postliminium plenissime reductum est.

Quod vero captivorum bona, &c. fisco cedunt]" Non vero occupantibus.

De his, qui redeunt]" I. e. de personis, quas *reverti*, Auctor ait. *Vid.* §. 3.

Videamus de his, quæ recipiuntur]" I. e. de rebus : has enim *recipi*, dixit *d.* §. 3.

AD §. XI.

SERVI, *& ancillæ*]" Cum enim ipsa
1 persona servorum, omniaque eorum jura, res, ipsæque actiones, in nostra sint potestate, RERUM nomine veniunt.

Etiam sæpe alienati]" I. e. etiamsi non amplius sint in hostili potestate, sed alterius, qui ab hoste emit; nam emit captum cum sua qualitate, i. e. salvo jure postliminii.

Etiam ab hoste manumissi]" Adeo ut receptus non habeatur pro libertino, sed pro servo, quia ex judicio nostræ civitatis injuria domino ereptus est, adeoque ab hoste manumitti non potuit.

Quia hostium jure manumissio]" Sensus est, quod hostis nostræ civitati, ejusque juri præjudicium facere nequeat.

Ut aut revera habeatur a veteri domino] „ Civis igitur captus statim postliminio redit, ubi ad præsidia nostra revertitur, *l.* 19. *pr.* & §. 3. *de Capt.* & *postl.*

„ At servi nostri ab hoste capti nondum postliminio recepti videntur si intra fines nostros redeunt, sed tunc demum si in potestatem domini recipiuntur : *l. f. ff. capt.* & *postl.* Quamdiu enim servus ille animum non habet redeundi in potestatem domini, non potest dici in domini custodiam rediisse. *D. d. l. f.* Conf. *l.* 26. *ff. Eod.*

Aut haberi facile possit]" Immo etsi haberi facile possit, nondum tamen est in prioris domini potestate, *l. fin. ff. captiv.* & *postl.*

Sufficiat eas intra fines esse perductas] „ Quia tunc sunt in custodia publica, *l.* 19. §. 3. *ff. postl.*

Ad postliminii jus in servo id non erit satis]" Servus enim, qui non habet animum revertendi, sed latet, nondum est in potestate domini prioris; adeoque receptus dici nequit.

Nisi & cognoscatur]" Rectius, nisi in potestate domini prioris constituatur.

Nondum receptus Paulo videtur]" Quia nondum habetur a vero domino.

Hac in parte a rebus inanimis distat, &c.] „ Res enim receptæ videntur statim, ac intra præsidia nostra revertuntur : servi autem non nisi animum habeant revertendi in potestatem domini, etsi in pristina degant civitate.

Ita vicissim ab homine libero in eo distat] „ Liber homo non nisi volens utitur postliminio : *vid. supra* §. 5. at servus etiam invitus recipitur. Nam ille habet liberam facultatem de jure suo domicilii disponendi; hic vero jus domino quæsitum auferre sua voluntate nequit.

In eo requiritur, qui se recepturus est] „ Rectius ita : requiritur id in eo, in cujus libertate est, reverti velit, an non; non vero in eo, cujus voluntas ab alio dependet, & qui in aliena potestate est, in quam reverti etiam invitus tenetur. Atque hoc est, quod Sabinus in *l.* 12. §. 9.

„ § 9. *capt. & postl.* ait, de suo jure civi- „ tatis cuique statuendi liberum esse, non „ vero de jure dominii, utpote quod alte- „ rius est.

2 *Ab hoc gentium jure*] " Tale non dari, „ sæpius diximus.

Servos transfugas] " Liber homo trans- „ fuga non recipit postliminio pristina jura, „ quia non injuria hostis captus est, sed „ sua voluntate domicilium mutavit, & ho- „ stis factus est, in quem, si recipitur; „ omnia, quæ in hostem, licent.

„ Secus in servo transfuga: hic enim fu- „ ga sua jus domino quæsitum aufert, ad- „ eoque receptus ei restitui jure postlimi- „ nii debet; *l.* 19. §. 5. *ff. capt & postl.*

Dominus pristinum jus recipit] " Quia „ hoc ei fuga servi auferri nequit.

Ne contrarium jus non tam ipsi injurio- sum sit, &c.] " Rationis a Paulo allegatæ „ sensus hic est, quod injuria non fiat ser- „ vo, qui ex judicio nostræ civitatis sem- „ per servus permanet: cum econtrario, si „ ex judicio civitatis nostræ dominus jus „ suum non reciperet, jus domino damno- „ sum statueretur.

De servis, qui virtute militum recupe- rantur] " Servi igitur nostri ab hoste ca- „ pti, & postea militum nostrorum virtute „ recepti, non prædæ loco militibus ce- „ dunt; quia milites ea, quæ injuria no- „ bis ablata sunt, recuperare, & jura no- „ stra tueri tenentur, *l.* 12. *C. de postlim.*

Quod ad res omnes male a quibusdam „ trahitur] " Immo eadem est utrobique „ ratio: nam millies rerum nostrarum do- „ minium defendere, non vero sibi quæ- „ rere debent, nisi lege aliud statutum sit.

3 *Qui ab hostibus redemti sunt servi, pro- tinus &c. fiunt redimentis*] " Non jure ser- „ vitutis, sed pignoris, *l.* 2. § 1. *C. postl.*

Oblato demum pretio postliminio recipi in- telliguntur] " Adeoque ingenuitati non re- „ stituuntur redemti, nisi pignoris vinculo „ sublato, *l.* 2. *l.* 6. *l.* 17. *c. Jur. postl.* sive „ per donationem, *d. l.* 2 sive per remissio- „ nem, *l.* 11. *eod.* sive nuptiis cum redem- „ to contrahendo. *l.* 13. *eod.* Non tamen „ manent servi, *d. l.* 2. Hinc nuptiæ cum „ redemta contrahuntur, *d. l.* 13. hæredi- „ tates interim delatas sibi acquirit, *l.* 15. „ *c. eod.* Et si redimens vel nolit accipere „ pretium, vel accepto pretio nolit redem- „ tum ingenuitati restituere, actio contra „ eum datur, *l.* 6. *C. eod.* Denique si „ lytron redemto remittitur, non fit liber- „ tus, sed est ingenuus, *d. l.* 11.

„ Si redemtus non habeat unde pretium „ redemtionis solvat, triennii, vel quinquen- „ nii operis eum liberari, diximus supra „ §. 10.

Verum, hæc subtilius explicare juris civilis interpretum est] " Jus naturæ cum jure ci- „ vili in genere convenit; nam utroque „ jure redemtus statim liber fit: at quia „ æquitati naturali convenit ut redimens „ pretium recipiat, & ut redemtus, qui „ pretio alieno libertatem recuperavit, de- „ bito hoc se liberet, merito redemtor o- „ peris redemti, si aliud nihil in bonis ha- „ beat, uti, ac ex iis satisfactionem sibi „ quærere potest; id enim tantundem est. „ Adeoque redemtus non est in servitute, „ sed pignoris vinculo tenetur; indeque „ cum effectu postliminium non obtinet nisi „ vinculo illo soluto; unde ex communis „ utilitatis ratione id deducit Imperator in „ *l.* 6. *C. postl.*

Posterioribus legibus mutata sunt nonnul- la] " Quo pertinet, ut si pretium solvere „ non possit, præstitis per triennium operis „ libertati pristinæ restituatur.

Ad reditum invitarentur] " Eodem mo- „ do, uti hodie deferentibus militiam re- „ missio pœnæ promitti solet.

Ad §. XII.

Illa *quæstio magis ad nos pertinet*] „ Nimirum, quæstio de servitute publica „ populorum. In præcedenti enim §. egit „ de servis privatis, eamque materiam ma- „ gis ad subtilitates juris civilis pertinere, „ dixit *n. fin.*

An & populi, qui alieno imperio subjecti fuerunt, in veterem causam redeant] " Paf- „ sim hanc quæstionem proposuit Grotius in „ hoc opere. Primo enim in *l.* 2. *c.* 4. „ §. 14 quæsivit, *an liber populus bello vi- „ ctus recipiat libertatem pristinam, si sua „ virtute se liberat?* eamque quæstionem „ affirmative decidit, quia quod *vi* partum „ est imperium, vi dissolvi posse, putat, „ nisi capiens ex voluntate populi saltem „ tacita jus acquirat. *ibid. n* 1. Sed & „ sine vi populum pristinam libertatem ali- „ quando recipere, ait, per tacitam victoris „ derelictionem; nam longam regis patientiam „ sufficere posse ad pariendam libertatem, „ *ibid. n.* 2.

„ SECUNDO supra §. 9. quæsivit, *an* „ *liber populus victus pristinam recipiat libertatem, si vis sociorum eum eximit hostili* „ *imperio?* Ubi distinguit Auctor, an populus dissolutus sit, an non. Priori casu „ verius putat; non eundem populum censeri, nec ei postliminium esse, quia corpus plane interiit; indeque nec Sagunti „ civitatem octo post excidium annis, nec „ Thebas XX. ab excidio annis restitutas, „ pristina jura recepisse.

„ TERTIO quærit hoc §. *an populi,* „ *qui subjecti alieno imperio fuerunt, in veterem causam recidant, si vel ab eo, cujus imperium fuerat, vel a sociis, hosti eripiuntur?* Auctor distinguit duos hos „ casus, & priori casu populum redire sub „ prioris principis imperium, docet; posteriori autem casu idem obtinere, ait, quod „ in servis, qui pristino domino restituuntur etiam inviti, *h. c.* 9. §. 11. *n.* 1. nisi „ sociali fœdere aliud dictum sit, ut scil. „ populus ille cedat socio, *d.* §. 12.

„ Nostram sententiam exposuimus supra „ §. 9.

Quod tractari potest si non is, cujus imperium fuerat, eos hosti eripuisset] " Scil. „ durante eadem belli causa: nam si is, „ qui imperium ante habuit, eundem populum in alio bello hosti eripit, negamus, populum in veterem causam recidere.

Sed sociorum aliquis] " Sic Ariarates Cappadociæ rex consilio Demetrii regis Syriæ, ejusque viribus, regno pulsus, a Senatu Romano restitutus est. *Liv. epit. lib.* „ 47. Ariobarzanes a L. Cornelio Sylla in „ regnum Cappadociæ reductus est. *Liv.* „ *epit. l.* 70. Ita Sagunti a Romanis liberati, & restituti sunt. *Vid. supr.* §. 9.

Puto hic idem dicendum, quod in servis] „ Qui pristino domino restitui debent, etiam inviti. Pari ratione populus a sociis „ receptus in pristinam causam recidit, „ etiam invitus: & hactenus argumentum „ a servo recepto ad populum receptum „ valet.

„ Bene autem notandum est, hæc vera „ esse si populus ille *eodem bello*, & ex „ eadem causa a sociis liberatur: si enim „ *bello finito* ex alia causa populus ille ab „ his, qui olim socii fuere, capitur, populus ille non in pristinam recidit causam, „ sed capienti jure victoriæ acquiritur.

Nisi sociali fœdere aliter convenerit] " Si „ inter socios pactum intercessit, ne populus, qui alieno imperio subjectus est, si „ ope sociorum liberatur, recidat in pristinam causam, cessat postliminium.

AD §. XIII.

QUÆRIT Auctor, quænam res postliminio recipiantur? & distinguit inter res „ mobiles, ac immobiles, & has solas postliminio recipi, ait. At demonstravimus; „ jure naturæ, & Romano, etiam res mobiles pristino domino restitui debere. „ *Vid.* §. 14. *seq.*

1 *Agri*] " Quo pertinent urbes, provinciæ, „ vi hostili ereptæ, &c.

Ex quo aperte eo accedere amplius non possunt] " Rectius, ex quo ager in nostra est potestate, adeo ut licet hostis armatus ingredi possit, id ei non impune „ liceat.

Alibi] " *Vid. c.* 6. §. 4. *&* *supra* §. 2.

Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis] " Auctor non inspexit Novellam XXXVI, quam tamen in margine „ allegat: ibi enim erepta a Vandalis veterum possessorum hæredes usque ad tertium gradum vindicare quidem possunt „ intra quinquennium ab illa constitutione: „ at speciatim excipitur legitima præscriptio. „ Præsens igitur possessor tueri se potest „ præscriptione 30. annorum. *Goth. ad d.* „ *Nov. lit. k.*

2 *De omni jure, quod solo adhæret*] " De „ usufructu nimirum, servitute, hypotheca, &c.

Pristino statui restitui, scripsit Pomponius] „ Ratio hæc est, quod res sacræ ex judicio „ nostræ civitatis injuria ablatæ sint; adeoque „ receptæ restituuntur cum sua qualitate.

Religionem simul cum loco] " Captus enim „ locus desierat esse religiosus, *l.* 36. *ff. Rel.*

Comparat jus illud] " *Vid. l.* 6. *pr. ff.* „ *Rer. Div.* JCtus jus illud, *quo solum ædificio occupatum eo collapso littori postliminio redditur*, non comparat cum postliminii jure, de quo hic agitur; nam hoc „ toto cœlo a priori differt. *Posterius* supponit, rem injuria nobis ereptam esse: „ *prius* supponit ædificium jure in littore „ positum, & postea collapsum. Adeoque „ in eo solo conveniunt, quod utroque casu jus aliquod antiquum restituatur: ita

ut

„ ut *posteriori* casu dominus recuperet rem „ injuria ereptam, *priori* casu littus iterum „ fiat nullius, *quasi postliminio*. Sensu igitur „ maxime improprio hoc casu *postliminium* „ accipitur, uti sæpius in jure nostro accipi „ solet. *Add. not. ab hac tertiam.*

Littori redditur] " I. e. fit nullius: uti „ fuit ante occupationem.

Quare & usumfructum agri recepti restitui, dicendum est] " Nam omnia jura hostis, „ quippe injuria ablata, domino restituuntur.

Ad exemplum ejus, quod de agro inundato Pomponius respondit] " Si enim ager „ inundatus postea uno impetu deseritur, „ non tantum jus pristini domini, sed & „ fructuarii redintegratur. *L. 23. l. 24. ff. Quib. mod. us. am.* At exemplum hoc „ huc non qoadrat, quia plane diversa ra„ tio est. Jure enim postliminii usufructus „ ideo restituitur fructuario, quia hunc quo„ qoe injuria ei ab hoste ablatum, asseri„ mus; *l. 19. pr. captiv.* usosfructus autem „ agri inundati pristino possessori restituitur, „ qoia jos prioris possessoris per inundatio„ nem non perit: adeoque fructuarius u„ sumfructum recipit, non quia injuria ab„ latus fuit, sed quia usufructus nunquam „ ejus fuisse desiit. Rationem juris natura„ lis exposuimus in *Dissert. proœm. XII.* „ §. 275. *n.* 11.

Postliminio redeant] " I. e. pristinis do„ minis restituantur.

Omnino] " I. e. semper.

Si intra quadriennium a receptione vindicentur] Tempus certum ideo præscri„ ptum est; ne dominia perpetuo maneant „ in incerto.

Et quomodocunque recuperatam] " Sive „ vi, sive fraude, sive alio modo.

Retinendi jus rex habet] " Forte in pœ„ nam possessoris, quod non melius eam „ defenderit.

AD. §. XIV.

De *mobilibus generalis in contrarium regula est*] " In immobilibus igitur Grotius „ obtinere, ait, postliminium, non in mo„ bilibus. Nos in utrisque postliminium ob„ tinere, statuimos.

„ *Jure naturæ* dubium id non est, quia „ eadem in mobilibus militat ratio, quæ in „ immobilibus. Ideo enim res immobiles si „ ab hoste captæ, & a nostris receptæ sunt, „ postliminio gaudent, quia ex judicio no„ stræ civitatis injuria nobis ereptæ sunt. „ At res mobiles eadem injuria nobis eri„ piuntur. Idque etiam de rebus pacatorum „ captis, & a nobis receptis, verum esse, „ ex historia Abrahami apparet, qui res „ Sodomorum ex hoste receptas dominis „ restituit. *Vid. Grot. l. 3. c. 16. § 3. n. 2.*

Sane, *Jure Romano* hæc ratio allegatur „ in casu, ubi civis nostræ civitatis captus, „ postea revertitur: de hoc enim casu Pau„ lus ait, naturali æqoitate introductum esse, „ *ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet, l. 19. pr. ff. captiv.* At diximus, eandem rationem ob„ tinere in rebus mobilibus.

„ Hinc idem Paulus definit postliminium, „ quod sit *jus* REI *amissæ recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, &c. constitutum.* Quæ definitio „ generalis est, & ad omnes RES pertinet.

„ Sane, res, quæ apud hostes sunt, le„ gari posse, ait JCtus in *l. 9. Legat. 1*; „ additque rationem, quia spe postliminii „ sustinentur. Sed & legibus Romanis cau„ tum est, ut res ab hoste captæ in divi„ sionem hæreditatis venire possint, cum „ cautione, si postliminio redierint. *L. 22. §. 5. l. 23. ff. Fam. ercisc.* Quæ leges ab„ surdæ forent si res mobiles postliminio non „ reciperentur.

„ De servis (qui rerum nomine veniunt) „ constat, quod si ab hoste capti a nostris „ virtute militum recipiuntur, pristino do„ mino restitui debeant, *L. 4. l. 19. § fin. l. 30. ff. captiv. l. 10. l. 12 C. postl.* Ra„ tio, quæ allegatur, generalis est, & æ„ que ad alias res mobiles pertinet. *Receptos enim*, ajunt Imperatores, *non captos judicare debemus, & militem defensorem eorum esse decet, non dominum*, d. l. 12.

„ Confirmantur prædicta exemplo Romanæ „ gentis, quæ prædam publico edicto, ci„ tatis dominis, per aliquot dies exponere „ solebat, ut domini res suas nosse, & re„ cipere possint, apud *Grot. l. 3. c. 16. §. 3. ibique not.* Idque moribus quoque fieri „ solere, docet B. Par. *in Disp. de postl.* „ & Danæus *in Aphor. pol. p. m. 294.* ubi „ addit, *alias nos prædones nostrorum subditorum, & sociorum futuros.*

„ Equidem jus Romanum quasdam res „ ab hoc postliminii jure excipit, nimirum, „ *naves, quæ in bello usum non habent*, „ item *arma, vestes, &c.* At hæ exceptio„ nes firmant regulam in casibus non ex-

„ ceptis, earumque rationem specialem sta-
„ tim explicabimus.

„ Neque *obstat l.* 28. *ff. capt & postl.* ubi res,
„ quæ prædæ cedunt, non habent postlimi-
„ nium: capta autem ab hoste cedunt prædæ,
„ *L.* 5. §. *f. A. R. D.* Resp. capta ab hoste,
„ adeoque res hostiles, prædæ omnino ce-
„ dunt, res autem nostræ, ex hoste rece-
„ ptæ, non videntur captæ, *l.* 12. *C. postl.*
„ sed pro non captis censentur; *Grot. l.* 3.
„ *c.* 16. § 1. adeoque nec pro præda ha-
„ beri possunt.

Ut postliminio non redeant] " Adeoque
„ pristinis dominis non restituantor.

Sed in præda sint] " I. e. cedant capi-
„ enti.

Ut hæc opponit Labeo] " In *l.* 28. *ff.*
„ *captiv.* Equidem verum est, aliud esse
„ postliminio redire, aliud in præda esse;
„ contradictionem enim inferret, rem pri-
„ stino domino restitui debere, & eam ce-
„ dere debere occupanti. At negamus, res
„ nostras mobiles ab hoste captas, & a no-
„ stris receptas, jure Rom. in præda esse,
„ nisi in casibus exceptis: nimirum, in na-
„ vibus lusoriis, in armis, & vestibus mi-
„ litum, in bonis transfugarum, &c.

Ubicunque reperiuntur, manent ejus, qui emit] " Cum satis probatum sit, & jure
„ naturæ, & jure Romano res mobiles post-
„ liminio recipi, sponte sequitur, tutas non
„ esse si quæ commercio paratæ ad alios per-
„ veniunt, quia emtor rem emit cum sua
„ qualitate, adeoque cum postliminii onere,

Nec apud pacatos reperta] " Quia non-
„ dum postliminio recepta est, quæ apud
„ pacatos, seo medios reperitur.

Aut intra fines perducta] " Si res no-
„ stra ad fines nostros perducitur, veteri
„ domino omnino rem vindicandi jus est.

Excepta, quæ in bello usum habent]
„ Nullibi hoc in jure Romano traditur. Di-
„ ximus enim, eo jure omnes res mobi-
„ les, & immobiles postliminio gaudere, i.
„ e. pristinis dominis restitui debere, sive
„ usum in bello habeant, sive non habeant.
„ Sane, ancillas postliminio recipi a pri-
„ stino domino, notorii juris est; *l.* 12. *C.*
„ *postl.* illæ autem usum in bello non ha-
„ bent: e contrario arma, & vestes usum
„ in bello habent, nec tamen postliminio
„ recipiuntur, *l.* 2. §. 2 *l.* 3. *ff. captiv.*

„ Error Auctoris inde oriri videtur, quia
„ Marcellus *navibus longis*, *atque onerariis*.
„ NB. Propter Belli usum *postli-*
„ *minium* tribuit, *non vero piscatoriis*, &
„ *lusoriis*: unde Auctor in genere conclu-
„ dit, in omnibus rebus, quæ usum in bello
„ non habent, postliminium non esse. At
„ falsa est consequentia. Nam de solis *na-*
„ *vibus* quæritur, an illæ postliminium ha-
„ beant; & in his *navibus* distinguitur, an
„ usum in bello habeant, an non: & leges Ro-
„ manæ noluerunt postliminii jura tribuere po-
„ sterioribus, quia naves lusoriæ impedimento
„ magis sunt. Hoc igitur jus speciale, & ci-
„ vile est, nec ultra naves extendi debet.

Quod ideo placuisse gentibus videtur]
„ Immo id tantum placuit Romanis in na-
„ vibus piscatoriis, & lusoriis, quæ usum
„ in bello non habent.

Ut recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet] " De navibus
„ ideo id placuisse vidimus, ne classes nu-
„ mero navium lusoriarum augeantor, &
„ in præliis navalibus impedimento sint.

Ad rem bellicam referebantur] " At aliam
„ rationem disciplinæ militaris fuisse, diximus.

Quare facile in hoc consensum est]
„ Fabulam de communi consensu gentiom,
„ indeque sequenti jure, passim refutavi-
„ mos.

Usum autem in bello hac habere censentur] " Non investigandum est in res, quæ
„ usum in bello habere possunt; nam re-
„ gulariter omnes res ibi usum habent. Sa-
„ ne, ad id, ut res postliminio redeant,
„ præcise opus non est ut ad pugnandom
„ pertineant; sed sufficit si consilio, vel alio
„ modo usui esse possunt. *Vid l.* 19. §. *f.*
„ *captiv.* Videndom ergo saltem est, quæ-
„ nam speciatim a Romanis exceptæ sunt.

„ *Ciceronem in Topicis*] " Operum *tom.*
„ 1. *pag. m.* 398. *A.* Exempla hic saltem
„ affert rerum, quæ postliminio recipiuntur;
„ at alias res non excludit. *Vid. rubr. fin.*
„ *h.* §.

Modestinum] " Nihil apud Modestinum
„ in allegata *l.* 4. *ff. captiv.* traditur de re-
„ bus, quæ usum in bello non habent; sed
„ Marcellus in *l.* 2. *Eod.* earum mentionem
„ facit.

Naves scil. longæ, atque onerariæ] " *Vid.*
„ *Gron h.* & *Meybom. de fabrica Trirem.*
„ *apud Græv. Tom.* 4. *pag.* 571. *lit. B.*

Muli] " in legibus Romanis nihil de
„ mulis dicitur; sed Festus, & Cicero eo-
„ rum meminerunt.

Sed

Sed clitellarii] " Vid. *Gron. h.* Sed de „ hac quoque distinctione legibus Romanis „ altum est silentium: immo nec Ælius „ Gallus, nec Festus de clitellis aliquid „ addunt; sed Cicero earum mentionem „ facit.

Et equa, sed freni patientes] " *L. 2. ff.* „ *captiv.* Cicero quoque idem tradit; at Fe- „ stus, & Ælius Gallus, quod de freno „ additur, omittunt.

Et hæ res sunt, quas & legari recte vo- „ luerunt Romani] " Leges Romanæ in ge- „ nere statuunt de rebus, quæ apud hostes „ sunt, legatum valere, *L. 9. ff. leg. 1.* „ propter spem postliminii; adeoque frustra „ Auctor id restringit ad eas saltem res, „ quæ usum in bello habent.

Et in præstationes familiæ erciscundæ] „ Dividi, nimirum, inter hæredes possunt „ res, quæ apud hostes sunt, *l. 22. §. 5.* „ *l. 23. ff. Fam. Erc.* cum cautione si postli- „ minio redierint: hæc igitur dispositio iti- „ dem generalis est, nec restringi salva „ ratione ad res, quæ in bello usum ha- „ bent, potest.

2 *Arma, & vestis usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant*] „ Certissimo indicio, non in genere verum „ esse, omnia ea redire postliminio, quæ „ in bello usum habent, sed id speciatim „ saltem in navibus statutum esse.

Quia minime favorabiles erant] " A- „ pud Romanos milites ex propriis arma, „ & vestes procurabant, adeoque in pœnam „ amissorum armorum postliminium nega- „ batur. *L. 2. §. 2. l. 3. ff. & capt.* Sed id „ intelligendum, puto, de his qui profu- „ gi arma abjecerunt. (*vid. rubr. ab h. al-* „ *tera*) adeoque qui ex fuga recepti postli- „ minio arma vindicant.

Immo id flagitii loco habebatur] " *Vid. l.* „ *3. §. 13. ff. Re milit. Franc. Patric. de* „ *re militari part. XI. Sect. 4. & 5. Justin.* „ *l. 6. c. 8. Ælian. 10. var. 13.*

Arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit] " Ratio „ hæc additur in *L. 2. §. 1. capt. & postl.* „ adeoque equi semper postliminio recipi- „ untur. Sed eadem ratio etiam in vesti- „ bus, & armis obtinet, quibus miles etiam „ sine culpa privari potuit. Quid si enim „ saucius post prælium exuatur armis? „ Crederem igitur, hoc saltem intelligen- „ dum esse de illis, qui profugi arma, vel „ vestem abjecerunt. *Vid. ad rubr. ab hac* „ *retro alteram.*

Hoc &c. rerum discrimen videtur usum habuisse in occidente] " Ut scil. ea saltem „ postliminio gaudeant, quæ usum in bello „ habent, non alia. Sed ex allegato Boë- „ tio id non probatur; immo contrarium „ apparet ex iis, quæ dicta sunt supra *ad n.* „ *1. rubr. octavam.*

Is enim Ciceronis Topica explicans ita videtur de hoc jure loqui] " Cicero non „ omnia, quæ postliminio recipiuntur, re- „ censet, sed exempla saltem quædam alle- „ gat: Sane, debita, & credita postlimi- „ nio recipi, extra dubium est, neque ta- „ men ea a Cicerone allegantur.

Ad §. XV.

At *posterioribus temporibus, &c. sublata videtur hæc differentia*] " Immo hodié- „ que jus naturæ obtinet, & omnes res, „ etiam mobiles, postliminium habent, nisi „ legibus civitatis aliud statutum sit: quod „ fieri hodie sæpius videmus ad animandum „ subditos, qui spe prædæ armare suis sum- „ tibus naves solent, & qui *Capers* vulgo „ vocantur.

Passim enim tradunt morum periti, res mobiles postliminio non redire] " Atque ita „ in Auditorio Parisiensi summo judicatum re- „ fert Auctor infra §. 19. Exempla in con- „ trarium attulimus supra §. 15. Conf. *B.* „ *Par. disp. de postlim. Sect. 2. §. 6. seq.*

Id de navibus constitutum, multis in locis videmus] " Rationem allegavimus *supra* „ *ad §. 14. n. 1. rubr. excepta quæ in* „ *bello, &c.*

Ad §. XVI.

Ideo *postliminio non egent, quia dominium nondum mutarunt ex gentium jure*] „ Dic, *jure naturæ* mutatum nondum esse „ dominium; jus gentium enim non agno- „ scimus, quia quamdiu spes est rei recupe- „ randæ, subsistit prius dominium. Spes „ autem illa manet quamdiu non pervenit „ ad hostilia præsidia. *Vid. supra §. 2. §.* „ *13. & cap. 6. §. 4.*

Quia jus gentium illis non concessit, ut jus domini mutare possint] " Quæ ratio! Unde

„ Unde quæso probari poterit, gentes con„ venisse ut capta in bello jus postliminii „ obtinerent, non vero capta a piratis?

„ Differentia naturalis hæc est, quod in „ bello, quod inter duas summas potesta„ tes geritur, de causæ justitia constare non „ possit, indeque cujusque partis judicium „ in sua civitate valeat; quia superior non „ est, qui de jure, vel injuria cognoscere „ possit. Quando igitur capta ab hoste in„ tra ejus præsidia perveniunt, dominium „ rei mutatur, & ex judicio civitatis ho„ stilis res illæ jure captæ censentur.

„ Aliud est in piratis, qui judicio supe„ rioris subsunt, vel injuria se ei eximunt. „ Hi semper injuria agunt, adeoque nec as„ serere possunt, jure se agere; nec judi„ cium eorum ullibi valere potest. *Vid. su„ pra* §. 1. *propos.* 7. *pr.*

Ut redditam a Philippo] " Halonesi ver„ ba apud Demosthenem hæc sunt: *Se in„ sulam hanc latronibus ereptam occupasse; „ æquum esse igitur ut ea sua sit. Neque vero „ difficile est, hanc rationem, cum æqua „ non sit, ei extorquere. Omnes enim la„ trones aliena loca occupant, eaque muni„ unt, ut inde alios infestent. Quod si quis „ latrones ultus fuerit & superarit, non „ sane probanda dicat, si videri velit, ea, quæ „ illi per injuriam aliis erepta tenuere, sua fie„ ri. Nam si hæc concedetis, quid prohibet, si „ quem vel Atticæ locum, vel Lemni, vel Im„ bri, vel Scyri prædones invaserint, & aliqui „ eosdem armis expulerint, quin statim is „ quoque locus, in quo prædones fuerant, „ quum vester sit, illorum fiat, qui latrones „ depulerint?*

Ubicunque reperiuntur, vindicari possunt] „ Quia dominus mansit; non enim captæ, „ sed surreptæ sunt.

Tantum esse reddendum] Hoc non tan„ tum locum habet in receptis a piratis, „ sed & in receptis a vero hoste; quod „ exemplis, & judicatis probat *B. Parens* „ *in disp. de postl.* §. 2. §. 6. Conf. *supra* §. „ 10. *n.* 2.

Quantum Dominus ipse ad rem recupe„ randam libenter impensurus fuerat] " Im„ mo saltem id, quod actu impendit is, „ qui suo sumtu recepit; nam in id saltem „ locupletior fieret dominus. Neque enim „ recipiens ultra hos sumtus jus aliquod in „ re a prædone surrepta sibi arrogare potest. „ Conf. *Frantzk. l.* 12. *Resol.* 9. *Carpz. p.* 4. „ *c.* 35. *def.* 8. & *supra l.* 3. *c.* 10. *in fin.*

Ad §. XVII.

Potest *tamen lege civili aliud statui*] „ Ut etiam surrepta a piratis si recipiuntur, „ prædæ loco sint. Nam ob utilitatem pu„ blicam jura subditis natura quæsita au„ ferri, adeoque & ea, quæ a piratis re„ cipiuntur, eripientibus relinqui possunt.

Sed lex talis non obstabit exteris] His„ pani enim suis subditis tales leges ferre „ possunt at extranei, quorum bona à „ piratis capiuntur, eis non obligantur: a„ deoque illi ubicunque rem sibi injuria ab„ latam inveniunt, restitutis expensis eam „ vindicare poterunt.

Ad §. XVIII.

Romanæ *leges*] " *L.* 5. §. 2. *ff. capt.* 1

Non tantum inter hostes] " Hostes jure „ Romano dicuntur, quibus populus Ro„ manus bellum publice decrevit, *l.* 24. *ff.* „ *capt.* & *postl.*

Sed & inter Romanos, & populos exte„ ros] " Sed quales exteros? *Cum quibus nec „ amicitia, nec hospitium, nec fœdus amicitiæ „ causa factum habemus*; adeoque *ubi id*, „ *quod ex nostro ad eos pervenit, illorum „ fit, & liber homo noster ab eis captus ser„ vus fit, & eorum*, d. l. 24. Cum tali „ ergo gente ex hypothesi Romanorum bel„ lum quidem non est, quia non est publi„ ce decretum; at eadem, quæ in bello, „ ratio hic obtinet. Gens illa superiorem „ non habet: si proinde jure se agere asse„ rit, valet ejus judicium in sua civitate; „ indeque cum ea gente postliminii jura „ obtinent, *d. l.* 24. Atque hinc definitur „ postliminium, quod sit jus amissæ rei re„ cipiendæ *ab extraneo*, inter nos, ac *libe„ ros populos* constitutum, sive *bello* id ami„ simus, NB. *sive citra bellum*.

„ Aliud igitur dicendum de illis gentibus „ externis, *quæ apud nos & libertatem „ suam, & dominium rerum suarum æque, „ ac apud se retinent, & eadem apud eos „ nobis contingunt*, cum his enim postlimi„ nio opus non esse, diserte traditur in *l.* 7. „ *pr. captiv.* Etsi enim hæ gentes externæ „ sint,

„ fint, funt tamen amicæ, i. e. cives no-„ ftri; & res, quæ ad eas perveniunt, non „ capiuntur, fed tutæ funt: adeoque nulla „ de poftliminio quæftio effe poteft.

Alibi] " Vid. *l.* 2. *c.* 15. §. 5. *l.* 1. *c.* 2. „ §. 5. *n.* 4. *l.* 2. *c.* 2. §. 2. *n.* 2. *inf.*

Reliquias has effe feculi Nomadum] " Ta-„ le feculum nunquam exftitiffe, allegatis „ locis notavimus; fimulque diximus, pau-„ ciffimas faltem gentes, inprimis quæ ma-„ ris littora inhabitabant, injurias tales per-„ egiffe, atque ideo jure talionis omnia in „ eas, quæ in veros hoftes, licuiffe.

Quo fenfum naturalis focietatis, quæ inter homines eft, mores exfurdaverant] " So-„ cietatem communem hominum non dari, „ alibi demonftravimus. Mores igitur fen-„ fum focietatis, quæ non eft, exfurdare „ non potuerunt.

Etiam quæ bellum publicum non gererent] „ Adeoque quibus bellum publice indictum „ non eft, nec ubi armis difceptatur.

Erat quædam belli inter privatos quafi ipfis moribus indicti licentia] " Ratione natu-„ rali verum bellum hic eft, non inter pri-„ vatos, fed inter duas gentes; non mori-„ bus tacite, fed ipfo jure naturæ indictum, „ jure nimirum talionis. Quod enim gens „ in fe probat, in alia improbare nequit.

Ne ea licentia ad interficiendos homines profiliret, placuit captivitatis jura introduci] „ Fabulam de placito gentium toties jam „ refutavimus. Vidimus, in tales gentes „ piratas omnia licere, quæ in hoftem; a-„ deoque verum non eft, captivitatem fal-„ tem ex placito gentium ideo introductam „ effe, *ne licentia illa ad interficiendos ho-„ mines profiliret.* Nam jure naturæ in tales „ gentes, quæ cives noftros fervos faciunt, „ eoque jus vitæ, & necis fibi in eos ar-„ rogant, res eorum rapiunt, &c. tanquam „ in prædones, & fures fævire licet; adeo-„ que in capientium arbitrio eft, an captos „ interficere, an fervare eos, i. e. fervos „ facere velint.

Cui confequens fuit, ut & poftliminio locus effet] " Quia ex hypothefi Auctoris ex „ placito gentium captivitas introducta eft „ ad evitandum majus malum. Vera ratio „ naturæ eft, quod ex judicio noftræ civi-„ tatis cives noftri a gente, quæ fuperio-„ rem non habet, adeoque judicem non „ agnofcit, injuria capti, & res noftræ in-„ juria nobis ereptæ cenfeantur: quod ju-„ dicium cum effectu valet ex eo momen-„ to, quo cives noftri, & res, ad noftrum „ limen redeunt.

Aliter, quam cum latronibus, ac piratis] „ Perfonæ enim, & res a latronibus captæ „ abfque poftliminio ipfo jure redeunt, *l.* „ 5. *l.* 19. §. 2. *ff. capt.* Idem dicendum de „ captis bello civili. *L.* 21. *ff. captiv.*

Quia illa vis rem producebat ad æquas pactiones, quæ a latronibus, &c. contemni folent] " Frivola hæc eft ratio. Gentes, quæ „ bellum cum humano genere gerunt, æ-„ quas conditiones æque contemnere fo-„ lent, ac prædones privati, neque animum „ habent amicitiam, nedum æquis pactio-„ nibus, conciliandi. Veram rationem dif-„ ferentiæ §. *præced.* explicavimus. Prædo-„ nes femper injuria agunt, adeoque fi af-„ ferunt, fe jure agere, judicium eorum „ ipfo naturæ jure nullum eft, cum fupe-„ riorem habeant, vel habere debeant, cu-„ jus judicio fe fubmittere tenentur.

An qui apud nos fervivnt ex populo fœderato fi domum revenifent, poftliminio redeant] " Ponamus, Græciæ civem a Ger-„ manis captum ad Romanos (amicos Græ-„ corum) per commercia perveniffe, ibique „ ferviiffe, quæritur, fi fervus ille fefe li-„ beraffet, & ad Græciæ civitates profugif-„ fet, an dominus eum vindicare poffit, „ an vero fervus jure poftliminii priftina jura „ recipiat. Prius videtur affirmandum, quia „ cum hofte faltem poftliminium eft, non „ vero cum fœderatis. At pofterius verius „ eft. Servus enim ad Romanos pervenit „ cum fua caufa, & fub conditione *nifi poft-„ liminio redierit:* quod optime ita expli-„ cat ipfe Grotius *fupra* §. 6. *n.* 2. 2

Cum populis liberis, & cum fœderatis, poftliminium nobis eft ita uti cum hoftibus] „ Feftus hæc verba defumfit ex libro Galli „ Ælii *de fignificationibus;* qui varias figni-„ ficationes vocis *poftliminii* exponens, ait, „ poftliminio receptum effe 1. *eum, qui „ liber ex civitate in aliam civitatem abie-„ rat, & in eandem civitatem redit eo „ jure, quod conftitutum eft de poftliminio, „ &c.* 2. *item qui fervus a nobis in hoftium „ poteftatem pervenit, poftea ad nos, redit „ in eius poteftatem, cujus antea fuit jure „ poftliminii, &c.* & tum addit 3. *cum „ populis liberis, & cum fœderatis, & cum „ regibus, poftliminium nobis eft ut cum ho-„ ftibus.*

„ Ex his apparet, Ælium Gallum ratio-nem

„ nem *juris postliminii* non intellexisse, quia „ id jus etiam ei tribuit, qui *liber ex civitate in* „ *aliam civitatem abierat*, *&* *in eandem civitatem redit*: quod rationi juria repugnat. Si „ proinde Ælius hoc sensu asserit, *cum liberis*, *&* *fœderatis populis*, *ac regibus*, „ *postliminium nobis esse ut cum hostibus*, „ vehementer errat; & merito Proculus „ hanc sententiam rejicit, atque inter nos, „ & fœderatos, ac liberos, non opus esse „ postliminio, contendit: *quia & illi apud* „ *nos libertatem*, *&* *dominium rerum retinent*, *&* *nobis eadem apud eos contingunt*. *L.* „ 7. *ff. captiv.* Si vero posteriora illa Festi „ verba ad quæstionem a Cicerone propositam referri debent, (quod vel exinde „ conjecturari licet, tum quia ex eodem „ Cicerone apparet de tali casu olim quæsitum fuisse, tum quia opponit *fœderatos* „ eis, qui *Socii* sunt, *vid. infr. h. §. rubr.* „ *penult.*) vera est sententia Galli Ælii, nec „ tunc ei repugnat Proculus, qui de plane „ alio casu loquitur. *Vid. rubr. seq.*

Non inter nos, *atque eos postliminium esse*] „ Proculus oppugnare videtur primum ab „ Gallo Ælio propositum casum, *quod ille* „ *postliminio recipiatur*, *qui liber ex una civitate in aliam abierat*, *&* *in eandem civitatem rediit*; & recte oppugnat: si „ vero ad quæstionem a Cicerone propositam „ referri ejus sententia deberet, male oppugnaret; nam in casu a Cicerone pro„ posito omnino jus postliminii etiam cum „ fœderatis obtinet.

Ego arbitror distinguendum inter fœdera, *&c.*] " Hæc distinctio nulla fundatur „ ratione, immo rationi repugnat.

Ea nec captivitati in posterum, *nec postliminio obstarent*] " Si bellum publicum „ per fœdus componitur, contradictio est, „ personaa hinc inde capi, i. e. in servitu„ tem redigi, eoque interfici posse. Effe„ ctus pacis est, ut omnis decertatio per „ vim cesset; hostes enim amplius non sunt: „ non autem capere licet nisi hostem. A„ deoque in hujusmodi personis, tantum ab„ est ut postliminium locum habeat, ut ea„ rum libertas vi pacis postulari possit, & si „ alter neget, nova inde belli causa oria„ tur. Sane, nullum exemplum hujusmo„ di fœderia afferri poterit.

Si qua id continerent, *ut tuti essent publico nomine*, *qui ab his ad illos venissent*, *&c. ut tunc sublata captivitate cessaret & postliminium*] " Immo etsi nihil in fœdere „ de publica securitate dictum sit, ex ipsa „ natura pacis cessat jus capiendi, adeoque „ & postliminium.

Et hoc mihi indicare videtur Pomponius] „ Pomponius non loquitur de casu, ubi „ bellum fœdere finitum, eoque amicitia „ contracta est; sed e contrario de populo, „ *cum quo nec amicitiam*, *nec hospitium*, „ *nec fœdus habemus*; adeoque potius ex „ hoc loco apparet, cum ea gente, cum „ qua nobis *amicitia*, & *fœdus amicitiæ* est „ (uti est cum bellum pace finitur), & ca„ piendi jus, & postliminium cessare.

Cum dixit fœdus amicitiæ causa, *ostendit*, *&* *alia posse esse fœdera*, *quibus nec hospitii*, *nec amicitiæ jus insit*] " Adeoque „ quibus nec jua capiendi in posterum, „ nec postliminium obstaret. At mera hæc „ est cavillatio. *Fœdus amicitiæ* hic non op„ ponitur *fœderi sine amicitia*; tale enim mon„ strum non datur: sed nudæ *amicitiæ*. „ Aliud enim est *amicitia*, aliud *fœdus amicitiæ*. *Amicitiam* Romani habebant cum „ omnibus populis, cum quibus ipsis com„ mercium fuit: cujus effectus referente „ Pomponio est, *ut Romani apud illos*, *&* „ *illi apud Romanos tuti essent*, adeoque „ ubi nec captivitati, nec postliminio lo„ cus erat. At *Fœdus amicitiæ* supponebat „ arctiorem conjunctionem; certæ adhibe„ bantur solennitates, Feciales mitteban„ tur addito patre patrato, *vid. supr. l.* 2. „ *c.* 15. *§.* 3. *n.* 1; paciscentes juramento „ se obstringebant; hostia necabatur, &c, „ *Festus*, voce *fœdus*. *Alex. ab Alex. Gen.* „ *dier. Sect.* 3.

„ Xenophon (*in orat.*) de Agesilao (*Edit. H. Steph.* 1581. *p. m.* 384. *Add. rer.* „ *Græc. lib.* 4. *p.* 312. *ejusd. ed. D.*) ait: „ *Achæis Argivos* AMICOS SIBI CON„ FOEDERATOS FECIT. *Vid. Schilt.* „ *de hospit. p. m.* 132. Et Cicero civitates „ *fœderatas* distinguit ab illis, quæ *sine fœdere amicæ* erant: in Sicilia enim duas, „ ait, fuisse civitates *fœderatas*, quinque „ *sine fœdere* immunes, ac liberas fuisse, „ Romanis tamen *amicas*. *Orat. in Verrem.* „ 8. *p. m.* 167. Syphax per legatos expete„ bat *amicitiam* Romanorum, nullo oblato „ *fœdere*. *Liv. l.* 27. *c.* 4. Ita Romani lega„ tos ad Ptolemæum, & Cleopatram, mise„ runt ad commemorandam, renovandam„ que amicitiam. *Liv. d. c.* 4. *conf. Id. l.* „ 37. *c.* 3. *&* 4. Tiberius Ptolemæo dona misit,

„ misit, eumque socium, & *amicum* Ro-
„ manorum esse voluit. *Tacit. Ann. l.4.c.26.*

Proculus quoque eos a se populos fœderatos intelligi, qui amicitiam, aut hospitium tutum promisissent] " Proculus non loquitur de fœ-
„ deratis, qui *amicitiam*, aut *hospitium* pro-
„ miserant: de eo nec verbum exstat. Eo
„ ipso enim dum fœderatus est, est amicus;
„ adeoque captivitas, eoque & postlimi-
„ nium cessat.

Quæ nationes in ditione nostra sunt, &c. ut recte legit Cujacius] " Male Cujacius pro
„ *opinione* legit *ditione*. Recte igitur Gallus
„ Ælius ait, *cum nationibus, quæ in opinio-*
„ *ne nostra* (i. e. socii nobis) *sunt, cum his*
„ *postliminium non esse*. Quod ex ipsa ratione
„ naturali sequitur, quia is, qui ad *socios*
„ revertitur, apud eos jam liber est, adeo-
„ que non demum liber fit si ad nostros li-
„ mites pervenit. Quod secus est si civis
„ noster ab hoste captus ad *amicos*, & *fœ-*
„ *deratos*, at non socios pervenit, & ibi
„ servit; hic enim non, nisi ad nostros li-
„ mites revertatur, libertatem recipit: adeo-
„ que hactenus cum fœderatis quoque post-
„ liminium obtinet.

Hoc additamento supplendum erit: nec cum his, quibuscum fœdus amicitiæ causa habemus] " Immo omne fœdus, quo bel-
„ lum finitur, supponit amicitiam, & ami-
„ citiæ causa fit: adeoque excludit capturam,
„ eoque & postliminium.

AD §. XIX.

1 NON *inter Christianos*] " Adeoque si
„ Christianus a Christiano capitur, liber
„ manet. *Vid. l. 3. c. 7. §. 9. n. 1.*

Apud plerosque Mahumetistas] " Vide
„ *supra c. 7. §. 9. n. 2.*

Jus ut captivitatis extra bellum] " Jus
„ capiendi res, & personas extraneorum,
„ nec apud alias gentes unquam obtinuit,
„ nisi bello: paucis saltem populis exce-
„ ptis, qui contra naturam extra bellum
„ communis amicitiæ regulas violare, ac
„ exterorum res, & personas capere sole-
„ bant; quales hodieque sunt Algerien-
„ ses, &c.

Ita & postliminii] " Adeoque hodie *ex-*
„ *tra bellum* jus postliminii cessare, putat:
„ at diximus, & apud Romanos id juris
„ fuisse, nisi in casu speciali, ubi amicitia
„ nulla fuit cum extraneis, i. e. ubi extra-
„ nei res, & personas civium nostrorum
„ citra bellum capiebant. Ipse Auctor n.
„ seq. fatetur, hoc casu hodieque postlimi-
„ nio locum esse.

Sublata utriusque necessitate, ob restitutam vim ejus cognationis] " Auctor suppo-
„ nit, gentes Seculo Nomadum *extra bel-*
„ *lum* promiscue prædam egisse, adeoque
„ sensum societatis naturalis exoisse, inde-
„ que res, & pesonas externas cepisse; quæ
„ proinde reversæ merito pristina jura re-
„ cipiebant; inter Christianos autem, &
„ alias gentes, restitutam esse, fingit, vim
„ cognationis humanæ, &c. atque ideo &
„ captivitatem, & postliminium extra bel-
„ lum exolevisse. At dictum sæpius est, 1.
„ non dari societatem humani generis;
„ adeoque 2. verum non esse, sensum ejus
„ excidisse hominibus. Dixi 3. gentes
„ nunquam promiscue latrocinia exercu-
„ isse, sed personas, & res nostras a-
„ pud alias gentes ipsa naturæ ratione tu-
„ tas esse: & sic frustra de captivitate, &
„ postliminio quæri. Si tamen gentes quæ-
„ dam adeo feroces fuerunt, ut cum iis
„ nulla fuerit amicitia, i. e. si personas, &
„ res nostras promiscue ceperunt, cum il-
„ lis æque postliminium *extra bellum* olim
„ obtinuit. *Vid. n. 2.*

Vetus illud jus gentium] " Scilicet, jus 2
„ capiendi extra bellum eos, cum quibus
„ de causa belli quidem transactum, sed
„ speciatim fœdus amicitiæ non est initum.
„ At tale jus nunquam exstitisse, vidimus.

Si res sit cum gente tam barbara] " Cum
„ qua nec amicitiam, nec hospitium, nec
„ fœdus amicitiæ causa habemus, *l. 5. §.*
„ *2. Capt. & postl.* Etsi enim tales gentes
„ jure Romano hostes non sint, (quia
„ bellum publice decretum non est) sunt
„ tamen naturali ratione hostes, cives no-
„ stros interficiunt, & capiunt sine causa,
„ &c. Si proinde ab his gentibus capti servi
„ efficiuntur, sponte sequitur, reversos pri-
„ stina jura recipere, adeoque in his extra
„ bellum captis postliminio locum esse, quia
„ injuria captos asserimus a gente, quæ su-
„ periorem non habet, adeoque cum qua
„ de jure contendere nisi bello non possu-
„ mus.

Capta belli jure mutasse dominium] " Nam
„ Algerienses summa gaudent potestate, pro-
„ miscue omnes Christianos hostis loco ha-
„ bent, ac vim ipsis inferunt, captosque

„ servos faciunt. His igitur servis, si revertuntur, postliminium est; & res si reciπiuntur, pristino cedunt domino. Errat „ igitur Auctor dum tradit §. 14. & 15, „ veteri jure gentium ita dominium mutatum esse in rebus mobilibus, ut res civium nostrorum recepta cedat capienti. „ Contrarium enim probavimus *dict. loc.* „ Cæterum, apud Hispanos quod a *privatis piratis* captum recipitur, non domino restitui, sed eripienti acquiri, diximus „ *supra* §. 17.

Ac proinde, cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qui recepissent] " Immo tale „ jus vetus gentium nunquam obtinuit. Sane, res etiam mobiles, ex judicio nostræ „ civitatis injuria nobis ablatas dicimus; adeoque dominium eatenus non mutatum „ est: hoc autem judicium cum effectu „ valet, ubi res intra fines nostros redit. „ Sane milites nostri, qui rem recipiunt, „ defendere nostra debent, non sibi acquirere. Cæterum, legibus civilibus lex talis statui potest subditis: quod & in Gallia, & in Hispania factum vidimus.

Naves hodie inter ea non esse] " Vide „ supra §. 15. ubi diximus, id meri juris civilis esse.

CAPUT X.

Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.

I. *Quo sensu pudor vetare dicatur, quod lex permittit:*

II. *Aptatum hoc ad ea, quæ jure gentium permissa diximus.*

III. *Interna injustitia injustum esse, quod ex bello injusto fit.*

IV. *Qui hinc, & quatenus ad restitutionem obligentur.*

V. *An res captæ bello injusto reddendæ sint ab eo, qui cepit.*

VI. *An & ab eo, qui detinet.*

I. 1. **L**Egenda mihi retro vestigia, + & eripienda bellum gerentibus [1] pene omnia, quæ largitus videri possum, + nec tamen largitus sum: nam cum primum [a] + hanc juris gentium partem explicare sum aggressus, + testatus sum, *juris esse*, aut *licere* multa dici, eo quod impune fiant, partim etiam + quod [2] judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent, + quæ tamen aut exorbitent a recti regula, + sive [3] illa in jure strictè dicto, + sive in aliarum virtutum præcepto posita est, + aut certe omittantur sanctius, & cum majori apud bonos laude.

[a] Lib. III. c. 4.

2. In Troadibus Senecæ dicenti Pyrrho, (vers. 333.)

+ *Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit:*

regerit Agamemnon.

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Quo

GRONOVII.

1 *PEne omnia*] Et ostendendum, quamquam hæc jure gentium concessa in bello, & impunia sint, perpauca tamen eorum virum bonum, & Christianum licere sibi putare debere.

2 *Judicia coactiva*] Magistratus pro potestate facta tuentur.

3 *Illa in jure stricto*] Quæ nihil vi geri patitur, nisi ad sui tutelam inculpatam.

GRONO-

Quo in loco 4 pudor + non tam hominum, & famæ, quam æqui, & boni, aut certe ejus, quod æquius, meliusque est, respectum significat. Sic in Justinianeis Institutionibus [a] legimus : *fideicommissa appellata sunt*, + *quia* 5 *nullo vinculo juris, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebantur.* Apud patrem [b] Quintilianum : *non aliter* 6 *salvo pudore ad sponsorem venit creditor, quam si recipere a debitore non possit.* Atque eo sensu sæpe videas + justitiam cum pudore conjungi.

> [c] *Nondum justitiam facinus mortale fugarat :*
> *Ultima de superis illa reliquit humum,*
> *Proque metu populum sine vi* 7 *pudor ipse regebat.*

Hesiodus [d] :

> Δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδὼς
> Οὐκ ἔσται, βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα.

> ——— + *nusquam pudor : aurea nusquam*
> *Justitia : insultant pravi melioribus ultro.*

Plato libro XII. de [e] legibus : παρθένος γὰρ αἰδοῦς δίκη λέγεταί τε καὶ ὄντως εἴρηται· emendem 8 πάρεδρος· ut sensus sit : + *comes pudoris justitia vocatur, & merito quidem.* Nam & alibi idem Plato sic loquitur : [f] Θεὸς δείσας περὶ τῷ γένει ἀνθρώπων, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, δωρεῖται ἀνθρώποις αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί· 9 *Deus metuens, ne plane interiret genus humanum, dedit hominibus* + *justitiam, ac pudorem, ornamenta civitatum, & ad amicitiam colligandam vincula :* & Plutarchus [g] simili modo δίκην vocat 10 ἔνοικον αἰδοῦς, *justitiam pudoris cohabitatricem*, + qui & [h] alibi jungit αἰδῶ, & δικαιοσύνην· Apud + Dionysium Halicarnassensem simul nominantur [i] αἰδὼς, κόσμος καὶ δίκη, *pudor, decorum, & honestum.* Sic & αἰδῶ, & ἐπιείκειαν, copulat [k] Josephus *pudorem, & æquitatem.* Paulus quoque + jurisconsultus [l] conjungit naturale jus, & pudorem. Cicero [m] autem inter justitiam, & verecundiam, 11 ita fines regit, ut justitiæ partes statuat non violare homines, (aa) + verecundiæ non offendere.

3. Cum eo, quem ex Seneca adduximus, versu, bene convenit dictum

a De Fideicomm. hered. §. 1.
b Declam. 273.
c Ovid. Fast. 1. 248, *& seq.*
d Operibus, vers. 192, 193.
e Pag. 943. E. Tom. II. *Ed. H. Steph.*
f Protagora. pag. 322. C. Tom. I.
g Ad ineruditum Princip. pag. 781. B. Tom. II.
h Vita Thesei, pag. 3. C. Tom. I.
i Lib. VI. c. 36.
k Lib. XIII. *antiq.* c. 19. (Cap. XI. §. 3. *divis. Huds.*)
l L. 14. §. 2. *D. de ritu nupt.*
m Off. 1. 28.

GRONOVII.

4 *Pudor*] Pudor ille potissimum est pudor sui, quum quis nihil magis veretur, quam suam conscientiam, & antiquissimum habet *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.*

5 *Nullo vinculo*] Olim ad ea præstanda nemo per judicem adigebatur, sed, prout inciderant in probum, & pudentem, aut in improbum, & impudentem hominem, rata, aut irrita erant.

6 *Salvo pudore*] Siquidem vult retinere verecundiam, & existimationem, nisi vult decoquere pudorem.

7 *Pudor ipse*] Reverentia sola recti.

8 Πάρεδρος] Ex Afranio apud Nonium licet reddere *adsestrix*] Verba Poetæ : *remittit adsestricem* : me ad se vocat.

9 *Deus metuens*] Providens.

10 Ἔνοικον] Domesticam, contubernalem.

11 *Ita fines regit*] Distinguit.

(aa) At vero *Verecundia* heic est virtus quædam singularis : ut & *Pudor* in verbis *Pauli* Jurisconsulti propriè sumitur. *J. B.*

ctum ejusdem in scriptis philosophicis: a *Quam angusta innocentia est*, 12 *ad legem bonum esse?* + *quanto latius officiorum patet, quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? quæ omnia* 13 *extra publicas tabulas sunt.* Ubi vides, + jus a justitia distingui, + quia jus accipit id, 14 quod in judiciis externis viget. Idem id alibi b explicat egregie exemplo juris herilis in servos: *In mancipio cogitandum est, non quantum illud impune pati possit;* + *sed quantum tibi permittat æqui, bonique natura, quæ parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet.* Deinde: + *cum* 15 *in servum omnia liceant, est aliquid,* + *quod* 16 *in hominem licere commune jus animantium vetet.* quo in loco notanda iterum vocis *licere* diversa acceptio, + altera exterior, altera interior.

a Lib. I, de ira, c. 27.

b Lib. I, de Clem. c. 18.

II. 1. + Eundem habet sensum illa Marcelli c in senatu Romano distinctio: *non quid ego fecerim in disquisitionem venit, quem quicquid in hostibus feci jus belli defendit, sed* 17 *quid isti pati debuerint:* ex æquo, & bono scilicet. Idem discrimen Aristoteles d innuit, disputans, an justa dicenda sit quæ ex bello oritur servitus: ὅλως δ' ἀντεχόμενοι τινες, ὡς οἴονται, δικαίου τινός· (ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν τι) τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέασι δικαίαν· ὅλως δ' οὔ φασι· τὴν γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δικαίαν εἶναι τῶν πολέμων. *quidam respicientes justi aliquid* (b *nam & lex justum quid est*) *justam esse, ajunt, servitutem ex bello; at* 18 *omnino justam esse, negant, quando accidere potest, ut injusta fuerit bellandi causa.* Simile est illud Thucydidis e in Thebanorum oratione: ὧς ἐν χερσὶν ἀπεκτείνατε οὐχ' ὁμοίως ἀλγοῦμεν· κατὰ νόμον γὰρ δή τινα ἔπαχον· *de his, quos in conflictu occidistis, non adeo querimur;* + *accidit enim hoc illis jure quodammodo.*

c Liv. L. 26. c. 31.

d Pol. I, c. 6.

e Lib. III. c. 66.

2. Sic & ipsi + jurisconsulti Romani, quod sæpe jus captivitatis vocant, + alibi injuriam f appellant, + & æquitati opponunt naturali; & g + Seneca servi nomen ex injuria natum, 19 + id, quod sæpe accidit, respiciens. Apud Livium h quoque Itali retinentes ea, quæ Syracusanis bello ademerant,

f L. 19. pr. D. de capt.

g Epi. XXXI.

h L. XXIX. c. 1.

GROTII.

a *Quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse?*] Idem *Seneca de* Beneficiis V, 21. *Multa legem non habent, nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ lege omni valentior dat aditum.* *Quintilianus* institutionum oratoriarum lib. III. c. 6. *Sunt enim quædam non laudabilia natura, sed lege concessa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit. Cicero* de Officiis libro III. *Aliter leges, aliter philosophi tollunt astutias: leges, quatenus manu tenere possunt: philosophi, quatenus ratione, & intelligentia.* (Cap. 17.)

b *Nam & lex justum quid est*] *Seneca* ad Helviam c. 6. *alii armis sibi jus in aliena terra fecerunt.* Pugnare videntur *jus*, & *aliena.* Sed concilianda, ut docet hic textus. Repete quæ supra hoc libro cap. IV. §. 2.

GRONOVII.

12 *Ad legem bonum esse?*] Hactenus solummodo recte facere, ac justitiam colere, ut præstes, quod leges imperant, quod a judice potes cogi.

13 *Extra publicas tabulas sunt*] Quæ negligere possis sine metu tribunalis, & prætoris, quæque actionem ex legum tabulis non habent.

14 *Quod in judiciis externis*] De quo prætor, vel judex, & consilium disceptant, quod actione petitur.

15 *In servum omnia liceant*] Quicquid statuas, forum, & fasces non metuas.

16 *In hominem licere*] Si facias in homine, utcumque vili, & humili, ferum, immane, inhumanum habeatur.

17 *Quid isti pati*] Annon debuerit ab illis jus belli abstineri.

18 *Omnino justam*] Semper, & in universum.

19 *Id, quod sæpe accidit*] Ut servi fiant ii, qui fieri non meruerunt.

GRO-

ademerant, pertinaces [20] + ad obtinendam injuriam appellantur. Dion Prusæensis [a] cum dixisset, bello captos, si ad suos rediissent, libertatem recipere, addit, ὡς ἀδίκως δουλεύοντας, *ut qui + per injuriam in servitute fuissent.*

a *Orat.* XV. pag. 240. A.

[c] Lactantius [b] de philosophis loquens : *cum de officiis ad rem militarem pertinentibus disputant, neque ad justitiam, neque ad veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, + sed ad hanc vitam, moremque civilem.* Idem mox a Romanis, ait, + legitime illatas injurias.

b *Inst. Div.* VI. 6.

III. Primum ergo dicimus, + si belli causa injusta sit, + etiamsi bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse [21] + internâ injustitiâ omnes actus, qui inde nascuntur : ita ut + qui scientes tales actus operantur, aut [22] + ad eos cooperantur, habendi sint in eorum numero, [c] + qui ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non possunt. Vera autem pœnitentia, si tempus, & copia suppetat, omnino requirit, [d] + ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat. Ideo Deus [e] + negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant : & Ninivitis [d] rex indicens [23] justitium præcipit, + ut rapina manus vacuefaciant, [24] + naturæ ductu agnoscens, sine tali restitutione pœnitentiam fictam, & inanem fore. Atque ita videmus sentire [f] non [f] Judæos tantum, & Christianos, sed & [g] Mahumetistas.

c 1. *Cor.* VI, 10.
d *Jon.* III, 8.
e *Libro præceptorum legis præcepta jubente* XVI.

IV. + Ad restitutionem autem [f] tenentur, secundum ea, quæ generaliter a nobis + alibi explicata sunt, + belli auctores, [25] sive potestatis jure, + sive consilio, + de his scilicet omnibus, quæ bellum consequi solent : + etiam de insolitis, + si quid tale jusserunt, aut suaserunt, + aut cum impedire possent, non impedierunt. + Sic & duces tenentur de his, quæ suo

f *Silv. in verbo bellum p.* 1. *n.* 10. 11. & 12. *Covar. d.* §. 11. *n.* 8. & *Less. lib.* II. *c.* 13. *dub.* 4. *Adde l.* 21. §. 9. *D. de furtis.*

GROTII.

c *Lactantius*] *Augustinus* vero epistola V. quæ est ad Marcellinum : (Ep. 138. §. 14. Edit. Benedictin.) *ac per hoc si terrena ista respublica Christiana præcepta custodiat, etiam ipsa bella sine benevolentia non gerentur.* Idem de diversis ecclesiæ observationibus : *apud veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt.* (Ultimum locum habet Auctor à *Gratiano*, *Caus.* XXIII. *Quæst.* 1. c. 6. neque enim alibi reperitur, quod sciam. *J. B.*)

d *Ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat.*] Num. V, 6. 7 *Hieronymus* ad Rusticum : *nec differtur ultioris sententia, si non reddantur universa.* (Nil ibi tale apud *Hieronym.*) *Augustinus* in epistola ad Macedonium, quæ est LIV. (Ep. 153. §. 20. *Edit. Benedictin.*) *Si res aliena, propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, pænitentia non agitur, sed simulatur.* Retulit *Gratianus* in causam XIV, quæstione VI. c. 1.

e *Negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant*] Locus est illustris *Esaiæ* LVIII, 5. 6. 7. habes eum græce apud *Justinum Martyrem* in colloquio cum Tryphone. (Pag. 233. *Ed. Sylburg.*)

f *Non Judæos tantum*] Vide canones pœnitentiales *Mosis Maimonidæ* cap. II, §. 2. Et *Mosem de Kotzi* præcepto jubente XVI.

g *Mahumetistas*] Vide *Leunclavium* Turcicorum V. & XVII.

GRONOVII.

20 *Ad obtinendam injuriam*] Ad retinenda, & non reddenda, quæ per vim parum probatam quæsivissent.

21 *Interna injustitia*] Quæ apud Deum reos faciat, etsi humano foro excusatos.

22 *Ad eos cooperantur*] Aut eis adjutorium faciunt.

23 *Justitium præcipit*] Ferias, & vacationem ab omni opere, ac negotio obsecrationis causa.

24 *Naturæ ductu*] Quippe veræ religionis ignarus.

25 *Sive potestatis jure, sive consilio*] Vel jubendo, vel suadendo.

suo ductu facta sunt : + & milites + in solidum omnes, qui ad actum aliquem communem, puta urbis incendium, concurrerunt : + in [26] actibus dividuis pro damno quisque, + cujus ipse causa unica, + aut certe inter causas fuit.

[a] Silv. d. loco num. 10.
[b] Vasq. lib. I, controv. ill. c. 9. n. 17. Molin. disp. 118. §. ut vero.

V. 1. Neque admittendam putem exceptionem, quam nonnulli [a] adferunt + de his, qui aliis operam navant, + si modo in ipsis aliquid hæreat (bb) culpæ : [27] + ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit. + Sunt qui videntur [b] existimare, res bello captas, etiamsi justa belli causa non adfuerit, reddendas non esse, eo, quod bellantes inter se, cum bellum inierunt, ista [28] capientibus donasse intelligantur. + Sed nemo [29] suum jactare temere præsumitur : + & bellum per se longe abest a contractuum natura. Ut vero pacati populi certi quid haberent quod sequerentur, + nec bello implicarentur inviti, + sufficiebat introductio [30] externi, de quo diximus, dominii, + quod cum interna obligatione restitutionis potest consistere. + Atque id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitatis personarum. Ideo Samnites apud [c] Livium, *res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus.* + *Videbantur*, ait, quia injustum id bellum fuerat, ut jam ante [d] agnoverant Samnites.

[c] Lib. IX. c. 1.
[d] Lib. VIII. c. 39.
[e] Vide supra l. II, c. 12.

2. + Non dissimile est, + quod ex contractu sine dolo inito, [31] cui [e] inest inæqualitas, jure gentium nascitur facultas quædam cogendi eum, [32] qui contraxit ad implenda pacta : + nec eo tamen minus, qui plus æquo stipulatus est, rem ad æqualitatem reducere ex probi, ac pii hominis officio tenetur.

[f] Vide supra lib. II, c. 10.
[g] Lib. VI. c. 5.

VI. 1. Sed &, qui damnum ipse non dedit, [f] aut sine omni culpa dedit, + sed rem bello injusto captam ab alio penes se habet, tenetur eam reddere, quia cur alter ea carere debeat, + nulla causa subest naturaliter justa, + non consensus ipsius, + non malum meritum, + non compensatio. Non aliena ab hac re historia est apud Valerium [g] Maximum : *populus*, inquit, *Romanus cum P. Claudius Camerinos ductu, atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, etsi ærarium pecunia, fines agris auctos animadvertebat, tamen,* + *quia* [33] *parum liquida fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima*

GRONOVII.

26 *Actibus dividuis*] Quos non faciunt, agminatim, centuriatim, manipulatim, sed singulatim.

27 *Ad restitutionem*] Ad restituendum quisque obligatur ipsa possessione alieni, aut casu damni dati, etiamsi dolus ejus, & prava voluntas non intervenerit.

28 *Capientibus donasse*] Res suas misisse in aleam, & tacito pacto constituisse, ut id haberent pars utraque, quod huic, aut illi assignaret mars communis, & fortuna.

29 *Suum jactare*] Pro derelicto habere.

30 *Externi dominii*] Ut cum paterentur esse jure publico dominum, qui res cepit, quod potuerunt pati, etsi non solverent conscientiam vinculo quarundam restituendarum.

31 *Cui inest inæqualitas*] Ubi non redditur par pro pari, quod fieri debet in legitimo contractu.

32 *Qui contraxit*] Qui plus debet, quam accepit.

33 *Parum liquida*] Dubitabatur, an vere hostes fuissent.

(bb) Videtur heic deesse *dolose*, aut aliud simile : ut patet ex verbis sequentibus, *sine dolo culpa sufficit.* Non est in promtu SYLVESTER ille, ad cujus sententiam heic respicit Auctor noster. *J. B.*

GRO-

xima cura [h] *conquisitos redemit, iisque habitandi gratiâ locum in Aventino adsignavit, & prædia restituit.* + Similiter Phocensibus [a] Romanorum decreto reddita libertas 34 + etiam illa publica, & qui erepti erant agri. Et postea [i] Ligures, qui a M. Popillio venditi fuerant, [b] + reddito emtoribus pretio restituti sunt in libertatem, bona quoque reddi curata. + Idem de Abderitis decrevit senatus, [c] addita causa, quod injustum bellum illatum iis esset.

a Liv. lib. XXXVIII. c. 39.
b Liv. l. XLII. c. 8.
c Idem, XLIII, 6.

2. Poterit tamen, si quid sumtus, aut operæ impendit is, qui rem tenet, + deducere tantum, 35 quantum domino valebat adipisci desperatam possessionem, secundum ea, quæ alibi [d] explicata sunt. Quod si rei possessor culpæ exsors eam consumserit, aut alienaverit, + non tenebitur, nisi in quantum censeri potest locupletior factus.

d L. II. c. X. §. 9. & L. III. c. IX. §. 16.

GROTII.

h *Conquisitos redemit, & prædia restituit*] Antonius Tyrios coegit reddere, quæ Judæorum tenebant. Homines ab eis venditos jussit liberari, bona dominis reddi. *Josephus* XIV. antiquæ historiæ, (Cap. 12. §. 5. *divis. Hudson.*) Macrinus Parthis reddidit captivos, & prædam, quod causa non fuisset, cur Romani pacem rumperent. *Herodianus* libro IV. in fine. Mahumetes Turca liberari jussit eos, qui fuerant in oppido Sanctæ Mariæ in Achaia. *Chalcocondylas* libro IX.

i *Ligures*] Vide excerpta Peiresciana *Diodori Siculi*. (Pag. 298.)

GRONOVII.

34 *Etiam illa publica*] Non tantum ut privati liberarentur servitute apud privatos, sed etiam ut reipublicæ suæ leges redderentur.

35 *Quantum domino*] Eam summam pecuniæ, quam dominus impendere non dubitasset, ut reciperet. 2, 10. 9.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. X.

„ EX COMPENDIO Systematis Grotiani, quod supra *L.* 3. *c.* 1. §. 1. *rubr. penult.* exposuimus, repetendum est, Auctorem in quæstione, *quid, quantumque in bello liceat?* distinguere inter id, quod *jure naturæ sociali*, & id, quod *jure gentium* voluntario licet. *L.* 3. *c.* 1. §. 1. & *b. c.* 10. §. 1.

„ Postquam licentam *juris gentium* octo præcedentibus capitibus exposuit, jam retro legit vestigia, & bellum gerentibus omnia eripit, quæ ipsis ex jure gentium largitus est: i. e. temperat illud jus gentium, non tantum ex præceptis *juris naturæ* stricte sic dicti, seu *socialis*; sed etiam ex *jure naturæ laxiori sensu sumto*, seu virtutum præceptis; & denique ex eo, quod *laudabile*, & *utile* est, *b. c.* 10. §. 1.

„ Equidem non moramur distinctionem juris naturæ in *sociale*, & *laxius*; nec differentiam, quam Auctor constituit inter id, quod juris laxioris, i. e. debitum, & quod saltem honestum est. Utramque enim examinavimus in *Dissert. proœm. I.* & *II.* Sufficit quod Auctor per *jus sociale*

„ ciale intelligit jus illud naturæ, quod to-„ tum humanum genus obligat; & per *jus* „ *naturæ laxius* præcepta virtutum. Id fal-„ tem hic notamus, *jus gentium voluntarium* „ non dari, adeoque frustra de ejus licen-„ tia, & de temperamentis circa illam li-„ centiam quæri.

„ Cæterum, quid *jure naturæ* in bellis „ liceat, tum ex principiis Auctoris, tum „ ex nostris explicavimus supra *c.* 1. *§.* 1. „ *ad rubr. penult.* tum speciatim demon-„ stravimus in singulis capitibus præceden-„ tibus; adeoque iis immorari opus non „ est. Sed paucis saltem exponemus ea tem-„ peramenta, quæ Auctor tum *ex virtutum* „ *præceptis*, tum *ex debito honestatis*, tum „ ex *utilitatis* rationibus affert, & quæ o-„ mnino legi merentur.

A D §. I.

1 Et *eripienda bellum gerentibus pene omnia, quæ largitus videri possum*, &c.] Scilicet, „ ex ficto illo jure gentium.

Nec tamen largitus sum] " Scil. juxta ju-„ stitiam internam, seu jus naturæ sociale.

Hanc juris gentium partem] " Quid sci-„ licet in bello liceat.

Testatus sum juris esse, aut licere multa dici, eo quod impune fiant] " Vide supra „ *l.* 3. *c.* 4. *§.* 2. *Conf. l.* 1. *c.* 2. *§.* 7. *l.* 2. „ *c.* 5. *§.* 28.

Quod judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent] " Nam supra docuit, unam-„ quamque gentem judiciis coactivis hoc „ jus defendere teneri, *l.* 3. *c.* 7. *§.* 6. *n.* 1. „ 2. 6. 7. & *§.* 7. *c.* 6. *§.* 2. *c.* 4. *§.* 2. *in fin.* „ *c.* 9. *§.* 2. *c.* 16. *§.* 3. *L.* 2. *c.* 1. *§.* 1. *n.* 3. „ *c.* 23. *§.* 13. *n.* 3.

Quæ tamen aut exorbitent a recti regula] „ Vide late *Diss. proœm. IV. §.* 20. & 21.

Sive illa in jure stricte dicto] " Quod „ sociale vocat. *Vid. proleg. §.* 8. *l.* 1. *c.* „ 1. *§.* 5.

Sive in aliarum virtutum præcepto posita est] Quam partem juris aptitudinem vocat „ Auctor, seu jus naturæ laxius. *Vid. pro-„ leg. §.* 9. & *l.* 1. *c.* 1. *§.* 7.

Aut certe omittuntur sanctius] " Nam „ *jus naturæ laxiori sensu sumtum*, (quod „ *debitum* inferre, ait,) distinguit ab eo, „ quod saltem laudabile est. *Diss. proœm.* „ *XII. §.* 9. Ita occidere innocentem jure „ necessariæ defensionis licet; at juxta Au-„ ctorem sanctius omittitur, *l.* 2. *c.* 1. *§.* 8. „ & 9. Evitandæ alapæ causa aliom occi-„ dere licet; at laudabilius est pati, *d. c.* „ 1. *§.* 10. Alia exempla ex Auctore cu-„ mulavimus *in Diss. proœm. II. §.* 9.

2 *Lex nulla capto parcit*] " Auctor potat, „ intelligi hic legem juris gentium, quæ im-„ punitatem saltem concedit. At verius est, „ loqui Pyrrhum de lege naturæ, & Aga-„ memnonem opponere ei præcepta virtu-„ tum. *Vid. l.* 3. *c.* 4. *§.* 2.

Non tam hominum, & famæ, quam æqui, & boni, &c. respectum significat] „ Immo pudor ibi saltem significat id, quod „ laudabilius est; nam jure naturæ dubium „ non est, captum interfici posse. Bene La-„ ctantius hanc differentiam observavit, *de* „ *vera sapientia c.* 24. ubi suasor est, *ut impo-„ nat* (de doctore perfecto loquitur) *ho-„ minibus parendi necessitatem non vi ali-„ qua, sed pudore; & tamen libertatem* „ *relinquat, ut & præmium constitutum sit* „ *parentibus.*

Quia nullo vinculo juris, sed tantum pu-dore] " Adeoque Imperator *juri* hic oppo-„ nit id, quod *pudori* convenit, i. e. vir-„ tuti: de qua in præsenti materia plane „ non quæritur.

Justitiam cum pudore conjungi] " Im-„ mo non conjunguntur quasi eadem sint, „ sed quia ipsa justitia, quatenus in constan-„ ti, & perpetua voluntate consistit, vir-„ tus est: si nimirum id, quod justitia exi-„ git, non metu pœnæ, sed ex pudore, „ i. e. ultro, & perfectionis amore agitur.

Nusquam pudor: aurea nusquam justi-tia] " Diversum ergo aliquid est pudor a „ justitia.

Comes pudoris] " Vel potius adsestrix. „ *Vid. Gron. h.* quia, uti dictum est, ipsa „ justitia quatenus in animo consistit, vir-„ tus est.

Justitiam, ac pudorem] " Intelligit vir-„ tutem, cujus semina omnino æque a na-„ tura sunt, ac ipsa justitia. Utraque col-„ ligatur amicitia, sed diverso modo: *ju-„ stitia*, metu pœnæ; *virtute*, seu pudore, „ perfectionis amore.

Qui & alibi jungit, &c.] " Pudorem, „ & æquitatem, scilicet, quæ ex perfectione „ oritur.

Dionysium] " Sed hæc tria toto cœlo „ differunt a justitia.

Jurisconsultus conjungit naturale jus, & pudorem] Paulus in *l.* 14. *§.* 2. *de ritu nupt.* loquitur

» loquitur de pudore, qui negotio generationis inest, adeoque ex ipso jure naturæ oritur. Alio igitur sensu *pudor* hic sumitur.

Verecundiæ non offendere] " Cicero non » loquitur de offensione, quæ fit ablatione » juris alieni, & quæ ipso naturæ jure prohibita est, teste eodem Cicerone, *d. l.* » 1. c. 9; sed de offensione, quæ fit ex neglectu decori. Nam Auctor ille partem » tractat honestatis, *in qua verecundia*, » *temperantia*, *& modestia cernitur; idque* » *voce decori contineri*, ait, *dict. l.* 1. *cap.* » 27. *pr.* Unde decorum definit *d. cap.* 27. » *fin. ubi moderatio*, *& temperantia appa-* » *ret*; & in *cap.* 28. pergit: *hoc decorum*, » *quod in vita elucet*, *movere approbationem* » *eorum*, *quibuscum vivitur*, *ordine*, *&* » *constantia*, *& moderatione dictorum omnium*, *atque factorum*. Indeque tandem » eodem *c.* 28. concludit, *verecundiæ partes esse non offendere* (i. e. decorum observare, non indignum se reddere approbatione cordatorum virorum). Unde » etiam statim addit: *in quo maxime perspicitur vis decori*.

3 *Quanto latius officiorum patet*, *quam juris regula*] " Differentias late exposuimus » in *Dissert. proœm. X. Posit. XV.*

Jus a justitia distingui] " Quatenus scil. » justitia virtus est, i. e. quatenus consistit » in constante, atque perpetua voluntate.

Quia jus accipit id, *quod in externis judiciis viget*] " Immo Seneca eo sensu *juris* » *regulas* non intelligit. Nam etiam apud » Deum justus est qui suum cuique tribuit, » etsi non amore virtutis justitiam operetur. » Sane, pœnæ non subjacet qui suum cuique tribuit; sed præmium non meretur.

Sed quantum tibi permittit æqui, *bonique natura*] " Pietas nimirum, humanitas, &c.

Cum in servum omnia liceant] " Scil. » jure naturæ.

Quod in hominem licere, *commune jus animantium vetet*] " Ratio scil. humanitatis.

Altera exterior, *altera interior*]" Rectius » altera juris, altera virtutis.

AD §. II.

1 EUNDEM *habet sensum illa Marcelli in Senatu Romano distinctio*] " Immo plane alius distinctionis illius sensus est. Nam » Marcellus non quod *jure hostis* licet, opponit ei, quod *æquum*, *& bonum* est, sed » distinguit duplicem quæstionem: 1. an id, » quod fecit, in hostem fieri potuerit; & » hoc affirmat: 2. an Syracusani hostes » fuerint, adeoque an hostilia pati debuerint? & hoc solum in disquisitionem venire, ait. *Liv. l.* 26. *c.* 31.

Idem discrimen innuit] " Rationem, cur » servitus etiam ex injusto bello justa dicatur, alibi exposuimus: quia scil. uterque » litigantium causam suam justam ait, nec » judex est, qui de justitia causæ cognoscere possit. Suspensa igitur interim est » quæstio de jure, usque dum bello per » ultimam victoriam finito appareat, cujus » causa injusta fuerit: tunc enim demum » constat, victum omnia injuria egisse, adeoque servitutem quoque ex bello justam » non esse. Servitus igitur ex bello injusto » nunquam justa fuit, etsi ex conditione » naturæ humanæ certitudo durante bello » suspensa fuerit.

Accidit enim hoc illis jure quodammodo] » Quia ex judicio civitatis hostilis, justam » sibi belli fuisse causam opinabantur: quod » cum Thebani ex suæ civitatis judicio negarent, ideo *quodammodo* saltem jure id » illis contigisse, ajebant.

Jurisconsulti Romani quod sæpe jus captivitatis vocant] " Postquam enim Gajus in 2 » *L. 1. pr. ff. A. R. D.* præmisit, *Quarundam rerum dominium nos nanciscì jure* » *gentium*, *quod ratione naturali inter omnes homines peræque observatur*, *& quod* » *cum ipso genere humano proditum est*, ita » pergit *l.* 5. §. *f. Eod. Item quæ ex hostibus capiuntur*, *jure gentium statim capientium fiunt*; & l. 7. pr. Eod. *Adeo ut &* » *liberi homines in servitutem deducantur*. » Sed & alibi servos jure gentium fieri, JCti » afferunt, *l.* 4. §. 1. *l.* 5. §. 1. *ff. de statu hom.* » *L.* 1. §. 1. *de his*, *qui sui*, *vel al* §. 3. *seq.* » *jur. pers. pr. ff. de libertis*.

Alibi injuriam appellant] " Romani JCti » nullibi jus servitutis appellant injuriam ratione eorum, quos ipsi capiunt; sed tantum quatenus hostes cives Romanos in » captivitatem abducunt: hos enim injuria » capi, ex judicio suæ civitatis contendunt; » atque ideo reversis postliminium concedunt. *L.* 19. *ff. capt. & postl.* Verum igitur non est, JCtos jus captivitatis opponere æquitati naturali, nisi intuitu hostis » cives nostros capientis.

Et æquitati opponunt naturali] " Diximus, JCtos Romanos jus captivitatis injuriam appellare intuitu hostis, nam intuitu eorum, quos ipsi capiunt, tantum abest ut injuria captos existiment, ut potius acquisitionem hanc juri naturæ tribuant, quod cum ipso genere humano originem cepit, *l.* 1. *pr. junct.* §. 7. *A. R. D. lit. e.*

Seneca] " Seneca Stoicus sapientem injuria affici non posse (*Ep* 88. & *de constant.c.*15.& 16.), indeque injurias injuriis repensare, honestum non esse, tradit *de const. d. c.* 16. His principiis positis verum est, bella justa non dari, & capi personas non posse, cessante quippe injuria: & hactenus recte, at philosophice concludit, *Servi nomen ex injuria ortum esse.* Cæterum, animum rectum, bonumque æque in eum, ac in equitem Romanum cadere posse. *Epist.* 31.

Id, quod sæpe accidit, respiciens] » Immo in genere loquitur: at quomodo id intelligendum sit, modo explicavimus.

Ad obtinendam injuriam] » Vid. *Gron. b.* Injuria autem non in eo consistebat, quod bello cepissent, sed quod a Senatu restitutio concessa, & tamen ablata essent; adeoque ut tueretur fidem publicam, suas res Syracusanis restituit. *Liv.d. l.*

Per injuriam] " Scilicet, hostis, utpote qui ex judicio nostræ civitatis injuria bellum gerit. *Vid. l.* 19. *pr. capt.* At ratione eorum, qui a nostra civitate capiuntur, jure servos fieri, certum est, quia ex judicio nostræ civitatis juste bellum geritur. *Vid. l.* 1. *pr. junct. l.* 7. *pr. A. R. D.*

Sed ad hanc vitam, moremque civilem] » Lactantius opponit quod juris est, ei, quod ex abusu inter gentes fieri solet.

Legitime illatæ injuriæ] » Injuria ibi pro damno sumitur; quod legitime illatum, ait.

A D §. III.

Si belli causa injusta sit, etiamsi bellum solemni modo susceptum sit, injustos esse interna justitia omnes actus] " Systema Auctoris exposui *in diss. proœm. IX.* §. 62. Simulque §. 168 demonstravi, quo sensu bellum utrinque justum dici soleat. Diximus, durante bello neutram partem bellum justum, vel injustum asserere posse, quia inter gentes bellum gerentes, uterque justitiam causæ suæ vindicat; & cum judex non sit, qui inter eos cognoscat, ex rei natura suspensa est quæstio de jure, vel injuria, donec Deus arbiter præliorum per ultimam victoriam de justitia causæ decidat.

» Unde apparet, non demum ex jure aliquo gentium, nec in ficto aliquo bello solenni obtinere, *ut bellum gerere liceat sive justa causa sit, sive non*; sed id ex ipsa ratione naturæ sequi.

Etiamsi bellum solemni modo susceptum sit] » I. e. etsi inter duas summas potestates geratur, idque indictum sit. *Vid. dissert. proœm. IX.* §. 63

Interna injustitia] » I. e. jure naturæ, quod in foro poli obtinet.

Qui scientes tales actus operantur] » At partes bellum gerentes nunquam conveniunt se injuria agere; adeoque semper suspensa est quæstio de jure, & de injuria.

Aut ad eos cooperantur] » Uti socii, milites, & subditi.

Qui ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non possunt] » Quod omnino verum est si vel sciunt, causam injustam esse, vel saltem dubitant. At dixi, bellum gerentes nunquam id fateri, adeoque certitudinem moralem haberi non posse.

Ut is, qui damnum dedit, &c. id ipsum resarciat] Si quis injuriam sciens infert, certum est, eum in conscientia teneri ad restituendum, quia plus suo vel habet, vel agit, & alii aliquid abest. At si negat, se injuria agere, nec judicem habeat, belli eventus exspectandus; interim vero justitia causæ in suspenso est.

Negat, grata sibi esse jejunia eorum, qui non jure captos detinebant] » Immo locus Esaiæ non agit de his, qui injuria capti detinentur, sed de Judæis creditoribus, qui pignus sumsere a fratribus, eosque in vinculis detinent; & horum creditorum jejunia non grata sibi esse, Deus ait, nisi pignus remittant. *Esai. c.* 58.*v.* 6.*junct. Ezech. c.* 18. *v.* 7.

Ut rapina manus vacuefaciant] » Recte; sed ad rapinam non pertinet jus capiendi res, vel personas hostium. *Vid. Jona c.* 3. *v.* 7. & 8.

Naturæ ductu agnoscens] » Naturæ enim regula est, suum cuique restituendum esse; nec ante aut injuriam, aut peccatum tolli.

A D

A D §. IV.

A D *restitutionem autem tenentur*] Hoc » verum est si quis fatetur, vel convictus est, » se justam belli causam non habere. Sed » quid si talem sibi afferat? Jure naturæ ni- » hil restituendum est, nisi victus sit.

Alibi] " Sic enim socios, & subditos, » immo milites quoque teneri ad restitutio- » nem damnorum, & sumtuum, quin pro » ratione injustitiæ ad pœnam quoque, di- » xit Auctor *supra c.* 1. §. 3. *Add. infra* » *c.* 18. §. 6. Unde eum, qui bello injusto » promissum exigit, jore natoræ, seu in- » terno, id nec petere, nec retinere posse, » ait. *Vid. infra c.* 19. §. 11. *n.* 2. At di- » ctum sæpius est, supervacuam hanc esse » quæstionem durante bello, si uterque cre- » dit, vel afferit, se justam habere causam.

Belli auctores, sive potestatis jure, &c.] » Qui bellum geri jusserunt.

Sive consilio] " Sine quo alter bellum in- » justum inchoaturus non fuisset. *Vid. l.* 2. » *c.* 17. §. 1.

De his, scilicet, omnibus, quæ bellum consequi solent] » Qui enim causam dat in- » juriæ, causa simul est omnium malorum, » quæ ex illa injuria sequi possunt: de quo » late supra *l.* 2. *c.* 17. §. 12. Ubi exemplis » rem illustravit Auctor.

Etiam de insolitis] » Si extra bellum non » contigissent

Si quid tale jusserunt, aut suaserunt] » Nam causa sunt injuriæ.

Aut cum impedire possent, non impedie- runt] » Immo sufficit in genere, eos fuisse » Auctores belli: tunc enim tenentur de casi- » bus etiam insolitis, etsi eos nec jusserint, » nec suaserint, quia sequelæ sunt belli, cu- » jus auctores sunt.

» Cæterum, supra jam diximus, regu- » lam illam, *quod is, qui impedire crimen* » *potest, nec prohibet, obligetur*, ita gene- » raliter sumtam veram non esse, sed tan- » tum si prohibere & *potest*, & *tenetur*.

Sic & duces tenentur] » Nam & hi » causa sunt injoriæ dum injuriam defen- » dunt.

Et milites] » *Vid. infr. c.* 18. §. 6.

In solidum omnes, qui ad actum aliquem communem] » Quia unus actus est, & u- » num delictum, pro quo singuli in solidum » tenentur.

In actibus dividuis] » Tunc enim duo » diversi sunt actus, duoque delicta, quo- » rum singula suos tenent auctores. Sic v. » g. si subditus jura cum hoste communia » violat, non populus inde tenetur nisi ap- » probet, sed auctor hujus læsionis.

Cujus ipse causa unica] » Reliqui enim » injuriæ hujus causa non sunt.

Aut certe inter causas fuit] » Cum forte » de aliis non constet.

A D §. V.

D E *his, qui aliis operam navant*] » Qua- 1 » tenus hi teneantur, late explicavimus » *supra l.* 2. *c.* 26. §. 2. *seq.*

Si modo in ipsis aliquid hæreat culpæ] » Atqui semper aliquid culpæ adhæret tum » subditis, tum militibus, tum sociis, quia » causam defendont, quæ hostis judicio in- » justa est.

Ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit] » Sufficit enim quod facto ejus » illicito alteri aliquid absit. *Vid. l.* 2. *c.* » 17. §. 20. *n.* 2.

Sunt qui videntur existimare] Inepta, & » omni ratione carens hæc est opinio, quam » Vasquius *Controv. ill. l.* 1. *c* 9. *n.* 17. » late defendit: tacite enim, ait, consen- » tire videri bellum gerentes in amissionem » libertatis, bonorum, &c. indeque nihil » tam ratum esse natura, quam volonta- » tem domini rem suam in hostem trans- » ferre volentis.

Sed nemo suum jactare temere præsumi- tur] Vera ratio est, quod jus nostrum in » alterum non transferatur nisi voluntate » nostra satis declarata. At tantum abest, bello » talem voluntatem declarari, ut potius ideo » suscipiatur ut jura nostra defendamus con- » tra injuriam alienam. Sane, uterque ait, » alterum injuria agere, & capere; & hoc » principio nititur jus postliminii. Si au- » tem uterque tacite consensisset in amis- » sionem, postliminio res recipi non posset.

Et bellum per se longe abest a contractuum natura] » Omne enim jus in contractibus » oritur ex dispositione partium, quæ jus » in alterum transferunt sua voluntate: at » jus capiendi bello non ex voluntate oritur, » sed ex injuria, de qua reparanda læsus » agit etiam invito altero.

Nec bello implicarentur inviti] » Uti im- » plicarentur, si de jure inter duos po-

» pulos pronunciare vellent. *Vid. ſupr. c.*
» 9. §. 4. *n.* 2. & *c.* 4. § 4.
Sufficiebat introductio externi, de quo di-
ximus, dominii] » Syſtema Grotii, & quo
» ſenſu externum dominium introductum
» exiſtimet, explicavimus initio *h. cap.* ſi-
» mulque demonſtravimus, id merum eſſe
» figmentum.
Quod cum interna obligatione reſtitutionis
poteſt conſiſtere] » Etſi enim gentes eum,
» qui injuria res hoſtis ſui capit, in poſſeſ-
» ſione, & dominio externo defendere te-
» neantur, id tamen non impedire, putat,
» quo minus is, qui cepit, conſcientiæ du-
» ctu reſtituere teneatur. Nos diximus,
» eum, qui juſtam cauſam ſibi eſſe putat,
» capere poſſe res hoſtis; at quæſtionem
» de juſtitia, vel injuſtitia cauſæ, in ſuſpen-
» ſo eſſe.
Atque id illi ipſi auctores videntur ſta-
tuere in jure captivitatis perſonarum] » Sen-
» ſus eſt, quod etſi gentes dominium ex-
» ternum in rebus captis conceſſerint eis,
» qui ex injuſta cauſa bellum gerunt, ii-
» dem auctores juris gentium teſtentur,
» capta reſtitui debere ex jure interno.
Videbantur ait, quia injuſtum id bellum
fuerat] » Auctor igitur putat, Samnites
» non fuiſſe obligatos ad reſtituendum res
» captas, quarum dominium externum jure
» gentium acquiſiverant; ſed ductu con-
» ſcientiæ id feciſſe. At cum tale jus gen-
» tium, taleque dominium externum nun-
» quam a gentibus introductum fuerit, di-
» cendum potius eſt, Samnites nullo jure
» capta retinere potuiſſe, quia injuria ca-
» pta fuiſſe, fatebantur. *Vid. Liv. l.* 8. *c.* 39.
» & *l.* 9. *c.* 1.
Non diſſimile eſt] » Immo hoc plane huc
» non quadrat; nam & verum non eſt,
2 » jure gentium voluntario demum ex pacto
» inæquali jus oriri neque concedi debet,
» eum, qui plus æquo ſibi ſtipulatus eſt,
» ad æqualitatem rem reducere debere.
» *Vid. l.* 2 *c.* 12. §. 8.
Quod ex contractu ſine dolo inito jure
gentium naſcitur facultas quædam cogendi]
» Auctor ait, jure naturæ ex nullo con-
» tractu, cui ineſt inæqualitas, jus oriri.
» *Vid. l.* 2. *c.* 12. §. 8; jure gentium autem
» voluntario id mutatum eſſe, *d. c.* 12. §. 26.
» Quod refutavimus allegatis locis. Nam
» jure naturæ omnis diſpoſitio de re, licet
» maxime inæqualis ſit, jus tribuit; neque
» jure gentium (quale non datur) hacte-
» nus aliquid mutatum eſt.
Nec eo tamen minus qui plus æquo ſti-
pulatus eſt, rem ad æqualitatem reducere,
&c. tenetur] » Immo jure naturæ prout
» quiſque de re ſua diſponit, ita jus eſt,
» licet nulla inter rem, & pretium, ſit æ-
» qualitas, *d. c.* 12. §. 12. & 26.

A D §. V I.

Sed *rem bello injuſto captam ab alio* 1
penes ſe habet, tenetur eam reddere] » Sci-
» licet, juxta internam juſtitiam: nam jure
» illo gentium externo non tantum is, qui
» bello injuſto capit, ſed & is, qui cau-
» ſam ab eo habet, defendi in poſſeſſione,
» ex hypotheſi Auctoris, debet. *Vid. ſupr.*
» *c.* 6. §. 2.
Nulla cauſa ſubeſt naturaliter juſta]
» Secus igitur ſi capiens juſtam ſibi eſſe
» cauſam afferat: tunc enim is, qui cau-
» ſam a capiente habet, ejus jure utitur.
Non conſenſu ipſius] » Opinionem enim
» Vaſquii, quod partes litigantes ſibi invi-
» cem ea, quæ caperent, donaſſe cenſean-
» tur, exploſimus §. *præced.*
» *Non malum meritum*] » Quaſi res in
» pœnam ipſi auferri potuerit.
Non compenſatio] » Si ſcil. poſſeſſor vi-
» ciſſim aliquid debet ei, cujus res capta
» fuit.
Quia parum liquida fide id geſtum ab Im-
peratore videbatur] » Cum populus fatea-
» tur, injuſtum fuiſſe bellum, ſimul fate-
» tur, injuria omnia capta eſſe; adeoque
» jure ea dimittere tenebantur.
Similiter Phocenſibus, &c. reddita liber-
tas] » Æmilius id non fecit ex conſcientia
» injuſti belli; cauſa enim ejus juſtiſſima
» fuit, quia ob ſeditionem Phocææ ortam
» oppugnabantur, *Liv. l.* 37. *c.* 9. & *c.*
» 22: ſed ex ratione politica, & in pœ-
» nam militum, quia invito duce in eos
» ſævitum fuit, *d. l.* 37. *c.* 32. Idque po-
» pulus Romanus poſtea confirmavit. *Liv.*
» *l.* 38. *c.* 39.
Etiam illa publica] » Non tantum ergo
» ſingulis civibus & libertas, & bona, ſeu
» jura privata reddita, ſed & præterea tota
» civitas ſuis legibus, ſuoque juri publico
» reſtituta fuit.
Reddito emtoribus pretio reſtituti ſunt in
liberta-

libertatem] » Immo nec in hos causa belli » injusta fuit : Ligures enim rebellarunt, » *Liv. l.* 41. *c.* 17. & in Romanos captos » sævierunt, *c.* 18. adeoque bello petiti. & » victi sunt, indeque merito perfidiæ pœ- » nam tulerunt. Quod vero consul, cum » se dedidissent, ipsos, & eorum bona sub » hasta vendiderit, id merito senatui atrox » visum fuit, quia id inconsulto senatu fa- » cere non potuit. Unde decreto senatus » restituti sunt, non ex necessitate juris, » sed pariter ex ratione politica. *Liv. l.* 42. » *c.* 8. & 9.

Idem de Abderitis decrevit senatus] » Di- » latio petita circa imperata non fuit justa » excidii causa ; adeoque senatus ipse de- » clarabat, bellum injustum fuisse. Verba » Livii *l.* 43. c. 4. hæc sunt : *flentes* (Ab- » deritæ legati) *ante curiam, querentesque,* » *oppidum suum ab Hortensio expugnatum,* » *ac direptum esse ; causam excidii fuisse ur-* » *bi, quod cum centum millia denarium &* » *tritici* 50000. *modium imperaret, spatium* » *petierunt, quo de ea re, & ad Hostilium* » *consulem, & Romam mitterent legatos :* » *vix dum ad consulem se pervenisse, &* » *audisse oppidum expugnatum, Principes se-* » *curi percussos, sub corona cæteros venisse.* » *Indigna senatui visa, &c. & legati duo* » *ad restituendos in libertatem Abderitas missi.* » *Iisdem mandatum, ut & Hostilio consuli,* » *& Hortensio Prætori nunciarent, senatum,* » *Abderitis injustum bellum illatum, conqui-* » *rique omnes, qui in servitute sint, & re-* » *stitui in libertatem, æquum censere.*

Deducere tantum, quantum domino vale- 2
» *bat adipisci desperatam possessionem*] » Quia » recuperat possessionem sumtibus alienis, » sine quibus recuperaturus rem non fuisset : » locupletior igitur fieret ex re aliena.

Non tenebitur, nisi in quantum censeri » *potest locupletior factus*] » Si quis proinde » rem ab hoste injusto emtam donaverit » alii, vel casu perdiderit, ex hypothesi » Auctoris non tenetur restituere, quia te- » netur saltem ut possessor rei alienæ : quæ » obligatio cessat, ubi possidere desiit. Se- » cus si eam rem vendidit, vel in usus suos » alio modo vertit : tunc enim possidet jus » alienum ; ultra suum habet, quod ei, » cujus est, restitui debet. *Vide late supra* » *l.* 2. *c.* 10. *§.* 9. Quod facile concedimus, » si ex ipsa confessione capientis injuria » rem captam esse apparet : secus si capiens » asserit, se jure cepisse.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.

I. *In bello justo actus quosdam interna justitia carere ; quod exponitur :*

II. *Interfici qui possint secundum justitiam internam.*

III. *Ob infortunium neminem recte interfici, ut qui coacti partes sequuntur :*

IV. *Nec ob culpam mediam inter infortunium, & dolum : cujus natura explicatur.*

V. *Distinguendos auctores belli ab his, qui sequuntur.*

VI. *In ipsis auctoribus distinguendas causas probabiles ab improbabilibus.*

VII. *Etiam mortem meritis hostibus sæpe pœnam recte condonari.*

VIII. *Cavendum, quantum fieri potest, ne innocentes, etiam præter propositum, occidantur.*

IX. *Pueris semper parcendum : feminis, nisi quid gravius admiserint : & senibus.*

X. *Parcendum & his, qui sacra, aut literas tantum curant :*

XI. *Et agricolis :*

XII. *Et mercatoribus, ac similibus :*

XIII. *Et captis.*

XIV. *Recipiendos, qui dedere se volunt,*

lunt, sub æquis conditionibus.

XV. *Parcendum & his, qui sine conditione se dediderunt.*

XVI. *Hæc ita vera, nisi grave delictum antecesserit: quod quomodo accipiendum.*

XVII. *Delinquentibus ob multitudinem recte parci.*

XVIII. *Non occidendos obsides, nisi ipsi deliquerint.*

XIX. *Abstinendum ab omni dimicatione inutili.*

+ I. 1. SEd + nec in bello justo admittendum est, quod dicitur,

a 1 + *Omnia dat, qui justa negat.*

Melius b Cicero: + *Sunt 2 quædam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis.* a + *Est enim ulciscendi, & puniendi modus.* Idem c laudat vetera Romanorum tempora, + cum exitus bellorum erant 3 aut mites, aut necessarii. Crudeles vocat d Seneca, qui *puniendi causam habent*, + *modum non habent.* Aristides Leuctrica e prima: ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀμυνομένους ἀμέτρως ἀδικεῖν· κἂν τις οἷς τὰς τιμωρίας ἀναπληροῖ, πρὸς τ' ἀδικήματα τούτοις ὑπερβῇ, δεύτερος ἄρχει πάλιν. *Possunt sane, possunt etiam, qui se vindicant,* + *injusti esse si modum excedant. Nam & qui in puniendo progreditur ad id, quod iniquum est,* + *secundus est injuriæ auctor.* Sic, f Ovidio judice, rex quidam

cæde nocentum
Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.

2. Platæenses in Isocratea g oratione quærunt: εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑπὲρ τηλικούτων ἐγκλημάτων οὕτως ἀνόμους καὶ δεινὰς ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας; *an æquum sit,* + *ob tantilla peccata tam graves, & iniquas pœnas exigere?* Idem ille Aristides h secunda

a *Lucanus, Pharf.* I. 349.
b *Off.* I. c. 11.
c *Off.* II. 8.
d II. *de Clem. cap.* 4.
e *Pag.* 94. Tom. II.
f *De Ponto*, I. Eleg. VIII. 19, 20.
g *Pag.* 298. B. Ed. *H. Steph.*
h *Pag.* 77. A. Tom. II.

G R O T I I.

a *Est enim ulciscendi, & puniendi modus*] Vide quæ supra lib. II, cap. XX. §. 2. & 28. & loca *Augustini* de Christianorum in ipsis bellis benevolentia, quæ modo produximus. *Aristoteles* politicorum V, cap. 6. narrat, asperiores æquo pœnas exactas Thebis, & Heracleæ, στασιωτικῶς, factionis studio. Et *Thucydides* III. Τιμωρίας μείζους, ἢ μέχρι τοῦ δικαίου. *pœnas justo majores.* (Cap. 82.) Tacitus III. annalium: *Pompejus gravior remediis, quam delicta erant.* (Cap. 28.) Idem eodem libro (*Cap.* 24.) Augustum culpat, quod in puniendis adulteriis clementiam majorum, suasque ipse leges egressus sit. Juvenalis (*Sat.* X. vers. 314, *& seqq.*)

exigit autem
Interdum ille dolor plus, quam lex ulla dolori
Concessit.

Quintilianus: *non nisi ob ultimo parricidio exigitur pœna trans hominem.* (Id est, à cadavere. *Declamat.* VI. Cap. 10. p. 137. *Edit. Burm.*) M. Antoninus Imperator, referente *Vulcatio* vita Cassii, (Cap. II.) *ad senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior. Ausonius* (Cupid. crucif. ℣. 93, 94.)

vindictaque major
Crimine visa suo est.

Ammianus libro XXVI. *sævitum est in multos acrius, quam errata flagitaverant, vel delicta.* (Cap. 10.) Similis est apud Agathiam locus libro III. (Lib. IV. Cap. 6.)

G R O N O V I I.

1 *Omnia dat*] Efficit, ut nihil non liceat in invitum, qui, quod in volentem licere debet, recusat.

2 *Quædam officia*] Sunt quædam humaniter, & benigne agenda.

3 *Aut mites, aut necessarii*] Aut parcebatur victis, aut non occidebantur, duriterve tractabantur, nisi quibus ob graves causas parci nequibat.

G R O-

cunda pro pace : μὴ τοίνυν ἀνθ᾽ ὅτων αὐτοὺς τιμωρήσεσθε, σκοπεῖτε, ἀλλ᾽ ὡς τινας ὄντας, καὶ τίνες ὄντες αὐτοὶ καὶ τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας· *non hoc tantum respicite, quas ob causas pœnas sitis exacturi, sed & 4 + qui sint, de quibus sumenda sit pœna, 5 qui nos ipsi, + & quis justus pœnarum modus.* Laudatur Propertio Minos (*Lib.* III. *Eleg.* XVII. 28.)

Victor erat quamvis, b + *æquus in hoste fuit.*

Sed & Ovidio, (*Metam.* VIII, 101.)

leges captis justissimus auctor
Hostibus imposuit.

II. + Quando autem justa sit interfectio (inde enim nobis incipiendum est) in bello justo secundum justitiam internam, quando non sit, + ex iis intelligi potest, quæ capite primo hujus libri nobis explicata sunt. a Interfici enim aliquem contingit ex proposito, aut citra propositum. + Ex proposito juste interfici nemo potest, nisi aut in pœnam justam, + aut quatenus 6 absque eo vitam, & res nostras tueri non possumus: quamquam illud ipsum ob res caducas hominem occidere, etiamsi + a justitia stricte dicta non abeat, + a charitatis tamen lege discedit. Pœna vero justa ut sit, + opus est ut ipse, qui interficitur, deliquerit, + & quidem tantum, quod apud æquum judicem mortis supplicio possit vindicari: qua de re eo nunc minus disseremus, quia quicquid ejus sciri oportet, + satis explicatum arbitramur capite de pœnis.

a Vid. de jure belli n. 36. & 43.

III. 1. + Supra 7 cum de supplicibus ageremus (sunt autem + ut in pace, ita & in bello supplices,) + discrevimus ἀτύχημα καὶ ἀδίκημα, *infortunium, & injuriam.* Gylippus eo, + quem ibi citare cœpimus, Diodori Siculi b loco quærit, 8 utra in classe Athenienses poni debeant, infortunatorum, an injustorum: & + pro infortunatis habendos negat, qui ultro nulla lacessiti injuria Syracusanis bellum intulissent: unde infert, cum sponte bellum susceperint, + ferenda quoque ab ipsis belli mala. Infortunatorum exemplum sunt illi, + qui 9 non hostili animo apud hostes sunt, + quales Athenienses temporibus Mithridaticis, de quibus sic loquitur Velle-

b Biblioth. XIII, 29.

GROTII.

b *Æquus in hoste fuit*] *Ovidius* tristium 1, elegia 8, (*vers.* 35.)

Est etiam in miseris pietas, & in hoste probatur.

GRONOVII.

4 *Qui sint, de quibus*] Possunt enim aut aliis rebus laudati, aut bene olim de nobis meriti esse. *Florus* de Ætolis 2, 9. *Memineramus auxilii, sic placuit ignoscere.*

5 *Qui nos ipsi*] *Cæsar* apud Sallust. Catil. 51. *magis, quid se dignum foret, quam quid in illos fieri jure posset, quærebant.* item: *sententia ejus non crudelis (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena a republica nostra videtur.*

6 *Absque eo*] Nisi ille de medio tollatur, aut interficiatur.

7 *Supra cum*] 2, 21. 5.

8 *Utra in classe poni*] Utro numero, vel loco haberi.

9 *Non hostili animo*] Inter hostes morantur non infesti nobis, neque sponte nocituri.

a Lib. II. c. 23. a Vellejus Paterculus : *si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimium veri, vetustatisque ignarus est. adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper, & in omni re, quicquid sincera fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Cæterum, tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cum* 10 *ab inimicis tenerentur, oppugnabantur* 11 *ab amicis, & animos extra mœnia, corpora necessitati servientes intra muros habebant.* quæ pars postrema ex Livio [b] sumta videri potest, apud quem Indibilis Hispanus corpus duntaxat suum apud Carthaginienses, + animum apud Romanos, ait, fuisse.

b Lib. XXVII. c. 17.

c Pro Quintio. Cap. 2. 2. *Nimirum*, ut ait [c] Cicero, *omnes, quorum in alterius manu vita posita est, sæpius cogitant, quid possit is, cujus in ditione, ac potestate sunt*, + *quam* 12 *quid debeat facere.* Idem pro Ligario : *tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa restitit : quod* 13 *si est criminosum, necessitatis crimen est, non voluntatis.* Atque hoc secutus est Julianus in causa Aquilejensium, teste [d] Ammiano, qui cum paucorum supplicium narrasset, adjicit : *residui omnes* 14 *abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem* [e] *necessitas egerat, non voluntas.* Ad Thucydidis locum [e] de Corcyrensium captivis venditis vetus commentator : τὸ ἥμερον τῦ ἑλληνικῦ τρόπυ δηλοῖ, ϗ ὡς ἀπηνὲς μετὰ μάχην τὺς ἑαλωκότας θανατῦν, ἄλλως τε ϗ δύλυς, τὺς μὴ μετὰ γνώμης οἰκείας πολεμῦντας· *ostendit clementiam dignam Græcorum ingeniis :* + *durum enim, post pugnam captos*

d Lib. XXI. c. 12.

e Lib. I. c. 55.

GROTII.

e *Necessitas egerat, non voluntas*] Addit mox: *id enim æquitate pensata statuerat placabilis Imperator, & clemens. Thucydides* libro III. (Cap. 39.) in oratione Cleonis : οἵ τινες ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναγκασθέντες ἀπέστησαν, συγγνώμην ἔχω· *Ignosco illis, qui defecerunt a nobis, cogente hoste.* Contemplatio extremæ necessitatis hæc dicitur *Paulo* sententiarum V, tit. 1. §. 1. certe enim, ut *Synesius* ait, ἰσχυρὸν ἀνάγκη πρᾶγμα ϗ βίαιον. *res est valida, ac violenta necessitas. Juvenalis* de Calaguritanis, (*Sat.* XV, 103.)

Quisnam hominum veniam dare, quisve Deorum
Viribus abnueret dira, atque immania passis ?

Vide de famis necessitate *Cassiodorum* IX, 13. Pertinax de Læto, & aliis : *paruerunt inviti Commodo : sed ubi habuerunt facultatem, quid semper voluerint, ostenderunt.* (CAPITOLIN. Cap. 5.) Cassius Clemens apud Xiphilinum in rebus Severi : ἐγὼ ὔτε σε ὔτε Νίγρον ἠπιστάμην· καταλειφθεὶς δὲ δὴ ἐν τῇ ἐκείνυ μερίδι, τὸ παρὸν ἀναγκαίως ἐθεράπευσα, ὐχ ὡς σοὶ πολεμήσων, ἀλλ᾽ ὡς Ἰυλιανὸν καταλύσων· *ego neque te, neque Nigrum noveram, sed in parte, quam ille obtinebat, relictus, feci quod necesse erat, præsenti parui, non tibi bellum volens inferre, sed Julianum depellere.* (Pag 299. *Ed. Rob. Steph.*) Aurelianus Antiochiam ingressus, ubi multi Zenobiæ partes secuti fuerant, edictum proposuit, referente ZOSIMO, Lib. 1. Cap. 51. *Edit. Cellar.*) τῷ ἀκυσίῳ ϗ ἀναγκαίῳ πλέον ἢ προαιρέσει τὰ συμβάντα ἀνατιθείς· *magis ad necessitatem impositam invitis, quam ad voluntatem, quæ acta erant referens.* Belisarius apud *Procopium* Vandalicorum 1. Λίβυας γὰρ ἅπαντας γενέσθαι ὑπὸ Βανδίλοις ὔτι ἐθελυσίυς. *Afros enim omnes sub Vandalis fuisse invitos.* (Cap. 20.) Apud eundem Gothicorum III, (Cap. 7.) Totilas Neapolitanis ait, scire eos sub hostibus fuisse invitos. Nicetas autem, aut continuator scriptæ ab eo historiæ, de Henrico loquens fratre Balduini : τὸ ἐνοικῦν ἐνδὲς εἰς σφαγὴν, ὡς εἰ ποίμνιον ἦν ϗ βυκόλιον, ἀλλ᾽ ὐ χριςώνυμον τὸ κτεινόμενον, ϗ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ τοῖς Βλάχοις ὑποκύψαν, μηδὲ προσχωρῆσαν ἐκυσιότητι· *qui urbem incolebant, eos jussit i... fci, quasi armentum, aut grex essent, non Christiani homines, qui interficerentur, præsertim tales, qui Blachis non verborum suasu, sed vi succubuerant, neque sponte eis paruerant.*

GRONOVII.

10 *Ab inimicis*] Aristione tyranno, & præsidio, quod ei dederat Mithridates.

11 *Amicis*] L. Cornelio Sulla, & Romanis.

12 *Quid debeat facere*] Eoque magis illum metuunt, quam ei fidunt.

13 *Si est criminosum*] Si potest accusari, tanquam in eo culpam admiserit Ligarius.

14 *Abierunt innoxii*] Illæsi, pœnæ immunes.

GRONO-

ptos occidere, servos præsertim, + qui non sua voluntate bellum gerunt. Platæenses in dicta oratione [a] apud Isocratem: οὐ γὰρ ἑκόντες, ἀλλ' ἀναγκασθέντες αὐτοῖς ἐδουλεύομεν· *non volentes, sed coacti illis* (Lacedæmoniis) *servivimus.* Idem [b] de Græcis aliis: τοῖς σώμασι μὲν ἐκείνοις ἀκολουθεῖν ἠναγκάζοντο, ταῖς δὲ εὐνοίαις μεθ' ὑμῶν ἦσαν: *illorum* (Lacedæmoniorum) *partes corpore sequi cogebantur, animo vobiscum erant.* Herodotus [c] de Phocensibus dixerat: ἐμήδιζον οὐχ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης. *Medorum partes sequebantur, non sponte, sed vi necessitatis.* Zelitis, ut Arrianus [d] narrat, pepercit Alexander, ὅτι πρὸς βίαν ἔγνωσαν συστρατεῦσαι τοῖς βαρβάροις, *quod coacti fuissent militare in partibus barbarorum.* Nicolaus Syracusanus apud [e] Diodorum in oratione pro captivis: οἱ σύμμαχοι τῇ τῶν κρατούντων ὑπεροχῇ βιασθέντες, ἠναγκάσθησαν συστρατεύειν· διόπερ, εἰ τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικήσαντας δίκαιόν ἐστι τιμωρεῖσθαι, τοὺς ἀκουσίως ἁμαρτάνοντας προσῆκον ἂν εἴη συγγνώμης ἀξιοῦν. *socii vi imperantium adacti sunt militare: quare, sicut par est eos puniri, qui data opera injuriam inferunt, ita æquum est ignosci his, qui præter voluntatem suam peccant.* Sic & apud [f] Livium Syracusani Romanis se purgantes ajunt, + se metu, ac fraude turbatis, pacem oppressam. + Similem ob causam Antigonus bellum [g] se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, dicebat.

a Pag. 299. A. vid. supr. §. 1. n. 2.
b Ibid. C.
c Lib. IX. Cap. 17.
d Lib. I. c. 18.
e Lib. XIII. c. 27.
f Lib. XXV. c. 29.
g Justini lib. XXVIII. c. 4.

IV. 1. Sed notandum est, + inter 15 plenam injuriam, & 16 merum infortunium, medium sæpe aliquid intercedere, quod ex utroque quasi conflatum sit, ita ut actio + neque mere scientis, & volentis, + neque mere aut ignorantis, aut inviti, dici possit.

2. Aristoteles huic generi nomen posuit ἁμάρτημα, latine 17 + culpam aliquam liceat dicere. Sic enim ille moralium libro quinto, capite decimo: *Eorum, quæ sponte facimus, alia facimus + deliberato, alia + non deliberato. Deliberato fieri dicuntur, quæ præeunte consultatione quadam animi fiunt, quæ vero aliter, indeliberato. Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat, + ea, quæ ab ignorantia procedit,* (cc) *infortunium dicitur, ut, si quis egerit quippiam, non in quem existimabat, aut quod non putabat, aut non quo putabat modo, aut non tali fine: ut si quis se ferire non hoc instrumento, non hunc hominem, aut non hujus rei causa credidit: sed evenit quod ipse non proposuerat sibi: puta vellicare voluit, non vulnerare, aut non hunc, non hoc modo. + Ergo si ita præter id, quod exspectari potuit, damnum detur, erit infortunium. At + si ita, ut exspectari, ac prævideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo, culpa erit aliqua: nam culpæ affinis est, qui* 18 *in se habet agendi principium:* 19 *qui vero extra,*

GRONOVII.

15 *Plenam injuriam*] Cui dolus, & culpa omnis inest.
16 *Merum infortunium*] Cui nec dolus, nec ulla culpa subest.
17 *Culpam aliquam*] Erratum.
18 *Quil in se habet*] Quem suum ipsius consilium, & voluntas malefica incitavit ad nocendum alteri.
19 *Qui vero extra*] Qui sine consilio, & voluntate lædendi, aliud agens, inque aliud intentus, lædit tamen.

(cc) Immo *culpa aliqua*: est enim heic in Græco, ἁμάρτημα. *J. B.*

tra, infelix. At quoties quis id, quod facit, [20] + *sciens facit, non tamen deliberato, fatendum est, adesse injuriam: ut quæ facere homines solent per iracundiam, & perturbationes similes aut naturales, aut necessarias. nam qui ira commoti lædunt, & culpam admittunt, ab injuria non vacant;* + *neque tamen* [21] *injusti, aut improbi dicuntur: at si quis* + *idem* [22] *consulto admittat, is vero improbus, & injustus recte nominabitur.*

3. *Merito igitur, quæ per iram fiunt, censentur* + *non ex proviso fieri.* + *non enim incipit is, qui ex ira quid facit,* + *sed is, qui iram provocavit: atque eo fit, ut sæpe in judiciis rerum ejusmodi* [23] + *non facti, sed legitima fiat quæstio; nascitur enim ira ex eo,* [24] + *quod quis injuriose factum existimat. Non ergo ficut in contractibus, an hoc factum sit, disputant: ibi enim, nisi* [25] *quæ intercesserit oblivio, omnino altera partium improba est, quæ fidem non implet: sed, an juste factum sit, quod factum est, exquiri volunt. At qui prior struxit insidias, nihil ignorans fecit: quare non mirum* [26] *si alter sibi injuriam factam putat,* [27] *alter non putat. . . . Est tamen ut & qui tali ex causa lædit, injustus censeri debeat, si nempe æqualitatis, aut proportionis normam excedat, quod repouitur. Sic justus est, qui deliberato juste agit: alioqui juste agere potest aliquis sponte tantum, non & deliberato.*

4. *Ceterum eorum, quæ non sponte fiunt, alia venia digna sunt, alia minus.* [d] *Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed &* [28] *ob ignorantiam fiunt. At si qua ab ignorantibus admittantur,* [29] *nec tamen per ignorantiam, sed tali animi morbo, qui communes humanæ naturæ fines excedat, non digna sunt quibus ignoscas.* Locum sane egregium, & usus maximi integrum latine posui, quia minus recte verti, ideoque nec satis intelligi solet.

a VII. Nic. 11. 5. Michael Ephesius eum locum interpretans, ejus, [30] + quod [a] exspectari non potuit, exemplum ponit in eo, qui fores aperiens patrem læsit,

GROTII.

d *Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam fiunt*] *Dionysius Halicarnassensis* libro I. (Cap. 58.) ἅπαν συγγνώμης ἄξιον τὸ ἀκούσιον· *quod non sponte fit, omne dignum venia. Procopius* Gotthicorum III. ὅσοι μὲν ἀδικοῦσι τοὺς πέλας, ἢ προλαβούσης ἀγνοίας, ἢ λήθης ἐπιγενομένης τινὸς, τούτους ἄξιον τοὺς τὰ δεινὰ πεπονθότας ξυγγνώμονας εἶναι. *qui aliis molesti sunt, sive quod occupaverit eos ignorantia, sive quod oblivio supervenerit aliqua, his etiam ipsos, qui mala sunt passi, æquum est veniam dare.* (Cap. 9.).

GRONOVII.

20 *Sciens facit, non tamen*] Qui aliunde subito impellitur, priusquam providere possit, & prospicere, quale sit, quod agit, etsi volens id agat.

21 *Injusti, aut improbi*] *Tacitus* de Germanis 25. *Verberare servum, ac vinculis, & opere coërcere, rarum: occidere solent, non disciplina, & severitate, sed impetu, & ira, ut inimicum.*

22 *Consulto*] Non subito animi metu impulsus.

23 *Non facti*] Disputetur, non utrum factum sit, nec ne, sed utrum per leges licuerit, nec ne.

24 *Quod quis injuriose*] Atque eo jus sibi datum contra offendendi.

25 *Quæ intercesserit*] Nisi cui exciderit e memoria, quid facere debeat.

26 *Si alter sibi*] Ille, cui structæ sunt insidiæ.

27 *Alter non*] Ille, cui non impletum est promissum, quia id, qui facere debuit, oblitus est.

28 *Ob ignorantiam*] Quæ scire, aut cogitare quis non potuit.

29 *Nec tamen per ignorantiam*] Et tamen hujusmodi, ut sensus communis ea evenire posse cuique dictet.

30 *Quod expectari*] Quod factum est non modo ab ignorante, sed etiam ob ignorantiam.

GRO-

ſit, aut + in loco ſolitario jaculando ſe exercens aliquem vulneravit. Ejus, quod prævideri potuit, ſed ſine dolo, + in eo, qui jaculatus eſt [31] in via publica. Idem ſcriptor neceſſitatis exemplum ponit in eo, + qui fame, aut ſiti adigitur, ut quid faciat : + perturbationum naturalium in amore, dolore, metu. Per ignorantiam fieri, ait, ubi factum ignoratur, + [32] ſi quis mulierem neſciat nuptam. + Ab ignorante [33] non per ignorantiam, ubi jus ignoratur. + Jus autem ignorari interdum excuſabiliter, interdum inexcuſabiliter : + quæ cum [a] Juriſconſultorum dictis optime congruunt. Eſt ejuſdem Ariſtotelis locus huic non diſſimilis libro [b] de arte oratoria : *æquitas imperat, ne pari loco habeamus injurias, & culpas, neque item culpas, & infortunia. Infortunia autem ſunt, quæ nec provideri potuerunt, nec improbo animo admittuntur : culpæ, quæ provideri potuerant, non tamen improbo animo fiunt : injuriæ, quæ & deſtinato, & animo improbo.* + Tria hæc notarunt veteres, & in illo Homeri verſu de Achille Iliados [c] poſtremo : a D. de juris, & facti ign. b Lib. I. c. 13. c Vers. 157. 186.

Οὔτε γάρ ἐστ' ἄφρων, οὔτ' ἄσκοπος, οὔτ' ἀλιτήμων

Non ignara illi, male provida, nec mala mens eſt.

6. Similis eſt diviſio apud [d] Marcianum : *delinquitur aut propoſito, aut impetu,* + *aut caſu. propoſito delinquunt latrones,* [34] *qui factionem habent : impetu autem, cum per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venitur : caſu vero, cum in venando telum in feram miſſum hominem interfecit.* Duo illa, quæ propoſito, & impetu fiunt, hunc in modum diſtinguit Cicero : [e] *Sed in omni injuſtitia permultum intereſt,* [e] *utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis eſt, & ad tempus, an conſulto, & cogitato fiat injuria.* + *Leviora enim ſunt quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata, & præparata inferuntur.* [f] Philo autem in legum ſpecialium explicatione ſic ait : ἡμίεργον τὴν πρᾶξιν εἶναι τῆς διανοίας μὴ προκατεσχημένης ἐκ μακροῦ τοῖς μιάσμασι [35] *dimidiatum eſſe facinus, ubi non anteceſſit longa animi deliberatio.* d L. II. §. 2. D. de pœnis. e De off. I. c. 8.

7. Cujus

GROTII.

e *Utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis eſt, & ad tempus, an conſulto, & cogitato fiat injuria*] *Seneca* de Ira I, 16. *Dimittit ſæpe, ſi intelligit, non ex alto venire nequitiam, ſed ſummo, quod ajunt, animo inhærere.* Deinde : *nonnunquam magna ſcelera levius, quam minora compeſcit, ſi illa lapſu, non crudelitate commiſſa ſunt, his ineſt latens, & aperta, & inveterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem modo afficiet, ſi alter per negligentiam admiſit, alter curavit, ut nocens eſſet.*

f *Philo*] Lib. II. ſpecialium legum. (*Pag.* 791. B. *Ed. Pariſ.*)

GRONOVII.

31 *In via publica*] Nam quia in ea ut plurimum obverſantur homines, facile unicuique ſuccurrit, etſi nunc nemo appareat, repente intervenire poſſe, qui lædatur.

32 *Si quis mulierem*] Quam ſollicitat, aut cujus tentat pudicitiam.

33 *Non per ignorantiam*] Qui ſciens facit, quod neſcit jus eſſe non facere.

34 *Qui factionem habent*] Manipulum furum, ut loquitur *Terentius* : qui coierunt conjuratione facta.

35 *Dimidiatum eſſe*] Dimidia parte defectum.

7. Cujus generis ea præcipue sunt, [g] + quæ necessitas si non defendit, tamen excusat. Nam ut Demosthenes ait in [a] Aristocratem, αἱ ἀναγκαῖαι χρεῖαι τοὺς τοῦ τί πρακτέον, ἢ μὴ, λογισμοὺς ἀναιροῦσιν ἅπαντας. ὥς' οὐ πάνυ ταῦτα ἀκριβολογεῖσθαι δεῖ τὸν δικαίως ἐξετάζοντα· *necessitatis impulsus auferunt dijudicationem de eo, quod agendum, vel non agendum est: quare non nimis rigide expendenda hæc sunt ab æquis rerum arbitris.* Qui sensus etiam latius ab eodem exprimitur in oratione [b] de falso testimonio adversus Stephanum. Thucydides libro [c] quarto: πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινὶ κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ τῶν ἀκουσίων ἁμαρτημάτων καταφυγὴν εἶναι τοὺς βωμούς. παρανομίαν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀνάγκῃ κακοῖς ὀνομασθῆναι, καὶ οὐκ, ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν τι τολμήσασι· *credibile esse*, [h] + *apud Deum quoque paratam esse veniam his, qui bello, aut qua simili necessitate tracti aliquid admittunt: nam & Deorum altaria perfugium patere culpis non voluntariis: & injustitiam iis adscribi, qui ultro mali sunt, non his, quos ad audendum res extremæ impellunt.* Cærites apud Livium [d] ad Romanos: [36] + *ne appellarent consilium, quæ vis, ac necessitas appellanda esset.* + Justinus [e] *factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit.* Sic, Isocrate judice, qui [37] + salutis causa prædatur, ἔχει πρόσχημα τῆς ἀδικίας τὴν ἀνάγκην, *habet necessitatem injuriæ velamentum.* Aristides [f] Leuctrica secunda: αἱ δυσκολίαι τῶν καιρῶν ἀπολογίας ἐνδιδόασι τοῖς ἀφεστηκόσιν. [38] + *difficilia tempora excusationem aliquam dant desciscentibus.* De Messeniis accusatis, quod ab Athenis exules non recepissent, ita [g] Philostratus: ἡ ἀπολογία κατὰ ξυγγνώμην ἵσταται, τὸν Ἀλέξανδρον προϊσχομένων καὶ τὸν ἐκείνου φόβον, οὐ μηδὲ ἡ

[a] Pag. 449. B.
[b] Pag. 616. B.
[c] Cap. 98.
[d] Lib. VII. c. 20.
[e] Lib. VIII. c. 1.
[f] Tom. II. p. 145 C.
[g] Vit. Sophist. Lib. II. C. 15. §. 2. pag. 596. Ed. Olear.

GROTII.

g *Quæ necessitas, si non defendit, tamen excusat*] Adde quæ supra lib. II cap. XX. §. 29. & hoc capite supra §. 3. Samii apud Thucydidem libro III. Alcidæ Lacedæmonio, cum captivos Chios occideret, hæc dicunt: οὐ καλῶς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦν αὐτὸν, εἰ ἄνδρας διέφθειρεν, οὔτε χεῖρας ἀνταιρομένους, οὔτε πολεμίους, Ἀθηναίων δὲ ὑπ' ἀνάγκης ξυμμάχους· *non recte eum se dicere venisse ad liberandam Græciam, qui homines interficeret nec manibus ipsi contrarios, nec animo infestos, Atheniensium quidem socios, sed necessitate adductos.* (Cap. 32.) *Chrysostomus* de providentia V. καὶ ἐχθροὶ μὲν καὶ πολέμιοι τοῖς αὐτῶν πολεμίοις ἴσασι συγγινώσκειν, ὅταν ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι πράττωσί τι τῶν χαλεπωτάτων αὐτοῖς· *norunt & inimici inimicis, & hostes hostibus ignoscere, ubi inviti, ac contra voluntatem aliquod in ipsos quamvis grave patrant.* (Tom. VI. pag. 877. *Ed. Eton. Savil.*) Misimiani apud *Agathiam* III. γένος πλεῖστα προηδικημένον, οὕτω τε ἐληλυθὸς εἰς τὸ ἀντιδρᾶσαι, βαρβάρῳ καὶ τοῦτο ὁρμῇ, οὐ μὲν παντάπασί γε φειδοῦς καὶ συγγνώμης ἀνάξιοι ἔφασκον εἶναι. *cum plurimas perpessi injurias ita trusi essent ad talionem barbaro sane impetu, attamen non omnino indignos esse, quibus ignosceretur, parceretur que.* (Lib. IV. Cap. 6.)

h *Apud Deum quoque paratam esse veniam*] *Deuteronomii* XXII, 26. *Moses Maimonides* Doctore dubitantium III, 41.

GRONOVII.

36 *Appellarent consilium*] Quod ab se minus recte administratum videretur, ne dicerent consilio, aut de industria factum.

37 *Salutis causa prædatur*] Quia receptum alibi non habet, ut majores nostri, qui *Brilam* ceperunt. (Locus heic ab Auctore, tanquam ex *Isocrate*, adlatus, est *Porphirii*, de Abst. *Lib.* II. pag. 291, 292. *Edit. Lugd.* J. B.)

38 *Difficilia tempora*] Periculum præsens ab hoste, & desperatio auxilii a sociis, aut suo principe.

39 Ἵσταται] Verbum hoc respicit, quos rhetores vocant in genere causarum juridiciali status: est autem status, quæstio, quæ ex prima intentione actoris, & depulsione rei nascitur. Inter illos est status qualitatis, sub quo rationalis assumtivus dividitur in comparationem, relationem, remotionem, concessionem; concessio sub sese habet purgationem, & deprecationem.

GRO-

ἣ ἄλλη Ἑλλὰς ἀπείρως εἶχε· *causa ipsorum in deprecatione posita est, obtendens facto Alexandrum, & metum ab ipso, quem nulla non pars Græciæ experta esset.* Talis & ille apud Aristotelem, [a] ἡμιπονηρὸς καὶ οὐκ ἄδικος, οὐ γὰρ ἐπίβουλος· *semipravus, non injustus:* [i] *neque enim insidiator.* Discrimina hæc ad argumenti nostri usum sic aptat Themistius in laudibus [b] Valentis Imperatoris: καὶ διέκρινας τὸ ἀδίκημα, καὶ ἁμάρτημα, καὶ ἀτύχημα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ Πλάτωνος ἀποστοματίζεις, μηδὲ τὰ Ἀριστοτέλους μεταχειρίζῃ, ἀλλὰ τά γε ἐκείνοις δοκοῦντα τοῖς ἔργοις βεβαιοῖς· οὐ γὰρ τῆς ἴσης τιμωρίας ἀξίους ᾠήθης τούς τε ἐξ ἀρχῆς βουλεύσαντας τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν ὅπλων παρασυρέντας, καὶ τοὺς ἤδη τῷ δοκοῦντι κρατεῖν ὑποκύψαντας. ἀλλὰ τῶν μὲν κατέγνως, τοὺς δ' ἐμέμψω, τοῖς δὲ συνήλγησας. [k] *distinxisti inter injuriam, & culpam, & infortunium.* [l] *Quanquam nec Platonis verba edifcis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita facto exequeris. Non enim pari pœna dignos existimasti, qui ab initio bellum suaserant, & qui postea abrepti sunt armorum impetu, & qui succubuerunt ei, qui jam rerum potiri videbatur. Sed illos damnasti, hos castigasti, postremos miseratus es.*

8. Idem [c] alibi adolescentem Imperatorem vult discere, τί διενήνοχεν ἀτύχημα καὶ ἁμάρτημα, καὶ ἀδίκημα· καὶ ὅτι προσήκει τὸν βασιλέα, τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. *quid distet infortunium, culpæ aliquid, & injuria: & quomodo regem deceat istius misereri, hanc corrigere, postremam vero solam ultione prosequi.* Sic apud Josephum [d] Titus unum criminis ducem punit μέχρις ἔργου *reipsa*, multitudinem μέχρι λόγου *sola verborum increpatione.* + Mera infortunia nec pœnas merentur, + nec ad restitutionem damni obligant. + Injustæ actiones ad utrumque. + Culpa media + ut restitutioni obnoxia est, + ita pœnam sæpe non meretur, præsertim capitalem. Ad hoc illud pertinet Valerii Flacci, (*Lib.* III. vers. 391, & *seqq.*)

At 40 *quibus invito maduerunt sanguine dextræ,*

+ *Si*

a Ethic. Nic. VII, 11.

b Orat. IX. pag. 209. Ed. Petav.

c Orat. X. p. 259.

d Lib. V. belli Jud. c. 13. Lat. VI, 6. pag. 912. B.

G R O T I I.

i *Neque enim insidiator*] Mitylenæorum caussam hac parte onerat Cleon apud *Thucyd.* III, ἄκοντες μὲν γὰρ οὐκ ἔβλαψαν, εἰδότες δὲ ἐπεβούλευσαν· ξύγγνωμον δέ ἐστι τὸ ἀκούσιον· *non inviti nobis nocuere, sed de industria fecere insidias. Id vero demum ignosci dignum est, quod præter voluntatem fit.* (Cap. 40.) Philo libro de constituendo principe: διακρίνει δ' ὁπότε πρὸς ἄμυναν ἴοι, τοὺς ἐπιβούλους ζῶντας καὶ τοὐναντίον· τὸ γὰρ κατὰ πάντων καὶ τῶν ἐλάχιστα ἢ μηδὲν ἡμαρτηκότων φονᾶν, ἀνημέρου καὶ ἀτιθάσσου ψυχῆς. *si ad ultionem veniendum sit, novit discernere inter eos, qui vitam agant insidiatricem, & eos, qui longe alterius sunt animi: In omnes enim, etiam qui minima, aut nihil deliquerunt, grassari cædibus, animi est immansueti, ac feri.* (Pag. 734. B.)

k *Distinxisti inter injuriam, & culpam, & infortunium*] *Seneca* naturalium II, 44. ubi de fulminibus: *voluerunt admonere eos, quibus adversus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda: quædam frangi debere, quædam elidi, & distringi, quædam admoneri.*

l *Quanquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita facto exsequeris*] Talis Trajanus inter principes Romanos egregius: παιδείας μὲν ἀκριβοῦς, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετέσχε. τό γε μὲν ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο καὶ ἐποίει. *illius exactæ eruditionis in verbis positæ compos non erat, rem tamen ejus & norat, & implebat.* Xiphilinus. (pag. 230. *Ed. Rob. Steph.*) De Marco Aurelio *Herodianus*: μόνος τε βασιλέων φιλοσοφίαν οὐ λόγοις, οὐδὲ δογμάτων γνώσεσι, σεμνῷ δ' ἤθει καὶ βίῳ σώφρονι ἐπιστώσατο· *solus principum sapientiam non verbis, aut dogmatum cognitione, sed moribus gravibus, & vita temperata ostendebat.* (Lib. I. c. 2. n. 6. *Ed. Boecler.*) De Macrino *Xiphilinus*: τά τε νόμιμα οὐχ οὕτως ἀκριβῶς ἠπίστατο, ὡς πιστῶς μετεχειρίζετο· *leges non tam norat exacte, quam fideliter exequebatur.* (Pag. 342.) Da nostro sæculo Deus vel tales principes.

G R O N O V I I.

40 *Quibus invito*) Qui occiderunt imprudentes. Forte, *invitæ*.

G R O-

\+ *Si* [41] *fors sæva premat miseros, sed proxima culpa,*
\+ [42] *Hos variis mens ipsa modis agit, & sua carpunt*
Facta viros resides.

V. Quod monet + Themistius [m] + distinguendos, qui auctores belli fuerunt, ab his, qui alios ducentes secuti sunt, ejus passim exempla in historiis exstant. Narrat Herodotus, [a] Græcos pœnas sumsisse de his, qui Thebanis ad Medos deficiendi auctores fuerant. Sic Ardeæ principes seditionis securi percussi, narrante [b] Livio. Eodem auctore, [c] Valerius Lævinus, *Agrigento capto, qui capita rerum erant virgis cæsos securi percussit: cæteros, prædamque vendidit.* Idem [d] alibi: *Atella, Calasiaque in deditionem acceptæ: ibi quoque in eos,* [43] *qui capita rerum erant, animadversum.* Rursum [e] alibi: *quoniam defectionis auctores meritas pœnas a Diis immortalibus, & a vobis habent P. C. quid placet de innoxia multitudine fieri? tandem* (dd) *ignotum est illis, & civitas data.* nimirum, ut idem [f] alibi loquitur, *ut, unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret.* Laudatur apud Euripidem [g] Eteoclus Argivus, quia

Culpam ferebat semper illo judice
Reus ipse: non urbs patria, quæ [44] *passim mali*
Rectoris ergo sustinet calumniam.

a Calliop. seu Lib. IX. c. 85.
b Lib. IV. c. 10.
c Lib. XXVI. c. 40.
d Ibid. c. 16.
e Lib. VIII. c. 20.
f Lib. XXVIII. c. 26.
g Supplic. vers. 878, & seqq.

Et Athenienses, ut [h] Thucydides narrat, pœnituit decreti adversus Mitylenæos, πόλιν ὅλην διαφθεῖραι μᾶλλον ἢ οὐ τοὺς αἰτίους, *ut totam civitatem potius, quam solos defectionis auctores interficerent.* Narratur & Diodoro [i] Demetrius, captis Thebis, decem solos interfecisse auctores defectionis.

h Lib. III. c. 36.
i Fragm. è Lib. XXI. Ecl. 10.

VI. 1. Sed in ipsis quoque belli auctoribus [k] distinguendæ causæ: sunt enim quædam non justæ quidem, + sed tamen tales, ut non improbis [45] possint imponere. Scriptor [l] ad Herennium deprecationis causam æquissimam hanc ponit, si quis, quæ peccavit, non odio, neque crudelitate, sed officio, & recto studio commotus fecerit. Sapiens [m] Senecæ *hostes dimittet salvos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis pro fide, pro fœdere, pro libertate in bellum accincti sint.* Apud [46] Livium [n] [n] petunt errori veniam Cærites, quod fuerint auxilio consanguineis. [47] + Phocensibus, [48] + Chal-

k Vict. de jure belli n. 59.
l Lib. II. c. 17.
m Lib. II, de Clem. c. 7.
n Lib. VII. c. 20.

GROTII

m *Distinguendos, qui auctores belli fuerunt*] Vide *Gailium* lib. II, de pace publica, cap. 9. num. 18.

n *Petunt errori veniam*] *Ignosci debere interdum armis superato rectori justum quid sit ignoranti*] Ex *Isocrate* transcipsit *Ammianus* in librum XXX. (Cap. 8.)

(dd) Hæc debebant alio charactere edi, quamvis & in prima Editione ita exstent: neque enim verba sunt LIVII, sed Auctoris nostri. Historicus, in fine demum Capitis sequentis, narrat, *ex auctoritate Patrum, latum ad Populum esse, ut* Privernatibus *civitas daretur.* Cap. 21. num. 10. *J. B.*

GRONOVII.

41 *Si fors sæva*] Leg. *fors*, si per infortunium patratum, quod parum distat a scelere.

42 *Hos mens ipsa*] Hi conscientiæ tormenta patiuntur.

43 *Qui capita*] Qui rempublicam in manu habuerunt, οἱ ἐν τέλει.

44 *Passim mali*] Vulgi judicio, & perperam infamari solet ob improbum principem.

45 *Possint imponere*] Pro justis agnosci, & eos fallere.

46 *Apud Livium* lib. VII.] 19. & 20.

47 *Phocensibus*] Immo *Tarquiniensibus* in Etruria: unde namque *Phocenses Cæritibus* cognati? (Vitiosa interpunctio, quæ hactenus fuerat in omnibus

48 + Chalcidensibus [a] & aliis, qui ex federe Antiochum juverant, data a Romanis venia. Aristides Leuctrica secunda [b] Thebanos, qui Lacedæmoniorum ductum contra Athenienses secuti erant, ait, κοινωνεῖν μὲν οὐ δικαίου πράγματος, δικαίῳ δὲ ἑτέρῳ περιστέλλειν τὴν μέμψιν, τῷ πιστὰς εἶναι τοῖς ἡγουμένοις, *in partem quidem venisse injustæ actionis, sed quam justo aliquo velarent, fide in principes sui federis.*

2. Cicero de officiis primo [c] conservandos eos dicit, + qui non crudeles in bello, non immanes fuerunt: tum bella, + quibus imperii gloria proposita est, 49 minus acerbe gerenda esse. Sic Ptolemæus rex [d] Demetrio significat, οὐ περὶ πάντων ἅμα, περὶ δόξης δὲ καὶ ἀρχῆς πολεμητέον αὐτοῖς· *non de rebus omnibus, sed de* 50 *imperio, & gloria inter ipsos certamen esse.* Severus [o] apud [e] Herodianum: *cum bellum adversus Nigrum gessimus, non ita sane speciosas inimicitiarum causas habebamus. nam* 51 *positum in medio principatum, atque adhuc in disceptatione versantem, pari ambitu uterque nostrum ad se trahebat.*

3. Sæpe habet locum, quod de bello Cæsaris, & Pompeji est apud [f] Ciceronem: *erat obscuritas quædam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset.* Et quod idem [g] alibi: *etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.* Plane ut apud Thucydidem [h] dicuntur venia digna, quæ fiunt 53 μὴ μετὰ κακίας, δόξης δὲ μᾶλλον ἁμαρτία. 54 De Dejotaro idem [i] ille Cicero: *non ille odio tui* 55 *progressus, sed errore communi lapsus est.* Sallustius in [k] historiis: *cætera multitudo, vulgi more magis, quam judicio, post alius alium quasi prudentiorem secuti.* Quod de bellis civilibus Brutus [l] scripserat, putem non male ad pleraque bella alia referri posse [p] 56 *acrius esse probibenda, quam in superatos iracundiam exercendam.*

VII. 1. E-

a Appian. Syriac. pag. 98. Ed. H. Steph.
b Tom. II. pag. 135. B.
c Cap. II.
d Plutarch. in Demetr. p. 891. A.
e Lib. III. c. 6.
f Orat. pro Marc. c. 10.
g Ibid. c. 5
h Lib. I. c. 32.
i Orat. pro Dejot. c. 3.
k Fragm. VI, 34. Orat. I. ad Cæs. de Rep. ordin.
l Cic. ad Brut. Ep. 2.

omnibus Editionibus, etiam in primâ, heic occasionem dedit Viro Doctissimo reprehendendi Auctorem nostrum, qui tamen ab errore planè immunis est. Nimirum Typographi, post vocem *consanguineis*, omiserant punctum, & post sequentem, *Phocensibus*, malè collocaverant. Tum in omnibus aliis, post primam, Editionibus, è margine excidit *App. Syr.* apud quem Auctorem, loco à me distinctè indicato, res, de qua agitur, clarè exstat: Μένων δὲ Φωκαίας μὲν, καὶ Χαλκιδέας, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῷ Ἀντιόχῳ συνεπεπράχεσαν, δεομένους, ἀπέλυσε τοῦ δέους. Pag. 98. *Ed. H. Stephan.* Vel ex hoc loco patet, quam necessarium fuerit, primas illas Editiones conferre, ut opus istud emendatius ederetur. *J. B.*)

48 *Chalcidensibus*] Haud scio, unde habeat: non enim in federe Chalcis Eubœæ urbs cum Antiocho fuit, sed vi, & metu eam Antiochus occupavit. *Liv.* lib. 35, 51. Puto hic dicere voluisse, *Phocænsibus*, qui in Asia minore, & eandem esse historiam, cujus meminit num. ult. cap. præced. (At vide Not. præced.)

49 *Minus acerbe*] Non sæviendo in victos.

50 *De imperio, & gloria*] Id ipsum, quod *Justinus* lib. 15, 1. non se propter prædam, sed propter dignitatem iniisse bellum.

51 *Positum in medio*] Vacuum, & certo possessore carentem.

52 *Erat obscuritas*] Incertum, & obscurum, utra causa esset justior.

53 Μὴ μετὰ κακίας] Non per malitiam, sed nimio gloriæ studio.

54 *De Dejotaro idem ille Cicero*] Cap. 3.

55 *Progressus, sed lapsus*] 2, Attic. 21. quia deciderat ex astris, lapsus, quam progressus potius videbatur.

56 *Acrius esse probibenda*] Inclementius esse animadvertendum in eos, quos liquet bellum civile moturos, quam in eos, qui bello civili sunt victi: nam in illis non tam facilis præsumitur pœnitentia consilii, quam in his facti, cujus jam supplicium luerunt ipsa calamitate.

G R O T I I.

o *Apud Herodianum*] Verba Græca hæc sunt: καὶ Νίγρῳ μὲν πολεμοῦντες οὐχ οὕτως εὐλόγους εἴχομεν αἰτίας ἔχθρας, ὡς ἀναγκαίας· οὐ γὰρ παρ' ἡμῶν προϋπάρχουσαν ἀρχὴν ὑφαρπάζων μεμίσητο, ἐν μέσῳ δὲ ἐῤῥιμμένην καὶ ἀμφήριστον οὖσαν, ἑκάτερος ἡμῶν ἐξ ἰσοτίμου φιλοτιμίας εἰς αὐτὸν ἀνθεῖλκεν. optime.

p *Acrius esse probibenda, quam in superatos iracundiam exercendam*] *Bembus* IX.

VII. 1. Etiam [+] ubi justitia hoc non exigit, sæpe tamen convenit bonitati, [q] convenit modestiæ, convenit animo excelso. *Ignoscendo auxisse populi Romani magnitudinem*, ait [a] Sallustius. Taciti [b] est: *quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.* At [c] Seneca: *ferarum, nec generosarum quidem, 57 permordere, & urgere abjectos. Elephantes, leonesque transeunt quæ 58 impulerunt.* Sæpe opportunum est illud Maronis, (*Æneid.* X, 528.)

a Fragm. I, 13. b Ann. XII, 20. c De Clem. I, cap. 5.

——— ——— Non hic victoria Teucrum
Vertitur, 59 aut anima una dabit discrimina tanta.

d Cap. 16.

2. Est in eam rem insignis locus in libro [d] quarto 60 ad Herennium: *bene majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. Quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est, 61 qui de victoria contendant, eos hostes putare: qui victi sunt, 62 eos homines judicare; ut possit 63 bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille si vicisset, 64 num idem fecisset? non profecto tam sapiens fuisset. 65 quid igitur ei parcis? quia 66 talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi.* Si de Romanis hoc accipias (incertum enim hoc, cum & peregrinis, & fictis argumentis utatur is scriptor) adversa fronte pugnat cum eo, quod habemus in 67 panegyrico, [e] qui dictus est Constantino Constantii filio: *cautior licet sit qui devinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est 68 qui calcat iratos. Renovasti, Imperator, veterem illam Romani imperii fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim captivi reges, cum a portis usque ad forum triumphantium currus honestassent, simulatque in capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur unus pro seipso Paulo, qui sedentem se acceperat deprecante* (lege: *69 unus Perseus ipso Paulo, qui dedentem se acceperat, [f] deprecante*) *legem*

e Eumenii, Paneg. VI. c. 10. Ed. Cell.

f Vide Plut. Paulo Æmilio. pag. 274.

GROTII.

q *Convenit modestiæ*] Rex Theudericus apud *Cassiodorum* II, 41. *illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt; is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare.*

GRONOVII.

57 *Permordere*] Usque, & usque morsicare, persistere in mordendo jam jacentes, & impotentes repugnandi.

58 *Impulerunt*] De statu deturbarunt, prostraverunt, dejecerunt.

59 *Anima una dabit*] Unius cædes momentum faciet.

60 *Ad Herennium*] C. 16.

61 *Qui de victoria contendant*] Qui armati resistant, in eos hostilia moliri.

62 *Eos homines*] Dignos venia, & clementia.

63 *Bellum*] Metum, periculum, vim ex bello.

64 *Num idem*] Numquid pepercisset tibi?

65 *Quid igitur*] Ante hæc verba, omissum est: *non profecto tam sapiens fuisset.* (Quod & nos restituimus. *J. B.*)

66 *Talem stultitiam*] Qua forsan ille usus esset, immoderate se gerendo in victoria.

67 *Panegyrico*] Qui nonus est in ordine, & adscribitur *Eumenio* cap. 10.

68 *Qui calcat iratos*] Forte, *stratos*, cui non est necesse quicquam facere in hostis adulationem, aut in dubios belli exitus lenocinia quærere, ut loquitur *Justin.* II, 12. sed qui potest per fiduciam virtutis, & fortunæ, submissis insultare.

69 *Unus Perseus ipso Paulo, qui dedentem se acceperat, deprecante*] Sero: sic enim jam *Gruterus* edidit a. 1607.

GRO-

legem illius severitatis evasit : cæteri in vinculis [r] *luce privati aliis regibus dedere documentum , ut mallent amicitiam colere Romanorum , quam exasperare justitiam.* Sed & hic [70] nimis laxe. Dicit quidem Josephus idem de severitate Romanorum in historia interfecti Simonis Barjoræ : sed + de ducibus loquitur , qualis + Pontius Samnis , non de his , quibus regium esset nomen. Verborum sensus latine sic habet : [a] *finis triumphi erat , postquam ad Capitolium Jovis ædem erat perventum : nam ibi exspectare Imperatores mos antiquus patriæ jubebat , donec nuntiata esset mors hostium ducis. Is erat Simon Joræ filius , qui inter captivos in triumpho ducebatur : is tum injecto laqueo* [71] *in forum trahitur , verberantibus insuper ipsum custodibus. Nam eo in loco mos est Romanis supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales. Hic ubi vitam finiisse nuntiatum est , secuta sunt fausta omina , deinde sacrificia.* Idem ferme dicit Cicero [b] Verrina de suppliciis.

[a] *Bell. Jud.* Lib. VII. Cap. 5. §. 6. *divis. Huds.*

[b] *Cap.* 26. 27.

3. De ducibus passim exempla exstant : de regibus aliqua , ut [s] [72] de Aristonico , [73] Jugurtha , [74] Artabasdo : sed tamen præter [75] Persea [t] [76] Syphax , [77] Gentius , [78] Juba , & Cæsarum tempore [79] Caractacus , atque alii

GROTII.

r *Luce privati aliis regibus dedere documentum*] Nolim reduci hunc morem ; tamen & Josua reges captos interfecit. *Josephus* antiquæ historiæ V, 1. & de Sossio *Dion* : Ἀντίγονον ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας· *Antigonum virgis cecidit alligatum cruci.* Pag. 463. D. Sed provide addit , ὃ μήδεις ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει· *quod nemo regum a Romanis victoribus pertulerat.* Est eadem historia apud *Josephum* libro XV. (Cap. I.) De Maximiano Herculio. (Immo de *Constantino* J. B.) *Eutropius* libro X. c. 2. *cæsis Francis , atque Alemannis , captisque eorum regibus , quos etiam bestiis , cum magnificum spectaculum muneris parasset , objecit.* De rege Alemannorum patibulo suffixo vide *Ammianum* XXVII. (Cap. 2.) Theuderichus rex Wisigotthorum Athiulfum Suevorum in Hispania regem capite plectit , memorante *Jornande* historia Gotthica (*Cap.* 44.) Nimirum hæc documenta sunt regibus ad modestiam , & ut cogitent , se quoque subjectos , si Deo ita visum , humanis vicibus , &, quod in simili periculo à Solone dictum meminerat Crœsus , de felicitate hominis ante mortem non judicandum.

s *De Aristonico*] Vide *Appianum* Mithridatico in fine, (*Pag.* 253. *Ed. H. Steph.* ubi de *Aristobulo* & *Tigrane* , quos *Pompejus* triumphans capite plecti jussit).

t *Syphax*] Variant de eo historici , multi tradunt , eum prope Romam ante triumphum decessisse : *Polybius* in triumpho ductum : (Lib. XVI. Cap. 12.) *Appianus*, dum de eo deliberatur , morbo obiisse. (*Pag.* 15. *Ed. H. Steph.*)

GRONOVII.

70 *Nimis laxe*] Adulatur nimium Constantino , qui duos Francorum reges , sed barbaros , & inconditos , quales tum erant Franci , bestiis objecit. Cæterum , ne unum quidem exemplum justi regis post victoriam interfecti Romanis exprobrari potest. (Etsi jure id facere potuerint. *Sam. Cocc.*)

71 *In forum*] Εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐσύρετο τόπον. Joseph. ἁλώσ. 7. *in.* Intelligit Tullianum. *Sallust.* Catil. 55.

72 *Aristonico*] Hic non erat verus rex , sed Eumenis spurius ex citharistria Ephesia : & cum ab Attalo III, ejusdem Eumenis legitimo in testamento , quo Populum Ro. heredem instituerat , præteritus esset , regnum Pergamenum invaserat , & sustinebat invidiam Licinii Crassi consulis capti , & occisi. *Justinus* 36 , 4.

73 *Jugurtha*] Hic & ipse spurius, fratribus legitimis Adherbale, & Hiempsale, Massiva quoque cognato Romæ , dum fide publica ibi moratur , per summum scelus occisis, legatis, & exercitu , & primoribus e senatu pecunia corruptis, exercitu quoque sub jugum misso, misericordiam omnem perdiderat. *Flor.* 3 , 1. (Vide *Livium* , Epit. 67. *Eutropium* , IX. *I. J. B.*)

74 *Artabasdo*] Non Romæ , neque ex auctoritate senatus , sed Alexandriæ, & M. Antonii scelus appellat *Tacitus* 2 , annal. 3. (Vide *Vell. Pat.* II. 82.)

75 *Persea*] Macedonum.

76 *Syphax*] Massæsulorum Numidarum.

77 *Gentius*] Illyrici. (Vide *Livium*, XLV.43.)

78 *Juba*] Numidiæ. (Vide *Plutarch.* Vit. Cæs. pag. 733. *Appian.* Bell. Civil. Lib. II. pag. 491. *J. B.*)

79 *Caractacus*] Britanniæ regulus. *Tac.* 12. ann. 37.

alii tale supplicium evaserunt, ut appareat, + & belli causas, & gerendi modum spectata à Romanis, quos tamen æquo [80] asperiores in victoria fuisse, Cicero, atque alii agnoscunt. Itaque M. Æmilius Paulus apud Diodorum Siculum [a] non male in Persei causa Romanos senatores monet, εἰ μὴ τὸν ἀνθρώπινον φόβον εὐλαβοῦνται, τήν γε τοὺς ὑπερηφάνως ταῖς ἐξουσίαις χρωμένους μετερχομένην Νέμεσιν αἰδεῖσθαι· *si humani nihil metuerent, at divinam vindictam timerent, iis imminentem, qui victoria insolentius utuntur.* Et [u] Plutarchus notat, bellis inter Græcos ipsos etiam hostes regibus Lacedæmoniis manus abstinuisse reverentiâ dignitatis.

a Excerpt. è Lib. XXI.

4. Hostis ergo, qui non id, quod humanæ leges permittunt, sed quod sui est officii, + quod fas, & pium est, volet respicere, parcet etiam hostili sanguini: neminique mortem irrogabit, [81] + nisi quo mortem, + mortive simile quid evitet, + aut ob peccata personæ propria, quæ [82] ad capitalem mensuram devenerint. + Et tamen quibusdam id meritis aut omnem, au mortis pœnam condonabit, + sive humanitatis intuitu, + sive ob alias probabiles causas. Egregie idem, quem dixi, [b] Diodorus Siculus: αἱ τῶν πόλεων πολιορκίαι καὶ παρατάξεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον προτερήματα τὰ πλείονα διὰ τύχην ἢ δι' ἀρετὴν ἐπιτυγχάνεται· ὁ δ' ἐν ταῖς ἐξουσίαις εἰς τοὺς ἐπταικότας ἔλεος μεριζόμενος διὰ μόνης τῆς φρονήσεως γίνεται· *urbium expugnationes, secunda prælia; & si quid aliud in bello prosperum, sæpe fortunæ magis, quam virtuti debentur. At in summo imperio victis misericordiam impartiri, solius prudentiæ opus est.* Apud Curtium [c] legimus: *Alexander quanquam belli auctoribus jure poterat irasci, tamen omnibus venia data.*

b Lib. XVII, 38.

c Lib. IX. Cap. 1.

VIII. De [83] nece autem eorum, qui casu non destinato occiduntur, + tenendum quod supra diximus, si non justitiæ, + misericordiæ tamen esse + non nisi magnis, & ad multorum salutem perventuris causis tale quid aggredi, unde innocentibus imminere pernicies possit. Idem nobiscum sensit + Polybius, qui libro V. [d] sic loquitur: οὐ γὰρ ἐπ' ἀπωλείᾳ δεῖ καὶ ἀφανισμῷ τοῖς ἀγνοήμασι πολεμεῖν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει καὶ μεταθέσει τῶν ἡμαρτημένων· οὐδὲ συναναιρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικοῦντα τοῖς ἠδικηκόσι, ἀλλὰ συσσώζειν καὶ συνεξαιρεῖσθαι τοῖς ἀναιτίοις (male editur ἐναντίοις) τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν· *bonorum virorum est, etiam cum minus probis non internecinum gerere bellum; sed hactenus, ut delicta sarciantur, atque emendentur: neque insontes cum sontibus una pœna involvere, sed insontium causa etiam sontibus parcere.*

d Cap. II.

+ IX. 1.

GROTII.

u *Plutarchus notat*] Agide. (Pag. 804. D.)

GRONOVII.

80 *Asperiores in victoria*] Nonnisi in una Corintho, *de offic.* I. 11. quam tamen ad destruendam habuerunt gravem causam, violatos legatos. *Justin.* 34, 1. 2.

81 *Nisi quo mortem*] Præterquam si quo videt incolumi se salvum esse non posse.

82 *Ad capitalem mensuram*] Mortis supplicio digna sint.

83 *De nece*] In tentanda aggressione, vel inferenda quamvis justa vi, per quam multi innoxii, & quos lædendi nullam propriam causam, nec consilium habemus, sunt perituri.

+ IX. 1. His cognitis, de his, quæ magis specialia sunt, non difficilis erit definitio. x *Puerum ætas excuset, feminam sexus*, ait Seneca [a] libris, a Lib. III.
84 quibus iræ irascitur. Deus ipse in bellis Hebræorum [b] etiam post pa- 24.
cem oblatam, & repudiatam parci vult feminis, & infantibus, + extra pau- b Deut. XX, 14.
cas gentes speciali jure exceptas, adversus quas quod erat bellum, + non erat hominum, 85 sed Dei, atque ita appellabatur. Et cum mulieres Madianitidas vellet occidi ob proprium ipsarum crimen, [c] + excepit virgines intactas. Immo cum Ninivitis ob gravissima peccata [d] internecionem severe admodum minatus esset, retrahi se passus est + miseratione multorum millium ejus ætatis, quæ honesti, & inhonesti discrimina ignoraret. Cui

c Num. XXXI, 18.
d Jon. IV, 11.

GROTII.

x *Puerum ætas excuset, feminam sexus*] *Plinius* historiæ naturalis libro VIII, cap. 16. *Leo ubi sævit, in viros prius, quam in feminas fremit, in infantes non nisi magna fame.* Ad illa *Horatii* Libro IV, ode VI. de Achille, (ÿ. 17, & seqq.)

Nescios fari pueros Achivum
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo.

Ita Scholiastes: *Dolenter declamat in sævitiam Achillis, qui, si per Apollinem vivere licuisset, adeo sævus erat, ut nec infantibus, nec in utero gestantibus pepercisset.* *Philo* de principis constitutione, (pag. 734.) παρθένοι δὲ καὶ γυναῖκες μεθίενται, *dimittantur autem virgines, & mulieres*: causam reddit, τὸ προσθήκην ἀνδρῶν πόλεμον κατασκευασάντων ποιεῖσθαι γυναῖκας, ἀνήμερον· *virorum, qui bella fabricant, accessionem facere mulieres, immite.* Idem de specialibus legibus II. πρὸς μὲν γὰρ τοὺς τελείους μυρίας προφάσεις εὔλογοι προσκρουμάτων τε καὶ διαφορῶν· τοῖς δὲ κομιδῇ νηπίοις ἄρτι παρεληλυθόσιν εἰς φῶς καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, οὐδ' ἐπιψεύσασθαι κατηγορίαν ἀκακώτοις οὖσιν ἐνδέχεται· *nam in justæ ætatis homines mille speciosi obtentus reperiri possunt discordiarum, ac simultatum. At in infantes, qui modo in lucem, vitamque humanam venere, ne calumnia quidem quod dicat habet, ut plane innocentes.* (Pag. 795. D.) *Josephus* antiquæ historiæ libro IX. de Manaemo, (cap. II.) μηδὲ νηπίων φειδόμενος, ὠμότητος ὑπερβολὴν οὐ καταλείπων οὐδ' ἀγριότητος· ἃ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀλλοφύλων τινὰς συγγνωστὸν δρασῆναι γενομένους ὑποχειρίους, ταῦτα τοὺς ὁμοφύλους οὕτως εἰργάσατο· *Ne infantibus quidem parcens nihil fecit reliquum ad crudelitatem, aut feritatem potius. Quæ enim veniam non merebantur, si in externos bello victos essent edita, ea fecit in populares suos.* (Auctor heic tacitè legit versu 3. δρασῆναι pro διαθῆναι, quod erat in Editione Genev. & mutatum est in διαθεῖναι ex MSS. in Edit. Hudson. *Cap.* XI. §. 1. *J. B.*) Idem *Josephus* Judam Maccabæum narrat Bosra, & Ephrone captis, interfecisse πᾶν τὸ ἄῤῥεν καὶ μάχεσθαι δυνάμενον· *quicquid virilis sexus, & pugnæ idoneum erat.* (Ant. Jud. Lib. XII. Cap. 8. §. 5. *divis. Hudson.* ubi tamen hoc tantum legitur: Καὶ πᾶν ὅσον ἄῤῥεν ἦν ἐν αὐτῇ κτείνας &c. *J. B.*) Et alibi pœnam, quam Alexander Thracidas dictus de Judæorum pueris, & mulieribus sumserat, vocat ὑπὲρ ἄνθρωπον δίκην, *ultionem ultra hominum morem.* (Antiq. Jud. XIII. Cap. 14. §. 2.) *Agathias* libro III. ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐχ' ὅσιον καὶ εἰς αὐτὰ δὴ τὰ νεογνὰ βρέφη καὶ τῶν τοῖς γονεῦσι τετολμημένων οὐδὲν ἐπιστάμενα παροινεῖν οὕτω καὶ ἀφυβρίζειν, οὔκουν αὐτοῖς οὐδὲ ἀποινὶ τοῦτο ἡμάρτηται· *quandoquidem vero pium non erat in recens natos infantes paternorum facinorum inscios ita sævire, atque insanire, ideo hæc ipsis non impune abiere.* (Lib. IV. Cap. 6.) *Nicetas*, aut qui historiam ejus produxit ad tempora Henrici regis, de Scythis agens, qui Athiram ceperant. ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὑπομαζίδια τῶν παίδων τοῦ κακοῦ ἔφυγεν ἀνώτερα, ἀλλ' ἀπεθερίσθη καὶ ταῦτα κατὰ χλόην καὶ ἄνθος ἐμαράνθη, ὑπὸ τῶν ἐλέῳ ἀνηλεῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, καὶ μηδαμῶς εἰδότων ὡς ἀδικεῖ τὴν φύσιν καὶ θεσμὸν ἀθετεῖ τὸν ἀνθρώπινον, ὁ περαιτέρω τῆς νίκης καὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμῷ χρώμενος. *ne infantes quidem lactentes adhuc mali exsortes fuere, sed & hi velut in herba demessi sunt, aut velut flos emarcuere, facto hominum misericordia intactorum, neque scientium injuriam ab eo fieri naturæ, ac fas hominum violari, qui ultra, quam ut hostes vincat, aut subigat, extendit iram.* (In *Balduin.* Cap. 9.) Adde quæ *Beda* habet libro II, cap. 20. de Carævollæ feritate: & Helvetiorum bonam legem apud *Simlerum*, (Lib. II. pag. 302. *Edit. Elzevir.*) & Elisabethæ reginæ pia mandata apud *Camdenum* in anno MDXCVI.

GRONOVII.

84 *Quibus iræ irascitur*] Adversus iracundiam scribit, iram coërcendam esse monet, ac præcipit.

85 *Sed Dei*] Qui eas ob corruptissimos mores ab stirpe volebat exscindi.

[a] *De Ira* II, c. 9. [b] *Pharsal.* II, 108.

Cui similis est apud Senecam [a] sententia: *num quis irascitur pueris, quorum aetas nondum novit* + *rerum discrimina?* Et apud Lucanum [b]:

Crimine quo parvi caedem potuere mereri?

+ Si haec Deus fecit, ac statuit, qui quosvis homines cujuscumque sexus, aut aetatis sine ulla causa non injuste potest occidere, utpote vitae dator, ac dominus, quid homines facere aequum est, + quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad hominum salutem, ac societatem conservandam esset necessarium?

[c] *Vid. de jure belli* n. 36. [d] Lib. V. c. 27. [e] *Vita Camilli.* pag. 134. [f] Lib. I. [g] Lib. XXIV. c. 26. [h] Lib. XXVIII. c. 20.

2. Accedit primum de pueris judicium [c] eorum populorum, ac temporum, 86 quibus fas maxime valuit. *Arma habemus* (ait apud Livium [d] Camillus) *non adversus eam aetatem, cui etiam, captis urbibus, parcitur, sed adversus armatos.* Addit, hoc esse + inter belli jura, 87 naturalia scilicet. Plutarchus [e] de eadem re agens: *sunt*, inquit, *apud bonos etiam belli quaedam leges.* Ubi nota illud + *apud bonos*, ut hoc jus ab eo, 88 quod in moribus, & impunitate positum est, discrimines. Sic [f] Florus negat, aliter (ee) fieri potuisse 89 + salva integritate. Apud Livium [g] alio loco est: *a qua aetate etiam hostes irati abstinerent.* Et [h] alibi: *usque ad infantium caedem ira crudelis pervenit.*

[i] *Silvar.* L. 6. 53.

3. Quod autem in pueris rationis usum non adeptis + semper, + id in feminis plerumque obtinet, id est, + nisi aliquid peculiariter vindicandum admiserint, + aut virilia officia & ipsae usurpent. Est enim, ut Statius [i] loquitur, *sexus rudis, insciusque ferri.* Neroni hostem vocanti Octaviam in tragoedia reponit praefectus, (vers. 864.)

——— y 90 *Femina hoc nomen capit?*

[k] *Lib.* IV. c. 11. [l] *Lib.* XXXIX. c. 3.

Alexander apud [k] Curtium: *cum captivis, & feminis gerere bellum non soleo: armatus sit oportet, quem oderim.* Gryphus apud [l] Justinum: *a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, & externa bella post victoriam in feminas saevitum, quas sexus ipse & periculis bellorum, & saevitia victorum eximat.* Apud Tacitum alius: *neque adversus feminas,* (ff) *sed palam adversus armatos bellum se tractare.*

4. Vale-

GROTII.

y *Femina hoc nomen capit*] Ideo Tucca, & Varus, delendos censuere in secunda Aeneide versus, ubi deliberat Aeneas, an Helenam occidat. (A versu 567. ad 588.)

GRONOVII.

86 *Quibus fas maxime*] *Boni fuere mores, & valuit recti observantia.* Tacit. 3, annal. 26.

87 *Naturalia scilicet*] Nam gentium jura plus permisere. 3, 4. 9.

88 *Quod in moribus*] Quod non fundatum est in justitia naturali, & morali, sed politica, & consuetudine invaluit; neque innocentem, sed impunitum praestat.

89 *Salva integritate*] Fide, ac dignitate integra, & illaesa.

90 *Femina hoc nomen*] Cum sit imbellis, & imbecilla, potestne etiam hostis vocari?

(ee) Locus FLORI ita sese habet: *Verum sciebat victoriam, quae, salvâ fide, & integrâ dignitate, pareretur.* Lib. I. Cap. 12. *J. B.*

(ff) Est apud TACITUM: *feminas gravidas.* Annal. Lib. I. Cap. 59. n. 4. *J. B.*

GRO-

4. Valerius Maximus [a] + Munatii Flacci in infantes, & feminas efferatam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Apud Diodorum [b] Carthaginienses Selinunte narrantur interfecisse senes, feminas, infantes, οὐδεμίαν συμπάθειαν λαμβάνοντες, *sine humanitatis affectu.* Et alibi [c] hoc ipsum ὠμότητα *crudelitatem* vocat. Latinus Pacatus [d] de feminis : *sexus, cui bella parcunt.* Simile Papinii [e] + de senibus pronuntiatum :

—— Nullis violabilis armis
Turba senes. ——

+ X. 1. + Idem statuendum universaliter de maribus [f], + quorum vitæ genus ab armis abhorret. + *Jure belli in armatos, repugnantesque cædes*, ut ait Livius [g] id est, [91] + eo jure, quod naturæ congruit. Sic [h] Josephus æquum ait, ut in pugna pœnas dent qui arma ceperunt, insontibus non nocendum. + Camillus [i] Vejis expugnatis edixit, ut ab inermi abstineretur. + In hac classe primum ponendi sunt hi, qui sacra curant : nam + ut hi ab armis abstinerent, mos ab antiquo fuit gentium omnium : + atque ideo vicissim vi in illos temperabatur. Sic Philisthæi hostes Judæorum non nocebant [z] collegio prophetarum, quod erat Gabæ, ut videre est 1. Sam. X, 5. & 10. Et sic ad alium locum, + ubi simile erat collegium tanquam sepositum ab omni armorum injuria, cum Samuele confugit David, 1. Sam. XIX, 18. Cretenses, narrat [k] Plutarchus, cum bellis intestinis colliderentur, omnem noxam abstinuisse [a] + a sacerdotibus, & iis, quos humandis mortuis præpositos κατακαύτας vocabant. Huc & + proverbium illud Græcum pertinet, [92] οὐδὲ πυρφόρος ὑπελείφθη. [b] Notat [93] Strabo [l], olim cum tota Græcia armis ferveret, Eleos, utpote [94] Jovi sacros, & [95] eorum hospites + in alta pace vixisse.

2. Sacerdotibus merito hac in parte æquantur, qui vitæ genus simile elegerunt, + ut monachi, & [96] conversi, id est, pœnitentes, quibus proinde æque

a Lib. IX. c. 2.
b Lib. XIII. c. 57.
c Lib. XIV. c. 54.
d Paneg. Theod. c. 29.
e Theb. V, 258.
f Vid. d. loco.
g Lib. XXVIII. c. 23.
h Ant. XII. cap. 3. §. 1.
i Liv. lib. V. c. 21.
k Quæst. Gr. 21. pag. 296. B.
l Lib. VIII. pag. 358. Ed. Paris.

GROTII.

z *Collegio prophetarum*] Hyrcanus Hierosolyma obsidens victimas ad templum misit, narrantibus Hebræis. Sic & Gotthi laudantur *Procopio* Gotthicorum II, (*Cap.* 4.) qui sacerdotibus Petri, & Pauli extra Romam pepercerunt. Vide additamentum *Caroli Magni* ad *legem Bajoariorum*, (num. 2.) & *legem Langobardicam* libro I. tit. XIV. 14.

a *A sacerdotibus*] *Servius* ad VII. Æneidos: *nam cum defendebat a bello, si non ætas, saltem religio sacerdotis.* (Agitur ibi tantum de immunitate Sacerdotum à militia. *J. B.*)

b *Notat Strabo*] Et *Polybius* libro IV, (Cap. 73.) & *Diodorus Siculus* in excerptis Peiresianis. (Pag 225.) Pari modo & qui ad Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia certatum ibant, habebant belli tempore ἀσφάλειαν καὶ ἄδειαν, *tutelam, ac securitatem.* Docent *Thucydides* libro V. & VIII. & *Plutarchus* Arato. (*pag.* 1040. B.]

GRONOVII.

91 *Eo jure, quod naturæ*] Etenim jure gentium etiam in inermes, & sese submittentes, modo inter hostes sint, aut inter eos fuerint, ut supra cap. 4.

92 Οὐδὲ πυρφόρος] Cum significabant omnes occisos, & πυρφόρον interpretantur vatem, qui sacrum igniculum ferret. (Vide *J. Potteri Archæolog. Græc.* Lib. III. Cap. 9. pag. 379. *J. B.*)

93 *Strabo Lib. VIII*] Pag. 312.

94 *Jovi sacros*] Propter Olympia, quæ Pisæ in Elide Jovis honori celebrabantur. *Polyb.* 4, 73.

95 *Et eorum hospites*] Peregrinos, qui morarentur in finibus illorum.

96 *Conversi*] Primus gradus monasticæ vitæ, eorum, qui sæculo renuntiant manentes in sæculo, hoc est, cucullam sumunt, & se alligant ad certum numerum precum, & quædam genera piorum operum, retento patrimonio, & opibus, ex quibus deinde fiunt professi, qui jam res suas dederunt monasterio : & denique monachi. *Rittershus.* ad Salv. p. 126. *Corda* adv. Sac. 40, 28.

GRO-

[a] C. 2. *de treuga, & pace.*

æque ut sacerdotibus parci volunt [a] canones naturalem æquitatem secuti. + Addas his merito eos, 97 qui studiis litterarum honestis, & humano generi utilibus, operam navant.

[b] *Biblioth.* Lib. II. c. 36.

XI. Deinde + agricolas, quos & + canones asscribunt. + Diodorus Siculus [b] de Indis cum laude refert : ἀμφότεροι γὰρ οἱ πολεμοῦντες ἀλλήλους μὲν ἀποκτείνουσιν ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς δὲ περὶ τὴν γεωργίαν ὄντας ἐῶσιν ἀβλαβεῖς, ὡς κοινοὺς ὄντας ἁπάντων εὐεργέτας· *in præliis quidem hostes alii alios interficiunt : at agricolas relinquunt intactos, tanquam in commune utiles.* De antiquis Corinthiis, & Megarensibus Plutarchus [c] : τοὺς γεωργοῦντας οὐδεὶς ἠδίκει τὸ παράπαν· *nemo agricolas ullo afficiebat malo.* + Et Cyrus regi [d] Assyriorum nuntiari jussit : ὅτι ἕτοιμός ἐστιν ἐᾶν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν καὶ μὴ ἀδικεῖν· *paratum se eos, qui agros colerent, illæsos, indemnesque sinere.* + De Belisario [e] Suidas : ἐς δὲ τοὺς ἀγροίκους τοσαύτη φειδοῖ τε καὶ προνοίᾳ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτῶν οὐδένα πώποτε στρατηγοῦντος Βελισαρίου τετύχηκεν· *agricolis ita parcebat, ac tantam pro illis curam gerebat, ut eo duce nulli unquam eorum vis illata fuerit.*

[c] Quæst. Græc. p. 296. B.

[d] *Xen. de Cyri inst.* V. c. 4. §. 12.

[e] Voce Βελισάριος. Ex *Procop.* De Bell. Goth. III. 1.

XII. + Addit canon + mercatores, quod non tantum de his, + qui 98 temporariam in hostico moram agitant, intelligendum est, + sed & de subditis perpetuis : + nam & horum vita ab armis aliena est : ac sub hoc nomine continentur simul + alii 99 opifices, & artifices, quorum quæstus pacem amat, non bellum.

[f] *Cap.* 10. §. 1. n. 2. *hujus Lib.*

[g] *Supr.* §. 10. n. 3.

[h] *Ad Bonif. epist.* 205.

XIII. 1. Ut ad eos veniamus, qui + arma gesserunt, jam ante [f] retulimus dictum Pyrrhi apud Senecam, qui vetari nos, ait, + pudore, id est, æqui respectu, ne capto vitam adimamus. Similem Alexandri sententiam [g] attulimus, quæ cum feminis conjungit captivos. Accedat illud [h] Augustini : *hostem pugnantem* [c] 1 + *necessitas perimat, non voluntas. Sicut bellanti, & resistenti*

GRONOVII.

97 *Qui litterarum*] Seneca epist. 14. *Hæ literæ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos insularum loco sunt.* Unde eidem tutus literarum amor ad Polyb. 22.

98 *Temporariam in hostico*] Dum merces advectas distrahant.

99 *Opifices, & artifices*] *Cicero* 4. Catil. 8. *Multo vero maxima pars eorum, qui in tabernis sunt, genus hoc universum amantissimum est otii.*

1 *Necessitas perimat*] Hostis ne interficiatur nisi pugnans, & ex necessitate, non a valde volentibus nobis.

GROTII.

c *Necessitas perimat*] *Gratianus* posuit *deprimat.* *Plutarchus* Marcello: Ἐπαμινώνδας καὶ Πελοπίδας οὐδένα πώποτε κρατήσαντες ἀπέκτειναν, οὐδὲ πόλεις ἠνδραποδίσαντο· λέγονται δὲ Θηβαῖοι οὐδὲ Ὀρχομενίους ἂν οὕτω μεταχειρίσασθαι παρόντων ἐκείνων. *Epaminondas, & Pelopidas nec quenquam interfecere post victoriam, nec civitates in servitutem redegerunt. creduntur que non facturi fuisse Thebani, quod fecere in Orchomenios, si illi adfuissent.* (Pag. 316.) Secutus hoc Marcellus captis Syracusis, ut ibidem ait *Plutarchus.* Vide eundem *Plutarchum* in Catone Uticensi. (pag. 787. C. D.) *Cabadæ Persarum regi, cum Amida vi cepisset, multaque cædes fieret, senex sacerdos dixit, non esse regium jam captos occidere.* Narrat *Procopius* Persicorum I. (Cap. 7.) qui & Persicorum II. dicit : τὸ ἐπεμβαίνειν τοῖς ἡλωκόσιν οὐχ ὅσιον. *Sævire in captos pietati adversatur.* (Cap. 9.) Apud eundem egregia est oratio Belisarii ad milites capta Neapoli, Goth. I. (Cap. 9.) Imperator Alexius apud *Annam Comnenam*, suadenti occidere Scythas captivos : Κἂν Σκύθαι, ἀλλὰ πάντως ἄνθρωποι· κἂν ἐχθροί, ἀλλ' ἐλέους ἄξιοι· *etiamsi Scythæ, homines tamen sunt : etiamsi hostes, miseratione tamen digni.* (Lib. VIII. c. 4.) *Gregoras* libro VI. (pag. 92.) τὰ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ μάχῃ γινόμενα ὁποῖα ποτ' ἂν ᾖ, συγγνώμην ἔχει τῷ πεπραχότι, περιεσπασμένου τότε τοῦ λογισμοῦ, καὶ τῆς χειρὸς οἱονεὶ μεθυούσης, καὶ λόγον οὐκ ἐχούσης χειραγωγὸν καὶ πρύτανιν τῶν πραττομένων· τῆς δ' ἀκμῆς τῶν δεινῶν πεπαυσμένης, καὶ καιρὸν ἤδη τῆς προαιρέσεως εἰληφυίας μετὰ σταθμῆς τινὸς καὶ κρίσεως, τὰς τῶν πράξεων

resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia jam debetur, maxime 2 *in quo pacis perturbatio non timetur.* Xenophon [a] de Agesilao: προηγόρευε τοῖς στρατιώταις τοὺς ἁλισκομένους μὴ ὡς ἀδίκους τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φυλάττειν. *monuit milites, ut captos non tanquam sontes punirent, sed tanquam homines custodirent.* Apud Diodorum [b] Siculum est: πάντες ἀνατείνονται μὲν πρὸς τοὺς ἀντιταττομένους, εἴκουσι δὲ τοῖς ὑποπεπτωκόσι· *omnes* (Græci) *opponunt se repugnantibus, parcant jam subactis.* Eodem judice Macedones, qui sub Alexandro [c] πικρότερον ἢ πολεμικώτερον προσεφέροντο τοῖς Θηβαίοις, *acerbius egerant cum Thebanis, quam* + *belli fas ferebat.*

a Cap. I. §. 21.

b Lib. XIII. c. 24.

c Lib. XVII. c. 13.

2. Sallustius historia [d] Jugurthina, cum puberes post deditionem interfectos narrasset, factum, ait, 3 contra jus belli: quod interpretare, + contra æqui naturam, & morem mitius viventium. Apud Lactantium [e] est: *parcitur victis, & est locus inter arma clementiæ.* Laudat [f] Tacitus Primum Antonium, & Varum, Flavianos duces, quod in neminem ultra aciem sæviissent. Aristides [g]: ἀνδρῶν γάρ ἐστι καθ' ὑμᾶς τὴν φύσιν, τοὺς μὲν ἀνθεστηκότας κατείργειν τοῖς ὅπλοις· τοὺς δ' ὑποπεσόντας ἠπίως μεταχειρίζεσθαι· 4 *hominum est nostri ingenii, resistentes armis coërcere, prostratos tractare leniter.*

d Cap. 96. Ed. Wass.

e Lib. V. c. 9.

f Hist. IV, 39.

g De pace Orat. II. pag. 80. C. Tom. II.

De captivis propheta [h] Elisæus regem Samariæ sic alloquitur: *an quos captivos abduceres, gladio tuo, & arcu tuo eos interimeres?* apud Euripidem in Heraclidis quærenti nuntio [i],

h II. Reg. VI, 22.

i Vers. 965.

Hostem perimere vestra lex ergo vetat?

Respondet chorus,

Quem Mars reliquit prælio superstitem.

Ibidem Eurystheus captivus [k]:

k Vers. 1011.

Quæ me necabunt, non erunt 5 *puræ manus.*

Apud Diodorum Siculum [l] Byzantii, & Chalcedonii, quod captivos satis multos interfecissent, hoc elogio notantur: ἐπετέλεσαν πράξεις ὠμότητι διαφερούσας· *perpetra-*

l Lib. XII. c. 82.

πράξεων ἀρχὰς παραλλάξαι τῇ χειρὶ, μοχθηρίαν γνώμης κατηγορεῖ τοῦ πράξαντος, εἴ τι μὴ κατὰ τὸ προσῆκον γίνοιτο· *quæ in præliis, actuque belli fiunt, ea, qualiacunque sunt, facienti veniam impetrant, ideo quod tali tempore obsidetur animus ebria manu, rationemque non habente ducem, ac præsidem actionum. At ubi periculis suus abscessit vigor, ubi tempus cuncta examinandi, ac judicandi accepit liber animus, agendi imperium manui tradere, pravum hominis propositum indicat, si quid indecorum evenerit.* Adde ejusdem *Gregoræ* locum alterum, quem in his notis posuimus ad finem capitis VII. libri hujus, & de more laudabili Polonorum *Chalcocondylam* lib. V. *Julianus* laudatione secunda Constantii, sub cujus persona bonum principem describit: κρατήσας δὲ μετὰ τῶν ὅπλων ἔπαυσε τὸ ξίφος τῶν πόνων, μίασμα κρίνων τὸν οὐκ ἀμυνόμενον ἔτι κτείνειν καὶ ἀναιρεῖν· *armis victor finem imposuit gladii operibus, nefas existimans, homini non ultra se defendenti vitam adimere.* (Legendum, in isto postremo loco, non τὸ ξίφος τῶν πόνων, sed τὸ ξίφος φόνων, ut habet Editio Illustris SPANHEMII, *Orat.* II. pag. 86. C. *J. B.*)

GRONOVII.

2 *In quo pacis perturbatio*] Quem non est verendum, ne seditionem faciat, & tumultum.

3 *Contra jus belli*] Nempe naturale, ut num. 9.

4 *Hominum nostri ingenii*] Moribus, & institutis nostris imbutorum.

5 *Puræ manus*] Liberæ a cædis crimine.

ª *Lib. XIII. c. 25. 26.*

perpetrarunt facinora eximiæ crudelitatis. Idem ª alibi [d] captivis parcere vocat τὰ κοινὰ νόμιμα, *jus* + *commune* : qui aliter agunt, eos, ait, extra controverſiam peccare. Parcere captivis jubet boni, & æqui natura, ut in philoſophicis ſcriptis dicentem ᵇ + Senecam non diu eſt cum audivimus. Et laudari in hiſtoriis eos videmus, qui cum nimia captivorum multitudo oneri, aut periculo eſſe poſſet, dimittere omnes, quam occidere maluerunt.

ᵇ *De Clement.* Lib. I. c. 18.

XIV. 1. + Eaſdem ob cauſas [e] vitam ſalvam [6] paciſcentium, + ſive in prælio, ſive in obſidione, + non repudianda deditio. Ideo Arrianus ᶜ + in deditos editam a Thebanis ſtragem, ait, fuiſſe non Græci moris, οὐχ' Ἑλληνικὴν σφαγήν. Ac ſimiliter Thucydides libro III. ᵈ ἑκόντας τε ἐλάβετε, καὶ χεῖρας προϊσχομένους· ὁ δὲ νόμος τοῖς Ἕλλησι μὴ κτείνειν τούτους. *volentes nos, & manus tendentes accepiſtis in poteſtatem.* + *Mos autem Græcorum eſt, tales non interficere.* Et apud Diodorum Siculum ᵉ Syracuſani ſenatores : σώζειν τὸν ἱκέτην, ἄξιον τῆς μεγαλοψυχίας, + *magno animo dignum eſt, ſupplici parcere.* Sopater : νόμος ἐστὶ τοὺς ἱκέτας σώζειν ἐν τοῖς πολέμοις. + *moris eſt, in bellis ſervare ſupplices.*

ᶜ *De Exped. Alex.* Lib. I. c. 9.

ᵈ *Cap.* 58.

ᵉ *Biblioth.* Lib. XI. c. 91.

2. In obſeſſis oppidis obſervatum a Romanis, + antequam [7] murum aries percuſſiſſet. Cæſar ᶠ Aduaticis denuntiat, ſe eorum civitatem conſervaturum, ſi priuſquam aries murum attigiſſet, ſe dedidiſſent : qui mos nunc quoque obtinet in locis infirmis, + antequam machinæ igniariæ explodantur ; in munitioribus, + antequam in mœnia impetus fiat. At Cicero ᵍ non tam quid fiat, quam quid natura æquum ſit reſpiciens, ſic ea de re pronuntiat : *& cum iis, quos vi deviceris, conſulendum eſt, tum ii,* + *qui armis poſitis* [8] *ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percuſſerit, recipiendi.* Notant Hebræi interpretes, majoribus ſuis in more fuiſſe (gg) ut quam oppugnarent urbem, eam non [9] cingerent corona, ſed [f] + partem liberam relinquerent effugere volentibus, quo minori ſanguine res transiret.

ᶠ *Lib.* II. *de bello Gall.* c. 32.

ᵍ *Off.* I. c. 11.

XV. + Eadem æquitas jubet parci his, + qui ſine conditionibus ſe victori

GROTII.

d *Captivis parcere*] Capitolinus M. Antonino : *æquitatem etiam circa captos hoſtes cuſtodivit.* (Cap. 24.)

e *Vitam ſalvam paciſcentium, ſive in prælio, ſive in obſidione, non repudianda deditio*] Romani Perſis, qui in arce Petræ erant, apud *Procopium*, Gotth. IV. ὡς ἡμεῖς ὑμᾶς γε καὶ ξυγκεχωκότας οἰκτείρομεν, καὶ θανατώντων φειδόμεθα, καὶ πρὸς τὸν βίον ἐνδιαθρυπτομένους τε καὶ βλακεύοντας ἐλεεῖν ἀξιοῦμεν, ὡς Ῥωμαίοις Χριστιανοῖς νόμος. *nos vero veſtrum miſeremur jugum cervice jactantium, mortemque concupiſcentibus parcere volumus, & vitam delicate faſtidientes ſervare, ut decet Chriſtianos, & Romani imperii cives.* (Cap. 12. Hiſt. miſcell.) Vide *Serranum* in rebus Franciſci I. & Henrici II.

f *Partem liberam relinquerent effugere volentibus*] Sic Scipio Æmilianus, cum Carthaginem everſurus eſſet, edixit : *fugerent qui vellent.* Polybius. (Nihil tale reperio apud POLYBIUM ; & vereor ut memoria Auctorem noſtrum fefellerit. *J. B.*)

GRONOVII.

6 *Paciſcentium*] Offerentium ſe arma poſituros, ſi fides detur, vitam, & libertatem ſalvam fore.

7 *Murum aries*] Machina contentis funibus acta, & emittens grande telum ad ſolvendam commiſſuram ſaxorum in muris.

8 *Ad Imperatorum fidem*] Orant, ſe in fidem, & clientelam recipi.

9 *Cingerent corona*] Ab omnibus partibus clauderent exitus.

(gg) Vide SELDENUM, *De jure Nat. & Gent. juxta diſcipl. Hebræor.* Lib. V. Cap. 15. *J. B.*

GRONO-

victori permittunt, aut supplices fiunt. *Trucidare deditos, sævum*, censente [a] Tacito. Sallustius [b] similiter de + Campsanis, qui se Mario dediderant, cum puberes interfectos narrasset, addit, + facinus fuisse contra jus belli, + naturale scilicet. Idem [c] alibi: *non armatos, neque in prælio belli jure, sed postea supplices interfectos.* Et Livio, ut jam + diximus, [d] *jure belli in armatos, repugnantesque cædes*: & [e] alibi: *qui deditis contra jus, ac fas, bellum intulisset.* Immo & in hoc laborandum, + ut potius metu ad deditionem cogantur, quam ut interficiantur. Laudatur id + in Bruto, [f] qui adversarios οὐκ εἴασεν ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ περιίππευσεν, φείδεσθαι κελεύων, ὡς μετὰ μικρὸν ἰδίων ἐσομένων. *non passus est impetu oppugnari, sed* (αα) *equitatu circumdedit: parci jubens ut mox suis futuris.*

XVI. 1. Adversus hæc + æquitatis, ac juris naturalis præcepta exceptiones adferri solent + minime justæ, nempe, 10 + si talio exigatur, 11 + si terrore opus sit, 12 si pertinacius restitum sit. At qui hæc + non sufficere ad justam cædem facile intelliget, qui eorum meminerit, quæ de justis occidendi causis supra sunt prodita. [g] A captivis, & deditis, aut dedere se cupientibus + periculum non est: ut ergo juste occidantur, + oportet crimen antecedat, & quidem tale, quod æquus judex morte vindicandum censeret. Atque ita videmus interdum in captos, aut deditos sævitum, aut deditionem sub vitæ pacto non acceptam, + si qui de injustitia belli convicti, tamen in armis perstitissenr; si 13 immanibus convitiis famam hostis lacerassent; si 14 fidem violassent, + aut aliud gentium jus, ut legatorum; + si transfugæ essent.

2. At + talionem natura non admittit, nisi in ipsos, qui deliquerunt: + neque sufficit quod 15 hostium unum quasi corpus fictione quadam intelligatur, ut ex iis potest intelligi, quæ de pœnarum communicatione supra [h] a nobis tractata sunt. Apud Aristidem [i] legimus: πῶς οὐκ ἄτοπον κατηγορεῖν μὲν καὶ λέγειν ὡς ἁμαρτήματα συμβαίη, μιμεῖσθαι δ' ἀξιοῦν ὡς ὀρθῶς ἔχοντα; *nonne absurdum, ea, + quæ accuses, & prave facta dicas, tanquam recta velle imitari?* Accusat Syracusanos hoc nomine [k] + Plutarchus, quod Hicetæ uxores, ac liberos occiderint, ideo tantum, quod Hicetas Dionis uxorem, sororem, & filium interfecisset.

[a] *Ann.* XII, 17.
[b] *Bell. Jug. c.* 96. *Ed. Wass.*
[c] *Orat.* I. *de rep. ord. n.* 36. *Fragm.* Lib. VI.
[d] *Lib.* XXVIII, 23.
[e] *Lib.* XLII. c. 21.
[f] *Plutarch. in Brut. pag.* 996. A.
[g] *Vide* l'Id. *de jure belli n.* 49. & 60.
[h] *Lib.* II. c. XXI. §. 18.
[i] *De pace* II. pag. 75. C. *Tom.* II.
[k] *Plut. Tim. pag.* 252. C. & *Dione*, p. 983. E.

3. Utilitas

GRONOVII.

10 *Si talio exigatur*] Si hostis crudelitas pari crudelitate plectenda, aut deterrenda sit. Ut Thraeum apud *Florum*, 3, 4. Observatum, neque Hispanorum in Batavos, neque Gallorum *Ligistarum* in protestantes sævitiam aliter, quam pari sævitia coërceri potuisse,

11 *Si terrore*] Si unius severitatis exemplo multis aliis possit metus fieri, ut repugnare desinant.

12 *Si pertinacius*] Si diutius resistendo irritaverint victorem, & ei occasiones promovendæ victoriæ eripuerint.

13 *Immanibus convitiis*] Ut Cæcina Cæsaris Julii, *Cic.* 6. famil. 7. ut Thebani obsessi per præconem in altissima turre statutum proclamaverant tyrannum Græciæ Alexandrum. *Diod.* 17. 9. Ut Athenienses Sullam obsidentem exasperarunt. *Plutarch.* de garrul. p. 505.

14 *Fidem violassent*] *Cæsar* I, Gall. 27. & 2, 33. civilis 2, 14.

15 *Hostium unum*] Ita ut singula membra sint obligata, & obnoxia pœnæ pro singulis aliis, & quod unus commeruit, omnes commisisse videantur.

(αα) Hæc male versa ab Auctore; sensus enim est: *Obequitans jussit milites suos parcere adversariis*, &c.

3. Utilitas etiam, quæ ex terrore in posterum speratur, + ad jus dandum cædis non pertinet; + sed [16] si subsit jus, potest inter causas esse, + ob quas jus non remittatur.

4. Obstinatius autem studium in suas partes, si modo causa earum non sit omnino inhonesta, + supplicium non meretur, ut apud Procopium [a] disserunt Neapolitani: aut si qua ejus pœna est, + non debet ad mortem pervenire: neque enim id statueret æquus judex. Alexander [b], cum in oppido quodam, quod acrius restiterat, puberes omnes jussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more, eamque famam reveritus rex victoria clementius uti cœpit. Melius idem Milesiis quibusdam parci voluit, ὅτι γενναῖοί τε καὶ πιστοὶ αὐτῷ ἐφαίνοντο, *quod eos videret generosos, ac suis fidos esse*, quæ Arriani [c] verba sunt. Phyto Reginorum prætor, cum ob pertinacius defensam urbem a Dionysio ad cruciatus, & mortem raperetur, exclamavit, eo, quod urbem noluisset prodere, supplicio se affici, cujus ultionem Deus brevi esset exacturus. Diodorus Siculus [d] pœnas has iniquas, + ἀνοσίας τιμωρίας vocat. Valde mihi placet votum, quod est apud Lucanum [e]:

a Lib. I. Gotth. c. 10.
b Polyæn. libro IV. c. 3. n. 30.
c De Exped. Alex. Lib. I. c. 20.
d Bibl. hist. XIV, 113.
e Pharsal. VII, 312. & seqq.

—— Vincat quicumque necesse
Non putat in victos sævum distringere ferrum,
Quique suos cives, quod [17] signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. ——

+ Dum tamen civium nomine intelligamus non hujus, aut illius regionis, + sed communis illius (hh) ex humano genere constantis cives.

5. Multo vero minus cædem justam facit + dolor ex accepta clade, sicut Achillem, Æneam, Alexandrum amicis suis sanguine captorum, aut se dedentium + parentasse legimus. Itaque [f] Homerus merito illud accinit:

f Iliad. XXIII, 24. 176.

Κακὰ δὲ φρεσὶ μήδετο ἔργα.

g *Facinusque animo versabat iniquum.*

+ XVII. Sed & ubi delicta sunt talia, ut morte digna videri possint, misericordiæ erit, [18] + ob multitudinem eorum aliquid decedere de summo jure: cujus clementiæ auctorem ipsum habemus Deum, qui Cananæis, eorumque vicinis populis longe flagitiosissimis pacem offerri voluit, quæ

GROTII.

g *Facinusque animo versabat iniquum*] Crudele hoc visum sæculis posterioribus, notat ad X. Æneidos *Servius*. (ad vers. 519.)

GRONOVII.

16 *Si subsit jus*] Si victum, & in potestatem redactum liceat occidere ob facinus, non tantum ob hostilem animum, quum forsan ei alioquin ignosceres: tantum momenti habet utilitas, ut merito non parcas, aut gravius in eum consulas.

17 *Quod signa adversa*] Non sceleratos, & obnoxios supplicio esse judicat, quod hostes fuerunt.

18 *Ob multitudinem*] Ob numerum eorum, qui peccaverunt, non uti summo jure, neque omnes occidere. *Flor.* 4, 6. *Hæc quoque, nisi multa fuisset, etiam justa cædes haberetur.*

(hh) Videtur heic excidisse vox *civitatis*, aut similis. Adcuratè enim loquendo, non *regio*, sed *civitas*, aut *societas*, dici potest *constare ex humano genere*. J. B.

GRO-

quæ vitam ipsis sub tributaria conditione concederet. Pertinet huc [a] Senecæ dictum: *in singulos severitas Imperatoris distringitur : at necessaria est venia, ubi totus deseruit exercitus. Quid tollit iram sapientis ?* [h] *turba peccantum.* Et Lucani illud : [b] :

a De Ira, II. 10.

b Pharf. Lib. II. verf. 198, & feqq.

Tot simul infesto juvenes occumbere letho
Sæpe fames, pelagique furor, subitæque ruinæ,
Aut cæli, terræque lues, aut bellica clades,
Nunquam pœna fuit. ———

Ne nimium multi pœnam subirent, [19] *sortitio comparata est*, inquit [c] Cicero. Sallustius [d] ad Cæsarem : *neque quisquam te ad crudeles pœnas ; aut acerba judicia invocat, quibus civitas magis vastatur, quam corrigitur.*

c Pro Cluent. c. 46.

d Orat. I. De Rep. ordin. C. 40. Lib. VI. Fragmen.

+ XVIII. 1. De obsidibus quid ex jure naturæ statuendum sit, accipi potest ex iis, quæ in superioribus dicta a nobis sunt. + Olim cum vulgo crederetur quisque in vitam suam id juris habere, + quod in res alias, 20 quæ in proprietatem veniunt, + atque id jus consensu aut tacito, + aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem, minus mirandum est, + si obsides privatim innoxios ob peccatum civitatis morte affectos legamus, sive tanquam 21 + ex suo peculiari consensu, + sive tanquam ex publico, cui & suus includeretur. At, [e] + postquam verior sapientia nos docuit dominium in vitam [22] + Deo exceptum, sequitur, ut + solo consensu nemo jus cuipiam dare possit in vitam aut suam, aut civis sui. Atque ideo Narseti bono duci atrox visum de innoxiis obsidibus supplicium sumere, narrat [f] Agathias : + de aliis alii : etiam Scipionis exemplo, qui ajebat, [g] se non in obsides innoxios, [i] sed in ipsos, qui defecissent, sæviturum : + nec ab inermi, sed ab armato hoste pœnas expetiturum.

e Vict. de jure belli n. 43.

f Lib. I. c. 7.

g Livius lib. XXVIII. c. 34.

h Menoch. arb. q. 7.

2. Quod autem + ex recentioribus jurisconsultis [h] non ignobiles, [23] + con-

GROTII.

h *Turba peccantum*] *Quicquid multis peccatur, inultum est.* Scholiastes *Juvenalis* ex *Lucano.* (ubi legitur, *Lib.* V. verf. 260.) Livia apud *Xiphilinum* ex Dione : ἄν τε τις πάντα ἁπλῶς τὰ τοιαῦτα κατὰ τὴν ἀξίαν κολάζῃ, λήσει τὰς πλείους τῶν ἀνθρώπων ἀπολέσας. *si quis talia omnia rigore punire velit, non videt eo se ferri, ut maximam hominum partem interimat.* (Pag. 87. *Ed. R. Steph.*) *Augustinus* epistola LXIV. *Magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium ; severitas autem exercenda est in peccata paucorum.* (Epist. XXII. §. 5. *divis. Benedictin. Edit.*) Adde *Gailium* de pace publica lib. II, cap. 9. 37.

i *Sed in ipsos, qui defecissent, sæviturum*] Idem ait *Julianus* apud Eunapium excerpto legationum I. *pag.* 9. *Ed. Hæsch.*

GRONOVII.

19 *Sortitio comparata est*] Ut fortibus in urnam conjectis, eductisque, vel unus e paucioribus, vel pauci, ut decimus, aut vigesimus quisque, e pluribus, qui deliquerunt, ut cuique maligna sors excidisset, supplicium luerent.

20 *Quæ in proprietatem*] Quæ mancipii sunt, & dominos mutant : nempe ut eam alienare, vel obligare posset, & quod quisque de sua vita vel interimenda, vel obliganda ut interimeretur, si tertius, vel civitas pacto non stetisset, idem posse de singulorum vitis statuere civitatem.

21 *Ex suo peculiari*] Sive ipsi se obsides dederint, sive quod omnes, vel maxima pars de illis statuerint, in id consensisse videantur, ex regula 2, §. 17.

22 *Deo exceptum*] Deum sibi recepisse, ac reservasse, neque homini permisisse, ut eam pro arbitrio vel retineret, vel abjiceret.

23 *Conventiones tales*] Pacta, quæ vitæ obligatione sanciuntur.

+ conventiones tales valere dicunt [24] si moribus firmentur, accipio, + si jus vocant solam impunitatem, quæ in hoc argumento sæpe venit sub tali nomine : + sin a peccato immunes putant, qui ex conventione sola vitam adimunt alicui, vereor, ne & fallantur ipsi, & periculosa auctoritate alios fallant. Plane si qui obses venit, + est, aut ante fuit in numero graviter delinquentium, + aut postea fidem à se datam in re magna fefellit, fieri potest, ut supplicium injuria vacet.

3. At + Clœliæ, quæ [k] + non sua sponte, sed civitatis jussu obses venerat, cum Tranato Tyberi effugisset, *apud regem Etruscum non tuta solum, sed & honorata virtus fuit*, quæ [a] Livii in hac re enarranda verba sunt.

a Lib. II. c. 13.

XIX. Illud adhuc addendum est, + omnes [25] commissiones, quæ ad jus consequendum, aut bellum finiendum, nullius sunt usus, sed meram habent + virium ostentationem propositam, id est, ut Græci loquuntur [b], ἐπίδειξιν ῥώμης μᾶλλον ἢ πρὸς πολεμίους ἀγῶνα, + & cum officio Christiani hominis, & cum ipsa humanitate pugnare. Itaque serio hæc vetare debent rectores, inutiliter fusi sanguinis + rationem ei reddituri, cujus vice gladium gestant. Quippe & (ii) + Sallustio laudati duces, qui + incruento exercitu victoriam depor[illegible] Et de Cattis notæ virtutis populo [c] Tacitus : [l] *rari excursus, & fortuitæ pugnæ.*

b Arr. lib. 1.

c Germ. c. 30.

GROTII.

k *Non sua sponte*] Confer historiam obsidum id onus detrectantium, & ob id punitorum, apud *Nicetam* libro II. (in Vit. *Isac. Ang.* C. 7.)

l *Rari excursus, & fortuitæ pugnæ*] Demetrium reprehendit *Plutarchus* : φιλονεικίας ἕνεκα μᾶλλον ἢ χρείας μάχεσθαι καὶ κινδυνεύειν τὰς στρατιώτας ἀναγκάζοντος· *quod gloriæ magis studio, quam ex utilitate milites in pericula truderet, præliisque objiceret.* (pag. 908. C.)

GRONOVII.

24 *Si moribus*] Si quo in populo usu invaluissent, & nunc quoque frequentarentur.

25 *Commissiones*] Conflictus ex provocatione.

(ii) Apud SERVIUM, in *Æn.* XI. Vide *Fragmenta* SALLUSTII, Lib. VI. Cap. 25. pag. 102. Ed. Wass. *J. B.*

HENRICI

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XI.

GROTIUS supra cap. 4. asseruit, jure gentium statutum esse, I. ut etiam is, qui injustam causam fovet, occidere hostem impune possit: II. ut etiam interficere eum liceat ultra necessitatem, & ultra modum pœnæ, *l.* 3. *c.* 4. §. 3. atque ex hoc demum jure III. putat, subditos (*d. c.* 4. §. 3.) etiam in solo pacati inventos (*c.* 8. §. 8.), omnesque, qui in hostili territorio sunt (*c.* 4. §. 6. & 7.), infantes, & fœminas (*c.* 4 §. 9.), deditos, (*c.* 4. §. 12. & 13.), captivos (§. 10.), ac denique obsides (*c.* 4. §. 14.), jure interfici posse. IV. Effectum autem juris hujus indefinite lædendi, saltem in impunitate consistere, ait (*d. c.* 4. §. 2.); ita ut ob eam causam in alieno forte territorio deprehensus tanquam homicida puniri, aut ideo ei bellum ab aliis gentibus inferri non possit (*d. c.* 4 §. 3.).

Hanc licentiam occidendi hostem jure gentium nimium extensam esse, putat; indeque eam temperat, tum ex jure naturæ sociali, tum ex jure naturæ laxiori, tum ex honestatis præceptis, tum ex utilitatis rationibus.

Atque hinc PRIMO etiam in bello justo actus quosdam justitia interna carere posse, ait *b. c.* §. 1. uti si quis per infortunium, vel coactus, alteri hostis fit, *ibid.* §. 2. §. 3. §. 4; si auctores belli non discernuntur ab eis, qui eos sequuntur, *ibid.* §. 5 Unde suader, ut in ipsis auctoribus distinguantur causæ probabiles ab improbabilibus, *ibid.* §. 6. & ut mortem meritus pœna aliquando condonetur, *ibid.* §. 6. PORRO ait, parcendum esse innocentibus, ut pueris, fœminis, eis, qui sacra, aut literas saltem oorant, senibus, agricolis, mercatoribus, captis, deditis, obsidibus, *ibid.* §. 7. *usque ad* §. 19. DENIQUE ob multitudinem delinquentibus recte parci, *ibid.* §. 17. & ab omni inutili dimicatione abstinendum esse, §. 19.

Nos toties jam demonstravimus, jus gentium voluntarium non dari, nedum tale, quod in bello solenni effectus quosdam juris externos quoad impunitatem producat. Diximus porro, in bello omnia licere, quæ ad defensionem, & reparationem juris nostri pertinent; indeque quemlibet hostem occidi posse citra ullam proportionem debiti: idque etiam ad captos, ad subditos, ad fœminas, ad senes, &c ipsa naturæ ratione extendi, &c. Reliqua singulis locis notabimus.

AD §. I.

NEC *in justo bello*] Nam in injusto bello omnes actus illicitos esse, dixit supra *l.* 3 *c.* 1. *Vid. c. praced.* § 1. 1

Omnia dat qui justa negat] I. e. dum injuriam reparare recusat, dat licentiam adhibendi omnia media ad juris reparationem necessaria.

Sunt quadam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis] Ex hypothesi enim Auctoris remanet nobis cum hostibus societas, quam natura ingeneravit. *Vid. supr. l.* 3. *c.* 19. §. 1. *n.* 1. *l.* 2. *c* 17. § 19. *l.* 3. *c* 21. §. 1.

Est enim ulciscendi, & puniendi modus] In infinitum ultio licita est, donec alter jus

» jus nostrum reparaverit, *l.* 2. *c.* 20. §. » 2. & §. 28.

Cum bellorum exitus erant aut mites, aut necessarii] » I. e. aut condonabant, » aut ob graves saltem causas sæviebant. » Ideo laudantur ab ipsis Carthaginensibus » apud *Appian. de bell. Pun. c.* 49. Conf. » *Cic. in off. l.* 1. *c.* 11. & 4. *ad Heren.* » 16. Contraria exempla vide *supra l.* 3. *c.* » 11. §. 7. *n.* 3.

Modum non habent] » Qui ultra talio» nis fines puniunt.

Injusti esse si modum excedant] » At nun» quam excedunt modum, quamdiu alter » reparationi juris nostri resistit.

Secundus est injuriæ auctor] » I. e. ipse » excedendo injuriam novam infert.

2 *Ob tantilla peccata tam graves*] » Pœna » enim non major potest esse delicto; & » omnis pœna absolvitur tantundem pa» tiendo.

Qui sint, de quibus pœna sumenda] » An minores, an imbecilles, &c. *Vid. l.* » 2. *c.* 20.

Et quis justus pœnarum modus] » Ne ul» tra meritum puniatur.

Æquus in hoste fuit] » De Minoe *vide* » §. 24. *proleg.* De clementia in victos ple» nius agetur *infra c.* 15. §. 2. *seq.* De cle» mentia in delinquentes egimus *l.* 2. *c.* 20. » §. 49. & 50.

A d §. II.

Quando *justa sit interfectio in bello justo secundum justitiam internam*] » I. e. » Secundum jus naturæ. Nam supra egit de » justa interfectione secundum *jus gentium* » *voluntarium*; quod in bello solenni sal» tem obtinere, dixit, & cujus effectus est, » ut etiam ex causa injusta, ultra modum » pœnæ, & debiti, interfectio licita sit: » sed NB. saltem quoad *impunitatem*, ne » scilicet apud alias gentes tanquam homi» cida puniri possit.

Ex iis intelligi potest, quæ capite primo hujus libri a nobis explicata sunt] » Nimi» rum, dixit, Deum vitam nobis largitum » esse: quæ igitur ad hunc finem necessa» ria sunt, ea concessa nobis videri; si pro» inde vitam aliter servare non possum, » licere mihi vi qualicunque arcere eum, » qui eam impetit. *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *n.* 1. » Idem quoque esse, ait, si aliter rem » meam repetere, vel injuriam mihi illa» tam vindicare non possum, *d.* §. 2. *n.* 1. » & 2; sed tantum intra justum, qui de» bito, & peccato respondet, modum, *d.* » *n.* 2. quod examinavimus *ibidem.*

Ex proposito interfici juste nemo potest; nisi aut in pœnam justam] » Ubi enim ju» sta est punitio, ibi etiam justa est vis » omnis, sine qua ad pœnam veniri non » potest, & omne, quod pœnæ pars est, » ut interfectio. *Vid. d. c.* 1. §. 2. *n.* 2.

Aut quatenus absque eo vitam, & res nostras tueri non possumus] » Adeoque ex » sola necessitate defensionis juris nostri. » Nam concesso jure omnia ea concessa vi» dentur, sine quibus jus nostrum haberi » nequit, *d. c.* 1. §. 2. *n.* 1.

A justitia stricte dicta] » Quæ facultatem » agendi in solo societatis respectu signifi» cat, *d. c.* 1. §. 2. *n* 1. & justitiæ laxiori » opponitur. Utramque significationem reje» cimus *in Dissert. proœm.* 1. & 2.

A charitatis tamen lege discedit] » In» telligit jus naturæ laxius, quod charitatis » præcepta continet. Nos allegato loco jus » tale laxius non dari, neque ex charitate » jus aliquod, aut necessitatem oriri, dixi» mus, etsi perfectius, & laudabilius sit, » leges charitatis sequi, *l.* 2. *c.* 1. §. 11. » & 13; ubi ex professo de hac materia » egimus.

Opus est ut ipse, qui interficitur, deliquerit] » Sive committendo, sive auxilium » ferendo, sive approbando vim: ex quo » posteriori capite subditi quoque tenentur.

Et quidem tantum, quod apud æquum judicem mortis supplicio possit vindicari] » Hoc est, quod *d. c.* 1. *n.* 2. dixit, in» tra justum, & qui peccato respondeat, » modum; quod examinavimus supra.

Satis explicatum arbitramur capite de pœnis] » Regula generalis est, quod hostis, » qui injuriam nobis intulit, tantundem » pati debeat, & quod in infinitum omnia » liceant, sine quibus reparatio injuriæ ob» tineri nequit.

A d §. III.

Supra *cum de supplicibus ageremus*] » *L.* 2. *c.* 21. §. 5. 1

Ut in pace, ita & in bello] » Quo & » asyla pertinent, *d. c.* 21. §. 5.

Discrevimus infortunium, & injuriam] » Dixi-

» Diximus *d.* §. 5. contra injuriam, quæ » ex proposito infertur, asyla non prodes» se; sub infortunio autem certo modo cul» pam quoque contineri.

Quem ibi] » *d. c.* 21. §. 5. ubi Gylip» pus Laco supplicum jura explicat.

Pro infortunatis habendos negat] » Quia » ex proposito injuriam intulere.

Ferenda quoque ab ipsis belli mala] » Quorum ipsi causa sunt, dum reparatio» nem injuriæ vel negant, vel differunt.

Qui non hostili animo apud hostes sunt] » Quo etiam refert eos, qui exoriente su» bito bello fato apud hostes deprehendun» tur. *Vid. supr. l.* 3. *c.* 7. §. 3. Verum, » diximus, hos tanquam subditos, & qui » factum principis defendere tenentur, in» nocentes non esse.

Quales Athenienses] » Quos Mithridates » vi oppressit, adeoque qui pro rebellibus » haberi non poterant. *Vellej. Pat. l.* 2.

Animum apud Romanos] » Quia corpora » necessitati serviebant.

2 *Quam quid debeat facere*] » Eoque ma» gis ea, quæ jubet, exequi justo illo metu » inducti solent.

Durum enim, post pugnam captos excide» re] » Immo ex ratione juris naturæ durum » id non esse, supra demonstravimus.

Qui non sua voluntate] » Quicquid sit, » injuriam alienam, & quidem eorum, qui » cives nostros occidunt, defendunt; id» eoque capti merito pœnas luunt.

Se metu, ac fraude turbatis pacem op» pressam] » Sensus est, pacem compositam » non a Syracusanis, sed a tyranni satelliti» bus, fraude, ac metu oppressis civibus, » turbatam esse. *Liv. d. l.*

Similem ob causam Antigonus] » Casus » hic ad exempla infortunatorum referri ne» quit: Lacedæmonii non oppressi fuere frau» de, ac metu Cleomenis, nec coacti, aut » metu turbati Antigono restiterunt, sed » pro libertate sua, & salute, bellum cum » Antigono gesserunt, *Justin. l.* 28. *c.* 4. » Ex mera igitur generositate, non ex de» fectu juris, hic prohibuit milites ab eo» rum direptione, ac miseratus fortunam » tantæ urbis veniam his, qui superfuerunt, » dedit. Atque hoc sensu Antigonus ait, se » cum Cleomene, non cum Spartanis bel» lum habuisse. *Just. d. l.*

AD §. IV.

INTER *plenam injuriam, & merum in- fortunium, medium sæpe aliquid intercede- re*] » Si nimirum actus neque dolo, neque » mero casu, sed culpa accidit. 1

» Alibi diximus, culpam esse casum non » provisum, qui provideri debuit, *l.* 5. §. » *f. l.* 6. *l.* 8. §. 1. *ad leg. Aquil.* Atque » huc referri possunt omnia, quæ Aristote» les late, & confuse hic tractat: cum quo » tamen in eo nobis non convenit, quod » existimat, eos, qui per iracundiam de» linquunt, injustos, aut improbos non es» se, quia scientes quidem faciunt, at non » deliberato. *Vid. L.* 2. *c.* 20 §. 31.

Neque mere scientis, & volentis] » Quia » non providit, adeoque propositum de» ficit.

Neque mere aut ignorantis, aut inviti] » Quia providere potuit, & debuit.

Culpam] » Non veram injuriam, seu de» lictum. At alibi probavimus, etiam cul» pam jure naturæ delictum esse. 2

Deliberato] » I. e. cum proposito.

Non deliberato] » Non animo ea facien» di. Equidem impetus ille animi, furor » ille iracundiæ, non omnem deliberatio» nem excludit, sed plenariam saltem judi» candi libertatem impedit; atque ideo pœ» na mitigari solet.

Ea, quæ ab ignorantia procedit, infortu- nium dicitur] » Rectius casus.

Ergo si ita præter id, quod exspectari po- tuit, damnum detur, erit infortunium] » Non enim injuria, aut delictum est, » quia provideri non potuit.

Si ita ut exspectari, ac provideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo] » Uti si saltem vulnerare voluerit, & citra » propositum occidit. At alibi diximus, tunc » ex vero delicto teneri, quia verum hic » propositum est, cum sciat, vulnera ad » mensuram non dari.

Sciens facit, non tamen deliberato] » Im» mo & tunc verum delictum esse, diximus » *l.* 2. *c.* 20. §. 31. etsi ira ad id movea» tur.

Neque tamen injusti, aut improbi dicun- tur] » Injusti omnino sunt, quia culpa sua » jus alterius lædunt.

Idem consulto] » Non subito animi motu » impulsus, *Gron. h.* Sed diximus, culpam, adeoque

» adeoque delictum hic subesse, etsi ob iracundiam pœna mitigari soleat.

Non ex proviso fieri] » Non animo deliberato.

Non enim incipit is, qui ex ira quid facit] » Immo factum ipsum incepit ab eo, » qui iracundia motus agit; sed plena deliberatio non adest.

Sed is, qui iram provocavit] » I. e. qui » Auctor est rixæ.

Non facti, sed legitima fiat quæstio] » Quis » nimirum sit auctor rixæ.

Quod quis injuriose factum existimat] » Eoque jus sibi datum contra offendendi. » *Gron. h.* Quod verum est: at hæc offensio fit cum proposito; quo ipso omnia sequentia ex Aristotele adducta sponte sua » corruunt.

Quod exspectari non potuit] » Adeoque » quod merus casus est.

In loco solitario] » *Vid.* §. 4. *Inst. ad* » *l. Aquil.*

In eo, qui jaculatus est in via publica] » Quia providere potuit, & debuit, alium » inde lædi posse.

Qui fame, aut siti adigitur] » Immo necessitatem jus non dare aut alii rem eripiendi, aut alium lædendi, alibi diximus.

Perturbationem naturalium] » Immo propositum hic subest, licet necessitas, vel » dolor, &c. aliquatenus propositum excu- » set.

Ut si quis mulierem nescit nuptam] » Tunc » adulterium cum ea non committit, quia » propositum deficit; sed actus nullus est.

Ab ignorante non per ignorantiam, ubi jus ignoratur] » Quia consulendo peritiores » id scire potuit, & debuit.

Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter] » Frustra hæc inter gentes tractantur, quia his nunquam » jus naturæ ignorare licet: adeoque de solo jure civili id verum est.

Quæ cum JCtorum dictis] » An, & quatenus error juris noceat jure Romano, » *vid. tot. tit. ff. & c. de juris & fact.* » *ignor. Jus meum controv. eod. tit. Barbot.* » *l. 16. c. 66. n. 1.*

» *Tria hæc*] » Casum, culpam, & do- » lum.

Aut casu] » Celeberrimus Struvius ludibrio habuit B. Parentem, quod hic asseruerit, actionem aliquam esse malam, » & tamen agentem non male agere. Liceat » hanc controversiam ipsis B. Parentis verbis » ex *Vol.* 1. *Disp. f.* 142. huc transcribere.

INTER *præmissa notavi primo, quod evenire possit ut actio alicujus sit mala, nec tamen is male agat: uti si quis v. g. in venatione inscius, & mere fortuito, homicidium committit*, disp. 2. §. 8.

Opponis: At quis non videt, hæc manifestam implicare contradictionem? Actio namque mala dicitur ratione male agentis; & quæ actio contrariatur legibus, necesse est ratione agentis contra leges mala dicatur. *Vel non inspexisti, vel dissimulasti* l. 11. §. pen. Pœn. *quam allegaveram; ibi enim in terminis idem asserit JCtus:* Delinquitur, *inquit*, aut proposito, aut impetu, aut NB. casu; *& quoad casum idem, quod ego, exemplum affert; pergit enim:* casu, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit *En hic delictum dicitur ille actus, quo quis mero casu in venatione hominem occidit; & certum tamen est, eum non* delinquere, *seu* male agere, per text. expr. in §. 4. leg. Aquil. *casus enim fortuitos nemo præstat*, l. 6. C. pign. act. junct. l. 23. V. O. l. 23. in f. R. I. *&c. nec quisquam tenetur, qui nudo casu citra ullam culpam hominem occidit*, per §. 3. leg. Aquil. l. 9. §. ult. eod. *venatio enim tunc jure gentium erat licita*, per §. 12. Rer. Div. l. 1. §. 1. l. 3. *l.* 5. A. R. D. *Cum ergo nihil in ea fuerit culpæ, & occisio solo casu contigerit, constat, occisorem nihil male egisse, & tamen ipse actus dicitur delictum* in d. l. *Numquid ergo in lege quoque statues, manifestam esse contradictionem.*

Scil. in eo falleris Vir Ampl. quod putas actionem malam dici ratione male agentis. Nam ad plenam malitiam, & perfectum delictum, duo concurrere debent: malum actus, ut scil. actus sit lege prohibitus; & malum agentis, quod consistit in animo, & perverso proposito, seu inclinatione ad talem actum. Coll. 2. §. 5. *Hæc duo igitur inter se omnino sunt distincta: & aliud est malum actus, quod in læsione legibus prohibita; aliud malum agentis, quod consistit in malitia animi, ac propositi: & alterum sine altero esse potest, licet utrumque ad plenam malitiam, ac delictum, concurrat.*

En hujus rei veritatem in l. 40. §. pen. furto. *Si quis enim rem auferret furandi quidem animo, sed domino volente, est quidem in*

in agente malitia animi, propositum scil. furandi; ipse tamen actus neque furtum est, neque ullum aliud delictum, quia nemini invito aliquid aufertur d. l. 46. §. pen. Furt. §. 8. eod. *volenti autem nulla fit injuria*, l. 9. §. 1. Aq. pluv. l. 34. C. transact. l. 145. R. J. *En aliud: si quis aufert furandi animo rem derelictam, animus furandi in agente malus est, ipse actus tamen furtum, aut aliud delictum non est, quia nemini aliquid aufertur, cum sit res nullius*, l. 43. §. 5. Furt. *Item si quis furandi animo conclave intravit, dummodo sine vi, propositum quidem furandi malum est, etsi nullus furti actus subsequatur*, l. 21. §. 7. eod. arg. l. 5. pr. injur.

Vice versa: si quis invito domino rem auferat, cum putet eum consensurum, est malum aliquod in actu, quia invito domino jus suum aufertur, quod lege probibitum est; non tamen in agente, quia putavit, dominum consensurum, & sic abfuit malum propositum, l. 46. §. propen. l. 76. pr. Furt. §. 7. eod. *Idem est si quis in venatione hominem casu occiderit*, juxta §. 2. h. d.

Et quid multis, si verum est, quod in l. 1. §. 2. Sicar. *homicidium fieri posse, nec tamen esse pro homicida*, *verb.* qui hominem occidit, absolvi posse; *& contra, homicidium sine homicidio*, *verb.* qui hominem non occidit, pro homicida damnandus: *illud scil. si absit propositi malitia*, *verb.* si non occidendi animo hoc admisit; *hoc si adsit*, *verb.* si vulneravit, ut occidat.

Et denique in casu l. pen. Adult. *violatum est matrimonium, quod adhuc subsistebat: est ergo hic actus lege probibitus; non tamen qui mulierem duxit adulter est, quia nescivit, repudium jure nullum esse, adeoque abfuit animus delinquendi*, d. l. pen. *Neque vero quicquam ad rem respondes, quod saltem sit adulterium ratione mulieris scientis. Etsi enim quod mulier vitium repudii sciverit*, d. l. *plane non dicatur, adeoque hoc quoque gratis abs te fingatur, quinimmo mulier multo minus intellexisse videatur jus, & vitium ex lege, quam mas; tamen hoc quoque, quod fingis, posito, id saltem sequitur, quod mulier si scivit, etiam perfectum adulterium commiserit, quia & malum actus, & animus concurrunt: in viro autem, qui ignoravit, idem quidem est malum actus, at in agente animus abest*, per §. 2. & 3. h. diss.

Instas, si malus est actus quando quis casu hominem occidit, idem quoque erit si tegula ex adibus cadens occidit hominem Nibil minus. Leges actibus hominum posita sunt, non lapidum: homo lege probibitus est hominem occidere, non tegula; adeoque probibitio legis, in qua consistit malum actus, per §. 3. h. diss. *non inest actui lapidis, sed actui hominis, etsi animus male agendi in eo non sit. Denique diximus, malum actus humani inde esse, quia concurrit cum animo ad perfectum delictum*, §. 3. *non autem concurrit actus lapidis, non magis, quam actus natura, qua morte naturali hominem tollit.*

Leviora enim sunt] » De quo vide *l.* 2. *c.* » 20.

Qua necessitas si non defendit, tamen excusat] » Necessitatem jus non tribuere, alibi dictum est. 7

Apud Deum quoque paratam esse veniam] » Supra *L.* 2. *c.* 4. §. 7. *n.* 1. Auctoris » sententiam, quasi etiam Dei leges tacitam » exceptionem summæ necessitatis habeant, » refutavimus. Locus autem Thucydidis non » loquitur de qualibet necessitate, sed quæ » ex injuria alterius oritur, adeoque de necessitate defendendi juris: talis necessitas » autem non saltem veniam meretur, sed » & justa est.

Ne appellarent consilium] » I. e. ultro » cum intentione, & deliberata voluntate.

Justinus] » *L.* 8. *c.* 1. Ipsi tamen Phocenses ideo a scelere non erant immunes. » Atque hinc dux eorum Philomelus sacri» legii pœnas impio sanguine luisse dicitur » eidem *Just. Conf. Diod. Sic. l.* 16. *c.* 31. » & *Pausanias in Phocicis*, ubi in fuga præcipitem se e rupe dedisse, refert.

Salutis causa prædatur] » v. g. famis, » & sitis causa. *Vid.* §. *praced.*

Difficilia tempora excusationem aliquam dant] » Ad pœnæ mitigationem: at propositum adest.

Mera infortunia nec pœnas merentur] » Quia animus delinquendi cessat. 8

Nec ad restitutionem damni obligant] » Quia res, quæ casu perit, perit suo domino.

Injusta actiones ad utrumque] » Et ad restitu-

» restitutionem damni injuria dati, quia do-» lo alterius alii aliquid abest; & ad patien-» dum tantundem, quantum malitia mere-» tur.

Culpa media] » Scilicet, inter infortu-» nium, & injuriam.

Ut restitutioni obnoxia est] » Quia dum » providere potuit, & non providit, causa » est damni dati.

Ita pœnam sæpe non meretur] » Nam » propositum, seu malitia deficit: at jure » naturæ etiam ob culpam pœnas dari, ali-» bi probavimus.

Præsertim capitalem] » Jure divino pœ-» nas quoque capitales ob culpam gravio-» rem statutas, legimus. Idem quoque ju-» re civili obtinet. *Vid. Dissert. proœm.* » *XII.*

Si fors sæva premat miseros] » Si culpa » lata occiderunt.

Hos variis mens ipsa modis] » Cum enim » imprudentia occiderint, adeoque provide-» re potuerunt, conscientiæ tormenta pati-» untur.

A D §. V.

Themistius] » In laudibus Valen-» tis Imperatoris, §. *præced. n.* 7.

Distinguendos qui auctores belli fuerunt] » Idem fecit Titus. *Vid.* §. *præced. n.* 8. Ad-» de *Liv. l.* 8. *c.* 20. *l.* 28. *c.* 29. *l.* 29. » *c.* 3. *Justin.* 11. *c.* 4. *Curt.* 6. 6. *Appian.* » *bell. Hisp. n.* 274. *Thucyd. l.* 3. *Frois-* » *sard p. m.* 105. *Tesm. b.*

A D §. VI.

1 Sed *tamen tales, ut non improbis pos-sint imponere*] » I. e. ut justos quoque, & » probos fallere possint: uti si pro cogna-» tis, pro sociis, &c. bellum suscipiunt.

Phocensibus] » Quos Romani suis legibus » restituerunt victo Philippo, *Liv. l.* 33. » *c.* 18. Cum vero defecissent, *Liv. l.* 37. » *c.* 9. expugnati a Romanis, *l.* 37. *c.* 32. » sed finito bello denuo suis legibus restituti » sunt. *Liv. l.* 38. *c.* 39.

Chalcidensibus] » Chalcidenses socii Ro-» manorum Eubœam insulam tenentes victo » Philippo itidem libertati pristinæ restituti » sunt. *Liv. l.* 33. *c.* 18 imminente postea » cum Antiocho bello præsidium receperunt » Romanum. *Liv. l.* 35. *c.* 38. At defece-» runt postea ad Antiochum cum exercitu » adventantem. *Liv. l.* 35. *c. f.* Victo An-» tiocho omnes civitates, quæ partium ejus » fuere, adeoque & Chalcis, Eumeni ve-» ctigal pendere jussæ, & Chalcidensium » duces Eubulidas, & Philo dediti sunt. » *Liv. l.* 38 *c.* 38.

Qui non crudeles] » Qui non odio, ne-» que crudelitate commoti fecerunt. 2

Quibus imperii gloria proposita est] » Si » præterea alia causa non accedit, talia » bella injusta esse, diximus. *Vid. supr. l.* » 2. *c.* 22. §. 7.

A D §. VII.

Auctor ait, generosius esse etiam au-» ctoribus belli, scilicet regibus, & ducibus » parcere; idque hic late exemplis probat. » *Add. Appian bell. Syr. n.* 112. *& late* » *loca congesta a Tesmaro b.*

Ubi justitia hoc non exigit] » Ubi etiam » jure in victos sævire licet. 1

De ducibus] » Vide *Paralipomena Dem-* » *steri ad Rosini Antiq. l.* 10. *c.* 29 *in f.* 2

Pontius] Regum enim nomen promiscue » sæpius sumi, vidimus *l.* 1. *c.* 3. § 10. *n.* 1.

Et belli causas, & gerendi modum, spe- » *ctata a Romanis*] » I. e. sævisse Roma-» nos saltem in eos, qui sine causa bel-» lum intulerunt, vel qui durante bello » insolentes in Romanos fuere. 3

Quod fas, & pium est, volet respicere, parcet etiam hostili sanguini] » Hostem occidere non » leges demum humanæ, sed & divinæ, » permittunt. 4

Nisi quo mortem, mortive simile quid evitet] » Idem in bello privato obtinere, » dixit supra *l.* 2. *c.* 1. § 3.

Mortive simile] » Scilicet, pro conserva-» tione membri, pudicitiæ, rei nostræ: » nam ex his quoque causis bellum priva-» tum licitum esse, dixit *d c.* 1. §. 6. 7. » 10. & 11; adeo ut nec charitas lege di-» vina, & humana seposita obstet, *d.* §. » 11. At lege Evangelii res etiam majoris » momenti deseri potius, quam bellum » ideo inchoari debere, dixit *d. c.* 1. § 13.

Aut ob peccata persona propria, qua ad capitalem mensuram devenerint] » Atqui o-» mnes hostium subditi, qui factum prin-» cipis defendunt, ejusque judicium se-» quuntur, morte digni sunt.

Et

Et tamen quibusdam id meritis aut omnem, aut mortis pœnam condonabit] » Virtutis, ac generositatis id est, non juris.

Sive humanitatis intuitu] » Adeoque ex » perfectionis regulis.

Sive ob alias probabiles causas] » Ob periculum, quod nobis, & nostris incumbit. *l.* 2. *c.* 23. §. 6. & *c.* 24. §. 4; ob » metum majorum incommodorum, *d. c.* » 24. §. 1. & §. 10. *c.* 25. §. 9. *n.* 3. *L.* » 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 3; ob dubium exitum, » *d. c.* 24. §. 7; si nulla spes singularis » utilitatis inde redundet, *d. c.* 24 §. 4. » & 8. Sed hæc omnia ad regulas prudentiæ, non juris, pertinent.

Ad §. VIII.

Tenendum *quod supra diximus*] » *L.* » 3. *c.* 1. §. 4. *n.* 1. Nimirum, ad jus agendi multa consequi indirecte, & extra agentis propositum, ad quæ per se jus non » esset. Unde concludit Auctor dicto loco, » domum piratis plenam tormentis peti posse, etiamsi infantes, aliique innocentes » ibi reperiantur.

Misericordiæ tamen esse] » Adeoque justitiæ laxioris. *Vide d. c.* 1. §. 4. *n.* 2.

Non nisi magnis, & ad multorum salutem perventuris causis tale quid aggredi] » *D.* » *c.* 1. §. 4. *n.* 2. Immo jure naturæ sufficit, quod quis jus suum privatum aliter » reparare non possit. Nam omnis culpa » tunc est in latronibus, qui reparationi » juris resistunt. At generosius est dimittere » nocentes, ne innocentes violentur.

Polybius] » Idem ait Seneca *l.* 4. *benef.* » 28. *Satius est prodesse etiam malis propter* » *bonos, quam bonis deesse propter malos.*

Ad §. IX.

Auctor quærit, *an etiam fœminas,* » & *infantes occidere in bello liceat.* Equidem jure gentium voluntario id permissum » esse in bello solenni, asseruit Auctor supra *l.* 3. *c.* 4. §. 3. & 9. at juxta justitiam internam iis parcendum esse, contendit *h.* §. Nos dicimus, etiam fœminas » occidi jure belli posse, quia illæ quoque » factum principis sui approbant, ejusque » partes sequi tenentur, & ex familiæ, tn » qua sunt, bonis ea, quæ ad perniciem » hostis pertinent, contribuunt. De infantibus res altioris indaginis est: tutior est » sententia eorum, qui infantes occidi non » posse, asserunt. *d. c.* 4. §. 3, & 9. Aliud » obtinet 1. si aliter jus nostrum reparari » non possit. *Vid. l.* 3. *c.* 1. §. 4. 2°. si » Deus id jubeat, *d. l.* 3. *c.* 1. §. 4. *n.* 3. » *cap.* 4. §. 9. & *h.* §. 9: an 3°. jure talionis? *Vid. l.* 3. *c.* 4. §. 13.

1 *Extra paucas gentes speciali jure exemtas*] » Quas damnatas vocant; quæ nimirum intra fines promissæ possessionis continebantur. *Deut. c.* 20. *v.* 15. & 16.

Non erat hominum, sed Dei, &c.] » Qui » suo jure gentes expellere, ac vitam adimere potuit.

Excepit virgines intactas] » Nam eas, » quæ deceperunt filios Israel, eosque prævaricari fecerunt, i. e. quæ noverunt viros in coitu, ob crimen commissum jugulari jussit. *Num.* 31. *v.* 16. 17. & 19.

Miseratione multorum millium] ,, Qui ,, nesciunt quid sit inter dextram, & sinistram suam. *Jon. c.* 4. *v.* 11.

Rerum discrimina] ,, I. e. quid justum, ,, quid injustum sit, adeoque uti delicti, ita ,, & pœnæ sunt incapaces.

Si hæc Deus fecit, ac statuit] ,, Auctor ,, argumento a majori probat, homines abstinere a cæde fœminarum, & infantium ,, debere, quia ipse Deus eis abstinere jussit, auctor vitæ, & necis.

Quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad hominum salutem ac societatem conservandam esset necessarium] » Homo ergo hominem non perdere, sed ,, conservare debet: at id non ex jure humanæ societatis oritur, utpote qualis non ,, existit, sed sequitur ex eo jure naturæ, ,, quo quisque saltem jus in suas res, actiones, & corpus, non alterius habet.

2 *Quibus fas maxime valuit*] ,, I. e. jus ,, naturæ. *v. Gron. h.*

Inter belli jura, naturalia scilicet] ,, Nam ,, ex hypothesi Auctoris jura gentium voluntaria plura permisere *l.* 3 *c.* 4. §. 3. & ,, 9. At sæpius jam dictum est, tale jus gentium non dari.

Apud bonos ut jus hoc ab eo, quod in moribus, & impunitate positum est, discrimines] ,, Quasi Plutarchus hic opponat justitiam internam justitiæ externæ, quam

 Auctor

„ Auctor in bello folenni obtinere, ftatuit, „ ad impunitatis effectum. Verius eft, Plu- „ tarchum opponere ufum juris naturæ, ab- „ ufui quarundam gentium barbararum.

Salva integritate] „ Scilicet confcientiæ, „ ac animi.

3 *Semper*] „ Sive aliquid peculiariter vin- „ dicandum admiferint, five non; five viri- „ lia officia ufurpent, five non: quia judi- „ cium, adeoque delinquendi animus defi- „ cit.

Id in fœminis plerumque] „ Loquitor de „ fœminis rationis ufum adeptis; nam eo „ deficiente non magis, quam pueri tenerii „ poffunt.

Nifi aliquid peculiariter vindicandum] „ Virgilius ait *apud Tefm. b.*

——— Etfi nullum memorabile nomen.
Fœminea in pœna eft, nec habet victoria laudem,
Extinxiffe nefas tamen, & fumfiffe merentis,
Laudabor pœnas. ——— ———

Aut virilia officia & ipfa ufurpent] „ Uti „ fi arma fumferint. Cujus rei exempla funt „ apud *Liv. l* 28. *c.* 19. *Thuan. l* 31. *p.* „ 631. *feq. l.* 49. *p.* 1017. *l.* 18. *p.* 367. *l.* „ 22. *p* 441. *l.* 33. *p.* 666. *l.* 46. *p.* 938. „ *Tefm. b*

4 *Munatii Flacci*] „ Qui erat a partibus „ Pompeji, & mœnibus Attingicenfium in „ Hifpania inclufus a Cæfare fœminas, & „ liberos eorum, qoos ftudiofiores Cæfaris „ fenferat, in confpectu parentum, & ma- „ ritorum trucidavit. *Val. Max. l.* 9. *c.* 2. „ §. 4.

De fenibus] „ At hi confiliis fuis, ac bo- „ nis tuentur caufam principis fui, eoque „ reparationi juris noftri refiftunt. *L.* 19. „ *in fin. ff captiv.* Unde jure naturæ occidi „ poffunt: adeoque id non demum ex jure „ gentium voluntario licet, uti putat Auctor „ *l.* 3. *c.* 4. §. 9. *n.* 2.

Ad §. X.

Quæritur, *an in facerdotes, Mo-* „ *nachos, & litteratos, quorum vitæ genus* „ *ab armis abhorret, jure belli fævire liceat?* „ Affirmatur; etfi enim ipfi non lædant, „ tamen fequontor partes eorum, qui læ- „ dunt, confiliis fuis, & bonis eos adjo- „ vant, eoque reparationi juris noftri refi- „ ftunt, *l.* 19. §. *fin. ff. captiv.* Idqoe mul- „ to magis verum eft in cafibus, ubi etiam „ in fœminas, & infantes fævire licere „ diximus.

Idem ftatuendum] „ Scilicet, ut ubique „ injuria occidi nequeant. 1

Quorum vitæ genus ab armis abhorret] „ Uti facerdotes, Monachi, litterati, agrico- „ læ, &c.

Jure belli in armatos, repugnantesque, cædes] „ Ubi Livius opponit hanc ftragem „ fœdæ trucidationi, quæ in urbe fiebat, „ ubi turbam fœminarum, puerorumqoe im- „ bellem, & inermem occidebant.

Eo jure, quod naturæ congruit] „ Quo „ vim vi repellere licet.

Camillus] „ *Apud. Liv. l.* 5. *c.* 21. Add. „ *Curt. l.* 4. *c.* 11. *Senec. benef. l.* 5. *c.* „ 16. *Liv. l.* 5. *c.* 27. *L.* 4. *c.* 19. & 59. „ *l.* 6. *c.* 3. *l.* 6. *c.* 10.

In hac claffe] „ Eorum fcilicet, quorum „ vitæ genus ab armis abhorret.

Ut hi ab armis abftinerent, mos ab antiquo fuit gentium omnium] „ Vid. Quintil. „ decl. 304. *Sacerdotium pacis res eft*, & „ mox: *Sacerdos caftra vindico: difce tu* „ *vindicare templa.*

Atque ideo viciffim vi in illos temperabatur] „ Immo facerdotes hortantur, & „ monent fubditos ut bellum gerant; qoin „ olim eorom demum confilio bella fufci- „ piebantur: adeoque illi quoque reparatio- „ ni juris noftri refiftunt, eoque occidi tan- „ quam hoftes poffunt.

Ubi fimile erat collegium] „ In Nagoth.

A facerdotibus] „ Hi enim utrique facri „ erant, & neutrius partes fequebantor.

Proverbium illud Græcum] „ Neque va- „ tes relictus eft.

In alta pace vixiffe] „ Quia facerdotes „ neutrius feqoebantur partes in hoc bello „ inteftino, & facra utrique communia „ erant.

Ut monachi] „ Eadem ratio hic obtinet, 2 „ quæ in facerdotibus; nam hi qooqoe fe- „ quuntur alterius partes: adeoque hoftium „ loco haberi poffunt.

Addas his merito eos, qui ftudiis] „ *Vid.* „ *Grot. b.* At hi quoque fequi partes ho- „ ftis tenentur, atque contribuendo ex bo- „ nis, vel confilio faltem, reparationi ju- „ ris noftri refiftunt.

A d

Ad §. XI.

Agricolas] ,, Immo hi & partes
,, hostis sequuntur, & opibus suis hostem
,, juvant, adeoque merito hostium loco ha-
,, beri possunt.

Canones] ,, *In Capitulo* 2. *X. de Treuga,*
,, & *pace. Vid. l. seq.* §. 4. *n. f.*

Diodorus Siculus] ,, Sed hoc saltem in
,, bellis intestinis verum esse, ait *Arrian.*
,, *de reb. Ind. p.* 531.

Et Cyrus] ,, Sed sub conditione id nun-
,, ciari jussit, si idem quoque id facere pro-
,, miserit; uti promisit. Hinc *Xen. Inst. l.*
,, 5. *p.* 147. ait: *pactis initis convenit ut*
,, *cum agricolis pax esset, cum armatis bel-*
,, *lum.* Conf. *c. seq.* §. 4.

De Belisario Suidas] ,, Id prudenter fe-
,, cit, non juris necessitate. Nam ducum
,, omnino interest tueri eos, qui terras co-
,, lunt, ut nostris quoque necessitatibus sub-
,, venire possint.

Ad §. XII.

Addit *canon*] ,, *D. c.* 2. *X. de Treu-*
,, *gis.*

Mercatores] ,, Euntes, & redeuntes, *d.*
,, *c.* 2.

Qui temporariam in hostico moram agi-
tant] ,, Ideoque qui pacati in hostico pe-
,, regrinantur; hos enim nullo jure lædi
,, posse, contra Auctorem probavimus *supra*
,, *c.* 4. §. 6.

Sed & *de subditis perpetuis*] ,, De his
,, solis agit dictus canon.

Nam & *horum vita ab armis aliena est*]
,, At sequuntur judicium, & causam hostis,
,, eamque opibus suis defendunt, adeoque
,, hostium loco merito veniunt.

Alii opifices, ac artifices] ,, Immo ex
,, eadem ratione hi quoque tanquam hostes
,, lædi, & interfici possunt.

Ad §. XIII.

Quæritur, *an captos occidere li-*
,, *ceat*? Affirmat Auctor ex jure Gentium
,, voluntario in bello solenni quoad effectum
,, impunitatis. *Vid. l.* 3. *c.* 4. §. 10. Ne-
,, gat autem hic juxta justitiam internam.
,, *Vid.* §. *h.* Nos supra probavimus, ho-
,, stem, ex quo in nostram venit potesta-
,, tem, ob injurias ex judicio civitatis no-
,, stræ commissas jure puniri posse: quan-
,, quam abstinere virtuosius sit, *d. c.* 4. §. 10.

Arma gesserunt] ,, At nunc amplius non 1
,, resistunt.

Pudore, id est, æqui respectu] ,, Dixi-
,, mus, de virtute id potius intelligendum
,, esse.

Necessitas perimat] ,, Sensus est, hostem
,, non interficiendum esse nisi ex necessi-
,, tate, & quatenus resistit; non vero ex
,, sola voluntate nostra, ubi necessitas de-
,, ficit.

Belli fas] ,, I. e. jus.

Contra æqui naturam, & *morem mitius* 2
viventium] ,, Nam jure gentium voluntario
,, licitum id omnino esse, alibi docuit.

Jus commune] ,, Scilicet hominum, quo
,, intelligit jus naturæ.

Senecam] ,, *Vid. supra c.* 10. §. 1. *n.* 3.

Ad. §. XIV.

Quæritur, *an eorum, qui vitam*
,, *sibi salvam paciscuntur, deditio repudiari*
,, *possit*? Auctor jure gentium voluntario,
,, & in bello solenni, id affirmat *L.* 3. *c.*
,, 4. §. 11: at juxta justitiam internam id
,, negat *hoc* §. Nisi crimen commiserint mor-
,, te dignum. *Vid.* §. 16. *infra.* Conf. *c.*
,, 4. §. 11. & 12.

Easdem ob causas] ,, Ob pudorem, seu
,, æqui respectum, æqui, bonique naturam.

Sive in prælio] ,, Ubi arma dejiciunt.

Non repudianda deditio] ,, Immo hoc de-
,, pendet ab arbitrio hostis: cum enim is,
,, qui reparationi juris nostri resistit, inju-
,, riam faciat, ac tot cædium, aliarumque
,, injuriarum causa, eoque, ut Auctor alibi
,, loquitur, mortem meritus sit, nec evitare
,, captivitatem possit, ejus non est condi-
,, tiones præscribere, sed eas potius a cle-
,, mentia victoris expectare tenetur.

In deditos] ,, Arrianus agit de deditis,
,, qui sine condirione se dederunt; de qui-
,, bus §. *seq.*

Mos autem Græcorum est] ,, Non ergo
,, de jure loquitur, sed de more Græcorum.
,, Mores Romanorum contrarii fuere. *Vid.*
,, *l.* 3. *c.* 4. §. 12.

Magno

Magno animo dignum] „ Generositatis
„ ergo id est, at non juris.

Moris est] „ Apud Græcos.

2 *Antequam murum aries percussisset*] „ *Vid.*
„ *Gron. b.* Formam exhibet *Daniel Histoire*
„ *de la milice Gauloise.*

Se eorum civitatem conservaturum]
„ Dixi, hoc meri arbitrii esse. Is, qui ob-
„ sidet oppidum, deditionem conditionatam
„ semper repudiare, & injuriæ reparatio-
„ nem armis quærere potest.

Antequam machinæ igniariæ explodantur]
„ Sinan Barbarus apud Thuanum *l.* 7. *p.*
„ 154. dixit, post tormentis verberatum
„ murum conditiones deditionis facere, inso-
„ lens esse; quare sine conditione se de-
„ derent.

Antequam in mœnia impetus fiat] „ Im-
„ mo hodie prostrata tormentis mœniorum
„ parte (*Wann eine Breche gemacht ist*);
„ adeoque quoties obsessi pertinaciter, citra
„ omnem spem resistendi, ad extrema pro-
„ cesserunt. (Cujus rei exemplum est apud
„ *Liv. l.* 7. *c.* 29.)

Qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt] „ Cicero loquitur de eo, quod
„ officii, & virtutis est.

Partem liberam relinquerent effugere volentibus] „ Morem hunc Hebræorum refert
„ Seldenus *de jur. nat. l.* 6. *c.* 15. *in f.*
„ *ex* Mose Mikotzi. Idem fecit Cyrus *Xen.*
„ *Exped. Cyr. l.* 4. *p.* 345. *Tesm. b.*

Ad §. XV.

Eadem *æquitas*] „ Eadem boni, &
„ æqui natura, idem pudor, seu æqui re-
„ spectus, quem juri gentium voluntario
„ perpetuo opponit, & de cujus licentia
„ egit supra *l.* 3. *c.* 4. §. 12.

Qui sine conditionibus] „ Immo qui ar-
„ bitrio victoris se submittit, æque ejus
„ severitatem metuere, quam clementiam
„ exspectare debet: exempla, ubi sævitum
„ est in ejusmodi deditos, vide *d. c.* 4.
„ § 12. & *l.* 3. *c.* 20. §. 50. *n.* 5. & §.
„ 51. Dedititii apud Israëlitas servitutem
„ personalem servire cogebantur *l.* 2. *c.* 13.
„ §. 4. *n.* 3.

Campsanis] „ Sallustio Capsanis. *Sallust.*
„ *bell. Jugurt. l.* 1. *c.* 89. *seq.*

Facinus fuisse contra jus belli] „ Non
„ aliud sensere Romani Imperatores. *Vid.*
„ *d. c.* 4. §. 12. Sed & ratio ab ipso Sal-
„ lustio addita justum hoc factum reddit:
„ *genus*, ait, *hominum mobile*, *infidum*,
„ *ante neque beneficio*, *neque metu coërcitum.*

Naturale scilicet] „ Quod distinguit a
„ licentia juris gentium; de qua *l.* 2. *c.* 4.
„ §. 12.

Diximus] „ *Supra* §. 10. *n.* 1.

Alibi] „ Conf. *Liv. l.* 7. *c.* 27. *in fin.*
„ *L.* 30. *c.* 7. *l.* 38. *c.* 32. *L.* 37. *c.* 32.

Ut potius metu ad deditionem cogantur]
„ Dixi jam, hæc ab arbitrio hostis pen-
„ dere.

In Bruto] „ Apud Plutarchum: sed se-
„ quitur de bello civili.

Ad §. XVI.

Æquitatis, *ac juris naturalis præcepta*] „ Dixi jam, deditos absque condi- 3
„ tione servos fieri, eoque interfici posse.

Minime justa] „ Immo justissimæ.

Si talio exigatur] „ De qua egimus *l.* 3.
„ *c.* 4. §. 13. *Exempla refert Gron. b.*
„ Adeoque tunc erit species necessariæ de-
„ fensionis.

Si terrore opus sit] „ *Vid. Gron. b.* Nam
„ tunc quoque id pertinet ad juris nostri
„ reparationem.

Non sufficere ad justam cædem] „ Im-
„ mo sufficiunt jure naturæ.

Periculum non est] „ Dixi alibi, jus oc-
„ cidendi non saltem a periculo esse, sed
„ & injuria ab hoste nobis illata, etsi ho-
„ stis esse desinat.

Oportet crimen antecedat] „ An vero
„ magis enorme crimen committi potest,
„ quam illud, quod ab hoste committitur,
„ qui cives nostros necavit, res eorum ab-
„ stulit, vel vastavit, & quidem ex judicio
„ nostræ civitatis summa injuria.

Si qui de injustitia belli convicti tamen in armis perstitissent] „ Idem dicendum,
„ etsi de justitia belli convictus sit; quia id
„ non dependet a judicio, & convictione
„ captorum. Sufficit enim, victorem assere-
„ re, hostem jam captum, & deditom,
„ injuria egisse, indeque pœnam, cum in
„ potestate ejus sit, meritum esse.

Aut aliud gentium jus, ut legatorum]
„ Exempla vide *supra l.* 2 *c.* 18.

Si transfugæ essent] „ Tunc ex duplici
„ capite puniri possunt, tum quia perfidi
„ sunt, & perjuri, tum quia hostes sunt.

Talionem

2 *Talionem natura non admittit nisi in ipsos, qui deliquerunt*], *Vid. l.* 2. *c.* 20. „ Delinquunt autem etiam, qui delinquentium factum approbant, aut opibus, vel „ consilio adsistunt: quales sunt subditi omnes, qui factum principis defendere tenentur. Quæ plenius examinavimus supra „ *l.* 3. *c.* 4. §. 15.

Neque sufficit quod hostium unum quasi corpus fictione quadam intelligatur], „ Talionis æquitas non ex ficta aliqua unitate oritur, sed quia subditi factum civitatis „ approbant, & defendunt, adeoque delicti sunt participes. Quod late probavit B. „ Parens *in disp. de Sacros. talionis jure* §. „ 47. & *seq.*

Quæ accuses, & prave facta dicas tanquam recta velle imitari], „ Male hic applicatur Aristidis locus; non enim imitatur qui talionem exigit, sed potius justas „ pœnas statuit delinquentibus.

Plutarchus], „ Locum hunc, & factum „ Syracusanorum examinavit B. Parens *in* „ *d. disp.* §. 48.

3 *Ad jus dandum cædis non pertinet*], „ Si „ differretur victoria per resistentiam, & „ utilitas ex terrore oriretur, jam id ad necessitatem reparandi juris pertinebit: sed „ negari nequit, alteri tantundem licere, „ non saltem jure talionis, sed & jure „ belli.

Sed si subsit jus], „ Si scilicet factum aliquod pœna dignum commisit is, qui pertinaciter resistit.

Ob quas jus non remittatur], „ Sensus „ est, quod gravius in tales resistentes consulere victor possit, forte remissurus pœnam meritam si non restitissent.

4 *Supplicium non meretur*], Iisdem fere „ verbis Auctor hæc exposuit supra *l.* 3. *c.* „ 4. §. 13. *n.* 2; ubi dictum est, jure „ belli in omnes, qui hostilia agunt, sæviri posse.

Non debet ad mortem pervenire], „ Jure „ naturæ id licet; at generosius est eo abstinere.

Ἐκνόμους τιμωρίας], „ Inusitatas pœnas.

Dum tamen civium nomine], „ Lucanus „ enim loquitur de bello civili.

Sed communis illius ex humano genere constantis cives], „ Supponit Auctor societatem generis humani, & civitatem aliquam communem; qualem non dari, „ diximus.

5 *Dolor ex accepta clade*], „ Immo eo major est injuria, quo plures cædes committit is, quem per scelus arma in nos „ vibrare asserimus; adeoque eo major vindicta esse debet.

Parentasse legimus], „ Conf. *Curt.* 9. 5.

AD §. XVII.

AUCTOR ait, misericordiæ esse, dedi„ tis, etsi morte dignum aliquid commiserint, parcere ob multitudinem, quia multi insontes in tanta multitudine esse possint; indeque tutius esse, plures sontes „ servare, quam unum insontem damnare. „ At cum sæpius dictum sit, neminem in „ civitate hostili insontem esse, quia omnes „ reparationi juris nostri resistunt, causam „ principis sui sequuntur, eamque operis, „ opibus, & consilio defendunt. Etsi igitur „ propter speciale crimen puniri non possint, possunt tamen ob injuriam, quam „ tanquam hostes nobis intulerunt.

Ob multitudinem eorum], „ *Vid. supra l.* „ 2. *c.* 21. §. 7. & *h. c.* §. 5. Conf. *Flor.* „ *l.* 4. *c.* 6. *Seneca. l.* 3. *de benef. c.* 16. „ *Lucan.* 5. *v.* 260. *Plin. l.* 10. *ep.* 97. „ *Camd. p.* 4. *p.* 802. *August. de Civ. Dei* „ 6. 10.

AD §. XVIII.

QUÆRIT Auctor, *an obsides juxta justitiam internam interfici possint*? Equidem „ de justitia externa, i. e. jure gentium „ voluntario, id affirmavit Auctor supra *l.* „ 3. *c.* 4. §. 14; at jure naturali id negat. „ Nos *jus gentium* non dari, toties diximus; *jure naturæ* obsides omnino occidi „ posse, jure belli certum est, si hostis fidem datam violat: factum enim hostis approbat, & approbare tenetur, adeoque „ hostis est ipse.

Olim cum vulgo], „ Late mentem Auctoris explicavimus *supra l.* 2. *c.* 21. §. 1[1] „ 11. & diximus, jus in obsides non venire ex eorum pacto, sed ex eo, quod „ judicium hostis fidem datam violantis sequantur, illudque approbent, vel probare teneantur.

Quod in res alias, quæ in proprietatem veniunt], „ Si fidejussores a non hoste pro-

,, pter crimen morte dignum dantur, certum est, occidi fidejussorem non posse; ,, & hactenus verum est, non idem jus fidejussori in vitam competere, quod in ,, res suas. At aliud est in fidejussore hoste, qui ipse ut hostis mori meretur.

Atque id jus consensu aut tacito, aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem] ,, Sensus est, quod civitas quoque obsides ,, invitos dare, eorumque vitam obligare ,, possit; quia dum cives fiunt, facultatem ,, eos pro utilitate publica dedendi in civitatem transtulisse videntur, *l.* 3. *c.* 4. §. ,, 14. *l.* 3. *c.* 20. §. 54.

Aut expresso] ,, Si scilicet consentiunt, ,, *d.* §. 14.

Si obsides privatim innoxios] ,, Diximus, ,, non esse innoxios, quia hostes fuere, ,, & fide, in quam obsides dati sunt, violata, hostes manent.

Ex suo peculiari consensu] ,, Quia ultro ,, se obtulerunt, *d.* §. 14.

Sive tanquam ex publico cui & suus includeretur] ,, Dum enim se civem constituit, arbitrio civitatis omne jus suum subjicere videtur. *Conf. Supra l.* 2. *c.* 5. ,, §. 17.

Postquam verior sapientia nos docuit] ,, Immo gentes quoque ex lumine rationis ,, idem senserunt; neque ex ea ratione ,, obsides morte mulctatos esse, vidimus.

Deo exceptum] ,, Deus enim concessit ,, saltem homini jus ad conservandam vitam, non ad perdendam. *Vid. l.* 2. *c.* ,, 17. §. 2. *n.* 1. *c.* 21. §. 11. *n.* 2. *L.* 3. ,, *c.* 2. §. 6. & *L.* 2. *c.* 20. §. 43. *n.* 2. ,, Jus autem auferendi vitam soli Deo reservatum esse, alibi demonstravimus. *Vide* ,, *l.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 1. *L.* 2. *c.* 19. §. 5. ,, *n.* 4. *L.* 2. *c.* 21. §. 14. *n.* 1.

Solo consensu] ,, Hoc verissimum est. At ,, obsides non tenentur ex solo consensu, ,, sed ut hostes.

,, *De aliis alii*] ,, Vide *l.* 2. *c.* 21. §. 11. ,, *l.* 3. *c.* 20. §. 52.

Nec ab inermi, sed armato hoste] ,, Conf. ,, §. 9. §. 14. & 15. *supra.*

2 *Ex recentioribus, JCtis non ignobiles*] ,, Immo Menochius, quem Auctor allegat, ,, contrarium statuit, *arb. qu.* 284. & late ,, auctoritates Dd. colligit. *Conf. Barbosa*, ,, *in loc. com. voce Membra.* Unde nec ,, in criminibus pro alio fidejubere licet. ,, *Vid.* 2. *dec.* 215.

Conventiones tales] ,, Quibus vita pro ,, aliis obligatur.

Si jus vocant solam impunitatem] ,, Quia ,, scil. id, quod lege civili permittitur, in ,, foro soli pœnæ subjectum non est.

Sin a peccato immunes putant] ,, i. e. ,, Jure naturæ, seu juxta justitiam internam.

Est, aut ante fuit in numero graviter delinquentium] ,, At ex judicio nostræ civitatis semper est è delinquentium numero, ,, quatenus ut hostis consideratur.

Aut postea fidem a se datam in re magna fefellit] ,, Tunc ex duplici capite puniri potest, tum ut hostis, tum ut perfidus.

Clœlia] ,, Historiam exhibet Florus *l.* 1. 3
,, *c.* 10. & *Liv. l.* 2. *c.* 13. Factum hoc ,, examinavimus *L.* 3. *c.* 4. §. 14. & *c.* ,, 20. §. 54.

Non sua sponte] ,, Quæstionem, an fugere liceat obsidi, ex professo tractabimus infra *lib.* 3. *c.* 20. §. 54.

Ad §. XIX.

Omnes *commissiones, quæ ad jus consequendum, &c. nullius sunt usus*] ,, Uti ,, dimicationes singulares; de quibus *supra* ,, *c.* 3. §. 20. 43. & *c.* 23. §. 10. *l.* 2. ,, *c.* 1. §. 10. & 15.

Virium ostentationem] ,, Exempla sunt ,, apud *Liv. l.* 8. *c.* 7. *Thuan. l.* 15. *p.* ,, 316. 2 *Sam.* 2. *v.* 14.

Et cum officio Christiani hominis, & cum ipsa humanitate pugnare] ,, Quia nihil faciunt ad reparationem juris nostri.

Rationem reddituri ei, cujus vice gladium gestant] ,, Nimirum, summo numini.

Sallustio] ,, *De republ. ord. c.* 1.

Incruento exercitu] ,, Similia vide apud ,, Plinium *l.* 2. *ep* 7 *Ovid. amor.* 2. *Eleg.* ,, 12. *Appian. bell. Mithr. n.* 219. *Liv.* 3. ,, 28. *Tesm. b.* Conf. ea, quæ dicta sunt ,, supra *l.* 2. *c.* 23. § 7. 8 & 10. *item l.* ,, 3. *c.* 1. §. 6. & §. 17.

CAP.

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

+ I. 1. RES + alterius ut perdere quis sine injuria possit, + horum trium unum antecedat necesse est: aut + necessitas talis, quæ in primi [1] dominii institutione excepta debeat intelligi; ut + si quis tertii gladium, quo usurus sit furiosus, periculi sui evitandi causa in amnem projiciat, quo ipso tamen casu + manere obligationem damni resarciendi, ex veriore sententia alibi [a] diximus: + aut debitum aliquod procedens [2] ex inæqualitate, nimirum + ut [3] res perdita imputetur in illud debitum quasi percepta, + alioqui enim jus non esset: + aut [4] meritum aliquod malum, + cui pœna talis par sit, aut cujus mensuram pœna non excedat: nam, ut recte notat [b] sani judicii theologus, ut propter pecora abacta, aut domos aliquas incensas + totum regnum vastetur, æquitas non fert: quod & Polybius [c] vidit, qui in bello + non in infinitum vult vagari pœnam, sed usque eo, ut delicta æquo modo expientur. + Et hæ quidem causæ, & intra hos duntaxat fines faciunt [5] ut absit injuria.

[a] *Lib.* II. c. II. §. 9. L. III. c. I. §. 5. n. 3.
[b] *Vict. de jure belli* n. 52. & 56.
[c] *Lib.* V. c. II.

2. Cæterum, [6] + nisi causa utilitatis suadeat, stultum sit, nullo suo bono

GRONOVII.

1 *Dominii institutione excepta*] Neque enim privatis dominiis institutis præsumuntur voluisse gentes, si quis veniat in manifestum periculum pereundi, & quidem non suo peccato, isque servari possit arrepta, aut corrupta re aliena, tum quoque valere strictum jus privati dominii, & potius abstineri re aliena, quam hominem innoxium servari. sed hunc casum excepisse præsumuntur, & ei homini regressum dedisse ad primævam facultatem usurpandi quidvis ad sui conservationem: præsertim si qui aliena re abutitur, eamque consumit, sciat habendum sibi, habeatque propositum illius rei, quandoque possit, domino restituendæ, ac sarciendæ.

2 *Ex inæqualitate*] Ex eo, quod quis mecum contraxit, & plus accepit, quam ei debebatur, me fraudato, & minus habente, quam habere debeo.

3 *Res perdita*] Ut quod ego de alterius bonis corrumpo, procedat pro eo, quod mihi debetur, & detrahatur possessori, quasi ego perceperim, & ille mihi tradiderit, tanquam partem ejus, quod mihi debet.

4 *Meritum aliquod*] Facinus in meam vitam, famam, bona, aut eorum, quos mei officii est defendere.

5 *Ut absit injuria*] Ut vastemus, & vexemus alienas res sine peccato.

6 *Nisi causa utilitatis*] Magnum inde commodum ad nos, aut incommodum ad hostem perveniat.

a Strat. c. 6. b In Plat. de Republ. pag. 389. c Lib. IV. c. 9. n. 8. d Herod. l. 1. c. 17. e Polyb. lib. IV. c. 45. f Frontin. Strat. III. c. 4. n. 1. g Liv. lib. V c. 12. h Idem Lib. XXXIV. 17. XL. 39. i Caes. de bello Gal. lib. VI. c. 3. 6. k Deuter. XX. 19, 20. l De creat. magistr. p. 734. C.

bono nocere alteri. Ideo qui ſapiunt, utilitatibus moveri ſolent, quarum præcipua eſt illa, quam annotavit [a] Onoſander: τὴν γῆν τῶν πολεμίων φθειρέτω καὶ καιέτω καὶ τεμνέτω· ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἔνδεια μειοῖ πόλεμον, ὥσπερ ἡ οὐσία τρέφει. *Hoſtium terram perdere, urere, populari meminerit. Nam &* [a] *pecuniarum, & frugum penuria bellum minuit, quantum auget copia.* a quo non diſcrepat illud [b] Procli: στρατηγικὸν τὸ τῶν ἀγωνιστῶν περικόπτειν τὴν εὐπορίαν, *boni eſt Imperatoris, hoſtium copias undique accidere.* De Dario [c] Curtius: *credebat inopia debellari poſſe nihil habentem niſi quod rapiendo occupaſſet.*

3. Et illa quidem populatio ferenda eſt, 7 + quæ brevi ad pacem petendam hoſtem ſubigit: quo genere belli uſus [d] Halyattes in Mileſios, Thraces [e] in Byzantios, Romani [f] in Campanos, [g] Capenates, Hiſpanos, [h] Ligures, Nervios, [i] Menapios. At ſi recte rem expendas, plerumque admittuntur talia 8 + odio magis, quam prudenti ratione. Ferme enim evenit, + ut aut cauſæ illæ ſuadentes ceſſent, + aut ut aliæ ſint validiores, quæ diſſuadeant.

+ II. 1. Id + eveniet primum, + ſi nos ipſi rem frugiferam ita teneamus, ut hoſtibus non poſſit eſſe in fructu. Quo proprie ſpectat [k] lex divina, quæ in 9 vallum, bellique opera vult impendi arbores feras, frugiferas vero + aſſervari ad victum, addita cauſa, quod non ut homines, ita & arbores + adverſum nos in prælium conſurgere poſſint: quod ex rationis ſimilitudine [b] Philo [l] etiam + ad agros frugiferos producit, legi hæc

GRONOVII.

7 *Quæ brevi ad pacem*] Qua videmur effecturi, ut hoſtis citius de bello finiendo, & pace reducenda cogitet.

8 *Odio magis quam*] Dum ſæpius indulgemus iræ, aut prædæ cupiditati, quam ut in ſumma re aliquid profligemus.

9 *Vallum belliqne opera*] Aggeres, & machinas.

GROTII.

a *Pecuniarum, & frugum penuria bellum minuit*] *Philo* de vita contemplativa: οἱ πολέμιοι κείρουσιν ἢ δενδροτομοῦσι τὴν τῶν ἀντιπάλων χώραν, ἵνα σπάνει τῶν ἀναγκαίων πιεσθέντες ἐνδῶσι· *ſolent hoſtes vaſtare, & arboribus nudare terram hoſtilem, ut hoſtes eo facilius ſe dedant rerum neceſſariarum penuria.* (Pag. 891. D.) Idem in Diris: διττὰν ἐργαζόμενοι συμφοράν, λιμὸν μὲν φίλοις, ἐχθροῖς δὲ περιουσίαν· *duplex ſibi malum acquirunt, inopiam amicis, copiam hoſtibus.* (Pag. 930. A. init. lib.).

b *Philo*] Alter ejuſdem ſcriptoris locus de humanitate dignus & ipſe qui huc transſcribatur: ἐπιδαψιλευόμενος τὸ ἐπιεικές, πάλιν πλουσίως αὐτῷ καὶ κατακόρως χρῆται, μετιὼν ἀπὸ μὲν τῶν λογικῶν ἐπὶ τὰ ἄλογα, ἀπὸ δὲ τῶν ἀλόγων ἐπὶ τὰ φυτά, περὶ ὧν αὐτίκα λεκτέον, ἐπειδήγε περὶ τῶν πρότερον ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὅσα ψυχῆς μεμοίραται, λέλεκται. ἀπείρηκε τοίνυν ἄντικρυς μήτε δενδροτομεῖν ὅσα τῆς ἡμέρου ὕλης, μήτε κείρειν ἐπὶ λύμῃ σταχυοφοροῦσαν πρὸ καιροῦ πεδιάδα, μήτε συνόλως καρπὸν διαφθείρειν, ἵνα περιουσία μὲν τροφῶν ἀφθόνων χορηγῆται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, περιουσιάζῃ δὲ μὴ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τὸν ἁβροδίαιτον βίον. ἀναγκαῖον μὲν γὰρ ὁ τοῦ σίτου καρπὸς εἰς τροφὴν ἀνθρώπων ἀποκριθείς· πρὸς δὲ τὸν ἁβροδίαιτον βίον, αἱ τῶν ἀκροδρύων ἀμύθητοι ποικιλίαι. γίνονται δὲ ἐν ἐνδείαις πολλάκις ὅτι καὶ τροφαὶ δεύτεραι. καὶ προσυπερβάλλων, οὔτε τῶν πολεμίων χώραν τέμνειν ἐᾷ, παραγγέλλει δὲ ἀπέχειν δενδροτομιῶν, ἄδικον ὑπολαμβάνων τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὀργὴν ἀποσκήπτειν εἰς τὰ μηδενὸς αἴτια κακοῦ· ἔπειτα δὲ ἀξιοῖ μὴ μόνον τὸ παρὸν προσορᾶσθαι, μηδενὸς ἐν ὁμοίῳ μένοντος, ἀλλὰ πάντων τροπαῖς καὶ μεταβολαῖς χρωμένων, ὡς εἰκὸς εἶναι τοὺς τέως δυσμενεῖς ἐπικηρυκευσαμένους καὶ συμβατηρίων ἄρξαντας, ἐνσπόνδους αὐτίκα γενέσθαι. φίλους δὲ τροφῶν ἀναγκαίων ἀποστερεῖν χαλεπόν, μηδὲν ταμιευσαμένους τῶν εἰς ὠφέλειαν, διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδηλότητα. πάνυ γὰρ ἐκεῖνο καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὅτι καὶ φιλίας κοινωνητέον, μὴ ἀπογινώσκοντας ἔχθραν, καὶ προσεχθρευτέον ὡς φιλίας ἐσομένης, ἵνα ἕκαστος ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ταμιεύηταί τι τῶν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ μὴ ἀπογυμνωθεὶς ἐν ἔργοις καὶ λόγοις, μετανοῇ τῆς ἄγαν εὐχερείας, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος, αἰτιώμενος ἑαυτόν. τὸ λόγιον τοῦτο χρὴ φυλάττειν καὶ τὰς πόλεις, ἐν μὲν εἰρήνῃ προνοουμένας τῶν κατὰ πόλεμον, ἐν

hæc verba affingens : *quid rebus inanimis, quæ & mites sunt, & mites fructus ferunt, irasceris? an vero in morem hominum, qui hostes sunt, inimicitiæ significationem arbores produnt, ut pro his, quæ faciunt, aut facere minantur, stirpitus evellendæ sint? quin prosunt victoribus, præbentque copiam rerum, quas necessitas exigit, immo & ad voluptatem; non soli homines tributa ferunt, sed meliora arbores statis temporibus, ac talia, ut sine iis vivere non detur.* Josephus vero [a] ad eundem locum, si vocem edere possent arbores clamaturas, ait, + inique se, cum belli causæ non sint, perferre belli pœnas. Neque aliunde, ni fallor, originem habet illud Pythagoricum apud [b] Jamblichum : ἥμερον φυτὸν καὶ ἔγκαρπον μήτε βλάπτειν, μήτε φθείρειν· *mansuetam, frugiferamque arborem nec lædere, nec exscindere fas esto.*

a Ant. Jud. IV. 8. p. 130. B.

b De Vit. Pyth. Cap. XXI. §. 99.

2. [c] Porphyrius vero mores Judaicos describens libro de non edendis

ἐν δὲ πολέμῳ τῶν κατ' εἰρήνην, καὶ μήτε τοῖς συμμάχοις ἀνέδην προσπιστεύειν, ὡς οὐ χωρησομένοις μεταβολῇ πρὸς τὸ ἀντίπαλον, μήτε τοῖς πολεμίοις εἰσάπαν ἀπιστεῖν, ὡς οὐ δυναμένοις ποτὲ μεθαρμόσασθαι πρὸς τὸ ἔνσπονδον. εἰ μέντοι καὶ μηδὲν ὑπὲρ ἐχθρῶν πρακτέον δι' ἐλπίδας καταλλαγῶν, οὐδὲν ἐχθρὸν φυτὸν, ἀλλὰ πάντα ἔνσπονδα καὶ ὠφέλιμα· τὰ δ' ἥμερα καὶ διαφερόντως ἀναγκαῖα, ὧν ὁ καρπὸς ἢ τροφή ἐστιν, ἢ ἰσότιμον τροφῇ κτῆμα. οὐ δεῖ πολεμεῖν πρὸς τὰ μὴ πολέμια, τέμνοντας ἢ καίοντας ἢ ῥίζας αὐταῖς ἀνασπῶντας, ἅπερ αὐτὴ ἡ φύσις ὑδάτων ἐπιῤῥοίαις καὶ θέρους εὐκρασίαις ἐτελεσιογόνησε, δασμοὺς ἐτησίους οἴσοντα ἀνθρώποις οἷα βασιλεῦσιν· ἐμέλησε δ' αὐτῷ καθάπερ ἀγαθῷ προστάτῃ ἄληπτον εἶναι μὴ μόνον ζώοις, ἀλλὰ καὶ φυτοῖς ἰσχύν τε καὶ ῥώμην, καὶ μάλιστα τοῖς ἡμέροις, ἐπειδὴ καὶ πλείονος ἀξία φροντίδος ἐστὶ, καὶ οὐχ ὁμοίως τοῖς ἀγρίοις ἔγγονα, γεωργικῆς ἐπιστήμης δεόμενα πρὸς κραταιοτέραν δύναμιν· *Æquitatem suam etiam largitus dispensans Moses, valde ea ubertim, ac liberaliter utitur, descendens a ratione utentibus ad muta animantia, ab his vero ad ea, quæ e terra nascuntur, de quibus nunc dicendum est, quando de hominibus ut præstantissimis, & aliis, quæ animam sentientem nacta sunt, jam egimus. Diserte itaque vetuit, aut exscindere arbores mites, aut exitialiter ante tempus demetere frugiferas terras, aut ullos omnina fructus corrumpere, ut abundantia alimentorum instruatur humanum genus: abundent autem non modo necessaria, sed & quæ ad vitam delicatiorem faciunt. Necessariæ enim fruges, ad homines nutriendos seposita res; ad delicias vero omnium de arboribus nascentium varietas. quæ sæpe, ubi alia deficiunt, succedunt in alimentorum locum. Ultra procedens, terram etiam hostilem vastari non sinit: præcipue vero excidiis arborum abstineri jubet, iniquum existimans, iram in homines conceptam erogari in ea, quæ causa mali nullius sunt. Hoc ipse & illud docet, non præsens tempus spectare tantum, cum nihil in suo statu maneat, sed cuncta vicibus, ac mutationibus subjecta sint, ita ut facile sit eos, qui nunc sunt hostes, ubi ad colloquia, & pacta ventum erit, rursum fœderatos fieri. At amicos necessariis fraudare, durum, quibus ob futurum incertum etiam asservari debuerant, quæ usui esse possint. Verissime enim dictum antiquis, ita amicis utendum, ut non putentur nullæ supervenire posse inimicitiæ; & ita tractandas offensas, ut amicitia speretur, nimirum, ut quisque intra animum aliquid recondat, quo tutus sit, & non eo nimium nudato per verba, & facta, mox pœnitentiam agat nimiæ suæ vehementiæ; seque accuset, ubi res sanari amplius non potest. Oraculum hoc & civitatibus observandum est, ut pacis tempore parent quæ ad bellum sunt opus, in bello vero, quæ ad pacem: ac neque amicis supra modum fidant, tanquam qui non possunt in contrarium verti; neque hostibus ita diffidant, quasi nunquam possint ad amicitiam reduci. Quod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis, certe nihil eorum, quæ terra fert, hostile: quin amica omnia, utilia omnia. mitissima vero, vel maxime necessaria, ut quorum fructus, aut alimentum sint, aut par aliquid alimento. Non oportet bellum inferre belli nesciis, non secare, non urere, non exstirpare radicitus, quæ natura aquarum irrigationibus, & æstatum serena tenere educavit, ut tributa hominibus velut regibus ferrent. Cura autem ei ut communi rerum omnium, & optima præsidi fuit, illæsam præstare non animantibus tantum, sed & terræ fœtibus vim, ac robur, præsertim vero mitibus, quia majoris tutelæ indigent, nec ad sylvestrium morem fœcunda sunt, sed peritam culturam desiderant, ut firmitatem consequantur.* (Pag. 712, 713. Edit. *Paris.*)

c *Porphyrius vero*] Verba ejus sunt: φείδεσθαι δὲ κελεύει κἂν τῇ πολεμίᾳ τῶν συνεργαζομένων ζώων καὶ μὴ φονεύειν· *parci etiam jubet lex in terra quamvis hostili animantibus operum sociis, ita ut ea occidere non liceat.* (Pag. 394. Edit. Lugd. 1620.)

dis animalibus quarto, legem hanc, [10] consuetudine ut puto interprete, etiam ad [11] animantia ruris operi inservientia producit: nam his quoque ut in bello parceretur, a Mose præceptum ait: Thalmudica vero scripta, & Hebræi interpretes addunt, [d] legem hanc porrigendam + ad rem quamvis, quæ [12] sine causa peritura sit, ut si + ædificia comburantur, esculenta, ac potulenta corrumpantur. Consentit cum hac lege ducis Atheniensis Timothei prudens moderatio, qui narrante [a] Polyæno, οὐκ ἐπέτρεπεν οὔτε οἰκίαν οὔτ' ἔπαυλιν καθαιρεῖν, οὐ μὴν οὐδὲ ἥμερον δένδρον ἐκκόπτειν· *non patiebatur aut domum, aut villam dirui, aut arborem frugiferam exscindi.* Exstat & lex Platonis de republica [b] quinto: μήτε γῆν τέμνειν, μήτε οἰκίας ἐμπιπράναι, *ne terra vastetur, ne domus incendantur.*

a Strateg. Lib. III. c. 10. n. 5.
b Pag. 470, 471. *Tom.* II. *Ed. H. Steph.*
c Off. I. c. 11.
d Pro domo sua ad Pont. c. 23.
e Lib. XXVI. Cap. 16.
f Troadibus: vers. 274, *& seq.*

3. Multo vero magis hoc locum habebit + post plenam victoriam. + Corinthum excisam non probat [c] Cicero: ubi tamen + fœde tractati erant Romanorum legati: idemque alibi [d] horrificum, nefarium, omni imbutum odio dicit bellum, quod parietibus, tectis, columnis, postibus fit. Laudat Livius [e] Romanorum lenitatem victâ Capuâ, quod non sævitum sit incendiis, ruinisque [e] + in tecta innoxia, murosque. Agamemnon apud [f] Senecam:

Equident

GRONOVII.

10 *Consuetudine interprete*] Unius, & alterius bonum exemplum imitantibus aliis, ut ita res in perpetuum morem abiret.

11 *Animantia ruris*] Boves, agricolas, & jumenta rustica.

12 *Sine causa*] In nullum usum nostrum.

GROTII.

d *Legem hanc porrigendam*] Contra vero restringendam, addita exceptione, nisi arbores in suburbanis locis impediant jaculatores. (Vide SELDEN. *de Jure Nat. & Gent.* Lib. VI. c. 15. *J. B.*)

e *In tecta innoxia, murosque*] Egregia est hujus argumenti epistola Belisarii ad Totilam apud *Procopium* Gotthicorum III. πρότερον μὲν κάλλη οὐκ ὄντα ἐργάζεσθαι, ἀνθρώπων ἂν φρονίμων εὑρήματα εἴεν καὶ πολιτικῶς βιοτεύειν ἐπισταμένων. ὄντα δ' ἀφανίζειν τῶν γε ἀξυνέτων εἰκὸς, καὶ γνώρισμα τοῦτο τῆς αὐτῶν φύσεως οὐκ αἰσχυνομένων χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ ἀπολιπεῖν. Ῥώμη μέντοι πόλεων ἁπασῶν, ὅσαι ὑφ' ἡλίῳ τυγχάνουσι οὖσαι, μεγίστη τε καὶ ἀξιολογωτάτη ὡμολόγηται εἶναι. οὐδὲ γὰρ ἀνδρὸς ἑνὸς ἀρετῇ εἴργασται, οὐδὲ χρόνου βραχέος δυνάμει εἰς τόσον μεγέθους τε καὶ κάλλους ἀφῖκται. ἀλλὰ βασιλέων μὲν, πλῆθος, ἀνδρῶν δ' ἀρίστων ξυμμορίαι πολλαὶ, χρόνου τε μῆκος καὶ πλούτου ἐξουσίας ὑπερβολὴ, τά τε ἄλλα πάντα ἐκ πάσης τῆς γῆς, καὶ τεχνίτας ἀνθρώπους ἐνταῦθα ξυναγαγεῖν ἴσχυσαν. οὕτω τε τὴν πόλιν τοιαύτην, οἵαπερ ὁρᾷς, κατὰ βραχὺ τεκτηνάμενοι, μνημεῖα τῆς πάντων ἀρετῆς τοῖς ἐπιγενησομένοις ἀπέλιπον. ὥστε ἡ εἰς ταῦτα ἐπήρεια εἰκότως ἂν ἀδίκημα μέγα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παντὸς αἰῶνος δόξειεν εἶναι. ἀφαιρεῖται γὰρ τοὺς μὲν προγεγενημένους τὴν τῆς ἀρετῆς μνήμην, τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγενησομένους τῶν ἔργων τὴν θέαν. τούτων δὲ τοιούτων ὄντων, ἐκεῖνο εὖ ἴσθι ὡς δυοῖν ἀνάγκη τὸ ἕτερον εἶναι. ἢ γὰρ ἡσσηθήσῃ τοῦ βασιλέως ἐν τῷδε τῷ πόνῳ, ἢ περιέσῃ, ἂν οὕτω τύχοι· ἢν μὲν οὖν νικῴης, Ῥώμην γε καθελὼν, οὐ τὴν ἑτέρου του, ἀλλὰ τὴν σαυτοῦ ἀπολωλεκὼς ἂν, ὦ βέλτιστε, εἴης. καὶ διαφυλάξας, κτῆμά τι, ὡς τὸ εἰκὸς, τῶν πάντων κάλλιστον πλουτήσεις. ἢν δέ γε τὴν χείρω σοι τύχην κληρώσασθαι ξυμβαίη, σώσαντι μὲν Ῥώμην, χάρις ἂν σώζοιτο παρὰ τῷ νενικηκότι πολλή. διαφθείραντι δὲ, φιλανθρωπίας τε οὐδεὶς ἔτι λελείψεται λόγος, καὶ προσέσται τὸ μηδὲν τοῦ ἔργου ἀπόνασθαι. καταλήψεται δέ σε καὶ δόξα τῆς πράξεως ἀξία πρὸς πάντων ἀνθρώπων, ὑπὲρ ἐφ' ἑκατέρα σοι τῆς γνώμης ἑτοίμως ἕστηκεν. ὁποῖα γὰρ ἂν τῶν ἀρχόντων τὰ ἔργα εἴη, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὄνομα φέρεσθαι. *Antehac sic existimatum est, speciosa struere opera, sapientum esse, & civilis vitæ scientum: structa demoliri, stultorum, & vecordis animi signa ad posteros transmittere non erubescentium. Romam constat urbium, quas sol adspicit, maximam esse, ac spectatu dignissimam. ea non unius labore hominis, nec brevi tempore ad id magnitudinis, splendorisque processit, sed plurimi reges, atque Imperatores, virorum eminentium immensa series; multa sæcula, divitiarum stupenda congeries, tum alia, tum artificum primos huc traxere. ita illi, tanta urbe paulatim effecta monumenta suæ virtutis post futuris reliquere. Quare in eam sævire id vero injuriam sit facere humano generi omnis ævi, eripiendo iis, qui olim fuere,*

debitæ

Equidem fatebor (pace dixisse hoc tua
Argiva tellus liceat) affligi Phrygas,
Vincique volui: ruere, & æquari solo,
[13] *Etiam arcuissem.*

4. Sane, docet nos sacra historia, urbes [a] quasdam a Deo + damnatas excidio: etiam contra legem illam generalem [14] + arbores Moabitarum [b] jussas exscindi. Verum, non factum id odio hostili, + sed in justam detestationem facinorum, quæ aut publice erant cognita, + aut Deo judice tanti æstimata.

a Jos. VI.

b II. Reg. III, 19.

III. 1. + Secundo [15] eveniet quod diximus etiam + in dubia agri possessione, + si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium & ager, & fructus futuri sint. Sic Alexander Magnus milites, narrante [c] Justino, a populatione Asiæ prohibuit, [f] + *parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ possessuri venerant.* Sic Quintius, Philippo Thessaliam transcurrente populabunda manu, ipse hortatus est milites, ut Plutarchus [d] loquitur, iter facere tanquam [16] per concessam, & ipsorum jam factam regionem. Crœsus Cyro suadens, ne Lydiam populandam militi daret, [e] *non meam*, inquit, *urbem, non res meas diripies: nihil enim ad me jam ista pertinent; tua sunt; tua illi perdent.*

c Lib. XI. c. 6.

d Vita Flamin. pag. 371. D.

e Herodot. Lib. I. c. 88.

2. Aliter qui faciunt, in eos non male quadrant illa Jocastæ ad Polynicem verba [17] Thebaidibus Senecæ, (vers. 558, & seq.)

Petendo patriam perdis: ut fiat tua,
Vis esse nullam: quin tuæ causæ nocet
Ipsum hoc, quod armis uris infestis solum,

Segetesque

debitæ laudis memoriam, venturis vero spectaculi voluptatem. Hæc cum eum in modum se habeant, cogita de duobus alterum necessario futurum, ut aut in hoc bello vincaris ab Imperatore, aut tua fortuna sit superior. Si tu victor, eversa urbe, non aliena, sed tua perdideris? eadem servata, possessione frueris omnium speciosissima. si adversa tibi sors ceciderit, Roma per te incolumi, reposita tibi erit apud victorem gratia: eadem jacente, jacebunt extra omnem spem misericordiæ res tuæ. Neque tantum nullus ad te facti fructus redibit, sed & digna facto fama te ab hominibus universis sequetur. Ea, in utram velis partem, tibi parata est: nam potentum quales sunt actiones, talis existimatio. (Cap. 22.) Vide & legem Friderici I. apud *Conradum* Abbatem *Urspergensem*, & de Friderico comite Palatino chronica *Melanchthonis.*

f *Parcendum suis rebus præfatus*] Gelimer, & Vandali obsidentes Carthaginem, neque prædas egere, neque terram vastarunt, sed curæ habuerunt ut suam. *Procopius* initio Vandalicorum secundi. (Cap. 1.) Apud *Helmoldum* lego lib. I, cap. 66. *Nonne terra, quam devastamus, terra nostra est, & populus, quem expugnamus, populus noster est? quare ergo invenimur hostes nostrimet, & dissipatores vectigalium nostrorum?* cum his conveniunt, quæ *Bembus* habet libro IX. (fol. 149. vers. *Edit. Venet.* 1551.) *Paruta* vero contra Germanos libro historiæ VI.

GRONOVII.

13 *Etiam arcuissem*] Adde *Sen.* Hippoly. 805. Vetuissem, vel prohibuissem, si potuissem.

14 *Arbores Moabitarum*] Hoc factum credibile est odio idololatriæ, quæ in lucis exercebatur.

15 *Eveniet quod diximus*] Ut rationes suadentes eessent, vel sint validiores, quæ dissuadeant, ubi nondum quidem in potestate nostra res sunt hostium, sed credimus, & speramus, alibi brevi dijudicatum iri, & res eas nostras fore.

16 *Per concessam*] Deditam, & ipsorum potestati permissam.

17 *Thebaidibus*] Phœnissis.

GRO-

Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis.

a Lib. IV. Par sensus apud Curtium [a] illis verbis: *quicquid non corrupissent*, [18] + *ho-*
c. 14. *stium esse confessi.* Unde non longe abeunt ea, quæ [b] Cicero in literis ad
b Ep. 7, 9. 10. Lib. IX. Atticum disputat, adversus Pompeji consilium [19] fame patriam necandi. Atque hoc nomine Alexander Isius culpat Philippum libro [c] Polybii XVII,
c Cap. 3. d Lib. cujus verba latine hunc in modum vertit [d] Livius: *in bello non congredi*
XXXII. c. 33. [*Philippum*] *æquo campo, neque* [20] *collatis signis dimicare, sed refugientem incendere, ac diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, quantum possent, quo opulentius imperium haberent. Nam* [21] *de quorum possessione dimicetur tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse?*

IV. 1. + Tertio idem fiet, si hostis habere [22] possit aliunde, quo se sustentet: puta + si mare, si fines alii pateant. Archidamus apud Thucy-
e Lib. I. didem [e] in oratione, qua Lacedæmonios suos a bello in Athenienses de-
c. 80, 81. hortatur, quærit, quas belli gerendi spes habeant, an forte, quod militum copia valeant, sperent, Atticum agrum a se facile posse vastari: atqui, inquit, habent illi & terras alias suæ ditionis, (Thraciam, & Joniam intelligens) & maritimis advectionibus adipisci possunt ea, quorum indigent. Tali ergo statu optimum factu, + ut agricultura etiam in ipso collimitio tuta maneat: quod sub tributo utrique parti præstando factum diu, [23] in Belgico Germanico bello nuper vidimus.

2. Estque id consentaneum mori veteri Indorum, apud quos, ut [g] Diodorus Siculus loquitur, τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ ἀσύλων ἐωμένων οἱ πλησίον τῶν παρατάξεων γεωργοῦντες, ἀνεπαίσθητοι τῶν κινδύνων εἰσί· *agricolæ intacti sunt, ac veluti sacrosancti, immo prope castra, & agmina opus faciunt sepositi a periculo.* Addit, τὰς χώρας τῶν ἀντιπολεμούντων οὔτ' ἐμπυρίζουσιν, οὔτε δενδροτομοῦσιν· *hostium agros*
f Cap. 40. ejusdem Lib. II. *neque urunt, neque exscindunt arbores. Postea* [f]: οὐδεὶς ἂν πολέμιος περιτυχὼν γεωργῷ κατὰ τὴν χώραν ἀδικήσειεν, ἀλλ' ὡς κοινοὺς εὐεργέτας ἡγούμενοι πάσης ἀδικίας ἀπέχονται· *hostis*

GROTII.

g *Diodorus Siculus*] Libro II. (cap. 36.)

GRONOVII.

18 *Hostium esse confessi*] Prodentes desperationem de victoria: nam si sperarent, se posse vincere, ac tenere loca illa, non vastarent.

19 *Fame patriam*] Prohibendo subvectiones frumenti, & aliorum utensilium, quia mare classibus tenebat.

20 *Collatis signis*] Acie aperta.

21 *De quorum possessione*] Perdito præmio, propter quod bellum geratur, verbis *Justini* 28, 3.

22 *Possit aliunde*] Quam ex eo agro, quem nobis urere, ac vastare licet.

23 *In Belgico-Germanico*] Germaniæ Belgicæ consociatæ adversus Hispanos. Pacti enim inter se sunt belligerantes, ut agricolæ in confinio hostilium terrarum extra præsidia siti, utrimque tuti, & inviolati essent, modo penderent modicum tributum ex parte Belgarum Hispanis, ex parte Hispanorum Belgis.

GRO-

hostis nemo cuiquam agricolæ damnum dat, sed id hominum genus, ut in commune beneficum, ab injuriis omnibus immune præstatur.

3. Inter Cyrum quoque, & Assyrium convenisse, ait [a] Xenophon, ut *cum agricolis pax esset, cum armatis bellum.* [h] Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut [b] Polyænus narrat: immo, quod [c] Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebat hostibus, & ex ea pecunia stipendium præbebat militi: quod a Viriato etiam factum in Hispania, testis est [d] Appianus. Idque ipsum [24] in eo, quod diximus, Belgico-Germanico bello [*] summa cum ratione, & utilitate fieri vidimus exteris mirantibus.

4. Hos mores humanitatis magistri [25] canones [e] Christianis omnibus, ut majorem cæteris humanitatem debentibus, ac profitentibus, imitandos proponunt, ideoque [+] non agricolas tantum, sed & animalia, quibus arant, & semina, quæ ad agrum portant, extra belli periculum poni volunt; nimirum, similem ob causam, ex qua civiles, [f] quæ ad arandum usui sunt, [+] vetant in pignus capi, & apud Phrygas, [g] ac Cyprios olim, postea [i] apud [h] Atticos, & Romanos, bovem aratorem occidere nefas erat.

V. [+] Quarto evenit, ut res quædam ejus sint naturæ, quæ ad bellum faciendum, aut ducendum [+] nihil momenti habeant: quibus rebus parci etiam, manente bello, ratio vult. Huc pertinet [k] [26] Rhodiorum oratio ad Demetrium [27] urbicapum pro pictura Ialysi, sic a Gellio [i] latine expressa: *quæ malum ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra, & incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequieris, petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris Rhodios vincere, bellum [28] cum Protogene mortuo gessis-*

a *De Cyri inst.* Lib. V. c. 4. §. 13.
b *Strateg.* Lib. III. c. 10. §. 5, 9.
c *Oeconom.* II. p. 507. A.
d *Bell. Hisp.* pag. 291.
e *C. 2. De Treug. & pac.*
f *L. 7. C. Quæ res pignor.*
g *Nic. Damasc. Excerpt. Peiresc.* pag. 517.
h *Ælian.* V, 14. *Var. Hist. Dion. Chrys. orat.* LXIV. pag. 992. D.
i *Lib.* XV. c. 31.

GROTII.

h *Sic Timotheus*] De Megarensibus idem prodidit *Plutarchus* quæstionibus Græcis. (Qu. 17. p. 295. B.) de Totila, cum Romam obsideret, *Procopius* Gotthicorum III. τὺς μέν τοι γεωργὺς ὐδὲν ἄχχρι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν γῆν ἐκέλευεν ἀδέως ἧπερ εἰώθεισαν, ἐσαεὶ γεωργεῖν, τὺς φόρυς αὐτῷ ἀναφέροντας. *agricolis interim per omnem Italiam nihil mali intulit, sed jussit eos, ita ut soliti erant, terram perpetuo securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent.* (Cap. 13.) *Cassiod.* XII, 5. *Defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere.*

i *Apud Atticos, & Romanos*] Etiam in Peloponneso. *Varro* II. de re Rustica, (cap. 5.) *Columella* principio libri VI. His adde *Plinium* VIII, 45. *Ælianum* de historia animalium II, capite ultimo. *Porphyrium* II. de abstinentia, (pag. 173, & seq.) *Vegetium* III. de Arte Veterinaria.

k *Rhodiorum oratio ad Demetrium*] De hac re vide *Plinium* historiæ naturalis VII, 38. & XXXV, 10. & *Plutarchum* Demetrio. (pag. 898. E.) Sensus idem in epistola Belisarii modo a nobis recitata.

GRONOVII.

24 *In eo, quod diximus*] Quod apparuit non tantum ex eo genere vectigalis, cui *Licenten* nomen (est autem de mercibus, quæ in hostiles regiones hinc, præter arma, portabantur,) sed quod constat, integras bellicas naves Amstelædami emtas, instructasque cum dissimulatione magistratuum, quibus hostis adversus Batavos uteretur: ne scilicet, cum sat esset aliorum locorum, ubi parari possent, hi incolæ eo lucro fraudarentur.

25 *Canones*] Synodales, vel conciliorum veterum.

26 *Rhodiorum oratio ad Demetrium*] Ut parceret, Rhodo obsessa, ei parti murorum, prope quam erat ea nobilissima Protogenis pictura, neque eam labefactaret machinis: etsi facilius inde capi urbs potuisset, teste *Plinio* 7, 38. 35, 10. Fuerat autem Jalysius iste inter conditores Rhodiorum gentis.

27 *Urbicapum*] Poliorceten Antigoni Coclitis filium.

28 *Cum Protogene mortuo*] Protogenis mortui opus nobile hostiliter lacerasse. Sic *Gellius.* At *Plinius* etiam tum vixisse Protogenem, & id opus tractasse, scribit.

Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis.

a Lib. IV. c. 14. b Ep. 7, 9. 10. Lib. IX. c Cap. 3. d Lib. XXXII. c. 33.

Par sensus apud Curtium [a] illis verbis: *quicquid non corrupissent*, 18 + *hostium esse confessi.* Unde non longe abeunt ea, quæ [b] Cicero in literis ad Atticum disputat, adversus Pompeji consilium 19 fame patriam necandi. Atque hoc nomine Alexander Isius culpat Philippum libro [c] Polybii XVII, cujus verba latine hunc in modum vertit [d] Livius: *in bello non congredi* [*Philippum*] *æquo campo, neque* 20 *collatis signis dimicare, sed refugientem incendere, ac diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, quantum possent, quo opulentius imperium haberent. Nam* 21 *de quorum possessione dimicetur tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse?*

e Lib. I. c. 80, 81.

IV. 1. + Tertio idem fiet, si hostis habere 22 possit aliunde, quo se sustentet: puta + si mare, si fines alii pateant. Archidamus apud Thucydidem [e] in oratione, qua Lacedæmonios suos a bello in Athenienses dehortatur, quærit, quas belli gerendi spes habeant, an forte, quod militum copia valeant, sperent, Atticum agrum a se facile posse vastari: atqui, inquit, habent illi & terras alias suæ ditionis, (Thraciam, & Joniam intelligens) & maritimis advectionibus adipisci possunt ea, quorum indigent. Tali ergo statu optimum factu, + ut agricultura etiam in ipso collimitio tuta maneat: quod sub tributo utrique parti præstando factum diu, 23 in Belgico Germanico bello nuper vidimus.

f Cap. 40. ejusdem Lib. II.

2. Estque id consentaneum mori veteri Indorum, apud quos, ut [g] Diodorus Siculus loquitur, τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ ἀσύλων ἐωμένων οἱ πλησίον τῶν παρατάξεων γεωργοῦντες, ἀνεπαίσθητοι τῶν κινδύνων εἰσί· *agricolæ intacti sunt, ac veluti sacrosancti, immo prope castra, & agmina opus faciunt sepositi a periculo.* Addit, τὰς χώρας τῶν ἀντιπολεμούντων οὔτ' ἐμπυρίζουσιν, οὔτε δενδροτομοῦσιν· *hostium agros neque urunt, neque exscindunt arbores. Postea* [f]: οὐδεὶς ἂν πολέμιος περιτυχὼν γεωργῷ κατὰ τὴν χώραν ἀδικήσειεν, ἀλλ' ὡς κοινοὺς εὐεργέτας ἡγούμενοι πάσης ἀδικίας ἀπέχονται· *hostis*

GROTII.

g *Diodorus Siculus*] Libro II. (cap. 36.)

GRONOVII.

18 *Hostium esse confessi*] Prodentes desperationem de victoria: nam si sperarent, se posse vincere, ac tenere loca illa, non vastarent.

19 *Fame patriam*] Prohibendo subvectiones frumenti, & aliorum utensilium, quia mare classibus tenebat.

20 *Collatis signis*] Acie aperta.

21 *De quorum possessione*] Perdito præmio, propter quod bellum geratur, verbis *Justini* 28, 3.

22 *Possit aliunde*] Quam ex eo agro, quem nobis urere, ac vastare licet.

23 *In Belgico-Germanico*] Germaniæ Belgicæ consociatæ adversus Hispanos. Pacti enim inter se sunt belligerantes, ut agricolæ in confinio hostilium terrarum extra præsidia siti, utrimque tuti, & inviolati essent, modo penderent modicum tributum ex parte Belgarum Hispanis, ex parte Hispanorum Belgis.

hostis nemo cuiquam agricolæ damnum dat, sed id hominum genus, ut in commune beneficum, ab injuriis omnibus immune præstatur.

3. Inter Cyrum quoque, & Assyrium convenisse, ait [a] Xenophon, ut *cum agricolis pax esset, cum armatis bellum.* [h] Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut [b] Polyænus narrat: immo, quod [c] Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebat hostibus, & ex ea pecunia stipendium præbebat militi: quod a Viriato etiam factum in Hispania, testis est [d] Appianus. Idque ipsum [24] in eo, quod diximus, Belgico-Germanico bello + summa cum ratione, & utilitate fieri vidimus exteris mirantibus.

4. Hos mores humanitatis magistri [25] canones [e] Christianis omnibus, ut majorem cæteris humanitatem debentibus, ac profitentibus, imitandos proponunt, ideoque + non agricolas tantum, sed & animalia, quibus arant, & semina, quæ ad agrum portant, extra belli periculum poni volunt; nimirum, similem ob caussam, ex qua civiles, [f] quæ ad arandum usui sunt, + vetant in pignus capi, & apud Phrygas, [g] ac Cyprios olim, postea [i] apud [b] Atticos, & Romanos, bovem aratorem occidere nefas erat.

V. + Quarto evenit, ut res quædam ejus sint naturæ, quæ ad bellum faciendum, aut ducendum + nihil momenti habeant: quibus rebus parci etiam, manente bello, ratio vult. Huc pertinet [k] [26] Rhodiorum oratio ad Demetrium [27] urbicapum pro pictura Ialysi, sic a Gellio [i] latine expressa: *quæ malum ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra, & incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequieris, petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris Rhodios vincere, bellum* [28] *cum Protogene mortuo gessis-*

[a] *De Cyri inst.* Lib. V. c. 4. §. 13.
[b] *Strateg.* Lib. III. c. 10. §. 5, 9.
[c] *Oeconom.* II. p. 507. A.
[d] *Bell. Hisp.* pag. 291.
[e] *C. 2. De Treug. & pac.*
[f] *L. 7. C. Quæ res pignor.*
[g] *Nic. Damasc. Excerpt. Peiresc.* pag. 517.
[b] *Ælian.* V, 14. *Var. Hist. Dion. Chrys. orat.* LXIV. pag. 992. D.
[i] *Lib.* XV. c. 31.

GROTII.

h *Sic Timotheus*] De Megarensibus idem prodidit *Plutarchus* quæstionibus Græcis. (Qu. 17. p. 295. B.) de Totila, cum Romam obsideret, *Procopius* Gothicorum III. τοὺς μέν τοι γεωργοὺς οὐδὲν ἄχαρι ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν γῆν ἐκέλευεν ἀδεῶς ᾗπερ εἰώθεσαν, ἐς ἀεὶ γεωργεῖν, τοὺς φόρους αὐτῷ ἀναφέροντας. *agricolis interim per omnem Italiam nihil moli intulit, sed jussit eos, ita ut soliti erant, terram perpetuo securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent.* (Cap. 13.) *Cassiod.* XII, 5. *Defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere.*

i *Apud Atticos, & Romanos*] Etiam in Peloponneso. *Varro* II. de re Rustica, (cap. 5.) *Columella* principio libri VI. His adde *Plinium* VIII, 45. *Ælianum* de historia animalium II, capite ultimo. *Porphyrium* II. de abstinentia, (pag. 173, & seq.) *Vegetium* III. de Arte Veterinaria.

k *Rhodiorum oratio ad Demetrium*] De hac re vide *Plinium* historiæ naturalis VII, 38. & XXXV, 10. & *Plutarchum* Demetrio. (pag. 898. E.) Sensus idem in epistola Belisarii modo a nobis recitata.

GRONOVII.

24 *In eo, quod diximus*] Quod apparuit non tantum ex eo genere vectigalis, cui *Licenten* nomen (est autem de mercibus, quæ in hostiles regiones hinc, præter arma, portabantur,) sed quod constat, integras bellicas naves Amstelædami emtas, instructasque cum dissimulatione magistratuum, quibus hostis adversus Batavos uteretur: ne scilicet, cum sat esset aliorum locorum, ubi parari possent, hi incolæ eo lucro fraudarentur.

25 *Canones*] Synodales, vel conciliorum veterum.

26 *Rhodiorum oratio ad Demetrium*] Ut parceret, Rhodo obsessa, ei parti murorum, prope quam erat ea nobilissima Protogenis pictura, neque eam labefactaret machinis: etsi facilius inde capi urbs potuisset, teste *Plinio* 7, 38. 35, 10. Fuerat autem Jalysius iste inter conditores Rhodiorum gentis.

27 *Urbicapum*] Poliorceten Antigoni Coelitis filium.

28 *Cum Protogene mortuo*] Protogenis mortui opus nobile hostiliter lacerasse. Sic *Gellius*. At *Plinius* etiam tum vixisse Protogenem, & id opus tractasse, scribit.

a Lib. V. c. 11. b In Verr. IV, 54. *gessisse.* + Polybius a rabiosi esse animi, ait, ea perdere, quæ nec hosti perdita vires adimant, nec perdenti emolumentum adferant, qualia sunt templa, porticus, statuæ, & similia. Marcellus, laudante b Cicerone, *ædificiis omnibus Syracusarum, publicis, & privatis, sacris, & profanis* + *sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum excercitu, non expugnanda venisset.* Idem c Ibid. c. 59. c postea: *majores nostri relinquebant iis, quæ jucunda victis,* + *nobis* 29 *levia videbantur.*

VI. 1. Hoc vero sicut + in aliis ornamentis valet + ob eam, quam jam diximus, causam: ita + specialis ratio accedit in iis, quæ sacris usibus dicata sunt: quanquam enim & hæc, ut 30 alibi diximus, + publica suo modo sunt, + atque ideo impune per jus gentium violantur, tamen + si nullum inde periculum sit, conservari talia ædificia, & quæ eis ac- d Syl. de bello p. 3, n. 5. cedunt, 1 + suadet rerum divinarum reverentia, d + inter eos maxime, qui eundem Deum ex eadem lege colunt, + etiamsi forte sententiis quibusdam, aut ritibus dissideant.

e Lib. IV. c. 97. 2. Thucydides e jus, ait, fuisse inter Græcos sui temporis, ἰόντας ἐπὶ τὴν ἀλλήλων, ἱερῶν τῶν ἐνόντων ἀπέχεσθαι, *ut, qui in hosticum impetum face-* f Lib. I. c. 29. *rent,* + *a locis sacris abstinerent.* Alba a Romanis diruta Deûm templis temperatum, ait f Livius. De Romanis Capua capta sic Silius libro XIII, (verf. 316, & *seqq.*)

Ecce

GROTII.

1 *Suadet rerum divinarum reverentia*] *Polybius* in excerptis Peirescianis: (pag. 45.) τὸ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ὀργιζόμενον, εἰς τὸ θεῖον ἀσεβεῖν, τῆς πάσης ἀλογιστίας ἐστὶ σημεῖον· *cum hominibus irascaris, ob id impie in Deos agere, summæ stultitiæ signum est.* Merito sane; nam & *Severus rescripsit, melius esse, ut quomodocunque illic Deus colatur, quam popinariis dedatur, Lampridio* referente, (cap. 49.) *Saguntinæ Dianæ templo pepercit religione inductus,* ait de Annibale *Plinius* naturalis historiæ XVI, 40. Ἱερῶν οὐδὲ τοὺς ἀλλοφύλους πολεμίους ἀφῃρούμεθα. *templa hostibus, nec externis eripimus. Appianus* id habet civilium III. (Pag. 516.) De Agesilao scriptor latinus vitæ ejus: *neque hoc solum in Græcia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud Barbaros summa religione simulacra, arasque conservavit. Itaque prædicabat mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum nocuissent: aut non gravioribus pœnis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.* (Corn. Nepos, *cap.* 4.) De Agesilai sanctimonia in hac re etiam *Plutarchum* vide (pag. 606. A.) Idem multos pariter Romanos ejus laudis participes facit in Sulla (Pag. 459. C. D.) εἰς μνήμην ἐβάλλοντο τοῦτε μέν τοι τὸν Φλαμίνιον, καὶ Μάνιον Ἀκύλιον, τοῦτο δὲ Αἰμίλιον Παῦλον, ὧν ὁ μὲν Ἀντίοχον ἐξελάσας τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τοὺς Μακεδόνων βασιλεῖς καταπεπολεμηκότες, οὐ μόνον ἀπέσχοντο τῶν ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ δῶρα καὶ τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὴν προσέθεσαν· *in memoriam revocabant alii Flaminium, alii Manium Aquilium, & Æmilium Paulum, quorum ille, Antiocho ejecto è Græcia, hi vero, debellatis Macedonum regibus, non modo Græcanicis templis pepercerant, sed & donis ea, multoque honore, ac sanctimonia auxerant.* Adi & *Vitruvium* lib. II. (Cap. 8.) *Dionem* XLII. (pag. 234. A. *Ed. H. Steph.*) *Plutarchum* Cæsare (pag. 720. E.). *Brodæum* V. miscellaneorum c. 29. Gabao Maurus ipse, non Christianus, honorem volebat haberi Christianorum ecclesiis, contra, quam facerent Vandali, quibus sperabat iratum fore, quisquis ille esset, Christianorum Deum. Testatur hoc *Procopius* Vandalicorum I. (*Cap.* 8.) qui & Persicorum II, (*Cap.* 9.) Chosroën Persam, non Christianum, ecclesiæ Antiochiensium Christianorum, ait, pepercisse. Justinianus etiam, ut idem refert Vandalicorum II, (*Cap.* 9.) retinere apud se non ausus est res illas, quas Hierosolymorum templo Vespasianus abstulerat Romam, Romæ autem repertas in Africam asportaverat Gizerichus. De sanctimonia a Mahumetistis servata loco, in quo Ezechielis, & trium Danielis sociorum ossa erant condita, testis est in itinerario Judæus *Benjamin.*

GRONOVII.

29 *Levia*] Vana, parvi momenti, nec tanti, ut illis ea invideremus.

30 *Alibi diximus*] 3, 5. a.

GRO-

Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio, & sævas composuit numine mentes,
Ne flammam, tædasque velint, ne templa sub uno
In cinerem (aa) *sedisse rogo.* ——— ———

Adversus Q. Fulvium Censorem dictum narrat [a] Livius: *obstringere eum religione populum Romanum* [31] *ruinis templorum templa ædificantem, tanquam non iidem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi, exornandique.* At Marcius Philippus, [b] ad Dium cum venisset, [32] metari sub ipso templo, ne quid in loco sacro violaretur, jussit. Narrat Strabo, [c] Tectosages, qui cum aliis [33] pecunias Delphicas rapuerant, placandi numinis causa domi easdem cum additamento consecrasse.

a Lib. XLII. c. 3.
b Idem, Lib. XLIV. c. 7.
c Lib. IV. p. 188. Ed. Paris. Casaub.

3. Ad Christianos ut veniamus, commemorat [d] Agathias, Francos templis pepercisse, + ut qui cum Græcis essent ejusdem religionis. Immo & + hominibus ob templa parci solitum, quod (ne profanarum gentium, quæ multa sunt exempla, adferam, quippe cum morem hunc κοινὰ τῶν Ἑλλήνων νόμιμα [e] Scriptores vocent) [m] in Gothis Romæ captoribus sic laudat [f] Augustinus: [n] *testantur hoc martyrum loca, & basilicæ Apostolorum, quæ in illa vastatione victos ad se confugientes suos, alienosque receperunt. hucusque cruentus sæviebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidationis furor: illo ducebantur a miserantibus* [34] *hostibus, quibus* ([o] malim, *qui*, nam distinguit mitiores a durioribus) *etiam extra ipsa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non haberent: qui tamen etiam ipsi alibi truces, atque hostili more sævientes* [p] *posteaquam ad loca illa veniebant, ubi fuerat*

d Lib. II. c. 1.
e Dial. L. XIX. c. 73.
f Libro I. de Civit. Dei, c. 1.

GROTII.

m *In Gothis Romæ captoribus*] Sub Alarico Ariano: cujus & hoc factum memorabile apud *Cassiodorum* XII, 20. *Rex Alarichus apostoli Petri vasa suis deferentibus cum excepisset, mox, ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit, ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum.*

n *Testantur hoc martyrum loca*] Exscripsit hunc locum *Isidorus* in Chronicis Gothicis Æra CCCCXLVII.

o *Malim* qui] Omnino sic legendum ostendit *Orosius*, eandem historiam referens lib. VII. c. 28. (Nihil mutant tamen postremi Editores, è familia Monachorum *Benedictinorum.* J. B.)

p *Posteaquam ad loca illa veniebant*] Eisdem apostolorum basilicis Gotthi sub Vitige Romam obsidentes pepercerunt, teste *Procopio* Gothicorum II, (Cap. 4.) Etiam barbaris, & non Christianis jus confugii in talia loca profuit, vide *Zosimum* libro IV. (Cap. 40. Ed. Cellar.) de Tomitanis barbaris. Adde Helvetiorum legem apud *Simlerum*: (Pag. 302. *Ed. Elzevir.*) *Nicetam* Alexio, Manuelis filio: (*Cap.* 4.) eundem lib. I. de Andronico, ubi Siculos culpat ob violatas Antiochiensium ecclesias, (*cap.* 9.)

GRONOVII.

31 *Ruinis templorum*] Male omissum: *templa ædificantem.*

32 *Metari*] Castra poni.

33 *Pecunias Delphicas*] Harum pars aurum Tholosanum. Justin. 32, 3.

34 *Hostibus, quibus*] Nihil mutandum, sed intelligendum; isti, quibus pepercerant, nempe in profanis locis. Significat, quosdam hostium tam fuisse misericordes, ut Romanos captos in illis locis, quorum nulla erat religio, sponte ducerent in templa, ne si in alios vincentium non tam misericordes incidissent, irrita foret prior clementia.

(aa) *Traxisse* habent MSS. & ex illis nupera, atque adcurata Editio: unde fecerant *transisse.* Nescio unde suam lectionem *sedisse* habeat noster: quamquam, post illum, ita quoque locum laudat *J. G. Grævius*, Vir Eruditissimus, in CIC. *Verr.* IV. 55. *J. B.*

fuerat interdictum, quod alibi jure belli licuisset, tota sæviendi refrænabatur immanitas, & captivandi cupiditas frangebatur.

VII. 1. Quod de sacris dixi, + idem de religiosis intelligendum est, etiam de iis, 35 quæ in honorem mortuorum structa sunt; nam & hæc, + quanquam 36 jus gentium impunitatem iræ in ista exercendæ indulget, + violari non possunt nisi contemta humanitate. 37 Summam esse ratio-

a L. 43. D. de Religiosis. nem, ajunt [a] jurisconsulti, quæ facit pro religione. Tam pro religiosis, quam pro sacris, pia exstat Euripidis sententia Troadibus, (*vers.* 95, & seqq.

Μῶρος δὲ θνητῶν ὅστις ἐκπορθεῖ πόλεις,
Ναούς τε τύμβους θ', ἱερὰ τῶν κεκμηκότων,
Ἐρημίᾳ δοὺς, αὐτὸς ὤλεθ' ὕστερον.

Homo quisquis urbes vastat, + & Dis Manibus
Sedes sacratas, templaque, haud recte sapit:
Nam similis ipsum pestis excidii manet.

b Philostrat. Lib. V. c. 16. Ed. Olear. Apollonius [b] Tyanæus q de cœlo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur: ὑβρίσαι ἐς τοὺς νεὼς αὐτῶν ϗ τὰ ἕδη, *vim eos intulisse Deorum templis, ac sedibus.* Statio Annibal sacrilegus (bb), qui *Deûm* 38 *face miscuit aras.*

c Punic. pag. 83. 2. Scipio, capta Carthagine, milites donis ornat, χωρὶς τῶν εἰς τὸ Ἀπολλώνιον ἁμαρτόντων, inquit [c] Appianus, *exceptis, qui in Apollinis templum peccaverant.* Trophæum a Mithridate structum Cæsar, ut narrat [d] Dio, καθελεῖν οὐχ ἐτόλμησεν ὡς τοῖς ἐμπολεμίοις Θεοῖς ἱερώμενον, *tollere ausus non est, ut belli Diis sacratum.* Marcus Marcellus, quæ 39 victoria profana fecerat, religione impeditus non attigit, ait Cicero [e] Verrina quarta: & ibidem addit, (cc) hostes esse aliquos, qui in bello + religionis, & consuetudinum jura retineant. Idem [f] alibi Brenni bellum 40 fano Apollinis illatum, nefarium dixit. 41 Pyrrhi factum, qui Proserpinæ thesauros spoliasset, fœdum vocat Livius, & in Deos superbum. Simile Himilconis [g] + Diodorus

d Lib. XLII. pag. 234.
e Cap. 55.
f De Divin. I. 37.
g Lib. XIV. c. 64.

ἀσέβειαν,

GROTII.

q *De cœlo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur*] Ut & alteram de Epopeo *Diodorus Siculus.* (Excerpt. Peiresc. pag. 221. è Lib. VII.)

GRONOVII.

35 *Quæ in honorem*] Cenotaphiis, aut monumentis, in quibus ipsa corpora defunctorum collocata non sunt.

36 *Jus gentium impunitatem*] Jure gentium ea impune diruere, ac corrumpere licet.

37 *Summam esse rationem, quæ facit*] Religionis primam, & maximam rationem habendam.

38 *Face miscuit*] Incendit, & in cineres confusos, ac deformia rudera redegit.

39 *Victoria profana*] Sacra, quæ, urbe per vim expugnata, reverentiam apud victores non habebant, & in præda duci poterant.

40 *Fano Apollinis*] Delphico. *Justin.* 24, 7. 8.

41 *Pyrrhi, qui Proserpinæ*] *Livius* 29, 18.

(bb) En ipsa verba Poëtæ:

Præcipuè quum sacrilegus face miscuit arces
Ipsius (Herculis) *immeritæque domos, ac templa Sagunti*
Polluit, & populis furias immisit honestas.

Sylv. Lib. IV. Sylv. VI. vers. 82, & seqq. *J. B.*

(cc) Hoc paullo ante legitur: *Non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis jura retineret*, &c. Caput in orâ libri indicavimus. *J. B.*

GRO-

ἀσέβειαν, & εἰς θεοὺς ἁμάρτημα. Philippi bellum idem ille Livius [a] nefarium, quasi Diis superis, inferisque illatum: etiam furorem, ac scelera. Florus [b] de eodem, [1] *Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sævit.* Eandem historiam tangens Polybius hoc addit [c] judicium: τὰ μήτε τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἐπικουρίαν μέλλοντα μηδ' ἡντινοῦν παρασκευάζειν, μήτε τοῖς ἐχθροῖς ἐλάττωσιν πρός γε τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον, ἐκ περιττοῦ καὶ ναοὺς, ἅμα δὲ τούτοις ἀνδριάντας καὶ πᾶσαν δὴ τὴν τοιαύτην κατασκευὴν λυμαίνεσθαι, πῶς οὐκ ἂν εἴποι τις εἶναι τρόπου καὶ θυμοῦ λυττῶντος ἔργον; *quæ neque nobis ad bellum futura sunt usui, nec hostibus incommodatura, ea ire perditum, templa maxime, & quæ in iis simulacra, & similia ornamenta, quis neget malæ mentis, & præ ira furibundæ esse opera?* atque ibidem + talionis non admittit excusationem.

+ VIII. 1. Quanquam vero proprie [42] instituti nostri hic non est, + quid ex usu sit, inquirere, + sed laxam bellandi licentiam adducere + ad id, quod natura licitum, + aut inter licita melius est; tamen [43] ipsa virtus, + vilis hoc sæculo, ignoscere mihi debet, + si, quando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio. Primum igitur moderatio ista in servandis rebus, + quæ [44] bellum non morantur, + magnum hosti telum eripit, desperationem. Archidami dictum est apud [d] Tucydidem, μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίζετε τὴν γῆν τῶν πολεμίων, ἢ ὅμηρον ἔχειν, καὶ οὐχ' ἧσσον ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται, ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἐπιπλεῖστον, καὶ μὴ ἐς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτοὺς [45] ἀληπτοτέρους ἔχειν. *terram hostilem non aliud, quam [46] obsidem censete, tantoque meliorem, quanto magis exculta est: quare & ut plurimum ei parcendum est, ne desperatio hostes reddat [47] invictiores.* [s] Idem Agesilai consilium [e] cum Acarnanibus, contra, quam sentiebant Achæi, [48] liberam reliquit sementem, ajens, quo plus sevissent, eo [49] pacis cupidiores fore. Hoc est quod dicit [f] satyra: [50] *spoliatis arma supersunt.* Livius narrans [g] captam a Gallis urbem: *placuerat*, inquit, *principibus Gallorum, non omnia concremari tecta, ut quodcunque superesset urbis*, [51] + *id pignus ad flectendos hostium animos haberent.*

2. Adde

[a] Lib. XXXI. c. 26. 30. 31.
[b] Lib. II. c. 7. n. 4.
[c] Lib. V. c. 11. cf. supra §. 5.
[d] Lib. I. c. 82.
[e] Xen. hist. Gr. IV. c. 6. n. 13.
[f] Juvenal. VIII. 124.
[g] Lib. V. c. 42.

G R O T I I.

1 *Philippus ultra jus victoriæ in templa, aras, sepulchra sævit*] Simile Prusiæ factum detestatus *Polybius*, cujus verba *Suidas* servavit in vocabulo *Prusias*, & excerpta Peiresciana. (pag. 337.)

s *Idem Agesilai consilium*] Meminit & *Plutarchus* Agesilao. (Pag. 608. B.)

G R O N O V I I.

42 *Instituti nostri hic non est*] Quippe quod τοῦ πολιτικοῦ.

43 *Ipsa virtus vilis*] Non debet alienum, aut putidum videri, si, quod honestum est, & per se sine ulla mercede probandum, id studeam persuadere, & commendare per commoda, quæ secum trahit, quando eo sæculo vivimus, quo nihil, nisi quod utile est, appetitur.

44 *Bellum non morantur*] Impedimentum non afferunt rebus gerendis.

45 Ἀληπτοτέρους ἔχειν] Forte, ἀλειπτοτέρους, nam ἄλειπτος. ἀδείκτος, ἀκαταγώνιστος. *Salmas.* ad hist. August. p. 333.

46 *Obsidem*] Nam qui agros hostium tenent, perinde est, ac si obsides eis extorsissent: quorum recipiendorum spe ad saniora consilia cogi possunt: eo autem facilius cogentur, quo cultiores agri conservati fuerint.

47 *Invictiores*] Difficiliores.

48 *Liberam reliquit sementem*] Vetuit, dum iis arando, ac serendo occupati essent, ullam vim a suo exercitu fieri.

49 *Pacis cupidiores*] Promtiores, & procliviores ad legem pacis accipiendam, ne messem hostis intercipiat.

50 *Spoliatis arma*] Cum supereſt nihil præter arma, acrius eis utuntur.

51 *Id pignus*] Lenocinium pacis, per quam ea erant recuperaturi.

2. Adde quod 52 + speciem hoc præfert, manente bello, magnæ de victoria fiduciæ: & quod + clementia apta per se frangendis, & conciliandis animis. Annibal apud a Livium in Tarentino agro nihil violat: *apparebat*, ait, *non id modestia militum, aut ducis*, 53 *nisi ad conciliandos Tarentinorum animos fieri.* Similis de causa Augustus Cæsar de Pannoniis rapina abstinebat. Causam b Dio adfert: ἤλπιζε γὰρ ἐθέλοντας αὐτοὺς ἐπάξεσθαι. *Sperabat enim fore, ut sic eos sine vi sibi adjungeret.* Timotheus ea cura, quam + supra narravimus, præter alia πολλὴν τὴν εὔνοιαν τῶν πολεμίων ἐθήρευεν, ait c Polyænus, *magnam ab hostibus ipsis benevolentiam captabat.* t De Quintio, & qui cum eo erant, Romanis, Plutarchus + cum quæ supra diximus commemorasset, d addit: *hujus modestiæ non multo post fructum cepêre; nam ut in Thessaliam perventum est, defecerunt ad eum urbes. Tum vero & qui intra Thermopylas habitabant Græci Quintium ardentibus votis desiderabant: Achæi vero, renuntiata Philippi amicitia, societatem adversus eum cum Romanis inierunt.* De Lingonum civitate, quæ bello, quod ductu Cerealis, auspiciis autem Domitiani, in Civilem Batavum, ejusque socios gerebatur, populationem formidatam evaserat, sic narrat e Frontinus, *quod contra exspectationem inviolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium reducta septuaginta millia armatorum tradidit ei.*

a Lib. XXIV. c. 20.
b Lib. XLIX. p. 472. D. E.
c Lib. III. c. 10. n. 9.
d pag. 371. D. Vit. Flam.
e Lib. IV. c. 3. n. 14.

3. + Consiliis contrariis contrarii quoque eventus: exemplum dat Livius f in Annibale: *Præceps in avaritiam, & crudelitatem animus, ad spolianda quæ tueri nequibat, ut vastata hosti relinquerentur, inclinavit. Id fœdum consilium cum incepto, tum etiam exitu fuit: neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi, sed cæterorum etiam: quippe* 54 *ad plures exemplum, quam calamitas pertinebat.*

f Lib. XXVI. c. 38.

4. Verissimum autem sentio, quod a + theologis g quibusdam notatum est, & summarum potestatum, & ducum, + qui Christianos se & a Deo, & ab hominibus haberi volunt, officium esse, violentis urbium direptionibus, & si quid his simile est, + intercedere, + ut quæ abire non possint sine gravissimo multorum innocentium malo, + & sæpe ad belli summam parum proficiant: ita ut + bonitas Christiana fere semper, + ipsa quoque justitia plerumque ab ipsis abhorreat. + Majus sane est Christianorum inter se vinculum, quam olim Græcorum fuit, quorum bellis ne qua (dd) urbs Græca exscinderetur, cautum erat + Amphictyonum decreto. Et Alexandrum Macedonem, + narrant veteres, nullius rei a se actæ magis ductum pœnitentia, (ee) quam quod + Thebas evertisset.

g Ægid. Reg. de actibus supern. disp. 31. dub. 7. num. 127.

GROTII.

t *De Quintio*] Nempe T. Quintio Flaminio.

GRONOVII.

52 *Speciem hoc præfert*] Parcere illis, quæ in potestate sunt, est signum judicantis hæc sua esse, sperantisque se obtinere illa posse, universi belli victoria.

53 *Nisi ad conciliandos*], *Nisi* pro *sed*.

54 *Ad plures*] Plures simile quid metuebant, quam ipsam calamitatem sentiebant.

(dd) Testis est ÆSCHINES: Ἐν οἷς ἔνορκον ἦν τοῖς ἀρχαίοις, Μηδεμίαν πόλιν τῶν Ἀμφικτυονίδων ἀνάστατον ποιήσειν &c. Orat. de male obita legat. pag. 262. A. Edit. Basil. 1572. *J. B.*

(ee) Vide inter alios, PLUTARCHUM, *Vit. Alexandr.* pag. 671. B. *J. B.*

HENRICI

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XII.

» GROTIUS in præcedente capite V. » suppoſuit, gentes in bello ſolenni » (i. e. quod inter duas ſummas poteſta- » tes geritur, & indictum eſt) præter li- » centiam interficiendi hoſtem etiam indul- » ſiſſe facultatem vaſtandi res hoſtiles in » infinitum, & nulla habita ratione juſtitiæ » cauſæ, ex qua bellum geritur, *d. cap.* » 3. §. 1.

» Atque hanc licentiam gentes quoque » extendiſſe, ait, ad res ſacras, & religio- » ſas, *d. c.* 5. §. 2. & 3. ad effectum, ni- » mirum, impunitatis: i. e. ne tanquam » devaſtator temerarius ab aliis gentibus » puniri poſſit.

» Hanc licentiam juris gentium hoc ca- » pite temperat, tum *ex jure naturæ*, tum » *ex præceptis virtutum*, tum ex *utilitatis* » *rationibus*. Add. *ſupr. c.* 10. §. 1. *n.* 1.

» *Jure naturæ* enim vaſtationem illicitam » eſſe, ait, ſi juſta cauſa non adſit, vel ſi » ultra debiti, & pœnæ modum vaſtatio fit. » *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *ſeq. h. c.* §. 3. Præterea » etiam in juſto bello abſtinendum eſſe, » ait, ab arboribus frugiferis, quæ in no- » ſtra ſunt poteſtate, *cap. h.* §. 2. nec non » ab iis rebus, quæ mox in poteſtate no- » ſtra futuræ ſunt, §. *ſeq.* 3. item ſi ho- » ſtium vires ex ea devaſtatione non minu- » untur, §. *ſeq.* 4. Secus ſi populatio tendit » ad pacem brevi procurandam, §. *ſeq.* 1. » *n. f.* vel ſi noſtræ non inde augentur, » §. *ſeq.* 5: uti ſi res ſunt ſacræ, vel re- » ligioſæ, §. *ſeq.* 6. & 7.

» Vera principia expoſuimus ſupra *c.* 5. » §. 1. & quæ circa Grotii hypotheſin obſer- » vanda ſunt, monuimus *cap.* 1. §. 1.

AD §. I.

Res alterius ut perdere quis ſine injuria poſſit] » Secus, ac jure gentium volunta- » rio, ubi ex hypotheſi Auctoris perdere » res hoſtiles licet in bello publico ſolenni, » etſi injuria bellum geratur, *l.* 3. *c.* §. 1.

Horum trium unum antecedat neceſſe eſt] » Immo vaſtatio rei hoſtilis ſemper licita » eſt in pœnam: cum enim hoſtem inju- » ria reparationi juris mei reſiſtentem tan- » quam criminis reum occidere poſſim, » multo magis licitum erit capere res ejus, » & vaſtare; idque in infinitum, donec re- » patetur injuria.

Neceſſitas talis, quæ in primi dominii in- ſtitutione excepta debeat intelligi] » Cum ex » hypotheſi Auctoris omnia ab initio inter » homines communia fuerint, ſuppoſuit ſu- » pra, ubi de hac communione egit, men- » tem eorum, qui primi ab hac commu- » nione receſſerunt, & ſingularia dominia in- » troduxerunt, talem fuiſſe credendum eſſe, » ut quam minime ab æquitate naturali » recederet: indeque concludit, in gra- » viſſima neceſſitate reviviſcere jus illud » commune. *Vid. l.* 2. §. 6. Quam fabu- » lam late refutavimus ibidem.

» Ex hoc principio Auctor hic ait, ob gra- » viſſimam demum neceſſitatem, ob quam jus » commune rerum reviviſcit, adeoque quæ » a primis dominis excepta videtur, vaſtari » res hoſtiles poſſe. Nos jam diximus, » vaſtari eas in pœnam ſemper poſſe, & » in infinitum.

Si quis tertii gladium, &c. projiciat] » Quia aliter periculum evitare non poteſt. » At tale periculum ſemper imminet ab hoſte, » adeoque ſemper res ejus perdere poſſumus.

Manere

Manere obligationem damni resarciendi] » Immo furioso non fit injuria : ego meo » jure defensionis utor.

Aut debitum aliquod praecedens ex inaequalitate] » Ex hypothesi Auctoris nulla » obligatio oritur, nisi ubi contractus aequalis est. *L.* 2. *c.* 12 §. 8; adeoque ob inaequalitatem ei, qui laesus est, jus dat repetendi. Si proinde laesus intra hos fines » res alterius, qui repetitioni resistit, perdit, putat Auctor, id licitum esse per » modum compensationis. At *d.* §. 8. probavimus, verum non esse, alterum contrahentium ex inaequalitate obligari ad restituendum. Praeterea applicari hoc exemplum ad perditionem rerum hostilium, » quae in poenam fit, nulla ratione potest.

Nimirum, ut res perdita imputetur in illud debitum] » Per modum compensationis; qood verum non esse, modo diximus.

Alioqui enim jus non essent] » Immo citra compensationem jus est vastandi res » hostiles in poenam.

Aut meritum aliquod malum] » Quod » talionem meretur, seu poenam.

Cui poena talis par sit] Quia ex hypothesi Auctoris in hostem nihil licet, nisi » intra modum debiti, & delicti; qood supra *c.* 5. refutavimus. Poena in hostem, » qui nostro judicio infinitas caedes, rapinas, &c. injuria committit, in infinitom » licita est: neque ulla proportio est inter » res hostiles, quae vastantur, & inter vitam subditorum nostrorum.

Totum regnum vastetur, aequitas non fert] » Cur non, si alter pecora abacta restituere, » & domos incensas reparare nolit? Sane, » hostis ipse est causa damni, si rem illam, » quam injuria detinet, restituere detrectat, » & cum internecione civium nostrorum injuriam defendit.

Non in infinitum vult vagari poenam] » Polybius supponit, delicta aeqoo modo » expiata esse : at expiata dici non possunt » quamdiu hostis injuriam illam defendit.

Et hae quidem causae, & intra hos duntaxat fines faciunt ut absit injuria] » Scil. » si res hostiles perduntur vel ob necessitatem, vel ob debitum praecedens ex inaequalitate, vel ob delictum.

2 *Nisi causa utilitatis suadeat, stultum sit, nullo suo bono nocere alteri*] » Immo stultum non est, si reo criminis jus quaesitum in poenam aufertur, i. e. res ejus vastantur, etsi mihi nullum inde bonum » eveniat.

Quae brevi ad pacem petendam hostem subigit] » Immo omnis populatio. 2

Odio magis, quam prudenti ratione] » Tunc imperfectio est, non injustitia.

Ut aut causae illae suadentes cessent] » Quae nobis utiles videntur, vel quae hostem ad pacem petendam adigere possent.

Aut ut aliae sint validiores, quae dissuadeant] » Uti 1°. si res illae frugiferae (quo » Judaei omnia referunt, quae sine causa » peritura sunt) in nostra jam sint potestate, §. 2; quod fit per ultimam victoriam, §. 2. *n.* 3 : 2°. si res quidem non » sit in nostra potestate, sed magna spes » sit celeris victoriae si vastatur, §. 3 : 3°. si » hostis vires inde non minuerentur; uti » si aliunde se sustentare potest, §. 4 : 4°. si » res plane nullum usum in bello habet, » ut picturae, res Deo dicatae, &c. §. 5. 6. » & 7. At omnia haec gratis asseri, diximus. Sane, omne jos quaesitum hosti, » qui mori meruit, in poenam auferri potest.

Ad §. II.

Auctor hic quaerit, *an res frugiferae* » *hostiles vastari possint?* Equidem jure gentium voluntario id omnino licere, dixit » *supra c.* 5. §. 1. At jure naturae, seu » juxta justitiam internam, ait, licitum id » tantom esse intra modum debiti, & poenae, *vid.* §. 1. *h. c.* oisi aliae causae validiores dissuadeant, *d.* §. 1. *n.* 3. Atque hinc » abstinendum esse, putat, si res frugifera » est in nostra potestate; ac eo refert legem » divinam, de qua mox.

» At repetendum hic est, semper, & in » infinitum res hostiles vastari posse; idque » verum est, sive res frugifera in hostis, sive in nostra sit potestate.

Id evenit] » Ut adsit causa alia validior, » quae impedit ne vastetur. 1

Si nos ipsi rem frugiferam ita teneamus] » Noceretor enim alteri nullo nostro bono, » § *praeced.* *n.* 2.

Asservari ad victum] » Vix enim est ut » quis velit perdere rem, unde utilitas ei» oriri potest.

Adver-

Adversum nos in prælium consurgere possint] » Adeoque reparationi juris nostri non » resistunt. At alibi dixi, hanc legem re» spicere terras Canaan, quas propediem occu» paturi erant Israëlitæ, ne sibi ipsis damnum » inferrent. *Zigl. b.*

Ad agros frugiferos] » Quia ad sustenta» tionem nostram faciunt.

Inique se, cum belli causa non sint, perferre belli pœnas] » Adeoque contra quas » defensionis necessitas cesset.

Etiam ad animantia ruris operi inservientia] » Nam ea quoque utilitati nostræ » inservire possunt.

2 *Ad rem quamvis, quæ sine causa peritura sit*] » Stultum enim esse autumat, nollo » suo bono nocere alteri. *Vid.* §. *praced. n.* 1.

Ædificia comburantur, esculenta, ac potulenta corrumpantur] » Res enim hæ uti» les nobis esse possunt.

3 *Post plenam victoriam*] » Immo tunc æ» dificia nostra fiunt jure belli; adeoque de » iis pro lubitu statuere possumus. Et cum » singuli hostium occidi, & in servitutem » redigi possint, multo magis res eorum » vastari a victore poterunt.

Corinthum excisam non probat Cicero] » Immo non improbat excisionem (Crito» lao duce factam, *Cic. de nat. Deor. lib.* » 3. *c.* 21.) Nam ipse statim rationem uti» litatis addit: *sed credo aliquid secutos* » *opportunitatem loci, maxime ne posset ali*» *quando ad bellum faciendum locus ipse ad*» *hortari.* Vid. *Cic. l.* 1. *off. c.* 11. & *l.* » 3. *off. c.* 11.

Fœde tractati erant Romanorum legati] » Vid. supr. *l.* 2. *c.* 18. §. 11. *in not.*

In tecta innoxia, murosque] » Adde » *Amm. Marc. l.* 31. *c.* 18. *Just.* 11. 4. » *Thuan. l.* 11. *p.* 229.

4 *Damnatas excidio*] » Ut Jericho apud » Josuam *c.* 6. *n.* 17. & 26.

Arbores Moabitarum] » 2. *Reg. c.* 3. *v.* » 19. & 25. Cur Deus id prohibuit in ar» boribus Cananæorum? Rationem affert » Ziglerus in not. ad h. §. quia terra Moa» bitarum non ita erat occupanda, ut vi» ctorum maneret. *Vid. supr. ad rubr.* 4. *n.* 1.

Sed injustam detestationem facinorum] » In pœnam fœdifragii, *d. c.* 3. *v.* 5.

Aut Deo judice tanti æstimata] » Suffi» cit quod Deus id jusserit, utpote qui jure » suo, quod in creaturas, earumque res ha» bet, talia jubere potest. Neque opus est » cum Gronovio recurrere ad odium ali» quod idololatriæ, quæ in lucis exerceba» tur.

Ad §. III.

Secundo *eveniet quod diximus*] » Ut 1 » aliæ sint causæ validiores, quæ dissuadeant » vastationem, §. 1. *n.* 3.

In dubia agri possessione] » Quid enim » juris sit si res in nostra potestate est con» stituta, diximus §. *praced.*

Si magna spes sit celeris victoria] » Si spes » sit mox vincendi hostem, quia utilitas tum » suadet ut rem, quæ mox nostra futura » est, servemus.

Parcendum suis rebus præfatur] » Adde » *Diod. Sic. l.* 36. *Demetr. c.* 8. *Senec. in* » *Phœnissæ v.* 556. *Xenoph. de expedit. Cyr.* » *l.* 3. *p.* 337.

Hostium esse confessi] Conf. *Gron. b.* Si- 2 » milia vide apud *Xenoph. exped. Cyr. l.* 3. » *pag.* 337. & *Appian. Mithrid. n.* 213. » *Tesm. b.*

Ad §. IV.

Tertio *idem fiet*] » Ut rationes sua- 1 » dentes vastationem cessent, aut sint va» lidiores quæ dissuadeant, §. 1. *n.* 3.

Si mare, si fines alii pateant] » Per quos » advehi necessaria possunt.

Ut agricultura] » Quia utrique utilis esse » potest.

Ut in commune beneficium] » Nam utri- 2 » que usu venire fructus possunt.

Summa cum ratione, & utilitate] » Et 3 » proprium vectigalis nomen inventum est, » *Licenten*, quod ejusmodi mercibus, quæ » ad hostes transportabantur, imponi sole» bat. Rationem addit *Gron. b.* ne cum » sat esset aliorum locorum, ubi parari pos» sent, hi incolæ eo lucro fraudarentur.

Non agricolas tantum, sed & animalia] 4 » De agricolis id vidimus capite præceden» ti §. 11. & 12. In animalibus, &c. ea» dem ratio est, quia utilitatem nobis af» ferunt.

Vetant in pignus capi] » *Vid. l.* 6. *l.* » 7. *lib.* 8. *ff. de pign. Diod. Sic. lib.* 2. » *Quint.* 7.

Ad §. V.

Quarto evenit] » Ut utilitas quædam
» vastationem dissuadeat. *Vid. supr.* §. 1. *n.* 3.
Nihil momenti habeant] » Adeoque ut
» hostium vires inde non minuantur, nec
» nostræ augeantur.
Polybius] » Loquitur de rebus, quæ u-
» trique belligerantium sunt sacræ, & re-
» ligiosæ.
Sic pepercit] » Cum urbem spoliasset.
» *Liv. l.* 26. *c.* 31.
Nobis levia] » Quæ vires hostium non
minuebant, nec nostras augebant; quod
» perfectionem infert, non necessitatem.

Ad §. VI.

1 In *aliis ornamentis*] » V. g. statuis,
» monumentis, &c.
Ob eam, quam diximus, caussam] » Quia
» ad bellum faciendum, vel ducendum,
» nihil momenti habent, §. *praeced. pr.*
*Specialis ratio accedit in iis, quæ sacris
usibus dicata sunt*] » Adeoque quæ hostium
» vires non minuunt, quia ad usus profa-
» nos adhiberi non possunt; ut templa, &c.
Publica suo modo] » Adeoque hactenus
» in commercio esse putat.
*Atque ideo impune per jus gentium vio-
lantur*] » Intelligit jus gentium voluntari-
» um, quod in bello publico solenni re-
» ceptum, ait; & quale non existere, to-
» ties diximus.
Si nullum inde periculum sit] » I. e. si
» non impediunt juris nostri reparationem.
Suadet rerum divinarum reverentia] » Si-
» milia vide apud *Liv.* 22. *Quintil. decl.*
» 265. Romani credebant, ideo pestilentiam
» urbi immissam, quod multi cives res sa-
» cras tenerent. *August. de Civ. Dei l.* 3.
» *c.* 17. *Cicero de Arusp. Responsis.* De
» Pompeji in templum Hierosolomitanum
» reverentia *vide Zonaram Annal. l.* 1. ubi
» addit M. Crassum, quod templum spolia-
» verit, contra Parthos cum exercitu pro-
» fectum interiisse. Conf. *supra l.* 3. *c.* 5. §. 2.
*Inter eos maxime, qui eundem Deum ex
eadem lege colunt*] » In his enim omnis
» excusationis ratio cessat. Neque enim uti-
» litas, neque necessitas hic allegari potest.
» Neque jus hosti, sed Deo eripitur. At-
» que ex hac ratione in bellis Græcorum
» direptiones Templorum pro sacrilegio ha-
» bitæ sunt.
*Etiam si forte sententiis quibusdam, aut
ritibus dissentiant*] » Hinc nulla ratione
» probari possunt mutuæ sævitiæ in sacra Pon-
» tificiorum, & Protestantium.
A locis sacris abstinerent] » Hinc Phocen- 2
» ses templum Delphicum diripientes sacri-
» legi dicuntur apud *Justin l.* 8. *c.* 1. Si-
» milia vide de Gallis apud *Eund. l.* 24 *c.* 6.
Ut qui cum Græcis ejusdem essent religionis] 3
» Et si sententiis quibusdam, & ritibus diffe-
» rant. Similia vide apud *Diacon. lib.* 3.
» *Sozom.* 9. 9. *Niceph.* 13. 35. *Jornand. de*
» *reb. Goth. c.* 30. *Cassiod.* 12. 20.
Hominibus ob templa parci solitum] » Un-
» de mos confugiendi ad templa, & aras.

Ad §. VII.

Idem *de religiosis intelligendum est*] 1
» Nimirum, jure Gentium voluntario hæc
» quoque diripi posse, dixit *l.* 3. *c.* 5. §. 3.
» Secus, ac jure naturæ, quia ad bellum fa-
» ciendum, aut ducendum, nihil momen-
» ti habent. *Vid. supr.* §. 5. Nos *d. c.* 5. §.
» 3. nostram sententiam exposuimus. Sa-
» ne, cum religio illa circa locum ex sola
» lege principis oriatur, certum est, locum
» desinere esse religiosum ex quo ab hoste
» occupatus est; unde monumenta dirui
» omnino possunt. At rabiosum est, in cor-
» pora sepultorum sævire. Exempla furoris
» in cadavera exerciti vide *apud Thuan l.*
» 30. *l.* 37. *l.* 42. *Cambd. l.* 1. *p.* 50.
*Quanquam jus gentium impunitatem ira
indulget*] » *Vid. l.* 3. *c.* 5. §. 3. Sed jus
» gentium non existere, certum est.
*Violari non possunt nisi contemta huma-
nitate*] » Concedimus id de corpore hu-
» mano; at non de ornamentis, Cenota-
» phiis, &c.
Et diis manibus sedes sacratas] » I. e. Se-
» pulchra.
Religionis, & consuetudinum jura] » I. e. 2
» qui ea violare non solent, quæ propter re-
» ligionem, vel ex usu longævo obtinuerunt
» in civitate.
Diodorus] » Vocat factum illud impium,
» & in Deos peccatum.
Talionis non admittit excusationem] » Di-
» ctum est supra § 5. Polybium de vir-
» tute loqui, non de jure: deinde, lo-
qui

» qui eum de rebus, quæ utrisque sunt
» sacræ, vel religiosæ.

Ad §. VIII.

Auctor postquam ea, quæ justitia » interna circa jus vastandi res hostiles exi- » git, exposuit, rationes præterea suasorias » affert, quæ gentes moverent ne licentia » illa inter gentes introducta uterentur: » 1. ne victi per sævitiam ad desperatio- » nem redigantur, cum hosti potius per » clementiam telum eripiatur: 2. pacis eo » cupidiores fore hostes, ne furori militum » diu exponantur: 3. magnam fiduciam vi- » ctoriæ præ se ferre, res hostiles tanquam » suas servare: 4. clementiam conciliare » animos hostium, cum sævitia eos alienet.

1 *Quid ex usu sit*] » I. e. Quid juxta pru- » dentiæ regulas fieri conducat; id autem » ad politicam spectat, *prol.* §. 57.

Sed laxam belli licentiam] » Jure Gen- » tium voluntario introductam; quod falsem » impunitatem, & effectus quosdam domi- » nii externos tribuit.

Ad id, quod natura licitum] » Ad ju- » stitiam internam, quæ tutos nos reddit » in conscientia.

Aut inter licita melius est], „ I. e. virtuo- » sius, & generosius, si omittatur.

Vilis hoc sæculo] » I. e. neglecta.

Si quando per se contemnitur, ex utilita- tibus ipsi pretium facio] » Licet ea, quæ » virtutis sunt, per se, & remoto omni » emolumento expetenda sint, tamen quia » nudam, & destitutam præmiis vix æsti- » mare solemus, utilitatis quoque rationes » exponit, ob quas commendari quæ dicta » sunt debeant.

Quæ bellum non morantur] » Quæ ad » bellum faciendum, aut ducendum, nihil » momenti habent. *Vid. supr.* §. 5.

Magnum hosti telum eripit, desperatio- nem] » Omnia enim tentaturus est hostis, » ne in tam rigorosi victoris manus per- » veniat.

Id pignus] » Ut haberent quod reddere, » eoque pacem eo facilius conciliare pos- » sint.

Speciem hoc prefert magnæ de victoria 2 *fiduciæ*] » Quod explicavit supra §. 3. *n.* » 1. & 2.

Clementia apta per se frangendis, & conciliandis animis] » Vid. *Curt. l.* 4. *c.* 11. » *Quint. declam.* 3. *Saadi Rosar. pol. c.* 1. » *Liv. l.* 5. *c.* 27. *Frontin.* 2. *Stratag.* 11.

Supra] §. 4. *n.* 3.

Cum quæ supra diximus commemorasset] » Hortatus erat milites, ut iter facerent tan- » quam per concessam, & ipsorum jam fa- » ctam regionem. *Vid. supr.* §. 3. *n.* 1.

Consiliis contrariis contrarii quoque even- 3 *tus*] » Uti enim clemenia apta est frangen- » dis viribus, ita crudelitas exasperandis » animis.

Theologis] » Aliisque virtutum docto- 4 » ribus.

Qui christianos, se &c.] » Doctrina » enim Servatoris eminentiori gradu clemen- » tiam commendat.

Intercedere] » I. e. abstinere.

Ut quæ abire non possint sine gravissimo multorum innocentium malo] » Alibi jam » dixi, hostium neminem esse innocentem. » Adeoque hæc non ad regulas justitiæ, » sed ad regulas perfectionis pertinent.

Et sæpe ad belli summam parum profi- ciant] » Immo aliquando ad accelerandam » urbis deditionem promissio de diripienda » urbe data, aliquid operatur. *Vid. supra* » *l.* 3. *c.* 6.

Bonitas Christiana] De hac id facile » concedimus.

Ipsa quoque justitia] » Immo jure na- » turæ omnia in hostem licere, diximus.

Majus sane est Christianorum inter se vinculum] » Uno enim sanctissimo spiritu » reguntur.

Amphictyonum decreto] » Conf. *supra* » §. 6. *n.* 2.

Narrant veteres] » Vid. *Supplem. Freins- » hemii ad Curt. l.* 2. *c.* 14.

Thebas] » Similia habet Cicero de ever- » sione Corinthi, & Carthaginis, in libris de » officiis. *Thesm. b.*

CAPUT XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. *Res etiam hostilium subditorum bello captas retineri ad modum debiti :*

II. *Non etiam in pœnam alieni criminis.*

III. *Debitum hic intelligi etiam quod in bello subnascitur. Exempla.*

IV. *Humanitatis esse, summo jure hic non uti.*

+ I. 1. SEd + neque peccato vacare, aut a restitutionis onere immunis censeri debet rerum hostilium + in bello justo captura. Quippe [a] si id, quod recte fit, spectas, + non ultra licitum est capere, aut habere, quam [1] causa subest debendi in hoste : [a] + excepto quod etiam extra eam ad [2] securitatem necessariæ res possunt detineri, + sed restituendæ cessante periculo, in se, aut in pretio, secundum ea, quæ libro II, cap. 11. tractavimus; nam + quod & in re [3] pacatorum liceret, + multo magis in re hostium licet. + Hoc igitur est [4] capiendi quoddam jus, sine aquirendi jure.

2. Cum autem deberi aliquid nobis possit + aut [5] ob inæqualitatem rerum, [b] + aut [6] ex pœna, [b] + potest ex utraque causa acquiri res hostilis, + sed cum discrimine tamen : nam supra diximus, ex debito illo priore [7] non res tantum debentis, + sed & subditorum ejus ex + introducto jure gentium quasi fidejussione obligari. + Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud, [8] + quod in impunitate sola, + aut externa vi judiciorum consistit. Nam sicut in res nostras, ex consensu privato nostro, ei, quicum actum est, [9] + non externum modo, + sed & internum

a Vid. de jure belli n. 55. 56.

b Cajetan. in sum. pecc. verb. belli damnum. Covarr. ad d. c. peccatum. p. 11. §. 11. Vid. de jure belli n. 39. & 41. & Molina II, tract. disp. 117.

GROTII.

a *SI id, quod recte fit, spectas*] Vide quod judicavit Innocentius Romanus Pontifex apud *Bembum* I. (fol. 12. *Ed. Venet.* 1551.)

b *Aut ex pœna*] Romani Prusiam Attalo jusserunt & damnum resarcire, & pœnam insuper pendere. (Habet Auctor noster ex APPIANO ALEXANDRINO, *Bell. Mithrid.* pag. 172, 173. Ed. H. Steph. *J. B.*).

GRONOVII.

1 *Causa subest debendi*] Donec nanciscamur id, quod nobis debetur.

2 *Securitatem*] Ne noceant nobis, aut ne quis illis utatur nos lædendi gratia.

3 *Pacatorum*] Eorum, qui non offendunt nos.

4 *Capiendi*] Apprehendendi, corripiendi, & tenendi aliquantisper, ita ut tamen tuum non facias.

5 *Ob inæqualitatem*] Ex contractu.

6 *Ex pœna*] Ex maleficio.

7 *Non res tantum debentis*] Propter debitum principis, aut eorum, qui rempublicam tenent, ex contractu cum alio principe, populove inito, & principis patrimonium, & civium bona hypothecæ loco sunt.

8 *Quod in impunitate*] Quod pœnam remittit res alienas rapienti, & judicis officium præstat raptas defendenti pro suis, quas alter debet, nec reddit.

9 *Non externum modo*] Non tantum, quod condonat pœnam, aut interdictis defenditur, sed etiam, quod congruit juri naturæ ; quale est quod post introducta dominia, & salva conscientia exigitur.

GRONO-

internum jus quæritur, + sic & ex communi quodam consensu, qui singulorum consensum vi quadam in se continet, quo sensu lex *πόλεως συνθήκη κοινή*, (aa) + *communis pactio civitatis* dicitur. Atque id in + hoc negotii genere placuisse gentibus eo est credibilius, quia hæc lex gentium + non (bb) solum majoris mali vitandi causa, + sed etiam juris cuique sui consequendi gratia introducta est.

II. + At in altero debendi genere, [10] + quod pœnale est, + non video gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum; + odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio; + ideoque [11] latius produci non debet, quam actum appareat. + Neque vero par est utilitas in posteriore hoc, & in priore debendi genere: + nam prius illud [12] est in bonis, + posterius hoc [13] non est, ideoque persecutio ejus sine damno omitti potest. Nec obstat quod supra [a] + de jure Attico diximus. Nam + ibi homines obligabantur non ex eo proprie, + quod [14] civitas puniri poterat, + sed duntaxat ad cogendam civitatem id facere, quod facere debebat, id est, judicium reddere in sontem; + quod debitum ex officio, + ad [15] prius illud, + non ad [16] posterius debendi genus refertur: + aliud enim est debere punire, + aliud debere, aut posse puniri; [17] + quanquam ex cessatione circa illud hoc sequi solet, + sed ita ut distincta sit causa illa, & hoc effectum. + Ergo pœnæ nomine acquiri res subditorum hostilium non poterunt, + sed eorum duntaxat, qui ipsi deliquerint, in quibus + & magistratus continentur, qui delicta non puniunt.

[a] Lib. III. c. 2. n. 3.

III. Cæterum, + res subditorum & capi, & acquiri possunt, non tantum ad consecutionem [18] + debiti primarii, unde ortum est bellum, + sed & [19] subnascentis: secundum ea, quæ diximus + initio hujus libri. Et sic accipiendum est, quod scribunt [b] theologi quidam, + capta in bello [20] non compensari cum debito principali: intelligendum enim hoc + usque dum [21] + secundum sanum judicium satisfactum sit de eo damno, quod in ipso

[b] Silv. verb. bell. n. 10. Vict. n. 51. Bart. in l. si quid bello. D. de capt.

GRONOVII.

10 *Quod pœnale est*] Ex maleficio imperantis, & magistratuum oritur.

11 *Latius produci*] Etiam ad pœnam, cum videatur tantum placuisse ad satisfactionem, aut compensationem.

12 *Est in bonis*] Ita ut si persequi cesses, tuo careas.

13 *Non est*] Spectat enim tantum vindictam, de qua remittere licet ita ut nulla re egeas.

14 *Civitas puniri*] Aliquid deliquerat noxam nocendo, sed quod negligentius egerat in alieno dolore æstimando.

15 *Ad prius illud*] Ex inæqualitate.

16 *Ad posterius*] Ex pœna.

17 *Quanquam ex cessatione*] Si post quam ex officio punire oportebat, in eo cesset, ipse pœna sese dignum reddat: atque adeo ex isto sæpius hoc exoritur, & existit: haud quaquam tamen hæc duo miscenda, & pro eodem habenda sunt.

18 *Debiti primarii*] In quo cœpit injustitia.

19 *Subnascentis*] Ejus, quod ex illo sequitur, & provenit.

20 *Non compensari*] Non posse imputari ab eo, de cujus bonis, vel territorio rapta sunt, tanquam sufficientem retributionem pro injuria, quæ dedit causam bello: sed jus esse victori super illa, quæ tenet, aut bello acquisivit, pro ea injuria, quæ locum bello fecit, novam satisfactionem poscere.

21 *Secundum sanum judicium*] Arbitratu prudentium, & bonorum virorum.

(aa) Vide supra, *Lib.* II. Cap. 11. num. 5. *J. B.*

(bb) Omnes Editiones, etiam prima, habent heic *sola*, quæ vox manifesto mendosa est. Mutavimus igitur, ut sensus postulabat, quemadmodum & initio Capitis, ubi etiam in omnibus Editionibus hactenus legebatur: *excepto quod etiam extra eam ad securitatem* NECESSARIAM *res possunt detineri*; pro, *ad securitatem* NECESSARIÆ *res*: quæ menda à nemine animadversa, mirum sane est. *J. B.*

ipſo bello datum eſt. ſic in diſceptatione cum Antiocho Romani, Livio [a] narrante, [c] + impenſam, quæ in bellum facta eſſet, omnem præſtare regem, æquum cenſebant, cujus culpa bellum excitatum eſſet. Apud Juſtinum [b] eſt, *impenſas belli lege juſta* (cc) *ſuſcepturus*: apud Thucydidem [c] damnantur Samii χρήματα τὰ ἀναλωθέντα ἀποδοῦναι, *ſolvere belli impenſas.* Et + alibi ſæpe. + Quod autem victis juſte imponitur, idem & bello juſte extorquetur.

a *Lib.* XXXVII. c. 35.
b *Lib.* XXXIII. c. 1.
c *Lib.* I. c. 117.

+ IV. 1. Cæterum, ſciendum eſt, quod & + alibi meminimus, [22] latius patere charitatis, quam juris regulas. Qui divitiis floret, immiſericordiæ reus erit + ſi inopem [23] debitorem omnibus reculis ſuis excutiat, ut ipſe ultimum quadrantem conſequatur, multoque magis ſi is ipſe debitor + in id debitum venerit [24] ſua bonitate, ut ſi pro amico fidejuſſerit, ipſe autem nihil pecuniæ verterit in rem ſuam. [d] [25] *Miſerabile enim eſt*, ut ait [d] pater Quintilianus, *ſponſoris periculum.* Tamen + [26] tam durus creditor + contra jus ſtricte dictum nihil facit.

d *Declam.* 373.

2. Quare [e] exigit humanitas, ut his, + qui extra culpam ſunt belli, + quique [27] non alio, quam fidejuſſorio nomine obſtricti ſunt, + relinquantur res iſtæ, quibus nos facilius, quam ipſi careamus, præſertim vero ſi ſatis appareat, + illos ipſos id, quod eo modo amiſerunt, a civitate ſua non recuperaturos. Huc pertinet quod Babylone capta Cyrus [e] militibus dixit: οὔκουν ἀδικίᾳ γε ἕξετε ὅ,τι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἤν τι ἐᾶτε ἔχειν αὐτούς· *injuſte quidem non poſſidebitis quæ tenetis; ſed ſi quid non auferetis hoſtibus, id veſtræ erit humanitatis.*

e *Xenoph. de Cyri Inſt.* Lib. VII. c. 5. n. 26.

3. Notan-

GROTII.

c *Impenſam, quæ in bellum facta eſſet*] Meminit *Polybius* excerpto legationum 23. Sic & a Sulla damnati Aſiatici, narrante in Mithridaticis *Appiano.* (Pag. 213.) morem hunc pro ſe allegat rex Poloniæ, apud *Thuanum* libro LXXIII. anno MDLXXXI. Sic apud *Homerum* Iliados Γ vocem τιμὴν ſcholiaſtes interpretatur πρόστιμον τοῦ πολέμου· λέγει δὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐν τῇ πόλει κτημάτων· *belli æſtimationem, dimidium nempe rerum, quæ in urbe erant.* (Ad verſ. 286.)

d *Miſerabile enim eſt, ut ait pater Quintilianus, ſponſoris periculum*] Addit, ſalvo pudore ad ſponſorem non aliter creditorem veniro, quam ſi recipere a debitore non poſſit. Bene *ſalvo pudore.* nam ſponſores appellare, videtur habere quandam δυσωπίαν, ut ait *Cicero* ad Atticum XVI, 15. (Vide *Noodt*, Jul. Paul. Cap. XI. *J. B.*

e *Exigit humanitas*] Ptolemæus Demetrio Antigoni filio tabernaculum, & alia ad curam corporis ipſius pertinentia, pecunias quoque captas remiſit, dicens, non de omnibus rebus, ſed de imperio, & honore inter ipſos certari. Narrat *Plutarchus* Demetrio. (*pag.* 891. A.) Vide & factum Sancti Vaſconum regis apud *Marianam* lib. XI. cap. 16.

GRONOVII.

22 *Latius patere*] Plus deberi humanitati, aut vinculo, quod omnem hominem nobis proximum facit, quam legibus; ut quis plane, ac vere juſtus ſit, non ſufficere id tantum præſtari, quo leges contentæ ſunt, & recepta jura.

23 *Debitorem omnibus reculis*] *Cic.* pro Quinctio 16. *Viri boni, cum palam fraudantur, cum experiundi poteſtas non eſt, timide tamen, & pedetentim huc deſcendunt vi, ac neceſſitate coacti.*

24 *Sua bonitate*] Non lucri, aut utilitatis ſtudio.

25 *Miſerabile*] Dignum favore, ac miſericordia.

26 *Tam durus*] Qui acerbiſſime ad ultimum quadrantem ſibi debita perſequitur.

27 *Non alio, quam fidejuſſorio*] Hanc unam ob cauſam, quod tanquam ſponſores interceſſerunt.

(cc) Eſt apud JUSTINUM, *belli lege victi*, nec ulla varietas lectionis notatur in Editione Græviana, nec in ultima V. Cl. *Abr. Gronovii.* J. B.

GRO-

3. Notandum & hoc, [a] + cum [28] in subsidium introductum sit jus hoc in bona subditorum innocentium, quamdiu spes est nos nostrum satis facile consequi posse + ab originariis debitoribus, + aut ab iis, qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt, ad eos venire, qui culpa vacant, + etiamsi concedatur cum stricto jure non pugnare, + abire tamen ab humanitatis regula.

4. + Exempla hujus humanitatis exstant passim in historia præsertim Romana, ut cum + agri hostibus devictis ea conditione concessi [b] ut in civitatem venirent, id est, victæ civitati cederent, aut cum ex agris modicum, [c] honoris gratia, [f] + veteri possessori relinquebatur. Sic a Romulo [d] Vejentes agri parte mulctatos, narrat + Livius. Sic Uxiis [e] + Alexander Macedo agros, quos habuerant, dedit vectigales. Sic + deditas urbes non diripi, sæpe legas: + & supra diximus, non personis tantum, sed & rebus agros colentium cum laude, & ex pio canonum præscripto parci, saltem sub tributo; + & sub simili tributo solere & [29] mercibus concedi a bello immunitatem.

a *Ægid. Reg. de actibus supern. disp. 31, dub. 7. n. 117.*
b *L. 16. D. de acq. rer. dom.*
c *d. l. 16. L. 15. §. 2. D. de rei vind. Vict. de jure belli n. 40. Silv. in verb. bellum p. 1 §. 10. n. 3.*
d *Liv.* I. 15.
e *Arrian.* Lib. III. c. 17.

GROTII.

f *Veteri possessori relinquebatur*] Appianus civilium II. τῶν δὲ πολεμίων ὅτι κρατήσειαν, οὐδὲ τούτων ἅπασαν τὴν γῆν ἀφῃροῦντο, ἀλλ' ἐμερίζοντο· *Romani veteres ne hostibus quidem victis omnes agros adimebant, sed cum eis partiebantur.* (Pag. 516.) Sic & Vandalos in Africa, & in Italia Gotthos fecisse, historiæ nos docent.

GRONOVII.

28 *In subsidium*] Κατὰ δεύτερον πλοῦν· altero, vel repetito, aut mutato cursu, ut si regia via nequeas, hoc velut transverso tramite ad jus tuum perveniat.

29 *Mercibus concedi*] Permitti negotiantibus, ut merces in hostilia loca supportent.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIII.

» AUCTOR supra capite VI. supposuit, » *jure gentium voluntario* introductum » esse, ut hostis ab hoste prædam agere » possit, etsi justam causam bellum gerendi non habeat, eamque prædandi licentiam in infinitum procedere, & ad res » subditorum innocentium, quin ad imperia » quoque acquirenda extendi. *L.* 3. *c.* 2. » §. 2. *c.* 4. §. 4. *c.* 6. §. 1. *num.* 1. §. 2.

» Effectum hujus *juris gentium* in eo constituit, 1°. ut verum quidem jus non det, » sed impunitatem apud alias gentes tribuat, adeo ut capiens ideo tanquam fur » puniri non possit. *L.* 3. *c.* 4. §. 5. 2°. ut » is, qui rem hostilem cepit, & omnes, » qui causam ab eo habent, a quocunque magistra-

» magistratu in possessione tuendi sint, a» deoque dominium acquirant, sed tantum » quoad effectus externus. *L.* 3. *c.* 2. §. 2. » *c.* 6. §. 2. *h. c.* 13. §. 1.

» Hoc capite Auctor hanc *juris gentium* » licentiam temperat, tum ex jure naturæ, » tum ex officiorum regulis.

» *Jure enim naturali* omnem capturam » rei hostilis illicitam esse, ait, nisi capiens » justam belli causam habeat, *L.* 3. *c.* 1. §. » 2. *c.* 6. §. 1. *c.* 10. §. 13. *c.* 18. §. 2. & » tantum intra modum debiti, & pœnæ, » non vero in infinitum, *l.* 3. *c.* 1. §. 2. » *c.* 6. §. 1. *h. c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2; adeo» que nec subditos innocentes, neque eo» rum res capi posse, *h. c.* 13. §. 1. & 2. » *l.* 3. *c.* 2. §. 1.

» Effectum hujus juris naturalis hunc » esse, ait, 1. ut is, qui non ex justa cau» sa res hostis capit, vel ultra modum de» biti, & pœnæ, nunquam acquirat pro» prietatem, seu dominium, *L.* 3. *c.* 1. §. » 2. *c.* 18. §. 2. Immo 2. capientem a qua» libet gente tanquam furem, & prædonem » puniri, & ad restitutionem rei ablatæ vi, » & armis adigi posse. *L.* 3. *c.* 4. §. 3.

» Quæ principia Grotii uberius exposui » supra *L.* 3. *c.* 1. §. 1.

Ad §. I.

r Neque *peccato vacare, aut a restitutionis onere immunis censeri debet rerum hostilium captura*] » Refutavimus hanc senten» tiam supra *l.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 6. §. 1. *c.* 18. » §. 2. & diximus, jure naturæ personas, » & res hostiles in infinitum capi posse, tum » ad reparationem juris, tum in pœnam.

In bello justo] » In bello enim injusto » omnes actus, adeoque & capturam inju» stam esse, dixit supra *c.* 10. §. 3.

Non ultra licitum est capere] » Hic er» ror perpetuus est Auctoris, de quo vide » *l.* 3. *c.* 1. §. 2. *c.* 4. §. 3. *L.* 2. *c.* 20. §. » 32. *l.* 2. *c.* 7. §. 2. *L.* 3. *c.* 6. §. 1. *n.* 1. » *c.* 8. §. 1. & §. 4. *c.* 13. §. 1. *c.* 18. §. 2.

Excepto, quod etiam extra eam ad secu» ritatem necessaria res possunt detineri]. » Vide *l.* 3. *c.* 6. §. 1. *c.* 18. §. 2. & *c.* 1. » §. 2. i. e. ut jure pignoris retineri possint » capta, etiam ultra quantitatem debiti, » donec satisfactum sit: at jam dictum est, » ipsam proprietatem jure naturæ acquiri » capienti.

Sed restituenda cessante periculo, secundum ea, quæ libr. II. cap. II. tractavimus] » Immo plane alia ratio est ejus ca» pturæ, de qua *d. l.* 2. *c.* 2. §. 10. agitur: » adeoque male ea ad capturam rei hostilis » applicatur, uti mox videbimus.

Quod & in re pacatorum liceret] » Au» ctor supra *c.* 1. §. 2. *n.* 2. & *l.* 2. *c.* 2. » §. 10. statuit, rem alienam, & quæ pa» cati est, ex qua certum mihi periculum » imminet, citra culpæ alienæ consideratio» nem invadi posse; at occupantem domi» num non fieri, sed custodire posse, do» nec securitati ejus cautum sit.

Multo magis in re hostium licet] » Ratio » differentiæ in eo consistit, quod *pacato» rum* res capere possim non ex jure, quod » in pacatum mihi competit, sed ex jure » necessariæ defensionis, quod omnia conti» net, sine quibus jus illud defendere non » possum. At *res hostiles* capere possum ob » injuriam ab hoste mihi illatam, adeoque » ob jus, quod in ipsum hostem mihi com» petit, cujus effectus est, quod illo casu » nuda custodia acquiratur, hoc casu do» minium quoque.

Hoc igitur est capiendi quoddam jus sine acquirendi jure] » Quia capere saltem li» cet ad effectum securitatis, non ut ac» quiratur dominium rerum captarum; ni» mirum, quatenus excedit quantitatem de» biti: nam intra modum debiti etiam pro» prietatem acquiri per modum compensa» tionis, ipse Grotius statuit.

Aut ob inæqualitatem rerum] » Forte s » quod æqualitas non fuerit in contractu, » quem hostis mecum iniit, & quam pro» inde corrigere alter tenetur: quod exa» minavimus *supra l.* 2. *c.* 12. §. 8. ubi si» mul diximus, obligationem non oriri ex » inæqualitate, sed ex eo, quod alter vel » rem nostram teneat, vel jus aliquod in nos » transtulerit, vel locupletior factus sit no» stra jactura, &c.

Aut ex pœna] » Quia hostis jus nostrum læsit.

Potest ex utraque causa acquiri res hostilis] » I. e. capi potest res hostilis, aut » ex debito, aut in pœnam.

Sed cum discrimine tamen] » Quod dis» crimen in eo ponit, quod ob debitum » etiam subditorum res capi possint, etiam » juxta justitiam internam; pœna autem » a subditis innocentibus exigi non possit.

Sed & subditorum ejus ex introducto jure gentium quasi fidejussione obligari] » Supra

c. 2.

» *c.* 2. §. 1. & 5. demonstravimus, res subditorum obligari pro debito principis, non » demum ex ficto aliquo jure gentium, sed » ex ipsa naturæ ratione.

Introducto jure gentium] » Jus hoc gentium ex necessitate quadam introductum » fuisse, fingit, quia facilius bona subditorum capi possunt. quam Principes; » & membra ejusdem societatis facilius a » se mutuo jus consequi possint, *dict. cap.* » 2. §. 2.

Quasi fidejussione] » Jure gentium enim » introductum esse, ait, ut pro eo, quod » debet præstare aliqua civilis societas, aut » ejus caput, &c. teneantur, & obligata » esse debeant bona omnia corporalia, & » incorporalia eorum, qui tali societati subsunt, *l.* 3. *c.* 2 §. 2. *n.* 1.

Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud, quod in impunitate sola, &c.] » Jus ergo illud gentium » non ita naturæ (qua alius pro alio non » obligatur, *l.* 3. *c.* 2. §. 1.) repugnare, » ait, ut non more, & tacito consensu induci potuerit, cum & fidejussores sine causa » ulla ex solo consensu obligentur. Et spes » erat, facilius membra ejusdem societatis a » se mutuo jus consequi posse, quam exter- » nos, quorum multis in locis exigua ha- » betur ratio: deinde commodum ex hac » obligatione commune fuisse omnibus po- » pulis, ita ut qui nunc eo gravaretur, » alio tempore sublevari indidem posset; » quæ sunt verba Grotii *d. l.* 3. *c.* 2. §. 2. » *n.* 2. ubi sententiam hanc refutavimus.

Quod in impunitate sola] » Adeoque non » in vero aliquo jure. Ad quam impunitatem in præcedentibus retulit jus interficiendi quosvis hostes in quovis bello, jus » vastandi eorum res, easque capiendi, &c. » Vid. *l.* 3. *c.* 5. §. 1. *c.* 6. §. 2. *c.* 10. §. 1.

Aut externa vi judiciorum] » Quia ex » hypothesi Auctoris is, qui in bello solenni » sine fine, modoque res hostiles capit, » apud alias gentes æque, ac is, qui causam ab eo habet, in possessione tuendus » est, adeoque dominium hactenus quoad » effectus externos acquirit, *d. l.* 3. *c.* 6. § 2.

Non externum modo] » I. e. quoad impunitatem, & vim externam judiciorum.

Sed & internum] » Quod tutum in con- » scientia reddit.

Sic & ex communi quodam consensu, qui singulorum consensum vi quadam in se continet] » Sensus est, quod jus illud, » quo subditorum res obligantur pro debito civitatis, non sit contra jus internum, » quia id gentes communiter ita statuerunt; » ex quo communi consensu singuli cives » obligantur. Vid. *l.* 3. *c.* 2. §. 2. ubi fabulam hanc confutavimus. Vera ratio, » cur subditi ipso jure naturæ ex debito » principis obligentur, hæc est, quod subditi omne suum judicium in principem » transtulerint, indeque sequi judicium principis, ejusque causam defendere teneantur. Quia igitur hactenus causam hostis » sequuntur, injuriam ab eo illatam defendunt, eoque reparationi juris nostri resistunt, quævis quoque hostilia pati de- » bent.

Communis pactio civitatis] » *L.* 1. *ff. de* » *Legibus.* Conf. *supra l.* 2. *c.* 11. §. 1. *n.* » 3. & *c.* 14. §. 9. & *l.* 3. *c.* 2. §. 2.

In hoc negotii genere placuisse gentibus, eo est credibilius] » Quæ, quæso, gens aliquo gentium placito obligari se credet? » quin quis populus ex eo, *quod credibile* » *est gentibus placuisse*, obligationem oriri, » persuasum sibi habebit? *Vid. Diss. proœm.* » *IV.* §. 29. *seq.*

Non solum majoris mali vitandi causa] » Expressit autem hoc quædam necessitas, » (verba hæc sunt Auctoris supra *l.* 3. *c.* 2. » §. 2. *n.* 1.) quod alioqui magna daretur » injuriis faciendis licentia. cum bona imperantium sæpe non tam facile possint in » manus venire, quam privatorum, qui » plures sunt.

Sed etiam juris sui cuique consequendi gratia] » Quia facilius membra ejusdem » societatis a se mutuo jus consequi pos- » sunt, *d. l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 2.

Ad §. II.

At *in altero*] » *Vid.* §. *praced. n.* 2.

Quod pœnale est] » Ubi nimirum magistratus ex maleficio tenetur.

Non video gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum] » Sensus est, » quod pro debito pœnali civitatis res subditorum non obligentur fidejussionis ne- » xu, neque consensus gentium eo extendi » debeat. Diximus, tale jus gentium voluntarium non existere.

Odiosa enim talis rerum alienarum est obligatio] » Immo vera ratio est, quia » talis.

» talis gentium consensus , unde jus oria-
» tur , non datur.

Ideoque latius produci non debet] » Quod » non est produci non potest. Cæterum , » sæpius dictum est , interpretationes tum » favorabiles , tum odiosas esse ex mero » jure civili.

Neque par est utilitas] » Ob quam so» lam gentes jus statuere solent. At dixi , » in neutro casu jus gentium , quod non » existit, aliquid statuere; adeoque frustra » de discriminis ratione inter debitum ci» vile , & pœnam , eo jure quæri. Jure » naturæ subditi æque ex debito , ac ex de» licto principis tenentur , propter assensum, » quia factum principis, qui reparare inju» riam non vult , operis suis , ac opibus » defendunt, adeoque judicium , & causam » hostis sequuntur, eoque hostes ipsi sunt.

Nam prius illud est in bonis] » Qui enim » debitum ex contractu petit, ei aliquid ab» est ex bonis; adeoque ejus persecutio » sine damno omitti non potest : & pro» pter hanc utilitatem Gentes non tantum » debitoris , sed & ejus subditorum bona » obligari voluisse, ait.

Posterius hoc non est] » Pœnale debitum » non est in bonis. Sane , ei , qui pœnam » ab hoste poscit , nihil ex bonis abest ; ne» que igitur damnum patitur si persecutio» nem pœnæ omittit. Atque hinc Auctor » concludit, geotes voluisse quidem debi» torem obligare ad reparandam injuriam , » non vero ejus subditos, quia non agitur » de reparando damno in bonis dato. At » placita hæc gentium fabulam esse , passim » probavimus. Subditi æque ex debito, ac » ex injuria suæ civitatis tenentur, quia » causam civitatis defendunt, & defende» re tenentur.

De jure Attico] ,, De quo supra *l.* 3. ,, *c.* 2. *§.* 3. ubi scilicet tres proximi agna,, ti capi poterant, donec de delicto satis,, fieret.

Ibi homines obligabantur non ex eo proprie] ,, Sensus est: potuisse capi illas personas ,, pro debito pœnali ad eum effectum , ut ,, civitas hoc modo adigeretur ad judicium ,, reddendum in fontem : non vero ut ca,, pti illi pro delicto puniri possint.

Quod civitas puniri poterat] ,, Nam civi,, tas nihil deliquerat , sed cives.

Sed duntaxat ad cogendam civitatem] ,, Ad efficiendum ut civitas , si liberos esse ,, velit cives captos, jus dicat in reum.

Quod debitum ex officio] ,, Officii enim ,, pars est reos punire.

Ad prius illud] ,, Ad debita civilia.

Non ad posterius] ,, Ad debita, quæ ex ,, delicto oriuntur.

Aliud enim est debere punire] ,, Hoc ,, enim supponit delictum ; subditi autem ,, innocentes non delinquunt: at diximus, ,, subditos non esse innocentes.

Aliud debere , &c. puniri] ,, Debebat ,, autem saltem puniri civitas, non cives ,, innocentes.

Quanquam ex cessatione circa illud hoc sequi solet] ,, Ex cessatione igitur hujus ,, debiti, & officii , sequitur, singulos ci,, ves obligari, & puniri posse, quia fa,, ctum civitatis probant, & defendunt.

Sed ita ut distincta sit causa illa , & hoc effectum] ,, Rectius distinctæ sunt obli,, gationum causæ. Nam causa principalis ,, est debitum, vel delictum civis. Si ma,, gistratus extraneo requirenti negat judi,, cium , tunc hic obligatur ex nova cau,, sa, ex cessatione scilicet officii. Reliqui ,, subditi ejusdem civitatis non obligantur ,, pro debito concivis; sed ideo , quia fa,, ctum , & injuriam magistratus officium ,, negantis defendunt, & probant.

Ergo pœnæ nomine acquiri res subdito- rum hostilium non poterunt] ,, Immo pœ,, næ nomine acquiri possunt , quia causa ,, sunt injuriæ dum eam probant , ac de,, fendunt.

Sed eorum duntaxat, qui ipsi deliquerint] ,, At delinquunt quoque qui injuriam illam ,, defendunt, & reparationi juris consilio, ,, opera, vel opibus resistunt.

Et magistratus continentur] ,, Qui ne,, gando officium injuriam committunt, at,, que ideo bello cogi possunt ad satisfa,, ciendum. Sed & concives continentur ; ,, at ex alio capite, quia scilicet injuriam ,, principis negantis officium probare , & ,, defendere tenentur.

Ad §. III.

Res *subditorum & capi , & acquiri possunt*] ,, Scilicet, ex eo jure gentium vo,, luntario , quo singulorum bona pro debi,, tis civitatis obligari, dixit ; quod modo ,, refutavimus. Cives enim suo jure pro de,, bito non obligantur ; nec *jure gentium* , ,, quale non datur , nec *jure naturæ* , quo neme

„ nemo ex alieno debito tenetur. Adeoque „ tunc demum obligantur si magistratus ne- „ get judicium ; hoc enim factum subditi „ defendunt : adeoque ex hac approbatione „ tenentur, & quia causam hostis defen- „ dunt, hostes fiunt.

Debiti primarii] „ Subditi in genere „ tenentur ad reparationem injuriæ, quæ „ a magistratu committitur, & quam de- „ fendunt.

Sed & subnascentis] „ I. e. omnium „ damnorum, quæ ex bello sequuntur, „ quia subditi reparationi juris nostri resi- „ stentes tenentur ad omne id, quod inte- „ rest injuriam factam non esse.

Initio hujus libri] „ *L.* 3. *c.* 1. §. 3. *l.* 2. „ *c.* 1. §. 16. & infra *c.* 14. §. 1.

Captâ in bello non compensari cum debito principali] „ Omnino compensantur, „ quia pensare est æquare, quando nimi- „ rum debitor id, quod ipse debet, cum „ eo, quod ipsi debetur, pensat. Sed & „ præterea in pœnam res hostium retineri „ possunt, citra compensationem.

Usque dum, &c. satisfactum sit] „ Ex „ mente Auctoris igitur interim saltem se- „ curitatis causa custodiri possunt res ca- „ ptæ ; quod refutavimus §. 1. *n.* 1.

Secundum sanum judicium] „ Arbitratu „ prudentum, & bonorum virorum. At „ frustra ad id provocatur inter gentes, quæ „ alieno judicio non subsunt.

Impensam, quæ in bellum facta esset] „ Quia hæ impensæ ex injuria hostis mihi „ absunt, indeque is restituere eas mihi „ tenetur.

Et alibi] „ Vide notas Auctoris. Adde „ *Just. l.* 31. *c.* 7. *Thuan. l.* 22. *p.* 443.

Quod autem victis juste imponitur, idem & bello juste extorquetur] „ Immo capta „ non ex ea ratione cedunt capientibus, sed „ quia mediis his adiguntur hostes ad satis- „ faciendum.

Ad §. IV.

Auctor hic ait, nec ea, quæ justitia „ interna licita sunt, semper admitti debe- „ re, quoties charitatis lex obstat ; indeque „ monet, 1. ne dives inopem debitorem „ omnibus rebus exuat : 2. imprimis si ni- „ hil ex debito lucratus sit, uti si fide sua „ dari jussit : neque 3. eorum, qui extra „ belli culpam sunt, res capi debere, uti „ res subditorum innocentium : & magis „ 4. si constet, illos a concivibus res suas „ non facile recuperaturos ; vel 5. nostrum „ satis facile nos consecuturos ab eis, qui „ primario debent, vel a Principe, qui ju- „ dicium negavit. 6. Humanitatis exempla „ affert, ubi devicti hostes vel in civitatem „ assumti, aut ex agris aliquid veteribus „ possessoribus sub lege tributi relictum est. „ 7. Denique urbibus captis parcendum, agros- „ que, vel agrorum partem illis relinquen- „ dam, & tributum potius eis, ut & aliis „ mercibus imponendum, ait.

„ At cum hæc tum ad prudentiæ, tum „ ad virtutis regulas pertineant, non opus „ est iis inhærere cum hic saltem, quid jure „ naturæ liceat, quæstio sit ; in sequentibus „ igitur mentem saltem Auctoris explica- „ bimus.

Alibi] „ Vide *lib.* 3. *cap.* 4. §. 2. *Lib.* „ 2. *cap.* 17. § 9.

Si inopem debitorem omnibus reculis suis excutiat] „ Hoc verum si inopia illa non „ vitio debitoris supervenerit. Unde & le- „ ges civiles tali debitori varia indulgent „ beneficia, cessionem bonorum, indultum „ moratorium.

In id debitum venerit sua bonitate] „ Non „ lucri, aut utilitatis studio. Supponit au- „ tem Auctor, hic quoque creditorem esse „ divitem, fidejussorem vero inopem.

Tam durus] „ Qui ad peram, & sac- „ cum usque debitum exigit.

Contra jus stricte dictum] „ Nam alibi „ dixit, naturæ non repugnare, ut non „ more, & tacito consensu induci potue- „ rit, ut subditi factum principis præstare „ debeant. *L.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 1. Adeoque „ stricto jure non peccare, ait, eum, qui „ subditum inopem pro debito civitatis o- „ mnibus reculis excutit.

Qui extra culpam sunt belli] „ Qui nec „ suo jure debent, nec ipsi deliquerunt.

Quique non alio, quam fidejussorio nomine] „ Qui non aliam ob causam, quam „ quod fidem interposuerint, bello conve- „ niuntur. Hoc nomine etiam subditos ex „ introducto jure gentium obligari, dixit „ supra §. 1. *n.* 2.

Relinquantur res istæ, quibus nos facilius, quam ipsi careamus] „ Adeoque quæ „ nobis nullam, vel exiguam, subditis au- „ tem maximam afferunt utilitatem.

Illos ipsos id, quod eo modo amiserunt,

a civitate sua non recuperaturos] „ Ex hypothesi enim Auctoris ideo gentes bona „ subditorum pro debito civitatis obligari „ voluere, quia membra ejusdem societatis „ facilius a se invicem jus consequi possunt. „ *Vide l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 2. & *supra* §. 1. „ *in fin. ibique not.* Aliud ergo ex charitatis saltem regula statuit si cesset illa „ spes.

3 *Cum in subsidium introductum sit jus hoc*] „ Tenentur enim saltem tanquam fidejussores. *Vid. supr.* §. 1. *n.* 2.

Ab originariis debitoribus] „ A principali debitore; nam tunc tota ratio constitutionis juris gentium cessare videtur, „ utpote quæ ex hypothesi Auctoris ideo „ obtinuit, ut creditores eo facilius jus suum consequantur, *l.* 3. *c.* 2. §. 2. & *supra* §. 1. *n.* 2. *in fin.*

Aut ab iis, qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt] „ Si difficilior sit „ recuperatio a debitore principali, sed facilis a magistratu debitoris, qui judicium „ negavit, tunc, ait, charitatem requirere „ ut hic potius excutiatur, quam reliqui „ subditi innocentes.

Etiamsi concedatur, cum stricto jure non pugnare] „ *Vid. n. præced. in fin.*

Abire tamen ab humanitatis regula] „ I. e. non peccari contra jus, sed contra „ virtutem.

Exempla hujus humanitatis] „ Recte hic 4 „ monet Ziglerus, exempla hæc non convenire, cum ea specie humanitatis, quam „ *hoc* §. *n.* 3. commendat, scilicet, de excutiendo debito originario.

Agri hostibus devictis ea conditione concessi, ut in civitatem venirent] „ Vide supra *l.* 3. *c.* 6. §. 11. & infra *c.* 15. §. 3. „ & 9.

Veteri possessori relinquebatur] „ Exempla attulit Auctor *supra L.* 3. *c.* 6. §. „ 11. *n.* 2.

Livius] „ *Conf. d. c.* 6. §. 11.

Alexander Macedo] „ *Conf. d. c.* 6. „ §. 11.

Deditas urbes non diripi] „ Conf. *l.* 3. „ *c.* 4. §. 12. *c.* 11. §. 16. *n.* 1. *c.* 5. §. „ 1. *c.* 6. §. 18.

Et supra] „ *l.* 3. *c.* 12. §. 4. *n.* 4. & „ *c.* 11. §. 10. *n.* 2. & §. 11.

Et sub simili tributo solere & mercibus concedi a bello immunitatem] „ *L.* 3. *c.* „ 12. §. 4. *n.* 1.

CAPUT XIV.

Temperamentum circa captos.

I. *Quo usque capere homines liceat justitia interna:*
II. *Quid interno justitiæ dominio in servum liceat:*
III. *Non licere occidere innocentem.*
IV. *Non punire inclementer.*
V. *Non operas nimium graves imponere.*
VI. *Peculium quomodo domini, quomodo servi.*
VII. *An servis fugere liceat.*
VIII. *An e servis nati domino teneantur, & quatenus.*
IX. *Quid faciendum ubi captorum servitus in usu non est.*

*a Vict. de Jure belli n.*41. *Less. l.* II, *c.* 5. *dub.* 5. *Covar. c. peccatum. p.* 11, §. 11. *Molina disp.* 120. & 121. *Valentia disp.* 3. *q.* 16.

+I. 1. QUibus in locis + captivitas hominum, & servitus in more est, a + si internam justitiam respicimus, + limitanda primum est ad rerum instar, + ut scilicet 1 eo usque licita sit talis acquisitio,

GRONOVII.

1 *Eo usque licita sit talis*] Ad eum numerum, & pretium corporum, quo exæquetur aut a principio nobis datum, aut a suborientibus postea profectum causis damnum.

GRO-

tio, quo usque debiti aut primarii, aut + subnascentis quantitas patitur, + nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum, quod libertatis damno puniri æquitas ferat. + Hactenus igitur nec ultra + justum bellum gerens in hostis subditos captos jus habet, + idque 2 in alios valide transfert.

2. Erit autem æquitatis, & bonitatis officium, hic quoque + ea adhibere discrimina, quæ, cum de interficiendis hostibus ageretur, supra annotata sunt. Demosthenes b in epistola pro Lycurgi liberis laudat Philippum Macedonem, a quod non omnes, qui inter hostes fuerant, servos fecisset: καὶ γὰρ οὔτε δίκαια εἶναι πρὸς ἅπαντας τὰ αὐτὰ, οὔτε καλὰ ἡγεῖτο, ἀλλὰ τὴν τῆς ἀξίας προσθήκην συλλογιζόμενος, τὰ τοιαῦτ' ἐπέκρινεν. *neque enim*, inquit, *eadem in omnes aut æqua, aut honesta censebat, sed rem exputans cum accessione ejus, quod quisque meruisset, etiam in talibus velut judicem agebat.* b Pag. 114. B.

II. 1. Sed primum notandum hic est, + jus illud, 3 quod quasi ex fidejussione pro civitate oritur, + neutiquam 4 tam late patere, quam jus, quod ex delicto nascitur in eos, qui 5 + pœnæ servi fiunt. Unde Spartanus quidam b 6 captivum se dicebat, (aa) non servum. nam si rem recte inspicimus, + jus hoc generale in captos ex bello justo par est ei juri, quod habent domini in eos, qui se paupertate coacti in servitutem vendiderunt, demto quod etiam magis + miseranda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali, sed regentium culpa in eam sortem deveniunt. Δεινότατον δορυαλωτὺς γενέσθαι· *res acerbissima est bellî jure captivum fieri*: + teste c Isocrate. c Platai. co. p. 300. A. Ed. H. Steph.

2. + Est ergo 7 servitus hæc perpetua obligatio operarum, pro alimentis

GROTII.

a *Quod non omnes, qui inter hostes fuerant, servos fecisset*] Filius ejus Alexander Thebis captis exemit servituti & sacerdotes, & eos, qui decretis in se factis non adsenserant. narrat *Plutarchus* in vita ejus. (Pag. 670. E.)

b *Captivum se dicebat, non servum*] Philo: ἐπεὶ καὶ πατέρες υἱῶν τιμὰς κατέθεσαν, καὶ υἱοὶ πολλάκις πατέρων, ἢ κατὰ λῃστείας ἀπαχθέντων, ἢ κατὰ πόλεμον αἰχμαλώτων γενομένων, οὓς οἱ τῆς φύσεως νόμοι τῶν κάτωθεν ὄντες βεβαιότεροι γράφουσιν ἐλευθέρους. *nam & patres pro filiis, & filii pro parentibus sæpe pretium pependerunt, aut vi latronum abreptis, aut belli more captis, quos quidem naturæ leges valentiores his, quæ in terra fiunt, legibus, scribunt liberos.* (Lib. *Quod omnis Probus liber*, pag. 870. E.) Nimirum, ut apud *Theodectem* Helena loquebatur:

Θεῶν ἀπ' ἀμφοῖν ἔκγονον ῥιζωμάτων,
Τίς ἂν προσειπεῖν ἀξιώσειεν λάτριν;

Utraque generis parte prognatam Deis,
Eritne servam nominare qui audeat?

(Habet hoc Auctor noster etiam in *Excerptis ex Tragœd. & Comœd. Græc.*, pag. 445. sed non docet, unde hauserit. Reperies apud ARISTOTELEM, *Politic.* Lib. I. Cap. 6. pag. 302. B. *Ed. Paris.* ubi legitur: Θείων δ' ἀπ' &c. ut & in *Heinsii* Editione, cum Paraphrasi. *J. B.*)

GRONOVII.

2 *In alios*] Alienandis captivis.

3 *Quod quasi ex fidejussione*] De captivis in servitutem redigendis hoc nomine gentibus placitum, quod singuli subjecti sint quasi sponsores & secundi debitores pro eo, quod debet civitas, ut ea non solvente quasi addici possint.

4 *Tam late patere*] Tantam vim habere.

5 *Pœnæ servi*] §. 1. Instit. *de cap. dimin.* Observ. I, 8. 77.

6 *Captivum se*] Servire jure belli, non ob noxam, aut malignos natales.

7 *Servitus hæc perpetua*] Ac si quis conduxerit hominem liberum, ut, quoad vivat, sibi operas præstet, victus, & necessariorum securus, cum jure cogendi si negligens sit.

(aa) Refert id PLUTARCHUS, *Apophth. Lacon.* pag. 234. C. Tom. II. Ed. Wechel. *J. B.*

a Sen. de Benef. lib. III, c. 22. mentis itidem perpetuis. Chrysippea a definitio huic generi servorum optime congruit : *servus est perpetuus mercenarius.* Et lex Hebræa + eum, qui inopia coactus se vendidit, disertè mercenario comparat. + (bb) Deut. XV, 18. 40. 53. & in 8 redemtura ejus operas ita vult ipsi prodesse, sicut fructus ex agro vendito percepti prodessent veteri domino. Deut. XVIII, 50.

b I, de Clem. c. 18. 3. + Multum ergo distat id, quod impune 9 in servum fit ex gentium jure, + & id, quod naturalis ratio fieri sinit. Ex b Seneca supra citavimus : *cum in servum omnia liceant, est aliquid, quod* 10 + *in hominem licere, commune jus animantium vetet.* Philemonis illud eodem tendit c :

c Apud Stob. Tit. 62.

Κἂν δοῦλος ᾖ τις, οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν ἂν ἄνθρωπος ᾖ.

Here, quisquis est homo natus, quamvis serviat
Is servitutem, tamen esse homo non desinit.

d Ep. XLVII. e Saturn. I, II. f Colos. IV, 1. g Eph. VI, 9. Alibi item d Seneca : *servi sunt, immo homines : servi sunt, immo contubernales : servi sunt, immo humiles amici : servi sunt, immo* 11 + *conservi.* quæ & apud Macrobium e legas sensum plane eundem habentia cum Pauli f apostoli dicto : *Domini, jus & quod æquum est servis præstate, gnari* + *vobis quoque dominum esse in cælo.* Et alibi g vult dominos cum servis non minaciter agere, eo, quod jam diximus, argumento, + quod & ipsi dominum in cœlo habeant, qui ad talia 12 qualitatum discrimina non attendat. h Lib. VII. c. XIII. In constitutionibus, h quæ Clementi Romano asscribi solent, legitur, οὐκ ἐπιτάξεις δούλῳ σου, ἢ παιδίσκῃ c ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, *cave servo, aut ancillæ imperes acerbo animo.* + Clemens Alexandrinus i servis nos uti vult tanquam alteris nobis, quando homines sunt non minus, quam nos, secutus sapientis Hebræi k dictum : εἰ ἔστι σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτὸν ὡς ἀδελφόν, ὅτι ὡς ἡ ψυχή σου· *si servum habeas, ut fratre utere; talis enim est, qualis tu.*

i Pædag. Lib. III. Cap. 12. p. 307. Ed. Oxon. k Syracid. Cap. XXXIII. vers. 12.

III. Jus ergo vitæ, & necis quod dicitur + in servum domino præstat, ut 13 domesticam habeat jurisdictionem, sed nimirum + eadem 14 religione

GROTII.

c Ἐν πικρίᾳ ψυχῆς] Sic & in epistola *Barnabæ* est : οὐ μὴ ἐπιτάξῃς παιδίσκῃ ἢ δούλῳ σου ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλπίζουσι, μήποτε οὐ φοβηθήσῃ τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις Θεόν· *noli acerbe imperare servo, aut ancillæ tuæ in Christum sperantibus, ne eo ipso ostendas non timere te communem tibi, & ipsi Dominum.* (Cap. 19.).

11 *Conservi*] Omnes enim quodammodo servimus, præfectis, tempori, illis, quorum gratiam volumus, denique Deo, & naturæ.

12 *Qualitatum discrimina*] Qui omnes homines uno ordine habeat, liberum a servo non distinguat.

13 *Ut domesticam habeat*] Ei mandare possit justum opus, & ad id modica coercitione cogere.

14 *Religione*] Moderatione.

GRONOVII.

8 *In redemtura ejus operas*] Pretium redemtionis minui, prout multas, & magis utiles operas edidit domino.

9 *In servum*] In servilem personam.

10 *In hominem*] In eundem, tanquam & hominem, ejusdemque sortis, cujus & domini sunt.

(bb) Heic mendosè omnes Editiones, a primâ usque, sese habent. Legendum, ut ad *Pufendorfium* obiter observavimus., *Levit.* XXV, 40, 53. & postea, pro *Deut.* XVIII, 50. reponendum, *Levit.* XXV, 27, 50. Res statim patebit inspicienti loca illa. *J. B.*

GRO-

ligione exercendam, [15] qua publica exercetur. Hoc voluit Seneca, [a] cum dixit: *in mancipio cogitandum non quantum illud* + *impune pati possit, sed quantum tibi permittat* + *æqui, bonique natura, quæ parcere etiam captivis, & pretio paratis jubet*: qui [b] & alibi, *quid intersit*, ait, *quali quis teneatur imperio, si summo tenetur?* quo loco + comparat subditum servo, & ait, [16] + dispari titulo [17] paria in illos licere: + quod certe [18] in hac parte vitæ adimendæ, & si quid eo accedit, verissimum est. *Majores nostri*, ait idem [d] Seneca, *domum nostram pusillam rempublicam esse judicarunt*; & [c] Plinius: *servis respublica quædam, & quasi civitas, domus est.* Cato Censorius, narrante [d] Plutarcho, si quis servus capital admisisse videretur, de eo + supplicium non sumebat, nisi postquam damnatus esset, etiam conservorum judicio. Quicum conferenda + verba Job. XXXI, 13. & deinceps.

[a] L. I, de Clem. c. 18.
[b] Lib. III. de Ben. c. 18.
[c] Lib. VIII. Epist. 16.
[d] Pag. 349. A.

IV. Sed & circa minores pœnas, puta verbera in servos, + adhibenda est æquitas, immo & clementia. *Non opprimes eum*, [e] *non dominaberis ei dure*, + ait lex divina de servo Hebræo, quod nunc [19] + prolata vi proximitatis ad omnes servos debet extendi (cc), Deut. XV, 17. 45. 53. Ad quem locum sic [f] Philo: θεράποντες τύχῃ μὲν ἐλάττονι κέχρηνται, φύσεως δὲ τῆς αὐτῆς μεταποιοῦνται τοῖς δεσπόταις· τῷ δὲ θείῳ νόμῳ κανὼν τῶν δικαίων ἐστὶν, οὐ τὸ τύχης, ἀλλὰ τὸ τῆς φύσεως ἐναρμόνιον. διὸ προσήκει τοὺς κυρίους μὴ κατακόρως χρῆσθαι ταῖς

GROTII.

d *Seneca*] Epistola XLVII.

e *Non dominaberis ei dure*] Vide *Mosem de Kotzi* præceptis jubentibus 147, 175. 178. & *collationem legum Mosis, & Romanarum*, titulo III. *Priscus* in excerptis legationum, ubi Romanos barbaris præfert: ἄμεινον δὲ καὶ τοῖς οἰκέταις διατελοῦσι Ῥωμαῖοι χρώμενοι. πατέρων γὰρ ἢ διδασκάλων εἰς αὐτοὺς ἔργα ἐπιδείκνυνται. ἐφ' ᾧ τῶν φαύλων ἀπεχομένους, μετιέναι ἅπερ αὐτοῖς φαῦλα νενόμισται, σωφρονίζουσι σφᾶς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ὥσπερ τοὺς οἰκείους παῖδας. οὐ δὴ γὰρ οὐδὲ αὐτοῖς θάνατον, ὥσπερ Σκύθαις, ἐπάγειν θέμις. ἐλευθερίας δὲ τρόποι παρ' αὐτοῖς πλεῖστοι, ἣν οὐ μόνον περιόντες, ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζονται, διατάττοντες κατὰ τῆς περιουσίας ὃν βούλονται τρόπον· καὶ νόμος ἐστὶν, ὥσπερ ἕκαστος τελευτῶν περὶ τῶν προσηκόντων βουλεύσοιτο· *multo melius servos suos Romani tractant, patrumque, aut magistrorum in eos funguntur officio. nam ut eos abstrahant ab iis, quæ moribus ipsorum illicita habentur, ita eos delinquentes quasi filios suos castigant: neque enim jus est eos occidere, ut apud Scythas. Tum vero libertatis complura genera, quam non viventes tantum, sed in mortis tempore domini largiuntur: qui quidquid morituri de re sua statuerint, id legis vim habet.* (Pag 47. *Edit. Hæschel.* Adde *legem Wisigothicam* lib. VI, tit. V. c. 12.

f *Philo*] De specialibus legibus secundo. (*Pag.* 798. C.) *Cyprianus* ad Demetrianum: *nisi tibi pro arbitrio tuo serviatur, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus, & nimius servitutis exactor flagellas, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter, & carcere affligis, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse in hominem dominatum.* (Pag. 188. *Edit. Fell. Brem.*)

GRONOVII.

15 *Qua publica*] Qua civibus imperatur.

16 *Dispari titulo*] Magistratus, & domini.

17 *Paria in illos*] Nempe jure naturæ, non gentium, non civili.

18 *In hac parte vitæ*] Significat, quemadmodum magistratui, aut principi non licet occidere civem sine delicto capitali ejus, ita nec domino servum.

19 *Prolata vi proximitatis*] Ut sit aliqua cognatio omnium hominum inter se, quod docent S. Litteræ, unde scimus, nos omnes ex Adamo oriundos, sed maxime, ut Christus jusserit, quemvis hominem pro proximo haberi.

(cc) Heic etiam voluit dicere Auctor, *Levit.* XXV, 17, 43. 53. pro eo, quod habent omnes Editiones. Et hinc patet, non à Typographis ortum esse mendum illud, quum in duobus locis diversis ita constanter unus Liber *Mosis* pro alio laudatus fuerit, numerusque Capitis eodem modo permutatus. *J. B.*

GRO-

ταῖς ἐξουσίαις κατὰ τῶν οἰκετῶν, ἀλαζονείαν καὶ ὑπεροψίαν καὶ δεινὴν ὠμότητα ἐπιδεικνυμένους. ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι δείγματα ψυχῆς εἰρηνικῆς, ἀλλ' ὑπ' ἀκρασίας τὸν ὑπεύθυνον (male editum ἀνεύθυνον) κολαζούσης κατὰ τυραννικὴν δυναστείαν· *Servi fortuna quidem inferiores sunt: natura autem pares dominis: ac* [20] *divinæ legi justi regula est, non quod fortunæ, sed quod naturæ congruit. Ideo non oportet dominos potestate sua in servos proterve uti, nec eam materiam sumere superbiæ, & insolentiæ, & diræ feritati. Hæc enim signa animi non placidi sed male temperati, & in subditos tyrannico quodam dominatu sævientis. Numquidnam æquum est*, ait
a De Clement. I. 16. — [a] Seneca, *gravius homini, & durius imperari, quam imperatur animalibus mutis? atqui equum non crebris verberibus exterret dominandi peritus magister: fiet enim formidolosus, & contumax, nisi eum tactu blandiente permulseris.*
b Cap. 17. — Et [b] mox: *quid stultius, quam in jumentis quidem, & canibus erubescere iram exercere, pessima autem conditione sub homine hominem esse?* Hinc
c Exod. XXI, 26, 27. — est quod Hebræa lege [c] servo, aut ancillæ [g] non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso, per injuriam scilicet, libertas debebatur.

d Exod. XX, 10. XXIII, 12. Deut. XVI. 14. — V. 1. Sed & [h] [21] + operæ cum modo exigendæ sunt, + & valetudinis servorum humane habenda ratio. Quod ipsum præter alia spectat + lex Hebræa in sabbathi institutione, [d] nimirum, ut laboribus aliquod
e Lib. V. Ep. 19. — daretur spiramentum. Et C. Plinii [e] epistola ad Paulinum, quæ sic incipit: *video quam molliter tuos habeas, quo simplicius confitebor tibi qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud* ἑκυρὸς δὲ πατὴρ ὡς [22] ἤπιος ἦεν, *& hoc nostrum* PATERFAMILIAS.

f Ep. XLVII. — 2. In eadem voce veterum humanitatem observat & [f] Seneca: *ne illud quidem videtis, quam* [23] + *omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint? dominum patremfamiliæ appellaverunt,*
g Orat. I. pag. 5. C. — [i] *servos familiares.* Dion Prusæensis optimum regem [g] describens,

δεσπότην

GROTII.

g *Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso*] Philo dicto loco: οὕτω γὰρ ὁ μὲν ἀνθ' ὧν ἔδρασε, διττὴν ἐκδέξεται ζημίαν, ἅμα τιμῇ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀφαιρεθείς· καὶ τρίτον ἑκατέρου τῶν λεχθέντων χαλεπώτερον, ἀναγκαζόμενος ἐν τοῖς μεγίστοις εὐεργετεῖν ἐχθρὸν, ὃν ἴσως ηὔχετο κακοῦν ἀεὶ δύνασθαι· ὁ δ' ἀνθ' ὧν ὑπέμεινε παρηγορίαν ἕξει διπλῆν, οὐ μόνον ἐλευθερωθεὶς, ἀλλὰ καὶ ἀργαλέον καὶ ὠμὸν δεσπότην ἐκφυγών· *sic ille pro facto duplicem pendet pœnam, amissis & operis, & servi pretio. ad quæ accedit & tertium duobus istis gravius, quod cogitur in rebus maximis bene facere homini exoso, & quem optasset semper vexare posse; alter autem pro malo, quod pertulit, duplex habebit solatium, non libertatem tantum adeptus, sed a tam fero, sævoque domino exsolutus.* (Pag. 808. A. B.)

h *Operæ cum modo exigendæ*] Vide c. 14. in epistola episcoporum ad Ludovicum regem, quæ inserta est in *capitulare Caroli Calvi. Seneca* epistola XLVII. *non tanquam hominibus, sed tanquam jumentis abutimur.* De Atheniensium vero in servos lenitate vide *Xenophontem* de republica Atheniensium. (§. 9, & seqq. *Ed. Oxon.*)

i *Servos familiares*] Amicos Epicurus. *Seneca* epistola CVII.

GRONOVII.

20 *Divinæ legi justi regula*] Divina lege justum habetur, non quod existens forte casus aut temporis iniquitas aliquando permittit, sed quod æterna, & semper sibi similis ratio sancit.

21 *Operæ cum modo*] Quatenus salvis corporibus sustineri possunt.

22 Ἤπιος ἦεν] *Aid.* Helenæ verba de Priamo Ιλ. ω. 775. dicentis, affines cæteros, & ipsam socrum sæpe sibi convicium fecisse, nunquam vero Hectorem, & Priamum socerum, qui semper sibi fuerit quasi mitis pater. (Voces illæ, ἑκυρὸς δὲ, non leguntur apud *Plinium* in ulla Editione. Ex alio igitur loco reliqua potuerunt desumi; ut ostendunt *Seberi*, & *Barnesii* Indices. *J. B.*)

23 *Omnem invidiam*] Ipso nomine ostenderint se nec dominos invisos, & odiosos, nec servos viles, & contumeliis obnoxios velle.

GRO-

δεσπότην δ' οὐχ ὅπως τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ μηδὲ τῶν δούλων χαίρειν καλούμενον· *domini nomen adeo in homines liberos non usurpat, ut & in servos eo abstineat.* k Ulysses apud [a] Homerum servos, quos fidos reperit, apud se ait futuros eo loco quasi Telemachi filii ipsius fratres essent. Tertullianus [b]: l *gratius est* 24 *nomen pietatis, quam* 25 *potestatis: etiam familiæ magis patres, quam domini vocantur.* Hieronymus [c] sive Paulinus ad Celantiam: *familiam tuam ita rege, & constitue, ut te matrem magis tuorum, quam dominam videri velis, a quibus benignitate potius, quam severitate exige reverentiam.* Augustinus [d] *Domestica pax a justis patribus ita olim administrata est, ut secundum hæc temporalia bona* 26 *filiorum sortem a servorum conditione distinguerent, ad Deum autem colendum omnibus domus suæ membris pari dilectione consulerent: quod naturalis ordo ita præscribit, ut nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late vulgatum, ut* 27 *inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui autem veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua, tanquam filiis, ad colendum, & promerendum Deum consulunt.*

a Od. Φ. vers. 215, & seq.
b Apolog. c. 33.
c Tom. I. pag. 114. Ed. Basil.
d Lib. XIX. de Civit. Dei cap. 16.

3. Similem pietatem in voce puerorum, + qua servos significabant, annotavit Servius (dd) ad illud [e] Maronis: *claudite jam rivos, pueri.* nec dissimile quod Heracleotæ servos suos Mariandynos m 28 δωροφόρους, id est, *donatarios*, appellabant, ἀφαιροῦντες τὸ πικρὸν τῆς προσηγορίας, *parcentes acerbitati nominis*, ut ad Aristophanem 29 vetus interpres Callistratus notabat. Laudat Germanos [f] + Tacitus, quibus servi tanquam coloni habebantur. Theano in [g] epistola: δικαία χρῆσις ἵνα μήτε διὰ τὸν κόπον κάμνωσι, μήτε ἀδυνατῶσι διὰ τὴν ἔνδειαν· *justus mancipiorum hic est usus, ut nec præ labore deficiant, nec per egestatem impares sint ferendo.*

e Eccl. III. in f.
f Germ. c. 25.
g Epist. 3. pag. 746. Opusc. Mythol. Phys. Eth.

VI. 1. Pro opera, ut diximus, n + alimenta servo debentur. *Servis*, ait

GROTII.

k *Ulysses*] Cujus paternam in se benignitatem prædicat Eumæus Odysseæ ξ. (*vers.* 138, & *seqq.*

l *Gratius est nomen pietatis, quam potestatis*] Notat & *Cyprianus* testimoniorum III, §. 82. ad Quirinum: *dominos servis, cum crediderint, mitiores esse debere*; probatque id apostoli *Pauli* ad Ephesios verbis. *Lactantius* libro V, cap. 15. *Nec alia causa est cur nobis invicem fratrum nomen impertiamur, nisi quia pares esse nos credimus. Nam cum omnia humana non corpore, sed spiritu metiamur, tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt: sed eos & habemus, & dicimus spiritu fratres, religione conservos. Augustinus* de moribus ecclesiæ catholicæ I, 30. *Tu dominis servos non tam conditionis necessitate, quam officii delectatione doces adhærere. Tu dominos servis, summi Dei scilicet communis domini consideratione, placabiles, & ad consulendum, quam ad coërcendum propensiores facis.* Adde *Isidorum* Pelusiotam lib. I, epistola 471. Repete quæ modo ex *Prisco* posuimus.

m Δωροφόρους *appellabant*] *Athenæus* VI, 18.

n *Alimenta servo debentur*] *Sirachides* XXXIII, 25. ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργα οἰκέτῃ· *Panis, & disciplina, & opera servo.*

GRONOVII.

24 *Nomen pietatis*] Officii, curæ sanguinis.

25 *Potestatis*] Juris, & imperii.

26 *Filiorum sortem a*] Liberos liberalius tractarent, quam servos.

27 *Inique dominantes*] Duriter, & tyrannorum more imperantes.

28 Δωροφόρους, *id est, donatarios*] Potius *tributarios*, seu qui dominis dona ferrent, ut operæ, quas præstarent, & mercedes, quas mererent, in alienum opus locati, haberentur pro munere, ac donis: nam apud *Euphorionem* est Δωροφόροι καλέονται· Et hujus generis composita omnia activam habent significationem. Adde *Terentium* Phormione I, 1, 6.

29 *Vetus interpres Callistratus*] Non ille, qui exstat, sed quem habuit *Athenæus* lib. 6. pag. 263.

(dd) Nihil tale video apud *Servium*, in hunc versum, qui est ultimus Eclogæ III. Hoc tantum alibi lego: *Utrum ergo ætate* PUEROS, *an ut ministros, & familiares solemus communiter* PUEROS *vocare?* In Eclog. VI. vers. 14. *J. B.*

ait [a] Cicero, *non male præcipiunt qui ita jubent uti, ut mercenariis: operam exigendam, justa præbenda.* Aristoteles: [b] δούλῳ μισθὸς τροφή, *servo pro mercede alimenta.* Cato: [c] *familiæ ut bene sit, provideto, ne algeat, ne esuriat. Est aliquid*, ait [o] Seneca [d] *quod dominus præstare servo debeat: ut cibaria, vestiarium.* In cibariis erant [30] quaterni modii frumenti in mensem, quos præstitos servis [e] Donatus auctor est. + Martianus jurisconsultus [f] esse, ait, quæ dominus necesse habet servo præstare, ut tunicas, & similia. Damnatur ab [g] historiis [p] Siculorum crudelitas, qui captivos Athenienses fame necabant.

2. Insuper Seneca [h] dicto loco probat, [31] in quædam liberum esse servum, & [32] + beneficii quoque habere materiam, si quid fecerit quod servilis officii modum excedat, quod non ex imperio, sed ex voluntate præstetur, ubi ex ministerio in affectum amici transitur, quod late explicat. His consentaneum est, ut si quid servus, quemadmodum [q] apud Terentium est, suum defraudans genium comparsit, aut [33] succisivi temporis diligentia quæsivit, + id aliquo modo sit ipsius. Non male Theophilus [i] peculium definit ἴδιον φυσικόν [r] [34] + naturale patrimonium, quasi contubernium definias + naturale matrimonium; sed & [k] Ulpianus peculium

[a] *De Off.* I. 13.
[b] I *Oecon.* V.
[c] *De Re Rust.* c. 5.
[d] *Lib.* III, *de Benef.* c. 21.
[e] *Ad Phorm. act.* I. *sc.* 1. vers. 9.
[f] *L.* 40. *D. de peculio.*
[g] *Thuc. l.* VII. c. 87. *Diod. libro* XIII. c. 19.
[h] *Cap.* 19, *& seqq.*
[i] *Inst. quod cum eo, qui in alt. pot.*
[k] *L.* 5. §. 3. *D. de peculio.*

G R O T I I.

o *Seneca*] Idem de tranquillitate: (Cap. 8.) *familia vestiarium petit, victumque.* Romani ad Bessam apud *Procopium* Gotthicorum III. χορηγεῖτε τοῖς ὑμετέροις αἰχμαλώτοις τροφὴν οὐκ ἀρκοῦσαν, οὐδὲ κατὰ τὴν χρείαν ἡμῶν ἀπεχρῶσαν, ἀλλ᾽ ὥς γε ἀποζῆν διαρκῶς ἔχουσαν. *date nobis saltem ut captivis vestris alimenta, non dicam quæ sufficiant, qualia necessitas nostra desiderat, sed quæ mortem arceant.* (Cap. 17.) *Chrysostomus* ad Ephesios V, 21. ὅταν οὗτος μὲν τὴν σωματικὴν διακονίαν παρέχῃ, σὺ δὲ τὸ σῶμα τρέφῃς καὶ θεραπεύῃς καὶ τροφαῖς καὶ ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι, καὶ οὗτος δουλείας ἐστὶ τρόπος· ὅτι ἐὰν μὴ παρέχῃς καὶ σὺ τὴν σὴν διακονίαν, οὐδὲ ἐκεῖνος τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ἔσται ἐλεύθερος, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἀναγκάσει νόμος καὶ μὴ τρεφόμενον τοῦτο ποιεῖν. *ubi ille corporis ministeria exhibet, tu vero eum alis, curasque ut præter victum habeat quo induatur, quo calcectur, est & hoc servitutis quoddam genus: nam nisi, & tu tuum hoc exhibeas ministerium, nec ille exhibebit suum, sed liber erit, neque ulla eum lex constringet, si non alatur, operas præstare.* (Tom. III. pag. 860. *Edit. Savil.*)

p *Siculorum crudelitas*] Et Isaaci Angeli in Siculos captivos, memorante *Niceta* lib. I. qui & epistolam ponit ea de re regis Siculi ad Imperatorem Græcum. (Cap. 3.)

q *Apud Terentium est*] Phormione actu I, 1. (vers. 10.)

r *Naturale patrimonium*) Eumæus *Odysseæ* Ξ. (vers. 63, 64.)

Οἷά τε ᾧ οἰκῆϊ ἄναξ εὔθυμος ἔδωκεν,
Οἶκόν τε κλῆρόν τε πολυμνήστην τε γυναῖκα.

Qualia dat famulis domini prolixa voluntas,
Fœdera conjugii socialia, remque, domumque.

Ipse Ulysses *Odysseæ* Φ Eumæo, & Phylætio dicit. (vers. 214, 215.)

Ἄξομαι ἀμφοτέροις ἀλόχους καὶ κτήματ᾽ ὀπάσσω,
Οἰκία τ᾽ ἐγγὺς ἐμεῖο τετυγμένα.

Vestrum utrique thori socias dabo, largiar & rem,
Vicinasque domos nostræ.

Varro de servis: *studiosiores ad opus fieri liberalius tractando, aut cibariis, aut vestitu largiore, aut remissione operis, concessioneve ut peculiare aliquid in fundo pascere liceat.* (De Re Rust. Lib. I. c. 17.)

G R O N O V I I.

30 *Quaterni modii*] *Seneca* servo tragœdo, quod genus honestius, quinque modios menstruos dari, scribit epist. 80.

31 *In quædam liberum esse*] Esse nonnulla, quæ homo servus agat tanquam liber.

32 *Beneficii quoque*] Posse domino beneficium dare.

33 *Succisivi*] Subsecivi.

34 *Naturale patrimonium*] Ut naturale dicitur, quod tantum est naturale, non etiam confirmatum civilibus legibus, eoque carens effectu, quem habent eædem res ornatæ solemnibus legum. Sic naturales liberi, qui non justis nuptiis nati.

G R O-

lium dixit + pusillum patrimonium. + Nec refert quod [35] peculium dominus suo arbitrio adimere potest, aut minuere : + neque enim quod æquum est faciet, si sine causa id faciat. + Causam vero intelligo + non pœnam modo, + sed & domini necessitatem : + nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam, quam + res civium civitati. Apposite ad hanc rem [s] + Seneca : [a] *non ideo nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere noluerit.*

3. + Et hinc est + quod [36] dominus non repetit, si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit : [b] quia (ut Tryphoninus ait) + debiti, vel non debiti ratio in condictione [37] naturaliter intelligitur, + dominus autem servo debere naturaliter potest. Itaque + sicut [c] clientes in usum patronorum, + & subditos in usum regum, + sic servos in usus heriles contulisse legimus, ut + si filia dotanda, + si captivus filius redimendus, & si quid his evenisset simile. Plinius, ut ipse in epistolis narrat, [d] servis suis concedebat etiam + quædam quasi testamenta facere, id est, dividere, donare, relinquere [38] intra domum. + Apud aliquas gentes etiam plenius quoddam res acquirendi jus servis concessum legimus, sicut servitutis plures esse gradus, a nobis [e] alibi tractatum est.

4. + Ad [39] hanc internam, quam exponimus, justitiam multos apud populos etiam + jus illud exterius dominorum leges [40] retraxerunt. Nam & apud Græcos servis durius habitis licebat (ee) πρᾶσιν αἰτεῖν, [41] + *ad venditionem proclamare*, & Romæ + ad statuas confugere, aut [42] + præsidum implorare opem + contra sævitiam, [f] vel famem, vel intolerabilem injuriam. Illud vero jam + non ex jure stricto, sed ex humanitate, & beneficentia veniet, + interdum tali, quæ & debeatur, + ut post longas operas, aut valde magnas, libertas detur servo.

5. + Posteaquam jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis, ait [g] + Ulpianus. Exemplo sit illud [h] Terentianum: *feci*

[a] L. VII. de benef. 4.
[b] L. 64. D. de cond. indeb.
[c] Dionys. l. II. c. 10. Ant. Rom.
[d] Lib. VIII. epist. 10.
[e] Lib. II. c. 5. §. 30.
[f] §. 2. Inst. de his, qui sui, vel al. jur.
[g] L. 4. D. de just. & jure.
[h] Andr. I. 1. 10. 11.

GROTII.

s *Seneca*] Ejusdem est, ibidem: *Numquid dubium est, quin servus cum peculio domini sit ? Dat tamen domino suo munus.*

GRONOVII.

35 *Peculium dominus*] Dominus justam caussam habet auferendi peculium servo, non modo si quid is committat, ob quod mereatur eo mulctari, sed etiam si eo ipse ad usus vitæ indigeat.

36 *Dominus non repetit*] Non consequitur actione indebiti. §. 1. Instit. *Quibus modis re contrahitur obligatio.*

37 *Naturaliter*] Potest aliquis debere naturaliter, qui non debet civiliter : ut si pupillus sine auctoritate tutoris contraxit, naturaliter obligatur ad implendum contractum ; cessat autem condictio indebiti, etiam si quis solverit, quod naturaliter debebat : non tantummodo si quis solvit quod debebat civiliter.

38 *Intra domum*] Conservis, non servis alienis.

39 *Ad hanc internam*] Ethicam, morum, humanitatis, conscientiæ, ad quam non adigimur legibus.

40 *Retraxerunt*] Imminuerunt.

41 *Ad venditionem*] Adire magistratum, & petere, ut dominus sævus, atque inexorabilis alii domino se vendere compelleretur.

42 *Præsidum*] Provinciæ alicui præfectorum.

(ee) Refert id JULIUS POLLUX, *Onomastic.* Lib. VII. Cap. 2. num. 13. *Ed. Amst.* testemque laudat *Aristophanem*, in Ὡραῖς, Dramate deperdito. Vide ibi KUHNII Notam. & adde POTTER. *Archæolog. Græc.* Lib. I. Cap. 10. *J. B.*

feci e servo ut esses libertus mihi
Propterea [t] *quod servibas liberaliter.*

a *Lib.* III. Adverf. Avarit. *Cap.* 7. pag. 273. *Ed. Baluz.*
b *Deut.* XV, 13.
c *Vit. M. Cat.* pag. 338. E.
d *Silv. verb. servitus* §. 3. *Fortunius in l.* 4. *D. de just. & jur. Æg. Reg. de act. supern. disp.* 31, *dub.* 7. n. 119. *Less. l.* II. c. 5. *dub.* 5.
e *L.* II. c. 5. §. 29.

Salvianus [a] in usu quotidiano esse ait, ut servi, etsi non optimæ, saltem non improbæ servitutis, libertate donentur. addit, *& illa, quæ in servitute positi conquisierant*, + *ex dominorum domo tollere non vetantur.* Cujus benignitatis multa exempla in martyrologiis apparent. Et hic quoque laudanda benignitas legis Hebrææ, [b] quæ servum + Hebræum certo tempore exacto manumitti omnino jubet, [u] 43 nec sine donis: de cujus legis contemtu graviter queruntur prophetæ. Catonem majorem reprehendit + Plutarchus [c], quod servos senectute confectos venderet, immemor ejus, quæ est inter homines, + communis naturæ.

VII. Quæstio hic incidit, [d] + an fugere fas sit ei, 44 qui bello justo captus est. non de eo agimus, + qui suo 45 proprio delicto pœnam eam est commeritus, + sed qui 46 publico facto in hanc fortunam decidit. + Verius est, fas non esse, + quia ex conventione, ut diximus, gentium communi operas suas civitatis nomine debet. Quod tamen ita est intelligendum, + nisi intolerabilis sævitia hanc ipsi imponat necessitatem. Videri circa hanc rem potest responsum Gregorii Neocæsariensis XVI.

VIII. 1. [e] Movimus 47 alibi dubitationem, + an, & quatenus nati ex servis domino teneantur interno jure, quæ hic ob specialem bello captorum considerationem omitti non debet. Si parentes suo delicto + pœnam 48 mortis erant commeriti, poterunt eorum posteri, qui sperabantur, ob (ff) vitam servandam obstringi servitio, quia alioqui exstituri non

GROTII.

t *Quod servibas liberaliter*] Ita manuscripti recte. *Varro* narrat in Feroniæ luco dictum servis: *bene meriti sedeant servi, surgant liberi.* in quibusdam locis mos liberari servos, ubi octuplum pretii, quo emti erant, paraverunt. (Quod Auctor noster adfert heic, tamquam é VARRONE, habet id sine dubio à SERVIO, ad *Æneid.* VIII, 564. Sed Grammaticus iste ait: *In hujus* (Feroniæ) *templo* (non autem *luco*) *Tarracinæ sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat*: BENEMERITI &c. *Quam libertatem* (legendum *libertatis*) *deam dicit* Feroniam *quasi* Fidoniam. Igitur non dicit *Servius*, versum illum referri à *Varrone*, sed tantum ab illo etymologiam tradi vocis *Feroniæ* Vide hunc, *De Ling.* Lib. IV. pag. 20. *Ed. H. Steph.* (Cæterum de re ipsa consule quæ habet V. Cl. EVER. OTTO, Præfat. in Tom. II. *Thesauri Juris*, pag. 4. *J. B.*)

u *Nec sine donis*] Consuetudo id interpretata ne minus XXX. siclis detur. vide præcepto jubente 84.

GRONOVII.

43 *Nec sine donis*] Ut sit unde vivat in libertate, cum desierit eum alere dominus.

44 *Qui bello justo captus*] Nam qui bello injusto, illis licere tradidit 3, 7. 6.

45 *Proprio delicto*] Aliquid præter cæteros flagitiose, aut scelestè patrando.

46 *Publico facto*] Calamitate partium victarum.

47 *Movimus alibi*] 2, 5, 29. 3, 7. 5.

48 *Mortis erant commeriti*] Et sic non genuissent, nisi victor illos conservasset hac conditione, ut servirent: possunt videri & ii, quos gignunt postea, servitutem eandem debere ob suam vitam: neque enim aut nati forent, aut superstites essent, nisi genitoribus eorum pepercisset communis dominus, & ipsos procreandi, educandique copiam fecisset.

(ff) In omnibus Editionibus, etiam primà, heic legebatur *ad*. Sed nos audacter posuimus *ob*, quod sensus manifesto postulat. Neque enim agitur de obligatione quadam vitæ servandæ, quæ ipsis natis è Servo incumbat, sed de obligatione serviendi, quà tenentur ob vitam à Victore servatam. Sic in sequenti periodo *ob alimenta* à Domino præstanda proles à Parentibus in servitutem dari posse dicitur. *J. B.*

GRO-

non fuerant. nam & ob alimenta alioquin defutura prolem fuam parentes + in fervitutem vendere poffunt, ut ibi diximus. Tale eft jus, quod + in Cananæorum pofteros Hebræis a D[illegible] concedit.

2. Pro debitis autem civitatis ii quidem, + qui jam [illegible] pars civitatis obligari poterant, non minus, quam parentes ipfi; + at in nondum natis non videtur hæc caufa fufficere, + fed alia requiri: + aut ex parentum confenfu expreffo, accedente alendi neceffitate, + idque etiam in perpetuum: + aut ex ipfa alimentorum præftatione, idque duntaxat 49 + ufque dum operæ totum, quod impenfum eft, expunxerint. + Si quid ultra juris in hos domino datur, id videtur + ex lege civili dominis plus æquo largiente (gg) procedere.

a *Deut.* [illegible]

IX. 1. At + quas apud gentes jus illud fervitutis ex bello in ufu non eft, + optimum erit permutari captivos: proximum + dimitti pretio non iniquo. Hoc quale fit, præcife definiri non poteft: fed humanitas docet, + non ultra intendi debere, quam 50 deducto ne egeat captus rebus neceffariis. nam & leges civiles hoc multis indulgent, + qui fuo facto proprio in debitum inciderunt. Alibi hoc + pactis, aut moribus definitur: x ut apud (hh) Græcos 51 olim mina, + nunc inter milites menftruo ftipendio. Narrat Plutarchus olim inter Corinthios, & Megarenfes bella gefta b ἡμέρως καὶ συγγενικῶς, *manfuete, & ita ut populos confanguineos decebat.* Si quis captus effet, eum a captore habitum ut hofpitem, & fide de pretio accepta dimiffum domum: unde natum 52 δορυξένων nomen.

b *Quæft. Gr.* pag. 295. B.

2. Ex-

GROTII.

x *Ut apud Græcos olim mina*] Bello Gallorum cum Hifpanis in Italia eques redemtus quarta parte annui ftipendii. non comprehenfi qui ordines ducerent, eifque fuperiores: nec qui jufto prælio, aut oppido per vim capto venirent in poteftatem. *Mariana* XXVII, 18.

GRONOVII.

49 *Ufque dum operæ totum*] Labore pro omni fumtu, qui in eos factus eft, fatisfecerint.

50 *Deducto ne egeat*] Ut captus non privetur omni patrimonio, fed tantum ei relinquatur, quo fe fuftentare poffit.

51 *Olim mina*] Centum drachmis, five decem Philippis. Inter Fabium, & Hannibalem convenerat, argenti pondo binis, & felibra, five mille nummis. *Liv.* 22, 23. Hannibal ad Cannas captis, equiti quingenos quadrigatos, trecenos pediti, fervis centum ftatuit. *Liv.* 22, 58.

52 Δορυξένων] Quafi hafta, & armis hofpitum: quæ tamen vox ufu deinde ad quemvis hofpitem fignificandum producta, & dilatata eft.

(gg) Heic etiam, in omnibus Editionibus, hactenus legebatur, *largientibus*, mendo manifeftiffimo. Videtur Auctor primo fcripfiffe, *ex legibus civilibus dominis plus æquo largientibus*: poftea quum ad vitandum concurfum duplicis cafus fimilis ejufdem numeri, unum è plurali fingularem facere vellet, perfpicuitatis cauffâ, *ex lege civili* pofuit, fed oblitus eft τὸ *largientibus* fimul, ut par erat, mutare. *J. B.*

(hh) Nullus dubito, quin Auctor in animo habuerit quod legerat apud ARISTOTELEM, ὅιον τὸ μνᾶς λυτροῦσθαι. Ethic. Nicom. *Lib.* V. *Cap.* 10. Verum, hoc ibi tantum refertur ut exemplum *Juris*, quod Philofophus vocat *Legitimum*, quodque opponit *Naturali*: nihil dicit, nec *Ariftoteles*, nec *Andronicus Rhodius* in Paraphrafi, nec *Michaël Ephefius*, unde colligi queat, hoc lege quadam communi fancitum effe apud *Græcos*. Immo video, in oratione DEMOSTHENIS *de male obita Legatione*, Captivos quofdam mutuo fumfiffe, alium *tres minas*, alium *quinque*, alium prout cuique conditiones erant propofitæ: Ὁ μὲν, τρεῖς μνᾶς, ὁ δὲ, πέντε, ὁ δὲ, ὅπως συνέβαινεν ἑκάστῳ, τὰ λύτρα. Pag. 222. A. *J. B.*

a *De Offic.* L. 12.

2. Excelsioris animi est illud Pyrrhi a Cicerone [a] laudatum:

> y *Nec mi aurum posc[o], nec mi pretium dederitis :*
> *[illegible], non auro* 53 *vitam cernamus utrique.*
> *Quorum virtuti belli fortuna pepercit,*
> *Eorundem libertati me parcere certum est.*

b *Xenoph.* Lib. III. *Cyrop. c.* 1. §. 20. c Lib. V. c. 10. d Lib. VII c. 9. n. 18. e *Vita Dem.* pag. 891. f *Strabo lib.* VII. pag. 302. *Ed. Paris.*

Non dubium + quin crediderit Pyrrhus justum a se bellum geri : tamen + parcendum existimabat eorum libertati, quos probabiles causæ in bellum tulissent. Simile [b] Cyri factum celebrat Xenophon : Philippi Macedonis post victoriam in Chæronea [c] Polybius : Alexandri in Scythas [d] Curtius : Ptolemæi regis, & Demetrii, inter se non bello magis, quam in captivos benignitate certantium, [e] Plutarchus. Lysimachum vero [z] Getarum rex Dromichætes [f] bello captum hospitem suum fecit, paupertatisque simul Geticæ, ac comitatis testem factum perpulit, ut talibus amicis, quam hostibus uti mallet.

GROTII.

y *Nec mi aurum posco*] Similem Tiberii Christiani Imperatoris in Persas bonitatem laudat *Menander Protector*, (Legat. *pag.* 141. 1. *Ed. Hæschel.*) Sisebuti *Mariana*, item Sanctii Castellæ regis, libro XI. (Cap. 5. Illud autem de *Sisebuto* legitur Lib. VI. Cap. 3.)

z *Getarum rex Dromichætes*] Meminit & *Diodorus Siculus* in excerptis Peirescianis. (Pag. 257. 258.)

GRONOVII.

53 *Vitam cernamus*] De vita certemus, & pugnemus.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIV.

„ AUCTOR supra capite VII. *Jure* „ *gentium voluntario* in bello solem„ni publico introductum esse, ait, ut 1°. „ capi personæ hostium possint etiam si „ causa injusta sit ; & quidem 2°. in in„finitum, ultra debiti, vel pœnæ mo„dum. Idque gentes 3°. extendisse, ait, „ ad omnes, qui in hostili territorio in„veniuntur ; item 4. ad posteros, *l.* 2. „ *c.* 5. §. 27. & *c.* 7. §. 1. & 2 : 5°. jus „ vitæ, & necis in captos concessisse, *c.* „ 7. §. 3. & *c.* 5. §. 28. & 6°. faculta„tem acquirendi ex opera servi, *d. c.* 7. „ §. 4. & 5.

„ Auctor hoc capite temperat illam li„centiam jure gentium concessam, tum „ ex jure naturæ, tum ex præceptis vir„tutum, tum ex utilitatis rationibus.

„ *Jure naturæ* enim 1°. neminem ca„pere personam hostilem posse nisi justam „ bellandi causam habeat. Neque 2°. in „ infinitum capi posse, sed tantum ad debiti,

„ biti, aut delicti quantitatem, *L.* 3. *c.* 14. » §. 1. Atque hinc capi non posse, ait, « qui infortunio militant, *c.* 14. §. 1; » nec innocentes cum nocentibus, *ibidem;* » nec fœminas, senes, & alios, qui arma » gerere non possunt, *ibid*: neque 3°. na» tos ex servis servos fieri, *L.* 2. *c.* 5. §. » 19. *pr. l.* 3. *c.* 1. §. 8, nisi pro proportio» ne alimentorum, *d. c.* 14. §. 8: neque » 4°. jus vitæ, & necis, sub servitute con» tineri, sed perpetuas tantum operas, *L.* » 2. *c.* 5. §. 27. & 28. *l.* 3. *c.* 13. §. 2. » *l.* 3. *c.* 7. §. 2. *l.* 3. *c.* 14. §. 2. 3. & » 4, præstitis servo alimentis, *d. c.* 14. §. » 5. Atque hinc, ait, servum fugere non » posse, *L.* 3. *c.* 7. §. 6. & *c.* 14. §. 7. » 5°. Servum sibi acquirere, *L.* 3. *c.* 14. » §. 6, indeque peculium ei sine causa » adimi non posse, *ibid.*

» Denique commendat redemtionem ca» ptivorum, *Vid. c.* 14. §. 9. & *l.* 3. *c.* » 7. §. *f.*

Ad §. I.

1 Captivitas *hominum, & servitus in more est*] » Nam inter Mahumeta» nos invicem, & inter Christianos, in usu » non esse, alibi dictum est. *L.* 3. *c.* 7. » §. 9. & *c.* 9. §. 19.

Si internam justitiam respicimus] » I. e. » jus naturæ, neglecta licentia, quam jus » gentium voluntarium in bello sulenni con» cedere fingit.

Limitanda primum est ad rerum instar] » De qua limitatione egit *c. praced.* §. 1.

Ut scilicet eousque licita sit talis acquisitio, quousque debiti aut primarii, aut subnascentis quantitas patitur] » Immo, uti » in rerum captione diximus, eam in infi» nitum jure naturæ licitam esse, ita in » captura personarum idem dicendum est, » nimirum, in infinitum hostes capi, & » servos fieri posse, donec injuria tepara» ta sit.

Subnascentis] » Nimirum, damnorum; » & sumtuum, qui post bellum superve» niunt, *d. c.* 13. §. 1.

Nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum] » Diximus *cap. prac.* §. 1. sin» gulos subditos hostis ex peculiari delicto » teneri, quia judicium suæ civitatis, & » hostis nostri probant, ejusque causam se» quuntur, & defendunt.

Hactenus igitur nec ultra] » I. e. intra » quantitatem saltem debiti.

Justum bellum gerens] » Injuste enim » bellum gerentis actus omnes injustos esse, » dixit *l.* 3. *c.* 10. §. 1. Scilicet, juxta ju» stitiam internam, de qua hic loquitur; » nam jure gentium voluntario aliud statu» tum esse, fingit.

Idque in alios valide transfert] » Adeo» que captos vendere, & jus suum intra » modum prædictum in alium transferre » potest.

Ea adhibere discrimina, quæ, cum de interficiendis hostibus ageretur, supra annotata sunt] » Distinguendo nimirum inter » infortunium, & injuriam, *l.* 3. *c.* 11. §. » 3. & *seq.* ubi notavimus, omnes subdi» tos nocentes esse, quia injuriam a princi» pe illatam defendunt. 2

Ad §. II.

Jus illud, quod quasi ex fidejussione pro civitate oritur] » Ex hypothesi enim » Auctoris Gentes communi consensu (sub » quo singulorum consensum contineri, ait) „ statuerunt, ut bona, & personæ singulo„ rum pro debito civitatis pignorari possint. „ Vide late *cap. praced.* §. 1. & *l.* 3. *c.* 2. » §. 2. 1

Neutiquam tam late patere, quam jus, quod ex delicto nascitur] » Auctor capite » præcedenti §. 2. jam monuit, tale jus » quasi fidejussionis in debito pœnali gen» tium consensu in res subditorum prodi» tum non esse. Nos jus gentium plane » non agnoscimus. Diximus, jure naturæ » omnes, & singulos subditos hostis teneri » ex injuria suæ civitatis, si vel ipsa de» bet, nec solvit, vel in civem debitorem » judicium negat. Cum enim reliqui subdi» ti hanc injuriam operis, & opibus suis » defendant, & defendere teneantur, me» rito ex hoc suo facto illicito pro hostibus » haberi possunt. *Conf. l.* 2. *c.* 21, §. 7. » *n.* 2. & 3.

Pœnæ servi fiunt] » I. e. qui in bello » pœnali servi fiunt.

Jus hoc generale in captos ex bello justo par est ei juri, quod habent domini, &c.] » Immo diversa ratio. Nam hostis semper » capitur ob injuriam, & invitus; at hic » servus fit ex pacto. Hinc effectu diffe» runt: nam in priorem jus vitæ, & ne» cis,

» cis, domino competit, non in hunc, ni- » si lex in pœnam id jus permittat.

Miseranda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali, sed regentium culpa] » At » ipsorum culpa concurrit, quia factum re- » gentium defendunt.

Teste Isocrate] » Similia vide supra *l.* » 3. *c.* 7. §. 1.

2 *Est ergo servitus hac perpetua obligatio operarum*] » Refutavimus hanc definitio- » nem supra *l.* 2. *c.* 5. §. 27. *n.* 2. Conf. » *l.* 3. *c.* 19. §. 5. Rectius definitur con- » stitutio juris gentium, quo quis alieno » dominio subjicitur. *Vid. supra c.* 7. §. 1.

Eum, qui inopia coactus se vendidit, diserte mercenario comparat] » Hoc verum » est de servo Hebræo, quia jus vitæ, & » necis, in dominum pacto suo transferre » nequit; at alia ratio est in servis bello » factis.

Deut. XV. 18. »] Add. *Exod.* 21. *v.* 2. *seq. Jerem.* 34. *v.* 14.

Et in redemtura ejus operas ita vult ipsi prodesse »] *Vid. Gron. h.* At dictum jam » est, hoc in servo Hebræo, qui pacto ta- » lis est, verum esse.

3 *Multum ergo distat id, quod impune fit in servum ex gentium jure*] „ Auctor » enim fingit, gentes bello solenni, i. e. » quod inter duas summas potestates geri- » tur, & denunciatum est, hunc effectum » tribuisse, ut & res servi, & vita potesta- » ti capientis subjiciatur. *Vid. l.* 3. *c.* 7. » §. 3. *seq.* Sed saltem ad effectum impu- » nitatis, & ne apud alias gentes ideo » conveniri, & puniri possint.

Et id, quod naturalis ratio fieri sinit] » Quæ ex hypothesi Auctoris tantum per- » mittit ut jus in operas servi pro alimen- » tis acquiratur: quod refutavimus *d. c.* 7. » §. 1. & diximus, dominium in vitam, » & res servi, ex ipso jure naturæ sequi.

In hominem] » In servum non qua ser- » vum, sed qua hominem.

Conservi] » Quia & domini quoque in » servitutem aliquando redigi poterunt; ita » enim rem explicat Seneca. *d. ep.* 47.

Vobis quoque dominum esse] » Qui ma- » jus jus in dominum habet, quam hic in » servum.

Quod & ipsi dominum] » Qui eodem » modo cum dominis olim acturus est, quo » domini in servos utuntur. Optime huc » faciunt loca a *Tesmaro hic* congesta. » *lit. o.*

Clemens Alexandrinus] » Conf. *Sen. Ep.* » 47. *Statius Sylv.* 6. *l.* 2.

A D §. III.

QUÆRITUR, *an domino jus vitæ,* » *& necis in servum competat?* Auctor ju- » re naturæ tale jus domino competere » negat, eique domesticam saltem jurisdi- » ctionem in servum concessam esse, pu- » tat, ita ut non pro lubitu, sed ob cri- » men demum, & prævia causæ cognitione, » occidere eum possit. *Conf. l.* 2. *c.* 5. §. » 27. & 28. *l.* 2. *c.* 13. §. 2. At jure » gentium voluntario omnia in servum li- » cere, dixit *supra l.* 3. *c.* 7. §. 3. Nos » naturæ jure omnia in servum tanquam » hostem olim, & insidiatorem, adeoque » delinquentem licere, ibidem demonstra- » vimus.

In servum domino præstat ut domesticam habeat jurisdictionem] » Sensus est, domino » quidem competere in servum jus vitæ, » & necis, sed tantum intra fines justæ ju- » risdictionis, si nimirum aliquid morte di- » gnum commiserit.

Eadem religione exercendam, qua publica exercetur] » I. e. ut non nisi ob deli- » ctum, & prævia causæ cognitione pœna » inferatur.

Impune] » Immo *impune* ex sensu Sene- » cæ significat, quod jure naturæ tutus sit » dominus, & pœnam divinam tanquam » legis transgressor metuere non debeat.

Æqui, bonique natura] » Humanitas, & » clementia.

Comparat subditum servo] » Saltem in » eo comparat, quod uti subditus principi, » ita & servus domino beneficium reddere » possit, etsi uterque in superioris potesta- » te sit.

Dispari titulo paria in illos licere] » Dis- » paritas in eo est, quod in subditos jus » vitæ, & necis Principi competat vi im- » perii, adeoque saltem ob crimen; cum » domino in servos id competat jure bel- » li, ob injuriam civitati illatam.

Quod certe in hac parte vitæ adimendæ, & si quid eo accedit, verissimum est] » Ita » ut nec subditis, nec servis vita adimi pos- » sit, nisi intra fines domesticæ jurisdictio- » nis.

Sup-

Supplicium non sumebat] » Nolebat rigore illo juris naturalis uti.

Verba Job] » Cum enim bene merita sua ostentasset, ita pergit: *si contemsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversus me.*

A d §. IV.

Adhibenda *est æquitas*] » Cum domino jus vitæ, & necis, in servos etiam naturali ratione competat, frustra dubitatur, an verberibus excipi possint.

Ait lex divina de servo Hebræo] » Dixi §. præcedenti, aliam rationem esse in servo Hebræo, qui inopia se vendidit, i. e. operas promisit; aliam in extraneo, qui jure belli captus est.

Prolata vi proximitatis] » Proximus enim lege Evangelii nobis dicitur quilibet homo. *L.* 1. *c.* 2. §. 6. *n.* 3. & §. 8. *n.* 9. *L.* 2. *c.* 15. §. 9. *n.* 3. *l.* 2. *c.* 19. §. 4. *n.* 3.

Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso] „ Videtur hoc saltem obtinere in servo Hebræo; nam de tali in specie quæstio est in principio capitis. *Vid. Exod.* 21 *v.* 1. *seq. Deut.* 15. 12.

A d §. V.

1 Operæ *cum modo exigendæ*] » Jure naturæ uti vita, ita & operæ ab arbitrio domini dependent: sed prudentiæ, ac humanitatis est, iis modice uti.

Et valetudinis servorum] » Ut non exigantur operæ ultra vires corporis.

Lex Hebræa in Sabbathi institutione] » Immo ratio hujus legis est, ut servi quoque cultui divino vacare possint, non igitur ideo ne ultra modum operæ exigantur.

2 *Omnem invidiam*] » Invidiosum illud nomen dominorum, & servorum fugientes.

3 *Quæ servos significabant*] » *Sen. ep.* 47. in cubiculo vir, in convivio puer.

Tacitus] » *De Mor. Germ. c.* 24. At male Auctor colonos hos refert ad mercenarios. Nam ideo coloni dicebantur, quia terram domini sui colebant, ac certum frumenti modum, aut pecoris numerum, &c. solvebant. *Tac. d. l.* Unde & jus vitæ, ac necis, dominis in tales colonos competebat. *Tac. d. l. c.* 25.

A d §. VI.

Alimenta *servo debentur*] » Vide supra *l.* 2. *c.* 5. §. 27. *n.* 2. *L.* 3. *c.* 7. §. 6. *n.* 5. *in fin.* Si jus vitæ, & necis competit domino, frustra de alimentis quæritur, negando enim alimenta necat servum. Cæterum, ipsius domini interest, si utilitatem ex servo capere vult, necessaria ei subministrare. 1

Martianus] » *L.* 40. *ff. de peculio.* In lege hac non dicitur, tunicam ex juris necessitate servo deberi, sed eam non pertinere ad peculium, ad eum effectum ut de eo disponere servus possit, quia non ad disponendum, sed ad vitæ necessitates tunica pertinet.

Beneficii quoque habere materiam] » Ea enim, quæ in animo consistunt, servus retinet, adeoque meretur si id, quod vi officii tenetur facere, sua sponte facit, vel si ea facit, quæ officium excedunt. Similia vide apud *Sen. l.* 3. *benef. c.* 18. & *c.* 20. 2

Id aliquo modo fit ipsius] » Ex indulgentia domini. Nam jure naturæ omnis utilitas operæ ad dominum pertinet.

Naturale patrimonium] » Quod effectus juris civilis non habet: uti naturales liberi dicuntur, qui beneficiis lege civili jussis liberis concessis, destituuntur.

Naturale matrimonium] » Quod destituitur effectu juris civilis.

Pusillum patrimonium] » Seu pusilla pecunia. Sed inde non probatur, pecuniam illam servo propriam esse. Ulpianus veram etymologiam vocis peculii explicat, indeque ortam, ait, quod pusilla pecunia, i. e. exigua pecuniæ summa, servorum administrationi committi solebat.

Nec refert quod peculium Dominus suo arbitrio adimere potest, aut minuere] » Constat igitur ex hac ratione, peculium nullo modo in proprietate servi esse. Omne enim jus, tam in personam, quam in rem servi, ad dominum pertinet, §. 2. *Inst. his, qui sui, vel al.* neque peculium servo competere potest nisi ex voluntate, & traditione domini, *l.* 4. *pr. l.* 5. §. *f. pecul.* atque hinc pro lubitu iterum adimi potest. *l.* 8. *ff. pecul.*

Neque enim omnia quod æquum est faciet] » Immo faciet, quia omne jus domini est, » & servus nudus est administrator, *l.* 16. » *ff. pecul. l.* 93. *R. S.*

Causam vero] » Ob quam æquum est » auferre peculium servo.

Non pœnam modo] » Si ob delictum ser» vo aufertur.

Sed & necessitatem] » Si ipse dominus » indigeat.

Nam servi utilitas utilitatibus Domini subest] » Hæc omnia gratis dicuntur. Ser» vus nihil proprii habet, & omne jus do» mini est.

Res civium civitati] » Diversa maxime est » ratio. Servus in dominio est, non civi» tas : servus nullius juris capax est, nec » ipse aliquid proprii habet ; secus, ac in » civitate. Quod vero jus civibus quæsitum » ob utilitatem publicam auferri possit, id » ex consensu civium oritur.

Seneca] » Immo contrarium ex hoc ipso » Senecæ loco apparet : nam e contrario » inde elicitur, servum ideo aliquid habere » posse, si dominus illum habere voluerit.

3 *Et hinc est*] » Quia servus naturale pa» trimonium habet.

Quod dominus non repetit si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit] » Servus cum domino suo contrahe» re potest : & dominus natura inde obli» gatur, at civilis obligatio deficit, i. e. » Servus agere cum effectu contra dominum » non potest. Unde quæstio oritur, an do» minus si servo postea manumisso solvit, » repetere solutum possit condictione inde» biti? Recte id negatur, quia dominus *na» tura* debet servo, & sola actio deficit ex » lege civili : ad impediendam autem con» dictionem indebiti sufficit *naturaliter* de» beri, *d. l.* 64. *ff. Cond. indeb.*

Debiti, vel non debiti ratio in condictione naturaliter intelligitur] » I. e. sufficit, » natura deberi, etsi actio inde non detur: » hoc enim esse debitum naturale, vidimus » supra *l.* 2. *c.* 11 §. 1.

Dominus autem servo debere naturaliter potest] » Dominus enim, qui cum servo » contrahit, in eum qua servum jus trans» fert, eique obligatur : at quia servus in » potestate domini, & debitoris est, ideo ,, ei jus exigendi a domino non competit; ,, adeoque actio deficit non obligatio.

Sicut clientes in usum patronorum, &c.] » Conf. *supr. l.* 1. *c.* 3. §. 21. *n.* 3.

Et subditos in usum regum] ,, Subditi ,, enim opibus, & operis suis rempublicam ,, defendere, & splendorem principis con,, servare debent.

Sic servos in usus heriles contulisse legimus] ,, Ex peculio, cujus administratio ipsis a ,, dominis concedebatur.

Si filia dotanda] ,, Servi ex peculio suo ,, quædam contulerunt ad dotem constitu,, endam.

Si captivus filius] ,, Servi ex suo quoque ,, peculio pretium redemtionis dederunt.

Quædam quasi testamenta facere] ,, Adeo,, que valebat dispositio ex voluntate & ,, concessione domini.

Apud aliquas gentes etiam plenius jus] ,, Sic Germanorum coloni certam saltem ,, frumenti quantitatem; &c. præstabant, ,, reliqua sibi quærebant. *Tac. Mor. Germ.* ,, *c.* 25.

Ad hanc internam justitiam] ,, Seu jus 4 ,, naturæ.

Jus illud exterius dominorum leges retraxerunt] ,, I. e. licentiam illam enormem, ,, quam Gentes in bello solenni permiserunt, ,, & quæ in dominio externo consistebat, ,, imminuerunt.

Ad venditionem proclamare] ,, Vide *su,, pra l.* 2. *c.* 5. §. 29. *n.* 2.

Ad statuas] ,, Imperatorum : ex Asylo,, rum jure id ortum est. *Vid. l.* 3. *c.* 7. §. 8.

Præsidum implorare opem] ,, Scilicet, ,, provinciæ præpositorum : quibus hæc au,, ctoritas ab Antonino concessa fuit, §. 2. ,, *Inst. de his, qu. sui, vel al.*

Contra sævitiam, vel famem] ,, Idem apud ,, Græcos obtinuit, ut ex Theani epistola ,, apparet. *Vid.* §. 5. *n.* 3.

Non ex jure stricto] ,, Quia jure naturæ ,, perpetuum jus in servos acquirimus.

Interdum tali, quæ & debeatur] ,, Au,, ctor enim quædam ita esse virtutis, ait, ,, ut obligetur quis ad ea agenda, etsi alte,, ri jus quæsitum non sit eaque refert ad ,, jus naturæ laxius; quædam autem ita vir,, tutis esse, ait ut debitum inde non oria,, tur. *Vid. Dissert. proœm. II. c.* 1.

Ut post longas operas, &c.] ,, Cum omne ,, jus in personas, & res servi, ad domi,, num pertineat, ex ipsius sola voluntate ,, dependet : an libertatem dare velit.

Postea quam jure gentium servitus invasit, 5 *secutum est beneficium manumissionis*] ,, Ex ,, jure domini, quod victori in captum, ,, seu servum competit, sequitur jus manu,, mittendi;

„ mittendi; nam cum unicuique libere de „ re sua disponendi facultas competat. Do- „ minus quoque libertatem servo reddere „ potest, vel pure, vel sub certa lege. Un- „ de libertorum nomen ortum est: quod „ proinde merito juri Gentium, seu naturæ „ tribuitur in *l.* 4. *ff. just. & jur.*

Ulpianus] „ In *l.* 4. *ff. just. & jure.* „ Verba hæc sunt: *Manumissiones quoque „ juris gentium sunt; eaque res a jure gen- „ tium originem cepit, utpote cum jure natu- „ rali* (i. e. ex ordine naturæ) *omnes li- „ beri nascerentur, nec esset nota manumis- „ sio cum servitus esset incognita. Sed post- „ quam jure gentium* (quod cum genere hu- „ mano ortum est, *vid. l.* 1. *pr. junct. l.* 5. „ §. 7. *ff. Acq. rer. dom.*) *servitus invasit, „ secutum est beneficium manumissionis, ut „ cum uno naturali nomine homines appella- „ remur, jure gentium tria esse cœperunt.*

Ex dominorum domo tollere non vetantur] „ Ipse Salvianus id non tanquam jus alle- „ gat, sed tanquam usum quotidianum.

Hebræum] „ Ex gente Hebræa. Nam se- „ cus de alienigena, & peregrino; ut no- „ tat Rivetus *ad Exod. c.* 21. *Tesm. b.*

Plutarchus] „ *In Cat. Maj. f.* 275. *n.* „ 30. ne inutiles nutriret.

Communis naturæ] „ Hanc rationem non „ addit Plutarchus, sed potius contrarium, „ & jure id fieri posse, asserit; addit sal- „ tem, benignitati latiorem, quam justitiæ „ patere campum, *d. l. n.* 40. Cæterum, „ austeritati morum ejus id tribuit Plutar- „ chus, & quod nullum homini cum homine „ extra quæstum existimaret esse consortium.

Ad §. VII.

An *fugere fas sit ei, qui bello justo captus est*] „ Auctor *jure gentium voluntario* in „ bello publico solenni introductum esse, „ dixit, ut etiam ex *injusta causa* hostis mei „ subditos capi, & in eum dominium exter- „ num quæri posse, *L.* 3. *c.* 7. §. 1. *n.* 2; „ at id non impedire quo minus fugere queat, „ quia jus Gentium quidem externum servis „ negat judicium, at non ideo animo quo- „ que religionis vinculum injicere voluit. *L.* „ 3. *c.* 7. §. 6. *n.* 1.

„ *Jure naturæ* autem Subditos innocentes „ tunc demum servos fieri, ait, si ex *justa „ causa* capiantur; & ad eum saltem effe- „ ctum, ut perpetuas præsteut operas, *l.* 3. » *c.* 7. §. 1. & 2. Atque tales servos fuge- » re non posse, ait Auctor, etsi innocentes » sint, quia gentes ita consentire potuerunt, » ut cives pro civitate obligentur, eoque ope- » ras perpetuas pro debito civitatis præstent. » *Vid. l.* 3. *c.* 2. §. 3. & *supr.* §. 2. *n.* 1. Plenius » hanc quæstionem examinavimus *l.* 3. *c* 7. §. 6.

Qui suo proprio delicto] » Adeoque qui fu- » gere certo jure non potest.

Sed qui publico facto in hanc fortunam decidit] » Sed hic quoque suo delicto servus » fit, quia causam suæ civitatis sequitur, » eamque bonis suis defendit.

Verius est, fas non esse] „ Dependet hoc » ab eventu. Si ad suos, vel socios reverti- » tur, fas ei fuit fugere, quia ex suæ civitatis » judicio injuria captus est; si intra fines ho- » stiles recipitur, fas ei fugere non fuit, quia » judicium civitatis hostilis tum prævalet, ubi » jure captus dicitur. Idem quoque est si in- » tra fines pacati adhuc deprehenditur, quia » tanquam servus eos fines intravit; medii » autem præsentem statum sequuntur, *dict.* » *c.* 7. §. 6.

Quia ex conventione gentium communi operas suas civitatis nomine debet] „ Verum non » est, gentes communiter unquam convenisse. » Verum quoque non est, servitutem in so- » lis operis consistere. Denique verum non » est, operas civium obligari pro civitate ex » consensu demum gentium.

» Vera ratio cur bello capti servi fiant, » consistit in propria eorum injuria, quia fa- » ctum suæ civitatis defendunt, adeoque cau- » sam hostis sequuntur: indeque juxta nostræ » civitatis judicium jure capti sunt.

„ Atque hoc judicium obtinet intra fines » nostræ civitatis, adeo ut quamdiu servus » intra illos fines est, injuria fugere dicatur: » cum e contrario si ad suæ civitatis limites re- » vertitur, jure fugisse a sua civitate asseratur.

Nisi intolerabilis sævitia] » Immo cum jus » vitæ, & necis in captum competat, frustra » de sævitia quæritur; quanquam merito legi- » bus Romanorum remedia quædam servis in- » dulta fuerint, de quibus vide *l.* 2. *c.* 5. §. » 29. & *l.* 3. *c.* 7. §. 3. & §. *præced. n.* 4.

Ad §. VIII.

An, & *quatenus nati ex servis domino teneantur interno jure*], „ Equidem *jure gentium* 1

Kk 2 „ licen-

» licentiam lædendi hostem, & captos, et- » iam extensam esse ad natos, statuit *d. c.* » 5. §. 29. & supra *l.* 3. *c.* 7. §. 5. Ratio- » nem hanc dedit, quia si victores suo jure » uterentur, & captos necarent, nascituri » non fuissent, *d. c.* 7. §. 5. At *jure natu-* „ *ræ* (nam id intelligit per justitiam inter- » nam) natos non fieri servos, ait, nisi 1. » ob delictum parentum, 2. si aliter educa- » ri non possunt; adeoque 3. non pro debi- » to civitatis, nisi aut parentum consensus » accedat, aut alendi necessitas, aut ipsis » alimenta a civitate præstita sint: tunc enim » fieri servos ad modum alimentorum.

„ Nos veram rationem cur jure naturæ » quoque liberi captorum servi fiant, expli- » cavimus *d. c.* 5. §. 29. & *d. c.* 7. §. 5. quia » quod ex re mea nascitur, naturali ratione » meum est.

Pœnam mortis erant commeriti] » *Vid.* 2 *Gron. b.* At nullius momenti hæc est ratio. » Nam cum pœna saltem suos teneat Aucto- » res, liberi ob delictum parentum puniri » non possunt. Vera igitur ratio cur liberi se- » quantur conditionem matris servæ, in eo » consistit, qvod partus sit pars viscerum » ancillæ, quæ serva est.

In servitutem vendere possunt] » At jus » vitæ, & necis in emtorem non transfertur. » Immo vere servi non sunt, quia restitutis » alimentis liberantur. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 5. » §. 27. *seq.*

In Cananæorum posteros] » Ex hac ipsa » Creatoris lege apparet, liberos sequi con- » ditionem parentis.

2 *Qui jam nati erant, ut pars civitatis obli- gari poterant*] » Immo non fidejussionis quo- » dam jure obligantur, uti Auctor putat. *Vid.* » *supr.* §. 2. *pr.* Sed quia probant factum prin- » cipis, ejusque injuriam defendunt, & de- » fendere tenentur.

At in nondum natis non videtur sufficere hæc causa] » Quia fidejussores esse non pos- » sont qui nondum existunt.

Sed alia requiri] » Vera ratio est, quod » portio sint corporis materni, quod totum » alterius potestati subest.

Aut ex consensu parentum expresso, ac- cedente alendi necessitate] » Si aliter ali non » possit; tunc enim operæ filiorum quoque » obligari a patre possunt. At verius est, ma- » gistratus officium supplere huic necessitati » debere: de quo plenius egimus *L.* 2. *c.* 5. » §. 5. & 7.

Idque etiam in perpetuum] » Immo nulla » proportio esset inter alimenta, & operas » perpetuas. Dixi jam, deficiente cura pa- » tris succedere officium magistratus.

Aut ex ipsa alimentorum præstatione] » Si » in familia domini partus servilis nascitur, » eique a domino alimenta præstantur, tunc » partum fieri servum, putat, ex ipsa alimen- » tatione. Nos diximus, partum talem ser- » vum fieri etiam ante alimentationem in » ipso momento nativitatis, quia pars est » corporis servilis.

Usque dum operæ totum, quod impensum est, expunxerint] » Nullus hujus rei foret » exitus; nam singulorum dierum & operæ, » & alimenta notari, conferri, & compen- » sari deberent.

Si quid ultra juris in hos domino datur] » Uti inter gentes datur jus in vitam, & » res eorum, qui ex servis nati sunt.

Ex lege civili] » Immo juri gentium vo- » luntario id tribuit supra *L.* 3. *c.* 7. §. 1. » *Add. l.* 2. *c.* 5. §. 28. Neutrum tamen ve- » rum est: sequitur hoc jus ab ipsa natura.

Ad §. IX.

Quas *apud gentes*] » Ut Mahumeta- 1 » nos, & Christianos. *Vid. L.* 3. *c.* 7. §. *fin.* » & *infr. c.* 21. §. 23

Optimum erit permutari captivos] » Germ. » *auswechseln* Gall *échanger.* Quod olim » quoque factum legimus. *Vid. Cic.* 1. *off.* » 13. & *pro Sexto c.* 59. *Gell. l.* 7. *c.* 18.

Dimitti pretio non iniquo] » De redem- » tione captivorum late egimus in allegatis » modo locis.

Non ultra intendi debere, quam dedu- cto ne egeat captus rebus necessariis] Immo » hoc dependet ab arbitrio victoris: nam cum » plenum jus in res, ac personas capti acqui- » rat, pro lubitu suo pretium redemtionis il- » lius juris statuere potest.

Qui suo facto proprio in debitum inciderunt] » Respicit Auctor ad executiones, quæ hodie » heri solent salvis eis, quæ necessaria sunt. » At id meri juris civilis est. *Conf. l.* 6. *ff. Ceff.* » *bon.* & *Laut. eod. tit.*

Pactis, aut moribus]» Quod Gallis *Cartel* » vocatur.

Nunc inter milites menstruo stipendio] » *Ei-* » *nes Monaths Besoldung.*

Quin crediderit] » Sed contrarium assere- 2 » bant hostes: adeoque non ex justitia causæ » hæc dependent.

Parcendum existimabat eorum libertati, quos probabiles causæ, &c.] » Generosi animi » indicia hæc sunt; at non necessitatis.

CAPUT

CAPUT XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. *Quatenus justitia interna permittat imperium acquiri.*
II. *Laudabile esse hoc jure in victos abstinere.*
III. *Sive eos miscendo victoribus :*
IV. *Sive relinquendo imperium his, qui habuerant :*
V. *Interdum impositis præsidiis :*
VI. *Aut tributis etiam, & similibus oneribus :*
VII. *Utilitas ab hac moderatione indicatur.*
VIII. *Exempla : & de mutata forma reipublicæ apud victos.*
IX. *Imperium si assumendum sit, recte partem ejus victis relinqui.*
X. *Aut certe libertatem aliquam.*
XI. *Præcipue in religione.*
XII. *Saltem victos clementer haberi oportere : & cur ?*

† I. QUæ † in singulos aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas, [a] † tanto magis in populos, aut [1] in populorum partes, † quanto in multos insignior est & injuria, † & beneficentia. † Justo bello ut alia acquiri possunt, † ita & [2] jus imperantis in populum, † & jus, quod in imperio habet ipse populus : sed nempe † quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. † Quibus addenda est causa vitandi periculi summi. † Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur, † quæ tamen ipsa tum in pace constituenda, † tum in utendo victoria † maxime spectanda est. † Nam cætera est ut remittantur ex misericordia : † in publico autem periculo, [3] quæ modum excedit securitas, immisericordia est. Isocrates [b] ad Philippum : τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαρκέσει κρατεῖν, ὅσον ἐν ἀσφαλείᾳ καταστῆσαι τὴν σαυτοῦ χώραν. *barbari hactenus edomandi sunt, quantum satis erit ut tuam regionem in tuto colloces.*

† II. 1. Crispus Sallustius [c] de Romanis veteribus : *majores nostri religiosissimi mortales* † *nihil victis eripiebant*, [4] *præter injuriæ licentiam.* Digna quæ a Christiano diceretur sententia : quicum illud ejusdem [d] convenit : *sapientes* † *pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otii sustentant.* Aristoteles non semel [e] dixerat, πόλεμον εἶναι εἰρήνης χάριν, ἀσχολίαν δὲ σχολῆς, *bellum*

a Vict. de jure belli n. 38. & 59.
b Epist. II. pag. 409. A. Ed. H. Steph.
c Catilin. Bell. c. 12.
d De Rep. ordin. fragm. VI. 40. p. 118. Ed. Wass.
e De Rep. V. 1. c. 14. & 15. & X. Ethic. Nic. c. 7.

GRONOVII.

1 IN *populorum partes*] Aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas.

2 *Jus imperantis*] Et principis, & quod sibi populus reservavit. (Ut, exempli gratia, si comitia, si ordines, si privilegia) illo potest uti victor, huic detrahere, & id imminuere, quatenus tamen, &c.

3 *Quæ modum excedit securitas*] Si non peccavit quidem aliquid insigniter, neque debet, sed tamen salvus esse victor non potest, aut non stabile imperium acquisitum, nisi duriter victos tractet : hoc casu si misericors est victor, in suos, & se immisericors est. *Cato* apud *Sallustium* : *Hic mihi aliquis misericordiam, & mansuetudinem nominat*, &c. Bell. Catill. cap. 52.

4 *Præter injuriæ*] Præterquam facultatem nocendi, qua per lasciviam male usi fuerant.

a De Off. I. 23. *b Ibid. c. 11.* *c Th. a, 2. q. 40. art. 1. ad 3. Wil. Mat. de belli ſec. requiſ. q. 7.* *d Juſtin. I, 1.* *e De Civ. Dei lib. IV, 15.* *f Cap. I, v. 13.* *g L. II, de Ira, c. 34.* *h Ann. XI, 24.* *i Lib. VIII. c. 13.* *k Suet. in Cæſ. c. 80.* *l Hiſt. IV. 74.*

bellum pacis, & negotium otii cauſa inſtitutum. Nec aliud vult Cicero, cujus hoc eſt ſanctiſſimum [a] effatum: *bellum ita ſuſcipiatur, ut nihil aliud niſi pax quæſita videatur.* Ejuſdem & hoc [b] ſimile: *ſic ſuſcipienda bella ſunt ob eam cauſam, ut ſine injuria in pace vivatur.*

2. Nihil hæc diſtant ab his, quæ nos docent + veræ religionis [c] theologi, finem belli eſſe amovere ea, quæ pacem perturbant. Ante Nini tempora, ut ex [d] Trogo alibi dicere cœpimus, fines imperii [a] tueri magis, quam proferre, mos erat: intra ſuam cuique patriam regna finiebantur: reges non imperium ſibi, ſed populis ſuis gloriam quærebant, contentique victoria imperio abſtinebant: quo nos retrahit quantum poteſt Auguſtinus, cum [e] ait: *videant tamen ne forte non pertineat ad viros bonos* [b] *gaudere de imperii latitudine.* qui & hoc addit: *felicitas major eſt vicinum bonum habere concordem, quam vicinum malum ſubjugare bellantem.* Adde quod in ipſis Ammonitis propheta [f] Amoſus ſevere reprehendit hoc ſtudium proferendorum per arma finium.

III. Ad hoc antiquæ innocentiæ exemplar proxime acceſſit veterum Romanorum + prudens modeſtia: *Quid hodie eſſet imperium*, ait [g] Seneca, *niſi ſalubris providentia victos permiſcuiſſet victoribus? Conditor noſter Romulus*, ait apud [h] Tacitum Claudius, *tantum ſapientia valuit, ut pleroſque populos eodem die hoſtes*, + *deinde cives habuerit*: addit, exitio Lacedæmoniis, & Athenienſibus nihil aliud fuiſſe, quam quod victos + pro alienigenis arcebant. Livius rem Romanam auctam [i] dicit hoſtibus in civitatem recipiendis. Exempla exſtant in hiſtoriis + Sabinorum, + Albanorum, + Latinorum, deinde aliorum ex Italia: donec poſtremo [k] *Cæſar Gallos in triumphum duxit, idem in curiam.* Cerialis in oratione ad Gallos, quæ apud [l] Tacitum: *ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has, aliaſque provincias regitis. nihil ſeparatum, clauſumve.* Et mox: *proinde pacem, & vitam, quam victi, victoreſque eodem jure obtinemus, amate, colite.* Tandem, [5] quod mirandum maxime, in orbe Romano qui ſunt, + ex conſtitutione Imperatoris [6] Antonini cives Romani effecti ſunt, quæ

GROTII.

a *Tueri magis, quam proferre*] Alexander Imperator Artaxerxi Perſa: *δεῖν μένειν τε αὐτὸν ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις καὶ μὴ καινοτομεῖν, μηδὲ ματαίαις ἐλπίσιν αἰωρούμενον μέγαν ἐγείρειν πόλεμον· ἀγαπητῶς δὲ ἔχειν ἕκαστον τὰ ἑαυτοῦ: manendum cuique intra ſuos fines nihil novando, neque debere quemquam incerta ſpe ſublatum bella incipere, ſed ſuo eſſe contentum.* (Habet hoc Auctor noſter ex HERODIANO, Lib. VI. Cap. 2. num. 9. *Ed. Boecleri*: ubi, ut & in aliis Editionibus, legitur: *ἐν τοῖς τῶν ἰδίων ὅροις*: neque neceſſe eſt emendare: *ἐν τοῖς ἰδίοις*, ut facit Auctor noſter, ſive ex incogitantiâ, ſive datâ operâ. *J. B.*)

b *Gaudere de imperii latitudine*] Vide *Cyrillum* libro V. contra *Julianum*, reges Hebræos hoc nomine laudantem, quod ſuis contenti eſſent finibus. (Pag. 177. E. *Ed. Spanh.*)

GRONOVII.

5 *Quod mirandum maxime*] Meo judicio valde reprehendendum, & perinde æſtimandum, ac ſi quis omnes ruſticos declaret nobiles. Eo dono non provinciales civium honorem conſecuti ſunt, ſed cives provincialium conditionem, ac vilitatem ſubierunt.

6 *Imperatoris Antonini*] Non *Marci* philoſophi, non *Titi Pii*, laudatiſſimorum principum, ſed *Baſſiani Caracullæ*, qui Septimii Severi filius fuit, teterrimus parricida, & tyrannus perfidus, ut oſtendit *Salmaſ.* ex *Dione*, de *Modo Uſ.* 855. additque, ſpeciem quidem fuiſſe quaſi peregrinis honorem haberet, ſed revera id factum, ut plus e vectigalibus colligeret,

quæ verba sunt [a] Ulpiani. ex eo, ut [b] Modestinus ait, [7] + Roma communis patria est. Et de ea Claudianus [c]:

Hujus pacificis debemus moribus omnes,
Quod cuncti gens una sumus.

IV. 1. Alia moderatæ victoriæ species est, + victis aut regibus, aut populis relinquere quod habuerant imperium. Sic Hercules, Priami [d]

Hostis parvi victus lacrymis,
Suscipe, dixit, rector habenas,
Patrioque sede celsus solio:
Sed sceptra fide meliore tene.

Idem, [e] victo Neleo, filio ejus Nestori regnum permisit. Sic Persæ [f] reges victis regibus regnum relinquebant. Sic Cyrus [g] Armenio. [e] Sic Poro (aa) Alexander. Laudat hoc [d] Seneca [h] *nihil ex rege victo* + *præter gloriam sumere.* Et [i] Polybius celebrat Antigoni bonitatem, qui eum Spartam haberet in potestate, reliquerit ipsis τὸ πάτριον πολίτευμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, *rempublicam majorum, ac libertatem*: quo ex facto + maximas per Græciam laudes consecutus ibidem narratur.

2. Sic + Cappadocibus permissum a Romanis, uti qua vellent [8] reipublicæ forma: + & multi populi post bellum relicti liberi. *Carthago* + *libera cum suis legibus est*, ajunt Rhodii [k] ad Romanos post bellum Punicum secundum. Pompejus τῶν εἰλημμένων ἐθνῶν τὰ μὲν αὐτόνομα ἠφίει, inquit [l] Appianus, *ex devictis gentibus* [e] *quasdam reliquit liberas.* Et Quintius Ætolis dicentibus pacem firmam esse non posse, [m] nisi Philippus Macedo regno pelleretur, dixit, sententiam eos dixisse immemores Romanorum moris,

a L. in orbe 17. D. de stat. hom.
b L. Roma 33. D. ad municip.
c In Sec. Consul. Stilic. vers. 154, 159.
d Sen. Troad. vers. 715. & seqq.
e Ælian. Var. Hist. IV, 5.
f Herod. Lib. III. c. 15.
g Xenoph. Cyrop. L. III. c. 1.
h De Clem. I. 21.
i Lib. V. 8. Cap. 9.
k Livius L. XXXVII. c. 54.
l Mithrid. Bell. pag. 251.
m Liv. XXXIII, 12.

ligeret, quia peregrini quædam non conferrent, quæ a civibus exigebantur. (Adde plenè de hac Constitutione disputantem Illustr. EZECH. SPANHEMIUM, in Eruditissimis Dissertationibus, quibus *Orbis Romani* titulum præscripsit. *J. B.*)

7 *Roma communis*] Recte, sed non tantummodo ex eo. Poterat hoc dici, & eo titulo digna esse Roma, etiamsi non cives Romani dignitatem suam perdidissent, & omnium hominum discrimina turbata essent: quemadmodum jam Plinio sub Vespasiano dicitur Italia omnium terrarum alumna eadem, & parens, numine Deûm electa, &c. ut una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret lib. 3, cap. 5. *Rutilius Numatianus* itiner. lib. 1. *Fecisti patriam diversis gentibus unam: Profuit injustis te dominante capi. Dumque offers victis proprii consortia juris, Urbem fecisti, quod prius orbis erat.* vers. 63, *& seqq.*

8 *Reipublicæ forma*] Cum Romani eos liberassent, maluerunt esse sub rege; itaque rex eis a S. P. Q. R. datus Ariobarzanes. (Vide *Justin.* XXXVIII. 2.)

GROTII.

e *Sic Poro Alexander*] Pipinus Aistolfo Langobardo. (Vide EGINARD. de Vit. Carol. Magn. *Cap.* VI. pag. 39, 40. cum Notis ult. Editionis. *J. B.*]

d *Seneca*] Totus locus dignus inspici, ubi & hoc egregie dictum: *hoc est etiam ex victoria sua triumphare, testarique, se nihil, quod dignum esset victore, apud victos invenisse.* Tigrani pars regni a Pompejo relicta. *Eutropius* VI. (c. 11.)

e *Quasdam reliquit liberas*] Earum ut noscatur conditio, vide *Polybium* excerptis legationum num. 19. *Suetonium* in Cæsare, ubi de Gallia. (*Cap.* 25.) Habet & quædam *Guillimanus* non indigna lectu in rebus Helvetiorum. (Lib. I. Cap. 8.).

(aa) Vide QUINT. CURTIUM, Lib. VIII. Cap. 14. *num.* 45. ibique *Pitisci* notam 100. in Edit. 3. *J. B.*

GRO-

ris, victis parcendi. addidit : *adversus victos mitissimum quemque maximum animum habere.* Apud [a] Tacitum est : *Zorsini victo nihil ereptum.*

V. Interdum + simul cum concessione imperii consultum victorum securitati. [f] [9] Sic a Quintio decretum, Corinthus redderetur Achæis, ut in Acrocorintho tamen præsidium esset : Chalcidem, ac Demetriadem retineri, donec cura de Antiocho decessisset.

VI. Tributorum quoque indictio sæpe non tam ad factorum sumtuum restitutionem, quam + ad securitatem [10] & victoris, & victi, in posterum pertinet. Cicero [b] de Græcis : *simul illud Asia cogitet, nullam a se neque belli externi; neque discordiarum domesticarum calamitatem absuturam fuisse, si hoc imperio non teneatur : id autem imperium cum retineri sine vectigalibus nullo modo possit, æquo animo* [11] *parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat, atque otium.* Petilius Cerialis apud [c] Tacitum pro Romanis apud Lingonas, aliosque Gallos sic differit : *nos quanquam toties lacessiti jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eodem pertinent & alia, quæ expressimus [d] cum de inæquali fœdere ageremus, [g] tradere arma, classem, elephantos, non habere arcem, non exercitum.

VII. 1. Ut autem victis relinquatur suum imperium, non tantum humanitatis est, + sed sæpe & consilii. Inter Numæ instituta laudatur, [e] quod [12] a + Termini sacris omnem sanguinem abesse voluit : significans, + ad quietem, & certam pacem nihil utilius, quam suis se finibus tenere. Optime [f] Florus : *difficilius est provincias obtinere, quam facere : viribus parantur, jure retinentur.* cui non dissimile apud [g] Livium illud : *facilius parari singula, quam teneri universa* : & Augusti dictum [h] apud Plutarchum : [13] μεῖζον ἔργον τῶ κτήσασθαι μεγάλην ἡγεμονίαν, τὸ διατάξαι τὴν ὑπάρχουσαν. Darii regis [i] legati Alexandro : *Periculosum est* [14] *peregrinum imperium : difficile est continere quod capere non possis.... Facilius est, quædam vincere, quam tueri : quam hercule expeditius manus nostræ rapiunt, quam continent.*

2. Quod [h] Calanus Indus, & ante eum Oebarus [k] Cyri amicus expli-

a Ann. XII, 19.
b L. I. ad Qu. frat. ep. I. num. 11.
c Hist. IV. 74.
d Lib. II. c. 15. §. 7. n. 3. L. I. c. 3. §. 21.
e Plut. qu. Rom. 15. p. 267. C.
f Lib. IV. c. 12. n. 29. & l. II. c. 17.
g Lib. XXXVII. c. 35.
h Apophthegm. pag. 207. D.
i Curt. IV, 11.
k Apud Aristid. Orat. de Rom. Tom. I. pag. 353, 354.

GROTII.

f *Sic a Quintio decretum*] Remissum id tamen postea. *Polybius* excerptis legationum num. IX. *Plutarchus* Flaminio. (*pag.* 374.)

g *Tradere arma, classem*] Vide de Persis *Agathiam* libro IV. (*Cap.* 5.)

h *Calanus Indus*] Habet id *Plutarchus* Alexandro. (Pag. 701. E.)

GRONOVII.

9 *A Quintio decretum*] *Livius* XXXIII, 31. Et tamen paullo post eodem annitente Quintio omnibus istis oppidis, quamvis maxime minante Antiocho, præsidia eduxerunt. *Liv.* 34, 51.

10 *Et victoris, & victi*] Ne ille metuat rebellionem, hic se præcipitet in priora mala, si nimis indultum sit.

11 *Parte aliqua suorum*] Laudanda Romanorum modestia, qui de regnis subactis alias urbes liberabant, aliis dimidium tributi, quod regibus erant soliti pendere, imperabant. *Livius* 45, 26. Illyriis eodem libro cap. 18. & Macedonibus c. 29.

12 *A Termini sacris*] Quem Romanis finxerat Deum, ut eos doceret abstinere a movendis agrorum terminis, & sic minueret lites de finibus.

13 Μεῖζον ἔργον τῶ] Parare magnum imperium non tanta res est, quanta, cum habeas, ordinare, ac componere.

14 *Peregrinum*] *Prægrave.* *Curt.* 4, 11. n. 8, 9.

GRO-

explicabant [15] corii similitudine, quod alia parte se tollat simul aliam pede presseris: & T. Quintius apud [a] Livium [i] comparatione testudinis, tutæ ad ictus ubi collecta in suum tegmen est, [16] obnoxiæ, atque infirmæ simul exseruerit sui partem. Plato III. de legibus [b] huc aptat Hesiodi dictum: *omni dimidium plus.* Et Appianus notat, [c] non paucos populos, qui sub Romano imperio esse vellent, ab ipsis + repudiatos: + aliis etiam reges datos. Scipione Africano judice [d], jam suis temporibus tantum Roma possidebat, ut avidum esset quicquam ultra appetere: abunde felix si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Itaque & [17] lustri condendi carmen, quo Dii rogabantur ut res populi Romani meliores, ampliores que facerent, [k] ita emendavit, precatus ut eas pepetuo [18] incolumes servarent.

a Livius lib. XXXVI, 32. *b Pag.* 690. E. Tom. II. *Ed. H. Steph* *c In Præfat.* *d Val. Max.* IV, 1. n. 10.

VIII. Lacedæmonii, & initio Athenienses, in captas civitates nullum sibi vindicabant imperium: + tantum eas republica uti volebant ad suam accommodata, Lacedæmonii quidem [19] + sub primorum potentia, Athenienses sub [20] arbitrio populi, ut [e] Thucydides, Isocrates [f], Demosthenes [g] nos docent, ipse etiam Aristoteles quarti de republica capite XI. & quinti VII. Quod ipsum in comœdia sic notat [h] Heniochus illorum temporum scriptor:

> Γυναῖκε δ' αὐτὰς δύ' ἐπιταράττετόν τινε,
> Ἀεὶ συνοῦσαι. δημοκρατία θατέρᾳ
> Ὄνομ' ἐστὶ, τῇ δ' ἀριστοκρατία θατέρᾳ,
> Δι' ἃς πεπαρῳνήκασιν ἤδη πολλάκις.

> *Tum geminæ ad illas accesserunt mulieres,*
> *Quæ cuncta conturbarunt: optimatitas*
> *Est nomen alteri, alteri popularitas,*
> *Quarum incitatu pridem* [21] *externatæ fuerunt.*

e Thucyd. I. c. 19. *f Isoc. Panathen.* pag. 243. D. *Ed. H. Steph.* *g Dem. orat. de Chers.* *Diod. Lib.* XIII. & XV. *h Apud Stob.* Serm. 41.

Simile

GROTII.

i *Comparatione testudinis*] Plutarchus sic narrat: Ἀχαιοὺς σφετεριζομένους τὴν Ζακυνθίων νῆσον ἀποτρέπων ἔφη, κινδυνεύσειν, ἄν, ὥσπερ αἱ χελῶναι, πόῤῥωτέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοποννήσου προτείνωσι. *Achæos Zacyntum insulam appetentes cum dehortari vellet, dixit, periculum eos adituros, si testudinis more caput extra Peloponnesum extulissent.* (Vit. Flamin. pag. 378. D.)

k *Ita emendavit*] Utitur hac historia Claudianus Julianus consul in epistola ad Pupienum, & Balbinum, (*Capitolin.* in Maxim. & Balbin. c. 17.) Imitatus Augustus, qui *Dione* narrante, ἐπῃνεῖτο ἐφ' οἷς οὐκ ἠξίου ἕτερόν τι προσκτήσασθαι, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀρκεῖσθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ἐδικαίου· *laudatus est quod nihil novi acquirere voluit, sed quæ jam habebantur sufficere est arbitratus.* (Lib. LIII. pag. 600. C. *Ed. H. Steph.* ubi tamen verba prima aliter sese habent, Auctore nostro memoriter illa adferente. *J. B.*)

GRONOVII.

15 *Corii*] Sicci nimirum, & durati.

16 *Obnoxiæ*] Expositæ injuriis.

17 *Lustri condendi*] Quum finiretur quinquennalis, aut anni, semestrisque census. *Sueton.* Octav. 97.

18 *Incolumes servarent*] Huc pertinet *Flori* votum circa Gracchanos, & cæteros tumultus 3, 12.

19 *Sub primorum*] Aristocratia, vel potius Oligarchia.

20 *Arbitrio populi*] Democratia.

21 *Externatæ fuerunt*] *Ovidius* I, Met. 637. *seque externata refugit.* Et lib. II, 77. *Externata fugam frustra tentabat.*

Simile eſt, quod Tacitus [a] ab Artabano narrat, Seleuciæ factum : *plebem primoribus tradidit*, inquit, *ex ſuo uſu : nam populi imperium juxta libertatem, paucorum dominatio regiæ libidini propior eſt.* + Sed ejuſmodi mutationes an ad victoris ſecuritatem faciant, non eſt noſtræ inſpectionis.

IX. Si minus tutum ſit omni in victos imperio abſtinere, temperari tamen res poteſt, + ut aliquid imperii relinquatur ipſis, aut ipſorum regibus. Populi Romani conſuetudinem vocat Tacitus, [b] ut haberet *inſtrumenta ſervitutis, & reges.* Eidem [c] *Antiochus inſervientium regum ditiſſimus*, βασιλεῖς Ῥωμαίων ὑπήκοοι, (bb) in commentariis de Muſonio : & apud Strabonem [d] circa finem libri ſexti. Lucanus [e],

Atque omnis [1] *Latio quæ ſervit purpura ferro.*

+ Sic [22] apud Judæos manſit ſceptrum in Synedrio, etiam poſt confiſcationem [23] Archelai. Euagoras Cypri rex, ut apud [f] Diodorum eſt, dicebat velle ſe Perſæ obedire, + ſed ut regem regi. Et [g] Dario victo aliquoties hanc conditionem ferebat Alexander, [m] ut ipſe imperaret aliis, pareret Alexandro. Nos de modis miſcendi imperii [h] diximus alibi. Quibuſdam pars regni relicta, + ſicut veteribus poſſeſſoribus agrorum pars.

X. Sed & cum omne imperium victis eripitur, + relinqui illis poſſunt circa res privatas, & publicas minores, [n] ſuæ leges, ſuique mores,

[a] *Ann.* VI. c. 42.
[b] *Agric.* c. 14.
[c] *Hiſt.* II. c. 81.
[d] *Pag.* 288. *Edit. Pariſ. Caſaub.*
[e] *Pharſal.* VII, 228.
[f] Lib. XV. c. 9.
[g] Lib. XVII. c. 54.
[h] Lib. I, cap. III. §. 17. Lib. III, cap. VIII, 3.

GROTII.

1 *Latio quæ ſervit purpura ferro*] Vide Panegyricum Maximiano dictum (à *Claudian. Mamertino.* c. 10.)

m *Ut ipſe imperaret aliis, pareret Alexandro*] Tales & olim in Italia reges ſub aliorum regum imperiis : *Servius* ad X. Æneid. (*verſ.* 655.) Sic apud *Æſchylum* Perſis : (pag. 126. *Ed. H. Steph.*)

Βασιλῆς Βασιλέως ὕποχοι μεγάλου·

Reges regis magni ſubices.

Sic & apud Turcas, teſte *Leunclavio* libro XVIII.

n *Suæ leges*] Philo legatione ad Cajum : *Σεβαστὸς τοσαύτην ἐποιεῖτο τῆς βεβαιώσεως τῶν παρ' ἑκάστοις πατρίων, ὅσην ϗ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμέλειαν· Auguſtus non minus curæ ſuæ duxit cuſtodiam legum propriarum cuique gentis, quam Romanorum.* (Pag. 1014. B. Vide de hoc loco Ampliſſ. BYNCKERSHOEK. ad *L.* Ἀξίωσις, *D. De Leg.* pag. 90. *J. B.*)

GRONOVII.

22 *Apud Judæos manſit ſceptrum*] Valde quidem debile, ſi tamen ſceptrum appellandum eſt : nam hac ratione omnes fere populi a Romanis ſubacti dicendi ſunt retinuiſſe ſceptrum. Facile enim hoc illis relinquebant, ut haberent inſtar ſenatus domeſtici, & apud judices gentiles certarent ſuis legibus. Videndus *Cicero* 2, in Ver. cap. 13. & lib. 6, ad Attic. epiſt. 1. & 2. At Judaicam gentem poſt Pompeji victoriam Mithridaticam, hoc eſt, 68. annis ante Archelaum relegatum, *elocatam*, (id eſt, ſtipendiariam, publicaniſque traditam) & *ſervam* vocat *Cicero* pro Flacco cap. 28. Nec profecto poſt hunc caſum Archelai ſceptrum apud eos manere debuit, quum jam adeſſet Meſſias rex æternus.

23 *Archelai*] Herodis Magni filii, & ſucceſſoris, quo Viennam in Gallia relegato, rebuſque ejus in fiſcum Auguſti Cæſaris redactis Judæa deſiit habere regem, aut ethnarcham, & provincia facta eſt.

(bb) Intelligit Auctor noſter *τὰ Ἀπομνημονεύματα Μουσωνίου τοῦ φιλοσόφου*, ſcripta à *Pollione* ; de quibus SUIDAS, voce Πωλίων. Vide JONSIUM, *De Scriptoribus Hiſt. Philoſ.* III. 7. Unde autem petitum ſit fragmentum illius Operis, in quo verba ab Auctore noſtro adlata exſtant, quum hactenus ignoraſſem, reperi forte apud STOBÆUM, *Serm.* XLVI. pag. 336. *init.* ubi refertur egregia oratio *Muſonii* ad Regem quemdam *Syriæ*. Et quamvis neque heic, nec alibi, in illis Collectaneis, quod quidem ſciam, dicta *Muſonii*, tamquam e Commentariis *Pollionis*, laudentur ; merito tamen inde petita conjicit noſter. *J. B.*

GRO-

res, & magistratus. Sic in Bithynia proconsulari provincia Apamæa civitas privilegium habuit [o] + suo arbitrio rempublicam administrandi, ut [a] Plinii epistolæ nos docent, & [b] alibi, Bithynis sui magistratus, suus senatus. Sic & in Ponto [c] Amisenorum civitas legibus suis utebatur Luculli (cc) beneficio. Gotthi victis Romanis leges reliquerunt Romanas.

XI. 1. Hujus indulgentiæ pars est, [p] + avitæ religionis usum victis 24 + nisi persuasis non eripere: quod ut victis pergratum, ita victori innoxium probat Agrippa oratione ad Cajum, quam [d] Philo recitat in legationis suæ renunciatione. Et apud Josephum, tum ipse [e] Josephus, tum Titus [f] Imperator rebellibus Hierosolymitis objiciunt, quod Romanorum beneficio sacris suis tanto cum jure uterentur, + ut templo alienigenas arcere possent, etiam capitis periculo.

2. At si falsa apud victos religio, + ne vera opprimatur, recte curabit victor: quod Constantinus fecit fractis Licinii partibus, & post eum Franci, aliique reges.

+ XII. 1. Postrema cautio hæc est, ut + in imperio etiam plenissimo, & quasi herili, victi clementer habeantur, & ita ut 25 eorum utilitates cum victoris utilitatibus socientur. Cyrus [g] victos Assyrios jubebat bono esse animo: eandem ipsorum sortem fore, quæ fuisset, mutato tantum rege: mansuras ipsis domos, agros, jus in uxores, in liberos, ut fuisset hactenus; quin si quis injuriam ipsis faceret, se, ac suos vindices fore. Apud Sallustium [h] legimus: *populo Romano melius visum amicos, quam servos quærere: tutiusque rati* [q] *volentibus, quam coactis imperitare.* Britanni temporibus [i] Taciti delectum, ac tributa, & injuncta imperii munera impigre obibant, + si injuriæ abessent: has ægre tolerabant: jam domiti ut parerent, nondum ut servirent.

2. Priver-

a Lib. X. *epist.* 56.
b *Ibid.* Epist. 84. 113.
c *Idem*, ibid. *Epist.* 93. & 111.
d *Pag.* 1032, & *seqq.*
e *Bell. Jud.* V, 9. 4. VI, 2. 1. *divis. Hudson.*
f *Ibid.* VI, 2. 4.
g *Xen. de Cyri inst. l.* IV. c. 4. n. 3.
h *Jugurth. Bell.* cap. 109.
i *Vit. Agr.* c. 13.

GROTII.

o *Suo arbitrio rempublicam administrandi*] Vide epistolam XCIII. *Plinii*, & sequentem Trajani libro X. Sinope sub Persis rempublicam habebat popularem. *Appianus* Mithridaticis. (pag. 228.) Talis apud Græcos sub Romanis umbra libertatis. Vide *Ciceronem* lib. VI, ad Atticum, epist. I. *Plinium* lib. VIII, epist. 24. Evocari ex insula Cyprios non licebat. *Cicero* ad Atticum V, 21. (De *Amiso*, non de *Sinope*, loquitur *Appianus*, ut inspicienti patebit. *J. B.*)

p *Avitæ religionis usum*] *Melius est, ibi aliquem Deum coli, quam nullum*; ut Severi verbis modo diximus. Sic Gotthi apud *Procopium* Goth. II. (c. 6.) dicunt, se ad suam religionem adegisse neminem. (Quod de *Severo* dicit heic Auctor, retulit supra, ad Cap. 12. §. 6. ex *Lampridio*, c. 49. ubi paullo aliter verba habent. *J. B.*)

q *Volentibus, quam coactis imperitare*] Lacedæmonii apud Thucydidem: *νομίζομέν τε τὰς μεγάλας ἔχθρας μάλιστ' ἂν διαλύεσθαι βεβαίως, οὐκ ἢν ἀνταμυνόμενός τις καὶ ἐπικρατήσας τὰ πλείω τοῦ πολέμου, κατ' ἀνάγκην ὅρκοις ἐγκαταλαμβάνων, μὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ξυμβῇ, ἀλλ' ἢν παρὸν τὸ αὐτὸ δρᾶσαι, πρὸς τὸ ἐπιεικὲς καὶ ἀρετῇ αὐτὸς νικήσας παρὰ ἃ προσεδέχετο, μετρίως ξυναλλαγῇ· sic existimamus, magnas inimicitias ita in firmam concordiam mutari, non si quis se ulciscens, & fortuna usus prosperiore necessitatem alteris imponat jurandi in leges inæquales, sed si cum id facere possit, æquitate usus non minore, quam in vincendo virtute, quam potest moderatissime rem transigat.* (Lib. IV. c. 19.)

GRONOVII.

24 *Nisi persuasis*] Nisi meliora docti ultro consentiant in veteres ritus abolendos.

25 *Eorum utilitatis*] Ut victi, seu novi subjecti intelligant, idem sibi utile esse, quod ei, cui accesserunt.

(cc) Id narrat APPIANUS, *De Bell. Mithrid.* pag. 228. Edit. H. Steph. *J. B.*

2. Privernas ille in senatu Romano interrogatus, qualem ab ipsis pacem Romani exspectandam haberent : *si bonam dederitis*, ait [a], *& fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam* : (dd) ratione addita : *ne credideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione*, [26] *cujus eum pœniteat, diutius, quam necesse sit, mansurum.* Sic Camillus dicebat, [b] firmissimum imperium esse, quo obedientes gaudeant. Scythæ [c] Alexandro: *inter dominum, & servum nulla amicitia* : [+] *etiam in pace* : [27] *belli tamen jura servantur.* Hermocrates apud [d] Diodorum : κάλλιον ἐστι τοῦ νικᾷν τὸ τὴν νίκην ἐνεγκεῖν ἀνθρωπίνως· *non tam vincere pulchrum, quam victoria clementer uti.* Salubris ad victoriæ usum [e] Taciti sententia : *bellorum egregii fines, quoties ignoscendo transigitur.* In Cæsaris Dictatoris (ee) epistola : *hæc nova sit ratio vincendi, ut misericordia, & liberalitate nos muniamus.*

a *Liv. lib.* VIII. c. 21.
b *Liv. lib.* VIII. c. 13.
c *Curt. l.* VII. c. 8.
d Lib. XIII. cap. 19. p. 341. *Ed. H. Steph.*
e *Annal.* XII, 19.

GRONOVII.

26 *Cujus eum pœniteat*] Quam gravem, & duram experiatur.

27 *Belli tamen jura*] Servorum sunt erga dominos animi hostiles. *Festus.* Quot servi, tot hostes. *Seneca* epist. 47.

(dd) Non ipse Privernas Legatus hanc rationem addidit, sed *pars melior Senatus* ita responsum in meliorem partem interpretata est. *J. B.*

(ee) Epistola illa reperitur apud CICERONEM, Lib. IX. *ad Attic.* post Epist. 8. *J. B.*

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XV.

GROTIUS supra capite VIII. docuit, » *Jure gentium voluntario* introdu» ctum esset ut ipsa imperia occupari, & » victori acquiri possint, etiam ex injusta » causa, & ultra modum debiti, & pœnæ. » Hanc licentiam temperat hoc capite §. » 1. tum *ex jure naturæ* (Adde sup. c. » 1. §. 1.) tum ex regulis charitatis. *Vid.* » §. 2. Indeque monet victores, ut absti» neant ab illa licentia juris gentium, & » ut potius misceant victores victis, *d. c.* » 15. §. 3. vel relinquant imperium victis, » § 4. vel dent illis præsidia *d.* §. 4. *n.* » 1. & §. 5. aut imponant tributum, §. » 6 : periculosam enim esse mutationem » formæ, §. 7. & 8. Si tamen assumen» dum imperium præfata necessitas, & pe» riculum jubeat, suadet ut vel pars eis » relinquatur, §. 9. vel libertas aliqua, §. » 10. præcipue intuitu religionis, § 11. » denique commendat clementiam, §. 12. » Nostra principia vide supra *cap.* 8 *pag.* » 106.

AD §. I.

QUÆ *in singulos*] " Ab hoste captos; » nam de illis egit capite præcedenti.

Tanto

Tanto magis in populos, aut in populorum partes] " Scilicet, bello victas.

Quanto in multos insignior est, & injuria] " Major enim est injuria, quæ in plu» res committitur, quam quæ in singulos.

Et beneficentia] " Qua pluribus benefa» cimus.

Justo bello] " Diximus alibi, frustra de » justitia belli inter gentes quæri in pro» cessu bellico, quia utraque suam cau» sam justam esse contendit.

Ita & jus imperantis in populum] " I. e. » jus regis bello victi.

Et jus, quod in imperio habet ipse populus] " Adeoque imperium ipsum, & o» mnia jura publica. *Conf. L.* 3. *c.* 8. §. 1.

Quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus] " Hunc » perpetuum errorem Auctoris sæpius jam » notavimus. Jure naturæ in hostem omnia » licent, tum ex necessaria defensione, » quia reparare injuriam nobis illatam te» netur; reparata autem non est quamdiu » alter resistit, & res in pristinum securi» tatis statum restituta non est: tum in » pœnam, quia omnis hostis, qui res no» stras rapit, qui cives nostros interficit, » &c. criminis reus est.

Quibus addenda est causa vitandi periculi summi] " Immo futurum periculum, ejus» que metus, non jus dat auferendi impe» rii. Nos alibi exposuimus veram ratio» nem, cur imperia quoque bello quæri » victori possint. *Vid. supr. cap.* 8.

Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur] " Vel allegari non solet.

Quæ tamen ipsa tum in pace constituenda] " Victor enim in pace constituenda » attentos esse debet, ne a victis immi» neat periculum.

Tum in utendo victoria] " Si enim » victa civitas non peccavit aliquid insigni» ter, sed tamen salvus esse victor non » potest, aut non stabile imperium acqui» situm, nisi duriter victos tractet, hoc » casu si misericors est victor, in suos, » & se immisericors est. *Cato apud Sallust.* 32.

Maxime spectanda est] " Nam securitas » nostra finis tum pacis, tum victoriæ esse » debet.

Nam cætera] " Forte vindicta ob da» mna data, &c.

In publico autem periculo quæ modum excedit securitas immisericordia est] " Vi» ctor, qui bello quæsivit imperium, o» mnia jura publica, & privata occupat, ao » pro lubitu de iis disponere, civitatem » destruere, singulos tamquam criminis re» os punire, nedum quovis modo securi» tati publicæ prospicere potest.

AD §. II.

AUCTOR exempla, & auctoritates » veterum refert, quibus propagatio impe» riorum improbatur: at quo sensu id ad» mittendum sit, modo videbimus.

Nihil victis eripiebant præter injuriæ licentiam] " I. e. securitati suæ saltem pro» spiciebant: at contrarium exempla primo» rum Romanorum docent; nam Albâ di» ruta imperium Albanorum ad Romanos » translatum legimus. *Liv. l.* 1 *c.* 29. Sic » Sabini imperium suum dederunt Romanis. » *Liv. l.* 1. *c.* 37. 1

Pacis causa bellum gerunt] » Vide *supra* » *l.* 1. *c.* 1. §. 1. & *l.* 3. *c.* 25. *per tot.*

Veræ religionis Theologi] » Immo gen» tilium philosophi quoque id statuerunt: 2 » quod non pugnat cum occupatione impe» rii si hostis per ultimam victoriam in vi» ctoris potestatem pervenit.

AD §. III.

PRUDENS *modestia*] » Si modestiam » appellare licet quod hostibus imperium » eripuerint, illudque cum civibus Romam » transtulerint; uti exempla ante allegavi» mus.

Deinde cives] » Sed sublato imperio eo» rum.

Pro alienigenis arcebant] » I. e. Quod » indignos eos censerent jurium suæ civita» tis.

Sabinorum] » *Liv. l.* 1. *c.* 37.

Albanorum] » *Liv. l.* 1. *c.* 29.

Latinorum] » *Liv. l.* 8. *c.* 13. & 14.

Ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt] » *L.* 17. *ff stat. hom.* Antoninus Pius jus Romanæ civita» tis prius ab unoquoque subjectorum peti» tum, & taliter ex iis, qui vocantur pe» regrini, ad Romanam ingenuitatem dedu» cens, hoc ille omnibus in commune sub» jectis donavit. *Nov.* 78. *c.* 5. Nam mul-

» ta erant beneficia, quæ solis civibus Ro-
» manis propria erant, ut jus patriæ potesta-
» tis, &c. quæ Antoninus etiam extraneis,
» i. e. in provinciæ formam redactis com-
» municavit, ita ut hi quoque testamenta
» condere, nuptias contrahere potuerint.
» Vid. Rutilii Numantiani versus apud
» Gron. *b.* Conf. *Lypſ. de magnit.* Imp.
» *Rom. L.* 1. *c.* 7.

Roma communis patria] » *L.* 33. *ff. ad*
» *Mun.* Jam olim, & ab antiquis tempo-
» ribus ita vocata fuit. *Liv. l.* 3. *c.* 66. *&*
» *l.* 23. *c.* 5. *Plin. l.* 3. *c.* 5. Quo autem
» sensu id accipi debeat, explicavi in *Jure*
» *meo controverso civili tit. de judic. q.* 9.

Ad. §. IV.

1 Victis *aut regibus, aut populis relinquere Imperium*] „ Hoc ad prudentiæ re-
„ gulas, vel humanitatis præcepta pertinet.
„ Jure naturæ enim per ultimam victoriam
„ omne jus in victorem transfertur, ita ut
„ de victis hostibus, eorumque jure dispo-
„ nere pro lubitu possit.

Prater gloriam] „ Similia lege apud *Ju-*
„ *stin. l.* 2. *c.* 3. *l.* 15. *c.* 1. *&* 2. *l.* 31. *c.*
„ 8. *Cramer. bor. ſubces. cent.* 1. *c.* 78.

Maximas per Graciam laudes] „ Intererat
„ autem Antigoni, Græcorum sibi concilia-
„ re amicitiam

Cappadocibus] „ Maluerunt autem esse
2 „ sub rege, itaque Rex eis a Romanis da-
„ tus est Ariobarzanes.

Et multi populi post bellum relicti liberi]
„ Exempla late cumulavit B. Parens in
„ tract. de Autonomia juris gentium *c.* 15.
„ *& seq.* & in quo libertas illa publica con-
„ sistat, explicat *d. c* 15. *§.* 3. *seq.*

Libera cum suis legibus est] „ Nam pro-
„ prie libertas publica intelligitur, si cives
„ provinciæ devictæ suis legibus vivere, &
„ quod e re suæ provinciæ est, decernere
„ possunt, *dict. tract. de Autonomia*, *&c.*
„ *c.* 15. *§.* 3. *& c.* 4. *§.* 7. *seq.*

Ad §. V.

Simul *cum concessione imperii consultum victorum securitati*] „ Hæc dependent
„ a pacto cum victis inito, vel a regulis
„ prudentiæ: victi post ultimam victoriam
„ quamvis legem accipere tenentur.

Ad §. VI.

Ad *securitatem & victoris, & victi, in posterum pertinet*] „ *Vid. Gron. b.* Equi-
„ dem imperium victis relinqui sub onere
„ tributi potest. Hoc vero dependet ex ar-
„ bitrio bellum gerentium, quamdiu bellum
„ durat; at si per ultimam victoriam impe-
„ rium quæsitum est, ex arbitrio victoris.
„ Exempla regnorum, quæ tributum solve-
„ runt, vide supra *L.* 1. *c.* 3. *§.* 22. & apud
„ Schult. in tractatu *de Polonia nunquam*
„ *tributaria.* Conf *Liv.* 45. *c.* 18. 26. *&*
„ 29. Unde apparet, neque ad factorum
„ sumtuum restitutionem, neque ad securi-
„ tatem victoris vel victi id pertinere,
„ sed totam rem dependere vel a consen-
„ su partium, vel a lege victoris.

Ad §. VII.

Sed *& sæpe consilii*] „ Quia magna im- 1
„ peria sæpe mole sua ruunt. Sed hæc ad
„ prudentiæ regulas, non ad jus naturæ
„ pertinent.

Termini sacris] „ *Vid. Gron. b.* Sed hoc
„ ad fines privatorum, non imperiorum
„ pertinet.

Ad quietem; & certam pacem nihil utilius, quam suis se finibus tenere]„ Dixi-
„ mus, institutum hoc non pertinere ad fi-
„ nes gentium devictarum. Nam si hæ gen-
„ tes nostro imperio subjiciuntur, fines illi
„ justo titulo nostri fiunt.

Repudiatos] „ Quia bella inde sibi ori- 2
„ tura providebant, adeoque utile ipsis non
„ videbatur, oblata imperia recipere.

Aliis etiam reges datos] „ Sub inæquali
„ fœdere, de quo supra *l.* 1. *c.* 3. *§.* 21.
„ *l.* 2. *c.* 15. *§.* 7. *n.* 3.

Ad §. VIII.

Tantum *eas republica uti volebant ad suam accommodata*] „ I. e. ne regibus se
„ submitterent, quos tyrannos vocabant.

Sub primorum potentia] „ *Vid. Gron. b.*
„ Ita enim devictis Athenis imponunt con-
„ tinuo 30. rectores excussa plebis potesta-
„ te. *Just.* 5. 8

Sed ejusmodi mutationes aut ad victoris securita-

curitatem faciant, &c.] „ Neque hæc tra-„ ctatio ad juris prudentiam, sed ad poli-„ ticam pertinet. Nos quærimus, quid in „ populum devictum liceat, non quid uti-„ le sit in eum statuere. Victor igitur ju-„ re naturæ quasvis leges victo imponere, „ adeoque & formam imperii mutare pot-„ est.

A D §. IX.

Ut aliquid imperii relinquatur ipsis, aut ipsorum regibus] „ Hoc itidem depen-„ det vel ex pacto partium, vel ex lege „ victoris: *priori* casu prout partes de suo „ jure disponunt, ita jus est; *posteriori* ca-„ su victo nil nisi obsequii gloria relicta „ est.

Sic apud Judæos] „ Late statum Judæo-„ rum sub Romanis exposuimus supra *l.* 1. „ *c.* 4. §. 7. ubi dictum est, sceptrum Judæ „ post Herodem omnino ablatum, & Hero-„ di alium Judæ regem non successisse. „ Nec Archelaum vere regem fuisse. Conf. „ *B. Par. Autonom. jur. gent. c.* 11. §. „ 5. *seq.*

Sed ut regem regi] „ Persæ, quia reges „ illis serviebant, reges regum vocari sole-„ bant. *Marcel.* 17. 10. & *l.* 19. 4.

Sicut veteribus possessoribus agrorum pars] „ Vid. *L.* 2. *c.* 8. §. 3 & *c.* 13. §. „ 4. *n.* 4.

A D §. X.

RELINQUI *illis possunt circa res privatas, & publicas minores*] „ Civitas libe-„ ra bello victa fit membrum immediatum „ civitatis victricis, eoque imperium ejus „ definit: neque consors est jurium imperii, „ aut comitiorum; sed sequitur arbitrium „ victoris, qui vel novas leges civitati da-„ re, vel eas, quas habet, ei relinquere „ potest.

Suo arbitrio rempublicam administrandi] „ Plenius hæc omnia illustravit *B. Parens* „ *de Autonom. juris gentium cap.* 13. & 14.

A D §. XI.

1 AVITÆ *religionis usum*] „ Immo victor „ cultum publicum mutare potest, ac pro-„ hibere ne avita religione publice utantur. „ Nam omnia jura publica, adeoque etiam „ jura circa sacra victori acquiruntur.

Nisi persuasis] „ *Vid. Gron. h.* Dixi, in „ genere licere religionis usum publicum „ eripere victis.

Ut templo alienigenas arcere possent etiam capitis periculo] „ Insigne hoc privilegium „ fuit Ecclesiæ, eoque majus, quia ipsi quo-„ que Romanorum subditi sub ea lege non „ intrandi templum comprehendebantur.

2 *Ne vera opprimatur, recte curabit victor*] „ Dictum jam est, id dependere ab arbi-„ trio victoris.

A D §. XII.

AUCTOR denuo commendat clemen-„ tiam in victos, quibus adde ea, quæ *l.* „ 3. *c.* 10. §. 1. & *c.* 11. *per tot.* & §. 7. „ *n.* 1. *c.* 12. *per tot.* & §. 8. *c.* 13. §. 4. „ *c.* 14. *per tot.* & §. 3. & 4. hanc in „ rem dicta sunt.

1 *In imperio plenissimo, & quasi herili*] „ I. e. ubi imperium est in patrimonio vi-„ ctoris.

2 *Si injuriæ abessent*] „ Quas ex querelis „ Brittannorum recenset *Tacitus d. l. c.* 15.

Etiam in pace belli tamen jura servantur] „ Atque hoc jure nititur jus postlimi-„ nii ubi servus etiam in pace ad suos re-„ versus pristina recipit jura. *Vid supra* „ *cap.* 9.

CAPUT.

CAPUT XVI.

Temperamentum circa ea, quæ jure gentium postliminio carent.

† I. 1. † QUousque † ex bello justo res capientium fiant, diximus supra; [1] † quibus de rebus deducenda sunt quæ recipiuntur postliminii jure. † sunt enim hæc [2] pro non captis. At † quæ bello injusto quæruntur, † restituenda diximus, nec ab iis tantum, qui ceperunt, † sed & ab aliis, ad quos res quoquo modo pervenit: † nemo enim plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habuit, ajunt † juris [a] Romani auctores; quod † Seneca [b] breviter explicat, *nemo potest quod non habet dare.* [3] † Dominium internum non habuit qui primo cepit: † quare nec illud habebit [4] qui causam ab ipso obtinet: † dominium ergo secundus, aut tertius possessor accepit, † quod docendi causa externum vocamus, id est, [5] commodum hoc, [6] † ut ubique judiciaria auctoritate, ac manu, pro domino tuendus sit: † quo tamen si utatur adversus eum, cui res malo facto erepta est, † faciet non probe.

2. Nam quod de servo, [c] qui a latronibus captus mox [7] ad hostes pervenerat, † responderunt [8] jurisconsulti nobiles, verum esse, eum subreptum esse, † nec quod hostium fuisset, † aut postliminio rediisset, † ei rei [9] impedimento esse, † idem ex naturali jure respondendum est de eo, qui bello injusto captus, mox bello justo, † aut alia ratione in alterius venit potestatem: [d] † nam in jure interno † bellum injustum latroci-

a *L. 27. §. 1. D. de nox. act. l. 20. D. de acq. rer. dom.*

b Lib. V, *de benef. c.* 12.

c *L. 27. D. de capt.*

d *Ægid. Regius de act. supern. dist. 31, dub. 7. n.* 122.

GRONOVII.

1 *QUibus de rebus*] A quibus excipienda, quæ in patrios fines reversa pristinum statum recuperant.

2 *Pro non captis*] Fingit enim postliminium, eas res nunquam in potestate hostium fuisse.

3 *Dominium internum*] In jure naturæ, ac civili fundatum.

4 *Qui causam ab ipso*] Jus suum derivat.

5 *Commodum hoc*] Hac parte, vel ad hoc.

6 *Ut ubique judiciaria*] Ut qui possidet rem armis captam, sive ceperit ipse, sive a capiente bono modo nactus sit, quocumque veniat, quemcumque apud judicem ea de re compelletur, vincat, & non modo sententia judicis, sed & vi lictorum, aut militum, in ea possessione defendatur.

7 *Ad hostes*] Quibus victis venum ierat.

8 *Jurisconsulti nobiles*] Labeo, Ofilius, Trebatius.

9 *Impedimento esse*] Adeo ut usucapi ab emtore non possit.

GRO-

trocinio nihil distat. Atque in hanc sententiam ex facto consultus [a] respondit [a] Gregorius Neocæsariensis, + cum Pontici quidam res civium a barbaris captas recepissent. a Can. X.

II. 1. + Reddendæ ergo res tales his, quibus fuerant ereptæ; + quod & factum sæpe videmus. Livius [b] cum retulisset a L. Lucretio Tricipitino victos Volscos, & Æquos, + expositam, ait, in campo [10] Martio prædam, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret. Idem [c] cum narrasset, Volscos a Posthumio dictatore fusos: *prædæ pars sua* [11] *cognoscentibus Latinis, atque Hernicis reddita: partem sub hasta dictator vendidit.* Alibi [d] *biduum ad recognoscendas res datum dominis.* Idem [e] ubi Samnitium de (aa) Campanis victoriam narraverat; *quod lætissimum victoribus fuit, captivorum recepta septem millia, & quadringenti: præda ingens sociorum:* [12] *accitique edicto domini ad res suas noscendas, recipiendasque præstituta die.* Mox [f] simile recitat factum Romanorum: *Samnites Interamnam coloniam Romanorum occupare conati urbem non tenuerunt: agros depopulati cum prædam aliam inde mixtam hominum, atque pecudum, colonosque captos agerent, in victorem incidunt consulem ab Luceria redeuntem, nec prædam solum amittunt, sed ipsi longo, ac impedito agmine incompositi cæduntur. Consul Interamnam edicto dominis ad res suas noscendas, recipiendasque convocatis, exercitu ibi relicto, comitiorum causa Romam est profectus.* Alibi [g] de præda agens, quam ad Ilipam Lusitaniæ urbem Cornelius Scipio ceperat, sic ait idem scriptor: *ea omnis ante urbem exposita est, potestasque dominis res suas cognoscendi facta: cætera vendenda quæstori data: quod inde effectum est, militi divisum.* Post pugnam T. Gracchi ad Beneventum: *præda omnis, præterquam hominum captivorum, militi concessa est, & pecus exceptum est, quod intra triginta dies domini cognovissent,* eodem [h] Livio auctore.

b Lib. III. c. 10.
c Lib. IV. c. 29.
d Lib. V. c. 16.
e Lib. X. c. 20.
f Cap. 36.
g Lib. XXXV. c. 1.
h Lib. XXIV. c. 16.

2. De [13] L. Æmilio Gallorum victore [i] Polybius τὴν λείαν ἀπέδωκε τοῖς προσήκουσι, *prædam iis reddidit, a quibus abacta fuerat.* [b] + Idem fecisse Scipionem, [k] Plutarchus, & [l] Appianus narrant, cum Carthagine capta multa ibi invenisset + donaria, quæ è Siciliæ urbibus, & aliunde Pœni eo advexerant. Cicero [m] Verrina de jurisdictione Siciliensi: *oppidum Himeram Carthaginienses quondam ceperant, quod fuerat imprimis Siciliæ clarum,*

i Hist. l. II. c. 31.
k Plut. apoph. pag. 200. B.
l Bell. Pun. p. 83. Ed. H. Steph.
m In Verr. II. 35.

GROTII.

a *Gregorius Neocæsariensis*] Sequuntur *Petr.* de potestate principis c. 3. quæst. 4. *Bruningius* de homagiis concl. 241.

b *Idem fecisse Scipionem, Plutarchus, & Appianus narrant*] Etiam *Diodorus Siculus* excerptis Peirescianis. (Pag. 345.) Et Valerius Maximus lib. V. cap. 1. num. 6. *Africani quoque posterioris humanitas speciose, lateque patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ civitates literas misit, ut ornamenta templorum suorum Pœnis rapta per legatos recuperarent, inque pristinis sedibus reponenda curarent.*

GRONOVII.

10 *Martio prædam*] Hostibus, qui eam per incursionem in Rom. ac sociorum fines egerant, ereptam.

11 *Cognoscentibus*] Quod privati, quibus ablatum erat, suum fuisse ostendere poterant, & se pro suo nosse fidem faciebant.

12 *Accitique edicto*] Affixis in publicis tabellis, vel libellis.

13 *L. Æmilio*] Papo. *Flor.* 2, 4.

(aa) Immo *Romanorum* de *Samnitibus*, qui agrum *Campanorum* populabantur. Inspice locum à me in orâ libri distinctè designatum. *J. B.*

rum, & ornatum. Scipio, qui hoc[14] *dignum populo Romano arbitraretur, bello confecto socios sua per nostram victoriam recuperare, Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curavit.* Idem late satis id ipsum
a Livius Scipionis factum prosequitur Verrina [15] de signis. + Rhodii [a] naves qua-
lib. XXXI. tuor Atheniensium captas a Macedonibus, recuperatasque Atheniensibus
c. 15. *b Livius* reddiderunt. Sic Phaneas Ætolus + restitui Ætolis æquum censebat quæ
libr. ante bellum habuissent. [b] + Nec negabat T. Quinctius, [c] si de urbi-
XXXIII. c. 13. bus bello captis ageretur, & societatis leges non rupissent Ætoli. Etiam
c Strabo bona [c] olim consecrata Ephesi, [16] quæ reges sua fecerant, Romani in
libro XIV. pag. 642. veterem statum restituerunt.

III. 1. Quod si [17] commercio res talis ad aliquem pervenerit, + poteritne is ei, cui res fuit erepta, pretium a se numeratum [18] imputare?
d L. II. consentaneum est his, quæ alibi [d] diximus, posse imputari, + in quan-
c. 10. §. 9. tum ipsi, qui rem amiserat, valitura fuerat desperatæ possessionis recuperatio. Quod si tale impendium repeti potest, + quidni & æstimatio laboris, ac periculi, perinde ac si quis rem alienam in mari perditam [19] urinando eduxisset? + Apposita ad hanc quæstionem mihi videtur historia
e Genes. Abrahami, cum quinque regum victor Sodoma rediret: וישב את כל הרכש
XIV, 16. ait [e] Moses, *Reduxit omnes illas res:* nempe quas a regibus captas superius narraverat.

f Gen. 20, 21, 22, 23, 24. 2. + Nec alio referenda conditio regis Sodomorum, quam fert Abrahamo, + ut captivos redderet, cætera sibi retineret pro labore, & periculo. At [f] ipse Abrahamus [d] vir non pii tantum animi, sed & excelsi,

GROTII.

a *Si de urbibus bello captis ageretur*] Pompejus Attalo, & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit. *Eutropius* VI. (c. 11.) In fœdere Pontificis, Imperatoris Caroli V. & Venetorum contra Solimannum convenerat, ut possessa quisque reciperet. *Paruta* VIII. itaque Cephalenia ab Hispanis capta reddita Venetis. Est ad eam rem pertinens locus, & in *Anna Comnena*, ubi de Gothofredo agit. (Lib. XI. c. 6.)

d *Vir non pii tantum animi, sed & excelsi*] Bene hoc notavit *Jacchiades* ad Danielem V, 17. *Sulpitius Severus* de Abrahamo: *reliqua his, quibus erepta erant, reddidit.* (Hist. Sacr. L. I. c. 5.) *Ambrosius* lib. I. de patriarcha Abraham: *ideo quoniam sibi mercedem ab homine non quæsivit, a Deo accepit.* (Cap. 3.) Non multum hinc distant facta Pittaci, & Timoleontis: *Pittacus Mitylenæus cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere, deforme judicans, virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere. Valerius Maximus* libro VI, cap. V. num. 1. De Timoleonte *Plutarchus*, οὐ τὸ λαβεῖν ἐκ τοιούτων αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον, καὶ περιουσία τῆς ἀρετῆς ἐν οἷς ἔξεστιν ἐπιδεικνυμένης τὸ μὴ δεόμενον· *non accipere in talibus, turpe, sed non accipere, melius, & virtutis cujusdam exuberantis, & in iis, quæ licita sunt, ostendentis, se & his carere posse.* (Pag. 277. B.) Confer quæ supra lib II, c. XIV. §. VI. & hoc libro c. IV. §. I. (Auctor in hac Nota conjungit *Pittacum*, & *Timoleontem*, quasi utriusque *factum* esset. At vero Timoleon planè contrarium fecit, ut patebit inspicienti locum PLUTARCHI, unde verba quædam heic adferuntur. *J. B.*)

GRONOVII.

14 *Dignum populo*] Gloriosum, & amplum, conveniensque laudis avido P. R. ut quæ sociorum fuissent, etsi per multa sæcula ab hostibus possessa, nunc iisdem victis non ipsi retinerent Romani, quod jure poterant, sed sociis redderent.

15 *De signis*] Statuis, tabulisque materia, & arte pretiosis, quas Siculis Verres abstulerat.

16 *Quæ reges*] Seleucidæ pro imperio sibi vindicando.

17 *Commercio*] Emtione.

18 *Imputare*] A domino reposcere, si rem recipere velit.

19 *Urinando*] Natando subter aquam, vel ad fundum usque. *Plin.* II, 37. ranas, & phocas diu sub aqua urinari. l. 4. §. 1. *Ad l. Rhod. de jactu*: submersæ navis merces per urinatores extractæ.

si, + sibi quidem nihil voluit sumere: cæterum, de rebus receptis (nam ad eas, ut diximus, spectat ista narratio) + quasi suo jure decumam Deo dedit, + detraxit sumtus necessarios, + & sociis suis partem aliquam tribui voluit.

IV. + Sicut autem res domino reddendæ sunt, [e] + ita & populi, & [20] + partes populorum + his, qui jus imperii habuerant, [21] + aut etiam sibi, si sui fuerant juris + ante vim injustam. Ita Sutrium receptum, restitutumque sociis, Camilli ævo, + ex [a] Livio discimus. + Æginetas, & Melios suis urbibus restituerunt [b] Lacedæmonii. Græciæ civitates, quas Macedones invaserant, [c] + a Flaminio redditæ libertati. Idem & in colloquio cum Antiochi legatis + æquum esse censuit liberari Asiæ urbes, quæ Graji essent nominis, quas Seleucus Antiochi proavus bello ceperat, amissas receperat idem Antiochus: *neque enim in Æolidem, Ioniamque coloniæ* [22] *in servitutem regiam missæ sunt*, ajebat, *sed stirpis augendæ causa, gentisque vetustissimæ per orbem terrarum propagandæ.*

a *Liv.* l. VI. c. 3.
b *Xen. hist. Gr.* II. Cap. 2. §. 5.
c *Liv.* l. XXXIII. c. 32. Lib. XXXIV. c. 58.

V. Solet & de temporis spatio quæri, [23] + quo reddendæ rei obligatio interna possit exstingui. Sed + hæc quæstio inter ejusdem imperii cives definienda est ex legibus ipsorum; (si modo illæ internum jus concedunt, + non in externo solo consistunt: quod ex verbis, & proposito legum, prudenti inspectione colligendum est:) + inter eos vero, qui alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis, de qua diximus [d] alibi, quantum instituto nostro sufficit.

VI. Quod si valde [24] + ambiguum sit jus belli, optimum erit [f] + Arati Sicyonii consilium sequi, [e] qui partim novis possessoribus persuasit ut pecuniam accipere mallent, possessionibus cederent; partim veteribus dominis, ut commodius putarent numerari sibi quod tanti esset, quam suum recuperare.

d Lib. II, c. 4.
e *Cic. off.* II. c. 23.

GROTII.

e *Ita & populi*] Exules Saguntini post sex annos a Romanis restituti. Antoninus Cassii bello in servitutem redactos liberos esse jussit, bona dominis reddi. Sic Calatrava militibus, quibus erepta a Mauris erat, reddita a rege Castellæ, aliisque. *Mariana* lib. XI. (*Cap.* 25.) Confer quæ supra hoc libro cap. X. §. 6. (Nescio unde Auctor habeat quæ de *Saguntinis* exsulibus, & de captis in bello *Avidii Cassii*, heic refert. Circa priores aliquid reperies apud LIVIUM, Lib. XXVIII, c. 39. in Oratione Legatorum *Saguntinorum*: de aliis autem in Vitâ *M. Aurel. Antonini* à JULIO CAPITOLINO scriptâ, Cap. 25. quanquam non ita diserte res ibi narretur, ac Auctor noster proponit. *J. B.*)

f *Arati Sicyonii consilium sequi*] Quod fecit rex Ferdinandus memorante *Mariana* libro XXIX, c. 14.

GRONOVII.

20 *Partes populorum*] Privati, vici, pagi.

21 *Aut etiam sibi*] In libertatem restituendi.

22 *In servitutem regiam*] Ut Asiaticis regibus servirent.

23 *Quo reddendæ*] Bello injusto captum, quasi usu captum, etiam conscientiam obligare ad restituendum desinat.

24 *Ambiguum sit jus belli*] Difficile sit decernere, justa causa belli, nec ne fuerit.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XVI.

ALIBI diximus, Auctorem injuria arguere JCtos Romanos, quod con-„ fuse nimis materiam de postliminio tra-„ ctaverint. *Vid. l.* 3. *c.* 9. §. 1. Diximus, „ principia Grotii circa jus postliminii ad-„ mitti non posse; quod vel ex eis, quæ „ Auctor hoc capite tradit, magis perspi-„ cuum fiet.

„ Grotius capite IX. circa jus postliminii „ distinguit inter leges *juris naturæ*, & sta-„ tuta *jure gentium.*

„ *Jure naturæ* eum, qui ex *justa causa* „ bellum gerit, ac res hostis sui capit, do-„ minium acquirere, ait, ad compensatio-„ nem tantum ejus, quod debetur. *Vid. l.* „ 3. *c.* 9. §. 1. *supr. pag.* 145. Excipit autem „ res, quæ a pristino domino recipiontur; „ has enim *jure postliminii* recipi putat, „ quia res has pro non captus haberi, fin-„ git. *Vid.* §. *h. pr.*

„ Is autem, qui ex *injusta causa* bellum „ gerit, nullum, ex hypothesi Auctoris, „ jus in res captas acquirit: immo restitue-„ re eas domino tenetur. Adeoque domi-„ num, si res illas recipit, non *jure postli-„ minii*, sed ipso jure eas recipere putat. „ *Supr. pag.* 145.

„ Addit, JUS hoc NATURÆ hactenus „ JURE GENTIUM VOLUNTARIO „ mutatum esse, ut ei quoque, qui *ex in-„ justa causa* rem capit, dominium aliquod „ externum a gentibus tributum sit; ejus-„ que effectum esse, ut capiens non tene-„ atur rem priori domino, etiam justam „ causam habenti, restituere, nec recipiens „ eas *ipso jure* recipiat, sed *jure postlimi-„ nii:* adeoque res has receptas jure gen-„ tiom itidem pro non captis haberi. *Vid.* „ §. *h. pr.* & supra *pag.* 145.

„ Alibi notavimus, distinctionem inter „ *bellum justum*, & *injustum*, inter duas „ summas potestates, quarum utraque suam „ causam justam, alterius injustam asserit, „ usum non habere, nec jus certum ex „ ea statui posse; sed suspendi durante bel-„ lo justitiam causæ: indeque utrumque „ agere, ac si jure bellum gerat.

„ Hoc principio posito, cujusque judi-„ cium valet in sua civitate; adeoque RES „ NOSTRÆ captæ, & receptæ, POSTLIMI-„ NIO gaudent, quia ex judicio nostræ ci-„ vitatis injuria captæ sunt, *l.* 19. *pr. capt.* „ Econtrario *res hostis* captæ si ad hostem „ revertuntur, itidem POSTLIMINIO reci-„ piuntur, quia ejus judicio res a nobis „ injuria captæ dicuntur, *dict. pag.* 145.

„ Certissimum igitur est, POSTLIMINIUM » ab utraque parte, (non habita ratione » differentiæ inter bellum justum, vel in-» justum) ipsa ratione naturali obtinere.

AD §. I.

QUOUSQUE *ex bello justo res capien-tium fiant, diximus supra*] » Nimirum, » dominium capienti acquiri saltem ad » compensationem ejus, quod debetur. » Quod examinavimus *c.* 13. §. 1. & *c.* 1. » §. 1. 1

Ex bello justo] „ Ubi is, qui capit, ju-» stam capiendi causam habet.

Quibus de rebus deducenda sunt quæ re-cipiuntur postliminii jure] » Jus ergo post-» liminii saltem obtinere putat si res, » quæ ex JUSTA CAUSA mihi erepta est, » a me recipitur. Quod non tantum cum ratio-

» ratione juris postliminii, sed & cum principiis Auctoris pugnat.

» Postliminium enim ideo introductum » est, quia res injuria mihi est ablata, *L.* » 19. *ff. captiv.* Si igitur justo bello mihi » eripitur (ponamus enim, de justitia cau- » sæ constare certo posse) tota ratio postli- » minii cessat; hostis enim, qui ex justa » causa capit, injuriæ accusari nequit. Sed » & ipse Auctor concedit, hostem, qui ex » justa causa capit, dominum fieri rei ca- » ptæ; hoc dominium per reditum ad eum, » qui injuriam fecit, tolli nequit, neque » hic dominium, quod jure amisit, præ- » textu postliminii, & ex fictione quasi res » nunquam capta videatur, recuperari ne- » quit.

Sunt enim pro non captis] » Atque ideo » jure postliminii recipiuntur.

Quæ bello injusto] » Quod ex causa inju- » sta geritur.

Restituenda diximus, nec ab iis tantum, qui ceperunt] „ Quia injuria nobis id, „ quod nostrum est, eripuerunt.

Sed & ab aliis, ad quos res quoquo modo pervenit] „ Si forte hostis noster inju- » ria capta amicis nostris vendit, donat, » &c. hos quoque ad restitutionem teneri, » ait.

Nemo enim plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habuit] „ Capiens » autem non habuit jus, quia injusto bel- » lo, adeoque injuria cepit.

Juris Romani auctores] „ *Vid. l.* 54. *Reg.* „ *jur. l.* 19. *ff. Qui & a quib. l.* 20. *ff.* „ *A. R. D. Conf. Barbos. l.* 4. *c.* 2. *n.* 2.

Seneca] „ Similia lege apud Lactantium „ *Inst.* 1. 15. & Livium *l.* 26. *c.* 35.

Dominium internum non habuit qui primo cepit] „ I. e. dominium, quod jure na- „ turæ tale est, & in conscientia tutum „ reddit. *L.* 3. *c.* 10. §. 3. Bello enim in- „ justo, adeoque injuria cepit.

Quare nec illud habebit qui causam ab ipso obtinet] „ Res enim in hunc transit „ cum suo vitio.

Dominium ergo secundus, aut tertius possessor accepit, &c. externum, &c.] Quod „ scil. ex constituto gentium eis, qui ex „ injusta causa bellum gerunt, concessum „ est, & quod possessorem in conscientia „ tutum non reddit. *Vid. supr. c.* 6 §. 2.

Quod docendi causa externum vocamus] „ Cujus effectum hunc esse, fingit, ut qui „ ex injusta causa capit, non possit ab aliis „ gentibus tanquam fur, & prædo puniri. „ *L.* 3. *c.* 4. §. 2. & 3 Sed ut a quolibet „ gente in possessione rerum talium defen- „ di debeat. *Vid. supr. c.* 6 §. 2.

Ut ubique judiciaria auctoritate pro domino tuendus sit] „ *D. c.* 6. §. 2. Cum „ jure naturæ alter potius defendi debeat, „ cui injuria res erepta est.

Quo tamen] „ Jure scil. externo.

Faciet non probe] „ I. e. peccabit con- „ tra justitiam internam, nec tutus erit in „ conscientia.

„ Equidem sententia Auctoris de restitu- „ enda re, quæ ad amicos pervenit, ad- „ mitti posset si de belli justitia, vel inju- „ stitia, inter duas summas potestates con- „ staret. Cum vero illis, qui medii sunt, „ judicium in illas gentes non competat, „ immo pacati alterius causam probando „ hostes se declaraturi essent, frustra distin- „ guitur inter bellum justum, & injustum.

„ Adeoque naturali quoque ratione *me- „ dii* utriusque factum pro jure habent, i. „ e. suspendunt judicium de causæ justi- „ tia, cujus rei effectus est ut res maneat „ in eo statu, quo fuit cum ad mediorum „ fines pervenit.

„ Si proinde res nobis ab hoste erepta „ per hostem ad medios pervenit, pro jure „ capta habetur, adeoque nostræ civitati, „ rem illam vindicare volenti, restitui non „ debet: neque hic de justitia, vel injusti- „ tia causæ quæritur, quia medius judex „ non est.

„ At si eadem res a Mediis ad nostros „ pervenit limites, postliminio recipitur, „ pristinoque domino restituenda est. Res „ enim ad medios pervenit cum sua causa, „ i. e. cum spe postliminii. Quod adeo ve- „ rum est, ut medii factum nostræ civita- „ tis pro jure habere debeant; nec si res „ illa ad eosdem medios postea denuo per- „ veniat, retinere eam possint.

Responderunt nobiles Jurisconsulti] „ La- „ trones Romanis servum eripuerant; post- „ ea is servus ad Germanos, hostes Ro- „ manorum, pervenit, quibus victis servus „ ille receptus, & Romæ venditus fuit: „ quæritur, an servus pristino domino, cui „ surreptus fuit, restitui debeat? Merito „ Jurisconsultus id affirmat, quia injuria sur- „ reptus fuit, adeoque ipso jure absque „ postliminio recipitur: ita ut nec usuca- 2

 „ pio

„ pio ei obstet, quia res furto ablata usu-„ capi nequit.

„ Nec obstat, servum hunc surreptum „ postea ad hostes pervenisse, atque ab his „ demum receptum esse, adeoque jus pri-„ stini domini exstinctum fuisse. Resp. Ja-„ volenus non impedimento id esse, ait, „ quia res ad hostem pervenit cum suo vi-„ tio; hoc ipso enim res non desinit esse „ furtiva.

„ Neque porro obstat, servum postlimi-„ nio rediisse, adeoque ab eo tempore U-„ sucapionem procedere. Sed nec id impe-„ dit, quo minus emtor servum restituere „ teneatur, quia nondum postliminio redi-„ isse videtur quamdiu in potestatem prio-„ ris domini non rediit; tamdiu igitur fur-„ tivus manet.

Nec quod hostium fuisset] „ Servus enim „ a latronibus surreptus ad Germanos Ro-„ manorum hostes pervenerat.

Aut postliminio rediisset] „ Victis enim „ Germanis servus ille receptus, & Romæ „ venditus fuit.

Ei rei impedimento esse] „ Quo minus scil. „ non obstante usucapione, emtor eum re-„ stituere debeat pristino domino.

Idem ex naturali jure respondendum est de eo, qui bello injusto captus mox bello justo, &c. in alterius venit potestatem] „ Immo dissimilis ratio. Surreptus a latro-„ ne omnium consensu, & judicio, adeo-„ que naturali jure injuria capitur. Quod „ de bello capto asseri nequit; ibi enim „ hostis jure captum ait: & hoc judicium „ non tantum valet in ejus civitate, sed „ apud socios quoque, & pacatos, & qui „ causam ab hoste habent. Servus igitur, „ qui ad medios pervenit, pro servo ha-„ betur, nec pristino domino restitui de-„ bet.

„ Cum vero ex judicio nostræ civitatis „ servus ille injuria captus dicatur, idque „ judicium naturali ratione valeat in no-„ stra civitate, certum est, eum, qui bel-„ lo captus alio bello ad medios, & inde „ ad nostram civitatem pervenit, domino „ pristino restitui debere, pervenit enim „ ad medios cum sua causa, i. e. cum spe „ postliminii.

Aut alia ratione], „ Scilicet, per com-„ mercia, *vide supra c.* 9. §. 2. *n.* 2. quia „ res acquiritur cum sua qualitate, & con-„ ditione. *Conf.* §. *seq.*

Nam in jure interno] „ I. e. jure natu-„ ræ.

Bellum injustum latrocinio nihil distat] „ Repetit id Auctor *L.* 2. *c.* 1. §. 1. *n.* 3. „ *c.* 22. §. 2. & 3. Et admitti id posset „ si alter de injustitia causæ convenit, vel „ si bello alter victus est. At quamdiu par-„ tes litigant, frustra quæritur de justitia „ causæ, quam uterque sibi asserit.

Cum Pontici quidam res civium a barbaris captas recepissent] „ Immo ratio deci-„ dendi non est, quod injusto bello capti „ fuerint; de eo enim constare inter duas „ gentes non potest: sed ratio naturalis „ est, quod ex judicio nostræ civitatis res „ injuria capta fuerit, adeoque recepta jure „ postliminii pristino domino restitui de-„ beat.

Ad §. II.

Reddendæ *igitur res tales*] „ Dixit 1 „ enim §. *praced.* quæ bello injusto quæ-„ runtur restituenda esse ab iis, qui cepe-„ runt, & ab aliis, qui causam a capien-„ tibus habent.

Quod & factum sæpe videmus] Quan-„ quam jure gentium aliud statutum fin-„ gat. *Vid. supr. c.* 9. §. 2. *n.* 2.

Expositam, a.t, in campo Martio] „ In „ hoc, & sequentibus exemplis, agitur de „ rebus, quæ hostis nobis, vel NB. *sociis* „ nostris eripuit. Hæ enim si recipiuntur, „ pristinis dominis restituendæ sunt, non „ ex ea ratione, quod Volsci, & Æqui, „ &c. justam belli causam non habuerint; „ quis enim judex ibi fuit? sed quia ex „ judicio civitatis Romanæ res illæ civibus, „ sociisque injuria ereptæ fuerunt: quod „ judicium valet etiam intuitu sociorum, si „ res a nostris postliminio recipiuntur.

Idem fecisse Scipionem, Plutarchus, & 2 *Appianus narrant*] „ Scipio ex generosi-„ tate, non ex juris vinculo urbibus Siciliæ „ reddidit prædam, quam olim Carthagi-„ nenses ab eis ceperant. Nam Segestani „ per duo secula jam perdiderant illa orna-„ menta. *Cic. Verrin. V. p. m.* 239.

Donaria] „ Ornamenta templorum. *Conf.* „ *supra L.* 3. *c.* 5. §. 2. *n.* 3.

Rhodii] „ Qui erant socii belli: immo „ civita-

„ civitatis jus mutuo datum fuerat. *Liv. l.* „ 31. *c.* 15.

Restitui Ætolis, æquum censebat, quæ ante bellum habuissent] „ Causantes, ita in „ fœdere primo cautum esse, ut ager, „ urbesque captæ Ætolos sequerentur. *Liv.* „ *Lib.* 33. *cap.* 13. Adeoque Ætoli repete„ re voluere Thebas; quam urbem ex fœ„ dere cum Romanis inito ante bellum „ occupaverant.

Nec negabat T. Quinctius, si societatis leges non rupissent Ætoli] „ Quinctius ar„ guebat Ætolos, quod Antiochi societatem „ Romanæ præposuerint, societatis leges „ rupisse, adeoque Thebas populi Romani „ jure belli factas esse. *Liv. d. c.* 13.

Ad §. III.

1 Poteritne *is ei, cui res fuit erepta, pretium a se numeratum imputare*] „ Auctor hanc quæstionem proposuit supra „ *l.* 2. *c.* 10. §. 9. Eique, qui rem alie„ nam bona fide emit, facultatem concef„ sit deducendi quantum dominus libenter „ impensurus fuerat.

In quantum ipsi, qui rem amiserat, valitura fuerit desperatæ possessionis recuperatio] „ Ipsa enim facti possessio, præsertim „ recuperatu difficilis, est aliquid æstima„ bile, & in hoc dominus post rem amis„ sam censetur factus locupletior. *Grot. d.* „ §. 9.

Quidni & æstimatio laboris, ac periculi] „ Cum periculo enim membrorum, immo „ vitæ, res hosti eripitor.

Apposita ad hanc quæstionem mihi videtur historia Abrahami] „ Qui pariter ab „ eis, quæ hosti eripuit, & regi Sodomo„ rum propria fuerant, sumtus impensos „ deducit.

2 *Nec alio referenda conditio regis Sodomorum*] „ Immo rex Sodomorum non propter „ laborem, & periculum, Abrahamo obtu„ lit prædam, sed ex mera generositate. „ Hinc Abrahamus noluit acceptare, sed „ servis suis, & sociis saltem impensas re„ stitui voluit.

Ut captivos redderet] „ Sane, neqoe ho„ mines, neque res Sodomorum pro captis „ haberi potuerunt, qoia nondum ad præ„ sidia hostium pervenerant.

Sibi quidem nihil voluit sumere] „ Uti „ potuisset sumere pro periculo, & labore.

Quasi suo jure decimam Deo dedit] „ Immo decimam non dedit de rebus re„ ceptis, sed de præda, quam ab hoste „ cepit. *Vid. supr. l.* 3. *c.* 6. §. 1.

Detraxit sumtus necessarios] „ Quos in „ servos impendit.

Et sociis suis aliquam partem tribui voluit] „ Quia eorum labore, & periculo „ locupletior factus est.

Ad §. IV.

Sicut *autem domino res reddendæ sunt*] „ Quæ scil. justo bello receptæ sunt, „ & quas pro non captis haberi, dixit su„ pra §. 1.

Ita & populi] „ Qui postquam injuria „ in hostium potestatem pervenerunt, justo „ bello sese eximunt hostium imperio. Nam „ hi quoqoe pristina jura recipiunt.

Et partes populorum] „ Si provincia vel „ civitas ab hoste injuria occupata, in pri„ stinum statum restituitur.

His, qui jus imperii habuerant] „ I. e. „ Regi, aut Principi.

Aut etiam sibi si sui fuerant juris] „ Adeoque populo in statu populari, si vel „ propria virtute sese liberarunt. *Vid. Lib.* „ 2. *c.* 4. §. 4. vel a sociis hostili imperio „ eximontur. *Vid. l.* 3. *c.* 9. §. 9. & *l.* 2. „ *c.* 23. §. 11.

Ante vim injustam] „ Quod In privatis „ observavimus, id quoque in populis ju„ ris est. Nimirum, frustra inter duos po„ pulos quæri, an bellom sit justum, an „ injustum: uterque enim populus se jore, „ alterum injuria agere contendit; nulla er„ go alia decidendi ratio, nollusque expe„ diendæ rei modus superest, quam ut con„ cedamus, cujusque judicium valere intra „ fines sui imperii.

„ Hoc principio posito populus, qui in „ victoris potestatem pervenit, ex judicio „ victoris jure captus, & occupatus cense„ tur. Sed si idem populus vel sua virtute, „ vel ope sociorum victoris imperio exími„ tur, ejus judicium valet, indeque omnia „ pristina jura, quæ injuria se amisisse con„ tendit, jure postliminii recipit.

„ Hoc autem jos postliminii saltem ob„ tinet quamdiu bellum adhuc durat. Nam „ semel finito bello popolos ille desiit, fit „ alterius populi pars, forma populi mutatur.

„ tatur. Adeoque etsi postea per rebellio„ nem, vel ab alio, victoris imperio exi„ matur, ac liber populus fiat, non tamen „ pristina jura recipit, sed novus est po„ pulus, novumque imperium. Quod exem„ plis illustravimus supra *cap.* 9. §. 9.

Ex Livio discimus] „ Sutrium civitas so„ cia fuit, quæ a sociis Romanis eodem „ bello, & eodem die exemta hostium im„ perio fuit, adeoque postliminii jure pri„ stinam libertatem recuperavit. *Liv. l.* 6. „ *c.* 3.

Æginetas, & *Melios*] „ Sociorum enim „ ope eodem bello liberati fuerunt, eoque „ pristina jura recipiebant.

A Flaminio reddita libertati] „ Romani „ enim, civitatem Græcarum socii, tene„ bantur socios defendere.

Æquum esse, *censuit*, *liberari Asia urbes*] „ Nondum enim jus imperii sublatum erat. „ quia a sociis Romanis defendebantur. *Liv.* „ *l.* 34. *c.* 57.

Ad §. V.

Quo *reddendæ rei obligatio interna pos„ sit exstingui*] „ I. e. quando res nostræ ci„ vitatis ex hoste receptæ postliminio ca„ reant, nec pristino domino restitui de„ beant.

Hæc quæstio inter ejusdem imperii cives definienda est ex legibus ipsorum] „ Quo „ pertinent omnes modi, quibus domi„ nium amittitur, sive jure naturæ, sive jure „ civili; de quibus vide *Diss. proœm. VI.*

Non in externo solo consistunt] „ Quod „ fieri, Auctor putat, si per usucapionem, „ vel præscriptionem, *L.* 2. *c.* 4. senten„ tia judicis injusta, &c. dominium amit„ tit. *L.* 3. *c.* 2. §. 5. *n.* 1.

Inter eos vero, qui alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis] „ Quam pe„ ti non ex verbis tantum, sed ex factis, „ & non factis, docuit supra *l.* 2. *c.* 4. §. „ 3. 4. & 5. & ad talem conjecturam suffi„ cere tempus memoriam excedens „ dixit „ *ibid.* §. 7. Nos in allegatis locis proba„ vimus, ex tali conjectura voluntatis na„ turali jure dominium non amitti.

Ad §. VI.

Ambiguum *sit jus belli*] „ Adeoque „ ubi non constat, an res jure, an injuria „ captæ fuerint.

Arati Sicyonii consilium sequi] „ Histo„ ria rei gestæ hæc est. Tyranni per 50. „ annos Sicionem oppresserunt. Aratus „ ejecto Nicocle sexcentos exules restituit, „ qui pristina jura, paternasque possessio„ nes, & merito, vindicabant. Quia vero „ novæ inde inter possessores, & veteres „ dominos, lites exoriturae fuissent, aliud „ consilium excogitavit Aratus. Rogavit „ pecuniam a rege amico Ptolemæo, & po„ stea adhibito quindecim principum con„ silio, causas singulorum examinavit, & „ eorum, qui aliena tenebant, & eorum, „ qui sua amiserant: perfecitque æstiman„ dis possessionibus, ut persuaderet aliis, „ ut pecuniam accipere mallent, possessio„ nibus cederent; aliis, ut commodius pu„ tarent numerari sibi quod tanti esset, „ quam suum recuperare. *Cic. l.* 2. *offic. c.* „ 23. *Plut. in Arat.* Idem quoque fecit „ rex Ferdinandus, ut auctor est *Mariana* „ *l.* 29. *c.* 14.

„ Auctor suadet, ut *si dubium sit jus* „ *belli*, res postliminio receptæ, ad imita„ tionem Sycioniorum vel possessoribus re„ linquantur, vel dominis pristinis restitu„ antur, restituto utroque caso pretio. At „ 1. Male exemplum hoc ad præsentem „ quæstionem applicatur. Jus belli ibi non „ erat dubium: nam cives a tyrannis „ adeoque injuria, ejecti fuere, adeoque „ restituti jure sua vindicabant; neque in „ bello civili postliminio opus est. *L.* 21. „ §. 1. *ff. Postlim.* Sed & 2. difficillimum „ est hoc remedium, quod Ptolemæum di„ tissimum regem, & Arato amicum sup„ ponit, qui grandi pecunia hunc adjuvit.

CAPUT

CAPUT XVII.

De his, qui in bello medii sunt.

I. *A pacatis nihil sumendum nisi ex summa necessitate, cum restitutione pretii.*
II. *Exempla abstinentiæ, & præcepta.*
III. *Quod sit officium pacatorum circa bellantes.*

+ I. SUpervacuum videri posset, + agere nos de his, qui extra bellum sunt positi, quando in hos satis constet + nullum esse jus bellicum. Sed quia occasione belli multa in eos, finitimos præsertim, patrari solent prætexta necessitate, repetendum hic breviter quod diximus alibi[a], + necessitatem, ut jus aliquod det in rem alienam, summam esse debere; requiri præterea [1] + ut ipso domino par necessitas non subsit: etiam ubi de necessitate constat, + non ultra sumendum, quam exigit: id est, [2] + si custodia sufficiat, non sumendum usum: + si usus, non sumendum abusum: si abusu sit opus, + restituendum tamen rei pretium.

a L. II. c. II. §. 10.

II. 1. Moses + cum summa ipsum, & populum necessitas urgeret transeundi per agros Idumæorum [b], + primum ait, transiturum se via regia, neque deflexurum in arva, aut vineta: si vel aqua ipsorum opus haberet, persoluturum se ejus pretium. Idem præstiterunt laudati & Græcorum, & Romanorum duces. Apud Xenophontem [c] Græci, qui cum Clearcho, Persis pollicentur, nullo se damno iter facturos: & si [3] venales commeatus præberent, neque esculenta se, neque poculenta cuiquam erepturos.

b Numer. XX, 17, & seqq.

c De Expedit. Cyr. Lib. II. c. 3. §. 12, 13. Ed. Oxon.

2. Dercyllides, narrante eodem [d] Xenophonte, παρήγαγε τὸ στράτευμα διὰ τῆς φιλίας χώρας, μηδὲν βλάψας τοὺς συμμάχους, *copias duxit per fines pacatos, ita ut nullo detrimento socii afficerentur.* Livius [e] de Perseo rege: *per Phthiotidem; Achaiam, Thessaliamque, sine damno, injuriaque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit.* De Agidis Spartani exercitu [f] Plutarchus: θέαμα ταῖς πόλεσιν ἦσαν, ἀβλαβῶς ϗ πράως ϗ μονονὰ ϗ ἀψοφητὶ διαπορευόμενοι τὴν Πελοπόννησον· [4] *spectaculum erant civitatibus clementer, ac sine noxa, & pene* [a] *sine strepitu peragrantes Peloponnesum.* De Sulla [g] Vellejus: *putares venisse in Italiam*

d Hist. Græc. III. 1. §. 8.

e Lib. XLI. c. 27.

f Vit. Agid. pag. 801. D.

g Lib. II. c. 25.

GROTII.

a *Sine strepitu peragrantes Peloponnesum*] Par testimonium Tito Quintio Flaminio perhibet *Plutarchus.* (p. 371.)

GRONOVII.

1 *Ut ipso domino*] Ut ipse dominus non æque re sua indigeat, atque ille, qui attrectare vult eam.

2 *Si custodia*] Si sufficiat, in potestate habere, ne delibentur, aut carpantur: si hoc necessum, & satis sit, ne absumantur; si & hoc fieri oporteat, ut justo pretio compensentur.

3 *Venales commeatus*] Si copia fieret coemendorum necessariorum a populis, per quos commearent.

4 *Spectaculum erant*] Cum admiratione conspiciebantur.

liam non belli vindicem, sed pacis auctorem: [5] *tanta cum quiete exercitum per Calabriam, Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum, urbium, hominum, perduxit in Campaniam.* [b] De Pompejo Magno [a] Tullius: *cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed* [6] *nec vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.* De Domitiano ita [b] Frontinus: *cum in finibus Ubiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum,* [7] + *quæ vallo comprehendebat, pretium solvi jussit, atque ea justitiæ fama omnium fidem sibi adstrinxit.* De Parthica Alexandri Severi expeditione [c] Lampridius: *tanta disciplina, tanta reverentia sui egit, ut non milites, sed senatores transire dicerentur: quacumque iter milites faciebant,* [8] *tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum vero ob hæc tot, & tanta bona, provinciales ut Deum suscipiebant.* [c] De Gotthis, Hunnis, Alanis, qui Theodosio merebant, [d] Panegyrista: *nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio ut a barbaris erat; quin si quando difficilior frumentaria res fuisset, inopiam patienter ferebat, &* [9] *quam numero arctaret annonam comparcendo laxabat.* Stiliconi Claudianus [e] idem tribuit:

> *Tanta quies, jurisque metus servator honesti*
> *Te moderante fuit, nullis ut vinea furtis,*
> *Aut seges erepta fraudaret messe colonum.*

[d] Et Belisario Suidas.

a *Pro lege Manilia*, c. 13.
b *Libro* II, *strat.* c. 11. n. 7.
c *Cap.* 50.
d *Latin. Pacat.* c. 32. Panegyr. vet. XII.
e *In l. Cons. Stilic.* Lib. I. vers. 162, & *seqq.*

3. + Hoc

GRONOVII.

5 *Tanta cum quiete*] Disciplina, & modestia.

6 *Ne vestigium quidem*] Ut nec pedibus quidquam satorum conculcarint, quod ubi via est angusta, facillime fit propter laxitatem ordinum, & adsita frumenta.

7 *Quæ vallo comprehendebat*] Intra castra recipiebat.

8 *Tribuni accincti*] Parati, & expediti, tanquam cum hoste statim congressuri, non trahentes impedimenta ad convectandam prædam. Ms. *aciti*: unde Salm. *taciti*, non clamosi, strepericique.

9 *Quam numero*] Multitudine capitum angustam, & difficilem fecerat, frugalitate sufficientem reddebat.

GROTII.

b *De Pompejo Magno Tullius*] Et Plutarchus: ἀκούων τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν· ἣν ὁ μὴ φυλάξας, ἐκολάζετο· *cum audisset milites suos per itinera licentiosius agere, sigillum gladiis eorum apposuit. quod qui non custodisset, is puniebatur.* (Pag. 624. A.).

c *De Gotthis*] Multa de hujus gentis modestia habemus apud *Cassiodorum*, ut V. 10, II, 13. Eodem autem libro epistola 26. *Nec possessorum segetes, aut prata vastetis, sed sub omni continentia properate: ut grata nobis esse vestra occursio possit. Quia ideo exercituales gratis subimus impensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.* Lib. IX, 25. *Arma ejus nulla possessorum damna senserunt.*

d *Et Belisario Suidas*] Sæpe hanc in Belisario virtutem prædicat comes ejus, testisque actionum *Procopius*. Vide egregiam ejus orationem huc pertinentem, quam ad milites habuit prope Siciliam, cum in Africam tenderet, narrationemque itineris per Africam Vandalicorum primo. (Cap. 12. & 17.) Ex Gotthicorum autem III. integrum hunc locum apponam: εἰς δὲ τοὺς ἀγροίκους ἔτι τοσαύτῃ φειδοῖ καὶ προνοίᾳ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτῶν οὐδένα πώποτε, στρατηγοῦντος Βελισαρίου, τετύχηκε· πλουτεῖν δὲ παρὰ δόξαν ξυνέβαινε πᾶσιν, οἷς ἂν αὐτὸς ἐπιδημοίη στρατιᾶς πλήθει· ἀπεδίδοντο γὰρ αὐτοῖς κατὰ γνώμην τὰ ὤνια πάντα. καὶ ἡνίκα μὲν ἀκμάζοι τὰ λήια ἐς τὸ ἀκριβὲς διεφύλαττε, μήτινα παριοῦσα ἡ ἵππος λυμήνηται· τῶν δὲ ὡραίων ἐν τοῖς δένδροις ὄντων ἅψασθαι αὐτῶν οὐδενὶ τὸ παράπαν ἐξουσία ἐγίνετο. *adversus agricolas tanta cura, providentiaque agebat, ut eorum nemo vim pateretur, exercitum ducente Belisario: contra vero opulenti fierent omnes quocunque ille cum multo milite advenisset: vendebant enim illi militibus res suas suopte arbitratu; & cum maturæ essent segetes, sollicite cavebat, ne ab equite corrumperentur; tum vero poma in arboribus pendentia tangere nemini omnino permittebatur.*

(Cap.

3. + Hoc præstabat exacta cura [c] [10] provisus rerum necessariarum , & bene + soluta stipendia , & vigor disciplinæ , cujus legem audis [f] apud [a] Ammianum : *pacatorum terras non debere calcari.* Et apud [b] Vopiscum : *nemo pullum alienum rapiat : ovem nemo contingat , uvam nullus auferat , segetem nemo deterat , oleum , sal , lignum nemo exigat.* Item apud [c] Cassiodorum : *vivant cum provincialibus jure civili : nec insolescat animus , qui se sentit armatum : quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare paganis.* His accedat illud Xenophontis expeditionis [d] libro VI. μὴ ἀναγκάζειν πόλιν φιλίαν ὅ, τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν· *civitatem amicam cogendam non esse , ut quicquam daret invita.*

a Lib. XVIII. c. 2. pag. 205.
b Aurelian. c. 7.
c Var. VII. 4.
d Cap. 2. §. 4.

4. Ex quibus dictis optime interpreteris + illud [e] magni prophetæ , immo propheta majoris monitum : μηδένα διασείσητε , μηδὲ συκοφαντήσητε , καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν· [11] *a concussione* , [g] *a calumnia in quosvis abstinete* , [h] *contenti estote stipendiis vestris.* Cui simile illud Aureliani apud Vopiscum dicto loco : *annona sua contentus sit , de præda hostis , non* [12] *de lachrymis provincialium vivat.* Nec est quod quis putet dici hæc pulchre , [13] sed præstari non posse : + neque enim aut moneret hæc vir divinus , aut sapientes legum auctores præciperent , si crederent impleri non posse.+ Denique

e Luc. III. 14.

(Cap. I.) Similem Alemannorum laudem in expeditione ad sanctum sepulcrum vide apud *Nicetam* Manuele Comneno. (Lib. I. c. 4.) *Gregoras* autem libro IX. idem in Venetis prædicat : ἦσάν γε μὲν οὐδένες , ὃς οὐ μάλα ἐξέπληξεν ἡ τῶν Βενετικῶν εὐταξία , καὶ ἡ μετὰ δικαιοσύνης μεγαλοπρέπεια· οὐδὲ γὰρ ἠξίωσε τῶν πάντων ἐκείνων οὐδεὶς ἐξελθὼν ἀφελέσθαι τι τῶν ἁπάντων ἄνευ τιμῆς ἀργυρίου· *nemo erat , quem non admiratione percelleret Venetorum disciplina , & conjuncta cum justitia animi magnitudo. Nemo enim de exercitu egressus quicquam rerum sumere volebat nisi pecunia depensa.* (Pag. 188. *Ed. Genev.* 1616.)

c *Provisus rerum necessariarum*] Plinius historiæ naturalis XXVI, 4. *curve Romani duces primam semper in bellis commerciorum curam habuere ?* Cassiodorus IV , 13. *Habeat quod emat , ne cogatur cogitare quod auferat.* Similia habet V , 10. & 13.

f *Apud Ammianum*] Quem vide & libro XXI. (*Cap.* 5. in Oratione *Juliani* Imp. ad Milites, *pag.* 293 , 294. *Ed Vales. Gron.*)

g *A calumnia*] Possis vertere *a rapina* , quo sensu ea vox sumitur in græca versione Jobi XXXV , 9. Psalm. CXIX, 122. Prov. XIV , 31. XXII , 16. XXVIII , 3. Ecclesiastæ , IV. 1. item Levitici XIX , 11. Eandem græcam vocem per *defraudare* vertit vulgatus interpres Lucæ XIX , 8.

h *Contenti estote stipendiis vestris*] *Ambrosius* ad hunc Lucæ locum : *idcirco stipendia constituta militiæ : ne dum sumtus quæritur , prædo grassetur.* (Pag. 1647. *Ed. Paris.* 1569.) Quæ transcripsit *Augustinus* sermone XIX. de verbis Domini secundum Matthæum. (Qui non est *Augustini* , & inter *Appendices* , Tom. V. *Serm.* 82. reperitur in *Ed. Benedictin.*] Sunt egregiæ ad hanc rem constitutiones apud *Gregorium Turonensem* libro II, cap. 37. in *capitulis Caroli* , & successorum , lib. V , tit. CLXXXIX. in *concilio Galliæ* tomo II. in *capitulari* II. *Ludovici* Pii capite XIV. & tomo III. in *concilio ad S. Macram.* Adde *legem Bajoariorum* tit. II , 5. Friderici I. legem sic refert *Guntherus* :

Si quis pacificæ plebis villasve , domusve,
Usserit , abrasis signabitur ora capillis ,
Et pulsus castris post verbera multa recedet.

(Ligurin. *vers.* 299 , *& seqq.*)

G R O N O V I I.

10 *Provisus*] Diligentia comparandi in antecessum annona sua contentus sit. Hæc vox annona posterioribus sæculis interdum significat species , quæ militibus dabantur , ut frumentum , carnes , lardum , sal , oleum : interdum annonæ plurali numero sunt panes : interdum annona ipsum est stipendium , quod victus causa datur , ut hoc loco.

11 *A concussione*] Pecunia per vim , metum , tormenta , provincialibus , & sociis exprimenda. I , 2. 7.

12 *De lachrymis*] Bonis , quæ dolentibus , flentibusque eripiuntur.

13 *Sed præstari non posse*] Quod jactant vulgo militares , hæc imaginaria esse , & non posse introduci , nec militem armatum contineri se pati , ut virgines in gynæceo.

nique [i] necesse est concedamus, fieri posse quod factum videmus. + Ideo attulimus exempla, quibus accedat illud insigne, quod [k] [14] ex Scauro memorat [a] Frontinus, pomiferam arborem, [15] quam in sede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.

a Lib. IV. c. 3. n. 13.

5. Livius [b] cum narrasset, milites Romanos in castris ad Sucronem [16] procacius egisse, & quosdam eorum noctu prædatum in agrum circa pacatum iisse, adjicit, omnia libidine, ac licentia militum, nihil instituto, ac disciplina militari gestum. Est & alter insignis ejus scriptoris locus, [c] ubi iter Philippi per Denthelatarum agros narratur: *socii erant, sed propter inopiam haud secus, quam hostium fines Macedones populati sunt. rapiendo enim passim, villas primum, deinde quosdam etiam vicos evastarunt, non sine magno pudore regis, cum sociorum voces nequicquam Deos, sociales, nomenque suum implorantes audiret.* Apud Tacitum [d] Peligni turpis fama, dum socios magis, quam hostes prædatur. Idem [e] Vitellianos notat per omnia Italiæ municipia desides, & tantum hospitibus metuendos. In Verrina quoque [f] Ciceronis de prætura urbana hæc est accusatio: *oppida pacata sociorum, atque amicorum, diripienda, ac vexanda curasti.*

b Libro XXVIII. c. 24.

c Lib. XL. c. 22.

d Ann. XII. c. 49.

e Hist. III. c. 2.

f In Verr. Lib. I. c. 21.

6. Atque hic omittere non possum theologorum [g] sententiam, quam verissimam puto, regem, qui quæ debet stipendia militibus non solvit, + non tantum [17] militibus teneri de damnis inde secutis, + sed & subditis suis, & vicinis, quos inedia coacti milites male habuerunt.

g Ægid. Regius de act. supern. disp. 31, dub. 7. n. 95.

III. 1. Vicissim eorum, qui a bello abstinent, + officium est nihil facere, quo validior fiat is, qui improbam fovet causam, + aut quo justum [18] bellum gerentis motus impediantur, secundum ea, quæ dicta a nobis + supra [h] sunt: [19] in re vero dubia [l] + æquos se præbere utrisque + in permittendo transitu, + in commeatu præbendo legionibus, + in obsessis non sublevandis. Corcyrenses apud Thucydidem [i] Atheniensium officii esse, ajunt, si extra partes esse velint, + aut Corinthios prohibere ne ex agro Attico militem conducant, aut idem sibi permittere. [20] Philippo Macedonum regi objectum a Romanis dupliciter ab eo

h L. III, c. 1.

i Lib. I. c. 35.

GROTII.

i *Necesse est concedamus, fieri posse quod factum videmus*] Sic & *Guicciardinus* differit libro XVI.

k *Ex Scauro memorat Frontinus*] De Nigri severitate ob raptum gallum gallinaceum vide *Spartianum*. [Cap. 10.]

l *Æquos se præbere utrisque in permittendo transitu, in commeatu præbendo*] Exemplum nobile vide apud Parutam libro VIII.

GRONOVII.

14 *Ex Scauro*] Ex M. Æmilii Scauri commentario de bello ab se gesto.

15 *Quam in sede*] Quæ intra castra conclusa fuerat.

16 *Procacius egisse*] Per absentiam, & morbum P. Scipionis tumultuantes lasciviisse in Hispania.

17 *Militibus teneri*] Satisfacere oportere.

18 *Bellum gerentis motus*] Apparatus, & processus.

19 *In re dubia*] Ubi certe non constat, utrius causa justior sit.

20 *Philippo Macedonum regi objectum.* Liv. 30, 42.

GRO-

eo fœdus violatum, + & quod sociis populi Romani injurias fecerit, & quod + hostes auxiliis, & pecunia juverit. Eadem urget T. Quintius [a] *a Liv. XXXIV, 32.* in colloquio cum Nabide, *vos tamen, inquit, vestramque amicitiam, ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te arguam id fecisse? sed nolo pluribus?* [21] *summam rem complectar: quibus igitur rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, si socios meos pro hostibus habeas, + si hostibus te conjungas.*

2. Apud Agathiam [b] legimus hostem esse, + qui faciat quod hosti placet; & in [c] Procopio, [m] [22] in exercitu hostium eum censeri, + qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui subministrat. Demosthenes [d] olim dixerat: ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ· + *qui ea facit, & machinatur, quibus ego capi possim, etiamsi nec feriat, nec jaculum emittat, hostis mihi est.* M. Acilius Epirotis [e], qui milite Antiochum non juverant, sed pecuniam ei misisse insimulabantur, negavit scire se, hostium, an pacatorum numero eos habere deberet. L. Æmilius [f] Prætor Tejos arguit, quod commeatu classem hostium juvissent, vinum promisissent: addens, + ni eadem Romanæ classi darent, se pro hostibus eos habiturum. Memoratur & Cæsaris [g] Augusti dictum: ἔκσπονδον πόλιν εἶναι, πολέμιον ἔχουσαν παρ' αὐτῇ· *pacis jus amittere civitatem, + quæ hostem recipiat.*

b Lib. IV. c. 1.
c Gotth. I. Cap. 3.
d Phil. III. pag. 46. B.
e Liv. lib. XXXVI. c. 35.
f Idem, Libro XXXVII. c. 28.
g Plut. Brut. in fin. pag. 1011. B.

3. Proderit etiam, cum utraque parte bellum gerente [23] + fœdus miscere, + ita ut cum utriusque bona voluntate a bello abstinere, + & communia humanitatis officia utrisque exhibere liceat. Apud [h] Livium est: *pacem utrique parti, quod medios decet amicos, optent: bello se non interponant.* Archidamus Spartæ rex Eleis, cum viderentur in Arcadum partes inclinare [i], epistolam scripsit hoc tantum continentem: καλὸν ἡσυχία· *bonum est quiescere.*

h Lib. XXXV. c. 48.
i Plutarch. Apopht. p. 219. A.

GROTII.

[m] *In exercitu hostium eum censeri*] Et contra, socium, & amicum, recte ait, dici non eum modo, qui juxta stat in procinctu, sed & qui omnia, quibus opus habet bellum, aperte suppeditat. in epistola *Amalasunthæ* ad *Justinianum*. (Gotth. Lib. I. c. 3.)

GRONOVII.

21 *Summam rem complectar*] Caput rei, vel quod maximum est, paucis expediam.

22 *In exercitu hostium*] Perinde arripi, ac violari posse, atque illi, qui intra castra, & præsidia hostilia sunt, & arma contra nos ferunt.

23 *Fœdus miscere*] Agere palam oriente bello, ac pacisci.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XVII.

» Grotius principia, unde jura mediorum sequuntur, hic non exponit, sed statim ad officia mediorum procedit; adeoque ex præcedenti *capite IX.* §. 4 *n* 2. ea supplenda sunt.

» Supponit autem Grotius, reges, aut populos, qui bellum suscipiunt, credi velle justas sibi fuisse causas cur id facerent; contra autem, injuria facere eos, qui adversus se arma ferrent. *d.* §. 4.

» Cum igitur utraque pars id credi vellet, nec tutum esset aliis populis pacem quærentibus huic se controversiæ interponere nihil melius facere potuisse, ait, populos pacatos, quam ut quod evenisset pro jure haberent, *d* §. 4.

» Medii igitur neutrius partis causam justam, vel injustam asserunt, sed judicium suspendunt, & hactenus utriusque factum pro jure habent.

» Hinc duo necessario sequuntur: 1. quod neutri injuriam faciant si præsentem possessionem sequantur: 2. quod uni non magis, quam alii favere debeant.

» *Prioris* sequelæ effectus insignes sunt. Nam 1°. pacatus ejecto rege cum præsente possessore agere, contrahere, &c. potest. *Vide supra L.* 1. *c.* 4. §. 15. *Tom. I. pag.* 383. 2°. si cives nostri capti, & servi facti ad pacatos perveniunt, ab his pro servis habentur; is enim præsens eorum est status. *Vid. supra c.* 9. §. 2. *n.* 2. & §. 4. *n.* 2. *in fin.* nec civitas nostra vindicare eos potest. 3°. Idem dicendum de rebus nostris, quæ bello captæ ad pacatos perferuntur.

» Econtrario 4°. si cives, & res nostræ ab hoste captæ ad pacatos perveniunt antequam ad præsidia hostis deductæ fuerint, liberæ manent, adeoque hosti eas reclamanti reddi non debent.

» De *posteriori* sequela in sequentibus agemus.

Ad §. I.

Agere *nos de his, qui extra bellum positi, &c.*] » I. e. de pacatis, seu de » mediis.

Hactenus enim Grotius egit de hostibus, & quid in eos liceat: sequitur tractatio de mediis, qui unius partis judicium, & causam non magis, quam alterius sequuntur, & Neutrales vulgo vocantur, quia neutri parti adhærent.

Auctor regulam generalem ponit, a pacatis nihil sumendum esse. At excipit summam necessitatem; hanc enim jus aliquod etiam in pacatos tribuere, docet *hic* § 1, & docuit supra *l.* 2. *c.* 2. §. 10. Sed & Mediorum quædam officia erga bellum gerentes esse, tradit §. 3.

Propositio I.

Medii utriusque factum pro jure habent.

Demonstratio.

Nam si medii alterum injuria agere assererent, ejus judicium, & causam sequerentur, & desinerent esse medii. Ut ergo medii sint, necessario requiritur ut ab omni judicio abstineant, præsentem possessionem sequantur extra territorium; in territorio autem eum statum, tum ratione rerum, tum ratione personarum, tueantur, in quo persona, vel res fuit, cum ad fines accederet.

Uberius

Uberius hæc principia exposuit B. Parens in disputatione *de postliminio in pace Sect.* 1. §. 2. 3. 4. & 5. Verba ejus retulimus supra *L.* 3. *c.* 9. §. 1. *propos.* 1. *p.* 123.

PROPOSITIO II.

Hinc pacati utrique partium præstare debent ea, quæ juris gentium sunt, ut jus transitus, commercia, &c.

DEMONSTRATIO.

Legatus Antiochi statum mediorum hoc modo describit, in Concilio Achæorum disserens: *Non enim vult ut secum adversus Romanos arma capiant; sed ut neutri parti sese conjungant: pacem utrique parti, quod medios deceat amicos, optent: bello se non interponant. Idem ferme & Ætolorum legatus petiit, ut qua facillima, & tutissima esset, quietem præstarent, spectatoresque belli fortunarum alienarum eventum sine ullo discrimine rerum suarum operirentur.* Liv. *l.* 35. *c.* 48. Add. *Id. l.* 37. *c.* 28.

Hinc jam necessario sequitur, quod illi, qui medii, i. e. utrisque amici sunt, neutri denegare possint ea, quæ homo homini natura denegare nequit. Si enim uni ea denegaret, duplici modo injuriam faceret; tum quia magis favet alteri, adeoque hostis fieret; tum quia id, quod natura cuique debetur, denegat. Si utrique denegat, utrique fit injuria, cujus reparatio bello quæri potest. Cæterum, quatenus id in commerciis obtineat, mox videbimus. *Conf.* §. 2.

PROPOSITIO III.

Pacatus nihil facere debet, quo juvetur alter præ altero.

DEMONSTRATIO.

Si igitur uni præter ea, quæ sunt juris gentium, aliquid præstatur, id alteri petenti non potest denegari, ne uni magis, quam alteri favere videatur. Unde apud Livium *l.* 37 *c.* 28. Tejos Romanorum Dux arguit, *Juvisse eos commeatu classem hostium, & quantum vini Polyxenidæ* (hosti) *promisissent: quæ si eadem classi Romanæ darent, revocaturum se a populatione militem; sin minus, pro hostibus eos habiturum.* Atque his imperatis paruisse Tejos, apparet ex *Livio d. l.* Massilienses portum Cæsari negarunt, Pompejum recepere; ideo pro hostibus habiti sunt.

Nullum esse jus bellicum] » Quia injuria » non est, ex qua sola bella licita fiunt. » Scythæ ad Alexandrum apud Curtium » *lib,* 7. 8. *Quid nobis tecum est? nunquam* » *tuam terram attigimus: qui sis, unde ve-* » *nias, licetne ignorare in vastis sylvis vi-* » *ventibus?*

Necessitatem, ut jus aliquod det in rem alienam, summam esse debere] Diximus *d.* §. 10., 1°. Nunquam jus oriri in res alienas ex necessitate. Sane, 2°. Mediis natura concessum est jus defendendi res suas; & sic illi, qui jus hoc natura quæsitum turbant, fiunt hostes. 3°. In bellis vix est necessitas absque culpa, dum vel bellum suscipitur ab iis, qui viribus impares sunt, vel quod necessaria desint, &c. Quo casu fatente Auctore ipso necessitas nullum jus tribuit.

Ut ipso Domino par necessitas non subsit] » Quod refutavimus *L.* 2. *c.* 2. §. 8.

Non ultra sumendum, quam exigit] » Quod itidem refutavimus *L.* 2. *c.* 2. §. 6.

Si custodia sufficiat, non sumendum usum] » Sic si quis castrum pacati occu- » pat, quod hostis occupaturus est, is præ- » ter custodiam nihil acquirit, *Grot. l.* 2. » *c.* 2. §. 10.

Si usus, non sumendum abusum] » Dixit » enim, non ultra sumi posse, quam sum- » ma necessitas exigit.

Restituendum tamen rei pretium] » Im- » mo invitus rem suam alii vendere non » tenetur etsi alter necessitate prematur.

» Auctor porro statuit, cessante necessi- » tate faciendam esse restitutionem. *L.* 2. » *c.* 2. §. 9. & *l.* 3. *c.* 1. §. 5. *n.* 3. » Quæ omnia plenius examinavimus *d. l.* » 2. *c.* 2. §. 9. & 10.

AD §. II.

1 CUM *summa ipsum, & populum necessitas urgeret*] Male Auctor jus transitus ex utilitate innoxia, & necessitate sola deducit. Rationes cur ipso jure naturæ cuique transitus debeatur, exposuimus supra *l.* 2. *c.* 2. §. 13.

Primum ait] » Allegata hic exempla, » aliaque

» aliaque vide supra *l.* 2. *c.* 2. §. 13.

2 *Qua vallo comprehendebat*] » Id est quæ » intra munimenta recipiebat. Etsi enim » cives defendere teneantur rempublicam, » unus tamen præ altero non tenetur, ad- » eoque ei resarciri damnum debet.

3 *Hoc præstabat*] » Scilicet, securitatem » præfatam.

Soluta stipendia] » Non solutis enim sti- » pendiis necessitate adducuntur milites ad » rapiendum.

4 *Illud magni Prophetæ*] ,, Johannis.

Neque enim aut moneret] » Nihil enim » frustra monere, nec impossibilia injunge- » re voluisse, vir divinus credendus est.

Ideo attulimus exempla] » Ubi miles transf- » ivit nullo damno dato.

6 *Non tantum militibus teneri de damnis inde secutis*] » Militibus tantum tenetur » ex promisso, ad præstandam mercedem » promissam, & ad id, quod eorum inter- » est mercedem non solutam fuisse.

Sed & subditis suis, ac vicinis] » Quia » rex vera causa est damni dati.

Ad §. III.

1 Officium *est, nihil facere, quo validior fiat is, qui improbam fovet causam*] Male Auctor mediis tribuit judicium circa justitiam causæ inter duas partes belligerantes. Hoc ipso enim fierent hostes ejus, cujus judicium impugnant. Medii igitur non examinant justitiam causæ, sed utriusque factum pro jure habent, id est judicium suspendunt. Hinc neutrum juvare possunt, sed ea saltem præstant utrique, quæ juris gentium sunt.

Aut quo justum bellum gerentis motus impediantur] » Dictum est, medios non » judicare an juste bellum geratur: ad- » eoque hæc frustra disputari.

Supra] » *L.* 3. *c.* 6. §. 3. & 4.

Æquos se præbere utrisque, &c.] » Dixi » utrumque bellum gerentium contendere, » causam justam sibi esse; Mediis vero ju- » dicium hac in re non competere, sed » eos utriusque factum pro jure habere, » ac sequi statum præsentem rei, vel per- » sonæ. Dixi quoque, hos medios utrique » ea præstare debere, quæ juris gentium » sunt.

In permittendo transitu] » Hic enim ju- » ris gentium est, & denegari neutri pot- » est.

In commeatu præbendo] » Tum quia abs- » que commeatu transire non possumus, » tum quia commerciorum jus omnibus com- » petit.

In obsessis non sublevandis] » Quia hæc » sublevatio non est juris gentium: econ- » trario cum hostis vires inde augeantur, » eoque reparatio juris nostri impediatur, » capi quoque res pacatorum possunt, quæ » sublevandis obsessis inserviunt.

Aut Corinthios prohibere, &c.] » Si enim » uni permitterent, alteri negarent, non » possent dici medii, quia plus faverent uni » parti, quam alteri.

Et quod sociis] » Si enim sociis meis in- » juria fit, justam hanc belli causam esse, » vidimus *supra*.

Hostes auxiliis, & pecunia juverit] » Eo- » que vires hostium ad resistendum auxe- » rit.

Si hostibus te conjungas] » Eos juvan- » do.

Qui faciat quod hosti placet] » Si alteri » idem neget, vel vires hostium inde au- » geantur. 2

Qui quæ proprie ad bellum usui sunt, hostili exercitui subministrat] » Quia ho- » stium vires inde augentur. *Vid supra l.* » 3. *c.* 12. §. 1. *seq.*

Qui ea facit] » Nam consilium quoque, » quod ad me lædendum suppeditatur, in- » juria est.

Ni eadem Romanæ classi darent] » Si » enim negassent, medii non fuissent, & » magis uni, quam alteri favissent.

Quæ hostem recipiat] » Ad eum nimirum » effectum, ut ibi subsistat; secus si tran- » sit saltem.

Fœdus miscere] » Sed tunc omnia va- » lent ex pacto: nos autem quærimus, » quid obtineat jure naturæ sine pacto. 3

Ita ut cum utrisque bona voluntate a bello abstinere, &c.] » Hoc non depen- » det a voluntate bellum gerentium; sed » cuique natura id licet.

Et communia humanitatis officia utrisque exhibere liceat] » Hæc præstari citra pactum » debent ex naturæ ratione.

CAPUT

CAPUT XVIII.

De his, quæ in bello publico privatim fiunt.

I. *An privatim hosti nocere liceat, expositum cum distinctione juris naturalis, gentium, & civilis.*
II. *His, qui suo sumtu militant, aut naves instruunt, quid per internam justitiam liceat respectu hostium.*
III. *Quid respectu suæ civitatis.*
IV. *Quid Christianæ dilectionis regula ab ipsis exigat.*
V. *Quomodo bellum privatum cum publico misceatur.*
VI. *Ad quod teneatur qui sine mandato hostibus nocuit, cum distinctione explicatur.*

+ I. 1. Quæ diximus hactenus, + pleraque ad eos pertinent, + qui aut summum in bello arbitrium habent, [1] aut publica imperia exequuntur. Videndum etiam, + quid privatim in bello liceat, + qua naturæ, + qua divino, + qua gentium jure. Narrat officiorum primo [a] Cicero [2] in Pompilii Imperatoris exercitu militasse Catonis Censorii filium, sed mox [3] dimissam legionem, in qua is militabat. cum nihilominus adolescens amore pugnandi in exercitu remansisset, Catonem scripsisse ad Pompilium, ut si eum vellet remanere in exercitu, [4] + secundo eum sacramento militiæ obligaret, addita causa, quia [5] priore amisso, + jure cum hostibus pugnare non poterat. Addit & ipsa Catonis ad filium verba ex epistola, quibus eum monet ut caveat ne prælium ineat: + neque enim jus esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste. [a] Sic & Chrysantam [b] Cyri militem laudatum legimus, qui hosti imminens repressit ensem, [6] simul ac receptui canere audierat; & [c] Seneca: *inutilis miles dicitur*, [7] *qui signum receptui datum negligit.*

2. Sed falluntur qui venire hoc putant + ex [8] jure gentium externo: nam id si spectes, sicut rem hostilem cuilibet occupare licet, + ut supra [d] ostendimus, ita & hostem occidere: + nam illo jure hostes pro nullis habentur. Venit ergo + quod Cato monebat + ex disciplina militari Romana,

a Cap. 11.

b Plut. Quæst. Rom. 39. & Marcello, p. 317.

c De Ira, Lib. I. c. 9.

d Lib. III. cap. 6.

GROTII.

a *Sic & Chrysantam*] Vide *Xenophontem* Cyri institutione. (Lib. IV. c. 1. §. 2. *Ed. Oxon.*)

GRONOVII.

1 *Aut publica imperia*] Aliquid ex jussu, & auctoritate præfectorum administrant.

2 *Pompilii*] Videtur legendum, *A. Hostilii.* Liv. 43, 6. &c.

3 *Dimissam*] Exauctoratam, sacramento solutam.

4 *Secundo eum obligaret*] Iterum juberet illum sacramentum dicere, sive jurare ad signa.

5 *Priore amisso*] Remisso, sublato, cum dimitteretur legio.

6 *Simul, ac receptui*] Simul, atque dari signum cessandi a pugna.

7 *Qui signum receptui*] Qui non desinit pugnare, cum Imperator jubet quiescere. (Vox *datum* abest è MSS. & optimis Edd.)

8 *Jure gentium externo*] Quo conceditur omnis illa licentia, de qua a cap. 4. usque ad 9. egit.

Romana, cujus ea lex erat, [a] Modestino notante, + ut qui mandata non servasset, capite puniretur, etiamsi res bene cessisset: mandata autem non servasse intelligebatur etiam + qui extra ordinem sine ducis imperio in hostem pugnasset, ut [9] + Manliana [b] imperia nos docent: nimirum, quia + si id temere liceat, + aut [10] stationes desererentur, aut etiam progrediente licentia exercitus, parsve ejus [b] inconsultis præliis implicaretur; quod omnino cavendum erat. Itaque Sallustius [c] ubi Romanam disciplinam describit, *in bello*, inquit, *sæpius* [11] *vindicatum in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius revocati prælio excesserant.* Laco quidam [d] cum hosti imminens audito receptus signo ictum repressisset, causam reddidit: ὅτι βέλτιόν ἐστι τοῦ φονεύειν, τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι· + *quia præfectis parere satius est, quam hostem occidere.* Et Plutarchus cur qui militia solutus est occidere hostem non possit, causam [e] reddit, quod legibus militaribus non teneatur, quibus teneri debeant pugnaturi. Et apud [f] Arrianum Epictetus memoratum modo Chrysantæ factum referens: οὕτω προὐργιαίτερον ἔδοξεν αὐτῷ τὸ στρατηγοῦ πρόσταγμα, ἢ τὸ ἴδιον ποιεῖν· *tanto illi potius videbatur ducis, quam suam voluntatem exequi.*

a l. 5. D. de re milit. §. 15.
b Liv. Lib. VIII. c. 7.
c Catil. c. 9.
d Apud Plutarch. Lacon. Apopht. p. 236. E.
e Quæst. Rom. 39. p. 273. E.
f Lib. II, c. 6.

3. + At jus naturæ, & internum si respicimus, + videtur in bello justo cuilibet concessum ea facere, quæ [12] parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit: + non etiam res captas suas facere, quia nihil ipsi debetur: + nisi forte pœnam justam exigat communi hominum jure. Quod postremum + quomodo per euangelii legem restrictum sit, ex his, quæ supra [g] a nobis tractata sunt, intelligi potest.

g Lib. II, c. 20. §. 10.

4. Mandatum autem esse potest + aut generale, aut speciale. Generale, ut in tumultu apud Romanos [h] Consul dicebat: *qui rempublicam salvam volunt, me sequantur.* Immo & + singulis interdum subditorum jus datur [i] occidendi + etiam extra sui tutelam, ubi id publice expedit.

h Serv. ad Æn. VIII. 1.
i C. quando liceat unicuique l. 1. & 2.

II. 1. Speciale mandatum habere possunt non hi tantum, + qui stipendia percipiunt, sed & [13] + qui suo sumtu militant, & qui, quod plus est, + suo sumtu partem belli administrant, + ut qui naves instruunt, ac sustentant suis impendiis, + quibus vice mercedis concedi solet ut capta sua faciant, sicut alibi [k] diximus. Id vero quatenus procedat, + illæsa justitia interna, + & charitate, non immerito quæritur.

k L. III, c. 6.

2. + Justitia [14] + aut hostem respicit, + aut [15] ipsam civitatem, cum qua

GROTII.

b *Inconsultis præliis implicaretur*] Ita Avidius Cassius causam sententiæ suæ reddebat: *evenire potuisse ut essent insidiæ.* Narrat *Vulcatius.* (c. 4.)

GRONOVII.

9 *Manliana Imperia*] T. Manlii Torquati Cos. qui filium, quod contra edictum suum in hostem pugnasset, quamvis victorem securi subjecit.

10 *Stationes desererentur*] Milites, vel præfecti e loco, in quo custodiæ, vel excubiarum causa collocati essent, temere, ac sine venia ducum exirent.

11 *Vindicatum in eos*] Animadversum, supplicium exactum de illis.

12 *Parti innocenti intra justum bellandi modum*] Ei, qui habet justam causam, hactenus, ut nihil gravius fiat, quam jure publico licet in bello.

13 *Qui suo sumtu*] Qui nunc dicuntur voluntarii.

14 *Aut hostem respicit*] Quatenus ab eo capere licet.

15 *Ipsam civitatem*] Quatenus cum ea, quod ab hoste capitur, est dividendum.

GRO-

qua contrahitur. Hosti, diximus, + eripi posse possessionem rerum omnium quæ bellum alere possunt, + securitatis causa, + sed hoc [16] sub onere reddendi: ipsum vero + dominium ad compensationem usque ejus, quod aut [17] ab initio belli, aut [18] ex post facto + civitati justum bellum gerenti debetur, + sive res sint civitatis hostilis, + sive singulorum, etiam per se innocentium: bona vero nocentium etiam ex pœnæ causa adimi, & acquiri capientibus posse. Fient ergo res hostiles eorum, qui belli partem suo sumtu administrant, + quod hostes attinet, + hactenus ut is, quem expressi, modus non excedatur, + quod æquo arbitratu æstimandum est.

III. [19] + Adversus suam autem civitatem justum + justitia interna + id ipsum erit, + si [20] contractui æqualitas insit, hoc est, si sumtus, & pericula tanti sunt, quanti [21] prædæ alea. nam si hæc spes multo pluris valeat, + reddendum erit civitati quod supererit, + perinde, ac si quis nimium vili pretio [22] jactum, incertum quidem, sed tamen facilem, & magnæ spei emisset.

IV. Cæterum, etiam cum + justitia stricte dicta non læditur, est + ut peccetur adversus id officium, quod in aliis diligendis consistit, + præsertim quale Christiana lex præscribit, ut si appareat, talem prædationem præcipue nocituram + non hostium universitati, + aut regi, + aut his, qui per se fontes sunt, + sed innocentibus, & quidem adeo ut eos detrusura sit in summas calamitates, + in quas etiam eos, qui privatim nobis debent, conjicere, immisericordiæ foret. Quod si ad hæc accedat ut ea deprædatio + neque ad finem bello imponendum, + neque ad hostium publicas vires accidendas notabile aliquod momentum habeat, tum vero probo homine, præsertim Christiano, indignus censeri debet [e] + quæstus ex sola temporum infelicitate. [a] *Sylv. in verbo bellum n. 8. vers. 5.*

V. Evenit autem interdum ut occasione belli publici [23] nascatur bellum privatum, + puta si quis in hostes inciderit, & vitæ, aut rerum adeat periculum, quo eventu ea erunt observanda, quæ de concesso tuendi se modo alibi [b] diximus. Solet & conjungi auctoritas publica cum privata utilitate: ut si quis magno ab hostibus damno affectus + impetret jus ex rebus hostium damna sarciendi: + quod jus definiendum est ex iis, quæ de pignorationibus supra [c] a nobis sunt tradita. [b] Lib. II, c. 1. §. 3, *& seqq.* [c] Lib. III, c. 2.

+ VI.

GROTII.

e *Quæstus ex sola temporum infelicitate*] Nam & Crassum hoc nomine culpat Plutarchus: τὰ πλεῖστα τούτων ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος· *pleraque horum ex igne, belloque rapuit, nihil magis lucro habens, quam communes calamitates.* (Vit. Craff. init. *pag.* 543. B.)

GRONOVII.

16 *Sub onere reddendi*] Si pax commoda fiat, & ille aliter pro injuria satisfaciat.

17 *Ab initio*] Ex debito principali.

18 *Ex post facto*] Ex debito subnascenti. *l.* 3, *c.* 13, §. 3. *&* *c.* I. §. 1.

19 *Adversus suam civitatem*] Ut privati acquirant res captas illæso jure civitatis, pro qua militant.

20 *Contractui*] Quem illi privati cum republica fecerunt, quum impetrarunt ab ea jus suo sumtu belli gerendi.

21 *Prædæ alea*] Dubia, & incerta spes.

22 *Jactum*] Retis. l. 12. D. *de act. emt. & vend. bolum* vocat *Suet.* de rhetor. cap. 1.

23 *Nascatur bellum privatum*] Necessitas fit singulis, aut privatis, sine auctoritate publica, pugnandi.

+ VI. At + si quis miles, + aut alius, + etiam in bello justo, + ædificia hostium incenderit, agros vastaverit, atque id genus dederit damna, + non jussus, + adde cum neque necessitas subesset, + neque justa causa, teneri eum ad sarcienda damna, recte a + theologis est proditum. + Merito autem addidi, quod ab illis omissum est, [a] si justa causa non subsit. + nam ea si adsit, tenebitur forte suæ civitati, 24 cujus leges transgressus est; + non item hosti, cui nullam fecit injuriam. + Non dissimile est quod Carthaginiensis quidam Romanis Annibalem dedi postulantibus respondebat [b]: *non privato, publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuria? nostra enim hæc quæstio, atque animadversio in civem nostrum est, nostro, an suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fieri.*

a *Sylv. in verbo bellum. p. 1.*

b Liv. XXI. 18.

GRONOVII.

24 *Cujus leges transgressus*] Injussu contra disciplinam aliquid faciendo.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XVIII.

Cum bellum non sit nisi inter summas potestates, sponte sequitur, omnia, quæ a privatis aguntur, non nisi belligerantium jure, ac nomine fieri posse. Atque hæc est materia, quam Auctor hoc capite tractat, *quidnam privatis in bello publico liceat?*

Dicimus igitur, Privatum qua talem nihil in hostem facere posse. Nam 1. solus Princeps jus belli habet, non singuli; adeoque ille solus jus interficiendi hostem, & res ejus prædandi, ac vastandi habet. Equidem potest 2. Princeps hoc jus aliis quoque committere; at tunc non nisi quibus permittit, belli jure agere possunt. Quamdiu igitur 3. non constat, promiscue Principem concessisse jus lædendi hostem, tamdiu licentia illa singulis concessa non apparet. Immo 4. contraria voluntas tunc potius præsumitur, quando princeps milite utitur conductitio. Atque hinc 5. Naves illæ armatæ, quas *Caapers* vulgo appellare solent, piratarum loco haberi, & puniri possunt, si publica auctoritate non sunt muniti: & exemplum alibi allegavimus de cive Londinensi, qui magno successu naves sine superiorum consensu in hostes armavit, & ideo reus factus est. Accedit 6. ratio prohibendi politica, qua cives armati promiscue æque in concives, ac in hostes grassari solent.

Additio.

» Auctor ait, jure naturæ cuique privato concessum esse ea facere, quæ parti innocenti profutura confidit, §. 1. *n.* 3. » Modo 1. justum sit bellum; 2. intra justum bellandi modum agat, *d. n.* 3. Neque id jure gentium externo mutatum, ait §. 1. *n.* 2. (quia eo jure capere possum rem ejus, quem interficere licet, *d. n.* 2.). Sed ex disciplinæ Romanæ regulis prohibitum id esse, contendit,

„ quarum

» quarum præcipuam esse, ait, ne miles » sine mandato pugnet, *d.* §. 1. *n.* 3.

» At 1. verum non est, jure naturæ cui» que hominum jus esse vindicandi alienas » injurias. 2. Alibi probavimus, jus gentium » externum non dari; adeoque frustra quæ» ritur, an jus naturæ eo mutatum sit. 3. Ve» rum non est, jure Romano demum sta» tutum esse ne miles sine mandato pugnet. » Id enim ex ipsa naturali ratione sequi, » solidissimis rationibus B. Parens probavit.

A D §. I.

1 PLERAQUE] » Quædam enim de pri» vatis quoque, eorumque jure intermixta » fuere.

Qui aut summum in bello arbitrium habent] » Id est ad summas potestates ipsas.

Aut publica imperia exequuntur] „ Uti » duces belli, milites, &c.

Quid privatim in bello liceat] „ I. e. „ quid singulis privatis suo jure in hostem „ liceat.

Qua natura] „ *Vid.* §. 1. *n.* 4.

Qua divino] „ *Vid. infr.* §. 4.

Qua gentium jure] „ *Vid.* §. 1. *n.* 2. „ De quo frustra quæritur, quia tale jus „ gentium non datur.

Secundo] „ Id est novo, quia prius sa„ cramentum solutum erat dimissione.

Jure cum hostibus pugnare non poterat] „ Cessante sacramento deficit auctoritas pu„ blica.

Neque enim jus esse, qui miles non sit] „ Id est cui id a principe, seu republica „ concessum non est.

2 *Ex jure gentium externo*] „ I. e. ex ju„ re illo gentium voluntario, quod ex hy„ pothesi Auctoris in bello saltem solenni „ obtinet, & quod non verum jus dat, sed „ saltem effectum externum juris, & impu„ nitatem. At tale jus gentium externum „ non dari, jam dictum est; sed & gen„ tium moribus jus hoc Romanum proba„ tum esse, ipsa experientia docet, & ex„ emplis quoque demonstravimus.

Ut supra ostendimus] „ *L.* 3. *c.* 6. §. 1. „ ubi & existentiam juris talis gentium, & „ hanc consequentiam negavimus.

Nam illo jure hostes pro nullis habentur] „ Immo hoc nullibi dicitur. *Vid. l.* 3. *c.* 9. „ §. 4.

Quod Cato] „ In epistola ad filium. „ *Vid. n.* 1.

Ex disciplina militari Romana] „ Immo „ nec hoc verum est. Dictum enim est, „ singulos lædere hostem reipublicæ nec „ naturæ jure posse, nisi quatenus a repu„ blica, seu principe tacite, vel expresse „ conceditur. Cui accedit ratio politica, „ quod auspiciis privatis aliquid in bello ge„ ri periculosum sit.

Ut qui mandata non servasset, capite puniretur] „ Immo hæc lex naturæ est, „ ut qui superiori non paret, puniri, et„ iam capite, possit.

Qui extra ordinem] „ Id est non ju„ bente duce.

Manliana imperia] » Apud *Liv. l.* 7. *c.* „ 16. Similia vide apud Nicetam in vita „ Johannis Comneni *Vid. Tesm. b.*

Si id temere] „ Id est promiscue, & si„ ne jussu imperantis.

Aut stationes desererentur, aut etiam progrediente licentia] „ Hæ rationes mere sunt „ politicæ. Vera ratio naturæ hæc est, „ quod singuli jus belli non habeant, sed „ solus princeps: hic ergo solus jus læ„ dendi hostem habet.

Quia præfectis parere satius est] » Est o„ mnino, obedientia prima militis virtus. „ *Sallust. Jugurth.* 7. *Just.* 14. 3. *Liv.* 8. „ 35. *Evagr. H. E.* 6. 11. *post med.*

At jus natura, & internum] „ Quod 3 „ Auctor opponere solet justitiæ externæ, „ quæ ex jure gentium voluntario oritur, „ & saltem quoad effectus quosdam exter„ nos jus est.

Videtur in bello justo cuilibet concessum ea facere, qua parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit] „ Verum „ non est, 1. *cuilibet* jus lædendi hostem „ competere. Verum 2. non est, id licere „ *in bello justo*, non injusto; quia judicium „ singulorum non est. Verum non est, 3. „ singulos partes *innocentis cujusvis* defen„ dere posse eo non jubente. Verum 4. „ non est, jus lædendi hostem, si tale „ competit, saltem *intra justum bellandi mo*„ *dum* competere, id est ad debiti quanti„ tatem, & pœnæ modum. *Vid. supra l.* „ 3. *c.* 3. §. 1. *c.* 4. §. 1.

Non etiam res captas suas facere, quia nihil ipsi debetur] „ Vera ratio est, quia „ capere res hostiles est effectus belli. At „ singuli jus belli non habent.

Nisi forte pœnam exigat communi homi-

unum jure] „ Verum non est, quemlibet „ privatum pœnam a nocente exigere pos- „ se; hanc fabulam alibi refutavimus. *Vid.* „ *l.* 2. *c.* 20. §. 3. 4. 6. 8. 9. 40. Idque „ verum est, etsi pœna exigatur prætextu „ juris hominum communis: nam tale jus „ hominum commune non datur. *L.* 3. *c.* „ 6. §. 1. *pr.* & *d. c.* 20.

Quomodo per Evangelii legem restrictum sit] „ Lex Evangelii restringens non datur.

4 *Aut generale, aut speciale*], *Vide l.* 1. „ §. 1. *ff. de procuratoribus.*

Consul dicebat] „ Adde *Liv. l.* 6. *c.* 28. „ *l.* 24. *c.* 21. *Brisson. de form.* 4. *pag.* „ 344.

Singulis interdum subditorum jus datur] „ Tunc auctoritate publica hostem lædunt.

Etiam extra sui tutelam] „ Nam jure „ necessariæ defensionis quilibet privatus „ vim vi repellere potest; idque verum es- „ se, ait Auctor, etiam si princeps inju- „ stum bellum gerat, cui subditi interesse, „ ex ejus hypothesi, non tenentur. De „ quo egimus *supra l.* 2. *c.* 17. §. 20. *n.* „ 1. & *c.* 26. §. 6.

Ad §. II.

1 Qui *stipendia percipiunt*], Id est mi- „ les conductitius.

Qui suo sumtu militant] „ Ut olim mi- „ lites Romani ad militiam lecti. *Vid. l.* „ 3. *c.* 6. §. 23.

Suo sumtu partem belli administrant, „ Uti socii suo sumtu militantes, *d. c.* 6. „ §. 23.

Ut qui naves instruunt] „ Quo pertinent „ illi, quos vulgo vocamus *Caapers.*

Quibus vice mercedis concedi solet] De quo egimus *L.* 3. *c.* 6. §. 19. 22. 23. & 24.

Illæsa justitia interna] „ Id est, salvo „ jure naturæ. *Vid.* §. 1. *n.* 4.

Et charitate] „ De hac frustra quæritur „ in disciplina juris naturalis.

2 *Justitia*, &c.] „ Auctor quærit, an illis, „ qui proprio sumtu militant, præda in „ compensationem relinqui possit illæsa ju- „ stitia, & ait, 1. id injustum non esse „ *ratione hostis*, utpote quem spoliare lici- „ tum esse, putat, intra quantitatem da- „ mni dati, vel modum pœnæ. Et hacte- „ nus res hostiles fieri eorum, statuit, qui „ suo sumtu bellum gerunt. *Vid. h. n.* 2. „ Neque 2. injustum esse *ratione suæ civi-* „ *tatis*, si modo contractui æqualitas insit, „ i. e. præda respondeat sumtibus: nimia „ autem si sit inæqualitas, eam corrigendam „ esse, putat §. 3. Sed & 3. air, cum vir- „ tute pugnare, prædam agere si vel ab in- „ nocentibus sumatur, vel præda illa ad „ diminuendas vires hostium non faciat, „ §. 4.

„ At omnia hæc gratis dicuntur. Jure „ naturæ in infinitum capi posse prædam, „ demonstravimus supra *c.* 6. §. 1. *in not.* „ Hoc jus prædæ singulis quoque permitte- „ re Princeps salva justitia potest: quia de „ jure suo capiendi pro lubitu disponere, „ ac iis, qui suo sumtu militant, merce- „ dis loco prædam sine modo assignare pot- „ est.

Aut hostem respicit], Id est quæritur, „ an privati permittente superiore ab hoste „ illæsa justitia capere prædam possint?

Aut ipsam civitatem] „ Id est quæritur, „ an civitas, cujus causa bellum geritur, „ assignare suo sumtu militantibus, juste „ possit prædam ab hoste capiendam.

Eripi posse possessionem rerum omnium, quæ bellum alere possunt] „ Immo etiam „ earum rerum, quæ bellum non alunt. „ *Vid. l.* 3. *c.* 6.

Securitatis causa] „ Immo pleno jure „ dominii, *in not. ad d. c.* 6. §. 1. *pr.*

Sed hoc sub onere reddendi], Refutavi- „ mus hoc. *d.* §. 1.

Dominium ad compensationem usque] „ Immo in infinitum *d. c.* 6. §. 1. *pr.*

Civitati justum bellum gerenti] „ Immo „ de justitia causæ inter duas summas po- „ testates quæri non potest, quia uterque „ eam sibi asserit, nec judicem inter se ha- „ bent; adeoque morali ratione cum sus- „ pensum sit judicium de causæ justitia, „ uterque interim, & durante processu, „ omnia agit, ac si justum utrimque bel- „ lum esset: & eventus demum decidit.

Sive res sint civitatis hostilis] „ Nam res „ universitatis, seu publicas, capi posse, „ dictum est, *c.* 6.

Sive singulorum etiam per se innocentium] „ Immo singulos nunquam esse innocentes, „ vidimus alibi, quia sequuntur, & tuen- „ tur, vel saltem tenentur sequi, & tueri „ causam principis.

Quod hostes attinet], Ita ut illi de in- „ justitia queri non possint.

Hactenus

Hactenus ut is, quem expressi, modum non excedatur] „ Id est ut intra modum „ debiti, & pœnæ capiatur; in reliquis „ autem securitatem saltem acquirat ca- „ piens.

Quod æquo arbitratu] „ Quis arbitra- „ bitur cum neutra pars judicem agnos- „ cat?

Ad §. III.

Adversus *suam autem civitatem*] „ Cum qua contrahit is, qui suo sumtu „ militat.

Justitia interna] „ Id est jure naturæ: „ nam justitia externa, quæ ex jure gen- „ tium est, latius patere prædam agendi „ facultatem, statuit.

Id ipsum] „ Id est jus prædam suam „ faciendi.

Si contractui æqualitas insit] „ Sequitur „ hoc ex erroneo illo principio: quod in „ omni contractu natura requiratur æquali- „ tas inter rem, & pretium, inter operas, „ sumtusque, & prædæ aleam, &c. *Vid.* „ *L.* 2. *c.* 12. §. 8. At ibidem jam nota- „ vimus, dominum, adeoque & hic prin- „ cipem, pro lubitu de jure suo, etiam „ inæqualibus conditionibus disponere pos- „ se, & prout disponit, ita jus esse. Con- „ cessa igitur prædandi potestate in genere, „ etiam ea, quæ ultra periculi, & opera- „ rum, ac sumtuum modum supersunt, „ acquiruntur capienti in infinitum.

Reddendum erit civitati quod supererit] „ Refutavimus hoc *d. c.* 12. §. 8. & dixi- „ mus, prout dominus de re sua disponit, „ etsi inæqualiter, ita jus esse.

Perinde, ac si quis nimium vili pretio jactum, &c. emisset] „ Hoc refutavimus *l.* „ 2. *c.* 17. §. 5. Idque jure civili adeo „ verum est, ut nec ob enormissimam læ- „ sionem rescindi tale negotium possit: quia „ incertitudo multum detrahit vero pretio; „ adeoque læsio vera hic concipi non pot- „ est, *d.* §. 5.

Ad §. IV.

Justitia *stricte dicta*] „ Id est jus „ naturæ sociale, quod Auctor opponit ju- „ ri naturæ laxiori; quam differentiam ex „ mente Grotii explicavi in *Dissert. proœm.* „ *I. & II.*

Ut peccetur adversus id officium, quod in aliis diligendis consistit]. Auctor igitur pu- „ tat, eum, qui licentiam prædandi ex „ contractu civitatis suæ ob sumtus factos, „ consequitur, juxta justitiam stricte sic „ dictam, id est jure naturæ, capere præ- „ dam in bello justo intra modum debiti, „ & pœnæ, eamque sibi acquirere posse: „ sed lege Evangelii præterea requiri, ut „ eam capiat ex bonis universitatis, aut re- „ gis, aut singulorum, qui fontes sunt; „ porro ut captura illa tendat ad finiendum „ bellum, aut minuendas vires hostium: „ indeque concludit, lege Evangelii nec „ id licere, quod justitia interna permittit. „ At sæpius jam dictum est, virtutis regu- „ las ad jus naturæ, quod homines inter „ se obligat, non pertinere. Sed & verum „ non est, virtuti repugnare prædam ex „ hoste agere, si id fit ad reparationem ju- „ ris, vel in pœnam. Porro negamus, ali- „ quem subditorum innocentem esse in bel- „ lo, quia omnes causam Principis sequun- „ tur, eamque tuentur, ac bonis suis, & „ operis tueri tenentur.

Præsertim quale lex Christiana præscribit] „ De qua late actum est *l.* 1. *c.* 2. §. 8. „ *n.* 10. *L.* 2. *c.* 1. §. 10. *n.* 1.

Non hostium universitati] „ Quæ sola „ nocens Auctori videtur.

Aut regi] „ Qui injuriam fecit.

Aut his, qui per se fontes sunt] „ Adeo- „ que qui ex proprio facto rei sunt.

Sed innocentibus] „ Immo neminem sub- „ ditorum innocentem esse, modo dixi- „ mus.

In quas etiam eos, qui privatim nobis debent, conjicere, immisericordiæ foret] „ Nam inter privatos quoque certus exe- „ quendi modus legibus civilibus præscri- „ ptus est.

Neque ad finem bello imponendum] „ At „ semper ad finem bello imponendum per- „ tinet, si hosti aliquid aufertur: tædio „ enim hujus periculi, quod ei etiam in „ futurum metuendum est, ad reparandam „ injuriam moveri potest.

Neque ad hostium publicas vires accidendas] „ Etsi vires hostium non minuantur, „ possunt tamen movere hostem ut pacem „ faciat, vel saltem inservire reparationi „ damni ab hoste nobis dati.

Quæstus ex sola temporum infelicitate] „ Quæstus ex re hostili non ex sola tem- „ porum infelicitate oritur, sed ex injuria „ hostis

„ hostis, quam subditi ejus operis, & opi- „ bus defendunt.

AD §. V.

Puta si quis in hostes inciderit] „ Hoc „ non fit jure belli, sed jure necessariæ „ defensionis, quæ cuique privato, contra „ quemcunque aggressorem, etiam extra „ bellum, competit. *Conf. supr.* §. 1. *in* „ *fin.* & *l.* 2. *c.* 17. §. 20. *n.* 1. & *c.* 26. „ §. 6.

Impetret jus ex rebus hostium damna sarciendi] „ Tunc jure belli agit, nomine, „ & jussu superioris.

Quod jus definiendum est ex iis, quæ de pignorationibus supra a nobis sunt tradita] „ Immo jus capiendi res hostiles ex consen- „ su superioris plane differt a *pignoratione*, „ seu jure repressaliarum. Nam privatus „ *priori* casu acquirit dominium in rem, & „ personam hostis bello capti; *hoc* casu tan- „ tum securitatem acquirit in res, & per- „ sonas pacatæ civitatis. *Vid. l.* 3. *c.* 2. „ §. 7.

AD §. VI.

* AUCTOR hic in genere notat, mili- „ tem, qui privatim damnum (etiam in „ bello justo) absque jussu, & absque ne- „ cessitate dat, inde teneri suæ civitati; „ immo si justa causa absit, etiam hosti. „ Equidem prius omnino verum est; at po- „ sterius negamus: queri enim hostis non „ potest, qui toti civitati injuriam intulit. „ Ex judicio igitur nostræ civitatis semper „ justa nobis causa est; adeoque milites no- „ stri intuitu hostis semper jure agunt, ne- „ que hactenus judicium aliquod hosti com- „ petit, quam quæstionem occasione Anni- „ balis motam examinavimus *l.* 2. *c.* 21. §. „ 4. *n.* 2.

Si quis miles] „ Qui pretio conductus „ est.

Aut alius] „ Qui suis sumtibus militat.

Etiam in bello justo] „ De justitia belli „ inter duas summas potestates quæri non „ posse, diximus, quia uterque eam sibi „ vindicat; at cujusque judicium valet in „ sua civitate.

Ædificia hostium incenderit, &c.] „ Id „ est hostem privata auctoritate læserit.

Non jussus] „ Id est absque superioris, „ cui injuria facta est, consensu.

Adde, cum neque necessitas subesset] „ Id „ est ubi hostis vires non minuuntur, nec „ nostræ augentur. *L.* 3. *c.* 12. §. 1. & §. 5.

Neque justa causa] „ Hæc semper subest „ ex judicio cujusque civitatis.

Theologis] „ Jurisconsulti contrarium te- „ nent, & merito, quia omnia in hostem „ licent etiam naturæ jure.

Merito autem addidi, quod ab eis omissum est] „ Immo recte omiserunt; quia ju- „ sta causa semper subest ex judicio ejus „ civitatis, quæ capit, nec alius judex est.

Nam ea si adsit, tenebitur forte suæ civitati] „ Sine cujus jussu rem hostilem va- „ stavit.

Non item hosti, cui nullam fecit injuriam] „ Sed qui dum non vult reparare „ damnum injuria datum, quævis hostilia „ pati debet, nec ideo queri potest.

Non dissimile est] „ Duplex ibi quæstio „ erat: 1. An Saguntum, quæ civitas erat „ socia Romanorum, jure obsideri potuerit? „ 2. An Annibal privata auctoritate obside- „ re eam potuerit? Prior quæstio sola cum „ Carthaginensibus ventilari potuit, & ad „ eam quoque tantum respondebant Car- „ thaginenses. At merito ad alteram regere- „ bant, ad Romanos eam non pertinere, „ utpote cum ex judicio Carthaginensium „ Saguntinis jure bellum inferri potuerit; „ an vero jussu publico, vel privata aucto- „ ritate id fecerit Annibal, hanc quæstio- „ nem, atque animadversionem in civem „ eorum esse. *Conf. l.* 2. *c.* 21. §. 4. „ *n.* 2.

CAPUT

CAPUT XIX.

De fide inter hoftes.

+ I. 1. QUid, quantumque in bello liceat, diximus [1] partim nude fpectari, partim ex promiffo antecedente. + Parte priore abfoluta, reftat pofterior, + quæ eft [2] de fide hoftium inter fe. Egregium eft confulis Romani [a] Silii Italici dictum: [a] Lib. XIV, verf. 169, & feq.

> ——— ——— *Optimus ille*
> *Militiæ, cui poftremum, primumque tueri*
> [a] + *Inter bella fidem.* ——— ———

Xenophon [b] + oratione de Agefilao, ἔςω μέγα ϗ καλὸν κτῆμα τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι [b] Cap. 3. §. 5. Ed. Oxon.

GROTII.

a *Inter bella fidem*] Archelaus philofophus apud *Appianum* civilium IV. σπονδὰς ἐπὶ τοῖς ὅρκοις ἐσπένδετε, ϗ δεξιὰς ἐτίθεσθε, αἳ ϗ παρὰ τοῖς πολεμίοις ἰσχύουσι· *fœdera juraftis, dediftis dexteras, quæ etiam inter hoftes valent.* (Pag. 628. *Ed. H. Steph.*) Laudat hujus virtutis nomine Africanum minorem *Diodorus Siculus* in excerptis Peirefcianis. (Pag. 342.)

GRONOVII.

1 *Partim nude fpectari*] 3, 1. 1.
2 *De fide*] De pactis intervenientibus durante bello fervandis.

παντὶ καὶ ἀνδρὶ δὲ στρατηγῷ, τὸ ὅσιόν τε καὶ πιστὸν εἶναι τε καὶ ὄντα ἐγνῶσθαι· *tanta, tamque præclara res est in omnibus quidem, sed præcipue in ducibus, religionis, & fidei observantes esse, atque haberi.* Aristides [a] Leuctrica quarta: ἐν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς μάλιστα οἱ τὰ δίκαια ποιεῖν βουλόμενοι κρίνονται· *in pace, aliisque publicis conventionibus servandis maxime spectantur qui justitiæ student*: ut enim recte dixit Cicero de finibus [b] quinto: *nemo est, qui non hanc* [3] *affectionem animi probet, atque laudet, qua non modo utilitas nulla quæritur, sed* + *contra utilitatem etiam conservatur fides.*

a Tom. II. p. 184. C.
b Cap. 22.

2. Publica fides, ut apud patrem est [c] Quinctilianum, inter armatos hostes + inducias facit, + deditarum civitatum jura conservat. Apud eundem [d] alibi: *fides supremum* + *rerum humanarum vinculum est: sacra laus fidei inter hostes.* Sic & [e] Ambrosius: *liquet igitur, etiam in bello fidem, & justitiam servari oportere.* Et [b] Augustinus: *[f] fides quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem geritur*: nimirum, + hostes qui sunt, homines esse non desinunt. + At homines omnes, qui ad rationis usum pervenerunt, [4] capaces sunt juris ex promisso. Camillus apud Livium [g] ait, [5] *sibi cum Faliscis eam esse societatem,* + *quam ingeneravit natura.*

c Declam. 267.
d Decl. 343.
e Lib. II, c. 29. Offic.
f Epist. CCV. ad Bonif.
g Lib. V. c. 27.

3. + Ex hac autem societate rationis, & sermonis, nascitur ea, de qua agimus, obligatio ex promisso. Neque vero putandum est, quia hosti [6] + falsum eloqui aut licere, aut crimine vacare, ex multorum sententia [7] supra diximus, + pari ratione hoc & ad fidem datam referri posse. Nam + verum eloquendi obligatio est [8] ex causa, quæ bello fuit anterior, + & bello tolli forte aliquatenus potest: + at promissio per se jus novum confert. Vidit hoc discrimen Aristoteles [h] quum de veriloquio agens ait: οὐ περὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁμολογίαις ἀληθεύοντος λέγομεν, οὐδ᾽ ὅσα εἰς ἀδικίαν καὶ δικαιοσύνην συντείνει, ἄλλης γὰρ ἂν εἴη ταῦτ᾽ ἀρετῆς· [9] *non de eo loquimur, qui in conventionibus verax est, & in iis, quæ ad justitiam, & injustitiam pertinent:* + *sunt enim hæc alterius virtutis.*

h Nic. IV, 13.

4. Pausanias [i] Arcadicis de Philippo Macedone: στρατηγὸν ἀγαθὸν οὐκ ἄν τις φρονῶν ὀρθῶς καλέσειεν αὐτόν, ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίστιν τε ἠτίμασε μάλιστα ἀνθρώπων· *bonum eum Imperatorem nemo recte vocaverit, ut qui pro more habuerit jusjurandum contemnere, fidem quavis occasione violare, ita ut nulli homini fides vilior fuerit.* Valerius Maximus [k] de Annibale: *bellum adversus populum Romanum, & Italiam professus* [10] *adver-*

i Cap. 7. pag. 612. Ed. Kuhn.
k Lib. IX. c. 6. n. 2. ext.

GROTII.

b *Augustinus*] Qui idem argumentum late tractat epistola CCXXV. (126. secundum novam divisionem.)

GRONOVII.

3 *Affectionem animi*] Propositum ejus, qui se gessit bonum virum haberi.

4 *Capaces sunt juris ex promisso*] Possunt obligare alter alterum stipulando.

5 *Sibi cum Faliscis*] Quamvis hostibus cum maxime.

6 *Falsum eloqui*] Dicere, vel facere, quo hostis decipiatur, & falsam opinionem de consiliis nostris imbibat.

7 *Supra diximus*] 3, 1, 18.

8 *Ex causa, quæ bello*] Ex illa judicandi libertate, de qua 3, 1, 11, nata cum ipso sermonis inter homines commercio.

9 *Non de eo, qui in conventionibus*] De veritate, cui contraria *vanitas*, aut *mendacium*; non cui *perfidia*, & *perjurium*.

GRO-

10 *adversus ipsam fidem acrius gessit, mendaciis, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens. quo evenit ut alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio majorne vir, an pejor haberi deberet, poneret.* Apud Homerum [a] semet accusant adacti conscientia Trojani : *a Iliad H. vers. 351, 352.*

Νῦν δ᾽ ὅρκια πιστὰ
Ψευσάμενοι μαχόμεσθα, τῷ οὔ νύ τι κάλλιόν ἐστι (aa).

—— —— *Rumpentes fœdera sacra,*
Juratamque fidem pugnamus, non quibus est fas.

II. 1. Et supra [b] jam diximus, non recipienda illa Ciceronis [c] + *nulla nobis societas cum tyrannis, sed potius summa distractio est.* Item : *pirata non est* 11 *ex perduellium numero definitus* : + *cum hoc nec fides esse debet,* + *nec* 12 *jusjurandum commune.* De tyranno etiam [d] Seneca : *quicquid erat, quo mihi cohæreret, intercisa juris humani societas abscidit.* Ex quo fonte error Michaelis Ephesii profluxit, qui ad quintum Nicomachiorum [e] dixit, in tyranni uxorem [c] + adulterium non committi : quod ipsum pari errore quidam [d] Judæorum magistri de alienigenis dixerunt, quorum conjugia pro nullis habent. *b Lib. II, cap. XIII, §. 15. n. 2. c De Offic. III. 29. d Lib. VII, de benef. c. 19. e Cap. 10.*

2. Atqui belli piratici magnam partem Cn. [e] Pompejus pactionibus confecit, vitam illis pollicitus, & sedes, in quibus sine rapto viverent. Et tyranni interdum 13 libertatem reddiderunt, impunitatem pacti. Cæsar belli civilis [f] tertio, a Romanis ducibus cum prædonibus, & fugitivis, qui in Pyrenæis erant montibus, actum de compositione scribit. quis dixerit, si quid convenisset, + nullam inde exstituram fuisse obligationem? + non habent quidem isti specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni, & pleno, introduxit jus gentium : + at quia *f Cap. 19.*

GROTII.

c *Adulterium non committi*] Seneca in excerptis IV, 7. *Non putavi adulterium, uxorem tyranni polluere : sicut nec homicidium, tyrannum occidere. Julius Clarus* in §. *homicidium* num. 36. feminam bannitam impune adulterio corrumpi censuit.

d *Judæorum magistri*] Rabbi *Levi Ben Gerson*, & Rabbi *Salomo* ad *Levit.* XX, 10.

e *Pompejus pactionibus confecit*] Sic improbata Didii perfidis in Celtiberos ex rapto viventes. (Vide APPIAN. *De Bell. Hispan.* pag. 312. & , quod spectat *Pompejum*, PLUTARCH. in ejus Vita, *pag.* 632, 633. *J. B.*)

GRONOVII.

10 *Adversus ipsam fidem*] Adeo nihil pactorum sibi servandum putavit, ut ipsi fidei bellum indixisse videretur.

11 *Ex perduellium numero*] Non pro justo hoste habetur.

12 *Jusjurandum commune*] Nec si quid ei promissum, vel juratum sit, id servandum est.

13 *Libertatem reddiderunt*] Ut Iseas Carynensium tyrannus, qui dominatu deposito, & accepta fide publica, patriam fœderi Achaico adjunxit. *Polyb.* 2. Et hinc materia declamationis *Fabio* avo decl. 267. *Flens ad arcem depositor tyrannidis.*

(aa) Est apud Homerum :

—— κέρδιον ἡμῖν
Ἔλπομαι ἐκτελέεσθαι, ἵνα μὴ ῥέξομεν ὧδε.

i. e. ut benè vertunt ultimi Intt. *Quare nihil utile nobis autumo effectum iri, nisi fecerimus ita*, scilicet, nisi reddamus *Helenam.* Sic Auctor noster, ex memoriæ vitio, sensum, & seriem orationis immutavit : quemadmodum etiam in orâ libri scriptum erat, *Iliad.* X. pro *Iliad.* H. *J. B.*

quia homines sunt, communionem habent juris naturalis, ut recte disserit Porphyrius [a], libro de non esu animalium tertio, + ex quo nascitur ut pacta servanda sint. Sic Diodorus [b] fugitivorum duci Apollonio a Lucullo fidem servatam memorat. Et Dio [c] scribit, ab Augusto Crocotæ (bb) latroni persolutum pretium capiti ejus impositum, cum se ipse sisteret, ne fides violaretur.

III. 1. + Videamus tamen, ecquid a Cicerone non allatum proferri speciosius possit. Primum hoc est, quod + qui atrociter malefici sunt, 14 + neque pars sunt ullius civitatis, hi a quovis homine puniri possunt si jus naturæ respicimus, ut 15 + alibi a nobis explicatum est. At qui puniri possunt ut vitam amittant, + his & res, & jura sua possunt auferri: sicut recte dixit idem [d] Cicero: *non est contra naturam, spoliare eum, si possis, quem honestum est necare.* + Inter jura autem est 16 hoc jus ex promisso quæsitum: potest igitur & hoc in pœnam ei auferri. + Respondeo, processurum hoc, si 17 non tanquam cum malefico actum esset; at [f] si quando 18 cum tali, qua talis est, actum est, 19 + simul de remittenda, quod hanc rem attinet, pœna actum censeri debet. quia semper, ut alibi diximus, + ea sumenda est interpretatio, quæ 20 cavet, ne actus in vanum recidat.

2. + Non male apud Livium [e] Nabis, cum tyrannidem ipsi objiceret Quintius Flaminius: *de nomine hoc respondere possum, me, qualiscumque sum, eundem esse qui fui, cum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti.* Ex mox: *jam feceram hæc, qualiacumque sunt, cum societatem mecum pepigistis.* Addit, *si quid ego mutassem, mihi meæ inconstantiæ, cum vos mutetis, vobis vestræ ratio reddenda est.* + Locus est non dissimilis in oratione Periclis, ad cives suos apud [f] Thucydidem: *τὰς πόλεις αὐτονόμους ἀφήσομεν, εἰ καὶ αὐτονόμους ἔχοντες ἐσπεισάμεθα· civitates socias liberas esse patiemur, si tales fuerunt quo tempore factum est fœdus.*

IV. Deinde objici potest, quod [g] alibi diximus, + eum, qui metu causam dedit promisso, teneri 21 liberare promissorem, + quia damnum dedit per injustitiam, id est, + per actum pugnantem & cum natura

[a] Pag. 322. Ed. Lugd. 1620.
[b] Lib. XXXVI. fragm. n. 1.
[c] Lib. LVI. pag. 685. Ed. H. Steph.
[d] Off. III, Vid. supr. c. V. §. 1. pr.
[e] Lib. XXXIV. c. 31.
[f] Lib. I. in fin. c. 144.
[g] Lib. II, c. XI. §. 7. n. 2. cap. XIII. §. 14. c. XVII. §. 17.

GROTII.

f *Si quando cum tali, qua talis est, actum est*] *Terentius* in Adelphis:

> *Leno sum, fateor: pernicies communis adolescentium:*
> *Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta injuria.* (II. 1. 34.)

Vide hac de re scriptorem *de compositione pacis inter principes, & ordines Imperii.*

GRONOVII.

14 *Neque pars sunt*] Vagi sedium inopes, nec civili societate conjuncti, in quosvis grassantur.

15 *Alibi*] 2, 20. 8.

16 *Hoc jus ex promisso*] Quod ei ex pacto debetur.

17 *Non tanquam cum malefico*] Si cum eo egit, quem putavit esse bonum virum, & nescivit latronem, piratam, maleficum esse.

18 *Cum tali, qua talis*] Cum eo, quem notum est, qualis sit.

19 *Simul de remittenda*] Contractui tacite inclusum, quæ prius fecit improbe, fraudi esse illi non debere.

20 *Cavet ne actus*] Efficit, ut contrahentes non videantur nihil egisse.

21 *Liberare*] Solvere obligatione.

(bb) Ita veteres Edd. sed legendum *Corocottæ*, ut est apud Auctorem, unde hoc petitur. *J. B.*

GRONO-

ra libertatis humanæ, + & cum natura actus, qui liber esse debuit. Hoc vero sicut fatemur interdum locum habere, + ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet. nam ut cui promissum quid est, ad liberandum promissorem teneatur, [22] + opus est, ipse metu injusto causam promisso dederit. (cc) + Si quis ergo, ut amicum vinculis eximeret, promiserit pretium, tenebitur: + huic enim metus illatus non est, qui ad contrahendum sponte venit.

V. Adde quod & + qui injusto metu coactus promisit, teneri poterit, accedente jurisjurandi religione. nam inde, ut alibi [a] diximus, + homo non homini tantum, sed & Deo obstringitur, + adversus quem metus exceptio non est. Verum tamen est, + ex tali vinculo solo promittentis heredem non teneri, + quia [23] in heredem transeunt quæ in humano sunt commercio + ex primæva dominii lege; + at in his non est jus illud Deo quæsitum qua tale. Iterum illud quoque ex [b] superioribus repetendum est, si quis fidem juratam, aut injuratam prædoni datam violet, + eum eo nomine pœnam apud alias gentes non debiturum: + quia odio prædonum placuit gentibus, quæ adversus eos etiam vitiose committuntur, [24] dissimulare.

[a] L. II. c. XIII. §. 14. *usque ad* §. 20. c. XIV. §. 3.

[b] Lib. III, c. IV. §. 18. c. IX. §. 16.

+ VI. Quid dicemus de subditorum bellis adversus reges, aliasque summas potestates? his, + etiamsi causam [25] per se non injustam habeant, [26] jus tamen per vim agendi deesse, ostendimus [c] alibi. Potest interdum & tanta esse + aut causæ injustitia, + aut resistendi improbitas, + ut puniri graviter possit. Tamen si quasi cum desertoribus, aut rebellibus actum sit, [27] + pœna promisso opponi non potest, secundum ea, quæ modo [d] diximus. Nam + & servis fidem servandam, veterum pietas existimavit, credito [e] Lacedæmonios iram divinam expertos, quod Tænarenses servos contra pacta occidissent. Et Diodorus [f] Siculus notat, fidem servis datam in fano Palicorum nunquam a quoquam domino fuisse

[c] Lib. I, c. IV. & *Prol.* §. 41.

[d] §. 3. n. 1.

[e] *Ælian. Var. Hist.* VI, 7.

[f] Lib. XI. c. 88.

GRONOVII.

22 *Opus est, ipse metu injusto*] Non videtur sufficere responsio: nam certe prædones, & fugitivi, metu injusto causam contractui dederunt: nisi enim metuerentur, nulla cum iis fieret pactio. Malim dicere, id verum esse in eo promissore, qui fuit in potestate illius, cui promittebat, quippe huic nihil fuit indignum. itaque nec justus ejus consensus. At qui liber, & sui juris cum prædone contrahit, ejus plenus est consensus, utcumque provido metu inducti: nec hic est metus proprie dictus, qui cadit in constantem virum, cum præsens obversatur periculum cruciatus, aut mortis, quo amittitur constantia, & omne consilium abjicitur, sed quidam provisus adversus futurum malum, quod ita exspectatur, ut sæpe non accidat.

23 *In heredem transeunt quæ in humano*] Debita ex contractu legitimo: hi enim bonis adhærent, & quocumque bona veniant, hoc commodum, aut incommodum secum ferunt. At ubi quis injusto metu coactus interposito jurejurando promittit, nullus est contractus legitimus, sed tantum vinculum personale, quod cum persona extinguitur, nisi novum jus accedat, hoc est, moriens forte, qui promisit, ultima voluntate mandet heredi, ut illud solvat.

24 *Dissimulare*] Impunita transmittere.

25 *Per se non injustam*] Puta injusta tyrannide pressi.

26 *Jus tamen*] Adstringit enim eos civilis ordo ad obedientiam, & patientiam.

27 *Pœna promisso*] Non liberatur princeps fide illis data, dicendo eos pœnam sibi debere: itaque cum illa promissum suum compensari, nec se id servare teneri, & sufficere, si pœnam remittat.

(cc) At vide quæ diximus ad PUFENDORFIUM, *De Jur. N. & Gent.* Lib. III. cap. 6. §. 11. Not. 11. *J. B.*

fuisse violatam. [28] + Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando, sicut [g] M. Pomponius tribunus plebis jurejurando obstrictus servavit, quod L. Manlio metu coactus promiserat.

VII. Sed + hic + supra priores specialem difficultatem facit [29] jus legis constituendæ, + & jus supereminens dominii [30] in res subditorum, + quod civitati competit, + & ejus nomine a summam potestatem habente exercetur. + Id enim jus si ad omnes spectat res subditorum, + quidni etiam ad [31] jus ex promisso bellico natum? quod si conceditur, + videntur inanes fore omnes tales pactiones, + ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla. Sed notandum contra est, + jus illud supereminens [32] non promiscue competere, + sed quatenus communiter expedit + in regimine non dominico, + sed civili, etiam regio. + Plerumque autem communiter expedit, pacta talia servari; quo ea pertinent, quæ de præsenti statu tuendo [a] alibi dicta a nobis sunt. Adde quod + ubi hujus dominii usum res exigit, [33] compensatio tamen facienda est, ut infra [b] latius explicabitur.

a *L.* II. c. 4. §. 8. n. 3.
b §. 14, & 15.

+ VIII. 1. Præterea possunt pacta + sanciri jurejurando, nec tantum a rege, + aut senatu, + sed ab ipsa civitate; quomodo in leges suas Lacedæmonios, + jurare fecit [c] Lycurgus, Athenienses [d] Solon, & [34] ne personarum mutatione jus jurisjurandi intercideret, repeti quotannis jusjurandum. (dd) + Id enim si fiat, omnino + ne publicæ quidem utilitatis causa recedendum a promisso erit: + nam & de suo cedere civitas potuit, + & verba possunt ita esse aperta, ut nullam exceptionem admittant. Valerius [e] Maximus Athenas ita alloquitur: *lege legem, quæ te jurejurando obstrictam tenet.* Romani hoc genus [h] leges sacratas appellabant, [35] + per quas ipse populus Romanus, ut [36] Cicero pro Balbo explicat, religione obligabatur.

c *Plut. Lycurg.* pag. 57.
d *Idem, Vit. Solon.* pag. 92.
e Lib. V, c. 3. n. 3. ext.

2. Est

GROTII.

g *M. Pomponius tribunus plebis*] *Juravit tribunus, nec fefellit, & causam accusationis remissæ concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunum in ordinem redigere.* Seneca de beneficiis III, c. 37.

h *Leges sacratas appellabant*] Vide *Manutium* de legibus.

GRONOVII.

28 *Metus autem illati*] Quod dicere potest imperans, se a subjectis rebellibus injusto metu coactum ea promisisse, eoque civili jure posse rescindere contractum initum, id ei prodesse nequit, quia plerumque intervenit jusjurandum.

29 *Jus legis constituendæ*] Quod summa potestas legem potest ferre, & abrogare.

30 *In res subditorum*] Ut possit eas dominis auferre, aut consumere in utilitatem publicam. 2, 14. 7.

31 *Jus ex promisso*] Quod acquisiverunt subjecti ab imperante armis rebellibus expressum.

32 *Non promiscue*] Ut pro libidine sua possit princeps, vel civitas abuti privatorum bonis.

33 *Compensatio tamen*] Quoties princeps, vel civitas, bona privatorum arripit publici commodi causa, debet pro illis satisfacere ei, qui sua perdit.

34 *Ne personarum*] Ne posteri exciperent, jusjurandum illud fuisse personale, atque ideo obligasse tantum jurantes.

35 *Per quas ipse populus*] Non hoc dicit Cicero, sed *sacrosanctum nihil esse, nisi quod populus, plebsve sanxisset.* Itaque oportebat quidem intervenire populum, ut lex sacrata ferretur: non tamen ubi populus intervenerat, ea lex statim sacrata erat: nisi fuisset adjecta sanctio, qui eam non servasset, ejus caput sacrum, hoc est, Diis devotum esset: eoque is homo a quovis posset occidi. (At vide quæ diximus in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*)

36 *Cicero pro Balbo*] C. 15.

(dd) Vide quæ diximus ad PUFENDORFIUM, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. IV. Cap. 2. §. 17. Not. 2. *J. B.*

GRO-

2. Est ad hanc rem pertinens disputatio per se obscurior apud [37] Livium libro tertio, ubi ex sententia multorum juris interpretum ait, + tribunos esse sacrosanctos, + non etiam ædiles, judices, decemviros, + quorum tamen si cui noceretur, id non jure fieret. + Causa discriminis est, + quod ædiles, atque alii [38] lege sola defendebantur: + quod autem postremum populus jussisset, id ratum erat; + manente tamen lege nemini contra agere jus erat. + at tribunos religio publica populi Romani tuebatur. + nam jusjurandum intercesserat, + quod ab his ipsis, qui juraverant, salva religione tolli non poterat. Dionysius Halicarnassensis [a] libro sexto: Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνεβούλευε τοῖς δημόταις ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἀποδεῖξαι τὴν ἀρχὴν, νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντας αὐτῇ τὸ ἀσφαλές· ἐδόκει ταῦτα πᾶσι· [39] *Brutus concione advocata auctor Quiritibus fuit, ut magistratum hunc non lege tantum, sed & jurejurando inviolabilem redderent; quod omnibus placuit.* + Hinc lex illa sacrata appellatur. Ideoque improbatum fuit bonis [i] factum Tiberii Gracchi, cum Octavio tribunatum abrogavit dicens, tribunitiam potestatem a populo habere sanctimoniam, + non adversus populum. + Ergo, ut diximus, jurejurando & civitas, & rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum.

a Cap. 89.

IX. [40] Sed & tertio, + qui metum non intulit, promissio valide fiet: + nec scrutabimur, quid, aut quatenus ejus intersit, quæ juris Romani sunt subtilitates: + naturâ enim omnium hominum interest ut hominibus aliis consulatur. Sic Philippo, [k] pace cum Romanis inita, [b] jus sæviendi in Macedonas, qui in bello ab eo defecerant, ademtum legimus.

b Liv. lib. XXXIX. c. 23.

X. Sed &, quemadmodum probavimus [c] alibi, + status mixtos interdum existere, + sicut de statu puro in purum, + ita & [41] in mixtum transiri pactis potest: ita ut [42] subditi qui fuerant, incipiant summum habere imperium, + aut certe partem ejus, + etiam cum libertate partis ejus vi tuendæ.

c L. I. c. III. §. 17.

+ XI. 1. + Bellum vero solenne, + id est, publicum utrinque, & indictum, + sicut alia habet peculiaria + in jure externo posita, + ita & hoc, + ut quæ in eo bello, aut ejus finiendi causa promittuntur, adeo sint valida, ut [43] ex causa metus injuste illati, invito eo, cui promissa sunt,

GROTII.

i *Factum Tiberii Gracchi*] Vide id late narratum *Plut.* in ejus vita. (pag. 831, *& seq.*]

k *Pace cum Romanis inita, jus sæviendi in Macedonas, qui in bello ab eo defecerant, ademtum legimus*] Est simile exemplum apud *Parutam* lib. VI.

GRONOVII.

37 *Apud Livium libro tertio*] C. 55. (*& L.* 9. *c.* 9. *Sam. Coc.*)

38 *Lege sola*] Non etiam jurejurando, ut vult. Non tamen hæc discriminis esse causa videtur, sed quod neminem voluerunt sacrosanctum haberi, de quo id nominalim cautum non esset, ut factum fuerat in tribunis. Liv. 2,33.

39 *Brutus*] Non ille regum expulsor, sed L. Junius, unus e primis tribunis plebis.

40 *Sed & tertio*] Qui tanquam pacificator, aut quomodocumque medius inter regem, & subditos intervenit.

41 *In mixtum*] Ex pura monarchia in temperatam aristocratiam.

42 *Subditi qui fuerant, incipiant*] Ut *Helvetii* excusso *Austriacorum*, *Belgæ* liberi *Hispanorum* jugo.

43 *Ex causa metus injuste*] Eo prætextu, quasi vitium intervenerit contractui, aut metu injecto expressa sint, non possit ab his discedi, nisi remittente ipso rectore, cui promissa sunt.

GRO-

ſunt, in irritum deduci non poſſint: quia + ſicut alia multa quantumvis vitio non carentia ex jure gentium pro juſtis habentur, l + ita & metus, qui tali bello utrinque infertur. + Quod ni id placuiſſet, bellis talibus, quæ valde ſunt frequentia, nec modus, nec finis potuiſſet imponi: + quod tamen fieri intereſt humani generis. + Et hoc poteſt intelligi jus illud eſſe bellicum, quod cum hoſte ſervandum, ait [a] Cicero, cui & alibi [b] dictum, hoſtem in bello jura retinere, ſcilicet, + non tantum naturalia, ſed & quædam ex gentium conſenſu orta.

a *De off.* III. 29. b *Verr.* IV. 55.

2. Neque tamen hinc ſequitur, + eum, qui tale quid bello injuſto extorſit, ſalva pietate, ſalvis viri boni officiis, poſſe retinere quod accepit, + aut etiam cogere alterum, ut ſtet pactis ſive juratis, ſive injuratis. 44 + Intus enim, & ipſa rei natura id injuſtum manet: + neque interna hæc injuſtitia actus tolli poteſt, niſi ex novo, & vere libero conſenſu.

XII. Cæterum, quod metum, dixi, haberi pro juſto, qui bello ſolenni infertur, m de eo metu intelligi debet, 45 quem jus gentium non improbat. + Nam ſi ſtupri inferendi metu extortum ſit quippiam, aut alio terrore contra datam fidem, verius erit, rem conſtitutam intra jus naturale: + quia jus gentium ad talem metum ſuam vim non porrigit.

+ XIII. 1. Servandam autem fidem etiam perfidis, & nos + in generali tractatione ſupra [c] diximus, & idem docet [d] Ambroſius: quod haud dubie + porrigendum ad hoſtes quoque perfidos: quales Pœni, + quibus Romani fidem ſancte ſervaverunt. *Se tunc Senatus, non eos, quibus hoc præſtabatur, aſpexit*, ait in hoc argumento [e] Valerius Maximus. Et [f] Salluſtius: *bellis Punicis omnibus, cum ſæpe Carthaginienſes & in pace, & per inducias multa neſanda facinora feciſſent, nunquam ipſi per occaſionem talia fecere.*

2. Appianus [g] de Luſitanis fœdifragis, quos 46 Sergius Galba nova pactione deceptos trucidaverat: ἀπιςίᾳ μὲν ἄρα ἀπιςίαν μετιὼν, οὐκ ἀξίως δὲ Ῥωμαίων μιμούμενος βαρβάρους· *perfidia perfidiam ultus contra Romanam dignitatem barbaros imitabatur.* Eoque nomine idem Galba poſtea a Libone tribuno plebis accuſatus eſt: quam rem narrans [h] Valerius Maximus, *miſericordia*, inquit, *illam quæſtionem, non æquitas rexit.* (ee) (male editur *texit*) *quoniam quæ innocentiæ tribui non poterat abſolutio, reſpectui puerorum data eſt.*

c Lib. II, c. XIII. §. 16. d *Off.* I, 29. e Lib. VI, c. 6. n. 3. f *Bell. Catil.* cap. 50. *Ed. Waſſ.* g *Bell. Hiſp.* pag. 288. *Ed. H. Steph.* h Lib. VIII, c. 1. n. 2.

GROTII.

l *Ita & metus, qui tali bello utrinque infertur*] Vide dictum ſcriptorem *de compoſitione facis.*

m *De eo metu intelligi debet, quem jus gentium non improbat*] Sic nihil prodeſt extorquenti promiſſio, quam legato capto is extorſit. *Mariana* XXX. (Cap. 12. & 19. Sed exemplum non quadrat. Vide Notas noſtras Gallicas. *J. B.*)

GRONOVII.

44 *Intus enim, & ipſa rei natura*] Fictione tantum juris hoc juſtum eſt, ut aliquis finis pernicieali diſcordiæ reperiretur; non per naturam rerum, aut legem morum, aut apud Deum.

45 *Quem jus gentium*] Qui infertur actionibus, quæ in bello conſenſu gentium licitæ putantur.

46 *Sergius Galba*] Leg. *Servius Sulpicius Galba.*

(ee) Neſcio quâ Editione uſus fuerit Auctor. Certè ejus ævo jam legebatur heic *rexit*. Saltem ita habet Editio Wecheliana, ann. 1627. à *Chriſtophoro Colero* curata. *J. B.*

GRO-

est. Cato in originibus scripserat, [a] nisi 47 pueris, & lacrymis usus esset, pœnas eum daturum fuisse.

[a] *Cic. de orat.* Lib. I. c. 53. & *Bruto*, c. 20.

XIV. Sed simul sciendum est, + duobus modis fieri posse ut quis a perfidia vacet, nec tamen id faciat, quod promissum est, 48 + defectu scilicet conditionis, & 49 + per compensationem. + Defectu conditionis non vere liberatur promissor; sed eventus ostendit, nullam esse obligationem, ut + quæ non nisi sub conditione contracta erat. Et huc referendus casus, + si prior alter non impleverit quod ex sua parte implere tenebatur. Nam unius, ejusdemque contractus capita 50 singula + alia aliis inesse videntur per modum conditionis, + quasi expressum esset, hæc ita faciam si & alter faciat quæ promisit. Ideo [b] Tullus Albanis respondens, *Deos testes facit*, + *uter prius populus res repetentes legatos aspernatus dimiserit, ut in eum omnes expetant clades belli. Non tenebitur pro socio*, ait [c] Ulpianus, + *qui ideo renunciavit, quia conditio quædam, qua societas erat inita, ei non præstatur.* 51 + Hanc ob causam quoties alia mens est, solet diserte poni, ut si contra hanc, aut illam partem quid fiat, + cætera non eo minus rata maneant.

[b] *Apud Liv.* L. 22.

[c] L. 14. *D. pro socio.*

+ XV. n + Compensationis originem [d] alibi indicavimus, cum diximus, nos, si quod nostrum est, aut quod nobis debetur, consequi aliter non possumus ab eo, qui nostrum habet, aut nobis debet, + tantundem in re quavis accipere posse: + unde sequitur, ut multo magis possimus id, quod penes nos est, + sive corporale est, sive incorporale, retinere. Ergo quod promisimus + poterit non præstari, si non amplius valet, quam res nostra, quæ sine jure est penes alterum. o Seneca libro de beneficiis sexto: *sic debitori suo creditor sæpe damnatur, ubi plus ex alia causa abstulit, quam ex credito petit. Non tantum inter creditorem, & debitorem judex sedet,* 52 *qui dicat: Pecuniam credidisti. Quid ergo?...* 53 + *agellum, quem non emeras, possides: æstimatione facta debitor discede, qui creditor veneras.*

[d] Lib. II. c. VII. §. 2.

+ XVI. + Idem

GROTII.

n *Compensationis originem alibi indicavimus*] *Tertullianus* Scorpiaco: *nulli compensatio invidiosa est, in qua aut gratiæ, aut injuriæ communis est ratio.* (Cap. 6.)

o *Seneca libro de beneficiis* VI.] Cap. 4.

GRONOVII.

47 *Pueris, & lacrymis*] C. Sulpicii Galli, hominis gratiosi ad plebem, filio, pupillo suo, & duobus parvis suis, quorum se, tanquam in procinctu testamentum faceret, sine libra, & tabulis pop. Rom. instituere tutorem orbitati dicebat: atque hi fletu suo populum moverunt.

48 *Defectu conditionis*] Si quis promisit non omnino, sed certo casu, & conditione, & is casus, eave conditio non exstiterit.

49 *Per compensationem*] Si promissum est, & ipse rem nostram tenet mala fide, & cum consilio non reddendi, quæ sit ejusdem æstimationis, cujus est quod promissum est.

50 *Singula alia aliis inesse*] Adeo ut si unum non servetur, omnia pro irritis, & violatis habeantur.

51 *Hanc ob causam*] Hæc exceptio ut elidatur, quoties eam valere nolunt contrahentes.

52 *Qui dicat*] Actori, pecuniam credidisti, itaque illum, unde petitur, condemno, ut tibi reddat. Sed alia sæpe dicit. Quæ ista? nempe, credidisti tu quidem illi pecuniam, sed argentum, scilicet factum in vasis, ab eo, quacumque specie, aut occasione acceptum, neque emtum, aut jure tuum, possides: id æstimatum pluris est, quam quod petis. Ergo sic abi e judicio, ut te debitorem scias, qui creditorem præferebas, teque ultro aliquid debere illi, a quo nummos petiturus huc venisti.

53 *Agellum, quem*] *Argentum, quod.*

+ XVI. + Idem erit + si ex alio contractu is, quicum negotium est, plus, aut tantundem debet, + idque ego aliter consequi non valeo. In foro quidem, ut [p] idem Seneca ait, [54] + actiones quædam separantur, nec confunditur formula : sed illa exempla, ut ibidem dicitur, + certis legibus continentur, quas necesse est sequi : + lex legi non miscetur : eundum est qua ducimur. + Jus gentium ista discrimina non agnoscit, + ubi scilicet alia juris sui obtinendi spes non est.

XVII. + Idem dicendum erit si qui promissum urget [55] + non contraxerit, sed damnum dederit. [q] Seneca ibidem : [56] + *colonum suum non tenet*, + *quamvis* [57] *tabellis manentibus, qui segetem ejus proculcavit, qui succidit arbusta, non quia recepit quod pepigerat*, + *sed quia ne reciperetur effecit.* Mox alia addit exempla : + *pecus abegisti, servum ejus occidisti.* [r] Deinde : + *licet me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit, & tum pronunciare, utrum plus debeatur mihi, an debeam.*

XVIII. Postremo + & quod ex pœna debetur ei, quod promissum
a Cap. 5. est, [58] potest contribui, quod eodem loco late explicatur : [a] + *& be-*
b Cap. 6. *neficio gratia debetur, & injuriæ ultio : nec ego gratiam illi debeo, nec ille mihi pœnam :* + *alter ab altero absolvimur.* mox [b] : [s] *comparatione facta inter se beneficii, & injuriæ,* + *videbo an etiam ultra mihi debeatur.*

+ XIX. 1 Sed sicut [59] si quid inter litigantes convenerit, ei, quod promissum est, + opponi lite manente non poterit, aut actio, de qua lis erat, + aut litis damna, & impensæ, ita nec manente bello compensari poterit aut id, unde ortum est bellum, aut + quidquid bellico gentium jure fieri solet. [60] + Negotii enim natura, ne nihil actum sit, ostendit convenisse sepositis belli controversiis. + nam alioqui nulla esset pactio, quæ non posset eludi : nec forte male huc aptem quod [t] + apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Senecam est : *Nullam excusationem receperunt*

GROTII.

p *Idem Seneca*] Eodem libro, capitibus 6. & 7.

q *Seneca ibidem*] Dicto cap. 4.

r *Deinde*] Dicto cap. 6.

s *Comparatione facta*] Eodem cap. 6.

t *Apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Senecam est*] De benef. VII, 16.

GRONOVII.

54 *Actiones quædam separantur*] Ita sunt diversæ, ut compensari nequeant : sed si duorum uterque adversus alterum propriam actionem habet, uterque sua uti, & quod ea continetur, prosequi necesse habet : nec tollit altera alteram.

55 *Non contraxerit*] Nihil quidem vicissim promiserit, sed in culpa est, ut alter minus habeat.

56 *Colonum non tenet*] Non habet obligatum, ita ut fructus, vel pecuniam, qua ille conduxit, exigere possit.

57 *Tabellis manentibus*] Formula, vel instrumento conductionis illæso, & integro.

58 *Potest contribui*] Pro eo, quod promissum est, ut non præstetur, potest imputari, & compensari id, quod propter maleficium promittendi debet, cui promissum est.

59 *Si quid inter litigantes*] Si qui jam contendunt in foro, de alia causa contraxerint, non potest alter contrahentium salva fide promissum negare, quod dicat se ab illo lite vexari, & multum impendere. Sic etiam jam bellantes si quid inter se pacti fuerint, non re tota composita, nequit alter a pacto resilire, propter causam, aut continuationem belli.

60 *Negotii enim natura*] Hoc omni negotio naturaliter inest, ut præsumatur aliquid actum, non pueriliter lusum. Hoc autem casu non potest aliquid actum videri, nisi seposita causa principali.

GRONO-

receperunt (majores) ut homines scirent fidem utique præstandam. Satius enim erat, + a paucis etiam justam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.

2. + Quæ ergo sunt, quæ compensari cum eo, quod promissum est, poterunt? nimirum, + si quid alter, quamvis ex alio contractu, inter bellum inito, debet: + si damnum dedit intra induciarum tempora: + si legatos violavit, + aut aliud quid fecit, quod inter hostes jus gentium damnat.

3. Observandum tamen + ut [61] inter easdem personas fiat compensatio, + ac ne jus tertii cujusquam lædatur: + ita tamen ut subditorum bona pro eo, + quod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur, ut alibi [a] diximus.

4. Addamus & hoc, + generosi esse animi stare federibus etiam post aliquid injuriæ acceptum: quo nomine sapiens [b] Indus Iarchas laudabat regem, qui læsus a vicino federato, ὁ παρέλυσε τοὺς ὅρκους οὕτω βεβαίως ὀμωμοκέναι φήσας, ὡς μηδὲ ὁπότε ἠδικεῖτο λυπεῖν αὐτόν, *non discessit a jurata fide, + ajens, tam sancte se jurasse, ut alteri ne post acceptam quidem injuriam nociturus esset.*

5. Quæ vero de fide hostibus data incidere solent quæstiones, ferme omnes solvi possunt, + si adhibeantur regulæ supra traditæ [c], cum de vi, + tum quorumvis promissorum, + tum speciali jurisjurandi, + federis, ac sponsionum, + & de regum jure, ac obligatione, + deque ambiguis interpretandis dissertavimus. Tamen ut & antedictorum usus sit manifestior, & si quid præterea controversi est, discutiatur, + specialium quæstionum frequentiores, atque illustriores attingere non pigebit.

[a] *Libro* III, c. 11. §. 2.

[b] *Philost. lib.* III, c. 9. (cap. 20. *Ed. Olear.*)

[c] *Lib.* II, *cap.* XI XIII. XV. XVI.

GRONOVII.

61 *Inter easdem personas*] Quod in compensationem mei promissi imputare alicui volo, sit ejus, quicum mihi res est, non alicujus tertii.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XIX.

» HACTENUS de jure belli egimus, » & quid in bello liceat: at quia fini» ri tandem bellum debet, quod plerum» que per conventionem fieri solet, Auctor » tractationem de jure pacis hic incipit, » & ea occasione in genere materiam fi» dei, quatenus hosti debetur, tractat.

Ad §. I.

1 Parte *Priori*] » Qua quærebatur, » quid liceat in hostem nude, citra pro- » missum, sive ex jure naturæ, sive ex ju- » re Gentium *L.* 3. *c.* 1. §. 1.

Quæ est de fide hostium inter se] » Ad- » eoque ubi quæritur, quid liceat in ho- » stem ex promisso, *d. c.* 1. §. 1.

Inter bella fidem] Quæstio celebris est, *an fides hostibus data sit servanda?* Nos omnino affirmamus 1. quia uterque contrahentium pro lubitu de suo jure disponere potest; prout igitur disponunt, ita jus est. *Pos. J. G.* 6. 2°. Quia hosti, ut hosti, fides datur, adeoque utrinque consensum in id est, ut hosti fides servetur. Et cum 3°. supra *l.* 2 *c.* 11. §. 7. dictum sit, fidem etiam vi injusta extortam valere (quia aliud est fides data, seu dispositio, aliud vis), multo magis id obtinebit in fide, quæ hosti datur, qui justam sibi asserit causam. 4°. Nulla alias esset ratio componendæ litis cum hoste, nisi internecione vel ipsorum, vel reipublicæ nostræ. Servanda igitur est fides ex medii necessitate. Idque 5°. confirmatur consensu Gentium. Sane, perjurium Zedekiæ regis erga regem Babyloniæ Idololatram prædicente Jeremia punitum, legimus 2. *Chron.* 36. *v.* 12. & 13. Ipse enim victus, captus, liberi occisi, ipsi oculi eruti, totaque vita in vinculis fuit Babeliis. 2. *Reg.* 25. *v.* 4. *seq.* Saul violatam fidem Gabaonitis (damnatis populis) datam fame triennii, & morte septem filiorum luit. *Vid. l.* 2. *c.* 13. §. 4 Ex profana Historia id docent exempla Auctoris: quibus adde quod Camillus dixit, *etsi cum Faliscis non sit societas, quæ pacto fit humano, esse tamen, quam ingeneravit natura.* Liv. *l.* 5. *c.* 27. Perfidiam Ptolemæi Cerauni insigniter punitam legimus: brevi enim post a Gallis regno exutus, & obtruncatus est, diis id vindicantibus. *Justin. l.* 24. *c.* 23. Maria Guisiana, Jacobo V. Scoto nupta, fidem, ubi potuit, fefellit, causata, fidem a Principibus exigendam quatenus eis commodum videretur, *Buchan. l.* 16. *p.* 573. *ad ann.* 1558; (nec esse adeo anxie exigendam, *ibid. p.* 577; hæretico autem minime servandam, *ibid. p.* 576. At tandem cum in angustiis constituta primores legatos mitteret, nec audita, nec fides ipsi habita fuit, *ibid. p.* 579. Uladislai calamitatem, ex perfidia ortam, exposuimus *supra l.* 2. *c.* 11. §. 20.

Additio.

» Iisdem fere principiis nititur quæstio: » an hæreticis, an perfidis, an prædonibus, » an tyrannis fides servari debeat; de qui- » bus supra *l.* 2. *c.* 13. §. 15. & *c.* 15. » §. 8. & *seq.* egimus. Conf. *Dissert. pro-* » *œm. XII.* §. 418.

Xenophon] » & *in Inst. Cyr. l.* 8. *p.* » 256.

Contra utilitatem] » Conf. *Lucan.* 2. » *v.* 243. *Marcellin.* 20. 26. *Liv.* 5. 27. » *Cassiod.* 1. 12. *Tesm. b.*

Inducias facit] » Ut armati quoque a vi » abstineant. 2

Deditarum civitatum jura conservat] » Quia fides hosti data servanda est.

Rerum humanarum vinculum est] » Quod » pluribus auctoritatibus corroboravimus su- » pra *l.* 2. *c.* 11. §. 1.

Hostes qui sunt, homines non esse desinunt] » *Vid.* §. 2. *n.* 2.

At omnes homines juris capaces sunt ex promisso] » Hostes enim qua hostes, jus » habent de rebus, ac juribus suis pro lu- » bitu disponendi; prout igitur qua hostes » inter se disponunt, ita jus est.

Quam ingeneravit natura] » Scilicet com- » munio juris, quam natura omnium animis » per rationem inscripsit; aliam enim so- » cietatem non dari, diximus.

Ex hac autem societate rationis, & sermonis, nascitur ea, de qua agimus, obligatio ex promisso] » Immo ea oritur ex utri- » usque placito, atque consensu. 3

Falsum eloqui] » Mentiri hosti licere, » diximus *supra l.* 3. *c.* 1. §. 18.

Pari ratione hoc ad fidem datam referri posse] » Aliud omnino est mentiri hosti, » aliud fidem ei datam violare: priori casu » nulla a parte mei obligatio est roganti ve- » ritatem dicendi; at ubi fidem hosti qua » hosti dedi, jus in eum transtuli, quod » ei auferre non possum.

Verum, eloquendi obligatio est ex causa, quæ bello fuit anterior] » Ex illa judican- » di libertate nata cum ipso sermonis inter » homines commercio. *Vid. L.* 3. *c.* 1. §. » 11. *Gron. b.* Quod refutavi *ibidem.*

Et bello tolli forte aliquatenus potest] Immo

» Immo nulla obligatio a natura est verum » dicendi hosti; immo nec amico, si jus » ejus non læditur.

At promissio per se jus novum confert] » Rationem cur mentiri hosti liceat, non » vero fidem datam violare, jam allegavi- » mus.

Sunt enim hæc alterius virtutis] » Nimi- » rum, justitiæ, quæ necessitatem infert » fidem servandi.

Ad §. II.

1 NULLA *nobis societas cum tyrannis*] Resp. 1. Jus hoc, i. e. obligatio fidem hosti servandi, non ex societate aliqua oritur, sed ex jure, & facultate disponendi de re sua pro lubitu: atque hoc jus 2. obtinet, licet nulla daretur societas humana. Sane, 3. ob delictum hostibus non auferuntur reliqua naturæ jura, nec impune in eos committuntur stupra, adulteria, &c. ergo non magis in eos licita perfidia. 4. Sed & verum non est, cum tyranno non esse societatem, utpote quæ a natura est inter homines. Quin hoc ipso 5. dum quis cum hoste contrahit, agnoscit, societatem cum eo esse. Immo 6. fide post delictum data remittitur jus, & pœna, quia partes ita disponunt. Denique & 7. nec hostis nobis fidem servare teneretur, quia quisque alterum injuria agere, ait, & sic hostis nos quoque extra societatem constitueret.

Additio.

» Alibi diximus, societatem inter homi- » nes non esse, adeoque frustra quæri, an » cum hoste talis societas detur: optime » notavit B. Parens, jus illud, quo hosti » fides servanda est, non ex societate, sed » ex dispositione oriri, quia partes prout » de jure suo disponunt, ita jus est.

Cum hoc nec fides esse debet] » Refuta- » tum hoc satis a nobis est.

Nec jusjurandum commune] » Contrarium » defendimus *d. c.* 13. §. 15. *seq.*

Adulterium non committi] » Dixi, cum » hoste jura naturæ communia manere, ita » ut crimina in eum committi non possint. » Hinc incestus, & adulteria, nec cum ho- » ste committere licet. *Vid. supra L.* 3. *c.* » 4. §. 19.

2 *Nullam inde exstituram fuisse obligationem*] » Ad quid enim opus fuisset tractare » de finiendis motibus ?

Non habent quidem isti specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni introduxit jus gentium] » Immo ea- » dem ratio est hostis, & piratæ circa pro- » missa. Utrique fides data servari debet, » quia partes de jure suo pro lubitu dispo- » nere possunt, & prout disponunt ita jus » est. Cæterum, bellum solenne, in quo » ex placito gentium jura quædam particu- » laria obtineant, non dari, supra vidi- » mus.

At quia homines sunt, communionem habent juris naturalis] » Cujus regula est, » ut is, qui alii etiam hosti aliquid pro- » mittit, id servare teneatur. *Conf. supra* » §. 1. *n.* 2.

Ex quo nascitur ut pacta servanda sint] » Dum enim hosti aliquid promitto, mea » voluntate jus in eum transfero, quod ei » præstare teneor ex regula illa naturali, » quæ suum cuique tribui jubet.

Ad §. III.

VIDEAMUS *tamen*] » Auctor novas » objectiones contra regulam illam, fidem » hostibus esse servandam, format. 1

Qui atrociter malefici sunt, &c. hi a quovis homine puniri possunt] » Quod refuta- » vimus supra *l.* 2. *c.* 20. §. 3. & *c.* 21. §. » 3. & 4. Conf. *Dissert. Proœm. XII.* §. » 539. *seq.*

Nec pars sunt ullius civitatis] » Nam in- » stitutis civitatibus inter gentes convenis- » se, putat, ut singulorum delicta ipsis pro » arbitrio punienda, aut dissimulanda re- » linquerentur: ita tamen, ut si extraneo » subdito injuria fiat, cives illius civitatis » vel puniri, vel dedi debeant. Quod exa- » minavimus *d. c.* 21. §. 3. & 4.

Ut alibi] » *Vid. Dissert. proœm. XII.* §. » 539. *seq.*

His & res, & jura sua possunt auferri] » Quia majus est vita, quam bona.

Inter jura autem est hoc jus ex promisso quæsitum] » I. e. jus, quod hosti compe- » tit petendi id, quod ei promisi.

Respondeo] » Sensus responsionis est, quod fidem dando remiserit pœnam is, qui eam exigere potuisset.

 Additio

Additio.

» In hoste hæc specialis ratio accedit, » quod ratione hujus actus communi con» sensu desinant esse hostes: invicem con» veniunt, quod in reliquis sese invicem » lædere velint, hoc actu, de quo fides » data est, excepto.

Simul de remittenda pœna] » Pœnam » autem delinquentibus remittere licet; & » remissione stipulata, revocari nequit: quia » jus semel in alterum translatum est.

Ea sumenda est interpretatio, quæ cavet ne actus in vanum recidat] » Immo id se» quitur non ex aliqua præsumtione, sed » ex certitudine illa morali, quod Magi» stratus, qui pœnam merito, sciens talem » esse, aliquid promittit, hoc jus in pœnam » auferre non possit; quia jus in eum quæ » maleficum transtulit, adeoque hoc jus » pœnæ exemit.

2 *Non male*] » Adeoque Auctor existimat, » si quid cum tyranno qua tali actum est, » simul de remittenda pœna, quatenus hanc » rem attinet, actum censeri. Cum Nabide » enim societatem iniverunt Romani; postea » eum tanquam tyrannum bello proseque» bantur: id exprobrat Nabis Romanis. At » alibi demonstravimus, contra Romanos, » id quod Nabis respondit, allegari non » posse. *Vid. l. 2. c. 16. §. 18.*

Locus est non dissimilis] » Immo locus » huc plane non quadrat. *Vid. supr. l. 2.* » *c. 16. §. 18.* Lacedæmonii declarant A» theniensibus, *se velle Græcos liberos dimit*» *ti.* Pericles ait, id æquum esse *si tempore* » *fœderis liberi fuerunt.* Qua, quæso, ratione » hæc applicari possunt ad thesin Auctoris, » *quod si malefico qua tali aliquid promitti*» *tur, simul remissa, quod eam rem attinet,* » *pœna videatur? Vid. n. præc.*

AD §. IV.

PORRO Auctor eidem sententiæ opponit, metum, adeoque injuriam, dedisse causam promissioni; hoc damnum reparari debere ab eo, qui intulit. Admodum hic fluctuat Grotius, & respondet, 1°. id non esse generale, nec ad omnia promissa prædonibus facta pertinere, *th.* 4: 2°. ad evitandam omnem cavillationem prædonem exigere posse ut promissum jurejurando firmetur, *th.* 5. 3°. Valere promissum, quod malefico fit qua tali, *th.* 6. 4°. Neque obstare, ait, ejusmodi promisso jus supereminentis dominii, *th.* 7. & 8: 5°. valere quoque si tertio fit, qui metum non intulit, *th.* 9: item 6°. si in statu mixto subditi, & Princeps aliquid promittunt, *th.* 10. 7°. jure Gentium omnem metum bello solenni illatum justum esse, indeque metu promissa eo jure valere, §. 11. modo jus gentium metum illum non improbet, §. 12.

Tota res expeditur distinctione inter promissionem, & vim: *illa* licita est, *hæc* regulariter illicita. Ex *priori* obligatur promissor ad præstandum id, quod promisit, ex *posteriori* agit ad reparationem damni vi illa dati: quod plenius explicavimus *l.* 2. *c.* 11. §. 7.

Eum, qui metu causam dedit promisso, teneri liberare promissorem] » Immo subsistit » promissio, quia licet coactus voluerit, » tamen voluit, *l.* 21. *ff. Quod met. caus.* » adeoque non tenetur alterum liberare, » sed separata actione agit ad id, quod » interest metum illatum non esse.

Quia damnum dedit per injustitiam] » Verum est, per vim damnum injuria da» tum esse: sed inde non sequitur, cogen» tem teneri liberare promissorem a promis» sione, quæ facta est a volente, licet coacto.

Per actum pugnantem, & cum natura libertatis humanæ] » Recte: sed ideo tene» tur ad id, quod interest vim illatam non » esse, salva cæterum promissione.

Et cum natura actus, qui liber esse debuit] » Immo actus ille etiam vi, ac metu » perfici potest, quia coacta voluntas etiam » est voluntas.

Ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet] Immo ad nulla.

Opus est ipse metu injusto causam promisso dederit] Jure naturæ nec tunc tenetur liberare promissorem, quia promissio ipsa vitiosa non est: sed tenetur ad reparandum damnum, quod vi, adeoque injuria datum est.

Si quis ergo, ut amicum vinculis eximeret, promiserit pretium, tenebitur] Casum » exhibuimus supra *l.* 1. *c.* 4. in Ci» ve Neapolitano, qui noluit fidejussori pe» cuniam reddere, quam hic Gallis pro eo » liberando solverat.

Huic enim metus illatus non est, qui ad contrahendum sponte venit] » Diximus di» cto loco, duo hic negotia esse: 1. factum » *incarcerationis*, quod intercedit inter incarce-

» carcerantem, & incarceratum; idque in- » juria factum supponitur: 2. fidejussio- » nem, quod negotium intercedit inter in- » carceratum, & fidejussorem, & maxime » licitum, quin laudabile est.

„ Neque *obstat*, quod vis alterius cau- » sam huic promisso dederit: Nam ideo » contra eum, qui vim intulit, actio pro- » mittenti competit ad omne id, quod in- » terest; at inde promissio spontanea, quæ » fidejussori facta est, non vitiatur. Sane, » jus suum recuperaret cum alterius jactu- » ra; nam sine fidejussione mansurus in » vinculis fuisset.

A D §. V.

Qui injusto metu coactus promisit, teneri poterit accedente jurisjurandi religione] » Im- » mo jusjurandum nullum jus daret præ- » doni, si ex pacto id ei non competeret. » *Vide l.* 2. *c.* 13. §. 14. ubi diximus, » omnem promissionem, utut metu extor- » tam, valere, nedum si juramentum ac- » cesserit.

Homo non homini tantum, sed & Deo obstringitur] » Ex solo juramento homo non „ obligatur homini, nisi dispositio præces- „ serit, etsi metu extorta.

Adversus quem metus exceptio non est] „ Immo nec ea adversus hominem est; „ quia non obstante metu voluit.

Ex tali vinculo solo promittentis hæredem non teneri] „ Immo promittentis hæres ex „ promisso metu ab antecessore facto tene- „ tur, eodem modo uti promittens ipse. At „ hæres vicissim eandem actionem ad id „ quod interest, habet, quam defunctus „ habuit contra eum, qui vim injuria intu- „ lit. Cæterum, verum est, quod hæres „ ejus, qui jurato promittit, de perjurio „ non teneatur Deo, quia ipse non jura- „ vit.

Quia in hæredem transeunt quæ in humano sunt commercio] „ Succedit hæres in „ omne jus defuncti, excepto eo, quod so- „ li personæ cohæret, nec ab ea separari „ potest. Hinc in delictis, adeoque & in „ perjurio, hæres non succedit. *Vid. l.* 2. „ *c.* 13. §. 17. *c.* 9. §. 17. *c.* 21. §. 19.

Ex primæva dominii lege], Ex hypothesi „ Auctoris simul cum dominio fuit intro- „ ductum, ut bonis defuncti cohærerent „ ea, quæ alicui debentur, ex ipsa rerum „ inæqualitate. *L.* 2. *c.* 21. §. 19. Nos ali- „ bi demonstravimus, dominium non esse „ introductum factu hominum, sed a na- „ tura constitutum naturali ratione in hæ- „ redes cum suo onere transire, utpote qui „ in omne jus familiæ succedunt. *Vid. l.* „ 2. *c.* 5. Sed & obligationem proprie non „ oriri ex rerum inæqualitate, diximus *l.* „ 2. *c.* 12. §. 8.

At in his non est jus illud Deo quæsitum qua tale] „ Sensus est, Jus Deo ex jura- „ mento quæsitum non esse in humano „ commercio ex primæva dominii lege; „ atque ideo hæredes non obligari ex ju- „ ramento defuncti. Verior est ratio, quam „ supra *l.* 2. *c.* 21. §. 19. allegavit, nimi- „ rum, hæredem in meritis, quæ sunt per- „ sonalia, non succedere, adeoque nec in „ obligationem, quæ ex delicto, seu per- „ jurio oritur.

Eum eo nomine pœnam apud alias gentes non debiturum] „ Passim hoc repetit Au- „ ctor *L.* 2. *c.* 13. §. 14. *L.* 3. *c.* 4. §. „ 18. *L.* 3 *c* 23. §. 2. & *c.* 12. §. 5. „ At sæpius dictum est, gentes invicem jus „ puniendi non habere, adeoque frustra „ metueret perjurus talem pœnam ab ex- „ tranea gente.

Quia odio prædonum placuit gentibus, &c.] „ Dixi 1. Prædoni quoque promissum „ servandum esse, etsi metu extortum; id- „ que 2. multo magis verum esse, dixi, „ si juramentum accessit: sed prædonem 3. „ peculiari actione teneri ob vim injuria il- „ latam. Adde 4. tale placitum odio præ- „ donum inter gentes initum non existere, „ nec ulla ratione probari.

A D §. VI.

A U C T O R ait, subditis quoque rebelli- „ bus fidem datam servandam esse, si qua „ talibus data sit. Quod verissimum est.

Etiamsi causam per se non injustam habeant, jus tamen per vim agendi deesse, &c] „ Ex hypothesi Auctoris jure naturæ „ cuilibet læso jus competit vindictam su- „ mendi etiam a Principe: at institutis ci- „ vitatibus inter gentes communi consensu, » & placito jus hoc resistendi sub gravissi- » mis pœnis sublatum fuit, *proleg.* §. 41. » & *L.* 1. *c.* 4. §. 2. *n.* 1. Quod refuta- » vimus dictis locis. Diximus, 1. verum

non

» non esse, cuique privato jus puniendi læ-
» dentem competere. Diximus, 2. Princi-
» pi resistere nunquam licere. Denique, &
» 3. diximus, placitum commune gentium
» non existere.

Aut causæ injustitia] » Si scilicet subdi-
» ti absque causa resistunt.

Aut resistendi improbitas] » Si scilicet
» causam resistendi subditi habent, at enor-
» mes in resistendo committunt excessus.

Ut puniri graviter possit] „ De his ergo
» criminosis quæritur, an fides ipsis data
» servanda sit.

Pœna promisso opponi non potest] » Quia
» dum fidem dat rex, remittit pœnam.

Et servis fidem servandam] » Non enim
» desinunt esse homines; cum quibus na-
» turæ jura obtinent.

Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando] » Immo si ex-
» ceptio metus ejusmodi promissis opponi
» posset, etiam jurijurando obstitura esset.
» Diximus, jure naturæ valere promissionem
» delinquentibus qua talibus factam, etiam
» non accedente juramento.

M. Pomponius tribunus plebis], Examinavi-
» mus hoc exemplum supra *l.* 2. *c.* 13.
» §. 14

A D §. VII.

H I C] » Scilicet, ubi fides datur subdi-
» tis rebellibus.

Supra priores] » Nimirum, quod cum iis
» non sit societas, §. 3; quod vim infe-
» rens damnum det injuria, §. 4.

Et jus supereminens dominii in res subditorum] » Vi cujus bona, & jura subditis
» ob utilitatem publicam, vel in pœnam
» auferre potest. *L.* 2. *c.* 14. §. 7.

Quod civitati competit] » Improprie voca-
» tur dominium.

Et ejus nomine a summam potestatem habente] „ Princeps enim ex delatione po-
» puli imperium exercet.

Id enim jus si spectat ad omnes res subditorum] » Immo & ad omnia jura eorum,
» quæ in pœnam auferri possunt, *d. c.*
„ 14. §. 7.

Quidni etiam ad jus ex promisso bellico natum], *Vid Gron b.* At male hæc pro-
» missio bellica dicitur, quia cum subditis
» jus belli nunquam est.

Videntur inanes fore omnes tales pactiones] » Quia privilegium subditis datum,
» & jus subditis ex illo pacto quæsitum,
» tum contraria lege, tum vi supereminen-
» tis dominii iterum auferre posset.

Ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla] » Ita ut rebellio non nisi
» internecione rebellium finiri queat? ubi
» denuo notandum, abusive bellum hoc di-
» ci, & victoriæ nomen huc non pertine-
» re.

Jus illud supereminens non promiscue competere] » Sed saltem intra fines legitimæ
» administrationis.

Sed quatenus communiter expedit] » Prin-
» ceps jus subditis quæsitum auferre non
» potest, nisi 1. ob utilitatem publicam,
» 2. in pœnam.

In regimine non dominico] » Grotius sta-
» tuit, in dominico, seu patrimoniali regno
» regem pro lubitu de juribus subditorum
» disponere posse; quod alibi late refuta-
» vimus.

Sed civili] » Id est ex populi volunta-
» te delato.

Plerumque autem communiter expedit, pacta talia servari] » Cum in arbitrio sit
» regentis, judicare an utile sit, an non,
» ex hac ratione parum securitatis sibi pro-
» mittere poterunt subditi rebelles. Vera
» ratio est, quod princeps rebellibus, qua
» rebellibus, ob utilitatem publicam fidem
» dederit, quam proinde violare nequit.

Ubi hujus dominii usum res exigit; compensatio tamen facienda] » Ita ut Princeps
» si ob necessitatem publicam res subditis
» antea rebellibus contra fidem datam eri-
» pit, pro illis satisfacere debeat. Adeoque
» fidem non frangit, sed salva fide jure suo
» utitur; neque tunc tanquam in rebelles
» id statuit, sed ex jure illo, quod in quos-
» cunque cives principi competit.

A D §. VIII.

» A U C T O R porro ad evitandum du-
» bium, quod ob utilitatem publicam jus
» subditis, olim rebellibus, ex pacto quæ-
» situm auferri possit, cautelam hanc affert,
» ut jurato sanciantur pacta; & tunc prin-
» cipem teneri putat. At jam satis demon-
» stratum est, eum etiam sine juramento
» obligari.

Sanciri

Sanciri jurejurando] » Uti omnia pacta » possunt firmari adjectione rei sacræ, cu» jus metu absterreatur promittens ne vio» let illa, ita & pacta inter regem, & » subditos inita.

Aut senatu] » Qui repræsentant civita» tem.

Sed & ab ipsa civitate] » Id est a popu» lo in statu populari.

Jurare fecit Lycurgus] » *Just.* 3. 3.

Id enim si fiat] » Id est si pactum ju» rejurando sancitur.

Ne publicæ quidem utilitatis causa recedendum a promisso erit] » Tales promissio» nes, etiam non juratæ, nec ob publi» cam utilitatem tolli possunt.

Nam & de suo cedere civitas potuit] » Obligando se, quod mutare nolit.

Et verba possunt ita esse aperta, ut nullam exceptionem admittant] » Adeoque nec » exceptionem metus.

Per quas ipse populus Romanus religione obligabatur] „ Quia earum observantiam » jurato promisit. De quo mox plenius age» mus.

2 *Tribunos esse sacrosanctos*] „ Id est in» violabiles, *d. l.* 9. *c.* 9.

Non etiam ædiles] „ De Ædilium origi» ne, & officio *vid. Heinecc. antiq. L.* 1. » *tit.* 2. §. 25. *seq.*

Quorum tamen si cui noceretur, id non jure fieret] » Quia noceretur ei, cui id le» ge non licet. *Liv. d. c.* 55.

Causa discriminis est] „ Quod nimirum » *tribuni* sacrosancti dicantur, non *ædiles*.

Quod ædiles, atque alii lege sola defendebantur] „ Non jurisjurandi religione.

Quod autem postremum populus jussisset, id ratum erat, &c.] „ Adeoque populus » legem illam tollere potuisset.

Manente tamen lege, nemini contra agere jus erat] „ Quamdiu lex sublata non est, » tuti erant ex lege.

At tribunos religio publica populi Romani tuebatur] „ Tribunos vetere jurejurando » plebis, cum primum eam potestatem cre» avit, sacrosanctos fuisse, interpretes illi » docebant apud *Liv. d. c.* 55.

Nam jusjurandum intercesserat] » Quod » ex modo allegato loco Livii apparet; un» de religione eos inviolatos esse, ait. *Conf.* » *Liv. l.* 9. *c.* 9.

Quod ab his ipsis, qui juraverant, salva religione tolli non poterat] » Mutuo enim » consensu leges hæ latæ, & juramento fir» matæ sunt: adeoque quod mutua volun» tate conventum est, altero invito tolli » non potest.

Hinc lex illa sacrata appellatur] „ Immo » sacratæ non inde vocantur, quia populus » de servanda illa lege juravit. Nam plu» res leges sacratæ exstabant, quæ jureju» rando non erant munitæ. Talis lex erat, » ne cujus militis scripti nomen nisi ipso » volente deleretur: item ne quis, ubi tri» bunus militum fuit, postea ordinum du» ctor esset. *Manut. de Leg. Rom. c.* 12. » *Augustin. de Leg. Verb. sacrata lex.* Ve» tant leges sacratæ privatis hominibus ir» rogari, id est privilegia dari, *Cicero pro* » *Sexto. Augustin. d. l.* item ne de capite » civis nisi comitiis centuriatis rogare lice» ret. *Cic. pro Sexto. & de legibus l.* 3. » *apud Manut. d. l. c.* 15. Sacratæ igitur » dicebantur, quia is, qui adversus eas fa» ceret, *sacer* alicui Deorum cum familia, » pecuniaque fiebat. *Festus voce sacratæ le*» *ges* (idem quoque Paulus Diaconus *in epi*» *tome ibidem* statuit); ubi simul quosdam » opinari, ait, *sacratas dici, quas plebs ju*» *rata in monte sacro sciverit.* Ex præmis» sis igitur patet, etiam illam legem, qua » sancitum est, *ut qui Tribunis, ædilibus,* » *judicibus, decemviris nocuisset, ejus caput* » *Jovi sacrum esset, familia ad ædem Cere*» *ris, liberi, liberæque venum irent*, ad sa» cratas referri posse. *Vid. Liv. d. c.* 55.

Non adversus populum] » Recte probis » viris hoc factum improbatum fuit, quia » populus ipse per patres hanc legem pro» bavit. *Liv. d. l. c.* 56.

Ergo ut diximus jurejurando & civitas, & rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum] „ Hoc omnino verum est: at » etiam *citra juramentum* obligantur ex pro» misso subditis, utut rebellibus, facto.

AD §. IX.

QUI *metum non intulit, promissio valide fiet*] » Auctor subditis rebellibus hic » consilium dat, ut per tertium, qui me» tum non intulit, promissum acceptent; » huic enim exceptionem metus opponi non » posse. Valere autem talem promissionem » tertio factam, ait, etsi ejus nihil inter» sit.

Verum, ex hac promissione illi tertio jus-

jus non oritur, sed tantum subditis: & tertius, qui eorum nomine, & voluntate fidem recipit, nudum est instrumentum, omneque jus ad causam pertinet; adeoque & tertio exceptio metus obstaret.

Additio.

» Auctor supponit casum, ubi inter con» ditiones pacis, vel capitulationis (ut vo» cant) hosti promittimus, transfugas, vel » rebelles subditos puniri non debere. Hoc » pactum omnino etiam prodest ipsis subdi» tis; & si paciscens contra fidem datam » eos violet, & subditis fit injuria, & ter» tio, cui securitas subditorum promissa » est.

» Neque obstat, inutile esse pactum, quod » alii fit, in primis cum non intersit pa» ciscentis. Resp. Jure naturæ omne pa» ctum valet, etsi alterius non intersit. » *Vid. l. 2. c. 11. §. 1.* Sed & maxime » hic interest ejus, qui transfugas, quos » recipit, securos esse vult; hinc sancte » tales conventiones observari solent hodie» que.

Nec scrutabimur, quid, aut quatenus ejus intersit], Sufficit enim, promissum, » id est jus translatum esse in eum, cui » promittitur. *Vid. l. 2. c. 11.*

Natura enim omnium hominum interest ut hominibus aliis consulatur] » Id, quod » interest, nunquam hoc sensu sumitur in » jure. Rectius igitur dicendum est, pro» missum valere etsi alterius non intersit.

Ad §. X.

Status *mixtos interdum existere*] » Ubi potestas summa & popolo, & regi » competit: at status mixtos non dari, » probavimus in *Diss. proœm. XII. §. 624.*

Sicut de statu puro in purum] » Ita enim » subditi, qui antea sub statu mere Monar» chico fuerunt, liberi pactis fieri possunt; » qood exemplis Helvetiæ, & Belgii, infra » confirmabimus.

Ita & in mixtum transiri pactis potest] » Immo mixturam illam non pertinere ad » statum, sed ad administrationem, proba» vimus *d. §. 624.*

Aut certe partem ejus] » Diximos, im» perium non dividi, sed administrationem.

Etiam cum libertate partis ejus vi tuenda] » Si scilicet Rex promittens fidem da» tam non servaverit: at id ex pacto est. *L.* » *1. c. 4. §. 8. §. 13.*

Ad §. XI.

Auctor metum bellicum non infirmare pacta, idque ex jure gentium externo in bello solenni ita introductum esse, ait. At diximus, nec jure naturali, nec civili, pacta vi, & metu inita infirmari. 1

Bellum vero solenne] » De bello solen» ni, & minus solenni, vide *Dissert. proœm.* » *IX. §. 63. seq. Dissert. IV. §. 14.*

Id est publicum utrinque, & indictum] » *Vid. l. 2. c. 3. §. 4.*

Sicut alia habet peculiaria] » Ipsum jus » gentium non tantum, sed & particularia » illa jura bello solenni jure gentium tribu» ta, merum figmentum esse, probavi *d.* » *§. 4.*

In jure externo posita] » Cujus effectum » esse, fingit, ut possessor talis tutus sit » apud omnes gentes; ut non possit res ab » eo repeti, nec is tanquam fur, ac prædo » puniti: quæ omnia explosimus *dict. diss.* » *IX.*

Ita & hoc, ut quæ in eo bello promittuntur, sint valida] » Immo id ex ipso ju» te naturæ est, non demum ex ficto ali» qoo jure gentium externo.

Sicut alia multa quantumvis vitio non carentia ex jure gentium pro justis, &c.] » *Vid. dissert. proœm. IV. §. 18. seq. Diss.* » *IX. §. 65. seq.* & ea, quæ notavimus » *dict. diss. IV. §. 29. & dict. Diss. IX.* » *§. 168.*

Ita & metus, qui tali bello utrinque infertur] Negamus, quædam jore gentium pro justis haberi, quæ vitio non carent. Negamus, metum, qui bello utrinque infertur, jure gentium demum justum esse. Verius est, metum hunc jure naturæ justum esse.

Quod ni id placuisset, bellis talibus, &c. nec finis imponi potuisset] » Ex hac ipsa » ratione apparet, hosti servandam esse fi» dem non ex placito gentium, sed ex na» turæ ratione, ex medii nimirum necessi» tate; quia alias læsiones forent immorta» les, quæ tamen cessant, ubi satisfactum est

» est læso: est autem satisfactum, ubi in- » juria pacto, vel transactione remissa » est.

Quod tamen fieri interest humani generis] » Immo non ideo quia interest generis hu- » mani; inter quasdam enim Americæ gen- » tes bella sunt perpetua, neque tamen hu- » mani generis hactenus interest. Vera ra- » tio est, quod transactione remittatur in- » juria.

Et hoc potest intelligi jus illud esse belli- cum] » Immo Cicero loquitur de jure na- » turæ, non de ficto aliquo jure gentium » externo, quod in bello solenni obti- » neat.

Non tantum naturalia, sed & quædam ex gentium consensu orta], Immo tantum » de naturalibus loquitur: nam jus gen- » tium voluntarium Ciceroni cognitum non » fuit.

2 *Eum, qui tale quid bello injusto extorsit, salva pietate, &c. posse retinere*] » Nam ju- » re gentium saltem ad effectus externos » pacta ejusmodi servanda esse, dixit *n.* 1.

Aut etiam cogere alterum ut stet pactis] » Si scilicet id, quod promissum est, præ- » stitum nondum est.

Intus enim, & ipsa rei natura id inju- stum manet] » Id est juxta justitiam inter- » nam, quæ ex jure naturæ est, & extra » quam nullam justitiam inter gentes agno- » scimus. Cæterum, frustra hæc ab Auctore » tractantur; supponit enim, bellum inju- » stum esse. At passim diximus, bellum » inter duas summas potestates nec justum, » nec injustum asseri posse, quia uterque » justitiam causæ sibi tribuit, nec judex » inter eos est; adeoque semper inter eos » servanda sunt pacta.

Neque hac injustitia actus tolli potest, nisi ex novo, & vere libero consensu] » Adeo- » que jure naturæ tunc demum fidem ho- » sti ex injusta causa bellum gerenti ser- » vandam esse, ait, si fides illa novo actu, » & libera voluntate postea ratificetur. At » diximus, talia pacta semper servanda es- » se, nec novo actu opus esse.

AD §. XII.

DE *eo metu intelligi debet, quem jus gentium non improbat*] » Dixi 1. non dari » bellum solenne ex sensu Auctoris; 2. non » dari jus gentium voluntarium; nedum 3. » verum esse, eo jure gentium effectus quos- » dam tribui externos bellum gerentibus. » 4. Fidem metu bellico extortam etiam ju- » re naturæ valere, dixi. Certum igitur » est, plane hic non spectari, an jus gen- » tium improbet metum, an non.

Nam si stupri inferendi metu extortum sit quippiam, &c. verius erit, rem con- stitutam intra jus naturale] „ Diximus, o- „ mnem fidem, quovis metu datam, ser- „ vandam jure naturæ esse: adeoque etiam „ eam, quæ metu stupri fit. At alia quæstio „ est, an propter hanc injuriam agere quis „ ad reparandum possit? quod affirmamus, „ sed peculiari actione.

„ Equidem jure civili quidem distingui- „ tur inter metum justum, & injustum, „ ad eum effectum, ut exceptio metus „ non detur ob metum justum, nec re- „ scindatur pactum nisi ob metum injustum. „ At jus hoc civile inter duas gentes bel- „ lum gerentes allegari nequit. *Vid. supra* „ *l.* 2. *c.* 11. §. 7. & *c.* 12. §. 10.

Quia jus gentium ad talem metum vim suam non porrigit], Dixi, jus gentium „ non dari, & promissum stupri metu jure „ naturæ valere, ac promittentem inde o- „ bligari. At quia causa metus ipso naturæ „ jure, inter hostes quoque, illicita est, „ ideo separata actione coactus agere potest „ ad omne id, quod interest. Adeoque „ jus naturæ omnino vim suam etiam ad „ talem metum porrigit, ita ut promittens „ inde obligetur.

AD §. XIII.

AUCTOR ait, etiam hosti perfido fi- „ dem esse servandam? Quod plenius ex- „ plicavimus *l.* 2. *c.* 13. §. 16. *Vid. infr. l.* „ 3. *c.* 23. §. 2.

In generali tractatione], Ubi de pro- 1 „ missis juratis in genere egit. *L.* 2. *c.* 13. „ §. 16.

Porrigendum ad hostes quoque perfidos] „ Nam ex eo, quod hostis delinquit, no- „ bis delinquendi facultas nulla competit.

Neque *obstat* 1. quod ex delicto hoc ho- stis teneatur ad reparationem. Resp. Immo remisisse videtur hanc injuriam dum con- trahit cum perfido; ac ideo fidem datam fallere nequit.

Obstat 2. quod agenti ubique obstet exceptio non impleti a sua parte contractus, & quod dolo facere videatur qui petit ex contractu, quem ipse non adimplevit. Resp. Hoc verum est *si* promissio respectum habuerit alterius promissionis, quia tunc inest conditio, *si & tu fidem mihi servaveris* : secus *si* diversi generis sunt promissa; tunc enim alterius perfidia mihi licentiam non dat delinquendi. *Vid. supr. c.* 13. §. 16.

Obstat 3. jus talionis. Sane, in alio improbare hostis perfidus non potest quod in se probat. Idque consensu gentium probari viderur. Poeta ait:

Fallere fallentem, fraudemque repellere fraude,
Exemploque licet ludere quemque suo.

Consentire videtur jus civile in *L.* 21. *c. pact. l.* 6. *c. transact. l.* 7. *comm. utr. jud. l.* 13. §. 8. *Act. emt.* Conf. *Besold. in Diss. de pace c.* 6. §. 9. *Ayala de jure belli l.* 1. *c.* 6. Resp. Vel fides reciproca data est ante perfidiam hostis, vel post. *Priori* casu, diximus, distinguendum esse, *an* promissio respectum habuerit alterius promissionis, tunc enim frangi vicissim fides potest, quia ea inest conditio, *si alter impleverit : an* vero diversi generis sint promissa; tunc recedere a fide data non licere. Neque jure talionis, utpote quod tantum obtinet cum tantundem quis recipit, non ubi tantundem delinquit.

Additio.

„ Si gens quædam hostilis olim fidem „ nobis datam violavit, (qua perfidiæ nota Carthaginenses celebres fuere) quæritur, an talionis jure nos quoque fidem „ ipsis datam violare possimus? Recte hoc „ negat Grorius, quia ultimum pactum cum „ perfido, a scientibus talem esse, initum, „ adeoque perfido ex voluntate, & consensu nostro jus quæsitum est: quod extra „ omne dubium constituitur in allegato „ exemplo Pœnorum, ubi de præcedenti „ perfidia pace transactum fuit.

„ Equidem negari nequit, nos id, quod „ ex pacto debemus, retinere posse, donec hostis id, quod ex præcedenti pacto „ forte præstare tenetur, si de eo transactum non est, solvat: at hoc non infert perfidiam, sed securitatem saltem „ nobis paramus.

„ Sed & si hostis novissimum pactum a „ sua parte non implet, nec nos ei stare „ tenemur, mutuo enim consensu a conventione receditur.

Quibus Romani fidem sancte servaverunt] „ Quia fides ut perfidis data, eoque injuria, & vindicta remissa erat.

AD. §. XIV.

DUOBUS *modis fieri posse ut quis a perfidia vacet, nec tamen id faciat, quod promissum est*] „ Minus proprie dicitur his „ casibus, cum quis non facit id, quod „ promissum est, *a perfidia vacare*, &c. „ Nam primo casu in hunc eventum nihil „ promissum est; adeoque frustra de perfidia quæritur: in secundo casu impletur „ promissum dum tantundem præstatur, „ adeoque ei, cui promittitur, nihil abest.

Defectu scilicet conditionis] „ Si quis non „ simpliciter promisit, sed sub certa conditione, quæ postea deficit, in hunc casum nihil promissum est; adeoque nihil „ est, quod præstari debeat.

Per compensationem] „ Si is, cui ego „ promisi, vicissim mihi tantundem debet „ ex alia causa. *Vide §. seq.*

Defectu conditionis non vere liberatur promissor] „ Quia nunquam obligatus fuit deficiente conditione.

Quæ non nisi sub conditione contracta erat] „ Adeoque effectum nunquam habuit, „ conditione quippe deficiente.

Si prior alter non impleverit quod ex sua parte implere tenebatur] „ Immo hic casus „ huc non pertinet; neque hic ulla conditio subest. Sed vera ratio, cur alter „ quoque resilire a pacto absque perfidia „ possit, si unus stare nolit, hæc est, „ quod cum neuter implere promissa velit, „ communi consensu recedant, eoque liberentur ab obligatione semel rite contracta.

Alia aliis inesse videntur per modum conditionis] „ Hoc jam refutavimus. Uterque „ pure ex hoc pacto obligatur: si vero unus „ resilit ab articulo pacti, recedit quoque „ a reliquis, qui respectum ad illum articulum habent; adeoque alter quoque resilire potest ab eodem non tantum articulo, sed ab omnibus, qui articulo illi „ certo respectu insunt: non ob defectum „ conditionis, quæ non est, sed ob mutuum

,, tuum dissensum. *Vid. c.* 20. §. 35.

Quasi expressum esset, hae ita faciam si & alter, &c.] ,, Figmentum hoc est, quod ,, ex praecedentibus destruitur.

Uter prius populus] ,, Hic non de pacto ,, agitur, sed de mutua violatione legato- ,, rum. Quod an jure talionis fieri possit, ,, alibi vidimus.

Qui ideo renunciavit, quia conditio quadam] ,, Recte: dum enim alter conditio- ,, nem non praestat, alter vero societati re- ,, nunciat, mutuo consensu recedere a socie- ,, tate videntur.

Hanc ob causam] ,, Scilicet, ut elidatur ,, illa difficultas, quod uno articulo rupto ,, alter quoque recedere possit.

Caetera non eo minus rata maneant] ,, De qua quaestione late alibi egimus.

A D §. X V.

Altera modus, quo fieri potest ut quis a perfidia vacet, nec tamen id facit, quod promissum est, Auctori est *compensatio*. At hic quoque verum non est quod Auctor statuit, non fieri quod promissum est. Nam qui compensat, revera alteri satisfacit, & ipso jure tollitur debitum; nihil enim alteri amplius abest, neque promittens plus suo habet.

Compensationis originem alibi indicavimus] ,, Principia Grotii haec sunt. Supponit, in ,, primaevo rerum statu omnia fuisse com- ,, munia, & dominia rerum facto demum ,, hominum (nimirum divisione, & acce- ,, dente tacito hominum consensu occupa- ,, tione) introducta esse.

,, Introducto autem dominio sequi, ait, ,, ex ipsa dominii vi, ac natura, id est ex ,, justitia expletrice, ut si rem ipsam, quae ,, mea fuit, consequi non possum, aliud ,, tantundem valens accipiam ab eo, qui ,, rem meam detinet, vel eam mihi debet, ,, quia morali aestimatione idem est, *L.* 2. ,, *c.* 7. §. 2. *n.* 1; neque enim me juris ,, mei explementum consequi, nisi tantun- ,, dem accipiam, *ibid.*

,, Atque hinc compensationem originem ,, capere, ait *hoc* §. 15. Si enim pro eo, ,, quod nostrum est, tantundem in re quo- ,, vis accipere possumus, multo magis pos- ,, sumus id, quod jam penes nos est, si- ,, ve corporale sit, sive incorporale, reti- ,, nere. Unde concludit, nos id, quod alii ,, debemus, compensare posse cum eo, ,, quod alius nobis debet, si non amplius ,, valet, quam res nostra, *d.* §. 15.

,, Compensationem ergo Grotius deducit ,, ex lege naturae, sed ex lege naturae pro ,, certo rerum statu, quod sequitur intro- ,, ducto dominio, *d. c.* 7. §. 2. *n.* 1.

,, At saepius jam dictum est, verum non ,, esse 1. in primaevo rerum statu omnia fu- ,, isse communia, & 2. dominia facto de- ,, mum hominum introducta esse; sunt ,, enim a primaeva natura. 3. Verum non ,, est, compensationem tunc demum locum ,, habere, cum aliter rem meam consequi ,, non possum: ea enim locum habet, etsi ,, actione rem meam facili via consequi ,, possim.

,, Vera igitur ratio compensationis haec ,, est. Naturali jure debitor *A* ideo obliga- ,, tur creditori *B*, quia ille aliquid alieni ,, in bonis suis habet, quod huic deest, ,, & quod proinde huic tribuere tenetur.

,, Tota haec obligationis ratio cessat, si ,, creditor *B* vicissim tantundem debet de- ,, bitori *A*. Tunc enim revera neuter vel ,, plus, vel minus suo in bonis habet, sed ,, utrique plene satisfactum est.

,, At requiritur 1. ut debitum utrinque sit ,, *liquidum*. Sane, si alter neget se debere, ,, nec de veritate debiti constet, creditor al- ,, ter per compensationem non acciperet ,, tantundem, id est aeque liquidum: 2. ut ,, eadem quantitas debeatur, id est ut res ,, sit fungibilis. Nam in his demum singu- ,, lae partes sunt aequales aestimatione; ad- ,, eoque in his tantum rebus tantundem ,, restitui potest. In omnibus aliis rebus par- ,, tes sunt inaequales; adeoque ex sola ,, quantitate res cum alia re comparari ne- ,, quit. Sane, allegare debitor non potest, ,, creditori satisfactum esse, qui negat se ,, eandem aestimationem recipere

,, Atque haec principia juris naturalis in ,, jus Romanum sunt translata. *Vid. jus* ,, *meum controv. tit. de Reb. cred. quaest.* 14. ,, & 15.

,, Bene autem a *compensatione* distinguen- ,, dum est jus *retentionis*: hoc enim etiam ,, in illiquidis, & rebus diversi generis ob- ,, tinet; quia securitatis saltem gratia, us- ,, que dum id, quod alter vicissim debet, ,, plene probatum fuerit, vel aestimatio of- ,, ficio judicis peracta fuerit, res, vel de- ,, bitum retinetur. Hinc praestita cautione

„ jus illud retentionis locum non habet. „ Toto ergo cœlo retentio differt a com- „ pensatione.

Tantundem in re quavis accipere posse] » Nam ex hypothesi Grotii lege naturæ, » quæ ex ipsa dominii natura, ac vi se- » quitur, alienatio fit quoque expletione » juris, id est si tantundem accipio. *L.* 2. » *c.* 7. §. 2. *n.* 1.

Unde sequitur ut multo magis possimus id, quod penes nos est] „ Immo hæc non » est ratio compensationis, sed ea, quam » modo allegavimus.

Sive corporale est, sive incorporale] „ Com- » pensatio ob quodvis debitum fieri potest, » sive ex contractu, sive ex delicto oria- » tur; modo liquidum utrinque, & quan- » titas debita sit. Sane, injuria tunc non » est in eo, qui paratus est præstare, si & » alter præstet, sed in eo, qui id, quod » æqualiter debet, vicissim præstare de- » trectat.

Poterit non præstari, si non amplius valet] » Pro præstito enim habetur si alter » tantundem debet; tunc enim nec alteri » aliquid abest, nec alter plus suo habet.

Agellum, quem non emeras, possides, &c.] » Magis huc pertinent quæ præmi- » sit Seneca: *pecuniam aliquis mihi credi-* » *dit, sed domum meam incendit; pensa-* » *tum est creditum damno: nec reddidi il-* » *li, nec tamen debeo.* Hæc autem intel- » ligenda sunt ex sensu juris Romani, si » is, qui damnum passus est, pecuniariter » agit, & quantitas definita est; tunc » enim hic compensationem opponere pot- » est. *l.* 10. §. 2. *ff. comp.* Extra hunc ca- » sum si creditor exigit debitum, non pot- » est ei a debitore opponi: tu tantundem » mihi debes, quia servum occidisti, pe- » cus abegisti, &c. domum incendisti; & » creditor vel neget factum, vel neget » tantundem damni datum esse. Sane, ipse » Seneca fatetur, hoc casu *æstimatione* opus » esse: quæ supponit, de quantitate non » constare. Potest igitur creditor debitum » liquidum interim exigere. Sed & in ge- » nere notandum, Senecam insignem fuis- » se philosophum, at juris prudentiæ pa- » rum peritum.

Ad §. XVI.

Grotius in §. præcedenti egit de » retentione rei alienæ pro re nostra, » quam alius penes se habet. Hic agit de » retentione rei alienæ pro debito, quod » is, cujus res penes me est, ex alio con- » tractu mihi debet.

Idem erit] » Id est, possumus id, » quod penes nos est, retinere.

Si ex alio contractu is, quicum nego- tium est, plus, aut tantundem debet] » Verum hoc est, positis terminis habili- » bus; si nimirum debitum utrinque est » liquidum, & res ejusdem sint generis.

Idque ego aliter consequi non valeo] » Im- » mo etsi aliter consequi valeam: nam ip- » so jure tollitur obligatio ex rationibus » ante allegatis.

Actiones quædam separantur] „ Ita sunt „ diversæ, ut compensari nequeant: sed „ separatim invicem institui debent. At „ hoc verum tantum est, ubi vel illiqui- „ dæ sunt, vel ubi de æstimatione certa- „ tur; adeoque ubi non constat, an tantun- „ dem sit id, quod debetur: idque juris „ quoque naturalis est.

Certis legibus continentur] „ Sed hæ „ leges ratione naturali nituntur.

Lex legi non miscetur; eundum est qua ducimur] „ Id est cum ex unoquoque ne- „ gotio tum depositi, tum furti (nam de „ iis agitur) propria, & separata actio de- „ tur legibus, non potest depositum cum „ furto, nec contra compensari, uti id „ ipse explicat: *depositum habet actionem* „ *propriam, tam me hercule, quam fur-* „ *tum, d. c.* 6. At statim demonstrabi- „ mus, hæc discrimina non ex ineptiis ju- „ risconsultorum, sed ex ipsa ratione na- „ turæ originem trahere.

Jus gentium ista discrimina non agnoscit] „ De jure gentium voluntario id fateor, „ quia tale non agnosco: at de jure gen- „ tium, quod & naturale est, id nego. „ Tota enim ratio compensationis in eo „ consistit, quod is, a quo ex pacto rem „ fungibilem peto, mihi solutionis loco as- „ signare possit id, quod vicissim ei de- „ beo, & quod tantundem est. Hoc enim „ casu alteri nihil abest, nec ego plus „ meo habeo.

» Quoties

„ Quoties igitur 1. res non sunt ejusdem generis, nec 2. ejusdem bonitatis, vel 3. nec certo, ac liquide debentur; nec natura compensatio fit, sed unusquisque separata actione agit.

„ Atque huc pertinet exemplum, quod Liberalis proposuit apud Senecam *d. l.* 6. *c.* 5. *in fin. Si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit.* Hoc casu separatæ actiones obtinent, nec is, qui pecuniam depositam habet, furtum cum deposito compensare potest: quia res furto ablata non est ejusdem generis, & non statim apparet, quid, quale, & quantum debeatur; examinari igitur prius furtum, & res æstimari debent, &c. Non ergo is, qui ex deposito agit, repelli potest exceptione, *tu mihi ex furto debes*, quia nondum constat, an tantundem fur debeat; neque id certum, aut liquidum est, adeoque asseri nequit, furi nihil abesse, & depositario præcise tantundem deberi.

Ubi scilicet alia juris sui obtinendi spes non est], „ Jus naturæ omnino agnoscit ista discrimina, etsi alia juris sui obtinendi spes sit, quia si utrinque liquidum est debitum, compensando neuter plus suo habet, neutri aliquid abest. Eoque jus suum cuique tribuitur.

Ad §. XVII.

Idem *dicendum erit*] „ Id est ut id, quod penes nos est, retinere possimus.

Non contraxerit, sed damnum dederit] „ Immo compensatio tunc locum non habet, quia non idem genus, nec eadem quantitas debetur, nec debitum utrinque certum est.

Colonum suum non tenet] „ Id est, non agere cum effectu contra conductorem potest, ut ille mercedem promissam solvat.

Quamvis tabellis integris] „ Id est, etsi instrumentum locationis producatur.

Sed quia ne reciperetur effecit, &c.] „ Adeoque locator, proculcando v. g. segetem effecit, ne conductor fructus ex re locata percipiat. Equidem compensatio hic locum non habet: nam a parte locatoris certum est debitum ex Tabulis, & constat, quid, quale, & quantum debeatur; at a parte conductoris debitum, inprimis si locator id neget, *certum* non est: & si de damno in genere dato constaret, nondum tamen constat, quid, quale, & quantum debeatur; adeoque deficit eadem *quantitas*, & idem *genus*, eoque & compensatio. At si locator non sit solvendo, vel retineri, vel deponi pecunia, vel cautio locatori præstari debet.

Pecus abegisti, servum ejus occidisti] „ Tota compensationis ratio hic cessat: res utrinque nec ejusdem generis, nec ejusdem bonitatis est, adeoque separata actione quisque jus suum persequi debet.

Licet me comparare inter se] „ Hoc exemplum pertinet ad disciplinam Ethices. Nam Auctor proponit casum, ubi quia beneficium in me contulit, & postea injuriam fecit; & quærit, an separatæ hinc oriantur actiones, ita ut illi reddere beneficium tenear, ille pœnam mihi debeat: an vero beneficium, & injuria compensentur. *Sen. l.* 6. *de benef. c.* 5. Liberalis prius negabat, & separationem actionia inter ineptias Jurisconsultorum referebat. Seneca *in c.* 6. dubio huic respondet, legibus id constitutum esse in debitis juris, quas necesse esset sequi; at *beneficium*, de quo quæstio proposita erat, nulli legi subjectum esse, & a solo arbitrio ejus dependere, qui beneficium accepit: indeque eum æstimare, an injuria accepta tanti sit, ut eum liberet ab ἀντιδώρῳ. Apparet igitur, hic non esse mutuum debitum (alter enim, qui injuriam mihi fecit, non habet actionem ex beneficio mihi ante dato), adeoque frustra de compensatione quæri.

Ad §. XVIII.

Et *quod ex pœna debetur ei, quod promissum est, potest contribui*] „ Verum hoc est si id, quod ex pœna debetur, est certum, & liquidum: uti si pœna pecuniaria decreta est, *l.* 10. §. 2. *ff. compens.*

Et beneficio gratia debetur] „ Dixi in §. præced. exemplum hoc huc non pertinere. Gratia, quæ ex beneficio debetur, non est debitum juris, sed sola pœna injuriæ:

„ juriæ: adeoque cum mutua hic debita „ non sint, leges compensationis hic applicari non possunt.

Alter ab altero absolvimur] „ Jure naturæ id verum non est; non enim mutuum hic subest debitum.

Videbo] „ Adeoque is, qui beneficium, „ & injuriam ab altero accepit, expendit, „ an ob acceptum beneficium injuriæ vindictam remittere debeat? quod plane ad „ compensationis materiam non pertinet.

Ad §. XIX.

Quaeritur, *an uti inter privatos, ita & in bello inter duas summas potestates possit fieri compensatio*? Resp. si promissum quid sit bello, vel lite durante, non potest pensari cum eo, de quo lis est. Verum, si liquida sint, potest: quia jure naturæ non species, sed æs, & æstimatio inspicitur. *Vid. supr.* §. 7. Si proinde invicem tantundem debent, neuter plus suo habet.

1 *Opponi lite manente non poterit aut actio, de qua lis erat, &c.*] „ Ponamus, Cajum „ promisisse Sejo 100; & cum Sejus negaret solutionem, causam in judicium deductam esse. Pendente lite Sejus ex alia „ causa promittit, se Cajo 100. daturum: „ quæritur, an Sejus 100 hæc, cum illis 100, quæ in lite sunt, compensare „ possit? Negatur, quia 100, quæ in lite „ sunt, non sunt liquida, quia de illis adhuc disceptatur; adeoque Cajus non acciperet tantundem.

Aut litis damna, & impensæ] „ Cum „ enim causa ipsa adhuc in lite sit, nondum certum, aut liquidum est, an damna, & expensæ litis debeantur; adeoque compensari cum novo debito certo, „ & liquido non possunt.

Quicquid bellico gentium jure fieri solet] „ Adeoque hostis, qui debitor est, non „ potest debitum compensare cum damnis, „ quæ occasione belli inferuntur: nam id „ quoque in lite est, an damna durante „ bello data reparari debeant: adeoque illiquidum cum liquido compensari nequit.

Negotii enim natura, ne nihil actum, &c. sepositis belli controversiis] „ Vera ratio est, quia antiquum debitum, quod „ hostis compensare vult, liquidum non „ est, cum bello de eo disceptetur: hostis „ igitur, qui durante bello cum hoste contrahit, belli controversiam sepesuisse videtur.

Nam alioqui nulla pactio esset, quæ non posset eludi] „ Quia hostis ei, qui ex nova promissione agit, semper opponere „ posset: tu mihi debes ex causa, ob „ quam bellum gerimus, sive rem, sive damna, sive expensas.

Apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Senecam est] „ Nihil aliud ex hoc Senecæ loco elicitur, quam fidem datam esse servandam, & legislatores nullam exceptionem ideo accipere.

A paucis etiam justam excusationem non accipi] „ Immo non est justa excusatio si „ debitor creditori opponeret: ego pecuniam incendio perdidi, adeoque eam tibi reddere non possum (de tali casu loquitur Seneca); nam res perit suo domino.

Quæ ergo sunt, quæ compensari cum eo, quod promissum est poterunt] „ In genere „ dicendum, quoties res ejusdem generis „ liquido invicem debentur. 2

Si quid alter, quamvis ex alio contractu inter bellum inito, debet] „ Adeoque si „ durante bello, & causa adhuc controversa, hostes qua hostes sibi mutuo quædam „ promiserunt, vel ex aliis causis invicem „ debent, compensatio locum habet si utrinque liquidum est debitum, & ejusdem „ generis.

Si damnum dederit intra induciarum tempora] „ Immo hoc casu non tantum per „ compensationem retinere debitum potest; „ sed ob violatas inducias, novamque inde datam belli causam, prædæ loco id „ retinere potest salvo eo, quod sibi debetur.

Si legatos violavit] „ Idem hic dicendum, vel compensare potest si vult debitum, vel jure prædæ id retinere, ob „ novam hanc injuriam.

Aut aliud quid fecit, quod inter hostes jus gentium damnat] „ Rectius, quod jus naturæ damnat, uti si jus, quod etiam hosti tribui debet, violetur. At tunc læsum „ jure prædæ retinere debitum posse, diximus.

Ut inter easdem personas fiat compensatio] „ Id est, inter mutuos debitores, *l.* „ 2. *ff. l.* 4. *c. de comp.* cujuscumque sexus, ætatis, & conditionis. *Laut. comp.* „ *p.* 270. Tunc enim demum dici potest „ ei „ 3

„ ei, qui a me petit, satisfactum esse, si „ is tantundem a me in suis bonis habet: „ quæ ratio cessat si non is, sed tertius „ mihi debet, v. g. creditoris mei filius, „ uxor, pupillus, &c. *Laut. p.* 271. Secus „ si sint creditoris mei creditores. *Vid. jus* „ *meum controv. tit. de obligat. q.* 7.

Ac ne jus tertii cujusquam lædatur] „ Partes enim suo facto jus tertio quæsitum „ auferre non possunt.

Ita tamen ut bona subditorum] „ Hoc „ non fit per compensationem, sed jure pignoris; non tollitur hic debitum, uti in „ compensatione, sed manet, & in ejus securitatem retinetur res capta, donec satisfiat.

Quod civitas debet, jure gentium obligata intelligantur], „ Immo id non ex jure gentium demum, sed ex ipsa ratione naturali sequitur.

4 *Generosi esse animi, stare fœderibus, etiam post aliquid injuriæ acceptum*] „ Hoc virtutis est, non juris; adeoque huc non pertinet.

Ajens, tam sancte se jurasse] „ Pietatis „ hoc est, non necessitatis.

Si adhibeantur regulæ supra traditæ] Quas „ tamen sæpius fallere, in ipsa tractatione „ vidimus. 5

Tum quorumvis promissorum] „ De quibus *l.* 2. *c.* 11. & 12.

Tum speciali jurisjurandi] „ De quo *L.* „ 2. *c.* 13.

Fœderis, ac sponsionum] „ *L.* 2. *c.* 15.

Et de regum jure, ac obligatione] „ *L.* „ 2. *c.* 14.

Deque ambiguis interpretandis], „ *L.* 2. „ *c.* 16.

Specialium quæstionum frequentiores], „ Hinc „ 1°. tractat de fide data, qua bellum finitur, *c.* 20. 2°. de fide data manente bello, uti tempore induciarum, &c. *c.* 21. „ 3°. de fide a ducibus belli data, *c.* 22. „ 4°. de fide a privatis data in bello, *c.* „ 23. 5°. de fide tacita, *c.* 24.

CAPUT XX.

De fide publica, qua bellum finitur, ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, pignoribus.

I. *Fidei inter hostes divisio ad ordinem sequentium.*

II. *Pacem facere, in regio statu esse regis.*

III. *Quid si rex sit infans, furiosus, captivus, exul?*

IV. *In procerum, aut populi statu jus pacis faciendæ esse penes plures.*

V. *Quomodo imperium, aut pars imperii, aut regni bona pacis causa valide alienentur.*

VI. *Quatenus ex pace per regem facta populus, aut successores teneantur.*

VII. *Res subditorum pace concedi posse ob utilitatem publicam, sed cum onere damni resarciendi.*

VIII. *Quid de rebus jam bello amissis.*

IX. *Non distingui hic inter quæsita jure gentium, & jure civili.*

X. *Utilitatem publicam apud externos pro probata haberi.*

XI. *Regula generalis in pace interpretanda.*

XII. *In dubio credi conventum, ut res maneant quo sunt loco; quod quomodo accipiendum.*

XIII. *Quid si convenerit, ut restituantur omnia in eum statum, quo ante bellum fuerant?*

XIV. *Tunc, qui, sui juris cum essent, sponte se alicui subjecerunt, non reddi.*

XV. *Damna bello data remissa in dubio censeri:*

+ I. INter hostes quæ conveniunt, + fide aut expressa, aut [1] tacita constant. + Fides expressa + aut publica est, + aut privata. + Publica aut summarum potestatum, + aut inferiorum. + Quæ summarum est potestatum, aut bello finem imponit, + aut eo manente vim habet. + In his, quæ bellum finiunt, spectantur principalia, + & accessiones. Principalia sunt ipsa, + quæ bellum finiunt, [2] sive actu suo, ut pactiones, + sive ex consensu [3] ad aliud relato, + ut sortes, + prælii exitus, + arbitri pronuntiatio. + quorum illæ mere sunt fortuitæ, + alia duo [4] casum temperant cum viribus animi, aut corporis, aut cum facultate judicante.

II. Pactiones inire, quæ bellum finiant, + eorum est, quorum est bellum [a]. + rei enim suæ quisque moderator. Unde sequitur, + ut in bello utrinque publico hoc + eorum sit, qui summi imperii exercendi jus habent. [a] Regis igitur hoc erit + in statu vere regio, + modo is rex etiam [5] jus habeat non impeditum. *a Vide lib. II, c. XV. §. 3.*

+ III. 1. Nam rex, qui ætatis est ejus [b], + quæ judicii maturitatem non habet, + (quod in regnis aliquibus [6] lege definitur, + alibi probabilibus conjecturis erit æstimandum) + qui imminutæ mentis est, + pacem facere non potest. Idem dicendum est [b] + de rege captivo, + si modo regnum ex consensu populi ortum habet + non enim credibile est, a populo imperium delatum ea lege, ut & a non libero exerceri possit. Ergo & hoc casu imperii [c] non quidem jus totum, + sed exercitio, & quasi tutela erit penes populum, + aut eum, cui id populus commiserit. *b Vide lib. I. c. III. §. 24.*

2. De his tamen, + quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit rex etiam captivus, valebit, ad exemplum eorum, quæ de privatis conventionibus [c] dicemus. Quod si exul sit rex, [d] + pacemne facere poterit? sane, + si constet, eum non [7] obnoxium vivere: + cæteroqui + parum a captivo sors ejus distabit: + nam sunt & [8] laxæ custodiæ. Regulus sententiam in senatu dicere recusavit, [d] dicens, + quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse se senatorem. *c Infr. c. 23.* *d Cic. de off. III. 27.*

IV. 1. In

GROTII.

a *Regis igitur hoc erit*] *Mariana* XXI, 1.

b *De rege captivo*] *Vide Guicciardinum* lib. XVI. & lib. XVIII. non semel.

c *Non quidem jus totum*] *Arumæus* in aurea bullæ discursu: *Rudolphus Palatinus metu in Angliam profugerat, Henricus Moguntinus a Trevirensi vi erat ejectus. Electuram tamen eo non perdidere.*

d *Pacemne facere poterit*] *Lucanus*:

Veios habitante Camillo
Illic Roma fuit. (Pharſ. V. 28.)

Vide *Chassanæum* de gloria mundi parte V, consid. 49.

GRONOVII.

1 *Tacita*] Quæ scilicet eorum consensum colligunt ex signis non nimium dubiis, aut ex iis, quæ expressa sunt, tanquam horum postera, & consequentia.

2 *Sive actu suo*] Præsenti partium consensu.

3 *Ad aliud relato*] Dilato in fortunæ, aut mediæ personæ arbitrium.

4 *Casum temperant*] Partim sunt fortuita, partim pendent a numero, & virtute copiarum, partim a vi mentis.

5 *Jus habeat non impeditum*] Potestate sua libere utatur.

6 *Lege definitur*] Quo ætatis anno a tutela, aut cura liber habeatur.

7 *Obnoxium vivere*] Servire cogi ei, cujus in finibus est.

8 *Laxæ custodiæ*] In quibus non quidem vinctus est aliquis, nec tamen sui arbitrii, ut Vonones apud *Tacitum* 2, annal. 4.

IV. 1. In procerum, aut populi imperio + jus pacifcendi erit penes majorem partem, + illic 9 confilii publici, + hic civium 10 fententiæ dicendæ + jus ex more habentium, fecundum ea, quæ diximus [a] alibi. Itaque fic pacta obligabunt + etiam eos, qui aliter fenferunt. Livius, [b] *ubi femel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante difplicuerit, pro bono, atque utili fœdere defendendum.* Dionyfius [c] Halicarnaffenfis: δίκαιον πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ πλειόνων κριθεῖσι. *parendum his, quæ pars major cenfuerit.* Appianus [d]: δεῖ πάντας τὸ κριθὲν ἀπροφασίστως ποιεῖν *omnes decreto obfequi tenentur, nulla admiffa excufatione.* Plinius: [e] *quod pluribus placuiffet, cunctis tenendum.* + Quos autem obligat pax, 11 iifdem & volentibus prodeft.

+ V. 1. Nunc de rebus pactioni fubjectis videamus. [f] Imperium aut omne, aut ejus partem reges, quales nunc funt + plerique, regnum habentes + non in patrimonio, fed tanquam 12 in ufufructu, + pacifcendo alienare non valent. Immo antequam regnum accipiant, quo tempore populus adhuc ipfis fuperior eft, 13 + lege publica tales actus in futurum plane irriti reddi poffunt, + ita ut 14 nec ad id, quod intereft, obligationem pariant. + Atque id populos voluiffe credibile eft, + ne alioqui fi ad id, quod intereft, falva effet actio contrahenti, 15 fubditorum bona pro debito regis caperentur, + ac fic de non alienando imperio vana effet cautio.

2. Ergo ut imperium totum valide tranfeat, populi totius confenfu opus eft, qui expediri poteft + per 16 partium legatos, quos Ordines vocant. + Ut pars aliqua imperii valide alienetur, duplici opus eft confenfu, & corporis, & fpecialiter ejus partis, de qua agitur, + ut quæ invita a corpore, cui coaluit, avelli nequeat. + Sed pars ipfa tamen valide in fe imperium + transcribet fine populi confenfu in fumma, atque alias inevitabili neceffitate, + quia eam poteftatem credibile eft exceptam, cum focietas civilis coita eft.

3. At + in regnis patrimonialibus quo minus rex regnum alienet, nihil impedit. Fieri tamen poteft ut talis rex partem aliquam imperii alienare non valeat, + fi nempe regnum fub onere ejus non dividendi in proprietatem acceperit. + Bona vero, quæ regni dicuntur, quod attinet, + poffunt & hæc in patrimonium venire regis duobus modis, + aut feparabiliter,

[a] *Lib.* II, c. V. §. 17.
[b] *Lib.* XXXII. c. 20.
[c] *L.* XI. c. 56.
[d] Immo *Polyb.* V, 49.
[e] *L.* VI. *epift.* 13.
[f] *Vafq. contr. ill. l.* I, *c.* 4. *ibi multos allegat, & c.* 5. *vide fupra lib.* II, *c.* VI. §. 3. *& feq.*

GRONOVII.

9 *Confilii publici*] Senatus comitiorum.

10 *Sententiæ dicendæ*] Suffragii ferendi.

11 *Iisdem & volentibus*] Loquitur de illis, qui diffenferunt quidem initio, fed tamen in eo, quod maiori parti placuit, acquieverunt.

12 *In ufufructu*] Non ut de eo, tanquam de privatis bonis paterfamilias, ftatuant pro arbitrio fuo, fed id teneant, ut beneficium populi, quo ad vitam fruantur, quodque quantum in ipfis eft, fideliter confervent, & augeant.

13 *Lege publica*] In capitulando, ut vulgo loquuntur, feu lege regia formanda, in quam in aditu imperii jurent, poteft præcaveri, ut fi quid tale faciat rex, irritum, & inane fit.

14 *Nec ad id, quod intereft*] Non modo ad implendum contractum, fed ne quidem ad fatisfaciendum aliqua compenfatione pro eo, quod non impletur.

15 *Subditorum bona pro*] Subjecti venirent in periculum bonorum amittendorum, quæ invadere poterat qui contraxit pro eo, quod non præftatur male promiffum a rege.

16 *Partium legatos*] Provinciarum deputatos.

rabiliter, + aut individue cum ipso regno. Si hoc modo, [17] transferibi poterunt, + sed non nisi cum regno: + si illud, + etiam seorsum.

4. Qui vero reges in patrimonio regnum non habent, [a] his + vix est ut jus regni bona alienandi concessum videatur, + nisi diserte id appareat ex primitiva lege, + aut more, cui contradictum nunquam sit.

VI. Sed & quatenus promisso regis populus, ac simul successores obligentur, alibi [b] + diximus: nempe [e] + quatenus obligandi potestas [18] sub imperio comprehensa est. + quod nec in infinitum protrahi, + nec ad angustias nimias arctari debet, sed ita intelligi, + ut valeat quod probabili ratione nititur. Plane aliud erit + si quis rex simul subditorum dominus sit, [c] neque tam + civile, + quam familiare imperium acceperit: + ut qui bello victos in servitutem redigunt: + aut si in personam quidem dominium non habeat, sed in res habeat, + ut Pharao in terra Ægypti ex emto, + & alii, qui advenas in suum privatum receperunt. Nam hic [19] + jus præter regium accedens + efficit ut ex eo consistat, + quod alioqui per se solo regio jure consistere non posset.

VII. 1. Disputari & hoc solet, + quid in res singulorum possint pacis caussa statuere, qui reges sunt, + nec in res subditorum aliud jus habent, [20] quam regium. [d] Alibi diximus, [f] res subditorum + sub eminenti dominio esse civitatis, + ita ut civitas, + aut qui civitatis vice fungitur, + iis rebus uti, easque etiam perdere, & alienare possit, non tantum ex summa necessitate, + quæ privatis quoque jus aliquod in aliena concedit, sed ob publicam utilitatem, + cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, qui in civilem cœtum coierunt.

2. Sed addendum est, id cum fit, [e] + civitatem teneri his, qui suum amittunt, sarcire damnum de publico, in quod publicum nomen [21] + & ipse, qui damnum passus est, si opus est, contribuet. Neque hoc onere levabitur civitas, + si nunc forte ei præstationi par non sit, sed quandocumque copia suppetit, + exseret sese quasi sopita obligatio.

VIII. Neque illud indistincte admitto, quod dicit Ferdinandus [f] Vasquius, [22] + agnoscere civitatem non debere id damnum, quod jam bello datum est, + eo quod jus belli talia permittat. + Nam jus illud belli [23] populos

[a] Lib. II, c. VI. §. 13.

[b] Lib. II, c. XIV. §. 10. & seq. Vid. Vasq. d. c. 5. n. 9.

[c] Supra lib. III, cap. VIII, §. 2.

[d] L. I. c. I. §. 6. c. III. §. 6. L. II. cap. XIV. §. 7.

[e] Vasq. lib. I. c. 5. Rom. conf. 310. Sylv. in verb. belli 1. §. 43.

[f] Lib. I. cont. ill. c. 4. in fine.

GROTII.

e *Quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est: quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet*] Vide *Reinking.* lib. I, classe III. cap. 5. num. 30. Vide & supra lib. II, cap. XIV. §. 11. & 12.

f *Res subditorum sub eminenti dominio esse civitatis*] *Gail.* II. obs. 57

GROTII.

17 *Transcribi*] Alienari.

18 *Sub imperio comprehensa*] Est pars ejus, quod illi populus in se concessit, imperii.

19 *Jus præter regium accedens*] Dominicum.

20 *Quam regium*] Non etiam familiare, aut herile.

21 *Et ipse, qui damnum passus est*] Fecit voluit dicere: is paullo minus accipiet, quam amisit, proportione scilicet, secundum quam conferre deberet, si alius damnum fecisset, quod pro parte illi erat compensandum. (Sine caussa Vir Doctissimus reprehendit heic Auctorem nostrum, quasi malè dixerit, *Damnum pati*, pro *facere*. At vero *Damnum pati* non tantum dicitur ab ULPIANO, L. 29. §. 1. D. *Ad L. Aquil.* sed etiam à SENECA, *De Ira*, 1. 2. & à LUCANO, *Pharf.* VIII, 750. Vide BRISSON. *De verbor. sign.* & FABRI *Thesaur.* ult Ed. *J. B.*)

22 *Agnoscere non debere*] Civitatem non obligari ad sarciendum.

23 *Populos alios spectat*] Liberat populum a populo, externos ab externis; non civem a cive.

 GRO-

[a] Lib. III, c. VI. §. 2. c. X. §. 5. [b] L. cum duob. 52. §. quidam. 4. D. pro socio.

pulos alios ſpectat, + ut alibi [a] expoſuimus: + partim & hoſtes inter ſe, + non cives inter ſe, + qui cum ſocii ſint, æquum eſt [b] ut communia habeant damna, quæ ſocietatis cauſa contingunt. Plane + civili lege & hoc conſtitui poterit, ut [24] rei bello amiſſæ cauſa nulla adverſus civitatem actio ſit, + ut ſua quiſque acrius defendat.

IX. + Sunt qui latum diſcrimen collocant inter ea, + quæ civium ſunt ex gentium jure, & ea, + quæ eorundem ſunt ex jure civili, ut in hæc jus laxius regi concedant, + etiam auferendi ſine cauſa, & compenſatione, in illa non item: perverſe: nam dominium + ex qualicumque cauſa ortum ſit, + ſuos ſemper effectus habet ex ipſo jure naturali, ut ſcilicet auferri nequeat + niſi ex cauſis, [25] quæ aut dominio inſunt ſuapte natura, + aut [26] ex dominorum facto ortum habent.

X. Sed + hæc inſpectio, ne niſi ex publica utilitate res privatorum concedantur, + regem ſpectat, & ſubditos, + ut illa de damno ſarciendo civitatem, & ſingulos. + Nam externis, qui [27] cum rege contrahunt, ſufficit factum regis, + non tantum [28] ob præſumtionem, quam ſecum adfert dignitas perſonæ, + verum etiam ob [29] gentium jus, [c] quod bona ſubditorum obligari ex facto regis patitur.

[c] Lib. III, c. 11.

+ XI. 1. Circa interpretandas pacis conventiones obſervandum eſt quod ſupra [d] a nobis eſt traditum, [30] + quo quidque plus habet favoris, eo laxius accipiendum; [31] + quo longius abit, eo reſtrictius. Si + jus naturæ merum ſpectamus, + maximus favor in eo eſſe videtur, ut ſuum quiſque conſequatur, quod Græci dicunt ἕκαστον ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ, + & proinde videtur [32] ambigue poſitorum interpretatio eo ducenda, + ut qui juſta arma habuit, id conſequatur, ob quæ arma ſumſit, & damna, ſumtuſque recuperet: + non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur; id enim eſt odioſius.

[d] L. II. c. XVI. §. 11, 12.

2. Sed + quia ad pacem veniri [33] vix ſolet injuriæ confeſſione, ideo + ea ſumenda eſt in pactis interpretatio, [34] quæ partes quoad belli juſtitiam quam maxime æquet: + quod fieri ſolet duobus maxime modis: aut [g] + ut quarum rerum turbata bello poſſeſſio eſt, [35] ex formula juris antiqui

GROTII.

g *Ut quarum rerum turbata bello poſſeſſio eſt, ex formula juris antiqui componatur*] Vide *Parutam* lib. V.

GRONOVII.

24 *Rei bello amiſſæ*] Quemadmodum Romani in armis ſuſtulerunt poſtliminium.

25 *Quæ aut dominio inſunt*] Velut ineſt ei, ut poſſit ſervire publico, & totius civitatis periculum levare.

26 *Ex dominorum facto*] Sive contraxerint, ſive deliquerint.

27 *Cum rege contrahunt*] Et aliquid ſubjectis ejus ablatum accipiunt, etiamſi citra neceſſitatem, & publicam utilitatem ablatum, etiamſi civitas id non reſarciat, non verendum ne malo jure rem teneant, quia illis pro omni jure eſt factum regis tradentis.

28 *Ob præſumtionem*] Quod præſumitur rex hoc non niſi juſte facere.

29 *Gentium jus*] Quo, etſi non traderet, arripi tamen bona ſubjectorum poſſent propter debitum regis tanquam pignori oppoſita.

30 *Quo quidque plus*] Quo quidque caput eſt de re magis favorabili.

31 *Quo longius*] Odioſiorem rem continet.

32 *Ambigue poſitorum*] Dubio ſenſu ſcriptorum.

33 *Vix ſolet injuriæ*] Nemo enim volens fatetur injuria ſe feciſſe.

34 *Quæ partes*] Qua parti utrique, quantum poteſt, relinquitur ſalva juſtitiæ fama, & ſpecies.

35 *Ex formula juris antiqui*] Reſtituatur cuique, quod antea habuit.

GRO-

tiqui componatur : (quæ verba ſunt Menippi in [a] oratione, qua de federum generibus diſſerit) aut 36 ut res maneant quo ſunt loco : quod Græci dicunt ἔχοντες ἃ ἔχουσι.

XII. 1. Ex his duobus + poſterius in dubio magis eſt ut præſumatur, quia facilius eſt, & nullam inducit mutationem. + Hinc eſt illud, quod a Tryphonino notatum eſt, [b] + ut in pace illis demum captivis poſtliminium ſit, de quibus id in pactis erat comprehenſum, ut + recte emendare Fabrum, diximus [c] ſupra, + & certis argumentis evicimus. + Sic & transfugæ non reddentur niſi convenerit. Nam [h] + transfugas [d] jure belli recipimus. id eſt, + per jus belli licet nobis admittere, & noſtris adſcribere eum, qui partes mutat. + Res cæteræ tali pacto manent penes tenentem.

2. + Illud autem *tenere* 37 + non civiliter, ſed 38 + naturaliter ſumitur : + in bellis enim ſufficit facti poſſeſſio, + nec alia attenditur. [e] + Agros autem diximus [f] ita teneri ſi munitionibus quibuſdam clauſi ſunt : + nam temporariam inſeſſionem, ut per 39 ſtativa, hic non ſpectari. Demoſthenes pro Cteſiphonte [g] feſtinatum, ait, a Philippo, ut quæ poſſet loca occuparet, + gnarus ut res erat, + pacis confecto negotio, retenturum ſe quæ teneret. + Incorporalia non tenentur niſi per res, quibus adhærent, + ut ſervitutes prædiorum, + aut per perſonas, quarum ſunt [h], + dum ne in ſolo, 40 quod hoſtium fuit, exercenda ſint.

XIII. + In altero illo paciſcendi genere, + quo reſtituitur poſſeſſio bello turbata, notandum eſt, + ultimam, quæ ante bellum fuit, poſſeſſionem reſpici, + ita tamen ut 41 privatis dejectis 42 + interdicto, aut 43 + vindicatione apud judicem experiri liceat.

+ XIV. At ſi quis + ſui juris populus ſponte ſe bellantium + alteri ſubjecerit, 44 + ad eum reſtitutio non porrigetur, + ut quæ ad ea tantum pertineat, quæ vi, metu facta ſunt, aut alioqui & dolo non niſi in hoſtem licito. Sic pace inter Græcos Thebani [i] Platæam retinuerunt, dicen-

a *Livius* l. XXXIV. c. 57.
b *L. in bello* 12. *D. de captivis.*
c *Supra hoc libro* c. 9. §. 4.
d *L. transfugam.* 51. *D. de acq. rer. dom.*
e *Dec. T.* III. *conſ.* 74.
f *Supra libro* III, c. 6. §. 4.
g *Pag.* 316. B.
h *Supra lib.* III, *cap.* VII. §. 4.

GROTII.

h *Transfugas jure belli recipimus*] Supra hoc libro cap. 1. in fine. in pace convenire & hoc ſolet, ne transfugæ recipiantur. Vide pacem Juſtiniani cum Choſroë apud *Menandrum Protectorem*. (Pag. 118. *Ed. Hæſchel.*)

i *Platæam retinuerunt*] Locus hic eſt apud *Thucydidem* V. (Cap. 17.) Præceſſerat ſimilis lib. III. *μὴ ἀνάδοτος εἴη ἡ Πλάταια, ὡς αὐτῶν ἑκόντων προσχωρησάντων· ne reddenda ſit Platæa, cum ejus urbis homines ſponte acceſſerint.* (Cap. 52. In iis autem, quæ ſtatim ſequuntur poſt locum primum, legitur quoque quod Auctor ait de *Niſæa.*)

GRONOVII.

36 *Ut res maneant*] Ut ſervet quiſque quod bello cepit.

37 *Non civiliter*] Cum juſto titulo acquirendi.

38 *Naturaliter*] Quomodo tenere dicitur, quicumque habet quavis ratione.

39 *Stativa*] Caſtra ad tempus poſita.

40 *Quod hoſtium fuit*] Eorum, qui hoſtes fuerunt, & nunc ita fecerunt pacem, ut de perſonis iſtis nihil ſint pacti. (Immo id vult Auctor, etſi non teneatur ille, qui habet, e. g. jus Uſusfructus, aut Feudi, modo ſolum jure belli occupatum fuerit, in quo jura illa exercenda ſunt, nil ad rem tunc facere, quod perſonæ captæ non fuerint, & jura vel exſtingui, vel è perſonalibus realia fieri, reſpectu hoſtis poſſidentis. *J. B.*)

41 *Privatis dejectis*] Si forte paullo ante bellum vis facta eſt, nec jure vindicata propter bellum interveniens, ita ut oriente bello invaſor poſſideat.

42 *Interdicto*] *Unde vi*, quo poſſeſſio adſeritur. §. 6. Inſt. *de interd.*

43 *Vindicatione*] Qua proprietas adſeritur.

44 *Ad eum reſtitutio non*] Is non reſtituetur ex generali conventione, ſed oportet ſpecialiter de eo cautum fuerit.

GRO-

dicentes : ὐ βίᾳ ἀλλ' ὁμολογίᾳ αὐτῶν προσχωρησάντων, καὶ ὐ προδόντων, ἔχειν τὸ χωρίον. *habere se eum locum non vi, non proditione, sed eorum, quorum erat libera voluntate,* + Parique jure Nisæa penes Athenienses mansit. Eadem distinctione adversus Ætolos utebatur [a] T. Quinctius. *Captarum*, inquiens, *urbium illa lex. Thessaliæ civitates sua voluntate in ditionem nostram venerunt.*

a *Livius lib.* XXXIII. *c.* 13.

XV. + Si nihil aliud convenerit, + omni pace id actum censeri debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit. + quod de damnis etiam privatim acceptis intelligendum est : + nam & hæc belli effecta sunt. + In dubio enim ita censentur contrahere voluisse bellantes, + ut neuter injustitiæ damnaretur.

+ XVI. Non tamen & 45 quæ privatis deberi [b] cœperunt, belli tempore condonata censeri debent ; + nam hæc non belli jure quæsita sunt, + sed bello tantum exigi vetita. Itaque + sublato impedimento + vim suam retinent. Jus vero, quod ante bellum fuit, + quanquam nemini facile ademtum censeri debet, (hanc enim ob causam maxime ut sua tenerentur res publicæ, civitatesque constitutæ sunt, ut recte ait [c] Cicero) + intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur.

b *Dec. cons.* 61.

c L. II. *De offic. c.* 21.

XVII. k + De jure ad pœnas non æque. nam id jus, quatenus inter ipsos reges, aut populos versatur, + remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, si veteres ad bellum causas relinquat. + Quare & ignorata hic venient sub verbis generalibus, ut de mercatoribus Romanis, quos a Carthaginiensibus mersos 46 ignorabant Romani, narrante Appiano. κράτισαι διαλλαγαὶ ἐν αἷς ὐδὲν ἐςιν ἔγκοτον ὐδὲ μνησίκακον, inquit [d] Dionysius Halicarnassensis : *optimæ conciliationes, quæ iram, & offensarum memoriam delent.* Isocrates [e] Plataica : εἰρήνης ὔσης ὐ προσῆκε μνησικακεῖν περὶ τῶν τότε γενομένων· + *in pace non decet ante peccata exequi.*

d *Antiq. Rom.* Lib. III. c. 8. pag. 138. *Ed. Oxon.*

e *Pag.* 299. B. *Ed. H. Steph.*

XVIII. + De privatorum jure ad pœnam + non tanta est ratio ut remissum censeatur : + quia sine bello judiciis expediri potest : tamen cum hoc jus + non ita nostrum sit, ut quod ex inæqualitate nascitur, + & pœnæ semper aliquid odii habeant, 47 + levis verborum conjectura sufficiet, ut hoc quoque donatum intelligatur.

XIX. Quod vero [f] diximus, jus, quod ante bellum fuit, + ademtum facile

f *Supra* §. 16.

GROTII.

k *De jure ad pœnas non æque*] *Gail.* de arrestis. c. XIV. n. 7.

GRONOVII.

45 *Quæ privatis deberi cœperunt*] Ex contractu civili ante bellum inito : ut ex. gr. quod colonus meus mihi debere cœpit, dum hostis agrum insidet : vel usuræ, quarum dies cessit, dum debitor cum patria sua in hostium potestate est.

46 *Ignorabant Romani*] Cum scilicet pacem facerent, dein eo cognito non poterant propterea turbare pacem factam, aut novas pœnas exigere. Sed exemplum est alienum. nam illa non erant facta, & ignorabantur ante pacem statutam, & primum bellum finitum ; sed aliquanto post id tempus. Itaque postquam ea resciverunt Romani, merito, quod prius fœdus violatum esset, minando bellum Pœnis imparatis, adegerunt illos ad novum fœdus, quo Sardinia cesserunt. (Vide APPIAN. *Bell. Punic.* pag. 3, 4. Edit. H. Steph. & consule heic Notas Gallicas. *J. B.*)

47 *Levis verborum conjectura*] Si minima detur ansa formulam pacis ita interpretandi, ut & istæ lites cessare debeant.

GRO-

facile censeri non debere, id + in privatorum jure firme tenendum est. + in jure autem regum, & populorum facilius est ut condonatio aliqua intelligatur facta, + si modo verba, + aut conjecturæ non improbabiles suppetant: maxime vero + si jus, de quo agitur, non liquidum erat, sed in controversia positum. + Benignum enim est credere id actum, ut belli semina evellerentur. Idem, quem modo laudavi [a] Dionysius Halicarnassensis: οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκοπεῖν ὅπως ἂν τὴν παροῦσαν ἔχθραν διαλυσαίμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὥστε μηδ' αὖθις ποτε πολεμήσωμεν ἔτι δεῖ παρασκευάσασθαι· οὐ γὰρ ἀναβολὰς ποιησόμενοι τῶν κακῶν συνεληλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλλαγάς· *non tam cogitandum est de sarcienda in præsens amicitia, quam id curandum ne bello iterum implicemur: neque enim ad differenda, sed ad auferenda mala convenimus:* quæ postrema verbo tenus ferme desumta sunt ex Isocrate, [b] oratione de pace.

a L. III. c. 9.

b Pag. 164. C.

XX. + Quæ post perfectas pactiones capta sunt, reddenda satis constat, + sublatum enim jam erat belli jus.

+ XXI. At in pactionibus, [c] + quæ sunt de reddendis his, quæ bello capta sunt, primum + latius interpretandæ 48 quæ mutuæ sunt, + quam quæ claudicant: deinde + quæ de hominibus agunt plus favoris habent, quam quæ de rebus: + & inter eas, quæ de rebus, hæ, quæ de agris, plus, + quam quæ de rebus mobilibus: & quæ de his, quæ penes publicum sunt plus, quam quæ penes privatos: & inter eas, quæ penes privatos, + plus illæ, quæ reddi jubent 49 lucrativo titulo possessa, + quam oneroso, ut + quæ emtionibus [d], quæ dotibus tenentur.

c Alciat. V. Resp. 17.

d Cic. de Offic. II. 23.

XXII. + Cui pace res conceditur, ei & fructus conceduntur + a tempore concessionis, + non retro; quod recte [e] defendit Cæsar Augustus contra Sextum Pompejum, qui Peloponneso sibi concessa, + simul etiam tributa, quæ pro exactis annis debebantur, sibi vindicabat.

e App. civ. V. p. 716.

XXIII. [I] 50 + Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis, + non tam vulgi, quam peritorum. nam a peritis negotia talia tractari solent.

XXIV. + Habent & illæ regulæ frequentem usum, + quoties 51 relatio fit ad pactum antecedens, aut vetus, toties repetitas censeri qualitates, aut conditiones priore pacto expressas, & 52 pro faciente habendum qui facere voluit, [f] + si per alterum, quicum controversia est, stetit quo minus fieret.

f Quinct. decl. CCCXLIII

XXV. Quod vero quidam ajunt, 53 + moræ purgationem intra breve tempus

GROTII.

1 *Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis*] Vide *Guicciardinum* libro V. (in lite de *Capitanata* inter *Francos*, & *Hispanos*, quum illi partem esse *Aprutii* contenderent, hi *Apuliæ*.)

GRONOVII.

48 *Quæ mutuæ sunt*] Ubi utrimque redditur, quam ubi tantum ab altera parte.

49 *Lucrativo titulo*] Donatione, testamento.

50 *Nomina regionum*] Provinciarum, dioecesium, quod interdum latius, interdum strictius accipiuntur.

51 *Relatio fit*] Si dictum sit, ita possideri, aut restitui debere, ut definitum sit in pacto ante tot annos inito.

52 *Pro faciente habendum*] Quasi restituerit, nec nasci cum eo novam actionem putandum.

53 *Moræ purgationem*] Aliquam excusationem, si quis statutum restitutioni tempus non observaverit.

tempus admitti, [m] verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit. Nam quod canones nonnulli purgationi tali favent, mirum non est, + cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere, quæ charitati mutuæ conveniunt. At in hac quæstione de pactis interpretandis non jam quærimus quid melius sit, immo + nec quid a quoque religio, & pietas exposcat; + sed ad quid cogi possit, + quod totum versatur in eo jure, quod externum diximus.

XXVI. In dubio autem sensu magis est + ut contra eum fiat interpretatio, [n] 54 qui conditiones elocutus est, + quod esse solet potentioris: (est ejus, 55 qui dat, non qui petit, conditiones pacis (aa) dare, + ait Annibal) sicut & contra venditorem [a] fit interpretatio: + habet enim quod sibi imputet, qui non apertius locutus est: alter autem quod plures sensus recipiebat, + id suo jure accipere potuit in partem sibi utiliorem; + unde alienum non est quod Aristoteles [b] dixit: διὰ τὸ χρήσιμον τῆς φιλίας οὔσης, ἡ τοῦ παθόντος ὠφέλεια μέτρον ἐστίν· *ubi utilitatis causa amicitia est, ibi 56 ejus, qui accipit, utilitas, + ejus, quod debetur, mensura est.*

a L. Veteribus. 39. D. de pactis.

b Ethic. Nicom. VIII, 15.

+ XXVII. Quotidiani usus & illa disputatio est: + quando pax rupta censeatur: quod Græci vocant + παρασπόνδημα. + non enim idem est 57 novam bello causam præbere, + & pacem rumpere: sed multum inter hæc interest, + tum 58 ad committendam pœnam a peccante, + tum ad liberandam in cæteris fidem ejus, in quem peccatum est. Rumpitur pax tribus modis, + aut faciendo contra id, 59 quod omni paci inest, + aut contra id, quod 60 in pace dictum est aperte, aut contra id, quod 61 ex pacis cujusque natura debet intelligi.

XXVIII. Contra id, + quod omni paci inest, fiet, si vis bellica inferatur, nimirum, ubi nulla nova subest causa: quæ si probabiliter adferri potest, + satius est injustitiam sine perfidia, quam cum perfidia admissam credi. Illud Thucydidis [c] vix opus babet moneri: λύουσι τὰς σπονδὰς οὐχ οἱ ἀμυνόμενοι, ἀλλ᾽ οἱ πρότεροι ἐπιόντες· [o] *pacem rumpunt non qui vim vi arcent*

c Lib. I. c. 123.

GRONOVII.

54 *Qui conditiones elocutus est*] Qui formulam dictavit, aut concepit.

55 *Qui dat*] Pacem.

56 *Ejus, qui accipit*] Ex commodo accipientis grandius, aut minus æstimatur quod debetur.

57 *Novam bello causam præbere &c.*] Alterum, si temere fiat, injustitia est, alterum perfidia.

58 *Ad committendam*] Quia in posteriore, quod gravius, plus pœnæ debet, qui sacrati juris aliquid violat, & liberior, excusatiorque est ad non servanda cætera, quæ convenerunt.

59 *Quod omni paci*] Quod dictum, conventum, pactum intelligitur in genere, quotiescumque pax coit.

60 *In pace dictum est*] Quod in ea, quæ nunc placuit, satis evidenter, & perspicue cautum est.

61 *Ex pacis cujusque*] Quod ipsum genus pacis, in quod consensum est, præstari oportere, recte judicantibus demonstrat. *num.* 39. *specialem naturam pacis* vocat.

(aa) *Dicere*, non *dare*, est apud LIVIUM, qui ita *Hannibalem* inducit loquentem, Lib. XXX. Cap. 30. *J. B.*

GROTII.

m *Verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit*] Vide *Albertum Argentinensem.*

n *Qui conditiones elocutus est*] *Plautus* Persa: *tua merx, tua indicatio est.* (IV. 4. 37.) In hac re solet prior loqui is, qui plus valet; ut vero petantur conditiones, loqui prior solet qui est infirmior. *Plutarchus* Sulla: τῶν δεομένων ἐστὶ τὸ προτέρους λέγειν· τοῖς δὲ νικῶσιν ἐξαρκεῖ τὸ σιωπᾶν. *eorum est prius loqui, qui opus habent pace, victori satis est tacere.* (Pag. 467. C.)

o *Pacem rumpunt non qui vim vi arcent, sed qui*

arcent, sed qui priores vim inferunt. + Hoc posito, + a quibus, & quibus illata vis armata pacem solvat, videndum est.

XXIX. + Qui [62] socii fuerunt + si quid tale faciant, pacem rumpi, video esse qui sentiant. + Nec nego ita conveniri posse, + non proprie ut ex alieno facto alius fiat pœnæ obnoxius, sed ut pax non videatur plene inita, sed sub conditione, [63] + partim potestativa, + partim casuali. Verum, + hoc modo facta pax, ni manifeste appareat, credi non debet: + est enim enorme, & communi pacem facientium voto non convenit: ergo + qui vim intulerunt, [64] + aliis non adjuvantibus, pacis ruptæ [65] tenebuntur, + & in eos bellandi jus erit, non in alios: contra [66] quam [a] Thebani aliquando contra [67] Lacedæmoniorum socios dixerunt. *a Pauf.* IX. c. 1.

XXX. Si quid + subditi per vim armatam faciunt sine jussu publico, videndum erit an privatorum factum [68] + publice probatum dici possit: ad quod tria requiri, + scientiam, puniendi potentiam, & neglectum, ex his, quæ supra [b] tractavimus, facile potest intelligi. Scientiam evincunt [69] facta manifesta, aut denuntiata. + Potentia [70] præsumitur + nisi defectio appareat. neglectum ostendit elapsum temporis spatium, quale in quaque civitate ad crimina punienda sumi solet: + Et talis [71] neglectus decreto idem valet, nec aliter accipiendum, quod ait apud Josephum [c] Agrippa, regem Parthum arbitraturum pacem rumpi, + si subditi sui contra Romanos armati procedant. *b* L. II, c. XXI. §. 2, *& seqq.* *c Bell. Jud.* Lib. II. Cap. 16. §. 4.

XXXI. Quæri sæpe solet, an & hoc locum habeat, si cujus subditi + non per se arma moveant, + sed aliis bellum gerentibus militent. Certe Ceri- pag. 190. *Edit. Hudson.* L.Bat.

qui priores vim inferunt] Vide *Ammianum Marcellinum* initio libri XXIX. qui sic de Romanis: *opera consulta retro cedentes, ne ferro violarent adversorum quenquam primi, & judicarentur discissi federis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt.* Armenii in oratione ad Chosroen apud *Procopium* Persicorum II. (c. 3.) λύουσι μὲν γὰρ τὴν εἰρήνην οὐχ οἳ ἂν ἐν ὅπλοις γίνοιντο πρῶτοι, ἀλλ᾽ οἳ ἂν ἐπιβουλεύοντες ἐν σπονδαῖς τοῖς πέλας ἁλοῖεν· *rumpunt pacem non qui primi in armis sunt, sed qui federis tempore deprehenduntur insidiati alteris.* Apud eundem. Vandalicorum II. Mauri: λύουσι γὰρ τὰς σπονδὰς, οὐχ ὅσοι ἀδικούμενοι ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τοὺς πέλας κατηγοροῦντες ἀφίστανται, ἀλλ᾽ ὅσοι ὑποσπόνδους ἔχειν ἀξιοῦντές τινας, εἶτα βιάζονται. καὶ τὸν Θεὸν πολέμιόν σφισι ποιοῦνται, οὐχ οἳ ἂν τὰ σφέτερα αὐτῶν κομιζόμενοι ἐφ᾽ ἑτέρους χωροῖεν, ἀλλ᾽ ὅσοι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιβατεύοντες εἰς κίνδυνον πολέμου καθίστανται· *frangunt pacis federa, non qui injuriis affecti, palamque id dequesti ad alios se transferunt, sed qui, quos federatos habere volunt, violant: Deumque sibi faciunt hostem, non si qui rebus suis secum sumtis ad alios transeant, sed si qui aliena invadentes eorum dominos in belli pericula cogunt.* (Cap. II.)

GRONOVII.

62 *Socii fuerunt*) Eorum, quibuscum bellavimus.

63 *Partim potestativa*] Qua caveatur partim de eo, quod in potestate est, & nostro arbitrio potest permitti, aut impediri: partim de eo, quod forte fortuna accidere potest.

64 *Aliis non adjuvantibus*] Illis, quibus antea socii fuerunt, quiescentibus, neque istos subornantibus.

65 *Tenebuntur*] Ipsi & non, quorum socii antea fuerant.

66 *Pauf.* IX.] P. 544.

67 *Lacedæmoniorum socios*] Platæenses, quod Lacedæmonii, quorum illi focii fuerant in bello, Cadmea ex insidiis occupata pacem rupissent, quamvis Platæenses ipsi nihil deliquissent.

68 *Publice probatum*] Accipi possit, ut consilio, & approbatione populi, vel imperantis, factum.

69 *Facta manifesta*] Quæ qui fecit, ita palam fecit, ut civitas non possit non scire; aut si civitati ab eo, cui factum, significatum est.

70 *Præsumitur nisi*] Creditur enim princeps, vel populus in privatos justum habere imperium, nisi contrarium doceat manifesta seditio.

71 *Neglectus decreto*] Perinde in culpa est, ac si decreto facinus esset probatum.

a L. VII, c. 20. b Gell. VII, c. 3.

Cerites apud [a] Livium se purgant, suos non publico consilio militasse. Eademque + Rhodiensium [b] fuit defensio. + Et verius est, ut id quoque permittendum non sit, nisi probabilibus argumentis appareat [72] + actum aliud, ut nunc interdum fieri solet, exemplo veteri Ætolorum, quibus pro jure erat, [p] ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου, + *ex omni præda prædam sumere:* [c] cujus moris hanc vim esse, ait [q] Polybius: κἂν ἕτεροί τινες πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους, ὄντες Αἰτωλῶν φίλοι καὶ σύμμαχοι, μηδὲν ἧττον ἐξεῖναι τοῖς Αἰτωλοῖς ἄνευ κοινοῦ δόγματος καὶ παρ' ἀμφοτέροις πολεμοῦσι τὴν χώραν ἄγειν τῶν ἀμφοτέρων· *etiamsi non ipsi, sed alii bellum gerant amici ipsorum, aut socii, ut eo non minus Ætolis liceat,* [r] *citra publicum decretum utrique parti militare, & utrinque prædas agere.* Livius [d] de iisdem: *juventutem adversus suos socios publica tantum auctoritate demta militare sinunt, & contrariæ sæpe acies in utraque parte Ætolica auxilia habent.* Olim Etrusci, negato Vejentibus auxilio, [e] si qui suæ juventutis + voluntarii ad id bellum irent, non impediebant.

c Polyb. lib. XVII. c. 4 5. d Lib. XXXII.c. 34. e Liv.lib. V. c. 17.

XXXII. 1. + Rursum pax rupta censeri debet, non modo + si toti corpori civitatis, + sed & si subditis vis armata inferatur, nimirum [73] + sine nova causa. Nam + ut omnes subditi tuti sint, pax initur: est enim pax actus + civitatis [74] pro toto, & pro partibus. + Immo & si causa nova subsit, [75] per pacem licebit se, suaque defendere. + Naturale enim hoc, ut ait [f] Cassius, arma armis repellere: + ideo [76] abdicatum inter pares non est ut facile credatur. + ulcisci autem, aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam judicium erit negatum. + Hæc enim res [77] moram fert: + illa non fert.

f L. vim vi, 1. §. 27. D. de vi & vi arm. Vide supr. L. I. c.I.per tot.

2. At [s] si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium, ac juri naturæ contrarium, ut quod faciant, + id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus, + & in eos judicium postulari non possit, quales sunt + qui piraticam exercent; ab his & res + recuperare, & ultionem exposcere licebit tanquam a deditis. At + alios innocentes eo nomine armis impetere, id vero est contra pacem.

XXXIII. 1. [t] [78] Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit: [79] + sed

GROTII.

p Ἄγειν λάφυρον ἀπὸ λαφύρου] *Plautus* Truculento: *de præda prædam capio.* (II. 7. 15, 16.)

q *Polybius*] Vide eum & in excerptis. (*num.* 6.]

r *Citra publicum decretum*] Idem de Hunnis Sabiris suo tempore narrat *Agathias* libro IV. (Cap. 3.)

s *Si quorum subditorum ita perpetuum sit maleficium*] Ita Augustus judicavit contra Syllæum pro Herode. *Josephus* XVI, 10. §. 8. *Ed. Hudson.*

t *Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit*] *Thuanus* lib. LXV. anno MDLXXVIII. Est &, quod huc pertineat, apud *Haræum*, tomo II. historiæ Brabanticæ in anno MDLVI.

GRONOVII.

72 *Actum aliud*] Id prohibitum non esse.

73 *Sine nova causa*] Qui post pacem initam damnum non dederunt, vel offensam contraxerunt.

74 *Pro toto, & pro partibus*] Pro ipso corpore, sive omnibus junctim, & singulis seorsum.

75 *Per pacem licebit*] Iis, quibus vis infertur.

76 *Abdicatum inter pares*] Renuntiasse quemquam huic juri, qui non alteri sese submisit.

77 *Moram fert*] Ultionis, aut ablatorum persecutio non necesse est ut fiat in instanti, quemadmodum defensio contra repentinam vim, aut aggressionem.

78 *Sociis quoque*] Illorum, quibuscum velut cum ducibus adversæ partis pax facta est.

GRO-

[79] + ſed his demum, qui in pace comprehenſi ſunt, ut [a] oſtendimus cum + Saguntinam controverſiam examinavimus. Urgent hoc Corinthii in oratione, quæ eſt apud Xenophontem hiſtoriæ Græcæ [b] ſexto: πᾶσιν ὑμῖν πάντες ἡμεῖς ὠμόσαμεν, *omnes nos vobis omnibus juravimus.* Quod ſi ipſi ſocii non pepigerint, ſed alii pro ipſis, + idem tamen ſtatuendum erit, poſtquam ſatis conſtat, eos ſocios pacem ratam habuiſſe. nam quamdiu adhuc incertum eſt an ratam habere velint, [80] + hoſtium loco ſunt.

[a] Lib. II, c. XVI. §. 13.
[b] Cap. 5. §. 37.

2. + Aliorum ſociorum, [c] + ut & cognatorum, & affinium, + qui nec ſubditi ſunt, nec in pace nominati, + ſeparata cauſa eſt, + nec ad pacem ruptam vis in eos trahi poteſt. neque tamen ſequitur, ut & ſupra [d] diximus, bellum eo nomine + ſuſcipi non poſſe, + ſed id bellum erit ex nova cauſa.

[c] *Cep. conſ.* 690. *Dec. conſ.* 531.
[d] L. II. c. XXV.

XXXIV. Rumpitur & pax, ut [e] diximus, + faciendo contra id, quod in pace dictum eſt: ſub faciendo autem + comprehenditur [81] & non facere quod, + & cum oportet.

[e] *Supr.* §. 17.

+ XXXV. + Neque admittam hic diſcrimen capitum pacis, quæ majoris, quæque minoris momenti ſint. + Satis enim magna ut ſerventur videri debent quæ pace comprehenſa ſunt. + Bonitas tamen, maxime Chriſtiana, leviores culpas, accedente præſertim pœnitentia, facilius condonabit, ut illud [f] locum habeat,

+ *Quem pœnitet peccaſſe: pæne eſt innocens.*

[f] *Sen. Agam.* verſ. 243.

Sed quo magis paci caveatur, conſultum erit [u] ut capitibus minoris momenti adjiciatur [g], ut ſi quid adverſus ea factum erit, pacem non rumpat: + aut ut [82] arbitri prius adeantur, quam arma inferre liceat, quod erat in federe Peloponneſiaco, memorante Thucydide [h].

[g] *Vide ſupra lib.* II, c. XV. §. 15.
[h] Lib. V. c. 79.

XXXVI. Et plane ſentio id actum videri, [x] ſi qua ſpecialis pœna [83] adjecta ſit: non quod neſciam poſſe ita contrahi, ut electio ſit ejus, cui facta eſt injuria, pœnam malit, an a tranſactione recedere, + ſed quod negotii natura hoc, quod dixi, potius requirat. Illud quidem conſtat, & jam [i] ſupra dictum a nobis eſt, & hiſtoriæ auctoritate probatum, pacem non rumpere qui pactis ſimpliciter factis [84] poſterior non ſtat: neque enim tenebatur niſi ſub conditione.

[i] Lib. III, c. XIX. §. 14.

XXXVII.

GROTII.

u *Ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut ſi quid adverſus ea factum erit, pacem non rumpat*] Vide egregium exemplum in pace Juſtiniani, Juſtinianum inter, & Choſroen. *Menander Protector* eam habet. (Pag. 118. *Ed. Hæſchel.*)

x *Si qua ſpecialis pœna adjecta ſit*] Ut in Gotthorum pactis cum Francis. Vide *Procopium* Gotth. I. (Cap. 12.)

GRONOVII.

79 *Sed his demum*] Potius dicendum, niſi qui nominatim excepti ſunt, aut niſi quos certo conſtat comprehendi non potuiſſe, ut ſi ſubjecti alterius alteri ſeſe applicent.

80 *Hoſtium loco ſunt*] Si ſcilicet ante pacem hoſtes fuerunt.

81 *Et non facere*] Facere contra pacta videtur & qui non facit, quod enm facere placuit, & qui non facit, quo tempore facere debuit ex pacto, aut negotii natura.

82 *Arbitri prius adeantur*] Sumatur judex medius, & neutrarum partium, apud quem diſceptetur.

83 *Adjecta ſit*] Certo capiti, ni ſervetur.

84 *Poſterior non ſtat*] Cum prius alter eis non ſtetit, & ipſe poſterius ea implere ceſſavit.

Tt 3 GRONO-

XXXVII. Quod si necessitas aliqua in causa sit, quo minus pars una impleat id, quod promissum est, + puta si res perierit, + aut ablata sit, + aut factum redditum sit aliquo eventu impossibile, + pax quidem rupta non censebitur: nam, ut diximus, non solet illa pendere a [85] conditione casuali. Sed alter + optabit, + an expectare malit, si qua spes sit impleri promissum serius posse, an [86] aestimationem accipere, an [87] mutuis praestationibus isti capiti respondentibus, aut aequum valentibus liberari.

XXXVIII. Certe, + etiam post laesam fidem, [a] integrum est [88] innocenti pacem servare, sicut + Scipio fecit post multa Carthaginiensium perfida facta, + quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit: &, si additum est, ut tali facto pax rupta habeatur, + adjectum id censeri debet in commodum innocentis duntaxat, si eo uti velit.

XXXIX. Postremo [b] diximus, pacem solvi faciendo id, + quod specialis pacis natura repudiat.

XL. 1. + Sic quae [89] contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quae [90] sub amicitiae lege contracta est: + quod enim inter caeteros solius amicitiae [91] officium exigeret, hic etiam pacti jure praestandum est. + Et huc, + non vero ad quamvis omnino pacem (+ est enim & fedus, non amicitiae causa, ut nos [c] Pomponius docet) refero multa, quae de [92] injuriis non armatis, & contumelia, a legum peritis disseriari solent, & praecipue illud [d] Tullii: *post reditum in gratiam* [93] *si quid est commissum*, [94] + *id non neglectum, sed violatum putatur, nec imprudentiae, sed perfidiae assignatur.* Sed hic quoque [95] + detrahenda quantum fieri potest facto invidia.

2. + Itaque personae quamvis conjunctae, aut subditae facta injuria, ipsi, quicum pax inita est, facta non censebitur, + nisi aperte ad ipsius sugillationem facta sit, + quam naturalem aequitatem in [96] servis atrociter laesis sequuntur leges [e] Romanae: & + adulterium, aut stuprum [97] libidini potius, quam inimicitiae imputabitur: + & invasio rei alienae novae potius cupiditatis reum faciet, quam fidei laesae. 3. + A-

[a] *Vide supra hoc libro c.* XIX. §. 13, 14.

[b] Supr. §. 27.

[c] *L. Postliminio* §. *D. de capt.*

[d] *Pro Gabin. Apud Hieronym. Apol. adv. Rufin.*

[e] *L. item* 15. §. *si quis* 35. *D. de injur. Instit.* §. *servis* 3. *eod. tit. Alex.* II. *Consf. n.* 3.

GRONOVII.

85 *Conditione casuali*] Sed potestativa scilicet, id est, non solet ita statui, ut, quod forte fit, eam rumpat, sed quod consilio, & culpa.

86 *Aestimationem accipere*] Aliud tantundem valens.

87 *Mutuis praestationibus*] Sibi remitti, quod ipse facturum se promisit, in compensationem ejus, quod ab altero non praestatur.

88 *Innocenti pacem servare*] Quiescere, & ab eo vinculo, quo tenetur alter, eum non dimittere.

89 *Contra amicitiam*] Quibus malevolus declaratur animus, etsi proprie nihil fiat adversus praecipua pacti capita.

90 *Sub amicitiae lege*] Cui additum est inter articulos, ut posthac vivant tanquam boni, & fideles amici.

91 *Officium exigeret*] Quod fieri deberet lege humanitatis, & morum, cui qui non paret, facit quidem improbe, non tamen actionem alteri parit.

92 *Injuriis non armatis*] Quae fiunt sine vi, aut si negentur honores debiti, aut fiat aliud quid in contumeliam socii.

93 *Si quid est commissum*] Si qua offensio data.

94 *Id non neglectum*] Pro fraude, & culpa habetur, non pro negligentia.

95 *Detrahenda est invidia*] Ne nimis cito in bellum ruatur, factum, quamvis malignum, leniore potius animo accipiatur. & mitiore vocabulo appelletur, quam graviore, & invidiosiore.

96 *Servis atrociter laesis*] Tanquam id pertineat ad domini offensam.

97 *Libidini potius*] In eo peccasse magis aliquem interpretabimur, quod se continere non posset, quam quod in persona chara laesos nos vellet, aut contemneret.

GRO-

3. + Atroces sane minæ, + nulla nova causa præcedente, cum amicitia pugnant : & + huc referam arces in finibus structas , non tuendi, sed nocendi causa, & insolitam copiarum conscriptionem , + si justis satis indiciis appareat, in non alium hæc, quam in eum, quicum pax facta est, comparari.

XLI. 1. y Subditos singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere, + non est contra amicitiam. Neque enim + naturalis tantum, + sed & favorabilis est ista libertas, ut alibi [a] diximus. Eodem loco pono + perfugium exulibus datum. Nam in exules, ut ex Euripide diximus [b] alibi, + nullum jus civitati. Perseus apud Livium [c] recte, *quid attinet cuiquam exilium patere, si nusquam exuli futurus est locus ?* Aristides Leuctrica [d] secunda : δέξασθαι τοὺς ἐκπεσόντας, vocat κοινὸν ἅπασιν ἀνθρώποις. + *commune jus hominum exules recipere.*

2. Plane z oppida, aut magnos cœtus, qui civitatis 98 partem integrantem faciant, + recipere non licet, ut [e] alibi diximus : neque magis eos, + qui ex sacramento, + aut aliter, ministerium, + aut servitutem debent. De his autem, + qui belli sorte servi sunt, 99 idem introductum gentium jure + apud quosdam populos, supra [f] memoravimus. Sed & de his, 1 qui exules non acti pœnam justam effugiunt, dedendis egimus [g] alibi.

XLII. + Sortis aleæ subjici belli exitus licite non semper potest, + sed tum demum, quoties de re agitur, 2 in quam plenum habemus dominium. Nam ad subditorum vitam, pudicitiam, & similia tuenda, + civitas, & ad bonum civitatis tuendum + rex arctius obligatur, quam ut omittere possit eas rationes, quæ ad sui, & aliorum tutelam maxime sunt naturales. Attamen + si vera æstimatione qui injusto bello impetitur tanto sit

[a] L. II, c. II. §. 16, & 17. c. V. §. 24.
[b] *Ibid.* §. 25.
[c] L. XLII. c. 41.
[d] Immo *Orat. Leuctr.* I. pag. 105. C. Tom. II.
[e] L. II. c. V. §. 24.
[f] Lib. III. c. 7. §. 8.
[g] L. II, c. XXI. §. 3. *& seqq.*

G R O T I I.

y *Subditos singulos, qui ex altera ditione in alteram migrare volunt, suscipere, non est contra amicitiam*] Solon : γενέσθαι πολίτας οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγίᾳ τὴν ἑαυτῶν, ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε μετοικιζομένοις ἐπὶ τέχνῃ. *civium albo adscribi non sivit, nisi eos, qui e sua patria in exilium perpetuum ejecti essent, aut cum omni familia artificii alicujus exercendi causa Athenas migrassent.* (PLUTARCH. Vit. Sol. pag. 91. E.) Perseus apud *Appianum* in excerptis legationum num. 25. κοινῷ γε πάντων ἀνθρώπων νόμῳ καθὰ καὶ ὑμεῖς τῶν ἑτέρων φεύγοντας ὑποδέχεσθε· *feci hoc communi hominum jure, quomodo & vos alibi ejectos suscipitis.* (Pag. 367. *Ed. Fulv. Ursin.*) Commune hoc jus pactis firmari, aut adstringi solet. Vide pacem Antiochi apud *Polybium* exc. leg. num. 35. & apud *Livium* (Lib. XXXVIII. c. 38.) pacem inter Romanos, & Persas apud *Menandrum Protectorem.* (Pag. 117, 118. *Ed. Hœschel.*) *Simlerum* de Helvetiorum inter se pactis. *Aradii, regibus Syriæ inter se certantibus, obtinuere, ut fugientes suscipere possent, sed non emittere.* Testatur id *Strabo* XVI. (Pag. 754. *Ed. Casaub. Paris.*)

z *Oppida, aut magnos cœtus, qui civitatis partem integrantem faciant, recipere non licet, ut alibi diximus* Libro II, cap. V. §. 24. Vide & *Bizarum* libro XII.

G R O N O V I I.

98 *Partem integrantem*] Qualis pars si abscedat, totum non manet integrum, sed mutilum fit.

99 *Idem introductum*] Ut eos aufugientes a dominis, in quorum servitutem bello venerunt, recipere, nec reddere liceat.

1 *Qui exules non acti*] Qui non sunt damnati exilio sed ipsi solum mutaverunt fuga, ne gravius punirentur.

2 *In quam plenum*] In qua & exequi jus nostrum, & id remittere sine injustitia possumus.

G R O N O-

sit inferior, ut resistendi nulla spes sit, videtur sortem offerre posse, ut certum periculum incerto evadat :[+] hoc enim est de malis minimum.

XLIII. 1. Sequitur valde agitata quæstio + de præliis, [3] quæ definito numero condicuntur + belli finiendi caussa, puta inter singulos utrimque, ut Æneam, & Turnum, Menelaum, & Paridem : inter binos utrimque, (bb) ut inter [a] Ætolos, & Eleos : inter ternos utrimque, ut inter Horatios [b] Romanos, & Curatios Albanos : inter tricenos utrimque; ut inter [4] + Lacedæmonios, & Argivos.

[a] Pausan. Lib. V.
[b] T. Liv. I, 24, & seqq.

2. + Si jus gentium externum tantum spectamus, non est dubitandum, + quin per id ipsum talia certamina sint licita : + hostium enim cædem id jus + indiscrete permittit. Quod + si vera esset veterum Græcorum, Romanorum, & aliarum gentium opinio, quemque vitæ suæ esse summo jure dominum, + jam & interna justitia talibus præliis non deesset. Sed + hanc sententiam rectæ rationi, ac Dei præceptis pugnare, aliquoties + jam [c] diximus. In proximi charitatem peccare eum, qui ob res, quibus carere possumus, retinendas, hominem occidit, alibi [d] ostendimus & ratione, & sacrorum oraculorum auctoritate.

[c] Lib. II, c. XIX. §. 5. & XXI. §. 11.
[d] Lib. II, c. I. §. 12. & seqq.

3. Addemus nunc, + & in se, & in Deum peccare, qui vitam sibi a Deo pro magno beneficio concessam tam vili æstimat. Si res bello digna agitur, ut multorum innocentium salus, + pro ea totis viribus nitendum est. + Condicto certamine [5] uti, tanquam testimonio bonæ causæ, aut judicii divini instrumento, [e] vanum est, & a vera pietate alienum.

[e] Th. 2, 2. q. 95. art. 8. & ibi Cajet.

4. Una res est, (cc) quæ tale certamen + justum, ac pium potest reddere ex una duntaxat parte, [f] si alioqui omnino expectandum sit, + ut qui injustam causam fovet, victor sit futurus cum magna innocentium strage : [6] nihil enim ei imputandum est, qui mavult ea ratione certare, quæ spem ipsi maxime probabilem ostentat. + Sed & hoc verum est, quædam, quæ non recte fiunt, ab aliis tamen recte non probari, sed permitti, ut graviora mala, quæ aliter vitari non possunt, vitentur. quomodo multis in locis tolerantur + & improba fenora, + & impudicitiam professæ mulieres.

[f] Cajetan. d. l.
[g] Lib. II, c. XXIII. §. 10. Ægid. Regius disp. 32, dub. 2. n. 18.

5. Quod ergo supra [g] diximus cum de præveniendo bello ageretur, si

GRONOVII.

3 *Quæ definito numero*] Ubi jubentur pauci decertare de fato, & eventu populi utriusque. 2, 23, 10.

4 *Lacedæmonios, & Argivos*] Ducibus Othryade, ac Thersandro. (Vide MEURSII *Miscellanea Laconica*, Lib. IV. c. 13. ubi fuse de hac historia agit, & plures auctoritates veterum adducit. *J. B.*)

5 *Uti tanquam testimonio*] Quemadmodum superioribus ætatibus, in defectu probationum innocentiæ suæ, solebant cum accusatoribus in certamen armorum descendere.

6 *Nihil ei imputandum*] Nulla ejus est culpa.

(bb) De singulis tantum loquitur PAUSANIAS, quem in orâ libri Auctor noster testem indicat (neque enim alio referri potest illius testimonium) nimirum *Degmenus* Eleus, ab unâ parte ; *Pyræchma* Ætolus ab alterâ, electi sunt, qui singulari certamine de re inter utrumque Populum controversâ decernerent. Neque in memoriam revocavit Auctor, se idem exemplum, tamquam è *Strabone*, alibi adtulisse, *Lib.* II. *Cap.* 23. §. 10. num. 1. *Epeus* enim, & *Eleus*, ibi unum, idemque sunt. Ceterum locus *Pausaniæ*, de quo jam agitur, exstat *Cap.* 4. dicti Lib. V. *J. B.*

(cc) Confer heic PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VIII. c. 8. §. 5. *J. B.*

GRO-

si duo, quos inter de regno controversia est, parati sint inter se armis cernere, + pati id posse populum, ut major calamitas cæteroqui imminens evitetur: + idem &, cum de bello finiendo agitur, dicendum erit. [a] Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit: & apud Dionysium [a] Hallicarnassensem Metius ait, non iniquum fuisse, [b] ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent, si de ipsorum, non de populorum, potentia, aut dignitate controversia fuisset. Sic [c] Heraclium Imperatorem cum Cosroe filio Persarum regis pugnasse singulari certamine, legimus.

a Lib. III. c. 12.

XLIV. Cæterum, + qui sic in prælii exitum conjiciunt controversiam, [7] + sibi quidem jus, si quod habent, adimere possunt, + non & alteri, qui non habet, dare, + in illis quidem regnis, quæ in patrimonio non sunt. Itaque, ut valeat pactio, + & populi, + & si qui jam nati jus ad successionem habent, consensum necesse est accedere: + in [8] feudis non liberis, + etiam domini, sive senioris.

XLV. 1. Sæpe + in talibus præliis quæri solet, [d] [9] + uter pro victore sit habendus. + Victi non possunt videri nisi qui aut omnes occubuerunt, aut in fugam dati sunt. Sic [e] [10] in fines se, aut oppida recipere, apud Livium [b] victi signa.

b Lib. III. c. 2, 3.

2. Apud tres nobiles historicos, Herodotum, Thucydidem, Polybium, [11] tres proponuntur de victoria controversiæ, quarum prima ad [12] condictum certamen pertinet. Sed, si quis recte advertat, inveniet, omnibus illis præliis [13] sine vera victoria discessum. + Nam [c] Argivi non fugati

c Herod. I. c. 82.

G R O T I I.

a *Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit*] (Apud XENOPHONTEM, *De Cyri instit.* Lib. V. c. 3. n. 4.) Et multo ante Hyllus Eurystheum. Vide *Euripidem* Heraclidis. (*v.* 804, *& seqq.* At aliter rem narrat DIODORUS SICULUS, *Bibl. Histor.* Lib. IV. c. 59, 60. *J. B.*)

b *Ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent*) Hoc Adrianopolitæ respondebant Mahumeti de ipso, & Musa Zelebe. *Leunclavius* lib. XI. Sic Cunibertus Langobardorum rex Alachin provocat. *Paulus Warnafredi* lib. V. (*Cap.* 40.) Sic de Chersonis castro Pharnaeus cum Sauromato pugnare volebat, ne multitudo ob ipsorum controversiam periculis objiceretur; narrat *Constantinus Porphyrogenneta* capite de castro Chersonis. Vide exemplum singularis certaminis de regno apud *Pontanum* historia Danica: & quæ de provocationibus inter Carolum V. Imperatorem, & Franciscum Primum Galliæ regem, narrant historici. (Certamen singulare, de quo *Pontanus*, fuit inter *Edmundum*, & *Canutum*. Vide *Lib.* V. pag. 151. *Ed. Amst.* 1631. Illius autem inter *Pharnacum*, & *Sauromatum*, nullum est vestigium in Cap. *De Castro Chersonis*, quod est ultimum *Lib.* II. *Const. Porphyrogennetæ De Thematibus*; neque alibi in toto opere. *J. B.*)

c *Heraclium*] Vide *Aymoinum* libro IV, cap. 21. & *Fredegarium* cap. 64.

d *Uter pro victore sit habendus*] *Ennius*: (Apud *Servium*, in fragm.)

Qui vicit non est victor, nisi victus fatetur.

Vide *Scaligerum* ad illud Festi, *herbam do.*

e *In fines se aut oppida recipere, apud Livium victi signa*] Et apud *Guicciardinum*, lib. II.

G R O N O V I I.

7 *Sibi quidem jus*] Pacto suo efficiunt, ut, si vincantur, perdant jus regni; non tamen ut id statim acquirat victor, nisi etiam consenserint, quorum interest.

8 *Feudis non liberis*] Ligiis. I, 3. 23.

9 *Uter pro victore*] Quia exitus sæpe sunt tales, ut uterque illos pro se possit interpretari.

10 *In fines se, aut oppida*] Excedere campo, nec castris considere audere.

11 *Tres controversiæ*] Tria controversiarum hujusmodi exempla.

12 *Condictum certamen*] Num. 43.

13 *Sine vera*] Plena, & consummata alterius utrius partium.

fugati ab Othryade, sed nocte superveniente abierant, victores se rati, & id suis renuntiaturi. + Neque Corinthios fugaverant Corcyræi, [a] sed Corinthii, cum feliciter pugnassent, Athiensium classem validam conspicati, nullo cum Atheniensibus virium periculo facto, cessim ierant. Philippus vero Macedo Attali quidem navem a suis desertam ceperat, at classem + nihil minus quam fugaverat. Itaque, ut [b] Polybius notat, magis pro victore se gerebat, quam victorem se sentiebat.

a Thuc. l. 1. c. 51. 54.

b Lib. XVI. c. 1. pag. 1014, 1015. Ed. Amst.

c Lib. XXIX. XL.

3. Illa vero, [14] spolia legere, [f] cadavera ad sepulturam concedere, [15] prælio iterum lacessere, quæ & dictis locis & apud [c] Livium aliquoties reperias ut signa poni victoriæ, per se nihil probant, nisi quatenus cum aliis indiciis + valent ad docendam hostium fugam. Et certe, + qui loco cessit, in dubio magis est ut fugisse credatur. At, ubi victoriæ firma argumenta non sunt, res + manet [16] eo loco, quo ante prælium fuit: & + aut ad bellum, + aut ad novas pactiones veniendnm est.

XLVI. 1. Arbitriorum, [d] Proculus nos docet, + duo esse genera: + unum ejusmodi, ut sive æquum, sive iniquum, parere debeamus; quod observatur, ait, + cum [17] ex compromisso ad arbitrum itum est: + alterum ejusmodi, ut [18] ad boni viri arbitrium redigi debeat, cujus generis exemplum habemus in [e] Celsi responso: *si libertus*, inquit, *ita juraverit dare se quot operas patronus arbitratus sit, non aliter ratum fore arbitrium patroni*, + *quam* [19] *si æquum arbitratus sit*. Sed hæc jurisjurandi interpretatio, ut Romanis legibus induci potuit, + ita verborum simplicitati per se spectatæ non convenit. Illud tamen verum manet, + utrovis modo arbitrum sumi posse, + aut ut [20] conciliatorem tantum, quales Athenienses inter Rhodios, & (dd) Demetrium fuisse legimus, + aut ut [21] cujus dicto parendum omnino sit. (ee) + Et hoc est genus, de quo nos hic agimus, &

d L. societatem. 76. D. pro socio.

e L. Si libertus. 30. D. de op. lib.

GROTII.

f *Cadavera ad sepulturam concedere*] *Plutarchus* Agesilao: ὡς δ' ἔπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰτοῦντες, ἐσπείσατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσάμενος, εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη· *postquam autem hostes misere ut mortuos tollere liceret, concessit, eoque modo victoriæ testimonium adeptus Delphos abiit.* (Pag. 606. B.) Idem Nicia: καί τοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν, ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἱστάναι τοὺς τούτων τυχόντας οὐκ ἔνθεσμον ἦν· *quanquam more, & instituto recepto qui mortuos deportandos concessu acceperant, censebantur a se abdicasse victoriam, & qui id impetrassent, eis jus non erat trophæa figendi.* (Pag. 527. A. B.)

GRONOVII.

14 *Spolia legere, cadavera*] Quæ indicio sunt, locum aciei, antea communem, nunc esse ejus, qui spolia legit, & cadavera concedit. Justin. 6, 6.

15 *Prælio iterum lacessere*] Quod detrectet hostis, neque audeat prodire in æquum. *Liv.* 22, 12.

16 *Eo loco, quo ante*] Ambigua.

17 *Ex compromisso*] Ubi convenit inter partes, ut quicquid statuerint arbitri, eo stetur sine exceptione,

18 *Ad boni viri arbitrium*] Ubi convenit hoc ita, si patuerit arbitros se gerere tanquam medios, & bonos viros.

19 *Si æquum arbitratus*] Si non abusus fuerit liberti bonitate, qui ejus arbitrio se commisit.

20 *Conciliatorem*] Qui persuasione, & inductione utatur.

21 *Cujus dicto*] Qui imperio, & sententia decretoria.

(dd) Habet hoc è PLUTARCHO, *Vit. Demetr.* pag. 899. A. Nihil enim de hoc officio *Atheniensium* memorat *Diodorus Siculus*, Lib. XX. Cap. 100. quum tamen fusè narret frustraneam *Rhodi* obsidionem, quæ ad pacem ineundam *Demetrium* compulit. *J. B.*

(ee) Confer heic PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. cap. 13. §. 4, & seqq. *J. B.*

GRO-

& de quo nonnulla supra [a] diximus + cum de cavendi belli rationibus loqueremur. *a* Lib. II. c. 23. §. 8.

2. Quanquam vero etiam de talibus arbitris, [22] in quos compromissum est, lex civilis statuere possit, & alicubi statuerit, + ut ab iis provocare, & de injuria queri liceat: g + id tamen inter reges, ac populos locum habere non potest. [23] + Nulla enim hic potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediat, aut solvat. + Standum ergo omnino, sive æquum, sive iniquum pronunciaverint, ita ut Plinii [b] illud huc recte aptes: + *summum quisque causæ suæ judicem facit, quemcumque eligit.* Aliud enim est [24] + de arbitri officio, + aliud [25] de compromittentium obligatione quærere. *b Præf. nat. hist.* pag. 3. *Edit. Harduin.*

XLVII. 1. In arbitri officio spectandum, + an electus sit [26] in vicem judicis, + an [27] cum laxiore quadam potestate, quam (ff) arbitri quasi propriam vult Seneca, [c] cum dicit: *melior videtur conditio causæ bonæ, + si ad judicem, quam si ad arbitrum mittitur: + quia* [28] *illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit; hujus libera, & nullis adstricta vinculis religio & detrahere aliquid potest, & adjicere, & sententiam suam, non prout lex, aut justitia suadet, + sed prout humanitas, & misericordia impulit, regere:* Aristoteles [d] quoque ἐπιεικοῦς, id est, æqui, & commodi hominis esse, ait, εἰς δίαιταν μᾶλλον ἢ εἰς δίκην βούλεσθαι ἰέναι, *malle ire ad arbitrum, quam in jus,* rationem adjiciens, ὁ γὰρ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ· ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον· ϗ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς εὑρέθη ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ. *nam + arbiter id, quod æquum est, respicit, judex legem: immo arbiter ejus rei causa repertus est, + ut valeret æquitas.* *c* Lib. III. *de benef.* c. 7. *d Rhet.* I. c. 13. *in fin.*

2. Quo in loco æquitas non proprie significat, + ut alibi, partem illam justitiæ, [29] quæ legis sonum generalem ex mente auctoris adductius interpretatur, (+ nam hæc & judici commissa est,) + sed omne id, quod rectius

GROTII.

g *Id tamen inter reges, & populos locum habere non potest*] *Mariana* libro XXIX, 15. *Bembus* libro IV. (*fol.* 62.) Paces per arbitrum factas habes aliquam multas in Polonica historia *Cromeri* libris X. XVI. XVIII. XXI. XXIV. XXVII. XXVIII. Habes & in Danica *Pontani* libro II. confer quæ nos supra libro II, c. XXIII. §. 8.

GRONOVII.

22 *In quos compromissum*] Qui omnem habent pronuntiandi, & litem terminandi potestatem.

23 *Nulla hic potestas superior*] Ut in privatarum rerum arbitris est magistratus, vel princeps.

24 *De arbitri officio*] Quid facere illum deceat.

25 *De compromittentium obligatione*] Quid facere necessario teneantur.

26 *In vicem judicis*] Ut merum jus, summamque justitiæ legem, & causarum merita spectet.

27 *Cum laxiore quadam*] Ut possit etiam præter jus ex æquo, & bono statuere.

28 *Illum formula*] Cum qua semper dabatur a prætore judex, veluti: *si pateret dare, vel facere oportere.*

29 *Quæ legis sonum*] Quæ quod lex dicit, cum possit in alienum, & absurdum sensum rapi, ex ratione, & prudentia id intelligendum monet. 2, 20, 27.

(ff) In loco SENECÆ non agitur de *Arbitris ex compromisso*: sed illi *Arbitri* veri sunt *Judices*, nimirum Pedanei, seu à Prætore dati; *Arbitri* autem dicuntur, quod dentur in *Judiciis bonæ fidei*, ubi laxior erat eorum potestas; adeò ut ex æquo, & bono decernere eis liceret; quum *Judices* strictè sic dicti, qui in *Judiciis stricti juris* addicebantur intra verba, & legum subtilitatem manere deberent. Vide CICER. *Orat. pro Rosc. Comœd.* c. 4. INSTIT. *de Actionib.* §. 1. & 30. inprimis Eruditissimi NOODTII eximium Opus *De Jurisd. & Imp.* Lib. I. cap. 13. *J. B.*

rectius fit, quam non fit, [30] etiam extra justitiæ proprie dictæ regulas. Sed + tales arbitri sicut inter privatos, & ejusdem imperii cives frequentes sunt, + & specialiter Christianis commendantur ab Apostolo Paulo I. Cor. VI. [31] + ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi: + in dubiis enim, [32] quod minimum est, sequimur: præcipue vero id + locum habet inter summam potestatem obtinentes, qui cum judicem communem non habeant, arbitrum + censendi sunt adstrinxisse iis regulis, quibus judicis officium adstringi solet.

+ XLVIII. Illud tamen observandum est, arbitros lectos a populis, aut summis potestatibus [h] [33] de principali negotio pronuntiare debere, + non de possessione: + nam [34] possessoria judicia juris civilis sunt: + jure gentium possidendi jus dominium sequitur. + Ideo, dum causa cognoscitur, [35] nihil est innovandum, + tum ne præjudicium fiat, + tum quia difficilis est recuperatio. Livius in [a] historia disceptatorum inter populum Carthaginiensem, & Masinissam, + *legati*, inquit, *jus possessionis non mutarunt.*

a Lib. XI. c. 17.

XLIX. 1. + Alterius generis est arbitri sumtio, cum quis ipsi hosti de se arbitrium permittit, + quæ est deditio pura, + subditum faciens eum, qui se dedit, ei vero, cui fit deditio, + summam deferens potestatem. ἐπιτρέπειν τὰ καθ' αὑτὸν dicunt Græci. Sic + Ætolos in senatu rogatos legimus, [b] permitterentne de se arbitrium populo Romano. Consilium P. Cornelii Lentuli apud Appianum, [c] circa finem belli Punici secundi, de re Carthaginiensium hoc erat: + *permittant*, inquit, *Carthaginienses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi antehac fecerunt: videbimus deinde nos, &, si quid fuerimus largiti*, [36] + *habebunt nobis gratiam*: [37] *neque enim fedus dicere poterunt, permultum autem interest. Quamdiu federa cum illis inimus, ut ea rumpant, semper aliquid causabuntur tanquam læsi adversus aliquam federis partem. Nam quia multa sunt dubiæ interpretationis, patet semper perplexandi materia. At, ubi ut deditis abstulerimus arma, corpora ipsa acceperimus in potestatem, tum demum intelligent nihil se habere proprium, demittent animos, & quodcumque a nobis acceperint, id tanquam de alieno datum libentibus animis accipient.*

b *Livius* lib. XXXVII. c. 49.
c *Bell. Punic.* p. 34. *Ed. H. Steph.*

2. Sed

GROTII.

h *De principali negotio pronuntiare debere, non de possessione*] Id Dux Sabaudiæ dicebat in controversia Saluciæ. Vide *Serranum* Henrico IV. (aut potius eum, qui *Serrani* Historiam ulterius deduxit.)

GRONOVII.

30 *Etiam extra justitiæ*] Etiam per leges possit non fieri.

31 *Ita in dubio*] Ubi non plane, ac diserte de iis conventum est.

32 *Quod minimum*] L. 9. D. de R. J.

33 *De principali negotio*] Utrius sit res, de qua ambigitur: non uter interim eam possidere debeat.

34 *Possessoria judicia*] Quibus in antecessum certatur, uter, dum lis est, possidere debeat: nam is onus probandi in alterum devolvit.

35 *Nihil est innovandum*] Non auferenda possessio ei, qui rem tenet.

36 *Habebunt nobis gratiam*] Id beneficio nostro consecuti fuerint.

37 *Neque enim fedus dicere*] Ex federe quicquam illis deberi.

GRO-

2. Sed hic quoque distinguendum est, + quid victus pati debeat, & + quid victor jure, + quid etiam salvo omni officio facere possit, + quid denique eum maxime deceat. Victus post deditionem + nihil non patiendum habet: quippe jam subditus, + &, si jus belli externum respicimus, eo in loco, ut ei nihil non eripi possit, + etiam vita, etiam libertas personalis, multo magis bona, + non publica tantum, + sed & singulorum. *Ætoli*, inquit alio [a] loco Livius, [38] *permisso libero arbitrio, ne in corpora sæviretur, metuebant.* Citavimus [b] alibi *: ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus mulctari eos velit, ipsius judicium, atque arbitrium est.* Eodem (gg) illud + Livii [c] pertinet: *Romanis mos vetustus erat, cum quo nec fœdere, nec æquis legibus jungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia divina, humanaque dedisset, obsides accepti, arma ademta, præsidia urbibus imposita forent.* + Etiam occidi licite interdum deditos [d] ostendimus.

a Lib. XXXVII. c. 7.
b Lib. III. c. VIII. §. 4.
c Lib. VII.
d Lib. III. c. XI. §. 16.

L. 1. At victor, + ne quid injuste faciat, spectare primum debet, + ne quem occidat, nisi id [39] suo facinore meritum, sic &, + ne cui quicquam auferat, nisi in justam pœnam. [i] + Intra hunc autem modum, [40] + quantum securitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, + semper honestum est, interdum pro circumstantiis + etiam ex morum regula necessarium.

2. Diximus alibi, [e] bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigitur. Nicolaus Syracusanus apud [f] Diodorum: παρέδωκαν ἑαυτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων πιστεύσαντες τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ. διόπερ οὐκ ἄξιον αὐτοὺς τῆς ἡμετέρας ψευσθῆναι φιλανθρωπίας. *tradiderunt se cum armis, confisi clementiæ victoris: quare indignum foret eos decipi spe nostræ humanitatis.* Postea: [g] τίς Ἑλλήνων τοὺς παραδόντας αὑτοὺς καὶ τῇ τῶν κρατούντων εὐγνωμοσύνῃ πιστεύσαντας ἀπαραιτήτου τιμωρίας ἠξίωσεν; *quis unquam Græcorum eos, qui se clementiæ victoris permitterent,* [41] *indeprecabili supplicio puniendos censuit?* & Cæsar Octavius apud [h] Appianum, L. Antonium, qui se deditum venerat, alloquens, σπονδὰς γάρ μοι τιθέμενος ἔτυχες ἂν ἠδικημένος καὶ νενικηκώς· ἄσπονδον δὲ σαυτόν τε καὶ τοὺς φίλους ἐπιτρέπων ἡμῖν καὶ τὸν στρατόν, ἀφαιρῇ μὲν πᾶσαν ὀργήν, ἀφαιρῇ δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἣν σπενδόμενος ἂν ἴδωκας (male editur ἴδωκα

e Lib. III, c. XV. in fin.
f Lib. XIII. c. 21.
g Cap. 23.
h Bell. Civ. V. p. 697.

GROTII.

i *Intra hunc autem modum, quantum securitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, semper honestum est*] Vide nobile exemplum Ferdinandi Legionensium regis apud *Marianam* lib. XI. c. 15. Et repete quæ nos supra hoc libro, cap. XI. §. 14. & 15.

GRONOVII.

38 *Permisso libero arbitrio*] Si senatus, populique Rom. omne de se arbitrium facerent, ne principes eorum vinculis, & suppliciis traderentur, metuebant.

39 *Suo facinore*] Proprio, extra communia, & egresso modum eorum, quæ vulgo, & promiscue in bello fiunt.

40 *Quantum securitas*] Concedere potest victor, ita ut ipse extra metum cladis, aut rebellionis maneat.

41 *Indeprecabili supplicio*] Ut *Gell.* I, 13. *Pœna indeprecabilis.*

(gg) Locus non exstat *Lib.* VII. quem Auctor in margine indicat, sed *Lib.* XXVIII. c. 34. quem errorem tacitus emendassem, ut innumeros alios ejusmodi silentio præterii, nisi fontem ejus ostendere possem, & aliquatenus id juvaret. Nimirum locum illum noster exscripserat è PETRI FABRI SEMESTR. *Lib.* I. c. 7. p. m. 43. ubi tamquam ex *Lib.* 7. laudatur, & alterius libri ejusdem Scriptoris numerus falso notatur. *J. B.*

ἴδωκα) ὑπ' ἀνάγκης· συμπέπλεκται γὰρ οἷς ἄξιον ὑμᾶς παθεῖν, τὸ προσῆκον ὧν ἐμὲ δίκαιόν ἐστι ποιεῖν· ὃ δὴ προτιμήσω. *si ad federa paciscenda venisses*, [42] *sensisses me & victorem, & injuria affectum. nunc, cum te & amicos, & exercitum arbitrio nostro permittis, demis mihi iram, demis & eam potestatem, quam in federe coactus esses concedere.* + *Nam cum eo, quod vos dignum est pati, simul jam & alterum spectandum est,* + *quid me facere par sit: atque hoc præferam.*

3. Occurrit sæpe in Romanis historiis locutio, + tradere se in fidem,
a Cap. 9. tradere in fidem, & clementiam. Sic apud Livium lib. [a] XXXVII. *Lega-*
b Cap. 4. *tiones finitimas tradentes in fidem civitates suas benigne audivit.* Lib. [b] XLV. *Paulo, ut se, suaque omnia in fidem, & clementiam populi Romani permitteret, contendente*, ubi de rege Perseo sermo est; sciendum autem est, his verbis + nihil aliud, quam [43] deditionem meram intelligi: [k] neque fidei nomen his in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus committit.

4. [l] Nobilis est apud Polybium, & Livium historia de Phanea Ætolorum legato, qui in oratione ad Manium consulem eo prolapsus est ut
c Polyb. Exc. Leg. 13. pag. 1116. Ed. Amst. [c] diceret: διότι κέκριται τοῖς Αἰτωλοῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐγχειρίζειν εἰς τὴν Ῥωμαίων πίστιν (ita [d] vertit Livius) *se, suaque omnia fidei populi Romani permittere.* Cumque percunctanti consuli iterum + id affirmasset, postulasse consulem, ut quidam [44] belli incentores sibi sine mora dederentur. Cum Phaneas excepis-
d Lib. XXXVI. c. 28. set, *non in servitutem, sed in fidem tuam nos tradimus*, &, quod imperaretur, non esse moris Græcorum, respondisse consulem, nihil se curare, quid Græci esset moris, se more Romano + imperium habere in deditos suo decreto, & catenis vinciri legatos jussisse. + In Græco est, περὶ τοῦ δέοντος καὶ καθήκοντος ποιεῖτε λόγον, δεδωκότες ἑαυτοὺς εἰς τὴν πίστιν; *de officio, & decoro hic disputatur, cum jam vos fidei nostræ permiseritis?* + Ex his verbis apparet, quantum impune, & non violato gentium jure facere possit is, in cujus fidem populus aliquis se permisit. + Neque tamen hac potestate usus est
e Val. Max. lib. VI, c. 5. n. 1. Romanus consul, sed & legatos dimisit, & + Ætolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem. Sic populus Romanus [e] + Faliscis respondisse legitur, edoctum se, Faliscos se non potestati, sed fidei Romanorum com-
f Livius lib. VIII. c. 2. misisse: & de Campanis legimus, [f] eos non federe, sed deditione in fidem venisse.

5. + Ad

GROTII.

k *Neque fidei nomen his in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus permittit*] Polybius: παρὰ Ῥωμαίοις ἰσοδυναμεῖ τό, τε εἰς τὴν πίστιν αὐτὸν ἐγχειρίσαι, καὶ τὸ τὴν ἐπιτροπὴν δοῦναι περὶ αὐτοῦ τῷ κρατοῦντι. *apud Romanos idem valent, se in fidem alicujus committere, & victori de se statuendi liberam facere potestatem.* (Ibid.) Græci dicunt, εἰς δίκην σφᾶς αὐτοὺς παραδιδόναι, ut *Thucydides* libro III. (Cap. 67.) ait: καθ' αὑτῶν ἐπιτρέπειν ἐξουσίαν, ut *Diodorus Siculus* lib. XIV. (Cap. 112. pag. 453. *Ed. H. Steph.* ubi additur, τὴν πᾶσαν &c.

l *Nobilis est apud Polybium*] In excerptis legationum num. 13.

GRONOVII.

42 *Sensisses me & victorem*] Duras tibi conditiones præscripsissem, quod & possum, ut victor, & jure possum, ut affectus injuria.

43 *Deditionem*] Romani rerum acerbitatem verbis mitigare solebant. Sic *fidem* dicebant potestatem liberam de aliquo statuendi. Sic *socios*, qui erant veri subjecti. Sic Magistratus in edictis ponebant *bonum factum*, id est, *recte facietis*, pro eo, quod esset, volumus, & jubemus. Sic lictor supplicium sumturus jubebatur *lege agere*.

44 *Belli incentores*] Auctores, & concitores.

GRO-

5. + Ad officium vero ejus, cui facta est deditio, non male retuleris Senecæ [a] illud : *clementia liberum arbitrium habet :* 45 + *non sub formula,* + *sed ex æquo, & bono judicat, & absolvere illi licet, & quanti vult* 46 *taxare litem.* + Neque referre existimo, an dedens se dicat se dedere alterius sapientiæ, an moderationi, an misericordiæ, hæc enim omnia + blandimenta sunt; res manet, + ut victor arbiter fiat.

[a] L. II. de clem. 7.

LI. Sed sunt tamen & + deditiones conditionatæ, quæ aut singulis consulunt (hh), ut + quibus vita salva, + aut corporum libertas, + aut & quædam bona excipiuntur; + aut etiam universitati: quarum nonnullæ etiam 47 + mixtum quoddam imperium possunt inducere, de quo egimus [b] alibi.

[b] Lib. I. c. III. §. 9. n. 1. & 17.

+ LII. + Accessiones pactionum sunt + obsides, & + pignora. [m] Obsides diximus dari + aut sua voluntate, 48 + aut ejus, qui imperium habet; nam in summo civili imperio comprehenditur & 49 jus in actiones subditorum, ut in bona. Sed civitas, aut ejus rector + tenebitur illud incommodum ei, qui patitur, aut proximis repensare; & si plures sint, quorum quis obses eat, reipublicæ nihil intersit; danda opera videtur, + ut sorte res dirimatur. + In vasallum, nisi idem subditus sit, jus hoc 50 feudi dominus non habet: neque enim reverentia, & obsequium, quæ debet, + huc usque pertingunt.

LIII. + Interfici 51 obsidem posse, diximus, per jus gentium externum non etiam interno jure, + nisi par ipsius culpa accedat. + Servi quoque non fiunt : immo + & jure gentium bona habere, & heredibus relinquere possunt, + quanquam Romano [c] jure cautum est, ut bona eorum in fiscum cogantur.

[c] L. Divus, 31. D. de jure fisci.

LIV. + An fugere obsidi liceat, quæritur? & constat non licere, 52 + si ab initio, + aut postea, quo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqui videtur + non is animus fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeret, + sed hosti dandi facultatem qualis vellet custodiæ. + Et sic defendi potest Clœliæ [d] factum. Sed etsi ipsa nihil peccaverat, [n] civitas tamen recipere

[d] Liv. lib. II. c. 13.

GROTII.

m *Obsides diximus dari*] Hoc libro, c. IV. §. 14. vide & caput XI. §. 18.

n *Civitas tamen recipere, & retinere obsidem non poterat.*] Vide *Plutarchum* in Publicola hac de re. (*Pag.* 107.) Ad illud *Virgilii*, (Æn. VIII. 651.)

Vinclis innaret Clœlia ruptis.
Vinculis fœderis, ait *Servius*.

GRONOVII.

45 *Non sub formula*] Non est adscripta verbis conceptis.

46 *Taxare litem*] Quantum vult, imponere mulctam.

47 *Mixtum quoddam*] In quo aliquid juris in suos relinquat dedito, exceptum ab imperio victoris.

48 *Aut ejus, qui imperium*] Ipsos invitos.

49 *Jus in actiones*] Potest qui summum imperium habet, publici boni causa, auferre singulis arbitrium agendi, vel non agendi, ut potest auferre bona.

50 *Feudi dominus non habet*] Ut cum vasallum obsidem det invitum.

51 *Obsidem posse*] Si non servet pactum qui obsidem dedit.

52 *Si ab initio quo laxius*] Ut minus arcte, vel moleste custodiretur, dextra data, & jurejurando promisit se non abiturum.

(hh) Sic *Phocœenses*, dum sese dedunt *Æmilio*, *pacti, ne quid hostile paterentur*, narrante LIVIO, Lib. XXXVII. c. 32. num. 10. *J. B.*

GRONO-

a Diss. c. 13.

pere, & retinere obsidem non poterat. Sic [a] Porsenna: *si non dedatur obses, pro rupto se fedus habiturum.* Deinde: *Romani pignus pacis ex federe restituerunt.*

+ LV. + Odiosa autem est obsidum obligatio, tum quia libertati inimica, tum quia ex facto alieno venit. + Ideoque stricta interpretatio hic locum habet, + quare 53 in unam causam dati, in aliam retineri non poterunt: quod ita intellige, + si aliud quid sine obsidum accessione promissum sit. + At si in alia causa fides jam violata sit, + aut contractum debitum, jam poterit obses retineri, non ut obses, + sed eo gentium jure, quo subditi ex facto imperantium detineri [b] possunt, 54 + κατ' ἀνδροληψίαν: quod ipsum tamen ne fiat, + caveri poterit, adjecto pacto de reddendis obsidibus, ubi id, cujus nomine dati erunt, impletum erit.

b Vide supra Lib. III, c. 2.

LVI. Qui obses datus est, 55 tantum ut alterum captivum, aut obsidem redimat, + eo mortuo liberatur. + nam in illo, dum moritur, jus pignoris exstinctum est, 56 + ut in captivo redemto dixit [c] Ulpianus. Quare, + sicut in Ulpiani quæstione pretium non debetur, 57 quod in personæ locum successit, + ita nec hic persona manebit obligata, quæ personæ vicaria facta est. Sic Demetrius a senatu Romano non inique postulabat dimitti, ὡς Ἀντιόχῳ μὲν ἀντιδοθεὶς, Ἀντιόχου δὲ ἀποθανόντος, inquit [d] Appianus. Justinus [e] ex Trogo: *Demetrius, qui obses Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, obsidemque se* (malim legere *obsidem inquiens se* (ii), ut cohæreat oratio) *vivo fratre venisse,* + *quo mortuo, cujus obses sit, ignorare.*

c L. si patre 15. D. de capt.

d Syr. Bell. pag. 117.

e Lib. XXXIV. *c. 3.*

+ LVII. Rege autem, qui fedus fecit, mortuo, an teneatur adhuc obses, pendet ab eo, quod [f] alibi tractavimus, + an fedus habendum sit 58 personale, an reale, + nam 59 accessoria non possunt efficere, ut in principalium interpretatione a regula recedatur. + ejus autem naturam & ipsa sequi debent.

f Lib. II, c. XVI. §. 16.

+ LVIII. Obiter hoc addendum est, obsides + interdum non accessionem esse obligationis, sed revera partem principalem: ut cum quis ex contractu 60 + factum promittit non suum, & quia, eo non præstito, + tenetur ad id, quod interest, + ejus vice obsides obligantur: + quam fuisse

GRONOVII.

53 *In unam causam dati*] Elapso tempore, in quod, aut perfecta re, ob quam dati erant.

54 Κατ' ἀνδροληψίαν] Per clarigationem, vel pignoris capionem.

55 *Tantum ut alterum*] Dum alter captivus, vel obses invisit patriam, & redemtionis pretium comparat.

56 *Ut in captivo redemto*] Si quis patrem alicujus redemit, ut, in recepto pretio a filio, eum liberum dimittat, & is pater mortuus sit priusquam pretium a filio redderetur.

57 *Quod in persona locum*] Quod cum erogandum esset pro captivo, & cujus ipse captivus erogandi pignus fuisset: pro eo mortuo, & sic jure pignoris soluto, habet, retinetque filius.

58 *Personale, an reale*] Cum solo rege percussum, an cum rege, & populo.

59 *Accessoria non possunt*] Propter obsidem datum non statim fœdus intelligitur esse reale, si aliud ab initio actum esse appareat.

60 *Factum non suum*] Quod alius debet præstare.

(ii) Hanc conjecturam, tacito nomine Auctoris, rejicit *Matthias Berneccerus*; tuetur autem *J. Schefferus*, nisi *que* detrahatur de voce *Obsidem*, ut habent nonnulli MSS. Quod ultimum verius videtur. *J. B.*

GRONO

fuisse videri sententiam Caudinæ sponsionis, diximus [a] alibi. Non dura tantum, sed & iniqua est sententia existimantium [b], + [61] obsides etiam sine consensu suo alterum ex facto alterius posse obligari.

[a] Lib. II, c. XV. §. 16.
[b] Alb. Gent. LII, c. 19.

+ LIX. Pignora quædam communia habent cum obsidibus, quædam propria. Commune, quod [62] & ex alio jam debito retinentur, [63] + nisi obstet data fides: proprium, quod quæ de iis est pactio, + non tam stricte sumitur, quam illa de obsidibus: neque enim [64] æquale est odium. + Res enim natæ sunt, ut teneantur, + non & homines.

LX. Illud alibi quoque diximus [c], [65] + nullum tempus id efficere posse, ne luitio sit pignoris, + si id præstetur, pro quo pignus suppositum est. + Nam qui actus causam [66] veterem, & notam habet, + non creditur [67] ex nova procedere. Ideo [68] patientia debitoris + veteri contractui, + non derelictioni imputatur, + nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant: + ut si quis luere cum vellet, impeditus id silentio transmisisset + tanto tempore, quod ad consensus conjecturam sufficere possit.

[c] Lib. II. c. IV. §. 15.

GRONOVII.

61 *Obsides etiam sine consensu*] Si aliquis obsidum peccet, aut aufugiat, pro ejus delicto alterum, qui simul sit obses datus, teneri.

62 *Et ex alio debita*] Si jam solutum sit, cujus causa pignus datum est, & interim debitor aliud debitum ab eodem creditore contraxit, in hujus quoque debiti securitatem olim datum pignus potest retineri.

63 *Nisi obstet data fides*] Nisi expresse cautum est, non nisi in unam causam, quicquid etiam interveniat, hunc obsidem esse debere.

64 *Æquale est odium*] Favorabilior est causa pignoris, quam obsidum: ideo laxior ejus interpretatio.

65 *Nullum tempus*] Placuit enim, tempus non esse modum finiendæ obligationis. *Wesemb.* ad tit. *Quibus modis pign. vel hyp. solvitur.*

66 *Veterem, & notam*] Ut pignus contractum.

67 *Ex nova*] Habitione pro derelicto.

68 *Patientia debitoris*] Quod debitor pignus tamdiu penes tenentem esse passus est, id præsumitur fecisse, quia confidebat contractui, per quem putabat id sibi repetere, quandocumque vellet, licere, atque integrum esse: non quod id pro derelicto haberet.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XX.

PAX in genere sumitur pro quiete, & concordia. *Vid. cap.* 1. §. *licet &c.* *X. de judic. c.* 1. *in fin. X. de Treuga & pace.* in specie vero pro pacto, quo bellum componitur. *L.* 1. §. 1. *L.* 5. §. 1. *ff. de pact.* Nomen igitur est a paciscendo, & supponitur lis quædam inter paciscentes, quæ pactione hac finitur.

Constat ex his, pacem vel a natura esse, vel ex pacto. *Illa* bello prior est, quia in status

statusnaturæ est; *hac* posterior, quia bellum præcedit, quod pactione componitur. De *hac* hic agitur, non de *illa*.

Cum vero Auctor in genere capite præcedenti demonstraverit, *fidem hosti quoque servandam esse*, hic jam porro ait, fidem, quæ hosti datur, vel dari *ad finiendum bellum*, de qua *hoc capite* agit; vel *durante bello*, ut in induciis, de qua *cap. seq.*

Additio.

» Compendium Systematis Grotiani circa » fidem publice datam hosti, exposuimus in „ Diss. *proœm. XII.*

AD §. I.

FIDES *aut expressa, aut tacita constant*] » Omnis enim voluntas vel tacite, vel ex- » presse, id est verbis, vel factis declara- » tur. *Pos. J. G. IV.*

Fides expressa], Immo & *tacita* fides est „ vel publica, vel privata: de qua *tacita* „ fide agetur *infra c. 24.*

Aut publica], De qua *c. 20. 21. & 22.*

Aut privata], De qua *c. 23.*

Publica, aut summarum potestatum], De „ qua hoc capite vigesimo agitur.

Aut inferiorum], Quæ non tenet repu- „ blicam, nisi jussu superioris detur; ad- „ eoque hæc quoque dependet a consensu „ superioris. *Vid. cap. 22.*

Quæ summarum potestatum est aut bello finem imponit], Quod fit per pacem, „ de qua *h. c. 20.*

Aut eo manente vim habet], Ut in pa- „ cto induciarum, commeatus, &c. *Vid.* „ *c. 21.*

In his, quæ bellum finiunt], Id est in „ pacto de pace.

Et accessiones], De quibus infra „ §. 52.

Quæ bellum finiunt sive actu suo, ut pactiones], Adeoque ubi partes suo consen- „ su, suaque voluntate, citra relationem „ ad aliud finem bello imponunt.

Sive ex consensu ad aliud relato], Ubi „ partes de pace consentiunt, relatione ha- „ bita ad id, quod arbitri, &c. decisuri „ sunt.

Ut sortes], *Vid. infr.* §. 42.

Prælii exitus], *Vid. infr.* §. 43. 44. „ 45.

Arbitri pronunciatio], *Vid. infr.* §. 46. „ 47. & 48.

Quorum illa mere sunt fortuita], Scili- „ cet sortes.

Alia duo casum temperant, &c.], Ad- „ eoque ubi præter fortunam & prudentia, „ & fortitudo operantur.

AD §. II.

EORUM *est, quorum est bellum*] » Id „ est summæ potestatis. Transigitur enim „ de bello, de quo nemo disponere pot- „ est, nisi cujus est jus belli. Unde nec „ belli dux, nec alii privati pacem inire „ possunt.

Rei enim suæ quisque moderator], Quæ „ ratio desumta est ex *l. 21. c. Mand.*

Ut in bello utrinque publico], Diximus „ alibi, non dari aliud *bellum* inter gentes, „ nisi utrinque publicum.

Eorum sit, qui summi imperii exercendi jus habent], Adeoque qui superiorem, & „ sic judicem non habent.

In statu vere regio], Quis status sit vere » regius, explicavimus *L. 1. c. 3. §. 7.* „ *seq.*

Modo is rex jus habeat non impeditum] » Id est modo non sit restricta ejus potestas » pacto, aut jurejurando, ne pacem facere » possit absque consensu procerum; &c. *d.* » *c. 3. §. 11. seq.*

AD §. III.

AUCTOR dixit, regem in statu regio pacem facere posse. Excipit autem merito infantes, & furiosos. Etsi enim jus regni habeant, administratio tamen eis committi nequit; sed vel tutores, vel curatores eis dantur: si natura sunt inhabiles, nec jus eis competit.

Qua judicii maturitatem non habet, &c.] 1 » Uti si sit infans, vel impubis: si enim „ puber est, maturum judicium, adeoque „ & administrandi facultatem habet; at si „ legibus regni fundamentalibus certa ætas „ definita est, interim curator constituitur. „ *Conf. l. 2. c. 5. §. 5. L. 1. c. 3. §. 24.* „ *l. 2. c. 3. §. 6.*

Quod in regnis aliquibus lege definitur] „ Exempla retulimus supra *L. 1. c. 3.* „ §. 15.

Alibi

Alibi probabilibus conjecturis] „ Ubi certum pubertatis tempus lege definitum „ non est, res dependet a circumstantiis, „ an capax sit administrationis.

Qui imminuta mentis est] „ Uti si sit furiosus, vel mente captus.

Pacem facere non potest] „ Etsi enim jus „ imperii habeat, non tamen administrat, „ indeque nec pacem facit; qui est actus „ judicii.

De rege captivo] Rex captivus, non jus tantum imperii retinet, sed & administrationem, quia casus ille, impedimentum illud temporarium, non aufert ipsi facultatem disponendi, non magis, quam alia absentia necessaria. Ergo retinet jus pacis faciendæ, certe saltem inter Christianos; prout igitur ille intra fines legitimæ administrationis disponit, ita jus est. At si de rebus publicis disponit, si partes regni alienat, &c. absque consensu statuum id fieri nequit. Hinc pacem a Francisco initam status Galliæ ratam habere noluerunt. *Vid. Froissard. l. 1. pag.* 39. *& Auctor des discours merveilleux de la vie de Catherine de Medicis p.* 125. ubi alia affert exempla.

Neque obstat, reges captivos esse in potestate hostium, adeoque facultatem disponendi de jure publico ipsis non competere. Resp. immo possunt etiam per alios, & per literas, disponere eodem modo, uti absentes alii.

Tres autem casus contingere possunt circa fidem a principe captivo ad componendum bellum datam. *Vel* enim promittit rem suam privatam; & tunc semper valet pax inita, ex *pos. J. G. VI.* quia prout quisque de jure suo disponit, ita jus est: *Vel* spondet, rempublicam, aut status, ratihabituros pacem; tunc non valet nisi respublica consenserit: *vel* promittit, se cessurum parte imperii; hæc promissio non valet, nisi consentientibus illis, quorum interest, vel nisi facultas alienandi jure quæsita sit. *Vid L.* 1. *c.* 3. §. 12. *& L.* 2. *c.* 6. §. 3. 7. 8. 10. 11.

Si modo regnum ex consensu populi ortum habet] „ Adeoque in regno patrimoniali re„ gem captivum pacem facere posse, ait, „ quia præsumtio illa, quæ in regnis, ex „ populi consensu delatis, locum habet, „ hic cessat, & captus de suo jure dispo„ nit. Nos alibi diximus, regna patrimo„ nialia non dari.

Non enim credibile est] „ Sæpius dictum „ est, ex vagis ejusmodi præsumtionibus „ nullum jus naturæ sequi. Ex tali præ„ sumtione inferri quoque posset, credibile „ non esse, populum voluisse imperium ab „ alio ex quavis causa absente exerceri.

Non quidem jus totum] „ Immo nec pro „ parte: Princeps enim omne jus imperii „ retinet.

Sed exercitio, & quasi tutela erit penes populum] „ Immo administratio erit penes „ eos, quorum curæ eam captus commisit. „ Si nihil disposuit, eis administratio com„ petit, qui spem proximam succedendi ha„ bent.

Aut eum, cui id populus commisit] Dixi„ mus, & jus populi, & administrandi fa„ cultatem cessare quamdiu ex familia a„ gnati supersunt.

Quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit] 2
„ Hosti enim fides qua hosti data servan„ da est.

Pacemne facere poterit] „ Rex injuria eje„ ctus retinet jus imperii, etsi cives homa„ gium tyranno præstiterint. At quia regnum „ ab usurpatore occupatum neque ipse, ne„ que per alios administrare potest, inde „ hactenus deficit in exule naturalis facul„ tas rem tenendi. Effectus hujus rei insi„ gnis hic est, quod vicini sequantur præ„ sentem possessionem; adeo ut cum Usur„ patore quoque pacem statuere possint. „ *Vid. l.* 1. *c.* 4. §. 15. Secus, ac „ in rege captivo, qui facultatem natu„ ralem retinet, & per alios administrat, „ adeoque & solus pacem facere potest.

Si constet, eum non obnoxium vivere] „ Immo etsi obnoxius vivat, i. e. servitu„ tem serviat; id enim, ex judicio suæ ci„ vitatis, injuria contingit hostis, quæ jus „ Principi in sua civitate quæsitum auferre „ nequit.

Cæteroqui] „ Si obnoxius vivit.

Parum a captivo sors ejus distabit] „ Si „ ad certum saltem tempus dimissus est, „ manet captus, & omnia jura captorum „ in eum obtinent.

Nam sunt & laxæ custodiæ] „ Supponit „ enim, dimissum esse captum sub lege re„ deundi: hic manet captus etiam cum „ apud suos moratur, ex pacto.

Quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse se senatorem] „ Argumento hoc „ probare vult, etiam regem, si ad tempus „ dimittitur, non desinere esse captum.

Ad §. IV.

1 *Jus pacifcendi erit penes majorem partem*] „ In genere jus pacifcendi eft penes » fummam poteftatem, in qua fi plures » concurrunt, jus demum oritur ex eo, » quod major pars ftatuit, *l.* 2. *c.* 5. » §. 17.

Illic confilii publici] » Sic. v. g. apud » Venetos major pars procerum in ftatuenda pace obtinet.

Hic civium fententia] » Nam in ftatu » populari imperium eft penes populum; » adeoque finguli ibi jus fententiæ dicendæ habent: qui vero plerumque per deputatos jus hoc exercere folent, ut in » Belgio, apud Helvetios, &c.

Jus ex more habentium] » Aliquando » enim per deputatos comparere folent, » aliquando finguli cives folent ad commune concilium vocari.

Etiam eos, qui aliter fenferunt.] » Quia » tenentur majorem partem fequi.

Quos autem obligat pax, iisdem & volentibus prodeft] » Si enim onera pacis initæ eis ntut invitis incumbunt; commoda quoque pacis percipere debent. At » recte addit Auctor, *volentibus*, nam invitis beneficium obtrudi nequit.

Ad §. V.

Quæritur, de quibus rebus pax fieri poffit? Refp de omnibus rebus, donec quædam probentur exceptæ, modo intra fines adminiftrationis legitimæ rex difponat. Hinc aliquando pars territorii, nedum res facræ, aut Ecclefiafticæ, alienari poffunt, fi de utilitate Imperii id fit; quod judicium in dubio eft penes Principem. Ita Hebræorum reges res facras fæpius dederunt hoftibus. 2. *Reg.* 18. *v.* 15. Conf. *Gudelin. de jur. pac. c.* 5. & 9. De rebus facris, & fanctis id probavi late *in Difp. de evocat. Sacr. Sect.* 3. §. 21. *feq.* ubi §. 33. & *feq.* demonftravi, ineptam effe Romani Pontificis proteftationem contra pacem Monafterienfem, & Osnabrugenfem.

Additio.

1 » Excerpta ex hac difputatione huc pertinentia vide *fupra l.* 3. *c.* 5. §. 6. » Add. *Difp. B. Parentis de Poftliminio*, » &c. *Sect. fin.* §. 8. & 9.

Plerique] » Immo omnes: regna enim » patrimonialia in fenfu Auctoris non dari, » certum eft. 1

Non in patrimonio, fed tanquam in ufufructu] » De regno patrimoniali, & ufufructuario, & de hujus diftinctionis nævis, paffim egimus.

Pacifcendo alienare non valent] „ Quia » tueri civitatem debent, & ideo conftituti funt reges. Non autem tuetur qui alienat.

Lege publica tales actus in futurum irriti reddi poffunt] » Immo non opus ad id eft » fpeciali lege; fed ipfo jure irriti funt actus, quibus pars imperii alienatur.

Ita ut nec ad id, quod intereft, obligationem pariant] » Immo qui rem alienam » alii vendit, &c. tenetur ad id, quod intereft, etiam jure naturali. *Vid. fupra* » *l.* 2. *c.* 10. §. 8.

Atque id populos voluiffe, credibile eft] » Ex ejusmodi conjecturis nullum jus oritur. Ratio naturæ certa eft: qui promittit id, quod præftare nequit, tenetur ad » id, quod intereft.

Ne alioqui, &c. fubditorum bona, &c. caperentur] » Si princeps promiffum, vel » id, quod intereft, non præftat, injuria » agit, & fubditi injuriam illam approbant, » eamque armis, fi creditor ad reparationem agit, defendunt; naturali quoque » jure bona fubditorum capi poffunt, quia » reparationi juris noftri refiftunt.

Ac fic de alienando imperio vana effet cautio] » Senfus eft, quod Rex per indirectum alienare poffet partem imperii, fi » id, quod intereft, præftare teneretur; » quia creditor, fi jus id petendi haberet, » capere res civitatis poffet: fingit igitur » credibile effe populos ea lege detuliffe » imperium regi, ne tale promiffum implere nec id, quod intereft præftare teneatur. Vix credibile eft, Auctorem ferio hæc » fcripfiffe. Dixi 1. naturale effe ut rex » præftet tantundem. Dixi 2. fi id præftare » nolit, fubditos quoque ex injuria principis teneri, fi eam defendunt. Dixi 3. ex » conjectura, qua quid populum voluiffe » credibile eft, nullum jus oriri. Nedum » 4. populum, fi expreffis quoque verbis » tale promiffum nullum declarat, jus creditori

» ditori quæsitum auferre posse.

2 *Populi totius consensu opus est*] Nam de » ejus jure agitur : quod facto tertii ei au» ferri nequit.

Per partium legatos, quos ordines vocant] » Ut in comitiis imperii, ubi populus quo» que per deputatos comparet.

Ut pars aliqua imperii valide alienetur, duplici opus est consensu] » Late de eo a» ctum est supra *l.* 2. *c.* 6. §. 3. & 4.

Ut quæ invita a corpore, cui coaluit, avelli nequeat] » Si pars alienatur, de duorum » jure agitur : nimirum, de jure totius po» puli, cujus pars est ea, quæ alienatur, » multitudo ; tum de jure illius partis, quæ » ea lege in civitatem transiit, ut jura ejus » communibus viribus contra injurias ho» stium defendantur.

Transcribet sine populi consensu in summa, atque alias inevitabili necessitate] » De » quo plenius egimus *d. c.* 6. §. 5. & 6. » Exemplum occurrit in ordine Teutonico, » qui sese Imperio Romano exemit, & feu» di jure a Polonis suas provincias reco» gnovit.

Quia eam potestatem credibile est exceptam, cum societas civilis coita est] » Ex eo, » quod credibile est, nulla decidendi ratio » desumi potest. Vera naturæ ratio hæc » est, quia ea lege in civitatem coivere fa» miliæ, ut civitas eas contra vim hosti» lem defendat. Si vires deficiunt, res re» dit in pristinum statum, id est pars illa » civitatis fit sui juris, *d. c.* 6. §. 5. » & 6.

3 *In regnis patrimonialibus quo minus rex regnum alienet, &c.*] » Regna patrimonia» lia non dari, vidimus; adeoque frustra » quæritur, an alienari a rege possint. Cæ» terum, hoc verum est, regna jure belli » populo alicui quæsita, esse patrimonialia » intuitu populi victoris, adeoque a popu» lo alienari posse, etiam invitis eis, qui » bello in plenam populi victoris potesta» tem venerunt. *Vid. l.* 1. *c.* 3. §. 12.

Si nempe regnum sub onere ejus non dividendi in proprietatem acceperit] » Si po» pulus victus tali conditione se dedit, re» gnum est quidem in patrimonio populi » (non regis), sed sub conditione ne se» parari regnum possit ; proinde populus » victor alienare illud pro parte sine con» sensu populi victi nequit, totum potest.

Bona vero, quæ regni dicuntur] » Ut re» galia majora, &c. de quibus vide supra » *l.* 2. *c.* 6. §. 10. & 11.

Possunt & hæc in patrimonium regis venire] » Immo non possunt nisi consensu » populi; & tunc populus alienat, non » rex.

Aut separabiliter] » Absque regno.

Aut individue, cum ipso regno] » Dixi» mus, non dari regnum patrimoniale ; ad» eoque nec bona regni in patrimonio esse » possunt, quia sunt pars regni : non ergo » valet alienatio nisi ex consensu populi.

Sed non nisi cum regno] » Immo si re» gnum ipsum esset patrimoniale, illud pro » lubitu alienare, & dividere posset.

Si illud] » Id est, separabiliter bona re» gni in patrimonium regis venissent.

Etiam seorsim] » Absque regno. At omnia » hæc gratis dici, ex præcedentibus ap» paret.

Vix est ut jus regni bona alienandi concessum videatur] » Quod late probavimus 4 » supra *l.* 2. *c.* 6. §. 11. *seq.*

Nisi diserte id appareat ex primitiva lege » Tunc valet alienatio ex consensu po» puli.

Aut more, cui contradictum nunquam sit] » Id est, tacito populi consensu, *d. c.* » 6. §. 11.

AD §. VI.

QUATENUS populus, & successores ex promissis regis obligentur, explicavimus supra libro secundo capite decimo quarto, & diximus, Regem semper pacisci ut Regem, adeoque ut caput reipublicæ : indeque semper obligari rempublicam quatenus jus rite constitutum, & quæsitum est ; nisi appareat esse personale. *Dict. l.* 2. *c.* 16. §. 16. & *c.* 15.

Alibi] » *L.* 2. *c.* 14. §. 10. & 11. » & *c.* 16. §. 16. *L.* 2. *c.* 13. §. 17. & » *l.* 3. *c.* 19. §. 5.

Quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est : quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet] » Rectius, si alienatio fit intra fines admi» nistrationis. (Quod judicium in dubio est » principis.)

Quod nec in infinitum protrahi] » Quia » jus imperii delatum est ea intentione, & » lege,

» lege, ut princeps administret, non ut » perdat.

Nec ad angustias nimias arctari debet] » Quasi omnis de jure, & rebus imperii » disponendi facultas, si de re sit imperii, » Principi demi debeat.

Ut valeat quod probabili ratione nititur] » Rectius, ut valeat quatenus disponitur » intra fines administrationis.

Si quis rex simul subditorum dominus sit] » Immo tale regnum patrimoniale non da» ri, alibi diximus

Civile] „ Id est, ex delatione populi.

Quam familiare] „ Id est, patrimonia» le.

Ut qui bello victos in servitutem redigunt] „ Immo bello victi non sunt in *pa*„ *trimonio regis*: at verum est, eos *in pa*„ *trimonio populi esse* constitutos. *Vid. supr.* „ *l.* 1. *c.* 3. §. 17.

Aut si in personam quidem dominium non habeat, sed in res habeat] » Immo nec tunc » regnum fit patrimoniale regi: quia domi» nium privatum quidem regis est, sed im» perium manet populi.

Ut Pharao in terra Ægypti ex emto] Pharaonem jus privatum quidem hac emti» one quæsivisse, alibi diximus, *vid. supr.* » *l.* 1. *c.* 3. §. 12. sed non jus imperii » plenum, i. e. dominium absolutum in » populum.

Et alii, qui advenas in suum privatum receperunt] » Nam tunc quoque fieri, & » constitui regnum patrimoniale, ait Auctor, » quando paterfamilias latifundia possidens » extraneum alia lege in suas terras habitan» tem recipere non vult, *l.* 1. *c.* 3. §. 8. » *n.* 3; ubi probavimus, hoc exemplum » huc plane non quadrare.

Jus præter regium accedens] » Scilicet, » jus dominicum, quod non est pars impe„ rii a populo concessi.

Efficit ut ex eo consistat, quod alioqui per se solo jure regio, consistere non posset] „ Sensus est, quod alienatio a tali rege fa„ cta, qui præter imperium etiam jus do„ minii habet, valeat, non ex jure regio, „ sed ex jure dominico. Quod late refuta„ vimus *d. l.* 1. *c.* 3. §. 8.

AD §. VII.

1 QUID *in res singulorum pacis causa statuere possint reges*] Summæ potestates 1. recte pacis causa alienant ea, quæ publica sunt; adeoque & partem imperii, & sacra quoque: 2. disponere possunt de his, quæ bello capta sunt, ut nimirum restituantur hostium subditis, quibus res illæ ablatæ fuerunt. 3. Eadem ratio est in amissis bello, de quibus summa potestas itidem pace disponere potest, ne recipiantur ea, quæ hostis subditis nostris prædæ jure eripuit. Alibi enim diximus, principem jure imperii quoque jura privata auferre subditis posse, si summa utilitas reipublicæ id exigit. Quod in rebus occupatione bellica nobis quæsitis eo magis obtinere debet, quia res hostiles civibus nostris non acquiruntur nisi sub conditione tacita, ut salvum sit principi jus restituendi, si aliter forte pax fieri non possit; idque ex natura occupationis, quæ rem nostram facit cum suo jure; occupatio autem bellica non dat jus perpetuum, quia adhuc de ea disputatur, & sic iterum auferri potest possessori. Idque verum est, licet capiens rem captam alienaverit. *Vid. diss. de amn. Sect.* 6. §. 13.

An 4. res singulorum subditorum alienari pacis causa possunt? Affirmatur. At quia unus civium præ altero gravari non debet, cum omnes æqualiter defendere rempublicam teneantur, id, in quo gravatus est, vel ex ærario, vel publica contributione ei restituendum est. *Vid. Grot.* §. 7. *n.* 2. & §. 8.

An 5. Princeps pacis causa remittere potest damna subditis suis, vel ante bellum motum, vel post illata? Affirmatur, quia etiam intra fines imperii justi jura privatis quæsita auferri possunt, si publica necessitas, aut utilitas id exigit.

Denique, & 6. quæritur, an Princeps damna durante bello subditis data resarcire teneatur? Negatur, 1. quia Princeps non suo jure bellum gerit, sed jure civitatis; neque ultro bellum illud gerit, sed jure necessariæ defensionis: adeoque cum ejus non sit negotium, cum ipse vi officii subditos tueatur, nulla ejus culpa est, adeoque nulla ad restituendum obligatio. Sane, 2. damnum ab hoste illatum merus casus est; hic casus nocet domino Sed & 3. damnum datum est culpa hostis, qui ex judicio nostræ civitatis injuria agit; adeoque contra eum solum actio esset. Denique, & 3. nemo tenetur, vel alii obligatur, nisi qui ultra suum aliquid habet, vel agit.

agit. At diximus, Principem non habere ultra suum; sed hostem, qui res subditorum cepit: & dictum quoque est, principem non agere ultra suum, quia vi officii bellum gerit, adeoque culpa ejus non est.

Excipe casum si princeps suo facto, etsi occasione belli, damnum dat, uti si propugnaculi faciendi causa privati territorium occupat: id enim ex publico resarciri debet, quia in communem utilitatem hoc factum redundat; adeoque communiter sarciendum quod communiter debetur.

Additio.

„ Hæc omnia late tractavit B. Parens *in* „ *disputatione de postliminio*, *Sect. 6. & 7.* „ & nos in commentario ad *l. 3. c. 9. &* „ *c. 16.* Merito autem excipitur casus, si „ hostis pace reparationem damni promi- „ sit.

Nec in res subditorum aliud jus habent, quam regium] „ Quod consistit in jure tu- „ endi res subditorum, non perdendi.

Alibi] „ *Vide l. 1. c. 1. §. 6. c. 3. §. 6.* „ *l. 2. c. 14. §. 7.*

Sub eminenti dominio] „ Dominii vox „ male in imperiis adhibetur. *Vid. dict. l.* „ *1. c. 1. §. 6.*

Ita ut civitas] „ In statu scilicet popu- „ lari.

Aut qui civitatis vice fungitur] „ Id est „ rex, &c.

Iis rebus uti, easque etiam perdere possit] „ Quia cives tenentur opibus, & ope- „ ris tueri rempublicam.

Quæ privatis quoque jus aliquod in aliena concedit] „ Passim hæc principia refutavi- „ mus.

Cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, &c.] „ Ea enim lege homines „ in civitatem coëunt, ut singulorum jura „ tuta sint; communi igitur opera, & ope „ defendere civitatem tenentur.

2 *Civitatem teneri his, qui suum amittunt, sarcire damnum de publico*] „ Civitas tene- „ tur resarcire quæ rex huic, vel illi im- „ perat ut de suo tribuat; alius enim præ „ alio defendere rempublicam non tene- „ tur.

Et ipse, qui damnum passus est, contribuet] „ Quia ad defensionem reipublicæ ip- „ se quoque concurrere debet.

Si nunc forte ei præstationi par non sit] „ Tunc enim non jus deficit, sed juris ex- „ ecutio.

Exseret sese quasi sopita obligatio] „ Juris „ enim nostri executio nullo tempore præ- „ scribitur. *Vid. l. 2. c. 4.*

Ad §. VIII.

Agnoscere *civitatem non debere id damnum, quod jam bello datum est*] „ Sen- „ tentia vera est, sed ratio fallit. Civitas „ non tenetur resarcire damnum, quod ci- „ vibus durante bello ab hostibus illatum „ est, quia naturaliter casum fert dominus; „ at hic merus casus est (cum jure bellum „ geri dicatur ex judicio nostræ civitatis): „ adeoque damnum non culpa, vel injuria „ nostra, sed hostis datum est; ex quo pro- „ inde non nos, sed hostes conveniendi, „ quia civitas nostra nihil ultra suum habet. „ *Vid. §. præc. quæst. 6.*

Eo, quod jus belli talia permittat] „ Fal- „ sa hæc est ratio, quia ex judicio nostræ „ civitatis injuria hostis damnum dat; adeo- „ que dicendum, non jure, sed casu, & „ vi damnum datum esse: casum autem „ præstat dominus.

Nam jus illud belli populos alios spectat] „ Qui ex constituto gentium tenentur ho- „ stem capientem, si bellum solenne est, „ in possessione defendere Quam fabulam „ examinavimus alibi. *Vid Diss. proœm.* „ *IX. §. 53. seq.*

Ut alibi] „ Systema hoc Grotianum, „ quasi *jure naturæ* capere saltem liceat in „ bello justo, & non nisi ad quantitatem „ pœnæ, vel debiti: & quasi *jure gentium* „ *voluntario* demum in bello solenni, id „ est publico, & indicto, utut injusto, pla- „ cuerit ut capiens dominium externum „ acquirat, passim refutavimus. *Vid. disser-* „ *tationem proœmialem IV. & IX. §. 63.* „ *seq.*

Partim & hostes inter se] „ Singula jura „ ex hypothesi Grotii recensuimus in *Diss.* „ *proœm. IX. §. 67.* Sed cum jus tale gen- „ tium, quod in ficto aliquo bello solenni „ obtineat, non detur, jus illud fictum nec „ valere poterit inter hostes inter se.

Non cives inter se] „ Adeoque civem „ contra civem jus belli allegare non pos- „ se, merito contra Vasquium asserit. At „ contra Grotium quoque merito asserimus, „ agnoscere civitatem non teneri damnum, „ quod bello datum est. Civitas enim ex- cipere

„ cipere contra subditos, ad reparationem „ damni agentes, non potest, jure belli „ id damnum datum esse. At excipere pot„ est, citra culpam civitatis, & hostis in„ juria damnum hoc datum esse, indeque „ illam ad ejus reparationem non teneri.

Qui cum socii sint, aequum est ut communia habeant damna] „ Immo communio „ hæc damnorum obtinet saltem in societa„ te bonorum, ubi etiam lucrum commune „ est. At cives neque lucrum invicem com„ municant, neque societatem bonorum in„ ter se constituunt. Adeoque verius est, „ unumquemque civium damnum vi hostili „ illatum suo jure ferre, utpote casu da„ tum.

Civili lege & hoc constitui poterit] „ Im„ mo jure naturali id obtinet: & hoc se„ cuti sunt Jureconsulti Romani in *l.* 52. „ §. 4. *ff. pro soc.* ubi damnum a socio re„ petitur, non a civitate.

Ut sua quisque acrius defendat] „ Vana „ hæc est ratio, cum experientia doceat, „ vi majori plerumque res ab hoste capi. „ Verius igitur est, ideo damnum tale a „ civitate restitui non debere, quia sine „ culpa ejus, adeoque casu datum est.

Ad §. IX.

Sunt *qui latum discrimen collocant*] „ De quæstione, an Princeps jus subditis „ ex jure civili quæsitum auferre possit, „ egimus supra *l.* 2. *c.* 14. § 8.

Quæ civium sunt ex gentium jure] „ V. „ g. quæ ex titulo occupationis, etiam ho„ stilis, jure traditionis, specificationis, „ &c. acquisivere.

Quæ eorundem sunt ex jure civili], V. „ g. ex præscriptione, ex testamento, &c.

Etiam auferendi sine causa, & compensatione] „ Quia quod lege concessum est, „ contraria lege tolli posse videtur. *Vid.* „ *supr. c.* 19. §. 7.

Ex qualicunque causa] „ Sive res nostra „ fiat ex jure gentium sive ex jure civili.

Suos semper effectus habet ex jure naturali, ut scilicet auferri nequeat] „ Regula „ enim naturæ est, ut quod nostrum est, „ sine facto nostro auferri nobis non pos„ sit.

Nisi ex causis, quæ aut dominio insunt suapte natura] „ De modis finiendi juris in„ re egimus *in Diss. proœm. XII.* §. 322. „ *seq.*

Aut ex dominorum facto ortum habent] „ De modis, quibus finitur obligatio per„ sonæ, egimus *d. l.* 2. & *Diss. proœm.* „ *XII.* §. 348. *seqq.*

Ad §. X.

Hæc *inspectio, nisi ex publica utilitate res privatorum concedantur*] „ Quam regu„ lam Auctor posuit §. 7. *n.* 1.

Regem spectat, & subditos] „ Inter eos „ disceptari debet, an publica sit utilitas, „ an non: & diximus, in dubio judicium „ esse penes regem.

Ut illa de damno sarciendo civitatem, & singulos] „ Nam de horum jure agitur; „ tertii autem non interest.

Nam externis, qui cum rege contrahunt, sufficit factum regis] „ Hostis enim, qui in„ juriam sibi tum a rege, tum a subditis fa„ ctum regis defendentibus illatam conten„ dit, utriusque res capere potest jure bel„ li, nedum belli finiendi causa a rege „ oblatas acceptare. An vero Rex offerre „ possit, ea cum subditis quæstio est, hostis „ suo jure utitur.

Non tantum ob præsumtionem, quam secum adfert dignitas personæ] „ Immo hæc „ præsumtio jus subditis quæsitum auferre „ non posset.

Verum etiam ob gentium jus, quod bona subditorum obligari ex facto regis patitur] „ Hoc non demum est ex jure Gentium „ voluntario, sed ex ipso jure naturæ. *Vid.* „ *lib.* 3. *c.* 2. *per tot.*

Ad §. XI.

Auctor agit de interpretatione pacis „ dubiæ usque ad §. 41. Nimirum, 1°. „ circa damnum ab hoste datum, usque „ ad § 22: 2°. quando pax rupta videa„ tur, usque ad §. 41.

Quo quidque plus habet favoris, eo laxius accipiendum], Regulam hanc interpretatio„ nis esse mere civilem, diximus *d. c.* 16. „ § 10. *seq.* Jure naturæ nil valet inter par„ tes disponentes, nisi quatenus constat de „ utriusque voluntate; neque extensio ibi ob-

„ ob causæ favorem fieri potest : sed si „ partes non conveniunt, cessat dispositio.

Quo longius abit, eo restrictius] „ In „ causis scilicet odiosis : quod jure naturæ „ verum non esse, dixi *d. l.*

Jus naturæ merum] „ Quod Auctor di- „ stinguit a jure gentium voluntario in bel- „ lo solenni introducto. *Vid. supr. c.* 1. „ §. 1.

Maximus favor in eo esse videtur, ut suum quisque consequatur] „ Hoc non est „ ob favorem, sed ex ratione naturæ, „ quæ suum cuique tribuere jubet.

Et proinde videtur ambigue positorum interpretatio eo ducenda] „ Immo si id, „ quod ponitur, ambiguum est, si alter „ negat, alter affirmat, nulla est dispositio, „ & res ad pristinum redit statum, i. e. „ ad bellum.

Ut qui justa arma habuit, id consequatur, ob quæ arma sumsit] „ At uterque ait, „ sibi justa esse arma, alteri injusta; & ju- „ dex hujus causæ inter partes non est. „ In cujus igitur favorem, quæso, inter- „ pretatio fieri deberet, & quis interpreta- „ bitur.

Non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur : id enim odiosius] „ Hæc pro lubitu „ sine ulla ratione ita finguntur : dixi 1. „ frustra hæc jura tribui ei, qui *justam* „ causam habet : nam uterque eam sibi as- „ serit. Sed & 2. ex dictis in *Diss. proœm.* „ *IX.* §. 68. & *l.* 3. *c.* 1. §. 1. & *supra* „ *l.* 3. *c.* 1. §. 4. constat, etiam ex mero „ jure naturæ in infinitum, & ultra quan- „ titatem debiti, vel modum pœnæ, capi „ res hostiles posse, adeoque hunc effectum „ non demum jure gentium voluntario in- „ troductum esse.

Quia ad pacem veniri vix solet injuriæ confessione] „ Ipse ergo Auctor perspicit, „ effectu carere ea, quæ de *justa* causa as- „ seruit, quia uterque suam causam justam „ esse contendit ; adeoque inania sunt quæ „ de interpretatione vel ex favore, vel ex „ odio fingit. Judex enim inter bellum ge- „ rentes non est.

Ea sumenda est in pactis interpretatio, quæ partes quoad belli justitiam quam maxime æquet] At hæc quoque interpretationis „ regula absque effectu est. Nam uterque „ litigantium asserit, alterum injuria bellum „ gessisse : adeoque negant, belli justitiam „ utrinque æquam esse ; nec illam interpre- „ tationem admittunt, neque judicem hac „ in causa habent.

Quod fieri solet] „ Scilicet, ut partes „ quoad justitiam belli æquentur.

Ut quarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur] „ Sensus formulæ est, ut omnia restituan- „ tur in pristinum statum.

Ad §. XII.

1 Posterius *in dubio magis est ut præ- „ sumatur*] „ Quando in pace nihil di- „ ctum est de damnis utrinque datis, & „ sumtibus factis, Auctor ait, in ambiguo „ esse, an omnia restituenda, an vero in „ eodem statu, quo nunc sunt, sint relin- „ quenda. Posterius autem præsumi, sta- „ tuit, tum quia mutatio status præsentis „ non præsumitur, tum quia ad damni re- „ stitutionem nemo tenetur, nisi vel ex „ consensu, vel ex culpa sua : Hic autem „ paciscentem nec ex consensu teneri, quia „ non intervenit, nec ex culpa sua, quia „ jure se bellum gessisse, ait.

Hinc est] „ Scilicet, quod facta pace præ- „ sumatur pactum, ut res maneant quo sunt „ loco, adeoque ut servet quisque quod „ bello cepit.

Ut in pace illis demum captivis postliminium sit, de quibus id in pactis erat comprehensum] „ Non ergo illis, de quibus in „ pace nihil dictum est : de his enim præ- „ sumi, putat, paciscentes convenisse ut „ res maneant in quo sunt loco, id est ut „ maneant captæ. Equidem res vera est ; „ at ratio non consistit in præsumto pacto, „ sed in lege Romanorum, quæ odio ca- „ ptivorum noluit beneficium postliminii ip- „ sis indulgere : ab antiquo enim minus „ indulgens in captivos fuit civitas. *Livius* „ *l.* 22. *c.* 59. Add. *supra l.* 3. *c.* „ 9. §. 1. Sane, aliis captis, qui armis „ victi non sunt, omnino postliminium et- „ iam in pace datur, etsi eorum facta non „ sit mentio, uti ei, qui subito exorto bel- „ lo capitur, & fato in servitutem redi- „ gitur, *l.* 12. *pr. Capt.* item qui ab eis „ capitur, cum quibus amicitia nobis non „ est, *l.* 5. §. 2 *Eod.*

Recte emendare Fabrum] „ Qui pro *nihil* „ in dicta lege 12. legit. *id.*

Et certis argumentis evicimus] „ Nam & „ subjecta ratio, & oppositum membrum, „ eam emendationem aperte evincunt. *Vid.* „ *l.* 3. *c.* 9. §. 4. *n.* 1.

Sic & transfuga non reddentur nisi convenerit] „ Auctor ex eadem præsumtione „ (quod partes, si in pace nihil dictum „ est, convenisse videantur, ut maneant „ res in quo sunt statu) infert, eos, qui „ ab hostibus ad nos transfugiunt, reddi „ non debere: atque de hoc casu Celsum „ loqui, putat in *l.* 51. *ff. A. R. D.* dum „ ait, *transfugam jure belli recipi.*

„ Equidem eos, qui ab hoste ad nos „ transfugiunt, reddi hosti non debere, „ ipsa naturæ ratio dictat, tum quia cuilibet licet domicilium mutare, tum quia „ is, qui ab hoste ad nos transfugit, no„ stras jam partes sequitur, & definit esse „ hostis: adeoque nulla ratio dari potest „ cur reddi hosti debeat; neque de eo in „ jure Romano quæstio est.

„ Equidem aliquando in deditione ur„ bium, immo in pace quoque de redden„ dis transfugis agitur; sed id fieri demum „ solet, quando capitulatio, vel pax aliter „ obtineri nequit. Sane, cum proprii cives „ tali casu dedi hosti jure possint, nedum „ transfugæ.

„ Hinc jam constat, male Auctorem huc „ referre dictum Celsi, *quod transfuga*, id „ est qui ab hoste ad nos transfugit, *jure* „ *belli recipiatur*, adeoque reddi non de„ beat hosti, nisi id in pace dictum fit. „ Celsus enim plane non loquitur de trans„ fuga, qui hostem deserit, & ad castra „ nostra perfugit, (etsi Cujacius quoque *lib.* „ 4. *obs.* 9. id statuat) sed de eo, qui ex „ nostris ad castra hostis transfugit, atque „ a nobis recipitur: de eo enim quæritur, „ an servus fiat, adeoque an jure belli eum „ recipiamus. Hoc affirmat Celsus. Sane, „ transfuga hostis est, *l.* 7. *ff. re milit.* & „ tanquam hostis interfici potest ubi inve„ nitur, *l.* 3. §. *f. Sicar.* Adeo ut si re„ cipiatur, torqueatur, & ad bestias da„ mnetur, *l.* 3. §. 10. *Re milit. l.* 7. *Eod.* „ vel vivus exuratur, *l.* 8. §. 2. *Pœn.* & si „ ultro redit, in insulam deportetur, *l.* „ 5. §. 4. *re milit. l.* 13. §. *f. Sicar.*

„ Sed & Celsum de transfuga, qui a no„ bis ad hostes transfugit, loqui, vel ex „ ipsa materia, de qua ibi agitur, apparet: „ refertur enim effatum Celsi in titulo de „ acquirendo rerum dominio; & ea occa„ sione ait, transfugam jure belli, id est „ tanquam hostem recipi, & pro capto ha„ beri, indeque æque capientium fieri, ac „ res hostiles, quæ apud nos inveniuntur. „ *d. l.* 51.

Transfugas jure belli recipimus]„ Ex di„ ctis apparet, Jurisconsultum de eo, qui „ a nobis transfugit, & recipitur, loqui, & „ de re hostili, quæ apud nos est: & de „ illo ait, cum jure belli recipi, id est ut „ hostem; hanc jure occupationis fieri oc„ cupantis.

Per jus belli licet nobis admittere, & nostris adscribere eum, qui partes mutat] „ Adeoque eum, qui ex hoste ad nos trans„ fugit. At probavimus, Celsum de tali trans„ fuga non loqui, sed de eo, qui a nobis „ profugit, & recipitur; hic non nisi jure „ belli recipitur, id est tanquam hostis.

Res cætera tali pacto manent penes tenentem] „ Si scilicet in pace nihil de rebus „ captis dictum est; tunc enim ratio natu„ ralis obtinet, quod res ab hoste captæ „ cedant occupanti, *l.* 5. §. *f. A. R. D.* 2

Illud autem tenere] „ Dixit enim, res „ cæteras (extra transfugas) tali pacto ma„ nere penes *tenentem.*

Non civiliter] „ Id est, si solo animo „ tenetur.

Sed naturaliter] „ Ita ut res fit in po„ testate nostra corporali.

In bellis enim sufficit facti possessio]„ Au„ ctor supr. *c.* 6. §. 2. *n.* 4. acquisitionem „ per capturam rei hostilis *naturalem* ac„ quisitionem vocari, dixit, *quia non cau„ sam aliquam, sed ipsum nudum factum „ spectari, & ex eo jus nasci*, putat. Quod „ refutavimus *ibidem.* Sane, captura rei ho„ stilis inter modos acquirendi *juris gen„ tium* refertur, *quod cum humano genere „ originem cepit. L.* 1. *pr. junct. l.* 5. §. *f.* „ *ff. A. R. D.*

Nec alia attenditur] „ Auctor enim sup„ ponit, jure naturæ non licere capere res „ hostis, nisi ex justa belli causa, & in„ tra modum debiti, & pœnæ; neque do„ minium acquiri nisi ad compensationem „ debiti, *vid. D. proœm. IX.* §. 62. adeo„ que jure gentium demum introductum „ esse, ut ex injusta quoque causa promis„ cue, & in infinitum capere rem hostilem „ liceat; atque ideo dominium hoc exter„ num vocari: ubi sufficere, putat, *facti* Possef-

„ *Possessionem.* Nos rationem, cur naturali „ jure de justitia causæ constare non pos „ sit inter duas gentes, quarum utraque „ suam causam justam asserit, & quæ ju- „ dicem non habent, alibi exposuimus. Di- „ ximus, quæstionem hanc de justitia cau- „ sæ in suspenso esse, eamque non nisi per „ ultimam victoriam decidi, adeoque ex „ hoc demum tempore constare, quis ju- „ stum bellum gesserit, quis injustum. Du- „ rante igitur bello captura rei hostilis pro „ justa habetur intra fines cujusque civita- „ tis : adeoque *jus* hoc simile est aliis ju- „ ribus, quæ ex incertitudine morali ori- „ untur, v. gr. quod pater præsumatur qui „ ex justis nuptiis liberos suscipit; quod „ probasse videatur qui plures testes pro „ se habet, &c. Quo pertinent omnes ca- „ sus, ubi non jus, sed probatio deficit. „ In his enim causis itidem Deo judicium „ relinquendum est.

Agros autem, diximus, ita teneri si munitionibus quibusdam clausi sint] „ Tunc „ enim agri sunt in nostra potestate, & cu- „ stodia.

Nam temporariam insessionem hic non spectari] „ Quia res non est in nostra po- „ testate, & custodia, quamdiu recipi pot- „ est, *d. c. 6. §.* 4.

Gnarus ut res erat] „ Adeoque sciebat, „ per occupationem temporariam se domi- „ nium nondum acquisivisse.

Pacis confecto negotio retenturum se quæ teneret] „ Quia scilicet superior erat armis, „ adeoque quasvis conditiones præscribere „ Græcis potuit.

Incorporalia non tenentur nisi per res, quibus adhærent] „ Vid. supra *l.* 3. *c.* 7. §. 4. „ *c.* 8. §. 4. *n.* 2. *c.* 9. §. 6. *n.* 1.

Ut servitutes prædiorum] „ Adeoque qui „ tenet rem, eam tenet cum sua qualitate „ *Vid. l.* 2. *c.* 1. §. 4.

Aut per personas, quarum sunt] „ *Vid.* „ *l.* 3. *c.* 7. §. 4. Ita enim capta persona, „ etiam occupatæ censentur obligationes. „ Conf. *Jus meum controv. tit. de jurisd.* „ *q.* 25.

Dum ne in solo, quod hostium fuit, exercenda sint] „ Ponamus, civem nostrum ab „ hoste capi, postea pace facta convenisse „ ut omnia in statu, quo nunc sunt, ma- „ neant. Auctor recte ait, hoc casu obli- „ gationes quoque, quæ personæ cohærent, „ capientis manere, dummodo in hostis ter- „ ritorio capto debeatur. Secus si in nostra „ civitate ei debeatur, quia hostis hæc de- „ bita non tenet.

„ Quid si capto debeatur in pacati ter- „ ritorio? Resp. hæc quoque debita cedunt „ capienti : quia medii statum præsentem „ pro jure habent, i. e. sequuntur posses- „ sionem. *Vid. supr. c.* 7. §. 3. *n.* 2. Aliud „ ex eadem ratione dicendum si creditor „ postliminio reversus, & debitum non- „ dum exactum est.

Ad §. XIII.

In *altero illo*] „ *Vid.* §. 11. *n.* 2. & §. „ 12. *n.* 1.

Quo restituitur possessio bello turbata] „ I. „ e. quo res restituitur in statum, quo fuit „ ante bellum.

Ultimam, quæ ante bellum fuit] Ita pace Osnabrugensi in Palatinatu restitui omnia debebant in statum, quo fuere anno 1618. in reliquis Germaniæ provinciis, quo fuere anno 24. die prima Januarii. Inter Tridentinum Principem, & Venetos, pace cautum fuit, ut possessiones restituerentur. Ille cœpto bello occupaverat castrum, quod secutis, finitisque induciis Veneti recuperaverant. Quæritur, ad quem reverti castrum illud pace præfata facta debeat. *Alciatus* pro Principe respondit, *Gentilis* pro Venetis, *de jure bell. L.* 2. *c.* 2; cujus sententia vera est, quia Veneti castrum illud tenuerunt ante bellum.

Ita tamen ut privatis dejectis interdicto &c. experiri liceat] „ Si forte paulo ante „ bellum vis illata est, nec jure vindicari „ potuit propter bellum superveniens: tunc „ finito bello, si legibus pacis cautum est „ ut turbata possessio restituatur, etiam hæc „ possessio privata restituenda est, sed offi- „ cio judicis, institutaque actione. Nam is „ status fuit ante bellum.

Interdicto] „ Quando sola possessio pe- „ titur.

Vindicatione] „ Quando ipsa proprietas, „ reique dominium petitur.

Ad §. XIV.

Quæritur, an etiam dediti restituantur, si in pacis tabulis dictum sit, omnia in pristinum statum esse restituenda? Negatur, 1. quia omnis restitutio intelligi-

 tur

tur tantum de iis, quæ vi hostili facta, & turbata sunt, non quæ ultro dedita a populo libero (si enim a non libero, & in feriore deditio facta est, ea non præjudicat publico, sed id hostis vi tenet; & tum dici non potest, quod populus jus suum ultro dederit). 2. Lex igitur restitutionis ad ea pertinet, ad quæ amnestia, i. e. ad ea, quæ nostro judicio injuria ablata sunt: at qui ultro se dedunt, omnium judicio jure agunt, adeoque ad eos nec amnestia, nec restitutio pertinet. Accedit 3. quod transigatur pace saltem de eo, quod controversum est: at dediti non ex belli causa dubia, sed ultronea deditione in possidentis sunt potestate.

Sui juris populus] „ Si enim populus est „ alterius juri subjectus, dedere alii imperium in sese non potest, utpote quod ejus non est: nisi populus, in cujus potestate est, defendere eum aut non possit, aut nolit.

Alteri subjecerit] „ I. e. citra vim ejus imperio se submiserit.

Ad eum restitutio non porrigetur] „ Quia non injuria belli capti sunt, sed ultronea voluntate in alterius potestatem transierunt.

Ut quæ ad ea tantum pertineat, quæ vi, metu facta sunt] „ Adeoque injuria, ex judicio scilicet nostræ civitatis: at si quis „ populus liber durante hoc bello ultro se dedat, id nec ex suæ civitatis judicio injustum est.

Parique jure] „ Thucyd. l. 4. p. m. 173. & p. 192. pr.

AD §. XV.

Si *nihil aliud convenerit*] „ Scil. ut quæ bello damna data sunt, eorum nomine actio detur; tunc enim damna restituuntur ex pacto.

Omni pace id actum censeri debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit] Pace facta si de damnis, & injuriis nihil dictum sit, hæc nec restitui in pristinum statum, nec in quo sunt manere necesse est, sed lis durat, quia etiam facta pace damna illa injuria nobis data asserimus. Adeoque etsi vi damna illa repetere non possimus, tamen 1. jure postliminii res nobis ablatas recipimus. 2. Damna rerum ab auctoribus vindicamus, si illi intra nostros fines sint. 3. Jura quoque, & nomina ab hoste extorta in pace vindicare possumus, &c. de quibus late egimus in disputatione de postliminio, &c. *Vid. Disp. de Postlim. &c. Sect.* 2. & 3.

Hinc vel clausula amnestiæ adjici solet, vi cujus omnia manere debent in statu, quo nunc sunt, *d. disp. Sect.* 4: vel lex restitutionis additur paci; & tunc vi pacti omnia in pristinum statum restitui debent.

Additio.

„ Verior mihi videtur sententia Auctoris, damnorum bello datorum nomine nullam esse actionem si nihil in pace dictum sit: solo postliminii jure excepto; nam hæc conditio naturali jure inest rebus captis. Grot. l. 2. c. 16. §. 1.

Quod de damnis etiam privatim acceptis, &c.] „ Si privatorum prædia incensa, iisque bona erepta sunt.

Nam & hæc belli effecta sunt] „ Adeoque damna casu data videntur, qui nocet dominis.

In dubio enim ita censentur contrahere voluisse] „ Ex conjectura tali voluntatis, altero inprimis negante; nullum jus oriri potest.

Ut neuter injustitiæ damnaretur] „ Vera ratio est, quod bello per pacem composito omnis coactio sublata sit, & solus casus excipiatur, si personæ, & res nostræ civitatis postliminio revertuntur.

AD §. XVI.

Quæritur, an etiam ea, quæ privatis deberi cœperunt belli tempore, pace inita remissa censeantur? Auctor id negat: & recte. Nam diximus, debitum hoc non vi, ac metu bellico, adeoque non injuria contractum esse.

Nam hæc non belli jure quæsita] „ Sed ex pacto.

Sed bello tantum exigi vetita] „ Si actionem intentaret creditor, hostis debitum illud sibi addicere posset prædæ jure.

Sublato impedimento] „ Id est bello per pacem finito.

Vim suam retinent] „ Id est cum effectu peti possunt, quia prædæ loco antea non cesserunt, & pace facta cedere nequeunt.

Quæ-

Quanquam nemini facile ademtum censeri debet] » Quia jus illud non ex caosa belli, adeoque ex judicio qooque civitatis » hostilis, jore quæsitum foit.

Intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur] » Et unde » jus oritur minus habenti. *Vid. l. 2. c. 12.* » §. 8. Hoc igitur jus nemini facile ademtum videri, ait. At alibi probavimus, nemini ex inæqualitate jus nasci, sed unumquemque de jure suo pro lubitu, etiam » inæqualiter, disponere posse, & jus esse » prout disponit.

A D §. XVII.

De jure ad pœnas non æque] Quæritur, an si crimen ab hoste sive ante bellum, sive durante bello, commissum in nos sit, illud finito bello vindicare possimus? Quod merito affirmamus, si vera injuria est, & omnium consensu pro injuria habetur; uti si contra jus gentium, quo hostis hosti obligatur, aliquid commissum sit. Quod exemplis late demonstravimus *in Disp. de postlim. Sect.* 3. 1. 2. 8. & 9.

Additio.

„ Quæritur, an pœnæ quoque, quæ cœperunt deberi belli tempore, condonatæ » censeantur si nihil de pœnis, earumque » remissione in pace dictum sit? Grotius » distinguit, an jus ad pœnas inter reges, » aut populos ipsos versetur, an inter privatos: & illo, non hoc casu pœnas remissas videri, ait. Ego neutro casu condonatas esse pœnas, puto: nam eadem » ratio hic obtinet, quæ in debito civili. » *Vid.* §. 16. Modo bellum non ex injuria, propter quam pœna exigitur, natum » sit.

Remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, &c.] » I. e. ne bello per pacem finito occasio detur novo bello. At » tunc causa belli non in eo erit, qui ad » pœnam agit, sed qui reparationem negat: » adeoque nulla ratio dari potest, cur, ut » evitetur hæc injuria, alteri jus quæsitum » auferri debeat.

Quare & ignorata hic venient sub verbis generalibus] » Contradictio est, remissum videri, de quo cogitatum non est.

In pace non decet ante peccata exequi] » Non loquitur de jure ad pœnas, quæ deberi cœperunt belli tempore, sed de peccatis durante bello commissis: hæc omnino remissa censentur bello per pacem » composito.

A D §. XVIII.

D E *privatorum jure ad pœnam*] » Nam » quatenus jus ad pœnam *inter ipsos reges,* » *aut populos* versatur, id remissum censeri » debere, dixit §. *præced.*

Non tanta est ratio] » Inter reges enim, » & populos interesse, dixit, ne veteres ad » bellum causæ relinquantur.

Quia sine bello judiciis expediri potest] » Adeoque ibi metus belli non est.

Non ita nostrum sit, ut quod ex inæqualitate nascitur] » Et quod proinde non » facile ademtum censeri, dixit *supra* » §. 16.

Et pœnæ semper aliquid odii habeant] Ubi » interpretationem restrictive fieri debere, » putat. *Vid* §. 11. *n.* 1.

Levis verborum conjectura sufficit] » Sæpius dictum est, ex conjecturis nullum jus » deduci posse. Cæterum, nos in præcedenti §. probavimus, injurias ante bellum » commissas, etiam pace facta vindicari posse: nisi illæ ipsæ injuriæ causam bello dederint.

A D §. XIX.

A D E M T U M *facile censeri non debere*] » Quia populus, aut rex, jura subditorum » tueri tenetur, *d* §. 16.

In privatorum jure fermè tenendum est]. » Id est, in injuriis a privatis invicem datis ante bellum inchoatum.

In jure autem regum, & populorum, facilius, &c.] » Immo eadem ratio est: nam » per pacem saltem transigitur de damnis » bello datis, non de iis, quæ ante bellum data sunt; adeoque actio eo nomine » salva est.

Si modo verba] „ Levis verborum conjectura. *Vid.* §. *præced.*

Aut conjecturæ non improbabiles] » Diximus, ex conjecturis jus non oriri, sed » ex sola voluntate partium sufficienter declarata: qualis non est si pace nihil de » remissione juris ante bellum quæsiti dictum est.

Si jus, de quo agitur, non liquidum erat] » Immo tunc plane jus agendi non » competit.

Benignum enim est credere] » Qoid non » ex ejusmodi conjecturis inferri posset? » Vera ratio est, quod jus dubium sit: quo » casu jus belli non obtinet.

Quam id curandum ne bello iterum implicemur] » Hoc verum: at alia quæstio » est, an, ut id evitetur, alteri jus quæsi» tum auferri debeat; quod merito nega» mus. Diximos, causam novi belli non » eum esse, qui pœnam ante bellum de» bitam exigit, sed eum, qui reparationem » negat. *Vid. supra ad* §. 17. *not. secun» dam.*

Ad §. XX.

Quæ *post perfectas pactiones*] » Etiamsi » forte publicata nondum sit pax.

Sublatum enim jam erat jus belli] » Ut» pote quod pace facta desiit. Exemplum » ex Appiano allegavimus supra §. 17. *in » fin.*

Ad §. XXI.

Auctor hactenus egit de interpretatio» ne paeis, *in qua nihil dictum est de de» bitis sive ante bellum, sive in bello* con» tractis. Hie exponit regulas interpretatio» nis in casu, ubi tabulis paeis cautum est » *de reddendis his, quæ bello capta sunt.* Si » enim dubium aliquod ibi oritur circa re» stitutionem, 1. ait, laxiorem obtinere in» terpretationem in restitutionibus mutois, » quam in restitutione unilaterali: 2. ma» jorem in restitutione personarum, quam » rerum: 3. in restitutione rerum majorem » favorem esse immobilium, quam mobi» linm: 4. in mobilibus publicarum magis, » quam privatarum: 5. in privatis earum » magis, quæ lucrativo titulo possidentur, » quam quæ onerosæ.

» At omnia hæe gratis dieuntor. Quoties » nihil dictum est paee de rebus captis, in» juria manet, & id saltem cautum est, ne » vi repetantur. Quo ipso non impeditur, » quo minus res, jura, & personæ postli» minii jure reeipi possint.

Quæ sunt de reddendis] » Adeoque qui» bus restituitur possessio bello turbata. *Vid.* » §. 11. *n.* 2. & §. 13.

Latius interpretanda quæ mutua sunt] » Adeoque ubi reciproce omnia in pristi» num statum restitui debent.

Quam quæ claudicant] » Id est, ubi ab » una saltem parte restitutio fieri debet. » Diximus, utrobique idem jus obtinere.

Quæ de hominibus agunt, plus favoris habent] » Jure naturæ non quæritur de fa» vore, sed de voluntate declarata.

Et inter eas hæ, quæ de agris plus, &c.] » Immo eadem utrobiqoe est ratio, & red» di debent tantum quatenus inter partes » dispositum apparet. Si de utriusque con» sensu certo non constat, nihil actum est.

Quam quæ de rebus mobilibus] » De his » restituendis vix ulla pace caveri solet; » quia res exitum habere nequit. Probari » enim deberet, 1. rem ablatam esse; 2. » quis eam teneat, &c. & 3. si res periit, » valor probandus esset, &c. Hinc legimus, » certam restitutionis summam sæpius paee » stipulatam, nunquam vero restitutionem » rerum mobilium injunctam esse.

Quæ penes publicum sunt plus, quam quæ penes privatos] » Ita ut ea saltem restituen» da sint, quæ respublica cepit, non quæ » privati. At si in genere omnia bello ca» pta restitui cautum est, etiam ea restitui » debent, quæ privati ceperunt.

Plus illa, quæ reddi jubent lucrativo titulo possessa] » Ut ex donato, legato, &c.

Quam oneroso] » Immo nullum favorem » habent pacta, quæ reddi jubent *lucrativo » titulo* possessa. Nam si id pacto expressum » est, reddi debent, non quia causa est » favorabilis, sed quia partes ita disponunt; » quæsita autem titulo oneroso non reddi » debent, quia saltem ea, quæ titulo lu» crativo possessa sunt, sub lege restitutio» nis continentur.

Quæ emtionibus, quæ dotibus tenentur] » Si quis hostium civi domum suam vendi» derit, vel filiam elocaverit, &c.

Ad §. XXII.

Cur *pace res conceditur, ei & fructus conceduntur*] » Fructus sequuntur causam rei, ae sunt ejus accessio.

A tempore concessionis] Ex eo enim tempore deinum jus recuperat in rem, adeoque & in ejos accessiones.

Non

Non retro] Excipe si vel pactione continetur ut omnia damna restituantur, vel pactione nihil de damnis dictum sit; tunc etiam fructus retro restitui debent, quia ratione damnorum, quo etiam pertinent fructus erepti, lis manet.

Simul etiam tributa, quæ pro exactis annis debebantur] » Adeoque quæ Augusto » jam quæsita erant jure rei. *Vid. Appian.* » *bell. civ. l.* 5.

Additio.

» Plenius hanc rem explicavit B. Parens » in *disp. de postlim. Sect.* 6. §. 11. & 12.

Ad §. XXIII.

Nomina *regionum accipienda ex usu præsentis temporis*] » De ejus enim temporis » voluntate quæritur; adeoque verba su» menda sunt juxta significationem tempore » dispositionis usitatam. Unde deciditur » prætensio Regis Galliæ in regnum Austra» siæ; de qua vide Jus publ. nostrum *c.* » 5. §. 19. *seq.* Ita Capitanatum ducatum, » divisa ex pacto cum Hispanis Neapoli, » antiqua appellatione petierunt Galli. *Vid.* » *Hennig. in not. b.* Sed bello pulsi totum » regnum amisere; quod bellum describunt » Paulus Jovius, Cominæus, &c.

Non tam vulgi, quam peritorum]. » De » hac interpretandi regula late egimus *supra* » *l.* 2. *c.* 16. §. 3.

Ad §. XXIV.

Habent *& illæ regulæ, &c.*]. » Sci» licet, regulæ interpretationum.

Quoties relatio fit ad pactum antecedens, aut vetus] » In novioribus pacis tractatibus, » pacta præcedentia fundamenti loco poni » solent.

Toties repetitas censeri qualitates, aut conditiones priore pacto expressas] » Hoc est, » quod ajunt, relatum esse in suo referen» te cum omnibus suis qualitatibus. *Vid.* » *Barbos. loc. comm. voce relatio art.* 17. » At hoc non ex aliqua sequitur interpreta» tione, sed ex dispositione expressa parti» um, quæ id, quod in relato continetur, » valere voluerunt.

Si per alterum, quicum controversia est, stetit] » Quia petere non potest implemen» tum qui ipse impedivit quo minus imple» atur. *Laut. Comp. p.* 52.

» Quid si tertius impediat? Resp. tunc » non habetur pro facto, sed tenetur is, » qui non fecit, ad omne id, quod inter» est. At hic agere contra eum potest, » per quem stetit, ad damni inde dati re» parationem.

Ad §. XXV.

Moræ *purgationem intra breve tempus admitti, verum non est*] » Quia culpa com» missa, adeoque semel jus natum est: » nisi justa moræ causa sit; tunc enim cul» pa cessat, adeoque & effectus moræ, *l.* » 22. *l.* 23. *ff. Usur.*

Cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere] » I. e. ad ea, quæ virtutis, » & perfectionis sunt.

Nec quid a quoque religio, aut pietas exposcat] » Hoc enim ad Theologiam, & » Ethicam pertinet.

Sed ad quid cogi possit] » Scilicet ar» mis.

Quod totum versatur in eo jure, quod externum diximus] » I. e. quod impunita» tem inter homines concedit, conscientiam » autem tutam non reddit: quod alibi exa» minavimus.

Ad §. XXVI.

Ut *contra eum fiat interpretatio, qui conditiones elocutus est*] » Immo hoc pœnale est, adeoque non a natura: utpote juxta quam injuria agit is, qui ex pactione obscura jus petit.

Quod esse solet potentioris] » Omnis quæ» stio eo recidit, an dispositio certa sit: si » enim obscura est, & partes inter se non » conveniunt, nihil exinde peti potest, sive » potentior, sive inferior formulam dictave» rit, aut conceperit.

Ait Hannibal] „ Apud *Liv. l.* 30. *c.* 30. » at non loquitur de conditionibus obscu» ris.

Habet enim quod sibi imputet] » Hæc » ratio mere pœnalis est, adeoque juris ci» vilis. Vid. *l.* 39. *ff. de pact. l.* 21. 32. 33.

» 33. *ff. Cont. Emt.* Conf. supra *l.* 2. *c.* » 16. *§. f.*

Id suo jure accipere potuit in partem sibi utiliorem] » Immo jure naturæ eadem ratione dici posset, sibi imputare debere, » quod cum elocutio plures sensus reciperet, verum sensum ab altero percontatus non fuerit.

Unde alienum non est] » Immo hoc effatum plane huc non pertinet.

Ejus, quod debetur, mensura est] » I. e. » talis amicitia non æstimatur ex animo, & » intentione, sed ex utilitate, quæ in accipientem redundat.

A D §. XXVII.

In quæstione, *quando pax rupta censeatur?* Auctor recte distinguit, an pax rupta, an vero nova belli causa data sit. *Illo* casu enim lis prior reviviscit, quia pax, per quam sopita erat, impleta non est: *hoc* casu manet prior pax, & ex nova injuria agitur. Ita inter Lusitanos, & Hispanos, bellum fuit de regno Lusitaniæ, quo sopito lis nova de navigatione orta est, in qua non amplius quæstio erat de regno Lusitaniæ; nam cum rege Lusitaniæ quo tali agebatur, adeoque prior pax salva manebat.

Ita inter Perseum, & Romanos, inter quos fœdus erat *ne Perseus socios Populi Romani bello inquietaret*, quæsitum est, an contra hoc fœdus egerit Perseus eo, quod Abrypolim toto regno expulisset: & merito id negatur, quia Perseus se vi defendebat contra invadentem.

Effectus insignis hic est, quod *priori* casu reparatio prioris injuriæ exigatur, omnisque damni dati priori bello: *posteriori* casu autem satisfactio saltem æstimatur ex quantitate damni ex nova causa dati.

Quær. An pace ab uno rupta alter quoque rumpere possit? Negatur; sed læsus bello alterum adigere debet ut impleat. Adeoque hic bellum gerit non animo violandi priorem pacem, sed ut reparetur injuria ipsi violatione pacis illata.

Additio.

» Grotius prolixe admodum tractat quæ- „ stionem, quando pax rupta censeatur? „ Rumpi enim pacem triplici modo, ait: „ 1. si paciscens aliquid facit contra id, „ quod omni paci inest: 2. si quid fit contra id, quod in pace dictum est: aut 3. „ contra id, quod ex pacis cujusque natura inest, *l.* 3. *c.* 20. §. 27.

„ Ad *Primum* modum refert, 1°. si absque nova belli causa vis infertur vel ab „ ipso paciscente; vel a Sociis, si ita pace „ inter partes conventum est, ut ex facto „ Sociorum quoque teneantur; vel a subditis, si vel jussu publico vim inferunt, „ vel civitas approbat, *d. c.* 20. §. 28. non „ si subditi injussu publico aliis militant, „ *d. c.* 20. §. 29. 2°. Si absque nova belli „ causa vis infertur non tantum toti corpori, sed & singulis subditis, nec civitas „ reparare injuriam velit, modo lædentes „ non sint prædones, in quos judicium cessat, quin & sociis pace comprehensis, „ *d. c.* 20. §. 30; nam si non comprehensi sunt, assistere eis licere, ait, sed ruptam pacem non censeri, *d. c.* 20. §. 33.

„ Ad *secundum* modum refert non tantum si paciscens, faciendo id, quod pace promissum est, violat, sed & si omittendo, *d. c.* 20. § 34. etiamsi minimum „ pacis caput violetur, *d. c.* 20. §. 35. adeo ut nec moræ purgatio intra breve „ tempus admittatur, *d. c.* 20. §. 35. Ubi „ Grotius monet, ne faciles simus ad resiliendum ex levi causa a pace, *d. c.* 20. „ §. 35. & §. 36.

„ Cæterum, Auctor ait 1. non ruptam „ videri pacem si pœna adjecta est in casum violationis, & illa solvatur, *d. c.* „ 20. §. 36: nec 2. si res perierit, vel „ præstatio sit impossibilis; at tunc teneri „ paciscentem ad id, quod interest, *d. c.* „ 20. §. 37. Denique, & 3. ait, læsum „ servare pacem posse etsi clausula adjecta „ sit ut rupta pax sit si violetur, *d. c.* 20. „ § 38.

„ Ad *Tertium* modum refert si aliquid „ fit, quod specialis pacis natura repudiat, „ *d. c.* 20. §. 39. uti si paciscens quid contra amicitiæ officia facit, si nimirum pax „ sub lege amicitiæ inita est, *d. c.* 20. §. „ 40. Quo refert omnes injurias non armatas, & quæ contumeliæ nomine veniunt, *d. c.* 20. §. 40. *n.* 1: uti 1. „ minas atroces, 2. exstructiones arcium „ in finibus, quæ non tuendi, sed nocendi causa fiunt, 3. insolitam copiarum „ conscriptionem, modo justa indicia sint, „ contra paciscentem parari, *d. c.* 20. §. „ 40. *n.* 3.

„ Addit, non temere interpretandam esse hanc

§, hanc calumniam, *d. c.* 20. §. 40. *n.* 1; „ atque hinc pro violatione amicitiæ non „ habenda esse 1°. si personæ conjunctæ, „ aut subditæ ipsi, quicum pax inita est, „ injuria infertur; uti si stuprum, vel adul„ terium cum ea committitur, *d. c.* 20. §. „ 40. *n.* 2: 2°. si quis subditos alterius „ recipiat, *d. c.* 20. §. 41. *n.* 1: nec 3°. „ si perfugium exsulibus dat, *d. c.* 20. §. „ 41. *n.* 1; in quos tamen si pœnæ rei sunt „ judicium dandum esse, ait *d. c.* 20. §. 41. „ *n.* 2. Excipit autem casum, ubi pars ci„ vitatis, vel is, qui sacramento adstrictus „ est, vel servus recipitur, hoc enim abs„ que injuria fieri non posse, ait *d. c.* 20. „ § 41. *n.* 2.

„ Equidem *duobus prioribus* modis pacem „ rumpi, certum est: at quod ad *tertium* „ modum attinet, is dubio non caret. Sa„ ne, officia amicitiæ nihil aliud sunt, „ quam officia charitatis, ex qua alteri jus „ non oriri, adeoque nec præstandi necess„ sitatem sequi, ipse docuit. *Vid. Diss. pro„ œm.* 11. § 9. & 10. Sed & negamus, „ actus illos, quos Auctor ad officia ami„ citiæ refert, eo pertinere; minas enim „ atroces evomere, arces exstruere nocendi „ causa, exercitum conscribere contra vi„ cinum, &c. violationem juris inferunt, „ & totidem sunt injuriæ, ad quarum repa„ rationem agere possumus. Denique ne„ gamus, per has injurias pacem priorem „ rumpi; nam novæ hæ sunt injuriæ, quæ „ novam bello causam dant: nisi asserere „ velimus, pacem priorem omni nova in„ juria, novaque belli causa rumpi. Quod „ ipse Grotius tamen negat § 27. & 28. „ Cæterum, alibi probavimus, pace ab uno „ rupta, alteri quoque jus esse inde rece„ dendi. Conf. *supra c.* 19. §. 14.

Quando pax rupta censeatur] „ *Vid. Burgers. Obs.* 86. *cent.* 1.

Παρασπόνδημα] „ A παρασπονδέω, fœdus „ frango, ex παρὰ contra, & σπονδαὶ fœ„ dera.

Non enim idem est, novam belli causam præbere] „ Tunc enim salva manet prior „ pax, neque pristina injuria resuscitatur, „ neque ejus reparatio petitur.

Et pacem rumpere] „ Tunc enim prior „ causa reviviscit, & ex ea reparatio pe„ titur.

Tum ad committendam pœnam a peccante] „ Quia gravior est injuria, quæ cum „ perfidia, i. e. violatione pacis, conjun„ cta est.

Tum ad liberandam in cæteris fidem] „ Nam si alter rumpit pacem in quibus„ dam articulis, nec ego fidem in cæteris „ adimplere teneor. Vide supra *l.* 3. *c.* 19. „ §. 14.

Aut faciendo contra id, quod omni paci inest], „ *Vid.* §. 28. *usque ad* §. 34.

Aut contra id, quod in pace dictum est] „ *Vid.* § 34. *usque ad* §. 39.

Aut contra id, quod ex pacis cujusque natura] „ *Vid.* §. 39. 40. & 41.

Ad §. XXVIII.

Quod *omni paci inest*], „ Etsi forte id „ verbis expressum non sit.

Si vis bellica inferatur, nimirum, ubi nulla nova subest causa], „ Vix est ut pace „ facta quis vim alteri inferat, non allega„ ta nova causa.

Satius est, injustitiam sine perfidia admissam credi], „ Si quis novam infert inju„ riam, nihil agit contra capita pace deci„ sa, adeoque perfidiam non committit; „ pax salva manet ratione prioris causæ: „ sed nova injuria est, novaque injuriæ „ causa.

Hoc posito] „ Immo ex hoc posito non„ dum sequitur decisio quæstionis, *quando* „ *pax rupta censeatur*; sed semper curate „ dignoscendum est, an contra pacis arti„ culos aliquid fiat, an ex nova causa vis „ inferatur.

A quibus], „ V. g. an etiam a sociis illa„ ta vis rumpat pacem. *Vid.* §. *seq.*

Et quibus] „ V. g. an rupta pax censea„ tur si vis non toti civitati, sed quibus„ dam subditis infertur, vel sociis, &c. „ *Vid.* §. 32. *seq.*

Ad. §. XXIX.

Quæritur, an pactiones rumpantur si socius meus, vel subditi mei, aliquid articulis pacis contrarium agunt? Negatur: non enim tenetur socius ex facto, & injuria *socii*. Sane, imputari ei nulla ratione potest quod socius belli prioris facit: neque potest id comprehendi in fœdere, quia quisque tantum disponit de suo jure, & facto, non de alieno, quod in ejus potestate

testate non est. Unde absurdum esset, ideo, quod Galli pacem Osnabrugeosem toties fregerunt, Suecis, qui tunc belli focii erant, bellum inferre. Sed & contrahens non tenetur ex injuria *subditorum*, quia cum subditis non est contractum: neque ex eorum facto respublica obligatur quamdiu factum illud non approbat.

Bretislaus Bohemiæ rex, cum Poloni invasissent fines suos, bellum meditabatur, quia consensu Regis Casimiri, vel dissimulatione saltem factum fuisse, suspicio erat. At saniores consilium dabant, interrogandum prius esse Casimirum, num publico consilio subditi id fecerint, quo negato Rex prædones furca suspendit. *Dubrav. Hist. Bohem. l.* 7. Exc. 1°. si socii ejus, qui olim hostis erat, periculum receperunt, & fidem pro sociis interposuerunt: 2°. si subditi sociorum publico consilio hosti nostro militant; tunc enim hostes sunt, quia causam, & partes ejus defendunt. Hinc cum Tusculani faterentur, publico consilio se militasse Volscis contra Romanos, Camillus inde concludebat, Tusculanos a societate descivisse. *Liv. l. 6. c.* 25. & Hernicis captos in Volscorum bello repetentibus, ut suis legibus in eos animadverterent, negatum id fuit, *Liv. l. 6. c. 17. in fin.* quia publica ope Volscos adjuverant, *d. l. 6. c.* 13. *in fin.* Conf. *Auth.* §. 31. 3°. Si paciscens subditos contra pacis articulos agentes vel non impediverit, cum potuerit, vel punire eos noluerit; tunc enim ipsius contrahentis injuria est.

Qui socii fuerunt] „ Eorum, scilicet, „ quibus cum pacem fecimus.

Si quid tale faciant] „ Quo pax rumpi„ tur, quæ cum socio eorum contracta „ fuit.

Nec nego ita conveniri posse] „ Ut scilicet pax rupta censeatur, etiamsi socii pa„ ciscentis aliquid contrarium paci statue„ rint.

Non proprie ut ex alieno facto] „ Adeo„ que tenetur paciscens non ex delicto, „ sed ex pacto; eodem modo uti fidejus„ sor, qui pro delinquente cautionem in„ terposuit: aliter enim pacem non iniit „ is, qui addidit talem legem, & securi„ tatem non tantum contra paciscentem, „ sed & contra ejus socios sibi parare vo„ luit; atque id utrinque placitum est.

Partim potestativa] „ Quatenus ab ipsius „ promittentis arbitrio pendet.

Partim casuali] „ Quatenus pendet ab „ arbitrio tertii, focii, &c.

Hoc modo facta pax, &c. credi non debet] „ Id dependet a voluntate, & dispo„ sitione partium, de qua plene constare „ debet.

Est enim enorme, & communi pacem facientium voto non convenit] „ Si de volun„ tate constat, semper tenetur promittens: „ si id dubium sit, nihil actum est, quia „ deficit voluntas.

Qui vim intulerunt] „ Contra pacis le„ ges.

Aliis non adjuvantibus], „ I. e. non as„ sistentibus iis, qui in præcedenti bello „ focii fuere: hæc enim societas desiit pa„ ce inita.

Et in eos bellandi jus erit, non in alios] „ Illi enim soli injuriam faciunt.

AD §. XXX.

SUBDITI *per vim armatam faciunt sine jussu publico*] „ Dictum est, principem „ ex facto subditorum privato, quo prior „ pax violatur, non teneri: at si requisi„ tus prædones non punit, tenetur omni„ no ex rupta pace, quia factum subdito„ rum probat. Conf. *l.* 2. *c.* 25. §. 16. *n.* „ 4. & *infr. c.* 21. §. 11.

Publice probatum dici potest], „ Ita ut ipse „ populus, vel princeps pacem rupisse vi„ deatur.

Scientiam, puniendi potentiam, & neglectum] „ Requiritur igitur, 1. ut Populus „ sciat subditum vim inferre; 2. ut possit „ eam inhibere; & 3. cum inhibere ne„ quit, ut eum vel dedere, vel punire de„ trectet.

Potentia præsumitur] „ Quia legitimi im„ perii pars est, cogere subditos delinquen„ tes.

Nisi defectio appareat] „ Nisi manifesta „ seditione subditi se Principi opponant.

Et talis neglectus] „ Puniendi reos.

Si subditi sui contra Romanos armati procedant] „ Agrippa dehortabatur Judæos, „ ne bellum cum Romanis inchoarent; ob „ oculos eis ponit resistendi impotentiam, „ nec auxilium sperandum esse ab Adiabe-

nis:

» nis : Parthorum enim regem id non permissurum, sed potius arbitraturum, fœdus quod cum Romanis initum erat, esse temeratum, si quis de his, qui subjecti sunt ejus imperio, adversum Romanos in bellum procederet. Addit Auctor, hoc intelligendum esse si Rex potuit impedire, & debuit.

Ad §. XXXI.

Non *per se arma moveant*] » Incursus faciendo in fœderatorum terras.

Sed aliis bellum gerentibus militent] » Sive mercede conducti, sive gratis.

Rhodiensium] » Qui utut citra decretum, popularibus suis permisere ut Macedoniæ regem contra Romanos adjutarent.

Et verius est ut id quoque permittendum non sit] » Immo subditis operam suam aliis locare, licitum est.

Actum alind] » Id est, permissum esse genti, cum qua pax initur, ut aliis militent.

Ex omni præda prædam sumere] » Quia utrique bellantium parti militabant, ab utraque præda partem sumebant.

Voluntarii] » Aliud igitur obtinet si publico decreto aliis militent; tunc enim augentur hostium vires facto ejus, qui pacem nobiscum iniit: adeoque is hostis fit, & reparationi juris nostri resistit. Exempla vidimus *supra* §. 29. Equidem Helvetos hodieque promiscue legiones suas aliis locare solere, constat; quin utrique bellantium auxilia ajusmodi mittere solent: quod speciali dissertatione defendit Bochatus. *Vid. Biblioth. Germ.*

Ad §. XXXII.

1 Rursum] Hactenus vidimus, quando pax rupta videatur si socii, vel subditi nostri vim inferunt aliis. Jam quæritur, quando rupta censeatur, si subditis, vel sociis nostris ab aliis vis infertur.

Si toti corpori] » Uti si toti civitati vis infertur.

Sed & si subditis] Si subditi nostri ab eis, cum quibus pax nobis est, læduntur, & satisfactio negatur, bellum est ex nova causa; nisi contra pacis articulos læduntur: tunc pristinum bellum redintegratur.

Sine nova causa] » Id est, ex tali causa, quæ per pacem sopita est. Nam si nova est injuria, non rumpitur pax.

Ut omnes subditi tuti sint, pax initur] » Hoc verum est; sed saltem ut tuti sint contra injurias illo bello sopitas: si vero nova infertur injuria, ex causa, de qua priori bello quæsitum non fuit, pax prior non rumpitur.

Civitatis pro toto, & pro partibus] » Id est, non tantum pro toto corpore, sed & pro singulis civibus.

Immo etsi nova causa subsit, per pacem licebit se, suaque defendere] » Id est, pax prior non obstat, quo minus novas injurias repellere armis quoque possimus.

Naturale enim hoc] » Jure necessariæ defensionis.

Ideo abdicatum inter pacem, non facile est ut credatur] » Facultas se defendendi contra novam injuriam non sequitur ex illa conjectura; sed quia priori pace de injuriis futuris non est transactum.

Ulcisci autem, aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam judicium erit negatum] » Tunc enim termini necessariæ defensionis adsunt. Conf. *Lib.* 2. *c.* 21. § 3. 4. 5. 6. 7. & *c.* 25. §. 1. 2. 3. Sane, judicio negato injuria est ipsius civitatis, quæ vel punire subditos, vel eos dedere non vult.

Hæc enim res moram fert] » Nondum enim constat, an civitas approbet injuriam; adeoque tempus requiritur ad explorandam civitatis mentem.

Illa non fert] » Scilicet, defensio contra repentinam vim, aut aggressionem. *Grot. h. b.* Frustra enim is, cui actu vis infertur, provocaret ad judicium.

Id credendi sint omnino facere rectoribus suis improbantibus] » Rectores enim non deliquerunt, sed subditi; adeoque ex propria culpa conveniri nequeunt. 2

Et in eos judicium postulari non possit] » Si forte sese ejus potestati subtraxerunt. *Vid.* §. 30.

Qui piraticam exercent] » Adeoque nec vera gens sunt, nec alterius imperio parent.

Recuperare licebit tanquam a deditis] » Immo tota ratio deditionis hic cessat: sed jure necessariæ defensionis ubique contra

» eos ad reparationem injuriæ agere, ac pœnas ab eis sumere possumus.

Alios innocentes eo nomine armis impetere] » Injuria omnino esset, si Princeps ob subditorum latrocinia, quæ impedire nequit, bello peteretur: nulla enim ejus est culpa.

AD §. XXXIII.

1 SED *his demum, qui in pace comprehensi sunt*] » Etsi ipsis ignorantibus pace comprehendantur; quia uti sociorum causam defendere possumus armis, ita & pactis. Atqui aliis pacisci non possumus. Resp. verum hoc est ad eum effectum, ne tertio inde actio detur: at paciscens jus habet agendi ex pacto, ne alius lædatur. Si igitur tertius ille contra pactum læditur, ei assistere, & lædentem ad implendum promissum adigere possumus; hactenus enim jus nostrum est ex pacto.

Saguntinam controversiam] » Ubi quæsitum fuit, an futuri socii etiam fœdere comprehendantur.

Idem tamen statuendum erit] » Nimirum, rumpi pacem si vis Sociis inferatur.

Postquam satis constat, eos socios pacem ratam habuisse] » Immo id opus non est, si socius ille saltem fuit instrumentum alterius, ad quem causa pertinet; hac enim decisa omnis lis etiam intuitu instrumenti cessat.

Hostium loco sunt] » Diximus, id verum non esse de sociis, qui alterius causæ saltem accedunt, horum enim ratihabitio necessaria non est, sed causa principali composita hostes esse desinunt. At si socii belli non sunt instrumentum causæ principalis, sed propriam injuriam vindicant, verum est, pacem cum altero sociorum factam non pertinere ad alterum socium, nisi cum hoc quoque pax inita sit. Hic igitur hostis manet.

2 *Aliorum sociorum*] » Qui pace comprehensi non sunt.

Ut & cognatorum, & affinium] » Qui causam familiæ jure defendere possunt.

Qui nec subditi sunt] » Si enim subditi sunt, pace omnino, uti omnes alii subditi, comprehenduntur.

Separata causa est] » Id est, non comprehenduntur tacite; quod modo refutavimus. *Vid. ad rubr. n. 1. penult.*

Nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest] » Contrarium modo demonstravimus.

Suscipi non posse] » Immo potest, & debet; pax enim rumpitur intuitu causæ principalis, si ejus instrumentum læditur propter veterem causam.

Sed id bellum erit ex nova causa] » Immo vetus causa redintegratur, rupta scil. pace, qua socius comprehenditur ipso jure.

AD §. XXXIV.

FACIENDO *contra id, quod in pace dictum est*] » Nam de eo fidem dedit, quam violat si pactis non stet.

Comprehenditur & non facere] » Scilicet aliquid omittit, quod ex dispositione pacis facere debuit.

Et cum] » Id est, si non facit eo tempore, quo debuit facere.

AD §. XXXV.

QUÆRITUR, an uno pacis articulo rupto pax tota rupta videatur? Resp. distinguendum esse inter articulos diversos, & connexos. Si pacis capita inter se plane sunt *diversa*, separatamque & litem, & causam contineant, uno violato alterum non violatur. quia contrarium est, unum esse violatum, & tamen utrumque; & quia separata utriusque est obligatio, cujusque propria quoque violatio est: & tot sunt paces, quot pacti, tot pacta, quot res, etsi in iisdem tabulis. Eodem modo uti is, qui in eodem instrumento 100. promittit, & domum vendit, si domum tradit, & non 100, violat quidem stipulationem, at non contractum venditionis. Hinc etsi Rex Galliæ pacem Osnabrugensem in articulo cessæ Gallis Alsatiæ violaverit, tamen pax illa in cæteris capitibus duravit.

At si capita pacis inter se sunt *connexa*, uno rupto reliqua quoque rupta censentur. De quo plenius egimus *l. 3. c. 19. §. 14. & supra §. 27.* Conf. *l. 2. c. 15. §. 15.*

Additio.

» Si quis articulum pacis violat, verius est, ab alterius arbitrio dependere, *an* ipse quoque a pace recedere, & priorem causam resuscitare velit (tunc enim mu-

tuo

„ tuo consensu a pace receditur, & res ad „ pristinam redit causam); *an vero servare* „ pacem, & violantem armis ad implendum „ cogere velit: tunc enim pax saltem quoad „ illum articulum rupta censetur. *Vid. Dissert. proœm. IX.* §. 125. & *Diss. XII.* „ Conf. *dict. loc.*

Neque admittam hic discrimen] „ Recte „ ait Auctor, opinionem quorundam, quasi „ ob gravem transgressionem pax rumpatur, „ non ob leviorem, rejiciendam esse: quia „ pax rumpitur quoties fides ea data viola- „ tur, etsi in re minima.

Satis enim magna] „ Veram rationem „ jam exposui.

Bonitas tamen maxime Christiana] „ Hoc „ ad virtutem pertinet, non ad jus natu- „ ræ.

Quem pœnitet peccasse] „ Add. *Liv. l.* „ 28. *c.* 29. In genere de remissione pœnæ „ ex capite pœnitentiæ actum est supra.

Aut ut arbitri prius adeantur] „ His „ enim casibus salva manet pax ex pacto: „ at id res arbitrii est. De arbitris in ge- „ nere egimus *supra.*

Ad §. XXXVI.

Sed *quod negotii natura hoc, quod dixi, potius requirat*] „ Auctor putat, pœna „ paci adjecta sufficere si pœna solvatur; „ neque tunc pacem rumpi. At verius est, „ hoc pacto electionem concessam videri ei, „ cui injuria facta est, ut possit vel ad im- „ plendum agere, vel ad pœnam: alter igi- „ tur non liberabitur offerendo pœnam. „ *Vid. Disp. B. Par. de electione rei conventi.*

Neque enim tenebatur nisi sub conditione] „ Scilicet, *si alter prior præstiterit.* Vera „ ratio est, quod mutuo consensu tunc te- „ cessisse videantur, *d. c.* 19. §. 14.

Ad §. XXXVII.

Puta *si res perierit*] „ Quæ scilicet „ ex pacis dispositiona dari debet.

Aut ablata sit] „ A furibus, prædoni- „ bus, &c

Aut factum redditum sit aliquo eventu impossibile] „ Uti si promisit auxilia, qui- „ bus ipse indiget. *L.* 2. *c.* 16. §. 27. *n.* 2.

Pax quidem rupta non censebitur] „ Nam „ quod non impleatur, non ejus est factum, „ sed casus, quem nemo præstat. Si autem „ culpa ejus accedit, inde tenetur.

Optabit] „ Id est eliget.

An exspectare malit si qua spes est] Quod „ locum habet si impedimentum est tem- „ porarium.

„ Sensus hujus §. est, quod is, per quem „ non stat quo minus pactum impleatur, „ non rumpat pacem: quod verum omni- „ no est.

Ad §. XXXVIII.

Etiam *post læsam fidem integrum est innocenti pacem servare*] „ Ille enim jus „ suum ex pace non perdidit ullo facto: „ nec alter obligationem sua perfidia tol- „ lere potest.

Scipio] „ Atque ideo Indorum rex lauda- „ tur a Jarcha. *Vide supra l.* 2. *c.* 19. §. „ 19. *n.* 4.

Quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit] „ Nemo violando pa- „ ctum jus alii ex eodem pacto quæsitum „ auferre potest.

Adjectum id censeri debet in commodum innocentis] „ Ita ut hujus sit optio, an re- „ cedere, an vero ad implementum agere „ velit: quod omnino verum est; quia „ alias obligatio in arbitrium partium con- „ ferretur, quod cum natura obligationis „ pugnat.

Ad §. XXXIX.

Quod *specialis pacis natura repudiat*] „ Uti si aliquid contrarium amicitiæ, quæ „ omni paci inest, fiat; de quo jam ple- „ nius.

Ad §. XL.

Sic *quæ contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quæ sub amicitiæ lege contracta est*] „ Valde disputatur, quid Jurisconsulti Romani per *Fœdus amicitiæ* intelle- „ xerint. Grotius per tale fœdus intelligit 1

„*pactum, quo bello pace composito partes* „*paciscentes sibi mutua amicitiæ officia in-* „*vicem promittunt*, *b.* §. 40. Adeoque „quo illi, qui hostes fuere, conveniunt „ut tuti essent publico nomine qui ab his „ad illos venissent, ut tunc captivitate sub-„lata cessaret & postliminium. *Grot. l.* 3. „*c.* 9. §. 18. *n.* 3. Eoque refert senten-„tiam Proculi in *l.* 7. *pr. captiv.*

„Huic autem *fœderi amicitiæ* opponit *Fæ-*„*dus sine amicitia.* Quando nimirum fœ-„dus belli duntaxat publici componendi, „aut cavendi causa initur, non facta men-„tione amicitiæ. Tale enim fœdus nec „captivitati in posterum, nec postliminio „obstare, putat. Atque huc refert effatum „Pomponii, *l.* 5. §. 2. *ff. Eod.* Add. *Grot.* „*d. c.* 9. § 18. *n.* 3.

Atque hinc ita argumentatur: *cum enim* „*dixit Fœdus amicitiæ causa, ostendit*, & „*alia posse esse fœdera, quibus amicitiæ jus* „*non insit.*

„At in commentario ad *d. c.* 9. §. 18. „notavimus, 1. nunquam talem gentem „exstitisse, quæ pace facta prædandi licen-„tiam admiserit. Sane, 2. omne pactum, „quo bellum componitur, amicitiam com-„prehendit; & disceptatio per vim tolli-„tur. Adeoque 3. cum ratione pugnat as-„sertio, *jus prædandi post fœdus, quo bel-*„*lum componitur, salvum esse.* Diximus „4. Pomponium in *d. l.* 7. *Fœdus amicitiæ* „non opponere *Fœderi sine amicitia* (tale „enim concipi nequit), sed *nudæ amici-*„*tiæ.* De qua differentia, ejusque effectu, „late egimus *d.* §. 18.

„Sed & 5. admittendum non est, quod „Auctor ait, *fœdus amicitiæ causa initum* „*nil nisi officia amicitiæ comprehendere*, & „*iis neglectis rumpi fœdus, indeque justam* „*oriri belli causam.* Sane, leges amicitiæ „nulla certa regula continentur; adeoque „definitum non est, quænam sint officia „amicitiæ. Inter leges amicitiæ referri so-„let, idem velle, & idem nolle, subve-„nire amico indigenti, &c. Quis autem „dixerit, eum, quicum fœdus amicitiæ „contractum est, armis me cogere posse, „ut cum eo in eadem sim opinione; ut „necessitatibus ejus succurram, &c.

„Alio igitur modo conciliari debent Pro-„culus, & Pomponius. Res ita se habet. „Neuter horum Jurisconsultorum loquitur „de casu, ubi bellum præcessit, quod „pace finitum est per fœdus amicitiæ.

„Pomponius enim diserte supponit ca-„sum, ubi bellum cum gente non est, „sed pax, adeoque ubi gens illa hostis „non est. Verba Pomponii hæc sunt: *In* „*Pace quoque postliminium datum est; nam* „*si cum gente aliqua neque amicitiam, ne-*„*que hospitium, neque fœdus amicitiæ cau-*„*sa factum habemus, hi hostes quidem non* „*sunt: quod autem ex nostro ad eos per-*„*venit, illorum fit*; & *liber homo noster*, „*ab eis captus, servus fit*, & *eorum. Idem-*„*que est si ab illis ad nos aliquid perve-*„*niat; hoc quoque igitur casu postliminium* „*datum est.* Apparet igitur, hic agi de gen-„te, cum qua nec amicitia, nec fœdus ami-„citiæ nobis intercedit: de populis, qui ho-„stes non sunt, & cum quibus pax est; „adeoque ubi plane quæstio non est de „casu, *ubi partes bello composito fœdus con-*„*trahunt sine lege amicitiæ*, &c. quem „Grotius contra verba legis supponit.

„Sed & apud Proculum nulla quæstio „est *de bello per pacem composito*; sed in „genere tradit, postliminium non esse cum „gente, cum qua amicitia nobis est, aut „fœdus amicitiæ, etsi nunquam antea bel-„lum cum eis fuerit; & rationem addit: „*Etenim quid inter nos, atque eos, postli-*„*minii opus est, cum* & *illi apud nos* & „*libertatem suam*, & *dominium rerum sua-*„*rum æque, ac apud se retineant*, & *ea-*„*dem apud eos nobis contingant*, *l.* 7. *pr.* „*captiv.* Frustra igitur Grotius supponit, „Proculum loqui de pacto, seu fœdere, „quo partes paciscentes mutua amicitiæ of-„ficia sibi promittunt. Nam 1. ne verbum „quidem de bello per fœdus amicitiæ com-„posito exstat. Sane, 2. omne fœdus, quo „bellum componitur, supponit amicitiam, „3. Non omne fœdus, quod amicitiæ cau-„sa contrahitur, supponit præcedens bel-„lum; iniri enim tale fœdus intuitu com-„merciorum, securitatis mutuæ, &c. pot-„est. Optime Menippus a fœdere, quo „bellum componitur, distinguit, *cum qui* „*NB. hostes nunquam fuerunt, ad amici-*„*tiam sociali fœdere inter se jungendam* „*coeunt*, apud *Grot. l.* 2. *c.* 15. §. 4. sed „& 4. nec ex *fœdere amicitiæ, quo bellum* „*componitur*, necessario sequitur, officia „amicitiæ præstanda esse. Hinc si in fœ-„dere amicitiæ nihil de bello captis dictum „est, reversi etiam invito amico recipi pos-„sunt; cujus rei rationem alibi explicavi-„mus.

„Cæterum

„ Cæterum, dubia, quæ circa utramque „ legem moveri solent, resolvimus supra *l.* 3. *c.* 9. §. 18.

Quod inter cæteros solim amicitiæ officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est] „ Dixi, si nihil præter officia amicitiæ „ præstandum esset, absque effectu fore pa„ ctum. Dixi, omne fœdus, quo bellum „ componitur, amicitiæ causa iniri; neque „ tamen ideo jus postliminii circa damna „ bello data cessare, si de iis non transa„ ctum, id est speciatim in pace de illis „ id dictum non est.

Et huc, &c. refero multa, quæ de injuriis non armatis, & contumelia, &c. disseriari solent] „ Ex his ipsis exemplis ap„ paret, tunc demum fœdus amicitiæ cau„ sa initum rumpi, *si jus fœderati læditur.* „ Non autem læditur si nuda officia ami„ citiæ negantur.

Non vero ad quamvis omnino pacem] „ Qua scil. officia amicitiæ promissa non „ sunt; adeoque ubi Auctor supponit, jus „ capiendi res, & personas eorum, cum „ quibus fœdus sine amicitia contractum „ est, salvum esse, indeque & postlimini„ um obtinere. At hæc nec juri naturæ, „ nec juri Romano convenire, vidimus.

Est enim fœdus non amicitiæ causa, ut Pomponius nos docet] *V. sup. lib.* 2. *c.* „ 15. §. 5. Diximus, 1. contradictionem „ esse, fœdus cum hoste initum, & pace „ bellum compositum esse; neque tamen „ inter pacifcentes esse *amicitiam*, id est, „ manere jus prædandi. Diximus 2. Pom„ ponium *fœdus amicitiæ* non opponere *fœderi sine amicitia* (tale enim fœdus non „ datur) sed *amicitiæ sine fœdere*. Aliæ enim „ sunt gentes *amicæ* saltem, aliæ gentes „ *fœderatæ*. At utræque in eo conveniunt, „ quod neutris prædare liceat, quia pax „ cum iis est, nec hostes sunt, adeoque „ postliminio opus non est. *Vid. supr. l.* 3. „ *c.* 9. §. 18.

Id non neglectum, sed violatum putatur] „ Loquitur Cicero de inimicis reconciliatis, „ & quærit, an si quid post reditum in gra„ tiam commissum est, imprudentiæ, vel „ perfidiæ assignari debeat; & recte ait, „ *perfidiæ id assignari debere*: at alia quæ„ stio est, an rupta amicitia jus ei agendi „ contra perfidum competat; quod nega„ mus nisi jus ejus læsum fit.

Detrahenda quantum fieri potest facto invidia] „ Quod explicat *Gron. h.* Sed „ gratis hæc dicuntur. Rectius distinguimus, „ an jus alterius facto illo læsum sit, an „ non. Priori solo casu fœdus amicitiæ ru„ ptum censetur, non casu posteriori; & „ solo priori casu jus belli obtinet, non „ posteriori. Nunquam autem jus alterius „ læditur, si tantum officia amicitiæ dene„ gantur fœderato: quod ex sequentibus „ exemplis magis illustrabitur.

2 *Itaque personæ quamvis conjunctæ facta injuria, ipsi, quicum pax inita est, facta non censebitur*] „ Adeoque contra fœdus „ amicitiæ peccatum non esse, neque illud „ ruptum esse, videbitur: quod hactenus „ verum est, quia cum conjunctis fœdus „ initum non est.

Nisi aperte ad ipsius sugillationem facta sit] „ Nam ipsi fœderato tunc injuria in„ fertur: adeoque cum jus fœderati lædi„ tur, ipse reparationem injuriæ armis po„ stulare potest.

Quam naturalem æquitatem in servis atrociter læsis sequuntur leges Romanæ] „ Ut „ scil. læsio ad domini offensam pertineat, „ si ad ejus sugillationem facta fuerit, *l.* „ 15. §. 35. *ff. injur.* §. 3. *Inst. Eod.*

Adulterium, aut stuprum libidini potius] „ Immo hoc quoque casu rumpitur amici„ tia, & fœdus amicitiæ: at præterea jus „ fœderati violatur, dum ejus thorum vio„ lat, vel familiæ stuprum infert. Hic igi„ tur jus belli obtinet, non quia fœdus „ amicitiæ læsum est, id est, quia officia „ amicitiæ violata sunt, sed quia jus alte„ rius læditur.

Et invasio rei alienæ nova potius cupiditatis reum faciet, quam fidei læsæ] Adeo„ que jus belli in talem invasorem non ob„ tinet quia officia amicitiæ violavit, sed „ quia jus fœderati læsit; & hæc violatio „ est nova belli causa.

3 *Atroces sane minæ cum amicitia pugnant*] „ Adeoque rumpi, putat, fœdus amicitiæ; „ quia atrociter fœderato minari, pugnat „ cum amicitiæ, & benevolentiæ regulis. „ At nec ideo bellum obtinet, nisi jus fœ„ derati læsum sit; quod ex formula mina„ rum, & intentione minantis dijudicari „ debet.

Nulla nova causa præcedente] „ Si nova „ causa præcessit, minæ illæ non pugnant „ cum amicitia, utpote quæ per novam „ illam causam jam rupta fuit. At neque „ ex nova illa causa, neque ex minis propterea

„ pterea secutis belli jus obtinet, nisi jus „ alterius inde lædatur.

Huc referam arces in finibus structas, &c. nocendi causa] „ Si de animo nocen„ di certo constat, jus alterius læditur, ad„ eoque ex hac injuria (non ob violatam „ amicitiam) jus belli obtinet. Cæterum, „ alibi probavimus, cuique in suo licere „ propugnacula exstruere, nec animum in„ de nocendi præsumi.

Si justis satis indiciis appareat, &c. in eum, quicum pax facta est, comparari] „ Sed de eo constare debet per actus quos„ dam externos *Vid. supra l. 2. c. 1. §.* „ *5. n. 1. 2. & §. 17. l. 2. c. 12. §. 5.* „ *n. 1. L. 2. c. 2. §. 13. n. 4. L. 2. c.* „ *22. §. 5.* At tunc dicendum est, jus „ belli obtinere non ob violatam amicitiæ „ legem, sed ob violationem juris alieni.

Ad §. XLI.

1 Non *est contra amicitiam*] Civis enim „ migrare volens suo jure utitur; nec is, „ qui migrantem recipit, jus alterius vio„ lat: adeoque alii non fit injuria.

Naturalis] „ Quia quisque de suo jure „ domicilii disponere potest. *Vid. supra L.* „ *2. c. 5. §. 24.*

Sed & favorabilis] „ Favor jure naturæ „ nec jus dat, nec aufert.

Perfugium exulibus datum] „ De qua re „ late actum est *l. 2. c. 21. §. 5. & 6.*

Nullum jus civitati] „ Nam qui in ex„ silium mittitur in pœnam, jure civitatis „ privatur: quo ipso non excluditur ab ex„ traneis civitatibus, si illæ recipere eum „ velint.

Commune jus hominum] „ Idem Perseus „ dixit in notis Auctoris.

2 *Qui civitatis partem integrantem faciant*] „ I. e. qui partem civitatis constituunt, ita „ ut civitas ipsa minuatur si secedat pars.

Recipere non licet] „ Pars illa populi, „ quæ migrare vult, non est sui juris, „ sed dependet ab arbitrio totius civitatis: „ hoc jus auferri toti populo nequit; adeo„ que deserere civitatem parti populi non „ licet.

Qui ex sacramento] „ Qui jurarunt, se „ nunquam alio migraturos.

Aut aliter] „ Qui operas suas ad cer„ tum tempus, vel in perpetuum locarunt.

Aut servitutem debent] „ Id est, qui „ in pœnam servi facti sunt.

Qui belli sorte servi sunt, idem introductum gentium jure] „ Immo id non de„ mum ex gentium jure est, sed ex ipso „ jure naturæ: in servum enim dominium „ jure belli quæsitum mihi est, quod vi„ cinus, recipiendo servum, auferre mihi „ nequit.

Apud quosdam populos] „ Immo apud „ omnes; & soli excipiuntur Christiani, „ ac Mahumetanæ sectæ addicti. *Vid. supr.* „ *c. 7. §. 9.*

Ad §. XLII.

Auctor hactenus egit de fide sum„ marum potestatum publica, qua finis bel„ lo imponitur, & quidem quatenus spe„ ctantur principalia, quæ bellum finiunt „ actu suo, nimirum, per pactiones. Hic „ agitur de eadem fide, qua finis quidem „ bello imponitur, quatenus ibi spectantur „ principalia ex consensu ad aliud relato: „ ut sortes, prælii exitus, &c. *Vid. supra* „ *§. 1.*

Sortis *alea subjici belli exitus licite non semper potest*] Quæritur, an belli causa possit sorti, seu certamini singulari committi, aut arbitris? Ubi 1. notandum, neutram partem ad id teneri, quia sunt actus liberæ voluntatis, adeoque iis omissis pars potest victoriam ultimam armis prosequi. At 2. quæritur, an sua natura id licitum sit? Equidem exempla illustria sunt in Romulo, qui Acronem Regem Cæninensium vicit, omniaque spolia Jovi Feretrio tulit, apud *Plut. in Romulo.* Alia exempla sunt inter Manlium, & Gallum, *Liv. l. 7. c. 10.* inter M. Valerium Corvinum, & Gallum, *L. 7. c. 26.* inter Jubellium Taureum Campanum, & Claudium Asellum, *Liv. l. 23. c. 47.* inter T. Manlii filium, & Geminium Metium Latinum, *Liv. l. 8. c. 7.* inter Badium Campanum, & Q. Crispinum Romanum, *Liv. l. 25. c. 18.* Comes Thuringiæ provocavit Henricum Leonem, quod Cæsari infidus fuisset. Sunt autem e contrario, qui rejecere duellum: uti Augustus Antonii, Carolus V. Francisci, Metellus Sertorii, Antigonus Pyrrhi, Fabius Annibalis provocationem.

Auctor,

Auctor, & Petr. Bellus *p.* 2. *tit.* 15. §. 1. negativam tuentor: homines enim 1. invitari ad delicta, Deumque tentari: 2. certos modos introductos esse a jure, & moribus, dandi regna, quos rex tollere nequeat: 3. præjudicium fieri successoribus: 4. interesse quoque subditorum, ne subjiciantur novo domino.

Ego nihil injusti hic subesse, existimo, si ipse populus consentit: 1. qoia licitum est, id permittere millenis, nedum paucis, & uni; quod enim permissum est multis, idem permittitur cuique eorum Sane 2. cui licitum est quod plus est, ei & quod minus est, & cum longe minore damno, periculo, & sanguine: 3. quia prælium ipsum est sors, & belli alea, dubiusque eventus; illud igitur iisdem rationibus, & magis oppugnaretur, quo exempla in contrarium allegata refutantur.

At alia quæstio est, an solus rex decernere id possit? Quod merito negamus, quia totis viribus resistere, & tueri rempublicam. non vero aleæ tam incertæ eam committere debet. Et cum ordinarium remedium sit bellum, non potest eo omisso singularem modum inducere.

Additio.

„ Sors in genere est, quoties incertus „ est eventus; ac de ejus natura late actum „ est *l.* 2. *c.* 23. §. 9. ubi simul demon„ stravimus, neminem teneri jus suum sorti „ committere. Sane, is, qui rejicit sor„ tem, suo jure utitur, & de suo jure dis„ ponit: neque natura sequitur, ex solo „ jactu sortis jus huic, vel illi competere. „ Denique hæc species transactionis est, „ quæ non nisi ex utriusque consensu valet.

„ Unde constat, veram non esse senten„ tiam Zigleri, qui putat, sortem rejici „ non posse, quia præstat rem sorti com„ mittere, quam tot belli discrimina subi„ re. Sane, jure naturæ Princeps omnia re„ media adhibere debet ad tuendum jus ci„ vitatis, non vero ea adhibet qui sorti „ rem committit. Ideo enim in civitatem „ coivere subditi, ut communibus armis „ jura eorum defendantur, non ut sorti „ res relinquatur.

Sed tum demum, quoties de re agitur, in quam plenum habemus dominium] „ Nam „ tunc pro lubitu de ea disponere, eam „ alienare, adeoque & sorti committere pos„ sumus. Idem obtinet si *jus* aliquod no„ strum est, v. g. jus pignoris, servitutis, „ vel aliud, quod ex obligatione personæ „ sequitur; id enim in nostro patrimonio „ est, adeoque pro lubitu de eo disponere „ possumus, etsi *res* ipsa non sit in domi„ nio nostro. *Vid. Zigl. hic.*

Civitas] „ Ea enim lege coëunt familiæ „ in civitatem, ut communibus auxiliis de„ fendantur.

Rex arctius obligatur, quam ut omittere possit, &c.] „ Princeps omni vi, & opera, „ tueri & civitatem, & jura singulorum te„ netur; non ergo sorti committere jura „ hæc potest.

Si vera æstimatione qui injusto bello petitur, tanto sit inferior] „ Immo absque „ consensu populi res sorti nunquam com„ mitti potest; de ejus enim jure agitur.

Hoc enim est de malis minimum] „ Adeo„ que juxta leges bonæ administrationis præ„ ferendum: at diximus, id non nisi ac„ cedente consensu populi fieri posse.

Ad §. XLIII.

De *præliis*] „ Quæ sunt species sortis, 1 „ eaque occasione hic tractantur.

Belli finiendi causa] „ Si enim gloriæ cau„ sa, vel ad animandos milites id fiat, alia „ quæstio est, de qua mox.

Lacedæmonios, & Argivos] „ Alia exem„ pla vide *supra l.* 2. *c.* 23. §. 10.

Si jus gentium externum tantum spectamus] „ Quod in bello solenni, id est pu- 2 „ blico, & indicto, gentes introduxerunt.

Quin per id ipsum talia certamina sint licita] „ Tale jus gentium non dari, pas„ sim probavimus: cæterum, certamina pro „ finiendo bello, approbante populo jure „ naturæ licita esse, vidimus §. præcedenti.

Hostium enim cædem id jus indiscrete permittit] „ Immo ipsum naturæ jus indis„ crete cædem hostium permittere, proba„ vimus *supra l.* 3. *c.* 4. Si scilicet uterque „ se jure, alterum injuria agere, conten„ dit.

Indiscrete) „ Id est, non habita ratione, „ an justa belli causa sit, an non; nec „ non an hostis lædatur ultra debiti, vel „ pœnæ modum: per rei naturam enim de „ justitia causæ constare nequit, cum neu„ ter judicem habeat.

Si vera esset veterum Græcorum, Romano- *rum*,

'*rum*, & *aliarum gentium opinio*] „ Immo nunquam hæc fuit opinio nec Græcorum, nec Romanorum, nec aliarum gentium : idque ipse Auctor observavit *supra l.* 2. *c.* 19. §. 5. Conf. ea, quæ diximus ad *l.* 2. *c.* 1. §. 3. 8. 9. & 12.

Jam & interna justitia talibus præliis non deesset] „ Nec revera deest, quia vitam pro patria exponere, laudabile maxime est, & ipse Auctor fatetur *n. seq.*

Hanc sententiam rectæ rationi, ac Dei præceptis repugnare, &c.] „ Sed & repugnare communi gentium consensui, vidimus *d. l.* 2. *c.* 19. §. 5. Neque enim Stoicorum, aut Gymnosophistarum paucissima exempla jus aliquod Gentium externum constituunt.

Aliquoties] „ Præter loca jam allegata, vide *l.* 2. *c.* 17. §. 2. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 21. §. 11. *n.* 2. *l.* 3. *c.* 6. §. 6. *l.* 2. *c.* 25. §. 3. *n.* 3. *l.* 3. *c.* 20. §. 53. *l.* 3. *c.* 11. §. 18. & *l.* 3. *c.* 4. §. 14.

In proximi charitatem peccare] „ Id est, contra regulas perfectionis, & virtutis.

3 *Et in se, & in Deum peccare qui vitam*, &c.] „ Immo positis terminis habilibus non peccat qui vitam prodigit pro patria.

Pro ea totis viribus] „ Non ergo per certamina singularia. Contrarium probavimus supra.

Conflicto certamine uti tanquam testimonio bonæ causæ, aut judicii divini instrumento, vanum est] „ Immo totum bellum alea est; & prælia, quæ totis viribus committuntur, instrumenta sunt divini judicii. Cur igitur certamina singularia, quæ minori periculo, & sanguine expediuntur, non æque pro instrumentis judicii divini haberi debeant, rationem non percipio.

4 *Justum, ac pium potest reddere ex una tantum parte*] „ Auctor jure naturæ, quod internum vocat, certamina singularia licita regulariter non esse, dixit. Excipit casum si is, qui injustam causam fovet, superior est armis; tunc enim alterum, penes quem causæ justitia residet, offerre prælium jure posse, ait, quia est unicum, & necessarium defensionis medium. Sed frustra hæc dicuntur, quia de justitia causæ non constat. Utraque pars ait, se jure, alterum injuria agere; adeoque quælibet pars etiam juxta justitiam internam, si putet se justam habere causam, prælium offerre, vel acceptare potest.

Ut qui injustam causam fovet] „ Immo si id dubium est, uti ex assertione partium semper est; satius est, bellum paucorum sanguine finire, quam gentis forte interitu : modo populus consentiat. *Vid.* §. 42.

Nihil enim ei imputandum est] Sed nec ei aliquid imputandum est, qui consensu eorum, quorum interest, prælium paucorum præfert prælio gentis.

Sed & hoc verum est] „ Adeoque Auctor putat, certamina ejusmodi permitti aliquando, non probari, indeque admitti saltem quoad effectum impunitatis : quod jam refutavimus.

Et improba fœnera] „ Jure naturæ non dantur improba fœnera, uti probavimus *l.* 2. *c.* 12. §. 20. *n.* 3.

Et impudicitiam professæ mulieres] „ Scortationem tolerari ad evitanda majora mala, testantur Roma, Anglia, Belgium, &c. sed non tamen ideo scorta sunt impunita, quia plurima privilegia aliis civibus communia iis auferuntur. *Conf. l.* 2. *c.* 20. §. 42. & *l.* 3. *c.* 4. §. 2. *n.* 2.

Pati id posse populum] „ Si duo ex eadem familia de regno certant, certum est, populum de successione judicare non posse; adeoque nec ejus consensum requiri, si successores inter se armis decernere parati sunt. Populi enim non interest, quia imperium in eadem familia, in qnam contulit, manet. 5

Idem & cum de bello finiendo agitur, dicendum erit] „ Nimirum, ut ipsi reges de regno certantes inter se certamine singulari dimicent, *d. c.* 23. §. 10.

Ad §. XLIV.

Qui *sic*] „ Per sortem, seu monomachiam.

Sibi quidem jus, quod habent, adimere possunt] „ Nam ita consentiunt, & disponunt.

Non & alteri, qui non habet, dare] „ Id est, non victori acquiritur regnum, quia victus non habet jus dandi, seu alienandi regnum.

In illis quidem regnis, quæ in patrimonio non sunt] „ Id est, quæ ex populi voluntate deferuntur. Aliud ergo Auctor obtinere, putat, in regnis patrimonialibus, quæ pleno jure regi quæsita sunt : „ in

,, in his enim regem & sibi jus adimere, ,, & victori dare posse, ait. At saepius di- ,, ctum est, intuitu regis non dari regnum ,, patrimoniale.

Et populi, &c. consensum necesse est accedere] ,, Quia de ejus jure agitur, nisi lis ,, sit inter duos successores ejusdem fami- ,, liae. *Vid. §. prac. ad num.* 5. *rubr.* 1.

Et si qui jam nati] ,, Nondum enim na- ,, tis jus quaesitum non esse, putat; adeo- ,, que hos in ea saltem jura succedere, pu- ,, tat, quae pater tempore nativitatis ha- ,, buit. Vide tamen *l.* 2. *c.* 4. §. 10. *n.* 2.

In feudis non liberis] ,, Id est non fran- ,, cis. At idem est in feudis francis, quia ,, fidelitas tamen juratur domino, cum qua ,, pugnat alienatio, quae tali pacto in even- ,, tum continetur. *B. Par. Hyp. Jur. feud.* ,, *Vit.* §. 47.

Etiam domini] ,, Exemplo res clara fiet. ,, Ponamus, Curlandiae duces bello cum ,, Suecis implicatos esse. Duces illi contro- ,, versiam in praelii exitum conjicere non ,, poterunt, nisi 1. consensu populi, 2. ,, agnatorum, qui spem succedendi habent. ,, 3. Regis Poloniae, qui dominus est dire- ,, ctus, & cui per eventualem alienationem ,, jus quaesitum auferri nequit.

A D §. XLV.

I N *talibus praeliis*] ,, In quorum exitum ,, litigantes controversiam conjiciunt.

Uter pro victore sit habendus]. Duplici sensu quis victor dici potest, vel praelio, vel bello. Priori sensu saepius dubia est victoria: at cum per praelium bellum non finiatur, quoad effectum juris nihil interest, uter pro victore sit habendus. Exempla, ubi uterque sibi victoriam arrogavit, exstant apud Auctorem. Ita cum Carolus Galliae Rex ex Italia rediret, eique se Gonzaga Mantuae dux opponeret, ancipiti praelio discessum: Gallus enim iter sibi aperuit, Dux vero impedimenta cepit; uterque igitur victoriam sibi asseruit. *Vid. Aut. cat. illustr. pag.* 67. Ita in praelio navali inter Belgas, & Succos, apud Hafniam dubia fuit victoria: item inter Attalum, & Philippum, ubi Attalus fugata Philippi classe universi praelii gloriam obtinuit; sed cum ipsius Attali a suis separati navis capta esset, Philippus sibi tribuit victoriam. *Polyb. Hist. l.* 16. *c.* 5. In praelio Luzensi dubiam fuisse victoriam, ait *Brachel l.* 4. sed studio partis, cum Wallensteinius pulsus aufugerit.

Exempla de varia victoria vide apud *Liv. l.* 5. *c.* 28. *Thucyd. l.* 1. *p.* 29. 30. 56. & 57. & *l.* 7. *p.* 422. *Martial. Spect.* 29. *Thuan. l.* 14. *p.* 295. & *l.* 1. *pag.* 2. *Conf. Liv. L.* 4. *c.* 39. *Just. l.* 6. *c.* 6. *Alexand. Gen. l.* 4. *c.* 7. Tesm. h.

Si vero ipsa controversia in praelii exitum conjicitur, maximopere interest nosse, uter victor sit, & uter cesserit, i. e. uter bello vicerit.

Victi non possunt videri, nisi, &c.] ,, Signa ergo fracti animi adesse debent. ,, Exempla allegavit Auctor supra §. 43.

Nam Argivi] ,, Uterque sibi victoriam ,, vindicabat: Argivi quidem, quod suorum ,, plures superfuisse dicerent; Lacedaemonii ,, vero, quod qui eorum superfuerant, fugissent, suus autem perstitisset, & hostium caesos spoliasset. *Herod. l.* 1. *p. m.* 15. 2

Neque Corinthios] ,, Historiam vide apud ,, *Thucydidem l.* 2. *p. m.* 22. & *seq.*

Nihil minus, quam fugaverat] ,, E contrario Attalus fugavit classem Philippi.

Valent ad docendam hostis fugam] ,, Adeoque vi pacti bello victus causam amittit. 3

Qui loco cessit] ,, Alter enim viribus hoc ,, ipso est superior.

Manet eo loco, quo ante praelium fuit] ,, Id est, ambigua. *Gron. h.* Inter Petrum ,, Arragonium, & Carolum Andegavensem ,, praelium indictum est cum certa manu. ,, Hic venit, & discessit; ille post discessum comparuit. Papa arbitratus est, neutrum victorem esse, & repetendum esse ,, praelium.

Aut ad bellum] ,, Quia per singulare ,, certamen res decisa non est.

Aut ad novas pactiones] ,, Id est, no- ,, vum certamen decerni debet: uti Papa ,, decidit in casu ante allegato.

A D §. XLVI.

D u o *esse genera*] ,, Praeterea aliud est 1 ,, genus arbitrorum, qui ad tentandam amicabilem compositionem eliguntur; *L.* 13.

„ §. 2. *Rec. arb. ibique Goth.* at de quibus „ hic quæstio non est, quia non eliguntur „ ad finiendam litem

Unum ejusmodi ut sive aequum, sive iniquum, parere debeamus] „ Nam in ejus „ sententiam compromittunt partes, & declarant, se pro jure habituros quod pronuntiaverit, *l.* 27. §. 2. *l.* 76. *pro soc. arg.* „ *l.* 99. *pr. V. O.*

Cum ex compromisso ad arbitrum itum est] „ Adde, ea intentione *ut sententiam dicat l.* 13. §. 2. *l.* 1. *l.* 3. & *rubric. ff. de receptis, qui arbitrium recepere ut sententiam dicant*: adeoque ut arbiter electus sit *ad finiendas lites, d. c.* 1.

Alterum ejusmodi ut ad boni viri arbitrium redigi debeat] „ Doctores non satis „ indigitarunt differentiam horum arbitrorum a priori specie: quæ tamen clara, „ & maxime perspicua est ex exemplis a „ Jurisconsultis allegatis.

„ Jurisconsulti per *posterius* arbitrorum genus non intelligunt tales, qui electi sunt „ ut causam decidant, ut de jure pronuntient, ut sententiam dicant, vel ut lites „ finiant; sed tales, qui a partibus electi „ sunt ut opus definiant, ut in locatione „ operis *l.* 77. *ff. pro socio*, vel partes determinent, ut in societate, *l.* 76. *pro socio*, vel pretium, ut in emtione, *l. f.* „ *C. Contr. emt.* vel mercedem, ut in conductione, *l.* 25. *pr. locat.* vel sufficientiam cautionis, *l.* 9. *ff. Qui satisd. cog.*

„ Hi igitur arbitri non judices sunt, sed „ æstimatores. Partes non promittunt, se „ pro jure habituros quod judicaverint; sed „ rogant eos, ut tanquam boni viri, *partes, pretium*, vel *mercedem* definiant, „ &c. & sperant quoque, eos ut bonos viros arbitraturos esse, *l.* 30. *op. libert.*

„ Si facta definitione appareat, arbitrum „ non ut bonum virum definiisse, res reducitur ad arbitrium boni viri, id est ad „ judicem (bonus enim vir idem est, quod „ judex, *l.* 47. §. 2. *ff. fidejr. lib. l.* 137. §. „ 2. *ff. V. O. l.* 17. §. 5. *ff. injur.*) res defertur, qui æstimationem reducit ad æquitatem, *l.* 32 §. 1. *Reg. jur.* seu uti „ bonus vir judicare debuisset. *Vid. l.* 9. „ *ff. quo satisd.*

„ Et cum ejusmodi æstimatores plerumque constitui soleant in ipso contractu „ locationis, emtionis, societatis, &c. actione ex hoc ipso contractu, utpote bonæ fidei, iniquitatem æstimationis corrigendam esse, censuerunt Jurisconsulti Romani. Actio enim ex contractu bonæ fidei datur ad omne id, quod ex natura „ negotii æquum, & bonum est, *l.* 11. §. „ 1. *Act. emt.* §. *fin. Inst. Obl. qua ex* „ *Conf. l.* 6. §. 5. *Emt. vend. l.* 31. *pr.* „ *depos. l.* 2. §. *f. Oblig.* & *Act.* §. 29. „ *Inst. de Action.*

Quam si aequam arbitratus fuerit] „ Adeoque res reducitur ad arbitrium boni „ viri, id est judicis, qui cognoscit, an æstimatio ita facta sit, uti a bono viro fieri debet; alias, corrigit inæqualitatem, „ *l.* 76. *l.* 78. *l.* 79. *l* 80. *pro socio.*

Ita verborum simplicitati per se spectata non convenit] „ Revera eadem ratio militat in arbitris, *qui inique æstimant*, ac „ in illis, *qui inique decidunt.* Sibi enim „ imputare debent qui in alterius æstimationem compromiserunt, *l.* 27. §. 2. *Dec.* „ *arb.* Cum vero utroque casu supponatur, „ partes compromisisse in *arbitrium boni viri*, id est ut bonus vir æstimare, vel „ judicare debuisset, &c. utroque casu jus „ Romanum succurrit, ac utrique remedium suppeditat; & quidem contra arbitrium ejus, qui male æstimavit, dedit „ *reductionem ad arbitrium boni viri*; contra arbitrium ejus, qui male judicavit, „ exceptionem doli. *Vid. ad rubr. primam* „ *n.* 2. At id meri juris est positivi.

Utrovis modo arbitrum sumi posse], „ Scilicet, in negotiis bellicis; adeoque eligi „ possunt vel ut litem decidant, vel ut definiant partes, pretium, &c.

Aut ut conciliatorem tantum] „ Immo „ hoc tertium est arbitrorum genus, diversum ab iis, quorum mentio fit a Proculo; cum enim hi tantum ad tentandam „ amicabilem compositionem eligantur, nihil definiunt, nedum decidunt. Conf. *l.* „ 13. §. 2. *ff. recept.* Hos arbitros, si inter Principes eliguntur, Mediatores vocamus; de quibus vide integram disputationem B. Parentis *de Mediatoribus.*

Aut ut cujus dicto parendum omnino sit] „ Tale arbitrium pace Risweicensi inter domum Palatinam, & Aurelianensem decretum est, ubi Rex Galliæ, & Imperator, iisque dissentientibus, Papa arbiter „ est constitutus. Ita in celebri illa Wildfangiatus causa arbitri electi sunt Rex Galliæ,

„ Galliæ, & Rex Sueciæ, quorum decisum „ vim sententiæ obtinuit, & laudum Heil- „ brunnense vocatur.

Et hoc est genus, de quo hic agimus] „ Quando scilicet partes bellum gerentes „ in judicium tertii alicujus compromit- „ tunt, ejusque judicio se staturos, pro- „ mittunt.

Cum de cavendi belli rationibus loqueremur] Ubi simul diximus, neminem teneri „ ad ejusmodi arbitros provocare, neque „ propositos acceptare.

2 *Ut ab iis provocare, & de injuria queri liceat*] „ Jure Romano provocare licet tan- „ tum ab iis, qui tanquam æstimatores ele- „ cti sunt, & inique æstimant, *l.* 76. 78. „ *l.* 79. *ff. pro soc. l.* 9. *Qui satisd. cog.* „ non vero ab iis, qui ad decidendas lites „ electi sunt, *l.* 27. §. 2. *ff. recept. arb.* „ *l.* 3. *c. Recept. arb.* etsi inique pronun- „ cient. At si victor ex laudo actionem in- „ stituebat, repelli potuit exceptione doli, „ si arbiter dolo, vel contra jus arbitra- „ tus fuerit, *d. l.* 3. *l.* 32. §. 14. *Rec.* „ *arb.* Conf. *Jus nostrum Controv. Tit. de* „ *recip. arbitris.*

Id tamen inter reges, & populos locum habere non potest] „ Inter hos enim ex „ dispositione jus oritur: at disposuere, „ quod stare velint arbitrorum judicio.

Nulla enim hic est potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediat], „ Princi- „ pes enim subditorum pactis leges dare, „ eorumque vim coarctare, ac statuere pos- „ sunt, ne valeat pactum si æquum pro- „ nunciatum non fuerit.

Standum ergo omnino sive æquum, sive iniquum pronuntiaverint] „ Non enim est „ iniquum, quia partes in id consensere, „ *l.* 27. §. 2. *recept. arb.*

Summum quisque suæ causæ judicem facit] „ A quo nulla provocatio locum ha- „ bet.

De arbitri officio], „ Quid ille tanquam „ vir bonus facere debeat; de quo §. „ *seq.*

Aliud de compromittentium obligatione quærere], „ Nam compromittentes pacifcun- „ tur, se staturos judicio tertii, adeoque „ pro æquo habituros quicquid ille judica- „ verit.

AD §. XLVII.

Anelectus sit in vicem judicis] „ Ita ut 1
„ judicare saltem possit juxta scriptam for- „ mulam

An cum laxiore quadam potestate], *Vid.* „ *Gron. h.* Immo in arbitri officio saltem „ spectandum, quid in compromissum ve- „ nerit. Sane, aliud ei non licebit, quam „ quod ibi, ut efficeret, cautum est. *L.* „ 32. §. 15. *Recept. arb. l.* 21. §. 6. *Eod.* „ *L.* 46. *Eod.* Si tota causa in compromis- „ sum venit, omnia continentur, quæ ad „ causam illam pertinent.

Si ad judicem, quam si ad arbitrum mittitur] „ Seneca non loquitur de judice „ arbitro, sed de judice dato: qui tantum „ judicat juxta formulam præscriptam; at „ arbiter judex judicat de tota causa, adeo- „ que etiam de fructibus, usuris, &c. do- „ lo, & culpa, &c. & de omnibus, quæ „ ad causam pertinent. Hinc Festus *voce* „ *Arbiter pag.* 253. *Arbiter est, qui totius* „ *rei arbitrium habet, ac potestatem.* Conf. „ *Goth. ad l.* 32. §. 15. *recept. arb. lit,* „ *h.* Add. *infr.* §. 48. *d. l.* 2. *d. l.* 32.

Quia illum formula includit], „ *Vid. Hei-* „ *necc. Antiq. Rom. l.* 4. *l.* 6. §. 36. 39. „ *seq. Car. Sigon. de judic. Rom. l.* 1. 24. „ *pag.* 495. *seq. Brisson. form. v. p.* 370.

Sed prout humanitas] „ Nam sententia „ ejus valet etsi iniqua sit; sibi enim im- „ putare debet quod compromiserit, *l.* 27. „ §. 2. *Rec. arb.*

Arbiter id, quod æquum est, respicit, judex legem] „ Id est, judex datus judicat „ juxta formulam præscriptam; judex arbi- „ ter ex æquo, & bono de tota causa.

Ut valeret æquitas] „ Ut scil de omni „ eo, quod ex natura negotii æquum, & „ bonum est, judicet.

Ut alibi partem illam justitiæ, &c.] 2
„ Quæ corrigit id, in quo lex deficit ob „ universalitatem. *Vid. l.* 2. *c.* 16. §. 26. *n.* „ 2. Quod late explicat Grotius in Sche- „ diasmate, quod ad calcem hujus libri „ adjecimus, & de *æquitate* inscribit. Re- „ ctius, per æquitatem, quæ pars justitiæ „ est, intelligi solet ratio legis.

Nam hæc & judici commissa est] » Nam » hic quoque non verba legis, sed rationem » ejus inspicere debet: de tali igitur æqui- » tate hic plane non quæri, ait.

Sed omne id, quod rectius fit, quam non fit, etiam extra justitiæ regulas] » Verba » hæc sunt, quæ nihil significant. Arbiter » ex æquo, & bono judicare dicitur, quia » de omni eo cognoscit, quod ad causam » promissi pertinet. *Vid. supr. ad num.* 1. » *rubr.* 3.

Tales arbitri sicut inter privatos, &c. frequentes sunt] » Hinc totus titulus in ju- » re Digestorum invenitur. *De receptis, qui* » *arbitrium recepere ut sententiam dicant.*

Et specialiter] » Nam Apostolus improbat, » quod frater cum fratre judicio contendat a- » pud infideles, 1. *Cor.* 6. *v.* 1. *seq.* Quem lo- » cum explicavimus supra *l.* 1. *c.* 2. Cæte- » rum, gentiles quoque Philosophi æqui, » & commodi hominis esse, ajunt, malle » ire ad arbitrum, *vide n. praced.* eoque » evitare ruinosum judicii strepitum.

Ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi] » Immo potestas illa judican- » di ex æquo, & bono, sequitur ex natura » compromissi; per quod tota causa arbitrio » judicis defertur: secus, ac in judicibus » datis, qui jure Romano ultra formulam » præscriptam procedere non potuerunt.

In dubiis enim quod minimum est sequimur] » *Vid. l.* 9. *l.* 34. *ff. R. J. ibique* » *Goth.* At dubii hic nihil subest: qui com- » promittit, compromittit in totam causam; » secus, ac in judice dato.

Locum habet inter summam potestatem obtinentes] » Ut scil. in dubiis, quod mini- » mum est, sit sequendum.

Censendi sunt adstrinxisse iis regulis, quibus judicis officium adstringi solet] » Immo » si Principes causam per compromissum ad » arbitrum deferunt, omnia ea, quæ ad cau- » sam illam ex æquo, & bono referri pos- » sunt, sub compromisso sua natura conti- » nentur. Sane, sub officio ordinario judi- » cis quoque omnis causa comprehenditur, » *l.* 61. *Judic.* Judex autem datus non est » judex ordinarius, quia jure Romano non » nisi juxta formulam præscriptam cognoscit. » Quæ ratio inter Principes cessat.

Ad §. XLVIII.

Auctor putat, arbitros non posse statuere de possessione. Quod admittendum non est si de sola possessione litigatur. Neque concedi potest quod Auctor ait, judicia possessoria esse juris civilis; contrarium enim demonstravimus *l.* 2. *c.* 8. §. 2. Sane, cum omnes controversiæ ad arbitros deferri possint, nullam video rationem, cur non & possessiones litigiosæ. Atque ita in laudo Heilbrunnensi quædam tantum quoad possessionem, reservato petitorio, decisa legimus.

Non de possessione] » Quid si de sola » possessione quæstio sit? Sane, de domi- » nio tunc pronuntiare, absurdum esset. » *Vid. rubr. seq.*

Nam possessoria judicia juris civilis sunt] » Judicia possessoria naturali quoque ratio- » ne distincta esse a judiciis petitoriis, & » aliud esse jus possessionis, aliud jus pro- » prietatis, probavimus in *Dissert. proœm.* » *XII.* §. 597. Nulla ergo ratio dari potest, » cur arbiter, cui tota causæ decisio delata » est, non possit per interlocutionem prius » pronunciare de possessione; tum ut con- » stet, quis probare teneatur; tum ut ap- » pareat, quis interim fructus percipere de- » beat. Sed & de sola possessione lis inter- » cedere, eaque lis in arbitrium tertii con- » ferri potest.

Jure gentium possidendi jus dominium] » Errorem hunc Auctoris refutavi *supra l.* » 3. *& Diss. proœm. XII.* §. 589. *seq.*

Ideo dum causa cognoscitur, nihil est innovandum] » Cum uterque possessionem » prætendat, & uterque alterum innovatio- » nis accuset, id ipsum prius decidi, & sic » possessionis ratio definiri debet.

Tum ne præjudicium fiat] » Uterque » sibi præjudicium fieri, ait, si pendente » lite possessione, quam uterque sibi asse- » rit, cedere alter deberet. Adeoque hoc » præjudicium prius decidi debet.

Tum quia difficilis est recuperatio] » U- » terque litigantium id allegare posset; ad- » eoque hæc lis decidi debet, & potest, » antequam de principali negotio pronun- » tietur.

Legati jus possessionis non mutarunt] » Ex hoc ipso Livii loco apparet, aliud » esse *possessionem*, aliud *possessionis causam*. » Cum enim legati Romanorum, tanquam » arbitri inter Carthaginenses, & Masinis- » sam, causam de agro cognoscerent, illi » titulum altem allegabant, *quod ager pri-* » *mo majorum fuisset, deinde a Syphace ad* » *se pervenisset.* Masinissa NB. *& causa, &* » *possessione* se superiorem esse contendebat; » & tum addit Livius, *l.* 40. *c.* 17. *legatos* *possessio-*

» *possessionis jus non mutasse*, *NB. causam* » *integram Romam ad Senatum rejecisse.* » Adeoque in possessorio saltem pronuncia» runt, petitorii, seu causæ decisionem po» pulo Romano relinquentes, qui tandem » causam pro Carthaginensibus decidit: » sed illi bello magis, quam ex judicio » legatorum, agrum vindicare cupiebant; & » ideo a Romanis bellum contra eos de» cretum est, quod exitio fuit Carthagi» nensibus. *Liv. epit. l.* 48.

Ad §. XLIX.

ALTERIUS *generis est arbitri sumtio*,
1 *cum quis ipsi hosti*, &c.] » Ad arbitrorum » proprie dictorum genus non pertinet hæc » species, qua quis se arbitrio hostis sub» mittit, ibi enim partes non compromit» tunt in sententiam, aut judicium tertii, » sed alter alteri se pleno jure dedit; adeo» que omne jus suum, & arbitrium, in al» terius potestatem transfert.

Quæ est deditio pura] » De conditionata » *Vide* §. 51.

Subditum faciens eum, qui se dedit] » De qua deditione late egimus supra *c.* 4. » §. 10. 12. & 13.

Summam potestatem deferens] Immo & » dominicam: uam dediti absque conditio» ne servi sunt, *d. c.* 4. §. 12.

Ætolos in senatu rogatos legimus] » Phra» sis illa, *alterius arbitrio se subjicere*, ge» neralis est, & continere quoque potest » plenum dominium: unde Ætoli metue» bant, ne permisso libero arbitrio in cor» pora sua sæviretur. *Liv. l.* 37. *c.* 7. Ætoli » igitur merito exprimi cupiebant, *quarum* » *rerum arbitrium senatui in se permitte*» *rent*? quod cum Romani exprimere nol» lent, infecta pace legati dimissi sunt. » *Liv. l.* 37. *c.* 1.

Permittant Carthaginenses se arbitrio nostro] » Arbitrium hic itidem sumitur pro » potestate dominica; nam ipsa corpora si» bi dedi prætendebant.

Habebunt nobis gratiam] » Quia id be» neficio Romanorum, non fœderi debe» rent.

Quid victus pati debeat] » Id est, quæ
2 » sit conditio ejus, qui se dedit. De quo » mox.

Quid victor jure, &c.] » *Vid.* §. *seq.* » *num.* 1.

Quid etiam salvo omni officio facere debeat] » *Vid.* §. *seq. n.* 1. & *seq.*

Quid denique maxime eum deceat] » Id » est, quid ex perfectionis, & virtutis regu» lis facere debeat victor.

Nihil non patiendum habet, *quippe jam subditus*] » Immo omnia pati debet, non » tanquam subditus, sed tanquam servus.

Et si jus belli externum respicimus] » Id » est, jus gentium, quod Auctor in bello » solenni introductum esse, fingit.

Etiam vita, *etiam libertas*] » Quia de» diti servi fiunt, in quos jure naturæ quo» que omnia licent.

Non publica tantum] » Quæ civitatis » sese dedentis sunt.

Sed & singulorum] » Quæ ad singulos „ jure dominii pertinuerunt.

Livii] „ Formulam deditionis similem „ vide apud eundem *l.* 1. *c.* 37.

Etiam licite] „ Id est, non tantum jure „ externo, sed & jure interno: nimirum si „ is, qui deditur, aut ante fuit in numero „ graviter delinquentium, aut postea fidem „ a se datam in re magna fefellit. Vid. *supr.* „ *l.* 3. *c.* 11. §. 18. *n.* 2. Nos sæpius dixi„ mus, non dari tale jus externum; & in „ deditos sæviri posse etiam jure interno „ quatenus servi fiunt.

Ad §. L.

NE *quid injuste faciat*] » Id est, con- 1 „ tra jus internum; nam jure externo o„ mnia ei licere in deditos, docuit §. *præ*„ *ced. n.* 1.

Ne quem occidat, *nisi id suo facinore meritum*] » Nos alibi diximus, hostem „ semper morte dignum esse, quia vitæ, „ & bonis nostris insidiatur, & reparationi „ juris nostri, opibus, operis, & consilio „ resistit, factumque suæ civitatis approbat, „ & approbare tenetur; atque ideo si in „ potestatem nostram venit, morte mulcta„ ri, nedum in servitutem detrudi posse.

Ne cui quicquam auferat] „ Mortem „ merito, qualis semper est hostis, vitam, „ nedum libertatem, jure, & in pœnam „ auferri posse, alibi demonstravimus.

Intra hunc autem modum, *quantum securitas*

curitas patitur, ad clementiam, & liberalitatem propendere, semper honestum est] Honestatis id est, adeoqoe virtutis, non vero joris: secus si deditio sub conditione clementiæ facta, eaqoe a victore promissa est; tunc enim excluditur sævitia, & quicquid cum clementia in genere pugnat.

Quantum securitas patitur] „ Etsi ergo „ deditus pœnam mereatur, tamen quia „ clementiæ victoris se tradidit, eam magis „ victor sequi debet; at tantum quatenus „ id salva securitate publica fieri potest.

Semper honestum est] „ De eo non quæ„ rimus, sed saltem de eo, quod jure li„ cet.

Etiam ex morum regula necessarium] „ Ratione scilicet politica accedente.

Nam cum eo, quod vos dignum est pati] „ Adeoque jure omnia in deditos licere, „ neque iis injuriam fieri, hoc ipso innue„ bat.

Quid me facere par sit] „ Id est, quid „ clementia, & humanitas suggerat.

3 *Tradere se in fidem*] „ Vid. *Liv. l.* 42. „ *c.* 8. *Val. Max.* 6. 5. 1. *Brisson. de form.* „ 4. *p.* 355. *Tesm. b.*

Nihil aliud, quam deditionem meram intelligi] „ Idque Polybius diserte testator, „ cujus verba recenset Auctor in nota se„ qoenti. Contrarium exemplo Faliscorom „ probat Valerius Maximus *l.* 6. *c.* 5. *n.* 1. „ *adversus quam* (civitatem Faliscorum de„ ditam) *sævire cupiens populus Romanus*, „ *postquam a Papirio*, (*cujus manu, ju*„ *bente consule, verba deditionis scripta e*„ *rant*) *doctus est*, *Faliscos non potestati*, „ *sed fidei se Romanorum commisisse*, *omnem* „ *iram deposuit*. Sic Senatus admodum im„ probavit, quod M. Popilius Ligures de„ ditos in fidem populi Romani, sub co„ rona vendiderit, addens, *tot millia in*„ *noxiorum capitum fidem implorantia po*„ *puli Romani, ne quis unquam se postea* „ *dedere auderet, pessimo exemplo venisse*, „ apud *Liv. l.* 42. *c.* 8.

4 *Id affirmasset*] „ Et decretum concilii, „ in quo id scriptum erat, ostendisset.

Imperium habere in deditos suo decreto] „ Hinc Livius addit: *tandem cujus* „ *conditionis essent censere*; *& Phaneas se* „ *quidem scire facienda esse quæ imperentur*, „ *dixit*, *&c.* & mox: *ingemuerunt qui*„ *dem principes conditioni suæ; parendum* „ *tamen victori censebant. d. l.* 36 *c.* 28.

In Græco est, *&c.*] „ Scilicet, Polybii.

Ex his verbis apparet, *quantum impune & non violato gentium jure facere possit*] „ Immo loquitur de jore naturæ, qood „ ex natura deditionis infertur; non de „ jure aliquo gentium externo, quale co„ gnitum nec Græcis, nec Romanis fuit, „ nedum de aliqua imponitate: Huic juri „ naturæ opponit Polybius *officium*, *& de*„ *corum*, tanquam res virtutis, & arbitrii, „ quæ a clementia victoris dependent.

Neque tamen hac potestate usus est Consul Romanus] „ Immo usus est, dum legatos „ deditorum, negantes imperata facere, ca„ tenis vinciri jossit.

Ætolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem] „ Consul Auctores belli de„ poscebat; legati decem dierum inducias „ petebant, ut in concilio de eo decerne„ retur. Conciliom noluit in genere se de„ dere, idque postea aliquoties recusavit. „ *Liv. l.* 36. *c.* 29. *l.* 37. *c.* 7. *& c.* 49. „ *L.* 38. *c.* 8. Tandem certis conditioni„ bos pax cum Ætolis inita est. *Liv. c.*38. „ §. 11.

Faliscis] „ Verba ex Valerio Maximo „ modo adduximus.

Ad officium vero ejus, *&c.*] „ Hæc per„ tinent ad Ethicam, non ad jus naturæ. 5

Non sub formula] „ Quæ judici præ„ scripta erat. *Vid.* §. 47. *n.* 1.

Sed ex æquo, *& bono*] „ Prout miseri„ cordia, & humanitas impellunt, *d.* §. 47. „ *num.* 1.

Neque referre existimo] „ Sufficit enim, „ quod in potestatem victoris se dedant.

Blandimenta sunt] Solebant enim Ro„ mani rerom acerbitatem verbis mitigare; „ quod exemplis probat Gronovius *in not.* „ *b.* §.

Ut victor arbiter fiat] „ Et liberam de „ victis statuendi potestatem habeat.

Ad §. LI.

Deditiones *conditionatæ*] „ Omni„ pacto conditiones adjici possont; & prout „ partes disponunt, ita jos est. De deditio„ ne conditionata actum est supra *l.* 2. *c.* „ 15. §. 7. *n.* 2. *l.* 3. *c.* 4. §. 12.

Quibus vita salva] „ Ita Gabaonitæ vi„ tam sibi salvam stipolabantur.

Aut corporum libertas] „ Ne servi fiant.

Aut & quædam bona] „ Exempla vide „ supra *l.* 3. *c.* 6. §. 11. *n.* 2.

Aut

Aut etiam universitati] » Ut jus magi» stratus retineat, &c.

Mixtum imperium possunt inducere] » Quomodo id fiat, expositum est *l.* 1. *c.* » 3. §. 17. Et tunc sese dedentes non plus » juris possunt transferre, ac ipsi habent : » indeque de sua saltem imperii parte dis» ponunt.

A D §. LII.

PRINCEPS obsides dare potest, etiam invitos; etsi onera aliis civibus communia sint, quia in iis, quæ præstari tantum possunt a quibusdam, & a capacibus, electio, & judicium principis est, ut in milite eligendo. Sed princeps ipsis, vel hæredibus eorum, damna pensare tenetur, utpote quæ ex communi causa sentiunt. Cæterum, obsidis persona libera manet, quia obses non est bello captus. Mortuo obside is, qui dedit obsidem, liberatur, si personæ obses est, uti fuit Demetrius apud *Justin. l.* 34. *c.* 3. *& ibi not.* Secus si ratione reipublicæ, si scil. ad hanc res pertinet, *l.* 5. §. 2. *ff. de postlim.*

Additio.

» Princeps obsidem etiam invitum » dare omnino potest, neque is fer» vus fit quamdiu princeps fidem datam » colit. At ubi eam violat, hostis esse in» cipit, & obsides, qui judicium principis » sequi tenentur, itidem pro hostibus re» putantur, adeoque omnia in eos, quæ in » captos, & servos, licent.

Accessiones pactionum] » Hactenus Au» ctor egit de fide publica, qua bellum fi» nitur, quatenus in illa spectantur princi» palia. *Vid. supr.* §. 1. Sequitur nunc tra» ctatio de eadem fide, quatenus in illa » spectantur accessiones, *ibid.*

Obsides] » De quibus agit usque ad §. 59.

Pignora] » De quibus §. 59.

Aut sua voluntate] » Exempla dedimus » supra *l.* 3. *c.* 11. §. 18.

Aut ejus, qui imperium habet] » Etiam » invitis obsidibus : quia hi tenentur defen» dere rempublicam opibus & operis. Ne» que obstat, onera reipublicæ non posse » uni præ alio imponi. Resp. Verum est, » omnes teneri, si per omnes res expediri » potest, non si pauci saltem, iique capa» ces requiruntur. Cum igitur omnes dedi» non possint, ex medii necessitate quidam » saltem inde eligi debent.

Tenebitur illud incommodum repensare] » Quia hactenus causa communis est, & » quod pro omnium salute impensum est, » ab omnibus sustineri debet.

Ut sorte res dirimatur] » Quia inter plu» res capaces unus præ altero non tenetur, » adeoque sorti res committenda est. Secus » si reipublicæ intersit, ex paribus quosdam » retineri.

In vasallum jus hoc feudi dominus non habet] » Scilicet, ut vasallum obsidem det » invitum. *Gron. b.* Nisi & subditus sit : » quia vasallus non subest imperio domini » directi, sed ex pacto ei paret.

Huc usque pertingunt] » Illa enim non » debentur jure imperii, sed vi beneficii, » & ex pacto.

A D §. LIII.

INTERFICI *obsidem posse, diximus*] » Quod verum saltem est si is, qui obsidem » dedit, fidem datam violat. *Vid. §. præc.* » *pr. & l.* 3. *c.* 11. §. 18.

Per jus gentium externum] » Nimirum, » in bello solenni, ad effectum impunitatis » inter gentes : quod examinavimus *supra* » *l.* 3. *c.* 4. §. 2. *n.* 4. *& d. c.* 11. §. 18.

Nisi par ipsius culpa accedat] » At obsi» dum culpa semper accedit si is, qui obsi» dem dedit, fidem violavit ; quia obsides » judicium principis sequuntur.

Servi quoque non fiunt] » Quia non ab » hoste bello capti, sed ultro in securitatem » promissi traditi sunt.

Et jure gentium bona habere] » Cum enim » omnia sua jura retineant, etiam facultate » de iis disponendi gaudent.

Quanquam Romano jure cautum est] » Jus Romanum loquitur de obsidibus ab » hoste datis. Hi testamentum de suis bo» nis facere non potuerunt, non magis, ac » captivi, *l.* 11. *ff. testam.* Ratio in promtu » est, quia cives Romani non sunt, qui soli » testamenti factionem habent (secus ergo si » id eis permittitur, *d. l.* 11. vel jus civitatis » eis datur, quod fit per acceptionem togæ » Romanæ, *l.* 32. *ff. jur. fisci*) : hinc si » decedunt, bona eorum tanquam vacantia » in fiscum coguntur, *l.* 31. *ff jure fisci.* » Atqui hæredes forte ab intestato ipsis sunt, » quibus hæreditas non ex jure civili, sed ex

» ex jure naturæ defertur. Resp. Hæredes » illi hostes sunt, qui nihil ex testamen» to capere possunt. Hinc aliud in Gallia » obtinere, ajunt, si obsides liberos, vel » agnatos in Gallia habent. *Goth. ad l.* 31. » *ibique Larr. Dec. Granat.* 9. *n.* 7.

AD §. LIV.

AN *fugere obsidi liceat, quæritur*] Resp. Non potest fugere si ipse se dedit, quia contra pactum suum agit. Secus si princeps obsidem dedit, quia princeps dedendo jus saltem suum imperii transtulit, adeoque quoad jura privata habetur pro capto, & injuria se detineri, contendit. At recipi neutro casu a civitate potest, quia contra proprium factum veniret. Atque hinc merito Eduardus III. accusavit Philippum regem Galliæ, quod obsidem fugientem receperit.

Quid si vero obses invitus datus aufugiens mox recipiatur? Resp. in eum tanquam in hostem statui potest. Hinc obsides Tarentini fuga retracti virgis cæsi, & de saxo dejecti sunt. *Liv. l.* 25. *c.* 7.

Additio.

» Obses fugere nequit. Cum enim se, » omniaque sua jura in civitatem contule» rit, ejusque legibus se pariturum promi» serit, nunquam invitus dedi censetur, » inprimis cum de salute civitatis agatur, » quam etiam vitæ periculo defendere te» netur.

Si ab initio] » Adeoque si sua volunta» te deditus est.

Aut postea quo laxius haberetur] » Si » quidem ab initio invitus fuit, sed postea » fidem dedit.

Non is animus fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeret] » Vera ratio est, quia » civitas jus suum imperii saltem transtulit, » juribus privatis integris relictis.

Sed hosti dandi facultatem qualis vellet custodiæ] » Si proinde non satis custodiat, » sibi imputare debet.

Et sic defendi potest Clœliæ factum] » *Vid. supra l.* 3. *c.* 11. §. 18. *n.* 3. & *l.* » 3. *c.* 3. §. 14.

AD §. LV.

AUCTOR ait, obsides in unam causam datos, in aliam retineri non posse, quia odiosa est obsidum obligatio, adeoque stricte interpretanda. Vera ratio naturæ est, quia extra illam causam deficit dispositio, ex qua sola obses obligatur.

Additio.

» Atqui pignus ex una causa datum ob » aliud debitum retineri potest. *L. un. c.* » *etiam ob chirogr.* Resp. hæc. lex est meri » juris civilis. *Vid. Jus meum controv. tit.* » *de pign. q.* 17. Conf. *infr.* §. 59.

Odiosa autem est obsidum obligatio] » Immo nec odiosa, nec favorabilis est; » oritur enim ex jure, quod superior ha» bet in subditos, ex horum consensu.

Ideoque stricta interpretatio hic locum habet] » Immo nec stricta, nec favorabilis, » sed ea, quæ ex natura negotii, id est ex » consensu sequitur.

Quare in unam causam dati, &c.] » Adeoque qui dati sunt obsides ad indu» cias, iis cessantibus non possunt ex cau» sa belli retineri: non quia odiosa est obsi» dum obligatio, sed quia deficit dispositio.

Si aliud quid sine obsidum accessione promissum sit] „ Id est si præter id, in quod „ obsides dati sunt, de alia re fides data „ sit.

At si in alia causa fides jam violata sit, &c. *jam poterit obses retineri, non ut obses*, &c.] „ Hoc verum est si postquam „ obses datus est, fides ex nova causa vio„ latur; si ante jam violata fuit, ob vete„ rem perfidiam retineri nulla ratione po„ terit, quia recipiens obsidem a perfido „ jam contrahere videtur cum perfido qua „ tali.

Aut contractum debitum] „ Quod is, „ qui obsides in alia causa dedit, præfixo „ tempore non solvit.

Sed eo gentium jure, quo subditi ex facto imperantium detineri possunt] „ Id est, „ jure repressaliarum, de quo supra *lib.* 3. „ *cap.* 2.

Κατ' ἀνδροληψίαν] „ Per prenhensionem „ hominum: de qua late egit Auctor *l.* 3. „ *c.* 2. §. 3.

Caveri

Caveri poterit adjecto pacto de reddendis obsidibus, &c.] » Immo etsi pactum tale » adjectum sit, id tamen intelligendum tan- » tum est nisi alia causa superveniat, ex » qua obses retineri jure repressaliarum pot- » est. Adeoque addi expresse debet, ut » nec ob causam subsequentem retineri de- » beat.

Ad §. LVI.

Eo mortuo liberatur] Quia obligatur tantum pro obside, cujus obligatione cessante, uti cessat per mortem, extinguitur quoque accessoria: atque huc pertinet exemplum Demetrii.

Nam in illo, dum moritur, jus pignoris exstinctum est] » Pignus enim non est » sine obligatione principali.

Ut in captivo redemto dixit Ulpianus] » Si quis patrem alicujus redemit, ut re- » cepto pretio a filio eum dimittat, & is » pater mortuus sit priusquam pretium a » filio redderetur, Ulpianus ait, patrem si- » ne obligatione obiisse, utpote cessante pi- » gnore per mortem redemti, *l. 15. ff. capt.* » *& postl.*

Sicut in Ulpiani quæstione pretium non debetur, quod in persona loeum successit] » Supra enim dictum est, redemtum ser- » vum quidem non esse; sed tamen eum » intuitu pretii pignoris loco esse, donec » pretium reddatur.

Ita nec hic persona manebit obligata, qua persona vicaria facta est] „ Vera ratio est, » quod in redemto deficiat obligatio debi- » ti, id est pretii reluitionis (quia retro » mortuus censetur), adeoque & jus pi- » gnoris, quod in redemtum propter illud » pretium competebat redimenti. Pari ra- » tione is, qui de persona sistenda cavit, » ea mortua liberatur, quia principali de- » bito extincto, deficit obligatio accesso- » ria.

Quo mortuo cujus obses sit ignorare]„ Ad- » eoque cum obses amplius non esset, di- » mitti se postulabat.

Ad §. LVII.

Quæritur, an rege, cui obses da- » tus est, mortuo finiatur obsidium? Nega- » tur: quia non regi datus est, sed civi- » tati.

An fœdus habendum sit reale, an personale] » Id est, an cum persona regis ini- » tum sit, an vero cum eo ut capite po- » puli.

Nam accessoria non possunt efficere ut in principalium interpretatione a regula recedatur] » Sensus est, quod, si fœdus sit » personale, illud non efficiatur reale ex „ eo, quod obses adjectus sit: uti nec tunc, » cum fœdus est reale, adjectio obsidis ef- » ficere potest ut pactum sit personale.

Ejus autem naturam & ipsa sequi debent] » Si igitur fœdus est reale, etiam obsidium » erit reale; proinde rege mortuo adhuc » tenetur obses. Si vero fœdus est persona- » le, sublato rege tollitur quoque obsidium.

Ad §. LVIII.

Quid si obses non tanquam accessio, sed tanquam Principalis se obligavit? Resp. Tunc est instar expromissoris, teneturque tanquam principalis: ut in sponsione Caudina contigit, ubi id actum est, ut nisi popolus ratihaberet, Posthumius solus teneatur.

Interdum non accessionem esse obligationis], Id est non obligari ut fidejussorem.

Factum non suum] „ Sed alienum, eo- » que deficiente proprium.

Tenetur ad id, quod interest] » Rectius, » tenetur ad id, quod promisit. *Vid. l. 2.* » *c. 15. §. 16.*

Ejus vice obligantur obsides] „ Immo » non tenentur vice ejus ad id, quod in- » terest, sed ad id, quod promiserunt: si » præstare non possunt, corpus dedi debet. » *d. §. 16.*

Quam fuisse sententiam Caudinæ sponsionis] » Ubi Posthumius promisit, se, ni po- » polus ratihaberet, rediturum. Hic autem » non liberatus est præstando id, quod in- » terest, sed deditus est hosti.

Obsides etiam sine consensu suo, &c.] » Si populus, qui obsidem dat, utut invi- » tum, fidem datam violat, obses omnino » tenetur ex facto regis, quia factum illud

» approbat, & approbare tenetur : causam » igitur hostis sequitur.

A D §. LIX.

ALIA species accessionis est pignus, quod in securitatem fœderis datur : quod » ex pacto, & dispositione partium depen- » det.

Et ex alio jam debito retinentur] » Jure » repressaliarum. *Vid.* §. 55.

Nisi obstet fides data] » Nam caveri pot- » est pacto adjecto de reddendis pignori- » bus, ubi id, cujus nomine data sunt, » impletum erit. *d* §. 55. Quod verum » esse, diximus, si expresse additum sit, » in nullam aliam causam intervenientem » retineri posse.

Non tam stricte sumatur, quam illa de obsidibus ; neque enim aequale est odium] » Sensus est, causam pignoris esse favora- » biliorem, quam obsidum, quia laxius » agere possumus cum rebus, quam cum » hominibus. At verum non est, pignoris » causam magis esse favorabilem. Verum » quoque non est, jure naturæ differen- » tiam juris oriri ex odio, vel favore, uti » alibi vidimus.

Res enim natæ sunt ut teneantur] » Id » est ut alienentur, & usu consumantur.

Non & homines] » Equidem non sunt » nati ut teneantur; sed nati sunt ut, si » civitati se subjiciunt, factum suæ civita- » tis præstare teneantur.

A D §. LX.

NULLUM *tempus id efficere posse ne initio sit pignoris*] „ Quia præscriptiones » sunt juris civilis ; adeoque jure naturali » temporis lapsu jura non finiuntur, etsi » præsentis possessionis deficiat memoria.

Si id præstetur, &c.] » Tunc enim tol- » litur obligatio principalis.

Nam qui actus causam veterem, & no- tam habet, &c.] » Sensus est, quod actus » hujus causa duplex reddi possit : alia in- » tuitu *debitoris*, qui ex veteri contractu » se tutum putat ; alia intuitu *creditoris*, » qui ex derelicto sibi jus quæsitum opina- » tur.

Non creditur ex nova procedere] „ Id est, » ex derelictione. At frustra hæc dicuntur. » Vera ratio est, quia tempus non est mo- » dus finiendæ obligationis.

Veteri contractui] „ Scilicet, pignoris, » ex quo constat, creditorem rem alienam » sub conditione tenere, qua existente res » ei restitui debet.

Non derelictioni] » Id est, non præsumi- » tur derelicta, sed is animus probari de- » bet.

Nisi certa conjectura aliam interpretatio- nem exprimant] » Ex conjecturis nihil pro- » batur : sed animus ille factis certis, & » indubitatis probari debet.

Uti si quis luere cum vellet, impeditus id silentio transmisisset] » Hoc factum non » sufficit, quia debitor allegare potest, se » ob potentiam creditoris impedientis, vel „ ob penuriam sumtuum, jus suum perse- » qui non potuisse.

Tanto tempore, quod ad consensus con- jecturam sufficere possit] » Immo nullo tem- » pore conjectura talis sufficit. *Vid. d. l.* » 2. *c.* 4. §. 1. & jure Romano id demum » ex utilitate publica statutum est, ut do- „ minia, & possessiones rerum aliquando » certa sint.

CAPUT

CAPUT XXI.

De fide manente bello, ubi de induciis, commeatu, captivorum redemtione.

I. *Induciæ quid sint, & an id tempus veniat pacis an belli nomine.*
II. *Vocis origo.*
III. *Nova indictione post inducias non opus.*
IV. *Quomodo computanda sint tempora induciis præfinita.*
V. *Quando obligare incipiant.*
VI. *Quid per inducias liceat.*
VII. *An retrocedere, & reficere mœnia, & similia.*
VIII. *De locis occupandis distinctio.*
IX. *An redire possit, qui vi majore retentus est, circa exitum induciarum.*
X. *De specialibus induciarum pactionibus, & quæ inde quæri solent.*
XI. *Induciarum pactionibus ab altera parte ruptis, alteram bellum movere posse.*
XII. *Quid si pœna addita fuerit?*
XIII. *Privatorum facta quando inducias rumpant.*
XIV. *In jure commeandi extra inducias qualis sumenda interpretatio.*
XV. *Qui militum nomine veniant.*
XVI. *Ire, venire, abire, quomodo hic accipienda:*
XVII. *De extensione ad personas:*
XVIII. *Ad bona.*
XIX. *Comitis, & gentis nomine qui veniant:*
XX. *An concessio juris commeandi morte extinguatur:*
XXI. *Quid si data sit, donec qui dedit voluerit?*
XXII. *An securitas & extra territorium debeatur.*
XXIII. *Favor redemtionis captivorum:*
XXIV. *An lege interdici redemtio possit, distinctione explicatur.*
XXV. *Jus in captivum cedi posse:*
XXVI. *Posse ab uno pretium pluribus deberi:*
XXVII. *Conventio an rescindi possit ob divitias captivi ignoratas.*
XXVIII. *Quæ bona capti captorem sequantur.*
XXIX. *An heres pretium debeat, distinctione explicatur.*
XXX. *An redire debeat qui dimissus est ut alterum liberet, eo mortuo.*

+ L. I. SOlent & inter bellum + a summis potestatibus concedi quædam, ut cum [a] Virgilio, & [b] Tacito loquar, [1] + belli commercia, Homero [c] συνημοσύνας, + qualia sunt induciæ, + commeatus, + captivorum redemtio. + Induciæ sunt conventio, per quam, bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Bello, inquam, manente:

a *Æn.* X. 532.
b *Ann.* XIV. c. 33. & *hist.* III. c. 81.
c *Iliad.* L. XXII. vers. 261.

GRONOVII.

1 *Belli commercia*] Commutationes, communicationesque nihil hostile habentes.

nente: nam, ut Cicero ait Philippica [a] octava, + inter bellum, & pacem nihil est medium: + & bellum [2] status est nomen; + qui potest esse etiam cum [3] operationes suas non exserit: δοκεῖ ἐνδέχεσθαι ϗ καθεύδειν ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ἢ ἀπρακτεῖν διὰ βίου, ait [b] Aristoteles: *fieri potest ut virtute quis sit praeditus, & aut dormiat, aut vitam agat actione vacuam.* Idem [c] alibi: οἱ τόποι οὐ διαλύουσι τὴν φιλίαν ἁπλῶς, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν· *non ipsam amicitiam dissolvunt locorum intervalla, sed usum ejus.* Andronicus [d] Rhodius: τὴν ἕξιν ἐνδέχεται ὑπάρχουσαν μηδὲν ἀποτελεῖν· *habitus esse potest, ita ut nihil operetur.* Eustratius ad sextum [e] Nicomachiorum: ἡ ἕξις πρὸς τὴν ἁπλῶς δύναμιν ἐντελέχεια λέγεται· πρὸς δὲ τὴν ἐνέργειαν ϗ προαίρεσιν δύναμις, ὡς ἐν τῷ κοιμωμένῳ γεωμέτρῃ γεωμετρία. *habitus, potentiae simpliciter dictae ratione habita, + actus dicitur: at ipsi actioni sive exercitio comparatus vocatur potentia, ut ars mensoria in dormiente mensore.*

a Cap. 1.
b Ethic. Nic. Lib. I. c. 3.
c Lib. VIII. c. 6.
d Paraphr. Lib. I. c. 14. pag. 47.
e Cap. 1.

> [a] *Ut* [f] *quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque*
> *Optimus est modulator: & Alfenus vafer omni*
> [b] *Abjecto instrumento artis, clausaque taberna*
> *Sutor erat.*

f Horatius I, sat. 3. vers. 129, & seqq.

2. Sic ergo, ut & Gellius [g] dixit, + *non pax est induciae: bellum enim manet, pugna cessat.* Et in panegyrico [h] Latini Pacati legimus: *induciae* [4] *bella suspendebant.* Quod eo dico ut sciamus, + si quid convenit, ut belli tempore valeat, id per inducias quoque valere + nisi manifeste appareat, [5] non statum spectari, sed ipsas functiones. + Contra, si quid de pace dictum erit, id induciarum tempore locum non habebit; quanquam [i] Virgilius [6] + pacem sequestram dixit, Servius ad eum locum + pacem temporalem, ut & Thucydidis [k] scholiastes [7] εἰρήνην πρόσκαιρον, πόλεμον ἀδήλωτον, Varro [8] + pacem castrorum, + paucorum dierum: quae omnes sunt + non definitiones, sed delineationes quaedam, + eaeque figuratae. Qualis & illa Varronis, cum inducias dixit + bellorum ferias, potuerat & + belli

g Noct. Attic. Lib. I. c. 25.
h Cap. 9.
i Aen. XI. 133.
k Ad Lib. I. c. 40. p. 24. n. 7. Ed. Oxon.

GROTII.

a *Ut quamvis tacet Hermogenes*] *Seneca* de beneficiis IV. c. 21. *Est disertus, etiam qui tacet.*

b *Abjecto instrumento artis, clausaque taberna Sutor erat*]

Seneca dicto jam loco: *artifex est etiam cui ad exercendam artem instrumenta non suppetunt.*

GRONOVII.

2 *Status est nomen*] Conditionem temporum designat. I, 1. 2.

3 *Operationes suas non exserit*] Non pugnatur, caeditur, capitur, nocetur, turbatur.

4 *Bella suspendebant*] Differebant, & quasi tenebant in pendenti, in suspenso.

5 *Non statum spectari*] Non esse pactum generale, aut de universis circa rem aliquam actionibus, sed de eo, quod semel, iterumque fieri debeat.

6 *Pacem sequestram*] *Sequester*, penes quem res controversa interim deponitur: aut qui medius intervenit duobus certantibus; ita *pax sequestra*; per quam ad tempus deponitur certamen belli, aut quae intervenit certamini media.

7 Εἰρήνην πρόσκαιρον] Pacem temporariam, caducam, quae bellum parturit.

8 *Pacem castrorum*] Quia castra esse indicium est esse bellum: non ergo haec pax simpliciter, sed bello durante pax intercedens. (*Varro* dixerat, *Pax castrensis* &c. Locus est apud *A. Gell.* d. L. I. c. 25. ubi & quod sequitur ejusdem, ab Auctore nostro observatum. *J. B.*)

GRO-

+ belli somnum dicere. Sic & ipsas [9] + forenses ferias pacem vocavit + Papinius : & + somnum (aa) Aristoteles vinculum sensuum, quo exemplo, & inducias + belli vinculum recte dixeris.

3. In M. Varronis autem expositione, quam & Donatus [a] sequitur, hoc + recte reprehendit [b] Gellius, quod paucos dies adjecit, ostendens solere + & in horas dari, addam ego & + in annos etiam viginti, triginta, + quadraginta, etiam + centum : quarum apud Livium exempla, + quæ & illam [c] Pauli Jurisconsulti definitionem redarguunt : *induciæ sunt cum in breve, & in præsens tempus convenit, ne invicem se lacessant.*

a Ad Ter. Eun. act. I, sc. 1. vers. 15.
b Lib. I, c. 25.
c L. postliminium. 19. D. de captivis. §. 1.

4. Fieri tamen poterit, ut si appareat, alicujus conventionis + rationem unicam, & per se moventem in solidum fuisse [10] cessationem actuum bellicorum, + ut tunc, quod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat, + non ex vi vocis, + sed ex mentis certa collectione, de qua + alibi [d] egimus.

d Lib. II, c. 16. §. 20.

II. Videtur autem induciarum nomen non ab eo, quod Gellius vult, + *inde uti jam*, nec ab *endoitu*, id est, introgressu, ut + Opilius voluit, venisse, + sed quod *inde*, i. e. a certo tempore [11] *otium* sit, quo modo + ἐκεχειρίαν Græci vocant. Apparet enim etiam + ex Gellio [e] & Opilio, veteribus per *t*, non per *c* literam scriptum hoc nomen, quod nunc pluraliter profertur, olim haud dubie etiam singulariter. Vetus scriptura fuit + *indoitia* : nam *otium* tunc + *oitium* enunciabant a verbo *oiti*, quod nunc *uti* dicimus, [c] sicut ex *poina* (nunc *pœnam* scribimus) fit *punio*, & ex *Poino* (qui nunc *Pœnus*) fit *Punicus*. Sicut autem ex eo, quod est *ostia*, *ostiorum*, factum est nomen [d] *Ostia Ostiæ* : + sic ex *indoitia indoitiorum*, factum est *indoitia*, *indoitiæ*, deinde *indutia*, cujus, ut dixi, + plurale nunc tantum in usu est. olim, ut Gellius [f] monuit, etiam unitatis numero enunciabatur. non longe abit Donatus, [g] cum inducias dictas vult, quod in dies otium præbeant. + Sunt ergo induciæ in bello otium (bb), non pax : itaque accurate loquuntur historici [h], + qui narrant sæpe, pacem negatam, inducias datas.

e Gell. XIX. c. 8.
f d. loco.
g Ad Ter. Eun. I. 1. 15.
h Liv. Plut. Justin.

+ III. + Quare [i] nec nova [12] indictione opus erit : nam [13] sublato impedimento temporali, + ipso jure se exserit status belli [14] non mortuus, sed

i Ang. l. si unus. §. 1. D. de pactis. Mart. Laud. q. 29.

G R O T I I.

[c] *Sicut ex poina (nunc pœnam scribimus) fit punio*] Vide *Servium* in X. Æneidos ad vocem *mœrorum*. (vers. 24.)

d *Ostia Ostiæ*] Et ex *ostrea*, *ostreorum*, factum est *ostrea*, *ostreæ*.

G R O N O V I I.

9 *Forenses ferias pacem*] 4. Silv. 4. *Certe jam Latiæ non miscent jurgia leges, Et pacem piger annus habet.* (Vers. 39, 40.

10 *Cessationem actuum*] Non ut cessaretur propter aliud, velut colloquii causa, aut religionis, aut similium, sed tantum ut cessaretur, velut in longis multorum annorum induciis.

11 *Otium sit*] Otium pro pace *Cicero* 2, Fam. 17. *Si antea auditum erit otium esse in Syria, legiones venturæ non sunt.* Agrar. 2, 27. *Ego vobis in hunc annum consul popularis affero pacem, tranquillitatem, otium.*

12 *Indictione opus erit*] Ad bellum post inducias repetendum.

13 *Sublato impedimento temporali*] Elapso tempore induciis præstituto.

14 *Non mortuus, sed sopitus*] Non extinctus, abolitus, sed intermissus; non finitus, sed suspensus.

(aa) Vide Philosophi Librum *De Somno, & Vigilia*, Cap. 3. in fine. *J. B.*

(bb) De toto isto argumento confer PUFENDORFIUM nostrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VIII. cap. 7. §. 3, & seqq. *J. B.*

GRO-

sed sopitus, ut [15] + dominium, & patria potestas in eo, qui a furore convaluit. Legimus tamen apud + Livium, ex fecialium sententia + finitis induciis indictum bellum: sed nimirum istis non necessariis cautionibus ostendere veteres Romani voluerunt + quantopere pacem amarent, & quam justis de causis in arma traherentur. Innuit hoc ipse [a] Livius: *cum Vejentibus nuper acie dimicatum apud Nomentum, & Fidenas fuerat, induciæque inde, non pax facta, quarum & dies exierat, & ante diem rebellaverant: missi tamen feciales, nec eorum, cum more patrum jurati repeterent res, verba sunt audita.*

a Lib. IV. c. 30.

+ IV. 1. Tempus induciis adscribi solet + aut continuum, ut in centum dies, + aut cum designatione termini, ut usque calendas Martias. + In priori [16] ad momenta temporum facienda est numeratio: + id enim naturæ convenit. nam + quæ fit [17] ad civiles dies computatio, + ex legibus, aut populorum moribus venit. + In altero genere dubitari solet, + utrum ad quem diem, aut mensem, aut annum dictum est duraturas inducias, is dies, mensis, [b] annus exclusus, an comprehensus intelligatur.

b L. anniculus. 134. D. de verb. signif.

2. Certe in rebus naturalibus duo sunt terminorum genera, [18] + intra rem, + ut cutis terminus est corporis: [19] + extra rem, + ut flumen terminus est terræ. Ad utrumque hunc modum, etiam qui [20] voluntate constituuntur, termini + constitui possunt. Magis autem naturale videtur, [e] + ut terminus sumatur qui pars sit rei: *πέρας λέγεται τὸ ἔσχατον ἑκάστου, terminus dicitur quod ultimum cujusque est*, inquit [c] Aristoteles: + nec usus repugnat. *si* [d] *quis sic dixerit, ut intra diem mortis ejus aliquid fiat, ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur.* Prædixerat Cæsari Spurina periculum, quod non ultra Idus Martias proferretur. [e] Interpellatus ipsis Idibus, dixit [f] + venisse quidem, sed non præteriisse. Quare multo magis sumenda est hæc interpretatio, + ubi temporis productio favorem in se habet, ut in induciis, quæ humano sanguini parcunt.

c Met. V. 17.
d L. si quis 133. D. de verb. signif.
e Suet. in Cæs. c. 81.

3. At vero, [21] + a quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit: + quia ejus propositionis vis est discernere, non conjungere.

+ V. Illud

GROTII.

e *Ut terminus sumatur qui pars sit rei*] *Baldus* de statutis in verbo *usque*. *Bartolus* in l. patronus. D. de legatis III. & l. nuptæ D. de senatoribus. *Archidiaconus* in c. ecclesias. XIII. q. 1. *Hieronymus de Monte* libro de finibus c. 23.

f *Venisse quidem, sed non præteriisse*] Dion: πάρεστιν, οὐδέπω δὲ παρελήλυθεν. (Lib. XLIV. pag. 281. E. *Ed. H. Steph.*) Appianus: πάρεισιν αἱ Εἰδοί, ἀλλ' οὐ παρεληλύθασιν. (Postrema verba non tantum sunt *Appiani*, (*De Bell. Civ.* Lib. II. *pag.* 522.) sed & PLUTARCHI, qui tribuit ea Haruspici, Cæsarem de adventu Iduum sibi gratulantem castiganti, *Vit. Cæs.* pag. 737. E. Tom. II. Ed. *Wech.* *J. B.*

GRONOVII.

15 *Dominium*] Administratio rerum suarum.

16 *Ad momenta temporum*] Ab hora, qua consensum est in inducias, ad horam eandem centesimi diei.

17 *Ad civiles dies*] Ut quæ supersunt horæ ultimi diei, simul comprehendantur, ut L. 38. D. de V. S.

18 *Intra rem*] Extremitas, vel ultimæ partes rei.

19 *Extra rem*] De proximo rem attingentia.

20 *Voluntate*] Arbitrio hominum, ubi natura non facit terminos.

21 *A quo die*] Ut sit, post quem diem; non, cum quo die.

GRO-

+ V. Illud obiter addam, inducias & si quid est simile, ipsos contrahentes + statim obligare ex quo contractus absolutus est: at subditos utrinque obligari incipere, ubi induciæ [22] acceperunt formam legis, cui inest exterior quædam publicatio: qua facta + statim quidem incipit habere vim obligandi subditos, sed ea vis, si publicatio uno tantum loco facta sit, non [23] per omnem ditionem eodem momento se exserit, + sed per tempus sufficiens ad perferendam ad singula loca notitiam. Quare si quid interea a subditis contra inducias factum sit [a], + ipsi a pœnis immunes erunt, [g] † neque tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt.

+ VI. 1. Quantum per inducias liceat, quantum non liceat, + ex ipsa definitione datur intelligi. Illiciti enim sunt + omnes actus bellici, + sive in personas, sive in res, id est, + quicquid vi fit adversus hostem: id enim omne per induciarum tempus + fit contra jus gentium, ut in concione ad milites loquitur L. Æmilius apud [b] Livium.

2. Etiam quæ res hostium [24] casu aliquo ad nos pervenerunt, ex + reddendæ erunt, + etiamsi ante nostræ fuissent: quia, quod + jus externum attinet, + ex quo hæc dijudicanda sunt, + ipsorum sunt factæ: & hoc est, quod ait Paulus jurisconsultus, [c] + induciarum tempore postliminium non esse, + quia postliminium requirit, ut antecedat jus bello capiendi: quod per inducias non est.

3. + Ire, & redire ultro, citroque, + sed eo paratu, qui periculum nullum ostentet, licet. Notatum hoc [h] a Servio ad illud [d] Maronis, *Mixtique impune Latini*, ubi & hoc narrat, obsessa urbe a Tarquinio inter Porsennam, & Romanos factis induciis, cum ludi Circenses in urbe celebrarentur, ingressos hostium duces curuli certamine contendisse, & victores coronatos.

+ VII. Interius [25] recedere cum exercitu, quod Philippum fecisse legimus apud [e] Livium, + cum induciis non pugnat: + nec reficere mœnia, nec militem conscribere, [i] + nisi quid specialius convenerit.

VIII. 1. Corruptis [26] hostium præsidiis loca invadere, quæ ipsi tenebant, + haud dubie contra inducias est. + talis enim acquisitio justa esse non potest, nisi ex jure belli. Idem habendum, + si qui subditi deficere ad hostem velint. Exemplum est apud Livium, lib. XLII. [f] *Coronæi*,

[a] *Bart. ad l. omnes pop. Pan. c. 2. de const. & ibid. Fel. n. 7.*

[b] Lib. XL. c. 27.

[c] L. 19. §. 1. *D. de Captiv.*

[d] *Æn.* XI. 134.

[e] *Lib.* XXXI. c. 38. *Add. Frontinus l.* II, c. 13. n. 8.

[f] *Cap.* 46.

GROTII.

g *Neque tamen eo minus contrahentes damnum resarcire debebunt*] Ut de Scione apud *Thucydidem* IV. (Cap. 122.) Defendi itaque non potest quod ab Hispanis in Italia factum narrat *Mariana* XXVIII, 7.

h *A Servio*] Ad XI. Æneidos. (vers. 134.)

i *Nisi quid specialius convenerit*] Ut apud *Parutam* lib. III.

GRONOVII.

22 *Acceperunt formam legis*] Ex quo solemniter promulgatæ sunt.

23 *Per omnem ditionem*] Per omne territorium.

24 *Casu aliquo*] Non industria, aut opera nostra.

25 *Interius recedere*) Intra fines ex eo loco, unde alioqui non facile sine conflictu digredimur, ut Philippus apud *Liv.* 31, 39.

26 *Corruptis*] Sollicitatis ad defectionem pecunia, vel promissis, ut Sulla illusit L. Scipioni. *Appian.* I, civ. pag. 401. *Flor.* 3, 21.

rvi, & Haliartii favore quodam insito in reges legatos in Macedoniam miserunt præsidium petentes, quo se adversus impotentem superbiam Thebanorum tueri possint. Cui legationi responsum ab rege est, præsidium se ob inducias a Cap. 123. *cum Romanis factas mittere non posse.* Apud Thucydidem libro [a] quarto Brasidas Mendam civitatem ab Atheniensibus ad Lacedæmonios deficientem induciarum tempore recipit: sed additur excusatio, + quia habebat [27] quæ ipse vicissim Athenienses criminaretur.

2. + Derelicta sane occupare licet, + dum vere derelicta, id est, eo animo ne amplius sint quorum fuerant, + non si incustodita, sive custodia ante inducias, sive factis induciis omissa sit. + dominium enim manens injustam facit alterius possessionem. quo refellitur Belisarii adversus Gothos b *Proc.* II. *Gotth. c.* 7. cavillatio, [b] qui tali obtentu [k] loca præsidiis nudata per inducias invaserat.

IX. 1. Quæritur, an qui [28] vi majore impeditus quo minus recederet, intra fines hosticos deprehenditur postquam exierint induciæ, jus redeundi habeat? + Si jus externum gentium respicimus, non dubito + quin hic par sit ei, qui cum in pace venisset bello repente exorto inter hostes fato suo deprehenditur, quem captivum manere ad pacem usque, c Lib. III, c. 9. §. 4. supra [c] notavimus; + neque justitia interna deest, + quatenus bona, & actiones hostium pro debito civitatis obligantur, + & [29] in solutum capiuntur: + nec magis hic quod queratur habet, quam tot alii innocentes, in quos bellorum mala recidunt.

d *L. Cæsar.* 15. *L. interdum.* 16. §. *si propter.* 8. *D. de publican.* 2. + Nec quæ [30] de commissi causa [d] circa merces tractantur adferri huc debent, nec quod [31] apud Ciceronem est de inventione secundo, de nave rostrata vi ventorum in portum delata, quam [32] ex lege quæstor publicari volebat. [33] Ibi enim + vis major a pœna liberat; [34] + hic + proprie de pœna non agitur, + sed de jure, quod certo tantum tempore interquiescebat. Tamen + quin tale remittere, + benignius, quin & generosius sit, nullam habet dubitationem.

+ X. Sunt & quædam + per inducias illicita, + ob specialem conventionis naturam; ut si tantum + sepeliendorum hominum causa datæ sint induciæ, nihil erit immutandum: sic [l] si obsessis datæ induciæ tantum ne oppu-

GROTII.

k *Loca præsidiis nudata*] Portum, Centumcellas, Albanum.

l *Si obsessis datæ induciæ tantum ne oppugnentur*] Ut a Totila Neapolitanis apud *Procopium.* (Gotthic. III. 8.)

GRONOVII.

27 *Quæ ipse, vicissim Athenienses*] Fecisse contra inducias. Vel *quibus ipse.* (Nisi hellenismo uti voluerit Auctor, videtur potius scripsisse, *quæ ipse vicissim in Athenienses criminaretur*; & τὸ *in* postea omissum à Typographis, ob similitudinem vocis præcedentis in *im* desinentis. *J. B.*)

28 *Vi majore*] Θεῦ βίᾳ. l. 25. §. 6. C. *locati*: quæ consilio humano neque provideri neque vitari potest.

29 *In solutum*] Vicem ejus, quod solvi debet.

30 *De commissi causa*] Si tempestate acta navis prætererit locum, ubi applicare debebat, & vectigal solvere: vectigali autem non solato merces incidunt in causam commissi.

31 *Apud Ciceronem de inventione secundo*] Cap. 32.

32 *Ex lege*] Si qua rostrata navis in portu deprehensa esset, ut publicaretur.

33 *Ibi enim*] In commissis.

34 *Hic proprie*] In detinendo eo, qui deprehenditur inter fines.

GRO-

oppugnentur, + jam auxilia, & commeatus admittere non licebit : nam cum tales induciæ alteri partium prosint, + non debent interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere. Interdum & [35] convenit, ne commeare liceat. [m] Interdum personis cavetur, non & rebus : quo casu [36] si ad res defendendas lædantur personæ, nihil contra inducias fiet : + nam cum liceat res defendere, personarum securitas [37] ad id, 'quod principale est, non quod in alicujus consequentiam venit, referenda est.

XI. Si fides induciarum a parte altera rumpatur, quin læso liberum sit + etiam sine indictione ad arma venire, frustra dubitatur. + nam capita [38] conventionis insunt conventioni per modum conditionis, ut paulo [a] ante diximus. Reperias quidem in historiis exempla eorum, [39] + qui sustinuerint in finem induciarum. Sed & bellum illatum Hetruscis [b] & aliis, quod contra inducias fecissent, legas : quæ diversitas + argumento est, jus ita esse ut dicimus, + sed eo jure uti, vel non uti, in arbitrio esse ejus, qui læsus est.

XII. Illud constat, + si [40] pœna conventa poscitur, & persolvitur ab eo, qui contra fecit, + jam bellandi jus non esse : + ideo enim pœna solvitur, ut cætera salva maneant. Et contra, si [41] bellum moveatur, recessum a pœna censeri debet, + quando optio data est.

XIII. + Privata tamen facta non rumpunt inducias nisi publicus actus accedat, + puta [42] imperii, aut ratihabitionis, quæ etiam intelligitur accedere, + si qui deliquerint nec puniantur, nec dedantur : + si non reddantur res.

XIV. + Jus commeandi + extra inducias [43] privilegium quoddam est. quare in ejus interpretatione sequenda sunt quæ [44] de privilegiis traduntur. Est autem hoc privilegium + neque tertio noxium, + neque danti admodum grave : + ideo [45] intra [c] verborum proprietatem laxa magis, quam stricta interpretatio admittenda est, + eoque magis si non petenti datum

[a] *Libro hoc c.* XIX. §. 14. & XX. §. 36.
[b] *Liv. lib.* IX. c. 41. & *seqq.* & Lib. X. c. 37. 45.
[c] *Vide supra l.* II. c. XVI. §. 12.

GROTII.

m *Interdum personis cavetur, non & rebus*] Vide c. significavit 11. *de Judæis*. De induciis cum exceptione locorum exempla habes apud *Procopium*, & *Menandrum Protectorem*.

GRONOVII.

35 *Convenit, ne commeare*] Diserte ponitur in pactis induciarum, ne utrimque inter partes hostiles liber sit commeatus.

36 *Si ad res defendendas*] Si, quæ res alterius invadunt, violentur personæ.

37 *Ad id quod principale*] Ita accipienda est, ut directo, & per se personæ nihil hostile facientes non lædantur ; non, ne lædantur, dum ea, quæ per inducias licet arcere, ac prohibere, attentant.

38 *Conventionis insunt*] Omnia conventionis capita infirmantur, & læduntur in uno, quasi singulis esset adjectum, hoc caput salvum fore, si & cætera salva fuerint.

39 *Qui sustinuerint*] Non reddiderint par pro pari, & ruptis ab altera parte induciis prosiluerint vicissim ad hostilia, sed exspectaverint finem.

40 *Pœna conventa*] In pacto induciarum eo casu, si quis eas violet.

41 *Bellum moveatur*] Post violatas inducias alter vicissim aliquid hostile fecerit, is pœnam conventam poscere nequit : jam enim videtur legisse alterum eorum, quæ optare potuit.

42 *Imperii, aut ratihabitionis*] Si jussa fuerint aut approbata ab eo, penes quem imperium est.

43 *Privilegium quoddam*] Certis personis plerumque datur, quum in aliis maneat bellum.

44 *De privilegiis*] Juribus singularibus, quæ non ad exemplum trahuntur. §. 6. Instit. *de J. n. g. c.*

45 *Intra verborum proprietatem*] Quatenus propria verborum significatio permittit.

datum beneficium, sed ultro oblatum sit; + multoque magis, si ultra privatam publica quædam utilitas in negotio vertatur. + Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba, + nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur, + aut eo ducant probabiles admodum voluntatis conjecturæ. Contra vero + etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur, + aut ex valde urgentibus conjecturis.

XV. Hinc colligimus, [46] datum militibus commeatum + non ad medios tantum, + sed & summos duces porrigi: quia verbi proprietas admittit eam significationem, + quanquam est & alia strictior. Sic [47] nomine [a] clericorum venit episcopus. Etiam, [b] qui in classibus sunt + nautæ, milites intelliguntur, + & omnes omnino, qui sacramentum dixerunt.

a Can. in c. cum in cunctis. 7. §. cum vero. 2. De Elect.

b L. I. §. 1. D. de bon. poss. ex test. nul.

XVI. 1. [48] In itu cautum & de reditu censetur, + non hoc ex vi verbi, sed ut absurdum vitetur: + neque enim [49] inutile esse beneficium debet. + Et abitus tutus intelligendus, usque dum eo pervenerit, ubi in tuto sit. unde [n] + Alexandri fides accusata [c], qui, quibus abitum indulserat, eos in ipso itinere jussit interfici.

c Diod. Sic. lib. XVII. c. 84.

2. At, + cui abire datum, non & redire: sed nec, cui venire concessum est, [50] + mittere poterit: + nec contra; + sunt enim hæc diversa: + nec extra verba exspatiari ratio cogit: ita tamen [51] + ut error etsi jus non det, a pœna certe, si qua adjecta est, relevet. + Sed & cui venire permissum est, semel veniet, non iterum, + nisi temporis adjectio aliam suppeditet conjecturam.

+ XVII. Patrem filius, uxor virum non sequitur, aliter quam in jure [52] commorandi. nam morari [d] solemus [53] cum familia, peregrinari sine ea. Famulus tamen unus, aut alter, etiamsi expressus non sit, comprehensus censebitur in eo, quem sine tali comitatu ire indecorum foret. [e] nam qui aliquid concedit, concedit quæ necessario sequuntur. necessitas autem hic [54] moraliter intelligenda est.

d L. penult. D. de precario.

e Abbas C. quam sit. 7. De Judæis.

XVIII. Simi-

GROTII.

n *Alexandri fides accusata*] Plutarchus: *καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος ὡς κηλὶς πρόσεστιν' hæc velut macula adhæsit bellicis actionibus regis, cætera in bello agere, & juste, & regaliter soliti.* (Pag. 698 C.) Simile factum Bajazetis contra Vidynenses in Servia habes apud *Leunclavium* lib. VI.

GRONOVII.

46 *Datum militibus commeatum*] Si positum sit in pacto induciarum, concedi liberum iter in hostiles terras, aut per hostiles militibus, non excludi centuriones, tribunos, præfectos, sed nec legatos, qui summæ rei præsunt.

47 *Nomine clericorum*] Quod clericis concessum, id etiam vindicare potest episcopus.

48 *In itu*] Si data facultas eundi, utique & redeundi.

49 *Inutile beneficium*] Quod pro beneficio datur, id ita datum intelligitur, ut possit effectum sortiri.

50 *Mittere*] Alium sibi substituere, qui veniat.

51 *Ut error*] Ut, si quis hoc fecerit per errorem, sine fallendi proposito, etsi male fecerit, non tamen pœnæ forte in pacto expressæ subjaceat.

52 *Commorandi*] Concessa itione habitandi causa.

53 *Cum familia*] At familiæ vel præcipuæ partes uxor, & liberi.

54 *Moraliter*] Non sine quo simpliciter, & quocumque modo aliquid esse non possit, sed sine quo aliquid decenter, & commode esse non possit.

GRO-

XVIII. Similiter + bona non quævis comprehendentur, + sed quæ solita sunt ad iter assumi.

XIX. Expresso comitum nomine + non sunt intelligendi hi, 55 quorum causa magis est odiosa, quam ipsius cui prospicitur. + Tales sunt piratæ, latrones, transfugæ, desertores. + Gentis expressum nomen in comitibus, satis ostendit facultatem ad alios non porrigi.

+ XX. Jus commeandi + cum veniat ex vi potestatis, in dubio non exstinguitur 56 morte concedentis, secundum ea, quæ [a] alibi diximus de regum, & aliorum imperantium beneficiis.

XXI. Disputari solet de eo, quod dictum est in hunc modum, 57 + *quamdiu voluero*. Et verior est sententia eorum, qui existimant durare 58 beneficium tale, etiam si 59 novus volendi actus non intercedat, + quia durare in dubio præsumitur, quod ad juris effectum sufficit; o + non etiam ubi is, qui concessit, [b] desiit posse velle; + quod per mortem contingit. + Persona enim sublata; collabitur etiam illa præsumtio durationis, + sicut accidens interitu substantiæ.

XXII. Commeandi autem securitas ei, cui data est, + debetur etiam extra territorium concedentis: + quia datur 60 contra jus belli, quod per se territorio non includitur: ut alibi [c] a nobis dictum est.

XXIII. + Captivorum redemtio multum habet favoris, maxime apud Christianos, + quibus lex [d] divina hoc misericordiæ genus peculiariter commendat. *Captivorum redemtio, magnum, atque præclarum + justitiæ munus est*: verba sunt [e] Lactantii. Ambrosio captivos redimere, maxime ab hoste barbaro, + præcipua, & summa liberalitas [f] vocatur. Idem [g] defendit suum, & ecclesiæ factum, p + quod vasa ecclesiæ 61 etiam initiata confregerint, ut

a Lib. II, c. 14. §. 11, 12.

b Canon. in c. si gratiose. 5. de rescr. in VI.

c Lib. III. c. IV. §. 8.

d Matth. XXV, 36. 39.

e Lib. VI, Cap. 12.

f Lib. II, off. c. 15.

g Ibid. c. 28.

GROTII.

o *Non etiam ubi is, qui concessit, desiit posse velle, quod per mortem contingit*] L. Lucius Titius. 32. *de donationibus*, ita ut eam emendat vir magnus *Antonius Faber*, *voluero* ponens pro *volueris*. (Conject. Jur. Civ. Lib. II. c. 19.) Adde l. locatio. 4. ff. *locati*: Cardinalem *Tuscbum* pp. conclusion. 751. lit. p. *Reinking*. lib. II, classe 11. c. 8. num. 30.

p *Quod vasa ecclesiæ etiam initiata confregerint, ut captivi redimerentur*] Imitatus hoc Ambrosii factum Augustinus narrante *Possidio*, (*De Vit. Augustin.* Cap. 24. qui contra carnalem sensum quorundam id factum dicit. Imitatus est, & in eadem Africa episcopus Deogratias, narrante *Victore Uticensi* lib. I. Vas, quod Remigii fuerat, datum ad redimendos a Nortmannis captivos, narrat in Remigii vita *Hincmarus*. Simile factum archiepiscopi Bremensis Rimberti laudat *M. Adamus* Bremensis ecclesiastitæ historiæ cap. 32. Probat hoc synodus universalis sexta, decreto relato in *causam* XII, *quæstione* 11. Quæ adjungenda his, quæ diximus supra hoc libro cap. V. §. 2.

GRONOVII.

55 *Quorum causa magis est odiosa*] Qui minus sunt favorabiles, adeo ut videatur concessurus non fuisse, qui concessit, si suo nomine petiissent.

56 *Morte concedentis*] Sic ut a novo Imperatore novus commeatus sit petendus, si quis uti velit.

57 *Quamdiu voluero*] Quoties concessi aliquid alteri licitum fore tamdiu, quamdiu id ei concedere velim.

58 *Beneficium tale*] Postquam semel, iterumque eo usus est, qui accepit.

59 *Novus volendi*] Etsi nec verbis, neque alio certo signo me adhuc velle ostenderim.

60 *Contra jus belli*] Ut in aliquem non liceat quod jure belli liceret: licet autem in hostes jure belli quidvis hostile etiam extra territorium.

61 *Etiam initiata*] Quibus ad sacrum usum jam usi fuissent sacerdotes.

ut captivi redimerentur. [62] *Ornatus*, inquit, *sacramentorum*, *redemtio captivorum est*, & multa alia in eandem sententiam.

XXIV. 1. Quibus adducor, ut non audeam indistincte + probare leges illas, quæ captivos redimi vetant, quales + apud Romanos fuisse legimus: [a] *nulli civitati viliores captivi, quam nostræ*, + ait in senatu Romano quidam. Eadem civitas + Livio [b] dicitur minime in captivos jam inde antiquitus indulgens. Nota est in hanc rem Horatii [c] ode, ubi captivos redimere vocat [63] conditiones + fœdas, & exemplum perniciem trahens: + flagitio additum damnum. Sed quod [d] Aristoteles in Laconum institutis reprehendit, idem in Romanorum culpari solet: + nimis scilicet illa omnia directa ad res bellicas, quasi in illis solis salus civitatis consisteret. Atqui si rem humanitatis modo æstimamus, + satius sæpe esset, jus, quod bello petitur, amitti, [q] quam plurimos homines, & quidem cognatos, aut populares, relinqui in gravissimis ærumnis.

a Livius lib. XXII. c. 59.
b Ibid.
c III. Od. 5.
d Politic. Lib. II. Cap. 7. Lib. VII. Cap. 13.

2. Non videtur ergo lex talis justa, [64] + nisi appareat opus tali rigore, ut majora, aut plura mala alioqui moraliter inevitabilia caveantur. + Nam in tali necessitate, cum [65] ipsi captivi ex charitatis lege suam sortem patienter ferre debeant, potest hoc eis injungi, & aliis, ne quid contra faciant, præcipi, secundum ea, quæ de cive ob bonum publicum dedendo scripsimus [e] alibi.

e Lib. II. c. XXV. §. 3.

XXV. + Non sunt quidem moribus nostris servi, qui bello capiuntur: non dubitem tamen, quin jus exigendi pretium redemtionis a capto possit ab eo, qui captum tenet, [66] + in alium transcribi: + nam & incorporalia alienari natura patitur.

XXVI. + Et potest idem pluribus debere pretium, si ab uno dimissus, pretio nondum soluto, captus sit ab alio: sunt enim diversa hæc debita ex diversis causis.

XXVII. Conventio de pretio facta + rescindi non potest, eo quod captus intelligatur locupletior, quam credebatur: + quia jure gentium externo, de quo quærimus, [67] + nemo cogitur supplere quod in contractu

GROTII.

q *Quam plurimos, homines, & quidem cognatos, aut populares, relinqui in gravissimis ærumnis*] De Mauritii Imperatoris ob tale factum seria admodum pœnitentia vide *Zonaram*. (Lib. XIV. Cap. 13. pag. 77, 78. *Ed. Reg.*).

GRONOVII.

62 *Ornatus sacramentorum*] Si supellex sacra impendatur in redimendos captivos, honoratur, & ornatur, non violatur.

63 *Conditiones fœdas*] Quod his milites redduntur segniores, & facilius armis abjectis in captivitatem consentiunt, certi se redemtum iri.

64 *Nisi appareat*] Nempe quia tanti taxantur, aut id pro eis petitur, quod non potest, nisi gravi reipublicæ detrimento, concedi.

65 *Ipsi captivi ex charitatis lege*] Mithridates oppugnans Cyzicum 3000. captivorum in navibus ad urbem admovit, qui manus tendentes ad mœnia orabant, ut sibi parcerent cives: donec Lysistratus Cyzicenorum prætor e muro per præconem eos monuit *φέρειν τὸ συμβαῖνον ἐγκρατῶς αἰχμαλώτους γεγονότας*, ut captivi, & in alienam potestatem redacti fortiter fortunam ferrent. *Appian.* Bell. Mithr. pag. 220. *Ed. H. Steph.*

66 *In alium transcribi*] Donari, delegari creditori, quocumque modo alienari.

67 *Nemo cogitur supplere*] Non est dolus venditoris, si emtor non intelligens quid emat, obtulit plus justo: ita nec captivi dolus est, si qui eum tenet, bonorum ejus ignarus, nec in tempore requirendi copia usus, minoris, quam potuit, eum taxavit.

GRO-

ctu minus æquo pretio promisit, + si dolus non intercessit: ut intelligi potest ex his, quæ de contractibus [a] supra a nobis explicata sunt.

+ XXVIII. Ex eo, quod diximus captivos nostros servos non esse, sequitur, + cessare illam 68 acquisitionem universalem, + quam accessionem esse dominii in personam, [b] diximus alibi. Non alia ergo captori acquirentur, + quam quæ specialiter apprehenderit: quare + si quid clam secum habet captivus, non erit acquisitum, + quia nec possessum. Sicut Paulus jurisconsultus [c] contra Brutum, & Manilium respondit, qui fundum possessione cepit, thesaurum, quem in fundo esse nesciat, non cepisse: quia qui nescit nequeat possidere. Cui consequens est, ut res 69 eo modo celata ad redemtionis pretium solvendum prodesse possit, quasi retento dominio,

[a] L. II, c. 12. §. 26.

[b] L. III, c. VII. §. 4.

[c] *L. possideri. 3. §. Neratius. 3. D. de acqu. poss.*

XXIX. 1. Quæri & hoc solet, + an pretium conventum, & ante mortem non solutum, ab herede debeatur. Expedita mihi videtur responsio, + si in carcere mortuus est, non deberi: promisso enim inerat + conditio, si liberaretur: + mortuus autem non liberatur. Contra, + si mortuus est cum in libertate esset, deberi. Jam enim lucratus erat id, pro quo promissum erat pretium.

2. Plane fateor, & aliter conveniri posse, ut ab ipso contractus momento 70 pure debeatur pretium, & captivus tantum retineatur, non jam ut jure belli captus, sed ut 71 + a se oppignoratus: & contra pactum iniri posse, ut procedat pretii solutio, + si die præstituto, qui captus sit, liber vivat. + Sed hæc ut minus naturalia non præsumuntur acta, nisi manifestis documentis.

XXX. Proponitur & illud, + an in carcerem redire debeat qui dimissus est sub pacto, ut faceret dimitti alterum, qui 72 factum morte prævenerit. Diximus [d] alibi, factum tertii + liberaliter promissum + satis impleri, si 73 nihil omittitur ex parte promissoris; + at in onerosis obligari promissorem ad id, quod tantundem valet. Sic ergo in proposita quæstione + non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ: + neque enim id conventum fuit, + neque tacite actum intelligi patitur favor libertatis, neque debebit lucrifacere libertatem, r + sed 74 ejus, quod præstare non potest,

[d] Lib. II, c. XI. §. 22. & XV. §. 16. *Hoc libro* c. XX. §. 58.

GROTII.

r *Sed ejus, quod præstare non potest, æstimationem præstabit*] Id non fecit Paulus Balionius ea lege dimissus ut Carvajalium restitueret libertati, qui Carvajalius, antequam liberaretur, mortuus fuit: quo nomine reprehendit Balionium *Mariana* libro XXX. (Cap. 21.) Sed facti speciem paullo aliter narrat *Paruta* libro II.

GRONOVII.

68 *Acquisitionem universalem*] Etiam rerum incorporalium captivi.

69 *Eo modo celata*] Possit numerari in parte pretii, nec possit dicere, qui cepit, eam rem jam suam fuisse, ex quo dominum ceperit.

70 *Pure debeatur*] Sine conditione plenæ libertatis recuperatæ.

71 *A se oppignoratus*] Quasi se ipse pro pretio tantisper pignori dederit, donec id repræsentaretur.

72 *Factum morte*] Mortuus fuerit, antequam posset dimitti.

73 *Nihil omittitur*] Promissor fecit quod potuit, ut promissum præstaret, quamvis fortuna intercesserit.

74 *Ejus, quod præstare non potest*] Ob alterius mortem aliquid dabit pro sua redemtione.

GRONO-

potest, æstimationem præstabit. Hoc enim + naturali simplicitati congruentius, quam quæ 75 in actione [a] de præscriptis verbis, & de condictione ob causam dati causa non secuta Romani juris interpretes tradunt.

[a] *L. naturalis. §. §. 1. de præsc. verb. l. ult. D. de cond. ob caus. dati.*

GRONOVII.

75 *In actione de præscriptis verbis*] Damnari præcise promissorem, in quantum interest mea, illud, de quo convenit, accipere: vel repeti, quod datum est quasi ob rem datam, re non secuta.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXI.

HACTENUS Auctor egit de fide publica, qua bello finis imponitur: hic » agit de fide, quæ interponitur manente » bello. *Vid. supr. c.* 20. §. 1.

AD §. I.

1 A SUMMIS *potestatibus*) „ De fide minorum potestatum in bello agit. *c.* 22. „ *seq.*

Belli commercia] » *Vid. Gron. h.* Nam & » jura quædam nobis cum hoste communia sunt. *Vide l.* 3. *c.* 19. §. 1. *n.* 1. „ *l.* 2. *c.* 17. §. 19.

Qualia sunt induciæ] „ De quibus usque » ad §. 14. agitur.

Commeatus], De quibus §. 14. & „ *seq.*

Captivorum redemtio] „ De qua §. 23. „ *seq.*

Induciæ sunt conventio, per quam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est] » In *l.* 19. §. 1. *ff. capt. & postl.* induciæ describuntur: *cum in breve, & in præsens tempus conveniat, ne invicem lacessant.* Unde Græcis ἐκεχειρία ab ἔχειν χεῖρας, id est cohibere manus; quod ad manus non » veniatur.

Inter bellum, & pacem, nihil est medium] Hoc est, quod supra diximus, omnem statum esse vel belli, vel pacis, » & tertium non dari.

Et bellum status est nomen] » Id est, » non actio, *sed status eo nomine indicatur:* quæ sunt verba Auctoris in *l.* 1. *c.* „ 1. §. 2. *n.* 1.

Qui potest esse, etiam cum operationes suas non exerit] » Id est, etiam cum vi » non agitur.

Actus dicitur] „ In omnibus negotiis » moralibus potentia ab actu distinguitur, » seu jus ab ejus exercitio. *Vid. supr. l.* „ 1. *c.* 4. §. 15.

Non pax est inducia; bellum enim manet, pugna cessat] *Pax* plerumque perpetua est; *induciæ* ad breve plerumque tempus fiunt. Per *pacem* enim tota causa deciditur, & de tota lite transigitur regulariter, indeque perpetua est, & omnis lis ea sopitur; quia per transactionem controversia finitur. In *induciis* suspenduntur saltem actus bellici, salva lite, & controversia: adeoque natura negotii est, ut ad breve saltem tempus fiant, v. g. ad mortuos sepelien- 2

dos

dos, ut de conditionibus pacis interim tractetur, &c. Ratio in promtu est? quia non patitur odium, & ardor utriusque, nec reipublicæ utilitas, ut tantæ lites tamdiu pendeant. Atque hinc Varro *ferias belli* dixit apud *Gell. l.* 1. *c.* 25. Tota ergo causa manet in statu, quo est tempore induciarum, & tollitur saltem interim lædendi copia, eodem modo uti feriarum tempore in judicio privato sistitur processus.

Pacto tamen & *paci* tempus addi, & *induciæ* in longum tempus constitui possunt, prout enim partes de jure suo disponunt, ita jus est. Essentia igitur *pacis* est ut de causa transigatur; reliqua pacto mutari possunt: perinde uti pactum de non petendo ad certum tempus, vel in certa persona fieri potest; ita pax quoque fieri potest ea lege, ut valeat quamdiu vivunt paciscentes, salvo jure posteris, si recipere velint. Effectus est ut tali pace jus interim, & dominium, etsi temporarium, transferatur in rebus, quæ sunt apud hostem, & is, qui possidet, jus disponendi habeat de rebus illis, nec in eventum rem illam salvam præstare teneatur; non enim jus, & dominium restituitur finito tempore, sed lis, & bellum.

Econtrario essentia *induciarum* in eo consistit, ut suspendatur belli processus; diu autem, ut diximus, suspendi sine præjudicio belli non potest: nec solet nisi partes aliud disponant; ita enim in bello Vejentino centum annorum induciæ contractæ sunt. *Liv. l.* 1. *c.* 15. Idem contigit in bello cum Cæritibus. *Liv. l.* 7. *c.* 20. Aliæ in quinquaginta annos, apud *Just. l.* 3. *in fin.* &c. Effectus est, quod his induciis contractis nihil juris concedatur, sed lis, & possessio interim in eodem statu maneat in rebus controversis, quæ apud hostem sunt.

Hinc jam patet, pacem religiosam veram esse *pacem*, non *inducias*. Nam 1. de ipsa causa controversa transactum, adeoque lis sopita est, & clausula saltem addita, donec inter partes litigantes amicabili compositione aliud convenerit. Ex qua ipsa clausula 2. apparet, pacem illam perpetuam, & æternam esse, quia nunquam finiri, quin nec mutari debet, nisi utriusque partis consensu: temporaria autem tunc est, si post tempus aliquod pax tollitur. Unde notanter in principio tractatus dicitur, *æterna pax esto.* Adeoque 3. promiserunt contrahentes, se nunquam in perpetuum violaturos has conditiones pacis, neque inde recessuros, nisi mutuo consensu: possunt ergo ulterius pacisci partes, quod si mutua voluntate non fiat, lis in perpetuum sopita manet. Effectus hujus rei 4. hic est, quod jus verum, & plenissimum in Evangelicos translatum sit, adeo ut nunquam redeat bellum, utpote quod in perpetuum est sublatum. Conf. Prudentia nostra jur. publ. *c.* 18. §. 38. & *Disp. de postlim. in pac. Sect.* 1. §. 17.

Not. in induciis non opus est clausula amnestiæ, quia vi ipsa induciarum sequitur, ne interim invicem lædant: quod plenius exposuimus in *Disp. de Postlim. Sect.* 7. §. 11. & 12. *Vide supra l.* 3. *c.* 9. §. 1. *prop.*

Si quid convenit, ut belli tempore valeat, id per inducias quoque valere] „Nam » si tempore belli, ubi vis hostilis licita » est, aliquid fieri valide potest, multo » magis id fieri poterit in induciis, ubi » vis hostilis suspensa est.

Nisi manifeste appareat, non statum spectari, sed ipsas functiones, &c.] » Id est, » ipsas actiones bellicas: certatio enim per » vim, quæ actu fit, tempore induciarum » fieri nequit.

Contra si quid de pace dictum erit, id induciarum tempore locum non habebit] » Adeoque si quid convenerit ut pacis tem» pore valeat, id tempore induciarum non » valet, quia vere pax non est, sed saltem » vis hostilis suspenditur.

Pacem sequestram] » Sequestrum suppo» nit rem litigiosam; adeoque indigitatur, » certamen saltem, seu vim hostilem ad » tempus deponi.

Pacem temporalem] » Voce pacis gene» raliter sumta, non pro decisione causæ, » sed pro quavis compositione, & cessa» tione violentiæ hostilis: proprie igitur » induciæ pax temporaria dici non possunt, » quia manet controversia, quæ per pacem » temporariam certo modo finitur.

Pacem castrorum] » Id est, pax inter » castra: non ergo de causa ipsa. *Vid.* » *Gell. l.* 1. *c.* 5.

Paucorum dierum] » Pro negotii natu» ra. *Vid.* §. 2. *n.* 3.

Non definitiones, sed delineationes quædam] » Pax ibi generaliter sumitur pro » quavis pactione, non de causa, sed de » vi hostili.

Eaque figurata] » Rectius, significatio- » nes generales pacis.

Bellorum ferias] » Uti enim in privatis » judiciis suspenditur processus belli in fe- » riis, ita in bello per inducias.

Belli somnum] » Quia actus hostiles in- » terim quiescunt.

Forenses ferias] Id est, ferias judiciales.

Papinius] » 4. *Sylv.* 4. *Certe jam La-* » *tia non misceant jurgia leges, & pacem* » *piger annus habet, &c.*

Somnum] » Nam inducias paulo ante » *belli somnum* vocavit.

Belli vinculum] » Quia effectus, & actus » bellici quasi vinciuntur.

3 *Recte reprehendit Gellius*] » Rationem » addit, quia & in plures menses, & in » paucas horas dari induciæ possunt. *Gell.* » *l.* 1. *c.* 25. At ipse postea addit, Var- » ronem noluisse superstitiose inducias de- » finire, sed saltem demonstrare. Curatior » igitur est definitio Jurisconsulti in *l.* 19. » §. 1. *capt. & postl.* nam regulariter, & » ex natura induciarum, ad breve saltem » tempus dari solent.

Et in horas dari] » V. g. ad sepeliendos » mortuos. *Gell. d. l.*

In annos etiam viginti] » *Liv. l.* 5. *c.* » 32. & nostris temporibus inter Impera- » torem, & Turcam.

Quadraginta] » *Liv. l.* 1. *c.* 15. *l.* 2. » *c.* 54.

Centum] » *Liv. l.* 7. *c.* 20. Theodo- » sius cum Persis. *Sozom. Hist. Eccl. l.* 9. » *c.* 4. Inter Ambraciotas, & Acarnanes. » *Diod. Sic. l.* 12. *c.* 60. Alias inducias in » 50. annos. *Just. l.* 3. *in fin.* Inducias » Belgicas in 12. annos contractas, legi- » mus.

Qua & illam Pauli definitionem redarguunt] » Immo Paulus in *d. l.* 19. recte » definit, quia regulariter in breve tem- » pus induciæ fieri solent, etsi id pacto » mutari possit.

4 *Rationem unicam, & per se moventem in solidum fuisse cessationem actuum bellicorum*] » Si partes contrahentes non collo- » quii, vel alterius negotii causa, quod » breve tempus requirit, inducias faciant, » sed ea in genere intentione, ut actus » bellici cessent, tunc instar pacis eas es- » se putat, juxta regulas interpretationis. » At verum hoc non est: nam essentia » pacis in eo consistit, ut de ipsa causa » transactum appareat; quod non fit si fal- » tem id actum est, ut actus bellici cessent, » etsi longo tempore.

Ut tunc quod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat] » Regulariter enim » si quid convenit ut pacis tempore valeat, » id induciarum tempore locum non ha- » bet, *vid. h.* §. *n.* 2. exceptionem au- » tem, quam Auctor hic ponit, non agno- » scimus.

Non ex vi vocis] » Quia aliud est pax, » aliud induciæ.

Sed ex mentis certa collectione] » Immo » dum partes causam ipsam non decidunt, » sed eam in suspenso relinquunt, certo » inde colligitur, eas noluisse pacem con- » trahere.

Alibi egimus] „ *L.* 2. *c.* 16. ubi simul » probavimus, plerasque interpretationum » regulas, quas late ibi tractat Auctor, esse » vel falsas, vel mere civiles.

AD §. II.

INDE *uti jam*] „ Verba ejus hæc sunt: » *Inducias sic dictas arbitramur, quasi tu* „ *dicas, inde uti jam; pactum induciarum* „ *ejusmodi est, ut in diem certum non pu-* » *gnetur, nihilque incommodi detur: sed ex* » *eo die postea uti jam, omnia belli jure* » *agantur. Quod dicitur dies certus prafi-* » *nitus, pactumque fit, ut ante eum diem* » *ne pugnetur: atque is dies ubi venit, in-* » *de uti jam pugnetur: idcirco ex iis, qui-* » *bus dixi, vocibus, quasi per quendam co-* » *itum, & copulam, nomen induciarum* » *connexum est.*

Opilius] „ Apud Gellium *d. l.* 1. *c.* 25.

Sed quod inde] „ Adeoque *indutiæ* sunt » quasi *inde otium.*

Ἐκεχειρίαν] » Quod manus cohibeantur. » *Gell. d. l.*

Ex Gellio] » Immo ex hoc, & qui ibi » allegatur Opilio, non apparet, nomen » hoc olim per *t* scriptum, sed singulari » numero *induciam* dictum esse. *Gell. l.* » 19. *c.* 8.

Indoitia] » Auctor hoc nulla auctoritate » probat.

Oitium enunciabant a verbo oiti, quod nunc uti dicimus] » Neque hoc probat Au- » ctor.

Sic ex indoitia indoitiorum] » Unde con- » stat, ita olim enunciata hæc verba esse?

Plurale

Plurale nunc tantum] „ Nimirum , „ *induciæ*.

Sunt ergo induciæ in bello otium, non pax] „ Nam causa decisa non est, adeo„ que manet bellum; sed durante bello a„ ctus hostiles suspenduntur.

Qui narrant, sæpe pacem negatam, inducias datas] „ Apud Livium dicitur: *indu„ ciæ, inde non pax facta. L. 4. c. 30.* & „ apud eundem, *l. 8. c. 37. infecta pace „ inducias annuas ab urbe retulerunt.* Fa„ liscis pacem petentibus annuas inducias „ datas esse, refert Livius *l. 10. c. 46; & „ l. 29. c. 12. Cupiens pacem si posset, sin „ minus inducias facere.* Adde *Marcel. l. „ 27. c. 20. Xenoph. l. 2. de exped. Cyri „ p. 302. Thuan. l. 17. Tesm. b.*

Ad §. III.

Auctor ait, finitis induciis non opus esse nova indictione, quia bellum non cessavit: at ea opus esse finita pace, quia novum bellum est priore finito. Vid. *Petr. Bell. p. 5. l. 2. n. 21.*

Quare] „ Quia per inducias bellum non„ dum est finitum, sed durat.

Ipso jure se exerit status belli] Id est, re„ moto impedimento res redit in pristinum „ statum.

Ut dominium, & patria potestas in eo, qui a furore convaluit] „ Immo nec do„ minium, nec patria potestas proprie qui„ escunt durante furore, sed sola admini„ stratio sopitur.

Livium] „ *L. 4. c. 35. junct. c. 60.*

Finitis induciis indictum bellum] „ Missi „ erant legati, qoi res repeterent, *d. l. 4. „ c. 58.* negata restitutione bellum indictum „ est, *d. c. 58. junct. c. 60.*

Quantopere pacem amarent] „ Inviti enim „ bellum Vejentinum renovabant, inprimis „ quia tribuni plebis id quovis modo impe„ diebant, *d. c. 60.*

Ad §. IV.

Quæritur, quomodo computetur tempus induciarum, an naturaliter, an civiliter? Resp. si de mente, & sensu contrahentium constat, cessat quæstio; si non, brevius tempus valet, quia id certum, longius incertum est, adeoque civilis computatio obtinet. *Petr. Bell. p. 5. t. 3. n. 18.*

Aut continuum] „ Si scilicet terminus, „ ad quem tempus currere debet, designa„ tus non est, v. g. in 100. dies.

Aut cum designatione termini] „ Adeo„ que ubi terminus, ad quem currere de„ bet, designatus est, v. g. ad Calendas „ Martias.

In priori ad momenta temporum] „ Id „ est, incipiunt induciæ a momento, quo „ pactæ sunt, & non finiuntur nisi elapso „ ultimo centesimi diei momento.

Id enim naturæ convenit] „ Naturali enim „ computatione per diem intelligitur spa„ tium 24. horarum, & horæ spatium præ„ ter propter 60. momentorum. Elapsis igi„ tur omnibus his momentis finitæ induciæ „ dici possunt.

Quæ fit ad dies civiles computatio] „ Ni„ mirum, a solis ortu ad ejus occasum.

Ex legibus, aut populorum moribus venit, &c.] „ Adeoque inter gentes, ac populos „ non obtinet.

In altero genere] „ Si induciæ fiunt cum „ designatione termini.

Utrum ad quem diem, aut mensem; aut annum dictum est, &c.] „ Duo hic „ quæri possunt, 1. an terminus *a quo* „ comprehendatur in tempore induciarum: „ 2. an terminus *ad quem* in tempus illud „ computetur. Grotius negat priorem quæ„ stiunem, & affirmat posteriorem.

„ Si proinde induciæ ita contrahuntur, „ ut incipiant Kalendis Februarii, & fini„ antur Kalendis Martii, certum est, ex „ eo momento, quo Kalendæ Februarii il„ luxerunt, securitatem promissam incipe„ re, indeque omne jus lædendi cessare. „ Hinc cum inter Philippum regem Hispa„ niæ, & Henricum Galliæ regem conve„ nisset, ut die 5. Febr. 1555. bellum sus„ penderetur, eodem autem die Dux bel„ licus regis Galliarum Vignale expugnas„ set, merito quidam opinarunt, restituen„ dum castrum, quia captum fuit tunc „ cum bellum per inducias suspensum jam „ fuit. *Osiand. ad Grot. l. 3. c. 21. §. 4.*

„ Sed an Kalendis Martii finitæ censean„ tur induciæ, alia quæstio est? Auctor id „ negat, & magis naturale ei videtur, ter„ minum ad quem hic sumi tanquam par-

» tem rei. At verius est, finiri inducias eo momento, quo Kalendæ Martiæ illuxerunt; idque ex natura elocutionis, quæ est exclusiva termini: quod ex objectionibus Grotii magis illustrabitur.

» Is autem opponit, 1. terminum dici quod ultimum cujusque rei est; adeoque magis naturale videri ut terminus sumatur, qui pars rei sit. *Grot. d. §. 4. n.* 2. Resp. hoc verum de termino, qui est intra rem, adeoque pars rei: uti si induciæ pactæ sunt in 100. dies; tunc enim centesimus dies est pars temporis conventi: at secus si terminus est extra rem, uti si induciæ pactæ sunt usque ad centesimum diem; tunc enim centesimus dies non magis est pars rei, quam flumen, termino ad flumen assignato: uti igitur tunc flumen non comprehenditur sub termino, ita nec centesimus dies.

» 2. Allegat Grotius legem *Amiculus ff.* de *V. S.* ubi si quis sic dixit ut *intra* diem mortis aliquid fiat, ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur. Resp. formula hæc, *intra* diem mortis aliquid fiat, ex natura locutionis comprehendit ipsum diem mortis; quia est pars temporis. Secus igitur si *usque ad diem* mortis faciendi facultas concessa fuisset; tunc enim dies mortis non numerari posset.

» Opponit Grotius 3. exemplum Cæsaris, cui Spurina periculum prædixerat, quod non *ultra* Idus Martias proferretur: interpellatus ipsis Idibus dixit, venisse quidem, sed non præteriisse. Resp. Ex natura locutionis, & sensu verborum naturali apparet, formulam *non ultra Idus Martias* necessario includere ipsas Idus Martias; eis enim finitis demum sano sensu dici potest, *ultra Idus Martias*. Aliud autem foret si Spurina dixisset, *usque ad Idus Martias*.

» *Obstat* 4. Quod hæc interpretatio sit favorabilis, ubi temporis productio favorem in se habet, dum induciæ humano sanguini parcunt. Resp. Ex interpretatione sive favorabili, sive odiosa, nullum jus natura oritur, sed ex sola dispositione, quæ certa, & clara esse debet. Est autem clara disponentium voluntas, si inducias indulgent *usque ad certum diem*; tum enim eo ipso dum usque *ad diem* saltem securitatem promittunt, satis declarant, eum diem se comprehendere non voluisse. Accedit, quod brevius tempus certum sit, longius incertum, & dubium. Conf. *l. 24. ff. loc. cond.*

Intra rem] » Ubi extremitates pro rei parte habentur. 2

Cutis terminus est corporis], Utpote cujus illa ultima pars est.

Extra rem] » Quæ non pars rei sunt, sed saltem eam attingunt.

Ut flumen terminus est terræ] » Terræ igitur pars non est flumen.

Constitui possunt] » Ita ut homines quoque terminum intra rem, & extra rem, constituere possint.

Ut terminus sumatur qui pars sit rei] » Concludit igitur Auctor, terminum pactis induciis designatum sub dispositione contineri, adeoque intra rem esse.

Nec usus repugnat] » Verba hæc sunt *legis Amiculus, &c. ff. de V. S.* ultimus enim dies est pars termini.

Venisse quidem, sed non præteriisse] » Idus enim Martiæ nondum elapsæ erant.

Ubi temporis productio favorem in se habet] » Jus naturæ neque ex favore, neque ex odio inferri potest, sed ex certa ratione, quæ cessat, ubi dispositio dubia est.

A quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit] » Si statuitur, inducias a prima Julii inchoaturas, omnino is dies intra mensuram, adeoque pars rei est. Conf. *Pufend. l. 8. c. 7. §. 8.* 3

Quia ejus propositionis vis est discernere, non conjungere] » Immo cum initium induciarum eo die esse voluerunt, diserte constat, eos diem hunc voluisse esse partem rei.

A D §. V.

INDUCIÆ vim accipiunt statim, & ex momento, quo partes ita convenerunt: at subditi non obligantur nisi id significatum sit, cum jure, & natura impossibile sit parere legi, quam nesciunt, nec imperata facere quis potest, nisi imperatum sit; quod non fit, nisi alter sciat.

Cæterum, ex ejusmodi induciis paciscentes obligantur tanquam ex pacto, subditi vero tanquam ex lege.

Statim

Statim obligare, &c.] » Nam ita dis- » posuere, ut omnis vis hostilis cessare de- » beat.

Statim quidem incipit habere vim, &c.] » Uti lex valere incipit, ex quo publicata » est.

Sed per tempus sufficiens] » Uti publica- » ta lege tempus indulgetur, intra quod ad „ notitiam omnium pervenire potest. Ro- » mani Imperatores id definiverunt numero » duorum Mensium. *Nov. 66. c. 1. Vid.* » *Jus nieum controvers. l. 1. tit. 3. q. 8.*

Ipsi a pœnis immunes erunt] » Quia ju- » sto errore tanquam in hostem agunt.

Neque tamen eo minus contrahentes da- mnum resarcire debebunt] » Cardinalis Tri- » dentinus ad Goisium misit, qui Valenti- » num per inducias captum repeterent. » *Thuan. l. 18. p. 364. Tesin. b.*

A D §. V I.

D I X I M U S, per inducias non conveniri de *causa*, sed de *processu* bellico: per eas igitur nihil juris transfertur in re, de qua bellum geritur, nec in rebus interim captis. Sed 1. cessat vis bellica, eoque nec res, aut personæ hostium capi, nec res nostræ si ad nos perveniunt, jure postliminii retineri possunt, sed reddi debent. 2. Induciis durantibus non possunt munimenta exstrui in terra controversa, quia omnis lacessitio cessare debet; lacessitur autem si status mutatur, exstructis munimentis, quæ extra inducias impedire potuisset hostis. Sed nec porro, & 3. in rebus controversis præjudicium perpetuum fieri induciarum tempore potest, indeque nec alienari possunt: turbatur enim status præsens, & possessio rerum, de quibus litigatur; uti lite pendente nihil innovandum in causa litis.

At 4. in suis rebus, suoque territorio non controverso omnia facere potest is, qui inducias contraxit, uti in pace. Atque hinc militem conscribere, castra ponere, exercitum de loco in locum transferre potest, quia hoc ad induciarum causam plane non pertinet. Immo medio tempore mutua sunt commercia, commeatus, &c. nisi in specie aliud dictum sit.

Quæ omnia 5. secus se habent in pace temporaria: ibi enim causa belli decisa, ac jus in rem controversam in alterum translatum est, qui proinde jure dominii omnia in re hac controversa agere potest, quæ ad rei suæ securitatem pertinent.

Cæterum, in induciis non opus est *clausula amnestiæ*, quia ipsæ induciæ hanc vim habent ut partes desistant ab injuriis: aliquando tamen eam induciarum pactis additam legimus; at id vel per imperitiam, vel supervacue factum est.

Hinc jam deciditur quæstio ab Alciato prolata. Tabulis pacis inter Tridentinos, & Venetos sancitum erat, omnia custodienda ut ante bellum. Cœpto jam bello Tridentini castrum cepere, inde induciæ; post Veneti recuperarunt, tum pax: quæsitum, an castrum restitui debeat, quia ante bellum novum tenuerant Tridentini? negat Gentilis contra Alciatum, & merito.

1 *Ex ipsa definitione*] » Quia induciæ sunt » conventio, per quam, bello manente, » ad tempus bellicis actibus abstinendum » est. *Vid. supra* §. *1. n. 1.*

Omnes actus bellici] » Quibus læditur » hostis.

Sive in personas, sive in res] » In utris- » que enim hostis lædi potest.

Quicquid vi fit adversus hostem] » Immo » etiam quicquid dolo.

Fit contra jus gentium] » Quod fidem » etiam hosti datam servare jubet.

2 *Reddendæ erunt*] » Quia hostem lacesse- » re, nec in rebus, durantibus induciis li- » cet.

Etiamsi ante nostræ fuissent] » Adeoque » jus postliminii in iis locum habere vide- » atur.

Jus externum] » Quid eo intelligatur, „ *vide in Diss. proœm. IX.* §. 65.

Ex quo hæc dijudicanda sunt] » Verum » non est, dari tale jus externum: adeo- » que verum non est, ex eo jure hæc di- » judicanda esse.

Ipsorum sunt facta] „ Res hostiles ce- » dunt capienti ipsa ratione naturæ, non » demum vi ficti alicujus juris gentium, » quod dominium, saltem quoad effectus » externos, tribuere fingit.

Induciarum tempore postliminium non esse] » Cum enim expressa induciarum pactio » fit, ut omnia in eodem statu maneant, » contra pacti, fideique datæ tenorem faceit

» qui quod alter tenet postliminio recipit, » eoqoe statum rerum mutat. *Vid. B. Parens in disp. de postlim. Sect.* 2. §. 14.

Quia postliminium requirit, ut antecedat jus bello capiendi] » Ratio hæc fallit, quia » nec res, quæ bello præsenti captæ sunt, » postliminio redeunt stantibos induciis. Ve» ram rationem jam allegavimus.

3 *Ire, & redire ultro, citroque, &c. licet, &c.*] » Quia suspensum est omne jus » lædendi hostem.

Sed eo paratu, qui periculum nullum ostentet] » Immo jus transeundi salvum est, » etiam cum exercitu. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 2. » §. 14. Si tempus induciarom longum est, » & forte in alios bellum geritur.

Ad §. VII.

Durantibus induciis intra fines suos non controversos quilibet facere potest quicquid lubet; in locis controversis nihil, quo hostis læditur, vel durior fit ejus conditio: ut in lite privata.

Cum induciis non pugnat] „ Non enim » lacessitur hostis.

Nec reficere mœnia] „ Quia suæ saltem » securitati prospicit, non autem hostem » lacessit. *Nepos in Agesilao c.* 2. An fossas » castrenses, seu castrensia valla, aut fossi» les vias, seu accessus obsidionales, circa » civitatem obsessam facere liceat? *Vid.* » §. 10.

Nisi quid specialius convenerit] „ Ut ces„ setur ab utraque parte ab omni opere. „ *Vid. Liv. l.* 30. *c.* 30.

Ad §. VIII.

1 Haud *dubie contra inducias est*] » Ho„ stis enim lacessitur.

Talis enim acquisitio justa esse non potest, nisi ex jure belli] » Quod vero per „ inducias suspensum est.

Si qui subditi deficere ad hostem velint] „ Nam & hoc facto læditur hostis.

Quia habebat quæ ipse vicissim Athenienses criminaretur] „ *Non existimabat, se in „juste agere, quia per inducias aperte defe.is» sent.* Atque hoc est, quod sæpius dixi „ mus, uno rumpente pactum, alterum „ quoque inde recedere posse.

Derelicta sane occupare licet] „ Quia non „ amplius sunt res hostium, sed nullius, „ quæ cedunt occupanti. 2

Dum vere derelicta] „ De requisitis de„ relictionis egimus *l.* 2. *c.* 9. §. 1.

Non si incustodita] „ Manet enim res „ in proprietate hostis.

Dominium enim manens injustam facit alterius possessionem] „ Contra pactas enim „ inducias agit qui hostem lacessit, id est „ proprietatem ejus turbat.

Ad §. IX.

Contingit aliquando ut effluxis induciis quidam in hostiom solo remaneant, vel quia ægrotant, vel quia alio casu retinentur? quæritur, an capi jure belli possint? Affirmatur, 1. quia quod ab initio belli licitum est, multo magis licitum erit in medio bello. At si quis in statu pacis venit in urbem, & repentine oriatur bellum, belli jure capi potest, *l.* 12. *ff. capt. & postl.* nedum si induciarum tempore in civitatem pervenerit, illæque effluxerint, antequam redire potuit. 2. Potuisset homo capi ex territorio hostili, nedum retineri in nostro. Sufficit 3. eum esse in potestate hostium. Conf. *Petr. Bell. p.* 1. 1. *n.* 10.

Neque obstat l. 15. *ff. de public.* ubi is, qui tempestate impeditur, quo minus statuto tempore recedat, non videtur contra legem fecisse. Resp. Agebatur ibi de publicanda nave ex culpa, quæ contra leges esset. Si vero quis tempestate impeditus non recedit, recte Jurisconsultus statuit, cessare culpam, eoque & poblicationem.

Si jus externum gentium respicimus], Ta„ le non dari, sæpius dictum est. *Vid. su„ pra* §. 7. 1

Quin hic par sit] „ Immo jure naturali „ non tantum eadem, sed & major hic ra„ tio subest.

Neque justitia interna] „ Per quam jus „ naturæ intelligit.

Quatenus bona, & actiones hostium pro debito civitatis obligantur] „ De quo supra „ egimus *l.* 3. *c.* 1. §. 3. & *c.* 2. §. 2. ubi „ male gentes id ad vitam extendisse, ait „ *d. c.* 2. §. 6. Nos sæpius jam diximus, in

„ in tales captos omnia licere, quæ in bel„ lo captos.

Et in solutum capiuntur] „ Gentes enim „ id licite constituisse, ait Auctor, tum ob „ necessitatem, & injuriæ licentiam, quia „ facile capi non possunt bona principum „ lædentium, tum quia membra ejusdem „ civitatis facile inter se consequi jura po„ tuerunt, tum quia ipsi vicissim eodem „ jure uti possunt, adeoque commodum „ commune est, *d. c. 2. §. 2.*

Nec magis hic quod queratur habet, quam tot alii innocentes] „ Dictum est, neminem „ subditorum innocentem esse, quia omnes „ causam suæ civitatis opibus suis defen„ dunt, factumque civitatis approbant, ad„ eoque de injuria participant, indeque ho„ sti tenentur.

2 *Nec quæ de commissi causa circa merces*] „ De qua loquutur Lex *Cæsar. 15. ff. „ de publ.*

Vis major a pœna liberat] „ Quia de„ ficit formula delicti, scilicet proposi„ tum.

Hic] „ Scilicet, ubi agitur de capiendo „ eo, qui fato induciis finitis deprehenditur „ intra fines nostros.

Proprie de pœna non agitur] „ Immo reus „ est, uti reliqui hostis subditi.

Sed de jure, quod certo tantum tempore interquiescebat] „ Jus lædendi hostem com„ muni consensu ad certum saltem tempus „ suspensum erat, quo elapso pristinus sta„ tus redit. Secus in commissi lege; ibi „ enim ob culpam publicantur res: ubi igi„ tur culpa non est, ibi deficit legis dis„ positio.

Quin talem] „ Scilicet, fato deprehen„ sum in hostili civitate finitis induciis.

Benignius, quin & generosius sit] „ Hoc „ virtutis, & perfectionis est; at ad juris„ prudentiæ naturalis disciplinam non per„ tinet.

Ad §. X.

Induciæ aliæ sunt *universales*, ubi omnes actus bellici suspenduntur: aliæ *particulares*, ut induciæ in oppugnanda urbe. Hic non actus omnes hostiles, sed oppugnatio suspenditur: indeque omnia fieri possunt, quæ nec directo, nec per indirectum ad oppugnationem urbis pertinent: non ergo fieri possunt cuniculi, aggeres, seu valla castrensia, nec accessus obsidionales (*Laufgraben, Tranchées.*) Excursiones vero in alias hostis terras facere obsidentes possunt.

Additio.

„ An ergo interim reficere mœnia tor„ mentis hostis jam labefactata, vel neces„ saria, aut auxilia laboranti civitati mit„ tere licet? Ego non puto: quia omnis „ oppugnatio cessat; at hæc est oppugna„ tio, status mutatur.

Per inducias] „ I. e. Stantibus Indu„ ciis.

Ob specialem conventionis naturam] „ Ad„ eoque ubi non omnes actus bellici sus„ penduntur, sed qui sequuntur ex causa „ speciali, de qua agitur.

Sepeliendorum hominum causa nihil erit immutandum] „ Nam oppugnare durantibus „ induciis hostem non licet.

Jam auxilia, & commeatus admittere non licebit] „ Est enim oppugnatio, & sta„ tus mutatur.

Non debent interim ejus, qui dedit, causam duriorem facere] „ Convenerunt enim „ ne oppugnent se invicem.

Nam cum liceat res defendere] „ *Ex Pos. „ J. G. IV.* Permissa enim defensione, „ etiam permissa est læsio personæ, sine „ qua res defendi nequit.

Ad §. XI.

Quin *læso liberum sit, &c. ad arma venire*] Hoc verum non esse, alibi probavimus. *Vid. L. 3. c. 19. §. 14. & c. 20. §. 38.* Talionem enim rei turpis illicitam esse, nec ob perfidiam unius alterum perfidum esse posse, diximus ibidem; & inepte Petrinus Bellus *p. 5. tit. 3.* ait, ex jure demum civili inter privatos receptum esse, ne crimina mutua compensatione tollantur. Sane, magistratui minus delinquere licet; neque enim ipse adulterium, perfidiam, &c. permittere, aut committere potest: nec ratio quadrat, *inesse conditionem*, cum ita nullus contractus mutuus purus dari posset.

Adeoque si unus rumpit inducias, alter agere debet ad reparationem; quæ si denegatur, agitur bello tanquam ex nova causa, in

in quam saltem venit æstimatio hujus, non veteris injuriæ.

Additio.

„ Auctoris sententiam omnino veram es„ se, puto, eamque late rationibus adstru„ xi supra *L.* 3. *c.* 19. §. 14. *&* *cap.* „ 20. §. 38. Idque Brasidas apud Thucy„ didem exemplo suo firmat. *Vid. supr.* „ §. 8. *n.* 1. Quid si privati inducias vio„ lent? *Vid. sup. l.* 2. *c.* 15. §. 17. *n.* 4.

Etiam sine indictione] „ Induciis finitis nova indictione opus non est, quia prior causa continuatur. *Vid. supr.* §. 3. At iis ab una parte ruptis, opus omnino est nova indictione, quia nova injuria est, adeoque nova belli causa, quæ veteri accedit.

Nam capita conventionis insunt conventioni per modum conditionis] „ Rectius, „ quia desinit obligatio, ubi uterque rece„ dit: uti vidimus *l.* 3. *c.* 19. §. 14. *&* „ *c.* 20. §. 38.

Qui sustinuerunt in finem induciarum] „ In arbitrio læsi est, an ad satisfactionem „ salvis induciis agere, an vero & ipse re„ cedere velit: posteriori casu bellum sus„ pensum absque nova indictione continu„ atur. Priori autem casu manent induciæ; „ neque lædens finitas esse inducias allega„ re absque perfidiæ nota potest. Exempla „ sunt in Agesilao apud Nepotem *c.* 2. Conf. „ *Thuan.* 21. *p.* 428.

Argumento est, jus ita esse] „ Ut scilicet „ rupta pactione ab una parte, alter statim „ ad arma venire possit.

Sed eo jure uti, vel non uti] „ Dixi, „ electionem esse læsi, an velit salvis in„ duciis agere ad satisfactionem, an vero „ ipse quoque recedere; & hoc casu mu„ tuo dissensu solvuntur induciæ.

Ad §. XII.

S i *pœna conventa poscitur*] „ Si indu„ ciæ factæ, & lex addita est, ut qui rum„ pit, pœnam solvat, tunc soluta pœna „ præterea nihil amplius peti potest, quia „ ita pacti sunt.

Jam bellandi jus non esse] „ Pœna enim „ soluta subsistunt induciæ ex pacto.

Ideo enim pœna solvitur, ut cætera salva maneant] „ Ita enim inter partes con„ venit.

Quando optio data est] „ Immo etsi o„ ptio data non sit, injuria agit qui violan„ ti inducias vim infert, quia ex lege pacti „ pœnam saltem stipulatam ab eo poscere „ debet. *Vid. l.* 3. *c.* 20. §. 36.

Ad §. XIII.

P r i v a t a *tamen facta non rumpunt inducias*] „ Sed privati ob injuriam factam „ coram suo principe conveniri debent, „ qui si neget satisfactionem, ipse tenetur, „ & tanquam violator induciarum tenetur. „ *Conf. Myns. cent.* 4. *O.* 7. *Burgers cent.* „ 2. *O.* 63.

Puta imperii, aut ratihabitionis] „ Si „ vel jussit princeps, vel probavit factum „ negando reparationem contra subditos.

Si qui deliquerint nec puniantur, nec dedantur] „ De quo processu vide *l.* 2. *c.* „ 21. §. 4. §. 5. *n.* 4.

Si non reddantur res] „ Quas subditus „ stantibus induciis rapuit; probat enim „ injuriam.

Ad §. XIV.

J u s *commeandi privilegium quoddam est*] Commeatus vel actum significat, vel facultatem commeandi, id est, secure hinc inde eundi, quæ bello non competit: eodem modo uti alias *iter* sumitur pro jure eundi, & *actio* pro jure agendi. Securitas autem illa conceditur vel personis, vel rebus: uti si in urbem obsessam necessaria inferendi facultas datur. Quod plerumque fieri solet litteris (*passeports*), aliquando per personas (*sauve-gardes*).

Commeatum concedit princeps suo jure, dux belli intra fines mandati taciti. *Vid. Burgers. cent.* 2. *O.* 21.

Extra inducias] „ In induciis enim tu„ tus quilibet est jure induciarum.

Neque tertio noxium] „ Nemini enim „ jus aufertur.

Neque danti admodum grave] „ Sed & „ si grave esset, quid inde? Dans de ju„ re suo disponit.

Ideo intra verborum proprietatem laxa magis, quam stricta interpretatio admittenda est] „ Sæpius jam dictum est, jure gentium interpretationem strictam, vel laxam incognitam esse. Nam vel constat de dispositio-

positione, & tunc opus non est interpretatione; vel de ea non constat, & tunc non est dispositio. Regula hæc est: Commeatu concesso omnia continentur, sine quibus commode, & honeste commeari nequit; qui enim finem vult, is etiam vult media, sine quibus honeste, & commode finis ille obtineri nequit. *Pos. IV. n.* 4. Commoditas autem, & honestas, uti alias in vita civili, intelligitur pro conditione, & dignitate personæ more solito, & humano. Quod enim cursori commodum est, ut pedibus, & continenter eat, non idem seni, & valetudinario, aut inassueto, aut fœminæ.

Additio.

„ Ex hypothesi Auctoris in *non odiosis* „ verborum proprietas sumenda est secun- „ dum totam proprietatem usus popularis: „ in *odiosis* vero, putat, sermonem figura- „ tum aliquantulum admitti, quo onus vi- „ tetur; quod refutavimus *supra l.* 2. *c.* „ 16. §. 12.

Eoque magis si non petenti datum beneficium, sed ultro oblatum] „ Est enim res „ gratiæ, adeoque maxime favorabilis.

Multoque magis si ultra privatam publica quadam utilitas vertatur] „ Causa enim „ hæc omnium maxime favorabilis est.

Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba] „ Et accipienda potius „ significatio artis, aut quam lex dedit, „ *d. c.* 16. §. 12. *n.* 2.

Nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur] „ Nam verba etiam in favorabilibus strictius, „ quam fert proprietas, sumenda erunt, si „ id necessarium est ad vitandam iniquita- „ tem, vel absurditatem, *d. c.* 16. §. 12. „ *n* 2.

Aut eo ducant probabiles admodum voluntatis conjectura] „ Conjecturas volunta- „ tis in demonstrando jure naturæ nullam „ habere utilitatem, *d. c.* 16. demonstra- „ vimus.

Etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur] „ Ad significationes enim plane im- „ proprias non esse recurrendum, putat, „ nisi alioqui absurdi aliquid, aut pacti inu- „ tilitas sequeretur, *d. c.* 16. §. 12. *n.* 2.

Aut ex valde urgentibus conjecturis] „ Di- „ xi jam, ex conjecturis nunquam jus ori- „ ri quoties de voluntate quæstio est; nam „ non constat de voluntate, quoties ea in- „ certa est.

„ Videndum ergo quid actum sit; quod „ maxime apparet ex causa cur securitas „ petitur, & conceditur. Si enim peregri- „ nis datur, solus abitus; si nostris iter, „ & reditus; si viatoribus, solus transitus; „ si negotii causa, securitas, donec id fini- „ tum sit, concessa videtur. Regulariter ve- „ ro actus, pro quo concessus est comme- „ atus, repeti nequit. *Vid P. Bellus p.* 9. „ *t.* 1. *n.* 24. & *Zouch. p.* 2. *s.* 9. *q.* 21.

Ad §. XV.

Non *ad medios tantum*]. „ Centurio- „ nes, tribunos, &c.

Sed & summos duces] „ Ex proprietate „ vocis. Vox enim militis generalis est, & „ omnes species continet militantium: hinc „ voluntas hactenus clara est.

Quanquam est & alia strictior] Ubi mi- „ les sumitur pro milite gregario.

Nauta] „ Les matelots: *Boots-Knechte.*

Et omnes omnino, qui sacramentum dixerunt] „ Quibus arma, signaque populus „ commisit: uti loquitur *Liv. l.* 23. *c.* 25.

Ad §. XVI.

Quæritur, *an concesso itinere videatur etiam concessus reditus*? Resp. distinguendum inter iter, & transitum. Si *iter* conceditur, reditus omnino sub commeatu continetur, ex ipsa verbi proprietate. Nam & ille it, qui redit; & in itinere est, donec redux fiat: adeoque tuto non videtur ivisse qui redire non potuit, nec interest, an in itinere, an in reditu sit captus. Iter igitur totum continet eundi actum, donec rediit; & tamdiu est in itinere, donec revertitur; nec nisi unum iter est. Sane, factum Alexandri a coævis scriptoribus non refertur: quæ a Diodoro Siculo, & Plutarcho referuntur, ea inter se non conveniunt.

Aliud est in *transitu*, quia viator tuto transit, qui semel transiit: totum negotium transitus tum finitum est; & si rediret, novus actus esset, novusque transitus. Idem obtinet in abitu præsentium. *Vid. Dec. cons.* 51. *n.* 2. *Petr. Bell. p.* 9. *n.* 21. Hic ergo plures

plures actus sunt, pluraque itinera; securitas autem tantum in unum iter concessa est.

1 *Non ex vi verbi, sed ut absurdum vitetur*] „ Immo ex ipso verbo *itus*, quod „ generale est; quia & ille it, qui redit.

Neque enim inutile beneficium esse debet] „ Immo posset dici, utile fuisse ad „ itum. Veram rationem jam dedi.

Et abitus tutus intelligendus, usque dum eo pervenerit, ubi in tuto sit] „ Securitas „ enim ad totum actum itineris promissa „ est.

Alexandri fides accusata] „ Diximus jam, „ exemplum hoc a coævis scriptoribus non „ referri; & ipsi scriptores, qui id referunt, inter se non conveniunt. Indignum „ id esset tanto principe. Exemplum Hussi „ hoc prætextu cremati omnibus notum est, „ & perfidiæ notam evitare nequit.

2 *Cui abire datum, non & redire*] „ Duo „ enim diversi actus sunt nec generali vo„ ce *abire* reditus continetur.

Mittere poterit] „ *Vid. Gron. h.* Baldus „ ait, nihil interesse, an quis ipse, an „ per alium eat; atque ita observari in Ita„ lia, ut merces, quibus commeatus da„ tus, per alium deferri possint. *Bald. l.* „ 5. *conf.* 408. *Zouch.* 2. 9. 22. *Bellus p.* „ 9. *n.* 13. Sed distinguendum, an rebus, „ an personæ commeatus principaliter sit „ datus: si rebus, uti si merces a merca„ tore transferantur in locum, nihil inter„ est, per quem deferantur; merces enim „ *principale* sunt; personæ saltem sunt *in„ strumentum*, sine quibus merces deferri „ nequeunt, & quibus proinde securitas „ data est eundi mercium causa. Si vero „ personis concessus est commeatus, & res „ hominis causa, & ad ejus usum, vel tan„ quam ejus accessio, simul deferuntur, „ non potest alia persona eo commeatu uti; „ quia & alii personæ non est datus, & „ cessante jure principali tollitur quoque „ accessio: uti si legatis data est securitas, „ & comitibus, ac rebus ipsorum, his ea „ non competet si in comitatu alterius „ sint.

Nec contra] „ Cui alium mittere con„ cessum est, ipse venire non poterit.

Sunt enim hæc diversa] , Diversi actus; „ indeque securitas uni promissa alteri non „ prodest.

Nec extra verba exspatiari ratio cogit] „ Omne jus oritur ex concessione: con„ cessio apparet ex verbis; interpretatio„ nes autem tales nullo verborum sensu „ continentur.

Ut error etsi jus non det, a pœna relevet] „ Immo si erravit, omnino pœnam „ adjectam solvere tenetur, quia legem „ concessionis transgressus est utut ex er„ rore. Neque enim hæc pœna solvitur „ ob propositum, sed ex conventione.

Sed & cui venire permissum est, semel veniet] „ Neque reversus iterato venire „ potest; duo enim tunc sunt actus: secu„ ritas autem saltem in unum data est.

Nisi temporis adjectio aliam suppeditet conjecturam] „ V. g. si certum tempus ad„ jectum sit, intra quod venire possit: eo „ nondum elapso, Auctor putat, iterato „ venire durante termino posse. At verius „ est, tempus hoc saltem additum esse, „ ne in infinitum differre adventum possit, „ non ut iterato venire.

Ad §. XVII.

Quæritur, an concesso commeatu patri, etiam videatur concessus uxori, & liberis? Diximus supra §. 14. commeatu concesso omnia concessa videri, sine quibus honeste, & commode commeare non possumus. At commode, & honeste sine uxore, & filio ire quis potest: secus in famulis, aliisque ministris, quia aliquando sine iis ire salva dignitate non potest. Tutius tamen est, nomen, & numerum personarum designare; quod & Galli facere solent.

Dissentit Baldus *d. l.* 5. *conf.* 408. putans, commeatum concessum marito ad urbem Astensem uxori quoque prodesse: uti jure eundi. & habitandi concesso. *L. III. V. O. l.* 9. *ff. Us. & habit.* Verum diversa hic ratio est.

Nam 1. habitatione concessa, ex naturæ instituto ea ita intelligi debet, ut cum familia, adeoque cum uxore habitet. Natura igitur simul habitat uxor, sed non simul iter facit. 2. Jure eundi concesso, jus illud per alium exerceri potest, quia jus non personæ, sed prædio inhæret, & in utilitatem, non personæ, sed prædii constitutum est; quod proinde per alium quoque exerceri potest, *d. l.* 3. Commeatus autem soli personæ concessus est, non rei, adeoque

adeoque extra personam effectum non habet.

Additio.

Conf. *l.* 2. §. 1. *ff. Us. & hab.* §. 2. „ *Inst. Eod. l.* 21. *ff. de precar. Dissert. B.* » *Par. de jur. Vict. Corol.* 1.

AD §. XVIII.

BONA *non quævis comprehendentur*] »Illa sola sub commeatu continentur, sine » quibus expediri nequit iter pro dignitate » personæ. Non igitur merces, &c.

Sed quæ solita sunt] „ Rectius, quæ ex » conditione personæ ad iter assumuntur.

AD §. XIX.

NON *sunt intelligendi hi, quorum causa magis est odiosa*] „ In odiosis enim stri- „ ctam interpretationem obtinere, dixit *su-* » *pra* §. 14. & *L.* 2. *c.* 16. §. 12. At sta- » tim videbimus, hanc non esse veram ra- » tionem.

Tales sunt piratæ, latrones] » Hoc fieret „ in fraudem commeatus. Neque enim ex » utilitate, neque ex dignitate commeantis » est, hujusmodi hominum genus secum » ducere: sed & commeantibus securitas » saltem promissa est, non impunitas cri- » minum.

Gentis expressum nomen in comitibus] » V. g. si alicui commeatus datur, cum fa- » mulis Gallis, &c. satis constat, com- » meatum ad famulos Germanos non per- » tinere.

AD §. XX.

QUÆRITUR, an commeatus exstinguatur morte concedentis? Recte id negat Auctor; sed rationem non admittimus, quasi ex vi potestatis veniat; nam hinc nihil sequitur. Vera ratio est, quod pacta Principum sua natura sint perpetua, adeoque semper inde jus alteri quæratur, quod morte concedentis tolli nequit; neque enim quæritur de facto mortui, sed de jure viventis.

Cum veniat ex vi potestatis] » Hæc ea- » dem est ratio, quam B. Parens allegat. » Princeps enim, qui concedit commeatum, » eum concedit vi imperii, ac summæ po- » testatis: imperium autem, summaque po- » testas non interit morte concedentis; ad- » eoque jus vi potestatis alii concessum, » & quæsitum; morte concedentis ei aufer- » ri nequit.

AD §. XXI.

QUAMDIU *voluero*] » Resp. tunc » tollitur commeatus morte concedentis, » quia mortui voluntas amplius non est: » & ita disposuere partes.

Quia durare in dubio præsumitur, quod ad effectum juris sufficit] » Voluntas semel » rite declarata tamdiu valet, & durat, » donec de mutatione ejus certo constet.

Non etiam ubi is, qui concessit, desiit posse velle] „ Tunc enim certo deficit volun- » tas.

Quod per mortem contingit] „ Mortuus » enim velle amplius non potest.

Persona enim sublata collabitur etiam illa præsumtio durationis] „ Vera ratio est, quia » voluntas morte definit.

Sicut accidens interitu substantiæ] » Vo- » luntas enim est quasi accidens personæ.

AD §. XXII.

DEBETUR *etiam extra territorium concedentis*] „ Commeatus effectus alius est inter subditos, alius inter extraneos. Illi ex concessione principis obligantur: hi tantum ex humanitate, atque animo officia mutua præstandi; nulla enim dispositionis illius vis est extra territorium. Atque hinc clausula solet inferi commeatui, *denen unsrigen ernstlich gebiethend, die übrige aber gebührend ersuchend*, &c.

Additio.

» Sensus Auctoris est, hostem, qui commeatum hosti concedit, eum nec in suo, » nec in alieno territorio violare posse: » non in suo, ex lege commeatus; nec in » alieno, quia ibi jure communi is, qui » commeatum impetravit, tutus est.

Quia datur contra jus belli, quod per se territorio non includitur] » Auctor ex er» ronea illa hypothesi, *quod jure gentium* » *hostem meum ubique locorum offendere pos*» *sim*, concludit, dato commeatu hoc jus » cessare. At cum thesis illa vera non sit, » etiam conclusio illa fallit. Nam quod of» fendi in alieno territorio non possit, non » est ex commeatu, sed ex jure commoni, » quia in alieno territorio nemini vi agen» di jus competit.

Ex his, quæ dicta sunt, facile aliæ possunt decidi quæstiones, quæ moveri in hac materia solent. Ita enim quæritur, an obsessa urbe si civi securitas data est eundi ad alium locum, ea competat urbe interim capta. Petrinus Bellus judex cum aliis fuit in causa Marchionis Masseranensis Venetias abituri, & cum iter pararet, cum urbe capta capti; atque causam indecisam relictam fuisse, ait *part.* 9. *n.* 15. *usque ad* 21. *Angel. Cons.* 363. quia Marchio deseruit litem. Nos dicimus, recte captum esse: quia securitas eundi Venetias, non commorandi in loco, adeoque in itinere, non domi concessa fuit. Alia autem est securitas domi, alia itineris; neque hæc intentio fuit disponentium ut domi tutus sit commeaturus, quia ea securitate inter suos non indigebat, sed tantum inter hostes: nec fides data est ut cum terris suis tutos sit ab invasione bellica, sed ne in via pro hoste habeatur; idque significant verba commeatus, actum scilicet meandi. Denique ratione mansionis dubia saltem mens est, adeoque hactenus nihil actum videtur. *Zouch.* 2. 9. 19.

Porro quæritur, an securitas tempore induciarum data tollatur ruptis induciis? Negatur, 1. quia eam non ex causa induciarum, sed commeatus habuit; altera vero cessante altera non tollitur: 2. quia in induciis etiam sine commeatu tutus fuit. Commeatus ergo per se jus dat, non jure induciarum, ubi eo opus non est. 3. Securitas per commeatum in genere concessa est; quod autem ultra inducias durare non debeat, id incertum, adeoque nullum inde jus oritur: & ita ex Belli sententia miles Gallus, cui securitas commeandi a præfecto Asteosi data fuit, cum captus esset finitis induciis, dimissus est, *p.* 9. *tit.* 1. *n.* 30. *Zouch.* 2. 9. *n.* 23.

Ad §. XXIII.

Captivorum *redemtio multum habet favoris*] Sæpius jam dictum est Auctorem jura naturæ dedocere ex eo, quod favorabile, aut odiosum est: quæ tamen distinctio mere civilis est, & ad disciplinam juris naturæ plane non pertinet.

Quibus lex divina] „ Hæc jus non facit » sed perfectionem inculcat.

Justitiæ munus est]„ Lactantius justitiam » vocat misericordiam, vel humanitatem, » *L.* 6. *de vero cult. c.* 10; adeoque eo » sensu (qui plane ad jurisprudentiam, » de qua inter homines agitur, non perti» net) justitiæ partem facit redemtio capti» vorum.

Præcipua, & *summa liberalitas*] » Hoc » omnino verum est: at ad justitiam non » pertinet.

Quod vasa ecclesiæ etiam initiata confregerint, ut captivi redimerentur] » Idque » per leges quoque postea approbatum est. » *Vid.* §. 8. *Inst. rer. div. l.* 21. *c. Ss.* » *eccl. Nov.* 7. *c.* 8. Add. *Socrat.-hist. eccl.* » *l.* 7. *c.* 21. *Sozom.* 4. 24. & §. 12.

Ad §. XXIV.

Probare *leges illas*, *quæ captivos redimi vetant*] „ Immo ob utilitatem publicam id licet in illis, qui armati capiuntur: quia mori potius pro patria, quam arma hosti tradere debent. Adeoque hac lege nulla spes militibus nisi in victoria posita est. 1

Apud Romanos] Immo non vetantur redimi; nam aliquando id fieri solet. *Vid. l.* 12. *pr. ibi*: *nihil comprehensum ff. capt.* & *postl.* Sed & propriis bonis se redimere possunt, *l.* 3. *c. an Serv. ex fact. l.* 7. §. 8. *l. dol. mal.*

Additio.

» Non desunt exempla redemtorum ca» ptivorum, quæ allegat M. Junius apud *L.* » *l.* 22. *c.* 59. & certas leges de permu» tandis captivis inter Romanos, & Pœnos, » refert *Liv. l.* 22. *c.* 23.

Ait in senatu Romano quidam] „ M. Junius

„ nius legatus eorum, qui ad Cannas capti „ sunt. *Vid. Liv. l.* 22. *c.* 59.

Livio] „ *L.* 22. *c.* 61 Unde nec ad Cannas captos redimere senatus voluit, *d.* „ *c.* 61.

Fœdas] „ *Vid. Gron. h.* Idem graviter „ exaggerat T. Manlius Torquatus in oratione, quam de non redimendis captivis „ in senatu pronuntiavit apud *Liv. d.* „ *c.* 61.

Flagitio additum damnum] „ Exhaurietur enim ærarium pro liberandis eis, „ quorum scelus accusatur. *Vid. Liv. d. c.* „ 61. Atque hinc Tryphoninus ait, Romanos in pace de captivis nihil dicere solere, *quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis, quam in pace Romani esse voluerunt. L.* 12. *pr. ff. capt. & postl.* Vid. *supr. l.* 3. *c.* 9. §. 4. *n.* 2.

Nimis scilicet illa omnia directa ad res bellicas] „ Quod plenius examinavimus supra *l.* 3. *c.* 17. §. 2. *c.* 18. §. 1. *n.* 2. „ & *c.* 9. §. 4. *n.* 2. ubi notavimus, non „ quosvis captos neglectos fuisse, sed eos „ saltem, qui armati, adeoque ignavia, „ aut culpa sua capti sunt; quod ex oratione Manlii Torquati apparet apud *Liv.* „ *l.* 22. *c.* 61.

Satius sæpe esset, jus, quod bello petitur, amitti, quam plurimos homines] „ Si plures „ illi homines sua ignavia, suoque scelere „ in hostium potestatem venerint, satius est „ homines illos amittere, quod de captis „ ad Cannas judicat Torquatus apud *Liv.* „ *d. l.* 22. *c.* 60.

2 *Nisi appareat opus tali rigore*] „ Neque „ Romani ea lege utebantur, nisi in tali „ casu, quo quis bello, & armatus captus est; quod ex historia captorum ad „ Cannas apparet.

Nam in tali necessitate cum ipsi captivi ex charitatis lege suam sortem patienter ferre debeant] „ Idem fere Lysistratus Cyzicenorum prætor captivis civibus respondit apud *Appian. bell. Mithr. p.* 220.

Ad §. XXV.

Non *sunt quidem moribus nostris servi*] „ Vid. supr. *l.* 3. *c.* 7. §. 9.

In alium transcribi] Jus exigendi lytrum, seu pretium redemtionis, ab ipsa natura est; cum enim hostis in nostram potestatem redigatur, tamdiu retineri in ea poterit, donec damnum datum restituerit: si igitur ejus loco lytrum promittit, id valet, & captus inde obligatur, quia ita disposuit. Hoc ergo jus alii cedi, & in alium transcribi potest, quia cedens verum jus in alterum transfert: uti in quovis alio nomine.

Apud Christianos jus lytri exigendi in locum servitutis surrogatum est, & hodie statuta militaria fieri de lytro solent. *Vid. Rec. Imp. de anno* 1500. & 1542. & 1570. *ubi art.* 95. *militi conceditur ut se ipsum redimat.* Hoc & hostes inter se servant, ut in bello Neapolitano inter Gallos, & Hispanos observatum refert Mariana *l.* 27. *c.* 18.

Additio.

„ De redemtione captivorum *vide Dissert.* „ *Proœm. XII. d. c.* 7. §. 9. *l.* 3. *c.* 14. „ §. 9.

Nam & incorporalia alienari natura patitur] „ *L.* 3 *c.* 7. §. 4. *l.* 3. *c.* 8. §. 4. „ *n.* 2. *l.* 3. *c.* 9. §. 6. *n.* 1. *l.* 3. *c.* 20. „ §. 12. *n.* 2.

Ad §. XXVI.

Et *potest idem pluribus debere pretium, si ab uno dimissus*] „ Quia duæ diversæ „ sunt capturæ, adeoque duæ liberationes, „ duoque redemtionis pretia.

Ad §. XXVII.

Rescindi *non potest eo, quod captus intelligatur locupletior, quam credebatur*] Si quis putat, captum esse pauperem, ideoque pro levi pretio ei libertatem concedit, postea compertum ipse habet esse divitem; quærit, an majus pretium exigere possit? Negatur: quia partes prout disponunt ita jus est, adeoque pacta hæc valent non ex quantitate bonorum, sed ex voluntate partium.

Additio.

„ Neque læsio ultra dimidium, quæ me„ re civilis est, effectum producere jure „ naturali potest: atque ita sentiunt *Guid.* „ *Pap. q.* 133. *Papon de arrest. l.* 5. *t.* 6. „ *um.* 1. Conf. *Burgers cent.* 1. *O* 30.

Quia jure gentium externo, de quo quærimus

rimus]. ,, Sæpius dictum est, tale jus gen-,, tium externum plane non dari, nec de ,, eo hic quæri.

Nemo cogitur supplere quod in contractu minus æquo pretio promisit] ,, Quasi jure gentium interno, id est jure naturæ ,, ad id teneatur disponens? Hoc meri juris civilis Romani esse, vidimus supra *l.* ,, 2. *c.* 12. §. 26.

Si dolus non intercessit] ,, Si dolus intercessit, agitur separatim ad id, quod ,, interest. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 11. §. 7. *n.* ,, 2. & *c.* 17. §. 17.

Ad §. XXVIII.

Quæritur, an capta persona etiam quod secum habet captum videtur? Negatur: nisi id simul captum sit. Hinc si vel hostis non spoliet, vel captus clam aliquid penes se habeat adeo id ejus manet, ut etiam pro obtinenda libertate in solutum dari possit. *Burgeri cent.* 1. *O.* 31.

Additio.

,, Hæc quæstio moveri potest inter Chri-,, stianos, ubi servitus cessat. At inter gen-,, tes, quæ captos servos faciunt, non tan-,, tum persona, sed & res, ac jura pote-,, stati domini subjiciuntur.

Cessare illam acquisitionem universalem] ,, Qua captus tum quoad personam, tum ,, quoad bona, tum quoad jura, in pote-,, statem victoris ipso jure transit.

Quam accessionem esse domini in personam] ,, Posita servitute res omnes, quæ simul captæ sunt, etiam incorporales, cum ,, persona acquiri domino, dixit Auctor ,, *supra l.* 3. *c.* 7. §. 3. *n.* 2. & §. 4. ,, *Conf. l.* 2. *c.* 5. §. 28. & *l.* 3. *c.* 14. ,, §. 2. *n.* 2.

Quam qua specialiter apprehenderit] ,, Nam non potest dici in ejus potestate es-,, se quod ignorat.

Si quid clam secum habet captivus] ,, Immo & si palam, si id ereptum non ,, fuit.

Quia nec possessum] ,, Qui enim nescit, ,, possidere nequit, *l.* 3. §. 3. *ff. Acq. poss.* ,, animus enim possidendi est possessionis ,, anima, *l.* 1. §. 3. *l.* 3. §. 1. *l.* 8. *ff.* ,, *Acq. poss.*

Ad. §. XXIX.

An *pretium conventum, & ante mortem non solutum, ab hærede debeatur*] Affirmatur, quia jure gentium debetur ex fide data, modo vere liber fuerit, quia capiens suum factum, pro quo pretium promissum erat, præstitit. Secus si captus in carcere mortuus sit: nam Lytron est pretium libertatis, quod proinde non debetur, nisi ex quo dimissus est. Dimissus autem intelligitur si facultas abeundi data est, etsi ipse ultro forte remaneat: si conducendus fuit ad hostes, non nisi eo deductus fuerit; adeoque non debetur pretium si in itinere moritur, quia nondum est traditus, nisi hostis sit in mora recipiendi. 1

Si in carcere mortuus est, non deberi] ,, Quia pro libertate debetur.

Conditio si liberaretur] ,, Immo pure ,, promissum est pretium pro libertate, quam ,, alter non præstat.

Mortuus autem non liberatur] ,, Adeo-,, que capiens non præstat id, quod pro-,, misit; deficit ergo obligatio.

Si mortuus est cum in libertate esset, deberi] ,, Etsi forte apud hostem remanserit; ,, quia culpa, & mora est in remanente: ,, capiens id, quod promisit, præstitit, fa-,, cultatem abeundi concessit. Promittens ,, igitur tenebatur negotio quippe perfecto: ,, Jus in liberantem translatum, eique quæ-,, situm fuit. Liberatus igitur debebat ex ,, suis bonis, quæ ad hæredem cum omni ,, onere transierunt. Hactenus hæres plus ,, suo habet, quod ei, cui id abest, ex ,, naturæ regula restituere tenetur.

A se oppignoratus] ,, Quia se ipse pro ,, pretio tamdiu pignori dedisse videtur, ,, donec id vere solutum fuerit. 2

Si die præstituto, qui captus sit, liber vivat] ,, Si scilicet pacto id in specie actum ,, est, ut 1. pretium non solvatur nisi cer-,, to die, & 2. redemtus eo tempore vi-,, vat, & 3. in plena libertate. Prout enim ,, partes de jure suo disponunt, ita jus est.

Sed hæc ut minus naturalia non præsumuntur. &c.] ,, Jure naturæ nihil aliud ,, inspicitur, præter id solum, an liber, ,, adeoque an id, quod capiens promisit, ,, præstitum sit.

A D

A d §. XXX.

An *in carcerem redire debeat qui dimissus est sub pacto, ut faceret dimitti alterum, &c.*] Resp. Redire debet si alter *ante* dimissionem moritur, non si *post*; quia hoc casu revera dimissus, & sic fides data impleta fuit: mors igitur dimissi non magis nocet alteri, quam si in patria mortuus fuisset.

Agitata hæc causa fuit inter Jovium, Marianam, Guicciardinum, & Parutam. Carvajalius Hispanus a Gallis, Balionius Gallus ab Hispanis captus erat; Balionius dimittebatur ea lege, ut Carvajalius mutuo dimitteretur: Carvajalius moritur ante reditum; reposcitur Balionius, quod fidem non præstitit, seu conditionem non implevit. Quæritur an jure? Resp. Balionius non tenebatur redire si Carvajalius dimissus, & inter moras receptionis mortuus fuit.

Additio.

„Quæstionem hanc nervose decidit B. „Parens in disputatione *de jure victoriæ* §. „35. *n.* 7. Verba hæc sunt.

Balionius ea lege dimissus ab Hispanis fuit, ut Carvajalius a Gallis captus vice mutua restitueretur. Hunc, antequam traderetur, mortuum fuisse, ait Mariana de Reb. Hisp. *l.* 30. *Paruta vero, Guicciardinus, Jovius, & alii, deductum eum ad Hispanos, quousque potuerit, & inter moras recipiendi mortuum fuisse, referunt. Gentilis*, l. 2. de re mil. c. 15. *Balionium absolvit ex fictione illa juris civilis in* l. 37. ff. Reg. jur. *Grotius consentit in actu liberali; in oneroso æstimationem saltem deberi, putat: quæ tamen nulla est, si nullum debitum sit. Nos in terminis, quos recenset Mariana, satisfactum negamus; quos reliqui, asserimus: quia suum factum præstitit Balionius; receptio vero non ejus, sed Hispanorum factum fuit.*

Liberaliter promissum, &c.] „ Passim „jam dictum est, favorem, vel odium ju„re naturæ nec jus dare, nec minuere, „atque hanc interpretationem esse mere „civilem.

Satis impleri si nihil omittitur ex parte promissoris] „ In quibus causis regula, quod „pro facto habeatur si per promittentem „non stat, quominus obtineat, alibi expli„cavimus. *Vid. jus controv. L.* 12. *tit.* „4. *q.* 6. & 7.

At in onerosis] „ Immo & in favorabili„bus: nam qui aliquid quocunque modo „promisit, vel tenetur præstare promissum, „vel tantundem.

Non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ] „ Immo tenetur si alter ante „dimissionem moritur, non si post.

Neque enim id conventum fuit] „ Immo „verbis id sua natura continetur, quia lex „conventionis impleta non est; adeoque „tota dispositio cessat, & omnia in pristi„num statum restituuntur.

Neque tacite actum intelligi patitur favor libertatis] „ Id neque ex pacto tacito, ne„que ex favore libertatis sequitur, sed ex „lege conventionis.

Sed ejus, quod præstare non potest, æstimationem præstabit] „ Immo non libera„tur præstando æstimationem pro eo, qui „mortuus est *ante* dimissionem; sed defici„ente conventione ipse redire tenetur. Si „vero *post* dimissionem decessit, nec æsti„mationem solvere tenetur.

Naturali simplicitati congruentius, quam quæ in actione de præscriptis verbis, & de condictione ob causam dati causa non secuta, juris interpretes tradunt] „ Quando fa„ctum aliquod præstatur, ut in ejus com„pensationem fiat aliud, jure Romano actio „præscriptis verbis datur, ad id ut alter „impleat, *l.* 5. §. 4. *l.* 5. *ff. de præscr.* „*verb.* vel tantundem præstet, *l.* 44. *§. f.* „*ff. de obl. & act. l.* 13. *in f. ff. re jud.* „*l.* 7. *f. præscr. verb.* At eligere quoque „potest, an condicere id, quod dedit, „causa quippe non secuta, velit, *l.* 5. §. „2. *l.* 7. *ff. de præscr. verb. l.* 3. §. 5. *l.* „*p. ff. Cond caus. dat. Conf. jus meum* „*controv. tit. de Cond. caus. dat. q.* 6. & „7. Exceptio est si per alterum non stat „quominus causa sequatur: tunc enim nec „condictio datur ei, qui promissum præ„stitit, nec ad tantundem tenetur is, qui „ob casum supervenientem promissum præ„stare nequit, *l.* 3. §. 3. *l.* 8. *l.* 5. *pr. ff.* „*Cond. caus. dat.*

CAPUT

CAPUT XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

[a] *L. conventio, num. 5. D. de pactis.* [b] Lib. IV. c. 20. [c] *Comm.* III. c. 51. *De Bell. Civ.* [d] L. II, c. XI. §. 12.

+ I. INter publicas conventiones (aa) Ulpianus [a] & hanc speciem posuit, *quoties inter se duces belli quædam paciscuntur.* + Nos diximus, post fidem datam a summis potestatibus agendum & de ea, + quam dant minores inter se, + aut aliis: sive minores illi summis sint proximi, quales sunt [1] duces excellenter dicti, de quibus illud Livii [b] capiendum: *nec ducem novimus, nisi cujus + auspicio bellum geritur :* + sive longius remoti, quos sic distinguit [c] Cæsar: *aliæ sunt legati partes, aliæ Imperatoris. Alter* [2] *agere ad præscriptum, alter libere ad summam rerum consulere debet.*

II. Est autem + in horum promissis duplex inspectio. nam aut hoc quæritur; + an summam potestatem obligent, + aut an se ipsos. [a] Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi [d] diximus, obligari nos & + per eum, quem voluntatis nostræ ministrum elegerimus, + sive [3] voluntas illa specialiter expressa est, + sive [4] ex ipsa præpositionis natura colligitur. + Nam qui dat facultatem, dat quantum in se est quæ ad facultatem sunt necessaria

GROTII.

a *Prior quæstio definienda est ex eo, quod alibi diximus*] Vide *Camdenum* in anno MDXCIV, in pronuntiato Comitis Mirandæ in causa Haukinsi. (*Pag.* 630.)

GRONOVII.

1 *Duces excellenter*] Integris exercitibus præfecti, aut quibus summa belli commissa est.

2 *Agere ad præscriptum*] Ille inter mandati terminos se continet, hic neminis arbitrium spectans, quod in universum salutare, & consultissimum judicat, agit, ac exsequitur.

3 *Voluntas illa specialiter*] Libello ad singulare negotium commissum aptato consignata.

4 *Ex ipsa præpositionis natura*] Mandato procurationis, aut præfecturæ jure, ordine, necessitate.

(aa) Vide celeberrimi, & summi JCti Clar. NOODT eximium Librum *De Pactis, & Transactionibus*, Cap. 7. *J.* B.

GRONO-

saria, + quod in materia morali intelligendum est 5 morali modo. Duobus ergo modis potestates minores supremam suo facto obstringunt, + faciendo id, quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur, aut etiam + extra illud ex + speciali præpositione + nota publice, aut iis, quorum res agitur.

III. + Sunt & alii modi, quibus potestas summa obligatur + antecedente ministrorum facto, + sed non ita, ut id factum causa sit proprie dicta, sed ut occasio sit obligationis: idquè dupliciter, vel per consensum, vel per rem ipsam. Consensus apparet ratihabitione, + non tantum expressa, sed & tacita, id est, + ubi scivit summa potestas quod actum erat, & fieri passa est, 6 + quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt. quod ipsum quomodo procedat, + alibi [a] tractavimus. + Per rem hactenus obligantur, + ne locupletiores fiant aliena jactura, id est, + ut aut 7 contractum præstent, ex quo commodum volunt consequi, + aut de commodo discedant. de qua æquitate itidem a nobis alibi [b] dictum est. + Et hactenus, nec ultra, recipi potest, + quod dicitur 8 valere, si quid utiliter gestum est. Contra vero ab injustitia excusari non possunt, + qui, cum pacta improbent, tamen retinent quod sine pactis non haberent: ut cum senatus Romanus, narrante [c] Valerio, 9 factum Cn. Domitii neque probare potuit, neque rescindere voluit: qualia multa in historiis occurrunt.

[a] L. II, c. IV. §. 5. & c. XV. §. IV.

[b] Lib. II, c. X. §. 2.

[c] Lib. IX. c. 6. n. 3.

IV. 1. Illud quoque + ex supra [d] a nobis dictis repetendum est, obligari eum, qui præposuit, + etiam si præpositus fecit 10 contra mandata arcana, + intra limites tamen publicæ functionis. Hanc æquitatem recte secutus est prætor Romanus in institoria actione: neque enim omne, quod cum institore geritur, obligat eum, qui præposuit, + sed ita, [e] si ejus rei gratia, cui præpositus fuerit, contractum est. + de quo autem 11 palam proscriptum fuit, ne cum eo contrahatur, + is præpositi loco non habebitur: quod si proscriptus quidem sit, + sed 12 non pateat, + tenetur qui præposuit. + conditio quoque præpositionis servanda est: nam si quis + sub certa lege, + vel 13 interventu cujusdam personæ contrahi voluit, + æquissimum erit id servari, in quo præpositus est.

2. Cui consequens est, + ut alii reges, aut populi magis, alii minus ex ducum suorum contractibus teneri possint, si satis notæ sint ipsorum leges,

[d] L. II, c. XI. §. 12. & 13.

[e] L. cuicumque. 5. § non tamen. 11. D. de inst. act. l. sed si 11. §. de quo 2. & §. proscribere 3. & §. proscriptum. 4. eod. tit.

GRONOVII.

5 *Morali modo*] Ut ea facultas commode potest explicari.

6 *Quæ ad aliam causam*] Quæ satis videbat hue evasura, ut ipsius persona obstringeretur.

7 *Contractum præstent*] Ut obnoxios se reddant vinculo, quod subeundum est una cum utilitate ex eo proveniente, aut etiam ipsi utilitati renuntient, si grave ducunt id vinculum subire.

8 *Valere, si quid utiliter*] Ex præsumtione non facile irritum facturum aliquem, quod licet inscio se gestum sit, tamen fructus ad eum redundat, utcumque cum onere aliquo.

9 *Factum Cn. Domitii*] Regem Arvernorum Bituitum, qui fide publica in castra Romana venerat, retinentis.

10 *Contra mandata arcana*] Diversa scilicet ab iis, quæ palam in speciem data sunt.

11 *Palam proscriptum*] Literis in loco publico affixo denuntiatum.

12 *Non pateat*] Literis forte obscuratis pluvia, casuve alio, aut ablatis, & refixis.

13 *Interventu*] Non nisi adhibita persona nominata.

leges, atque instituta. + De his si non constat, sequendum est quod conjectura dictat, + ut concessum intelligatur id, sine quo satis commode, quæ officii sunt, expediri non possunt.

3. + Mandati fines si excesserit minor potestas, + tenebitur ipsa, si quod promisit præstare non potest, ad æstimationem: + nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat. Quod si dolus accesserit, id est, si [14] præ se tulerit jus majus, quam habebat, jam tenebitur + & de damno culpa dato, + immo & ex crimine ad pœnam [15] crimini respondentem. [16] Ex priore causa + bona obligantur; + & si ea deficiant, operæ, aut libertas corporis: + ex posteriore quoque + persona, + aut bona, + aut utrumque, + pro delicti quantitate. Quod autem de dolo diximus procedet etiam, + si quis [17] testationem interposuerit semetipsum obligari nolle, + quia & damni dati, & pœnæ justæ debitum cum delicto non voluntario, sed naturali nexu cohærent.

V. Quia vero semper + aut summa potestas obligatur, + aut minister ejus, + ideo & certum est, partem alteram obligari, + nec dici posse [18] claudicare contractum. + Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt, ad superiores.

VI. Videamus & + quid in inferiores possint. Nec puto dubitandum, quin dux milites, magistratus [19] oppidanos + obligent intra eos actus, [20] qui solent ab ipsis imperari: + alioqui consensu opus esset. [a] Contra, ducis, aut magistratus pactum [21] inferioribus + proderit in mere utilibus omnino: + id enim in potestate comprehensum satis est: + in his, quæ opus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent, omnino; + extra ea, + ita [22] si acceptaverint, + quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio ex naturali jure [b] alibi disseruimus. Generalia hæc illustriora facient subjectæ species.

a Alc. l. VIII, conf. 40.

b L. II, c. XI. §. XIV.

VII. [b] + De belli causis, + & consequentibus transigere, [23] ad belli ducem non pertinet, neque enim + belli gerendi pars est bellum finire: immo + etsi cum maxima potestate præpositus fuerit, + ea [24] de belli ductu erit intelligenda. Agesilai responsum ad Persas fuit [c] εἰρήνης τὴν πόλιν εἶναι κύριον· *de pace constituendi jus esse civitati. Quam pacem A. Albinus cum Jugurtha rege Senatus*

c Plutarch. in Agef. p. 601. B.

GROTII.

b *De belli causis, & consequentibus transigere, ad belli ducem non pertinet*] Belisarius Gotthis: οὐ γὰρ ἐσμὲν κύριοι τὰ βασιλέως πράγματα διοικῆσαι· *neque enim nos jus habemus ordinandi res Imperatoris.* (Apud PROCOPIUM, Gotthic. Lib. II. c. 6.)

GRONOVII.

14 *Præ se tulerit jus majus*] Sibi finxerit plus esse commissum, & permissum, quam erat.

15 *Crimini respondentem*] Majorem, minoremve, pro ratione criminis.

16 *Ex priore*] Damni culpa dati.

17 *Testationem interposuerit*] Instrumentum testibus subsignatum fieri curaverit.

18 *Claudicare contractum*] Quasi non paribus pedibus incedere, non utrimque æqualiter ire.

19 *Oppidanos*] Si quid illi pro his promiserunt.

20 *Qui solent*] Quod dux militibus, magistratus oppidanis mandandi jus habet.

21 *Inferioribus*] Si horum in favorem pactum fuerit.

22 *Si acceptaverint*] Non omnino, sed in his, quæ rata habuerint milites, vel oppidani.

23 *Ad belli ducem*] A republica, vel principe delegatum.

24 *De belli ductu*] De negotiis ad bellum administrandum, & gerendum pertinentibus: non etiam de pacificatione.

GRO-

Senatus injussu fecerat, *Senatus rescidit* (bb) inquit [a] Sallustius. Et apud Livium [b] est: *qui rata ista pax erit*, *quam non ex auctoritate senatus*, *non jussu populi Romani peregerimus?* Sic Caudina, sic Numantina sponsio populum Romanum, ut alibi [c] exposuimus, non obligavit. Et eatenus verum est illud [25] Posthumii, *si quid est in quo obligari populus potest*, *in omnia potest*, + nempe eorum, quæ ad ductum belli non pertinent: + quod ostendunt antecedentia, de deditione, de sponsione relinquendæ, aut incendendæ urbis, de statu mutando.

a Bell. Jugurth. c. 91.
b Lib. XXXVII. c. 19.
c Lib. II. c. 15. §. 3. 16, 17.

VIII. [e] + Inducias dare ducum est, nec summortm tantum, + sed & minorum, iis nempe, quos oppugnant, aut obsessos tenent, & se, suasque copias quod attinet. + Nam alios duces pares non obligant, quod Fabii, & Marcelli historia apud [d] + Livium declarat.

IX. 1. Homines, imperia, agros, bello quæsita concedere itidem + ducum non est. [26] Hoc jure Syria [e] Tigrani adempta, quamquam Lucullus dederat. De Sophonisba, [f] quæ bello capta erat, ait Scipio, Senatus, populique Romani judicium, atque arbitrium esse; + ideo a Masanissa, quo duce capta erat, libertatem ei dari non potuisse. [g] + In res alias, quæ in præda sunt, jus aliquod concedi imperantibus videmus, + non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus. qua de re satis superius a nobis [h] dictum est.

d Lib. XXIV. c. 19.
e Just. l. XL. c. 2.
f Liv. l. XXX. c. 14.
g Cast. de just. & jure l. 1.
h Lib. III, c. VI. §. 15.

2. + At [27] nondum quæsita condonare, omnino in ducum est potestate: quia oppida pleraque, & homines sæpe in bello dedunt se sub conditionibus vitæ salvæ, aut & libertatis, aut & bonorum, + de quibus summæ potestatis arbitrium [28] exquiri, res plerumque non patitur. Pari ratione jus hoc & + ducibus non summis dandum est [29] + intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt. Maharbal Romanis quibusdam, qui ex prælio ad Trasimenum evaserant, satis longe absente Annibale, fidem dederat non tantum vitæ, τῆς σωτηρίας, ut nimium concise narrat Polybius [i], sed, si arma tradidissent, abire cum singulis vestimentis passurum: retinet eos Annibal hoc causatus: [k] ὅτι Μαχαρβὰς οὐκ εἴη κύριος ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, διδοὺς τὴν ἀσφάλ-

i Lib. III. c. 84.
k Ibid. c. 85.

GROTII.

e *Inducias dare*, *ducum est*] Vide *Parutam* lib. V

GRONOVII.

25 *Posthumii*] Pronuntiatum in Caudina causa. *Liv.* 9, 9.

26 *Hoc jure Syria*] Atqui non tam jure id factum, quam insolentia Pompejii, qui pro libidine, quæ potuit, acta Luculli rescidit. Ideo & ipsius acta noluit confirmare senatus, neque id efficere potuit, nisi postquam, nefaria cum Cæsare, & Crasso conspiratione inita, & se, & rempublicam perdidit. Alioqui non magis licuisset Pompejo adimere, quam Lucullo dare: fuerant enim pari jure; sed Pompejus successor, & æmulus Luculli. Licuisse autem utrumque ita, si ratum haberet senatus, ex historia notum. Cui autem Tigrani? immo Antiocho Asiatico, Pii filio, Cyziceni nepoti.

27 *Nondum quæsita*] Quæ tantummodo in spe sunt acquirendi, pacto relinquere possessoribus, si alia imperata facere velint.

28 *Exquiri res*] Brevitas occasionis.

29 *Intra ea*] In iis dumtaxat causis, quæ illis delegantur.

(bb) Non sunt hæc ipsa verba SALLUSTII, apud quem ita legitur: *Senatus ita*, *uti par fuerat*, *decernit*, *suo*, *atque Populi injussu*, *nullum potuisse fœdus fieri.* Bell. Jug. Cap. 43. Ed. Wass. *J. B.*

ἀσφάλειαν τοῖς ὑποσπόνδοις· [d] *in potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus, qua ipsos illæsos, aut indemnes præstaret.* Judicium de hoc facto [a] Livii sequitur. 30 *Punica religione servata fides ab Annibale est.*

a Lib. XXII. c. 6.

3. Quare & M. Tullium in Rabirii causa 31 + ut oratorem audire debemus, + non ut judicem. Vult a Rabirio + Saturnium jure cæsum, quem consul C. Marius + data fide ex capitolio abduxerat. *Fides*, [b] ait, *qui potuit sine senatus consulto dari?* & ita rem agit quasi Marium solum fides ista obstringeret. + Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat operam dandi, ut imperium populi Romani, majestasque conservaretur. [e] In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima, quis neget, + comprehensum jus dandæ impunitatis, si eo modo omne periculum a republica arceretur?

b Orat. pro C. Rabir. c. 10.

X. Cæterum, in his ducum pactis, + quia de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur, 32 adstringenda interpretatio, nempe + ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, quam vellet, obligetur, + aut ipsi damnum subeant officium faciendo.

XI. Ita qui in deditionem puram a duce accipitur, + eo jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi, aut regis arbitrium sit, cujus exemplum est in + Gentio Illyrii, & Perseo Macedoniæ rege, qui se, ille [c] Anicio, hic [d] Paulo dediderunt.

c Appian. Bell. Illyr. pag. 761.
d Livius, XLV. 6.

XII. Sic adjecta cautio, 33 *ita ratum sit si populus Romanus censuisset*, quam sæpe + in sponsionibus invenias, + efficiet, ut, ratihabitione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, + nisi si qua locupletior factus sit.

e Liv. lib. XXIV. c. 1.

XIII. Et, qui oppidum tradere promiserunt, + possunt præsidium dimittere, ut fecisse [e] Locrenses legimus.

GROTII.

d *In potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se dedentibus*] Non magis probabile erat in re simili effugium, quo usus Bajazetes adversus Servios Cratovianos, narrante *Leunclavio* lib. VI.

e *In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima*] Vide *Sallustium* in bello Catilinario. (Cap. 30. Ed. Wass.) Tullianæ huic cavillationi non dispar illa Consalvi in ducem Valentinum *Guicciardini* libro VI. (Pag. 339. *Ed. Genev.* 1645.

GRONOVII.

30 *Punica religione servari*] Id est, non servata: semper enim male audierunt Pœni ob perfidiam.

31 *Ut oratorem, non ut judicem*] Vide ad illa prolegom. *sectæ*, *argumento*, *causæ servire.* num. 40.

32 *Adstringenda*] Strictior, & angustior sumenda.

33 *Ita ratum sit*] *Liv.* 37, 45. *Pro impensis in bellum factis* 15000. *talentûm Euboicorum dabitis: quingenta præsentia: duo millia quingenta, quum senatus, populusque Romanus pacem comprobaverit: millia deinde talenta per duodecim annos.* Hæc quingenta, si senatus pacem non comprobasset, restitui vult auctor. *Liv.* 33, 15.

HENRI-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXII.

DUo hoc capite quæruntur : 1°. quatenus ex facto ducum belli obligetur summa potestas, §. 1. *seq.* 2°. quatenus inferiores ex actibus ducum, vel magistratuum obligentur, §. 6. *seq.* Præmittendum hic est, inferiorem potestatem, v. g. ducem, vel magistratum, fidem regulariter dare de republica non posse, quia summæ tantum potestati de ea disponendi jus est. Exc. 1. si vi officii, & mandati, fides illa continetur; valet ergo promissio militibus facta de præda iis distribuenda, si v. g. anceps sit victoria; 2. si superior ratihabet; tunc enim nullum dubium est, quin valeat fides data, ex consensu superioris. Sed & 3. superior inde obligatur, si id, propter quod fides data est, in rem ejus versum sit, & quatenus versum est.

Cæterum, de suo jure privato disponere inferiores potestates possunt, & quatenus disponunt, ita jus est.

Additio.

» Postquam Auctor examinavit fidem ho-
» sti a summa potestate datam, hoc capi-
„ te agit de ea fide, quam minores pote-
» states, v. g. duces belli, legati, magi-
» stratus, &c. aut inter se dant, aut aliis,
» §. 1.

» Et *primo* quidem loco quærit, *an sum-*
» *ma potestas ex tali fide data obligetur ?*
» Quod affirmat 1°. si intra fines concessæ
» facultatis fides data sit : quia probabili-
» ter id ipsorum officio contineri censetur,
» vel si quidem sub officio non continetur,
» de speciali tamen præpositione constet,
» §. 2. & §. 4 : 2°. si consentiat, ratiha-
» bendo id, quod actum est, vel expresse,
» vel tacite : 3°. si locupletior inde facta
» sit, §. 3. Unde concludit, alterum, cum
» quo contractum est, similiter obligari,
» neque contractum hunc esse unilateralem,
» §. 5.

» *Secundo* quærit, *an inferiores quoque*
» *obligentur ex pacto minorum potestatum?*
» adeoque an miles ex pacto ducis, sub-
» diti ex pacto magistratus ? Affirmat Au-
„ ctor si fides detur intra actus, qui solent
» ab ipsis imperari, §. 6. non intra actus
» reliquos, §. 6. Idem dicendum, ait, si
» pactum ipsis sit utile, at cum onere con-
„ junctum, *d.* §. 6.

» Atque ex his jam concludit, 1°. Du-
» cem belli pacem facere non posse, §. 7:
» 2°. inducias a quolibet præfecto circa lo-
» cum, vel actum suæ fidei commissum
» contrahi posse, §. 8. 3°. Ducem præ-
» dam quærendam, non quæsitam, militibus
» concedere posse, § 9. modo id fiat intra
» fines administrationis, *d.* §. 9. *n.* 1.
» 4°. dimittere eum posse captos, & impuni-
» tatem promittere, §. 9. *n.* 2. & 3.

„ Tandem regulas interpretationis subji-
» cit tum intuitu summæ potestatis, tum in-
» tuitu minorum potestatum. Cavendum
» enim 1. ait, ne ipsorum facto summa po-
» testas plus, quam vellet, obligetur : 2.
» ne officium sit damnosum ducibus, §. 10.
» Unde deditionem, a duce acceptam pu-
» re, ita interpretandam esse, ait, ut de
» eo regis arbitrium sit, §. 11. Cautionem
» si regi visum fuerit, ita interpretandam,
» ut dux ad nihil teneatur si rex nolit,
» nisi quatenus locupletior factus est, §.
» 12. Denique promissum de oppido tra-

» dendo hanc pati interpretationem, ut præ-
» sidium dimitti possit, §. 13. Singula in
» sequentibus examinabimus.

Ad §. I.

Nos *diximus*]„ *L.* 3. *c.* 20. §. 1.

Quam dant minores inter se] » V. g. du-
» ces belli, præfecti, legati, minores ma-
» gistratus, &c.

Aut aliis] » V. g. subdito hostis.

Auspicio] » Auspicia nemo habebat, nisi
» penes quem summum erat imperium,
» *Horat.* 4. *O.* 14.

Sive longius remoti] » V. g. legati, præ-
» fecti urbis obsessæ, &c.

Ad §. II.

In *horum*]„ Minorum scilicet potesta-
» tum.

An summam potestatem obligent] » Si sci-
» licet ejus nomine fidem dant.

Aut an se ipsos] » Quod Auctor § 4.
» examinat. Repetenda sunt ea, quæ supra
» late de sponsionibus, & quatenus ex iis
» duces obligentur, tractavimus. Sed & præ-
» terea diximus *pr. h. c.* ducem obligari
» quoties de suo jure privato disponit, quia
» hosti quoque fides servanda est.

*Per eum, quem voluntatis nostræ mini-
strum eligimus*] „ Et qui nudum instru-
» mentum est, per quod agimus.

Sive voluntas illa specialiter expressa est]
» Literis specifice comprehensa.

*Sive ex ipsa præpositionis natura colligi-
tur*] „ Ita enim toto belli negotio alicui
» commisso omnia ea continentur, sine qui-
» bus bellum geri nequit.

Nam qui dat facultatem] » Qui vult fi-
» nem vult etiam media ad obtinendum
» illum finem necessaria. *Vid. B. Par. Pos.*
„ *jur. Gent. IV.*

*Quod in morali materia intelligendum est
» morali modo*] » Ut commode facultas il-
» la concessa expediri queat.

*Faciendo id, quod probabiliter ipsorum
officio contineri censetur*] » Dato enim jure,
» omnia illa data censentur, sine quibus
» jus illud commode expediri nequit.

Extra illud] » Id est, extra officium.

Speciali præpositione] » Qui enim aliquem
» præponit negotio, in omnia consentit,
» quæ ex ipsa præpositionis natura sequun-
» tur.

Nota publice] » Præpositio facti est, ad-
» eoque ab allegante probari debet.

Ad §. III.

Sunt *& alii modi*] » Præter eos, quos
» modo exposuit, & qui vel vi officii, vel
» ex præpositione speciali sequuntur.

Antecedente ministrorum facto] » Adeo-
» que ubi summa potestas tenetur ex facto
» minorum potestatum, etsi nec vi officii,
» nec vi præpositionis specialis id fecerint.

*Sed non ita, ut id factum causa sit pro-
prie dicta, sed ut occasio sit obligationis*]
» Vel quia ratihabent factum ministrorum;
» vel quia locupletiores inde facti sunt.

Non tantum expressa, sed & tacita]
» Voluntas enim æque verbis, ac factis de-
» claratur.

*Ubi scivit summa potestas quod actum
erat, & fieri passa est*]„ Modo impedire
» potuerit. *Vid. l.* 2. *c.* 17. § 9.

*Quæ ad aliam causam referri probabiliter
non possunt*] „ Adeoque unde morali mo-
» do consensus ejus elicitur.

Alibi tractavimus] „ *Vid. Pos. J. Gent.*
» *IV. ibique not. l.* 2. *c.* 4. §. 5. *& c.* 15.
» §. 17. *l.* 3. *c.* 24. §. 1.

Per rem hactenus obligantur] » Obliga-
» tio igitur hæc non est ex consensu, aut
» voluntate, sed ex possessione rei, vel ju-
» ris alieni; unde obligatur possessor etiam
» invitus: de qua obligationis specie actum
» est. *l.* 2. *c.* 10. *per tot.*

Ne locupletiores fiant aliena jactura] » Si
» ex pacto ministrorum ipsa summa pote-
» stas locupletior facta sit, tenetur quidem;
» at non ex pacto: sed quia aliquid alieni
» tenet, quod ex regula naturæ ei, cujus
» est, restituere debet.

*Ut aut contractum præstent, ex quo
commodum volunt consequi*] » Id est ut
„ ratihabeant.

Aut de commodo discedant] „ Id est,
„ lucrum, quod ex pacto Ducis accepere,
„ restituant; adeoque hoc in arbitrio sum-
„ mæ potestatis consistit.

Et hactenus, nec ultra] „ Id est, non
„ præcise ratihabere pactum tenetur, sed
„ sufficit si de commodo discedat.

*Quod dicitur valere si quid utiliter ge-
stum*

ſtum eſt] „ Quod plenius explicavimus *ſu-* „ *pra l.* 2. *c.* 10. §. 9.

Qui cum pacta improbent, tamen retinent quod ſine pactis non haberent] „ Contradicere hic videtur Auctor eis, quæ ſupra *l.* 2. *c.* 15. §. 16. *n.* 2. aſſeruit, ubi „ populum Romanum ex ſponſione Caudina non obligatum fuiſſe, ait, nec ad „ reſtituendum exercitum, quem tamen ſine hoc pacto recepturus non fuiſſet.

A D §. I V.

1 Ex *ſupra a nobis dictis*] „ *L.* 2. *c.* 11. „ §. 12. & 13. Conf. *not. ad l.* 2. c. 18. „ §. *f.*

Etiamſi præpoſitus fecit contra mandata arcana] „ Princeps enim, qui legatum mittit, tenetur ex mandato generali, vulgo „ literis credentialibos; per has enim literas rogat in genere eum, ad quem legatus mittitur, ut plenam fidem miſſo habeat. Si proinde legatus arcani mandati „ fines excedit, ipſe tenetur ſuo principi: „ at Princeps obligatur ex eo pacto hoſti. „ Secus in duce belli, vel qui alias negotio alicui præpoſitus, nec literis credentialibus munitus eſt: ex hojus enim pactis non tenetur Princeps, niſi intra præpoſitionis fines. Si proinde præpoſitus fines illos præpoſitionis excedit, hic ſolos „ tenetur, non princeps, *d. c.* 11. §. 13.

Intra limites publicæ functionis] Immo „ ex legati pacto Princeps ſemper tenetur, „ ſi mandatum generale exhibuit. At ex ducis, vel alterius præpoſiti pacto non tenetur, niſi quatenus natura negotii, cui „ præpoſitus eſt, id permittit.

Sed ita ſi ejus rei gratia, cui præpoſitus fuerit, contractum eſt] „ De quo vide *l.* 2. „ *c.* 11. §. 13. & *l.* 2. *c.* 10. §. 2. *n.* 2.

De quo autem palam proſcriptum, &c] „ *Conſ. Gron. h. Vid. l.* 11. §. 2. *ff. Inſt.* „ *act.*

Ir præpoſiti loco non habebitur]• Quia revocatum eſt mandatum.

Sed non pateat] „ Id eſt, non ita proſcriptum, ut ad notitiam neceſſario pervenire debeat.

Tenetur qui præpoſuit] „ Quia tamdiu „ durare videtur mandatum ſemel datum, „ donec de mutatione conſtet iis, quorum „ intereſt, Ulpianus ait: *proſcribere palam* „ *ſic accipimus, claris literis, unde de plano* „ *recte legi poſſit; ante tabernam, ſcilicet,* „ *vel ante eum locum, in quo negotiatio* „ *exercetur, non in loco remoto, ſed in* „ *evidenti.... Certe ſi quis dicat, ignoraſſe* „ *ſe literas, vel non obſervaſſe quod propoſitum erat, cum multi legerent. cumque* „ *palam eſſet propoſitum, non audietur, l.* „ 11. §. 3. *ff. Inſt. act.*

Conditio quoque præpoſitionis ſervanda] „ Nam tenetur ſaltem juxta præpoſitionis „ formam, *lib.* 5. §. 11. *lib.* 11. §. 5. *ff.* „ *l.* 3. *C. Inſt. act. l.* 1. §. 7. & §. 12. *ff.* „ *Exerc. ad.*

Sub certa lege] „ V. g. Si quis inſtitorem præponit ea lege, ne ultra 50 aureos emat, *d. l.* 11 §. 5. *junct. l.* 5. §. „ 11. *eod.* ita ſi tantum pecuniis fœnerandis, agris colendis, &c. præpoſitus eſt, „ *d. l.* 5. §. 2.

Vel interventu cujusdam perſonæ] „ Uti •ſi non niſi præſente Cajo cum eo volt „ contrahi, *d. l.* 11. §. 5. Idem eſt ſi ſaltem ſub pignore cum eo contrahi voluit, „ *d. l.* 11. § 5.

Æquiſſimum erit id ſervari, in quo præpoſitus fuit] „ Quia ex ſolo mandato tenetur præponens: at ultra formam præpoſitionis nihil mandavit, *d. l.* 11. §. 5. „ & *d. l.* 5. §. 11.

Ut alii reges, aut populi magis, &c. ex ducum ſuorum contractibus teneri poſſint, &c. ſi ſatis nota ſint ipſorum leges, atque inſtituta] „ Senatos Romanus pactum pro recipiendis captivis initum ratum habere „ noluit, quia contra diſciplinam Romanam „ redemti erant captivi. *Val. Max. l.* 4. „ *c.* 8. 2

De his ſi non conſtat, ſequendum eſt quod conjectura dictat] „ Immo ex conjecturis nihil ſequitur, adeoque inſiſtendum principiis, quæ in præcedentibus „ expoſuimus, an nimirum Dux, &c. promiſerit intra fines mandati, & præpoſitionis.

Ut conceſſum intelligatur id, ſine quo, &c.] „ Hoc non ex interpretatione aliqua, „ ſed ex ipſa voluntatis, ac negotii natura „ ſequitur. Voluntatem enim ſatis declarari „ ex medii neceſſitate, vidimus in expoſitione poſitionum B. Parentis ad Jus Gent. „ *poſ. IV.*

Mandati fines ſi exceſſerit] „ Si ſcilicet „ mandatum ejus limitatum fuit, non ſi generale, uti in legatis eſſe ſolet. 3

Tene-

Tenebitur ipsa ad æstimationem] ,, Tenebitur ad id, quod promisit, adeoque ,, vel ad rem ipsam præstandam, vel ad id, ,, quod tantundem est. Fabius Maximus, ,, cum Senatus pretium, quod Annibali pro ,, redimendis captivis stipulatus erat, dare ,, nollet, misso in urbem filio fundum, ,, quem unicum possidebat, vendidit, ut ,, fidem liberaret. *Val. Max. l.* 4. *c.* 8. ,, *Grot. l.* 2. *c.* 15. §. 16. *n.* 4.

,, *Nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat*] ,, Sensus videtur hic esse, quod ,, si lex præpositionis ei, cum quo agitur, ,, satis nota sit, is nec ad æstimationem ,, agere possit, quia sibi imputare debet ,, quod cum eo contrahat, quem scit facultatem paciscendi non habere.

Et de damno culpa dato] ,, Si pacto hoc ,, alii aliquid abest.

Immo & ex crimine ad pœnam crimini respondentem] ,, Petere nimirum potest is, ,, quem decepit, ut summa potestas, cujus ,, nomine contraxit, eum vel puniat, vel ,, dedat.

Bona obligantur] ,, Quia facto ejus illicito alteri aliquid abest, quod faciens ,, de suo restituere debet ei, cui id abest.

Et si ea deficiant, opera, aut libertas corporis] ,, Quia hoc unicum medium est ,, reparandi jus alii ablatum.

Ex posteriori] ,, Si dolus accesserit.

Persona] ,, Nam de malitia, & de merito agitur; quod personale est.

Aut bona] ,, Si damnum alteri datum ,, sit.

Aut utrumque] ,, Si & malitia punienda, & damnum restituendum.

Pro delicti quantitate] ,, Proportio enim ,, esse debet inter pœnam, & delictum.

Si quis testationem interposuit, semetipsum obligari nolle] ,, Sciens se ultra fines mandati agere. Neque enim tunc obligatur ,, ex pacto, sed ex dolo; de hoc enim ,, inter partes contrahentes cogitatum non ,, est.

Quia & damni dati, & pœnæ justæ debitum cum delicto, &c. naturali nexu cohærent] ,, Nisi partes invicem ita contrahant, quod alter nec de dolo agere velit. Tale enim pactum omnino valet ,, quia partes de suo jure disponunt, & ,, prohibitio, quæ jure Romano hac in re ,, exstat (*vid. l.* 1. §. 7. *depos. l.* 23. *de R. J.*) est mere positiva. Veram rationem, cur interposita testatione, *se obligari ipsum nolle*, nihilominus de dolo ,, teneatur, jam dedimus, quia de dolo ,, cogitatum non est inter contrahentes; ,, alter enim bona fide contrahi putat. Secus si doli, & ne ex eo teneatur, in ,, specie mentio fiat.

Ad §. V.

Aut *summa potestas*] ,, Si dux intra ,, fines officii fidem dat.

Aut minister ejus] ,, Si mandati fines excessit.

Ideo & certum est, alteram partem obligari] ,, Is enim, qui cum præposito contrahit, allegare nequit, eum extra fines ,, officii fidem dedisse. Si enim vel summa ,, potestas, vel ejus minister, parati sunt ,, fidem datam implere, ipse omnino tenetur a sua quoque parte promissum præstare.

Nec dici posse, claudicare contractum] ,, Absurdum enim esset, negotium in alterius persona ratum esse, in alterius non. ,, *L.* 21. §. *p. ff. rec. arb.* Quando vere ,, claudicare dicatur contractus, & quænam ,, sint exceptiones, late tractat *Barbos. locupl. c.* 84. *de contractu n.* 35.

Egimus de comparatione eorum, qui medii sunt ad superiores] ,, Sensus est, quod ,, hactenus quæsitum fuerit, an promissa ,, eorum, qui minorem potestatem habent, ,, summam potestatem obligent. *Vid.* §. 2. ,, & 3.

Ad §. VI.

Quid *in inferiores possint*] „ Id est, ,, quatenus inferiores ex minorum potestatum promissis teneantur.

Obligent intra eos actus, qui solent ab ipsis imperari] „ Omne jus ducis in inferiores dependet a concessione superioris, sub qua continentur omnia, sine „ quibus concessio illa commode explicari „ nequit.

Alioqui consensu opus esset] „ Si Dux „ quædam promittit, quæ sub officio non „ continentur, inferiores inde non obligantur ,,

» gantur, nisi consentiant, quia dux ha-
» ctenus disponeret de jure alieno.

Proderit in mere utilibus omnino] » Etsi » pactum absque eorum consensu initum » sit; locupletiores enim fierent alterius » jactura.

Id enim in potestate comprehensum satis est] » Officium enim ducis, & magistra- » tus est, utilitatem militum, & subdito- » rum promovere.

In his, quæ onus annexum habent, intra ea, quæ imperari solent omnino] » Nam » tunc jure, & nomine summæ potestatis » contrahunt duces. Unde semper obli- » gantur inferiores.

Extra ea] » Scilicet quæ imperari so- » lent, seu quæ sub officio continentur.

Ita si acceptaverint] » Quia alias Dux » de alieno jure disponeret.

Quæ congruunt his, quæ de stipulatione pro tertio alibi disseruimus] » De qua ple- » nius supra *l.* 2. *c.* 11. §. 12. & 13.

Ad §. VII.

De *belli causis, & consequentibus transigere, ad belli ducem non pertinet*] Ratio in aprico est, quia ejus est bellum finire, qui gerere suo jure potest, adeoque solius summæ potestatis. Ducibus bellum, non pax commissa, uti procuratoribus lis, non transactio. *Vid. supr. c.* 20. §. 2. *seq.*

Et consequentibus] » Id est, sine qui- » bus bellum geri non potest.

Belli gerendi pars est] » Duci autem so- » la gestio belli commissa est.

Etsi cum maxima potestate præpositus fuerit] » Etsi liberum belli arbitrium ei com- » missum sit.

Ea de belli ductu erit intelligenda] » Quia » tantum belli gestio ei commissa est; non » autem gerit bellum qui de eo transigit.

Nempe eorum, quæ ad ductum belli non pertinent] » Adeoque quæ sub officio » ducis non continentur.

Quod ostendunt antecedentia] » Nam » agebatur de pace certis conditionibus » ineunda, pro qua spopondit Posthu- » mius. *Liv. l.* 9. *c.* 4. 5. & 6.

Ad §. VIII.

Inducias *dare, ducum est*] Hoc verum est de induciis, quibus bellum non impeditur (nam tunc sunt pars administrationis, ac sub ducis mandato, & officio id continetur); adeoque de induciis paucorum dierum. Secus si ad plures annos contrahuntur. *Vid. Tesm. h.* & *l.* 3. *c.* 21. §. 4.

Sed & minorum] » Ita enim urbe ob- » sessa præfectus inducias ad sepeliendos » mortuos, &c. concedere potest.

Nam alios duces pares non obligant] » In hos enim imperium ipsis non com- » petit: adeoque illi plane ex induciis » concessis non obligantur, nec vi pacti, » quia fidem non dederunt; nec vi im- » perii, quia ejus imperio non subsunt.

Livium] » *L.* 24. *c.* 19. Duo hi con- » sules Casilinum oppugnabant. *Fabius* Cam- » panis orantibus permisit, ut abire Ca- » puam tuto liceret. *Marcellus* paucis egres- » sis portam, qua egrediebantur, occupa- » vit, cædesque promiscue omnium circa » portam primo, deinde irruptione facta » etiam in urbe permisit. Quinquaginta » vero primo egressi Campanorum quum » ad *Fabium* confugissent, præsidio ejus » Capuam pervenerunt.

Ad §. IX.

Ducum *non est*] Utpote quibus saltem potestas administrandi, non alienandi concessa est. At prædam aliquando concedere militibus posse, supra dictum est, *l.* 3. *c.* 6. §. 18. *seq.*

Hoc jure Syria Tigrani ademta] » *Vid.* » *Gron. h.* Quare Saguntini recte petebant, » ut Populus Romanus ea vellet confirma- » re, & rata habere, quæ duces concesse- » rant. *Liv. l.* 28. *c.* 39.

Ideo a Massanissa, quo duce capta erat] » Et qui eam matrimonio sibi junxit.

In res alias, quæ in præda fiunt] » Sci- » licet, res mobiles, quæ ab hoste capiun- » tur.

Non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus] » Immo pendet id ex fi- » nibus mandati; regulariter enim præda cedit.

» cedit populo : at si victoria aliter non » satis commode haberi potest, erit pars » officii eam promittere militibus.

2 *At nondum quæsita*] » Id est, prædam » futuram, vel etiam immobilia, quæ plerumque non nisi certa conditione de- » duntur.

De quibus summæ potestatis arbitrium exquiri, res plerumque non patitur] » Adeoque quæ arbitrio ducis relinqui debent, » indeque sub ejus officio continentur : qui » pro varietate circumstantiarum judicare » debet, an magis intersit deditos sub con- » ditione accipere, an vero extrema ten- » tare.

Ducibus non summis] » Quibus vel ob- » sidio urbis, vel defensio urbis obsessæ » commissa est.

Intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt] » Id est, si mandatum id ipsis est, vel » sub mandato ex natura negotii conti- » netur.

3 *Ut oratorem*] » Qui causæ servit.

Non ut judicem] » Qui causam decidit.

Saturninum jure cæsum] » Saturninus » ut Glauciam consulem faceret, Memmium » consularem virum interfecerat; quo no- » mine consules ex SCto armati Saturni- » num persequuntur : qui cum fide publi- » ca descendisset in curiam, ut civili mo- » re causa tractaretur, lapidibus est obru- » tus.

Data fide] » *Plut. in Mario. Appian.* » *de bello Civ. l.* 1.

Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat] » Teste ipso Cicerone » in dicta oratione.

Comprehensum jus dandæ impunitatis] » Cicero in allegato loco videtur innuere, » Saturninum consensu ipsius Marii, qui » fidem dedit, interemtum fuisse. Verba » hæc sunt : *Ac si fides Saturnino data* » *est, non eam Rabirius, sed Marius de-* » *dit; idemque violavit, si in fide non ste-* » *tit, &c.*

A D §. X.

Q U I A *de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur adstringenda interpretatio*] Sæpius jam dictum est, strictam, & laxiorem interpretationem jure naturæ cognitam non esse : & verum non esse, illam in dispositione de re aliena, hanc in dispositione de re propria obtinere.

Additio.

» Omnia dependent a mandato. Si fa- » cultas paciscendi de illa re continetur » sub vi officii, & ex natura negotii man- » dati sequitur, tunc semper valet pactum, » etiam ratione mandantis.

Ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus, quam vellet, obligetur] » Hoc non » dependet ab aliqua interpretatione, sed » a natura negotii : si pactum convenit » naturæ negotii, semper tenetur mandans » ex suo consensu.

Aut ipsi damnum subeant officium faciendo] » Si ex natura negotii facultas pacis- » cendi non sequitur, deficit mandatum, » adeoque damnum sua culpa patiuntur du- » ces. Hinc tutius est, in dubio consen- » sum superioris expetere.

A D §. X I.

E O *jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi arbitrium sit*] » Rationem al- » legat, quia in pactis, quæ de re aliena » fiunt, stricta fieri debet interpretatio, ne » ex ducum facto summa potestas plus, » quam vellet, obligetur, §. *præced.* Ve- » rior ratio est, quod illi, qui pure se de- » dunt, vere servi fiant, adeoque in eos » omnia jura, quæ in servos statuta sunt, » obtineant.

Gentio Illyrii] » Apud *Liv. l.* 44. *c.* 31. » *l.* 45. *c.* 1.

A D §. X I I.

I N *sponsionibus*] » *L.* 2. *c.* 15. §. 16.

Efficiet ut ratihabitione non secuta dux in nihil ipse teneatur] » Nihil enim pro- » misit, nisi sub conditione ; qua defici- » ente nihil actum intelligitur.

Nisi si qua locupletior factus est] » Tunc » enim non tenetur ex pacto, sed quia » aliquid alieni tenet, quod ei, cujus est, » ex regula naturæ restituere tenetur.

A D §. XIII.

P O S S U N T *præsidium dimittere, ut fecisse*

fecisse Locrenses legimus] » Idque concludit ex stricta illa interpretatione pacti, » quod de re aliena agit. *Vid.* §. 10. At » in genere verius est, urbe dedita etiam » præsidium deditum censeri, quia omnia » jura publica, & privata urbis in potestatem victoris transeunt. Neque id negabant Locrenses; sed causabantur, non » dolo, seu ex proposito præsidium Romanum dimissum esse, sed clam profugisse, » atque ideo dedi non potuisse. *Liv. l.* » 24. *c.* 1.

CAPUT XXIII.

De fide privata in bello.

+ I. Ciceronis est illud [a] satis tritum: *etiam si quid* 1 *singuli temporibus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda*: singuli, + milites puta, aut pagani: nihil enim ad fidem refert. Mirum est + inventos esse juris magistros [b], qui docerent, + pacta publice cum hostibus inita fidem adstringere; + at quæ 2 a privatis fierent, non item. + Nam, cum privati jura privata habeant, quæ obligare possunt, + & hostes [c] capaces sint acquirendi juris, + quid esse potest quod obligationem impediat? adde quod nisi id statuatur, 3 + datur cædibus occasio, libertati impedimentum: + nam & illæ caveri sæpe, + & hæc obtineri a captivis, + fide privatorum sublata, non poterit.

II. Immo + non hosti tantum illi, + quem jus gentium agnoscit, + sed & latroni, & piratæ data privatim fides obligat, perinde ut de fide publica

a De Off. I. 13.

b Bart. in l. conventionum. D. de pactis. Zasi. in apol. contra Eckium.

c Hoc libro c. XIX. §. 2.

GRONOVII.

1 *Singuli temporibus adducti*] Quæ scilicet non promitterent, nisi dura, & infelicia tempora experirentur.

2 *A privatis*] Videntur illi privatos considerasse tanquam pupillos, & servos, qui sine auctoritate tutorum, & dominorum, obligare se nequeunt.

3 *Datur cædibus*] Minus enim parcent pollicentibus se redemtum iri, & si cui pepercerint, eum, quod nunc sæpe fit, fide data nunquam dimittent ad pretium redemtionis comparandum, si certum erit, eum ista fide non obligari.

a Supra l. II, c. XI. §. 7. & lib. III, cap. XIX. §. 5.

b. Oldr. conf. 7. Covar. de matrim. p. II, c. 3. §. 4. n. 21.

publica supra [a] diximus. + Id interest, quod si metus injustus ab altero incussus impulerit ad promittendum, is, qui promisit, + petere restitutionem, aut, si alter nolit, [4] + sibi eam præstare potest. [b] + Quod [5] in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet. Quod si & jusjurandum accesserit, + jam omnino quod promissum est præstandum erit ab eo, qui promisit, si perjurii crimen effugere volet. Sed tale perjurium si in hostem publicum commissum sit, + puniri ab hominibus solet: + si in latrones, aut piratas, [6] dissimulari odio eorum, quorum commodum agitur.

III. In hac quoque privata fide [7] + minorem non excipiemus, + qui [8] ejus status est, ut actum intelligat. Nam + quæ minoribus consulunt beneficia, + ex jure sunt civili. Nos + de jure gentium quærimus.

c Lib. II, c. XI. §. 6.

IV. Et de errore alibi [c] diximus, ita jus dare a contractu recedendi, + si id, quod per errorem creditum fuit, [9] in mente agentis vim habuerit conditionis.

d Cap. XXII. §. 7.

+ V. 1. At, + quo usque se extendat privatorum in paciscendo potestas, difficilior inspectio est. + Quod publicum est, a privato alienari non posse, satis constat: nam si + ne ducibus quidem belli id permissum est, ut + modo [d] probavimus, multo minus privatis. Sed + de ipsorum actionibus, ac rebus quæri potest, quia videntur + hæc quoque concedi hostibus non posse sine aliquo damno partis: unde videri possunt talia pacta [10] + illicita cum civibus ob jus supereminens civitatis, + tum conductis militibus ob fidem sacramento datam.

e Punic. pag. 55. Ed. H. Steph.

2. + Sed sciendum est, ea pacta, + quæ [11] malum majus, aut certius evitant, magis utilia, quam damnosa, etiam publico censeri debere, + quia minus malum induit rationem boni: χρὴ τῶν κακῶν ἐπιλέγεσθαι τὰ μετριώτερα, ut ait quidam apud [e] Appianum. Neque vero [12] + fides sola, qua quis potestatem ipsam sui, & suarum rerum non abdicat, + neque utilitas publica + sine legis auctoritate id efficere possunt, ut quod factum est, etiamsi contra officium factum esse detur, irritum sit, & effectu juris omni careat.

3. + Lex

GRONOVII.

4 *Sibi eam præstare*] Protestando, & nihil solvendo.

5 *Quod in metu procedente ex bello*] Neque metus ille injustus.

6 *Dissimulari*] Impunitum transmitti, non quasi non sit perjurium, seu quia istis hominibus jus non redditur; quippe habeantur pro servis pæne, atque adeo pro nullis.

7 *Minorem*] XXV. annis.

8 *Ejus status est*] Eam vim naturæ, ingeniique habeat.

9 *In mente agentis*] Ita præsumtum sit, ut fuerit præcipua causa contractus: qua deficiente, etiam quod actum est, irritum fore, tacite consensum putatur.

10 *Illicita cum civibus ob jus*] Tanquam qui non habuerint potestatem earum actionum, & rerum, ob jus, quod in eos habet princeps, vel civitas.

11 *Malum majus*] Scilicet captus civis, vel miles, aut in perpetuum omittendus est, aut quandam actionem, vel rem suam debet obligare, ac subtrahere civitati, vel principi. Satis consulit juri eminenti civitatis, vel principis, se conservando. Alterum perinde accipiendum est, ac si morbo, vel calamitate amissum esset.

12 *Fides sola*] Promissio, qua quis non alterius se ditioni subjicit, & manet rerum suarum dominus, etsi ad aliquid dandum, faciendumve se obligaverit. (Prava interpretatio. Fides est heic obligatio erga eum, cujus aliquis subditus est, vel Miles conductitius, & quæ sola non impedit quominus ille dominus sit rerum, & actionum suarum, quamdiu eam potestatem non abdicavit. *J. B.*)

GRO-

3. + Lex quidem posset adimere subditis aut perpetuis, aut temporariis, hanc potestatem: sed neque lex hoc semper facit; [13] parcit enim civibus: neque semper facere potest; nam leges humanæ, ut alibi [a] diximus, vim obligandi tum demum habent, si latæ sint [14] ad humanum modum, + non si onus injungant, quod a ratione, & natura plane abhorreat. Et ideo leges, & præcepta specialia, quæ tale quid aperte præ se ferunt, + pro legibus haberi non debent; generales autem leges interpretatione benigna ita accipiendæ sunt, + ut casus summæ necessitatis excludant.

a Lib. I. c. IV. §. 7. n. 2. 3. Lib. II. cap. II. §. 6. n. 4. cap. XIV. §. 12. n. 2.

4. Quod si actus, qui lege, aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, + interdici æquo jure potuit, + jam irritus erit actus privati, + sed puniri tamen idem poterit, + ideo quod promisit id, quod sui juris non erat, maxime + si juratus id fecerit.

VI. Promissio captivi + de [15] redeundo in carcerem merito toleratur: [16] + neque enim deteriorem reddit captivi conditionem. Non ergo, ut quidam existimant, gloriose tantum fecit M. Attilius Regulus, + sed & quod debebat: *Regulus*, inquit [b] Cicero, *non debuit conditiones, pactionesque bellicas, & hostiles perturbare perjurio.* Nec obstat illud [c]:

b Off. III. c. 29.
c Horat. III. Od. V. 49.

Atqui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor pararet.

+ Nam & hoc fieri posse jam scierat, cum promitteret. Sic & de decem captivis, ut quidem ex antiquis scriptoribus rem narrat [d] Gellius, *octo postliminium justum non esse sibi responderunt, quoniam* [a] *dejurio vincti forent.*

d Lib. VII. c. 18.

VII. 1. Solent & promittere quidam, [17] ne in certum locum redeant, + ne adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent. Prioris exemplum apud [e] Thucydidem, ubi sic Ithomenses promittunt Lacedæmoniis, exituros se Peloponneso, + nec unquam redituros. + Posterius nunc frequens est. Vetus exemplum est apud Polybium, [f] ubi dimittuntur ab Amilcare Numidæ sub lege, μηδένα φέρειν ὅπλον πολέμιον κατ' αὐτῶν *ne adversus Carthagienses eorum quisquam arma hostilia ferret.* Simile pactum habet in [g] Gothicis [b] Procopius.

e Lib. I. c. 103.
f Lib. I. c. 78.
g Gotth. III. c. 36.

2. Hoc pactum quidam irritum pronuntiant, + quia sit contra officium, quod

GROTII.

a *Dejurio vincti*] Id est, capitis minores, ut *Horatius* de Regulo loquitur. (*Dict.* III. V.)

b *Procopius*] Gotth. II. de Herulis. (*Cap.* 14.) (Hoc exemplum diversum est ab eo, quod in contextu indicatur. In loco præcedenti POLYBII nullum est pactum, sed comminatio tantum *Hamilcaris.* J. B.)

GRONOVII.

13 *Parcit enim civibus*] Non vult eos potius perire, quam quidquam sui hostibus, cum in eorum potestatem venerint, pacto obligare.

14 *Ad humanum modum*] Non plus exigant, quam potest ab humana imbecillitate præstari.

15 *Redeundo in carcerem*] Si scilicet aliquid, quod suscepit, cum dimitteretur, non effecerit.

16 *Neque enim deteriorem*] Quippe qui, si efficiat, liberetur: sin, eodem sit loco, quo antea.

17 *Ne certum locum*] Ubi præsentia illorum vehementer aut utilis illi parti, de qua captivi sunt, aut damnosa illi, quæ ceperat, & dimittit.

[a] L. II. c. V. §. 3. & §. 10. n. 1. L. II. c. XI. §. 9. [b] §. 5. n. 1.

quod patriæ debeatur. + At non, quicquid contra officium est, statim & irritum est, ut & [a] alibi, & supra [b] diximus. Deinde vero + ne contra officium quidem, libertatem sibi parere id promittendo, quod jam est in hostis manu. + Nihilo enim deterior fit patriæ causa, cui is, qui captus est, ni liberetur, + jam periisse censendus est.

VIII. Promittunt & nonnulli [18] + non fugere. + tenet hoc eos, etiamsi [19] vincti promiserint, + contra, quam quidam sentiunt. Nam & sic solet aut vita servari, aut mitior obtineri custodia. Si vero vinctus sit postea, + ita demum [20] liber erit, si ideo promiserit, ne vinciretur.

IX. Satis inepte quæritur, + an, qui captus est, [21] alii dedere se possit. Nimis enim certum est, neminem sua pactione + jus alteri quæsitum adimere posse. Est autem captori jus quæsitum, + aut ipso belli jure, aut partim belli jure, + partim [22] concessu ejus, qui bellum gerit, secundum ea, quæ supra [c] exposuimus.

[c] Lib. III. c. VI. §. 23. & seq.

X. Circa effectus pactorum egregia quæstio est, + an privati, si in fide præstanda negligentes sint, a suis potestatibus cogendi sint eam implere. Et + cogendos verius est in bello duntaxat solenni, + ob jus gentium, quo bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere, + etiam de factis privatorum, + ut puta si a privatis violati essent hostium legati. Sic Cornelius Nepos, recitante [d] Gellio, scripserat, multis [e] in senatu placuisse, ut ii de [23] decem captivis, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur.

[d] Noct. Att. VII. 18.

XI. + De interpretatione tenendæ regulæ jam [f] aliquoties memoratæ, ut a proprietate verborum non recedatur, + nisi absurdi vitandi causa, + aut ex alia satis certa mentis conjectura: + ut in dubio magis interpretemur verba contra eum, qui legem dedit.

[f] Lib. II, c. XVI. §. 2. Hoc lib. c. XX. §. 26.

XII. + Vitam pactus non etiam ad libertatem jus habet. + Vestium nomine arma non veniunt: sunt enim hæc diversa. [24] Venisse auxilium recte dicitur si sit in conspectu, etiamsi nihil agat: + nam ipsa præsentia suam vim habet.

XIII. At [25] + rediisse ad hostem non dicetur qui clam rediit ut statim.

GROTII.

e *In senatu placuisse*] Idem jam ante senatus redire eos coegerat, quos Pyrrhus sub conditione dimiserat. *Appianus* exc. legat. num. 6. (pag. 348. *Excerpt. Fulv. Ursin.*)

GRONOVII.

18 *Non fugere*]. Si habeantur in liberiori custodia.

19 *Vincti*] Quum in arctissima custodia haberentur.

20 *Liber erit, si ideo promiserit*] Quia promissionem non videtur accepisse, qui eum tenet. 2, 11. 4.

21 *Alii se dedere*] Vel dum trahitur ab homine ignoto, aut infesto, videns alium notum, præsertim honoratioris militiæ, vel etiam liberis e custodia datis.

22 *Concessu ejus*] Hujus enim primario sunt, quæ capiuntur.

23 *Decem captivis*] Quos Hannibal dimiserat, ut tentarent, numquid senatus Romanus redimeret captivos, fide data, si non impetrarent, in castra redituros.

24 *Venisse auxilium*] Si quis promiserit deditionem, nisi certum intra tempus adventarint auxilia, & illud tempus finiatur, dum auxiliarii e longinquo prospiciuntur, illique nec dum aut applicuerint se nobis, aut aggrediantur hostem, sine perfidia deditionem recusabit.

25 *Rediisse ad hostem*] Si quis promisit se rediturum ad hostem nisi cuja causa dimittitur, id effectum reddiderit, non satisfecit fidei, si sic rediit, ut nemo intelligeret rediisse, quo fallens hostem paullo post evaderet.

GRO-

tim exiret: rediisse enim ita intelligi debet, + ut in potestate hostium iterum sit. Contraria interpretatio veteratoria [a] + Ciceroni, stulte callida, + quæ fraudem in se, & perjurium habeat. Eadem [b] Gellio fraudulenta calliditas, + a Censore ignominiis notata, qui eam adhibuerant, intestabiles, & invisi.

[a] De off. III. c. 32.
[b] Lib. VII. c. 18.

XIV. [d] Justa auxilia in pactis deditionis non faciendæ, + si ea advenerint, intelligi debent talia, quæ periculum cessare faciant.

XV. Notandum & hoc, si quid [26] de executionis modo convenit, id conditionem non injicere pacto, ut + si dictum certo loco solvi, qui locus postea dominum mutaverit.

XVI. De obsidibus tenendum quod [c] supra diximus, plerumque eos + accessionem esse [27] principalis actus, sed tamen conveniri etiam posse + ut disjunctiva sit obligatio, nimirum ut aut fiat aliquid, aut obsides retineantur. Sed in dubio tenendum est illud, quod maxime est naturale, + id est, ut accessio tantum credantur.

[c] Hoc libro c. 20. §. 58.

GROTII.

d *Justa auxilia in pactis deditionis*] Sunt ejus pacti exempla quatuor in III. Gotthicorum *Procopii.* (Cap. 7. 12. 30. 37.) Aliud de Luca apud Agathiam lib. I. (c. 7.) De Castello Corsicæ apud *Bizarum* historiæ Genuensis X. alia libro XVIII. & in bello in Mauros. Habet tale & *Cromerus* lib. XI.

GRONOVII.

26 *De executionis modo*] Isque modus propter incidentem causam non queat servari, non ideo rem ipsam esse irritam.

27 *Principalis actus*] Ejus, quod maximum, & præcipuum promissum est, adeoque hoc præstito illos debere dimitti.

HENRICI DE COCCEII COMMENTARIUS *IN* HUGONIS GROTII

LIB. III. CAP. XXIII.

HACTENUS Auctor egit de fide publica, sive a summis, sive a minoribus potestatibus data: hic agit de fide, quæ privatim in bello datur; & ait, privatos invicem fidem dare posse: 1. quia de suo jure disponunt: 2. quia jus in hostes transferri potest: 3. quia alias cæderentur capti, & libertas impediretur, §. 1. Idque verum non tantum esse, statuit, de fide hosti, sed & latronibus data: quanquam si metu injusto fides extorta est, restitutionem jure naturæ (non jure gentium externo) in bello publico impetrari posse, putet, nisi juramentum accesserit; tunc enim absque nota perjurii recedi a fide data non posse; sed unicuique hominum licere tale perjurium punire, solis exceptis latronibus, & piratis: eorum enim odio dissimulari perjurium jure gentium, fingit. §. 2.

» Per-

» Pergit, fidem datam etiam a minore » valere, §. 3. etsi error accesserit, qui » consensum non impedit circa rem, §. 4. » Neque obstare, quod publicum ex pacto » tali damnum aliquod sentiat; nam ma- » jus, aut certius malum inde evitari, » §. 5: nisi lege publica actus interdictus » sit, §. 3. *n.* 2. & 3.

» Hinc concludit, privatum promittere » hosti posse, se rediturum in carcerem, » §. 6. se in certum locum non reditu- » rum, §. 7. se non militaturum, *ibid.* » (neque hoc casu contra officium patriæ » agi, quia non fit deterior ejus causa, » cum captus patriæ plane sit inutilis, *ibid.*) » se aufugere nolle, §. 8.

» Porro ait, frustra quæri, an captus » se alii dedere possit, §. 9. Denique do- » cet privatos, si fidem datam non im- » pleant, a suis cogi posse potestatibus ut » impleant, §. 10.

» Tandem regulas interpretandi pacta a » privatis inita suppeditat §. 11. Atque » exinde concludit, eum, qui vitam pa- » ctus est, jus non habere ad libertatem, » §. 12. Rediisse non videri qui clam re- » diit, §. 13. Eum, qui promisit, se ur- » bem non dediturum si auxilia advene- » rint, intellexisse talia, quæ periculum » cessare faciant, §. 14. Si promissum cer- » to loco solvi, non teneri paciscentem si » locus postea fiat non tutus, §. 15. Re- » gulariter obsides, & pignora liberari fini- » ta obligatione principali, nisi aliud in » specie dictum sit, §. 16. Quæ singula » nunc examinabimus.

AD §. I.

MILITES *puta*, *aut pagani*] » Om- » nes subditi.

Inventos esse juris magistros] » Uti Za- » sius in libello de pueris Judæorum ba- » ptizandis, quem refutavit Eckius Theo- » logus cui respondet Zasius *in Apolo-* » *gia ad Eckium p. m.* 427. ubi Glossam, » Hosticum, Odofredum, Bartolum, &c. » Angelum, Jasonem, Fulgosium, Cor- » neum, Andream de Pisis, Dulcium, » Philippum, &c. allegat. Rationem præ- » cipue afferunt, 1. quod militaris disci- » plina, & juramentum præstitum exigat, » ne privatus ab hoste ullum lucrum ac- » quirat: 2. quia capti postliminio redire » tenentur, contra hoc jus publicum po- » stliminii nihil promitti posse: 3. Multo » minus pactum valere pagani, quippe » quod hostis contra juramentum militare, » adeoque turpiter exegit, &c. quæ dubia » examinabimus *infra* §. 5. & 7.

Pacta publice cum hostibus inita] » Id » est, vel a summis potestatibus, vel a du- » cibus belli.

At quæ a privatis] „ Sive singulis mi- „ litibus, sive paganis. *Zas d. l. pag.* 428.

Nam cum privati jura privata habeant] Dudum ostensum est, fidem omnibus, etiam hostibus, esse servandam, modo dari jure potuerit: potest autem semper dari de re sua, quia prout quisque de re sua disponit, ita jus est.

Et hostes capaces sint acquirendi juris] „ Si fides eis tanquam hostibus datur. *Vid.* „ *supr. c.* 20.

Quid esse potest quod obligationem impe- diat] „ Cum de suo jure, adeoque licite „ disponat.

Datur cadibus occasio, libertati impedi- mentum] „ Hæ rationes sunt mere poli- „ ticæ; jure naturæ enim captus occidi „ potest, & libertas in perpetuum aufer- „ ri: adeoque hactenus nulla fit injuria „ captis.

Nam & illa caveri sæpe] „ Nisi spe lu- „ cri allicerentur domini ut parcant captis.

Et hæc obtineri] „ Nisi promittentem „ jure obligari ad fidem servandam, alter „ pro certo habeat.

Fide privatorum sublata, non poterit] „ Quia promittens fidem datam implere „ non teneretur, idque ex hypothesi illo- „ rum Jurisconsultorum, jure.

AD §. II.

NON *hosti tantum*] „ *Vid. l.* 3. *c.* „ 19. *per tot.*

Quem jus gentium agnoscit] „ Intelligit „ voluntarium, quoties nimirum quis per „ bellum publicum solenne hostis consti- „ tuitur. Quale jus gentium non exstare, „ diximus.

Sed & latroni, &c.] „ Nam hos hostes „ jus gentium non agnoscere, Auctor sta- „ tuit: adeoque bellum cum his *minus so-* „ *lenne* esse, ait, *l.* 3, *c.* 4. §. 18. *n.* 6. „ c.

„ *c.* 3. §. 11. *c.* 19. §. 2; ibique non „ procedi ex privilegio illo gentium, sed „ ex jure naturæ, *l.* 2. *c.* 3. §. 4. *n.* 1. „ *l.* 3. *c.* 3. §. 6. *Vid. Differt. proœm.* „ *IX. Cap.* 5. § 70.

Id interest, quod si metus injustus impulerit] „ Frustra id quæritur inter hostes, „ quia superiorem non habent, qui de ju- „ re decidat.

Petere restitutionem] „ Contra promissio- „ nem factam

Sibi eam præstare potest] „ Non solven- „ do, seu præstando id, quod promisit; „ & hoc est, quod Auctor passim ait, me- „ tum inferentem teneri liberare eum, qui „ promisit. *L.* 2. *c.* 13. § 14. *c.* 17. §. „ 17. *c.* 11. §. 7. *n.* 2. & 3. *l.* 3. *c.* 19. „ §. 4. *c.* 23. §. 2.

Quod in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet] „ Utpote „ quo jure, etiam ob metum injustum ad „ effectum dominii externi, restitutionem „ non dari, putat. Quæ monstra refutavi- „ mus *l.* 3. *c.* 19. §. 12. *l.* 2. *c.* 17. §. „ 19. *l.* 2. *c.* 11. §. 7. *seq.*

Jam omnino quod promissum est præstandum erit] „ Id est, sive justus sit metus, „ sive injustus: quia vis, & metus non tol- „ lunt consensum. Rationem autem, quam „ Auctor supra adhibuit, quod licet jus „ homini non sit quæsitum, Deo tamen „ id debeatur, late examinavimus *l.* 2. *c.* „ 13. §. 14.

Puniri ab hominibus solet] „ Repetit „ hic Auctor errorem illum perpetuum, „ quod natura cuilibet homini jus punien- „ di alterius delicta competat: quod pas- „ sim refutavimus. Si hostis privatus fidem „ datam non servat, superior ejus implo- „ rari debet ut eum adigat, *vide infra* §. „ 10. Si nolit, nova hæc belli causa est „ cum ipso superiore: extraneis autem „ nullum jus de perjurio cognoscendi com- „ petit.

Si in latrones, aut piratas, dissimulari odio eorum] „ Fabula hæc jam explosa „ est supra *l.* 3. *c.* 19. §. 5. Latro jus „ agendi ex pacto vi, ac metu extorto „ habet; at is vicissim promittenti tenetur „ ob metum injuria illatum: atque hic „ processus juris naturæ est, de quo *l.* 2. *c.* „ 11. §. 7. egimus.

Ad §. III.

Minorem *non excipiemus*] » Qui » viginti quinque annos non habet. *Vide* » *l.* 2. *c.* 5. §. 2. & *c.* 11. §. 5.

Qui ejus status est, ut actum intelligat] » Id est, qui pubes est: diximus enim, » ex facultate generandi etiam judicium » necessario sequi, *d. c.* 11. §. 5.

Quæ minoribus consulunt beneficia] » Re- » stitutionem intelligit in integrum.

Ex jure sunt civili] » Lubrico ætatis in- » dulta.

De jure gentium] » Rectius, de jure » naturæ.

Ad §. IV.

Si *id, quod per errorem creditum fuit, in mente agentis vim habuerit conditionis*] » *Vid. Gron. h.* Ex hypothesi enim Aucto- » ris promissor non consensit in promis- » sum, nisi sub quadam conditione, quæ » re ipsa non exstitit. *Grot. l.* 2. *c.* 11. » §. 6. *n.* 2. Nos ex aliis principiis to- » tam de errore materiam deduximus *d.* » §. 6.

Ad §. V.

Quæritur, an privati quoque » hosti fidem dare possint? Alii id ne- » gant, tum ratione *rerum*, tum ratione » *actionum*. Res enim, & actiones subdi- » torum subesse imperio superioris, ajunt; » adeoque contra utilitatem suæ civitatis, » neque ex bonis aliquid concedere, ne- » que actionis utilitatem hosti tribuere » posse, existimant. Unde quicquid contra » officia, quæ patriæ debentur, promitti- » tur, irritum pronunciant. *Vid. infr.* §. » 7. Auctor respondet huic dubio: 1°. » pacta talia privatorum ideo valere, quia » majus malum illis evitatur: neque enim » 2°. solam fidem, qua quis non abdicat » juri in se, & in res suas, neque utili- » tatem publicam sine legis auctoritate id » efficere posse, ut promissio omni effectu » careat,,

» careat, *h.* §. 5. *n.* 2: 3°. non quicquid contra officium est, statim & irritum esse: 4°. nec contra officium esse, libertatem sibi parare, promittendo quod jam est in hostis manu: 5°. nihilo deteriorem fieri patriæ causam, cui is, qui captus est, ni liberetur, jam periisse censendus est. Vera ratio cur pacta privatorum cum hoste valeant, 6. in eo consistit, quod supponimus, hostem minari incendia prædiis, captivitatem personis. &c. supponimus, imperantem id impedire non posse. Hoc casu igitur subditi jure necessariæ defensionis partem bonorum, ut reliqua conservent, dare, vel promittere hosti, propitio jure possunt: civitati enim nulla fit injuria, tum quia res illæ æque, quin magis, perituræ fuissent, tum quia imperium hoc casu definit, & jure necessariæ defensionis civis ea agere potest, quæ ad sui. suarumque rerum conservationem necessaria esse judicabit.

» Secus igitur se res habet si privatus commercia cum hoste agit: ejusmodi pacta enim, quæ hostis vires augent, nostræ civitatis vires autem minuunt, prohibita sunt. *Vid. n.* 5.

» An vero pactum militum captivorum, quo promittunt, se non ulterius militaturos, valeat, videbimus §. 7. *n.* 1.

1 *Quousque se extendat privatorum in paciscendo potestas*] » Semper valet pactum si de suo jure disponunt.

Quod publicum est, a privato alienari non posse] » Quia de jure alieno, adeoque extra fines facultatis a creatore concessæ disponeret.

Ne ducibus quidem belli id permissum est] » Scilicet, extra fines officii, & mandati.

Modo probavimus] » Vid. *c.* 22. §. 7. ubi dixit, ducem non posse de belli causis, & consequentibus disponere.

De ipsorum actionibus, ac rebus quæri potest] » Adeoque de jure eorum privato.

Hac quoque concedi non posse sine aliquo damno partis] » Si enim pecuniam, frumentum, &c. hosti promittit, vires hostis augentur, & vires nostræ civitatis minuuntur.

Illicita cum civibus ob jus supereminens civitatis] » Civitas enim jus in res civis hactenus habet, ut hic de iis in detrimentum civitatis disponere nequeat.

Tum conductis militibus ob fidem sacramento datam] » Miles enim sacramento se obstrinxit, quod civitatem defendere velit, violare id videtur si promittit, se eam non defensurum. *Add. infra* § 7.

Sed sciendum est] » Veram rationem, 2
cur fides a privato hosti data servari debeat, exposuimus initio *h.* §. Superest ut dubia a Zasio supra §. 1. rubr. 2. mota removeamus.

» *Primo* ait, militarem disciplinam, & juramentum præstitum exigere, ne privatus ab hoste ullum lucrum acquirat. » Resp. si milites, & subditi liberi sunt, omnino conventiones cum hoste prohiberi possunt: idque & disciplinæ militari, & juramento convenit, nihil enim facere possunt, quo hostium vires augeantur. At si in hostium potestate sunt, eisque ut hostibus quædam promittunt, ea valent jure necessariæ defensionis. *Vid.* §. 7.

„ *Secundo* opponit, captos postliminio falso tem redire, adeoque eos contra jus publicum postliminii nihil promittere posse. „ Resp. etiam ille, qui ab hoste *dimittitur*, „ postliminio revertitur, *l.* 26. *ff. capt.* qui „ proinde aliquid pro illa *dimissione* promittit, nihil promittit contra jus publicum „ postliminii.

„ *Tertio* ait, hostem turpiter agere, quod „ a pagano contra juramentum militare, contra disciplinam militarem, contra obedientiam ducibus debitam, fidem exigat. At „ inepta est hæc ratio, uti *infra* §. 7, ubi „ hæc materia repetitur, demonstrabimus.

Quæ malum majus, aut certius evitant, magis utilia etiam publico censeri debere] » Majus autem malum evitant qui certa pecunia hosti promissa, incendia, & vastationem impediunt, qui capti, promittendo se nolle militare, a servitute se liberant, &c.

Quia minus malum induit rationem boni] » Hanc interpretandi regulam explicavimus, & refutavimus supra *l.* 2. *c.* 23. §. 2. *c.* 24. §. 5. *n.* 1.

Fides sola, qua quis potestatem ipsam sui, & rerum suarum non abdicat] » Sensus est, fidem hosti datam ideo effectu carere non debere, quia fidem civitati dedit; per hanc enim fidem civem se, suaque

» suaque non subjecisse potestati civitatis; » adeoque eam non obstare, quo minus & » se, suaque a potestate hostis, alia fide » data, liberare, eoque majus periculum » evitare possit.

Neque utilitas publica], Sensus est, fi» dem hosti datam nec ideo irritam reddi, » quod sine damno civitatis concedi non » possint ea, quæ promissa sunt; quia ea » fides itidem non impedit, quominus ad » evitandum majus malum contra officium » aliquid hosti promittere possimus. Nos » veram rationem jam exposuimus. *Add.* » §. 7.

Sine legis auctoritate]], „ An ergo leges » adimere facultatem cum hoste paciscendi » possunt? *Vid. n. seq.*

3 *Lex quidem posset adimere subditis hanc potestatem*], Auctor dixit *n. praced.* utili„ tatem publicam sine legis auctoritate non » posse efficere ut id, quod contra offi„ cium fit, irritum fit, si facto illo majus „ evitatur malum. Instat Auctor, legem ci„ vilem potestatem illam subditis auferre „ posse, adeoque tunc saltem pacta subdi» torum cum hoste non valere. Respondet „ 1. legem id non semper facere; nec 2. „ id facere semper posse, quia leges ad hu„ manum modum latæ saltem obligant, „ non si onus injungant a natura, & ratio„ ne alienum. Vera ratio est, quod jus ne„ cessariæ defensionis nulla lege auferri pos„ sit, & quod imperium in hoc casu desi„ nat. *Vid.* §. 7.

Non si onus injungant, quod a ratione, & natura, plane abhorreat], Quale ex „ hypothesi Auctoris esset, si subditus im„ pediretur majus, aut certius evitare ma„ lum: rectius, si jus necessariæ defensio„ nis ei auferretur.

Pro legibus haberi non debent] „ Quia „ legibus naturæ aliquid contrarium præci„ piunt. *Vid. l.* 2. *c.* 14. §. 12. *n.* 2.

Ut casus summa necessitatis excludant] „ Toties hanc hypothesin generalem refuta„ vimus. *Vid. l.* 2. *c.* 2. §. 6. *n.* 2. *c.* 6. „ §. 5. *c.* 18. §. 4. *n.* 6.

4 *Interdici aquo jure potuit*], Uti si nihil „ legibus naturæ contrarium statuitur.

Jam irritus erit actus privati] „ Quia „ contra leges suæ civitatis pactus est.

Sed puniri tamen ideo poterit] „ Quia le„ gem violavit.

Ideo quod promisit id, quod sui juris non erat] „ Quod enim lege prohibente „ fit, est extra jus nostrum; agimus enim „ ultra facultatem nobis jure concessam.

Si juratus], Nemo enim fidem juratam „ dare debet, si scit, se fidem dare non „ posse; esset hæc profanatio nominis divi„ ni: adeoque tunc pœna perfidiæ quoque „ obtinet.

Ad §. VI.

De *redeundo in carcerem*], Si scilicet „ promissa non præstiterit.

Neque enim deteriorem reddit captivi conditionem], Atqui civitatis jus hoc casu mi„ nuere videtur, utpote quam omnes cives „ defendere tenentur. Sed ei respondimus „ §. *praced.*

Sed & quod debebat] „ Factum hoc „ examinavimus supra *L.* 2. *c.* 15. §. 17. „ & *l.* 3. *c.* 22. §. 3.

Nam & hoc fieri posse, jam scierat, cum promitteret] „ Jure belli enim in captos, „ & servos sævire licet.

Ad §. VII.

Ne *adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent*] „ Vera ratio est, quod 1
„ captus non subsit imperio pristinæ civita„ tis, quæ cum eum defendere amplius non „ possit, jus imperii amittit. Captus igitur „ jure necessariæ defensionis se quovis mo„ do, etiam promittendo de non amplius „ militando, liberare potest: neque patriæ „ id præjudicat, cui æque periisse videtur, „ dum in potestate hostium constitutus ope„ ram patriæ præstare nequit; neque desunt „ alii, qui militare poterunt. Sane, cum „ hosti in captum omnia liceant, cum oc„ cidi quoque possit. &c. multo magis exi„ gi ab eo potest fides ne militet. Confe„ ratur *supra* §. 1. *rubr.* 2. & §. 5. *n.* 2 *rubr.* „ 2. *seq.*

Nec unquam redituros], Hic non de „ pactis privatorum agitur, sed civitatis, „ & populi.

Posterius nunc frequens est] „ Exempla „ vide apud *Thuan. Hist. l.* 4. *p.* 70. & „ 73. *l.* 14. *p.* 283.

Quia fit contra officium, quod patria debetur] „ Cujus defensioni pacto renuncia- 2

„ re non poteſt : ſed reſpondimus ſupra „ §. 5.

At non quicquid contra officium eſt, ſtatim & irritum eſt] „ Immo contradictio „ eſt actum valere, & tamen legibus contrariari. Sane, lege prohibente deficit facultas moralis, Alias rationes modo propoſuimus.

Ne contra officium quidem, libertatem ſibi parere promittendo quod jam eſt in boſtis manu] „ I. e. de redeundo in captivatem, in qua actu eſt.

Nibilo enim deterior fit patria cauſa] „ Si „ captus manſiſſet, itidem defendere non „ potuiſſet patriam.

Jam periiſſe] „ Quia facultas defendendi civitatem deficit. Immo jure Romano „ pro ſervo, & civiliter mortuo habitus „ fuit. *Vid. l.* 3. *c.* 9. §. 1.

AD §. VIII.

NON *fugere*] „ Qui non carceri includuntur, ſed fide data pro lubitu in terra hoſtili commeare poſſunt.

Tenet hoc eos etiamſi vincti promiſerint] „ Vis enim non impedit conſenſum, præſertim ſi ſit vis hoſtilis, utpote quæ licita eſt.

Contra, quam quidam ſentiunt] „ Qui „ fidem in carcere datam injuſtam prædicant; quod verum non eſt, inprimis de „ carcere hoſtili. Vide late *Capyc. Dec.* „ 149. *n.* 3.

Ita demum liber erit ſi ideo promiſerit, ne vinciretur] „ Si quis fidem dedit de „ non fugiendo, ea intentione ne vinciretur, non violat fidem ſi poſtea contra „ fidem vinctus aufugiat. At ſi vinctus fidem talem dedit, aufugere abſque perfidia nequit.

AD §. IX.

AN *Qui captus eſt, alii dedere ſe poſſit*] „ Recte id negat Auctor, quia diſponeret „ de jure alieno.

Jus alteri quæſitum] „ Uti quæſitum eſt „ per deditionem.

Aut ipſo belli jure] „ Quo captus fit ſervus capientis.

Partim conceſſu ejus, qui bellum gerit] „ Si Princeps prædam ſubditis concedit, „ *l.* 3. *c.* 6. §. 24.

AD §. X.

AN *privati, ſi in fide præſtanda negligentes ſint, a ſuis poteſtatibus cogendi ſint eam implere*] „ Affirmatur. Nam omnium „ conſenſu conſtat, fidem hoſti datam ſervandam eſſe; adeoque hactenus jus in „ hoſtem transfertur. Si proinde hoſtis poteſtatem ejus, qui ſub pacto dimiſſus eſt, „ implorat, cogere ea debet ſubditum ut „ pactis ſtet; ſi cogere nolit, cauſam ſuam „ facit, & nova eſt belli cauſa.

Cogendos, verius eſt, in bello duntaxat ſolenni] „ I. e. in bello, quod inter duas „ ſummas poteſtates geritur, & indictum „ eſt: huic enim bello jure Gentium certa „ quædam privilegia indulta eſſe, ſtatuit; „ quo etiam refert, quod promittentis magiſtratus adigere ſubditos teneatur, ut „ promiſſa præſtent. Aliud igitur obtinere, „ putat, in bello minus ſolenni (quale „ autem id ſit, vide *Diſſert. Proœm IX. Sect. II.*) in quo tantum ei, qui juſtam „ cauſam habet, pacta eſſe ſervanda, ait. „ At ſæpius jam dictum eſt, bellum tale „ ſolenne non exiſtere. In genere ergo dicendum, inter duas gentes fidem a ſubditis datam ſervandam eſſe. Sane, fides „ etiam prædoni qua prædoni data impleri „ debet, & Magiſtratus promittentis cogere „ hunc ad implementum poteſt; ſalva cæterum actione injuriarum contra prædonem, qui vi alterum ad promittendum „ induxit.

Ob jus gentium, quo bellum gerentes obſtringuntur alter alteri jus reddere] „ Immo id ex ipſo jure naturæ eſt.

Etiam de factis privatorum] „ Ita ut vel „ eum dedere, vel adigere ad ſatisfaciendum debeat. *Vid. l.* 2. *c.* 21. §. 4. *n.* „ 1. *l.* 3. *c.* 20. §. 41. *Add. l.* 1. *c.* 3. „ §. 1.

Ut puta ſi a privatis violati eſſent hoſtium legati] „ Hoc enim utriusque partis conſenſu injuſtum eſt; adeoque hactenus non diffident.

A D §. X I.

D E *interpretatione tenendæ regulæ*] Immo in pactis nulla valet interpretatio, nisi quæ ex natura verborum, & negotii sequitur. Si id dubium, nullum est pactum. Sane, in exemplis §. *seq.* allegatis de voluntate citra ullam interpretationem ex ipsis verbis satis constat.

Nisi absurdi vitandi causa] » *L.* II. *c.* » 16. §. 16. & 17.

Aut ex alia satis certa mentis conjectura] » *L.* 2. *c.* 16. §. 5. *seq.*

Ut in dubio verba magis interpretemur] » *L.* 2. *c.* 16. §. 32. & *c.* 20. §. 26.

A D §. X I I.

V I T A M *pactus non etiam ad libertatem jus habet*] » Aliud enim est vita, » aliud libertas; & illa salva esse potest » etsi hæc adimatur.

Vestium nomine arma non veniunt] » Hæc enim sunt diversa: illæ corporis » tegendi, hæc corporis defendendi causa » adhibentur.

Nam ipsa præsentia suam vim habet] » Auxilia actu adsunt, adeoque pacti con- » ditio existit.

A D §. X I I I.

R E D I I S S E *ad hostem non dicetur qui clam rediit*] » Respicit Auctor ad de- » cem captos, quos Annibal post Can- » nensem pugnam juratos ad Senatum mi- » sit, in castra redituros nisi de redimen- » dis captivis impetravissent. Horum unus » paulo postquam egressus erat e castris re- » diit, quasi aliquid esset oblitus, & ideo » Romæ remansit. Reditu enim in castra » liberatum se esse jurejurando interpreta- » batur. *Cic. l.* 3. *off. c.* 32. *Vid. ad rubr.* » *ab hac* 3. & 4.

Ut in potestate hostium iterum sit] » In » eo statu se sistere debet, in quo fuit an- » te dimissionem.

Ciceroni] » De iisdem decem captivis » loquenti *d. l.* 3. *c.* 32.

Quæ fraudem in se, & perjurium habeat] » Mera enim fuit cavillatio, & re- » servatio mentalis: atque hinc in allega- » to exemplo decrevit Senatus, ut ille ve- » terator, & callidus, vinctus ad Anniba- » lem duceretur.. *Cic. d. l.*

A Censore ignominiis notata] » *Eos* » *enim, qui ad Annibalem non redissent,* » *usque adeo intestabiles, invisosque fuis-* » *se, ut tædium vitæ ceperint, necemque si-* » *bi consciverint. Gell. l.* 7. *c.* 18.

A D §. X I V.

S I *ea advenerint, intelligi debent talia, quæ periculum cessare faciant*] » Si » quis pacifcitur cum hoste, se reditu- » rum civitatem nisi auxilia certum intra » tempus advenerint, sine perfidia differ- » re deditionem nequit si talia advenerint » auxilia, quæ periculum cessare non fa- » ciant, quia manet eadem dedendi neces- » sitas.

A D §. X V.

S I *dictum certo loco solvi, qui locus postea dominum mutaverit*] Etsi igitur tuto in hoc loco solvi non possit, ideo pactum non deficit, nec obligatio tollitur, sed debitum manet.

A D §. X V I.

A C C E S S I O N E M *esse principalis actus*] » Obsides enim dantur in securitatem ejus, » quod promissum est, adeoque ad ean- » dem causam accedunt. Unde finita obli- » gatione principali finitur quoque accesso- » ria obsidum.

Ut disjunctiva sit obligatio] » Hoc de- » pendet a pacto partium, quæ prout de » jure suo disponunt, ita jus est, neque » tunc obsides obligantur ut accessio, sed » ut principales: at vix exemplum tale » adduci poterit.

Id est, ut accessio tantum credantur] » Adeoque ut finita obligatione principali » etiam liberentur obsides. Id enim natu- » ra negotii indigitat.

CAPUT XXIV.

De fide tacita.

[a] *L. ea lege. 51. D. locati.* + I. Silentio [1] quædam conveniri, non male a Javoleno [a] dictum est; quod & + in publicis, & in + privatis, + & in mixtis conventionibus usu venit. Causa hæc est, + quod consensus, qualitercunque indicatus, & acceptatus, vim habet juris transferendi. Signa autem consensus sunt + & alia præter voces, & literas, ut non [b] semel jam indicavimus. [2] + Quædam natura insunt actui.

[b] Lib. II, c. IV. §. 4. 5. L. III, c. 1. §. 8.

II. Exemplum sit in eo, qui + aut ab hostibus, + aut ab externis veniens in alterius populi, aut regis fidem se dat. + nam hic quin tacite se obliget, [3] ne quid faciat adversus eum statum, in quo præsidium petit, dubitari non debet. Quare + sequendi non sunt qui [4] Zopyri factum a reprehensione remotum ajunt: neque enim fides ejus in regem, perfidiam in eos, ad quos confugerat, excusat. + Idem de Sexto Tarquinii filio, [c] qui ad Gabios se contulerat, dictum esto. De Sinone [d] Virgilius:

[c] *Liv. lib. 1. c. 53.*
[d] *Æneid. II. ỷ. 65.*

> *Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab uno*
> *Disce omnes.*

[e] Libro XXXVIII c. 25. III. Sic & qui colloquium aut postulat, aut admittit, [a] + tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore. Hostibus per colloquii speciem violandis + jus gentium violari, pronuntiat [e] Livius: addit, [5] colloquium perfi-

GROTII.

[a] *Tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore*] Merito *Agathias* Ragnarim Hunnum culpat, quod abeuntem a colloquio Narsetem telo transfigere voluerit. *Agath.* lib. II. (c. 7.)

GRONOVII.

1 *Silentio quædam promitti*] Quædam promissa intelligi, etiamsi nominatim designata non fuerint.

2 *Quædam natura*] Etsi nec dicto, nec scripto, nec alio signo externo exposita sint, tamen quia sine illis, in quod consensum est, constare non potest, pro expressis habentur.

3 *Ne quid faciat*] Moliatur adversus eam rempublicam.

4 *Zopyri factum*] *Justin.* 1, ult.

5 *Colloquium perfide*] Liv. 38. 25. *Pauci ergo effugerunt, captus est nemo: major multo pars per fidem violati colloquii pœnas morte luerunt.* Plautus Mostell. 2, 2. 69. *per fidem deceptus sum: hospes hic me necavit.* Livius, I, 9. *incusantes violati hospitii fœdus, Deumque invocantes, cujus ad solemne, ludosque, per fas, ac fidem decepti venissent.* Seneca de provid. cap. 3. *multa millia civium Romanorum, uno loco, post fidem, immo per ipsam fidem trucidata.* (Adde *Cæsar.* De Bell. Gall. *Lib.* I. c. 46. ibique judicio, & eruditione præstantissimi Int. *J. Davisii*, Notam. *J. B.*)

GRO-

perfide violatum. nam *per fidem* mendose eo loco scribitur. Cn. Domitius eo quod Bituitum regem Arvernorum per colloquii simulationem accersitum, hospitioque exceptum vinxit, hoc a Valerio [a] Maximo judicium refert: *Nimia gloriæ cupiditas* [6] + *perfidum existere coëgit.* Quamobrem mirari subit, cur scriptor libri [b] octavi belli Gallici Cæsaris, sive is Hirtius est, sive Oppius, simile factum T. [7] Labieni referens, adjecerit, *infidelitatem ejus* (Comii scilicet) *sine ulla perfidia judicavit comprimi posse*; nisi hoc Labieni magis, quam scriptoris judicium est.

a Lib. IX, c. 6. n. 3.
b Cap. 23.

IV. At + non ultra tacita illa voluntas trahenda est, quam dixi. nam dum collocutores nihil patiantur, + specie colloquii [8] avertere hostem a belli consiliis, sua interim promovere, perfidia vacat, & + dolis bonis annumeratur: quare qui deceptum spe pacis regem Perseum [c] arguebant, non tam juris, & fidei, quam animi excelsi, & gloriæ bellicæ habebant rationem, ut ex his, quæ de dolis bellicis [d] diximus, satis potest intelligi. Ejusdem generis erat fraus illa, qua Asdrubal ex Ausetanis saltibus exercitum servavit, & qua Scipio Africanus major situm castrorum Syphacis perdidicit, utrumque narrante [e] Livio. Quorum exemplum imitatus [b] L. Sylla bello sociali apud Eserniam, ut apud [f] Frontinum legimus.

c Liv. lib. XLII. c. 47.
d L. III, c. 1. §. 6. & seq.
e Liv. lib. XXVI. c. 17. & lib. XXX. c. 4.
f Lib. II, c. 5. n. 17.

V. Sunt & + signa quædam muta ex consuetudine significantia, ut olim [9] vittæ, & rami olivarum: apud Macedones [10] hastarum erectio: apud Romanos [c] [11] scuta capiti imposita, [d] signa supplicis deditionis, + quæ proinde [12] obligant ad arma ponenda. Qui vero deditionem accipere se significat, + an obligetur, & quatenus, ex his, quæ supra [g] dicta sunt, petendum sit. [e] + Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloquii: + obligabunt ergo non minus, quam si voce petitum esset.

g Lib. III. c. IV. §. 12. & c. XI. §. 15.

+ VI. Spon-

G R O T I I.

b *L. Sylla*] Et Cæsar Dictator adversus Tencteros, & Usipetes. *Appianus* exc. legat. n. 16.

c *Scuta capiti imposita*] *Appianus* civilium 1.

d *Signa supplicis deditionis*] Apud Persas manus post tergum complicatæ. *Ammianus* lib. XVIII. (Cap. 8. pag. 222. ubi de *Assyriis* hoc dicitur.) ad quem locum notata *Lindebrogii* vide. scuta, & vexilla perversa apud Romanos, notat idem *Ammianus* libro XXVI. (Cap. 10. p. 512. ubi vide *Valesii* notam.) Submittere vexilla, *Latinus Pacatus* panegyrico. (c. 36.) Apud Germanos, & eorum exemplo alios, herbam porrigere *Plinius* lib. XXII. c. 4. Qui victi se dedunt inermes supplicant, ait *Servius* ad 1. Æneid. (487.)

e *Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloquii*] Ignis succensus petiti colloquii signum apud septentrionis populos. Meminit *Johannes Magnus*, & alii. *Plinius* lib. XV, 30. de lauru: *ipsa pacifera, ut quam prætendi etiam inter armatos hostes, quietis sit indicium.* (Cap. 30.)

G R O N O V I I.

6 *Perfidum existere*] *Florus* Asinam Cornelium, qui simulato colloquio evocatus, atque ita oppressus fuit, vocat *perfidiæ Punicæ documentum.* 2, 2.

7 *Labieni*] Qui Comium pro rebelle, Ingrato, & non semel perfido habebat.

8 *Avertere hostem*] Securum, & minus intentum rebus gerendis reddere, quum ipse interim diligenter comparet, ut apud *Justinum* Ptolemæus Philopator legationibus missis, quoad vires pararet morabatur Antiochum, lib. 30, 1.

9 *Vittæ*, & *rami olivarum*] Virgil. 8. 127, *Optime Grajugenum, cui me fortuna precari. Et vitta comtos voluit prætendere ramos.*

10 *Hastarum erectio*] *Liv.* 33, 10.

11 *Scuta capiti imposita*] *Appianus* 2, civil. p. 454. de Afranianis interceptis.

12 *Obligant ad arma*] Quæ signa si partis alterius præliatores edant, alterius partis est sinhibere hostilia.

GRO-

+ VI. Sponsio a ducibus facta quatenus tacite approbata a populo, aut rege censeri debeat, & hoc jam [a] supra diximus, + nimirum, ubi & actus fuit cognitus, & aliquid factum, aut non factum, [13] cujus rei alia causa extra voluntatem fœderis probandi dari non possit.

a Lib. II, c. XV. §. 17. & Lib. III. cap. XXII. §. 3.

VII. 1. [f] Pœnæ remissio + ex sola dissimulatione non potest colligi; sed + opus est accedat actus talis, qui aut amicitiam per se ostendat, + ut fœdus amicitiæ causa, + aut opinionem de tali virtute, cui merito antefacta condonari debeant, sive ea opinio verbis indicata est, sive rebus, quæ ex more institutæ sint ad talem significationem.

GROTII.

f *Pœnæ remissio*] Tractat *Polybius* servatus in excerptis legationum num. 122. an si remissa sit pœna iis, qui facinus fecere, simul remissa sit mandatoribus? non puto, singulos enim tenent sua delicta.

GRONOVII.

13 *Cujus rei alia causa*] Quod nemo intelligat aliam ob rationem vel factum, vel intermissum, quam quod ostenderint pactionem a præfecto suo factam ratam haberi, aut quod nunquam facturi, vel intermissuri erant, nisi ratum habuissent.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXIV.

EX silentio neque consensus, neque dissensus sequitur, *l.* 142. *R. J. c.* 44. *R. J. in* 6. quia voluntas non est nisi declarata. Silentium enim est negatio actus, neque se declarat qui nihil dicit.

Aliud ergo est si ex ipso silentio appareat voluntatis declaratio: uti 1. ex facto, quo necessario elicitur voluntas: 2. ex signis, quæ vel natura significant voluntatem, ut nutus, vultus, &c. vel ex instituto: 3. ex iis, quæ necessario sequuntur ex verbis. Fide enim expressa omnia continentur, sine quibus fides illa explicari nequit: & sic ubi de colloquio convenit, tacite quoque pactum est id, sine quo colloquium tuto fieri nequit: v. g. commeatus.

AD §. I.

PUBLICIS] „ Inter duas summas potestates initis.

Privatis] „ Quæ inter privatos celebrantur.

Et in mixtis] „ Quando summa potestas cum privato ita convenit.

Quod consensus qualitercunque indicatus, &c.] „ Omnis consensus vel verbis, vel factis declaratur. Si proinde voluntas illa æque ex factis, aut signis appareat, obligatio inde oritur, quia partes ita disposuere.

Et alia præter voces] „ V. g. nutus, &c. Vid. *l.* 2. *c.* 4. §. 4. *n.* 3. *c.* 6. §. 10. *l.* 3. *c.* 1. §. 8. *proleg.* §. 8. *l.* 2. *c.* 11. §. 11. *c.* 16. §. 26.

Quædam

Quædam naturæ insunt actui] » Si quis » hostis fidei se tradit, promittit, se ei non „ nociturum: ita qui colloquium admittit, » pollicetur securitatem, etsi id additum » non sit, quia id ex natura actus sequi» tur. *Vid.* §. 2. & 3.

AD §. II.

AUT *ab hostibus veniens in alterius populi fidem se dat*] » Uti transfuga: aut ho» stis, qui per deditionem in nostram trans„ it potestatem.

Aut ab externis] „ Qui hostes non sunt, » sed cum quibus nec amicitia, nec hospi» tium est, adeoque cum quibus jus capi» endi, & postliminium obtinet. *Vid. supra* » *cap.* 9. §. 18.

Nam hic quin tacite se obliget, ne quid faciat adversus eum statum] „ Jam enim » alterius imperio subest, eoque tacite pro» mittit, se nolle lædere eum, cui se de» didit.

Sequendi non sunt qui Zopyri factum a reprehensione remotum ajunt] » Factum hoc narratur ab *Herod. l.* 3. *hist. in f.* & *Just. l.* 1. *c. f.* Sed *Ctesias* id tribuit Megabyzo Zopiri patri. Cæterum, factum ipsum male ab Auctore improbari, puto; quia Zopyrus fidem non dederat, sed se transfugam mentitus erat; licere autem mendaciis quoque hostem fallere, ipse Auctor supra statuerat. Falsum autem omnino est, quod transfuga tacite fidem obligare videatur. Nam 1. frustra conjecturas, seu tacita promissa fingimus, ubi contrarium evidens, & certum: 2. constat, Zopyrum non transfugisse animo præsidium quærendi, sed hostea dolo fallendi; quod licitum: & 3. inepte colligitur, eum tacite promisisse, qui expresse, & communicato cum rege consilio aliud agitabat. Sibi ergo 4. imputent, qui hosti crediderunt, nec sibi satis ab eo fide expresse accepta caverunt. *Vid. disp. de arm. illic.* §. *p.*

Additio.

„ Zopyrus non ut transfuga saltem con» siderari debet, sed ut talis, qui fidem » hostis imploravit, & suam dedit, ac NB. » cui cura, & defensio civitatis commissa » fuit, quam proinde injuria hosti tradidit.

Idem de Sexto Tarquinii filio] » Qui ad » Gabios confugerat, & postea primates eo» rum occidit. At alia in hoc perfidiæ ra» tio fuit, ac in Zopyro; nam Sextus non » ad hostes transfugit, sed ad socios, quos „ violare nefas erat.

AD §. III.

Tacite pollicetur, collocutoribus id innoxium fore] Immo hæc non tacita est fides, sed potius expressa; qui enim colloqui volunt, ea præstare ex medii necessitate debent, sine quibus id fieri nequit: non potest autem sine securitate. Unde ægerrime induci potuit Carolus VII., ut Johannem Burgundiæ ducem specie colloquii occideret, factumque hoc ipsi amici ejus improbabant; de quo late *Jean de Serre in annal. franc. in Car. VI. ad an.* 1519. & *Cominæus*, mala fide ita agi, injurias, insidiasque fieri: unde maxime sibi prospexisse Ludovicum (in colloquium cum Eduardo Rege Angliæ descensurum), ait *l.* 4. *Hist.*

Jus gentium violari] „ Intelligit ipsum » jus naturæ, quia fides data violatur.

Perfidiam existere coëgit] » *Conf. Gron. h.* » Ludovicus Simplicis filius postquam suasu » Hugonis a Normannis spe colloquii captus » fuit, Hugonem ad Duellum provocat, & » Hugo in Synodo damnatus, ac excom» municatus fuit. *Masson. l.* 2. *p.* 197. » Conf. *Liv. l.* 32. *c.* 32. *seq.*

AD §. IV.

NON *ultra*] » Quam ad securitatem col» loquentium.

Specie colloquii avertere hostem a belli consiliis] „ *Vid. Gron. h.* Conf. *Liv. l.* 30. *c.* „ 31. *Thuan. l.* 15. *p.* 311. & 313. *Gram*» *mond Hist. Gall. l.* 8. *p.* 403.

Dolis bonis] » De quibus egimus *l.* 3. *c.* „ 1. §. 6. *seq.*

AD §. V.

SIGNA *quædam muta ex consuetudine significantia*] » De quibus late egimus *l.* 2.

» *c.* 4. §. 3. *c.* 16. §. 1. Voluntas enim » æque fignis, ac verbis declaratur. Conf. » *Alex. ab Alex. l.* 4. *c.* 7. *p.* 472. *ibiq.* » *Tiraq.*

Quæ proinde obligant ad arma ponenda] » Quia his fignis declarant, fe hoftes am- » plius non effe, fed poteftati victorum » fefe tradere velle.

An obligetur, & quatenus, ex his, quæ fupra dicta funt, &c.] » Demonftravimus, » deditionem fimplicem non inferre aliquam » promiffionem, aut fidei dationem a parte » accipientis.

Hodie vela candida tacitum habent fignum petiti colloquii] » Plerumque pulfus tympa- » norum, fonus tubæ militaris, &c. indicia » funt petiti colloquii. *Vid. Thuan. l.* 10. » *p.* 215. Unde Tubæ, &c. figna muta vo- » cantur apud *Veget. de re milit. l.* 3. *c.* 5.

Obligabunt ergo non minus] » Ex his fignis » enim de voluntate certo conftat.

AD §. VI.

» De fponfionibus late egimus *l.* 2. *c.* 15. » §. 3. 16. & 17. *L.* 3. *c.* 22. §. 3.

Nimirum, ubi & actus fuit cognitus, & aliquid factum, aut non factum, cujus rei alia caufa] » Sponfio ergo obligat fpon- » dentes, non vero fummam poteftatem, » nifi hujus voluntas accedat; ad quam eli- » ciendam folum filentium non fufficere, » Auctor dixit *l.* 2. *c.* 15. §. 17. *n.* 1. & » 2. Sed fi actus aliqui accefferint, qui ad » aliam caufam probabiliter referri neque- » ant, tum recte intelligi, actum ratum » effe habitum, *d.* §. 17. *n.* 1. & 2.

AD §. VII.

Ex *fola diffimulatione non poteft colligi*] » Aliud eft fi cum malefico quis tali actum » eft; tunc enim fimul de remittenda ea » in re pœna actum cenferi debet. *Vid. l.* » 3. *c.* 19. §. 3. *n.* 1.

Opus eft accedat actus talis, qui aut amicitiam per fe oftendat] » De quo late actum » eft *l.* 3. *c.* 20. §. 16. *feq.*

Ut fædus amicitiæ caufa] » Immo id » de omni fœdere verum effe, diximus *fu-* » *pra l.* 3. *c.* 20. §. 40. quia fua natura » omni fœderi amicitia ineft.

Aut opinionem de tali virtute, cui merito ante facta condonari debeant] » Ex va- » gis ejusmodi conjecturis juris remiffio pla- » ne non elicitur. Cum igitur ex tacita » voluntate nihil fequatur, nifi ipfi naturæ » negotii res, de qua agitur, infit, cer- » tum eft, plerafque interpretandi regulas, » quas Auctor affert, nullius fere momen- » ti in difciplina juris naturalis effe; uti » plenius demonftravimus *l.* 2. *c.* 16. *per* » *tot.*

CAPUT XXV.

Conclufio, cum monitis ad fidem, & pacem.

I. *Monita ad fidem fervandam.*
II. *In bello pacem femper fpectandam:*
III. *Et amplectendam etiam cum damno, Chriftianis præfertim.*
IV. *Utile id victis:*
V. *Et victori.*
VI. *Et quorum res dubiæ funt.*
VII. *Pacem factam fumma religione fervandam.*
VIII. *Votum, & finis operis.*

† I. 1. Atque hic finire me poffe arbitror, † non quod omnia dicta fint, quæ dici poterant, fed quod dictum fatis fit † ad jacienda fundamenta, † quibus fi quis velit fuperftruere fpeciofiora opera, adeo

adeo me invidentem non habebit, ultro & gratiam referet. Tantum antequam dimitto lectorem, sicut, cum de bello suscipiendo agerem, + monita quædam bello quantum fieri potest declinando adjeci, ita nunc quoque monita pauca addam, + quæ in bello, & + post bellum valeant ad fidei curam, & pacis: + & fidei quidem + tum propter alia, tum [1] ne spes pacis adimatur. Fide enim non tantum respublica quælibet continetur, ut Cicero [a] dicit, + sed & major illa gentium societas: hac sublata, ut vere [b] Aristoteles, ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων, + *tollitur quod inter homines est commercium.*

2. Itaque merito idem ille Cicero [c] nefarium esse ait, fidem frangere, + quæ continet vitam: *sanctissimum*, ut [d] Seneca loquitur, *humani pectoris bonum*: + quam tanto magis præstare debent summi hominum rectores, + quanto cæteris impunius peccant: itaque fide sublata [a] feris erunt similes, + quarum vim omnes exhorrent. Et + justitia quidem in cæteris suis partibus [2] sæpe habet aliquid obscuri: + at fidei vinculum per se manifestum est, immo + ideo quoque usurpatur, ut de negotiis omnis dematur obscuritas.

a Off. III. 24. b Rhet. ad Theod. I, c. 15. c Orat. pro Rosc. com. c. 6. d Epistola LXXXVIII pag. 390. Ed. Gron. maj.

3. Quo magis regum est religiose hanc colere, + primum conscientiæ, deinde & [3] famæ causa, qua stat regni auctoritas. Ne dubitent igitur, + eos, qui ipsis fallendi artes instillant, [4] id ipsum facere quod docent. + Non potest diu prodesse doctrina, quæ hominem hominibus insociabilem facit: + adde & Deo invisum.

II. Deinde in tota belli administratione + non potest securus, & Deo fidens animus retineri, + nisi semper in pacem prospectet. Verissime enim dictum a [e] Sallustio: + *sapientes pacis causa bellum gerere*: cui congruit Augustini [f] sententia: *non pacem quæri, ut bellum exerceatur, sed bellum geri,*

e Orat. ad Cæs. I. c. 40. Ed. Wass. f Epist. 205. ad Bonif.

GROTII.

a *Feris erunt similes*] Legati Justiniani apud *Procopium* Persicorum II. Chosroen sic alloquuntur: εἰ μὴ πρὸς παρόντα σὲ, ὦ βασιλεῦ, οἱ λόγοι ἐγίγνοντο, οὐκ ἄν ποτε ᾠόμεθα Χοσρόην τὸν Καβάδου ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἥκειν, ἀτιμάσαντα μὲν τοὺς διομωμοσμένους σοὶ ἔναγχος ὅρκους, ὃ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἁπάντων ὕστατόν τε καὶ ἐχυρώτατον εἶναι δοκεῖ τῆς ἐς ἀλλήλους πίστεώς τε καὶ ἀληθείας ἐνέχυρον· διαλύσαντα δὲ τὰς σπονδὰς, ὧν ἡ ἐλπὶς ἀπολέλειπται μόνη τοῖς διὰ τὴν ἐν πολέμῳ κακοπραγίαν οὐκ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βιοτεύουσιν. οὐ γὰρ ἄλλο οὐδὲν τὸ τοιοῦτον εἴποι τις ἂν εἶναι, ἢ τῶν ἀνθρώπων τὴν δίαιταν ἐς τὴν τῶν θηρίων μεταβεβλῆσθαι. ἐν γὰρ τῷ μηδαμῆ σπένδεσθαι, τὸ πολεμεῖν ἀπέραντα λελείψεται πάντας· πόλεμος δὲ, ὁ πέρας οὐκ ἔχων, ἐξοικίζειν τῆς φύσεως τοὺς αὐτῷ χρωμένους ἐς ἀεὶ πέφυκεν. *Nisi ad te præsentem, rex, hæc haberetur oratio, nunquam putassemus Chosroën Cabadæ filium cum armis intraturum in fines Romanos, contemtis primum juramentis juratis, quod inter homines summum, firmissimumque creditur veritatis, & fidei pignus; ruptis præterea fœderibus, quæ sola spes relinquitur iis, qui ob belli mala non in tuto vivunt. Quid enim hoc aliud esse dicamus, quam hominum vitam in ferarum vitam mutare? nam sublatis fœderibus sequetur ut omnes inter se æterna gerant bella. Bella autem sine fine hanc vim habent, ut homines perpetuo teneant naturæ suæ extorres.* (Cap. 10.)

GRONOVII.

1 *Ne spes pacis*] Nam quæ cum eo pax esse potest, a quo nulla securitas est, sed semper insidiæ, aut vis exspectandæ sunt? Talis autem, qui fidem, & jusjurandum nullo sibi loco esse demonstravit.

2 *Sæpe habet aliquid obscuri*] Non agnoscitur semper, sed plerumque ab utraque parte speciose prætenditur.

3 *Famæ, qua stat*] *Tacit.* 4, annal. 40. *Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid conducere sibi putent, principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.*

4 *Id ipsum facere*] Ne ipsis quidem fidos esse, quibus erga alios perfidiæ sunt auctores.

a VII. pol. II. & XIV. *geri, ut pax acquiratur.* Ipse Aristoteles [a] non semel accusat gentes, quæ bellicas actiones [5] quasi pro ultimo (aa) fine sibi proponerent. + Ferinum quiddam vis est, quæ in bello maxime eminet: quo diligentius curandum est ut + humanitate temperetur, ne nimium feras imitando dediscamus hominem.

III. Pax ergo tuta satis haberi si potest, [6] + & malefactorum, & damnorum, & sumtuum + condonatione non male constat: + præcipue inter Christianos, quibus pacem suam [7] Dominus legavit. Cujus
b Rom. XII. 18. [8] optimus [b] interpres nos vult, quantum fieri potest, quantum in nobis situm est, cum omnibus pacem quærere. + Viri boni est, initia belli invi-
c Immo apud. Cicer. Epist. ad Famil. IV. 7. tum suscipere, extrema non libenter persequi: ut apud [c] Sallustium legimus.

IV. Satis quidem + hoc unum esse debet, + sed & plerumque utilitas humana eodem trahit: primum eos, qui minus valent: + quia periculosum est longum cum valentiore certamen, &, ut in navi fit, [9] + jactura aliqua redimenda major calamitas, + omissa ira, ac spe fal-
d Lib. VII. Cap. 40. lacibus, ut recte [d] Livius dixit, auctoribus. Hunc sensum [h] + Aristoteles sic enuntiat: κρεῖττον τοῖς κρείττοσι μέρος τι τῶν ὑπαρχόντων προέσθαι, ἢ πολέμῳ κρατηθέντας αὐτοὺς αὐτοῖς χρήμασιν ἀπολέσθαι· *satius est his, qui plus pollent, aliquid rerum suarum relinquere, quam bello victos cum rebus perire.*

V. + Sed & eos, qui validiores sunt: quia bonis suis rebus, ut idem
e Lib. XXX. c. 30. + Livius [e] non minus vere ait, [10] + ampla, ac speciosa dantibus pax est: + ac melior, tutiorque, quam sperata victoria. Cogitandus enim [11] Mars communis: διεξιτέον, ait Aristoteles, τὰς μεταβολὰς τὰς ἐν πολέμῳ ὡς πολλαὶ καὶ παράλογοι γίνονται· *cogitandum in bello, quam multæ, quamque improvisæ mutationes accidere soleant.* In oratione quadam pro pace (bb) apud Diodorum

GROTII.

h *Aristoteles sic enunciat*] *Philo* vero de constitutione principis (*pag. 733. D. Ed. Paris.*) hunc in modum: εἰρήνη κἂν ᾖ σφόδρ' ἐπιζήμιος, λυσιτελεστέρα πολέμου. *pax quamvis cum magno detrimento, bello utilior.* (Locus ARISTOTELIS reperitur in *Rhetor. ad Alex.* Cap. 3. unde etiam petitus est alter, quem Auctor adfert in paragrapho sequenti. *J. B.*)

GRONOVII.

5 *Quasi pro ultimo*] Propter se expetendas quæ bellum gererent tantummodo, quia nihil præclarius, quam bellum gerere, putarent.

6 *Et malefactorum*] Etiamsi pro injuriis, & damnis, & impensis parum satisfiat, non repudianda est.

7 *Dominus legavit*] Quasi testamento, & ultimis monitis, mandatisque reliquit. (*Joann.* XIV. 27.)

8 *Optimus interpres*] Internuntius, apostolus.

9 *Jactura redimenda*] Uti tempestate orta jactis in mare mercibus oneribusque aliis levatur navigium, & naufragium vitatur: sic concedendo aliquid potentiori exitium a bello imminens cavendum.

10 *Ampla, & speciosa*] Possunt dictare, ac præscribere conditiones, quæ ipsis plus commodi, & gloriæ adferunt. (Vide locum similem ARISTOTELIS, *Rhetoric.* Lib. I. Cap. 17. in fin. *J. B.*)

11 *Mars communis*] Alea belli, quæ sæpe summa miscet imis.

(aa) Ante Stagyritam, Præceptor ipsius PLATO jam id vituperaverat, loco insigni, ubi boni Legislatoris esse ait, pacis caussa potius ea, quæ pertinent ad bellum, quàm negotia pacis belli caussa ordinare, & ad bellicas rationes revocare: Οὔτ' ἂν νομοθέτης ἀκριβής, εἰ μὴ χάριν εἰρήνης τὰ πολέμου νομοθετοῖ μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμικῶν ἕνεκα τὰ τῆς εἰρήνης. De Legib. Lib. I. pag. 628. E. Tom. II. Ed. H. Steph. *J. B.*

(bb) Oratio illa erat *contra Pacem*, non *pro Pace*: nimirum Demagogi cujusdam Atheniensis *Cleophontis*, qui ipse *rerum gestarum* ab *Atheniensibus magnitudinem extollebat*, ut vulgus

dorum culpantur οἱ τὸ μέγεθος τῶν εὐημερημάτων προσφερόμενοι, ὥσπερ τῆς τύχης οὐκ ἐναλλὰξ εἰθισμένης βραβεύειν τὰ κατὰ πόλεμον προτερήματα· *qui rerum gestarum a se magnitudinem extollunt, plane quasi non is mos esset fortunæ belli* [12] *prospera vicibus largiri.* [c] Et maxime metuenda desperantium audacia, tanquam acerrimi [13] morientium belluarum morsus.

VI. Quod si uterque + pares sibi videantur, id vero, Cæsare [a] auctore, + optimum tempus de pace agendi, dum sibi uterque confidit.

[a] *Bell. civil. lib.* III. c. 10.

VII. + Pax autem facta + qualibuscumque legibus, servanda omnino + ob eam, quam diximus, fidei sanctimoniam, soliciteque cavenda + non tantum perfidia, sed & quidquid [14] animos exasperat. Nam quod de privatis amicitiis dixit [b] Cicero, ad has publicas non minus recte aptes: quæ cum omnes summa religione, ac fide tuendæ, tum eæ maxime, + quæ ex inimicitiis revocatæ sunt in gratiam.

[b] *Apud Hieronym. Apol. adv. Ruffin.* Lib. I. init.

VIII. Inscribat hæc Deus (+ qui solus hoc potest) cordibus eorum, + quorum res Christiana in manu est, + & iisdem [15] mentem divini, humanique juris intelligentem duit, quæque semper cogitet, + lectam se ministram ad regendos [d] homines, + Deo carissimum animal.

vulgus ad bellum concitaret. Hujus autem argumenti imbecillitatem prudenter ostendit DIODORUS SICULUS, cujus ipsius verba illa sunt, ὥσπερ τῆς τύχης &c. Bibliot. Hist. Lib. XIII. Cap. 53. pag. 359. *Ed. Henr. Steph.* Unde patet, Auctorem nostrum, memoriæ vitio, aut festinantem, loco isto laudando lapsum esse. *J. B.*

GROTII.

Et maxime metuenda desperantium audacia]

Δεινοὶ γὰρ καὶ κεῖται ἀποιχομένοιο λέοντος.

Quippe timenda etiam morientis lustra leonis.

(Hunc versum, qui Veteris cujusdam Poëtæ esse videtur, noster habet à PLUTARCHO, in Vit. *Marii*, sub finem, (*pag.* 432. C. *Ed. Wech.*) ubi alio ordine leguntur duæ voces. κεῖται καὶ, non καὶ κεῖται: & vox ἀποιχομένοιο exponitur ab Interprete *abeuntis*, non *morientis.* Hæc tamen versio Auctoris nostri potest defendi. Vide quæ diximus in Notis Gallicis ad h. l. in *Addend.* J. B.)

d *Homines, Deo carissimum animal*] Sic *Chrysostomus* sermone de eleemosyna (Tom. VI. pag. 907. *Edit. Savil.*) ἄνθρωπος τὸ περισπούδαστον ζῶον τῷ Θεῷ. (Addamus hominis Ethnici testimonium. Is est SIMPLICIUS, qui Hominem vocat, non inhonoratam neque vilem Dei possessionem, οὐκ ἄτιμον οὐδ' εὐτελὲς τοῦ Θεοῦ κτῆμα. Pag. 239. *Edit. Lugd. B. Salm.* Ubi PLATONIS vestigia sequitur, qui statuit, Homines esse ἓν τῶν κτημάτων τοῖς Θεοῖς. In PHÆDONE, *pag.* 62. B. Tom. I. Edit. H. Steph. Disertè vero PHILO, Judæus, Græcè idem, quod heic Auctor noster Latinè: Ζῶον τὸ θεοφιλέστατον ὁ Ἄνθρωπος &c. De Somniis, *pag.* 581. E. *Edit. Paris.* J. B)

GRONOVII.

12 *Prospera vicibus largiri*] Parvo intervallo, aut momento interposito variare, & ex secundis adversas facere.

13 *Morientium belluarum morsus*] *Florus* 2, 15.

14 *Animos exasperat*] Contra amicitiam est, ut loquitur 3, 24. 40.

15 *Mentem divini, humanique*] Votum Tiberii apud *Tacit.* 4. annal. 38.

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII
LIB. III. CAP. XXV.

AUCTOR hoc capite oratorem agit, & Coronidis loco causas affert, quibus reges, & aliæ summæ potestates a bello deterreri debeant; quæ legi omnino merentur. Hoc saltem monendum duximus, frustra Auctorem in §. 1. jactare, se fundamenta circa jura belli, & pacis suppeditasse; nam fragilia ea admodum esse, ex ipsa tractatione apparet. Econtrario vidimus, ex paucissimis positionibus nostris universum jus naturæ per justas conclusiones adeo sequi, ut nullum caput tum belli, tum pacis supersit, quod exinde deduci non possit.

Additio.

„ Auctor finem hic imponit operi, & §. „ 1. commendat fidem tanquam vinculum „ humani generis; in §. 2. monet, pacem „ semper objectum belli esse debere, adeo „ ut si pax tuta haberi possit, libenter con„ donari debeant levia damna, §. 3. id„ que consilium inprimis suppeditat minus „ valentibus, §. 4. quin etiam potentiori„ bus, ut pacem tutam præferre debeant „ speratæ victoriæ, cum hostes ad extrema „ redacti aliquando in desperationem adi„ gantur, §. 5. Cæterum, nullum, inquit, „ melius esse tempus pacis faciendæ, quam „ ubi vires sunt æquales, §. 6. Tandem „ monet, pacem, utut duram, servandam „ esse ob fidem datam §. 7. Denique sub„ jungit votum, ut Deus hæc inscribat ho„ minum cordibus. §. 8.

AD §. I.

1 NON *quod omnia dicta sint, quæ dici poterant*] „ Auctor enim jus naturæ publi„ cum proprie tractavit, indeque opus suum „ partem jurisprudentiæ longe nobilissimam „ continere, dixit. *Proleg.* §. 31. & 32.

Ad jacienda fundamenta] „ Idem dixit „ in *Proleg.* §. 39. *pr.*

Quibus si quis velit superstruere speciosiora opera] „ Id est, speciales jurisprudentiæ „ naturalis partes; quod quomodo fieri pos„ sit, consilium suppeditat in proleg. §. „ 31. Nos in ipso tractatu observavimus, „ ex principiis Auctoris, nimirum ex *jure* „ *sociali*, ex *jure laxiori*, ex *jure gentium* „ *voluntario*, ex *jure divino voluntario*, ex „ *lege Evangelii*, *ex conjectura voluntatis* „ (hæc enim sunt fundamenta a Grotio „ laudata), nullam obligationem humani „ generis sequi. Probavimus, vana, & no„ va hæc nomina esse jurium, quæ vel non „ existunt, vel ad jurisprudentiæ discipli„ nam non pertinent.

Monita quædam bello quantum fieri pot-est declinando adjeci] „ *Vid. l.* 2. *c.* 24. „ *per tot.*

Quæ in bello] „ Ut nimirum bello ex ne„ cessaria, & justa causa suscepto, non „ tantum fides hosti data durante bello ser„ vetur, sed & pacis causa bellum gera„ tur.

Post bellum] „ Ne pax, & fides ad fi„ niendum bellum data temere violetur.

Et fidei quidem] „ In bello datæ.

Tum propter alia] „ Rationem, cur na„ tura fides hosti data servanda sit, expo„ suimus *supra l.* 2. *c.* 11. §. 1. *l.* 3. *c.* „ 19. §. 1.

Sed & major illa gentium societas], Un„ de jus gentium voluntarium deducit: „ quale non existere, diximus *in Proleg.* „ §. 17. & *L.* 1. *c.* 1. §. 14.

Tollitur quod inter homines est commercium:

cium] „ Absque fide non subsistit commer-„ cium inter homines; adeoque servanda „ omnino est.

Quæ continet vitam] „ I. e. Sine qua „ homines tuto vivere non possunt.

Quam tanto magis præstare debent summi hominum rectores] „ Fidem reges in-„ primis decere, tum conscientiæ, tum fa-„ mæ causa, ait *infra n.* 3. Atque hinc „ statuit, regum fidem vim juramenti ha-„ bere, *l.* 2. *c.* 13. §. 22.

Quanto cæteris impunius peccant] „ Quia „ superiorem non habent, qui ab iis pœ-„ nam sumat.

Quarum vim omnes exhorrent] „ Quia „ promiscue in omnes sævire solent.

Justitia quidem in cæteris suis partibus sæpe habet aliquid obscuri] „ Quia uterque „ litigantium justitiam causæ sibi vindicare „ solet.

At fidei vinculum per se manifestum est] „ Facile enim apparet, an aliquid contra „ id, in quod consensum est, committatur.

Ideo quoque usurpatur, ut de negotiis omnis demtatur obscuritas] „ Ideo enim fi-„ des datur, ne dubium aliquod supersit.

Primum conscientiæ] „ Quia promissor „ ipsa ratione naturali jus dat ei, cui pro-„ mittitur, quod jus ei, cujus est, ex re-„ gula naturæ tribui debet, *l.* 2. *c.* 11. §. „ 1. & *l.* 3. *c.* 19. §. 1. *n.* 2. & 3.

Eos, qui ipsis fallendi artes instillant] „ I. e. ministros perfidiam suadentes.

Non potest diu prodesse doctrina, quæ hominem hominibus insociabilem facit] „ Nam „ etiam potentissimos aliorum ope indige-„ re, supra dixit. *Proleg.* §. 22.

Adde, & Deo invisum] „ Omnis enim „ perfidiæ vindex est Deus.

AD §. II.

NON *potest securus, & Deo fidens animus retineri*] „ I. e. cum pietate pugnat „ bellum.

Nisi semper in pacem prospectet] „ Bellum „ enim geritur ut jus reparetur: & ex hac „ sola necessitate licitum est; quæ cessat si „ per pacem juris reparatio obtineri potest.

Sapientes pacis causa bellum gerere] „ *Conf.* „ *l.* 1. *c.* 1. §. 1. *l.* 3. *c.* 15. §. 2. *Proleg.* „ §. 25. *junct. l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 6.

Ferinum quiddam vis est], *Vid. l.* 1. *c.* „ 7. §. 1. *n.* 4. item §. *præced.*

Humanitate temperetur] „ Quam Au-„ ctor passim in bellis commendat. *Vid. l.* „ 3. *c.* 13. §. 4. *l.* 2. *c.* 2. §. 6.

AD §. III.

ET *malefactorum, & damnorum, & sumtuum*] „ Bello enim agitur 1. ad inju-„ riæ illatæ, 2. ad damnorum bello dato-„ rum, 3. ad impensarum culpa alterius „ factarum reparationem.

Condonatione non male constat] „ I. e. re-„ mitti potius debet injuria, quam bello „ vindicari, si in posterum de securitate sa-„ tis caveatur. *Vid. l.* 2. *c.* 24. §. 2. *seq.*

Præcipue inter Christianos, quibus pacem suam dominus legavit] „ Et qui in eo per-„ fectissimum Christi imitantur exemplum, „ qui pro nobis adhuc impiis mori voluit. „ *Vid. l.* 2. *c.* 24. §. 1. *n.* 1.

Viri boni est, initia belli invitum suscipere] „ *Vid. l.* 2. *c.* 24. §. 9.

AD §. IV.

HOC *unum*] „ Imitari exemplum Ser-„ vatoris.

Sed & plerumque utilitas humana eodem trahit] „ Pax victori, & victo utilis est.

Quia periculosum est longum cum valentiore certamen] „ Prudentiæ ergo regula est, „ tempori cedere, *l.* 2. *c.* 24. §. 7.

Jactura aliqua redimenda major calamitas] „ Pars aliqua imperii cedi potest, & debet, „ ut totum servetur, *l.* 3. *c.* 20. §. 5. *l.* „ 2. *c.* 24. §. 5. & 6.

Omissa ira, ac spe, fallacibus, &c. auctoribus] „ Nam pax talis irrita per exceptio-„ nem vis, & metus, reddi non potest.

Aristoteles sic enuntiat] „ Latius hanc „ doctrinam exposuit Auctor *l.* 2. *c.* 24. „ §. 6.

AD §. V.

SED *& eos, qui validiores sunt*] „ Pax „ etiam validioribus utilis est.

Livius „] Sunt verba Annibalis apud *Liv.* „ *l.* 30. *c.* 30. Similia vide apud *eundem* „ *l.* 23. *c.* 13. *Tesm. b.*

Ampla

Ampla, ac speciosa dantibus pax est] „ *Vid.* „ *Gron. b.* Unde alibi probavimus, pace „ repudiata justitiam causæ in alteram partem transire. *Prol.* §. 24.

Ac melior, tutiorque, quam sperata victoria] „ Utpote quæ incerta adhuc est.

AD §. VI.

PARES] „ Scilicet viribus.

Optimum tempus de pace agendi] „ Quod „ latius exposuit Auctor *supra l.* 2. *c.* 24. „ §. 9.

AD §. VII.

PAX *autem facta*] „ Hactenus Auctor „ monita dedit, quæ *in bello* valent. Sequuntur nunc monita, quæ *post bellum* „ commendat. *Add. supra* §. 1. *n.* 1.

Qualibuscunque legibus servanda omnino] „ Adeo ut nunquam exceptio vis, & metus, paci opponi possit. *L.* 3. *c.* 19. §. „ 12. *l.* 2. *c.* 17. §. 19.

Ob eam, quam diximus, fidei sanctimoniam], Quia is, qui fidem dat, jus in alterum qua hostem transfert, quod ei „ tribuere debet. Neque vis illa injusta dici potest, quia alias posita perpetuum inter homines bellum foret.

Non tantum perfidia] „ Hæc enim nunquam in hostem, nedum in amicum licita est. *Vid. l.* 3. *c.* 1. §. 22. *c.* 4. „ §. 18.

Quæ ex inimicitiis revocatæ sunt in gratiam] „ Ne refricentur vulnera antiqua, „ incendiumque in majus excrescat.

AD §. VIII.

QUI *solus hoc potest*], A quo solo vera „ pax proficiscitur. *Aug. de civ. Dei l.* 3. „ *c.* 9.

Quorum res Christiana in manu est] „ Rectorum populorum, qui nomen Christianum profitentur.

Et iisdem mentem divini, humanique juris intelligentem] „ Intelligit jus naturæ. „ *Vid. supra proleg.* §. 2. *Vid. Gron. b.*

Lectam se ministram ad regendos homines] „ Principes enim sunt vicarii summi „ numinis, ejusque nomine, ac jure, hominibus imperant.

Deo charissimum animal] „ Conf. *proleg.* §. 6.

Finis Librorum de Jure Belli, ac Pacis.

Ex vita S. Ludovici Regis Francorum descripta a Joinvillio cap. LXXXIX.

Qui in magno erant regis consilio, sæpe eum reprehendebant, quod tantum laboris sumeret ad pacem inter exteros reponendam; mendose eum facere quod non eos bellare sineret; aliquanto post fore ut rectius transigatur. Respondebat rex, non recte eos loqui. Si, inquit, principes, & dynastæ vicini regni mei viderent me facile perpeti, ut bella inter se gererent, dicerent inter se, Rex Francorum dolo malo nos bellare patitur, atque inde odium in me conciperent, & aliquando me incursarent, unde malum regno meo evenire posset. Præterea fieri posset ut & Dei iram in me accerserem, cum dicat Deus, benedictos esse, qui operam dant ut ad pacem, & concordiam revocentur discordantes. Affirmare possum, & Burgundiones, & Lotharingos conspecta regis bonitate, & justitia tam ejus fuisse amantes, eique obsequentes, ut causas controversiarum inter ipsos ortarum apud ipsum agerent. Vidi eos sæpe venientes modo Lutetiam, modo Remos, Melodunum, modo in loca alia, in quibus rex erat.

Ex vita ejusdem juxta Mandata S. LUDOVICI Regis data filio ex actis Collegii rationalium in urbe Parisiensi.

SI qua controversia, aut actio in te moveatur, inquire in veritatem tam contra te, quam pro te. Si quid alieni habere te animadvertas, quod aut te, aut majores tuos cepisse constet, fac illico restituatur. Cave bellum geras adversus Christianum quemquam, nisi ex multorum consilio, & ita si bellum evitare non possis. Quod si bellum habeas, abstine ab ecclesiasticis, & iis, qui tibi nihil nocuere. Si inter subditos tuos bellum, aut rixa oriantur, fac eos ad concordiam reducas quamprimum fieri potest. Sæpe specta quid Bailivi, Præpositi, & alii officiales tui faciant, & in eorum actus inquire, ut si quid corrigendum sit, id corrigas. Fac nullum turpe peccatum regnet in regno tuo.

HUGONIS

HUGONIS GROTII

MARE LIBERUM.

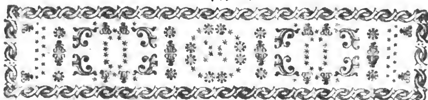
SIVE

De Jure, quod BATAVIS *competit ad Indicana Commercia,*

DISSERTATIO.

AD

A D

PRINCIPES, POPULOSQUE

LIBEROS ORBIS CHRISTIANI.

ERROR *est non minus vetus, quam pestilens, quo multi mortales, ii autem maxime, qui plurimum vi, atque opibus valent, persuadent sibi, aut, quod verius puto, persuadere conantur, justum, atque injustum non suapte natura, sed hominum inani quadam opinione, atque consuetudine distingui. Itaque illi & leges, & aequitatis speciem in hoc inventa existimant, ut eorum, qui in parendi conditione nati sunt, dissensiones, atque tumultus coërceantur: ipsis vero, qui in summa fortuna sunt collocati, jus omne ajunt ex voluntate, voluntatem ex utilitate metiendam. Hanc autem sententiam absurdam plane, atque naturae contrariam auctoritatis sibi nonnihil conciliasse haud adeo mirum est, cum ad morbum communem humani generis, quo sicut vitia, ita vitiorum patrocinia sectamur, accesserint adulantium artes, quibus omnis potestas obnoxia est. Sed contra extiterunt nullo non saeculo viri liberi, sapientes, religiosi, qui falsam hanc persuasionem animis simplicium evellerent, caeteros autem ejus defensores impudentiae convincerent. Deum quippe esse monstrabant conditorem, rectoremque universi, imprimis autem humanae naturae parentem, quam ideo, non uti caetera animantia, in species diversas, variaque discrimina segregasset, sed unius esse generis, una etiam appellatione voluisset contineri, dedisset insuper originem eandem, similem membrorum compagem, vultus inter se obversos, sermonem quoque, & alia communicandi instrumenta, ut intelligerent omnes, naturalem inter se societatem esse, atque cognationem. Huic autem a se fundata aut domui, aut civitati, sum-*

mum illum principem, patremque familias suas quasdam scripsisse leges; non in ære, aut tabulis, sed in sensibus, animisque singulorum, ubi invitis etiam, & aversantibus legenda occurrerent. His legibus summos pariter, atque infimos teneri. In has non plus regibus licere, quam plebi adversus decreta decurionum, decurionibus contra præsidum edicta, præsidibus in regum ipsorum sanctiones. Quin illa ipsa populorum, atque urbium singularum jura ex illo fonte dimanare, inde sanctimoniam suam, atque majestatem accipere. Sicut autem in ipso homine alia sunt, quæ habet cum omnibus communia, alia quibus ab altero quisque distinguitur: ita earum rerum, quas in usum hominis produxisset natura, alias eam manere communes, alias cujusque industria, ac labore proprias fieri voluisse. de utrisque autem datas leges ut communibus quidem sine detrimento omnium omnes uterentur; de cæteris autem quod cuique contigisset, eo contentus abstineret alieno. Hæc si homo nullus nescire potest nisi homo esse desierit, hæc si gentes viderunt quibus ad verum omne cæcutientibus sola naturæ fax illuxit, quid vos sentire, ac facere æquum est, principes, populique Christiani? Si quis durum putat, ea a se exigi, quæ tam sancti nominis professio requirit, cujus minimum est ab injuriis abstinere, certe quid sui sit officii scire quisque potest ex eo, quod alteri præcipit. Nemo est vestrum, qui non palam edicat, rei quemque suæ esse moderatorem, & arbitrum: qui non fluminibus, locisque publicis cives omnes uti ex æquo, & promiscue jubeat, qui non commeandi, commercandique libertatem omni ope defendat. Sine his si parva illa societas, quam rempublicam vocamus, constare non posse judicatur (& certe constare non potest) quamobrem non eadem illa ad sustinendam totius humani generis societatem, atque concordiam erunt necessaria? Si quis adversus hæc vim faciat, merito indignamini, exempla etiam pro flagitii magnitudine statuitis, non alia de causa, nisi quia, ubi ista passim licent, status imperii tranquillus esse non potest. Quod si rex in regem, populus in populum inique, & violenter agat, id nonne ad perturbandam magnæ illius civitatis quietem, & ad summi custodis spectat injuriam? Hoc interest, quod sicut magistratus minores de vulgo judicant, vos de magistratibus, ita omnium aliorum delicta cognoscenda vobis, & punienda mandavit rex universi, vestra excepit sibi. Is autem quanquam supremam animadversionem sibi reservat, tardam, occultam, inevitabilem, nihilominus duos a se judices delegat, qui rebus humanis intersint, quos nocentium felicissimus non effugit, conscientiam

scientiam cuique suam, & famam sive existimationem alienam. Hæc tribunalia illis patent, quibus alia præclusa sunt: ad hæc infirmi provocant: in his vincuntur, qui vincunt viribus: qui licentiæ modum non statuunt, qui vili putant constare quod emitur humano sanguine, qui injurias injuriis defendunt, quorum manifesta facinora necesse est & consentiente bonorum judicio damnari, & sui ipsorum animi sententia non absolvi. Ad utrumque hoc forum nos quoque novam causam afferimus; non hercule de stillicidiis, aut tigno injuncto, quales esse privatorum solent, ac ne ex eo quidem genere, quod frequens est inter populos, de agri jure in confinio hærentis, de amnis, aut insulæ possessione: sed de omni prope Oceano, de jure navigandi, de libertate commerciorum. Inter nos, & Hispanos hæc controversa sunt: Sitne immensum, & vastum mare regni unius, nec maximi accessio: populone cuiquam jus sit volentes populos prohibere, ne vendant, ne permutent, ne denique commeent inter sese: potueritne quisquam quod suum nunquam fuit elargiri, aut invenire quod jam erat alienum: an jus aliquod tribuat manifesta longi temporis injuria. In hac disceptatione ipsis, qui inter Hispanos præcipui sunt divini, atque humani juris magistri, calculum porrigimus, ipsius denique Hispaniæ proprias leges imploramus. Id si nihil juvat, & eos, quos ratio certa convincit, cupiditas vetat desistere, vestram, Principes, majestatem, vestram fidem quotquot estis ubique, Gentes, appellamus. Non perplexam, non intricatam movemus quæstionem. Non de ambiguis in religione capitibus, quæ plurimum habere videntur obscuritatis, quæ tantis tam diu animis decertata, apud sapientes hoc fere certum reliquerunt, nusquam minus inveniri veritatem, quam ubi cogitur assensus. Non de statu nostræ reipublicæ, & libertate armis haud parta, sed vindicata: de qua recte statuere ii demum possunt, qui jura patria Belgarum, mores avitos, & institutum non in leges regnum, sed ex legibus principatum accurate cognoverint; in qua tamen quæstione æquis judicibus extremæ servitutis depulsa necessitas; subtilius inquirentibus decreti tot nationum publica auctoritas, infensis etiam, & malevolis adversariorum confessio nihil dubitandum reliquit. Sed quod hic proponimus, nihil cum istis commune habet. nullius indiget anxiæ disquisitionis. non ex divini codicis pendet explicatione, cujus multa multi non capiunt. non ex unius populi scitis, quæ cæteri merito ignorant. Lex illa, è cujus præscripto judicandum est, inventu est non difficilis, utpote eadem apud omnes:

& facilis intellectu, utpote nata cum singulis, singulorum mentibus insita. Jus autem, quod petimus, tale est, quod nec rex subditis negare debeat, neque Christianus non Christianis. A natura enim oritur, quæ ex æquo omnium parens est, in omnes munifica, cujus imperium in eos extenditur, qui gentibus imperant, & apud eos sanctissimum est, qui in pietate plurimum profecerunt. Cognoscite hanc causam Principes, cognoscite Populi. si quid iniquum postulamus, scitis quæ vestra, & e vobis eorum, qui viciniores nobis estis, apud nos semper fuerit auctoritas. monete, parebimus. Quin si quid a nobis hac in re peccatum est, iram vestram, odium denique humani generis non deprecamur. Sin contra se res habet, quid agendum sit, vestræ religioni, & æquitati relinquimus. Olim inter populos humaniores summum nefas habebatur, armis eos impetere, qui res suas arbitris permitterent. Contra qui tam æquam conditionem recusarent, ii non ut unius, sed ut omnium hostes ope communi comprimebantur. Itaque eam in rem videmus icta fœdera, judices constitutos. Reges ipsi, validæque gentes nihil æque gloriosum, ac magnificum deputabant, quam aliorum coërcere insolentiam, aliorum infirmitatem, atque innocentiam sublevare. Qui si mos hodieque obtineret, ut humani nihil a se alienum homines arbitrarentur, profecto orbe non paulo pacatiore uteremur, refrigesceret enim multorum audacia, & qui justitiam utilitatis causa nunc negligunt, injustitiam damno suo dediscerent. Sed hoc ut in causa isthac non frustra forte speramus, ita illud certo confidimus; bene rebus expensis existimaturos vos omnes, imputari nobis non magis posse pacis moras, quam belli causas: ac proinde uti hactenus amici nobis, faventes, atque benevoli fuistis, ita vos aut etiam magis in posterum fore. quo nihil optatius iis potest contingere, qui primam partem felicitatis putant bene facere; alteram bene audire.

CAPUT

CAPUT I.

Jure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse navigationem.

Propositum est nobis, breviter, ac dilucide demonstrare, jus esse Batavis, hoc est, Ordinum Federatorum Belgico-Germaniæ subditis ad Indos, ita uti navigant, navigare, cumque ipsis commercia colere. Fundamentum struemus hanc juris gentium, quod primarium vocant, regulam certissimam, cujus perspicua, atque immutabilis est ratio: *licere cuivis genti quamvis alteram adire, cumque ea negotiari.* Deus hoc ipse per naturam loquitur, cum ea cuncta, quibus vita indiget, omnibus locis suppeditari a natura non vult: artibus etiam aliis alias gentes dat excellere. Quo ista? nisi quod voluit mutua egestate, & copia humanas foveri amicitias, ne singuli se putantes sibi ipsis sufficere, hoc ipso redderentur insociabiles? Nunc factum est, ut gens altera alterius suppleret inopiam, divinæ justitiæ instituto, ut eo modo (sicut Plinius dicit [a]) quod genitum esset uspiam, apud omnes natum videretur. Poëtas itaque canentes audimus:

Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.

Item:

Excudent alii [b]: & quæ sequuntur. Hoc igitur qui tollunt, illam laudatissimam tollunt humani generis societatem, tollunt mutuas benefaciendi occasiones, naturam denique ipsam violant. Nam & ille, quem Deus terris circumfudit, oceanus, undique & undique versus navigabilis, & ventorum stati, aut extraordinarii flatus, non ab eadem semper, & a nulla non aliquando regione spirantes, nonne significant satis concessum a natura cunctis gentibus ad cunctas aditum? Hoc Seneca [c] summum naturæ beneficium putat, quod & vento gentes locis dissipatas miscuit, & sua omnia in regiones ita descripsit, ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium. Hoc igitur jus ad cunctas gentes æqualiter pertinet: quod clarissimi jurisconsulti [d] eo usque producunt, ut negent, ullam rempublicam, aut Principem prohibere in universum posse, quo minus alii ad subditos suos accedant, & cum illis negotientur. Hinc jus descendit hospitale sanctissimum; hinc querelæ [e];

Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ.

Et alibi [f]:

—— littusque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque, auramque patentem;

Et scimus, bella quædam ex hac causa cœpisse, ut Megarensibus in Athenienses [g], Bononiensibus in Venetos [h]: Castellanis etiam in Americanos has justas potuisse belli causas esse, & cæteris probabiliores Victoria [i] putat, si pere-

a Paneg.

b Virgil.
c 3. 4. Nat. qu.
d Inst. rerum div. §. 1. & L. nemo igitur. ff. rod. vide Gent. de Jur. bel. l. 1. c. 19. vid. L. mercatores C. de com.
e Virg. 1. Æn.
f 7. Æn.
g Diod. 11. Plut. Peric.
h Sig. ult. de Reb. Ital.
i Vict. de Indis parte 2. n. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Adde Covar. in c. peccatum. §. 9. n. 4. ibi. Quinta.

peregrinari, & degere apud illos prohiberentur, si arcerentur a participatione earum rerum quæ jure gentium, aut moribus communia sunt, si denique ad commercia non admitterentur. Cui simile est quod in Mosis[k] historia, & inde apud Augustinum[l] legimus, justa bella Israelitas contra Amorræos gessisse, quia innoxius transitus denegabatur, qui *Jure Humanæ Societatis* æquissimo patere debebat. Et hoc nomine Hercules Orchomeniorum, Græci sub Agamemnone Mysorum Regi arma intulerunt[m]; quasi libera essent naturaliter itinera ut Baldus dixit[n]: accusanturque a Germanis apud Tacitum[o] Romani, quod colloquia, congressusque gentium arcerent, fluminaque, & terras, & cœlum quodammodo ipsum clauderent. Nec ullus titulus Christianis quondam in Sarracenos magis placuit, quam quod per illos terræ Judææ aditu arcerentur[p]. Sequitur ex sententia, Lusitanos, etiamsi domini essent earum regionum, ad quas Batavi proficiscuntur, injuriam tamen facturos si aditum Batavis, & mercatum præcluderent.

Quanto igitur iniquius est volentes aliquos a volentium populorum commercio secludi, illorum opera, quorum in potestate nec populi isti sunt, nec illud ipsum, qua iter est; quando latrones etiam, & piratas non alio magis nomine detestamur, quam quod illi hominum inter se commeatus obsident, atque infestant?

k Num. c. 20.
l Aug. l. 4. qu. 44. super Nu. Et est c. ult. 23, 4, 2.
m Soph. Thrachin.
n L. 3. Conf. 293.
o 4. Hist.
p Alc. 7. Conf. 130. Covar. c. peccatum. p. 2. §. 9. Bart. ad L. 1. C. de Pagan.

CAPUT II.

Lusitanos nullum habere jus dominii in eos Indos, ad quos Batavi navigant, titulo inventionis.

Non esse autem Lusitanos earum partium dominos, ad quas Batavi accedunt, puta Javæ, Taprobanæ, partis maximæ Moluccarum, certissimo argumento colligimus, quia dominus nemo est ejus rei, quam nec ipse unquam, nec alter ipsius nomine possedit. Habent insulæ istæ, quas dicimus, & semper habuerunt suos Reges, suam rempublicam, suas leges, sua jura: Lusitanis mercatus, ut aliis gentibus conceditur: itaque & tributa cum pendunt, & jus mercandi a Principibus exorant, dominos se non esse, sed ut externos advenire satis testantur: ne habitant quidem nisi precario. Et quanquam ad dominium titulus non sufficiat, quia & possessio requiritur, cum aliud sit rem habere, aliud jus ad rem consequendam, tamen ne titulum quidem dominii in eas partes Lusitanis ullum esse affirmo, quem non ipsis eripuerit Doctorum, & quidem Hispanorum sententia. Primum si dicent, inventionis præmio eas terras sibi cessisse, nec jus, nec verum dicent. Invenire enim non illud est oculis usurpare, sed apprehendere, ut Gordiani epistola ostenditur[a]: unde Grammatici invenire, & occupare[b] pro verbis ponunt idem significantibus; & tota Latinitas quod adepti sumus, id demum invenisse nos dicit, cui oppositum est perdere. Quin & ipsa naturalis ratio, &

a L. Si Barsatorem C. de fidejuss.
b Non Marc. c. 4. in verbo occupare. Vide Connan. com. Juris civ. l. 3. c. 3. in fine Vide Donell. de Jure Civ. l. 4. c. 10.

& legum diserta verba [c], & eruditiorum interpretatio manifeste ostendit, ad titulum dominii parandum eam demum sufficere inventionem, quæ cum possessione conjuncta est, ubi scilicet res mobiles apprehenduntur, aut immobiles terminis, atque custodia sepiuntur [d]: quod in hac specie dici nullo modo potest. Nam præsidia illic Lusitani nulla habent. Quid quod ne reperisse quidem Indiam ullo modo dici possunt Lusitani, quæ tot a sæculis fuerat celeberrima. Jam ab Horatii tempore:

> *Impiger extremos currit mercator ad Indos*
> *Per mare pauperiem fugiens.* [e]

Taprobanes pleraque quam exacte nobis Romani descripsere [f]? Jam vero & cæteras insulas ante Lusitanos non finitimi tantum Persæ, & Arabes, sed Europæi etiam, præcipue Veneti noverant. Præterea inventio nihil juris tribuit, nisi in ea, quæ ante inventionem nullius fuerant [g]. Atqui Indi, cum ad eos Lusitani venerunt, etsi partim idololatræ, partim Mahumetani erant, gravibusque peccatis involuti, nihilominus publice, atque privatim rerum, possessionumque suarum dominium habuerunt, quod illis sine justa causa eripi non potuit [h]. Ita certissimis rationibus post alios auctores maximi nominis concludit Hispanus Victoria [i]: *Non possunt*, inquit, *Christiani sæculares, aut ecclesiastici potestate civili, & principatu privare infideles, eo duntaxat titulo, quia infideles sunt, nisi ab eis alia injuria profecta sit.* Fides enim, ut recte inquit Thomas [k], non tollit jus naturale, aut humanum, ex quo dominia profecta sunt. Immo credere infideles non esse rerum suarum dominos, hæreticum est: & res ab illis possessas illis ob hoc ipsum eripere furtum est, & rapina, non minus, quam si idem fiat Christianis. Recte igitur dicit Victoria, [l] non magis ista ex causa Hispanis jus in Indos quæsitum, quam Indis fuisset in Hispanos, si qui illorum priores in Hispaniam venissent. Neque vero sunt Indi Orientis amentes, & insensati, sed ingeniosi, & solertes, ita ut ne hinc quidem prætextus subjiciendi possit desumi, qui tamen per se satis est manifestæ iniquitatis. Jam olim Plutarchus πρόφασιν πλεονεξίας fuisse dicit ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά, improbam scilicet alieni cupiditatem hoc sibi velum obtendere, quod barbariem mansuefacit. Et nunc etiam color ille redigendi invitas gentes ad mores humaniores, qui Græcis olim, & Alexandro usurpatus est, a Theologis omnibus, præsertim Hispanis [m], improbus, atque impius censetur.

[c] *Instit. de Rerum divis. §. illud quæsitum est.*
[d] *L. 3. §. Neratius in fine ff. de acq. possess.*
[e] *Lib. 1. epist. 1.*
[f] *Vide Plin. Nat. hist. l. 6. c. 22.*
[g] *L. 3. ff. de acquir. rer. dom.*
[h] *Covarr. in c. peccatum §. 10. n. 2, 4, & 5.*
[i] *De potest. civili, part. 1. n. 9.*
[k] *2, 2. quæst. 10. artic. 12.*
[l] *Vict. de Indis parte 1. n. 4, 5, 6. 7. & n. 19.*
[m] *Vide Vasq. in præf. n. 5.*

CAPUT III.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo donationis Pontificiæ.

SEcundo si Pontificis Alexandri Sexti divisione utentur, ante omnia illud attendendum est, volueritne Pontifex contentiones tantum Lusitanorum, &

Castellanorum dirimere, quod potuit sane, ut lectus inter illos arbiter; sic ut & ipsi Reges jam ante inter se ea de re federa quædam pepigerant [a]: & hoc si ita est, cum res inter alios acta sit, ad cæteras gentes non pertinebit: non vero prope singulos mundi trientes duobus populis donare. Quod etsi voluisset, & potuisset Pontifex, non tamen continuo sequeretur, dominos eorum locorum esse Lusitanos, cum donatio dominum non faciat, sed secuta traditio [b]: quare & huic causæ possessio deberet accedere. Tum vero si quis jus ipsum sive divinum, sive humanum scrutari volet, non autem ex commodo suo metiri, facile deprehendet, donationem ejusmodi ut rei alienæ nullius esse momenti. Disputationem de potestate Pontificis, hoc est, episcopi Romanæ ecclesiæ hic non aggrediar, nec quicquam ponam nisi ex hypothesi, hoc est, quod confitentur homines inter eos eruditissimi, qui plurimum Pontificiæ tribuunt auctoritati, maxime Hispani: qui cum pro sua perspicacia facile vident, Dominum Christum omne a se terrenum imperium abdicasse [c], mundi certe totius dominium, qua homo fuit, non habuisse, & si habuisset, nullis tamen argumentis astrui posse jus illud in Petrum, aut Romanam ecclesiam Vicarii jure translatum: cum alias etiam certum sit, multa Christum habuisse, in quæ Pontifex non successerit [d], intrepide affirmarunt (utar ipsorum verbis) Pontificem non esse dominum civilem, aut temporalem totius orbis [e]. Immo etiam si quam talem potestatem in mundo haberet, eam tamen non recte exerciturum, cum spirituali sua jurisdictione contentus esse debeat, sæcularibus autem Principibus eam concedere nullo modo posse. Tum vero si quam habeat potestatem [f], eam habere, ut loquuntur, in ordine ad spiritualia. Quocirca nullam illi esse potestatem in populos infideles, ut qui ad ecclesiam non pertineant [g]. Unde sequitur ex sententia Cajetani [h], & Victoriæ, & potioris partis tam Theologorum, quam Canonistarum [i], non esse idoneum titulum adversus Indos, vel quia Papa dederit provincias illas tanquam dominus absolute, vel quia non recognoscunt dominium Papæ: atque adeo ne Sarracenos quidem isto titulo unquam spoliatos.

a Vide Osorium. b Vide §. 40. Inst. de rer. div. c Luc. 12. 14. Joh. 18, 36. d Vict. de Indis. p. 1. num. 25. Vict. 16. num. 27. e Vide Vasq. c. 21. contr. ill. Turrecrem. l. 2. c. 113. Hugo 69. dist. cum ad Verum. Bern. in 2. lib. ad Eug. Vict. de Ind. p. 1. n. 27. Cov. in c. peccatum §. 9. num. 7. f Matt. 20, 26. Joh. 6, 15. Matt. 17. 27. g Vict. ibid. n. 28. Cov. de loco 1. Cor. 5. in fine. Thom. 2, 2. 12, 2. Ayala l. 1. c. 2. num. 29. Vict. ibid. n. 30. Cov. d. loco. h Vide locum Cajetani infr. i Thom. 2, 2. q. 66. art. 8. Sylv. de infid. §. 7. Inn. in c. quod super his de voto. Vict. n. 31.

CAPUT IV.

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.

His igitur sublatis cum manifestum sit, quod & Victoria scribit [a], Hispanos ad terras remotiores illas navigantes nullum jus secum attulisse occupandi eas provincias, unus duntaxat titulus belli restat; qui & ipse si justus esset, tamen ad dominium proficere non posset, nisi jure prædæ, hoc est, post

a d. num. 32.

post occupationem. Atqui tantum abest, ut Lusitani eas res occupaverint, ut cum plerisque gentibus, quas Batavi accesserunt, bellum eo tempore nullum haberent. Et sic igitur nullum jus illis quæri potuit: cum etiam si quas ab Indis pertulissent injurias, eas longa pace, & amicis commerciis remisisse merito censeantur. Quanquam ne fuit quidem quod bello obtenderent. Nam qui barbaros bello persequuntur, ut Americanos Hispani, duo solent prætexere, quod ab illis commercio arceantur, aut quod doctrinam veræ religionis illi nolint agnoscere. Et commercia quidem Lusitani ab Indis impetrarunt, ut hac in parte nihil habeant quod querantur. Alter vero [b] obtentus nihilo est justior, quam ille Græcorum in barbaros, quo Boetius [c] respexit:

An distant quia dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitia ratio.

Ista autem & Thomæ, & concilii Toletani, & Gregorii, & Theologorum, Canonistarum, Jurisprudentiumque fere omnium conclusio est [d]: Quantumcunque fides annuntiata sit barbaris (nam de his, qui subditi ante fuerunt Christianis Principibus, item de apostatis alia est quæstio) probabiliter, & sufficienter, & si noluerint eam respicere, non tamen licere hac ratione eos bello persequi, & spoliare bonis suis [e]. Operæ pretium est in hanc rem ipsa Cajetani verba describere [f]: *Quidam*, ait, *infideles nec de jure, nec de facto subsunt secundum temporalem jurisdictionem Principibus Christianis, ut inveniuntur pagani, qui nunquam imperio Romano subditi fuerunt, terras habitantes, in quibus Christianum nunquam fuit nomen. Horum namque domini, quamvis infideles, legitimi domini sunt, sive regali, sive politico regimine gubernantur: nec sunt propter infidelitatem à dominio suorum privati, quum dominium sit ex jure positivo, & infidelitas ex divino jure, quod non tollit jus positivum, ut superius in quæstione habitum est. Et de his nullam scio legem quoad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Ecclesia Romana potest movere bellum ad occupandas terras eorum, aut subjiciendos illos temporaliter: quia nulla subest causa justa belli, cum Jesus Christus, Rex Regum, cui data est potestas in cœlo, & in terra, miserit ad capiendam possessionem mundi, non milites armatæ militiæ, sed sanctos prædicatores, sicut oves inter lupos. Unde nec in testamento veteri, ubi armata manu possessio erat capienda, terræ infidelium inductum lego bellum alicui propter hoc, quod non erant fideles: sed quia nolebant dare transitum, vel quia eos offenderant, ut Madianitæ, vel ut recuperarent sua, divina largitate sibi concessa. Unde* gravissime peccaremus, *si fidem Christi Jesu per hanc viam ampliare contenderemus: nec essemus* legitimi Domini *illorum: sed* magna latrocinia *committeremus, & teneremur ad restitutionem, utpote* injusti debellatores, aut occupatores. *Mittendi essent ad hos prædicatores boni viri, qui verbo, & exemplo converterent eos ad Deum: & non qui eos opprimant, spolient, scandalizent, subjiciant, & duplo gehennæ filios faciant, more Pharisæorum*,

[b] *Vide Vasq. c. 24. contr. ill. Vict. de Indis p. 2. n. 10.*

[c] *Metr. lib. 4. de Consol.*

[d] *Thom. 2, 2. q. 10. art. 8. c. de Judæis, dist. 45. c. qui sincera eadem dist. Innoc. d. loco Bart. ad l. 1. C. de pag. Covarr. ad c. peccatum. p. 2, §. 9. & 10. Ayala de Jure belli l. 1. c. 2. n. 28. arg.*

[e] *Matt. 10, 23.*

[f] *ad Sum. Thom. 2, 2. q. 66. art. 8.*

rum. Et in hanc formam audimus sæpe a Senatu in Hispania, & Theologis, præcipue Dominicanis, decretum fuisse, sola verbi prædicatione non bello Americanos ad fidem traducendos: libertatem etiam, quæ illis eo nomine crepta esset, restitui debere, quod à Paulo tertio Pontifice, & Carolo V. Imperatore, Hispaniarum Rege, comprobatum dicitur. Omittimus jam, Lusitanos in plerisque partibus religionem nihil promovere, ne operam quidem dare, cum soli lucro invigilent. Immo & illud ibi verum esse, quod de Hispanis in America Hispanus scripsit, non miracula, non signa audiri, non exempla vitæ religiosæ, quæ ad eandem fidem alios possent impellere, sed multa scandala, multa facinora, multas impietates. Quare cum & possessio, & titulus deficiat possessionis, neque res, ditionesque Indorum pro talibus haberi debeant, quasi nullius ante fuissent, neque cum illorum essent, ab aliis recte acquiri potuerint, sequitur Indorum populos, de quibus nos loquimur, Lusitanorum proprios non esse, sed liberos, & sui juris: de quo ipsi doctores Hispani non dubitant [g].

[g] *Vict. in fine par. 2. 1. relectione de Indis.*

CAPUT V.

Mare ad Indos, aut jus eò navigandi non esse proprium Lusitanorum titulo occupationis.

SI ergo in populos, terrasque, & ditiones Lusitani jus nullum quæsiverunt, videamus an mare, & navigationem, aut mercaturam sui juris facere potuerint. De mari autem prima sit consideratio, quod cum passim in jure aut nullius, aut commune, aut publicum Juris gentium dicatur, hæ voces quid significent ita commodissime explicabitur, si Poetas ab Hesiodo omnes, & Philosophos, & Jurisconsultos veteres imitati in tempora distinguamus ea, quæ tempore forte haud longo, certa tamen ratione, & sui natura discreta sunt. Neque nobis vitio verti debet, si in juris a natura procedentis explicatione auctoritate, & verbis eorum utimur, quos constat naturali judicio plurimum valuisse. Sciendum est igitur, in primordiis vitæ humanæ aliud, quam nunc est, dominium, aliud communionem fuisse [a]. Nam dominium nunc proprium quid significat, quod scilicet ita est alicujus ut alterius non sit eodem modo. Commune autem dicimus, cujus proprietas inter plures consortio quodam, aut consensu collata est, exclusis aliis. Linguarum paupertas coëgit voces easdem in re non eadem usurpare. Et sic ista nostri moris nomina ad jus illud pristinum, similitudine quadam, & imagine, referuntur. Commune igitur tunc non aliud fuit, quam quod simpliciter proprio opponitur: Dominium autem facultas non injusta utendi re communi, quem usum Scholasticis [b] visum est facti non juris vocare, quia qui nunc in jure usus vocatur, proprium est quiddam, aut, ut illorum more

[a] *Vide Glos. & Castr. in Lex hoc jure & c. jus nat. dist. 1.*

[b] *Vide Vasq. controv. usu freq. cap. 1. num. 10. c. exiit qui seminat. de Verb. sig. in 6. clem. exivi de paradiso de verb. sign.*

more loquar, privative ad alios dicitur. Jure primario Gentium, quod & Naturale interdum dicitur, & quod Poëtæ alibi ætate aurea, alibi Saturni, aut Justitiæ regno depingunt, nihil proprium fuit: quod Cicero dixit: *Sunt autem privata nulla natura.* Et Horatius:

> *Nam* propriæ *telluris* herum natura *nec illum*,
> *Nec me, nec quenquam statuit.*

Neque enim potuit natura dominos distinguere. Hoc igitur significatu res omnes eo tempore communes fuisse, dicimus, idem innuentes quod Poëtæ, cum primos homines in medium quæsivisse, & Justitiam casto fedete res medias tenuisse dicunt: quod ut clarius explicent, negant eo tempore campos limite partitos, aut commercia fuisse ulla.

> ——— *promiscua rura per agros*
> *Præstiterant cunctis* communia *cuncta* videri [c].

[c] *Avienus in Arat.*

Recte additum est *videri*, propter translationem, ut diximus, vocabuli. Communio autem illa ad usum referebatur:

> ——— *pervium cunctis iter*,
> Communis usus *omnium rerum fuit.* [d]

[d] *Seneca Octav.*

Cujus ratione dominium quoddam erat, sed universale, & indefinitum: Deus enim res omnes non huic, aut illi dederat, sed humano generi, atque eo modo plures in solidum ejusdem rei domini esse non prohibebantur: quod si hodierna significatione sumamus dominium, contra omnem est rationem. Hoc enim proprietatem includit, quæ tunc erat penes neminem.

Aptissime autem illud dictum est:

> ——— *omnia rerum*
> *Usurpantis erant.* [e]

[e] *Avien.*

Ad eam vero, quæ nunc est, dominiorum distinctionem non impetu quodam, sed paulatim ventum videtur, initium ejus monstrante natura. Cum enim res sint nonnullæ, quarum usus in abusu consistit, aut quia conversæ in substantiam utentis nullum postea usum admittunt, aut quia utendo fiunt ad usum deteriores, in rebus prioris generis, ut cibo, & potu, proprietas statim quædam ab usu non sejuncta emicuit [f]. Hoc enim est proprium esse, ita esse cujusquam, ut & alterius esse non possit; quod deinde ad res posterioris generis, vestes puta, & res mobiles alias, aut se moventes ratione quadam productum est. Quod cum esset, ne res quidem immobiles omnes, agri puta, indivisæ manere potuerunt: quanquam enim horum usus non simpliciter in abusu consistat, eorum tamen usus abusus cujusdam causa comparatus est; ut arva, & arbusta cibi causa, pascua etiam vestium; omnium autem usibus promiscue sufficere non possunt. Repertæ proprietati lex posita

[f] *ff. de usuf. ear. rer. quæ usu conf. Extrav. de verb. sign. ad conditorem & quia quorundam. Thom. 2, 2. 78.*

posita est, quæ naturam imitaretur. Sicut enim initio per applicationem corporalem usus ille habebatur, unde proprietatem primum ortam diximus: ita simili applicatione res proprias cujusque fieri placuit. Hæc est quæ dicitur occupatio, voce accommodatissima ad eas res, quæ ante in medio positæ fuerant: quo Seneca Tragicus alludit [g]:

[g] *Sen. Thyest.*

——— in medio *est scelus*
Positum occupanti.

Et Philosophus [h]: *Equestria* omnium *Equitum Romanorum sunt*: *in illis tamen locus meus fit* proprius, *quem* occupavi. Hinc Quinctilianus [i] dicit, quod omnibus nascitur, industriæ esse præmium; & Tullius, [k] factas esse veteri occupatione res eorum, qui quondam in vacua venerant. Occupatio autem hæc in rebus, quæ possessioni renituntur, ut sunt feræ bestiæ, perpetua esse debet, in aliis sufficit, corpore cœptam possessionem animo retineri. Occupatio in mobilibus est apprehensio, in immobilibus instructio, aut limitatio: unde Hermogenianus cum dominia distincta dicit, addit, agris terminos positos, ædificia collocata [l]. Hic rerum status a poëtis indicatur:

[h] *Sen. Ben. l. 7. c. 12.* [i] *Decl. 13.* [k] *de Off. 1.* [l] *L. 5. ff. de just. & jur.*

Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inventum:
Tum primum subiere domos. [m]
Communemque prius, *ceu lumina solis, & auras*
Cautus humum longo signavit limite *mensor.* [n]

[m] *Virgil. 1. Georg.* [n] *Ovid. in Metam.*

Celebratur post hæc, ut Hermogenianus indicat, commercium, cujus gratia

Fluctibus ignotis insultavere carinæ. [o]

[o] *Ovid. Metam. 1.*

Eodem autem tempore & respublicæ institui cœperunt: atque ita eorum, quæ a prima communione divulsa erant, duo facta sunt genera. Alia enim sunt publica, hoc est, populi propria (quæ est genuina istius vocis significatio) alia mere privata, hoc est, singulorum. Occupatio autem publica eodem modo fit, quo privata. Seneca [p]: *fines Atheniensium, aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt.* Gens enim unaquæque

[p] *De Benef. 7. 4.*

Partita fines *regna constituit, novas*
Extruxit urbes. [q]

[q] *Senec. in Octav.*

Hoc modo dicit Cicero [r], agrum Arpinatem Arpinatum dici, Tusculanum Tusculanorum, *similisque est*, inquit, *privatarum possessionum descriptio, ex quo quia suum cujusque fit, eorum, quæ natura fuerant* communia, *quod cuique obtigit, ut quisque teneat.* Contra autem Thucydides, eam terram, quæ in divisione populo nulli obvenit, ἀόριστον, hoc est, indefinitam, & limitibus nullis circumscriptam vocat [s]. Ex his, quæ hactenus dicta sunt, duo intelligi

[r] *Offic. 1.* [s] *Lib. 1. Vide Duar. in tit. de rer. div. & qual.*

telligi possunt. Prius est, eas res, quæ occupari non possunt, aut occupatæ nunquam sunt, nullius proprias esse posse: quia omnis proprietas ab occupatione cœperit. Alterum vero, eas res omnes, quæ ita a natura comparatæ sunt, ut aliquo utente nihilominus aliis quibusvis ad usum promiscue sufficiant, ejus hodieque conditionis esse, & perpetuo esse debere, cujus fuerant cum primum a natura proditæ sunt. Hoc Cicero voluit [u]: *Ac latissime quidem patens hominibus inter ipsos, omnibus inter omnes, societas hæc est, in qua omnium rerum, quas ad communem usum natura genuit, est servanda communitas.* Sunt autem omnes res hujus generis, in quibus sine detrimento alterius alteri commodari potest. Hinc illud esse dicit Cicero, *non prohibere aqua profluente.* Nam aqua profluens qua talis non qua flumen est, inter communia omnium a Jurisconsultis refertur: & a poeta: [x]

u Offic. 1.

x Ovid. lib. 6. Metamorphos.

> *Quid prohibetis* aquis? usus communis *aquarum est.*
> *Nec* solem proprium Natura *nec* aëra *fecit*,
> *Nec tenues* undas. *in* publica *munera veni.*

Dicit hæc non esse natura propria, sicut Ulpianus [y], natura omnibus patere, tum quia primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt (ut loquitur [z] Neratius) tum quia, ut Cicero dicit, a natura ad usum communem genita videntur. Publica autem vocat tralatitia significatione, non quæ ad populum aliquem, sed quæ ad societatem humanam pertinent, quæ publica juris gentium in legibus vocantur [a], hoc est, communia omnium, propria nullius. Hujus generis est aër, duplici ratione, tum quia occupari non potest, tum quia usum promiscuum hominibus debet. Et eisdem de causis commune est omnium maris elementum, infinitum scilicet ita, ut possideri non queat, & omnium usibus accommodatum: sive navigationem respicimus, sive etiam piscaturam. Cujus autem juris est mare, ejusdem sunt si qua mare aliis usibus eripiendo sua fecit, ut arenæ maris, quarum pars terris continua littus dicitur [b]. Recte igitur Cicero [c]: *quid tam* commune, *quam* mare *fluctuantibus*, littus *ejectis?* etiam Virgilius auram, undam, littus cunctis patere dicit. Hæc igitur sunt illa, quæ Romani vocant communia omnium jure naturali [d], aut quod idem esse diximus, publica juris gentium: sicut & usum eorum modo communem, modo publicum vocant. Quamquam vero etiam ea nullius esse, quod ad proprietatem attinet, recte dicantur, multum tamen differunt ab his, quæ nullius sunt, & communi usui attributa non sunt, ut feræ, pisces, aves: nam ista si quis occupet, in jus proprium transire possunt, illa vero totius humanitatis consensu proprietati in perpetuum excepta sunt propter usum, qui cum sit omnium, non magis omnibus ab uno eripi potest, quam a te mihi quod meum est. Hoc est quod Cicero dicit inter prima esse Justitiæ munera, rebus communibus pro communibus uti. Scholastici dicerent, esse communia alia affirmative, alia privative. Distinctio hæc non modo Jurisprudentibus usitata est, sed vulgi etiam confessionem exprimit: unde apud Athenæum

y L. 13. ff. com. præd.

z L. 14. ff. de acq. rer. dom. Loco citato. Vid. Conn. comm. civ. lib. 3. cap. 2. Donell. lib. 4. cap. 2.

a L. ult. de usucap.

b L. 10. de rer. div.

c Loco cit.

d §. 1. & 5. Inst. de rer. div. L. 1. l. 2. & l. 10. ff. eod. tit. L. 14. & l. 50. de acq. rer. dom. l. 13. §. ult. l. 14. de inj. l. 3. D. ne quid in loco publ. cum l. seq.

convivator mare commune esse, dicit, at pisces capientium fieri. Et in Plautina Rudente servo dicenti, *mare quidem commune certo est omnibus*, assentit piscator; addenti autem, *in mari inventum est, commune est*, recte occurit:

Meum quod rete, atque hami nacti sunt, meum potissimum est.

Mare igitur proprium omnino alicujus fieri non potest, quia natura commune hoc esse non permittit, sed jubet; immo ne littus quidem: [e] nisi quod hæc addenda est interpretatio: ut si quid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat, quatenus ea occcupatione usus ille promiscuus non læditur. Quod merito receptum est: nam cum ita se habet, cessat utraque exceptio, per quam evenisse, diximus, ne omnia in jus proprium transscriberentur. [f] Quoniam igitur inædificatio species est occupationis, in littore licet ædificare, si id fieri potest sine cæterorum incommodo, ut Pomponius [g] loquitur, quod ex Scævola explicabimus, nisi usus publicus, hoc est communis, impediretur. Et qui ædificaverit, soli dominus fiet: quia id solum nec ullius proprium, nec ad usum communem necessarium fuit, est igitur occupantis: sed non diutius, quam durat occupatio, quia reluctari mare possessioni videtur, exemplo feræ, quæ si in naturalem se libertatem receperit, non ultra captoris est, ita & littus postliminio mari cedit. Quicquid autem privatum fieri occupando, idem & publicum, hoc est, populi proprium posse, ostendimus. [h] Sic littus imperii Romani finibus inclusum, populi Romani esse, Celsus existimat: quod si ita est, minime mirandum est, eundem populum subditis suis occupandi littoris, modum per Principem, aut Prætorem potuisse concedere. Cæterum, & hæc occupatio non minus, quam privata, ita restringenda est, ne ulterius porrigatur, quam ut salvus sit usus juris gentium. Nemo igitur potest a populo Romano [i] ad littus maris accedere prohiberi, & retia siccare, & alia facere, quæ semel omnes homines in perpetuum sibi licere voluerunt. Maris autem natura hoc differt a littore, quod mare nisi exigua sui parte nec inædificari facile, nec includi potest: & ut posset, hoc ipsum tamen vix contingeret sine usus promiscui impedimento. Si quid tamen exiguum ita occupari potest, id occupanti conceditur. Hyperbole est igitur:

Contracta pisces æquora sentiunt
Jactis in altum molibus. [k]

Nam Celsus jactus in mare pilas ejus esse, dicit, qui jecerit [l]. Sed id non concedendum, si deterior maris usus eo modo futurus sit. Et Ulpianus eum, qui molem in mare jacit, ita tuendum dicit, si nemo damnum sentiat [m]. Nam si cui hæc res nocitura sit, interdictum utique, *Ne quid in loco publico fiat*, competiturum. Ut & Labeo, si quid tale in mare struatur, interdictum vult competere, *Ne quid in mari, quo portus, statio, iterve navigii deterius sit, fiat* [n]. Quæ autem navigationis, eadem piscatus habenda est ratio, ut communis maneat omnibus. Neque tamen peccabit si quis in maris diver-

[e] Vide Don. l. 4. c. 2.

[f] §. 5. Inst. de rer. div. l. 5. §. 1. ff. de rer. div. l. 24. ff. de damno inf.

[g] L. 50. de acq. rer. dom. L. 1. ne quid in loco pub. L. 10. de rerum div. l. 14. de acq. rer. dom.

[h] d. l. 2. ne quid in loco publ. Donel. l. 4. c. 2. & c. 9. d. l. 50. de acq. rer. dom. L. 2. in pr. & §. 16. & §. 16. ne quid in loco pub.

[i] L. 4. ff. de rer. div. vis. Vide d. l. 3. ff. ne quid in loco pub.

[k] Horat.

[l] d. l. 3.

[m] L. 2. §. 2. ne quid in loco publ.

[n] L. 1. c. 17. ff. de flumin.

diverticulo piſcandi locum ſibi palis circumſepiat, atque ita privatum faciat: ſicut Lucullus exciſo apud Neapolim monte ad villam ſuam maria admiſit [o]. Et hujus generis puto fuiſſe, piſcinas maritimas, quarum Varro, & Columella meminerunt. Nec Martialis alio ſpectavit, cum de Formiano Apollinaris loquitur [p]:

> *Si quando* Nereus *ſentit Æoli regnum,*
> *Ridet procellas tuta de* ſuo *menſa.*

Et Ambroſ. [q] *Inducis mare intra prædia tua, ne deſint belluæ.* Hinc apparere poteſt, quæ mens Pauli fuerit, cum dicit, [r] ſi maris proprium jus ad aliquem pertineat, *Uti poſſidetis* interdictum ei competere. Eſſe quidem hoc interdictum ad privatas cauſas comparatum, non autem ad publicas, (in quibus etiam ea comprehenduntur, quæ jure gentium communi facere poſſumus) ſed hic jam agi de jure fruendo, quod ex cauſa privata contingat, non publica, ſive communi. Nam, teſte Marciano [s], quicquid occupatum eſt, & occupari potuit, id jam non eſt juris gentium, ſicut eſt mare. Exempli cauſa, ſi quis Lucullum, aut Apollinarem in privato ſuo, quatenus diverticulum maris incluſerant, piſcari prohibuiſſet, dandum illis interdictum Paulus putavit, non ſolum injuriarum actionem, ob cauſam ſcilicet privatæ poſſeſſionis. Immo in diverticulo maris, ſicut in diverticulo fluminis, ſi locum talem occuparim, ibique piſcatus ſim, maxime ſi animum privatim poſſidendi plurium annorum continuatione teſtatus fuerim, alterum eodem jure uti prohibebo: ut ex Marciano [t] colligimus, non aliter, quam in lacu, qui mei dominii eſt. Quod verum quamdiu durat occupatio, quemadmodum in littore antea diximus. Extra diverticulum idem non erit, ne ſcilicet communis uſus impediatur [u]. Ante ædes igitur meas, aut prætorium, ut piſcari aliquem prohibeam, uſurpatum quidem eſt, ſed nullo jure, adeo quidem ut Ulpianus [v] contemta ea uſurpatione, ſi quis prohibeatur, injuriarum dicat agi poſſe. Hoc imperator Leo [x] (cujus legibus non utimur) contra juris rationem mutavit, voluitque πρόθυρα, hoc eſt, veſtibula maritima, eorum eſſe propria, qui oram habitarent, ibique eos jus piſcandi habere: quod tamen ita procedere voluit, ut ſeptis quibuſdam remoratoriis, quas ἐποχὰς Græci vocant, locus ille occuparetur: exiſtimans, nimirum, non fore ut quis exiguam maris portionem alteri invideret, qui ipſe toto mari ad piſcandum admitteretur. Certe ut quis magnam maris partem, etiamſi poſſit, publicis utilitatibus eripiat, non tolerandæ eſt improbitatis: in quam merito Vir Sanctus [y] invehitur: Spatia maris *ſibi vindicant* jure mancipii, *piſciumque jura ſicut vernaculorum, conditione ſibi ſervitii ſubjecta commemorant. Iſte, inquit,* ſinus *maris meus eſt, ille alterius. Dividunt elementa ſibi potentes.* Eſt igitur mare in numero earum rerum, quæ in commercio non ſunt [z], hoc eſt, quæ proprii juris fieri non poſſunt. Unde ſequitur, ſi proprie loquamur, nullam maris partem in territorio, populi alicujus poſſe cenſeri. Quod ipſum Placentinus ſenſiſſe videtur, cum dixit: Mare ita eſſe commu-

o Plin. *l. 9. c. 54.*
p *Lib.* 10. *Epig.* 10.
q *De Nabuth. c.* 3.
r *L.* 14. *ff. de injuriis.*
s *L.* 4. *ff. de rer. div.*
t *L.* 7. *de div. & temp. præſ.*
u *L.* 45. *ff. de uſucap.*
v *L.* 13. *§.* 7. *ult. ff. de injur.*
x *Novella Leon.* 102, 103, 104. *Vide Cuj.* 14. *obſ.* 1.
y *Ambr. l.* 5. *Hex. c.* 10.
z *Donell. l.* 4. *c.* 6.

ne, ut in nullius dominio ſit niſi ſolius Dei: & Johannes Faber [a], cum mare aſſerit relictum in ſuo jure, & eſſe primævo, quo omnia erant communia. Alioquin nihil differrent quæ ſunt omnium communia ab his, quæ publica proprie dicuntur, ut mare a flumine. Flumen populus occupare potuit, ut incluſum finibus ſuis, mare non potuit. Territoria autem ſunt ex occupationibus populorum, ut privata dominia ex occupationibus ſingulorum. Vidit hoc Celſus [b], qui clare ſatis diſtinguit inter littora, quæ populus Romanus occupare potuit, ita tamen ut uſui communi non noceretur, & mare, quod priſtinam naturam retinuit. Nec ulla lex diverſum indicat [c]. Quæ vero leges a contrariæ ſententiæ auctoribus citantur, aut de inſulis loquuntur, quas clarum eſt occupari potuiſſe, aut de portu, qui non communis eſt, ſed proprie publicus. Qui vero dicunt, mare aliquod eſſe imperii Romani, dictum ſuum ita interpretantur, ut dicant, jus illud in mare ultra protectionem, & jurisdictionem non procedere: quod illi jus a proprietate diſtinguunt: nec forte ſatis animadvertunt id ipſum, quod Populus Romanus, claſſes præſidio navigantium diſponere potuit, & deprehenſos in mari piratas punire, non ex proprio, ſed ex communi jure accidiſſe, quod & aliæ liberæ gentes in mari habent. Illud interim fatemur, potuiſſe inter gentes aliquas convenire, ut capti in maris hac, vel illa parte, hujus, aut illius reipublicæ judicium ſubirent, atque ita ad commoditatem diſtinguendæ jurisdictionis in mari fines deſcribi, quod ipſos quidem eam ſibi legem ferentes obligat [d], at alios populos non item: neque locum alicujus proprium facit, ſed in perſonas contrahentium jus conſtituit. Quæ diſtinctio, ut naturali rationi conſentanea eſt, ita Ulpiani reſponſo quodam comprobatur, qui rogatus, an duorum prædiorum maritimorum dominus, alteri eorum, quod venderet, ſervitutem potuiſſet imponere, ne inde in certo maris loco piſcari liceret, reſpondet: rem quidem ipſam, mare ſcilicet, ſervitute nulla affici potuiſſe, quia per naturam hoc omnibus pateret, ſed cum bona fides contractus legem venditionis ſervari expoſceret, perſonas poſſidentium, & in jus eorum ſuccedentium per iſtam legem obligari. Verum eſt, loqui Juriſconſultum de prædiis privatis, & lege privata; ſed in territorio, & lege populorum eadem hic eſt ratio, quia populi reſpectu totius generis humani privatorum locum obtinent. Similiter reditus, qui in piſcationes maritimas conſtituti Regalium numero cenſentur, non rem, hoc eſt, mare, aut piſcationem, ſed perſonas obligant [e]. Quare ſubditi, in quos legem ferendi poteſtas reipublicæ, aut principi ex conſenſu competit, ad onera iſta compelli forte poterunt: ſed exteris jus piſcandi ubique immune eſſe debet, ne ſervitus imponatur mari, quod ſervire non poteſt. Non enim maris eadem, quæ fluminis ratio eſt [f]: quod cum ſit publicum, id eſt, populi, jus etiam in eo piſcandi a populo, aut Principe concedi, aut locari poteſt, ita ut ei, qui conduxit, etiam interdictum veteres dederint *de loco publico fruendo*, addita conditione, ſi is, cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locaverit [g]: quæ conditio in mari evenire non poteſt. Cæterum, qui ipſam piſcationem numerant inter Regalia, ne quidem illum locum, quem interpretabantur, ſatis

[a] *Joh. Faber. ad d. §. 5. Inſt. de rer. div. adde DD. ad l. 9. ff. ad l. Rhod. de jact.*

[b] *l. 3. ne quid in loco publ.*

[c] *V. l. 9. ff. de judiciis. Vide l. 15. ff. de public. Gloſſ. in l. 2. de rer. diviſ. & in d. l. 3. & in §. 1. Inſt. de rer. div. Bal. in d. l. 2.*

[d] *Bal. in c. in princ. in 2. col. Quibus modis feud. amit. adde l. unic. C. de claſſ. lib. 11. & Ang. in l. 14. ff. de injur. l. 13. ff. Comm. præd. adde l. 4. eod. tit.*

[e] *C. quæ ſint Regalia in Feudis.*

[f] *Vide Baldum præſcr. 4. parte 5. part. prim. q. 6. n. 4.*

[g] *d. l. 13. §. 7. verſ. conductori. ff. de injur. l. 1. ff. de loco publ. fruendo.*

fatis infpexerunt; quod Iferniam, & Alvotum non latuit. Demonftratum eft [b], nec populo, nec privato cuipiam jus aliquod proprium in ipfum mare, (nam diverticulum excipimus) competere poffe, cum occupationem nec natura, nec ufus publici ratio permittat. Hujus autem rei caufa inftituta fuerat hæc difputatio, ut appareret, Lufitanos mare, quo ad Indos navigatur, fui juris non feciffe. Nam utraque ratio, quæ proprietatem impedit, in hac caufa eft, quam in cæteris omnibus, infinito efficacior. Quod in aliis difficile videtur, in hac omnino fieri non poteft: quod in aliis iniquum judicamus, in hac fumme barbarum eft, atque inhumanum. Non de mari interiore hic agimus, quod terris undique infufum alicubi etiam fluminis latitudinem non excedit, de quo tamen fatis conftat locutos Romanos jurifconfultos, cum nobiles illas adverfus privatam avaritiam fententias ediderunt: de oceano quæritur, quem immenfum, infinitum, rerum parentem, cœlo conterminum antiquitas vocat: cujus perpetuo humore non fontes tantum, & flumina, & maria, fed nubes, fed ipfa quodammodo fidera pafci, veteres crediderunt: qui denique per reciprocas æftuum vices terram hanc humani generis fedem ambiens, neque teneri, neque includi poteft, & poffidet verius, quam poffidetur. In hoc autem oceano non de finu, aut freto, nec de omni quidem eo, quod e littore confpici poteft, controverfia eft. Vindicant fibi Lufitani quicquid duos orbes interjacet, tantis fpatiis diferetos, ut plurimis fæculis famam fui non potuerint tranfmittere. Quod fi Caftellanorum, qui in eadem funt caufa, portio accedat, parvo minus omnis oceanus duobus populis mancipatus eft, aliis tot gentibus ad feptentrionum redactis anguftias: multumque decepta eft natura, quæ cum elementum illud omnibus circumfudit, omnibus etiam fuffecturum credidit. In tanto mari fi quis ufu promifcuo folum fibi imperium, & ditionem exciperet, tamen immodicæ dominationis affectatur haberetur: fi quis pifcatu arceret alios, infanæ cupiditatis notam non effugeret. At qui etiam navigatum impedit, quo nihil ipfi perit, de eo quid ftatuemus? Si quis ab igni, qui totus fuus eft, ignem capere, lumen fuo de lumine, alterum prohiberet, lege hunc humanæ focietatis reum peragerem: quia vis ea eft iftius naturæ,

Ut nihilominus ipfi luceat, cum illi accenderit. [i]

Quidni enim, quando fine detrimento fuo poteft, alteri communicet in iis, quæ funt accipienti utilia, danti non molefta [k]? hæc funt, quæ philofophi [l] non alienis tantum, fed & ingratis præftari volunt. Quæ vero in rebus privatis invidia eft, eadem in re communi non poteft non effe immanitas. Improbiffimum enim hoc eft, quod naturæ inftituto, confenfu gentium, meum non minus, quam tuum eft, id te ita intercipere, ut ne ufum quidem mihi concedas, quo conceffo nihilominus id tuum fit, quam antea fuit. Tum vero etiam qui alienis incumbunt, aut communia intercipiunt, certa quadam poffeffione fe tuentur. Quia enim prima, ut diximus, occupatio res proprias fecit, idcirco imaginem quandam dominii præfert

b Ad d. cap. Quæ fint Regalia.

i Ennius.

k Cicero de off. 1.

l Sen. lib. 3. cap. 28.

quamvis injusta detentio. At Lusitani num, sicuti terras solemus, sic mare illud impositis præsidiis ita undique cinxerunt, ut in ipsorum manu esset quos vellent excludere? at vero tantum hoc abest, ut ipsi etiam, cum adversus alios populos mundum dividunt, non ullis limitibus aut natura, aut manu positis, sed imaginaria quadam linea se tueantur. Quod si recipitur, & dimensio talis ad possidendum valet, jamdudum nobis Geometræ terras, Astronomi autem cœlum eriperent. Ubi hic igitur est ista, sine qua nulla dominia cœperunt, corporis ad corpus adjunctio? nimirum apparet, in nulla re verius dici posse quod Doctores nostri prodiderunt [m]: mare cum sit incomprehensibile, non minus, quam aër, nullius populi bonis potuisse applicari. Si vero ante alios navigasse, & viam quodammodo aperuisse, hoc vocant occupare, quid esse potest magis ridiculum? nam cum nulla pars sit maris, in quam non aliquis primus ingressus sit, sequetur, omnem navigationem ab aliquo esse occupatam. Ita undique excludimur. Quin & illi, qui terrarum orbem circumvecti sunt, totum sibi oceanum acquisivisse dicendi erunt. Sed nemo nescit, navem per mare transeuntem non plus juris, quam vestigii relinquere. Verum etiam quod sibi sumunt, neminem ante ipsos eum oceanum navigasse, id minime verum est. Magna enim pars ejus, de quo agitur, maris ambitu, Mauritaniæ jam olim navigata est, ulterior, & in orientem vergens victoriis Magni Alexandri lustrata est usque in Arabicum sinum [n]. Olim autem hanc navigationem Gaditanis percognitam fuisse, multa argumento sunt. Cajo Cæsare Augusti filio in Arabico sinu res regente, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis agnita. Et quod Cælius Antipater tradidit, vidisse se, qui ex Hispania in Æthiopiam commercii gratia navigasset. Etiam Arabibus, si verum est quod Cornelius Nepos testatus est, Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum Regem Alexandriæ fugeret, Arabico sinu egressum Gades usque pervectum. Pœnos autem, qui re maritima plurimum valuerunt, eum Oceanum non ignorasse, longe clarissimum est, cum Hanno, Carthaginis potentia florente, circumvectus a Gadibus ad finem Arabiæ, præternavigato scilicet promontorio, quod nunc bonæ spei dicitur, (vetus videtur nomen *Hesperion ceras* fuisse) omne id iter, situmque littoris, & insularum, scripto complexus sit, testatusque ad ultimum non mare sibi, sed commeatum defuisse. Ab Arabico autem sinu ad Indiam, Indicique oceani insulas, & auream usque Chersonesum, quam esse Japanem credunt plerique, etiam re Romana florente navigari solitum, iter, a Plinio [o] descriptum, legationes ab Indis ad Augustum, ad Claudium etiam ex Taprobane insula, deinde gesta Trajani, & tabulæ Ptolemæi satis ostendunt. Jam suo tempore Strabo [p] Alexandrinorum mercatorum classem ex Arabico sinu, ut Æthiopiæ ultima, ita & Indiæ petiisse testatur, cum olim paucis navibus id auderetur. Inde magna populo Romano vectigalia. Addit Plinius [q], impositis sagittariorum cohortibus piratarum metu navigatum: solamque Indiam quingenties sestertium, si Arabiam addas, & Seres, millies annis omnibus Romano imperio ademisse: & merces centuplicato venditas. Et hæc quidem vetera satis arguunt, primos non fuisse Lusitanos. In

[m] *Joann. Fab. ad* §. 5. *Inst. de rer. div.*

[n] *Ex Plin. l.* 2. *c.* 69. & *lib.* 6. *c.* 31. & *Mela l.* 3.

[o] *Plin. l.* 6. *c.* 23.

[p] *Lib.* 2. & 17.

[q] *Loco cit.* & *l.* 12. *c.* 19.

In ſingulis autem ſui partibus oceanus ille & tunc, cum eum Luſitani ingreſſi ſunt, & nunquam non cognitus fuit. Mauri enim, Æthiopes, Arabes, Perſæ, Indi eam maris partem, cujus ipſi accolæ ſunt, neſcire neutiquam potuerunt. Mentiuntur ergo, qui ſe mare illud inveniſſe jactant. Quid igitur, dicet aliquis, parumne videtur, quod Luſitani intermiſſam multis forte ſæculis navigationem primi repararunt, &, quod negari non poteſt, Europæis gentibus ignotam oſtenderunt, magno ſuo labore, ſumtu, periculo? immo vero ſi in hoc incubuerunt, ut quod ſoli reperiſſent id omnibus monſtrarent, quis adeo eſt amens, ſi non plurimum ſe illis debere profiteatur? eandem enim gratiam, laudemque, & gloriam immortalem illi promeruerint, qua omnes contenti fuerunt rerum magnarum inventores, quotquot ſcilicet non ſibi, ſed humano generi prodeſſe ſtuduerunt. Sin Luſitanis ſuus ante oculos quæſtus fuit, lucrum, quod ſemper maximum eſt in prævertendis negotiationibus, illis ſufficere debuit. Et ſcimus, itinera prima proventus interdum quater decuplos, aut etiam uberiores dediſſe: quibus factum ut inops diu populus ad repentinas divitias ſubito prorumperet, tanto luxus apparatu, quantus vix beatiſſimis gentibus in ſupremo progreſſæ diu fortunæ faſtigio fuit. Si vero eidem in hoc præiverunt, ne quiſquam ſequeretur, gratiam non merentur, cum lucrum ſuum reſpexerint, lucrum autem ſuum dicere non poſſunt, cum eripiant alienum. Neque enim illud certum eſt, niſi iviſſent eo Luſitani, iturum fuiſſe neminem. Adventabant enim tempora, quibus ut artes pene omnes, ita & terrarum, & marium ſitus clarius indies noſcebantur. Excitaſſent vetera, quæ modo retulimus, exempla, & ſi non uno impetu omnia patuiſſent, at paulatim promota velis fuiſſent littora, alio ſemper aliud monſtrante. Factum denique fuiſſet quod fieri potuiſſe Luſitani docuerunt, cum multi eſſent populi non minus flagrantes mercaturæ, & rerum externarum ſtudio. Venetis, qui multa jam Indiæ didicerant, cætera inquirere promtum fuit. Gallorum Brittonum indefeſſa ſedulitas, Anglorum audacia cœpto non defuiſſet. Ipſi Batavi multo magis deſperata aggreſſi ſunt. Nulla igitur æquitatis ratio, ne probabilis quidem ulla ſententia a Luſitanis ſtat. Omnes enim, qui mare volunt imperio alicujus ſubjici poſſe, id ei attribuunt, qui proximus portus, & circumjacentia littora in ditione habet [r]. At Luſitani in illo immenſo littorum tractu, paucis exceptis præſidiis, nihil habent, quod ſuum poſſint dicere. Deinde vero etiam qui mari imperaret, nihil tamen poſſet ex uſu communi deminuere, ſicut populus Romanus arcere neminem potuit, quo minus in littore imperii Romani cuncta faceret, quæ jure gentium permittebantur [s]. Et ſi quicquam eorum prohibere poſſet, puta piſcaturam, qua dici quodammodo poteſt piſces exhauriri, at navigationem non poſſet, per quam mari nihil perit. Cui rei argumentum eſt longe certiſſimum, quod ex Doctorum ſententia ante retulimus, etiam in terra, quæ cum populis, tum hominibus ſingulis in proprietatem attributa eſt, iter tamen, certe inerme, & innoxium, nullius gentis hominibus juſte negari: ſicut & potum ex flumine. Ratio apparet, quia cum unius rei naturaliter uſus eſſent diverſi, eum dun- taxat

[r] *Gloſſ. in c. ibi peric. §. porro. ſuper verbo territorio De elect. in ſexto & ibi Can. Gloſſ. in c. licet. ff. de feriis.*

[s] *L. 4. ff. de rer. div. adde Alber. Gentilem de jure belli l. 1. c. 19. ſub finem.*

taxat gentes divisisse inter se videntur, qui sine proprietate commode haberi non potest; contra autem eum recepisse, per quem domini conditio deterior non esset futura. Omnes igitur vident, eum, qui alterum navigare prohibet, nullo jure defendi, cum eundem etiam injuriarum teneri, Ulpianus dixerit [t]: alii autem etiam interdictum utile prohibito competere existimaverint [u]. Et sic Batavorum intentio communi jure nititur, cum fateantur omnes, permissum cuilibet in mari navigare, etiam a nullo Principe impetrata licentia: quod legibus Hispanicis diserte expressum est [x].

[t] *L. 2. §. 9. ne quid in loco publ.*

[u] *Gloss. ad l. 1. ff. ut in flum. publ.*

[x] *Bal. in l. 3. col. 3. ff. de rer. div. Rod. Zuar. Hispanus in consilio 1. de usu maris 3. partit. tit. 28. l. 10. & 12.*

CAPUT VI.

Mare, aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.

DONATIO Pontificis Alexandri, quæ a Lusitanis mare, aut jus navigandi solis sibi vindicantibus, cum inventionis deficiat titulus, secundo loco adduci potest, satis ex iis, quæ ante dicta sunt, vanitatis convincitur. Donatio enim nullum habet momentum in rebus extra commercium positis. Quare cum mare, aut jus in eo navigandi proprium nulli hominum esse possit, sequitur, neque dari a Pontifice, neque a Lusitanis accipi potuisse. Præterea cum supra relatum sit ex omnium sani judicii hominum sententia, Papam non esse dominum temporalem totius orbis, ne maris quidem esse satis intelligitur: quanquam etsi id concederetur, tamen jus annexum Pontificatui in Regem aliquem, aut populum pro parte nulla transferri debuisset. Sicut nec Imperator posset Imperii provincias in suos usus convertere, aut pro suo arbitrio alienare [a]. Illud saltem nemo negaturus est, cui aliquid sit frontis, cum jus disponendi in temporalibus Pontifici nemo concedat, nisi forte quantum ejus rerum spiritualium necessitas requirit; ista autem, de quibus nunc agimus, mare scilicet, & jus navigandi, lucrum, & quæstum merum, non pietatis negotium respiciant, sequi, nullam hac in re fuisse illius potestatem. Quid, quod ne Principes quidem, hoc est, domini temporales possunt ullo modo a navigatione aliquem prohibere, cum si quod habent jus in mari, id sit tantum jurisdictionis, ac protectionis? etiam illud notissimum est apud omnes, ad ea facienda, quæ cum lege naturæ pugnant, nullam esse Papæ auctoritatem. [b] Pugnat autem cum lege naturæ, ut mare, aut ejus usum quisquam habeat sibi proprium, ut jam satis demonstravimus. Cum denique jus suum auferre alicui Papa minime possit, quæ erit facti istius defensio, si tot populos immerentes, indemnatos, innoxios ab eo jure, quod ad ipsos non minus, quam ad Hispanos pertinebat, uno verbo voluit excludere? aut igitur

[a] *Vict. loco citato. n. 26.*

[b] *Sil. in verbo Papa n. 16.*

tur dicendum est, nullam esse vim ejusmodi pronunciationis; aut quod non minus credibile est, eum Pontificis animum fuisse, ut Castellanorum & Lusitanorum inter se certamini intercessum voluerit, aliorum autem juri nihil diminutum.

CAPUT VII.

Mare, aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo præscriptionis aut consuetudinis.

ULTIMUM iniquitatis patrocinium in præscriptione solet esse, aut consuetudine. Et huc igitur Lusitani se conferunt: sed utrumque illis præsidium certissima juris ratio præcludit. Nam præscriptio a jure est civili unde locum habere non potest inter Reges, aut inter populos liberos [a]: multo autem minus ubi jus naturæ aut gentium resistit, quod jure civili semper validius est. Quin & ipsa lex civilis præscriptionem hic impedit [b]. Usucapi enim, aut præscriptione acquiri prohibentur, quæ in bonis esse non possunt, deinde quæ possideri vel quasi possideri nequeunt, & quorum alienatio prohibita est. Hæc autem omnia de mari & usu maris vere dicuntur. Et cum publicæ res, hoc est populi alicujus, nulla temporis possessione quæri posse dicantur, sive ob rei naturam, sive ob eorum privilegium adversus quos præscriptio ista procederet, quanto justius humano generi, quam uni populo id beneficium dandum fuit in rebus communibus? Et hoc est, quod Papinianus [c] scriptum reliquit, *præscriptionem longæ possessionis ad obtinenda loca juris gentium publica concedi non solere:* ejusque rei exemplum dat in littore, cujus pars imposito ædificio occupata fuerat: nam eo diruto, & alterius ædificio in eodem loco postea exstructo, exceptionem opponi non posse: quod deinde similitudine rei publicæ illustrat: nam & si quis in fluminis diverticulo pluribus annis piscatus sit, postea, interrupta scilicet piscatione, alterum eodem jure prohibere non posse. Apparet igitur, Angelum & qui cum Angelo dixerunt [d] Venetis & Genuensibus per præscriptionem jus aliquod in sinum maris suo littori præjacentem acquiri potuisse, aut falli, aut fallere: quod sane jurisconsultis nimium est frequens, cum sanctæ professionis auctoritatem non ad rationes & leges, sed ad gratiam conferunt potentiorum. Nam Marciani [e] quidem responsum de quo & ante egimus, si recte cum Papiniani verbis comparetur, non aliam accipere potest interpretationem, quam eam quæ Joanni olim & Bartolo probata est, & nunc a doctis omnibus recipitur [f]: ut scilicet jus prohibendi procedat quamdiu durat occupatio: non autem si ea omissa

[a] *Vasq. c. 51.*

[b] *Vide Donel. l. 5. com. c. 22. & seq. L. 6. ff. de contr. emt. L. 9. ff. de usucap. L. 25. ff. eod. c. sine poss. de reg. jur. in 6. L. 28. ff. de verb. sign. L. 16. ff. de fund. dot.*

[c] *L. 45. ff. d. usucap. L. 6. de oper. publ. L. 9. c. de aquæductu. L. 2. ff. de via publ. & itin. L. ult. ff. de usucap.*

[d] *Cons. 286. Thema tale est: inter cætera capitula pacis.*

[e] *L. 7. ff. de div. & temp. præscr.*

[f] *Duar. de usucap. c. 3. Cujac. ad d. l. ult. de usucap. Donell.*

Com. l. 5. c. 22. in d. l. ult. n. 4. per l. 14. ff. de acq. rer. dom.

omiſſa ſit; omiſſa enim non prodeſt, nec ſi per mille annos fuiſſet continuata, ut recte animadvertit Caſtrenſis. Et quamvis hoc voluiſſet Marcianus, quod minime credendus eſt cogitaſſe, in quo loco occupatio conceditur, in eodem præſcriptionem concedi, tamen abſurdum erat, quod de flumine publico dictum erat ad mare commune, & quod de diverticulo ad ſinum proferre, cum hæc præſcriptio uſum, qui eſt jure gentium communis, impeditura ſit, illa autem publico uſui non admodum noceat. Alterum autem Angeli argumentum, quod ex aquæ ductu ſumitur [g], eodem Caſtrenſi monſtrante, ut a quæſtione alieniſſimum, ab omnibus merito exploditur. Falſum igitur eſt talem præſcriptionem etiam eo tempore gigni, cujus initium omnem memoriam excedat. Ubi enim lex omnem omnino tollit præſcriptionem, ne illud quidem tempus admittitur; hoc eſt, ut Felinus loquitur [h], materia impræſcriptibilis tempore immemoriali non fit præſcriptibilis. Fatetur hæc vera eſſe Balbus [i] ſed Angeli ſententiam receptam dicit hac receptione, quia tempus extra memoriam poſitum idem valere creditur privilegio, cum titulus ampliſſimus ex tali tempore præſumatur. Apparet hinc, non aliud illos ſenſiſſe, quam ſi pars aliqua reipublicæ, puta imperii Romani, ſupra omnem memoriam uſa eſſet tali jure, ei dandam præſcriptionem hoc colore, quaſi principis conceſſio præiſſet. Quare cum nemo ſit dominus totius generis humani, qui jus illud adverſus homines omnes homini, aut populo alicui potuiſſet concedere, ſublato illo colore, neceſſe etiam præſcriptionem interimi. Et ſic ex illorum etiam ſententia inter reges, aut populos liberos prodeſſe nihil poteſt lapſus infiniti temporis. Vaniſſimum autem & illud eſt, quod Angelus docuit, etiamſi ad dominium præſcriptio proficere non poteſt, tamen dandam eſſe poſſidenti exceptionem. Nam Papinianus [k] diſertis verbis exceptionem negat: & aliter non potuit ſentire, cum ipſius ſæculo præſcriptio nihil eſſet aliud, quam exceptio. Verum igitur eſt, quod & leges Hiſpanicæ exprimunt [l], in his rebus, quæ communi hominum uſui ſunt attributæ, nullius omnino temporis præſcriptionem procedere. Cujus definitionis illa præter cæteras ratio reddi poteſt, quod qui re communi utitur, ut communi uti videtur, non autem jure proprio, & ita præſcribere non magis, quam fructuarius poteſt vitio poſſeſſionis [m]. Altera hæc etiam non contemnenda eſt, quod in præſcriptione temporis, cujus memoria non extat, quamvis titulus, & bona fides præſumantur, tamen ſi re ipſa appareat, titulum omnino nullum dari poſſe, & ſic manifeſta ſit fides mala, quæ in populo maxime quaſi uno corpore perpetua eſſe cenſetur, & ex duplici defectu præſcriptio corruit [n]. Tertia vero, quia res hæc eſt meræ facultatis, quæ non præſcribitur, ut infra demonſtrabimus. Sed nullus eſt finis argutiarum. Inventi ſunt, qui in hoc argumento a præſcriptione conſuetudinem diſtinguerent, ut illa ſcilicet excluſi, ad hanc confugerent. Diſcrimen autem, quod hic ſtatuunt, ſane ridiculum eſt: ex præſcriptione, ajunt, jus unius, quod ab eo aufertur, alteri applicari [o]: ſed cum aliquod jus ita alicui applicatur, ut alteri non auferatur, tum dici conſuetudinem:

quaſi

[g] Ex l. 4. C. de aquæd. l. 11. conſt. cum l. 9. eod. tit. & cum. l. 3. §. 4. ff. de aqua quot. & æſt.

[h] Ad c. accedentes de præſcr.

[i] De præſcript. 4. part. 5. part. princip. q. 6. num. 8.

[k] d. l. ult.

[l] Par. 3. tit. 29. l. 7. in c. Placa. Rod. Zuar. d. conſ. in 4.

[m] Fachin. l. 8. c. 26. & c. 33. Cov. de præſcr. part. 2, 2. n. 8. & §. 8. n. 5. & 6.

[n] Fachin. l. 8. c. 28.

[o] Aret. in rubr. ff. de rer. diviſ. alleg. Balbus. d. loco n. 2. Vide Vaſq. contr. ill. c. 29. n. 38.

quaſi vero cum jus navigandi, quod communiter ad omnes pertinet, excluſis aliis ab uno uſurpatur, non neceſſe ſit omnibus perire quantum uni accedit. Errori huic anſam dederunt Pauli verba non recte accepta, qui cum de jure proprio maris ad aliquem pertinente loqueretur, fieri hoc poſſe, dixit Accurſius [p], per privilegium, aut conſuetudinem: quod additamentum ad juriſconſulti textum nullo modo accedens mali potius conjectoris eſſe videtur, quam boni interpretis. Mens Pauli ſupra explicata eſt. Cæterum illi ſi vel ſola Ulpiani verba [q], quæ paulo ante præcedunt, ſatis conſideraſſent, longe aliud dicturi erant. Fatetur enim, ut quis ante ædes meas piſcari prohibeatur, eſſe quidem uſurpatum [r], hoc eſt, receptum conſuetudine, ſed nullo jure: ideoque injuriarum actionem prohibito non denegandam. Contemnit igitur hunc morem, & uſurpationem vocat, ut & inter Chriſtianos Doctores Ambroſius [s]: & merito. Quid enim clarius, quam non valere conſuetudinem, quæ juri naturæ, aut gentium, ex adverſo opponitur [t]? Conſuetudo enim ſpecies eſt juris poſitivi, quod legi perpetuæ obrogare non poteſt. Eſt autem lex illa perpetua, ut mare omnibus uſu commune ſit. Quod autem in præſcriptione diximus, idem conſuetudine verum eſt, ſi quis eorum, qui diverſum tradiderunt, ſenſus excutiat, non aliud reperturum, quam conſuetudinem privilegio parari. Atqui adverſus genus humanum concedendi privilegium nemo habet poteſtatem: quare inter diverſas reſpublicas conſuetudo iſta vim non habet. Verum, omnem hanc quæſtionem diligentiſſime tractavit Vaſquius [u], decus illud Hiſpaniæ, cujus nec in explorando jure ſubtilitatem, nec in docendo libertatem unquam deſideres. Is igitur poſita theſi, *loca publica, & jure gentium communia, præſcribi non poſſe*, quam multis firmat auctoribus: exceptiones deinde ſubjungit ab Angelo, & aliis confictas, quas ſupra retulimus. Hæc autem examinaturus recte judicat, iſtarum rerum veritatem pendere a vera juris, tam naturæ, quam gentium, cognitione. Jus enim naturæ cum a divina veniat providentia, eſſe immutabile. Hujus autem juris naturalis partem eſſe jus gentium, primævum quod dicitur, diverſum a jure gentium ſecundario, ſive poſitivo: quorum poſterius mutari poteſt. Nam ſi qui mores cum jure gentium primævo repugnent, hi non humani ſunt, ipſo judice, ſed *ferini*, corruptelæ, & abuſus, non leges, & uſus. Itaque nullo tempore præſcribi potuerunt, nulla lata lege juſtificari, nullo multarum etiam gentium conſenſu, hoſpitio, & exercitatione ſtabiliri; quod exemplis aliquot, & Alphonſi Caſtrenſis Theologi Hiſpani teſtimonio confirmat [x]. *Ex quibus apparet*, inquit, *quam ſuſpecta ſit ſententia eorum, quos ſupra retulimus, exiſtimantium, Genuenſes, aut etiam Venetos poſſe non injuria prohibere alios navigare per Gulſum, aut pelagus ſui maris, quaſi æquora ipſa præſcripſerint, id quod non ſolum eſt contra leges* [y], *ſed etiam eſt contra ipſum jus naturæ, aut gentium primævum, quod mutari non poſſe diximus. Quod ſit contra illud jus, conſtat, quia non ſolum maria, aut æquora eo jure communia erant, ſed etiam reliqua omnes res immobiles. Et licet ab eo jure poſtea receſſum fuerit ex par-*

[p] *Add. l. 14.*

[q] *In d. l. injuriarum §. ult.*

[r] *Vide Gloſſ. eod. loco.*

[s] *1. de offic. 28. Gentil. l. 1. c. 19. ſub finem.*

[t] *Auth. ut nulli judici. §. 1. c. cum tanto. de conſuet.*

[u] *Controverſ. ill. c. 89. n. 12. & ſeq.*

[x] *De poteſtate legis pœnal. l. 2. cap. 14. part. 572.*

[y] *All. l. 14. ff. de acq. rer. dom. l. fin. in pr. ff. de uſuc. §. 2. verbo omnibus Inſt. de rer. div. l. 7. ff. de div. & temp. præſcr. l. 14. ff. de injuriis.*

omissa sit; omissa enim non prodest, nec si per mille annos fuisset continuata, ut recte animadvertit Castrensis. Et quamvis hoc voluisset Marcianus, quod minime credendus est cogitasse, in quo loco occupatio conceditur, in eodem præscriptionem concedi, tamen absurdum erat, quod de flumine publico dictum erat ad mare commune, & quod de diverticulo ad sinum proferre, cum hæc præscriptio usum, qui est jure gentium communis, impeditura sit, illa autem publico usui non admodum noceat. Alterum autem Angeli argumentum, quod ex aquæ ductu sumitur [g], eodem Castrensi monstrante, ut a quæstione alienissimum, ab omnibus merito exploditur. Falsum igitur est talem præscriptionem etiam eo tempore gigni, cujus initium omnem memoriam excedat. Ubi enim lex omnem omnino tollit præscriptionem, ne illud quidem tempus admittitur; hoc est, ut Felinus loquitur [h], materia impræscriptibilis tempore immemoriali non sit præscriptibilis. Fatetur hæc vera esse Balbus [i] sed Angeli sententiam receptam dicit hac receptione, quia tempus extra memoriam positum idem valere creditur privilegio, cum titulus amplissimus ex tali tempore præsumatur. Apparet hinc, non aliud illos sensisse, quam si pars aliqua reipublicæ, puta imperii Romani, supra omnem memoriam usa esset tali jure, ei dandam præscriptionem hoc colore, quasi principis concessio præissset. Quare cum nemo sit dominus totius generis humani, qui jus illud adversus homines omnes homini, aut populo alicui potuisset concedere, sublato illo colore, necesse etiam præscriptionem interimi. Et sic ex illorum etiam sententia inter reges, aut populos liberos prodesse nihil potest lapsus infiniti temporis. Vanissimum autem & illud est, quod Angelus docuit, etiamsi ad dominium præscriptio proficere non potest, tamen dandam esse possidenti exceptionem. Nam Papinianus [k] disertis verbis exceptionem negat: & aliter non potuit sentire, cum ipsius sæculo præscriptio nihil esset aliud, quam exceptio. Verum igitur est, quod & leges Hispanicæ exprimunt [l], in his rebus, quæ communi hominum usui sunt attributæ, nullius omnino temporis præscriptionem procedere. Cujus definitionis illa præter cæteras ratio reddi potest, quod qui re communi utitur, ut communi uti videtur, non autem jure proprio, & ita præscribere non magis, quam fructuarius potest vitio possessionis [m]. Altera hæc etiam non contemnenda est, quod in præscriptione temporis, cujus memoria non extat, quamvis titulus, & bona fides præsumantur, tamen si re ipsa appareat, titulum omnino nullum dari posse, & sic manifesta sit fides mala, quæ in populo maxime quasi uno corpore perpetua esse censetur, & ex duplici defectu præscriptio corruit [n]. Tertia vero, quia res hæc est meræ facultatis, quæ non præscribitur, ut infra demonstrabimus. Sed nullus est finis argutiarum. Inventi sunt, qui in hoc argumento a præscriptione consuetudinem distinguerent, ut illa scilicet exclusi, ad hanc confugerent. Discrimen autem, quod hic statuunt, sane ridiculum est: ex præscriptione, ajunt, jus unius, quod ab eo aufertur, alteri applicari [o]: sed cum aliquod jus ita alicui applicatur, ut alteri non auferatur, tum dici consuetudinem: quasi

g Ex l. 4. C. de aquæ d. l. 11. const. cum l. 9. eod. tit. & cum. l. 3. §. 4. ff. de aqua quot. & æst.

h Ad c. accedentes de præscr.

i De præscript. 4. part. 5. part. princip. q. 6. num. 8.

k d. l. ult.

l Par. 3. tit. 29. l. 7. in c. Placa. Rod. Zuar. d. cons. in 4.

m Fachin. l. 8. c. 26. & c. 33. Cov. de præscr. part. 2, 2. n. 8. & §. 8. n. 5. & 6.

n Fachin. l. 8. c. 28.

o Aret. in rubr. ff. de rer. divis. alleg. Baldus. d. loco n. 2. Vide Vasq. contr. ill. c. 29. n. 38.

quasi vero cum jus navigandi, quod communiter ad omnes pertinet, exclusis aliis ab uno usurpatur, non necesse sit omnibus perire quantum uni accedit. Errori huic ansam dederunt Pauli verba non recte accepta, qui cum de jure proprio maris ad aliquem pertinente loqueretur, fieri hoc posse, dixit Accursius [p], per privilegium, aut consuetudinem: quod additamentum ad jurisconsulti textum nullo modo accedens mali potius conjectoris esse videtur, quam boni interpretis. Mens Pauli supra explicata est. Cæterum illi si vel sola Ulpiani verba [q], quæ paulo ante præcedunt, satis considerassent, longe aliud dicturi erant. Fatetur enim, ut quis ante ædes meas piscari prohibeatur, esse quidem usurpatum [r], hoc est, receptum consuetudine, sed nullo jure: ideoque injuriarum actionem prohibito non denegandam. Contemnit igitur hunc morem, & usurpationem vocat, ut & inter Christianos Doctores Ambrosius [s]: & merito. Quid enim clarius, quam non valere consuetudinem, quæ juri naturæ, aut gentium, ex adverso opponitur [t]? Consuetudo enim species est juris positivi, quod legi perpetuæ obrogare non potest. Est autem lex illa perpetua, ut mare omnibus usu commune sit. Quod autem in præscriptione diximus, idem consuetudine verum est, si quis eorum, qui diversum tradiderunt, sensus excutiat, non aliud reperturum, quam consuetudinem privilegio parari. Atqui adversus genus humanum concedendi privilegium nemo habet potestatem: quare inter diversas respublicas consuetudo ista vim non habet. Verum, omnem hanc quæstionem diligentissime tractavit Vasquius [u], decus illud Hispaniæ, cujus nec in explorando jure subtilitatem, nec in docendo libertatem unquam desideres. Is igitur posita thesi, *loca publica, & jure gentium communia, præscribi non posse*, quam multis firmat auctoribus: exceptiones deinde subjungit ab Angelo, & aliis confictas, quas supra retulimus. Hæc autem examinaturus recte judicat, istarum rerum veritatem pendere a vera juris, tam naturæ, quam gentium, cognitione. Jus enim naturæ cum a divina veniat providentia, esse immutabile. Hujus autem juris naturalis partem esse jus gentium, primævum quod dicitur, diversum a jure gentium secundario, sive positivo: quorum posterius mutari potest. Nam si qui mores cum jure gentium primævo repugnent, hi non humani sunt, ipso judice, sed *ferini*, corruptelæ, & abusus, non leges, & usus. Itaque nullo tempore præscribi potuerunt, nulla lata lege justificari, nullo multarum etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri; quod exemplis aliquot, & Alphonsi Castrensis Theologi Hispani testimonio confirmat [x]. *Ex quibus apparet*, inquit, *quam suspecta sit sententia eorum, quos supra retulimus, existimantium, Genuenses, aut etiam Venetos posse non injuria probibere alios navigare per Gulfum, aut pelagus sui maris, quasi æquora ipsa præscripserint, id quod non solum est contra leges* [y], *sed etiam est contra ipsum jus naturæ, aut gentium primævum, quod mutari non posse diximus. Quod sit contra illud jus, constat, quia non solum maria, aut æquora eo jure communia erant, sed etiam reliqua omnes res immobiles. Et licet ab eo jure postea recessum fuerit ex par-*

[p] *Add. l. 14.*

[q] *In d. l. injuriarum §. ult.*

[r] *Vide Gloss. eod. loco.*

[s] *1. de offic. 28. Gentil. l. 1. c. 19. sub finem.*

[t] *Auth. ut nulli judici. §. 1. c. cum tanto. de consuet.*

[u] *Controvers. ill. c. 89. n. 12. & seq.*

[x] *De potestate legis pœnal. l. 2. cap. 14. part. 572.*

[y] *All. l. 14. ff. de acq. rer. dom. l. fin. in pr. ff. de usuc. §. 2. verbo omnibus Inst. de rer. div. l. 7. ff. de div. & temp. præscr. l. 14. ff de injuriis.*

te, puta quoad dominium, & proprietatem terrarum, quarum dominium jure naturæ commune, distinctum, & divisum, sicque ab illa communione segregatum fuit [a]*: tamen diversum fuit, & est in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum usque diem est, fuitque semper in communi, nulla ex parte immutatum, ut est notum. Et quamvis ex* Lusitanis *magnam turbam sæpe audiverim in hac esse opinione, ut eorum Rex ita præscripserit navigationem* Indici *Occidentalis (forte Orientalis), ejusdemque* vastissimi maris, *ita ut reliquis gentibus æquora illa transfretare non liceat, & ex nostrismet* Hispanis vulgus *in eadem opinione fere esse videtur, ut per* vastissimum, immensumque pontum, *ad Indorum regiones, quas potentissimi Reges nostri subegerunt, reliquis mortalium navigare, præterquam Hispanis jus minime sit, quasi ab eis id jus præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus* insanæ *sunt opiniones, quam eorum, qui quoad Genuenses, & Venetos, in eodem fere* somnio *esse adsolent, quas sententias* ineptire *vel ex eo dilucidius apparet, quod istarum nationum singulæ contra se ipsas nequeunt præscribere; hoc est, non respublica Venetiarum contra semetipsam, non respublica Genuensium, contra semetipsam, non regnum Hispanicum contra semetipsum, non regnum Lusitanicum contra semetipsum* [a]*. Esse enim debet differentia inter agentem, & patientem. Contra reliquas vero nationes longe minus præscribere possunt: quia jus præscriptionum est mere civile, ut fuse ostendimus supra. Ergo tale jus cessat, cum agitur inter Principes, vel populos, superiorem non recognoscentes in temporalibus. Jura enim mere civilia cujuscumque regionis, quoad exteros populos, nationes, vel etiam homines singulos, non magis sunt in consideratione, quam si re vera non esset tale jus, aut nunquam fuisset, & ad jus commune gentium primævum, vel secundarium recurrendum est, eoque utendum, quo jure talem maris præscriptionem, & usurpationem admissam non fuisse, satis constat. Nam & hodie usus aquarum communis est, non secus, quam erat ab origine mundi. Ergo & in æquoribus, & aquis nullum jus est, aut esse potest humano generi, præterquam quoad usum communem. Præterea de jure naturali, & divino est illud præceptum, ut quod tibi non vis fieri, alteri non facias. Unde cum navigatio nemini possit esse nociva nisi ipsi naviganti, par est ut nemini possit, aut debeat impediri, ne in re sua natura libera, sibique minime noxia navigantium libertatem impediat, & lædat contra dictum præceptum, & contra regulam: præsertim cum omnia intelligantur esse permissa, quæ non reperiuntur expressim prohibita* [b]*. Quinimo non solum contra jus naturale esset, velle impedire talem navigationem, sed etiam tenemur contrarium facere, hoc est, prodesse iis, quibus possumus, cum id sine damno nostro fieri potest.* Quod cum multis auctoritatibus tam divinis, quam humanis confirmasset, subjungit postea [c]: *Ex superioribus etiam apparet, suspectam esse sententiam Johannis Fabri, Angeli, Baldi, & Francisci Balbi, quos supra retulimus, existimantium, loca juris gentium communia etsi acquiri non possint præscriptione, posse tamen acquiri consuetudine; quod omnino* falsum *est, eaque traditio* cæca, & nubila *est*, omnique rationis lumine carens, *legemque verbis, non rebus imponens* [d]*. In exemplis enim de mari Hispanorum, Lusitanorum,*

a *All. l. 5. ff. de just. & jur. §. 2. vers. jus autem gentium Inst. de jur. nat.*

a *All. l. 4. §. 27. ff. de usuc. §. si itaque Inst. de. act. Ut dictis jur. & l. 11. ubi multa per Bartol. & Jas. ff. de legat. 1. part. 1. in pr. q. 3. & 4.*

b *l. libertas. ff. de statu hom. §. libertas. Inst. de jure pers. l. 1. & 2. ff. de homine lib. exh. leg. 1. §. qua oneranda. ff. quar. rer. act. non dat. l. si quando §. illud. verb. astringendos. C. de inoffic. test. L. nec non §. quod eis. ff. ex quib. caus. maj.*

c *l. super statum C. de religiosis.*

d *Contra leg. a. cum vulgatis. C. comm. de leg.*

norum; Venetorum, Genuensium, & reliquorum, constat, consuetudine jus tale navigandi, & alios navigare prohibendi non magis acquiri, quam præscriptione [e]. *Utroque enim casu, ut apparet, eadem est ratio. Et quia per jura, & rationes supra relatas id esset contra naturalem æquitatem, nec ullam in duceret utilitatem, sed solam læsionem, sicque ut lege expressa introduci non posset, ita etiam nec lege tacita, qualis est consuetudo* [f]. *Et tempore id non justificaretur, sed potius deterius, & injuriosius indies fieret.* Ostendit deinde, ex prima terrarum occupatione, posse populo ut venandi jus, ita piscandi in suo flumine competere; & postquam illa semel ab antiqua communione separata sunt, ita ut particularem applicationem admittant, præscriptione temporis ejus, cujus initii memoria non exstet, quasi tacita populi concessione acquiri posse. Hoc autem per præscriptionem contingere, non per consuetudinem, quia solius acquirentis conditio melior fiat, reliquorum vero deterior. Et cum tria enumerasset, quæ requiruntur, ut jus proprium in flumine piscandi præscribatur: *quid autem*, subdit, *quoad mare? & in eo magis est quod etiam concursus istorum trium non sufficeret ad acquirendum jus. Ratio differentiæ inter mare ex una parte, & terram, & flumina ex altera, quia illo casu ut olim, ita & hodie, & semper, tam quoad piscandum, quam quoad navigandum mansit integrum jus gentium primævum, neque unquam fuit a communione hominum separatum, & alicui, vel aliquibus applicatum. Posteriore autem casu, nempe in terra, vel fluminibus, aliud fuit, ut jam disseruimus. Sed quare jus gentium secundarium, ut eam separationem quoad terras, & flumina facit, quoad mare facere desiit? respondeo; quia illo casu expediebat. Constat enim, quod si multi venentur, aut piscentur, in terra, vel flumine, facile nemus feris, & flumen piscibus evacuatum redditur, id quod in mari non est. Item fluminum navigatio facile deterior fit, & impeditur per ædificia, quod in mari non est. Item per aquæductus facile evacuatur flumen: non ita in mari* [g]: *ergo in utroque non est par ratio. Nec ad rem pertinet, quod supra diximus, communem esse usum aquarum, fontium etiam, & fluminum. Nam intelligitur quoad bibendum, & similia, quæ fluminis dominium; aut jus habenti vel minime, vel levissime nocent* [h]. *Minima enim in consideratione non sunt. Pro nostra sententia facit, quia iniqua nullo tempore præscribuntur, & ideo lex iniqua nullo tempore præscribitur, aut justificatur.* Mox: *& quæ sunt impræscriptibilia ex legis dispositione, nec per mille annos præscriberentur*: uod innumeris doctorum testimoniis fulcit [i]. Nemo jam non videt, ad usum rei communis intercipiendum nullam quantivis temporis usurpationem prodesse. Cui adjungendum est etiam, eorum, qui dissentiunt, auctoritatem huic quæstioni non posse accommodari. Illi enim de Mediterraneo loquuntur, nos de Oceano; illi de sinu, nos de immenso mari, quæ in ratione occupationis plurimum differunt. Et quibus illi indulgent præscriptionem, illi littora maris continua possident, ut Veneti, & Genuenses; quod de Lusitanis dici non posse, modo patuit. Immo & si prodesse posset tempus, ut quidam posse putant, in publicis, quæ sunt populi, tamen non ea adsunt, quæ necessario requiruntur [k]. Primum enim docent

e *L. illa ff. ad l. Aquil.*

f *c. Erit autem lex. 4. dist. l. 1. & 2. ff. de legib. l. de quib. cum seq. ff. de leg. c. fin. de præscr.*

g *Per tot. titul. ff. ne quid in flum. pub.*

h *L. Sto ff. de minor. Vasq. lib. 1. de fo. ... cap. 7.*

i *All. Balbum de præscr. 5. in pr. in qu. 11. illius 5. quæst. pr. Gl. in cap. inter cætera 16. q. 3. Alph. de Cast. de potest. leg. pæn. l. 2. c. 14. Bal. in fine. & ibi Ang. in l. omnes. C. de præsc. 30. ann. &c.*

k *d. loc. n. 38.*

docent omnes, desiderari ut is, qui præscribit hujusmodi actum, eum exercuerit non longo duntaxat tempore, sed memoriam excedente: deinde ut tanto tempore eundem actum nemo alius exercuerit, nisi concessione illius, vel clandestine: præterea ut alios uti volentes prohibuerit, scientibus quidem, & patientibus iis, ad quos ea res pertinebat: nam etsi exercuisset semper, & quosdam exercere volentes prohibuisset semper, non tamen omnes; quia alii fuerunt prohibiti, alii vero libere exercuerunt, id quidem non sufficeret, ex Doctorum sententia. Apparet autem, debere hæc omnia concurrere, tum quia præscriptioni publicarum rerum lex inimica est, tum ut videatur præscribens jure suo, non autem communi, usus, idque non interrupta possessione. Cum autem tempus postulatur, cujus initii non exstet memoria, non semper sufficit, ut optime interpretes ostendunt, probare sæculi lapsum: sed constare oportet famam rei a majoribus ad nos transmissam, ita ut nemo supersit, qui contrarium viderit, aut audierit. Occasione rerum Africanarum in ulteriora primum Oceani inquirere cœperunt regnante Johanne Lusitani [l], anno salutis millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo: viginti post annis, sub rege Emanuele promontorium Bonæ Spei prænavigatum est, seriusque multo ventum Malaccam, & insulas remotiores, ad quas Batavi navigare cœperunt anno millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, non dubie intra annum centesimum. Jam vero etiam eo, quod intercessit, tempore aliorum usurpatio, adversus alios etiam omnes impedivit præscriptionem. Castellani ab anno millesimo quingentesimo decimo nono possessionem maris Lusitanis circa Moluccas ambiguam fecere. Galli etiam, & Angli non clanculum, sed vi aperta eo perruperunt. Præterea accolæ totius tractus Africani, aut Asiatici, partem maris quisque sibi proximam piscando, & navigando perpetuo usurparunt, nunquam a Lusitanis prohibiti. Conclusum igitur sit, jus nullum esse Lusitanis, quo aliam quamvis gentem a navigatione Oceani ad Indos prohibeant.

l Osorius L. 1.

CAPUT VIII.

Jure gentium inter quosvis liberam esse mercaturam.

QUOD si dicant Lusitani, cum Indicis commercia exercendi jus quoddam proprium ad se pertinere, eisdem fere omnibus argumentis refellentur. Reperemus breviter, & aptabimus. Jure gentium hoc introductum est, ut cunctis hominibus inter se libera esset negotiandi facultas, quæ a nemine posset adimi. Et hoc, sicut post dominiorum distinctionem continuo necessarium fuit, ita originem videri potest antiquiorem habuisse. Subtiliter enim Aristoteles μεταβλητικὴν dixit [b] ἀναπλήρωσιν τῆς κατὰ φύσιν

a Vide c. 1. L. ex hoc jure ff. de just. & jur. & ibi Bart.

b L. 1. de repub. c. 9.

τῆς αὐταρκείας, hoc eſt, negotiatione ſuppleri id, quod naturæ deeſt, quo commode omnibus ſufficiat. Oportet igitur, communem eſſe jure gentium, non tantum privative, ſed & poſitive, ut dicunt magiſtri, ſive affirmative [e]. Quæ autem illo modo ſunt juris gentium, mutari poſſunt: quæ hoc modo, non poſſunt. Id ita intelligi poteſt. Dederat natura omnia omnibus. Sed cum a rerum multarum uſu, quas vita deſiderat humana, locorum intervallo homines arcerentur, quia, ut ſupra diximus, non omnia ubique proveniunt, opus fuit trajectione: nec adhuc tamen permutatio erat, ſed aliis viciſſim rebus apud alios repertis ſuo arbitrio utebantur: quo fere modo apud Seres dicitur rebus in ſolitudine relictis ſola mutantium religione peragi commercium [d]. Sed cum ſtatim res mobiles, monſtrante neceſſitate, quæ modo explicata eſt, in jus proprium tranſiiſſent, inventa eſt permutatio, qua quod alteri deeſt, ex eo, quod alteri ſupereſt, ſuppleretur [e]. Ita commercia victus gratia inventa, ex Homero Plinius probat [f]. Poſtquam vero res etiam immobiles in dominos diſtingui cœperunt, ſublata undique communio non inter homines locorum ſpatiis diſcretos tantum, verum etiam inter vicinos neceſſarium fecit commercium: quod ut facilius procederet, nummus poſtea adinventus eſt, dictus ἀπὸ τοῦ νόμου, quod inſtitutum ſit civile [g]. Ipſa igitur ratio omnium contractuum univerſalis, ἡ μεταβλητική, a natura eſt: modi autem aliquot ſingulares, ipſumque pretium, ἡ χρηματιστική, ab inſtituto [h]: quæ vetuſtiores juris interpretes non ſatis diſtinxerunt. Fatentur tamen omnes, proprietatem rerum, ſaltem mobilium a jure gentium primario prodire, itemque contractus omnes, quibus pretium non accedit [i]. Philoſophi [k] τῆς μεταβλητικῆς, quam tranſlationem vertere licebit, genera ſtatuunt duo, τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν καπηλικήν: quarum ἐμπορική, quæ, ut vox ipſa indicat, inter gentes diſſitas, ordine naturæ prior eſt, & ſic a Platone ponitur [l]. Καπηλική eadem videtur eſſe, quæ παράστασις Ariſtoteli, tabernaria, ſive ſtataria negotiatio inter cives. Idem Ariſtoteles [m] τὴν ἐμπορικὴν dividit in ναυκληρίαν, & φορτηγίαν, quarum hæc terreſtri itinere, illa maritimo merces devehit. Sordidior autem eſt καπηλική, contra honeſtior ἐμπορική, & maritima maxime, quia multa multis impertit [n]. Unde navium exercitionem ad ſummam rempublicam pertinere, dicit Ulpianus: inſtitorum non eundem eſſe uſum: quia illa omnino ſecundum naturam neceſſaria eſt. Ariſtoteles [o]: ἔστι γὰρ ἡ μεταβλητικὴ πάντων ἀρξαμένη, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους. *eſt enim tranſlatio rerum omnium cœpta ab initio, ab eo, quod eſt ſecundum naturam, cum homines partim haberent plura, quam ſufficerent, partim etiam pauciora.* Seneca [p]: *quæ emeris, vendere, gentium jus eſt.* Commercandi igitur libertas ex jure eſt primario gentium, quod naturalem, & perpetuam cauſam habet, ideoque tolli non poteſt, & ſi poſſet, non tamen poſſet niſi omnium gentium conſenſu: tantum abeſt, ut ullo modo gens aliqua gentes duas inter ſe contrahere volentes juſte impediat.

CAPUT

e Vide Covarr. in c. peccat. §. 8.
d Pompon. Mela l. 3.
e Leg. 1. ff. de contrah. empt.
f lib. 33. c. 1.
g d. l. 1. Ariſt. l. 5. de morib. c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.
h C. Jus naturale. diſt. 1. Ariſt. d. c. 9.
i Caſtr. ex Cyno & aliis in d. l. 5. ff. de juſt. & jur. n. 20. & 28.
k Plato Sophiſtâ.
l Plato l. de rep. 2. qui loc. cit. in l. 2. ff. de mund.
m Ariſt. l. 1. de rep. c. 11.
n Cic. off. 1. Ariſt. l. 1. de rep. c. 9.
o de loco.
p de Ben. cap. 8.

CAPUT IX.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo occupationis.

a Vide argum. ita c. 2. & 5.

PRimum inventio, aut occupatio hic locum non habet, quia jus mercandi non est aliquid corporale, quod possit apprehendi, neque prodesset Lusitanis, etiamsi primi hominum cum Indis habuissent commercia, quod tamen non potest non esse falsissimum. Nam & cum initio populi in diversa iere, aliquos necesse est primos fuisse mercatores, quos tamen jus nullum acquisivisse, certo est certius. Quare si Lusitanis jus aliquod competit, ut soli cum Indis negotientur, id exemplo cæterarum servitutum, ex concessione oriri debuit aut expressa, aut tacita, hoc est, præscriptione: neque aliter potest.

CAPUT X.

Mercaturam cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificiæ.

a Vide arg. c. 3. & c. 6.

COncessit nemo, nisi forte Pontifex, qui non potuit a: nemo enim quod suum non est concedere potest. At Pontifex, nisi totius mundi temporalis sit dominus, quod negant sapientes, jus etiam commerciorum universale sui juris dicere non potest. Maxime vero cum res sit ad solum quæstum accommodata, nihilque ad spiritualem procurationem pertinens, extra quam cessat, ut fatentur omnes, Pontificia potestas. Præterea si Pontifex solis illud Lusitanis jus tribuere vellet, idemque adimere hominibus cæteris, duplicem faceret injuriam: Primum Indis, quos ut extra ecclesiam positos Pontifici nulla ex parte subditos esse, diximus. His igitur cum nihil, quod ipsorum est, adimere possit Pontifex, etiam jus illud, quod habent cum quibuslibet negotiandi, adimere non potuit. Deinde aliis hominibus omnibus Christianis, & non Christianis, quibus idem illud jus adimere non potuit sine causa indicta. Quid, quod ne temporales quidem domini in suis imperiis prohibere possunt commerciorum libertatem, uti rationibus, & auctoritatibus ante demonstratum est? sicut & illud confitendum est, contra jus perpetuum naturæ, gentiumque, unde ista libertas originem sumsit in omne tempus duratura, nullam valere Pontificis auctoritatem.

CAPUT

CAPUT XI.

Mercaturam cum Indis non esse Lusitanorum propriam jure præscriptionis, aut consuetudinis.

RESTAT præscriptio, seu consuetudinem mavis dicere [a]. Sed nec hujus, nec illius vim esse aliquam inter liberas nationes, aut diversarum gentium Principes, nec adversus ea, quæ primigenio jure introducta sunt, cum Vasquio ostendimus. Quare & hic ut jus mercandi proprium fiat, quod proprietatis naturam non recipit, nullo tempore efficitur. Itaque nec titulus hic adfuisse potest, nec bona fides, quæ cum manifesto desit, præscriptio secundum canones non jus dicetur, sed injuria. Quin & ipsa mercandi quasi possessio non ex jure proprio contigisse videtur, sed ex jure communi, quod ad omnes æqualiter pertinet: sicut contra, quod aliæ nationes cum Indis contrahere forte neglexerunt, id non Lusitanorum gratia fecisse existimandi sunt, sed quia sibi expedire crediderunt: quod nihil obstat quo minus, ubi suaserit utilitas, id facere possint, quod antea non fecerint. Certissima enim illa regula a Doctoribus traditur [b], *in his, quæ sunt arbitrii, seu meræ facultatis, ita ut per se actum tantum facultatis ejus, non autem jus novum operentur, nec præscriptionis, nec consuetudinis titulo annos etiam mille valituros:* quod & affirmative, & negative procedit, ut docet Vasquius. Nec enim quod libere feci, facere cogor, nec quod non feci, omittere. Alioquin quid esset absurdius, quam ex eo, quod singuli non possumus cum singulis semper contrahere, salvum nobis in posterum non esse jus cum illis, si usus tulerit, contrahendi? Idem Vasquius & illud rectissime, ne infinito quidem tempore effici, ut quid necessitate potius, quam sponte factum videatur. Probanda itaque Lusitanis foret coactio, quæ tamen ipsa cum hac in re juri naturæ sit contraria, & omni hominum generi noxia, jus facere non potest [c]. Deinde illa coactio durasse debuit per tempus, cujus initii non extet memoria: id vero tantum hinc abest, ut ne centum quidem anni exierint, ex quo tota fere negotiatio Indica penes Venetos fuit, per Alexandrinas trajectiones [d]. Debuit etiam talis esse coactio, cui restitum non sit [e]. At restiterunt Galli, & Angli, aliique. Neque sufficit, aliquos esse coactos, sed ut omnes coacti sint requiritur, cum per unum non coactum servetur in causa communi libertatis possessio. Arabes autem, & Sinenses a sæculis aliquot at hunc usque diem perpetuo cum Indis negotiantur. Nihil ergo prodest illa usurpatio.

a *Vide argumentum c. 7.*

b *Gloss. & Bart. in l. 2. ff. de via publ. Bald. in 4. par. 5. par. princ. qu. 1. Panorem in c. ex parte Aliens. de concess. præben. Doct. in l. 41. ff. de acq. poss. & alleg. per Covarr. in c. possess. parte 2. §. 4. Vasq. contr. usu freq. c. 4. n. 10. & 12. d. n. 12.*

c *Vasq. d. loco n. 11.*

d *Guic. l. 19. Histor.*

e *Vide s. c. 7. sub finem.*

CAPUT XII.

Nulla æquitate niti Lusitanos in prohibendo commercio.

EX his, quæ dicta sunt, satis perspicitur eorum cæca aviditas, qui, ne quenquam in partem lucri admittant, illis rationibus conscientiam suam placare student, quas ipsi magistri Hispanorum, qui in eadem sunt causa, manifestæ vanitatis convincunt [a]. Omnes enim, qui in rebus Indicis usurpantur colores injuste captari, quantum ipsis licet, satis innuunt, adduntque, nunquam eam rem serio Theologorum examine probatam. Illa vero querela quid est iniquius, quod dicunt Lusitani quæstus suos exhauriri copia contra licentium? Inter certissima enim juris enuntiata est, *nec in dolo eum versari, nec fraudem facere, ne damnum quidem alteri dare videri, qui jure suo utitur.* Quod maxime verum est, si non ut alteri noceatur, sed rem suam augendi animo quippiam fiat. Inspici enim debet id, quod principaliter agitur, non quod extrinsecus in consequentiam venit. Immo si proprie loquimur cum Ulpiano, non ille damnum dat, sed lucro, quo adhuc alter utebatur, eum prohibet [b]. Naturale autem est, & summo juri, atque etiam æquitati conveniens, ut lucrum in medio positum suum quisque malit, quam alterius, etiam qui ante perceperat [c]. Quis ferat querentem opificem, quod alter ejusdem artis exercitio ipsius commoda evertat? Batavorum autem causa eo est justior, quia ipsorum hac in parte utilitas cum totius humani generis utilitate conjuncta est, quam Lusitani eversum eunt [d]. Neque hoc recte dicetur ad æmulationem fieri, ut in re simili ostendit Vasquius: aut enim plane hoc negandum est, aut asseverandum, non ad bonam modo, verum etiam ad optimam æmulationem fieri, juxta Hesiodum; *ἀγαθὴ δὲ ἔρις ἥδε βροτοῖσι, bona lis mortalibus hæc est.* Nam etiam si quis pietate motus, inquit ille, frumentum in summa penuria vilius venderet, impediretur improba duritiës eorum hominum, qui sæviente penuria suum carius fuerant venditurí. Verum est, talibus modis minui aliorum reditus; nec id negamus, ait, *sed minuuntur cum universorum hominum commodo*: *Et* utinam *omnium* Principum, & Tyrannorum orbis *reditus ita minuerentur!* Quid ergo tam iniquum videri potest, quam Hispanos vectigalem habere terrarum orbem, ut nisi ad illorum nutum nec emere liceat, nec vendere [e]? In cunctis civitatibus dardanarios odio, atque etiam pœnis prosequimur: nec ullum tam nefarium vitæ genus videtur, quam ista annonæ flagellatio [f]. Merito quidem. Naturæ enim faciunt injuriam, quæ in commune fœcunda est [g]: neque vero censeri debet in usus paucorum reperta negotiatio, sed ut quod

a Vasq. cont. illustr. c. 10. n. 10. Vict. p. 1. de Indis. rel. 1. n. 3. l. 27. §. pen. de rei vind. l. 55. de reg. jur. l. 13. quæ in fraud. cred. l. 24. §. 12. de damno inf. l. 151. de reg. jur. Bart. in l. 1. n. 5. ff. de flum. Castr. in l. 10. C. de Servit. l. 1. §. 12. de aq. & aq. plu.

b Vide Vasq. cont. usuf. c. 4. n. 1. & seq. l. 26. de damn. inf.

c Vas. d. loco.

d Ibid. num. 5.

e l. 1. C. de monop.

f Cajet. ad sum. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. quod ad tertium.

g Arist. 1. de rep. c. 9.

quod alteri deest, alterius copia pensaretur, justo tamen compendio omnibus proposito, qui laborem, ac periculum transferendi in se suscipiunt. Hoc ipsum igitur, quod in republica, id est, minore hominum conventu, grave, & perniciosum judicatur, in magna illa humani generis societate ferendumne est, ut scilicet totius mundi monopolium faciant populi Hispani? Invehitur Ambrosius in eos, qui maria claudunt [b]: Augustinus in eos, qui itinera obstruunt: Nazianzenus [i] in coëmtores, suppressoresque mercium, qui ex inopia aliorum soli quæstum faciunt, & ut ipse facundissime loquitur, *κατεμπορευματεύονται τῆς ἐνδείας*. Quin & divini sapientis sententia publicis diris devovetur, sacerque habetur, qui alimenta supprimendo vexat annonam; *ὁ συνέχων σῖτον δημοκατάρατος*. Clament igitur Lusitani quantum, & quamdiu libebit: *lucra nostra deciditis.* Respondebunt Batavi: *immo nostris invigilamus.* Hocne indignamini, in partem nos venire ventorum, & maris? & quis illa vobis lucra mansura promiserat? Salvum est vobis, quo nos contenti sumus.

b 5. Hex. c. 10. l. 4. q. 44. sup. Num.
i In fun. Basilii.

CAPUT XIII.

Batavis jus commercii Indicani qua pace, qua induciis, qua bello retinendum.

QUARE cum & jus, & æquum postulet, libera nobis ita ut cuiquam esse Indiæ commercia, superest, ut sive cum Hispanis pax, sive induciæ fiunt, sive bellum manet, omnino eam, quam a natura habemus, libertatem tueamur. Nam ad pacem quod attinet, notum est, eam esse duûm generum: aut enim pari fœdere, aut impari coitur. Græci [a] istam vocant *συνθήκην ἐξ ἴσου*: hanc *σπονδὰς ἐξ ἐπιταγμάτων*. illa virorum est, hæc ingeniorum servilium. Demosthenes in oratione de libertate Rhodiorum: *καί τοι χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς ἐκ τῶν ἐπιταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας: eos, qui volunt esse liberi, oportet omnes conditiones, quibus leges imponuntur, ita fugere, tanquam quæ proximæ sunt servituti.* Tales autem sunt omnes, quibus pars altera in jure suo imminuitur, juxta Isocratis definitionem. *προστάγματα* vocantis *τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα παρὰ τὸ δίκαιον*. Si enim, ut inquit Cicero [b], suscipienda bella sunt ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur, sequitur eodem auctore, pacem esse vocandam, non pactionem servitutis, sed tranquillam libertatem: quippe cum & Philosophorum, & Theologorum complurium [c] judicio pax, & justitia nominibus magis, quam re differant, sitque pax non qualiscunque, sed ordinata concordia. Induciæ autem si fiunt, satis apparet ex ipsa induciarum natura, non de-

a Thucyd. Isocrat. Andocides.
b Off. 1.
c Polus Lucanus apud Stob. de just. Clem. Alex. Strom. 4. August. 15. de Civ.

Ooo 2 bere

bere medio earum tempore conditionem cujusquam deteriorem fieri, cum ferme interdicti *uti possidetis* instar obtineant. Quod si in bellum trudimur hostium iniquitate, debet nobis causæ æquitas spem, ac fiduciam boni eventus addere. Nam ὑπὲρ ὧν ἂν ἐλαττῶνται μέχρι δυνατοῦ πάντες πολεμοῦσι, περὶ δὲ τοῦ πλεονεκτεῖν οὐχ οὕτως: *pro his, in quibus injuria afficiuntur omnes, quantum omnino possunt, depugnant: at propter alieni cupiditatem non item* [d], quod & Alexander Imperator ita expressit: τὸ μὲν ἄρχειν ἀδίκων ἔργων οὐκ ἀγνώμονα ἔχει τὴν πρόκλησιν, τὸ δὲ τοὺς ὀχλοῦντας ἀποσείεσθαι, ἐκ τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως ἔχει τὸ θαῤῥαλέον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀμύνασθαι, τὸ εὔελπι. *Ejus, a quo cœpit injuria, provocatio maxime invidiosa est: at cum depelluntur aggressores, sicut bona conscientia fiduciam secum fert, ita quia de vindicanda, non de inferenda injuria laboratur, spes etiam adsunt optimæ.* Si ita necesse est, perge gens mari invictissima, nec tuam tantum, sed humani generis libertatem audacter propugna.

d Demosthenes.

Nec te quod classis centenis remigat alis
Terreat (invito *labitur illa* mari.)
Quodve vehunt proræ Centaurica saxa minantes,
Tigna cava, & pictos experiare metus.
Frangit, & attollit vires in milite causa,
Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor. [e]

Si justa multi, & ipse Augustinus [f], arma crediderunt eo nomine suscipi, quod per terras alienas iter innoxium negaretur, quanto illa erunt justiora, quibus maris, quod naturæ lege commune est, usus communis, & innoxius postulatur? si juste oppugnatæ sunt gentes, quæ in suo solo commercia aliis interdicebant, quid illæ, quæ populos ad se nihil pertinentes per vim distinent, ac mutuos earum commeatus intercludunt? si res ista in judicio agitaretur, dubitari non potest, quæ a viro bono expectari deberet sententia. Ait Prætor [g]: *quo minus illi in flumine publico navem agere, ratem agere, quove minus per ripam exonerare liceat, vim fieri veto.* De mari, & littore in eandem formam dandum interdictum, docent interpretes [h], exemplo Labeonis, qui cum interdiceret Prætor [i]: *Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias, quo statio, iterve navigio deterius sit, fiat*: simile, dixit, interdictum competere in mari: *ne quid in mari, inve littore facias, quo portus, statio, iterve navigio deterius sit, fiat* [k]. Immo & post prohibitionem, si quis scilicet in mari navigare prohibitus sit, aut non permissus rem suam vendere, aut re sua uti, injuriarum eo nomine competere actionem, Ulpianus respondit [l]. Theologi insuper, & qui tractant casus, quos vocant, conscientiarum, concordes tradunt, eum, qui alterum vendere, aut

e Propert. l. 4. eleg. 6.
f Vide 5. c. 3.
g l. 1. ff. ut in flum. pub. nav. liceat.
h Gl. ibid.
i l. 1. in pr. ff. de flum.
k l. ead. §. 17.
l l. 2. §. 9. ff. ne quid in loco pub. l. 13. §. f. & l. 24. ff. de injur. Sil. in verbo restitutio parte 3. sub fin. alleg. Gerar. Oldradum & Archid. argum. l. 2. ff. ad leg. Jul. de annona & l. 6. de extraordin. crim. & ibi glos.

aut emere impediat, utilitatemve propriam publicæ, ac communi præponat, aut ullo modo alterum in eo, quod est juris communis, impediat, ad restitutionem teneri omnis damni viri boni arbitrio. Secundum hæc igitur vir bonus judicans, Batavis libertatem commerciorum adjudicaret, Lusitanos, & cæteros, qui eam libertatem impediunt, vetaret vim facere, & damna restituere juberet. Quod autem in judicio obtineretur, id ubi judicium haberi non potest, justo bello vindicatur. Augustinus [m]: *iniquitas partis adversæ justa ingerit bella.* Et Cicero [n]: *cum sint duo genera decertandi, unum per disceptationem, alterum per vim, confugiendum ad posterius, si uti non licet priore.* Et Rex Theodoricus: *veniendum tunc ad arma, cum locum apud adversarium justitia non potest reperire* [*]. Et quod propius est nostro argumento, Pomponius eum, qui rem omnibus communem cum incommodo cæterorum usurpet, *manu prohibendum*, respondit. Theologi quoque tradunt, sicuti pro rerum cujusque defensione bellum recte suscipitur, ita non minus recte suscipi pro usu earum rerum, quæ naturali jure debent esse communes. Quare ei, qui itinera præcludat, evictionemque mercium impediat, etiam non expectata ulla publica auctoritate, via facti, ut loquuntur, posse occurri. Quæ cum ita sint, minime verendum est, ne aut Deus eorum conatus secundet, qui ab ipso institutum jus naturæ certissimum violant, aut homines ipsi eos multos patiantur, qui solo quæstus sui respectu communem humani generis utilitatem oppugnant.

m De C. lib. 4.
n Off. 1. Cassio. 3. Var. 17.
o l. 50. ff. de acq. rer. dom. Henrich. Gorich. de bello justo prop. 9.

Cum sub hoc tempus plurima Regis Hispaniarum literæ in manus nostras venissent, quibus ipsius, & Lusitanorum institutum manifeste detegitur, operæ pretium visum est, ex iis, quæ pleraque eodem erant argumento, binas in Latinum sermonem translatas exhibere.

DOMINE Martine Alphonse de Castro, Prorex amice, ego Rex multam tibi salutem mitto. Cum hisce literis perveniet ad te exemplum typis impressum edicti, quod faciendum curavi, quo, ob rationes, quas expressas videbis, aliasque meis rebus conducentes, prohibeo commercium omne externorum in ipsis partibus Indiæ, aliisque regionibus transmarinis. Quandoquidem res hæc est momenti, atque usus maximi, & quæ effici summa cum industria debeat, impero tibi, ut simulatque literas has, & edictum acceperis, publicationem ejus omni diligentia procures in omnibus locis, ac partibus istius imperii, idqoe ipsum, quod edicto continetur, exequaris sine ullius personæ exceptione, cujuscunque qualitatis, ætatis, conditionisve sit, citra omnem moram, atque excusationem, procedasque ad impletionem mandati via meræ executionis, nullo admisso impedimento, appellatione, aut gravamine in contrarium, cujuscunque materiæ, generis, aut qualitatis. Jubeo itaque hoc ipsum impleri per eos ministros, ad quos executio pertinet, iisque significari, non modo eos, qui contra fecerint malam operam mihi navaturos sed eosdem me puniturum privatione officiorum, in quibus mihi serviunt. Quia autem relatum est mihi, commorari in istis partibus externos multos variarum nationum, Italos, Gallos, Germanos, Belgas, quorum pars major, quantum intelligimus, eo venit per Persida, & Turcarum imperium, non per hoc regnum, adversus quos si ex hujus edicti præscripto, ac rigore procedatur, posse inde nonnullas difficultates sequi, si illi ad Mauros inimicos perfugiant, vicinisque munitionum mearum dispositionem indicent, rationesque monstrent, quæ rebus meis nocere possent: exsequi te hoc edictum volo, prout res, & tempus ferent, atque ea uti prudentia, qua illæ difficultates evitentur, curando ut omnes externos in potestate tua habeas, eosque custodias pro cujusque qualitate, ita ut adversus imperium nostrum nihil valeant attentare, utque ego omnino eum finem consequar, quem hoc edicto mihi proposui. Scriptæ Ulyssipone 28. Novembris, Anno 1606. Subsignatum erat, rex, Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alphonsum de Castro consiliarium suum, & suum Proregem Indiæ.

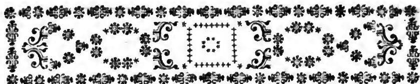
Prorex amice, rex multam salutem tibi mitto. Etsi pro certo habeo tua præsentia, iisque viribus, cum quibus in partes Austrinas concessisti, perduelles Hollandos, qui illic hærent, nec minus indigenas, qui eis receptum præbent, ita castigatos fore, ut nec hi, nec illi tale quicquam in posterum audeant: expediet tamen, ad res tuendas, ut justam classem, eique operi idoneam, cum tu Goam redibis, in istis maris partibus relinquas, ejusque imperium, & summam præfecturam mandes Andreæ Furtado Mendosæ, aut si quem ei muneri aptiorem judicabis, quemadmodum pro tuo in me affectu confido, ea in re non aliud te respecturum, quam quod rebus meis erit utilissimum. Scriptæ Madriti 27. Jan. 1607. Signatum: rex. Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alphonsum de Castro suum consiliarium, & suum Proregem Indiæ.

INDEX

INDEX CAPITUM
MARIS LIBERI.

HUGO-

HUGONIS GROTII
DE
ÆQUITATE, INDULGENTIA, ET FACILITATE
LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

De Æquitate.

1 CUM Justitia (universalis dicta) in legum observatione consistat, cum qua æquitas maxime pugnare videtur, ut & indulgentia atque facilitas: hæc quomodo inter se conveniant & distinguantur, viro bono & inprimis jurisconsulto intelligere necessarium est.

2 Et ut de æquitate primum loquamur, ejusque ὁμωνυμίας evitemus, scire oportet, æquitatem aut æquum de omni interdum jure dici, ut cum jurisprudentia ars boni & æqui dicitur: interdum de jure naturali absolute, ut cum Cicero ait, jus legibus, moribus & æquitate constare; alias vero de hisce rebus, quas lex non exacte definit, sed arbitrio viri boni permittit: sæpe etiam de jure aliquo civili propius ad jus naturale accedente, idque respectu alterius juris, quod paulo longius recedere videtur ut jus Prætorium, & quædam jurisprudentiæ interpretationes.

3 Proprie vero & singulariter æquitas est virtus voluntatis, correctrix ejus in quo lex propter universalitatem deficit.

Æquum autem est id ipsum, quo lex corrigitur. Nominis sui originem a Græcis traxit, qui εἰκὸς, Dorice vero αἰκὸς dixere, id est, quod alicui congruit, ac respondet. Cum enim inæqualibus idem non possit esse æquale, res autem sæpe sunt inæquales, lex vero una semper atque eadem,

eadem ; necessario consequitur, alia virtute opus esse, quæ inæqualibus rebus suam cuique æqualitatem præstet, unde hæc virtus *æquitas* Latinis, Græcis vero ἐπιείκεια dicitur.

4 Est porro voluntatis habitus, non intellectus: Græcis enim intelligendi virtus, id quod æquum est, εὐγνωμοσύνη dicitur, Latinis autem æqui prudentia vertitur, quæ sese ita ad æquitatem habet, ut jurisprudentia ad justitiam.

5 Esse autem hanc virtutem necessariam, ita colligitur: quoniam vaga & lubrica hominum ingenia ad eum finem, quo vera natura ducit, dirigi non possent, nisi artis quibusdam regulis, quæ ex naturæ ipsius principiis desumerentur: eæ autem regulæ ad coërcendos homines cum finitæ esse deberent, ipsa autem rerum atque actionum materia infinita sit, sequebatur multa sæpe occurrere, quibus illæ regulæ non satis congruerent. In quibus oportuit non regulam, sed ejus qui regulam dedisset mentem atque propositum sequi, id quod erat omnia dirigere ex principiis naturæ; unde ad ipsa naturæ principia recurrendum fuit, ut ita ex infinito suppleretur quod finito deerat: perfecta etiam norma rei infinitæ finita esse non potest. Quo pertinet, quod philosophi & jurisconsulti dixere, leges, non his, quæ nunquam accidere possunt, sed illis, quæ plerumque accidunt, aptari.

6 Legem ergo cum dicimus (quæ æquitatis objectum est) late ejus vocem sumimus, & non tantum constitutiones civiles, sed & ipsas juris gentium atque ipsius naturæ notitias comprehendimus, quæ etsi nec scripto, nec jure proprie constant, universaliter tamen concipiuntur, ut; reddendum depositum: neque enim locum habet in furioso ensem reposcente.

7 Quin illa etiam, quæ Deus extra ordinem vetat, aut præcipit, comprehendere non dubitamus: quia is defectus, quem æquitas corrigit, non semper est ex defectu auctoris, quanquam is in humanis legibus plerumque concurrit: sed ex defectu materiæ, quæ certæ & definitæ regulæ non est capax. Unde etiam Dei leges ex notitiis naturæ impressis ab ipso Deo supplere minime absurdum est, ut cum dicitur: non occides, supplebimus, nisi tuendæ vitæ, aut publicæ animadversionis causa.

8 Sed prima naturæ principia, & quæ leges virtutem ponunt, nihil nisi vitium tollunt, æquitatem non recipiunt: illa, quia id quod suppletur necesse est legibus præstantioribus suppleri: principia autem prima naturæ leges sunt præstantissimæ, ut: Deum esse colendum, atque amandum. Hæ vero leges, quia virtutes ipsæ finitæ: vitia infinita, propter universalitatem non deficiunt, ut: non mœchaberis, non furaberis, vivendum pie, honeste, sobrie.

9 Cæterum & ad leges inferiorum potestatum, & ad patrum, maritorum, dominorum imperia, ad vota etiam, pacta, & testamenta æquitas pertinet: idque dupliciter, aut enim verba atque conceptus jubentium, voventium, paciscentium, testantium, corrigit, prout casus ex ipsorum præ-

sumta mente poscit : aut etiam cum mens expressa est, legem ipsam, qua jussa, vota, pacta, testamenta servari jubentur, restringit ex superioribus. Prioris exemplum est : promisit quidam constituto die, certo loco adesse : si tempestas obest, æquitas supplet id, quod pacto deest. Si pactum est, ne quis de dolo teneatur, lex ipsa, quæ pactum servare jubet, exceptionem patitur.

10 Cum autem æquitas frequentissime circa leges pœnales versetur, falluntur qui putant leges semper ita æquitate corrigi, ut pœna minuatur, cum etiam æquitate intendi illæ possint. Ut si lex sit de homicidii præscriptione post vicennium, excipiemus parricidium, & augebuntur legum supplicia ob circumstantias delictum gravantes, aut quia delictis grassantibus severiori exemplo opus est.

11 Correctionem cum dicimus ejus, in quo ob universalitatem lex deficit, primum excludimus eas leges, quæ inhonestum quid præcipiunt simpliciter, aut id, quod ex officio necessario faciendum est, vetant. Si dubitatio oriatur, quum tota lex, sumta secundum mentem claram legislatoris, pugnat cum lege naturæ, an non hic quoque æquitas locum habeat? nullus defectus ex universalitate est, sed sequenda lex hoc casu : quamquam enim de legis justitia dubitatur, non tamen & hoc dubitatur, an in dubio valere debeat legis auctoritas, quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est, inquit Jurisconsultus ; & plerumque habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod adversus singulos utilitate publica pensatur. Contra has enim, cum vim obligandi non habeant, æquitatis remedio opus non est. Ostendimus præterea eorum, quæ in lege obscure dicta sunt, interpretationem, aut productionem legis ad casus similes.

12 Fit autem hæc correctio, non tollendo legis obligationem, sed declarando legem in certo casu non obligare : quod si apparet, nemo ad contraria obligari potest. Unde leges, quæ ipsa intentione pugnant, altera per alteram necessario abrogatur. Fit autem interdum, ut non intentione, sed casu pugnent, quam *ἐκ περιστάσεως νόμων μάχην* Græci vocant: quod ubi fit, necessario in illo casu lex una per alteram exceptionem patitur. Ut augur collegam coram populo nominet : damnatus publico judicio, cum populo ne agat : si augur damnatus sit, addetur priori legi exceptio ex posteriori. Unde sequitur, omnes leges, quæ aliquo casu inter se committi possunt, ita subordinatas esse, ut altera alteri cedat : quæ autem cedere debeat, facile definiri non potest, sed hoc ipsum e naturalibus principiis pendet, quæ docent, fortiorem esse legem jubentem permittente : vetantem jubente, pœnalem non pœnali, generali particularem, statim implendam, ea quæ moram patitur : inprimis vero pertinentem ad majora pertinenti ad minora, ita in legibus, etiam divinis, cedunt spectantes ad proximum, spectantibus ad Deum : ceremoniales moralibus, & in humanis legibus eæ quæ ad privatam utilitatem pertinent, iis quæ ad publicam,

blicam ; unde lex ad reddendum depositum , exceptionem patitur in depositore , cujus bona publicata sunt ; & lex , capitalia crimina morte puniendaesse , intelligenda est , nisi magna pars populi , aut unus populo admodum & summopere necessarius peccaverit.

Idem sic quoque probatur : vis obligandi , ut in pactis ita in lege neque ex scriptura , neque ex verbis proficiscitur , sed ex ipsa mente & voluntate. Vult autem nemo contraria , & legislatoris voluntas fuit , ut omnes observarentur , quatenus fieri potest ; noluit ergo legislator suam valere , ubi exceptionem lex altera suppeditat , & consequenter eo casu non obligabit. Unde recte a nonnullis dictum est : æqui esse hominis non legem , sed legislatorem respicere. Hac de causa jus strictum quatenus opponitur æquitati , jus esse negamus , sed ita dici æquivoce , ut hominem pictum , hominem dicimus. Opponitur ergo æquitas stricto huic juri , ut bonum malo. Eo autem juri , quod lex ipsa dictat , in casibus non excipiendis opponitur , ut bonum diversum bono , & bonum bono melius. 13

Restat videre , quibus personis æquitate uti conveniat. Nos eam , cum justitiæ pars sit , omnibus & cuivis convenire posse non dubitamus adhibita tantum distinctione. 14

Aut enim evidens est exceptio , qua lex suppletur . ut in lege hac : cives omnes ad comitatum veniant : exceptio , nisi morbus impediat : & hæc exceptio tum fieri potest a privato , tum a judice , si judicanda veniat. 15

Aut dubia est exceptio , quia ambiguum est , utrum æquius , utrumve publico utilius sit , legis verba sequi , aut non sequi. Sed iterum distinguendum : aut enim res moram patitur , aut non : si non patitur moram , faciet privatus id , quod in re dubia recte ratiocinando æquius & melius inveniet : ita tamen , ut si dubius maneat , nec se recte explicare possit , legis verba sequatur : quod & in judice , si res subito dijudicanda sit , locum habebit. Sin moram res patitur , consulendus est legislator , sive summus , sive inferior , qui legem posuit , ut ipse sit mentis suæ verique juris interpres. Et hactenus de æquitate. 16

CAPUT II.

De Indulgentia.

INdulgentiam vocamus virtutem voluntatis in eo , qui potestatem habet ad tollendam legis obligationem in personis , factis aut rebus , particularibus aut singularibus , quatenus id fieri potest sine imminutione justitiæ , aut publicæ utilitatis. 1

Hujus actio vulgo *dispensatio* , latine *lege solutio* vocari potest ; nomen autem 2

autem indulgentiæ a dulcedine deductum videri potest, quia leges omnes, buatenus libertatem impediunt, habent aliquid acerbi, contra iis liberari dulce est.

3 Dispensationem autem dictam credibile est, quia exemtio a legibus magno temperamento fieri debeat, expensa hinc legis necessitate, inde qualitate rei positæ.

4 Differt hæc ab æquitate multum, quod a viris doctis non recte negatur: hæc enim obligationem tollit, æquitas vero nullam esse legis obligationem declarat.

5 Quod ut recte intelligatur, sciendum est, mentem legislatoris dupliciter posse cessare in speciali casu sub verba legis cadente; aut enim cessat ita ut simul cum casu pugnet, aut sine pugnâ cessat: subtiliter loquendo, illud vocant cessare contrarie, hoc negative. Prioris sit exemplum: qui hominem occiderit, gladio feriatur, si quis tuendi sui causa occiderit, mens legislatoris cum casu accipienda, est enim in hoc casu is, qui occidit, innocens; innocentem autem puniri cum justitia pugnat & cum mente legislatoris. Posterioris exemplum tale: ante annos viginti quinque nemo magistratum gerat; movet legislatorem, quod juvenes plerumque destituat prudentia, & autoritas: itaque cessat hæc ratio in juvene, cui utrumque adsit; nihil tamen vetat eum æque excludi, si majores sint eique idonei. Immo quanquam hunc non aspexit legislator, neque ejus causa legem laturus fuerat, tamen maluit hunc comprehendere, quam a lege utili abstinere: neque mens legislatoris fuit tantum in imprudentes legem ferre, neque hanc restrictionem passus esset ad legem adscribi, quia oportuisset in singulorum prudentiam anxie inquirere, & ita lex fuisset inutilis. Posteriore igitur legis specie obligatio manet; priore autem illa, nulla est obligatio: in priore locum habet æquitas, in posteriore dispensatio.

6 Accidit, ut mens legis, aut ratio cesset duobus modis: aut specialiter, quia in hoc aut in illo non invenitur, quod movit legislatorem proprie: aut promiscue, quia talis est legis intentio, ut ei satisfieri possit, si non in omnibus, at in plerisque observetur: observari autem in plerisque qui potuit, nisi universaliter obligaret? ut, cum omnes excubias agant, non multum refert, utrum pauci ab excubiis eximantur: item nemo peregrinus magistratum capiat, nihil enim nocebit unum aut alterum idoneum admittere.

7 Virtus est hæc indulgentia, & beneficentiæ speciem habet, quia homines onere non omnino necessario sublevat.

8 Habet locum in legibus tum divinis tum humanis, nam & Deus ipse in lege sua quosdam solvit. Excipiendæ sunt leges, quarum mens & ratio in nullo cessant, quales sunt naturæ prima principia, & quæ inde necessario fluunt, ut decalogi præcepta moralia: in his enim Deum unquam dispensare negamus, ac ne tum quidem dispensat, cum Abrahamo immolare Isaacum aut Israelitas res Ægyptiorum præcipit auferre; hoc enim furari non fuit,

fuit, sed a Domino accipere; lex autem non occidendi in se exceptionem justæ auctoritatis continet. Unde falli eos putamus, qui docent, rationem legis injustos concubitus prohibentis in speciali cessare posse, ideoque & hanc legem dicimus indispensabilem, sicut & Legem de non mentiendo, etsi multi contrarium sentiant. Legem autem de indissolubilitate & matrimonii unitate esse dispensabilem, & a Deo olim dispensatam, in hac re asserimus.

Fit autem dispensatio per modum (ut diximus tollendæ obligationis, non in universum,) idem enim esset abrogare legem,) sed particulariter, aut singulariter unde dispensationem quidam privilegium dixere, cum tamen privilegium non a privanda lege dictum sit, ut illi crediderunt; sed quia lex est non in commune lata, sed in certos homines privatim, ita ut tantundem distent (si latine loquamur) lex & privilegium, quantum abrogatio & dispensatio. 9

Dispensare, hoc est, lege solvere, is solus potest, qui ferendæ abrogandæque legis potestatem habet. 10

Deus igitur in omnibus hanc potestatem habet: in legibus, autem Dei & naturæ nemo: atque adeo ne in istis quidem legibus, quæ ad gentium jus primarium pertinent. Iis autem in legibus, quas Deus populo Israelitico tantum præscripsit, dispensatio locum habere non potest respectu aliarum gentium, cum nulla sit obligatio. 11

In jure gentium secundario jus est ut dispensetur, quia est de concessu gentium, ut hoc ipsum vix apparere possit. 12

In legibus autem civilibus dispensare est ejus, qui summam habet potestatem, & minorum etiam magistratuum, quatenus ferendarum & abrogandarum legum potestatem acceperunt. In domesticis quoque legibus paterfamilias dispensat. 13

Cum maximus sit usus dispensationum circa leges pœnales, sciendum est, in iis delictis, quæ pœnam ex sua natura commensuratam habent, ut est pœna mortis in homicidio deliberato, dispensationem justam esse non posse: in aliis autem, quæ naturaliter illicita sunt, posse per dispensationem pœnam alterari, dum ne æqua proportio & publici exempli ratio negligantur, tolli autem omnino non posse: in his autem, quæ sunt civiliter illicita, eatenus in pœna posse dispensari, quatenus in ipsis legibus; si scilicet non sint tales, quæ semper, & in omnibus servandæ sint. 14

An dispensatio non justa de causa facta vim habeat, quæri potest? Distinguendum putamus: aut enim contra jus naturæ, gentium, & divinum facta est dispensatio, & vim nullam habet: non tamen possunt judices, (vetante loqui, summam in republica potestatem habente) jus illud, super quo dispensatum est, exequi; cum vis omnis coactiva a summa potestate pendeat, neque contra ejus voluntatem debeat exerceri: aut vero contra jus civile & domesticum; & valere credimus dispensationem non juste factam. Sicut enim lex, quamvis utilis, non obligat, nisi lata sit; ita etiam non 15

 obligat:

obligat, quam legislator ſolvit; perinde enim eſt, ac ſi cum exceptione lata eſſet; neque tamen eos peccare negamus, qui principem inducunt aut orant, ut ipſorum aut aliena cauſa diſpenſationem non juſtam faciat.

16 Obſervandum eſt, in his legibus quæ in ſolius legislatoris utilitatem latæ ſunt, puta de rebus ipſi propriis, diſpenſationem juſtam eſſe ſine ulla cauſa: facit enim hanc non ut legislator, ſed ut Dominus: ideoque hæc non diſpenſatio ſed donatio eſt quædam; talis eſt multis in locis venationum permiſſio, confiſcationum redemtio, & ſimilia.

CAPUT III.

De Facilitate.

1 FACILITAS virtus eſt voluntatis, prona ad remittendum jus ſibi competens, pacis aut humanitatis cauſa; ducta autem videtur metaphora ab eo genere materiæ, quod opifici cedit & durum ſe non præbet: unde & homines juri ſuo non rigide inhærentes, ſed aliquantum cedentes, faciles dici cœperunt.

2 Hæc cuivis competit, qui alterum ſibi ex contractu aut delicto obligatum habet; maxime autem verſatur circa leges, longius ab æquitate naturali recedentes, qualis eſt de jure belli, de præſcriptionibus, de jure commiſſi, & ſimilibus.

Facilitas autem, quæ circa pœnas alicui debitas verſatur, Clementia proprie dicitur, quam proinde etiam privatis competere affirmamus.

Apparet ex his quæ diximus, nullam harum trium virtutum cum Juſtitia pugnare. Non Æquitatem, quia Juſtitia legi obſequitur, non ſecundum verba, ſed mentem legislatoris, & ſecundum verum ordinem legum. Non Indulgentiam & Diſpenſationem, quia lex ceſſat, ubi ſolvit legislator. Non denique Facilitatem, quia lex ei, cui tribuitur, eo jure uti non imperat.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,
AC VERBORUM,
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

Prior numerus major Tomum, *alter minor* paginam, *n.* notas, *P.* prolegomena, *c* commentarios *denotant.*

A.

Affectus

Aves

B.

c. Cano-

D.

Yyy 3 cu-

E.

Electio

F.

c. FLORI

G.

c. Ge.

H.

c. HORA-

I.

c. Jacobi

c. Impo-

c. Jofe-

K.

L.

c. Manda-

c. Me-

N.

O.

S.

 415.

Suici-

Tertio

V.

W.

X.

C A P I T A

TOMI TERTII.

LIBRI TERTII.

TOMI QUARTI.

FINIS.

LOCI

LOCI SCRIPTORUM

In Tomo III. & IV. specialiter explicati, aut examinati, aut emendati.

TOMO TERTIO

Ex Sacris Litteris:

VETERIS TESTAMENTI.

NOVI TESTAMENTI.

Ex Theologis.

Ex Digestis.

Ex Codice.

Ex Jurisconsultis.

Ex Philosophis.

Ex Historicis.

Ex Aliis.

TOMO

TOMO QUARTO.

VETERIS TESTAMENTI.

SERIES

DOMINORUM PRÆNUMERATORUM,

Quorum Nomina, ipſis permittentibus, ſub finem hujus Operis apponuntur.

MILANO.

Illmo. Sg^{re}. Teodoro Aleſandro Marcheſe di Trivulzo.
Monſignor Vicario Generale Don Gio-Batta. Provini-Sarzana.
Illmo. Sig^{re}. Marcheſe Don Giacomo Remedi.
M. Reycend & Colomb Libraires.

TORINO.

Mrs.
- l'Abbé Paſini Conſeiller du Roi, Bibliothecaire en chef dans la Royale Univerſité.
- l'Abbé Rivautela ſecond Bibliothecaire.
- l'Abbé Berta ſous-Bibliothecaire.
- le Marquis de Mouroux, Chevalier Grand-Croix de l'ordre des SS. Maurice & Lazare, Reformateur dans la Royale Univerſité.
- le Comte Alfieri de St. Martin, Marquis de Soſtegno, Reformateur dans la Royale Univerſité.
- le Comte Martini, Cenſeur dans la Royale Univerſité.
- le Commandeur Platzaert, Subſtitut du Procureur Général de Sa Majeſté.
- Felix Durando, Docteur en Droit Civil & Canon.
- le Commandeur Graneri, Doct. en Droit Civil & Canon.
- l'Abbé Colomba, Profeſſeur de Philoſophie dans le College Royal de Saluces.
- le Comte Corte.
- les Heritiers Paſquini, les freres Reycend, Guibert & Sylveſtre, la Veuve Moran & fils; } Libraires.

ROMA.

Roma.

Son Eminence Monseigneur le Cardinal Passionei.
Le R. P. Lazari, Jesuite & Bibliothecaire du College Romain.
M. les Heritiers Barbiellini, Libraires.

Napoli.

S. E^{a}. Il Sig^{re}. Principe di San Severo.
Don Romualdo Sterlich Marchese di Cermigna.
Don Silvio Lettieri.
Don Domenico San Severino.
Don Pietro Inglese.
Don Antonio Ciarnieri.
Don Bellisario de Bellis.
Don Giuseppe Abbate Maturi.
Don Felippo M^{a}. Laurenzis de Solis.
Don Giuseppe Cusari.
Don Filippo Guerra.
Don Mariano Vitozzi.
S. E^{a}. Il Sig^{re}. Duca delle Grottaglie.
Illmo. Sig^{re}. Marchese di Sessinori.
Don Giuseppe Toscano.
Il R. Padre Priore Amico Cassinenze.
Don Giuseppe Pecci.
Don Vito Antonio Capone.

D. { Benedeto Gessari, Domenico Terres, Ignazio Gessari, Guiseppe Ponzelli, Rafaele Gessari, } Mercanti di Libri.

Pisa.

Monsignor Cerati.
M. Ch. Teodore Verzani, Docteur Medecin, & Professeur dans l'Univertité.
M. Du Four.

LUCCA.

Il Rever. Padre Mansi.

GENOA.

Il Sig^re^. Giulio Ludovico Baillieu, Mercante di Libri.

FIRENZE.

M. Joseph Bouchard, Libraire.

FERRARA.

S. E^a^. Monsig. Francesco Caraffa Vice-Legato.
Il R. P. Alesandro Guarnieri Minimo.
Il Sig^re^. Dottore Gio Batta. Filloni.
Il Sig^re^. Bernardino Pomatelli, Mercante di Libri.

PIACENZA.

Illmo. Sig^re^. Mic-Ang. Faconi, Dottore nel'una e l'altra Legge, del Collegio de i Dottori, Giudice della Cita, Conseglie-re del Supremo e Ducal Consiglio, e Presidente della Reale e Ducale Camera.

Illmo. Sig^re^. Marchese Francisco Casati, del Collegio de i Dottori, Giudice della Cita, &c. &c. &c.

ERRA-

E R R A T A.

Proleg. pag. 64. col. 2. lin. 8. *habeant*, leg. *habeat.*
Tom. I. p. 16. n. c. 1. l. 36. *institutia*, l. *injustitia.*
61. c. 1. l. 24. *Atque*, l. *At qua.*
263. c. 2. l. 11. *Grotis*, l. *Grotius.*
279. c. 2. l. 16. *omnio*, l. *omnino.*
304. c. 2. l. 39. *aternam*, l. *atatem.*
339. n. c. 2. l. 5. *tamdium*, l. *tamdiu.*
343. l. 16. *tribuuit*, l. *tribuit.*
277. c. 1. l. 15. *de vi Conf.* l. *de VI. Conf.*
ibid. - - - l. 19. *connexum*, l. *commixtum.*
ibid. - - - l. 21. *fregor*, l. *fragor.*
297. c. 1. l. 1. *occasionum*, l. *accessionum.*
298. c. 1. l. 23. *Phœnicia*, l. *Phœnicis.*
ibid. - - - l. 37. *displiciebat*, l. *displicebat.*
Tom. II. pag. 26. c. 1. l. 28. *repetionis*, l. *repetitionis.*
46. c. 1. l. 45. *Deut.* 12. 15. l. *Deut.* 22. 23. *&c.*
30. c. 2. l. 8. *invasorem*, l. *invasum.*
31. c. 1. l. 9. *si membrum*, l. *si ob membrum.*
51. c. 1. l. 30. *Antiochium*, l. *Antiochum.*
80. c. 1. l. 10. χαιροδίνας, l. χειροδίνας.
ibid. c. 2. l. 23. *splendissimis*, l. *splendidissimis.*
73. c. 2. l. 28. *nullas*, l. *nullius.*
81. c. 1. l. 20. *semi*, l. *Chami.*
87. c. 1. l. 17. 18. *in in abusu*, l. *in usu.*
92. c. 1. l. 44. *tum tum subditos extraneos*, l. *tum subditos, tum extraneos.*
93. c. 1. l. 40. *alio*, l. *alia.*
ibid. c. 2. l. 4. *primavo*, l. *primævo.*
68. n. c. 1. l. ult. *iteris*, l. *itineris.*
110. c. 2. l. ult. *illi*, l. *illos.*
116. c. 2. l. 35. *probiberia*, *deoque*, l. *probiberi*, *adeoque.*
118. c. 1. l. 43. *libertalis*, l. *libertatis.*
136. c. 1. l. 25. *ordinarios*, l. *originarios.*
138. c. 2. l. 7. *inte*, l. *inter.*
282. c. 2. l. 26. דצר , l. דוד
317. c. 1. l. 23. *consultat*, l. *consulta.*
451. c. 2. l. 31. *Prop. II.* l. *Prop. XI.*
485. c. 2. l. 42. *ita*, l. *uti.*
l. 25. *uti*, l. *ita.*
515. §. 22. l. 2. & 3. *arbor vero ex quo coaluit*, *&* *crusta ex quo radices egit*, l. *arbor vero ex quo radices egit*, *&* *crusta ex quo coaluit.*
641. c. 2. l. 3. *propositionis*, l. *præpositionis.*
Tom. III. pag. 21. c. 2. l. 15. *delectis*, l. *delictis.*
73. c' 2. l. 5. a fine, *antidores*, l. *antidoris.*
74. c. 2. l. 18. צרקה , l. צדקה.
120. c. 2. l. 30. *detestebantur*, l. *detestabantur.*
604. c. 1. l. 6. *Modum*, l. *Dolum.*
Tom. IV. pag. 14. c. 1. l. 9. *regularum*, l. *tegularum.*
88. c. 1. l. 21. *fatuum*, l. *fatuam.*
163. c. 1. l. 3. *millies*, l. *milites.*
392. c. 1. l. ult. χιίδας, l. χεῖρας.

BIBLIO-

BIBLIOPOLÆ MONITUM.

UT meum solvam promissum, quod videre est sub finem *Tomi II. pag.* 732. hujus Operis, non abs re mihi visum est monere, etsi *Tomus tertius* ac *quartus*, quos juris publici nunc facio, quatuor folia plus quam duo priores contineant, foliaque Voluminis Indicem copiosissimum exhibentis, pluris constent quam cætera, ipsorum pretium tamen L. 16. 10. f. monetæ Genevensis fore :

Adeoque quatuor Tomi constabunt - - - - - -	L. 33 :
Tomus Introductionem *Dn. Samuel. de Coccerii* continens, qui Grotii Operibus additur, & ab illis separari nequit - - - - -	„ 7 : 10 f.
In toto	L. 40 : 10 f.

Attamen Operis hujus quinque Voluminibus constantis pretium erit;

In Gallia - - - - -	L. 60 :	In Anglia - -	L. St. 2 : 12 : 6
In Pedemontio - - - -	„ 53 :	In Germania -	Fl. 26 :
Mediolani - - - - -	„ 80 :	In Hollandia -	Fl. 33 : monetæ usu receptæ
Neapoli. Ducat. de Regno	„ 15 :	Cæteris Italiæ locis;	Paul. sive Jul. 114 :

Bene autem notandum est, hoc pretio Librum venumdari *Lausannæ* præsente pecunia, sumptibusque emtoris exportandum.

AVIS DU LIBRAIRE.

POur exécuter la promesse que j'ai faite à la fin du *Tome II. pag.* 732. de cet Ouvrage, j'avertis ici, que, quoique les *Tomes III. & IV.* que je publie aujourd'hui, contiennent 4. feuilles de plus que les *Tomes I. & II.*, & que celles de l'ample Table des Matieres ayent considerablement plus couté que les autres, cependant je ne les vendrai pas davantage, savoir L. 16 : 10 f. argent courant de Geneve.

Ainsi donc les IV. Tomes couteront - - - - - -	L. 33 :
Le Tome d'Introduction de Mr. *Sam. de Coccerii*, qui va avec Grotius, & qui en est inséparable - - - - - - -	„ 7 : 10 f.
Complet, en total	L. 40 : 10 f.

Cependant nous donnerons cet Ouvrage ainsi complet en V. Volumes, en monnoye étrangere, savoir

En France - - -	L. 60 :	En Angleterre 2. Guinées & demi, ou L. 2 : 12 : 6 Sterlin.
En Piémont - - -	„ 53 :	En Allemagne Flor. 26 d'Empire.
A Milan - - -	„ 80 :	En Hollande Flor. 33 courant.
A Naples 15. Ducats del Regno.		

Dans tous les autres endroits d'Italie 114 Paoli o Giulii.

Le tout argent comptant, pris à *Lausanne* aux frais des acheteurs.

NB. Le Tome de l'*Introduction* se vendra séparé du grand Ouvrage, en faveur de ceux qui ont le *Grotius* d'anciennes Editions.

FINIS.

